Nawuri

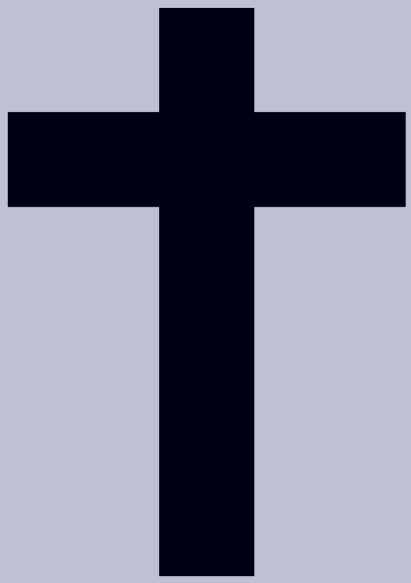

Nawuri: Ɩbwaarɛ Katɔwɛ Kyula Pʊpwɛ New Testament

Nawuri

Nawuri: Ɩbwaarɛ Katɔwɛ Kyula Pʊpwɛ New Testament

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nawuri

Contributor: Ghana Institute of Linguistics, Literacy and Bible Translation

All rights reserved.

2025-05-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
213815b7-495e-5855-bcae-f5f647c6161e

Contents

Matiwu 1
Maki 52
Luka 83
Gyɔn 137
Krisito Asunpu mʊ kusun 177
Roma abi 226
1 Korinto abi 249
2 Korinto abi 272
Galati abi 286
Efeso abi 295
Filipi abi 303
Kolose abi 309
1 Tesalonika abi 314
2 Tesalonika abi 319
1 Timoti 322
2 Timoti 328
Titusi 332
Filemon 335
Hibriwu abi 337
Gyemisi 354
1 Pita 360
2 Pita 367
1 Gyɔn 371
2 Gyɔn 377
3 Gyɔn 378
Gyudi 379
Asɪnlɛɛ kaapʊsa 381

Yesu Krisito Asɪn Danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Matiwu
kyʊrɔɔ mʊ

Yesu Krisito
Mʊ Naana Ana
Kakʊʊgɛ Tɔ Nkyaga Sʊ
(Luka 3:23-38)

1 Kanan mʊ nɪɪ Yesu Krisito
kakʊʊgɛ tɔ kɪnaana ki du ndee. Yesu
Krisito lɪɪ Owura Dawidi kanaan tɔ,
nɪɪ Dawidi mɔɔ lɪɪ Abraham kanaan
tɔ.
2 Abraham mu-bii ɪ gyɛ Isaki,
nɪɪ Isaki mu-bii ɪ gyɛ Gyekobu,
nɪɪ Gyekobu mɔɔ mu-bii ana ɪ gyɛ
Gyuda maa mu-supu ana.
3 Gyuda mu-bii ana ɪ gyɛ Peresi
maa Sera, nɪɪ bamʊ-nyi ɪ gyɛ
Tama.
Peresi mu-bii ɪ gyɛ Hesiron,
nɪɪ Hesiron mɔɔ mu-bii ɪ gyɛ Ram.
4 Nɪɪ Ram mu-bii ɪ gyɛ Aminada,
nɪɪ Aminada mu-bii ɪ gyɛ Naason,
nɪɪ Naason mu-bii ɪ gyɛ Salimon.
5 Nɪɪ Salimon mu-bii ɪ gyɛ Bowasi,
nɪɪ mu-nyi ɪ gyɛ Rahabu,
nɪɪ Bowasi mu-bii ɪ gyɛ Obedi, nɪɪ
mu-nyi ɪ gyɛ Rufu,
nɪɪ Obedi mu-bii ɪ gyɛ Gyeese.
6 Nɪɪ Gyeese mu-bii ɪ gyɛ Owura
Dawidi.
Nɪɪ Owura Dawidi taa ɔkyɪɪ mʊ
nɪɪ ɔ daa ɔ gyɛ Yuriya mʊ-ka kʊʊgɛ
Solomon.
7 Solomon mu-bii ɪ gyɛ Rehobowam,
nɪɪ Rehobowam mu-bii ɪ gyɛ Abigya,
nɪɪ Abigya mu-bii ɪ gyɛ Asa.
8 Nɪɪ Asa mu-bii ɪ gyɛ Gyehosafati,
nɪɪ Gyehosafati mu-bii ɪ gyɛ Gyeho-
ram,
nɪɪ Gyehoram mu-bii ɪ gyɛ Yusiya.
9 Nɪɪ Yusiya mu-bii ɪ gyɛ Gyotam,
nɪɪ Gyotam mu-bii ɪ gyɛ Ahasi,
nɪɪ Ahasi mu-bii ɪ gyɛ Hesekiya.
10 Nɪɪ Hesekiya mu-bii ɪ gyɛ Manase,
nɪɪ Manase mu-bii ɪ gyɛ Amon,
nɪɪ Amon mu-bii ɪ gyɛ Gyosiya.
11 Nɪɪ Gyosiya mu-bii ɪ gyɛ
Gyekoniya maa mu-supu
ana.* Kanan saŋa maŋa nɪɪ
Babilon abi ba kɔ kɪtaa Ɪsɪrayɪ
abi waa bamʊ anyɛ mʊ.
12 Nɪɪ lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ba yɛgɛ
Ɪsɪrayɪ abi mʊ nɪɪ ba kɪtaa kpee
Babilon naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ba
kʊʊgɛ Yesu mʊ, ɪmʊ kakʊʊgɛ tɔ
nkyaga sʊ ndee.
Gyekoniya mu-bii ɪ gyɛ Selatiye,
nɪɪ Selatiye mu-bii ɪ gyɛ Serubabeli.
13 Nɪɪ Serubabeli mu-bii ɪ gyɛ
Abiyudi,
nɪɪ Abiyudi, mu-bii ɪ gyɛ Eliyakim,
nɪɪ Eliyakim mu-bii ɪ gyɛ Aso.
14 Aso mu-bii ɪ gyɛ Sadoki,
nɪɪ Sadoki mu-bii ɪ gyɛ Akim,
nɪɪ Akim mu-bii ɪ gyɛ Eliyudi.
15 Nɪɪ Eliyudi mu-bii ɪ gyɛ Eleyasa,
nɪɪ Eleyasa mu-bii ɪ gyɛ Matan,
nɪɪ Matan mu-bii ɪ gyɛ Gyekobu.
16 Nɪɪ Gyekobu mu-bii ɪ gyɛ Gyosefu,
Mɛɛrɪ mu-kuli mʊ. Nɪɪ Mɛɛrɪ
maŋa ɪ kʊʊgɛ Yesu mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ yɛ Krisito mʊ.†
17 Ɪmʊ sʊ lɪɪ Abraham saŋa
naa fʊʊ Owura Dawidi kanaana tɔ
kakʊʊgɛ nkyaga sʊ mʊ ɪ gyɛ kudu
ana. Nɪɪ lɪɪ Dawidi naa fʊʊ saŋa
mʊ nɪɪ ba kɪtaa bamʊ waa anyɛ mʊ
kanaana tɔ kakʊʊgɛ nkyaga sʊ ɪ gyɛ
kudu ana. Nɪɪ lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ba
yɛgɛ Ɪsɪrayɪ abi lɪɪ Babilon naa fʊʊ
Krisito kakʊʊgɛ saŋa mʊ gbaa gyɛ
kanaana tɔ kakʊʊgɛ nkyaga sʊ kudu
ana.

Yesu Krisito Kakʊʊgɛ
(Luka 2:1-7)

18 Yesu Krisito kakʊʊgɛ asɪn ndee.
Ba taa mu-nyi Mɛɛrɪ sa Gyosefu
kekili, amaa pɔyɪ kɛ ba bɪɪ abaa mʊ,
ɪ ba fɛɛ ɔkyɪɪ mʊ sʊ ɔtɔ, nɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɪ ba kanɪn.
19 Gyosefu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ mu-kuli
mʊ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi,
nɪɪ maa mee biti fɛɛ ɔ ŋaabaa Mɛɛrɪ

* **1:11 1:11** Gyekoniya maŋa nɪɪ ba bɪla bɛɛ tɪɪ yɛ Gyehowakyin mʊ. † **1:16 1:16** Krisito kasɛ ɪ gyɛ yɛ *"Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ (yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa) mʊ."*

asa nsana tɔ sʋ mʋ, ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ
fɛɛ ee biti ɔ baala kina mʋ.
20 Amaa Gyosefu, maa fɛ falɛ
nfɛɛrɛ mʋ, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ
kabɔɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ idee
tɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “Gyosefu, Dawidi
kanaana-bii, man waa kufuu fɛɛ fʋ
mɛɛ yɛ fʋ taa Mɛɛrɪ kili, lɪɪ fɛɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ
nyɛ ɔtɔ.
21 Ee biti ɔ kʋʋgɛ obii-nyɪnsa, kɛ
fʋ yɪla mʋ kɪtɪɪ yɛ Yesu, kpalɪ fɛɛ mʋ
ii biti ɔ ba mɔlɪgɛ mʋ asa lɪɪ bamʋ
alibi tɔ.”
22 Ɩnɪmʋ kpini ɪ ba waa, kɛ ɪ ba tɔ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ bɔla mʋ
ɔtɔwɛpʋ sʋ tɔwɛ yɛ,
23 “Kibite mʋ nɪɪ ɔ man nyi ɔnyɪn
ii biti ɔ nyɛ ɔtɔ kʋʋgɛ obii-nyɪnsa, kɛ
ba tɪɪ mʋ yɛ Emanuweli,” kɪmʋ kasɛ
ɪ gyɛ yɛ, “Ɩbwaarɛ bʋ anɛ asɛ.”
24 Ɩmʋ sʋ Gyosefu maa kyiŋi mʋ, o
kili Mɛɛrɪ taa mʋ kpee mʋ kɪkpaara
sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ
sa kɔnɔ yɛ ɔ waa mʋ.
25 Amaa Gyosefu man dɛ yɛ Mɛɛrɪ
halɪɪ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ ɔ kʋʋgɛ
obii-nyɪnsa mʋ. Nɪɪ Gyosefu yɪla mʋ
kɪtɪɪ yɛ Yesu.

2

Anyaasɪnpʋ Asa Ba Ba Muŋa Bʋnyaa Yesu

1 Saŋa mʋ nɪɪ ba kʋʋgɛ Yesu
Krisito Betilehem kadɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ
Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, kanɪn saŋa
maa mʋ Herodi ɪ gyɛ owura. Nɪɪ ɪ ba
fɛɛ, anyaasɪnpʋ akʋ ba lɪɪ kyɔwɛ ɪlɪɪ
ba Gyerusalem kadɛ tɔ,
2 nɪɪ ba taasɛ yɛ, “Nkɪɪ kebii
mʋ nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ yɛ o be gyii
Gyiwu abi kuwura mʋ? An wu mu
kikyikpebi * maa paatɛ lɪɪ kyɔwɛ
kɪlɪɪ, nɪɪ an ba yɛ an be muŋa
bʋnyaa mʋ.”
3 Owura Herodi maa nu falɛ asɪn
mʋ ɪɪ tɔɔrɔɔ mʋ gaa yɛ Gyerusalem
abi kpini.
4 Nɪɪ ɔ tɪɪ Ɩbwaarɛ aseepu abɪlɪsa
yɛ nbara akaapʋpʋ ba gyaŋɛ, nɪɪ ɔ
taasɛ bamʋ yɛ, “Fɪnɛ nɪɪ bee biti ba
kʋʋgɛ Krisito abɛɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
wʋla lɛɛ mʋ?”
5 Nɪɪ ba lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “Bee
biti ba kʋʋgɛ mʋ Betilehem kadɛ
tɔ Gyudeya Ɔsʋwʋlɛ sʋ.” Lɪɪ fɛɛ
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ kʋ wʋla kyʋrɔɔ
yɪla yɛ,
6 “Fʋ Betilehem mʋ nɪɪ fʋ bʋ
Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ,
halɪɪ fʋ maa gyɛ pɪɪ gbaa mʋ, fʋ
gyɛ ɔkparɛ
lɪɪ fɛɛ fʋ tɔ nɪɪ owura lala mʋ ii biti
ɔ lɪɪ,
nɪɪ mʋ ee biti ɔ baa ɔ gyɛ fɛɛ
nbʋlʋpʋ ɔkpapʋ sa mɛ asa
Ɩsɪrayɪ abi.”
7 Tʋtɔ nɪɪ Owura Herodi tɪɪ
anyaasɪnpʋ mʋ lɪɪ ɪkaa sʋ, nɪɪ ɔ
taasɛ bamʋ kɛ ɔ bɪɪ saŋa mʋ nɪɪ ba
wu kikyikpebi maa lɪɪ mʋ.
8 Nɪɪ o sun bamʋ Betilehem tɔwɛ
yɛ, “Fan kpee naa kɪɪ danbɪrasa biti
kebii mʋ. Nɪɪ fan kan wu mʋ mʋ fan
ba tɔwɛ mɛ, kɛ ngbaa mɛ n kpee naa
muŋa bʋnyaa mʋ.”
9 Ba maa nu Owura mʋ asɛ lʋwɛ
nɪɪ ba maa sʋ bee kpee mʋ, opula
tɔ nɪɪ ba bwii wu kikyikpebi mʋ
nɪɪ ba daa wu kyɔwɛ kɪlɪɪ mʋ, nɪɪ
kɪ gyankpaa bamʋ kpee naa yɪlɛ
opula mʋ nɪɪ kebii mʋ bʋ mʋ sʋsʋ
kyɛɛkyɛɛ.
10 Saŋa mʋ nɪɪ ba wu kikyikpebi
mʋ, bamʋ ansi i gyii naa kyʋn sʋ.
11 Ba maa loo kɪkpaara mʋ sʋ
mʋ, ba wu kebii mʋ maa mu-nyi
Mɛɛrɪ, nɪɪ ba kyʋn muŋa sun mʋ.
Nɪɪ ba saŋɛ bamʋ ɪsʋla nɪɪ ba lɛɛ
suwa yɛ tulale mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
firanki-ɪnsɛnsɪ yɛ tulale mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ yɛ mɪɪrɛ kɛɛ mʋ.
12 Kamaa tɔ mʋ Ɩbwaarɛ da bamʋ
amu tɔ idee tɔ yɛ ba man bɪla bwii
kpee Owura Herodi asɛ, ɪmʋ sʋ ba
bɔla ɔkpa pʋpwɛ sʋ bwii kpee bamʋ
ɔsʋwʋlɛ sʋ.

Ba taa Yesu Sɪlɛ Kpe Egyipiti

13 Ba maa kyʋn kamaa mʋ,
Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ ba lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ Gyosefu idee tɔ tɔwɛ mʋ

* **2:2 2:2** Kikyikpebi maa paatɛ lɪɪ falɛ mʋ, ɪɪ kaapʋ yɛ ba kʋʋgɛ owura kparɛ kʋ.

yɛ, “Kʊsʊ taa kebii mʊ maa mu-nyi sɪlɛ kpee Egyipiti naa kyɪna tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n tɔwɛ fanɛ yɛ fan lɪɪ tʊtɔ. Lɪɪ fɛɛ Herodi ɪɪ kɪɪ ee biti kebii mʊ ɔ mɔɔ.”
14 Ɪmʊ sʊ ɔ kʊsʊ taa kebii mʊ maa mu-nyi kagyanbwɛ nɪɪ ba sɪlɛ kpee Egyipiti.
15 Tʊtɔ nɪɪ ba kyɪna naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Herodi wu. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ sʊ tɔwɛ mʊ ba tɔ. Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ, “Lɪɪ Egyipiti tɔ nɪɪ n tɪɪ Mi-bii.”
16 Owura Herodi maa bɪɪ fɛɛ anyaasɪnpʊ mʊ ba pɪna mʊ mʊ, ɔ nyɛ agbʊ gaa. Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ ba mɔɔ nbii-nyɪnsa-bii mʊ nɪɪ ba man pɪɪta kyʊn nsu nnyɔ sʊ, nɪɪ ba bʊ Betilehem yɛ ndɛ mʊ nɪɪ ɪ kyaabɔɔ kɪmʊ mʊ kpini. Ɔ yɛgɛ nɪɪ ba waa kanɪn nɪn lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ anyaasɪnpʊ mʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ ba wu kikyikpebi mʊ, ii biti ɪ waa fɛɛ nsu nnyɔ.
17 Ɪmʊ sʊ asɪn mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ Gyeremiya sʊ tɔwɛ mʊ ba tɔ. Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ,
18 “Ba nu kusu ɪlʊn kʊ lɪɪ Rama kadɛ tɔ,
ɪɪ saawʊ yɛgɛ ɪ sʊ kʊwɛɛ,
Raheli ɛɛ sawʊ ee su mu-bii ana sʊ.
Asa ba tɔwɛ yuula mʊ kɔkɔlɔ kpɪnɛ,
lɪɪ fɛɛ mu-bii ana ba wu.”

Ba Taa Yesu Bwii Kpe Nasareti

19 Owura Herodi kelewu kamaa mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ Gyosefu idee tɔ Egyipiti ɔsʊwʊlɛ sʊ,
20 nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Kʊsʊ taa kebii mʊ maa mu-nyi bwii kpee Ɪsɪrayɪ ɔsʊwʊlɛ sʊ, lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba daa bee biti ba mɔɔ kebii mʊ ba wu.”
21 Ɪmʊ sʊ ɔ kʊsʊ taa kebii mʊ maa mu-nyi kpee Ɪsɪrayɪ ɔsʊwʊlɛ sʊ.
22 Amaa maa nu yɛ Akelasi i yii mʊ-sɛ Herodi ayaa tɔ ee gyii kuwura Gyudeya mʊ, kufuu kɪ kɪtaa mʊ yɛ tʊtɔ kikpe. Ɪbwaarɛ maa da mu kumu tɔ idee tɔ sʊ mʊ, o kpeli kpee Galile kɪbaafʊn.
23 Nɪɪ ɔ naa kyɪna Nasareti kadɛ mʊ tɔ. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ tɔwɛ lɪɪ kebii mʊ sʊ mʊ ba tɔ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, “Bee biti ba tɪɪ mʊ yɛ Kanasareti-nyɪn.”

3

Gyɔn Lɔŋɔ Ɔkpa Sa Yesu Kɪba

(Maki 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyɔn 1:19-28)

1 Kanɪn saŋa maa mʊ, Gyɔn mʊ nɪɪ ee gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee mʊ, ba Gyudeya ofuli sʊ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn ɛɛ sa asa
2 yɛ, “Fan yɛgɛ alibi kɪwaa, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ ki tiri tɔ.”
3 Gyɔn nɪmʊ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ yɛ,

“Ɔsa kʊ bʊ ofuli sʊ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
‘Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ ɔkpa mʊ,
kɛ fan waa ɔkpa mʊ ntintin sa mʊ.’ ”

4 Nyɔɔma ifuu nɪɪ ba taa waa Gyɔn atɔ bunsa, nɪɪ kʊtɔbwaaya ɔwʊlɛ kɪrɪsʊ i ŋmina mʊ kasɪyɛ tɔ. Mʊ agyitɔ-gyisa mɔɔ ɪ gyɛ ntuntunbi yɛ ŋmasan.
5 Asa ba lɪɪ Gyerusalem kadɛ tɔ yɛ Gyudeya ɪsʊwʊlɛ sʊ yɛ Gyɔdan kabaafʊn kpini ba mʊ asɛ.
6 Ba lɛɛ bamʊ alibi tɔwɛ, nɪɪ o gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ.
7 Gyɔn maa wu Farasii yɛ Sadusi abi gaalaagaa ba maa ba mʊ asɛ, kɛ o gyee bamʊ kekyugyee mʊ, ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ anansɛ banɪmʊ, anɪmʊ ɪ tɔwɛ waa fanɛ yɛ fan sɪlɛ lɪɪ Ɪbwaarɛ agbʊ mʊ nɪɪ ɪɪ ba asa sʊ mʊ tɔ?
8 Fan waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa kɛ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa.
9 Fan man da fanɛ nkɔlɔ sʊ tɔwɛ yɛ, ‘Anɛ naana ɪ gyɛ Abraham ɪmʊ sʊ an sʊ kamɔlɪgɛ.’ N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪ taalɛ taa abuu nɪmʊ biliŋi anaana-bii sa Abraham.
10 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ wʊla taa kpanfa yɪla iyu mʊ ilin tɔ o gyoo. Nɪɪ

oyu kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi mʊ, bee biti ba ŋɛ kɪmʊ tʊʊ kɛ ba taa waa fʊlɔn tɔ.
11 "Nkyu nɪɪ mɛɛ mɛ n sʊ n gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee kɛ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ kamaa ɛɛ ba mʊ kyɔ mɛ gaa, nɪɪ n man dagaa gbaa fɛɛ n sʊla mʊ asɪbɪta. Mɛɛ mʊ bɪrɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ fʊlɔn nɪɪ ee biti ɔ taa gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
12 Ɔ sʊ mʊ kʊtɔ kyaalɛsa mʊ kɪbaa tɔ, kɛ ɔ kyaalɛ ayubi mʊ lɛɛ afʊnfʊntɛɛ mʊ tɔ waa kikyunkun tɔ. Ee biti ɔ taa afʊnfʊntɛɛ mʊ waa fʊlɔn mʊ nɪɪ i mee dun mʊ tɔ."

Yesu Kekyugyee
(Maki 1:9-11; Luka 1:21-22; Gyɔn 1:31-34)

13 Tʊtɔ nɪɪ Yesu lɪɪ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ ba Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ Gyɔn asɛ, kɛ o gyee mʊ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
14 Amaa Gyɔn kpan mʊ n-yɪɪ kɛ ɔ kyɛɛgɛ Yesu nfɛɛrɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ƒɛɛ fʊ ɪ dagaa fɛɛ fu gyee mɛ kekyugyee, nɪɪ fʊ ɪ ba mɛ asɛ yɛ n gyee fʊ?"
15 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Yɛgɛ ɪ waa kanɪn nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ, lɪɪ fɛɛ ɔkpa nɪmʊ sʊ nɪɪ ɪ dagaa a maa waa ɪmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ biti mʊ kpini." Nɪɪ Gyɔn kyula gyee Yesu Ɩbwaarɛ kekyugyee.
16 Gyɔn maa dan gyee Yesu Ɩbwaarɛ kekyugyee lʊwɛ mʊ, Yesu lɪɪ ɔbʊn mʊ tɔ. Opula maŋa tɔ nɪɪ sʊsʊ bugi tɔ, nɪɪ o wu Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ maa kpɪlɪgɛ fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ mʊ sʊ.
17 Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ yɛ, "Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii-bitisa, nɪɪ mʊ ɪ bɔla mi ansi."

4

Sɪtaanɛ Tʊʊ Yesu Tɔ Kɪɪ
(Maki 11:12-13; Luka 4:1-13)

1 Tʊtɔ nɪɪ Kayaayu mʊ sʊla Yesu kpee ofuli sʊ, kɛ Sɪtaanɛ ɔ naa tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ.
2 Maa waa noŋmina nkɛ adɪna kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ mʊ, akʊn ɪɪ mɔɔ mʊ.
3 Nɪɪ Sɪtaanɛ ba mʊ asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Nɪɪ fʊ kan fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ, tɔwɛ abuu nɪmʊ kɛ i biliŋi agyitɔ."
4 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlɛsa mʊ tɔ yɛ, 'Man gyɛ agyitɔ wʊlɛ nkʊn ɪɪ sa nyɪmɪsa nkpa, amɔɔ asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ kɔnɔ tɔ.' "
5 Tʊtɔ nɪɪ Sɪtaanɛ taa mʊ kpee Gyerusalem, kadɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ naa yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ ketin tɔ sʊsʊ.
6 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nɪɪ fʊ kan fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ, fugi tɪyɛ kasɛ. Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ,
'Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa mʊ nbɔɔ kɔnɔ lɪɪ fʊ sʊ,
nɪɪ bee biti ba taa bamʊ abaa sɔgɪta fʊ,
kɛ fʊ kɪyaa kɪ man nyɛ watɛ abuu.' "
7 Yesu bwii lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ba bɪla kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, 'Man tʊʊ fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ tɔ kɪɪ.' "
8 Sɪtaanɛ bɪla taa mʊ kpee kɪbɪɪ lala kʊ sʊ, nɪɪ ɔ kaapʊ mu kuwura-gyii kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ yɛ ɪmʊ bʊnyaa mʊ.
9 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nɪɪ fʊ kan muŋa sun mɛ mʊ, n biti n taa ɪnɪmʊ kpini sa fʊ."
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Sɪtaanɛ, natɛ lɪɪ mɛ asɛ. Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, 'Muŋa sun fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ, nɪɪ mʊ nkʊn nɪɪ fu sun.' "
11 Tʊtɔ nɪɪ Sɪtaanɛ yɛgɛ mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba ba kyɛ Yesu tɔ.

Yesu Piili Mʊ Kusun Mʊ Kasɛ
(Maki 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Yesu maa nu yɛ ba kɪtaa Gyɔn tii obu mʊ, o bwii kpee Galile.
13 Nɪɪ ɔ lɪɪ Nasareti kpee Kapanum kadɛ tɔ naa kyɪna. Kadɛ maŋa bʊ Galile ɔbʊn lala ɔkaa, Sebulun maa Nafitali kabaafʊn mʊ.
14 Ɪ waa kanan nɪn kɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya tɔwɛ lɪɪ ndɛ

maŋa sʋ mʋ ɪ ba tɔ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ
yɛ,
15 “Sebulun ɔsʋwʋlɛ yɛ Nafitali
ɔsʋwʋlɛ,
ndɛ mʋ nɪɪ ɪ bʋ ɔkpa mʋ nɪɪ kii kpee
ɔpʋ asɛ,
ndɛ mʋ nɪɪ ɪ bʋ Gyɔdan benbe
mʋ,
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
nɪɪ ba bʋ Galile,
16 asa mʋ nɪɪ ba tɛ kitentenbiri tɔ
mʋ,
ba wu kɪŋmaŋɛsa kparɛ mʋ.
Asa mʋ nɪɪ ba tɪyɛ lewu kitentenbiri
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ,
kɪŋmaŋɛsa kɪ lɪɪ bamʋ sʋ.”
17 Lɪɪ kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Yesu
piili ɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ yɛ,
“Fan yɛgɛ alibi kɪwaa, lɪɪ fɛɛ sʋsʋ
kuwura-gyii mʋ ki tiri tɔ.”

Yesu Tɪɪ Mʋ Abɪɪlapʋ Gyankpaasa (Maki 1:16-20; Luka 5:1-11)

18 Yesu maa kyɪna ɔ naa Galile
ɔpʋ sʋ mʋ, o wu ɪkɪn akɪtapʋ anyɔ,
Simon mʋ nɪɪ ba bɪla bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Pita yɛ mu-supu Andiruwu yɛgɛ bɛɛ
tʋʋ kɪsawu ɔpʋ mʋ tɔ bɛɛ kɪtaa ɪkɪn.
19 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan ba
buu mɛ, kɛ n waa fanɛ asa akɪtapʋ.”
20 Nɪɪ opula maŋa tɔ ba yɛgɛ bamʋ
asawu mʋ, nɪɪ ba buu mʋ.
21 Maa kyaga sʋ ee kpee mʋ, nɪɪ
ɔ naa wu ɔkʋ maa mu-supu, bamʋ
ɪ gyɛ Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi
mu-bii ana. Ba maa bamʋ-sɛ Sebedi
ba bʋ ɔkʋlɪ tɔ bɛɛ lɔŋɔ bamʋ asawu.
Nɪɪ Yesu tɪɪ bamʋ.
22 Opula maŋa tɔ ba yɛgɛ ɔkʋlɪ mʋ
yɛ bamʋ-sɛ nɪɪ ba buu mʋ.

Yesu Kyɛ Alɔpʋ (Luka 6:17-19)

23 Nɪɪ Yesu natɛ kyaabɔɔ
Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ ɛɛ kaapʋ asa
asɪn danbɪrasa mʋ lɪɪ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ sʋ kabwaarɛ-kʋlɛ
ɔgyaŋɛkpa kʋmaa nɪmʋ tɔ yɛgɛ ɛɛ
kyɛ alɔ kʋmaa nɪmʋ.
24 Mʋ kɪtɪɪ ɪ yaasɛ loo Siriya
ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini, nɪɪ asa ba taa
alɔpʋ mʋ nɪɪ ba sʋ alɔ yiri-yiri bɪya
mʋ. Akʋ bamʋ n-yɪɪ tɔ ɪɪ kɔ bamʋ
gaa, nɪɪ akʋ mɔɔ nbwɪɪ libi bɛɛ
tɔɔrɔɔ bamʋ, akʋ bɛɛ lɔ kigbingbin,
nɪɪ akʋ mɔɔ ba gyɛ amʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ,
nɪɪ Yesu kyɛ bamʋ kpini.
25 Asa damantɛ ba lɪɪ Galile yɛ
Dekapoli yɛ Gyerusalem yɛ Gyudeya
yɛ Gyɔdan benbe kpini ba buu mʋ.

5

Yesu Tɔwɛ Abwaarɛsɪn Kɪbɪɪ Sʋ (Luka 6:20-23)

1 Yesu maa wu sakyɔ mʋ, o dii
kpee kɪbɪɪ-bi kʋ sʋ naa kyɪna kɪmʋ
sʋ, nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ ba ba mʋ asɛ
tʋtɔ.
2 Nɪɪ o piili ɛɛ kaapʋ bamʋ ɛɛ tɔwɛ
yɛ,
3 “Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ ba taa
bamʋ n-yɪɪ tʋʋ Ɩbwaarɛ nkʋn
sʋ,
lɪɪ fɛɛ sʋsʋ kuwura-gyii mʋ kɪ
gyɛ bamʋ lɛɛ.
4 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ bɛɛ bɔɔta
tɔ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
o yuula bamʋ nkɔlɔ.
5 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ bɛɛ bɪya
bamʋ n-yɪɪ kasɛ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ ii biti ba gyii kasɛ
mʋ fɛɛ bamʋ kapatɪyɛ.
6 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ bamʋ ansi
ɪɪ payɪ ɪkpa kikyiigi sʋ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
ɔ yɛgɛ ba ŋmɛ lɪɪ bamʋ atɔ
bitisa tɔ.
7 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ bee wu
bamʋ bɪrɪsa ana kʋwɛɛ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
o wu kʋwɛɛ.
8 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ ineesi kʋ
man bʋ bamʋ kɔkɔlɔ tɔ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ ii biti ba wu
Ɩbwaarɛ.
9 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ bɛɛ bɪya
keyuula asa nsana,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
ɔ tɪɪ yɛ Mu-bii ana.
10 Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ ba nyanla
bamʋ fɛɛ bamʋ ɪkpa maa kyi-
igi Ɩbwaarɛ asɛ sʋ mʋ,
lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ sʋsʋ
kuwura-gyii mʋ kɪ gyɛ bamʋ
lɛɛ.
11 “Kusee ɪ gyɛ sa fanɛ mʋ nɪɪ asa
bɛɛ saalɛ, nɪɪ bɛɛ nyanla fanɛ nɪɪ

bɛɛ tɪn antɪŋɛsa bɛɛ tɔwɛ asɪn libi
bɛɛ gyaga fanɛ sʊ, fɛɛ fan maa gyɛ
mɛ abɪɪlapʊ sʊ.
12 Fan yɛgɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn kɛ
fanɛ ansi i gyii, lɪɪ fɛɛ fanɛ kʊkɔka
lala kɪ dɛ ki gyoo fanɛ Ɩbwaarɛ ayɛ.
Kpalɪ fɛɛ kanɪn maŋa nɪɪ ba daa
nyanla Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ba
wʊla gyankpaa fanɛ ba mʊ.

Fan Du Nɪn Fɛɛ Nfɔlɛ Yɛ Ɩŋmaŋɛsa
(Maki 9:50; Luka 14:34-35)

13 "Fan du nɪn fɛɛ nfɔlɛ sa asa
dulinyaa tɔ. Amaa nɪɪ nfɔlɛ kan pan
ɪmʊ ɔkɔn mʊ, mɪnɛ nɪɪ fɪɪ bɪla taalɛ
taa waa ɪmʊ kɛ ɪ waa ɔkɔn? Ɩ man
bɪla ɪ sʊ kyaarɛ, amɔɔ ba taa kyɛɛgɛ
fɔyɪ kɛ asa ba natɛ sʊ.
14 "Fan du nɪn fɛɛ ɪŋmaŋɛsa sa
asa dulinyaa tɔ. Kadɛ lala mʊ nɪɪ kɪ
gyan kɪbɪɪ sʊ mʊ mɛɛ taalɛ baala.
15 Nɪɪ ɔkʊ mee tuwa fɪtɪla, kɛ ɔ taa
waa kolobi tɔ. Amɔɔ ɔ taa gyaga
fɪtɪla ɔgyagakpa kɛ kɪ baa kɪ kɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ tɔ kɪkpaara mʊ sʊ.
16 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ fan yɛgɛ
fanɛ ɪŋmaŋɛsa ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ sa asa,
kɛ ba wu fanɛ asun danbɪrasa mʊ
nɪɪ fɛn waa mʊ, kɛ ba yɪn fanɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ.

Yesu Man Ba Yɛ O Be Nyita Ɩbwaarɛ Asɪnkyan Yɪlasa Mʊ

17 "Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n ba
nɪn kɛ n ba lɛɛ Mosesi nbara mʊ yɛ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ kɪkaapʊ mʊ lɪɪ tɔ.
N man ba nɪn kɛ n ba lɛɛ ɪmʊ lɪɪ tɔ,
amaa n ba nɪn kɛ bamʊ kɪkaapʊ mʊ
ɪ ba tɔ.
18 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ sʊsʊ yɛ kasɛ ii
biti i muuri mʊ, halɪɪ nbara mʊ
tɔ kʊkyʊrɔɔ-bi pii gbaa, abɛɛ ɪmʊ
kitobi mɛɛ yɛ ɪ kɔɔgɛ sʊ, amɔɔ kʊtɔ
kʊmaa ii biti ɪ ba tɔ.
19 Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina
kibuu nbara mʊ tɔ kipii, nɪɪ ɛɛ
kaapʊ asansa yɛ ba waa kanɪn mʊ,
ee biti ɔ baa ɔ gyɛ ɔsa pii Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ tɔ. Amaa ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o buu nbara mʊ, nɪɪ ɛɛ kaapʊ
asansa gbaa yɛ ba buu ɪmʊ mʊ,
ee biti ɔ baa ɔ gyɛ nyɪmɪsa kparɛ
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.
20 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ fɛɛ, nɪɪ
fanɛ ɪkpa ɪ man kyiigi ɪ kyɔ nbara
akaapʊpʊ yɛ Farasii abi mʊ, fan mɛɛ
yɛ fan nyɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʊ tɔ kakaakʊ."

Yesu Asɪn Kaapʊsa Lɪɪ Agbʊ Sʊ

21 Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, "Fan
nu Mosesi nbara mʊ maa tɔwɛ
adɪdaapʊ mʊ yɛ, 'Man kan mɔɔ
nyɪmɪsa. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɔɔ
nyɪmɪsa mʊ, bee biti ba bun mʊ
kʊpwɛ.'
22 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ nyɛ agbʊ waa mʊ tɔmaa
mʊ, bee biti ba bun mʊ kʊpwɛ. Nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ saalɛ mʊ tɔɔmaa
yɛ ɔ man bʊ sɛhn tɔ mʊ, ee biti ɔ nyɛ
asɪn Gyiwu kʊbʊ-kʊbʊ abɪlɪsa mʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Sanhediri mu ansi. Nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ saalɛ mʊ tɔɔmaa
yɛ, 'Fʊ omelensipu nɪmʊ' mʊ, ii biti
o loo awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.
23 "Ɩmʊ sʊ, nɪɪ fʊ kan bɪya fʊ
saraga kɛ fʊ ba lɛɛ Ɩbwaarɛ kaswɪɪ
sʊ, nɪɪ fu nyiŋi fɛɛ fʊ waa fʊ bɪrɪsa
alibi kʊ mʊ,
24 yɛgɛ fʊ saraga yɪla tʊtɔ kɛ fu
bwii kpee, kɛ faa fʊ bɪrɪsa mʊ fan
lɔŋɔ abaa nsana, pɔyɪ kɛ fʊ bwii ba
lɛɛ fʊ saraga mʊ sa Ɩbwaarɛ.
25 "Nɪɪ ɔkʊ kan samaa fʊ asɪn
ogyikpa mʊ, sun mata mʊ pɔyɪ asɪn
kigyii kakɛ mʊ kɪ fʊʊ. Amaa nɪɪ ɪ
man kan ba kanɪn mʊ, ee biti ɔ taa
fʊ sa asɪn ogyipu mʊ, kɛ mɔɔ mʊ ɔ
taa fʊ waa abu tiipu ɔkɪɪsʊpʊ abaa
tɔ kɛ o tii fʊ obu.
26 N tɔwɛ fʊ kesintin fɛɛ, fii biti fʊ
baa fʊ bʊ tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ
fii biti fʊ-ka fʊ kʊkɔ mʊ lʊwɛ.

Kanyɪn Yɛ Kakyɪɪ Biti Kɪgyagaa Asɪn
(Matiwu 19:9; Maki 10:11-12; Luka 16:18)

27 "Fan nu Mosesi nbara mʊ maa
tɔwɛ yɛ, 'Man waa kanyɪn biti abɛɛ
kɪkyɪɪ biti kɪgyagaa.'
28 Amaa mɛ ɪ tɔwɛ fanɛ nɪn fɛɛ,
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɪɪ ɔkyɪɪ waa mʊ

nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ dɪn nyɛ maa mʊ ba bʊga nɪn, ɔ tɪyɛ waa kɪkyɪɪ biti alibi mʊ kɔkɔlɔ tɔ.
29 Ɪmʊ sʊ nɪɪ fu gyisa kinsi kii biti kɪ yɛgɛ kɛ fʊ waa alibi mʊ, kyɔlɛ kɪmʊ fɔyɪ. Ɪ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa pan fʊ katɪn kʊ, ɪ kyɔ fɛɛ ba maa taa fʊ n-yɪɪ kpini naa tʊʊ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.
30 Nɪɪ fu gyisa kɪbaa kii biti kɪ yɛgɛ kɛ fʊ waa alibi mʊ, tɪn kɪmʊ fɔyɪ. Ɪ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa pan fʊ katɪn kʊ, ɪ kyɔ fɛɛ ba maa taa fʊ n-yɪɪ kpini naa tʊʊ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen tɔ.

Ɔkyɪɪ Kekina Asɪn Kaapʊsa

31 “Nɪɪ Mosesi nbara mʊ ba bɪla tɔwɛ yɛ, ‘Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kina mʊ-ka mʊ, dagaa maa kyʊrɔɔ kek-ina ɔwʊlɛ sa mʊ.’
32 Amaa mɛ ɪ tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kina mʊ-ka nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ ɔkyɪɪ mʊ lɪɪ mʊ kamaa mʊ, ɔ yɛgɛ ɔkyɪɪ mʊ waa alibi kekili tɔ. Nɪɪ ɔnyɪn kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kili ɔkyɪɪ maŋa gbaa mʊ waa alibi kekili tɔ.

Ntan Kɪbɔ

33 “Fan bɪla nu Mosesi nbara mʊ maa tɔwɛ adɪdaapʊ mʊ yɛ, ‘Man bɔ ntan kɛ fʊ laaŋɛ, amaa ɪ dagaa fʊ maa waa kanan mʊ nɪɪ fʊ bɔ ntan sa Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ.’
34 Amaa nbɪɪnbɪɪ mɛ ɪ tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man bɔ ntan kpini-kpini. Fan man taa sʊsʊ bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ tʊtɔ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gya.
35 Fan man taa kasɛ bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ tʊtɔ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ayaa ɔgyagakpa. Fan man taa Gyerusalem kadɛ bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ kɪmʊ ɪ gyɛ Owura kparɛ mʊ kadɛ lala.
36 Man taa fu kumu bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ fʊ mɛɛ taalɛ waa kinyinibi kʊlʊn kifufuli abɛɛ kilenbiri.
37 Amaa fan yɛgɛ fanɛ katɔwɛ kɪ baa kɪ gyɛ Ɛɛhn abɛɛ ayee. Nɪɪ fʊ kan bɔ ntan kʊ tii sʊ mʊ, ɪ lɪɪ Sɪtaanɛ asɛ nɪn.

Fan Man Taa Alibi Ka Alibi Kʊkɔ (Luka 6:29-30)

38 “Nɪɪ fan bɪla nu Mosesi nbara maa tɔwɛ yɛ, ‘Nɪɪ ɔkʊ kan boyi ɔkʊ kinsi mʊ, ɪ dagaa be boyi ngbaa mʊ lɛɛ. Nɪɪ ɔkʊ kyiigi ɔkʊ kinyi mʊ, ɪ dagaa be kyiigi ngbaa mʊ lɛɛ.’
39 Amaa mɛ ɪ tɔwɛ fanɛ yɛ, nɪɪ ɔkʊ kan waa fʊ alibi mʊ, man taa alibi ka mʊ kʊkɔ. Nɪɪ ɔkʊ kan kpa fʊ ɔtan gyisa sʊ mʊ, biliŋaa bɪna sʊ sa mʊ kɛ ɔ kpa tii sʊ.
40 Nɪɪ ɔkʊ kan taa fʊ kpee asɪn ogyikpa kɛ ɔ kɔɔlɛ fʊ kaalɛ mʊ, taa fʊ balɪmaasʊ tii mʊ sʊ.
41 Nɪɪ ɔkʊ kan nyan fʊ, fɛɛ fʊ sʊla mʊ ɪsʊla kpiya mʊ mayɪlɪ kʊlʊn mʊ, sʊla ɪmʊ kpiya mʊ ɪmayɪlɪ anyɔ.
42 Nɪɪ ɔkʊ kan ba kʊlɛ fʊ kʊtɔ kʊ mʊ, sa mʊ. Abɛɛ nɪɪ ɔkʊ kan ba yɛ fʊ paala mʊ kʊtɔ kʊ mʊ, sa mʊ.

Nyɛ Kebiti Sa Fʊ-dʊn Ana (Luka 6:27-28,32-36)

43 “Fan nu Mosesi nbara mʊ maa bɪla tɔwɛ yɛ, ‘Fan nyɛ kebiti sa fanɛ tɔɔmaa ana, kɛ fan kisi fanɛ-dʊn ana.’
44 Amaa mɛ ɪ tɔwɛ fan yɛ, fan nyɛ kebiti sa fanɛ-dʊn ana, kɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ sa fanɛ anyanlapʊ,
45 kɛ fan baa fan du fɛɛ fanɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ. Mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ mʊ kyɔwɛ ɪɪ lɪɪ ɛɛ sa alibi awaapʊ yɛ adanbɪrasa awaapʊ, nɪɪ ɛɛ yɛgɛ bʊlayɪ ɪɪ da ɛɛ sa bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa ii kyiigi, yɛ bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa ɪ man kyiigi.
46 Nɪɪ fan kan fan sʊ kebiti sa bamʊ nɪɪ bee biti fanɛ nkʊn mʊ, mɪnɛ kʊkɔka nɪɪ fen biti fan nyɛ? Man gyɛ kanɪn maŋa nɪɪ alibi awaapʊ gbaa bɛɛ waa nɪn abɛɛ?
47 Nɪɪ fan kan fɛn fwaala fanɛ tɔmaa ana nkʊn mʊ, mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ fan waa fan kyɔ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ ɪɪ waa? Man gyɛ kanɪn nɪɪ ɪdakpa asunpu gbaa bɛɛ waa nɪn?
48 Ɪmʊ sʊ ɪ dagaa fanɛ kɪbaabʊtɔ maa du kyɛɛkyɛɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fanɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ du kyɛɛkyɛɛ mʊ.

6

Kɪkaapʊ Lɪɪ Atɔ Kɛkɛɛ Sʊ

1 “Fan baa fan da sʊ kɛ fan man waa fanɛ adanbɪrasa asa ansi sʊ, kɛ ba nyɛ wu fanɛ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʊ, fan mɛɛ yɛ fan nyɛ

kʊkɔka lɪɪ fanɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ asɛ.
2 “Ɪmʊ sʊ nɪɪ fʊ kan kɛɛ otiripu atɔ mʊ, man taa da kibonbon fɛɛ kanan mʊ nɪɪ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʊ bɛɛ waa kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa yɛ agbenbi sʊ kɛ asa ba nyɛ yɪn bamʊ mʊ. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ba tɛɛ wʊla nyɛ bamʊ kʊkɔka lʊwɛ.
3 Amaa nɪɪ fʊ kan kɛɛ atiripu afulee mʊ, man yɛgɛ fʊ-bɪna kɪbaa ɔ bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fu gyisa kɪbaa mʊ waa mʊ,
4 kɛ fʊ kakɛɛ ɪ waa asiiri tɔ. Saamʊ fʊ-Sɛ mʊ nɪɪ ee wu kʊtɔ mʊ nɪɪ fɪɪ waa asiiri tɔ mʊ, ii biti ɔ ka fʊ kʊkɔ.

Kabwaarɛ Kʊlɛ (Luka 11:2-4)

5 “Nɪɪ fɛn kan fɛn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, fan man waa fɛɛ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʊ, lɪɪ fɛɛ bee biti kɪyɪlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa yɛ agbenbi nkpankyɛɛrɛ bɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, kɛ asa ba nyɛ wu bamʊ. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ba wʊla nyɛ bamʊ kʊkɔka lʊwɛ.
6 Amaa nɪɪ fʊ kan fɪɪ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, loo fu obu to kɛ fu tii, kɛ fʊ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa fʊ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔkʊ mee wu mʊ mʊ. Saamʊ fʊ-Sɛ mʊ nɪɪ ee wu kʊtɔ mʊ nɪɪ fɪɪ waa asiiri tɔ mʊ, ii biti ɔ ka fʊ kʊkɔ.
7 Nɪɪ fan kan fen kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, fan man tɔwɛ ntɔwɛ bʊnswɪɪsa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ kasɛ fɛɛ ɪdakpa asunpu lɛɛ mʊ. Lɪɪ fɛɛ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ bamʊ kʊkʊlɛ bʊnswɪɪsa mʊ, ii biti ɪ yɛgɛ kɛ ɪ ba tɔ sa bamʊ.
8 Ɪmʊ sʊ fan man waa fɛɛ bamʊ, lɪɪ fɛɛ fanɛ-Sɛ nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ kii tiri fanɛ pɔyɪ nɪɪ fɛn kʊlɛ mʊ mʊ.
9 “Nɪɪ fen biti fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ mʊ, falɛ nɪɪ ɪ dagaa fan maa tɔwɛ.
‘Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ fʊ bʊ sʊsʊ,
yɛgɛ asa ba bʊnyaa fʊ kɪtɪɪ.
10 Yɛgɛ fu kuwura-gyii mʊ kɪ ba,
kɛ fʊ yɛgɛ fu kebiti kɪ waa kasɛ sʊ nfɪɪ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ki du sʊsʊ mʊ.
11 Sa anɛ kakɛ kʊmaa agyitɔ.
12 Taa anɛ alibi kɛɛ anɛ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ gbaa anɛ
an taa bamʊ nɪɪ bɛɛ waa anɛ alibi kɛɛ bamʊ mʊ.
13 Man yɛgɛ a loo kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ,
amaa lɛɛ anɛ lɪɪ olibilibi mʊ abaa tɔ.
Lɪɪ fɛɛ kuwura-gyii yɛ ɔlʊn,
yɛ bʊnyaa ɪ gyɛ fʊ lɛɛ kakpaa.’*
14 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ asa ba waa fanɛ alibi nɪɪ fan taa kɛɛ bamʊ mʊ, fanɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ sʊsʊ mʊ gbaa ii biti ɔ taa kɛɛ fanɛ.
15 Amaa nɪɪ fan kan fan man taa asa alibi kɛɛ bamʊ bɪrɛ, fanɛ-Sɛ mɛɛ yɛ ɔ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ.

Noŋmina

16 “Nɪɪ fan kan waa noŋmina mʊ, fan man waa fanɛ ansi tɔ kʊwɛɛ kuwu fɛɛ kanan mʊ nɪɪ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana bɛɛ waa mʊ. Bɛɛ nyaaŋɛ bamʊ ansi tɔ kɛ asa ba nyɛ wu yɛ ba ŋmina kɔnɔ. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ba wʊla nyɛ bamʊ kʊkɔka lʊwɛ.
17 Amaa nɪɪ fʊ kan ŋmina kɔnɔ mʊ, fwɪɪ fu ansi tɔ, sʊswa nfɔ kɛ fʊ sɛyɪ fu kumu tɔ.
18 Saamʊ, asa ba mɛɛ yɛ ba wu fɛɛ fu ŋmina kɔnɔ, amɔɔ fʊ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔkʊ mee wu mʊ mʊ nkʊn. Fʊ-Sɛ mʊ nɪɪ ee wu kʊtɔ mʊ nɪɪ fɪɪ waa asiri tɔ, ii biti ɔ ka fʊ kʊkɔ.

Fan Taa Fanɛ Ansi Gyaga Sʊsʊ Atɔ Sʊ (Luka 12:33-34)

19 “Fan man kʊʊla kapatɪyɛ yɪla kasɛ sʊ nfɪɪ sa fanɛ n-yɪɪ, nfɪɪ nɪmʊ nɪɪ ɪtabɪrɪta yɛ nkandɪra ii nyita ɪmʊ, nɪɪ ayu bee loo bee yuuri ɪmʊ.
20 Amaa fan kʊʊla kapatɪyɛ yɪla sʊsʊ sa fanɛ n-yɪɪ, katɪn mʊ nɪɪ ɪtabɪrɪta yɛ nkadʊrɔ ɪ mɛɛ taalɛ nyita ɪmʊ, nɪɪ ayu ba mɛɛ taalɛ loo naa yuuri ɪmʊ.
21 Lɪɪ fɛɛ katɪn mʊ nɪɪ fʊ kapatɪyɛ bʊ mʊ, tʊtɔ nɪɪ fʊ nfɛɛrɛ gbaa ɪ bʊ.
22 “Nyɪmɪsa ansi ɪ gyɛ mʊ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ fɪtɪla. Nɪɪ fu ansi ɪ kan ɪ bʊrɔn bɪrɛ, fʊ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ kpini gyɛ ɪŋmaŋɛsa nɪn.
23 Amaa nɪɪ fu ansi ɪ kan ɪ man bʊrɔn bɪrɛ, fʊ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ kpini

* **6:13 6:13** Ba kyʊrɔɔ gyaga sʊ waa dɪdaa ɪwʊlɛ ɪkʊ tɔ yɛ, *Lɪɪ fɛɛ kuwura-gyii yɛ ɔlʊn, yɛ bʊnyaa ɪ gyɛ fʊ lɛɛ kakpaa.*

bʋ kitentenbiri tɔ nɪn. Ɪmʋ sʋ nɪɪ fɪtɪla mʋ nɪɪ kɪ bʋ fʋ tɔ mʋ gyɛ kitentenbiri mʋ, ii biti ɪ waa kitentenbiri tumm.

24 "Ɔkʋ ɪ gyɛ ɔkʋ mɛɛ taalɛ sun anyɪrɪpɛ anyɔ. Ee biti o kisi ɔkʋ kɛ ɔ nyɛ kebiti sa ɔkʋ, abɛɛ ee biti ɔ nyɛ saŋa sa ɔkʋ kɛ ɔ yɛgɛ ɔkʋ. Fan mɛɛ taalɛ sun Ɩbwaarɛ maa afulee.

Fan Man Yɛgɛ Asɪn Ɩ Tɔɔrɔɔ Fanɛ (Luka 16:13)

25 "Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man yɛgɛ fanɛ nkpa yɛ agyitɔ mʋ nɪɪ fen biti fan gyii, abɛɛ ɪmʋ nɪɪ fen nuu, abɛɛ fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ yɛ atɔ bunsa asɪn ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ. Nkpa ɪ man kyɔ agyitɔ abɛɛ? Nɪɪ kayɪɪ-wʋlɛ mɔɔ man kyɔ atɔ bunsa?

26 Fan kɪɪ nbwiibi mʋ nɪɪ ba bʋ afuu tɔ mʋ, be mee duu nɪɪ ba mɛɛ tɪŋɛ, nɪɪ ba mɛɛ kʋʋla agyitɔ bɛɛ gyaga agyan sʋ, amaa fanɛ-Sɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ ɪɪ sa bamʋ agyitɔ. Fanɛ asɪn ɪ man tiri ɪ kyɔ bamʋ nɪn abɛɛ?

27 Fanɛ tɔ ɔmɔɔ nɪɪ asɪn ɪ maa tɔɔrɔɔ mʋ sʋ mʋ, nɪɪ ɛɛ taalɛ taa kerefi kʋlʋn tii mʋ nkpa sʋ?

28 "Nɪɪ mɪnɛ ɪ waa nɪɪ atɔ bunsa asɪn ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ? Fan kɪɪ kanan mʋ nɪɪ iyu ntʋtʋlɛ ɪ dan mʋ. I mee sun kusun nɪɪ ɪ mɛɛ lʋʋ atɔ bunsa ɪ sa ɪmʋ n-yɪɪ.

29 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, halɪɪ Owura Solomon maa mʋ atɔ bunsa danbɪrasa kpini mʋ, ɪ man bʋrɔn fʋʋ ntʋtʋlɛ mʋ.

30 Nɪɪ falɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ lɔŋɔ afitiri mʋ nɪɪ ndaga ɪ bʋ tɔ, nɪɪ ɔkɛ bɛɛ taa ɪmʋ funti waa fʋlɔn tɔ mʋ, mɪnɛ waa nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ sa fanɛ atɔ bunsa kʋkyɔ? O, fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man kyɔ?

31 Ɪmʋ sʋ fan man tɔɔrɔɔ fanɛ n-yɪɪ fɛn taasɛ yɛ, 'Mɪnɛ nɪɪ an biti a gyii?' abɛɛ 'Mɪnɛ nɪɪ an biti a nuu?' abɛɛ 'Mɪnɛ nɪɪ an biti a bun?'

32 Bamʋ nɪɪ be mee nyi Ɩbwaarɛ mʋ falɛ atɔ kpini sʋ nɪɪ bamʋ ansi ɪ payɪ. Nɪɪ fanɛ-Sɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ nyi fɛɛ falɛ atɔ nɪmʋ maa tiri fanɛ.

33 "Amaa fan gyankpaa kɪɪ biti Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ ɪkpa yɛ mʋ ɪkpa kikyiigisa mʋ, kɛ ɔ taa atɔ nɪmʋ kpini tii sʋ sa fanɛ.

34 Kanɪn sʋ fan man tɔɔrɔɔ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba ɔkɛ. Fan yɛgɛ ɔkɛ atɔ ɪ kɪɪ ɪmʋ gbaa-gbaa ɪmʋ asɪn tirisa sʋ.

7

Fan Man Bun Kʋpwɛ (Luka 6:37-38, 41-42)

1 "Fan man bun kʋpwɛ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ man bun fanɛ gbaa kʋpwɛ.

2 Lɪɪ fɛɛ ɔkpa mʋ nɪɪ fɛn bɔla sʋ fen bun fanɛ bɪrɪsa ana kʋpwɛ mʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ gbaa ii biti ɔ bɔla sʋ bun ngbaa fanɛ kʋpwɛ. Nɪɪ kʋtɔ kaalasa mʋ nɪɪ fan taa kaala sa fanɛ bɪrɪsa ana mʋ, kanɪn nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kaala sa fanɛ.

3 "Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fii wu keyuubi mʋ nɪɪ kɪ bʋ fʋ bɪrɪsa kinsi tɔ, nɪɪ fu mee wu kagyakpoti mʋ nɪɪ kɪ dɛ fu kinsi tɔ?

4 Nɛnɛ sʋ nɪɪ fɪɪ taalɛ tɔwɛ fʋ bɪrɪsa yɛ yɛgɛ n lɛɛ keyuubi fu kinsi tɔ, yɛgɛ kagyakpoti dɛ ngbaa-gbaa fu kinsi tɔ?

5 Fʋ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya, gyankpaa lɛɛ kagyakpoti mʋ nɪɪ kɪ bʋ fu kinsi tɔ mʋ, pɔyɪ kɛ fʋ lan wu danbɪrasa, kɛ fʋ lɛɛ keyuubi mʋ nɪɪ kɪ bʋ fʋ bɪrɪsa kinsi tɔ mʋ.

6 "Fan man taa kʋtɔ mʋ nɪɪ ki du kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sa igyoonɔ, lɪɪ fɛɛ bee biti ba biliŋi yɪlɛ fanɛ sʋ duŋi fanɛ waa kyabɪlɛ-kyabɪlɛ. Nɪɪ fan man taa fanɛ atɔ kparɛ tʋʋ sa akuuri, kɛ be kyigya ɪmʋ sʋ nyita.

Fan Kʋlɛ Lɪɪ Ɩbwaarɛ Asɛ (Luka 11:9-11)

7 "Fan kʋlɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, ee biti ɔ sa fanɛ. Fan kɪɪ biti Ɩbwaarɛ asɛ, fen biti fan wu. Fan da mʋ kebunɔ, ee biti o tigi sa fanɛ.

8 Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ kʋlɛ ɛɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ mʋ, ɛɛ nyɛ, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ ee biti mʋ, ee wu, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ da kebunɔ mʋ, ee tigi ɛɛ sa mʋ.

9 “Fanɛ anımʊ nıı mu-bii ıı kʊlɛ
mʊ bodobodo kɛ ɔ taa kubuu sa mʊ?
10 Abɛɛ nıı ɛɛ kʊlɛ mʊ ɔkın nıı ɛɛ
taa kınansɛ ɛɛ sa mʊ?
11 Nıı fanɛ mʊ nıı fan gyɛ al-
ibi awaapʊ mʊ gbaa fen nyi atɔ
danbırasa kıtaa sa fanɛ-bii ana mʊ,
mınɛ sʊ nıı fanɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ
nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ mɛɛ yɛ o kyula
sa ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ kʊlɛ mʊ atɔ
danbırasa mʊ?
12 Ɪmʊ sʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fen
biti asa ba waa sa fanɛ mʊ, fanɛ
gbaa fanɛ fan baa fɛn waa kanın fɛn
sa bamʊ. Ɪnımʊ ı gyɛ Mosesi nbara
yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ kıkaapʊ mʊ.

Kebunɔ Bɔntɛsa Yɛ Kyɛlɛgɛsa
(Luka 13:24)

13 “Fan bɔla kebunɔ pii mʊ tɔ loo.
Lıı fɛɛ kebunɔ yɛlıgɛsa mʊ ɔkpa
gbaa yɛlıgɛ yɛ kınatɛ sʊ, nıı kii kpee
kinyita kakpaa tɔ nın, nıı asa mʊ nıı
bɛɛ bɔla bee loo kımʊ tɔ mʊ ba kyɔ.
14 Amaa ɔkpa mʊ nıı kii kpee
nkpa tɔ mʊ bırɛ kı bɔntɛ, nıı kımʊ
kebunɔ gbaa man yɛlıgɛ, nıı asa mʊ
nıı bee wu kımʊ bɛɛ bɔla mʊ ba
man kyɔ.

Oyu Kʊmaa Kımaa Kımʊ Abi
(Luka 6:43-44)

15 “Fan baa fan da atıŋɛsa
atɔwɛpʊ sʊ. Ansi sʊ mʊ be du bɔhn
fɛɛ nbʊlʊpʊ mʊ, amaa bamʊ nkɔlɔ
tɔ mʊ, be du nın fɛɛ agboogboo mʊ
nıı ba nyɛ agbʊ.
16 Bamʊ atɔ waasa nıı fen biti fan
taa bıı bamʊ. Kididobi oyu sʊ nıı
bɛɛ tıyɛ kimango abi abɛɛ? Abɛɛ
kıkpalɛ oyu sʊ nıı bɛɛ tıyɛ akutu?
17 Kanın nıı oyu danbırasa ıı sɔyı
abi danbırasa, nıı oyu libi mɔɔ ıı
sɔyı abi libi.
18 Oyu danbırasa mɛɛ taalɛ sɔyı
abi libi, nıı oyu libi mɛɛ taalɛ sɔyı
abi danbırasa.
19 Oyu kʊmaa mʊ nıı kı mɛɛ sɔyı
abi danbırasa mʊ, bɛɛ ŋɛ kımʊ nın
tʊʊ, kɛ ba taa waa fʊlɔn tɔ.
20 Kanın sʊ fen biti fan bıı
antıŋɛsa atɔwɛpʊ mʊ lıı bamʊ
awaasa sʊ.

N Man Nyi Fanɛ
(Luka 13:25-27)

21 “Man gyɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ tıı
mɛ yɛ, ‘Ɔnyırıpɛ, Ɔnyırıpɛ’ mʊ, ii
biti o loo sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ,
amɔɔ ɔmʊ nıı ɛɛ waa mɛ-Sɛ mʊ nıı
ɔ bʊ sʊsʊ mʊ kebiti mʊ nkʊn.
22 Ɪbwaarɛ kakɛ talɛsa maŋa kan
fʊʊ mʊ, asa gaalaagaa bee biti ba
tɔwɛ mɛ yɛ ‘Ɔnyırıpɛ, Ɔnyırıpɛ, an
bɔla fʊ kıtıı sʊ tɔwɛ abwaarɛsın
sa asa, nıı lıı fʊ kıtıı tɔ sʊ mʊ
an gya nbwıı libi, nıı an waa asın
kyinkyinsa gaalaagaa.’
23 Amaa n biti tɔwɛ tigi bamʊ yɛ,
‘Man nyi fanɛ. Fanɛ alibi awaapʊ
banımʊ, fan lıı mɛ sʊ natɛ.’

Ɔnyaasınpʊ Yɛ Omelensipu Ibu Kıpɔyı
(Luka 6:47-49)

24 “Ɪmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nıı ee nu
mɛ asın nımʊ, nıı ee buu ımʊ mʊ,
du nın fɛɛ ɔnyaasınpʊ mʊ nıı ɔ pɔyı
mʊ kıkpaara gyaga kıfʊlɛ sʊ mʊ.
25 Bʊlayı da nıı ıbʊn ı bɔla, nıı
afuu lala ı da obu mʊ, amaa kı
man tıyɛ, lıı fɛɛ ba pɔyı kımʊ gyaga
kıfʊlɛ sʊ.
26 Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ee nu mɛ
asın nımʊ, nıı o mee buu ımʊ mʊ,
du nın fɛɛ omelensipu mʊ nıı ɔ pɔyı
mu obu gyaga kusipu sʊ.
27 Bʊlayı da nıı ıbʊn ı bɔla, nıı
afuu lala ı da nıı obu mʊ lıı tıyɛ ɔlʊn
tɔ birimm.”
28 Yesu maa tɔwɛ asın nımʊ lʊwɛ
mʊ, mʊ kıkaapʊ mʊ i kyinkyin
sakyɔ mʊ gaa.
29 Lıı fɛɛ mʊ kıkaapʊ mʊ tɔ
sʊ ɔlʊn, nıı ı man du fɛɛ nbara
akaapʊpʊ lɛɛ mʊ.

8

Yesu Kyɛ Kibootoo Wuya Kʊ
(Maki 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Yesu maa kpılıgɛ lıı kıbıı mʊ sʊ
ba mʊ, asa damantɛ ba buu mʊ.
2 Tʊtɔ nıı ɔnyın kʊ mʊ nıı ɛɛ lɔ
kibootoo ba muŋa mu amulii sʊ mu
ansi tɔ nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Ɔnyırıpɛ nıı ı
pırɛ fʊ mʊ, fıı taalɛ yɛgɛ mɛ n-yıı ı
lɔŋɔ sʊ.”

3 Nıı Yesu tɛɛŋɛ mʊ kıbaa mata ɔnyın mʊ. Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “I pırɛ mɛ, fʊ n-yıı ı lɔŋɔ sʊ.” Opula tɔ nıı mʊ kibootoo mʊ kı lʊwɛ.
4 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Man waa fʊ tɔwɛ ɔkʊ, amaa taa fʊ n-yıı naa kaapʊ Ibwaarɛ Oseepu, kɛ fʊ lɛɛ saraga fɛɛ kanan mʊ nıı Mosesi nbara ı kaapʊ mʊ, kɛ ɔkʊmaa nımʊ o wu fɛɛ fʊ n-yıı ı lɔŋɔ sʊ.”

Anaakɔpʊ Ɔbılısa Mʊ Kıkɔɔlɛ-gyii (Luka 7:1-10)

5 Yesu maa loo Kapanum kadɛ tɔ mʊ, Roma anaakɔpʊ ɔbılısa kʊ ba mʊ asɛ ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ kyɛ mʊ tɔ.
6 Ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, mɛ kıyaafɔlɛ dɛ mɛ kıkpaara sʊ ɛɛ lɔ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ, ıı tɔɔrɔɔ mʊ gaa.”
7 Imʊ sʊ, Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “N biti n naa kyɛ mʊ kʊlɔ.”
8 Nıı anaakɔpʊ ɔbılısa mʊ lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyırıpɛ n man dagaa fɛɛ fʊ ba mɛ kıkpaara sʊ. Amaa dan sa kɔnɔ, mɛ kıyaafɔlɛ mʊ ii biti ɔ kpaarɛ.
9 Lıı fɛɛ ngbaa mɛ n bʊ akʊ ɔlʊn kasɛ nın, yɛgɛ anaakɔpʊ ba bʊ mɛ kasɛ. N kan tɔwɛ ɔkʊ yɛ, ‘Kpe nfıı,’ nıı ee kpee. Nıı n tɔwɛ ɔkʊ yɛ, ‘Ba nfıı,’ nıı ɛɛ ba. Nıı n tɔwɛ mɛ kıyaafɔlɛ yɛ, ‘Waa ınımʊ,’ nıı ɛɛ waa ımʊ.”
10 Yesu maa nu kanın mʊ, i kyinkyin mʊ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ nıı ba buu mʊ mʊ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ Isırayı abi kpini tɔ mʊ, n man pııta wu ɔsa mʊ nıı ɔ sʊ falɛ kıkɔɔlɛ-gyii damantɛ nımʊ kedubi.
11 N tɔwɛ fanɛ yɛ asa gaalaagaa bee biti ba lıı kyɔwɛ kılıı yɛ kyɔwɛ kıtıyɛ, kɛ ba maa Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu ba ba bʊga kyına bamʊ ıkyınakpa mʊ nıı ı gyɛ kuwura-gyii kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ.
12 Amaa fanɛ mʊ nıı naafɔɔ fan gyɛ kuwura-gyii abi mʊ, bee biti ba taa fanɛ funti kewu tɔ kitentenbiri tɔ katın mʊ nıı kusu yɛ anobi keduŋi bʊ.”
13 Nıı Yesu tɔwɛ anaakɔpʊ ɔbılısa mʊ yɛ, “Kpewu! Ii biti ı waa sa fʊ fɛɛ kanan mʊ nıı fʊ kɔɔlɛ gyii mʊ.” Nıı kanın saŋa maŋa tɔ kyɛɛkyɛɛ nıı mʊ kıyaafɔlɛ mʊ nyɛ alanfıya.

Yesu Kyɛ Alɔpʊ Kʊkyɔ (Maki 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Yesu maa ba Pita kıkpaara sʊ mʊ, o wu fɛɛ Pita mʊ-saa kyıısa dɛ ɛɛ lɔ kibirima.
15 Ɔ kıtaa mʊ kıbaa tɔ nıı kibirima mʊ kı yɛgɛ mʊ, nıı ɔ kʊsʊ kıtaa bamʊ kıfɔ.
16 Saŋa mʊ nıı kyɔwɛ tıyɛ mʊ, nıı asa ba taa alɔpʊ kʊkyɔ mʊ nıı nbwıı libi ba tɛ bamʊ sʊ mʊ bıya Yesu. Nıı ɔ sa nbwıı libi mʊ kɔnɔ gya bamʊ kʊsaa alɔpʊ mʊ sʊ, nıı ɔ kyɛ alɔpʊ mʊ kpini.
17 Inımʊ ı yɛgɛ nıı asın mʊ nıı Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya tɔwɛ Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ ı ba tɔ. Asın mʊ ı gyɛ yɛ,
“Ɔ kɔɔlɛ anɛ alɔ,
nıı ɔ taa anɛ alobi sʊla.”

Bamʊ Nıı Bee Biti Ba Buu Yesu (Luka 9:57-62)

18 Yesu maa wu asa damantɛ ba maa kyaabɔɔ mʊ mʊ, ɔ tɔwɛ mu asunpu mʊ yɛ ba faa kpee benbe.
19 Nıı nbara ɔkaapʊpʊ kʊ ba mʊ asɛ ba tɔwɛ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ n biti n buu fʊ kpee katın kʊmaa mʊ nıı fii kpee mʊ.”
20 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Agboogboo ba sʊ ıbɔ bɛɛ dɛ tɔ, nıı nbwiibi ba sʊ nsʊswaa, amaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ bırɛ, n man sʊ katın mʊ nıı n dɛ fʊʊtɛ.”
21 Mʊ ɔbıılapʊ kʊ gbaa tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, yɛgɛ n naa pula mɛ-sɛ pɔyı.”
22 Amaa Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Buu mɛ kɛ fʊ yɛgɛ bamʊ nıı be du fɛɛ alewupu mʊ, be kpee naa pula bamʊ alewupu.”

Afuu Yɛ Apaa I Nu Yesu Asɛ (Maki 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Nıı o loo ɔkʊlı tɔ nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba buu mʊ loo.

24 Ba maa gyan ɔbʋn lala mʋ sʋ
bee kpee mʋ, opula tɔ nɪɪ afuu lala
i tigi yɛgɛ ɪɪ da apaa ii loo ɔkʋlɪ mʋ
tɔ. Amaa yɛgɛ Yesu dɛ nsɪɪrɛ.
25 Abɪɪlapʋ mʋ ba naa kyiŋi mʋ,
nɪɪ ba tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
mɔlɪgɛ anɛ! An biti a muuri!"
26 Ɔ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ mʋ
nɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man kyɔ,
mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan sʋ kufuu kanɪn?"
Nɪɪ ɔ kʋsʋ pʋntɛ afuu yɛ apaa mʋ sʋ,
nɪɪ ɪ waa diin.
27 Nɪɪ i kyinkyin asa mʋ, nɪɪ ba
taasɛ yɛ, "Mɪnɛ nyɪmɪsa ndee? Halɪɪ
afuu yɛ apaa gbaa ii nu mʋ asɛ."

Yesu Kyɛ Anyɪn Mʋ Nɪɪ Nbwɪɪ Libi Ba Tɛ Bamʋ Sʋ Mʋ (Maki 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Yesu maa fʋʋ ɔbʋn mʋ benbe
mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Gadara ɔsʋwʋlɛ mʋ,
anyɪn anyɔ kʋ mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi
ba tɛ bamʋ sʋ mʋ ba lɪɪ nkyan tɔ
ba gyaŋa mʋ. Ba kyɪna ba libi gaa
fɛɛ ndʋnbwɛ, nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ bɔla
kanɪn ɔkpa maŋa sʋ.
29 Ba kuusi yɛ, "Ɪbwaarɛ mu-Bii,
mɪnɛ nɪɪ fii biti anɛ asɛ? Fʋ ba nɪn
yɛ fʋ ba waa anɛ awʋrʋfɔ pɔyɪ kɛ
ɪmʋ saŋa mʋ ɪ fʋʋ, abɛɛ?"
30 Akuuri damantɛ kʋ ba yɪlɛ tʋtɔ
kɪbaafʋn bee gyii.
31 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ ba kʋlɛ Yesu
yɛ, "Nɪɪ fʋ kan fii biti fʋ gya anɛ bɪrɛ,
yɛgɛ a naa loo akuuri damantɛ nɪmʋ
tɔ."
32 Ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan natɛ!" Nɪɪ
ba lɪɪ anyɪn mʋ tɔ naa loo akuuri
mʋ tɔ. Nɪɪ akuuri damantɛ mʋ kpini
ba sɪlɛ kpɪlɪgɛ kidenbi mʋ naa tɪyɛ
ɔbʋn lala mʋ tɔ nɪɪ ba wu.
33 Nɪɪ bamʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ akuuri mʋ
sʋ mʋ, ba sɪlɛ kpee kadɛ tɔ, naa tɔwɛ
kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ waa kpini yɛ ɪmʋ nɪɪ
ɪ waa anyɪn anyɔ mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi
ba tɛ bamʋ sʋ mʋ.
34 Kanɪn sʋ kadɛ mʋ tɔ asa kpini
ba lɪɪ ba naa gyaŋa Yesu. Ba maa
wu mʋ mʋ, ba kʋlɛ mʋ yɛ ɔ lɪɪ bamʋ
ɔsʋwʋlɛ sʋ.

9

Yesu Kyɛ Mʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ Wuya (Maki 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yesu dii loo ɔkʋlɪ tɔ, faa ɔbʋn mʋ
ba mʋ gbaa-gbaa mʋ kadɛ tɔ.
2 Nɪɪ asa akʋ ba taa ɔnyɪn
mʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ wuya mʋ nɪɪ ɔ
dɛ kɪkpaata sʋ bɪya mʋ. Yesu
maa wu bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ, ɔ
tɔwɛ mʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ wuya mʋ yɛ,
"Mi-bii, yɛgɛ fʋ kɔkɔlɔ kɪ dɛ fʋ. N
taa fʋ alibi kɛɛ fʋ."
3 Tʋtɔ nɪɪ nbara akaapʋpʋ mʋ akʋ
bɛɛ tɔwɛ abaa asɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ
ɪ tɔwɛ nbusaa asɪn ee yii Ɪbwaarɛ!"
4 Yesu maa bɪɪ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ bɛɛ
fɛ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ
nfɛɛrɛ libi nɪɪ fɛn fɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ
kanɪn?
5 Ɪmʋ kɪmɔmɔ ɪ bʋlʋn kɪtɔwɛ? Fɛɛ
n tɔwɛ ɔnyɪn nɪmʋ yɛ, 'N taa fʋ alibi
kɛɛ fʋ', abɛɛ n tɔwɛ mʋ yɛ, 'Kʋsʋ, kɛ
fʋ natɛ?'
6 Amaa n biti fan bɪɪ fɛɛ, mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n sʋ
ɔlʋn kasɛ sʋ n taa alibi kɛɛ." Tʋtɔ
nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ wuya mʋ
yɛ, "Kʋsʋ, taa fʋ kalan kɛ fu kpewu."
7 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ kʋsʋ nɪɪ o kpewu.
8 Sakyɔ mʋ ba maa wu ɪnɪmʋ
mʋ ɪ waa bamʋ kufuu, nɪɪ ba yɪn
Ɪbwaarɛ fɛɛ maa taa kanɪn ɔlʋn sa
nyɪmɪsa.

Yesu Tɪɪ Matiwu Yɛ O Be Buu Mʋ (Maki 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Yesu maa lɪɪ tʋtɔ ee kpee mʋ,
o wu lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʋ yɛ Matiwu maa tɛ lenpoo
ɔkɔɔlɛkpa. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Buu
mɛ," nɪɪ Matiwu kʋsʋ buu mʋ.
10 Saŋa mʋ nɪɪ Yesu maa mʋ
abɪɪlapʋ ba kpee Matiwu kɪkpaara
sʋ bee gyii mʋ, lenpoo akɔɔlɛpʋ
gaalaagaa yɛ alibi awaapʋ ba ba, nɪɪ
ba maa bamʋ kpini ba bʋga gyii.
11 Farasii abi ba maa wu kanɪn
mʋ, ba taasɛ Yesu abɪɪlapʋ mʋ
yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ fanɛ
ɔkaapʋpʋ maa lenpoo akɔɔlɛpʋ yɛ
alibi awaapʋ bɛɛ bʋga bee gyii?"
12 Yesu maa nu kanɪn mʋ, ɔ lɛɛ
Farasii abi mʋ kɔnɔ yɛ, "Man gyɛ
alanfɪya wuya nɪɪ ɔkyɛpʋ tiri sa,
amɔɔ ɔlɔpʋ nkʋn.

13 Fan naa kɩɩ biti Asɪnkyan yɩlasa
kasɛ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, ‘Abaa kʊwɛɛ
kuwu nɩɩ mɛ, Ɩbwaarɛ n biti, man
gyɛ atɔbwaaya kɩtaa lɛɛ saraga sa
mɛ.’ ” Nɩɩ Yesu kyaga sʊ yɛ, “N man
ba nɪn kɛ n ba tɩɩ bamʊ nɩɩ bɛɛ kɩɩ
fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ,
amɔɔ alibi awaapʊ.”

Ba Taasɛ Yesu Noŋmina Asɪn
(Maki 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kakaakʊ Gyɔn Okyugyeepu
abɪɩlapʊ ba ba taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ
ɪ waa sʊ nɩɩ anɛ yɛ Farasii abi mʊ a
ŋmina kɔnɔ, nɩɩ fʊ abɪɩlapʊ bɪrɛ be
mee ŋmina kɔnɔ?”
15 Nɩɩ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
“Nɛnɛ sʊ nɩɩ kɪkyɩɩfɔ tɔ afɔ bee biti
ba bɔɔta tɔ, yɛgɛ ɔkyɩɩfɔ mu-kuli
mʊ bʊ bamʊ asɛ? Ɩ mɛɛ ba kanɪn.
Amaa saŋa kʊ ii biti ɔ ba nɩɩ bee biti
ba taa ɔkyɩɩfɔ mu-kuli mʊ lɩɩ bamʊ
asɛ. Kanɪn saŋa maŋa nɩɩ bee biti
ba ŋmina kɔnɔ.”
16 Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, “Ɔkʊ mɛɛ
tɪn kikyibi pʊpwɛ taa baata tii kaalɛ
dɪdaa ɔkyatɛkpa ɔbɔ. Nɩɩ ɔ kan waa
kanɪn mʊ kikyibi pʊpwɛ mʊ kii biti
kɪ kyatɛ lɩɩ, kɛ ɔkyatɛkpa mʊ kɩɩ
yɛlɪgɛ tii sʊ.
17 Kanɪn maŋa nɩɩ ɔkʊ mɛɛ taa
nta pʊpwɛ waa kʊtɔbwaaya ɔwʊlɛ
taakpe dɪdaa tɔ. Nɩɩ ɔ kan waa
kanɪn, nɩɩ nta mʊ ɪɩ bɪlɛ mʊ, ii biti ɪ
kyatɛ taakpe dɪdaa mʊ nyita, kɛ nta
mʊ ɪ kyɛɛgɛ fɔyɪ. Amaa bɛɛ taa nta
pʊpwɛ waa taakpe pʊpwɛ tɔ, kɛ ɪmʊ
anyɔ mʊ ɪ man nyita.”

Yesu Kyiŋi Kebii Kʊ Nɩɩ Ɔ Kyɛ Ɔkyɩɩ Mʊ Nɩɩ Nkalan ɪɩ Da Mʊ Mʊ
(Maki 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Yesu maa san ɔ maa sʊ ɛɛ
tɔwɛ ɪnɪmʊ mʊ, nɩɩ Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa kʊ ba
Yesu asɛ, ba muŋa mu ansi tɔ kʊlɛ
mʊ yɛ, “Mi-bii-kyɩɩsa dan wu nɪmʊ.
Amaa dan waa aniya ba taa fʊ kɪbaa
mata mʊ, ee biti o kyiŋi lɩɩ lewu tɔ
ba nkpa tɔ.”
19 Ɩmʊ sʊ Yesu kʊsʊ buu mʊ, nɩɩ
mʊ abɪɩlapʊ gbaa ba buu mʊ kpee.
20 Ba maa kpee mʊ, ɔkyɩɩ kʊ mʊ
nɩɩ nkalan ɪɩ da mʊ nsu kudu anyɔ
mʊ, ba bɔla Yesu kamaa nɩɩ ɔ taa mʊ
kɪbaa mata Yesu kaalɛ anobi.
21 Lɩɩ fɛɛ ɔkyɩɩ mʊ fɛ mʊ nfɛɛrɛ tɔ
yɛ, “Nɩɩ n dan nyɛ mata mʊ kaalɛ
gbaa, n biti n nyɛ alanfɪya.”
22 Nɩɩ Yesu biliŋi nɩɩ o wu ɔkyɩɩ
mʊ, tɔwɛ mʊ yɛ, “Mi-bii-kyɩɩsa, yɛgɛ
fʊ kɔkɔlɔ kɪ dɛ fʊ. Fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ
yɛgɛ nɩɩ fʊ nyɛ alanfɪya.” Nɩɩ ɔkyɩɩ
mʊ nyɛ alanfɪya opula maŋa tɔ.
23 Saŋa mʊ nɩɩ Yesu naa loo
ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa mʊ kɪkpaara sʊ,
nɩɩ o wu nleebi afʊlɛpʊ keli mʊ tɔ
yɛ asa damantɛ mʊ nɩɩ bee su mʊ,
24 ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɔkʊmaa nɪmʊ
ɔ lɩɩ nfɪɩ, kebii mʊ man wu nɪn, ɔ dɛ
nsɩɩrɛ nɪn.” Amaa ba ŋmasɛ Yesu.
25 Ba maa gya asa damantɛ mʊ
lɩɩ kamaa tɔ mʊ, Yesu loo kebii
kyɩɩsa-bi mʊ asɛ, nɩɩ ɔ kɪtaa mʊ
kɪbaa tɔ, nɩɩ ɔ kʊsʊ kyɪna.
26 Nɩɩ falɛ asɪn nɪmʊ yaasɛ kpee
kanɪn ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ kpini.

Yesu Kyɛ Agyaatanapʊ Anyɔ

27 Yesu maa lɩɩ tʊtɔ ee kpee mʊ,
nɩɩ agyaatanapʊ anyɔ akʊ ba buu
mʊ, bee kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Dawidi
kanaana-bii, wu anɛ kʊwɛɛ!”
28 Yesu maa naa loo katɪn mʊ nɩɩ
ɔ tɛ mʊ, nɩɩ agyaatanapʊ anyɔ mʊ
ba kpee mʊ asɛ, nɩɩ ɔ taasɛ bamʊ yɛ,
“Fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ n taalɛ kyɛ fanɛ?”
Nɩɩ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn, Ɔnyɪrɪpɛ,
an kɔɔlɛ gyii.”
29 Tʊtɔ nɩɩ ɔ mata bamʊ ansi tɔwɛ
bamʊ yɛ, “Ɩ waa sa fanɛ, fɛɛ kanan
mʊ nɩɩ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii ki du mʊ.”
30 Nɩɩ bamʊ ansi i bugi. Nɩɩ Yesu
da bamʊ amu tɔ kenken yɛ, “Fan
man tɔwɛ ɪnɪmʊ sa ɔkʊ.”
31 Amaa ba lɩɩ tʊtɔ nɩɩ ba yaasɛ
asɪn nɪmʊ lɩɩ Yesu sʊ kanɪn ɔsʊwʊlɛ
maŋa sʊ kabaafʊn kpini.
32 Agyaatanapʊ anyɔ mʊ ba maa
kpee mʊ, asa akʊ ba bɪya ɔnyɪn mʊ
nɩɩ nbwɩɩ libi ba tɛ mʊ sʊ nɩɩ ɔ mɛɛ
taalɛ ɛɛ tɔwɛ.
33 Yesu maa dan gya nbwɩɩ libi lɩɩ
ɔnyɪn mʊ sʊ mʊ, nɩɩ ɔnyɪn mʊ piili
ɛɛ tɔwɛ. Nɩɩ ɪ waa asa damantɛ mʊ

kıyan, nıı ba tɔwɛ yɛ, “A man pıı wu ınımʋ kudubi Ɩsırayı ɔsʋwʋlɛ sʋ.”
34 Amaa Farasii abi mʋ ba tɔwɛ yɛ, “Nbwıı libi ɔbılısa ɔlʋn nıı ɔ sʋ ɛɛ gya nbwıı libi falɛ.”

Kusun Awaapʋ Mʋ Ba Gyɛ Gbɛrɛɛ

35 Nıı Yesu natɛ ndɛ lala yɛ ndɛ-bii tɔ kpini kyaabɔɔ, yɛgɛ ɛɛ kaapʋ bamʋ kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa mʋ tɔ, nıı ɛɛ tɔwɛ bamʋ asın danbırasa lıı Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ sʋ, nıı ɛɛ kyɛ alɔ yiri-yiri kʋmaa nımʋ.
36 Yesu maa wu sakyɔ mʋ, bamʋ asın ı waa mʋ kʋwɛɛ, lıı fɛɛ bɛɛ yıyɛɛ nıı ba man nyi kanan mʋ nıı ba waa. Be du nın fɛɛ nbʋlʋpʋ mʋ nıı ba man sʋ ɔkpapʋ.
37 Kanın sʋ ɔ tɔwɛ sa mʋ abıılapʋ mʋ yɛ, “Kesintin tɔ mʋ, ayu kıtıŋɛ mʋ kyɔ, amaa kusun awaapʋ mʋ ba du gbɛrɛɛ falɛ.
38 Ɩmʋ sʋ fan kʋlɛ Ɔnyırıpɛ, kadɔɔ wuya mʋ kɛ o sun kusun awaapʋ kpee mʋ ayu kıtıŋɛ mʋ tɔ.”

10

Abıılapʋ Kudu Anyɔ Mʋ (Maki 3:13,1-9; Luka 6:12-16)

1 Yesu tıı mʋ abıılapʋ kudu anyɔ ba gyaŋɛ, nıı ɔ sa bamʋ ɔlʋn yɛ ba taa gya nbwıı libi, kɛ ba kyɛ alɔ yiri-yiri kʋmaa nımʋ.
2 Abıılapʋ kudu anyɔ mʋ atıı ndee. Ɔgyankpaapʋ mʋ ı gyɛ Simon (mʋ nıı ba bıla bɛɛ tıı mʋ yɛ Pita) maa mu-supu Andiruwu, yɛ Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana,
3 yɛ Filipu maa Batolome, yɛ Tomasi maa Matiwu, lenpoo ɔkɔɔlɛpʋ mʋ, yɛ Gyemisi Alifeyo mu-bii, yɛ Tadiyosi,
4 yɛ Simon mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Seloti* mʋ, yɛ Gyudasi Isikariyoti, mʋ nıı ɔ ba lɛɛ Yesu sa mʋ.

Yesu Sun Abıılapʋ Kudu Anyɔ Mʋ (Maki 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Nıı Yesu sun abıılapʋ kudu anyɔ mʋ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan man kpee bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ kıbaafʋn abɛɛ Samariya abi kadɛ kʋ tɔ.
6 Amaa fan kpee Ɩsırayı abi mʋ nıı ba du fɛɛ nbʋlʋpʋ fɔyısa mʋ asɛ.
7 Fan kpee naa tɔwɛ bamʋ asın danbırasa mʋ yɛ, ‘Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ ki tiri tɔ.’
8 Fan kan kpee mʋ fan kyɛ alɔpʋ, kɛ fan kyiŋi alewupu, kɛ fan yɛgɛ abootipu n-yıı ı lɔŋɔ sʋ, kɛ fan gya nbwıı libi lıı asa sʋ. Ba taa ɔlʋn maŋa kɛɛ fanɛ nın, ımʋ sʋ fanɛ gbaa fanɛ fan taa kɛɛ.
9 Fan man taa afulee kʋ waa fanɛ igyifa tɔ,
10 nıı fan man taa taakpe abɛɛ kaalɛ nyɔsapʋ, abɛɛ asıbıta, abɛɛ kikpebi, kpee ɔkpa maŋa. Osunpu dagaa fɛɛ ba sa mʋ kʋtɔ mʋ nıı ki tiri mʋ.
11 “Kadɛ lala abɛɛ kadɛ-bi kʋmaa mʋ nıı fan loo kımʋ tɔ mʋ, fan biti ɔsa mʋ nıı mʋ ıkpa i kyiigi, kɛ fan kyına mʋ kıkpaara sʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nıı fen biti fan ba lıı tʋtɔ.
12 Nıı fan kan loo mʋ sʋ mʋ, fan kʋlɛ keyuula sa kıkpaara mʋ.
13 Nıı kıkpaara mʋ sʋ abi ba kan kɔɔlɛ fanɛ mʋ, fan yɛgɛ fanɛ keyu-ula mʋ ki sii kıkpaara mʋ sʋ. Amaa nıı ba man kan kɔɔlɛ fanɛ bırɛ, fan yɛgɛ fanɛ keyuula ki bwii ba fanɛ asɛ.
14 Nıı kadɛ kʋ abɛɛ kıkpaara kʋ asa ba man kan kɔɔlɛ fanɛ abɛɛ ba man nu fanɛ asɛ mʋ, fan kpıkpaa fanɛ ayaa tɔ ısɛ wʋrıgɛ bamʋ sʋ, kɛ fan lıı tʋtɔ.
15 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, kakɛ mʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti o be gyii asa asın mʋ, Sodom maa Gomora abi kʋsʋ bııtɛ gbaa ii biti ı baa ı bɔ bamʋ lɛɛ.
16 Fan kıı! N sun fanɛ nın fɛɛ nbʋlʋpʋ n kpee akuntun tɔ. Fan baa fan sʋ kanyaasın fɛɛ anansɛ, yɛgɛ fan du bwahn fɛɛ awura-lɔpɔ.

Asa Bee Biti Ba Nyanla

* **10:4 10:4** Silote kasɛ ı gyɛ *ɔmʋ nıı ɔ sʋ kebiti sa mʋ asa, nıı ee biti fɛɛ ba kɔ kɔɔlɛ bamʋ n-yıı lıı Roma kıbanɛ kasɛ.*

Abɪɪlapʋ Mʋ
(Maki 13:9-13; Luka 21:12-17)

17 “Fan baa fan da sʋ, lɪɪ fɛɛ asa
kʋ bee biti ba kɪtaa fanɛ kpee asɪn
ogyikpa, kɛ ba tɪŋɛ fanɛ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa.
18 Lɪɪ mɛ sʋ, bee biti ba kpiya fanɛ
awura yɛ alʋlʋnpʋ ansi tɔ, kɛ fan
nyɛ ɔkpa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ lɪɪ
mɛ sʋ sa bamʋ, yɛ bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ.
19 Nɪɪ ba kan kpiya fanɛ asɪn
ogyikpa mʋ, fan man yɪyɛɛ lɪɪ kʋtɔ
mʋ nɪɪ fen biti fan tɔwɛ, abɛɛ kanan
mʋ nɪɪ fan tɔwɛ mʋ sʋ. Saŋa mʋ kan
fʋʋ mʋ, fen biti fan nyɛ asɪn mʋ nɪɪ
fan tɔwɛ bamʋ.
20 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ fanɛ gbaa-gbaa
ii biti fan tɔwɛ, amaa fanɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ii biti ɔ bɔla
fanɛ sʋ tɔwɛ.

21 “Kanɪn nkɛ maa tɔ mʋ, nyɪmɪsa
ii biti o gyii mʋ gbaa-gbaa mu-supu
kadɛ-boyi, kɛ ba mɔɔ mʋ, kɛ ɔsɛ
gbaa ɔ waa obii kanɪn. Nbii bee biti
ba kʋsʋ yɪlɛ akʋʋgɛpʋ ana sʋ, kɛ ba
yɛgɛ kɛ ba mɔɔ bamʋ.
22 Asa kpini bee biti ba kisi fanɛ lɪɪ
mɛ sʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taalɛ
yɪlɛ tɔ kenken naa fʋʋ laalaalʋwɛ
mʋ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
23 Nɪɪ ba kan nyanla fanɛ kadɛ kʋ
tɔ mʋ, fan sɪlɛ lɪɪ tʋtɔ kpee kadɛ
kʋ tɔ. N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ,
fɛn mɛɛ yɛ fan sɪlɛ kanɪn kyaabɔɔ
Ɩsɪrayɪ ndɛ mʋ kpini sʋ, pɔyɪ kɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n ba.

24 “Ɔbɪɪlapʋ man kyɔ mʋ
ɔkaapʋpʋ, nɪɪ kɪnyɛ man kyɔ
mʋ-nyɪrɪpɛ.
25 Ɩ dagaa ɪ maa kʋkwɛ ɔbɪɪlapʋ
fɛɛ maa ba waa fɛɛ mʋ ɔkaapʋpʋ.
Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mɔɔ ɔ ba waa fɛɛ
mʋ-nyɪrɪpɛ. Nɪɪ ba kan bɛɛ tɪn asɪn
bɛɛ gyaga mɛ, kɪkpaara sʋ ɔbɪlɪsa sʋ
yɛ n gyɛ Beelisebu mʋ,† kanɪn bɪrɛ
bee biti ba taa atɪɪ libi gyaga fanɛ
mʋ nɪɪ fan gyɛ mɛ kɪkpaara sʋ abi
mʋ ɪ kyɔ mɛ lɛɛ mʋ.

Fan Man Sɪlɛ Ɔkʋ Amɔɔ Ɩbwaarɛ
(Luka 12:2-9)

26 “Ɩmʋ sʋ fan man sɪlɛ asa. Kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ ki bun sʋ mʋ, ii biti
i bugi sʋ, nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ
baala mʋ, ii biti ɪ lɪɪ ifuli.
27 Asɪn kʋmaa mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ
kitentenbiri tɔ mʋ, fan tɔwɛ ɪmʋ
kakyʋwapɛ, nɪɪ asɪn kʋmaa mʋ nɪɪ
n kuli waa fanɛ asʋ tɔ mʋ, fan da
ɪmʋ kibonbon.
28 Fan man sɪlɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ
mɔɔ kayɪɪ-wʋlɛ nkʋn, yɛgɛ ba mɛɛ
taalɛ mɔɔ ɔkala. Amaa fan sɪlɛ
Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ nyita ɔkala
yɛ kayɪɪ-wʋlɛ, Sɪtaanɛ fʋlɔn tɔ mʋ.
29 Man gyɛ kobo kʋlʋn nɪɪ bɛɛ sʋ
bɛɛ sɔɔ alangba anyɔ, amaa bamʋ
tɔ ɔkʋlʋn mɛɛ yɛ ɔ tɪyɛ kasɛ sʋ wu,
yɛgɛ fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ man sa ɔkpa.
30 Halɪɪ fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kumu
tɔ inyini gbaa, Ɩbwaarɛ nyi ɪmʋ
kɔnɔ.
31 Ɩmʋ sʋ fan man waa kufuu, lɪɪ
fɛɛ fan sʋ kyaarɛ fan kyɔ alangba
damantɛ.
32 “Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɛɛ tɔwɛ
asa tɔ yɛ n gyɛ mʋ-Nyɪrɪpɛ mʋ,
kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n biti n lɛɛ mʋ
kaapʋ mɛ-Sɛ ansi tɔ sʋsʋ.
33 Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o kina mɛ
asa tɔ yɛ n man gyɛ mʋ-Nyɪrɪpɛ mʋ,
ngbaa mɛ n biti, n kina mʋ mɛ-sɛ
ansi tɔ sʋsʋ.

Nbarɪgɛ Tɔ Asɪn
(Luka 12:51-53, 14:26-27)

34 “Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n ba nɪn
kɛ ɪ bɪya keyuula dulinyaa nɪmʋ tɔ.
Man gyɛ keyuula nɪɪ n bɪya, amaa
keluu nɪɪ n bɪya.
35 Lɪɪ fɛɛ n ba nɪn,

‘kɛ nbii-nyɪnsa ba kʋsʋ yɪlɛ bamʋ-sɛ
ana sʋ,
kɛ nbii-kyɪɪsa gbaa ba kʋsʋ yɪlɛ
bamʋ-nyi ana sʋ,
kɛ asaa-kyɪɪsa ba kʋsʋ yɪlɛ
bamʋ-saa ana sʋ,
36 Kɛ nyɪmɪsa mʋ dʋn ana ba
baa ba gyɛ mʋ kɪkpaara sʋ
asa.’

† **10:25 10:25** Beelisebu ɪ gyɛ alibi kpini kumu.

37 “Ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti mʋ-sɛ abɛɛ mu-nyi ɔ kyɔ mɛ mʋ, ɔ man dagaa maa waa mɛ obuupu. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti mu-bii-nyınsa abɛɛ ɔkyıısa ɔ kyɔ mɛ mʋ, man dagaa maa waa mɛ obuupu.
38 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ man taa mu oyu laasa‡ sʋla buu mɛ mʋ, man dagaa maa waa mɛ obuupu.
39 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti mʋ nkpa mʋ kıbaa sʋ mʋ, ee biti ɔ pan ımʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ pan mʋ nkpa lıı mɛ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ ımʋ.

Kʋkɔka Mʋ Nıı Ɩbwaarɛ Ii Biti Ɔ Sa (Maki 9:41)

40 “Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ fanɛ mʋ, kɔɔlɛ mɛ nımʋ, nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ mɛ mʋ, kɔɔlɛ ɔmʋ nıı o sun mɛ nımʋ.
41 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ lıı maa gyɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kʋkɔka mʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ka mʋ ɔtɔwɛpʋ mʋ. Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ kɔɔlɛ ɔsa mʋ nıı mʋ ıkpa i kyiigi lıı maa gyɛ ıkpa kyiigisa wuya sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ kʋkɔka mʋ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ka ɔsa mʋ nıı mʋ ıkpa i kyiigi mʋ.
42 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sa mɛ abıılapʋ§ nımʋ tɔ ɔkʋ nkyu yuulisa kawɛ tɔ, lıı fɛɛ maa gyɛ mɛ ɔbıılapʋ sʋ mʋ, n tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɔ man yɛ ɔ pan mʋ kʋkɔka kpaa.”

11

Yesu tɔwɛ Gyɔn Okyugyeepu mʋ asın (Luka 7:18-35)

1 Yesu maa kaapʋ mʋ abıılapʋ kudu anyɔ mʋ asɛ lʋwɛ mʋ, ɔ lıı tʋtɔ kpee ɔ naa kaapʋ kɛ ɔ tɔwɛ asın danbırasa mʋ ndɛ mʋ nıı ı san Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Saŋa maa tɔ mʋ Gyɔn Okyugyeepu mʋ bʋ obu kitii tɔ. Maa nu kʋtɔ mʋ nıı Krisito ıı waa mʋ, o sun mʋ abıılapʋ,
3 ba naa taasɛ mʋ yɛ, “Fʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ba tɔwɛ anɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ, abɛɛ a kıı ɔpʋpwɛ ɔkpa?”
4 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fen bwii naa tɔwɛ Gyɔn asın mʋ nıı fan nu yɛ ımʋ nıı fan wu,
5 fɛɛ agyaatanapʋ ansi i bugi, nıı ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba kʋsʋ natɛ, nıı abootipu n-yıı lɔŋɔ sʋ, nıı atikpiri asʋ a tigi, nıı alewupu ba kyiŋi ba nkpa tɔ, nıı ba tɔwɛ Asın Danbırasa mʋ sa atiripu.
6 Kusee ı gyɛ sa ɔsa mʋ nıı ɔ man yɛgɛ mɛ kıkɔɔlɛ-gyii.”
7 Gyɔn Okyugyeepu abıılapʋ mʋ ba maa bwii bee kpee mʋ, nıı Yesu piili ɛɛ tɔwɛ Gyɔn n-yıı sʋ asın ɛɛ sa sakyɔ mʋ yɛ, “Mınɛ nıı fan kpee Gyɔn asɛ kiperi mʋ sʋ fanaa kıı? Fan kpee naa kıı kifitiri mʋ nıı afuu ıı da kımʋ ii biliŋi tɔ nın?
8 Nıı man gyɛ kanın mʋ, mınɛ nıı fen kpee naa kıı? Nyımısa mʋ nıı o bun ataa danbırasa mʋ, nıı fan naa kıı? Ayee, asa mʋ nıı bee bun ataa danbırasa mʋ, ba tɛ iwurakpa nın.
9 Nıı mınɛ gbaa nıı fan kpee naa kıı? Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ abɛɛ? Ɛɛhn, n tɔwɛ fanɛ yɛ ɔ kyɔ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
10 Lıı fɛɛ Gyɔn nımʋ asın nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ,
‘N biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ gyankpaa fʋ,
mʋ ii biti ɔ ba lɔŋɔ fʋ ɔkpa yıla fʋ.’ ”
11 Nıı Yesu bıla tɔwɛ bamʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nyımısa kʋ man bʋ tɔ nıı ba kʋʋgɛ mʋ kasɛ sʋ nfıı, nıı ɔ kyɔ Gyɔn okyugyeepu mʋ. Ɩmʋ kpini gbaa mʋ, ɔmʋ nıı ɔ gyɛ pii sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ mʋ kyɔ mʋ.
12 Lıı Gyɔn okyugyeepu saŋa ba lıı ndaga mʋ, bamʋ nıı bamʋ ansi ı payı yɛ bee biti ba loo sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ mʋ, ba sʋ ɔlʋn yɛ kensi payı bee loo kımʋ tɔ.
13 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ yɛ nbara mʋ, ı wʋla tɔwɛ lıı

‡ **10:38 10:38** Oyu laasa mʋ yılɛ sa awʋrʋfɔ yɛ lewu.
§ **10:42 10:42** Abıılapʋ mʋ ba bıya bamʋ n-yıı kasɛ fɛɛ nbii wuribi maa waa mʋ.

kuwura-gyii mʋ sʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nıı Gyɔn ba.
14 Nıı fan kan fen biti fan kɔɔlɛ kyula
mʋ, Gyɔn ı gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Eligya mʋ nıı ba tɔwɛ yıla yɛ ee biti
ɔ ba mʋ.
15 Ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ nıı ee biti o nu
mʋ, o nu.
16 "Mınɛ nıı n taalɛ taa kaala
ndaga asa? Ba du nın fɛɛ nbii ba
maa tɛ agya tɔ bɛɛ tıı abaa bɛɛ tɔwɛ
yɛ,
17 'An fʋlɛ nleebi sa fanɛ,
amaa fan man kyaa,
nıı an bıı alengyi ılʋn,
amaa fan man su.'
18 Lıı fɛɛ Gyɔn maa ba mʋ, o mee
gyii nıı o mee nuu, nıı ba yɛ, 'Nbwıı
libi ba tɛ Gyɔn sʋ.'
19 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ n
maa ba mʋ, n gyii nıı n nuu, nıı ba
yɛ, 'Ee gyii gaa nıı ɔ gyɛ ɔtabʋʋpʋ
yɛ lenpoo akɔɔlɛpʋ yɛ alibi awaapʋ
bamʋ kyɛmınɛ.' Amaa nıı ɔkʋ kan o
buu Ɩbwaarɛ kanyaasın ıkpa sʋ mʋ,
ı kaapʋ fɛɛ mʋ kanyaasın mʋ gyɛ
kesintin."

Ndɛ mʋ nıı ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, bamʋ laakʋ (Luka 10:13-15)

20 Asa mʋ nıı ba bʋ ndɛ mʋ
nıı Yesu waa mʋ asın kyinkyinsa
gaalaagaa mʋ, ba man yɛgɛ bamʋ
alibi kıwaa, kanın sʋ Yesu tɔwɛ yii
bamʋ yɛ,
21 "Korasin abi, fanɛ laakʋ! Beti-
sayida abi, fanɛ laakʋ! Asın
kyinkyinsa mʋ nıı n waa fanɛ ndɛ
nımʋ sʋ mʋ, nıı ı daa ı gyɛ Tayi
maa Sidon nın, naafɔɔ ba wʋla dıla
ıbɔɔta, kɛ ba taa ndaara bun bamʋ
amu, kɛ ı kaapʋ fɛɛ ba kyɛɛgɛ bamʋ
nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ.
22 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, Tayi abi
yɛ Sidon abi kʋsʋ bııtɛ ii biti ı baa ı
bɔ fanɛ lɛɛ kakɛ talɛsa mʋ.
23 Nıı fanɛ Kapanum abi, fen biti
fɛɛ ba kʋsaa fanɛ kpee sʋsʋ Ɩbwaarɛ
ayɛ nın abɛɛ? Ayee, bee biti ba
tʋʋ fanɛ waa awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen
tɔ. Lıı fɛɛ asın kyinkyinsa mʋ nıı
n waa fanɛ kadɛ tɔ mʋ, nıı ı daa ı
gyɛ Sodom nıı n daa waa ımʋ nın,
naafɔɔ kadɛ mʋ san kı bʋ tɔ ba lıı
ndaga.
24 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, Sodom abi
kʋsʋ bııtɛ ii biti ı baa ı bɔ fanɛ lɛɛ
kakɛ talɛsa mʋ tɔ."

Fan ba nyɛ ɔfʋʋtɛ Yesu asɛ (Luka 10:21-22)

25 Saŋa maŋa nıı Yesu tɔwɛ yɛ,
"Mɛ-Sɛ, fʋ gyɛ sʋsʋ yɛ kasɛ Ɔnyırıpɛ,
n yın fʋ, lıı fɛɛ fʋ taa falɛ asın baala
anyaasınpʋ yɛ anyipu sʋ, nıı fʋ lɛɛ
ımʋ kaapʋ nbii wuribi.
26 Ɩ gyɛ kanın nın, nıı kanın ı gyɛ
fʋ kɔkɔlɔ biti.
27 "Mɛ-Sɛ taa kʋtɔ kʋmaa nımʋ
waa mɛ abaa tɔ. Ɔkʋ man nyi obii
mʋ amɔɔ Ɔsɛ mʋ, nıı ɔkʋ man nyi
Ɔsɛ mʋ amɔɔ Obii mʋ, yɛ bamʋ nıı
Obii mʋ ii biti ɔ lɛɛ mʋ kaapʋ bamʋ
mʋ.
28 "Fanɛ mʋ nıı fan sʋ nsʋla
budusa nıı fan kpınɛ mʋ, fan ba mɛ
asɛ, kɛ n sa fanɛ ɔfʋʋtɛ.
29 Fan kyula kɛ fan buu mɛ, kɛ fan
kasɛ mɛ tɔ, kɛ fan nyɛ ɔfʋʋtɛ sa fanɛ
kala ana, lıı fɛɛ n du bwahn nıı n
bıya mɛ n-yıı kasɛ lıı mɛ kɔkɔlɔ tɔ.
30 Nıı fan kan fan buu mɛ mʋ, ı
man bʋlʋn nıı mɛ kasʋla gbaa man
budu."

12

Yesu ı gyɛ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ Ɔnyırıpɛ (Maki 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Saŋa maŋa nıı Yesu maa mʋ
abıılapʋ ba naa alʋn kadɔɔ tɔ kakɛ
fʋʋtɛsa akɛ kʋ. Nıı akʋn a mɔɔ mʋ
abıılapʋ mʋ, nıı ba piili bɛɛ gyayı
alʋn mʋ ıkʋ bɛɛ wɛ.
2 Farasii abi mʋ ba maa wu ınımʋ
mʋ, ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Kıı! Mınɛ ı
waa sʋ nıı fʋ abıılapʋ bɛɛ waa kʋtɔ
mʋ nıı ı man dɛ ɔkpa kakɛ fʋʋtɛsa
akɛ."
3 Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fan man
pııta kalɛ kʋtɔ mʋ nıı Owura Dawidi
maa mʋ kamaa tɔ abi ba waa saŋa
mʋ nıı akʋn a mɔɔ bamʋ mʋ nın?
4 O loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ naa
taa bodobodo mʋ nıı ba lɛɛ saraga
sa Ɩbwaarɛ mʋ, nıı maa mʋ asa
mʋ ba wɛ. Nıı Ɩbwaarɛ nbara tɔ
mʋ ı man dɛ ɔkpa fɛɛ Dawidi maa

bamʋ ba waa kanɪn, amɔɔ Ɩbwaarɛ aseepu nkʋn.
5 Abɛɛ fan man pɪɪta kalɛ Mosesi nbara mʋ tɔ wu fɛɛ, Ɩbwaarɛ aseepu ba maa sun kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ, bee nyita nbara, amaa ɔkʋ man bun bamʋ kʋpwɛ?
6 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ ɔkʋ bʋ nfɪɪ ɔ kyɔ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ.
7 Ɩbwaarɛ tɔwɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ, 'Man gyɛ atɔbwaaya kɪtaa lɛɛ saraga sa mɛ nɪɪ n biti, amaa kuwu abaa kʋwɛɛ nɪɪ n biti.' Nɪɪ fan kan nu asɪn nɪmʋ kasɛ nɪn, naafɔɔ fen mee bun asa mʋ nɪɪ ba man waa alibi mʋ kʋpwɛ.
8 Lɪɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ, ɪ gyɛ kakɛ fʋʋtɛsa mʋ Ɔnyɪrɪpɛ."

Yesu kyɛ kɪbaa wusapʋ kʋ kʋlɔ
(Maki 3:1-6; Luka 6:6-9)

9 Yesu maa lɪɪ tʋtɔ ee kpee mʋ, ɔ naa loo bamʋ kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa.
10 Nɪɪ ɔnyɪn kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ mʋ kɪbaa ki wu. Asa kʋ ba bʋ tʋtɔ nɪɪ ba maa biti ɔkpa ba nyɛ pwɪɪ Yesu sʋ mʋ, ba taasɛ mʋ yɛ, "Ɩ dɛ ɔkpa fɛɛ ba kyɛ alɔpʋ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ abɛɛ?"
11 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʋ sʋ kabʋlʋpʋ nɪɪ ɔ tɪyɛ kɪkyabɔ tɔ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ, ɔ mɛɛ lɛɛ mʋ lɪɪ kɪmʋ tɔ abɛɛ?
12 Nɪɪ nyɪmɪsa kyɔ kabʋlʋpʋ naa ban sʋ falɛ mʋ, ɪmʋ sʋ ɪ dɛ ɔkpa nbara mʋ tɔ fɛɛ a waa adanbɪrasa kakɛ fʋʋtɛsa akɛ sa asa."
13 Tʋtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔnyɪn mʋ yɛ, "Tɛɛŋɛ fʋ kɪbaa mʋ." Nɪɪ ɔ tɛɛŋɛ kɪmʋ, opula tɔ nɪɪ kɪ nyɛ ɔlʋn fɛɛ kɪbanban mʋ.
14 Amaa Farasii abi mʋ ba lɪɪ kpee naa ŋmina kanan mʋ nɪɪ ba nyɛ ɔkpa mɔɔ Yesu.

Yesu ɪ gyɛ Kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ

15 Yesu maa bɪɪ ɪnɪmʋ mʋ ɔ lɪɪ kanɪn opula maŋa, nɪɪ asa gaalaa-gaa ba buu mʋ, nɪɪ ɔ kyɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ lɔ mʋ alɔ kpini.
16 Amaa ɔ da bamʋ amu tɔ yɛ ba man tɔwɛ ɔkʋ ɔsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ.
17 Ɩnɪmʋ ɪ waa nɪn kɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɔla mʋ ɔtɔwɛpʋ Isaya sʋ tɔwɛ mʋ ɪ ba tɔ. Ɩmʋ ɪ gyɛ yɛ,
18 "Kɪɪ! Mɛ kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ n lɛɛ mʋ ndee,
mʋ, nɪɪ n sʋ kebiti sa nɪɪ ɔ bɔla mi ansi.
N biti n taa mɛ Kayaayu waa mʋ tɔ,
kɛ ɔ tɔwɛ asɪn kyiigisa sa ndɛndɛmandɛ kpini.
19 Ɔ mɛɛ yɛ o gyii ɪmɔɔrɛ abɛɛ ɔ pʋntɛ tɔ,
nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ natɛ waa ɔlanba agbenbi sʋ.
20 Ɔ mɛɛ yɛ ɔ gya oyu-bi nyɔnsa tɔ tii sʋ lʋwɛ
nɪɪ o mee dun fɪtɪla mʋ nɪɪ kɪ man kɪɪ tɔ mʋ.
Ee biti ɔ yɪlɛ tɔ kɛ ɔ yɛgɛ asɪn kyiigisa mʋ i gyii sʋ.
21 Nɪɪ asa kpini bee biti ba taa bamʋ tamaa tʋʋ mʋ nkʋn sʋ."

Yesu maa Beelisebu
(Maki 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kakaakʋ asa akʋ ba taa ɔnyɪn kʋ bɪya Yesu. Ɔ gyɛ gyaatanapʋ yɛ naamuu lɪɪ fɛɛ nbwɪɪ libi ba tɛ mʋ sʋ. Yesu kyɛ mʋ, nɪɪ mu ansi i bugi nɪɪ ɔ bɪla ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ.
23 Nɪɪ ii kyinkyin asa mʋ kpini, nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ ɪ gyɛ Dawidi kanaana-bii mʋ do?"
24 Amaa Farasii abi mʋ ba maa nu ɪnɪmʋ mʋ, ba tɔwɛ nɪn yɛ, "Nbwɪɪ libi kumu mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Beelisebu mʋ ɪɪ sa ɔnyɪn nɪmʋ ɔlʋn, nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi ɛɛ kʋsʋ asa sʋ kanɪn mʋ."
25 Yesu bɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Nɪɪ Kuwura-gyii kʋmaa tɔ asa ba kan barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʋ, kɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ nɪɪ kɪ tɪyɛ. Nɪɪ kadɛ abɛɛ kɪkpaara sʋ abi ba kan barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʋ, kadɛ abɛɛ kɪkpaara maŋa kii biti ki boyi.
26 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ kesintin fɛɛ Sɪtaanɛ ɪɪ gya Sɪtaanɛ mʋ, ɪɪ kaapʋ fɛɛ ɔ barɪgɛ mʋ n-yɪɪ tɔ kɪnyɔ nɪn. Ɩmʋ sʋ nɛnɛ nɪɪ mu kuwura-gyii mʋ kɪ bɪla taalɛ yɪlɛ?
27 Fan yɛ Beelisebu ɪɪ sa mɛ ɔlʋn nɪɪ n sʋ n gya nbwɪɪ libi n kʋsaa

asa sʋ. To, kanɪn bɪrɛ anɪmʋ ɪɪ sa fanɛ abɪɪlapʋ ɔlʋn nɪɪ bɛɛ taalɛ bɛɛ gya nbwɪɪ libi bɛɛ kʋsaa asa sʋ? Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ abɪɪlapʋ ii biti ba bun fanɛ kʋpwɛ fɛɛ fan man sʋ kesintin.
28 Amaa nɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu nɪɪ n sʋ n gya nbwɪɪ libi n kʋsaa asa sʋ mʋ, kanɪn bɪrɛ fan bɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kɪ wʋla kɪ bʋ fanɛ asɛ."
29 Nɪɪ Yesu bɪla kyaga sʋ yɛ, "Ɔkʋ mɛɛ taalɛ loo ɔlʋlʋnpʋ kʋ kɪkpaara sʋ naa swii mʋ kapatɪyɛ, amɔɔ ɔ gyankpaa ŋmina mʋ yɪla pɔyɪ kɛ ɔ lan taalɛ naa swii mʋ kapatɪyɛ lɪɪ kɪkpaara mʋ sʋ.
30 "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man tii mɛ sʋ mʋ, ii kisi mɛ nɪn, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ mɛɛ kʋʋla ɛɛ kyɛ mɛ tɔ mʋ, ɛɛ yaasɛ asa mʋ nɪɪ n kʋʋla mʋ nɪn.
31 Ɩmʋ sʋ, n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ waa alibi abɛɛ ɔ tɔwɛ yii Ɩbwaarɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa kɛɛ mʋ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ yii Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʋ.
32 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn kʋ yii mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa kɛɛ mʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn yii Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ bɪrɛ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʋ nbɪɪnbɪɪ saŋa nɪmʋ tɔ abɛɛ saŋa mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba mʋ.

Oyu kʋmaa kɪmaa kɪmʋ abi (Luka 6:43-45)

33 "Nɪɪ fʋ kan kyula yɛ oyu kʋ abi ɪ gyɛ abi danbɪrasa mʋ, oyu maa gbaa gyɛ oyu danbɪrasa nɪn, amaa nɪɪ fʋ kan kina yɛ oyu kʋ abi man gyɛ abi danbɪrasa bɪrɛ, oyu maa gbaa man gyɛ oyu danbɪrasa. Lɪɪ fɛɛ oyu abi sɔyɪsa nɪɪ bɛɛ sʋ bɛɛ bɪɪ kɪmʋ.
34 Fanɛ asa libi fɛɛ anansɛ, nɛnɛ nɪɪ fɛn taalɛ tɔwɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn, yɛgɛ fanɛ atɔ waasa gyɛ alibi? Lɪɪ fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋ nyɪmɪsa kɔkɔlɔ tɔ mʋ, kɪmʋ ɪɪ lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ.
35 Nyɪmɪsa danbɪrasa bɪrɛ, atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ ɪ bʋ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ nyɪmɪsa libi mɔɔ, atɔ libi mʋ nɪɪ ɪ bʋ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɛɛ tɔwɛ.
36 Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ, katɔwɛ gyaga kʋmaa mʋ nɪɪ ɔsa kʋmaa nɪmʋ tɔwɛ mʋ, ee biti ɔ lɛɛ kɪmʋ kɔnɔ Ɩbwaarɛ ansi tɔ, kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa mʋ.
37 Lɪɪ fɛɛ fʋ ntɔwɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ yɪlɛ sʋ talɛ fʋ fɛɛ fu gyii asʋ abɛɛ fu gyii kʋpwɛ."

Gyiwu abi bee biti asɪnkaala lɪɪ Yesu asɛ (Maki 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Tʋtɔ nɪɪ nbara akaapʋpʋ akʋ yɛ Farasii abi akʋ ba tɔwɛ yɛ, "Ɔkaapʋpʋ an biti fɛɛ fʋ waa asɪn kyinkyinsa kaapʋ anɛ."
39 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ndaga kakyɪna nɪmʋ tɔ alibi awaapʋ yɛ bamʋ nɪɪ be mee sun Ɩbwaarɛ ɪɪ kɪɪ bee biti asɪn kyinkyinsa. Amaa baa mɛɛ nyɛ ɪmʋ, amɔɔ sɪnkaala mʋ nɪɪ ɪ ba Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Gyona sʋ mʋ, nɪɪ n biti n waa kaapʋ bamʋ.
40 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Gyona gyii nkɛ nsa ibiri ɔkɪn lala ɔtɔ tɔ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ gbaa n biti n gyii nkɛ nsa ibiri kasɛ tɔ.
41 Kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa kpini mʋ, Ninewe abi bee biti ba kʋsʋ, kɛ ba bun ndaga kakyɪna nɪmʋ tɔ asa kʋpwɛ. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Gyona naa tɔwɛ bamʋ Ɩbwaarɛ asɪn mʋ ba yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa mɛ, mʋ nɪɪ n kyɔ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Gyona mʋ n bʋ nfɪɪ.
42 Nɪɪ kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ talɛ asa kpini mʋ, Seeba Owura-kyɪɪsa mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ kata-kata mʋ, ii biti ɔ kʋsʋ yɪlɛ kɛ o bun ndaga kakyɪna nɪmʋ tɔ asa kʋpwɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔ lɪɪ koo kata-kata ba nu Owura Solomon kanyaasɪn kɪkaapʋ mʋ. Amaa mɛ mʋ nɪɪ n kyɔ Solomon mʋ n bʋ nfɪɪ."
43 Yesu kyaga sʋ yɛ, "Nɪɪ kayaayu libi dan kʋsʋ nyɪmɪsa sʋ mʋ, kɪ naa kɪ naa ofuli sʋ nɪn kii biti ɔkyɪnakpa. Amaa nɪɪ kɪ man kan nyɛ mʋ,
44 kɪ tɔwɛ sa kɪmʋ n-yɪɪ yɛ, 'N biti n bwii kpee mɛ kɪkpaara mʋ nɪɪ n

lıı mʊ sʊ.’ Nıı ɔ kan ba fʊʊ nıı o wu fɛɛ sɛhn man bʊ kımʊ tɔ, yɛgɛ kı lɔŋɔ kı dɛ yɛ ɔdan mʊ,
45 Tʊtɔ nıı ɛɛ lıı kpee kɛ ɔ naa taa mʊ tɔɔmaa ana n-yaayu libi asunɔ mʊ nıı ba libi ba kyɔ mʊ tii mʊ n-yıı sʊ, kɛ ba kpee naa kyına tʊtɔ. Saamʊ, kanan mʊ nıı ɔ daa o du mʊ, ii biti ı baa ı kyɔ kanın. Kanın nıı ii biti ı baa i du sa ndaga kakyına kanımʊ tɔ asa libi.”

Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana
(Maki 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Yesu maa san ɔ maa sʊ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa sakyɔ mʊ, mu-nyi yɛ mu-supu ana ba ba yılɛ nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ mʊ asɛ.
47 Nıı ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “Fu-nyi yɛ fu-supu ana ba yılɛ nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ fʊ asɛ.”
48 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Anımʊ ı gyɛ mi-nyi, nıı anımʊ ana ı gyɛ mu-supu ana?”
49 Tʊtɔ nıı ɔ tɛɛŋɛ mʊ kıbaa kaapʊ mʊ abıılapʊ, tɔwɛ yɛ, “Fan kıı! Mi-nyi yɛ mi-supu ana ndee.
50 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ kɔkɔlɔ biti mʊ, ı gyɛ mi-supu yɛ mɛ-pııkyıı yɛ mi-nyi.”

13

Kıŋasan lıı ayu ɔŋmatɛpʊ kʊ sʊ
(Maki 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Kanın kakɛ maŋa nıı Yesu lıı kıkpaara sʊ kpee naa kyına ɔbʊn kaa ɛɛ kaapʊ.
2 Asa damantɛ ba maa kyaabɔɔ mʊ mʊ, o loo ɔkʊlı tɔ naa kyına yɛgɛ asa mʊ ba yılɛ ɔbʊn-kaa.
3 Nıı ɔ taa aŋasan tɔ kaapʊ bamʊ atɔ damantɛ. Ɔ bɔ bamʊ kıŋasan kʊ yɛ, “Ɔdɔɔpʊ kʊ ı bʊ tɔ nıı o kpee ɔ naa ŋmatɛ ayu.
4 Maa naa ŋmatɛ ımʊ mʊ, ıkʊ ı tıyɛ ɔkpakaa, nıı nbwiibi ba ba tasɛ ımʊ gyii.
5 Nıı ıkʊ ı tıyɛ afʊlɛ sʊ, katın mʊ nıı ısɛ ı man kyɔ. Nıı ı kɔyı bilen kpalı fɛɛ ısɛ mʊ maa man bʊnyɛ sʊ.
6 Amaa kyɔwɛ maa ba ɛɛ da mʊ, i fugya ımʊ, nıı i wu lıı fɛɛ ımʊ ilin ı man kyɔ.
7 Nıı ıkʊ mɔɔ ı tıyɛ iwii tɔ, nıı iwii mʊ ı dan nyan kıtaa ımʊ.
8 Amaa ayu mʊ ıkʊ ı tıyɛ kasɛ danbırasa sʊ, nıı ı sɔyı amu lala-lala. Ɩkʊ ı gyɛ kılıfa, nıı ıkʊ ı gyɛ adisiye, nıı ıkʊ mɔɔ adısa.
9 Ɔmʊ nıı ɔ sʊ asʊ nıı ee biti o nu mʊ o nu.”

Yesu ı tɔwɛ sa asa kıŋasan tɔ
(Maki 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Nıı Yesu abıılapʊ mʊ ba ba mʊ asɛ ba taasɛ mʊ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı aŋasan tɔ nıı fʊ sʊ fıı kaapʊ asa?”
11 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fanɛɛ fanɛ bırɛ ɔkpa bugi sa fanɛ fɛɛ fan bıı Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ asiri asın mʊ, amaa bamɛɛ bamʊ bırɛ ı man bugi sa bamʊ.
12 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ Ɩbwaarɛ asın mʊ, bee biti ba sa mʊ gaa tii sʊ, kɛ ɔ nyɛ kyʊn sʊ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man sʊ mʊ, halıı pii kʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ mʊ gbaa mʊ, bee biti ba kɔɔlɛ lıı mʊ asɛ.
13 Kʊtɔ mʊ sʊ nıı n sʊ aŋasan n kaapʊ bamʊ mʊ ı gyɛ fɛɛ,

Bɛɛ kıı amaa be mee wu,
bee nu, amaa be mee nu danbırasa abɛɛ be nu ımʊ kasɛ.
14 Ɩmʊ sʊ asın mʊ nıı Ɩbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ Isaya sʊ tɔwɛ yıla mʊ, ı ba tɔ asa nımʊ sʊ. Ɩmʊ ı gyɛ yɛ,
‘Fen biti fan nu kɛ fan nu, amaa fɛn mɛɛ yɛ fan nu kasɛ.
Fen biti fan kıı kɛ fan kıı, amaa fɛn mɛɛ yɛ fan wu sɛhn.
15 Lıı fɛɛ asa banımʊ bamʊ nkɔlɔ ı bʊlʊn,
nıı ba tii bamʊ asʊ,
nıı ba bun bamʊ ansi sʊ.
Naafɔɔ bamʊ ansi ii biti i wu,
kɛ bamʊ asʊ ii nu,
kɛ bamʊ nkɔlɔ tɔ ii nu asın kasɛ,
kɛ ba bwii ba mɛ, Ɩbwaarɛ asɛ kɛ n kyɛ bamʊ alɔ.’
16 Kusee ı gyɛ sa fanɛ mʊ nıı fanɛ ansi ii wu nıı fanɛ asʊ ii nu.
17 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ gaalaagaa yɛ asa mʊ nıı

bamʋ ɪkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ mʋ, bee biti gaa fɛɛ ba wu atɔ mʋ nɪɪ fen wu yɛ ɪmʋ nɪɪ fen nu falɛ, amaa ba man nyɛ ɪmʋ.

Yesu kaapʋ ayu kɪŋmatɛ kɪŋasan mʋ kasɛ
(Maki 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 "Nbɪɪnbɪɪ fan nu kɪŋasan lɪɪ ayu ɔŋmatɛpʋ mʋ kasɛ.
19 Ayubi mʋ nɪɪ ɪ tɪyɛ ɔkpakaa mʋ du nɪn fɛɛ, bamʋ nɪɪ bee nu Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ asɪn, nɪɪ ba man nu ɪmʋ kasɛ mʋ, nɪɪ Sɪtaanɛ ɛɛ ba bɛ lɛɛ abi mʋ nɪɪ ba ŋmatɛ mʋ lɪɪ bamʋ nkɔlɔ tɔ.
20 Ayubi mʋ nɪɪ ɪ tɪyɛ afʋlɛ sʋ mɔɔ mʋ, i du nɪn fɛɛ bamʋ nɪɪ bee nu asɪn danbɪrasa mʋ, nɪɪ ba taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔlɛ ɪmʋ opula tɔ mʋ.
21 Amaa ɪ maa man loo bamʋ nkɔlɔ tɔ kyɛɛkyɛɛ sʋ mʋ, asɪn mʋ mɛɛ kyɛɛrɛɛ bamʋ tɔ. Ɩmʋ sʋ nɪɪ awʋrʋfɔ abɛɛ kanyanla dan ɪ ba bamʋ sʋ lɪɪ asɪn mʋ sʋ mʋ, opula tɔ nɪɪ bɛɛ tɪyɛ lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
22 Ayubi mʋ nɪɪ ɪ tɪyɛ iwii tɔ mʋ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ bee nu asɪn danbɪrasa mʋ, amaa dulinyaa nɪmʋ tɔ atɔ tɔɔrɔɔsa yɛ kafulee biti bansa mʋ, ɪɪ nyan kɪtaa asɪn danbɪrasa mʋ, nɪɪ ɪ mɛɛ sɔyɪ abi.
23 Amaa ayubi mʋ nɪɪ ɪ tɪyɛ kasɛ danbɪrasa tɔ mʋ, ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ bee nu asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ bee nu ɪmʋ kasɛ mʋ, ɪmʋ sʋ bɛɛ waa atɔ danbɪrasa gaa fɛɛ ayubi mʋ nɪɪ ɪɪ sɔyɪ abi kɪlɪfa nɪɪ ɪkʋ adisiye nɪɪ ɪkʋ mɔɔ adɪsa mʋ."

Kɪŋasan lɪɪ afitiri libi mʋ sʋ

24 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʋ kɪŋasan kʋ yɛ, "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ du nɪn fɛɛ ɔnyɪn kʋ maa naa ŋmatɛ ayubi danbɪrasa mʋ ndɔɔ tɔ.
25 Asa ba maa dɛ lʋwɛ kagyanbwɛ mʋ, ɔdɔɔpʋ maŋa mʋ-dʋn naa taa afitiri libi ŋmatɛ waa ayu mʋ tɔ, nɪɪ ɔ natɛ kyʋn.
26 Ayu mʋ maa nyɛ ɪtɔ ɪɪ kʋʋgɛ mʋ, nɪɪ afitiri libi mʋ gbaa ɪɪ dan.
27 "Nɪɪ kadɔɔ wuya mʋ ayaafɔlɛ ba ba mʋ asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ, man gyɛ ayubi danbɪrasa nɪɪ fʋ ŋmatɛ fʋ ndɔɔ mʋ tɔ? Fɪnɛ nɪɪ afitiri libi nɪmʋ ɪ lɪɪ?'
28 "Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, 'Mɛ-dʋn kʋ ɪ waa kanɪn.'
"Nɪɪ mʋ ayaafɔlɛ mʋ ba taasɛ mʋ yɛ, 'Fii biti fɛɛ a naa kyiigi ɪmʋ abɛɛ?'
29 "Nɪɪ bamʋ-nyɪrɪpɛ mʋ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, 'Ayee, fan yɛgɛ ɪmʋ kikyiigi, lɪɪ fɛɛ fan kan yɛ fen kyiigi afitiri libi mʋ, fen biti fan kyiigi bʋga yɛ ayu mʋ.
30 Fan yɛgɛ ɪmʋ kpini ɪ bʋga dan naa fʋʋ kɪtɪŋɛ saŋa. Kanɪn saŋa maa mʋ, n biti n tɔwɛ atɪŋɛpʋ mʋ yɛ, ba daa kɪkpantɛ afitiri libi mʋ ŋmina ntun-ntun kɛ ba tuwa ɪmʋ. Kɛ ba laata ayu mʋ naa waa mɛ kɪkyagɪla tɔ.' "

Kɪŋasan lɪɪ masitadi oyu kibi pii mʋ sʋ
(Maki 4:30; Luka 13:18-19)

31 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʋ kɪŋasan kʋ yɛ, "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ du nɪn fɛɛ ɔnyɪn kʋ maa taa masitadi oyu kibi pii naa duu mʋ ndɔɔ tɔ.
32 Halɪɪ oyu maŋa kibi kɪ maa du pii iyu abi kpini tɔ gbaa mʋ, kɪɪ dan kɪ kyɔ apʋnfa kpini, nɪɪ kɪɪ ba waa oyu nɪɪ nbwiibi bɛɛ ba waa bamʋ nsʋswaa kɪmʋ n-yaabi sʋ."

Kɪŋasan lɪɪ kɪfɛ tinsa sʋ
(Maki 4:33-34; Luka 13:20-21)

33 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʋ kɪŋasan yɛ, "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ ki du nɪn fɛɛ ɔkyɪɪ kʋ maa taa kɪfa-tinsa kyagɪlɛ bodobodo inyifo ɪkyɛmɪsɛ ɪlala ɪsa tɔ mʋ, nɪɪ inyifo mʋ i tin nyɛ akyɔ."
34 Aŋasan tɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɪnɪmʋ sa sakyɔ mʋ. Ɔ man tɔwɛ sɛhn sa bamʋ yɛgɛ ɪ man gyɛ aŋasan tɔ.
35 Yesu waa kanɪn nɪn kɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ tɔwɛ yɪla mʋ ɪ ba tɔ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ,
"Aŋasan tɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ bamʋ asɛ,

N biti n tɔwɛ bamʋ asɪn baalasa
mʋ nɪɪ ɔkʋ man nyi ɪmʋ lɪɪ
koo dulinyaa npiili asɛ."

Yesu lɛɛ afitiri libi kɪŋasan mʋ kasɛ

36 Nɪɪ Yesu lɪɪ sakyɔ mʋ asɛ nɪɪ ɔ kyʋn kɪkpaara sʋ, nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba ba mʋ asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ, "Kaapʋ anɛ kɪŋasan mʋ nɪɪ fʋ bɔ lɪɪ ayu yɛ afitiri libi mʋ kasɛ."

37 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "Ɔdɔɔpʋ mʋ nɪɪ o duu ayubi danbɪrasa mʋ ɪ gyɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ.

38 Ndɔɔ mʋ ɪ gyɛ dulinyaa, nɪɪ ayubi danbɪrasa mʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ asa. Afitiri libi mʋ mɔɔ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ ba gyɛ Sɪtaanɛ asa mʋ.

39 Nɪɪ ɔdʋn mʋ nɪɪ o duu afitiri libi mʋ ɪ gyɛ Sɪtaanɛ. Ayu mʋ kɪtɪŋɛ saŋa mʋ ɪ gyɛ dulinyaa laalaalʋwɛ. Nɪɪ atɪŋɛpʋ mʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ.

40 "Ɩmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kpantɛ afitiri libi mʋ tuwa mʋ, kanɪn nɪɪ ii biti ɪ waa dulinyaa laalaalʋwɛ nɪn.

41 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ, n biti n sun mɛ sʋsʋ nbɔɔ, kɛ ba ba tasɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪɪ pɪna asa nɪɪ bɛɛ waa alibi mʋ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa alibi mʋ, lɪɪ mi kuwura-gyii mʋ tɔ.

42 Kɛ ba taa bamʋ tʋʋ waa awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen mʋ tɔ, opula mʋ nɪɪ kusu yɛ anobi kiduŋi bʋ.

43 Amaa bamʋ nɪɪ bamʋ ɪkpa i kyi-igi Ɩbwaarɛ asɛ mʋ bee biti ba ŋalɪgɛ sʋ fɛɛ kyɔwɛ bamʋ-Sɛ kuwura-gyii mʋ tɔ. Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ nɪɪ ee biti o nu mʋ o nu."

Kɪŋasan lɪɪ atɔ pulasa kparɛ yɛ kigyibi kparɛ mʋ sʋ

44 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ bamʋ kɪŋasan kʋ yɛ, "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ ki du nɪn fɛɛ atɔ kparɛ fɛɛ suwa mʋ nɪɪ ba taa baala nɪɪ ɔnyɪn kʋ naa benti kasɛ kʋ sʋ. Maa wu ɪmʋ mʋ, nɪɪ o bwii bun ɪmʋ sʋ. Ɩ maa waa mʋ ɔkɔn gaa sʋ mʋ, nɪɪ ɔ naa taa mʋ atɔ kpini fɛɛ nɪɪ ɔ naa sɔɔ kanɪn kasɛ maŋa.

45 "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ kɪ bɪla ki du nɪn fɛɛ, ɔyaawʋ-gyipu maa naa ee biti kigyibi kparɛ mʋ.

46 Nɪɪ maa naa nyɛ kʋkʋ nɪɪ kɪ gyɛ kɪkparɛ mʋ, ɔ naa fɛ mʋ atɔ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ kpini, nɪɪ ɔ naa sɔɔ kɪmʋ."

Kɪŋasan lɪɪ kisewu mʋ sʋ

47 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, "Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ bɪla ki du nɪn fɛɛ, ɪkɪn ɔkɪtapʋ maa tʋʋ mʋ kisewu kɪtaa ɪkɪn kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ.

48 Ɩkɪn mʋ ba maa bɔla kisewu mʋ nɪɪ akɪtapʋ mʋ ba bɪɪtɛ kɪmʋ ba ɔlɪɪkaa nɪɪ ba kyɪna tasɛ adanbɪrasa mʋ waa alantan tɔ, nɪɪ ba taa bamʋ nɪɪ ba man bʋrɔn mʋ fɔyɪ.

49 Kanɪn nɪɪ ii biti ɪ ba waa dulinyaa laalaalʋwɛ mʋ. Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʋ bee biti ba ba tasɛ asa libi lɛɛ asa danbɪrasa tɔ,

50 kɛ ba taa bamʋ tʋʋ waa awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen mʋ tɔ, opula mʋ nɪɪ kusu yɛ anobi kiduŋi bʋ."

51 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Fan nu ɪmʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ kpini kasɛ?"

Nɪɪ ba yɛ, "Ɛɛhn, an nu ɪmʋ kasɛ."

52 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Kanɪn sʋ, nbara ɔkaapʋpʋ kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ ba waa ɔbɪɪlapʋ lɪɪ sʋsʋ kuwura-gyii sʋ mʋ, du nɪn fɛɛ kɪkpaara wuya mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ atɔ kparɛ pʋpwɛ yɛ adɪdaa lɪɪ mu obu to mʋ."

Ba kina Yesu mʋ gbaa-gbaa kadɛ tɔ

53 Yesu maa bɔ bamʋ aŋasan anɪmʋ lʋwɛ mʋ, ɔ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ.

54 Nɪɪ o kpee mʋ gbaa-gbaa mʋ kadɛ tɔ. Nɪɪ ɔ naa piili ɛɛ kaapʋ asa bamʋ kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, nɪɪ i kyinkyin bamʋ. Nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ nyɛ falɛ kanyaasɪn yɛ asɪn kyinkyinsa nɪmʋ lɪɪ?

55 Man gyɛ kapinta mu-bii mʋ ndee? Man gyɛ mu-nyi ɪ gyɛ Mɛɛrɪ mʋ? Nɪɪ man gyɛ mu-supu ana ɪ gyɛ Gyemisi yɛ Gyosefu yɛ Simon yɛ Gyudasi mʋ?

56 Man gyɛ mʊ pɪɪkyɪɪ ana kpini ɪ
bʊ ana asɛ nfɪɪ? Nɪɪ fɪnɛ nɪɪ ɔ nyɛ
falɛ asɪn nɪmʊ kpini lɪɪ?”
57 Ɪmʊ sʊ ba kina kɪkɔɔlɛ mʊ.
Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ kʊmaa nɪmʊ sʊ bɛɛrɛɛ
katɪn kʊmaa, amɔɔ mʊ kadɛ tɔ yɛ
mʊ kɪkpaara sʊ abi nkʊn asɛ nɪɪ ɔ
man sʊ bɛɛrɛɛ.”
58 Yesu man waa asɪn kyinkyinsa
gaalaagaa tʊtɔ, lɪɪ fɛɛ asa mʊ ba maa
man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ.

14

Gyɔn Okyugyeepu kumu kɪtɪn
(Maki 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Saŋa maa tɔ nɪɪ owura Herodi
mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Galile sʊ mʊ nu asɪn
lɪɪ Yesu sʊ,
2 nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ kamaa abi mʊ yɛ,
“N kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn okyugyeepu
mʊ i kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba, ɪmʊ sʊ nɪɪ
ɔ sʊ falɛ ɔlʊn ɛɛ waa asɪn kyinkyinsa
nɪmʊ.”
3 Herodi nɪmʊ wʊla yɛgɛ nɪɪ ba
kɪtaa Gyɔn ŋmina taa mʊ tii obu, lɪɪ
Herodiya mʊ nɪɪ naafɔɔ ɔ daa ɔ gyɛ
Herodi maŋa mu-supu Filipu mʊ-ka
mʊ sʊ.
4 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn daa kyɪna ɛɛ tɔwɛ
mʊ yɛ, “Ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ fʊ kɔɔlɛ
fu-supu mʊ-ka Herodiya kili.”
5 Naafɔɔ Herodi daa ee biti ɔ mɔɔ
Gyɔn nɪn, amaa ɔ kyɪna ɔ sɪlɛ asa
mʊ, lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi ba wu fɛɛ Gyɔn
gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn.
6 Amaa kakaakʊ Herodi maa
kyɪna ee gyii mʊ kakɛ kʊʊgɛsa akɛ
kinsigyi mʊ, Herodiya mu-bii kyɪɪsa
kyaa sa bamʊ, nɪɪ ɪ waa Herodi ɔkɔn
naa kyʊn sʊ.
7 Nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ bɔ ntan
tɔwɛ mʊ yɛ, kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
kan tɔwɛ yɛ ee biti mʊ, ee biti ɔ sa
mʊ.
8 Nɪɪ mu-nyi tɔwɛ waa mʊ yɛ ɔ
naa tɔwɛ Herodi yɛ, “Sa mɛ Gyɔn
Okyugyeepu kumu tangɪran tɔ nfɪɪ
nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ.”
9 Asɪn mʊ ɪ tɔɔrɔɔ Owura Herodi
gaa, amaa lɪɪ mʊ ntan mʊ nɪɪ ɔ bɔ,
yɛ mʊ kinsigyi tɔ afɔ mʊ sʊ mʊ, ɔ
sa kɔnɔ yɛ ba waa kanɪn sa kebii
kyɪɪsa-bi mʊ.
10 Nɪɪ ɔ yɛgɛ ba naa tɪn Gyɔn
kumu obu tiisa mʊ tɔ.
11 Ba bɪya Gyɔn kumu mʊ
tangɪran tɔ ba sa kebii kyɪɪsa-bi mʊ,
nɪɪ ɔ taa kɪmʊ naa sa mu-nyi.
12 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba ba taa mʊ
kubuni naa pula. Nɪɪ ba naa tɔwɛ
Yesu.

Yesu yɛgɛ asa ngbɪn nnuu ba gyii ŋmɛ
(Maki 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14)

13 Yesu maa nu kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ
waa mʊ, nɪɪ ɔ taa ɔkʊlɪ lɪɪ tʊtɔ mʊ
nkʊn kpee opula mʊ nɪɪ i du surum.
Sakyɔ mʊ ba maa nu kanɪn mʊ ba
taa ayaa tɔ lɪɪ ndɛ sʊ ba mʊ asɛ.
14 Yesu maa kpɪlɪgɛ lɪɪ ɔkʊlɪ mʊ
tɔ nɪɪ o wu asa damantɛ mʊ, bamʊ
asɪn ɪ waa mʊ kʊwɛɛ nɪɪ ɔ kyɛ bamʊ
nɪɪ bɛɛ lɔ mʊ.
15 Ɪmʊ kalaatɪpwɛ asɛ mʊ, mʊ
abɪɪlapʊ ba ba mʊ asɛ ba tɔwɛ mʊ
yɛ, “Opula nɪmʊ bʊ kata yɛ kadɛ, nɪɪ
kyɔwɛ mɔɔ tɛɛ lʊwɛ. Yɛgɛ sakyɔ mʊ
ba kpee ndɛ-bi-ndɛ-bi tɔ kɛ ba nyɛ
naa sɔɔ agyitɔ gyii.”
16 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ man dagaa
fɛɛ ba kpee. Fanɛ nɪn fan sa bamʊ
agyitɔ kɛ ba gyii.”
17 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Bodobodo anuu yɛ ɪkɪn ɪnyɔ nkʊn
nɪɪ an sʊ nfɪɪ.”
18 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan taa
ɪmʊ bɪya mɛ nfɪɪ.”
19 Ɔ tɔwɛ asa mʊ yɛ ba kyɪna afitiri
sʊ. Ɔ taa bodobodo anuu mʊ yɛ ɪkɪn
ɪnyɔ mʊ, kɪɪ sʊsʊ nɪɪ ɔ taa afwaala
sa Ɪbwaarɛ. Nɪɪ ɔ kpɛɛ bodobodo
mʊ tɔ taa sa mʊ abɪɪlapʊ mʊ, nɪɪ
abɪɪlapʊ mʊ mɔɔ ba taa sa asa mʊ.
20 Bamʊ kpini ba gyii ŋmɛ, nɪɪ
abɪɪlapʊ mʊ ba ba tasɛ awuribi mʊ
nɪɪ ba gyii san mʊ bɔla alantan kudu
anyɔ.
21 Asa mʊ nɪɪ ba gyii bodobodo mʊ
kɔnɔ ɪ waa fɛɛ anyɪn ngbɪn nnuu,
yɛgɛ ba man kalɛ akyɪɪ yɛ nbii gbaa
tii su.

Yesu natɛ nkyu sʋ
(Maki 6:45-52; Gyɔn 6:15-21)

22 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ opula tɔ nɪɪ
Yesu yɛgɛ nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba
loo ɔkʋlɪ tɔ gyankpaa mʋ faa kpee
benbe, nɪɪ ɔ sa sakyɔ mʋ ɔkpa yɛ ba
natɛ.
23 Maa yɛgɛ nɪɪ ba kyʋn mʋ, o dii
kpee kɪbɪɪ sʋ mʋ nkʋn ɔ naa kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ. Kalaatɪpwɛ asɛ mʋ,
mʋ nkʋn ɪ bʋ tʋtɔ,
24 amaa saŋa maa tɔ mʋ ɔkʋlɪ mʋ
tɛɛ wʋla fʋʋ nkyu nsana, nɪɪ afuu
a maa waa mʋ, nɪɪ apaa a daa a
kyenkpen ɔkʋlɪ mʋ.
25 Ɪ ba fʋʋ kɪbwayɪkɛ sʋ kerefi asa
naa fʋʋ kerefi asiye nsana mʋ, Yesu
natɛ nkyu sʋ ee kpee mʋ abɪɪlapʋ
mʋ asɛ.
26 Ba maa wu maa naa nkyu sʋ ɛɛ
ba mʋ, bamʋ nkɔlɔ ɪ ŋmaa bamʋ.
Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, "Obuni nɪn." Nɪɪ ba
kuusi lɪɪ fɛɛ kufuu kɪ kɪtaa bamʋ.
27 Amaa Yesu tɔwɛ bamʋ opula tɔ
yɛ, "Fan nyɛ nkɔlɔ, mɛ nɪn. Fan man
sɪlɛ kufuu."
28 Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ fʋ mʋ, yɛgɛ n natɛ
nkyu mʋ sʋ ba fʋ asɛ."
29 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Ba!"
Nɪɪ Pita lɪɪ ɔkʋlɪ mʋ tɔ ɔ naa nkyu
mʋ sʋ ee kpee Yesu asɛ.
30 Amaa maa wu apaa mʋ, kufuu
kɪ kɪtaa mʋ, nɪɪ o piili ee munla, nɪɪ
o kuusi yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, mɔlɪgɛ mɛ!"
31 Opula tɔ nɪɪ Yesu tɛɛŋɛ mʋ
kɪbaa kɪtaa mʋ tɔ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ
yɛ, "Fu kɪkɔɔlɛ-gyii man kyɔ. Mɪnɛ
ɪ waa nɪɪ fʋ man kɔɔlɛ gyii?"
32 Ba maa dii loo ɔkʋlɪ mʋ tɔ mʋ,
nɪɪ afuu mʋ ɪ yɛgɛ.
33 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba bʋ ɔkʋlɪ mʋ tɔ
mʋ, ba muŋa sun mʋ nɪɪ ba tɔwɛ
yɛ, "Kesintin, fʋ gyɛ Ɪbwaarɛ mu-Bii
nɪn."

Yesu kyɛ Kanesareti
alɔpʋ alobi
(Maki 6:53-56)

34 Ba maa faa ɔbʋn mʋ, nɪɪ ba naa
dan Kanesareti ɔsʋwʋlɛ sʋ.
35 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ ba
maa bɪɪ Yesu mʋ, ba sun tɔwɛ ndɛ
mʋ nɪɪ ɪ kyaabɔɔ bamʋ mʋ kpini.
Nɪɪ asa ba taa bamʋ alɔpʋ kpini ba
mʋ asɛ.
36 Nɪɪ ba kʋlɛ mʋ yɛ, ɔ dan yɛgɛ
kɛ alɔpʋ mʋ ba dan taa bamʋ abaa
mata mʋ kaalɛ kɔnɔ-bi, nɪɪ bamʋ nɪɪ
ba mata maŋa kpini ba nyɛ alanfɪya.

15

Farasii abi ba kɪtaa
anaana tɔ kɪkaapʋ
(Maki 7:1-13)

1 Tʋtɔ nɪɪ Farasii abi mʋ akʋ yɛ
nbara akaapʋpʋ ba lɪɪ Gyerusalem
ba Yesu asɛ ba taasɛ mʋ yɛ,
2 "Mɪnɛ waa nɪɪ fʋ abɪɪlapʋ be
mee buu anɛ anaana tɔ kɪkaapʋ mʋ?
Lɪɪ fɛɛ ba mɛɛ fwɪɪ bamʋ abaa pɔyɪ
nɪɪ bee gyii."
3 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
lɪɪ fanɛ anaana tɔ kɪkaapʋ sʋ, fen
mee buu Ɪbwaarɛ kɔnɔsa mʋ.
4 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ, 'Bu fʋ-sɛ
yɛ fu-nyi' nɪɪ ɔ bɪla yɛ, 'Ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ-sɛ abɛɛ mu-nyi kɔnɔ
mʋ, ba mɔɔ mʋ.'
5 Amaa fɛn kaapʋ yɛ, nɪɪ ɔkʋ kan
tɔwɛ mʋ-sɛ abɛɛ mu-nyi yɛ, 'Kakɛɛ
mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fʋ nyɛ lɪɪ mɛ asɛ
mʋ, n taa waa saraga sa Ɪbwaarɛ
mʋ,'
6 ɪ man bɪla i tiri fɛɛ o buu mʋ-sɛ
yɛ mu-nyi kɛ ɔ kɪɪ bamʋ sʋ. Ɪmʋ
sʋ lɪɪ fanɛ anaana tɔ kɪkaapʋ sʋ mʋ,
fen mee buu Ɪbwaarɛ asɪn mʋ.
7 Fanɛ kebunbun ansi wuya ana!
Fanɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla
mʋ ɔtɔwɛpʋ Isaya sʋ tɔwɛ mʋ gyɛ
kesintin. Ɔ tɔwɛ yɛ,

8 'Asa nɪmʋ ba sʋ bamʋ nnɔ nɪn bɛɛ
bʋnyaa mɛ
amaa bamʋ nkɔlɔ ɪ man bʋ mɛ
asɛ.
9 Bee sun mɛ kɪyan nɪn,
lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa nbara nɪɪ bɛ sʋ
bɛɛ kaapʋ.' "

Kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪɪ waa
nyɪmɪsa ineesi
(Maki 7:14-23)

10 Nɪɪ Yesu tɪɪ sakyɔ mʋ ba mʋ asɛ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan nu mɛ asɛ kɛ fan
nu ɪmʋ kasɛ.

11 Man gyɛ kʋtɔ mʋ nıı kii loo
nyımısa kɔnɔ tɔ mʋ ıı waa mʋ
ineesi, amɔɔ kʋtɔ mʋ nıı kıı lıı mʋ
kɔnɔ tɔ mʋ ıı waa mʋ ineesi."
12 Nıı mʋ abıılapʋ mʋ ba ba mʋ
asɛ nıı ba taasɛ mʋ yɛ, "Fu nyi yɛ
Farasii abi mʋ ba maa nu falɛ asın
mʋ ı tɔɔrɔɔ bamʋ?"
13 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Oyu
kʋmaa mʋ nıı ı man gyɛ mɛ-Sɛ mʋ
nıı ɔ bʋ sʋsʋ i du kımʋ mʋ, ee biti o
kyiigi kımʋ tʋʋ.
14 Fan man tʋwɛ bamʋ, ba
du nın fɛɛ agyaatanapʋ mʋ nıı
bɛɛ gyankpaa agyaatanapʋ nın.
Nıı gyaatanapʋ kan ɛɛ gyankpaa
gyaatanapʋ mʋ, bamʋ kpini bee biti
ba tıyɛ ɔbɔ tɔ."
15 Nıı Pita tɔwɛ yɛ, "Lɛɛ kıŋasan
maŋa kasɛ kaapʋ anɛ."
16 Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Imʋ sʋ
fanɛ nfɛɛrɛ ı man pııta bugi?
17 Fan man nyi yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nıı kii loo nyımısa kɔnɔ tɔ mʋ, ii
kpee mʋ ɔtɔ tɔ nın nıı ıı lıı mʋ ɔpıı
tɔ?
18 Amaa atɔ mʋ nıı ıı lıı mʋ kɔnɔ
tɔ mʋ lıı mʋ kɔkɔlɔ tɔ nın, ınımʋ ıı
waa nyımısa ineesi.
19 Lıı fɛɛ kɔkɔlɔ tɔ nıı nfɛɛrɛ
libi fɛɛ, nyımısa kımɔɔ, yɛ kılıı
okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, yɛ kıkyıı
yɛ kınyın biti kıgyagaa, yɛ keyu, yɛ
antıŋɛsa kıtın, yɛ kıtɔwɛ asın libi
gyaga asa sʋ.
20 Inımʋ waa nyımısa ineesi,
amaa nıı nyımısa mɛɛ fwıı mʋ abaa
nıı ee gyii mʋ mɛɛ waa mʋ ineesi."

Kakanaan-kyıı mʋ kıkɔɔlɛ-gyii (Maki 7:24-30)

21 Yesu lıı tʋtɔ, nıı o kpee Tayi maa
Sidon ɔsʋwʋlɛ kıbaafʋn.
22 Nıı Kakanaan-kyıı kʋ mʋ nıı
ɔ lıı tʋtɔ ba mʋ asɛ ɛɛ saawʋ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ, Dawidi kanaana-bii, wu
mɛ kʋwɛɛ! Nbwıı libi ba tɛ mi kebii
kyıısa-bi sʋ bɛɛ tɔɔrɔɔ mʋ gaa."
23 Yesu man bugi kɔnɔ tɔwɛ mʋ
sɛhn. Nıı mʋ abıılapʋ mʋ ba ba mʋ
asɛ ba kʋlɛ mʋ yɛ, "Tɔwɛ ɔkyıı mʋ ɔ
natɛ, lıı fɛɛ ɛɛ saawʋ ee tii anɛ asʋ."
24 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ísırayı abi
mʋ nıı ba du fɛɛ nbʋlʋpʋ fɔyısa mʋ,
nkʋn asɛ nıı Íbwaarɛ sun mɛ."
25 Nıı ɔkyıı mʋ ba muŋa mu ansi
tɔ. Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, kyɛ mɛ
tɔ."
26 Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Í man dagaa
ba maa taa nbii agyitɔ tʋʋ sa igy-
oonɔ."
27 Nıı ɔkyıı mʋ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, ı
bʋ tɔ kanın, amaa igyoonɔ mʋ gbaa
bee gyii agyitɔ wuribi mʋ nıı ıı lıı
bamʋ-nyırıpɛ ana iteeburu sʋ ıı tıyɛ
kasɛ mʋ."
28 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkyıı, fʋ
kıkɔɔlɛ-gyii kı kyɔ gaa! Kanan mʋ
nıı fii biti mʋ ı waa kanın sa fʋ."
Nıı opula maa tɔ kebii kyıısa-bi mʋ
nyɛ alanfıya.

Yesu yɛgɛ asa ngbın nna ba gyii ŋmɛ (Maki 8:1-10)

29 Yesu lıı tʋtɔ nıı ɔ naa ɔ naa
Galile ɔpʋ mʋ ıkaa sʋ. Nıı o dii kpee
kıbıı sʋ naa kyına.
30 Asa damantɛ ba ba mʋ asɛ, nıı
ba bıya alɔpʋ fɛɛ, ayaa yɛ abaa
wusa wuya ana, yɛ agyaatanapʋ, yɛ
aboobi, yɛ atikpiri, yɛ alɔpʋ gaalaa-
gaa, nıı ba taa bamʋ naa yıla mu
ansi tɔ, nıı ɔ kyɛ bamʋ.
31 Asa damantɛ mʋ ba maa wu
anaamuu ba maa tɔwɛ, yɛ boobi yɛ
ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba maa
natɛ, yɛ agyaatanapʋ ansi ı maa
bugi mʋ, i kyinkyin bamʋ, nıı ba yın
Ísırayı abi Íbwaarɛ.
32 Yesu tıı mʋ abıılapʋ mʋ ba mʋ
asɛ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Asa nımʋ
asın ı sʋ mɛ kʋwɛɛ, lıı fɛɛ ba maa bʋ
mɛ asɛ ndaga nkɛ nsa ndee ba man
sʋ agyitɔ ba gyii. N mee biti fɛɛ ba
taa akʋn kpewu, man gyɛ kanın bee
biti ba lıı tıyɛ ɔkpa tɔ."
33 Mʋ abıılapʋ mʋ ba lɛɛ kɔnɔ
yɛ, "Fınɛ nıı an biti a nyɛ agyitɔ
kıkyɔ afitiri nımʋ tɔ sa asa damantɛ
banımʋ?"
34 Nıı Yesu taasɛ bamʋ yɛ,
"Bodobodo afınɛ nıı fan sʋ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An sʋ asunɔ
yɛ ıkın-bi gbɛrɛɛ kʋ."

35 Nıı ɔ tɔwɛ asa damantɛ mʊ yɛ
ba kyına kasɛ.
36 Nıı ɔ taa bodobodo asunɔ mʊ yɛ
ıkın-bi gbɛrɛɛ mʊ, nıı ɔ taa afwaala
sa Ɩbwaarɛ, nıı ɔ gyayı-gyayı ımʊ tɔ
taa sa mʊ abıılapʊ mʊ, nıı ba mɔɔ
bamʊ ba taa sa asa mʊ
37 Bamʊ kpini ba gyii nıı ba ŋmɛ.
Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba taasɛ ımʊ
agyisan wuribi mʊ bɔla alantan
asunɔ.
38 Anyın mʊ nıı ba gyii agyitɔ
mʊ ba gyɛ ngbın nna, yɛgɛ ba man
karagɛ akyıı yɛ nbii tii sʊ.
39 Yesu maa kala sakyɔ mʊ lʊwɛ
mʊ, nıı o loo ɔkʊlı tɔ, nıı ɔ faa kpee
Magadan kıbaafʊn.

16

*Gyiwu abılısa ba kıı bee
biti asın kyinkyinsa
(Maki 8:11-13)*

1 Nıı Farasii abi yɛ Sadusi abi ba
ba Yesu asɛ ba ba tʊʊ mʊ tɔ kıı,
ımʊ sʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ ɔ waa asın
kyinkyinsa kʊ lıı sʊsʊ kaapʊ bamʊ.
2 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
“Kyɔwɛ maa kpee ɔ naa tıyɛ mʊ, fɛn
taalɛ fɛn bıı fɛn tɔwɛ yɛ, ‘Ɔkɛ kyɔwɛ
ii biti ɔ da, lıı fɛɛ abwaarɛ-wʊlɛ ı
payı kɔɔ’.
3 Nıı nyenyenfuu mɔɔ fɛn taalɛ
fɛn tɔwɛ yɛ, ‘Ndaga bʊlayı ii biti
ɔ da, lıı fɛɛ abwaarɛ-wʊlɛ ı payı
nıı i bii tɔ.’ Fɛn taalɛ fen wu
abwaarɛ-wʊlɛ mʊ kanan mʊ nıı i
du, nıı fɛɛ lɛɛ ımʊ kasɛ, amaa fɛn
mɛɛ taalɛ fɛn bıı nkɛ nımʊ tɔ asın,
kɛ fɛn lɛɛ ımʊ kasɛ.
4 Fanɛ ndaga kakyına nımʊ tɔ al-
ibi awaapʊ mʊ nıı fan kina Ɩbwaarɛ.
Fɛn taasɛ fen biti asın kyinkyinsa lıı
mɛ asɛ, amaa fan man yɛ fan wu
asın kyinkyinsa kʊ, amɔɔ ımʊ nıı ı
waa Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Gyona mʊ.”
Yesu maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı ɔ yɛgɛ
bamʊ nıı ɔ kyʊn.

*Farasii yɛ Sadusi abi
kıfɛ tin agyitɔ sa
(Maki 8:14-21)*

5 Abıılapʊ mʊ ba maa faa kpee
benbe mʊ, ba nyiŋi fɛɛ ba man taa
bodobodo.
6 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan kıı
danbırasa, kɛ fan baa fɛn da Farasii
abi yɛ Sadusi abi kıfɛ mʊ nıı kii tin
bodobodo mʊ sʊ.”
7 Tʊtɔ nıı ba piili bɛɛ tɔwɛ abaa
asɛ yɛ, “A maa man bıya bodobodo
mʊ sʊ nıı ɛɛ tɔwɛ kanın mʊ.”
8 Yesu maa nyi kʊtɔ mʊ nıı bɛɛ
tɔwɛ sʊ mʊ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ
mʊ nıı fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı man kyɔ!
Mınɛ ı waa nıı fɛn tɔwɛ, fanɛ kı man
sʊ bodobodo asın?
9 Fan san fan man pııta nu asın
nımʊ kasɛ? Saŋa mʊ nıı n daa gyayı
bodobodo anuu tɔ sa anyın ngbın
nnuu mʊ, fen mee nyiŋi? Agyisan
alantan afınɛ nıı fan daa tasɛ bɔla
mʊ?
10 Abɛɛ n maa daa gyayı bodobodo
asunɔ tɔ sa asa ngbın nna mʊ, agy-
isan alantan afınɛ nıı fan daa taasɛ
bɔla mʊ?
11 Mınɛ ıı waa sʊ nıı fɛn mɛɛ taalɛ
bıı fɛɛ man gyɛ bodobodo asın nıı
n tɔwɛ? Amaa fan baa fan da fanɛ
n-yıı sʊ lıı Farasii yɛ Sadusi abi kıfɛ
tinsa mʊ sʊ.”
12 Tʊtɔ nıı abıılapʊ mʊ ba lan nu
kasɛ fɛɛ man gyɛ kıfɛ tin agyitɔ mʊ
asın nıı ɛɛ tɔwɛ bamʊ yɛ ba baa ba
da sʊ, amaa Farasii yɛ Sadusi abi
asın kaapʊsa nıı ɔ dıyɛ.

*Pita kılɛɛ tɔwɛ ɔsa kʊlʊn
mʊ nıı Yesu gyɛ
(Maki 8:27-30; Luka 9:18-21)*

13 Nıı Yesu kpee kabaafʊn mʊ nıı
kı bʊ tiri Kasariya Filipi kadɛ tɔ mʊ.
Maa bʊ tʊtɔ mʊ, nıı ɔ taasɛ mʊ
abıılapʊ mʊ yɛ, “Anımʊ nıı asa ba
yɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ
n gyɛ?”
14 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Akʊ ba yɛ fʊ
ı gyɛ Gyɔn Okyugyeepu mʊ, nıı akʊ
ba yɛ fʊ ı gyɛ Eligya, nıı akʊ mɔɔ ba
yɛ fʊ ı gyɛ Gyeremiya abɛɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ mʊ tɔ ɔkʊ.”
15 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Nıı
fanɔɔ fan fa? Anımʊ nıı fan yɛ n
gyɛ?”

16 Nıı Simon Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fʊ
ı gyɛ Krisito, Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ
kakpaa mʊ Mu-Bii.”
17 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fʊ Simon,
Gyona mu-bii! Kusee ı gyɛ sa fʊ,
lıı fɛɛ man gyɛ nyımısa ı lɛɛ falɛ
kesintin asın nımʊ kaapʊ fʊ, amaa
mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ ı lɛɛ falɛ
asın mʊ kaapʊ fʊ.
18 Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fʊ yɛ, fʊ gyɛ Pita,*
nıı kanın kıfʊlɛ maŋa sʊ nıı n biti n
pɔyı mɛ, Krisito kʊbʊ mʊ, nıı lewu
gbaa mɛɛ taalɛ gyii kımʊ sʊ.
19 N biti n taa sʊsʊ kuwura-gyii
ısafwıı kpini sa fʊ. Kʊtɔ kʊmaa
mʊ nıı fu kyula kasɛ sʊ nfıı mʊ,
Ɩbwaarɛ gbaa kyula kımʊ sʊsʊ. Nıı
kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fu kina kasɛ sʊ
nfıı mʊ, Ɩbwaarɛ gbaa kina kımʊ
sʊsʊ.”
20 Tʊtɔ nıı Yesu da mʊ abıılapʊ
mʊ amu tɔ yɛ, ba man kan waa tɔwɛ
ɔkʊ yɛ mʊ ı gyɛ Krisito.

Yesu tɔwɛ mu kelewu asın
(Maki 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

21 Lıı kanın saŋa maŋa ıı sʊ ii
kpee mʊ, Yesu piili bugi tɔ ɛɛ tɔwɛ
mʊ abıılapʊ mʊ yɛ, “I tiri fɛɛ n maa
kpee Gyerusalem naa gyii awʊrʊfɔ
gaa lıı abılısa, yɛ aseepu-bılısa yɛ
nbara akaapʊpʊ kpini abaa tɔ. Bee
biti ba mɔɔ mɛ, kɛ kakɛ sasapʊ mʊ,
n kyiŋi ba nkpa tɔ.”
22 Nıı Pita taa Yesu kpee ıkaa sʊ
tɔwɛ yii mʊ yɛ, “Afuloo! Ɔnyırıpɛ!
Ɩbwaarɛ ɔ taa ımʊ kpee kata-kata.
Ɩnımʊ ı mɛɛ yɛ ı ba fʊ sʊ kakaakʊ.”
23 Nıı Yesu biliŋi tɔwɛ Pita yɛ,
“Sıtaanɛ, taa lıı mɛ sʊ! Fii kun mɛ
ɔkpa nın, lıı fɛɛ fʊ nfɛɛrɛ ı man
gyan Ɩbwaarɛ atɔ sʊ, amɔɔ ı gyan
nyımısa lɛɛ sʊ nın.”
24 Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ
mʊ yɛ, “Nıı ɔkʊ kan ee biti o buu mɛ
mʊ, ı dagaa maa kina mʊ n-yıı, kɛ ɔ
sʊla mʊ gbaa-gbaa mʊ oyu-laasa kɛ
o buu mɛ.
25 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti ɔ
mɔlıgɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa mʊ,
ii biti ɔ pan ımʊ, amaa ɔkʊmaa mʊ
nıı ɔ pan mʊ nkpa lıı mɛ sʊ mʊ, ii
biti o bwii nyɛ mʊ nkpa mʊ.
26 Nıı nyımısa kan nyɛ dulinyaa tɔ
kʊtɔ kʊmaa, nıı ɔ pan mʊ nkpa mʊ,
mınɛ tɔnɔ nıı ɔ nyɛ? Abɛɛ mınɛ nıı
nyımısa ı taalɛ taa kyɛrɛ mʊ nkpa?
27 Lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ n biti n baa yɛ Ɔsɛ
mʊ bʊnyaa, yɛ mɛ nbɔɔ, kɛ n ba ka
ɔkʊmaa nımʊ kʊkɔ lıı mu kusun mʊ
nıı ɔ waa mʊ sʊ.
28 N tɔwɛ fanɛ kesintin nın fɛɛ asa
kʊ ba yıla nfıı, nıı ba mɛɛ yɛ ba wu,
naa fʊʊ saŋa mʊ nıı bee biti ba wu
mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa maa ba
yɛ mu kuwura-gyii mʊ.”

17

Yesu n-yıı ı kyɛɛgɛ kıbıı kʊ sʊ
(Maki 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Nkɛ nsiye kamaa tɔ mʊ, Yesu taa
Pita yɛ Gyemisi maa mu-supu Gyɔn,
nıı ba dii kpee kıbıı lala kʊ sʊ bamʊ
nkʊn.
2 Tʊtɔ nıı Yesu kyɛɛgɛ bamʊ ansi
sʊ. Mu ansi sʊ ıı ŋalıgɛ fɛɛ kyɔwɛ,
nıı mʊ atɔ bunsa ı kyɛɛgɛ waa
parɛparɛ ıı ŋalıgɛ sʊ.
3 Tʊtɔ nıı ba wu Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ
anyɔ, Mosesi maa Eligya ba lıı opula
tɔ bɛɛ tɔwɛ Yesu asɛ.
4 Nıı Pita tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔnyırıpɛ,
ı bʊrɔn fɛɛ a maa bʊ nfıı. Nıı fʊ kan
fii biti mʊ, n biti n yii abu asa, fʊ lɛɛ
kʊkʊ, Mosesi lɛɛ kʊkʊ nıı Eligya lɛɛ
kʊkʊ.”
5 Pita maa san ɔ maa sʊ ɛɛ tɔwɛ
mʊ, nıı kabwaarɛ-wʊlɛ ŋalıgɛsa ba
bun bamʊ sʊ. Nıı ɔbʊlɛ kʊ tɔwɛ
kabwaarɛ-wʊlɛ mʊ tɔ yɛ, “Ɔnımʊ ı
gyɛ Mi-Bii-nyınsa mʊ nıı n sʊ kebiti
sa, nıı mʊ ı bɔla mi ansi. Fan nu mʊ
asɛ!”
6 Abıılapʊ asa mʊ ba maa nu falɛ
mʊ, kufuu kı kıtaa bamʊ gaa, nıı ba
kyʊn bun kasɛ.
7 Amaa Yesu ba bamʊ asɛ taa mʊ
kıbaa mata bamʊ, tɔwɛ yɛ, “Fan
kʊsʊ, fan man waa kufuu.”
8 Ba maa kʊsʊ kıı mʊ, ba man wu
ɔkʊ, amɔɔ Yesu nkʊn.

* **16:18 16:18** Pita kasɛ ı gyɛ *kıfʊlɛ.*

9 Ba maa kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ bɛɛ
ba mʊ, Yesu da bamʊ amu tɔ yɛ,
“Fan man tɔwɛ ɔkʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ fan
wu mʊ, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n kyiŋi
lɪɪ lewu tɔ.”
10 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba taasɛ Yesu
yɛ, “Mɪnɛ sʊ nɪɪ nbara akaapʊpʊ
mʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ ɪ dagaa Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ Eligya maa gyankpaa ba
pɔyɪ?”
11 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
“Kesintin nɪn, ɪ dagaa Eligya maa
gyankpaa ba, kɛ ɔ lɔŋɔ kʊtɔ kʊmaa
yɪla o gyoo.
12 Amaa n tɔwɛ fanɛ nɪmʊ, Eligya
tɛɛ wʊla ba nɪɪ asa ba man bɪɪ mʊ,
amaa ba waa mʊ kanan kʊmaa mʊ
nɪɪ bee biti. Nɪɪ kanɪn maŋa nɪɪ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ gbaa ii
biti o gyii awʊrʊfɔ bamʊ abaa tɔ.”
13 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba nu kasɛ
nɪn fɛɛ, Gyɔn okyugyeepu asɪn nɪɪ
Yesu ɪɪ tɔwɛ ɛɛ sa bamʊ kanɪn.

Yesu kyɛ obii-nyɪnsa kʊ kigbingbin
(Maki 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Ba maa bwii ba sakyɔ mʊ asɛ
mʊ, ɔnyɪn kʊ ba Yesu asɛ ba muŋa
mu ansi tɔ.
15 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, wu
mi-bii-nyɪnsa kʊwɛɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ
kigbingbin wuya nɪɪ ee gyii awʊrʊfɔ
gaa. Ɛɛ taalɛ ɛɛ tɪyɛ fʊlɔn tɔ abɛɛ
nkyu tɔ.
16 N taa mʊ ba fʊʊ abɪɪlapʊ mʊ
asɛ, amaa ba man taalɛ kyɛ mʊ.”
17 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “O, fanɛ
ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ asa mʊ nɪɪ
fan man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ fanɛ
ɪkpa ɪ man kyiigi! Nkɛ nfɪnɛ nɪɪ n
biti n gyii fanɛ asɛ? Nɛnɛ nɪɪ n biti
n bɪla nyɛ kenyiita sa fanɛ? Fan taa
kebii mʊ bɪya mɛ nfɪɪ.”
18 Nɪɪ Yesu pʊntɛ kabwɪɪ libi mʊ
sʊ, nɪɪ kɪ kʊsʊ kebii-nyɪnsa mʊ sʊ,
nɪɪ opula maŋa tɔ ɔ nyɛ alanfɪya.
19 Tʊtɔ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba ba
Yesu asɛ bamʊ nkʊn ba taasɛ mʊ
yɛ, “Mɪnɛ sʊ nɪɪ an man taalɛ gyan
kabwɪɪ libi mʊ lɪɪ kebii-nyɪnsa mʊ
sʊ?”
20 Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Lɪɪ fɛɛ
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ maa man kyɔ
mʊ sʊ. N tɔwɛ fanɛ kesintin tɔ fɛɛ,
nɪɪ fan kan fan sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii pii
fɛɛ masitadi oyu kibi gbaa mʊ, fɛn
taalɛ tɔwɛ kɪbɪɪ nɪmʊ yɛ, ‘Kʊsʊ lɪɪ
nfɪɪ kpee falɛ’ kɛ kɪ kʊsʊ. Sɛhn man
bʊ tɔ nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ waa.”
21 (Amaa amɔɔ kabwaarɛ-kʊlɛ yɛ
noŋmina ɪɪ taalɛ waa falɛ asɪn nɪmʊ
kedubi.)
22 Saŋa mʊ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ kpini
ba ba Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, Yesu
tɔwɛ bamʊ yɛ, “Bee biti ba lɛɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ waa
asa abaa tɔ.
23 Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ kakɛ
sasapʊ mʊ, n kyiŋi ba nkpa tɔ.”
Abɪɪlapʊ mʊ ba maa nu kanɪn mʊ,
bamʊ nkɔlɔ i nyita bamʊ gaa.

Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ
(Maki 9:30-32; Luka 9:43-45)

24 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa
ba Kapanum kadɛ tɔ mʊ, kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ akɔɔlɛpʊ
mʊ ba ba Pita asɛ ba taasɛ mʊ
yɛ, “Fanɛ ɔkaapʊpʊ ɪɪ ka kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ tʊʊtʊʊ mʊ?”
25 Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn, ɛɛ
ka.”
Pita maa ba kɪkpaara sʊ mʊ, nɪɪ
Yesu daa kɪtaasɛ yɛ, “Simon fʊ
nfɛɛrɛ ɪ gyɛ nɛnɛ? Bamɔɔ asɛ nɪɪ
dulinyaa tɔ awura bɛɛ kɔɔlɛ bamʊ
kagya kasɛ tʊʊtʊʊ? Bɛɛ kɔɔlɛ bɛɛ lɪɪ
bamʊ gbaa-gbaa bamʊ-bii ana asɛ
nɪn abɛɛ afɔ asɛ?”
26 Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Bɛɛ kɔɔlɛ bɛɛ
lɪɪ afɔ asɛ nɪn.”
Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Kanɪn bɪrɛ
ndɛ-bii ba man tii sʊ.
27 Amaa a maa mee biti a maa waa
bamʊ agbʊ sʊ mʊ, kpee ɔpʊ tɔ naa
tʊʊ fʊ darʊwa. Ɔkɪn mʊ nɪɪ fii biti
fʊ daa kɪkɪta mʊ, bugi mʊ kɔnɔ, fii
biti fu wu kederebi mʊ nɪɪ kii biti kɪ
fʊʊ maa fʊ tʊʊtʊʊ. Kɛ fʊ taa naa ka
bamʊ.”

18

Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ ɔkparɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ
(Maki 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Kanın saŋa maŋa tɔ mʊ,
abıılapʊ mʊ ba ba Yesu asɛ ba taasɛ
mʊ yɛ, “Anɛ tɔ mʊ, anımʊ ı gyɛ
ɔkparɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ?”
2 Nıı Yesu tıı kebii pii kʊ ba yılɛ
bamʊ nsana-nsana.
3 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ kesintin nın fɛɛ, fan dan fan
man kyɛɛgɛ kɛ fan waa fɛɛ nbii
pii-pii mʊ, fɛn mɛɛ yɛ fan loo sʊsʊ
kuwura-gyii mʊ tɔ kakaakʊ.
4 Imʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ bıya mʊ
n-yıı kasɛ fɛɛ kebii pii nımʊ mʊ, ı
gyɛ ɔkparɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ.
5 “Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ kebii
pii fɛɛ ɔnımʊ mɛ kıtıı tɔ mʊ, ɔ kɔɔlɛ
mɛ nımʊ.
6 Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ı kan bɔla
mʊ sʊ, kɛ nbii mʊ nıı ba kɔɔlɛ mɛ
gyii falɛ tɔ ɔkʊ waa alibi mʊ, ı bɔ sa
mʊ fɛɛ ba taa kubuu lala ŋmina mʊ
ɔbʊlɛ tɔ naa tʊʊ ɔpʊ bunkyinsa tɔ.
7 “Dulinya nımʊ tɔ asa, bamʊ
laakʊ! Lıı fɛɛ atɔ mʊ nıı ı yɛgɛ nıı
bɛɛ tıyɛ bamʊ kıkɔɔlɛ gyii tɔ mʊ, ı
nyɛ akyɔ. Falɛ atɔ ii biti ı ba, amaa
ɔkʊmaa mʊ nıı ıı bɔla mʊ sʊ ba mʊ,
mʊ laakʊ.
8 Nıı fʊ kıbaa abɛɛ fʊ kıyaa ıı yɛgɛ
nıı fıı waa alibi mʊ, tın kımʊ tʊʊ.
Ɪ bʊrɔn sa fʊ fɛɛ fʊ maa taa kıbaa
abɛɛ kıyaa dıyɛ loo nkpa kakpaa tɔ,
ı kyɔ fʊ maa sʊ abaa anyɔ yɛ ayaa
anyɔ kɛ ba taa fʊ tʊʊ fʊlɔn mʊ nıı
ki mee dun kakaakʊ mʊ tɔ.
9 Nıı fu kinsi ıı yɛgɛ nıı fʊ waa
alibi mʊ, kyɔlɛ kımʊ tʊʊ. Ɪ bʊrɔn
sa fʊ fɛɛ fʊ maa taa kinsi kʊlʊn loo
nkpa kakpaa tɔ, ı kyɔ fʊ maa sʊ ansi
anyɔ kɛ ba taa fʊ tʊʊ awʊrʊfɔ fʊlɔn
yen-yen tɔ.”

Kıŋasan lıı kabʊlʊpʊ fɔyısa (Luka 15:3-7)

10 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan
baa fan da sʊ kɛ fan man kıı apii-pii
mʊ tɔ ɔkʊ fɛɛ ɔ man gyɛ sɛhn. N
tɔwɛ fanɛ fɛɛ bamʊ nbɔɔ mʊ nıı ba
bʊ sʊsʊ mʊ, ii wu mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ
sʊsʊ mu ansi tɔ saŋa kʊmaa.
11 Lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ ba nın kɛ n ba
mɔlıgɛ asa mʊ nıı ba fɔyı mʊ.”
12 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Nıı
ɔnyın kʊ kan ɔ sʊ nbʊlʊpʊ kılıfa, nıı
bamʊ tɔ ɔkʊlʊn fɔyı mʊ, mınɛ nıı fii
nyi maa biti ɔ waa? Ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ
adıkpanɔ yɛ akpanɔ mʊ kıbıı ɔbʊlɛ
tɔ, kɛ ɔ naa biti ɔkʊlʊn mʊ nıı ɔ fɔyı
mʊ abɛɛ?
13 N tɔwɛ fanɛ kesintin tɔ nıı fɛɛ,
nıı ɔ kan wu mʊ mʊ, mu ansi ii
biti i gyii mʊ sʊ, ı kyɔ adıkpanɔ yɛ
akpanɔ mʊ nıı ba man fɔyı mʊ.
14 Kanın ɔkpa maŋa sʊ nıı fanɛ-Sɛ
mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ gbaa mee biti
fɛɛ apii-pii nımʊ tɔ ɔkʊlʊn maa fɔyı.

Nıı Fʊ bırısa nıı ɔ waa fʊ alibi mʊ, kʊtɔ nımʊ nıı fʊ waa

15 “Nıı fu-supu abɛɛ fʊ-daa kan
waa fʊ alibi mʊ, kpee mʊ asɛ naa
lɛɛ mu alibi mʊ kaapʊ mʊ fanɛ asa
nyɔ. Nıı ɔ kan nu kasɛ sa fʊ mʊ, fʊ
bıla bıya mʊ ba ɔkpa danbırasa mʊ
sʊ nımʊ.
16 Amaa nıı ɔ man kan nu sa
mʊ, biti nyımısa kʊlʊn abɛɛ asa
anyɔ tii fʊ n-yıı sʊ kɛ fen kpee mʊ
asɛ. Saamʊ, asın mʊ ı nyɛ yılɛ fɛɛ
kanan mʊ nıı Asınkyan yılasa mʊ ı
tɔwɛ yɛ, ‘Ɪ dagaa asın kʊmaa ı nyɛ
asa anyɔ abɛɛ asa asá be gyii ımʊ
adansɛ.’
17 Nıı ɔ man kan bıla nu sa bamʊ
mʊ, taa asın mʊ naa tʊʊ Krisito
kʊbʊ mu ansi tɔ. Nıı ɔ bıla kina
kunu sa bamʊ bırɛ, taa mʊ fɛɛ
ɔdakpa osunpu abɛɛ apoo lenpoo
ɔkɔɔlɛpʊ.
18 “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, kʊtɔ
kʊmaa mʊ nıı fan ŋmina kasɛ sʊ
nfıı mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti o ŋmina
kımʊ sʊsʊ, nıı kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı
fan kina kasɛ sʊ nfıı mʊ, Ɪbwaarɛ ii
biti o kina kımʊ sʊsʊ.
19 “N bıla n tɔwɛ fanɛ yɛ, nıı fanɛ
tɔ anyɔ ba kan waa kɔnɔ kʊlʊn kʊlɛ
Ɪbwaarɛ yɛ bee biti kʊtɔ kʊ mʊ,
Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ
ii biti ɔ waa sa bamʊ.
20 Lıı fɛɛ katın kʊmaa mʊ nıı asa
anyɔ abɛɛ asa asá ba gyaŋɛ mɛ kıtıı
tɔ mʊ, n bʊ bamʊ asɛ.”

Kıŋasan lıı kıyaafɔlɛ mʊ nıı o mee su kʊwɛɛ mʊ sʊ

21 Nıı Pita ba Yesu asɛ ba taasɛ mʊ
yɛ, “Ɔnyırıpɛ, ılıı ıfınɛ nıı mɛ-bırısa
waa mɛ alibi nıı ı dagaa fɛɛ n taa kɛɛ
mʊ? Ilii isunɔ abɛɛ?”
22 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ayee, man
gyɛ ılıı isunɔ, amaa adusunɔ kanın
ılıı isunɔ.
23 “Lıı fɛɛ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ
du nın fɛɛ owura kʊ maa biti mʊ
ayaafɔlɛ ba ba kaapʊ mʊ akɔ mʊ nıı
ba sʊ mʊ.
24 Maa piili ɛɛ taasɛ mʊ akɔ
mʊ, nıı ba taa ɔnyın kʊ bıya mʊ.
Ɔnyın mʊ sʊ owura mʊ kʊkɔ afulee
nderebi ngbın-ngbın.
25 Maa man taalɛ ka mʊ, nıı mʊ
owura mʊ yɛ, ba taa maa mʊ-ka yɛ
mu-bii ana yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ɔ
sʊ mʊ naa fɛ kɛ ba ba ka kʊkɔ mʊ.
26 “Nıı kıyaafɔlɛ mʊ kyʊn muŋa
mu amulii sʊ kʊlɛ mʊ yɛ, ‘Ɔbılısa,
nyɛ kenyiita sa mɛ, n biti n ka fʊ
kʊkɔ maŋa kpini.’
27 Nıı kıyaafɔlɛ mʊ asın ı waa mʊ
owura mʊ kʊwɛɛ, nıı ɔ taa kʊkɔ mʊ
kpini kɛɛ mʊ, nıı ɔ yɛgɛ nıı ɔ natɛ.
28 “Amaa kıyaafɔlɛ mʊ maa lıı mʊ,
ɔ naa wu mʊ bırısa kıyaafɔlɛ mʊ
nıı mɔɔ mʊ ɔ sʊ mu afulee nderebi
kılıfa. Nıı ɔ naa kıtaa mʊ ɔbʊlɛ tɔ
tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Ka mɛ kʊkɔ mʊ nıı fʊ
sʊ mɛ.’
29 “Nıı mʊ bırısa kıyaafɔlɛ mʊ
muŋa mu amulii sʊ kʊlɛ mʊ yɛ, ‘Nyɛ
kenyiita sa mɛ, n biti n ka kʊkɔ mʊ
kpini.’
30 “Amaa o kina mʊ bırısa maŋa
kıkʊlɛ mʊ, nıı ɔ taa mʊ naa tii obu
naa fʊʊ saŋa mʊ nıı ee biti ɔ nyɛ
afulee ba ka mʊ kʊkɔ mʊ.
31 Mʊ bırısa ayaafɔlɛ mʊ nıı ba
san mʊ ba maa wu kanan mʊ nıı
ɔ waa mʊ bırısa mʊ, ı tɔɔrɔɔ bamʊ
gaa nıı ba naa tɔwɛ asın mʊ kpini
sa bamʊ owura mʊ.
32 “Tʊtɔ nıı owura mʊ tıı mʊ
kıyaafɔlɛ maŋa ba nıı ɔ tɔwɛ mʊ
yɛ, ‘Fʊ gyɛ kıyaafɔlɛ kumu tɔ ɔlʊn
wuya. N taa fʊ kʊkɔ kpini nımʊ kɛɛ
fʊ, kpalı fɛɛ fʊ maa kʊlɛ mɛ sʊ.
33 Ɪ man dagaa fʊ gbaa fʊ maa wu
fʊ bırısa mʊ kʊwɛɛ fɛɛ kanan mʊ
nıı ngbaa mɛ n wu fʊ kʊwɛɛ mʊ?’
34 Tʊtɔ mʊ ɔnyırıpɛ mʊ nyɛ agbʊ
gaa, nıı ɔ taa mʊ naa tii obu yɛ ba
nyanla mʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı ee
biti ɔ ka kʊkɔ mʊ kpini.”
35 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Falɛ nıı
Mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ ii biti
ɔ waa fanɛ ɔkʊmaa nımʊ, amɔɔ fʊ
kan taa fʊ bırısa alibi kɛɛ mʊ lıı fʊ
kɔkɔlɔ tɔ mʊ.”

19

Yesu kaapʊ kekili kikina asın (Maki 10:1-12)

1 Yesu maa tɔwɛ ınımʊ lʊwɛ mʊ
ɔ lıı Galile kpee Gyudeya kıbaafʊn,
Gyɔdan ɔpʊ mʊ benbe.
2 Asa damantɛ ba buu mʊ nıı ɔ kyɛ
bamʊ alɔ tʊtɔ.
3 Nıı Farasii abi akʊ ba ba mʊ asɛ
ba ba tʊʊ mʊ tɔ kıı. Ba taasɛ mʊ yɛ,
“Ɪ dɛ ɔkpa sa ɔnyın fɛɛ ɔ yılɛ asın
kʊmaa nımʊ sʊ kina mʊ-ka?”
4 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan man
karagɛ Asınkyan yılasa mʊ tɔ wu
fɛɛ, ‘Lıı npiili asɛ mʊ, Ɪbwaarɛ waa
bamʊ ɔnyın yɛ ɔkyıı’ nın abɛɛ?
5 Nıı Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ, ‘Lıı falɛ sʊ,
ɔnyın ii biti ɔ yɛgɛ mu-nyi yɛ mʊ-sɛ,
kɛ maa mʊ-ka ba bʊga kɛ bamʊ
anyɔ ba waa kayıı-wʊlɛ kʊlʊn?’
6 Ɪmʊ sʊ ba man bıla ba gyɛ anyɔ,
amaa ba gyɛ nyımısa kʊlʊn. Kanın
sʊ kʊtɔ mʊ nıı Ɪbwaarɛ taa bʊga
waa kʊkʊlʊn mʊ, ɔkʊ ɔ man barıgɛ
ımʊ tɔ.”
7 Nıı ba taasɛ mʊ yɛ, “Mınɛ sʊ nıı
Mosesi sa kɔnɔ yɛ ɔnyın ı taalɛ sa
mʊ-ka kekili kikina ɔwʊlɛ kɛ o kina
mʊ?”
8 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mosesi sa fanɛ
ɔkpa yɛ fan kina fanɛ-ka ana, lıı fɛɛ
fanɛ nkɔlɔ ı bʊlʊn nın. Amaa man
gyɛ falɛ nıı ı kyına i du lıı npiili asɛ
mʊ.
9 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nıı ı
man gyɛ yɛ ɔkyıı lıı mu-kuli kamaa,
nıı ɔnyın mʊ kina mʊ naa kili ɔkyıı
pʊpwɛ mʊ, ɔnyın mʊ nyita kekili.”
10 Mʊ abıılapʊ mʊ ba tɔwɛ mʊ
yɛ, “Nıı ı kan ı gyɛ kanın nıı i du
okuli maa ɔkaa nsana mʊ bırɛ, nıı
nyımısa man kili gbaa ı bɔ.”

11 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Man gyɛ
ɔkʋmaa nımʋ ı taalɛ kɔɔlɛ falɛ asın
kyula, amɔɔ bamʋ nıı ba taa asın
mʋ sa bamʋ nkʋn.
12 Anyın akʋ ba bʋ tɔ nıı be mee
taalɛ kili, lıı fɛɛ kanın nıı ba kʋʋgɛ
bamʋ, nıı akʋ mɔɔ asa ı waa bamʋ
kanın, nıı akʋ mɔɔ ba kina kekili
lıı sʋsʋ kuwura-gyii mʋ kusun sʋ.
Ɔmʋ nıı ɛɛ taalɛ kɔɔlɛ kıkaapʋ nımʋ
kyula mʋ, ɔ kɔɔlɛ.”

Yesu sʋ kebiti sa nbii wuribi
(Maki 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Tʋtɔ nıı asa kʋ ba taa nbii
wuribi ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa mʋ abaa
gyaga bamʋ sʋ, kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
sa bamʋ. Amaa mʋ abıılapʋ mʋ ba
gya asa mʋ nıı bɛɛ bıya bamʋ mʋ.
14 Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan yɛgɛ nbii
wuribi mʋ ba ba mɛ asɛ, fan man tii
bamʋ ɔkpa, lıı fɛɛ sʋsʋ kuwura-gyii
mʋ kı gyɛ sa asa mʋ nıı be du fɛɛ
nbii-wuribi mʋ lɛɛ nın.”
15 Maa taa mʋ abaa gyaga bamʋ
sʋ lʋwɛ mʋ, nıı ɔ lıı tʋtɔ kyʋn.

Ɔnyın atɔ wuya mʋ
(Maki 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Nıı ɔnyın kʋ ba Yesu asɛ ba
taasɛ mʋ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, mınɛ kʋtɔ
danbırasa nıı ı dagaa n maa waa kɛ
n nyɛ nkpa kakpaa?”
17 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mınɛ sʋ nıı
fıı taasɛ mɛ kʋtɔ mʋ nıı kı bʋrɔn
sʋ? Ɔkʋ man gyɛ ɔdanbırasa, amɔɔ
Ɩbwaarɛ nkʋn. Nıı fii biti fʋ nyɛ
nkpa kakpaa mʋ, buu Mosesi nbara
mʋ.”
18 Nıı ɔnyın mʋ taasɛ yɛ, “Ɩmɔɔ?”
Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ ‘Man mɔɔ, man
lıı fʋ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man
yuuri, man yılɛ antıŋɛsa kamaa,
19 buu fʋ-sɛ yɛ fu-nyi,’ kɛ ‘fu biti
fʋ bırısa fɛɛ fʋ n-yıı.’ ”
20 Nıı kıyaafɔlɛ mʋ tɔwɛ yɛ, “N
buu ınımʋ kpini. Mınɛ kʋtɔ ı san
mɛ?”
21 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nıı fʋ kan fii
biti yɛ fʋ baa fu du kyɛɛkyɛɛ bırɛ,
kpee naa fɛ fʋ atɔ kpini kɛ fʋ taa
afulee mʋ sa atiripu, fii biti fʋ nyɛ
kapatıyɛ sʋsʋ, kɛ fʋ lan ba buu mɛ.”
22 Ɔnyın mʋ maa nu falɛ mʋ ı
tɔɔrɔɔ mʋ gaa, nıı ɔ lıı tʋtɔ kyʋn lıı
fɛɛ ɔ sʋ atɔ gaa.
23 Nıı Yesu tɔwɛ mʋ abıılapʋ mʋ
yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ı
bʋlʋn sa atɔ wuya fɛɛ o loo sʋsʋ
kuwura-gyii mʋ tɔ.
24 N bıla n tɔwɛ fanɛ yɛ, ı bʋpɔɔ sa
nyɔɔma fɛɛ o loo baasa ɔbɔ* tɔ ı kyɔ
atɔ wuya o loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʋ tɔ.”
25 Abıılapʋ mʋ ba maa nu kanın
mʋ, i kyinkyin bamʋ gaa nıı ba
taasɛ abaa yɛ, “Kanın bırɛ anımʋ
nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ mɔlıgɛ nımʋ?”
26 Yesu kıı bamʋ nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
“Nyımısa asɛ bırɛ ınımʋ ı mɛɛ taalɛ
waa, amaa Ɩbwaarɛ asɛ bırɛ kʋtɔ
kʋmaa nımʋ ı taalɛ waa.”
27 Pita lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “Kıı! A
maa yɛgɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ an buu
fʋ falɛ, mınɛ nıı an biti a nyɛ?”
28 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “N
tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nıı Ɩbwaarɛ
kan bun dulinyaa pʋpwɛ, nıı mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa kyına mɛ
bʋnyaa kuwura-gya mʋ sʋ, fanɛ mʋ
nıı fan buu mɛ mʋ gbaa, fen biti fan
kyına nwuragya kudu anyɔ sʋ, kɛ
fan gyii Ɩsırayı nbunɔ kudu anyɔ mʋ
sʋ kuwura.
29 Nıı ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ yɛgɛ
akpaara, abɛɛ pııkyıı, abɛɛ mʋ-sɛ,
abɛɛ mu-nyi, abɛɛ mu-bii ana, abɛɛ
adɔɔ lıı mɛ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ ımʋ
ılıı kılıfa, kɛ ɔ bıla nyɛ nkpa kakpaa.
30 Amaa asa gaalaagaa mʋ nıı ba
gyankpaa mʋ, bee biti be sii kamaa,
nıı asa gaalaagaa mʋ nıı ba bʋ ka-
maa mʋ, bee biti ba ba gyankpaa.”

20

Kıŋasan lıı kusun awaapʋ kʋ sʋ

1 Nıı Yesu bıla tɔwɛ bamʋ yɛ,
“Sʋsʋ kuwura-gyii mʋ ki du nın
fɛɛ ɔnyın kʋ maa kʋsʋ kakaakʋ

* **19:24 19:24** Kebunɔ pii kʋ bʋ Gyerusalem kadɛ tɔ mʋ nıı bɛɛ yɛ. *‘Baasa ɔbɔ’*

nyenyenfuu, ɔ naa biti asa kɛ ba sun
kusun mʊ ndɔɔ tɔ.
2 Maa naa nyɛ bamʊ mʊ, nɪɪ maa
bamʊ ba tɔwɛ kyula abaa yɛ ee biti ɔ
ka bamʊ kederebi kʊlʊn kakɛ kʊlʊn
ibiri mʊ, nɪɪ ɔ taa bamʊ kpee mʊ
ndɔɔ tɔ.
3 "Kyɔwɛ maa waa fɛɛ kerefi ak-
panɔ mʊ, ɔ bɪla kpee kadɛ mʊ kɪgya
asɛ naa wu akʊ ba maa yɪlɛ ba mɛɛ
waa sɛhn.
4 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, 'Fanɛ gbaa
fanɛ fan kpee naa waa kusun mɛ
ndɔɔ tɔ, kɛ n ka fanɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ
kɪ dagaa.'
5 Nɪɪ ba kpee.
"Kyɔwɛ amu nsana yɛ kerefi asa
tɔ mʊ, nɪɪ ɔ bɪla taa akʊ kpee kanɪn.
6 Kalaatɪpwɛ sʊ kyɔwɛ maa tɪyɛ ɛɛ
mata afatɛɛ tɔ mʊ, nɪɪ ɔ bɪla kpee
naa wu akʊ ba maa yɪlɛ ba mɛɛ waa
sɛhn. Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, 'Mɪnɛ ɪ
waa sʊ nɪɪ fan yɪlɛ nfɪɪ kakɛ ibiri nɪɪ
fan man sʊ kusun.'
7 "Nɪɪ ba lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, 'Ɔkʊ man
taa anɛ yɛ a naa sun sa mʊ.'
"Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, 'Kanɪn bɪrɛ
fanɛ gbaa fanɛ fan ba kyʊn kpee naa
waa kusun mɛ ndɔɔ tɔ.'
8 "Kalaatɪpwɛ maa fʊʊ mʊ, nɪɪ
ndɔɔ wuya mʊ tɔwɛ asunpu mʊ
ɔkɪɪsʊpʊ yɛ, 'Tɪɪ asunpu mʊ, kɛ fʊ
ka bamʊ kʊkɔ. Piili lɪɪ bamʊ nɪɪ ba
sii kamaa ba mʊ sʊ naa fʊʊ bamʊ
nɪɪ ba gyankpaa ba mʊ.'
9 "Tʊtɔ nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ asunpu mʊ
nɪɪ ba kpee ndɔɔ mʊ tɔ saŋa mʊ
nɪɪ kyɔwɛ mata afatɛɛ tɔ mʊ, ba ba
kɔɔlɛ kederebi kʊlʊn-kʊlʊn mʊ nɪɪ ɪ
gyɛ kakɛ ibiri kʊkɔka.
10 Ɪ maa fʊʊ agyankpaapʊ mʊ sʊ
mʊ, be nyi fɛɛ bee biti ba nyɛ ba
kyɔ kamaa tɔ wuya ana mʊ, amaa
ngbaa bamʊ kederebi kʊlʊn-kʊlʊn
maŋa nɪɪ ba nyɛ.
11 Ba maa kɔɔlɛ kederebi
kʊlʊn-kʊlʊn mʊ, nɪɪ be piili bɛɛ
kɔlɪtɛ bɛɛ sa ndɔɔ wuya mʊ yɛ,
12 'Bamʊ nɪɪ ba sii kamaa ba falɛ
bɪrɛ, saŋa gbɛrɛɛ nɪɪ ba sun kusun,
yɛgɛ anɛɛnɛ bɪrɛ an yɪlɛ kyɔwɛ
kenken nɪmʊ sʊ waa kusun ibiri.
Amaa ana bamʊ kpini nɪɪ fʊ ka
kyɛɛkyɛɛ?'
13 "Nɪɪ kadɔɔ wuya mʊ lɛɛ bamʊ
ɔkʊ kɔnɔ yɛ, 'Kyɛmɪnɛ, n man sisii
fʊ. Man gyɛ kederebi kʊlʊn kʊkɔka
nɪɪ maa fʊ an tɔwɛ kyula kakɛ ibiri
kusun?
14 Ɪmʊ sʊ taa fu kederebi natɛ.
Kanan mʊ nɪɪ ɪ pɪrɛ mɛ yɛ n ka
asii-amaapʊ mʊ, kanɪn nɪɪ maŋa nɪɪ
n biti n ka fʊ gbaa.
15 N man sʊ ɔkpa fɛɛ n waa
mɛ kɔkɔlɔ biti lɪɪ mɛ afulee sʊ
abɛɛ? Abɛɛ fʊ sʊ kayɪɪ basa lɪɪ mɛ
kɪdanbɪrasa kɪwaa sʊ nɪn?' "
16 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Asii-amaapʊ bee biti ba biliŋi
agyankpaapʊ kɛ agyankpaapʊ ba
biliŋi asii-amaapʊ."

Yesu bɪla tɔwɛ mu kelewu yɛ mu kikyiŋi asɪn
(Maki 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Yesu maa kpee Gyerusalem mʊ,
nɪɪ ɔ taa mʊ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ
lɪɪ ɪkaa sʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ,
18 "Fan nu! An kpee Gyerusalem
nɪmʊ, tʊtɔ nɪɪ bee biti ba naa lɛɛ
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ sa
aseepu bɪlɪsa yɛ nbara akaapʊpʊ.
Kɛ ba bun mɛ lewu kʊpwɛ,
19 kɛ ba taa mɛ waa bamʊ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ abaa tɔ,
kɛ ba waa mɛ ɪbasasɪn kɛ ba tɪŋɛ
mɛ, kɛ ba da mɛ mata oyu laasa sʊ.
Amaa nkɛ nsa akɛ mʊ, n biti n kyiŋi
lɪɪ lewu tɔ."

Sebedi mʊ-ka kʊkʊlɛ sa mu-bii ana
(Maki 10:35-45)

20 Nɪɪ Sebedi mʊ-ka maa mu-bii
ana anyɪnsa anyɔ mʊ ba ba Yesu asɛ,
nɪɪ bamʊ-nyi ba muŋa Yesu ayaa tɔ
kʊlɛ mʊ kʊtɔ kʊ.
21 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Mɪnɛ nɪɪ
fii biti?" Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kyula
sa mɛ fɛɛ, mi nbii nnyɔ nɪmʊ, ɔkʊ ɔ
kyɪna fu-gyisa sʊ kɛ ɔkʊ mɔɔ ɔ kyɪna
fʊ-bɪna sʊ fu kuwura-gyii mʊ tɔ."
22 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan
man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ fɛn kʊlɛ falɛ.
Fɛn taalɛ gyii awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ n biti
n gyii mʊ?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, an
taalɛ."

23 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Fɛn taalɛ gyii awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ n
biti n gyii mʊ, amaa n man sʊ
ɔkpa fɛɛ n lɛɛ ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ
kyɪna mi-gyisa sʊ abɛɛ mɛ-bɪna sʊ.
Ɪkyɪnakpa ɪnɪmʊ ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ
mɛ-Sɛ wʊla lɔŋɔ yɪla sa bamʊ mʊ."
24 Abɪɪlapʊ kudu mʊ nɪɪ ba san
mʊ, ba maa nu ɪnɪmʊ mʊ, ba nyɛ
agbʊ waa Gyemisi maa mu-supu
Gyɔn.
25 Nɪɪ Yesu tɪɪ bamʊ ba bʊga nɪɪ ɔ
tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fen nyi fɛɛ dulinyaa
nɪmʊ tɔ agyankpaapʊ mʊ bɛɛ kaapʊ
bamʊ ɔlʊn asa sʊ, nɪɪ alʊlʊnpʊ gbaa
bɛɛ kaapʊ bamʊ ɔlʊn asa sʊ.
26 Amaa fanɛɛ fanɛ tɔ bɪrɛ, ɪ man
dagaa ɪ maa waa kanɪn. Nɪɪ fanɛ tɔ
ɔkʊ kan ii biti kɪbɪlɪsa mʊ, ɪ dagaa
maa waa fanɛ kɪyaafɔlɛ,
27 nɪɪ fanɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti
fɛɛ ɔ waa ɔgyankpaapʊ mʊ, ɪ dagaa
maa waa fanɛ kɪnyɛ,
28 fɛɛ kanan mʊ nɪɪ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa gbaa n man ba
nɪn kɛ ba sun mɛ, amaa n ba nɪn
kɛ n ba sun, kɛ n taa mɛ nkpa kɛɛ,
kɛ ɪ ka asa gaalaagaa alibi kʊkɔ."

Yesu kɪkyɛ agyaatanapʊ anyɔ
(Maki 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa
lɪɪ Gyeriko kadɛ tɔ mʊ, asa gaalaa-
gaa ba buu bamʊ.
30 Tʊtɔ mʊ, agyaatanapʊ anyɔ kʊ
ba tɛ ɔkpakaa, nɪɪ ba nu fɛɛ Yesu
ɪɪ kyʊn mʊ, ba kuusi tɪɪ mʊ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, Dawidi kanaana-bii, wu
anɛ kʊwɛɛ?"
31 Nɪɪ asa mʊ ba pʊntɛ bamʊ sʊ
yɛ ba bun bamʊ nnɔ sʊ, amaa ba
kuusi kenken yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, Dawidi
kanaana-bii, wu anɛ kʊwɛɛ."
32 Nɪɪ Yesu yɪlɛ nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ, nɪɪ
ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ nɪɪ fen biti
fɛɛ n waa sa fanɛ?"
33 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, an
biti fɛɛ anɛ ansi i bugi nɪn."
34 Nɪɪ Yesu wu bamʊ kʊwɛɛ nɪɪ ɔ
mata bamʊ ansi. Opula maŋa tɔ nɪɪ
bamʊ ansi i bugi nɪɪ ba buu Yesu.

21

Yesu loo Gyerusalem fɛɛ Owura
(Maki 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)

1 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa
tiri Gyerusalem tɔ, nɪɪ ba fʊʊ
Betifage kadɛ tɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Olifu
kɪbɪɪ-bi mʊ asɛ mʊ, Yesu sun mʊ
abɪɪlapʊ anyɔ,
2 nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fen kpee
kadɛ-bi mʊ nɪɪ kɪ bʊ fanɛ ansi tɔ mʊ,
fen biti fen wu kuruma kʊ maa kyaa
tʊtɔ maa mu-bii. Fan saŋɛ bamʊ
bɪya mɛ.
3 Nɪɪ ɔkʊ kan taasɛ fanɛ kʊtɔ kʊ
mʊ, fan tɔwɛ mʊ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
ii biti bamʊ.' Nɪɪ ee biti ɔ yɛgɛ fan
taa bamʊ bɪya mɛ."
4 Ɪnɪmʊ ɪ waa kanɪn nɪn kɛ asɪn
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ sʊ
tɔwɛ yɪla mʊ ɪ ba tɔ. Asɪn mʊ ɪ gyɛ
yɛ,
5 "Tɔwɛ Siyon abii mʊ yɛ,
'Fan kɪɪ, fanɛ owura ɪɪ ba fanɛ
asɛ,
O du bɔhn nɪɪ ɔ tɛ kuruma sʊ,
kesintin tɔ ɔ tɛ kuruma kadanba
sʊ.' "
6 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba naa waa fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Yesu sa bamʊ kɔnɔ yɛ
ba waa mʊ.
7 Ba taa kuruma yɛ mu-bii mʊ ba,
nɪɪ ba taa bamʊ atɔ bunsa gyaga
bamʊ sʊ, nɪɪ Yesu dii kyɪna kadanba
mʊ sʊ.
8 Asa damantɛ ba taa bamʊ atɔ
bunsa tʊʊ kigbenbi sʊ, nɪɪ akʊ mɔɔ
ba kyatɛ iyu n-yaabi wʊrɪgɛ kig-
benbi mʊ sʊ.
9 Asa damantɛ mʊ nɪɪ ba bʊ mu
ansi tɔ mʊ, yɛ bamʊ nɪɪ ba buu mʊ
mʊ bee kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Hosana* ɪ gyɛ sa Owura Dawidi
kanaana-bii mʊ."

"Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʊnɪ ɛɛ ba
Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ mʊ sʊ!"

"Hosana ɪ gyɛ sa Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ
bʊ sʊsʊ."
10 Yesu maa loo Gyerusalem kadɛ
mʊ tɔ mʊ, kadɛ mʊ kpini kɔɔlɛ

* **21:9 21:9** Hosana kasɛ ɪ gyɛ *mɔlɪgɛ anɛ.*

ɔlanba, nıı asa bɛɛ taasɛ yɛ, “Anımʊ nın?”
11 Nıı sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnımʊ ı gyɛ Yesu, Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ nıı ɔ lıı Nasareti kadɛ tɔ nıı kı bʊ Galile kıbaafʊn mʊ.”

Yesu gya asa lıı Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
(Maki 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)

12 Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ opula, nıı ɔ gya asa mʊ nıı bɛɛ fɛ, yɛ bamʊ nıı bɛɛ sɔɔ mʊ kpini lıı tʊtɔ. Ɔ bala afulee akyɛrɛpʊ mʊ iteeburu yɛ alɔpɔ afɛpʊ mʊ ibenkyii bun.
13 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ Ɩbwaarɛ yɛ, ‘Bee biti ba tıı mɛ kıkpaara yɛ kabwaarɛ kʊlɛkpa’, amaa fan taa tʊtɔ biliŋi bamʊ nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ ɔbaalakpa.”
14 Agyaatanapʊ yɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba ba mʊ asɛ kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, nıı ɔ kyɛ bamʊ alɔ.
15 Amaa Ɩbwaarɛ aseepu abılısa yɛ nbara akaapʊpʊ ba maa wu atɔ kyinkyinsa mʊ nıı ɔ waa, yɛ nbii mʊ kikuusi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Hosana ı gyɛ sa Dawidi mʊ kanaana-bii mʊ”, nıı ba nyɛ agbʊ.
16 Nıı ba taasɛ mʊ yɛ, “Fu nu asın mʊ nıı nbii mʊ bɛɛ tɔwɛ mʊ?”
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ “Ɛɛhn, fan man pııta kalɛ lıı Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
‘Fʊ kaapʊ nbii yɛ nbii wuribi yɛ
ba yın fʊ.’ ”
17 Nıı ɔ lıı tʊtɔ kpee Betani kadɛ tɔ nıı ɔ dɛ tʊtɔ.

Yesu tɔwɛ nnɔ waa figi oyu mʊ
(Maki 11:12-14, 20-24)

18 Lıı kaakɛ nyenyenfuu Yesu maa bwii ee kpee Gyerusalem mʊ, akʊn ıı mɔɔ mʊ.
19 Maa wu figi oyu maa yılɛ ɔkpa kaa mʊ o kpee kımʊ asɛ, amaa ɔ man wu sɛhn kımʊ sʊ amɔɔ afatɛɛ nkʊn. Nıı ɔ tɔwɛ kımʊ yɛ, “Fʊ man bıla yɛ fʊ sɔyı abi kpini-kpini!” Opula tɔ nıı oyu mʊ wʊlɛ.
20 Abıılapʊ mʊ ba maa wu kanın mʊ, i kyinkyin bamʊ. Nıı ba taasɛ yɛ, “Nɛnɛ sʊ nıı figi oyu mʊ wʊlɛ bilen kanın?”
21 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, nıı fan kan kɔɔlɛ mɛ gyii, nıı fan man gyii ımɔɔrɛ mʊ, man gyɛ yɛ fen biti fan taalɛ waa kʊtɔ mʊ nıı kı waa figi oyu nımʊ nkʊn. Amaa fɛn taalɛ tɔwɛ kıbıı nımʊ yɛ, ‘Kʊsʊ lıı nfıı naa tıyɛ ɔpʊ tɔ,’ kɛ ı waa kanın.
22 Nıı fan kan kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, fen biti fan nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ mʊ.”

Ba taasɛ Yesu katın mʊ nıı ɔ nyɛ mʊ ɔlʊn lıı
(Maki 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ. Maa bʊ tʊtɔ ɛɛ kaapʊ mʊ, Ɩbwaarɛ aseepu abılısa yɛ kadɛ mʊ abılısa ba ba mʊ asɛ, nıı ba taasɛ mʊ yɛ, “Mınɛ ɔlʊn nıı fʊ sʊ fıı waa atɔ nımʊ? Nıı anımʊ ı sa fʊ falɛ ɔlʊn.”
24 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ngbaa mɛ n biti n taasɛ fanɛ asın kʊ, nıı fan kan lɛɛ mɛ kɔnɔ mʊ, n biti n tɔwɛ fanɛ ɔlʊn mʊ nıı n sʊ n waa ınımʊ.
25 Gyɔn kekyugyee mʊ, fınɛ nıı kı lıı? Ɩ kyına lıı sʊsʊ nın abɛɛ ı lıı asa asɛ nın?” Ba tɔwɛ bamʊ wʊlɛ-wʊlɛ tɔ yɛ, “Nıı an kan tɔwɛ yɛ, ‘Kı lıı sʊsʊ nın’, ee biti ɔ taasɛ anɛ yɛ, ‘Nıı mınɛ ı waa nıı fan man kɔɔlɛ mʊ gyii?’
26 Amaa an kan tɔwɛ yɛ, ‘Kı lıı asa asɛ mʊ’, an sılɛ asa mʊ kufuu, lıı fɛɛ bamʊ kpini ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn kyına ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın.”
27 Ɩmʊ sʊ ba lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ, “A man nyi.”
Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kanın bırɛ ngbaa mɛ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ fanɛ ɔlʊn mʊ nıı n sʊ n waa ınımʊ.”

Kıŋasan lıı ɔsɛ kʊ yɛ mu-bii ana anyɔ sʊ

28 Nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Ɩmʊ nıı n biti n tɔwɛ falɛ, nɛnɛ ı gyɛ fanɛ nfɛɛrɛ? Ɔnyın kʊ ı kyına ɔ bʊ tɔ nıı ɔ sʊ nbii-nyınsa anyɔ. O kpee ɔgyankpaapʊ mʊ asɛ naa tɔwɛ mʊ

yɛ, ‘Mi-bii, ndaga kpee mɛ kadɔɔ mʊ tɔ naa sun kusun.’
29 “Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N mɛɛ yɛ n
kpee.’ Amaa kamaa tɔ mʊ ɔ kyɛɛgɛ
mʊ nfɛɛrɛ nɪɪ o kpee.
30 “Nɪɪ ɔsɛ mʊ kpee mu-bii banban
mʊ asɛ naa tɔwɛ mʊ kanɪn asɪn
kʊlʊn maŋa. Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Nsɛ,
n biti n kpee.’ Amaa ɔ man kpee.
31 “Bamʊ anyɔ maŋa, anɪmʊ ɪ waa
kʊtɔ mʊ nɪɪ mʊ-sɛ ii biti?”
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔgyankpaapʊ
mʊ.”
Nɪɪ Yesu lɛɛ tɔwɛ bamʊ yɛ,
“N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, apoo
lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ agyamilo-kyɪɪ
bɛɛ gyankpaa fanɛ bee loo Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ tɔ.
32 Lɪɪ fɛɛ Gyɔn ba fanɛ asɛ nɪn yɛ ɔ
ba kaapʊ fanɛ ɪkpa kyiigisa ɔkpa, nɪɪ
fan man kɔɔlɛ mʊ gyii, amaa lenpoo
akɔɔlɛpʊ yɛ agyamilo-kyɪɪ ba kɔɔlɛ
mʊ gyii. Nɪɪ halɪɪ fan maa wu ɪnɪmʊ
kamaa tɔ mʊ, fan man yɛgɛ alibi
kɪwaa kɛ fan kɔɔlɛ mʊ gyii.”

Kɪŋasan lɪɪ
paa agyipu
mʊ sʊ
(Maki 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan
bɪla nu kɪŋasan kʊ. Ɔnyɪn kʊ kyɪna
dɔɔ oyu sɔyɪ abisa. Nɪɪ o ŋmina
iyu kyaabɔɔ kɪmʊ, nɪɪ o kuu wayɪn
ɔnyɪyɛkpa ɔbɔ kʊdɔɔ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ
pɔyɪ opula mʊ nɪɪ akɪɪsʊpʊ bee dii
bɛɛ kɪɪ kʊdɔɔ mʊ sʊ. Nɪɪ ɔ taa kʊdɔɔ
mʊ waa paa agyipu kʊ abaa tɔ, nɪɪ
o kpee ɔsʊwʊlɛ kʊ sʊ.
34 Kɪtɪŋɛ saŋa maa fʊʊ mʊ, nɪɪ
o sun mʊ ayaafɔlɛ yɛ ba kpee paa
agyipu mʊ asɛ naa kɔɔlɛ mu ogyikpa
mʊ nɪɪ ee biti ɔ nyɛ mʊ bɪya mʊ.
35 “Nɪɪ paa agyipu mʊ ba kɪtaa mʊ
ayaafɔlɛ mʊ, nɪɪ ba dayɪ ɔkʊ, nɪɪ ba
mɔɔ ɔkʊ, nɪɪ ba twɪɪ ɔsasapʊ mʊ
abuu.
36 Nɪɪ o bwii sun mʊ ayaafɔlɛ akʊ
nɪɪ ba kyɔ bamʊ nɪɪ ɔ gyankpaa sun
mʊ, nɪɪ paa agyipu mʊ ba waa bamʊ
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba waa abanban
mʊ.
37 Laalaalʊwɛ mʊ, o sun
mu-bii-nyɪnsa bamʊ asɛ tɔwɛ yɛ
‘Bee biti ba taa bɛɛrɛɛ sa mi-bii.’
38 “Amaa paa agyipu mʊ ba maa
wu mu-bii maa ba mʊ, ba tɔwɛ abaa
yɛ, ‘Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ kapatɪyɛ ogyipu
mʊ’. Fan ba kɛ a mɔɔ mʊ kɛ a taa
mʊ kapatɪyɛ mʊ.
39 Ɪmʊ sʊ ba kɪtaa kebii mʊ, bɪɪtɛ
mʊ lɪɪ kadɔɔ mʊ tɔ, nɪɪ ba mɔɔ mʊ.
40 “Ɪmʊ sʊ, nɪɪ kadɔɔ wuya mʊ kan
ba mʊ, mɪnɛ nɪɪ ee biti ɔ waa paa
agyipu mʊ?”
41 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ waa kanan
kʊmaa ee biti ɔ mɔɔ kanɪn asa libi
maŋa, kɛ ɔ taa kadɔɔ mʊ sa paa
agyipu pʊpwɛ kʊ, mʊ nɪɪ bee biti
ba baa bɛɛ sa mʊ mʊ ogyikpa lɪɪ
adɔɔ-gyitɔ mʊ tɔ kɪtɪŋɛ saŋa.”
42 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Fan
man pɪɪta kalɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
tɔ yɛ,
‘Kubuu mʊ nɪɪ apɔyɪpʊ ba kina mʊ,
kɪmʊ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu kparɛ mʊ nɪɪ kɪ sʊ obu
mʊ tɔ.
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɪ waa ɪnɪmʊ,
nɪɪ i kyinkyin anɛ.’
43 “Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, Ɪbwaarɛ
ii biti ɔ taa mu kuwura-gyii mʊ lɪɪ
fanɛ asɛ, kɛ ɔ taa sa asa mʊ nɪɪ bee
biti ba waa mu kebiti mʊ.
44 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ tɪyɛ kubuu
nɪmʊ sʊ mʊ, ii biti o boyi tɔ buriburi,
amaa ɔmʊ nɪɪ kɪ lɪɪ tɪyɛ mʊ sʊ mʊ,
ii biti ɔ patɪyɛ tɔ.”
45 Ɪbwaarɛ aseepu abɪlɪsa yɛ
Farasii abi ba maa nu Yesu aŋasan
mʊ, ba bɪɪ fɛɛ bamʊ asɪn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ.
46 Ba biti ɔkpa mʊ nɪɪ ba taa kɪtaa
mʊ, amaa ba sɪlɛ sakyɔ mʊ, lɪɪ fɛɛ
asa mʊ be nyi maa gyɛ Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ nɪn.

22

Kɪŋasan lɪɪ kɪkyɪɪfɔ
kensi-gyii sʊ
(Luka 14:15-24)

1 Nɪɪ Yesu bɪla taa aŋasan tɔ tɔwɛ
sa asa mʊ yɛ,
2 “Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ du nɪn
fɛɛ, owura kʊ maa waa kɪkyɪɪfɔ
kensi-gyii lala sa mu-bii-nyɪnsa.

3 Nıı o sun mʊ ayaafɔlɛ yɛ ba kpee
naa tıı bamʊ nıı ɔ da kıbaa tıı bamʊ
yɛ ba be kensi-gyii mʊ tɔ, amaa ba
kina kı ba.
4 “Tʊtɔ nıı ɔ bıla sun ayaafɔlɛ
akʊ tɔwɛ bamʊ yɛ, ‘Fan naa tɔwɛ
bamʊ nıı n da kıbaa tıı mʊ fɛɛ n
kʊʊla lʊwɛ. N mɔɔ ınaatɛ gbelu yɛ
akpensen-kpesen mʊ nıı ba sʊ nfɔ,
nıı n kʊʊla kʊtɔ kʊmaa lʊwɛ. Fan
ba kıkyııfɔ kensi-gyii mʊ tɔ.’
5 “Amaa asa mʊ nıı ɔ da kıbaa tıı
mʊ, ba man tʊwɛ mʊ. Akʊ ba kyʊn
bamʊ ndɔɔ ana tɔ, nıı akʊ mɔɔ ba
kyʊn asun tɔ.
6 Nıı bamʊ nıı ba san mʊ mɔɔ ba
kıtaa owura mʊ ayaafɔlɛ mʊ dayı
nıı ba mɔɔ bamʊ.
7 Owura mʊ nyɛ agbʊ gaa. Nıı o
sun mʊ anaakɔpʊ, nıı ba naa mɔɔ
kanın amɔɔpʊ maŋa nıı ba tuwa
bamʊ kadɛ.
8 “Tʊtɔ nıı ɔ tɔwɛ mʊ ayaafɔlɛ
yɛ, ‘N lʊwɛ kıkyııfɔ kensi-gyii agyitɔ
mʊ, amaa bamʊ nıı n da kıbaa tıı
mʊ, ba man tʊwɛ, ımʊ sʊ ba man
dagaa agyitɔ mʊ kigyii.
9 Kanın sʊ fan loo kadɛ tɔ kpee
agbenbi sʊ, naa tıı ɔkʊmaa mʊ nıı
fen wu mʊ ba kıkyııfɔ kensi-gyii mʊ
tɔ.’
10 Ɪmʊ sʊ ayaafɔlɛ mʊ ba lıı kpee
agbenbi sʊ yɛ katın kʊmaa natɛ
tıı ɔsa kʊmaa mʊ nıı ba wu, asa
adanbırasa yɛ alibi kpini bʊga tɔ, nıı
asa ba ba bɔla kıkyııfɔ lenbu mʊ.
11 “Amaa saŋa mʊ nıı owura mʊ
ba kıı lenbu mʊ tɔ mʊ, o wu ɔnyın
kʊ maa man bun kıkyııfɔ tɔ atɔ
bunsa.
12 Nıı owura mʊ taasɛ ɔnyın mʊ
yɛ, ‘Kyɛmınɛ, nɛnɛ nıı fʊ waa fʊʊ
nfıı yɛgɛ fʊ man bun kıkyııfɔ atɔ
bunsa?’ Amaa ɔnyın mʊ man taalɛ
bugi kɔnɔ.
13 “Ɪmʊ sʊ owura mʊ tɔwɛ mʊ
ayaafɔlɛ yɛ, ‘Fan ŋmina mʊ abaa
yɛ ayaa, kɛ fan lɛɛ mʊ tʊʊ nbwama
kitentenbiri mʊ tɔ, tʊtɔ nıı kusu yɛ
anobi kiduŋi bʊ.’ ”
14 Nıı Yesu lʊwɛ yɛ, “Ba tıı asa
gaalaagaa, amaa gbɛrɛɛ falɛ nıı ba
lɛɛ.”

Lenpoo kıka asın
(Maki 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɪnımʊ kamaa mʊ, Farasii abi ba
naa gyaŋɛ ŋmina kanan mʊ nıı ba
sʊʊ mʊ ɔdʊʊ lıı mʊ asın tɔwɛsa tɔ.
16 Tʊtɔ nıı ba sun bamʊ abıılapʊ
yɛ owura Herodi kamaa tɔ abi kpee
Yesu asɛ. Ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ
an nyi fʊ maa gyɛ kesintin gyipu,
nıı fıı kaapʊ asa Ɪbwaarɛ asın bɔla
kesintin ɔkpa sʊ, yɛgɛ fʊ mɛɛ tʊwɛ
lıı nfɛɛrɛ mʊ nıı asa bɛɛ fɛ, nıı fʊ
mɛɛ kıı nyımısa kıkparɛ sʊ.
17 Ɪmʊ sʊ an biti a nu lıı fʊ asɛ yɛ,
ı dɛ ɔkpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma
abi Owura Kasaro, abɛɛ a man ka?”
18 Amaa Yesu maa wʊla o nyi
bamʊ nfɛɛrɛ libi sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ bamʊ
yɛ, “Fanɛ kebunbun ansi wuya ana!
Mınɛ waa sʊ nıı fɛn sʊʊ mɛ ɔdʊʊ?
19 Fan taa kederebi mʊ nıı fɛn sʊ
fɛn ka lenpoo mʊ kaapʊ mɛ.” Nıı ba
taa kederebi mʊ ba sa mʊ.
20 Nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Anımʊ
foto yɛ kıtıı ı gyan kımʊ sʊ falɛ?”
21 Ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura lala
Kasaro.” Ɪmʊ sʊ, Yesu tɔwɛ bamʊ
yɛ, “Kʊtɔ mʊ nıı kı gyɛ Kasaro lɛɛ
mʊ, fan ka sa Kasaro, nıı kʊtɔ mʊ
nıı kı gyɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ, fan taa
sa Ɪbwaarɛ.”
22 Ba maa nu falɛ sʊ mʊ, ı waa
bamʊ kıyan, nıı ba yɛgɛ mʊ, nıı ba
natɛ kyʊn.

Kekili yɛ kekyiŋi lıı lewu tɔ asın
(Maki 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Kanın kakɛ kʊlʊn maŋa mʊ
Sadusi abi akʊ ba ba Yesu asɛ.
Sadusi abi ba gyɛ Gyiwu abi mʊ nıı
bɛɛ kaapʊ yɛ kikyiŋi ba nkpa tɔ kʊ
man bʊ tɔ.
24 Ba ba taasɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ,
anɛ naana Mosesi kıkaapʊ mʊ tɔ
mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ, nıı ɔnyın kan kili nıı
ɔ man kʊʊgɛ nıı o wu mʊ, ı dagaa
mu-supu maa bwii kili okulapu-kyıı
mʊ, kɛ ba kʊʊgɛ nbii sa olewupu
mʊ.
25 To! Ɔnyın kʊ maa mu-supu ana
asunɔ ba kyına ba bʊ anɛ asɛ nfıı.
Ɔbılısa asɛ mʊ kili nıı o wu, yɛgɛ ba

man kʊʊgɛ nbii, nɪɪ mu-supu mʊ taa
okulapu-kyɪɪ mʊ kili.
26 Kanɪn maŋa nɪɪ ɔnyɔsapʊ mʊ
yɛ ɔsasapʊ gbaa ba kili mʊ, halɪɪ naa
fʊʊ osunɔsapʊ mʊ.
27 Laalaalʊwɛ mʊ, ɔkyɪɪ mʊ gbaa
ba wu.
28 Saamʊ, kakɛ lala mʊ nɪɪ asa
bee biti ba kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa
tɔ mʊ, anyɪn asunɔ banɪmʊ tɔ mʊ,
anɪmʊ mʊ-ka ɪ gyɛ ɔkyɪɪ mʊ? Lɪɪ
fɛɛ bamʊ kpini ba kili mʊ.”
29 Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fan
fɔyɪ ɔkpa! Lɪɪ fɛɛ fan maa man
nu Asɪnkyan yɪlasa mʊ kasɛ, nɪɪ fan
man nyi Ɩbwaarɛ ɔlʊn mʊ sʊ.
30 Kpalɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ alewupu
bee biti ba kyiŋi ba nkpa tɔ mʊ, asa
ba mɛɛ yɛ ba kili, amaa bee biti ba
baa ba du nɪn fɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʊ
nɪɪ ba bʊ sʊsʊ mʊ.
31 Amaa lɪɪ alewupu kikyiŋi ba
nkpa tɔ asɪn mʊ, fan man kalɛ wu
asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ sa fanɛ
mʊ nɪn?
32 Ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ ɪ gyɛ Abra-
ham Ɩbwaarɛ yɛ Isaki Ɩbwaarɛ yɛ
Gyekobu Ɩbwaarɛ.’ Ɩnɪmʊ ɪ kaapʊ
nɪn fɛɛ, asa banɪmʊ ba maa wu gbaa
mʊ ba san ba gyɛ asa kɪɪsa Ɩbwaarɛ
asɛ, nɪɪ ɔ gyɛ bamʊ Ɩbwaarɛ, man
gyɛ alewupu lɛɛ.”
33 Sakyɔ mʊ maa nu falɛ mʊ, mʊ
kɪkaapʊ mʊ ɪ waa bamʊ kɪyan.

Nbara mʊ tɔ kɪkparɛ
(Maki 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Amaa Farasii abi mʊ ba maa nu
fɛɛ, Yesu man yɛgɛ nɪɪ Sadusi abi mʊ
ba nyɛ bugi kɔnɔ mʊ, ba tɪɪ abaa
gyaŋɛ.
35 Nɪɪ bamʊ tɔ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
nbara onyipu mʊ taa asɪn taasɛsa
sʊʊ Yesu ɔdʊʊ.
36 Ɔ taasɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ,
Ɩbwaarɛ nbara mʊ tɔ mʊ, kɪmɔmɔ
ɪ gyɛ kɪkparɛ?”
37 Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “ ‘Taa fʊ
kɔkɔlɔ yɛ fʊ kala yɛ fʊ nfɛɛrɛ kpini
nyɛ kebiti sa fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ.’
38 Kɪnɪmʊ ɪ gyɛ nbara mʊ tɔ
kɪgyankpaasa yɛ kɪkparɛ.
39 Nɪɪ kɪnyɔsapʊ mʊ du nɪn fɛɛ
kɪmʊ. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ, ‘Nyɛ kebiti sa
fʊ tɔmaa fɛɛ fʊ n-yɪɪ.’
40 Mosesi nbara mʊ kpini yɛ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ asɪn kaapʊsa mʊ
ɪ yɪlɛ nbara nnyɔ nɪmʊ sʊ nɪn.”

Anɪmʊ mu-bii ɪ gyɛ Krisito nɪmʊ?
(Maki 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Farasii abi ba maa ba gyaŋɛ mʊ,
Yesu taasɛ bamʊ yɛ,
42 “Mɪnɛ nfɛɛrɛ nɪɪ fan sʊ lɪɪ
Krisito mʊ sʊ? Anɪmʊ kanaana-bii
ɪ gyɛ mʊ?”
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura Dawidi
kanaana-bii.”
43 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Ɩ waa
nɛnɛ sʊ nɪɪ Kayaayu tɔ Dawidi tɪɪ
mʊ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ?’ Lɪɪ fɛɛ Dawidi
tɔwɛ yɛ,
44 ‘Ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔwɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ,
“kyɪna mɛ kɪbaa gyisa sʊ,
naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa fʊ
dʊn ana
waa fʊ ayaa kasɛ.” ’
45 Nɪɪ Owura Dawidi maa tɪɪ Krisito
yɛ, ‘Mɛ-Nyɪrɪpɛ’ mʊ, nɛnɛ sʊ nɪɪ ɛɛ
bɪla taalɛ waa mʊ kanaana-bii?”
46 Bamʊ ɔkʊ man taalɛ bugi kɔnɔ
tɔwɛ asɪn akʊ, nɪɪ lɪɪ kanɪn kakɛ
maŋa taa kyʊn, ɔkʊ man bɪla taalɛ
yɪlɛ tɔ taasɛ mʊ asɪn-taasɛsa kʊ.

23

Nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi kɪkaapʊ man gyɛ bamʊ awaasa
(Maki 12:38-40; Luka 11:37-52, 20:45-47)

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ kʊbʊ damantɛ yɛ
mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
2 “Nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi
mʊ ii yii anɛ naana Mosesi ayaa tɔ
bɛɛ lɛɛ nbara mʊ kasɛ.
3 Ɩmʊ sʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ba
tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa mʊ, fan nu sa
bamʊ kɛ fan waa. Amaa fan man
waa atɔ mʊ nɪɪ bɛɛ waa mʊ, kpalɪ
fɛɛ be mee buu atɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ
fanɛ mʊ sʊ.
4 Bee ŋmina ɪsʊla budusa nɪn
bɛɛ sa asa yɛ ba sʊla, amaa bamʊ
gbaa-gbaa bamʊ bɪrɛ, ba mɛɛ yɛ ba

taa bamʋ kɪbaa-bi kyɛ asa mʋ tɔ kɛ
ba sʋla.
5 “Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ bɛɛ
waa mʋ, bɛɛ waa kɛ asa ba nyɛ wu
bamʋ. Nɪɪ ba kyʋrɔɔ abwaarɛsɪn
gyaga ɔwʋlɛ sʋ, nɪɪ ba taa ɪmʋ mata
bamʋ asɪkpɪɪ yɛ abaa sʋ, nɪɪ ba waa
bamʋ ɪkaalɛ nnɔ ayolobi bʋnswɪɪsa.
6 Nɪɪ ba kpee kigyii nsarɛ tɔ abɛɛ
kabwaarɛ kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa tɔ mʋ,
ɪkyɪnakpa kparɛ-kparɛ nɪɪ bee biti
ba kyɪna.
7 Nɪɪ bee biti fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ gyaŋa bamʋ kadɛ tɔ mʋ, ɔ gyɔŋɔ
fwaala bamʋ, nɪɪ ba bɪla bee biti asa
ba tɪɪ bamʋ yɛ ‘Akaapʋpʋ.’
8 “Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, fan man
yɛgɛ ba tɪɪ fanɛ yɛ, ‘Akaapʋpʋ,’
kpalɪ fɛɛ fan sʋ Ɔkaapʋpʋ kʋlʋn
nɪn, fanɛ kpini fan gyɛ asupu yɛ
adaa nɪn.
9 Fan man tɪɪ ɔkʋ yɛ ‘Ɔsɛ’ dulinyaa
nɪmʋ tɔ, lɪɪ fɛɛ Ɔsɛ kʋlʋn nɪɪ fan sʋ,
nɪɪ mʋ ɪ bʋ sʋsʋ mʋ.
10 Abɛɛ fan man yɛgɛ ba tɪɪ
fanɛ ɔkʋ yɛ ‘Ɔkaapʋpʋ’, kpalɪ fɛɛ
Ɔkaapʋpʋ kʋlʋn nɪɪ fan sʋ, nɪɪ mʋ ɪ
gyɛ Krisito mʋ.
11 Ɔmʋ nɪɪ ɔ gyɛ ɔbɪlɪsa fanɛ tɔ
mʋ, ɪ dagaa maa gyɛ fanɛ kɪyaafɔlɛ.
12 Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kʋsaa
mʋ n-yɪɪ sʋsʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ
bɪya mʋ kasɛ, nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ
bɪya mʋ n-yɪɪ kasɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ kʋsaa mʋ sʋsʋ.

Nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii abi bamʋ laakʋ

13 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ
Farasii abi, fan gyɛ kebunbun ansi
wuya ana, fanɛ laakʋ. Lɪɪ fɛɛ fen tii
asa ɔkpa kanan mʋ nɪɪ ba man nyɛ
loo sʋsʋ kuwura-gyii mʋ tɔ. Fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ fen mee loo to, nɪɪ
fɛn mɛɛ yɛgɛ bamʋ nɪɪ bee biti ba
loo mʋ, ba nyɛ loo to.
14 Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ Farasii
abi, fan gyɛ kebunbun ansi wuya
ana, fanɛ laakʋ. Lɪɪ fɛɛ fen
puni akulapu-kyɪɪ fɛn gyii bamʋ ak-
paara, yɛgɛ fɛn kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
bʋnswɪɪsa, kɛ asa ba nyɛ wu yɛ fen
sun Ɩbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ. Lɪɪ falɛ sʋ
mʋ fanɛ kʋsʋ bɪɪtɛ ii biti ɪ baa ɪ kyɔ
gaa.
15 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ
Farasii abi, fan gyɛ kebunbun ansi
wuya ana, fanɛ laakʋ. Lɪɪ fɛɛ fɛn
natɛ nkyu sʋ yɛ ndɛ-ndɛ sʋ, kɛ fɛn
nyɛ kyɛɛgɛ nyɪmɪsa kʋlʋn ɔ ba sun
Ɩbwaarɛ kanan mʋ nɪɪ fen sun mʋ.
Amaa nɪɪ fan kan nyɛ mʋ mʋ, fɛn
waa ɔsa mʋ ɔ dagaa awʋrʋfɔ fʋlɔn
yen-yen tɔ ɪlɪɪ ɪnyɔ fɛɛ fanɛ.
16 “Fanɛ akaapʋpʋ mʋ nɪɪ fen du
fɛɛ agyaatanapʋ nɪɪ fɛn gyankpaa
asa mʋ, fanɛ laakʋ. Lɪɪ fɛɛ fɛn kaapʋ
yɛ, ‘Nɪɪ ɔkʋ taa kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ bɔ ntan mʋ, ɪ man gyɛ
sɛhn, amaa nɪɪ ɔ kan taa kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ suwa bɔ
ntan mʋ, ɪ dagaa maa buu ntan mʋ
sʋ.’
17 Fanɛ agyaatanapʋ melen-
sipu! Suwa mʋ ɪ kyɔ abɛɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ? Nɪɪ man gyɛ
suwa mʋ maa bʋ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ tɔ sʋ nɪɪ suwa mʋ biliŋi
Ɩbwaarɛ lɛɛ abɛɛ?
18 Nɪɪ fan bɪla tɔwɛ yɛ, ‘Nɪɪ ɔkʋ taa
saraga kaswɪɪ bɔ ntan mʋ, ɪ man gyɛ
sɛhn, amaa nɪɪ ɔ kan taa kakɛɛ mʋ
nɪɪ kɪ gyan saraga kaswɪɪ mʋ sʋ bɔ
ntan mʋ bɪrɛ, ɪ dagaa maa buu ntan
mʋ sʋ.’
19 Fanɛ agyaatanapʋ banɪmʋ!
Kakɛɛ mʋ ɪ kyɔ abɛɛ saraga kaswɪɪ
mʋ? Nɪɪ man gyɛ kakɛɛ mʋ maa
gyan saraga kaswɪɪ mʋ sʋ nɪɪ kɪ ba
biliŋi Ɩbwaarɛ lɛɛ abɛɛ?
20 Ɩmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa
saraga kaswɪɪ bɔ ntan mʋ, ɔ taa
kaswɪɪ mʋ maa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
kɪ gyan kɪmʋ sʋ mʋ bɔ ntan nɪmʋ.
21 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ bɔ ntan mʋ,
ɔ taa kɪmʋ yɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ
kɪmʋ tɔ mʋ bɔ ntan nɪmʋ.
22 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa sʋsʋ
bɔ ntan mʋ, ɔ taa sʋsʋ kuwura-gya
yɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʋ sʋ mʋ bɔ ntan
nɪmʋ.
23 “Fanɛ nbara akaapʋpʋ yɛ
Farasii abi, fan gyɛ kebunbun
ansi wuya ana, fanɛ laakʋ. Lɪɪ
fɛɛ fɛn barɪgɛ fanɛ ɪpʋ atɔ, fɛɛ
akatɛ, yɛ gaabu, yɛ akolonku ntun

kudu-kudu, nıı fɛn taa ımʊ ketun kʊlʊn-kʊlʊn fɛn sa Ɩbwaarɛ, amaa fɛn mɛɛ tʊwɛ asın kaapʊsa kparɛ mʊ nıı ı bʊ nbara mʊ tɔ, fɛɛ kigyii asın ımʊ ɔkpa sʊ, kʊwɛɛ kuwu, yɛ kıkɔɔlɛ-gyii danbırasa. Falɛ atɔ nımʊ ı dagaa fan maa waa, yɛgɛ fɛn taa ntun kudu sʊ kutun kʊlʊn mʊ fɛn sa Ɩbwaarɛ.

24 Fanɛ agyaatanapʊ agyankpaapʊ! Fɛn taalɛ fen wu kisusonbi kɛ fen fura mʊ fɔyı, amaa fɛn mıyɛ nyɔɔma.

25 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi, fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ laakʊ. Lıı fɛɛ fɛn fwıı fanɛ ılapɛ yɛ nwɛ-bi nmaa kyırɛkyırɛ, yɛgɛ ımʊ ıtɔ tɔ ı gyɛ atɔ mʊ nıı fan taa kensi payı libi yɛ kekisi bɔla ımʊ.

26 Fanɛ Farasii agyaatanapʊ! Fan gyankpaa fwıı nwɛ-bi yɛ ılapɛ mʊ ıtɔ tɔ, kɛ ımʊ nmaa gbaa ı lıı kyırɛkyırɛ.

27 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi, fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ laakʊ. Lıı fɛɛ fan du nın fɛɛ nkyan mʊ nıı ba pɔyı nıı ba fuuli ımʊ sʊ parɛparɛ, nıı ı bʊrɔn yɛgɛ ımʊ ıtɔ tɔ bırɛ, abuni awuya yɛ atɔ mʊ nıı ı gyɔɔ ı bɔla ımʊ tɔ.

28 Kanın maŋa nıı fan du. Asa ansi sʊ mʊ, fan gyɛ ıkpa kyiigisa wuya ana, amaa fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ, fan gyɛ kebunbun ansi yɛ kumu tɔ ɔlʊn wuya ana nın.

29 “Fanɛ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi, fan gyɛ kebunbun ansi wuya ana, fanɛ laakʊ. Lıı fɛɛ fɛn pɔyı Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ nkyan, nıı fan lɔŋɔ ıkpa kyiigisa wuya ana nkyan sʊ yɛ ɔdan.

30 Nıı fɛn tɔwɛ yɛ, ‘Nıı an daa an bʊ tɔ anɛ naana ana saŋa mʊ nın, naafɔɔ a mɛɛ yɛ a tii bamʊ sʊ kɛ a mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ.’

31 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ii gyii kesintin lıı asın nımʊ sʊ yɛ bamʊ nıı ba mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ, bamʊ-bii ana ı gyɛ fanɛ.

32 Kanın bırɛ fan tiisi lʊwɛ fanɛ naana ana alibi kusun mʊ.

33 “Fanɛ ananse yɛ ananse bamʊ-bii ana! Nɛnɛ nıı fɛn taalɛ sılɛ lıı kıpwɛ kibun yɛ awʊrʊfɔ fʊlɔn yen-yen nımʊ tɔ?

34 Kanın sʊ, n biti n sun Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ yɛ anyaasınpʊ yɛ akaapʊpʊ fanɛ asɛ. Amaa fen biti fan mɔɔ bamʊ akʊ, kɛ fan da akʊ mata iyu laasa sʊ, kɛ fan dayı akʊ fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa, kɛ fan gya bamʊ lıı ndɛ sʊ kpee ndɛ sʊ.

35 Imʊ sʊ kʊsʊ bııtɛ lıı ıkpa kyi-igisa wuya ana mʊ nıı fanɛ asa ba kyına mɔɔ mʊ kpini, ii biti ı ba fanɛ sʊ. Lıı ıkpa kyiigisa wuya Abeli naa fʊʊ Barakiya mu-bii Sakariya mʊ nıı fanɛ Gyiwu abi ba daa mɔɔ mʊ, kabwaarɛ-sunkpa ayɛ maa saraga kaswıı nsana mʊ.

36 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ınımʊ kpini kʊsʊ bııtɛ ii biti ı ba ndaga kakyına nımʊ tɔ asa sʊ.

37 “Oo! Gyerusalem asa! Fanɛ mʊ nıı fɛn mɔɔ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ, nıı fɛn tʊʊ abuu fɛn mɔɔ bamʊ nıı Ɩbwaarɛ sun fanɛ asɛ mʊ. N kpan mɛ n-yıı saŋa gaalaagaa fɛɛ n bʊga fanɛ-bii ana, fɛɛ kanan mʊ nıı kakyaasɛ-nyi ıı bʊga mu-bii ana ɛɛ waa mʊ atɛɛ tɔ mʊ, amaa fen mee kyula.

38 Fanɛ kıı, Ɩbwaarɛ lıı fanɛ kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nıı ki biliŋi kıtakpan.

39 N tɔwɛ fanɛ nın yɛ fan man bıla yɛ fan wu mɛ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı fen biti fan tɔwɛ yɛ, ‘Kusee ı gyɛ sa ɔmʊ nıı ɛɛ ba Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ kıtıı tɔ mʊ.’ ”

24

Laalaalʊwɛ sınkaala
(Maki 13:1-13; Luka 21:5-19)

1 Yesu maa lıı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ ee kpee mʊ, mʊ abıılapʊ ba ba mʊ asɛ bɛɛ kaapʊ mʊ kanan mʊ nıı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ ibu mʊ i du.

2 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Yɛ fan wu atɔ nımʊ kpini? N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ halıı kubuu kʊlʊn gbaa mɛɛ yɛ o sii kımʊ bırısa sʊ, kɛ ba man nin kımʊ tʊʊ.”

3 Yesu maa tɛ olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ,
mʊ abɪɪlapʊ mʊ nkʊn ɪ ba mʊ asɛ ba
taasɛ mʊ yɛ, “Tɔwɛ anɛ saŋa mʊ nɪɪ
ɪnɪmʊ ii biti ɪ ba? Nɪɪ mɪnɛ ii biti ɪ
baa ɪ gyɛ fʊ kɪba mʊ yɛ laalaalʊwɛ
mʊ sɪnkaala?”
4 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan baa fan da
sʊ, kɛ ɔkʊ ɔ man pɪna fanɛ.
5 Lɪɪ fɛɛ asa gaalaagaa bee biti ba
ba mɛ kɪtɪɪ tɔ ba tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ, ɪ gyɛ
Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ’, kɛ
ba pɪna asa gaalaagaa.
6 Fen biti fan nu ɪkɔ sʊ kusakusa,
kɛ fan nu ɪkɔ asɪn kata-kata, amaa
fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ ŋmaa
fanɛ. Kanɪn atɔ maŋa ɪ dagaa ɪ
maa waa, amaa ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ
laalaalʊwɛ mʊ tɛɛ fʊʊ.
7 Ndɛndɛmandɛ bee biti ba kɔ yɛ
ndɛndɛmandɛ, kɛ kuwura-gyii kɪ kɔ
yɛ kuwura-gyii. Akʊn lala yɛ kasɛ
kigyingyen ii biti ɪ baa ɪ bʊ katɪn
kʊmaa.
8 Ɩnɪmʊ kpini i du nɪn fɛɛ keduŋidi
gyankpaasa.
9 “Nɪɪ bee biti ba taa fanɛ sa kɛ
ba nyanla fanɛ kɛ ba mɔɔ fanɛ. Nɪɪ
ɔsʊwʊlɛ sʊ asa kpini bee biti ba kisi
fanɛ lɪɪ mɛ sʊ.
10 Kanɪn saŋa maŋa asa gaalaagaa
bee biti ba biliŋi lɪɪ kɪkɔɔlɛ mɛ gyii
tɔ, kɛ ba lɛɛ abaa sa kɛ ba kisi abaa,
11 nɪɪ antɪŋɛsa atɔwɛpʊ gaalaagaa
bee biti ba ba pɪna asa gaalaagaa.
12 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ alibi kɪwaa
ɪ lɔŋɔ tii sʊ sʊ mʊ, kɪnyɛ kebiti sa
abaa ii biti ɪ ba kasɛ,
13 amaa ɔmʊnɪ ɔ yɪlɛ tɔ kenken
naa lʊwɛ mʊ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
14 Nɪɪ asa bee biti ba tɔwɛ
Ɩbwaarɛ asɪn danbɪrasa nɪmʊ lɪɪ mu
kuwura-gyii mʊ sʊ dulinyaa tɔ kpini,
kɛ ndɛndɛmandɛ kpini ba nu ɪmʊ,
pɔyɪ kɛ laalaalʊwɛ mʊ ɔ baa.
15 “Ɩmʊ sʊ nɪɪ fan kan wu kʊtɔ
kisisa mʊ nɪɪ kɪɪ bɪya alibi kɪ maa
yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ
Daneli wʊla tɔwɛ yɪla lɪɪ koo dɪdaa
mʊ, (Ɩ dagaa ɔkalɛpʊ mʊ maa nu
ɪnɪmʊ kasɛ)
16 saamʊ bamʊ nɪɪ ba bʊ Gyudeya
mʊ ba sɪlɛ kpee abɪɪ tɔ.
17 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ bʊ obu ketin tɔ
mʊ, ɔ man kpɪlɪgɛ ba kasɛ naa taa
kʊtɔ kʊ lɪɪ kɪkpaara sʊ.
18 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ bʊ ndɔɔ tɔ mʊ, ɔ
man bwii kpee naa taa mʊ kaalɛ.
19 Kanɪn nkɛ maŋa tɔ mʊ, ɪtɔ
wuya ana yɛ atalapʊ, bamʊ laakʊ.
20 Fan kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ fanɛ
kɪkʊsʊ sɪlɛ ɪnɪmʊ ɪ man ba waa
awɔɔ saŋa, abɛɛ Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ.
21 Lɪɪ fɛɛ kanɪn saŋa maa awʊrʊfɔ
ii biti ɪ baa ɪ bʊlʊn, nɪɪ awʊrʊfɔ kʊ
man pɪɪ ba kanɪn lɪɪ koo dulinyaa
npiili asɛ, nɪɪ ɪkʊ man bʊ tɔ ɪ bɪla
ba kanɪn.
22 Nɪɪ Ɩbwaarɛ man kan tɪn nkɛ
mʊ sʊ bɪrɛ, naafɔɔ ɔkʊ man bʊ tɔ
ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ, amaa lɪɪ bamʊ nɪɪ ɔ
lɛɛ mʊ sʊ mʊ, ee biti ɔ tɪn nkɛ mʊ
sʊ.
23 Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ ɔkʊ kan
tɔwɛ fʊ yɛ, ‘Kɪɪ, Krisito mʊ bʊ nfɪɪ’
abɛɛ ‘Mʊ ɪ bʊ falɛ’ mʊ, man kɔɔlɛ
ɪmʊ gyii.
24 Lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa Krisito yɛ
antɪŋɛsa Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ bee biti
ba ba, kɛ ba waa ɪsɪnkaala lala yɛ
adangana kɛ ɪ nyɛ taalɛ pɪna bamʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ gbaa.
25 Fan kɪɪ, n gyankpaa n tɔwɛ fanɛ
ɪnɪmʊ nɪn pɔyɪ kɛ ɪ ba.
26 “Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ fanɛ
yɛ, ‘Krisito mʊ ɪ lɪɪ ɔ bʊ keperi sʊ
falɛ’ mʊ, fan man kpee tʊtɔ, abɛɛ
ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ, ‘Krisito mʊ baala
nfɪɪ’ mʊ, fan man kɔɔlɛ gyii.
27 Lɪɪ fɛɛ, kanan mʊ nɪɪ bʊlayɪ
ɪ wɛɛ ɪsɛɛ lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ, nɪɪ bee
wu kɪmʊ halɪɪ kyɔwɛ kɪtɪyɛ mʊ,
kanɪn maŋa nɪɪ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ kɪba ii biti ɪ baa i du.
28 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ kʊtɔ be-
lenbuni ɔsa bʊ mʊ, tʊtɔ maŋa nɪɪ
agyinbwii bɛɛ lantɛ.

Daadimaadi Obii-nyɪnsa kɪba mʊ ɪsɪnkaala
(Maki 13:24-31; Luka 21:25-33)

29 “Saŋa maŋa awʊrʊfɔ mʊ kamaa
mʊ, opula tɔ
‘nɪɪ kyɔwɛ ii biti o bii tɔ,
nɪɪ ɔbwaayɪ mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ kɪɪ
tɔ,
nɪɪ akyikpebi ii biti ɪɪ lɪɪ sʊsʊ tɪyɛ,

kɛ atɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɪ bʋ sʋsʋ
mʋ i gyingyen.’

30 “Kanɪn saŋa maŋa mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʋ sɪnkaala ii
biti ɪ lɪɪ sʋsʋ, nɪɪ ndɛndɛmandɛ asa
mʋ nɪɪ ba bʋ kasɛ sʋ mʋ bee biti
ba bɔɔta tɔ, fɛɛ ba maa wu mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n maa
lɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ sʋsʋ n ba yɛ
ɔlʋn yɛ bʋnyaa lala mʋ.

31 Nɪɪ n biti n sun mɛ nbɔɔ, kɛ
ba fʋlɛ nbɪlɛ kenken, kɛ ba bʋga
bamʋ nɪɪ n lɛɛ mʋ lɪɪ dulinyaa
abɔntɔnbʋlɔn kpini.

32 “Nbɪɪnbɪɪ, fan bɪɪla asɪn lɪɪ figi
oyu mʋ asɛ. Nɪɪ ɪmʋ n-yaabi ɪ kan
ɪɪ pɔrɔgɛ nɪɪ ɪɪ lɛɛ afatɛɛ pʋpwɛ mʋ,
fɛn bɪɪ fɛɛ kɪbɪlɛ saŋa tiri tɔ nɪmʋ.

33 Kanɪn maŋa nɪɪ fan wu ɪnɪmʋ
kpini mʋ, fan bɪɪ fɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa kɪba mʋ ki tiri tɔ,
fɛɛ n ba.

34 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ndaga
kakyɪna nɪmʋ tɔ asa ba mɛɛ yɛ ba
wu lʋwɛ, pɔyɪ kɛ falɛ asɪn nɪmʋ
kpini ɪ waa.

35 Sʋsʋ yɛ kasɛ ii biti ɪ kyʋn, amaa
mɛ asɪn ɪ man bʋ tɔ ɪ kyʋn.

Ɔkʋ man nyi kakɛ abɛɛ saŋa mʋ nɪɪ Krisito ii biti ɔ ba
(Maki 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 “Amaa lɪɪ kakɛ mʋ abɛɛ kerefi
mʋ nɪɪ ɪnɪmʋ ii biti ɪ waa mʋ ɔkʋ
man nyi. Sʋsʋ nbɔɔ ba man nyi,
halɪɪ mɛ, Ɪbwaarɛ mu-Bii mʋ gbaa
man nyi, amɔɔ Ɔsɛ mʋ nkʋn.

37 Kanan mʋ nɪɪ ɪ kyɪna i du Nowa
saŋa mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ ii biti ɪ baa
i du mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ
kɪba saŋa.

38 Lɪɪ fɛɛ pɔyɪ kɛ nkyu i muuri
dulinyaa mʋ, asa ba kyɪna ba maa
sʋ bee gyii yɛgɛ bee nuu, anyɪn yɛ
akyɪɪ bee kili, naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ
Nowa loo ɔkʋlɪ mʋ tɔ,

39 yɛgɛ ba man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kii
biti kɪ ba, halɪɪ nkyu ɪ ba taa bamʋ
kpini kyʋn. Kanɪn maŋa nɪɪ ii biti
ɪ waa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
kɪba mʋ saŋa.

40 Anyɪn anyɔ bee biti ba baa ba
bʋ ndɔɔ tɔ, n biti n taa ɔkʋ kɛ n yɛgɛ
ɔkʋ.

41 Akyɪɪ anyɔ bee biti ba baa bɛɛ
kɔyɪ kubuu sʋ, n biti n taa ɔkʋ yɛgɛ
ɔkʋ.

42 “Kanɪn sʋ fan baa fan da sʋ,
lɪɪ fɛɛ fan man nyi kakɛ mʋ nɪɪ mɛ,
fanɛ-Nyɪrɪpɛ mʋ ii biti ɔ ba.

43 Fan baa fen nyi ɪnɪmʋ fɛɛ, nɪɪ
kɪkpaara wuya dɪn o nyi kagyanbwɛ
saŋa mʋ nɪɪ oyu ii biti ɔ ba nɪn,
naafɔɔ ɔ dɪn kyɪna kun, kɛ oyu mʋ
ɔ man ba nyɛ boyi loo mʋ kɪkpaara
sʋ yuuri.

44 Ɪmʋ sʋ fanɛ gbaa fanɛ fan kʋʋla
fan gyoo, lɪɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa n biti n ba saŋa mʋ nɪɪ
fan man kɪɪ mɛ ɔkpa.

Kɪyaafɔlɛ danbɪrasa yɛ kɪyaafɔlɛ libi
(Luka 12:41-48)

45 “Anɪmʋ ɪ gyɛ kɪyaafɔlɛ kesintin
gyipu yɛ kanyaasɪn wuya? Mʋ ɪ gyɛ
ɔmʋ nɪɪ mʋ-nyɪrɪpɛ taa mʋ waa mʋ
ayaafɔlɛ mʋ nɪɪ ba bʋ kɪkpaara sʋ
mʋ ɔkɪɪsʋpʋ fɛɛ ɔ sa bamʋ agyitɔ
saŋa kyɛɛkyɛɛ tɔ.

46 Ii biti ɪ baa ɪ bʋrɔn sa kanɪn
kɪyaafɔlɛ maŋa fɛɛ mʋ-nyɪrɪpɛ maa
ba tu mʋ yɛgɛ ɛɛ waa kanɪn.

47 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ,
mʋ-nyɪrɪpɛ mʋ ii biti ɔ taa mʋ kʋtɔ
kʋmaa nɪmʋ waa mʋ abaa tɔ.

48 Amaa a taa fɛɛ kanɪn kɪyaafɔlɛ
maŋa libi nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ
ii biti ɔ kyɪna tʋtɔ kyɛɛrɛɛ,’

49 kɛ o piili ɛɛ dayɪ mʋ bɪrɪsa ana
ayaafɔlɛ mʋ, yɛgɛ ee gyii ee nuu maa
atabʋʋpʋ.

50 Kanɪn kɪyaafɔlɛ maŋa
mʋ-nyɪrɪpɛ ii biti ɔ ba kakɛ mʋ nɪɪ
ɔ man kɪɪ mʋ ɔkpa, yɛ saŋa mʋ nɪɪ
ɔ man nyi sʋ.

51 Ee biti ɔ bɪɪtɛ kɪyaafɔlɛ mʋ kʋsʋ
gaa, kɛ ɔ gya mʋ naa waa kebunbun
ansi wuya opula, katɪn mʋ nɪɪ bee
biti ba baa bɛɛ saawʋ yɛgɛ bee duŋi
bamʋ anobi mʋ.”

25

Kɪŋasan lɪɪ abite kudu mʊ sʊ

1 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ kɪŋasan kʊ yɛ, “Kanɪn saŋa maŋa mʊ sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ii biti ɪ baa i du nɪn fɛɛ, abite kudu mʊ nɪɪ ba taa bamʊ ɪfɪtɪla lɪɪ kyʊn ba naa gyaŋa ɔkyɪɪfɔ mu-kuli.
2 Bamʊ tɔ anu ba gyɛ amelensipu nɪɪ anu mɔɔ ba gyɛ anyaasɪnpʊ.
3 Nɪɪ amelensipu anu mʊ ba maa dan taa bamʊ ɪfɪtɪla mʊ, ba man taa fɪtɪla nfɔ kɪtaa tii sʊ.
4 Amaa anyaasɪnpʊ anu mʊ bɪrɛ ba kɪtaa fɪtɪla nfɔ ɪpʊrʊntʊwa tɔ tii sʊ.
5 Ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ maa man ba bilen sʊ mʊ, nsɪɪrɛ ɪ kɪtaa bamʊ, nɪɪ ba dɛ.
6 “Ɪ maa ba fʊʊ kiyiridi nsana mʊ, nɪɪ ɔkʊ kuusi tɔwɛ yɛ, ‘Ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ ɪɪ ba! Fan lɪɪ ba gyaŋa mʊ!’
7 “Nɪɪ abite kudu mʊ kpini ba kʊsʊ diyaa bamʊ ɪfɪtɪla.
8 Tʊtɔ nɪɪ amelensipu mʊ ba tɔwɛ anyaasɪnpʊ mʊ yɛ, ‘Fan sa anɛ fanɛ nfɔ mʊ ɪkʊ, kpalɪ fɛɛ anɛ ɪfɪtɪla tɔ nfɔ ɪ lʊwɛ.’
9 “Nɪɪ anyaasɪnpʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Ayee! Anɛ gbaa anɛ lɛɛ ɪ man kyɔ kɛ ɪ fʊʊ ana fanɛ. Amɔɔ, fen kpee bamʊ nɪɪ bɛɛ fɛɛ mʊ asɛ kɛ fan naa sɔɔ.’
10 “Amaa ba maa kpee ba naa sɔɔ mʊ, nɪɪ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ ba. Nɪɪ anyaasɪnpʊ anu mʊ nɪɪ ba kʊʊla ba gyoo mʊ mʊ, ba nyɛ buu mʊ loo kɪkyɪɪfɔ kensi-gyii kɪkpaara mʊ sʊ. Nɪɪ ba kɪtaa ɔpʊnʊ mʊ tii.
11 “Kamaa tɔ abite amelensipu anu mʊ ba maa ba mʊ, ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔbɪlɪsa! Ɔbɪlɪsa! Tigi ɔpʊnʊ mʊ sa anɛ kɛ a loo.’
12 “Amaa ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, ‘N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, n man nyi fanɛ!’ ”
13 Yesu lʊwɛ yɛ, “Ɪmʊ sʊ fɛn baa fan da sʊ, lɪɪ fɛɛ fan man nyi kakɛ abɛɛ saŋa mʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n biti n ba.”

Kɪŋasan lɪɪ ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ sa bamʊ afulee mʊ (Luka 19:11-27)

14 Yesu bwii bɔ kɪŋasan kʊ yɛ, “Sʊsʊ kuwura-gyii mʊ ii biti ɪ baa i du fɛɛ ɔnyɪn kʊ maa kpee ɔkpa, nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ ayaafɔlɛ taa mʊ kapatɪyɛ waa bamʊ abaa tɔ.
15 Ɔ sa bamʊ kanan mʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔlʊn du. Ɔ sa ɔkʊ afulee ngbɪn nnuu, nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ afulee ngbɪn nnyɔ, lan sa ɔkʊ mɔɔ afulee kagbɪn kʊlʊn, nɪɪ ɔ kyʊn mʊ ɔkpa.
16 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ nyɛ afulee ngbɪn nnuu mʊ taa piili kusun opula tɔ, nɪɪ ɔ nyɛ agyaga ngbɪn nnuu tii sʊ.
17 Kanɪn nɪn, nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ nyɛ ngbɪn nnyɔ mʊ gbaa taa waa kusun, nɪɪ ɔ nyɛ ngbɪn nnyɔ agyaga tii sʊ.
18 Amaa kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ nyɛ kagbɪn kʊlʊn mʊ bɪrɛ, taa mʊ-nyɪrɪpɛ afulee mʊ naa kuu pula.
19 “Ɪ maa kyɛɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, bamʊ-nyɪrɪpɛ mʊ naa bwii ba, nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ yɛ ba ba kaapʊ tɔ kanan mʊ nɪɪ ba nyɛ agyaga tii afulee mʊ sʊ.
20 Kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ sa mu afulee ngbɪn nnuu mʊ loo ba, nɪɪ ɔ taa ngbɪn nnuu tii sʊ sa mʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ, fʊ taa ngbɪn nnuu nɪn sa mɛ. Kɪɪ, n nyɛ agyaga ngbɪn nnuu tii sʊ.’
21 “Mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ yɪn mʊ tɔwɛ yɛ, ‘Fʊ waa kusun, fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ danbɪrasa yɛ kesintin gyipu. Fʊ gyii kesintin lɪɪ atɔ pii anɪmʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ n biti n taa atɔ damantɛ waa fʊ abaa tɔ kɛ fʊ kɪɪ sʊ. Ba kɛ a bʊga gyii kensi-gyii mʊ nɪɪ n gyii mʊ!’
22 “Nɪɪ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ sa mʊ ngbɪn nnyɔ mʊ gbaa ba, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ-nyɪrɪpɛ, fʊ taa ngbɪn nnyɔ nɪɪ waa mɛ abaa tɔ, kɪɪ, n nyɛ agyaga ngbɪn nnyɔ tii sʊ.’
23 “Mʊ-nyɪrɪpɛ mʊ yɪn mʊ tɔwɛ yɛ, ‘Fʊ waa kusun, fʊ gyɛ kɪyaafɔlɛ danbɪrasa yɛ kesintin gyipu. Fʊ gyii kesintin lɪɪ atɔ pii anɪmʊ sʊ. Ɪmʊ sʊ n biti n taa atɔ damantɛ waa fʊ

abaa tɔ kɛ fʋ kɩɩ sʋ. Ba kɛ a bʋga
gyii kensi-gyii mʋ nɩɩ n gyii mʋ!'
24 "Tʋtɔ nɩɩ kɩyaafɔlɛ mʋ nɩɩ ɔ
nyɛ kagbɩn kʋlʋn mʋ ba, nɩɩ ɔ yɛ,
'Mɛ-nyɩrɩpɛ, n nyi fʋ asɩn ɩ maa
bʋlʋn, nɩɩ fɩɩ tɩŋɛ katɩn mʋ nɩɩ fʋ
man duu, nɩɩ fɩɩ kʋʋla fɩɩ waa ɩbɔɔta
tɔ, ɩmʋ nɩɩ fʋ man kyaalɛ.
25 Ɩmʋ sʋ n sʋ kufuu nɩɩ n taa
afulee mʋ nɩɩ fʋ taa waa mɛ abaa tɔ
mʋ, naa kuu ɩmʋ pula. Kɩɩ, fu afulee
ndee.'
26 "Nɩɩ mʋ-nyɩrɩpɛ mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
'Fʋ gyɛ kɩyaafɔlɛ libi yɛ ɔwʋlɛgyɔpʋ.
Fu nyi n maa tɩŋɛ katɩn mʋ nɩɩ n
man duu, nɩɩ n kʋʋla n waa ɩbɔɔta
tɔ, katɩn mʋ nɩɩ n man kyaalɛ.
27 Kanɩn bɩrɛ, naafɔɔ ɩ dagaa fɛɛ
fʋ taa mɛ afulee mʋ naa yɩla afulee
ɔyɩlɛkpa, kɛ n maa bwii ba falɛ mʋ,
n nyɛ mɛ afulee kibi yɛ agyaga tii
sʋ.'
28 "Tʋtɔ nɩɩ ɔnyɩrɩpɛ mʋ tɔwɛ mʋ
ayaafɔlɛ mʋ yɛ, 'Fan kɔɔlɛ afulee
kagbɩn kʋlʋn mʋ lɩɩ mʋ asɛ, kɛ fɛn
taa sa ɔmʋ nɩɩ ɔ nyɛ ngbɩn kudu mʋ.
29 Lɩɩ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɩɩ ɔ sʋ mʋ,
bee biti ba sa mʋ tii sʋ, kɛ ɔ nyɛ naa
bansʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɩɩ ɔ man
sʋ, nɩɩ halɩɩ gbɛrɛɛ mʋ nɩɩ ɔ sʋ gbaa
mʋ, bee biti ba kɔɔlɛ lɩɩ mʋ asɛ.
30 Fan taa kɩyaafɔlɛ gyaga mʋ
nɩɩ ɔ man sʋ kyaarɛ falɛ, naa tʋʋ
kitentenbiri tumm mʋ tɔ. Tʋtɔ nɩɩ
ee biti ɔ sawʋ kɛ o duŋi mʋ anobi.'
"

Abʋlʋpʋ yɛ nbwɛ

31 Nɩɩ Yesu bɩla tɔwɛ yɛ, "Saŋa mʋ
nɩɩ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa n
biti n ba yɛ mɛ bʋnyaa, maa sʋsʋ
nbɔɔ kpini mʋ, n biti n kyɩna mɛ
kuwura-gya mʋ sʋ bʋnyaa tɔ.
32 N biti ɩ bɩya ndɛndɛmandɛ kpini
ba gyaŋɛ mi ansi tɔ, nɩɩ n biti n
barɩgɛ asa mʋ tɔ ntun nnyɔ, fɛɛ
kanan mʋ nɩɩ atɔbwaaya ɔkpapʋ ɩɩ
barɩgɛ nbʋlʋpʋ ɛɛ lɩɩ nbwɛ tɔ mʋ.
33 N biti n taa nbʋlʋpʋ yɩlɛ mɛ
gyisa sʋ, kɛ n taa nbwɛ mɔɔ yɩlɛ mɛ
bɩna sʋ.
34 "Tʋtɔ nɩɩ mɛ, mʋ nɩɩ n gyɛ
Owura mʋ n biti n tɔwɛ bamʋ nɩɩ ba
yɩlɛ mɛ gyisa sʋ mʋ yɛ, 'Fanɛ ɩ gyɛ
bamʋ nɩɩ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ waa kusee
mʋ, fan ba kuwura-gyii mʋ nɩɩ ɔ yɩla
sa fanɛ lɩɩ koo saŋa mʋ nɩɩ ɔ tʋʋ
dulinyaa mʋ.
35 Lɩɩ fɛɛ akʋn ɩ maa sʋ mɛ mʋ,
fanɛ ɩ sa mɛ agyitɔ nɩɩ n gyii, bʋlɩfɔ
maa sʋ mɛ mʋ, fanɛ ɩ sa mɛ nkyu
nɩɩ n nuu, n maa gyɛ ɔfɔ mʋ, fanɛ ɩ
kɔɔlɛ mɛ fanɛ ayɛ.
36 N maa man sʋ atɔ bunsa mʋ,
fanɛ ɩ sa mɛ nɩɩ n bun, n maa lɔ mʋ,
fanɛ ɩ kɩɩ mɛ sʋ, n maa bʋ obu tiisa
tɔ mʋ, fanɛ ɩ bɔɔ mɛ sʋ.'
37 "Tʋtɔ nɩɩ bamʋ nɩɩ bamʋ ɩkpa
i kyiigi mʋ bee biti ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
'Ɔnyɩrɩpɛ, saŋa mɔɔ nɩɩ an wu fʋ
akʋn ɩ maa sʋ fʋ, nɩɩ an sa fʋ agyitɔ
nɩɩ fu gyii, abɛɛ bʋlɩfɔ maa sʋ fʋ, nɩɩ
an sa fʋ nkyu nɩɩ fʋ nuu?
38 Saŋa mɔɔ nɩɩ an wu fʋ maa gyɛ
ɔfɔ, nɩɩ an kɔɔlɛ fʋ ba anɛ ayɛ, abɛɛ
atɔ bunsa ɩ maa tiri, nɩɩ an sa fʋ nɩɩ
fʋ bun?
39 Saŋa mɔɔ nɩɩ an wu fʋ maa lɔ,
abɛɛ fʋ maa tii obu tiisa tɔ nɩɩ an
naa bɔɔ fʋ sʋ?'
40 "Nɩɩ mɛ, mʋ nɩɩ n gyɛ Owura
mʋ, n biti n lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɩɩ fan
waa sa mɛ asa, halɩɩ bamʋ tɔ opii
gbaa mʋ, mɛ nɩɩ fan waa sa.'
41 "Tʋtɔ nɩɩ n biti n tɔwɛ bamʋ nɩɩ
ba yɩlɛ mɛ bɩna sʋ mʋ yɛ, 'Fan taa
lɩɩ mɛ sʋ, fanɛ nɩɩ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ nnɔ waa mʋ. Fan natɛ loo
awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen mʋ nɩɩ ii mee
dun, nɩɩ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ dɛɛla yɩla
Sɩtaanɛ maa mʋ nbɔɔ mʋ tɔ.
42 Lɩɩ fɛɛ akʋn ɩ maa sʋ mɛ mʋ, fan
man sa mɛ agyitɔ nɩɩ n gyii, bʋlɩfɔ
maa sʋ mɛ mʋ, fan man sa mɛ nkyu
nɩɩ n nuu.
43 N maa gyɛ ɔfɔ mʋ, fan man
kɔɔlɛ mɛ fanɛ ayɛ, atɔ bunsa ɩ maa
tiri mɛ mʋ, fan man sa mɛ nɩɩ n bun,
n maa lɔ, abɛɛ n maa bʋ obu tii tɔ
mʋ, fan man ba bɔɔ mɛ sʋ.'
44 "Ngbaa bamʋ bee biti ba lɛɛ
kɔnɔ yɛ, 'Ɔnyɩrɩpɛ, saŋa mɔɔ nɩɩ an
wu akʋn ɩ maa sʋ fʋ, abɛɛ bʋlɩfɔ
maa sʋ fʋ, abɛɛ fʋ maa gyɛ ɔfɔ, abɛɛ
atɔ bunsa ɩ maa tiri fʋ, abɛɛ fʋ maa
lɔ, abɛɛ fʋ maa bʋ obu tii tɔ, nɩɩ an
man kyɛ fʋ tɔ?'

45 “Nıı mɛ, mʊ nıı n gyɛ Owura
mʊ n biti n lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, ‘N
tɔwɛ fanɛ kesintin nın fɛɛ, kʊtɔ
kʊmaa mʊ nıı fan kina kıwaa sa mɛ
asa, halıı bamʊ tɔ opii gbaa mʊ, mɛ
nıı fan kina kıwaa sa.’
46 “Tʊtɔ mʊ, bee biti ba naa loo
kʊsʊ bııtɛ kakpaa tɔ, amaa ıkpa
kyiigisa wuya ana bırɛ bee biti ba
kyına nkpa kakpaa tɔ.”

26

Ba biti ıkpa ba mɔɔ Yesu
(Maki 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Yesu maa tɔwɛ ınımʊ kpini lʊwɛ
mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ,
2 “Fɛɛ kanan mʊ nıı fen nyi mʊ,
ı san nkɛ nnyɔ kɛ kanyaŋɛ nbunɔ
kensi kigyii saŋa mʊ ɔ fʊʊ. Saŋa
maa nıı bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyınsa mʊ sa, kɛ ba da
mɛ mata oyu laasa sʊ.”
3 Kanın saŋa maŋa nıı aseepu
bılısa yɛ asa mʊ abılısa ba naa sarɛ
oseepu bılısa asɛ mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ
Kayifasi mʊ lenbu tɔ,
4 naa ŋmina kanan mʊ nıı ba taa
kanyaasın ɔkpa sʊ kıtaa Yesu kɛ ba
mɔɔ mʊ.
5 Amaa ba tɔwɛ yɛ, “A man waa
kanın kensi-gyii saŋa nımʊ tɔ, nıı
man gyɛ kanın mʊ, sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ ii
biti ɔ ba kadɛ mʊ tɔ.”

Ɔkyıı kʊ kyɛɛgɛ tulale
wʊrıgɛ Yesu sʊ
(Maki 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyɔn 12:1-8)

6 Yesu maa kyına ɔ bʊ Betani
ɔnyın mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Simon,
nıı ɔ kyına ɔ gyɛ bootipu mʊ ayɛ mʊ,
7 nıı ɔkyıı kʊ taa tulale mʊ nıı kı
sʊ ɔgyalın pʊrʊntʊwa bɔla, ba mʊ
asɛ saŋa mʊ nıı ɔ tɛ ee gyii mʊ. Nıı ɔ
kyɛɛgɛ tulale mʊ wʊrıgɛ Yesu kumu
tɔ.
8 Yesu abıılapʊ ba maa wu kanın
mʊ, ı basa bamʊ nıı ba taasɛ yɛ,
“Mınɛ ı waa nıı ɔkyıı mʊ ii nyita
tulale maa kanın?
9 Naafɔɔ bɛ taalɛ fɛ tulale nımʊ
nyɛ afulee damantɛ kɛ ba taa ımʊ
sa atiripu.”
10 Yesu maa bıı asın mʊ nıı bɛɛ
tɔwɛ mʊ, nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Mınɛ
ı waa nıı fɛn tɔɔrɔɔ ɔkyıı maŋa?
Kʊtɔ danbırasa nıı ɔ waa sa mɛ falɛ.
11 Atiripu mʊ bırɛ ba bʊ fanɛ
asɛ saŋa kʊmaa, amaa mɛɛmɛ bırɛ
n mɛɛ yɛ n kyına fanɛ asɛ saŋa
kʊmaa.
12 Maa kyɛɛgɛ tulale nımʊ wʊrıgɛ
mɛ n-yıı sʊ mʊ, ɛɛ lɔŋɔ mɛ n-yıı ɛɛ
yıla mi kepula.
13 N tɔwɛ fanɛ kesintin nın fɛɛ,
dulinyaa tɔ katın kʊmaa mʊ nıı ba
tɔwɛ asın danbırasa mʊ, bee biti
ba tɔwɛ kʊtɔ mʊ nıı ɔ waa falɛ taa
nyiŋi mʊ.”

Gyudasi kyula yɛ ee biti
ɔ lɛɛ Yesu sa
(Maki 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Nıı abıılapʊ kudu anyɔ mʊ
tɔ ɔkʊ, mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ Gyudasi
Isikariyoti mʊ kpee aseepu abılısa
mʊ asɛ,
15 naa taasɛ bamʊ yɛ, “N kan lɛɛ
mʊ sa fanɛ mʊ, mınɛ nıı fen biti fan
sa mɛ?” Tʊtɔ nıı ba karagɛ afulee
nderebi adısa sa mʊ.
16 Lıı kanın saŋa maŋa taa kyʊn
mʊ, Gyudasi piili ee biti ɔkpa mʊ nıı
ɔ bɔla sʊ lɛɛ Yesu sa.

Yesu maa mʊ abıılapʊ
ba gyii Kanyaŋɛ nbunɔ
kesu kensi-gyii mʊ
(Maki 14:12-21; Luka 22:7-23; Gyɔn 13:21-30)

17 Bodobodo mʊ nıı kı man sʊ kıfɛ
tinsa kigyii kakɛ gyankpaasa mʊ,
Yesu abıılapʊ mʊ ba ba mʊ asɛ ba
taasɛ mʊ yɛ, “Fınɛ nıı fii biti fɛɛ a
naa lɔŋɔ yıla, kɛ a naa gyii Kanyaŋɛ
nbunɔ kesu kensi-gyii mʊ?”
18 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan kpee
kadɛ mʊ tɔ ɔnyın kʊ asɛ naa tɔwɛ
mʊ yɛ, ‘Ɔkaapʊpʊ mʊ yɛ, Mɛ saŋa
tiri tɔ. N biti fɛɛ n maa mɛ abıılapʊ
an biti a ba gyii Kanyaŋɛ nbunɔ
kensi-gyii mʊ fʊ ayɛ.’ ”
19 Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba kpee
naa waa kanan mʊ nıı ɔ tɔwɛ bamʊ
mʊ, nıı ba waa Kanyaŋɛ nbunɔ
kensi-gyii mʊ agyitɔ mʊ yıla.

20 Ɪ maa fʊʊ kalaatɪpwɛ sʊ mʊ,
Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ kudu anyɔ
mʊ, ba tɛ bee gyii.
21 Ba maa gyii mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ
bamʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ,
fanɛ tɔ ɔkʊ ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa."
22 Nɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ ii nyita
bamʊ gaa, nɪɪ ba piili bɛɛ taasɛ
mʊ kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn yɛ "Ɔnyɪrɪpɛ,
kesintin tɔ, man gyɛ mɛ nɪɪ fʊ dɛɛ?"
23 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
"Ɔmʊ nɪɪ maa mʊ abaa ɪ bʊga ii loo
lapɛ kʊlʊn tɔ mʊ, ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.
24 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa n biti n wu mʊ, kanɪn
nɪɪ ii biti ɪ waa. Amaa kanɪn
nyɪmɪsa mʊ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa
mʊ, laakʊ. Nɪɪ ba man da kʊʊgɛ mʊ
gbaa nɪn, naafɔɔ ɪ bɔ."
25 Tʊtɔ nɪɪ Gyudasi mʊ nɪɪ ee biti
ɔ lɛɛ mʊ sa mʊ gbaa taasɛ Yesu yɛ,
"Ɔkaapʊpʊ mɛ nɪɪ fʊ dɛɛ?"

Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, kanɪn
nɪɪ fʊ tɔwɛ maa?"

Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ mʊ kigyii
(Maki 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

26 Ba maa gyii mʊ Yesu taa
bodobodo, nɪɪ ɔ fwaala Ɪbwaarɛ nɪɪ
ɔ gyayɪ kɪmʊ tɔ, nɪɪ ɔ taa sa mʊ
abɪɪlapʊ tɔwɛ yɛ, "Fan kɔɔlɛ kɛ fan
gyii, kɪnɪmʊ ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ
mʊ."
27 Nɪɪ ɔ taa kɔɔpʊ mʊ, nɪɪ ɔ fwaala
Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ taa sa mʊ abɪɪlapʊ
mʊ tɔwɛ yɛ, "Fanɛ kpini fan kɔɔlɛ
kɛ fan nuu lɪɪ kɪmʊ tɔ.
28 Kɪnɪmʊ ɪ gyɛ mɛ nkalan mʊ
nɪɪ ki ŋmina Ɪbwaarɛ katɔwɛ kyula
pʊpwɛ mʊ, nɪɪ ɪ kyɛɛgɛ wʊrɪgɛ sa
asa gaalaagaa alibi kɪtaa kɛɛ sʊ.
29 N tɔwɛ fanɛ nɪn yɛ, n man bɪla
yɛ n nuu falɛ nta nɪmʊ naa fʊʊ kakɛ
mʊ nɪɪ n maa fanɛ an biti a nuu
nta pʊpwɛ mɛ-Sɛ kuwura-gyii mʊ tɔ
mʊ."
30 Nɪɪ ba maa bɪɪ ɔlʊn lʊwɛ mʊ, ba
kʊsʊ kyʊn olifu kɪbɪɪ sʊ.

Yesu tɔwɛ yɪla yɛ Pita ii biti o kina mʊ
(Maki 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

31 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Kagyanbwɛ nɪmʊ fanɛ kpini fen
biti fan sɪlɛ yɛgɛ mɛ, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʊ tɔ yɛ,
'N biti n mɔɔ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ mʊ,
kɛ nbʊlʊpʊ mʊ ba yaasɛ tɔ.'
32 Amaa nɪɪ n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʊ, n
biti n gyankpaa fanɛ kpee Galile."
33 Nɪɪ Pita tɔwɛ mʊ yɛ, "Halɪɪ nɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ sɪlɛ yɛgɛ fʊ gbaa, mɛɛ
mɛ n mɛɛ yɛ n sɪlɛ yɛgɛ fʊ."
34 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "N
tɔwɛ fʊ kesintin yɛ, kagyanbwɛ
nɪmʊ pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bʊn mʊ, fii
biti fu kina mɛ ɪlɪɪ ɪsa."
35 Nɪɪ Pita lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Halɪɪ
bee biti ba mɔɔ n maa fʊ gbaa n mɛɛ
yɛ n tɔwɛ kanɪn kpini-kpini." Nɪɪ
abɪɪlapʊ abanban mʊ gbaa ba tɔwɛ
kanɪn.

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ Gesemani
(Maki 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ
ba kpee katɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Gesemani, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan
kyɪna nfɪɪ kɛ n kpee falɛ naa kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ."
37 Nɪɪ ɔ taa Pita maa Sebedi mu-bii
ana anyɔ buu mʊ n-yɪɪ kpee. Tʊtɔ
nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ nyita mʊ.
38 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ kɔkɔlɔ
tɔ ɪɪ kɔ mɛ lewu-lewu, halɪɪ ii biti ɪ
mɔɔ mɛ. Ɪmʊ sʊ fan kyɪna nfɪɪ tii
mɛ sʊ kɛ fan man dɛ."
39 Tʊtɔ nɪɪ o nin kpee ansi tɔ
gbɛrɛɛ naa kyʊn bun ɛɛ kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ, nɪɪ ii biti ɪ
waa mʊ, lɛɛ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ɪɪ ba
mɛ sʊ falɛ lɪɪ mɛ sʊ. Amaa yɛgɛ ɪ
waa fu kebiti, man gyɛ mi kebiti."
40 Nɪɪ o bwii ba abɪɪlapʊ asa mʊ
asɛ ba tu ba maa dɛ nsɪɪrɛ, nɪɪ ɔ
taasɛ Pita yɛ, "Amɔɔ fɛn mɛɛ taalɛ
kyɪna yɛ mɛ kerefi kʊlʊn yɛgɛ fan
man dɛ?
41 Fan kyɪna fan man dɛ, yɛgɛ fan
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, kɛ fan man tɪyɛ

kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ. Fanɛ n-yaayu ii biti
ɪ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn, amaa
fanɛ n-yɪɪ-wʊlɛ pɔɔ."
42 Yesu bɪla bwii kpee ɪlɪɪ nyɔsapʊ
naa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ yɛ, "Mɛ-Sɛ,
nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ waa fʊ fɛɛ fʊ lɛɛ falɛ
awʊrʊfɔ kɔɔpʊ nɪmʊ lɪɪ mɛ sʊ, nɪɪ
ɪ dagaa fɛɛ n gyii awʊrʊfɔ maa mʊ,
yɛgɛ fu kebiti kɪ waa kanɪn."
43 Maa bɪla bwii ba abɪɪlapʊ asa
mʊ asɛ mʊ, o be tu bamʊ ba maa
dɛ nsɪɪrɛ. Lɪɪ fɛɛ ba man taalɛ galɛ
nsɪɪrɛ.
44 Nɪɪ Yesu bɪla yɛgɛ bamʊ nɪɪ
o kpee naa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
kɪsasapʊ ɛɛ tɔwɛ asɪn kʊlʊn maŋa.
45 Nɪɪ o bwii ba mʊ abɪɪlapʊ asɛ ba
taasɛ bamʊ yɛ, "Fan san fan dɛ fɛn
fʊʊtɛ nɪn? Fan kɪɪ, saŋa mʊ fʊʊ fɛɛ
ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
mʊ waa alibi awaapʊ abaa tɔ.
46 Fan kʊsʊ kɛ a kpee. Fan kɪɪ ɔmʊ
nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʊ tiri tɔ."

Ba kɪtaa Yesu
(Maki 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

47 Maa san ɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ mʊ
abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ tɔ, ɔmʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyudasi mʊ ba
tʊtɔ. Asa damantɛ akʊ ba buu mʊ,
yɛgɛ ba sʊ isakunde* yɛ agulungu.
Aseepu bɪlɪsa yɛ asa mʊ abɪlɪsa i sun
bamʊ.
48 Gyudasi mʊ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ Yesu
sa mʊ, wʊla tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔnyɪn
mʊ nɪɪ n dan naa baari mʊ tɔ mʊ,
mʊ nɪmʊ, fan kɪtaa mʊ."
49 Ba maa fʊʊ tʊtɔ mʊ, nɪɪ opula
tɔ Gyudasi kpee Yesu asɛ nɪɪ ɔ yɛ,
"Ɔkaapʊpʊ, n fwaala fʊ." Nɪɪ o
baari Yesu tɔ.
50 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ,
"Kyɛmɪnɛ, waa kʊtɔ mʊ nɪɪ fʊ ba
kɪmʊ sʊ mʊ." Tʊtɔ nɪɪ asa mʊ ba
kyʊn naa kɪtaa Yesu tɔ kinkin.
51 Tʊtɔ mʊ, asa mʊ nɪɪ ba bʊ Yesu
asɛ mʊ ɔkʊ bɪɪtɛ mʊ sakunde lɛɛ, nɪɪ
ɔ ŋɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ kɪyaafɔlɛ
kʊsʊ tɪn.
52 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Bwiiyaa
fʊ sakunde mʊ waa kɪmʊ kikufe
tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kɪtaa
sakunde ɛɛ kɔ mʊ, sakunde lewu nɪɪ
ee biti o wu.
53 Fʊ man nyi fɛɛ n taalɛ tɪɪ mɛ-Sɛ,
kɛ ɔ yɛgɛ sʊsʊ nbɔɔ ngbɪn-ngbɪn
kudu anyɔ ba ba opula nɪmʊ tɔ ba
kyɛ mɛ tɔ abɛɛ?
54 Amaa nɪɪ ɪ kan waa kanɪn mʊ,
nɛnɛ nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlɛsa mʊ tɔ yɛ ɪ dagaa ɪ
maa waa mʊ, ɪ ba tɔ?"
55 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taasɛ sakyɔ mʊ
yɛ, "Fan taa isakunde yɛ agulungu
fan ba kɪtaa mɛ fɛɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ
kʊsʊ yɪlɛ kɪbanɛ sʊ. Kakɛ kʊmaa
n kyɪna kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ n
kaapʊ, fan man kɪtaa mɛ.
56 Amaa ɪnɪmʊ kpini ɪ waa nɪn
kɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ ba
kyʊrɔɔ yɪla mʊ ɪ nyɛ ba ɪmʊ tɔ."
Tʊtɔ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ kpini ba
sɪlɛ yɛgɛ mʊ.

Yesu yɪlɛ Gyiwu abi
abɪlɪsa amu-amu mu
ansi tɔ
(Maki 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

57 Bamʊ nɪɪ ba kɪtaa Yesu mʊ ba
taa mʊ kpee Kefasi, oseepu bɪlɪsa
asɛ mʊ kɪkpaara sʊ, katɪn mʊ nɪɪ
nbara akaapʊpʊ yɛ asa mʊ abɪlɪsa
ba gyaŋɛ mʊ.
58 Amaa Pita buu bamʊ
kɪyaa-kɪyaa, halɪɪ ba naa fʊʊ oseepu
bɪlɪsa asɛ mʊ kɪkpaara sʊ. Nɪɪ Pita
sii kyɪna kɪkpaara mʊ akɪɪsʊpʊ mʊ
asɛ, kɛ o wu kanan mʊ nɪɪ ii biti ɪ
naa lʊwɛ.
59 Aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi
abɪlɪsa amu-amu ngyaŋɛ mʊ kpini
ba tɔwɛ kɔnɔ waa Yesu bee biti
antɪŋɛsa ba tɪn gyaga mʊ sʊ, kɛ ba
nyɛ ɔkpa mɔɔ mʊ.
60 Antɪŋɛsa adansɛ agyipu gaalaa-
gaa ba ba tɔwɛ, amaa ba man nyɛ
asɪn mʊ nɪɪ ba taa gyaga mʊ sʊ.

Kamaa tɔ mʊ, nɪɪ anyɪn anyɔ akʊ
ba lɪɪ ba yɪlɛ tɔwɛ yɛ,
61 "Ɔnyɪn nɪmʊ tɔwɛ yɛ, 'N taalɛ
boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʊ, kɛ
n taa nkɛ nsa bwii pɔyɪ kɪmʊ.' "

* **26:47 26:47** Deebi bʊnwsɪɪsa mʊ nɪɪ kɪ bʊyɛ abaafʊn anyɔ-anyɔ.

62 Nıı Oseepu bılısa asɛ mʊ kʊsʊ
yılɛ nıı ɔ taasɛ Yesu yɛ, “Fʊ mɛɛ yɛ
fʊ lɛɛ kɔnɔ lıı asın mʊ nıı anyın
nımʊ ba sʊ bɛɛ gyaga fʊ sʊ falɛ?”
63 Amaa Yesu man tɔwɛ sɛhn. Nıı
Oseepu bılısa asɛ mʊ bwii tɔwɛ mʊ
yɛ, “N bɔ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ
kakpaa mʊ ntan yɛ tɔwɛ anɛ. Fʊ ı
gyɛ Krisito, Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ?”
64 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɩmʊ nıı
fʊ tɔwɛ mʊ. Amaa n tɔwɛ fanɛ nın
yɛ, lıı ndaga ı sʊ ii kpee mʊ, fen biti
fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa
mʊ n maa tɛ Ɔlʊnpʊ Owura lala mʊ
gyisa sʊ, nıı fen biti fan bıla wu maa
lıı abwaarɛ-wʊlɛ tɔ sʊsʊ n ba.”
65 Nıı Oseepu bılısa asɛ mʊ kıtaa
mʊ kaalɛ kyatɛ† nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
“Nbusaa asın! A man bıla an biti
adansɛ kʊ. Fan nu nbusaa asın mʊ
nıı ɔ tɔwɛ.
66 Nɛnɛ nıı fɛn fɛ kımʊ nfɛɛrɛ?”
Nıı asa mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɩ dagaa
maa wu?”
67 Nıı ba tʊʊ nkyɔlɛ waa mu ansi
tɔ nıı ba dayı mʊ, nıı akʊ mɔɔ ba
kpa mʊ ıtan.
68 Nıı ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Krisito,
nıı fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ, bıı
tɔwɛ anɛ, ɔsa mʊ nıı ɔ da fʊ falɛ?”

Pita kyɛɛ yɛ ɔ man nyi Yesu

(Maki 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

69 Pita maa tɛ kıkpaara mʊ, nıı
oseepu bılısa asɛ mʊ kibite kʊ tɔwɛ
mʊ yɛ, “Ngbaa fʊ, fu tii Yesu, Ka-
galile-nyın nımʊ sʊ.”
70 Amaa Pita kyɛɛ bamʊ kpini ansi
tɔ yɛ, “Asın mʊ nıı fıı tɔwɛ falɛ, n
man nyi ımʊ sʊ gbaa kpini-kpini.”
71 Maa lıı kpee kewusunɔ mʊ, nıı
kibite kʊ mɔɔ bıla wu mʊ, nıı ɔ
tɔwɛ asa mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ
yɛ, “Ɔnyın nımʊ daa o tii Yesu
Kanasareti-nyın mʊ sʊ nın.”
72 Nıı Pita bɔ ntan kyɛɛ yɛ, “N man
nyi ɔnyın maŋa gbaa kpini-kpini.”
73 Ɩ maa waa gbɛrɛɛ mʊ, nıı anyın
mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ ba tɔwɛ
Pita yɛ, “Kesintin tɔ mʊ, fʊ gyɛ mʊ
abıılapʊ mʊ tɔ ɔkʊ, lıı fɛɛ fʊ katɔwɛ
tɔ ıı kaapʊ kanın.”
74 Tʊtɔ nıı Pita tɔwɛ nnɔ gyaga mʊ
n-yıı sʊ, nıı ɔ bɔ ntan tɔwɛ yɛ, “N
man nyi ɔnyın maa kpini-kpini.”
Opula maŋa tɔ nıı kyaasɛ bʊn.
75 Nıı Pita nyiŋi asın mʊ nıı Yesu
daa tɔwɛ mʊ mʊ, fɛɛ “Pɔyı kɛ kyaasɛ
ɔ bʊn mʊ, fii biti fu kina mɛ ılıı ısa.”
Nıı Pita lıı ıkaa sʊ naa su gaa.

27

Ba bıya Yesu Paleti ansi tɔ

(Maki 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28)

1 Kayı maa kɛ nyenyenfuu mʊ,
Ɩbwaarɛ aseepu abılısa mʊ kpini yɛ
asa mʊ abılısa mʊ ba bʊga ŋmina yɛ
ba mɔɔ Yesu.
2 Ba ŋmina mʊ, nıı ba taa mʊ
kyʊn, nıı ba taa mʊ waa ɔsʊwʊlɛ
ɔkıısʊpʊ Paleti abaa tɔ.

Gyudasi kyaga mʊ n-yıı ɔfɛ

(Asunpu 1:18-19)

3 Gyudasi mʊ nıı ɔ lɛɛ mʊ sa
mʊ, maa wu fɛɛ ba bun Yesu lewu
kʊpwɛ mʊ, nıı o nu mʊ n-yıı, nıı o
bwiiyaa gbiti nderebi adısa mʊ naa
sa Ɩbwaarɛ aseepu abılısa yɛ kadɛ
abılısa mʊ.
4 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “N waa alibi
fɛɛ n maa lɛɛ ɔmʊnı ɔ man waa alibi
akʊ mʊ sa fanɛ.” Nıı ba tɔwɛ yɛ,
“Ɩnımʊ ı man gyɛ anɛ asın. Fʊ nkʊn
asın nın.”
5 Ɩmʊ sʊ Gyudasi funti afulee mʊ
waa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nıı ɔ
kyʊn. Nıı ɔ naa kyaga mʊ n-yıı ɔfɛ.
6 Ɩbwaarɛ aseepu abılısa mʊ ba
tasɛ nderebi mʊ, nıı ba tɔwɛ yɛ,
“Nbara mʊ ı mɛɛ sa ɔkpa fɛɛ
a taa afulee nımʊ bʊga yɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ afulee mʊ tɔ. Lıı
fɛɛ ı gyɛ nkalan afulee nın.”
7 Ɩmʊ sʊ ba tɔwɛ kyula abaa nıı
ba taa afulee maŋa naa sɔɔ nlobi
apɔyıpʊ kʊ kasɛ, kɛ ba baa bee pula
afɔ-kyilim tʊtɔ.

† **26:65 26:65** Maa kyatɛ mʊ kaalɛ falɛ mʊ, ıı kaapʊ nıı fɛɛ asın mʊ ı tɔɔrɔɔ mʊ gaa.

8 Kanın sʊ nıı bɛɛ tıı tʊtɔ yɛ,
Nkalan kasɛ ba lıı halıı ndaga.
9 Ɪmʊ asın mʊ nıı Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ Gyeremiya tɔwɛ mʊ ba tɔ.
Ɪmʊ ı gyɛ yɛ, "Ɪsırayı abi ba taa gbiti
nderebi adısa mʊ, ımʊ ı gyɛ afulee
mʊ nıı ba tɔwɛ kyula yɛ ba taa sɔɔ
mʊ mʊ, kɔnɔ.
10 Nıı ba taa ımʊ sɔɔ nlobi
apɔyıpʊ kʊ kasɛ fɛɛ kanan mʊ nıı
Ɔnyırıpɛ mʊ sa kɔnɔ mʊ."

Paleti taasɛ Yesu asın
(Maki 15:2-5; Luka 23:3; Gyɔn 18:33-38)

11 Saŋa maŋa yɛgɛ Yesu yılɛ
ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ Paleti ansi tɔ, nıı
ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ı gyɛ Gyiwu abi
owura lala mʊ?"
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɛɛhn, fɛɛ
kanan mʊ nıı fʊ tɔwɛ mʊ."
12 Amaa saŋa mʊ nıı Ɩbwaarɛ
aseepu abılısa yɛ kadɛ mʊ abılısa
bɛɛ pwıı mʊ mʊ, ɔ man lɛɛ kɔnɔ.
13 Nıı Paleti taasɛ yɛ, "Fʊ man nu
asın pwıısa mʊ nıı ba sʊ bɛɛ pwıı
fʊ mʊ?"
14 Amaa Yesu man lɛɛ kɔnɔ lıı asın
mʊ nıı bɛɛ sʊ bɛɛ pwıı mʊ mʊ tɔ
kʊkʊlʊn gbaa. Nıı i kyinkyin Paleti
gaa.

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Maki 15:6-15; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

15 Nıı ı wʊla ı dɛ fɛɛ, kesu kɔnɔ
kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii kʊmaa
nımʊ tɔ mʊ, Roma abi ɔkıısʊpʊ mʊ,
ıı lɛɛ bamʊ nıı ba tii bamʊ obu mʊ
tɔ ɔkʊlʊn mʊ nıı sakyɔ mʊ ii biti mʊ
sa bamʊ.
16 Kanın saŋa maŋa mʊ, kumu tɔ
ɔlʊn wuya kʊ kyına o tii obu nıı bɛɛ
tıı mʊ yɛ Barabasi.
17 Ɪmʊ sʊ sakyɔ mʊ ba maa gyaŋɛ
mʊ, Paleti taasɛ bamʊ yɛ, "Anımʊ
nıı fen biti n lɛɛ sa fanɛ? Barabasi,
abɛɛ Yesu mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ Krisito
mʊ?"
18 Lıı fɛɛ o nyi ı maa gyɛ kayıı
basa sʊ, nıı ba taa Yesu waa mʊ abaa
tɔ.
19 Paleti maa san ɔ tɛ asın kigyii
kagya sʊ mʊ, mʊ-ka sun ba tɔwɛ mʊ
yɛ, "Man waa ɔnyın nımʊ, mʊ nıı ɔ
man waa alibi akʊ kʊtɔ kʊ, lıı fɛɛ n
wu awʊrʊfɔ mɛ idee tɔ ndaga gaa lıı
mʊ sʊ."
20 Amaa Ɩbwaarɛ aseepu bılısa yɛ
kadɛ abılısa mʊ ba tɔwɛ waa sakyɔ
mʊ yɛ, ba kʊlɛ yɛ bee biti Barabasi,
kɛ ɔ yɛgɛ ba mɔɔ Yesu.
21 Nıı Ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ taasɛ
bamʊ yɛ, "Bamʊ anyɔ nımʊ tɔ mʊ,
ɔmɔɔ nıı fen biti fɛɛ n lɛɛ mʊ sa
fanɛ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Barabasi."
22 Nıı Paleti taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ
nıı n waa Yesu mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ
Krisito mʊ?"
Nıı bamʊ kpini ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Da
mʊ mata oyu laasa sʊ."
23 Nıı ɔ bıla taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ
sʊ? Mınɛ alibi nıı ɔ waa?"
Amaa ba lɔŋɔ kuusi kenken tii sʊ
yɛ, "Da mʊ mata oyu laasa sʊ!"
24 Paleti maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ bıla
taalɛ waa asın mʊ sɛhn mʊ, yɛgɛ ı sʊ
sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ ıı ba mʊ, ɔ taa nkyu
fwıı mʊ abaa sakyɔ mu ansi tɔ, nıı ɔ
tɔwɛ yɛ, "Mɛ abaa ı man tii kanyın
nımʊ lewu sʊ, ı gyɛ fanɛ asın nın!"
25 Asa mʊ kpini ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Yɛgɛ mu lewu kʊsʊ bııtɛ ı baa ı
gyan anɛ yɛ anɛ-bii ana sʊ!"
26 Nıı ɔ taa Barabasi sa bamʊ.
Amaa ɔ yɛgɛ nıı ba tıŋɛ Yesu
awulibi, nıı ɔ taa mʊ sa yɛ ba naa
da mʊ mata oyu laasa sʊ.

Anaakɔpʊ ba waa Yesu ahin-sın
(Maki 15:16-20; Gyɔn 19:2-3)

27 Tʊtɔ nıı ɔkıısʊpʊ mʊ anaakɔpʊ
ba taa Yesu loo bamʊ opula, nıı ba
tıı anaakɔpʊ mʊ kpini ba kyaabɔɔ
Yesu.
28 Ba bugi mʊ kaalɛ mʊ, nıı ba
taa kaalɛ pıpɛɛ bʊnswıısa kʊ ba bun
mʊ,
29 nıı ba taa iwii bɔɔ fɛɛ
kuwura-wʊrʊ gyaga mu kumu sʊ,
nıı ba taa owura kikpebi waa mʊ
gyisa kıbaa tɔ, nıı ba muŋa mu ansi
tɔ nıı ba ŋmasɛ mʊ tɔwɛ yɛ, "Gyiwu
abi Owura! An muŋa fʊ"
30 Ba tʊʊ nkyɔlɛ wʊrıgɛ mʊ sʊ, nıı
ba kɔɔlɛ owura kikpebi mʊ da mu
kumu tɔ.

31 Ba maa ŋmasɛ mʊ lʊwɛ mʊ, ba
bugi kaalɛ pɪpɛɛ mʊ, nɪɪ ba bwii taa
mʊ atɔ bunsa mʊ bun mʊ. Nɪɪ ba
taa mʊ bee kpee ba naa da mʊ mata
oyu laasa sʊ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sʊ
(Maki 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

32 Ba maa naa bee kpee mʊ, ba
gyaŋa Simon Kesirene-nyɪn, nɪɪ ba
nyan mʊ yɛ ɔ sʊla Yesu oyu laasa
mʊ.
33 Ba ba fʊʊ opula mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Goligota (kɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ kumu
kawɛ opula).
34 Tʊtɔ nɪɪ ba sa Yesu nta mʊ nɪɪ
ba taa kɪfɛ bʊlɪlɪsa kʊ kyagɪlɛ tɔ,
maa daa kɪɪ mʊ, nɪɪ o kina kinuu.
35 Ba maa da mʊ mata oyu laasa
sʊ lʊwɛ mʊ, ba tʊʊ nbii barɪgɛ mʊ
atɔ bunsa tɔ.
36 Nɪɪ ba kyʊn kyɪna bee kun mʊ.
37 Ba kyʊrɔɔ asɪn mʊ nɪɪ ba taa
bun mʊ kʊpwɛ mʊ gyaga mu amu
sʊ yɛ, ƆNIMƱ I GYƐ YESU, GYIWU
ABI OWURA MƱ.
38 Ba da bamʊ nɪɪ bee yuuri ɔlʊn
sʊ anyɔ akʊ iyu laasa sʊ tii mʊ sʊ.
Ɔkʊ bʊ mʊ gyisa sʊ nɪɪ ɔkʊ mɔɔ bʊ
mʊ bɪna sʊ.
39 Asa mʊ nɪɪ bɛɛ kyʊn mʊ, bɛɛ sʊ
asebi bɛɛ wʊrɪgɛ mʊ sʊ yɛgɛ bee fi-fi
bamʊ amu,
40 yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Fʊ mʊ nɪɪ
fʊ tɔwɛ yɛ fii biti fʊ boyi kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ, kɛ fʊ pɔyɪ kɪmʊ
nkɛ nsa mʊ, mɔlɪgɛ fʊ n-yɪɪ! Nɪɪ
fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mu-Bii-nyɪnsa mʊ,
kpɪlɪgɛ lɪɪ oyu laasa mʊ sʊ!"
41 Kanɪn maŋa nɪɪ Ɪbwaarɛ
aseepu abɪlɪsa yɛ nbara akaapʊpʊ
yɛ abɪlɪsa mʊ ba ŋmasɛ mʊ.
42 Ba tɔwɛ yɛ, "Ɔ mɔlɪgɛ akʊ,
amaa ɔ mɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ mʊ n-yɪɪ.
Mʊ ɪ gyɛ Ɪsɪrayɪ owura! Fan yɛgɛ
ɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ oyu laasa mʊ sʊ ba
nbɪɪnbɪɪ, kɛ a kɔɔlɛ mʊ gyii.
43 Ɔ taa mʊ n-yɪɪ tʊʊ Ɪbwaarɛ sʊ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
mu-Bii mʊ. Fan yɛgɛ a kɪɪ fɛɛ
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ mɔlɪgɛ mʊ nbɪɪnbɪɪ
nɪmʊ."
44 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ bamʊ
nɪɪ bee yuuri ɔlʊn sʊ, mʊ nɪɪ ba
da bamʊ mata iyu laasa yɛ mʊ mʊ,
gbaa ba taa asebi wʊrɪgɛ mʊ sʊ.

Yesu kelewu
(Maki 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

45 Lɪɪ kyɔwɛ amu nsana naa fʊʊ
kalaatɪpwɛ kerefi asa tɔ mʊ, kiten-
tenbiri bun ɔsʊwʊlɛ sʊ kpini.
46 Nɪɪ kerefi asa maŋa tɔ mʊ, Yesu
kuusi kenken yɛ, "Eli, Eli lamaa
sabatani?" Ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ,
"Mɛ-Sɛ, mɛ-Sɛ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fu
kina mɛ?"
47 Asa mʊ nɪɪ ba yɪlɛ tʊtɔ mʊ, ba
maa nu asɪn mʊ, nɪɪ akʊ ba yɛ, "Ɛɛ
tɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya."
48 Opula maŋa tɔ nɪɪ bamʊ tɔ ɔkʊ
sɪlɛ naa taa ɔkyɛɛ dufudufu taa naa
nyɔ nta nyaŋɛsa kʊ tɔ, nɪɪ ɔ taa
ŋmina oyu sʊ, nɪɪ ɔ kʊsaa naa tii
Yesu kɔnɔ yɛ o nuu.
49 Asansa mʊ ba yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ fan
yɛgɛ mʊ, kɛ a kɪɪ fɛɛ Eligya ee biti ɔ
ba mɔlɪgɛ mʊ abɛɛ?"
50 Yesu maa bɪla kuusi kenken mʊ,
ɔ tɪn ɔŋɛɛ.
51 Kanɪn saŋa maŋa kɪtaa kunsa
mʊ nɪɪ kɪ barɪgɛ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ tɔ mʊ, kyatɛ tɔ anyɔ lɪɪ sʊsʊ
ba yii kasɛ. Nɪɪ kasɛ gyingyen, nɪɪ
afʊlɛ ɪ baaŋɛ tɔ.
52 Nkyan i bugi-bugi tɔ, nɪɪ
Ɪbwaarɛ asa mʊ nɪɪ ba wu mʊ,
gaalaagaa ba kyiŋi ba nkpa tɔ.
53 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu kyiŋi lɪɪ
lewu tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ asa mʊ nɪɪ ba
kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʊ, ba tii Yesu sʊ
kpee kadɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ, nɪɪ asa
gaalaagaa ba wu bamʊ.
54 Anaakɔpʊ kɪlɪfa ɔbɪlɪsa yɛ
bamʊ nɪɪ ba bʊ mʊ asɛ bee kun Yesu
mʊ, ba maa wu kasɛ maa gyingyen,
yɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ waa maŋa kpini mʊ,
kufuu kɪ kɪtaa bamʊ gaa, nɪɪ ba
tɔwɛ yɛ, "Kesintin tɔ, ɔ kyɪna ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ mu-Bii nɪn!"
55 Akyɪɪ gaalaagaa ba bʊ tʊtɔ ba
yɪlɛ kata-kata bɛɛ kɪɪ. Bamʊ ɪ kyɪna
ba gyɛ akyɪɪ mʊ nɪɪ ba buu Yesu lɪɪ
Galile nɪɪ ba kyɛ mʊ tɔ mʊ.

56 Bamʋ tɔ akʋ ɪ gyɛ Mɛɛrɪ Magidalen mʋ, yɛ Gyemisi maa Gyosefu bamʋ-nyi Mɛɛrɪ, yɛ Sebedi mu-bii ana bamʋ nyi.

Yesu kepula
(Maki 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

57 Ɪ maa fʋʋ kalaatɪpwɛ sʋ mʋ, atɔ wuya kʋ mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Arimatiya kadɛ tɔ, nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gyosefu, nɪɪ mʋ gbaa mʋ gyɛ Yesu ɔbɪɪlapʋ mʋ ɔkʋ.
58 O kpee Paleti asɛ naa kʋlɛ Yesu kubuni, nɪɪ Paleti sa kɔnɔ yɛ ba taa sa mʋ.
59 Gyosefu taa kibuni mʋ, nɪɪ ɔ taa kɪkalala pʋpwɛ maalɛ mʋ,
60 nɪɪ ɔ taa mʋ pula mʋ gbaa-gbaa mʋ kakyan pʋpwɛ mʋ nɪɪ ɔ ŋɛ kɪfʋlɛ waa ɔbɔ yɪla mʋ tɔ. Nɪɪ o gbiliti kubuu lala kʋ tii kakyan mʋ kɔnɔ nɪɪ ɔ natɛ kyʋn.
61 Mɛɛrɪ Magidalen maa Mɛɛrɪ banban mʋ, be sii bɛ tɛ, yɛgɛ bamʋ ansi ɪ kaapʋ kakyan mʋ.

Kakyan mʋ akunpu

62 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ maa gyɛ Kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ, aseepu bɪlɪsa yɛ Farasii abi mʋ ba kpee Paleti asɛ naa tɔwɛ mʋ yɛ,
63 "Ɔbɪlɪsa! An nyiŋi fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ ɔpɪnapʋ mʋ tɛ nkpa tɔ mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, 'Nkɛ nsa kamaa mʋ, n biti n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ.'
64 Ɪmʋ sʋ wʋla sa kɔnɔ kɛ asa ba naa kyɪna kun mʋ kakyan mʋ naa fʋʋ kakɛ sasapʋ mʋ. Nɪɪ man gyɛ kanɪn mʋ abɪɪlapʋ mʋ bee biti ba be yuuri mu kibuni mʋ, kɛ ba tɔwɛ asa yɛ o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ ɪ kan ba kanɪn mʋ, mʋ nɪpɪna mʋ ii biti ɪ ŋara ɪmʋ nɪɪ ɔ wʋla pɪna falɛ."

65 Nɪɪ Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan taa anaakɔpʋ, kɛ ba naa yɪlɛ kun kakyan mʋ kanan mʋ nɪɪ fen nyi fɛɛ fɛn taalɛ waa mʋ."
66 Ɪmʋ sʋ ba kpee kakyan mʋ asɛ naa waa kʋtɔ kʋ tarɪ kubuu mʋ, nɪɪ ba lɛɛ akɪɪsʋpʋ yɪla yɛ ba kun kɪmʋ.

28

Yesu kelewu kyiŋi
(Maki 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

1 Kakɛ fʋʋtɛsa akɛ kamaa tɔ, ɪmʋ Kwasida akɛ nyenyenfuu mʋ, Mɛɛrɪ Magidalen maa Mɛɛrɪ banban mʋ, ba kpee naa kɪɪ kakyan mʋ.
2 Opula maŋa tɔ nɪɪ kasɛ ki gyingyen gaa. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ sʋsʋ ba gbiliti kubuu mʋ nɪɪ ki tii kakyan mʋ kɔnɔ mʋ, nɪɪ ɔ kyʋn kyɪna kɪmʋ sʋ.
3 Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ ɪɪ ŋalɪgɛ sʋ fɛɛ bʋlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ, nɪɪ mʋ atɔ bunsa mɔɔ ii fuuli parɛparɛ fɛɛ ateebi.
4 Nɪɪ bamʋ nɪɪ bee kun kakyan mʋ, ba maa wu kabɔɔ mʋ, kufuu kɪ kɪtaa bamʋ, nɪɪ ba kyɪkyaa tɪyɛ fɛɛ asa wusa mʋ.
5 Nɪɪ kabɔɔ mʋ tɔwɛ akyɪɪ mʋ yɛ, "Fan man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ n nyi fan maa kɪɪ fen biti Yesu mʋ nɪɪ ba da mʋ mata oyu laasa sʋ mʋ nɪn.
6 Ɔ man bʋ nfɪɪ, o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla tɔwɛ mʋ. Fan ba kɪɪ katɪn mʋ nɪɪ ba daa taa mʋ yɪla mʋ.
7 Fan bwii bilen naa tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ, 'O kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ, nɪɪ ɔ gyankpaa fanɛ ee kpee Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ. Tʋtɔ nɪɪ fen biti fan wu mʋ.' Fan nu, n tɔwɛ fanɛ nɪmʋ."
8 Ɪmʋ sʋ akyɪɪ mʋ, ba kpala lɪɪ kakyan mʋ asɛ, ba sʋ kufuu, yɛgɛ bamʋ ansi i gyii. Nɪɪ ba sɪlɛ ba naa tɔwɛ Yesu abɪɪlapʋ mʋ.
9 Opula tɔ nɪɪ Yesu gyaŋa bamʋ ɔkpa tɔ, nɪɪ ɔ yɛ, "N fwaala fanɛ." Nɪɪ ba nin tiri mʋ tɔ, kɪtaa mʋ ayaa tɔ muŋa sun mʋ.
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan man waa kufuu! Fan kpee naa tɔwɛ mɛ bɪrɪsa ana yɛ ba kpee Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ, tʋtɔ nɪɪ bee biti ba wu mɛ."

Akunpu mʋ asɪn tɔwɛsa

11 Akyɪɪ mʋ ba maa san ba bʋ ɔkpa tɔ bee kpee mʋ, kakyan mʋ akunpu mʋ akʋ ba kpee Gyerusalem kadɛ

tɔ naa buu sa aseepu abɪlɪsa kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ waa.
12 Aseepu bɪlɪsa yɛ abɪlɪsa ba maa
ba gyaŋɛ mʊ, ba ŋmina yɪla kʊtɔ mʊ
nɪɪ ba waa. Ɪmʊ sʊ ba sa anaakɔpʊ
akunpu mu afulee kʊkyɔ,
13 lan tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan tɔwɛ yɛ,
‘Mʊ abɪɪlapʊ mʊ ɪ ba kagyanbwɛ ba
yuuri Yesu kibuni mʊ taa kyʊn, saŋa
mʊ nɪɪ an dɛ nsɪɪrɛ mʊ.’
14 Nɪɪ falɛ asɪn nɪmʊ kan naa fʊʊ
Ɔkɪɪsʊpʊ Paleti asɛ mʊ, anɛ ii biti a
tɔwɛ yɪlɛ fanɛ kamaa, kɛ ɔ man waa
fanɛ sɛhn.”
15 Ɪmʊ sʊ anaakɔpʊ mʊ ba kɔɔlɛ
afulee mʊ, nɪɪ ba waa fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ ba tɔwɛ bamʊ yɛ ba waa mʊ. Nɪɪ
falɛ asɪn nɪmʊ ɪ yaasɛ loo Gyiwu abi
mʊ tɔ ba lɪɪ halɪɪ ndaga.

*Yesu taa kusun lala mʊ
waa mʊ abɪɪlapʊ abaa tɔ
(Maki 16:141-8; Luka 24:47-49)*

16 Nɪɪ abɪɪlapʊ kudu ɔkʊ mʊ ba
kpee kɪbɪɪ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile
ɔsʊwʊlɛ sʊ, katɪn mʊ nɪɪ Yesu wʊla
tɔwɛ bamʊ yɛ ba kpee mʊ.
17 Ba maa wu Yesu mʊ, ba muŋa
sun mʊ, nɪɪ bamʊ akʊ ba gyii ɪmɔɔrɛ
yɛ man gyɛ mʊ nɪn.
18 Nɪɪ Yesu nin tiri bamʊ, tɔwɛ yɛ,
“Ɪbwaarɛ taa sʊsʊ yɛ kasɛ sʊ ɔlʊn
kpini sa mɛ.
19 Ɪmʊ sʊ fan kpee dulinyaa tɔ
katɪn kʊmaa, naa waa asa kpini
mɛ abɪɪlapʊ. Fan gyee bamʊ
Ɪbwaarɛ kekyugyee, lɪɪ Ɔsɛ yɛ Obii
yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪtɪɪ tɔ,
20 kɛ fan kaapʊ bamʊ kɛ ba buu
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ n sa fanɛ kɔnɔ yɛ
fan waa mʊ. Fan nyiŋi fɛɛ n bʊ fanɛ
asɛ saŋa kʊmaa naa fʊʊ dulinyaa
laalaalʊwɛ.”

Yesu Krisito Asɪn danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Maki
kyʊrɔɔ mʊ

Gyɔn Okyugyeepu Asɪn Tɔwɛsa
(Matiwu 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyɔn 1:19-28)

1 Asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu Krisito,
Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ sʊ mʊ ndee.
2 Asɪn danbɪrasa mʊ i piili fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ
Isaya wʊla kyʊrɔɔ yɪla mʊ. Ɔ kyʊrɔɔ
asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla tɔwɛ
Mu-Bii Yesu Krisito mʊ yɛ,
"Kɪɪ, n biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ
gyankpaa fʊ,
mʊ ii biti ɔ ba lɔŋɔ fʊ ɔkpa mʊ."
3 Nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya bɪla
kyʊrɔɔ lɪɪ Gyɔn sʊ yɛ,
"Ɔnyɪn kʊ bʊ ofuli sʊ ee kuusi ɛɛ
tɔwɛ yɛ,
'Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ ɔkpa mʊ,
kɛ fan kyiigi mʊ ɪkpa-bi mʊ.' "
4 Asɪn mʊ ɪ ba kanɪn. Ɪmʊ ɪ gyɛ
yɛ Gyɔn maa ba ɔ naa ofuli sʊ ee
gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee, yɛgɛ
ɛɛ tɔwɛ Ɪbwaarɛ asɪn ɛɛ sa asa yɛ,
"Fan yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ n gyee fanɛ
Ɪbwaarɛ kekyugyee, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ
taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ."
5 Kesintin mɔɔ, asa gaalaagaa
ba lɪɪ Gyudeya ɪsʊwʊlɛ sʊ yɛ
Gyerusalem kadɛ lala mʊ tɔ bee
kpee Gyɔn asɛ ofuli maŋa sʊ, bɛɛ
tɔwɛ alibi mʊ nɪɪ ba waa, yɛgɛ Gyɔn
i gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee
Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ.
6 Nyɔɔma ifuu nɪɪ ba taa lʊʊ Gyɔn
kaalɛ bunsa, nɪɪ atɔbwaaya ɔwʊlɛ
mɔɔ nɪɪ ɔ kyaŋɛ waa mʊ kɪrɪsʊ. Mʊ
agyitɔ gyisa mɔɔ ɪ gyɛ ntuntunbi yɛ
ŋmasan.
7 Gyɔn ɪɪ tɔwɛ asa mʊ yɛ, "Ɔmʊ
nɪɪ ɔ bʊ mɛ kamaa ɛɛ ba mʊ, kyɔ
mɛ gaa, nɪɪ n man dagaa gbaa fɛɛ n
muŋa lɛɛ mʊ asɪbɪta.
8 Mɛɛ mɛ, nkyu nɪɪ n sʊ n gyee
fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee, amaa mɛɛ
mʊ bɪrɛ, ee biti ɔ taa Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ee gyee fanɛ."

Yesu Kekyugyee yɛ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ
(Matiwu 3:13-4:11; Luka 3:21-22, 4:1-4)

9 Tʊtɔ mʊ, Yesu lɪɪ Nasareti kadɛ
mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile kasɛ sʊ mʊ
ba Gyɔn asɛ. Nɪɪ Gyɔn gyee mʊ
Ɪbwaarɛ kekyugyee Gyɔdan ɔbʊn
mʊ tɔ.
10 Yesu maa dan lɪɪ ɔbʊn mʊ tɔ
yɪlɛ mʊ, o wu sʊsʊ maa bugi tɔ, nɪɪ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kpɪlɪgɛ lɪɪ
sʊsʊ fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ Yesu
sʊ.
11 Nɪɪ ɔbʊlɛ tɔwɛ lɪɪ sʊsʊ yɛ, "Fʊ ɪ
gyɛ mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa. Nɪɪ fʊ ɪ
bɔla mi ansi."
12 Opula maŋa tɔ nɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛgɛ nɪɪ Yesu kpee
ofuli sʊ.
13 Yesu kyɪna ofuli maŋa sʊ nkɛ
adɪna. Maa bʊ tʊtɔ mʊ, Sɪtaanɛ naa
tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ. Maa nfatabwɛ nkʊn ɪ
bʊ tʊtɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ba ba kyɛ
mʊ tɔ.

Yesu tɪɪ ɪkɪn akɪtapʊ ana
(Matiwu 4:12-22; Luka 4:14-15, 5:1-11)

14 Saŋa mʊ nɪɪ ba kɪtaa Gyɔn tii
obu kamaa mʊ, Yesu kpee Galile
kasɛ sʊ, ɔ naa ɛɛ tɔwɛ Ɪbwaarɛ asɪn
danbɪrasa mʊ ɛɛ sa asa.
15 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ ki tiri tɔ. Ɪmʊ sʊ
fan yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ fan kɔɔlɛ
Ɪbwaarɛ Asɪn danbɪrasa mʊ gyii."
16 Yesu maa naa Galile ɔbʊn kaa
mʊ, o wu ɪkɪn akɪtapʊ anyɔ akʊ,
Simon maa mu-supu Andiruwu, ba
maa tʊʊ kisewu ɔbʊn mʊ tɔ.
17 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan ba buu
mɛ, kɛ n waa fanɛ asa akɪtapʊ."
18 Opula maŋa tɔ nɪɪ ba yɛgɛ bamʊ
asewu mʊ yɪla, nɪɪ ba buu Yesu.
19 Yesu maa bɪla kpee mu ansi tɔ
gbɛrɛɛ mʊ, ɔ bɪla wu Gyemisi maa
mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana,
ba bʊ bamʊ ɔkʊlɪ tɔ bɛɛ lɔŋɔ bamʊ
asewu.
20 Yesu maa dan wu bamʊ mʊ, nɪɪ
ɔ tɪɪ bamʊ. Nɪɪ ba bwiiyaa bamʊ-sɛ
Sebedi maa mʊ ayaafɔlɛ yɛgɛ ɔkʊlɪ
tɔ, nɪɪ ba natɛ buu Yesu.

Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ sʊ Nbwɪɪ Libi (Luka 4:31-37)

21 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba
natɛ ba Kapanum kadɛ tɔ. Kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ maa fʊʊ mʊ, Yesu
kpee kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa naa
kaapʊ bamʊ abwaarɛsɪn.
22 Asa mʊ ba maa nu mʊ kɪkaapʊ
mʊ, ɪ waa bamʊ kɪyan, lɪɪ fɛɛ mʊ
kɪkaapʊ mʊ sʊ ɔlʊn, nɪɪ kɪ kwɪɪ yɛ
nbara akaapʊpʊ mʊ lɛɛ mʊ.
23 Bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa
mʊ tɔ mʊ, ɔnyɪn kʊ mʊ nɪɪ nbwɪɪ
libi ba tɛ mʊ sʊ mʊ, kuusi kenken
taasɛ Yesu yɛ,
24 "Yesu, Kanasareti-nyɪn, mɪnɛ
nɪɪ fii biti anɛ asɛ nfɪɪ? Fʊ ba kɛ fʊ
ba nyita anɛ nɪn, abɛɛ nɛnɛ? N nyi
ɔsa mʊ nɪɪ fʊ gyɛ. Fʊ gyɛ Ɩbwaarɛ
Nyɪmɪsa kyɪrɛkyɪrɛ mʊ."
25 Tʊtɔ nɪɪ Yesu pʊntɛ kabwɪɪ libi
mʊ sʊ yɛ, "Laatɔ, kɛ fʊ kʊsʊ ɔnyɪn
mʊ sʊ."
26 Nɪɪ kabwɪɪ libi mʊ ki gyingyen
ɔnyɪn mʊ, nɪɪ o kuusi kenken kʊsʊ
ɔnyɪn mʊ sʊ.
27 Kanɪn asɪn nɪmʊ ɪ waa asa
mʊ kɪyan, nɪɪ bɛɛ taasɛ abaa yɛ,
"Mɪnɛ asɪn ndee? Ɩnɪmʊ ɪ bɪla ɪ gyɛ
kɪkaapʊ pʊpwɛ kʊ nɪn? Kɪɪ, ɔnyɪn
nɪmʊ sʊ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɛɛ pʊntɛ nbwɪɪ
libi sʊ nɪɪ bee nu mʊ asɛ."
28 Tʊtɔ mʊ, Yesu asɪn nɪmʊ a
tɛɛ naa nu Galile ɔsʊwʊlɛ mʊ kpini
gyaŋɛ.

Yesu Kyɛ Asa Damantɛ (Matiwu 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ
mʊ ba lɪɪ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa
mʊ tɔ kpee Simon maa Andiruwu
kɪkpaara sʊ, nɪɪ Gyemisi maa Gyɔn
gbaa ba tii sʊ.
30 Simon mʊ-saa-kyɪɪsa ɪɪ lɔ kibir-
ima ɔ dɛ kalan sʊ. Ɩmʊ sʊ Yesu maa
loo kɪkpaara mʊ sʊ mʊ, nɪɪ ba buu
sa mʊ yɛ ɔkyɪɪ maŋa ɪɪ lɔ.
31 Tʊtɔ nɪɪ Yesu loo ɔkyɪɪ mʊ asɛ
obu-to, kɪtaa mʊ kɪbaa tɔ, kʊsaa mʊ
kyɪna. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nyɛ alanfɪya,
nɪɪ ɔ waa agyitɔ kɪtaa bamʊ kɪfɔ.
32 Kalaatɪpwɛɛ maŋa kyɔwɛ maa
dan ɛɛ tɪyɛ mʊ, nɪɪ asa ba taa alɔpʊ
yɛ bamʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ bamʊ
sʊ bɪya Yesu.
33 Kadɛ mʊ asa kpini ba ba gyaŋɛ
kɪkpaara maŋa kebunɔ.
34 Yesu kyɛ asa gaalaagaa alobi,
nɪɪ ɔ gya nbwɪɪ libi lɪɪ asa gaalaagaa
sʊ. Nbwɪɪ libi mʊ maa nyi Yesu sʊ
mʊ, ɔ man sa bamʊ ɔkpa yɛ ba tɔwɛ
kʊtɔ kʊ.

Yesu Tɔwɛ Asɪn Galile (Luka 4:42-44)

35 Kyaasɛ gyankpaasa maa dan
bʊn mʊ, nɪɪ Yesu kʊsʊ lɪɪ kɪkpaara
kpee opula mʊ nɪɪ ki du surum, kʊlɛ
kabwaarɛ kʊlɛ.
36 Tʊtɔ mʊ, Simon maa mʊ bɪrɪsa
ana ba naa bee biti Yesu.
37 Ba maa naa wu mʊ mʊ, nɪɪ ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa nɪmʊ naa ee
biti fʊ."
38 Nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Fan yɛgɛ kɛ a kpee ndɛ-bii mʊ nɪɪ
ɪ bʊ tiri nfɪɪ mʊ, kɛ n nyɛ naa tɔwɛ
abwaarɛsɪn tʊtɔ. Ɩnɪmʊ sʊ nɪɪ n lɪɪ
sʊsʊ ba kasɛ sʊ nfɪɪ."
39 Ɩmʊ sʊ ɔ natɛ Galile ɪsʊwʊlɛ
mʊ kpini gyaŋɛ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn
bamʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪgyaŋɛkpa,
yɛgɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi ɛɛ lɪɪ asa sʊ
ɛɛ sa bamʊ.

Yesu Kyɛ Ɔnyɪn kʊ (Matiwu 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Tʊtɔ mʊ, bootipu kʊ ba muŋa
Yesu ayaa tɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ ɪ gyɛ
fʊ kɪpɪrɛ tɔ mʊ, fɪɪ taalɛ yɛgɛ mɛ
n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʊ."
41 Nɪɪ mʊ asɪn ɪ waa Yesu kʊwɛɛ,
nɪɪ ɔ taa mʊ kɪbaa mata mʊ tɔwɛ yɛ,
"Ɩ gyɛ mɛ kɪpɪrɛ tɔ, ɪmʊ sʊ fʊ n-yɪɪ
ɪ lɔŋɔ sʊ."
42 Opula maŋa tɔ, nɪɪ kibootoo kɪ
yɛgɛ mʊ, nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
43 Pɔyɪ kɛ Yesu ɔ yɛgɛ ɔ natɛ mʊ,
ɔ da mu kumu tɔ yɛ,
44 "Man kan waa kɛ fʊ tɔwɛ falɛ
asɪn nɪmʊ sa ɔkʊ. Amaa taa fʊ n-yɪɪ
naa kaapʊ Ɩbwaarɛ oseepu, kɛ ɔ taa
fʊ atɔ waa saraga sa fʊ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ Mosesi kaapʊ yɪla mʊ, kɛ
ɔkʊmaa nɪmʊ o wu fɛɛ fʊ kʊlɔ mʊ
kɪ lʊwɛ."
45 Amaa ɔnyɪn mʊ dan lɪɪ kpee
katɪn kʊmaa nɪmʊ ɛɛ da kibonbon

ɛɛ sa asa yɛ Yesu ɩ kyɛ mʊ kibootoo. Ɩmʊ sʊ ɩ yɛgɛ nɩɩ Yesu man bɩla ɛɛ nyɛ ee loo kadɛ kʊ tɔ tentengilen. O kpee katɩn mʊ nɩɩ i du diin, yɛgɛ asa bɛɛ lɩɩ katɩn kʊmaa nɩmʊ bɛɛ ba mʊ asɛ.

2

Yesu Kyɛ Mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ-nyɩn kʊ (Matiwu 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Ɩ man gyii nkɛ nkʊ nɩɩ Yesu bwii kpee Kapanum, nɩɩ asa ba nu fɛɛ ɔ baa ɔ bʊ kɩkpaara sʊ.
2 Nɩɩ asa kʊkyɔ ba ba bɔla tʊtɔ, nɩɩ ɔkpa man bɩla ɔ bʊ tɔ, halɩɩ kebunɔ gbaa, yɛgɛ Yesu ɩ tɔwɛ bamʊ abwaarɛsɩn.
3 Nɩɩ asa ana akʊ ba sʊla mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ-nyɩn boobi kʊ bɛɛ bɩya Yesu.
4 Amaa sakyɔ sʊ mʊ, ba man nyɛ ɔkpa, nɩɩ ba taa ɔnyɩn mʊ dii obu mʊ sʊsʊ, katɩn mʊ nɩɩ ba taa ɩsɛ nyalɛ munla mʊ sʊ, nɩɩ ba foti ɔbɔ opula mʊ nɩɩ Yesu bʊ mʊ kyɛɛkyɛɛ, nɩɩ ba kpɩlɩgaa ɔlɔpʊ mʊ, yɛgɛ ɔ dɛ mʊ kalan sʊ ba yɩla kasɛ.
5 Yesu maa wu kanan mʊ nɩɩ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, nɩɩ ɔ tɔwɛ ɔnyɩn mʊ yɛ, “Mi-bii, n taa fʊ alibi kɛɛ fʊ.”
6 Nɩɩ Ɩbwaarɛ nbara akaapʊpʊ akʊ mʊ nɩɩ ba tɛ tʊtɔ mʊ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ bamʊ amu tɔ yɛ,
7 “Mɩnɛ kʊtɔ nbusaa asɩn nɩɩ ɔnyɩn nɩmʊ ɩ tɔwɛ falɛ? Anɩmʊ ɩɩ taalɛ taa alibi ɛɛ kɛɛ tii Ɩbwaarɛ sʊ.”
8 Opula tɔ nɩɩ Yesu bɩɩ mʊ nfɛɛrɛ tɔ kʊtɔ mʊ nɩɩ bɛɛ fɛ, nɩɩ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, “Mɩnɛ sʊ nɩɩ fɛn fɛ kanɩn nfɛɛrɛ?
9 Ɩmʊ ɩmɔɔ ɩ bʊsɩn kɩtɔwɛ? Fɛɛ n tɔwɛ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ mʊ yɛ, ‘N taa fʊ alibi kɛɛ fʊ,’ abɛɛ n tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Kʊsʊ kɛ fʊ taa fʊ kalan natɛ?’
10 N biti n kaapʊ fanɛ yɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa mʊ n sʊ ɔlʊn mʊ nɩɩ n taalɛ taa alibi kɛɛ dulinyaa nɩmʊ tɔ.” Ɩmʊ sʊ ɔ tɔwɛ mʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ mʊ yɛ,
11 “Mɛ ɩ tɔwɛ fʊ fɛɛ, kʊsʊ taa fʊ kalan kɛ fu kpewu.”
12 Nɩɩ ɔ kʊsʊ taa mʊ kalan waa bilen kpewu, yɛgɛ asa ba kɩɩ mʊ, nɩɩ i kyinkyin bamʊ gaa, nɩɩ ba yɩn Ɩbwaarɛ tɔwɛ fɛɛ, “An man pɩɩta wu falɛ asɩn nɩmʊ kakaakʊ.”

Yesu tɩɩ Lewi (Matiwu 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Yesu bwii kpee Galile ɔbʊn-kaa, nɩɩ asa damantɛ ba ba mʊ asɛ, nɩɩ o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ.
14 Maa kyʊn ee kpee mʊ, o wu Alifeyo mu-bii Lewi maa tɛ lenpoo ɔkɔɔlɛkpa. Nɩɩ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Ba buu mɛ.” Nɩɩ Lewi kʊsʊ buu mʊ.
15 Ɩmʊ kamaa tɔ, Yesu maa mʊ abɩɩlapʊ ba tɛ bee gyii Lewi kɩkpaara sʊ, nɩɩ lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ alibi awaapʊ damantɛ ba buu mʊ, nɩɩ bamʊ gaalaagaa ba be tii mʊ sʊ bee gyii agyitɔ.
16 Nɩɩ nbara akaapʊpʊ mʊ nɩɩ ba gyɛ Farasii abi mʊ, ba maa wu fɛɛ Yesu maa alibi awaapʊ yɛ lenpoo akɔɔlɛpʊ ba maa gyii mʊ, ba taasɛ yɛ, “Mɩnɛ kʊtɔ sʊ nɩɩ maa falɛ asa ɩ tɛ bee gyii?”
17 Yesu nu kʊtɔ mʊ nɩɩ bɛɛ tɔwɛ mʊ, nɩɩ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Bamʊ nɩɩ ba mɛɛ lɔ mʊ, be mee biti ɔkyɛpʊ, amɔɔ bamʊ nɩɩ bɛɛ lɔ. N man ba nɩn kɛ n ba tɩɩ adanbɩrasa awaapʊ, amɔɔ alibi awaapʊ.”

Noŋmina Asɩn (Matiwu 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Gyɔn Okyugyeepu abɩɩlapʊ yɛ Farasii abi bee ŋmina kɔnɔ. Nɩɩ asa akʊ ba kpee Yesu asɛ naa taasɛ mʊ yɛ, “Mɩnɛ sʊ nɩɩ Gyɔn Okyugyeepu abɩɩlapʊ yɛ Farasii abi abɩɩlapʊ bee ŋmina kɔnɔ, nɩɩ fʊ abɩɩlapʊ mʊ bɩrɛ be mee ŋmina?”
19 Nɩɩ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Kɩkyɩɩfɔ tɔ asa bɛɛ taalɛ ŋmina kɔnɔ yɛgɛ ɔkyɩɩfɔ mu-kuli san ɔ bʊ bamʊ asɛ? Ɩ mɛɛ yɛ ɩ waa kanɩn. Fɛɛ ɔkyɩɩfɔ mu-kuli san bʊ bamʊ asɛ falɛ.
20 Amaa saŋa kʊ ɩɩ ba nɩɩ bee biti ba taa ɔkyɩɩfɔ mu-kuli mʊ lɩɩ bamʊ asɛ. Kanɩn saŋa maŋa tɔ nɩɩ bee biti ba ŋmina kɔnɔ.
21 “Ba mɛɛ taa kikyibi pʊpwɛ bɛɛ mata kaalɛ dɩdaa ɔbɔ, lɩɩ fɛɛ kii biti kɩ kyatɛ kaalɛ mʊ tii sʊ.

22 Kanın maŋa nıı ɔkʊ mɛɛ taa
nta pʊpwɛ waa kʊtɔbwaaya ɔwʊlɛ
taakpe dıdaa tɔ. Nıı ɔ kan waa
kanın, nıı nta mʊ ıı bılɛ mʊ, ii biti ı
kyatɛ taakpe dıdaa mʊ nyita, kɛ nta
mʊ ı kyɛɛgɛ fɔyı. Amaa bɛɛ taa nta
pʊpwɛ waa taakpe pʊpwɛ tɔ, kɛ ımʊ
anyɔ mʊ ı man nyita."

Kakɛ Fʊʊtɛsa Asın
(Matiwu 12:1-8; Luka 6:1-5)

23 Kakɛ fʊʊtɛsa kʊ, nıı Yesu maa
mʊ abıılapʊ ba naa alʊn kadɔɔ kʊ
tɔ, nıı mʊ abıılapʊ ba piili bɛɛ gyayı
alʊn mʊ ıkʊ.
24 Nıı Farasii abi mʊ ba yɛ, "Kıı,
mınɛ sʊ nıı fʊ abıılapʊ bɛɛ waa kʊtɔ
mʊ nıı ı man dɛ ɔkpa kakɛ fʊʊtɛsa?"
25 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Fan
man pııta kalɛ kʊtɔ mʊ nıı Owura
Dawidi maa mʊ kamaa tɔ abi ba waa
saŋa mʊ nıı akʊn a mɔɔ bamʊ mʊ
nın?
26 Saŋa mʊ nıı Abiyata kyına
ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ oseepu bılısa
asɛ mʊ, Owura Dawidi loo Kab-
waarɛ-sunkpa obu mʊ tɔ naa taa
bodobodo mʊ nıı ba taa lɛɛ saraga
sa Ɩbwaarɛ mʊ wɛ, nıı ɔ sa mʊ
kamaa tɔ abi, yɛgɛ ı man dɛ ɔkpa fɛɛ
ba wɛ ımʊ, amɔɔ aseepu mʊ nkʊn."
27 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ fɛɛ,
"Nyımısa kıdanbırasa sʊ nıı
Ɩbwaarɛ waa kakɛ fʊʊtɛsa mʊ, man
gyɛ nyımısa nıı ba waa sa kakɛ
fʊʊtɛsa mʊ sa.
28 Ɩmʊ sʊ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ n kyɔ kakɛ fʊʊtɛsa
mʊ gbaa."

3

Ɔnyın kıbaa wusa-wuya
(Matiwu 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Yesu bwii kpee kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa. Ɔnyın kʊ mʊ nıı mʊ
kıbaa ki wu mʊ bʊ tʊtɔ.
2 Asa akʊ mɔɔ ba bʊ tʊtɔ nıı bee
biti kanan mʊ nıı ba nyɛ asın akʊ
taa pwıı Yesu. Ɩmʊ sʊ ba tɛ bee gyoo
fɛɛ Yesu ii biti ɔ kyɛ ɔnyın mʊ kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ, abɛɛ ɔ mɛɛ yɛ ɔ kyɛ mʊ.
3 Nıı Yesu tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ,
"Kʊsʊ yılɛ bamʊ ansi tɔ nfıı."
4 Nıı ɔ taasɛ asa mʊ yɛ, "Kımɔmɔ
nıı anɛ nbara mʊ ıı sa ɔkpa fɛɛ a
waa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ? Adanbırasa
abɛɛ alibi? A mɔlıgɛ asa abɛɛ a
mɔɔ?" Asa mʊ ba man taalɛ tɔwɛ
sɛhn.
5 Nıı Yesu kıı bamʊ kyaabɔɔ agbʊ
sʊ, nıı ı kɔ mʊ gaa lıı bamʊ kʊsʊ
tɔ ɔlʊn sʊ. Nıı ɔ tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ,
"Tɛɛŋɛ fʊ kıbaa." Nıı ɔ tɛɛŋɛ mʊ
kıbaa, nıı ki kyiŋi.
6 Tʊtɔ nıı Farasii abi mʊ ba lıı
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ, nıı
ba maa Herodi kamaa abi ba naa
waa kɔnɔ kʊlʊn ɔkpa mʊ nıı ba taa
kɛ ba mɔɔ Yesu.

Yesu Kyɛ Asa Damantɛ Alɔ
(Matiwu 12:15-16; Luka 6:17-19)

7 Yesu maa mʊ abıılapʊ ba lıı ıkaa
sʊ kpee Galile ɔbʊn ɔkaa, nıı asa
damantɛ ba lıı Galile yɛ Gyudeya
ısʊwʊlɛ sʊ ba buu mʊ.
8 Akʊ ba lıı Gyerusalem kadɛ lala
yɛ ısʊwʊlɛ mʊ nıı ı bʊ Idumiya, yɛ
Gyɔdan ɔbʊn kyɔwɛ kılıı yɛ Taayi
maa Sidon ndɛ lala mʊ abaafʊn. Asa
damantɛ ba ba Yesu asɛ, lıı fɛɛ ba nu
kʊtɔ mʊ nıı ɛɛ waa.
9 Sakyɔ mʊ sʊ mʊ, Yesu tɔwɛ mʊ
abıılapʊ mʊ yɛ ba lɔŋɔ ɔkʊlı yıla
mʊ, kɛ ba man nyɛ nin tiri mʊ tɔ.
10 Lıı fɛɛ ɔ kyɛ asa damantɛ, nıı
bamʊ nıı bɛɛ san bɛɛ lɔ mʊ kpini,
bee nin bee tiri mʊ, kɛ ba nyɛ mata
mʊ.
11 Nıı nbwıı libi wuya ana ba kan
wu mʊ mʊ, bɛɛ lıı bɛɛ tıyɛ mu ansi
tɔ, kɛ ba kuusi tɔwɛ fɛɛ, "Fʊ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ."
12 Nıı Yesu ı gya bamʊ fɛɛ ba man
tɔwɛ ɔkʊ ɔsa mʊ nıı ɔ gyɛ.

Yesu Lɛɛ mʊ Abıılapʊ Kudu Anyɔ.
(Matiwu 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Nıı Yesu kpee kıbıı sʊ, nıı ɔ tıı
asa mʊ nıı ee biti, nıı ba ba mʊ asɛ.
14 Nıı ɔ lɛɛ bamʊ tɔ asa kudu anyɔ,
nıı ɔ tıı bamʊ fɛɛ asunpu. Nıı ɔ
tɔwɛ bamʊ yɛ, "N lɛɛ fanɛ fɛɛ fan
baa fan bʊ mɛ asɛ, kɛ n sun fanɛ fan
naa tɔwɛ abwaarɛsın.
15 N biti n sa fanɛ ɔlʊn mʊ nıı fen
biti fan taalɛ taa gya nbwıı libi."

16 Asa kudu anyɔ mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ
mʊ atɪɪ ndee. Simon (mʊ nɪɪ Yesu
yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ Pita).
17 Sebedi mu-bii ana Gyemisi yɛ
Gyɔn, (mʊ nɪɪ Yesu yɪla bamʊ kɪtɪɪ
yɛ Bwanegesi ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ,
Bʊlayɪ kikpira nbii).
18 Bamʊ akʊ ɪ gyɛ Andiruwu yɛ
Filipu yɛ Batolome yɛ Matiwu yɛ
Tomasi yɛ Alifeyo mu-bii Gyemisi yɛ
Simon Seloti*,
19 yɛ Gyuda Isikariyoti, mʊ nɪɪ ɔ
ba lɛɛ Yesu sa mʊ.

Yesu maa Beelisebu
(Matiwu 12:22-32; Luka 11:14-23, 12:10)

20 Nɪɪ Yesu bwii kpee kewu tɔ. Nɪɪ
sakyɔ bɪla ba mʊ asɛ, halɪɪ maa mʊ
abɪɪlapʊ ba man nyɛ saŋa kɛ ba gyii.
21 Mʊ kʊʊpʊ ana ba maa nu falɛ
mʊ, ba sun ba naa kɪtaa mʊ ba, lɪɪ
fɛɛ ba nu asa bɛɛ tɔwɛ yɛ mʊ nfɛɛrɛ
i nyita.
22 Nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ nɪɪ ba
lɪɪ Gyerusalem mʊ akʊ ba yɛ, "Yesu
sʊ Beelisebu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ nbwɪɪ libi
kumu mʊ ɔlʊn. Mʊ ɪɪ sa mʊ ɔlʊn nɪɪ
ɛɛ taalɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi falɛ."
23 Ɪmʊ sʊ Yesu tɪɪ bamʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ kɪŋasan tɔ yɛ, "Ɔkpa mɔɔ sʊ
nɪɪ Sɪtaanɛ ɪ taalɛ gya Sɪtaanɛ?
24 Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ asa ba kan ba
barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʊ,
ɔsʊwʊlɛ maŋa i boyi.
25 Nɪɪ kɪkpaara sʊ asa ba kan
bɛɛ barɪgɛ tɔ bɛɛ kɔ yɛ abaa mʊ,
kɪkpaara maŋa i boyi.
26 Ɪmʊ sʊ mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ
kuwura-gyii kɪ kan kɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ
kɔ yɛ abaa mʊ, kɪɪ tɪyɛ kakpaa.
27 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ loo ɔlʊnpʊ
kɪkpaara sʊ naa swii mʊ atɔ natɛ.
Amɔɔ ɪ dagaa maa gyankpaa ŋmina
mʊ pɔyɪ, kɛ ɔ nyɛ ɔkpa loo mʊ
kɪkpaara sʊ yuuri mʊ atɔ.
28 N gyii fanɛ kesintin fɛɛ, Ɪbwaarɛ
ɪɪ taa nyɪmɪsa alibi kʊmaa yɛ mʊ
kɪtɔwɛ yii mʊ kʊmaa ɛɛ kɛɛ.
29 Amaa nyɪmɪsa kɪtɔwɛ yii
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bɪrɛ,
Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʊ, lɪɪ
fɛɛ ɔ waa alibi mʊ nɪɪ ɪ dɛ kakpaa
nɪn."
30 Yesu tɔwɛ ɪnɪmʊ nɪn, lɪɪ fɛɛ akʊ
bɛɛ yɛ ɔ sʊ nbwɪɪ libi.

Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana
(Matiwu 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Nɪɪ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana
ba ba yɪla nbwama, nɪɪ ba sun mʊ
asɛ yɛ ba tɪɪ mʊ.
32 Saŋa maŋa mʊ, asa ba kyɪna
kyaabɔɔ mʊ, nɪɪ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Kɪɪ
fu-nyi yɛ fu-supu ana ba bʊ nbwama
bee biti fʊ."
33 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Anɪmʊ
ɪ gyɛ mi-nyi yɛ mu-supu ana?"
34 Nɪɪ ɔ kɪɪ asa mʊ nɪɪ ba tɛ
kyaabɔɔ mʊ gyaŋɛ, nɪɪ ɔ yɛ, "Fan
kɪɪ! Banɪmʊ ɪ gyɛ Mi-nyi yɛ mi-supu
ana.
35 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa Ɪbwaarɛ
kebiti mʊ, mʊ ɪ gyɛ mi-supu, yɛ
mɛ-daa, yɛ mɛ-pɪɪkyɪɪ yɛ mi-nyi."

4

Ɔdɔɔpʊ kʊ kɪŋasan
(Matiwu 13:1-17; Luka 8:4-10)

1 Nɪɪ Yesu bɪla piili ɛɛ kaapʊ Galile
ɔbʊn kaa, nɪɪ asa damantɛ ba ba
kyaabɔɔ mʊ bɛɛ nu mʊ asɛ. Sakyɔ
sʊ mʊ, o loo ɔkʊlɪ mʊ nɪɪ kɪ gyan
nkyu sʊ ɔbʊn kaa, yɛgɛ asa ba yɪla
kidenbi sʊ.
2 Nɪɪ ɔ taa aŋasan tɔ kaapʊ bamʊ
atɔ damantɛ. Mʊ kɪkaapʊ tɔ mʊ nɪɪ
ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ,
3 "Fan nu, ɔdɔɔpʊ kʊ ɪ kyɪna kpee
ɔ naa ŋmatɛ ayu.
4 Saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ ŋmatɛ ayu mʊ,
ɪmʊ ɪkʊ ɪ tɪyɛ ɔkpa kaa, nɪɪ nbwiibi
ba ba tasɛ gyii.
5 Nɪɪ ɪkʊ ɪ tɪyɛ fʊlɛ sʊ, katɪn mʊ
nɪɪ ɪsɛ ɪ man bʊnyɛ, ɪmʊ sʊ ɪ kɔyɪ
bilen.
6 Ɪmʊ sʊ kyɔwɛ maa da mʊ, ɪ bwɪɪ,
nɪɪ i wu lɪɪ fɛɛ ɪ man sʊ ilin.
7 Nɪɪ ɪkʊ ɪ tɪyɛ iwii tɔ, nɪɪ iwii mʊ
ɪ dan nyan ɪmʊ, nɪɪ ɪ man talɛ sɔyɪ
abi.

* **3:18 3:18** Seloti kasɛ ɪ gyɛ ɔ mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mʊ asa, nɪɪ ee biti fɛɛ ba kɔ kɔɔlɛ bamʊ n-yɪɪ lɪɪ Roma kɪbanɛ kasɛ mʊ.

8 Nıı ıkʋ mɔɔ ı tıyɛ kasɛ danbırasa
tɔ. Nıı ı kɔyı dan nıı ı sɔyı abii. Ɩkʋ
ı sɔyı abi adısa, ıkʋ mɔɔ adisiye, nıı
ıkʋ mɔɔ kılıfa.”
9 Nıı Yesu lʋwɛ tɔwɛ yɛ, “Ɔmʋ nıı
ɔ sʋ asʋ nıı ee biti o nu mʋ, o nu.”

Kʋtɔ mʋ sʋ nıı Yesu bɔ kıŋasan mʋ

10 Ɩ maa ba san Yesu nkʋn mʋ, mʋ
abıılapʋ kudu anyɔ yɛ asa mʋ nıı
ba nu mʋ asın tɔwɛsa mʋ akʋ ba ba
taasɛ mʋ kıŋasan mʋ kasɛ.
11 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ bırɛ,
Ɩbwaarɛ lɛɛ kuwura-gyii mʋ asiri
asın kaapʋ fanɛ, amaa bamʋ nıı ba
man tii fanɛ sʋ bırɛ mʋ, aŋasan tɔ
nıı bɛɛ sʋ bɛɛ kaapʋ bamʋ.
12 Ɩmʋ sʋ,
‘bee biti ba kıı kɛ ba kıı, ba mɛɛ yɛ
ba wu,
bee biti ba nu, amaa ba mɛɛ yɛ
ba nu kasɛ.
Nıı ı man gyɛ kanın sʋ, naafɔɔ ba
tee bwii ba Ɩbwaarɛ asɛ,
kɛ ɔ taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ.’
”

Yesu lɛɛ ɔdɔɔpʋ kıŋasan mʋ kasɛ
(Matiwu 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Nıı Yesu taasɛ bamʋ yɛ, “Fan
man nu kıŋasan nımʋ kasɛ? Nɛnɛ
nıı fen biti fan nu kıŋasan kʋ kasɛ?
14 Ɔdɔɔpʋ mʋ ı gyɛ abwaarɛsın
ɔtɔwɛpʋ.
15 Asa akʋ ba du nın fɛɛ ayu mʋ
nıı ı tıyɛ ɔkpa kaa mʋ. Ba dan bee
nu abwaarɛsın mʋ, yɛgɛ Sıtaanɛ ı ba
lɛɛ abwaarɛsın mʋ lıı bamʋ nfɛɛrɛ
tɔ.
16 Akʋ mɔɔ ba du nın fɛɛ abi mʋ
nıı ı tıyɛ afʋlɛ sʋ mʋ. Ba dan nu
abwaarɛsın mʋ, bɛɛ taa kensi-gyii
kɔɔlɛ ımʋ.
17 Amaa ı maa mee loo bamʋ
nkɔlɔ kasɛ tɔ sʋ mʋ, ı mɛɛ kyɛɛrɛɛ
bamʋ tɔ. Ɩmʋ sʋ nıı awʋrʋfɔ abɛɛ
kanyanla dan ba bamʋ sʋ lıı ab-
waarɛsın sʋ mʋ, bɛɛ yɛgɛ Ɩbwaarɛ
kesun.
18 Akʋ mɔɔ ba du nın fɛɛ abi mʋ
nıı ı tıyɛ iwii tɔ mʋ. Kanın asa mʋ
bee nu abwaarɛsın.
19 Amaa kakyına kanımʋ tɔ
tɔɔrɔɔ yɛ kefulee biti kensi payı yɛ
dulinyaa atɔ kebiti libi, ı ba nyan
abwaarɛsın mʋ, nıı ı man taalɛ sɔyı
abi.
20 Nıı akʋ mɔɔ ba du nın fɛɛ
abi mʋ nıı ı tıyɛ ısɛ danbırasa tɔ
mʋ. Ba dan nu abwaarɛsın mʋ, bɛɛ
kɔɔlɛ ımʋ kɛ bɛɛ sɔyı abi. Akʋ bɛɛ
sɔyı adısa, akʋ adisiye, nıı akʋ gbaa
kılıfa.”

Ɔkʋ mee tuwa fıtıla waa npaa kasɛ
(Matiwu 5:15; Luka 8:16-18)

21 Nıı Yesu bıla bɔ kıŋasan kʋ yɛ,
“Be mee tuwa fıtıla kɛ ba taa waa
kolobi tɔ, abɛɛ ba taa waa npaa kasɛ.
Bee tuwa fıtıla ba sʋ bɛɛ gyaga kımʋ
ɔgyagakpa nın.
22 Ɩmʋ sʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kı
baala mʋ, kii biti kı lıı ifuli, kɛ kımʋ
nıı kii bun sʋ mʋ kii biti ki bugi tɔ.
23 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ o
nu.”
24 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ fɛɛ, “Fan fɛ
nfɛɛrɛ danbırasa lıı asın mʋ nıı fan
nu mʋ sʋ. Kʋtɔ kaalasa mʋ nıı fʋ
taa kaala sa fʋ tɔɔmaa mʋ, kımʋ nıı
Ɩbwaarɛ gbaa ii biti ɔ kaala sa fʋ, kɛ
ı ŋara fʋ lɛɛ mʋ.
25 Ɔsa mʋ nıı ɔ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ
tii sʋ, nıı ɔmʋ nıı ɔ man sʋ mʋ, halıı
pii mʋ nıı ɔ sʋ mʋ, bee biti ba kɔɔlɛ
lıı mʋ asɛ.”

Kʋtɔ duusa dansa kıŋasan

26 Nıı Yesu tɔwɛ fɛɛ, “Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii du nın fɛɛ ɔnyın kʋ mʋ
nıı ɔ ŋmatɛ ayu mʋ ndɔɔ tɔ.
27 Ɛɛ dɛ kɛ o kyiŋi kagyanbwɛ yɛ
kakyʋwapɛ, yɛgɛ ɔ man nyi kanan
mʋ nıı ayu mʋ ı waa nıı ı kɔyı nıı ı
dan.
28 Kasɛ mʋ ı yɛgɛ ayu mʋ ıı dan
nıı ıı kɔyı. Oyu mʋ ı gyankpaa kɔyı
kɛ ı nyɛ ɔtɔ kɛ ı kʋʋgɛ abi.
29 Ɩ dan mʋ, nıı ɔnyın mʋ ı taa
deebi naa tıŋɛ ımʋ lıı fɛɛ ımʋ saŋa
fʋʋ.”

Sinapi kibi kıŋasan
(Matiwu 13:31-32; Luka 13:18-19)

30 Nıı Yesu taasɛ fɛɛ, “Mınɛ
kʋtɔ nıı an biti a taa Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ waa sınkaala?
Mınɛ kıŋasan nıı an biti a taa kaapʋ
tɔ?

31 Ki du nɪn fɛɛ sinapi oyu kibi atɔ
duusa tɔ kpini kibi pii, nɪɪ bee duu
kɪmʊ.
32 Nɪɪ ba kan duu kɪmʊ mʊ, kɪ
kɔyɪ, nɪɪ kɪɪ dan kɪ gyɔɔ apʊnfa
kpini, nɪɪ kɪɪ waa n-yaabi lala halɪɪ
nbwiibi ba ba waa nsʊswaa kɪmʊ
onyin tɔ."
33 Aŋasan tɔ falɛ nɪɪ Yesu taa tɔwɛ
bamʊ abwaarɛsɪn. Ɔ tɔwɛ bamʊ
kanan mʊ nɪɪ bɛɛ taalɛ nu kasɛ.
34 Asɪn akʊ ɪ man bʊ tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ kɪŋasan. Amaa
saŋa kʊmaa nɪɪ ɪ ba san maa mʊ
abɪɪlapʊ nkʊn mʊ, ɛɛ lɛɛ ɪmʊ kasɛ
ɛɛ kaapʊ bamʊ.

Yesu yuula apaa
(Matiwu 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Kakɛ maŋa kalaatɪpwɛɛ asɛ nɪɪ
Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ fɛɛ, "Fan
yɛgɛ a faa kpee benbe."
36 Nɪɪ ba loo ɔkʊlɪ mʊ nɪɪ Yesu tɛ
kɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ ba yɛgɛ sakyɔ mʊ
ɔbʊn kaa, ɪkʊlɪ ɪkʊ gbaa i tii bamʊ
sʊ.
37 Ba maa kpee mʊ, nɪɪ afuu i tigi
kɔnɔ kʊlʊn, nɪɪ apaa ɪ waa nɪɪ ɪ
da nkyu ɪ waa ɔkʊlɪ mʊ tɔ naa san
gbɛrɛɛ kɛ ɔkʊlɪ mʊ ɔ bɔla.
38 Amaa Yesu taa mu kumu gyaga
keputu sʊ dɛ nsɪɪrɛ ɔkʊlɪ kɔnɔ. Nɪɪ
abɪɪlapʊ mʊ ba kyiŋi mʊ, nɪɪ ba
taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, a maa biti
a wu mʊ, ɪ man tiri fʊ?"
39 Nɪɪ Yesu kʊsʊ yɪlɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ
afuu mʊ fɛɛ, "Waa diin." Nɪɪ katɪn
kʊmaa waa diin.
40 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ fan sʊ kufuu? Fan
man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii nɪn?"
41 Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ gaa
nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, "Mɪnɛ Nyɪmɪsa
ndee? Halɪɪ afuu yɛ apaa gbaa i nu
mʊ asɛ."

5

Yesu gyan Nbwɪɪ Libi
lɪɪ ɔnyɪn kʊ sʊ
(Matiwu 8:29-34; Luka 8:26-39)

1 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba faa
kpee Galile ɔbʊn benbe, Gerasene
kabaafʊn.
2 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ ɔkʊlɪ tɔ, nɪɪ
ɔnyɪn kʊ mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ mʊ
sʊ mʊ, lɪɪ nkyan tɔ ba gyaŋa mʊ.
3 Ɔnyɪn maŋa tɛ nkyan mʊ tɔ nɪn.
Ɔkʊ man bɪla taalɛ da mʊ ɪgbɛɛ.
4 Lɪɪ fɛɛ saŋa kʊmaa nɪɪ ba da mʊ
ayaa yɛ abaa ɪgbɛɛ mʊ, ɛɛ tɪŋɛ ɪmʊ
nɪn. Nɪɪ ɔkʊ man bʊ tɔ kɛ ɔ taalɛ
gyii mʊ sʊ.
5 Ɔ naa ɔ naa nkyan yɛ abɪɪ tɔ
kyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ, nɪɪ ɛɛ taa
afʊlɛ ɛɛ kyaŋɛ mʊ n-yɪɪ yɛgɛ ee
kuusi.
6 Maa wu Yesu kata mʊ, ɔ sɪlɛ naa
gyaŋa mʊ, nɪɪ o muŋa mu ansi tɔ.
7 Nɪɪ o kuusi kenken tɔwɛ yɛ,
"Yesu, fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
Owura lala Mu-Bii. Maa fʊ an sʊ
mɪnɛ? Bɔ Ɪbwaarɛ fɛɛ fʊ mɛɛ yɛ fʊ
tɔɔrɔɔ mɛ."
8 Ɔnyɪn mʊ tɔwɛ kanɪn nɪn lɪɪ fɛɛ
Yesu wʊla tɔwɛ nbwɪɪ libi mʊ yɛ,
"Nbwɪɪ libi, fan lɪɪ ɔnyɪn mʊ tɔ."
9 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ kɪtɪɪ?"
Nɪɪ ɔ yɛ, "Bɛɛ tɪɪ mɛ yɛ Kʊkyɔ, lɪɪ fɛɛ
an kyɔ."
10 Nɪɪ ɔ mata sʊ ɛɛ kʊlɛ Yesu gaa fɛɛ
ɔ man gya nbwɪɪ libi mʊ lɪɪ ɔsʊwʊlɛ
maŋa tɔ.
11 Akuuri damantɛ akʊ ba bʊ tiri
tʊtɔ kɪbɪɪ kʊ sʊ bee gyii.
12 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ ba kʊlɛ Yesu
yɛ, "Yɛgɛ a naa loo akuuri mʊ tɔ."
13 Nɪɪ Yesu sa bamʊ ɔkpa, nɪɪ ba
lɪɪ ɔnyɪn mʊ tɔ naa loo akuuri mʊ
tɔ. Nɪɪ akuuri mʊ kpini bamʊ kɔnɔ
ɪ waa fɛɛ ngbɪn nyɔ mʊ, ba sɪlɛ
kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʊ ogee tɔ naa loo
nkyu tɔ muuri.
14 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ akuuri
mʊ sʊ mʊ, ba sɪlɛ kpee kadɛ tɔ yɛ
ndɔɔ ana tɔ naa tɔwɛ asa. Nɪɪ asa
ba ba kɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ waa.
15 Ba maa ba Yesu asɛ mʊ, ba wu
ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ daa ɔ sʊ nbwɪɪ libi
mʊ, bun ɪkaalɛ danbɪrasa ɔ tɛ, nɪɪ
mʊ nfɛɛrɛ tɔ ɪ dɛ. Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa
bamʊ.
16 Bamʊ nɪɪ ba taa bamʊ ansi wu
kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu waa mʊ, ba tɔwɛ
ɔnyɪn mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ mʊ sʊ,
yɛ akuuri mʊ asɪn sa asa.
17 Nɪɪ asa mʊ ba yɛ Yesu ɔ lɪɪ bamʊ
ɔsʊwʊlɛ sʊ.

18 Yesu maa loo ɔkʊlɪ tɔ mʊ, ɔnyɪn
mʊ nɪɪ nbwɪɪ libi ba daa ba tɛ mʊ sʊ
mʊ, kʊlɛ mʊ yɛ ɔ yɛgɛ ɔ buu mʊ.
19 Nɪɪ Yesu kina, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ
yɛ, "Bwii kpee kewu naa tɔwɛ fʊ
asa kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ
waa sa fʊ, yɛ kanan mʊ nɪɪ o wu fʊ
kʊwɛɛ."
20 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɪɪ tʊtɔ naa natɛ
kabaafʊn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Ndɛ Kudu
mʊ sʊ kpini, ɛɛ tɔwɛ asa kʊtɔ mʊ
nɪɪ Yesu waa sa mʊ. Nɪɪ i kyinkyin
bamʊ nɪɪ ba nu mʊ kpini.

Gyarosi mu-bii kyɪɪsa yɛ
ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ mata
Yesu kaalɛ mʊ
(Matiwu 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nɪɪ Yesu bwii loo ɔkʊlɪ tɔ faa
kpee ɔbʊn mʊ benbe, nɪɪ asa kʊkyɔ
ba ba sarɛ kyaabɔɔ mʊ.
22 Nɪɪ Gyarosi mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa abɪlɪsa mʊ tɔ
ɔkʊ ba tʊtɔ. Maa wu Yesu mʊ, nɪɪ ɔ
tɪyɛ mʊ ayaa tɔ.
23 Nɪɪ ɔ kʊlɛ mʊ gaa yɛ, "N kʊlɛ fʊ
nɪn, mi kebii kyɪɪsa-bi ɛɛ lɔ ee biti o
wu, ba taa fʊ abaa gyaga mʊ sʊ kɛ ɔ
nyɛ alanfɪya."
24 Nɪɪ maa Yesu ba yii sʊ bee kpee,
yɛgɛ sakyɔ ba mili Yesu sʊ ba buu
mʊ.
25 Ɔkyɪɪ kʊ nɪɪ nkalan ɪɪ da mʊ,
nsu kudu anyɔ, bʊ sakyɔ mʊ tɔ.
26 Ɔkyɪɪ mʊ nyita mu afulee mʊ
nɪɪ ɔ sʊ kpini akyɛpʊ asɛ kpɪnɛ, fɛɛ
naafɔɔ kʊlɔ mʊ kɪ bɔɔsɛ mʊ, amaa
kʊlɔ mʊ kɪ san kii tii sʊ.
27 O nu Yesu sʊ nɪɪ o loo sakyɔ mʊ
tɔ ba Yesu kamaa.
28 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ fɛ nfɛɛrɛ mu kumu
tɔ yɛ, "Naafɔɔ n daa nyɛ mata
mʊ kaalɛ gbaa nɪn, n biti n nyɛ
alanfɪya."
29 Nɪɪ ɔ mata Yesu kaalɛ, nɪɪ
nkalan mʊ ɪ tɪn opula tɔ. Nɪɪ o wu
mʊ n-yɪɪ tɔ fɛɛ mʊ awʊrʊfɔ kpini ɪ
kyʊn.
30 Opula tɔ nɪɪ Yesu bɪɪ fɛɛ ɔlʊn
kʊ lɪɪ mʊ tɔ, nɪɪ o biliŋi kɪɪ sakyɔ
mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ yɛ, "Anɪmʊ ɪ mata
mɛ kaalɛ?"
31 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba ba sa mʊ
kɔnɔ fɛɛ, "Fu wu kanan mʊ nɪɪ
sakyɔ mʊ mili fʊ sʊ, nɪɪ fʊ taasɛ yɛ,
'Anɪmʊ ɪ mata mɛ kaalɛ?' "
32 Nɪɪ Yesu biliŋi ɔ dan san ɛɛ kɪɪ
ee biti ɔsa mʊ nɪɪ ɔ mata mʊ kaalɛ
mʊ.
33 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ maa wu kʊtɔ mʊ
nɪɪ kɪ waa mʊ mʊ, nɪɪ ɔ taa kufuu
kyɪkyaa natɛ ba Yesu ansi tɔ, ba
muŋa mʊ ayaa tɔ, nɪɪ ɔ lɛɛ asɪn mʊ
kesintin kpini tɔwɛ mʊ.
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ fɛɛ,
"Mi-bii, fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nɪɪ fʊ
nyɛ alanfɪya, kpewu kɔkɔlɔ yuuli sʊ,
fʊ awʊrʊfɔ ɪ lʊwɛ."
35 Yesu maa san ɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ
nbɔɔ ba lɪɪ ɔbɪlɪsa Gyarosi kɪkpaara
sʊ ba tɔwɛ Gyarosi yɛ, "Fu kebii
kyɪɪsa-bi mʊ wu, mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ san
fɪɪ tɔɔrɔɔ ɔkaapʊpʊ mʊ?"
36 Nɪɪ Yesu lɛɛ mu ansi yɛgɛ bamʊ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ Gyarosi yɛ, "Man waa
kufuu, dan kɔɔlɛ gyii kanɪn."
37 Nɪɪ ɔ man bɪla yɛgɛ ɔkʊ buu mʊ
tii Pita yɛ Gyemisi yɛ mu-supu Gyɔn
sʊ.
38 Ba maa fʊʊ Gyarosi kɪkpaara sʊ
mʊ, ba wu asa ba maa waa ɪlawʊ
bɛɛ sawʊ kenken.
39 Nɪɪ Yesu loo taasɛ bamʊ fɛɛ,
"Mɪnɛ nɪɪ fɛn waa kanɪn? Mɪnɛ
kusu nɪɪ fen su kanɪn? Kebii mʊ
man wu, ɔ dɛ nsɪɪrɛ nɪn."
40 Nɪɪ asa mʊ ba ŋmasɛ mʊ.

Nɪɪ ɔ gya bamʊ kpini lɪɪ kewu, nɪɪ
maa kebii mʊ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi yɛ
mʊ abɪɪlapʊ asa mʊ ba loo obu mʊ
nɪɪ kebii kyɪɪsa-bi mʊ dɛ kɪmʊ tɔ
mʊ.
41 Nɪɪ ɔ kɪtaa kebii kyɪɪsa-bi mʊ
kɪbaa tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Talita
kuum." Kɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ fɛɛ, "Kebii
kyɪɪsa-bi, n yɛ fʊ kʊsʊ."
42 Opula tɔ nɪɪ kebii mʊ kʊsʊ, nɪɪ
ɔ natɛ. Kebii mʊ gyii nsu kudu anyɔ.
Nɪɪ asɪn mʊ i kyinkyin bamʊ gaa.
43 Nɪɪ Yesu sa bamʊ kɔnɔ yɛ ba
man kan tɔwɛ ɔkʊ kanɪn asɪn nɪmʊ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ fɛɛ ba sa kebii mʊ
agyitɔ kɛ o gyii.

6

Ba kina Yesu Nasareti
(Matiwu 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Nıı Yesu lıı tʊtɔ bwii kpee mʊ
gbaa-gbaa kadɛ tɔ, nıı mʊ abıılapʊ
ba buu mʊ kpee.
2 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ, o kpee kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ. Nıı
mʊ kıkaapʊ mʊ ki kyinkyin asa mʊ
nıı ba nu mʊ gaa, nıı ba taasɛ abaa
yɛ, "Fınɛ nıı ɔ nyɛ kıkaapʊ nımʊ lıı?
Fınɛ nıı ɔ nyɛ kanyaasın nımʊ lıı
halıı ɛɛ waa asın kyinkyinsa anımʊ?
3 Man gyɛ kapinta mʊ ndee? Man
gyɛ Mɛɛrı mu-bii mʊ nın? Man
gyɛ mu-supu ana ı gyɛ Gyemisi yɛ
Gyosefu yɛ Gyuda yɛ Simon? Man
gyɛ anaa mʊ-pııkyıı ana ı bʊ nfıı?"
Nıı ba kina kıkɔɔlɛ mʊ.
4 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɪbwaarɛ
ɔtɔwɛpʊ kʊmaa nımʊ sʊ bɛɛrɛɛ
katın kʊmaa, amɔɔ mʊ kadɛ tɔ yɛ
mʊ kıkpaara sʊ abi nkʊn asɛ nıı ɔ
man sʊ bɛɛrɛɛ."
5 Kanın sʊ mʊ, ɔ man taalɛ waa
adangana tʊtɔ kʊkyɔ, amɔɔ asa
kalısa akʊ nıı ɔ taa mʊ abaa gyaga
bamʊ sʊ nıı ba nyɛ alanfıya.
6 Nıı i kyinkyin mʊ gaa lıı fɛɛ asa
mʊ ba man kɔɔlɛ mʊ gyii.

Yesu sun mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ
(Matiwu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Nıı Yesu kpee ndɛ-bii mʊ nıı ı
maa mʊ kadɛ, ɛɛ kaapʊ bamʊ ab-
waarɛsın.
7 Nıı ɔ tıı mʊ abıılapʊ kudu anyɔ
mʊ, o sun bamʊ anyɔ-anyɔ, nıı ɔ sa
bamʊ ɔlʊn yɛ ba taa gya nbwıı libi.
8 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ fɛɛ, "Fan maa
kpee falɛ, fan man taa sɛhn, amɔɔ
fanɛ akpebi nkʊn. Fan man taa
agyitɔ abɛɛ adiikun abɛɛ afulee waa
fanɛ igyifa tɔ.
9 Fan waa asıbıta, amaa fan man
taa ıkaalɛ ıkʊ kıtaa tii sʊ.
10 Kıkpaara kʊmaa mʊ nıı ba
kɔɔlɛ fanɛ mʊ, fan kyına tʊtɔ naa
fʊʊ saŋa mʊ nıı fen biti fan lıı kadɛ
mʊ tɔ.
11 Nıı fan kan kpee kadɛ kʊ tɔ, nıı
ɔkʊ man kɔɔlɛ fanɛ abɛɛ nu fanɛ asɛ
mʊ, nıı fan kan fɛn lıı kanın kadɛ
maŋa tɔ mʊ, fan kpıkpaa fanɛ ayaa
tɔ ısɛ wʊrıgɛ tʊtɔ, kɛ ımʊ ii biti i gyii
bamʊ."
12 Nıı ba kpee naa tɔwɛ ab-
waarɛsın sa asa yɛ ba yɛgɛ alibi
kıwaa.
13 Nıı ba gya nbwıı libi damantɛ
kʊsʊ asa sʊ, nıı ba sʊswa alɔpʊ
damantɛ olifu nfɔ nıı ba nyɛ
alanfıya.

Gyɔn Okyugyeepu kelewu
(Matiwu 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Owura Herodi nu kʊtɔ mʊ nıı
kii kpee sʊ kpini, lıı fɛɛ Yesu kɔɔlɛ
kıtıı katın kʊmaa. Akʊ ba tɔwɛ yɛ
Gyɔn okyugyeepu mʊ ı bıla kyiŋi,
ımʊ sʊ nıı ɛɛ taalɛ ɛɛ waa kanın
asın kyinkyinsa.
15 Akʊ mɔɔ ba yɛ ɔ gyɛ Eligya nın,
nıı akʊ mɔɔ ba yɛ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ
atɔwɛpʊ dıdaa mʊ tɔ ɔkʊ nın.
16 Herodi maa nu Yesu asın mʊ,
nıı ɔ yɛ, "Ɔ gyɛ Gyɔn okyugyeepu
nın. Mɛ ı yɛgɛ nıı ba tın mu kumu,
amaa o bwii ba nkpa tɔ."
17 Herodi ı daa yɛgɛ nıı ba kıtaa
Gyɔn okyugyeepu, nıı ba taa ag-
beeleebi da mʊ, nıı ba taa mʊ tii
obu. Kʊtɔ mʊ sʊ nıı ɔ waa kanın
mʊ ı gyɛ fɛɛ, mʊ-ka Herodiya mʊ
nıı o kili mʊ, ɔ kɔɔlɛ mʊ lıı mu-supu
Filipu asɛ nın.
18 Lıı fɛɛ saŋa kʊmaa Gyɔn okyu-
gyeepu ıı tɔwɛ mʊ yɛ ı man dagaa
maa kɔɔlɛ mu-supu mʊ-ka kili.
19 Kanın sʊ nıı Gyɔn okyugyeepu
nyɛ kilibi Herodiya asɛ, nıı ee biti ɔ
mɔɔ mʊ, amaa ɔ man taalɛ.
20 Herodi sılɛ Gyɔn okyugyeepu,
lıı fɛɛ o nyi maa gyɛ nyımısa
danbırasa yɛ nyımısa kyırɛkyırɛ,
ımʊ sʊ nıı o kun mʊ. Herodi ii biti
Gyɔn abwaarɛsın kunu, amaa saŋa
kʊmaa mʊ nıı o nu ımʊ mʊ ıı tɔɔrɔɔ
mʊ gaa.
21 Herodiya ba nyɛ mu kebiti saŋa
mʊ nıı mu-kuli Herodi i gyii mʊ
kakɛ kʊʊgɛsa akɛ. Owura Herodi
dıŋa agyitɔ, nıı ɔ tıı kıbanɛ abılısa
yɛ anaakɔpʊ abılısa yɛ Galile abılısa
kparɛ-kparɛ yɛ ba be gyii bamʊ ansi.
22 Nıı Herodiya mu-bii kyıısa lıı
ba kyaa, nıı i gyii Herodi yɛ mʊ afɔ
ansi gaa. Nıı ɔ tɔwɛ kebii mʊ yɛ,

"Taasɛ mɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fii biti
kɛ n sa fʊ."
23 Nɪɪ ɔ bɔ ntan yɛ, "Kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ fii biti mʊ n biti n sa fʊ, halɪɪ
mi kuwura-gyii mʊ kɪbaafʊn gbaa."
24 Nɪɪ kebii mʊ lɪɪ ɪkaa sʊ naa
taasɛ mu-nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ lɪɪ
Owura Herodi asɛ.
Nɪɪ ɔ yɛ, "Tɔwɛ mʊ yɛ fii biti Gyɔn
okyugyeepu mu kumu."
25 Nɪɪ kebii mʊ waa bilen bwii
kpee Owura Herodi asɛ naa tɔwɛ mʊ
yɛ, "N biti Gyɔn okyugyeepu kumu
tangɪran sʊ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ."
26 Nɪɪ Owura Herodi kɔkɔlɔ ki
nyita mʊ gaa, amaa ɔ man taalɛ kina
lɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɔ tɛɛ bɔ ntan mʊ
afɔ ansi tɔ sʊ mʊ.
27 Nɪɪ o sun ɔnaakɔpʊ kʊlʊn yɛ ɔ
naa bɪya Gyɔn kumu. Nɪɪ o kpee obu
tiisa mʊ tɔ naa tɪn mʊ Gyɔn kumu.
28 Nɪɪ ɔ taa gyaga tangɪran sʊ taa
ba sa kebii kyɪɪsa-bi mʊ. Nɪɪ kebii
mʊ taa naa sa mu-nyi.
29 Gyɔn okyugyeepu abɪɪlapʊ ba
maa nu kanɪn mʊ, nɪɪ ba ba taa mu
kibuni sansa naa pula.

Yesu sa asa ŋgbɪn nnuu agyitɔ nɪɪ ba gyii ŋmɛ
(Matiwu 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14)

30 Yesu asunpu mʊ ba bwii ba Yesu
asɛ ba tɔwɛ mʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba waa
yɛ ɪmʊ nɪɪ ba kaapʊ.
31 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ asa kʊkyɔ bɛɛ
ba Yesu asɛ bee bwii sʊ mʊ, ba man
nyɛ saŋa ba gyii. Nɪɪ Yesu tɔwɛ
bamʊ fɛɛ, "Fan yɛgɛ a lɪɪ ɪkaa sʊ
kpee opula mʊ nɪɪ asa ba man bʊ,
kɛ fan nyɛ saŋa fʊʊtɛ gbɛrɛɛ."
32 Nɪɪ ba loo ɔkʊlɪ tɔ bamʊ nkʊn
bee kpee katɪn mʊ nɪɪ ɔkʊ man bʊ
mʊ.
33 Amaa asa damantɛ ba wu bamʊ,
nɪɪ ba bɪɪ bamʊ, nɪɪ ba waa bilen
taa ayaa tɔ sɪlɛ lɪɪ ndɛ mʊ tɔ kpini
gyankpaa naa gyoo bamʊ.
34 Yesu maa lɪɪ ɔkʊlɪ tɔ, nɪɪ o wu
sakyɔ mʊ, bamʊ asɪn ɪ kɪtaa mʊ
kʊwɛɛ, lɪɪ fɛɛ ba du nɪn fɛɛ nbʊlʊpʊ
mʊ nɪɪ ba man sʊ ɔkpapʊ. Tʊtɔ nɪɪ
o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ atɔ damantɛ.
35 Ɪ maa sʊ ii kpee kalaatɪpwɛɛ asɛ
mʊ, Yesu abɪɪlapʊ ba ba tɔwɛ mʊ yɛ,
"Kyɔwɛ tɛɛ ɛɛ lʊwɛ. Nɪɪ nfɪɪ mɔɔ
waa opula mʊ nɪɪ ɪ waa ɪkaa sʊ, nɪɪ
sɛhn man bʊ tɔ.
36 Ɪmʊ sʊ yɛgɛ ba kpee ndɔɔ ana
tɔ yɛ ndɛ-bii mʊ nɪɪ ɪ maa anɛ mʊ
naa sɔɔ kʊtɔ kʊ gyii."
37 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ
gbaa-gbaa fan sa bamʊ kʊtɔ kʊ kɛ
ba gyii."
Nɪɪ ba taasɛ Yesu yɛ, "Fii biti fɛɛ
a taa gbiti nderebi anyɔ* naa sɔɔ
bodobodo sa bamʊ?"
38 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ,
"Bodobodo afɪnɛ nɪɪ fan su? Fan
naa kɪɪ."
Ba maa naa kɪɪ mʊ, nɪɪ ba ba tɔwɛ
mʊ yɛ, "Bodobodo inuu yɛ ɪkɪn ɪnyɔ
nɪɪ an sʊ."
39 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ
mʊ yɛ ba yɛgɛ asa mʊ ba kyɪna
kʊbʊ-kʊbʊ afitiri bunboli sʊ.
40 Nɪɪ asa mʊ ba kyɪna kʊbʊ-kʊbʊ
buu abaa, akʊ kɪlɪfa akʊ mɔɔ
adunuu.
41 Nɪɪ Yesu taa bodobodo inuu yɛ
ɪkɪn ɪnyɔ mʊ, nɪɪ o diyaa mu ansi
kɪɪ sʊsʊ, nɪɪ ɔ fwaala Ɪbwaarɛ. Nɪɪ
ɔ taa sa abɪɪlapʊ mʊ, nɪɪ ba barɪgɛ
sa asa mʊ kpini. Nɪɪ ɔ bɪla barɪgɛ
ɪkɪn mʊ tɔ sa asa mʊ kpini.
42 Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ gyii naa fʊʊ
mʊ ɔkaa.
43 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba tasɛ
bodobodo yɛ ɪkɪn mʊ nɪɪ ɪ san mʊ
waa alantan kudu anyɔ tɔ, nɪɪ ɪ bɔla.
44 Anyɪn mʊ nɪɪ ba gyii agyitɔ mʊ
ba gyɛ ngbɪn nnuu.

Yesu natɛ nkyu sʊ
(Matiwu 14:22-23; Gyɔn 6:15-21)

45 Opula maŋa tɔ nɪɪ Yesu yɛgɛ nɪɪ
mʊ abɪɪlapʊ ba taa ɔkʊlɪ gyankpaa
mʊ, bee kpee Betisayida mʊ nɪɪ kɪ
bʊ benbe. Nɪɪ mɔɔ mʊ lɛɛ asa mʊ
ɔkpa.
46 Maa kala bamʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ o
kpee kɪbɪɪ sʊ, ɛɛ kʊlɛ Ɪbwaarɛ.
47 Ɪ maa ba fʊʊ kalaatɪpwɛɛ asɛ
mʊ, abɪɪlapʊ mʊ ba fʊʊ nkyu mʊ

* **6:37 6:37** Gbiti nderebi anyɔ du nɪn fɛɛ ɪbwaayɪ aburuwa kʊkɔka.

nsana, yɛgɛ Yesu nkʊn mɔɔ bʊ ki-
denbi sʊ.
48 Nɪɪ Yesu wu fɛɛ kɪpalɛ mʊ ki nu
abɪɪlapʊ mʊ, lɪɪ fɛɛ apaa mʊ ɪ gyaŋa
bamʊ. Kɪbwaayɪkɛ sʊ mʊ, Yesu natɛ
nkyu sʊ naa fʊʊ bamʊ asɛ nɪɪ ee biti
ɔ kyʊn bamʊ sʊ.
49 Amaa ba wu maa naa nkyu mʊ
sʊ, be nyi fɛɛ obuni nɪn, nɪɪ ba waa
ɪlawʊ.
50 Saŋa mʊ nɪɪ ba wu Yesu mʊ,
kufuu kɪ kɪtaa bamʊ kpini gaa. Nɪɪ
Yesu tɔwɛ bamʊ asɛ opula tɔ yɛ,
“Fan nyɛ nkɔlɔ, fan man waa kufuu,
mɛ nɪn.”
51 Nɪɪ Yesu loo bamʊ asɛ ɔkʊlɪ mʊ
tɔ, nɪɪ afuu mʊ a yɔɔ opula tɔ. Nɪɪ i
kyinkyin abɪɪlapʊ mʊ gaa,
52 lɪɪ fɛɛ ba man taalɛ nu kanan
mʊ nɪɪ Yesu sa anyɪn ngbɪn nnuu
agyitɔ mʊ kasɛ. Nɪɪ ɪ kɪtaa bamʊ
nfɛɛrɛ gaa.

Yesu kyɛ alɔpʊ Kanesareti (Matiwu 14:34-36)

53 Nɪɪ ba faa kpee benbe ɔsʊwʊlɛ
mʊ nɪɪ ba tɪɪ yɛ Kanesareti, nɪɪ ba
taa bamʊ ɔkʊlɪ dan.
54 Ba maa dan bɛɛ lɪɪ ɔkʊlɪ tɔ mʊ,
asa ba bɪɪ Yesu.
55 Nɪɪ asa ba sɪlɛ lɪɪ ɔsʊwʊlɛ maŋa
sʊ kpini bɛɛ ba Yesu asɛ, nɪɪ ba taa
alɔpʊ mʊ nɪɪ ba dɛ ɪkalan sʊ bɪya
mʊ.
56 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ Yesu kpee
ndɛ-bii abɛɛ ndɛ lala tɔ yɛ ndɔɔ ana
tɔ mʊ, asa bɛɛ kpiya alɔpʊ agya tɔ
yɛgɛ bɛɛ kʊlɛ mʊ yɛ ɔ yɛgɛ ba mata
mʊ kaalɛ. Bamʊ nɪɪ ba mata mʊ
kaalɛ kpini mʊ, ba nyɛ alanfɪya.

7

Adɪdaasɪn kɪkaapʊ (Matiwu 15:1-9)

1 Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ
mʊ akʊ, mʊ nɪɪ ba lɪɪ Gyerusalem ba
Yesu asɛ mʊ, ba sarɛ kyaabɔɔ mʊ.
2 Tʊtɔ nɪɪ ba wu fɛɛ Yesu abɪɪlapʊ
ba tɛ bee gyii agyitɔ yɛgɛ ba man
fwɪɪ bamʊ abaa kanan mʊ nɪɪ bamʊ
adɪdaasɪn ɪɪ kaapʊ mʊ.
3 Lɪɪ fɛɛ Farasii abi mʊ yɛ Gyiwu
abi kpini ba buu bamʊ naana ana
kɪkaapʊ dɪdaa mʊ nɪn, ba mɛɛ yɛ ba
gyii agyitɔ, amɔɔ ba fwɪɪ bamʊ abaa
kanan mʊ nɪɪ bamʊ adɪdaasɪn mʊ ɪɪ
kaapʊ.
4 Nɪɪ ba kan lɪɪ kɪgya tɔ ba mʊ, ba
mɛɛ yɛ ba gyii, amɔɔ ba fwɪɪ bamʊ
n-yɪɪ pɔyɪ. Nɪɪ ba bɪla ba sʊ ikisii lɪɪ
ɪkɔɔpʊ yɛ npulii yɛ ɪtasa atɔ kɪfwɪɪ
sʊ.
5 Ɪmʊ sʊ, nɪɪ Farasii abi mʊ yɛ
Ɪbwaarɛ nbara akaapʊpʊ mʊ ba
taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ kʊtɔ sʊ nɪɪ fʊ
abɪɪlapʊ bɪrɛ be mee buu anɛ naana
ana kɪkaapʊ dɪdaa mʊ, nɪɪ ba mɛɛ
bamʊ bɪrɛ ba sʊ abaa mʊ nɪɪ ɪ man
du kyɪrɛkyɪrɛ bee gyii agyitɔ?”
6 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Asɪn
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ ɔtɔwɛpʊ
Isaya sʊ nɪɪ ɔ kyʊrɔɔ yɪla lɪɪ fanɛ sʊ
mʊ, ɪ gyɛ kesintin. Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
‘Fan sʊ fanɛ nnɔ fɛn tɔwɛ yɛ fen sun
mɛ,
yɛgɛ ɪ man lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
7 Kɪyan nɪɪ fen sun mɛ,
lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa nɪɪ fɛn sʊ
fɛn kaapʊ fɛɛ mɛ, Ɪbwaarɛ
lɛɛ.’ ”
8 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Fan
kina Ɪbwaarɛ nbara mʊ, nɪɪ fan buu
nyɪmɪsa lɛɛ.”
9 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, “Fan sʊ
kanyaasɪn ɪkpa libi mʊ nɪɪ fɛn sʊ fɛn
taa Ɪbwaarɛ nbara yɪlɛ ɪkaa sʊ, kɛ
fan nyɛ buu nyɪmɪsa kɪkaapʊ sʊ.
10 Mosesi kaapʊ yɛ, ‘Taa bɛɛrɛɛ sa
fʊ-sɛ yɛ fu-nyi, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
tɔwɛ nnɔ wʊrɪgɛ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi
sʊ mʊ, ba mɔɔ mʊ.’
11 Amaa fanɛɛ fanɛ, fɛn yɛ nɪɪ
ɔkʊ kan tɔwɛ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi yɛ,
‘Kʊtɔ mʊ nɪɪ naafɔɔ fii biti fʊ nyɛ
lɪɪ mɛ asɛ mʊ ɪ gyɛ Koriban.’ (Kɪmʊ
kasɛ ɪ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba taa kɛɛ
Ɪbwaarɛ).
12 Kanɪn sʊ mʊ, ɔ sʊ ɔkpa fɛɛ o
kina kɪkyɛ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi tɔ.
13 Kanɪn kɪkaapʊ mʊ nɪɪ fan sʊ fɛn
kaapʊ asa falɛ ɪɪ yɛgɛ abwaarɛsɪn
mʊ ii biliŋi kɪyan. Atɔ damantɛ fɛɛ
ɪnɪmʊ nɪɪ fɛn waa.”

Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ waa nyɪmɪsa ineesi (Matiwu 15:10-20)

14 Nıı Yesu bıla tıı asa ba sarɛ mʊ
asɛ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔkʊmaa
nımʊ o nu mɛ asɛ, kɛ ɔ bıı asın nımʊ
kasɛ.
15 Sɛhn man bʊ tɔ nıı ıı lıı kewu ii
loo nyımısa tɔ nıı ıı waa mʊ ineesi,
amɔɔ asın mʊ nıı ıı lıı mʊ tɔ mʊ ıı
waa mʊ ineesi.
16 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ asʊ mʊ o
nu."
17 Yesu maa lıı asa mʊ asɛ kpee
kıkpaara sʊ mʊ, nıı mʊ abıılapʊ mʊ
ba taasɛ mʊ kıŋasan mʊ kasɛ.
18 Nıı Yesu taasɛ bamʊ fɛɛ, "Ɪmʊ
sʊ, fanɛ gbaa fen mee nu asın kasɛ
bilen? Fan man nyi fɛɛ kʊtɔ kʊ man
bʊ tɔ kıı lıı kewu nıı kii loo nyımısa
tɔ nıı kıı waa mʊ ineesi.
19 Lıı fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kii
loo nyımısa tɔ mʊ, ki mee kpee mʊ
kɔkɔlɔ tɔ, amɔɔ mʊ ɔtɔ tɔ, kɛ kı bıla
bɔla lıı mʊ n-yıı tɔ." (Yesu katɔwɛ
mʊ kı kaapʊ fɛɛ agyitɔ gyisa kʊmaa
i du kyırɛkyırɛ.)
20 Nıı Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Kʊtɔ
mʊ nıı kıı lıı nyımısa tɔ mʊ, kımʊ
ıı waa mʊ ineesi.
21 Lıı fɛɛ lıı nyımısa tɔ, yɛ mʊ
kɔkɔlɔ tɔ nıı nfɛɛrɛ libi yɛ kıbawʊlɛ
kigyii, yɛ keyu, yɛ asa kımɔɔ yɛ kılıı
okuli abɛɛ ɔkaa kamaa,
22 yɛ kensi payı libi yɛ kumu tɔ
ɔlʊn, yɛ kapına asa, yɛ kıgyagaa,
yɛ kayıı basa yɛ nyımısa kinyita yɛ
alala-sın yɛ kimelensi.
23 Ɪnımʊ kpini ıı lıı nyımısa
kɔkɔlɔ tɔ nın, nıı ıı waa mʊ ineesi."

Ɔkyıı kʊ kıkɔɔlɛ-gyii (Matiwu 15:21-28)

24 Nıı Yesu lıı Galile kpee Taayi
katınɛ. Nıı o loo kıkpaara kʊ sʊ, ɔ
man daa ee biti fɛɛ ɔkʊ o wu mʊ,
amaa ɔ man taalɛ baala mʊ n-yıı.
25 Ɔkyıı kʊ mʊ nıı nbwıı libi ba tɛ
mu-bii sʊ mʊ nu Yesu sʊ, nıı ɔ ba
mʊ asɛ bilen ba muŋa mʊ ayaa tɔ.
26 Ɔkyıı mʊ man gyɛ Gyiwu obii,
ɔ lıı Fonesiya mʊ nıı kı bʊ Siriya
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ nın. Nıı ɔ kʊlɛ Yesu
yɛ ɔ gya nbwıı libi mʊ lıı mu kebii
kyıısa-bi mʊ sʊ sa mʊ.
27 Nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ, "Ɪ
dagaa nbii mʊ ba maa gyii ŋmɛ pɔyı.
Ɪ man bʊrɔn fɛɛ ba taa nbii agyitɔ sa
igyoonɔ."
28 Nıı ɔkyıı mʊ sa kɔnɔ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ, ı gyɛ kesintin nın, amaa
nbii ba kan bee gyii agyitɔ nıı ıkʊ
ı lıı tıyɛ kasɛ mʊ, igyoonɔ bɛɛ tasɛ
bee gyii."
29 Nıı Yesu sa ɔkyıı mʊ kɔnɔ yɛ,
"Lıı kanan mʊ nıı fʊ sa mɛ kɔnɔ sʊ
mʊ, bwii kpewu, nbwıı libi mʊ ba
lıı fu kebii kyıısa-bi mʊ tɔ."
30 Nıı ɔkyıı mʊ bwii kpewu naa
wu kebii mʊ maa dɛ npaa sʊ yɛgɛ
nbwıı libi mʊ ba tɛɛ wʊla lıı mʊ tɔ.

Yesu kyɛ kpawu kʊ

31 Nıı Yesu lıı Taayi katınɛ, nıı ɔ
bɔla Sidon kpee Galile ɔbʊn-kaa naa
fʊʊ Dekapoli (Ndɛ kudu) ısʊwʊlɛ sʊ.
32 Tʊtɔ nıı asa akʊ ba taa kpawu
kʊ nıı ɔ mɛɛ taalɛ ɔ tɔwɛ yɛ ɔ dan
ba Yesu asɛ ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ taa mʊ
abaa gyaga mʊ sʊ sa bamʊ.
33 Nıı Yesu taa kpawu mʊ lıı asa
tɔ kpee ıkaa sʊ, taa mʊ abaa-bi waa
mʊ asʊ tɔ. Nıı ɔ tʊʊ nkyɔlɛ nıı ɔ
mata mʊ kanandʊlʊ.
34 Nıı Yesu diyaa mu ansi kıı sʊsʊ,
nıı o muusi. Nıı ɔ tɔwɛ ɔnyın mʊ yɛ,
"Ɪfata." Kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ, "Bugi
tɔ."
35 Opula tɔ nıı ɔnyın mʊ asʊ a tigi,
nıı ee nu katɔwɛ, nıı ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ
danbırasa.
36 Nıı Yesu tɔwɛ asa mʊ yɛ ba
man kan tɔwɛ sa ɔkʊ. Amaa kıgya
damantɛ nıı ɔ gya bamʊ mʊ, saamʊ
nıı bɛɛ lɔŋɔ bɛɛ tɔwɛ bee tii sʊ.
37 Nıı i kyinkyin asa mʊ gaa nıı
ba yɛ, "Ɔ waa kʊtɔ kʊmaa nımʊ
danbırasa. Ɔ yɛgɛ nıı akpawu bee
nu, nıı anaamuu bɛɛ tɔwɛ."

8

Yesu sa asa ngbın nna agyitɔ (Matiwu 15:32-39)

1 Kanın nkɛ maŋa tɔ mʊ, sakyɔ
damantɛ kʊ bıla ba sarɛ Yesu asɛ.
Nıı ba maa man sʊ agyitɔ akʊ ba gyii
mʊ, Yesu tıı mʊ abıılapʊ mʊ ba mʊ
asɛ nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
2 "Asa nımʊ asın ı sʊ mɛ kʊwɛɛ,
lıı fɛɛ ndaga nkɛ nsa ndee ba maa

bʋ mɛ asɛ, nɪɪ ba man sʋ agyitɔ akʋ ba gyii.
3 Nɪɪ n kan tɔwɛ bamʋ yɛ ba bwii kpewu mʋ, bee biti ba naa kirin-kirin ɔkpa tɔ, lɪɪ fɛɛ bamʋ akʋ ba lɪɪ kata-kata."
4 Nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba taasɛ Yesu yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ an biti a nyɛ agyitɔ kiperi kɪnɪmʋ sʋ sa asa damantɛ nɪmʋ?"
5 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Bodobodo afɪnɛ nɪɪ fan sʋ?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Asunɔ nɪɪ an sʋ."
6 Nɪɪ Yesu yɛgɛ nɪɪ asa mʋ ba kyʋn kyɪna kasɛ. Nɪɪ ɔ taa bodobodo asunɔ mʋ, nɪɪ ɔ fwaala Ɩbwaarɛ nɪɪ ɔ kpɛɛ-kpɛɛ ɪmʋ tɔ taa sa mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ ba barɪgɛ tɔ sa asa mʋ ba gyii, nɪɪ ba barɪgɛ tɔ sa bamʋ.
7 Nɪɪ Yesu bɪla taa ɪkɪn gbɛrɛɛ mʋ nɪɪ ba sʋ mʋ, fwaala Ɩbwaarɛ bɪla sa mʋ abɪɪlapʋ yɛ ba barɪgɛ ɪmʋ tɔ sa asa mʋ.
8 Nɪɪ asa mʋ kpini ba gyii ŋmɛ. Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba tasɛ-tasɛ bamʋ agyisan mʋ bɔla alantan asunɔ.
9 Asa mʋ nɪɪ ba gyii kanɪn agyitɔ maŋa mʋ, ba gyɛ asa ngbɪn nna. Ɩmʋ kamaa tɔ, nɪɪ Yesu yɛgɛ bamʋ, nɪɪ ba kpewu.
10 Opula maŋa tɔ, nɪɪ Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba loo ɔkʋlɪ tɔ faa kyʋn Dalimanuta ɔsʋwʋlɛ sʋ.

Farasii abi bee biti adangana (Matiwu 16:1-4)

11 Farasii abi akʋ ba ba Yesu asɛ ba gyii mʋ ɪmɔɔrɛ, kɛ ba nyɛ wu mʋ kilibi. Nɪɪ ba tʋʋ Yesu tɔ kɪɪ yɛ ɔ waa sʋsʋ adangana akʋ kaapʋ bamʋ.
12 Tʋtɔ nɪɪ o muusi, nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ sʋ nɪɪ fanɛ nbɪɪnbɪɪ asa fen biti adangana fen wu? N biti n tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, n mɛɛ yɛ n waa kanɪn adangana maŋa kaapʋ fanɛ kpaa."
13 Nɪɪ Yesu yɛgɛ bamʋ tʋtɔ naa loo mʋ ɔkʋlɪ tɔ faa kyʋn benbe.

Fan baa fan daa Farasii abi yɛ Herodi kɪkaapʋ sʋ (Matiwu 16:5-12)

14 Yesu abɪɪlapʋ mʋ ba tan sʋ fɛɛ ba maa man taa bodobodo kʋkyɔ, amaa bodobodo kukuli kʋlʋn ɪ bʋ bamʋ asɛ ɔkʋlɪ mʋ tɔ.
15 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kɪɪ danbɪrasa kɛ fan baa fan da fanɛ n-yɪɪ sʋ, lɪɪ Farasii abi yɛ Herodi asa bamʋ kɪfɛ mʋ nɪɪ kii tin bodobodo mʋ."
16 Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ ba piili bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, "A maa man lɛɛ bodobodo kʋkyɔ sʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ kanɪn mʋ abɛɛ?"
17 Yesu maa bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ sʋ nɪɪ fɛn tɔwɛ fanɛ kɪman sʋ bodobodo kʋkyɔ mʋ asɪn? Ɩmʋ sʋ, fan man pɪɪta bɪɪ mɛ awaasa kasɛ? Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ mɛɛ taalɛ ɪ kɪtaa atɔ bilen kanɪn?
18 Fan sʋ ansi, fan man kɪɪ? Nɪɪ fan sʋ asʋ, fan mee nu? Fen mee nyiŋi asɪn nɪn abɛɛ?
19 Saŋa mʋ nɪɪ n taa bodobodo anuu barɪgɛ sa asa ngbɪn nnuu nɪɪ ba gyii mʋ, alantan afɪnɛ nɪɪ fan tasɛ agyisan mʋ bɔla?"
Nɪɪ ba yɛ, "Alantan kudu anyɔ."
20 Nɪɪ Yesu bɪla taasɛ yɛ, "N maa taa bodobodo asunɔ barɪgɛ tɔ sa asa ngbɪn nna nɪɪ ba gyii mʋ, alantan afɪnɛ nɪɪ fan tasɛ agyisan mʋ bɔla?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Alantan asunɔ."
21 Nɪɪ Yesu yɛ, "Ɩnɪmʋ kpini kamaa mʋ, fan man taalɛ bɪɪ ɪmʋ kasɛ?"

Yesu kyɛ gyaatanapʋ-nyɪn kʋ Betisayida kadɛ tɔ

22 Nɪɪ Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba kpee Betisayida kadɛ tɔ, nɪɪ asa akʋ ba taa gyaatanapʋ kʋ ba kʋlɛ Yesu fɛɛ ɔ taa mʋ kɪbaa mata mʋ.
23 Nɪɪ Yesu kɪtaa gyaatanapʋ mʋ kɪbaa tɔ, taa mʋ lɪɪ kadɛ mʋ nb-wama. Nɪɪ Yesu tʋʋ nkyɔlɛ waa mu ansi tɔ, nɪɪ ɔ taa mʋ abaa gyaga mʋ sʋ, nɪɪ ɔ taasɛ mʋ yɛ, "Fɪɪ wu atɔ?"
24 Nɪɪ gyaatanapʋ mʋ diyaa mu ansi sʋsʋ, nɪɪ ɔ yɛ, "N wu asa ba maa naa, nɪɪ ba du fɛɛ iyu ɪ maa naa mʋ."
25 Nɪɪ Yesu bɪla taa mʋ abaa gyaga ɔnyɪn mu ansi sʋ, nɪɪ mu ansi mʋ i bugi, nɪɪ mu ansi mʋ ɪ nyɛ alanfɪya, ɪɪ kɪɪ danbɪrasa.

26 Nɪɪ Yesu tɔwɛ gyaatanapʋ mʋ yɛ, “Kpewu! Amaa man bɪla bwii kpee kadɛ mʋ tɔ.”

Pita lɛɛ kaapʋ ɔsa mʋ nɪɪ Yesu gyɛ
(Matiwu 16:33-20; Luka 9:18-21)

27 Nɪɪ Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba kpee ndɛ-bii mʋ nɪɪ ɪ bʋ Kasariya Filipi kadɛ mʋ asɛ. Ba maa kpee mʋ, nɪɪ Yesu taasɛ mʋ abɪɪlapʋ yɛ, “Anɪmʋ nɪɪ asa ba yɛ n gyɛ?”
28 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Akʋ ba yɛ fʋ ɪ gyɛ Gyɔn okyugyeepu mʋ, akʋ mɔɔ ba yɛ fʋ ɪ gyɛ Eligya, nɪɪ akʋ mɔɔ ba yɛ fʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ tɔ ɔkʋ.”
29 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, “Nɪɪ fanɛ mɔɔ, fan yɛ anɪmʋ nɪɪ n gyɛ?” Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fʋ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.”
30 Nɪɪ Yesu gya bamʋ yɛ ba man kan tɔwɛ ɔkʋ ɔsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ.

Yesu tɔwɛ mʋ awʋrʋfɔ kuwu yɛ mʋ kelewu asɪn
(Matiwu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ, “I dagaa fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa maa wu awʋrʋfɔ gaa, kɛ Gyiwu abɪlɪsa yɛ Ɩbwaarɛ aseepu abɪlɪsa yɛ Ɩbwaarɛ nbara akaapʋpʋ ba kina mɛ. Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ nkɛ nsa kamaa mʋ, n biti n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba.”
32 Amaa Yesu maa bugi mʋ asɪn mʋ tɔ pensen kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ mʋ, nɪɪ Pita tɪɪ mʋ lɪɪ ɪkaa sʋ ɛɛ tɔwɛ yii mʋ.
33 Amaa Yesu, biliŋi kɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ Pita yɛ, “Lɪɪ mɛ sʋ, fʋ Sɪtaanɛ nɪmʋ. Fʋ nfɛɛrɛ ɪ man lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, ɪ lɪɪ nyɪmɪsa asɛ nɪn.”
34 Nɪɪ Yesu tɪɪ sakyɔ mʋ yɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba ba mʋ asɛ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ o buu mɛ mʋ, ɪ dagaa fɛɛ o kina mʋ n-yɪɪ, kɛ ɔ sʋla mʋ oyu laasa kɛ o buu mɛ.
35 Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ o kun mʋ gbaa-gbaa mʋ nkpa mʋ, ee biti ɔ pan nkpa mʋ. Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ pan mʋ nkpa lɪɪ mɛ yɛ asɪn danbɪrasa mʋ sʋ mʋ, ee biti ɔ nyɛ mʋ nkpa.
36 Nɪɪ fʋ kan nyɛ dulinyaa tɔ kʋtɔ kʋmaa, nɪɪ fʋ pan fʋ nkpa mʋ, mɪnɛ nɪɪ fʋ nyɛ?
37 Abɛɛ mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ taalɛ ɔ taa kyarɛ mʋ nkpa?
38 Nɪɪ ɔkʋ kan waa ipeeli lɪɪ mɛ yɛ mɛ kɪkaapʋ sʋ, nbɪɪnbɪɪ kakyɪna nɪmʋ tɔ abi mʋ nɪɪ alibi yɛ Ɩbwaarɛ kɪman-sɪlɛ kɪ bʋ bamʋ tɔ falɛ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ kan ba yɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa yɛ mʋ sʋsʋ nbɔɔ mʋ, ngbaa mɛ ii biti ɪ baa ɪ sʋ mɛ ipeeli sa kanɪn ɔsa maŋa.”

9

1 Nɪɪ Yesu bwii kyaga sʋ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ fɛɛ akʋ ba bʋ fanɛ tɔ nfɪɪ nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba wu lewu, amɔɔ ba wu Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kɪ maa ba ɔlʋn sʋ.”

Yesu n-yɪɪ kɪ kyɛɛgɛ
(Matiwu 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Nkɛ nsiye kamaa tɔ mʋ, Yesu taa mʋ abɪɪlapʋ mʋ asa, Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn tii mʋ n-yɪɪ sʋ dii kɪbɪɪ lala kʋ kpee, nɪɪ ba bʋ tʋtɔ bamʋ nkʋn. Nɪɪ Yesu kayɪɪ-wʋlɛ kyɛɛgɛ bamʋ ansi sʋ.
3 Nɪɪ mʋ ɪkaalɛ bunsa gbaa ɪ lɔŋɔ fuuli parɛparɛ ɪ ŋalɪgɛ sʋ. Ɔkʋ man bʋ dulinyaa nɪmʋ tɔ nɪɪ ɛɛ taalɛ fwɪɪ kaalɛ kɛ ki fuuli parɛparɛ kanɪn kudubi.
4 Opula maŋa tɔ mʋ, ba ba kɪɪ mʋ, Ɩbwaarɛ asa dɪdaa anyɔ, Eligya yɛ Mosesi, ba lɪɪ ba, nɪɪ ba maa Yesu bɛɛ tɔwɛ.
5 Nɪɪ Pita tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, ɪ bʋrɔn gaa fɛɛ a maa bʋ nfɪɪ. Ɩmʋ sʋ, yɛgɛ kɛ a yii abu asa, fʋ lɛɛ kʋkʋ, Eligya lɛɛ kʋkʋ, Mosesi lɛɛ kʋkʋ.”
6 Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa Pita maa abɪɪlapʋ banban mʋ gaa, nɪɪ ba man bɪla be nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ ba tɔwɛ.
7 Nɪɪ kabwaarɛ wʋlɛ ba bun bamʋ sʋ, nɪɪ ɔbʋlɛ kʋ lɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ mʋ tɔ tɔwɛ yɛ, “Ɔnɪmʋ ɪ gyɛ mi-Bii-nyɪnsa mʋ nɪɪ n sʋ kebiti sa. Fan nu mʋ asɛ.”

8 Opula maŋa tɔ, abɪɪlapʋ mʋ ba
maa kɪɪ kyaabɔɔ mʋ, ba man bɪla
wu ɔkʋ bamʋ asɛ, amɔɔ Yesu nkʋn.
9 Ba maa kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʋ sʋ bɛɛ
ba mʋ, nɪɪ Yesu da bamʋ amu tɔ yɛ,
"Fan man tɔwɛ ɔkʋ yɛ ɔkʋ kʋtɔ mʋ
nɪɪ fan wu, naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ n bwii
kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʋ."
10 Nɪɪ ba nu sa mʋ, amaa bamʋ
wʋlɛ-wʋlɛ ɪɪ taasɛ abaa yɛ, "Kikyiŋi
lɪɪ lewu tɔ nɪmʋ kasɛ kaapʋ nɛnɛ?"
11 Nɪɪ ba taasɛ Yesu yɛ, "Mɪnɛ sʋ
nɪɪ nbara akaapʋpʋ mʋ bɛɛ tɔwɛ
yɛ ɪ dagaa Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Eligya
maa gyankpaa ba pɔyɪ?"
12 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɪ gyɛ
kesintin fɛɛ Eligya ii biti ɔ gyankpaa
ba, kɛ ɔ ba lɔŋɔ kʋtɔ kʋmaa kɪnɪmʋ.
Amaa mɪnɛ sʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʋ n biti n wu
awʋrʋfɔ gaa kɛ asa ba kina mɛ?
13 N tɔwɛ fanɛ yɛ Eligya tee bwii
ba, nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ asa bee biti mʋ,
ba tɛɛ taa waa mʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
ba wʋla kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʋ tɔ lɪɪ mʋ sʋ mʋ."

Yesu kyɛ kebii kyɪɪsa-bi mʋ nɪɪ ɔ sʋ nbwɪɪ libi (Matiwu 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Ba maa kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʋ sʋ
bɛɛ ba abɪɪlapʋ asansa mʋ asɛ mʋ,
ba wu sakyɔ damantɛ kʋ maa yɪlɛ
kyaabɔɔ bamʋ, yɛgɛ ba maa nbara
akaapʋpʋ mʋ bee gyii ɪmɔɔrɛ.
15 Asa mʋ ba maa wu Yesu maa
ba mʋ, i kyinkyin bamʋ, nɪɪ ba sɪlɛ
kpee mʋ asɛ naa fwaala mʋ.
16 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ
ɪmɔɔrɛ nɪɪ fanaa bamʋ fen gyii
mʋ?"
17 Nɪɪ ɔkʋ lɛɛ kɔnɔ lɪɪ sakyɔ mʋ
tɔ yɛ, "Ɔkaapʋpʋ, kabwɪɪ libi kʋ tɛ
mi-bii sʋ, nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ
n taa mʋ ba fʋ asɛ.
18 Ɪ dan kan kyɪna mʋ sʋ de, ɪ sʋ
mʋ ɪ tʋʋ kasɛ, yɛgɛ mʋ kɔnɔ tɔ kii
fuu afʋfʋʋ, yɛgɛ ɛɛ wɛ mʋ anyi tɔ,
nɪɪ ee kirin. N ba kʋlɛ fʋ abɪɪlapʋ
mʋ yɛ ba kʋsaa kanɪn nbwɪɪ libi
maŋa lɪɪ mi-bii mʋ sʋ, amaa ba man
taalɛ."
19 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "O! Fanɛ
ndaga kakyɪna nɪmʋ tɔ asa mʋ nɪɪ
fan man sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii. Nɛnɛ nɪɪ
fen biti yɛ n nyɛ kenyiita sa fanɛ?
Fan taa kebii mʋ bɪya mɛ nfɪɪ."
20 Ba maa taa kebii mʋ bɪya mʋ,
nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ maa wu Yesu mʋ,
opula maŋa tɔ nɪɪ ɪ taa kebii mʋ tʋʋ
kasɛ fɛɛ kigbingbin. Ɔ dɛ ee gbiliti
yɛgɛ mʋ kɔnɔ tɔ kii fuu afʋfʋʋ.
21 Nɪɪ Yesu taasɛ kebii mʋ mʋ-sɛ
yɛ, "Kanan mʋ nɪɪ ɪ waa mʋ falɛ mʋ,
ɪ tɛɛ kyɛɛrɛɛ do?"
Nɪɪ mʋ-sɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Lɪɪ koo mu
kebii tɔ nɪɪ ɪ waa mʋ kanɪn.
22 Ɪ taalɛ ɪ taa mʋ ɪ tʋʋ fʋlɔn yɛ
nkyu tɔ ii biti ɪ mɔɔ mʋ. Ɪmʋ sʋ,
nɪɪ fɪɪ taalɛ waa kʋtɔ kʋ mʋ, wu anɛ
kʋwɛɛ kɛ fʋ mɔlɪgɛ anɛ."
23 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ-sɛ yɛ, "Fʋ yɛ
nɪɪ n biti n taalɛ mʋ? Nu kasɛ fɛɛ
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii
mʋ, kʋtɔ kʋmaa kii biti kɪ waa sa
mʋ."
24 Kebii mʋ mʋ-sɛ taa kensi payɪ
kʋlɛ Yesu yɛ, "N kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii,
amaa kyɛ mɛ tɔ kɛ n nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
tii sʋ."
25 Yesu maa wu sakyɔ mʋ maa
nyɛ akyɔ ii tii sʋ mʋ, nɪɪ ɔ pʋntɛ
nbwɪɪ libi mʋ sʋ tɔwɛ ɪmʋ yɛ, "Fanɛ
naamuu yɛ akpawu nbwɪɪ libi, n yɛ
fan kʋsʋ lɪɪ mʋ sʋ nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ,
kɛ fan man bɪla bwii ba mʋ sʋ
kakaakʋ."
26 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ ba nyaŋɛ tɔ
muusi tɔ taa kebii mʋ tʋʋ ɔlʋn fɛɛ
kigbingbin, nɪɪ ba kʋsʋ mʋ sʋ. Kebii
mʋ dɛ fɛɛ obuni, nɪɪ asa mʋ ba yɛ o
wu.
27 Tʋtɔ nɪɪ Yesu kɪtaa kebii mʋ
kɪbaa tɔ kʋsaa mʋ yɪlɛ mʋ ayaa sʋ.
28 Ɪmʋ kamaa tɔ, nɪɪ Yesu loo
kɪkpaara sʋ, nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
nkʋn ba naa taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ ɪ
waa sʋ nɪɪ anɛɛnɛ a man taalɛ kʋsaa
nbwɪɪ libi mʋ lɪɪ kebii mʋ sʋ?"
29 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ,
"Sɛhn man bʋ tɔ nɪɪ ɪ taalɛ gya
ɪnɪmʋ ana kudubi, amɔɔ kab-
waarɛ-kʋlɛ nkʋn."

Yesu bıla bwii tɔwɛ mʊ kelewu asın
(Matiwu 17:22-23; Luka 9:34-45)

30 Ɪmʊ kamaa nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba lıı tʊtɔ bɔla Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Nıı Yesu mee biti fɛɛ ba bıı katın mʊ nıı ɔ bʊ.
31 Lıı fɛɛ kanın saŋa maŋa mʊ ɛɛ kaapʊ mʊ abıılapʊ mʊ nın. Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ sa asa, kɛ ba mɔɔ mɛ, amaa nkɛ nsa kamaa tɔ mʊ, n biti n kyiŋi ba nkpa tɔ."
32 Maa tɔwɛ bamʊ kanın mʊ, ba man nu ımʊ kasɛ, nıı ı sʊ bamʊ kufuu fɛɛ ba taasɛ mʊ ımʊ kasɛ.

Anımʊ ı gyɛ ɔlala?
(Matiwu 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yesu maa mʊ abıılapʊ mʊ ba kpee Kapanum kadɛ lala tɔ. Ba maa bʊ kıkpaara sʊ mʊ, nıı Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Fan maa naa ɔkpa tɔ fɛn ba mʊ, mınɛ ımɔɔrɛ nıı fen gyii mʊ?"
34 Ba laatɔ nın ba man lɛɛ kɔnɔ, lıı fɛɛ saŋa mʊ nıı ba naa ɔkpa tɔ bee kpee mʊ, bee gyii abaa ımɔɔrɛ yɛ ɔmɔmɔ ı gyɛ bamʊ tɔ ɔlala.
35 Yesu maa kyʊn kyına mʊ, nıı ɔ tıı mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ ba mʊ asɛ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan ee biti fɛɛ o biliŋi ɔlala mʊ, ɔ waa mʊ n-yıı kalʊwɛ yɛ kıyaafɔlɛ sa mʊ tɔɔmaa ana."
36 Tʊtɔ nıı Yesu taa kebii kʊ ba yılɛ bamʊ ansi tɔ. Nıı ɔ taa kebii mʊ abaa tɔ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ,
37 "Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kan kɔɔlɛ kebii kınımʊ dubi mɛ kıtıı tɔ sʊ mʊ, mɛ nıı ɔ kɔɔlɛ, nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kan kɔɔlɛ mɛ mɔɔ mʊ, man gyɛ mɛ nkʊn nıı ɔ kɔɔlɛ, amaa ɔ kɔɔlɛ ɔmʊnı o sun mɛ mʊ gbaa."

Bamʊ nıı ba yılɛ Yesu kamaa mʊ asın
(Luka 9:49-50)

38 Nıı Gyɔn tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, an wu ɔnyın kʊ maa sʊ fʊ kıtıı ɛɛ kʊsaa nbwıı libi ɛɛ lıı asa sʊ, yɛgɛ ɔ man tii anɛ sʊ. Ɪmʊ sʊ an gya mʊ yɛ ɔ man bıla waa kanın."
39 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan man gya kanın ɔsa maŋa. Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa asın kyinkyinsa lıı mɛ kıtıı tɔ mʊ, ımʊ kamaa mʊ ɔ mɛɛ bıla taalɛ tɔwɛ asın kʊ nyita mɛ kıtıı.
40 Ɔkʊmaa mʊ nıı o mee nyita anɛ kusun mʊ, o tii anɛ sʊ nımʊ.
41 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔkʊ kan sa fanɛ nkyu nuusa lıı fan maa gyɛ mɛ lɛɛ sʊ mʊ, ee biti ɔ nyɛ ımʊ kʊkɔka.

Atɔ mʊ nıı ıı bıya alibi
(Matiwu 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 "Nıı ɔkʊ kan yɛgɛ nıı nbii mʊ nıı ba kɔɔlɛ mɛ gyii falɛ tɔ ɔkʊ kan waa alibi mʊ, kanın odunwura maŋa, nıı ba kan taa kıfʊlɛ-buu lala ŋmina kyaga mʊ ɔbʊlɛ tɔ taa mʊ tʊʊ ɔpʊ tɔ gbaa mʊ, ı bɔ.
43 Nıı fʊ kıbaa kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı waa libi mʊ, tın kımʊ fɔyı. Ɪ bɔ sa fʊ fɛɛ fʊ maa taa kıbaa dıyɛ loo Ɪbwaarɛ ayɛ, ı kyɔ fɛɛ fʊ maa taa abaa anyɔ naa loo awʊrʊfɔ fʊlɔn mʊ nıı i mee dun kpaa tɔ.
44 Tʊtɔ nıı
asʊnswɛɛ mʊ nıı be mee wu,
nıı fʊlɔn mʊ gbaa mee dun kakaakʊ.
45 "Nıı fʊ kıyaa kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı waa alibi mʊ, tın kımʊ fɔyı. Ɪ bɔ sa fʊ fɛɛ fʊ maa gyɛ boobi nıı fu loo Ɪbwaarɛ ayɛ, ı kyɔ fɛɛ fʊ maa taa ayaa anyɔ naa loo awʊrʊfɔ fʊlɔn tɔ.
46 Tʊtɔ nıı
asʊnswɛɛ mʊ nıı be mee wu,
nıı fʊlɔn mʊ gbaa mee dun kakaakʊ.
47 "Nıı fu kinsi kı kan kıı yɛgɛ nıı fıı waa alibi mʊ, kyɔlɛ kımʊ tʊʊ. Ɪ bɔ sa fʊ fɛɛ fʊ maa taa kinsi kʊlʊn kpee Ɪbwaarɛ ayɛ, ı kyɔ fɛɛ fʊ maa taa ansi anyɔ naa loo awʊrʊfɔ tɔ kakpaa.
48 Tʊtɔ nıı,
asʊnswɛɛ mʊ nıı be mee wu,
nıı fʊlɔn mʊ gbaa mee dun kakaakʊ.
49 Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa fʊlɔn bɔɔlɛ ɔkʊmaa kɛ ɔ waa kyırɛkyırɛ fɛɛ kanan mʊ nıı ba sʊ nfɔlɛ bɛɛ bɔɔlɛ inun nıı ı waa kyırɛkyırɛ pɔyı nıı ba sʊ bɛɛ waa saraga bɛɛ sa Ɪbwaarɛ mʊ.

50 “Nfɔlɛ ɪ bʊrɔn, amaa nɪɪ nfɔlɛ
kan fɔyɪ ɪmʊ ɔkɔn bɪrɛ, nɛnɛ nɪɪ
fɛn bɪla taalɛ waa mʊ kɛ ɪ nyɛ ɪmʊ
ɔkɔn? Ɪmʊ sʊ fan yɛgɛ fanɛ awaasa
ɪ baa ɪ bʊkɔn fɛɛ nfɔlɛ, kɛ fan kyɪna
yɛ abaa kayɪɪ yuuli tɔ.”

10

Yesu tɔwɛ kekili kenyiita asɪn (Matiwu 19:1-12; Luka 16:18)

1 Yesu maa lɪɪ tʊtɔ mʊ, o kpee
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ ɔ faa
Gyɔdan ɔbʊn mʊ kpee benbe. Nɪɪ
sakyɔ damantɛ kʊ kɪ ba kyaabɔɔ
mʊ, nɪɪ ɔ kaapʊ bamʊ abwaarɛsɪn
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla ɛɛ waa mʊ.
2 Tʊtɔ mʊ Farasii abi akʊ ba ba sʊʊ
Yesu ɔdʊʊ sɪntaasɛ tɔ yɛ, “Ɪ dɛ ɔkpa
sa ɔnyɪn fɛ o kina mʊ-ka?”
3 Nɪɪ Yesu bwii taasɛ bamʊ yɛ,
“Mɪnɛ nbara nɪɪ Mosesi kaapʊ
fanɛ?”
4 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mosesi sa
ɔkpa fɛɛ ɔnyɪn ɔ kyʊrɔɔ kekina
ɔwʊlɛ sa mʊ-ka kɛ o kina mʊ.”
5 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ
nkɔlɔ ɪ maa bʊlʊn sʊ nɪɪ Mosesi
kyʊrɔɔ kanɪn nbara mʊ sa fanɛ.
6 Naafɔɔ lɪɪ koo npiili asɛ, atɔ
kʊtʊʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ waa bamʊ
ɔnyɪn yɛ ɔkyɪɪ.
7 Ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔnyɪn ii biti ɔ yɛgɛ
mʊ-sɛ yɛ mu-nyi, kɛ ɔ taa mʊ n-yɪɪ
mata mʊ-ka,
8 kɛ bamʊ asa anyɔ ba biliŋi
nyɪmɪsa kʊlʊn, yɛgɛ ba man bɪla ba
gyɛ asa anyɔ, amaa ba gyɛ ɔkʊlʊn
nɪn.
9 Ɪmʊ sʊ, ɪmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa waa
kʊkʊlʊn mʊ, ɔkʊ man kan barɪgɛ
ɪmʊ tɔ.”
10 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa
loo kɪkpaara sʊ mʊ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ
ba lɔŋɔ taasɛ mʊ asɪn lɪɪ kekili mʊ
asɪn sʊ.
11 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
“Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan kina mʊ-ka
nɪɪ ɔ naa kili ɔkyɪɪ pʊpwɛ mʊ, o
nyita kekili, nɪɪ ɔ waa mʊ-ka mu
alibi.
12 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn sʊ nɪɪ ɔkyɪɪ
kan kina mu-kuli naa kili ɔnyɪn
pʊpwɛ mʊ, o nyita kekili.”

Yesu waa nbii kusee (Matiwu 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Tʊtɔ nɪɪ asa akʊ ba taa bamʊ
nbii wuribi bɛɛ ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa
mʊ kɪbaa gyaga bamʊ sʊ, yɛgɛ mʊ
abɪɪlapʊ mʊ bɛɛ gya bamʊ nɪɪ bɛɛ
bɪya nbii mʊ.
14 Yesu maa wu ɪmʊ kanɪn mʊ, nɪɪ
ɔ nyɛ agbʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan
yɛgɛ nbii wuribi mʊ ba ba mɛ asɛ, kɛ
fan man tii bamʊ ɔkpa, lɪɪ fɛɛ sʊsʊ
kuwura-gyii mʊ kɪ gyɛ sa asa mʊ nɪɪ
ba du fɛɛ nbii wuribi mʊ nɪn.
15 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ fɛɛ kebii mʊ, ɔ mɛɛ
yɛ ɔ nyɛ loo kɪmʊ tɔ.”
16 Nɪɪ ɔ kɔɔlɛ bamʊ puga, taa mʊ
abaa gyaga-gyaga bamʊ sʊ nɪɪ ɔ waa
bamʊ kusee.

Ɔnyɪn atɔ wuya mʊ (Matiwu 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Yesu maa dan yii ɔkpa mʊ sʊ
mʊ, nɪɪ ɔnyɪn kʊ sɪlɛ ba muŋa
mu ansi tɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ
danbɪrasa, mɪnɛ nɪɪ ɪ dagaa n maa
waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?”
18 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, “Mɪnɛ
sʊ nɪɪ fʊ tɪɪ mɛ ɔdanbɪrasa? Ɔkʊ
man gyɛ ɔdanbɪrasa, amɔɔ Ɪbwaarɛ
nkʊn.
19 Fu nyi Ɪbwaarɛ nbara mʊ nɪɪ
ɪɪ tɔwɛ yɛ, ‘Man mɔɔ nyɪmɪsa, man
kan lɪɪ fʊ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa,
man yuuri, man tɪn antɪŋɛsa, man
puni fʊ tɔɔmaa, taa bɛɛrɛɛ sa fʊ-sɛ
yɛ fu-nyi.’ ”
20 Tʊtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Ɔkaapʊpʊ, n wʊla n buu ɪnɪmʊ
kpini lɪɪ koo mi kibii tɔ.”
21 Nɪɪ Yesu kɪɪ ɔnyɪn mʊ diin, mʊ
asɪn ɪ pɪrɛ mʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
“Ɪ san fʊ kʊtɔ kʊlʊn, kpee naa fɛ fʊ
kapatɪyɛ kpini, kɛ fʊ taa afulee mʊ
sa atiripu. Ɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ fʊ nyɛ
ɪmʊ kʊkɔka, kɛ fʊ ba buu mɛ.”
22 Ɔnyɪn mʊ maa nu kanan mʊ, nɪɪ
ɔ nyaŋɛ mu ansi tɔ taa kɔkɔlɔ nyita
kpewu, lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ atɔ wuya gaa
nɪn.
23 Nɪɪ Yesu kɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
tɔ kyaabɔɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ɪ

bʋlʋn gaa sa atɔ wuya ana fɛɛ ba loo
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ.”
24 Asɪn mʋ i kyinkyin abɪɪlapʋ
mʋ. Amaa Yesu bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ,
“Mi-bii ana, yɛ fan wu kanan mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ kiloo
bʋlʋn.
25 Ɩ bʋpɔɔ sa nyɔɔma fɛɛ ɔ taalɛ
loo baasa ɔbɔ tɔ bʋlɛ, ɪ kyɔ atɔ wuya
o loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ.”
26 Asɪn nɪmʋ ɪ dɛ bamʋ kɔnɔ
gaa, bɛɛ taasɛ abaa yɛ, “Anɪmʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ mɔlɪgɛ?”
27 Nɪɪ Yesu kɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
surum, nɪɪ ɔ yɛ, “Nyɪmɪsa asɛ nɪɪ
ɪnɪmʋ ɪ mɛɛ taalɛ waa, man gyɛ
Ɩbwaarɛ asɛ. Ɩbwaarɛ asɛ bɪrɛ kʋtɔ
kʋmaa nɪmʋ ɪɪ taalɛ waa.”
28 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, “An bwiiyaa
kʋtɔ kʋmaa yɛgɛ nɪɪ an baa an buu
fʋ?”
29 Tʋtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “N
tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔkʋ man pɪɪ
yɛgɛ mʋ kɪkpaara yɛ mʋ-daa ana
yɛ mu-supu ana yɛ mʋ-pɪɪkyɪɪ ana
mu-nyi yɛ mʋ-sɛ yɛ mu-bii ana yɛ
mʋ ndɔɔ ana, lɪɪ nmaa mɛ asɪn
danbɪrasa mʋ sʋ,
30 nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ o bwii nyɛ kɪkpaara
yɛ mʋ-daa ana yɛ mu-supu ana yɛ
mʋ-pɪɪkyɪɪ ana mu-nyi yɛ mʋ-sɛ yɛ
mu-bii ana yɛ mʋ ndɔɔ ana kpini
kɪlɪfa sʋ. Ee biti ɔ nyɛ kekisi ndaga
kakyɪna nɪmʋ tɔ bɪrɛ, amaa ee biti
ɔ ba nyɛ nkpa kakpaa.”
31 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʋ
yɛ, “Agyankpaapʋ gaalaagaa, bee
biti ba be biliŋi asii-amaapʋ,
kɛ asii-amaapʋ ba be biliŋi
agyankpaapʋ.”

Yesu bɪla bwii tɔwɛ mʋ kelewu asɪn (Matiwu 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ ba naa
bee kpee Gyerusalem nɪɪ Yesu ɪ
gyankpaa bamʋ bee kpee. Asɪn mʋ
i kyinkyin abɪɪlapʋ mʋ, nɪɪ kufuu kɪ
sʋ asa mʋ nɪɪ ba buu bamʋ mʋ. Nɪɪ
Yesu bɪla lɛɛ mʋ abɪɪlapʋ kudu anyɔ
mʋ ɪkaa sʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ kʋtɔ
mʋ nɪɪ kii biti ki tu mʋ.
33 Nɪɪ Yesu tɔwɛ abɪɪlapʋ mʋ yɛ,
“An kpee Gyerusalem, nɪɪ bee biti
ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
mʋ sa Gyiwu aseepu bɪlɪsa yɛ nbara
akaapʋpʋ. Bee biti ba bun mɛ lewu
kʋpwɛ, kɛ ba taa mɛ waa bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi abaa tɔ.
34 Kanɪn asa maŋa bee biti ba waa
mɛ yɛrɛyɛrɛ, kɛ ba tʋʋ nkyɔlɛ bun
mɛ, kɛ tɪŋɛ mɛ awʋlɛ-bi kɛ ba mɔɔ
mɛ. Amaa nkɛ asá kamaa mʋ, n biti
n kyiŋi ba nkpa tɔ.”

Gyemisi maa Gyɔn kʋkʋlɛ (Matiwu 20:20-28)

35 Nɪɪ Sebedi mu-bii ana Gyemisi
maa Gyɔn, ba ba Yesu asɛ ba kʋlɛ
mʋ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, an kʋlɛ fʋ yɛ fʋ
waa kʋtɔ mʋ nɪɪ an biti a kʋlɛ fʋ falɛ
mʋ sa anɛ.”
36 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, “Mɪnɛ
nɪɪ fen biti fɛɛ n waa sa fanɛ?”
37 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nɪɪ fʋ kan
ba kyɪna fʋ kuwura-gya, fʋ bʋnyaa
kuwura-gyii mʋ tɔ mʋ, fʋ yɛgɛ anɛ
ɔkʋ ɔ kyɪna fu gyisa sʋ, kɛ ɔkʋ mɔɔ
ɔ kyɪna fʋ-bɪna sʋ.”
38 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan
man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ fɛn kʋlɛ falɛ.
Fɛn taalɛ gyii awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ n biti
n gyii falɛ, nɪɪ kekyugyee mʋ nɪɪ bee
biti ba gyee mɛ mʋ, fɛn taalɛ gyee
kanɪn kekyugyee maŋa?”
39 Nɪɪ ba kyula yɛ, “An taalɛ.” Nɪɪ
Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fen biti fan gyii
awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ n biti n gyii falɛ,
kɛ fan gyee mɛ kekyugyee mʋ nɪɪ n
gyee mʋ.
40 Amaa ɔmʋ nɪɪ ɔ kyɪna mɛ gyisa
sʋ abɛɛ mɛ bɪna sʋ bɪrɛ, man gyɛ mɛ
ii biti n sa. Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa sa
bamʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪla mʋ.”
41 Yesu abɪɪlapʋ kudu mʋ nɪɪ ba
san mʋ, ba maa nu asɪn mʋ, ba nyɛ
agbʋ waa Gyemisi maa Gyɔn.
42 Tʋtɔ nɪɪ Yesu tɪɪ bamʋ kpini
sarɛ mʋ asɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
“Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan nyi mʋ, bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi bamʋ
agyankpaapʋ mʋ, bɛɛ kaapʋ bamʋ
ɔlʋn asa sʋ, nɪɪ bamʋ alʋlʋnpʋ gbaa
bɛɛ kaapʋ ɔlʋn asa sʋ.
43 Amaa fanɛ bɪrɛ, fan man waa
kanɪn. Ɔmʋ nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ waa

nyımısa kparɛ mʊ, o biliŋi kıyaafɔlɛ sa mʊ tɔɔmaa ana.
44 Nıı ɔmʊ nıı ee biti ɔ waa ɔgyankpaapʊ mʊ, ı dagaa maa waa fɛɛ kınyɛ sa ɔkʊmaa nımʊ.
45 Halıı mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa gbaa n man ba yɛ asa ba sun mɛ nın. N ba n ba sun asa nın, kɛ n taa mɛ nkpa kɛɛ, kɛ ı ka asa gaalaagaa alibi kʊkɔ."

Yesu Kyɛ Gyaatanapʊ Batimiyo (Matiwu 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba kpee Gyeriko kadɛ tɔ. Maa mʊ abıılapʊ yɛ kʊbʊ damantɛ ba maa lıı kadɛ mʊ tɔ mʊ, ba wu gyaatanapʊ kʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Batimayu, (ımʊ kasɛ ı gyɛ Timayu mu-bii) maa tɛ ɔkpa kaa ɛɛ kʊlɛ.
47 Gyaatanapʊ mʊ maa nu fɛɛ Yesu Kanasareti-nyın mʊ ı kyʊn mʊ, nıı o kuusi tıı mʊ yɛ, "Yesu, Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ."
48 Maa kuusi kenken sʊ mʊ, asa ba pʊntɛ mʊ sʊ yɛ o bun mʊ kɔnɔ sʊ, yɛgɛ ɛɛ lɔŋɔ ee kuusi kenken ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!"
49 Nıı Yesu yılɛ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan tıı mʊ sa mɛ." Nıı ba tıı mʊ tɔwɛ yɛ, "Yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ kı yuuli fʊ, Yesu yɛ fʊ ba."
50 Nıı ɔ kʊsʊ fugi yii mʊ ayaa sʊ ŋmanyan mʊ kıtaa tʊʊ ıkaa sʊ nıı o kpee Yesu asɛ.
51 Nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Mınɛ nıı fii biti yɛ n waa sa fʊ?" Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, n biti n baa n kıı nın."
52 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Natɛ! Fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ nyɛ alanfıya." Opula maŋa tɔ nıı mu ansi mʊ a bugi, nıı o buu Yesu kpee ɔkpa tɔ.

11

Yesu dii kuruma loo Gyerusalem kadɛ tɔ (Matiwu 21:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)

1 Yesu maa mʊ abıılapʊ ba maa tiri Gyerusalem, nıı ba ba fʊʊ Olifu kıbıı mʊ nıı kı maa Betifage maa Betani mʊ, Yesu sun mʊ abıılapʊ anyɔ,
2 nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kpee kadɛ-bi mʊ nıı kı bʊ fanɛ ansi tɔ, fan maa dan fɛn fʊʊ mʊ, fen biti fan wu kekuruma-bi mʊ nıı ba man pıı dii mʊ maa kyaa, kɛ fan saŋɛ mʊ bıya mɛ nfıı.
3 Nıı ɔkʊ kan taasɛ fanɛ kʊtɔ mʊ sʊ nıı fan saŋɛ mʊ mʊ, fan tɔwɛ odunwura maŋa yɛ, 'Ɔnyırıpɛ mʊ ii biti mʊ, amaa ee biti o bwiiyaa mʊ ba nbıınbıı nımʊ.' "
4 Kesintin, nıı ba naa wu keku-ruma-bi mʊ maa kyaa kigbenbi sʊ kıkpaara kʊkʊ kebunɔ. Ba maa saŋɛ mʊ mʊ,
5 nıı asa mʊ nıı ba yılɛ tʊtɔ mʊ ba taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ sʊ nıı fɛn saŋɛ kekuruma-bi mʊ?"
6 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ kanan mʊ nıı Yesu dan tɔwɛ mʊ, nıı asa mʊ ba yɛgɛ ba taa natɛ.
7 Ba taa kekuruma-bi mʊ bıya Yesu, taa bamʊ ataa gyaga kuruma mʊ sʊ, nıı Yesu dii kyına sʊ.
8 Asa gaalaagaa ba taa bamʊ ataa tʊʊtʊʊ ɔkpa tɔ, nıı asansa mɔɔ ba ŋɛlɛ afatɛɛ wʊrıgɛ ɔkpa mʊ tɔ.
9 Asa mʊ nıı ba gyankpaa yɛ bamʊ nıı ba buu kamaa mʊ kpini bee kuusi yɛ,
"Hosana!
Kusee ı gyɛ sa ɔmʊ nıı ɔ naa Ɔnyırıpɛ kıtıı tɔ ɛɛ ba mʊ!
10 Kusee ı gyɛ sa anɛ-Sɛ Owura Dawidi kuwura-gyii mʊ nıı kı ba mʊ!
Hosana ı gyɛ sa anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ nıı ɔ bʊ sʊsʊ mʊ!"
11 Yesu maa fʊʊ Gyerusalem mʊ, ɔ naa loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ, nıı ɔ kıı kʊtɔ kʊmaa kyaabɔɔ. Amaa kpalı fɛɛ kyɔwɛ maa tɛɛ lʊwɛ sʊ mʊ, nıı ɔ lıı taa mʊ abıılapʊ kudu anyɔ mʊ kpee Betani.

Yesu tɔwɛ nnɔ waa figi oyu (Matiwu 21:18-19)

12 Lııkaakɛ, ba maa lıı Betani bɛɛ ba mʊ, akʊn a kıtaa Yesu.
13 Maa kıı kata-kata mʊ, o wu figi oyu maa pɔrɔgɛ kı yılɛ, nıı o kpee kımʊ asɛ naa kıı fɛɛ ı sɔyı abii,

amaa afatɛɛ nkʋn nɪn, kpalɪ fɛɛ ɪmʋ saŋa sɔyɪsa man pɪɪ fʋʋ.
14 Nɪɪ Yesu tɔwɛ figi oyu mʋ yɛ,
"Ɔkʋ man bɪla yɛ o gyii fʋ abii mʋ
kakaakʋ!" Mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba nu
kanan mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ oyu mʋ.

Yesu kpee Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ (Matiwu 21:12-17; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)

15 Ba maa fʋʋ Gyerusalem mʋ,
Yesu kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
obu mʋ tɔ naa, nɪɪ o piili ɛɛ
gya atɔ afɛpʋ yɛ asɔɔpʋ. Nɪɪ
o biliŋaa-biliŋaa afulee akyarɪpʋ
iteeburu yɛ awura-lɔpɔ afɛpʋ ngya
taŋa-taŋa.
16 Nɪɪ o tii ɔkpa fɛɛ ɔkʋ ɔ man bɪla
taa kʋtɔ kʋ bɔla kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ opula.
17 Nɪɪ ɔ lan kaapʋ bamʋ yɛ, "Ba
kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ
yɛ,
'Bee biti ba tɪɪ mɛ kakpaara yɛ kab-
waarɛ kʋlɛkpa sa dulinyaa tɔ
asa kpini.'
Amaa fan taa kɪmʋ biliŋaa bamʋ nɪɪ
bee yuuri ɔlʋn sʋ ɔbaalakpa."
18 Aseepu bɪlɪsa yɛ nbara
akaapʋpʋ ba nu kanɪn asɪn mʋ,
nɪɪ ba piili bee biti ɔkpa mʋ nɪɪ ba
taa mɔɔ mʋ, lɪɪ fɛɛ mʋ kɪkaapʋ ki
kyinkyin asa damantɛ mʋ kpini, nɪɪ
ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ ba sɪlɛ mʋ.
19 Kalaatɪpwɛɛ asɛ nɪɪ Yesu maa
mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba lɪɪ kadɛ lala mʋ
tɔ.

Figi oyu mʋ asɪn (Matiwu 21:20-22)

20 Lɪɪkaakɛ nyenyenfuu ba maa
naa ɔkpa tɔ mʋ, ba wu figi oyu mʋ
kɪ maa wu naa fʋʋ kɪmʋ kasɛ.
21 Nɪɪ Pita nyiŋi kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ
waa, nɪɪ ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʋpʋ,
kɪɪ figi oyu mʋ nɪɪ fʋ tɔwɛ nnɔ mʋ,
kɪ maa wu!"
22 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "Kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ gyii.
23 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʋmaa
mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ kɪbɪɪ kɪnɪmʋ yɛ, 'Taa
fʋ n-yɪɪ naa tʋʋ ɔpʋ tɔ,' nɪɪ ɔ mɛɛ
waa sika-sika mʋ kɔkɔlɔ tɔ, nɪɪ ɔ
kɔɔlɛ gyii fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ
kii biti kɪ waa mʋ, ii biti i waa kanɪn
nɪn sa mʋ.
24 Ɩmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ yɛ, nɪɪ
fan kan kʋlɛ kʋtɔ kʋmaa fanɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ tɔ mʋ, fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ
fan tɛɛ nyɛ kɪmʋ, nɪɪ fen biti fan nyɛ
kɪmʋ.
25 Nɪɪ fʋ kan yɪlɛ fɪɪ kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ mʋ, taa alibi kʋmaa mʋ
nɪɪ ɔkʋ kan waa fʋ mʋ kɛɛ mʋ, kɛ
fʋ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ
gbaa ɔ taa fʋ lɛɛ kɛɛ fʋ.*
26 Nɪɪ fan kan fan man taa fanɛ
tɔɔmaa ana alibi kɛɛ bamʋ mʋ,
fanɛ-Sɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ gbaa
mɛɛ yɛ ɔ taa fanɛ lɛɛ kɛɛ fanɛ."

Yesu ɔlʋn Asɪn (Matiwu 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Nɪɪ ba bɪla bwii naa fʋʋ
Gyerusalem. Tʋtɔ mʋ, Yesu maa
naa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ
mʋ, Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa, yɛ nbara
akaapʋpʋ, yɛ abɪlɪsa ba ba mʋ asɛ.
28 Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ
ɔlʋn nɪɪ fʋ sʋ fɪɪ waa ɪnɪmʋ kpini?
Anɪmʋ ɪ sa fʋ kanɪn ɔlʋn maŋa?"
29 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "N
biti n taasɛ fanɛ asɪn, nɪɪ fan kan lɛɛ
kɔnɔ kyɛɛkyɛɛ sa mɛ bɪrɛ, n biti n
tɔwɛ fanɛ ɔlʋn kʋlʋn mʋ nɪɪ n sʋ n
waa ɪnɪmʋ kpini.
30 Gyɔn kekyugyee mʋ, ɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ abɛɛ nyɪmɪsa asɛ?"
31 Nɪɪ ba yii kasɛ bee gyii abaa
ɪmɔɔrɛ yɛ, "Nɪɪ an kan lɛɛ kɔnɔ yɛ,
'Ɩbwaarɛ asɛ mʋ' ee biti ɔ taasɛ anɛ
yɛ, 'Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ a man kɔɔlɛ
Gyɔn gyii?'
32 Amaa nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ, 'Ɩ lɪɪ
nyɪmɪsa asɛ mɔɔ mʋ.' " (Ba sɪlɛ asa
mʋ, kpalɪ fɛɛ ɔkʋmaa nɪmʋ kɔɔlɛ
gyii fɛɛ Gyɔn kyɪna ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ nɪn.)
33 Ɩmʋ sʋ ba sii lɛɛ Yesu kɔnɔ nɪn
yɛ, "A man nyi."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Kanɪn
bɪrɛ, ngbaa mɛ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ
fanɛ ɔlʋn kʋlʋn mʋ nɪɪ n sʋ n waa
ɪnɪmʋ kpini."

* **11:25 11:25** Ɩ dagaa fɛɛ a taa alibi kpini kɛɛ anɛ tɔɔmaa ana.

12

Kɪŋasan lɪɪ paa agyipu kʊ sʊ
(Matiwu 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Yesu bɔ bamʊ kɪŋasan yɛ, "Ɔnyɪn kʊ kyɪna dɔɔ wayɪn kʊdɔɔ kʊ. Nɪɪ ɔ pɔyɪ kɪbandɪyɛ kyaabɔɔ kɪmʊ, nɪɪ o kuu wayɪn ɔnyɪyɛkpa ɔbɔ kʊdɔɔ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ pɔyɪ opula bʊnswɪɪsa mʊ nɪɪ akɪɪsʊpʊ bee dii bɛɛ kɪɪ kʊdɔɔ mʊ sʊ. Nɪɪ ɔ taa mʊ kadɔɔ maŋa waa paa agyipu kʊ abaa tɔ, nɪɪ o kpee ɔkpa.

2 Kɪtɪŋɛ saŋa maa fʊʊ mʊ, nɪɪ o sun mʊ kɪyaafɔlɛ kʊ paa agyipu mʊ asɛ, kɛ ɔ naa kɔɔlɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ gyɛ mʊ lɛɛ mʊ bɪya mʊ.

3 Amaa paa agyipu mʊ ba kɪtaa mʊ kɪyaafɔlɛ mʊ, dayɪ mʊ bwiiyaa mʊ abaakpan.

4 Nɪɪ kadɔɔ wuya mʊ bwii sun ɔkʊ, nɪɪ paa agyipu mʊ ba dayɪ mʊ paatɛ mu kumu gyila mʊ ipeeli.

5 Kadɔɔ wuya mʊ bɪla sun ɔkʊ, nɪɪ paa agyipu mʊ ba dayɪ mʊ mɔɔ. Ɔ bɪla sun gaalaagaa, nɪɪ ba dayɪ akʊ, nɪɪ ba mɔɔ akʊ mɔɔ.

6 "Ɔkʊlʊn mʊ nɪɪ ɔ dan san kɛ o sun mʊ ɪ gyɛ mu-bii mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa. Laalaalʊwɛ mʊ o sun mʊ nɪɪ tɔwɛ yɛ, 'Ɔ maa gyɛ mi-bii gbaa-gbaa falɛ bɪrɛ, bee biti ba taa bɛɛrɛɛ sa mʊ.'

7 "Amaa paa agyipu mʊ ba tɔwɛ abaa nɪn yɛ, 'Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ kapatɪyɛ ogyipu mʊ. Fan ba kɛ a mɔɔ mʊ, kɛ kapatɪyɛ mʊ ki biliŋi anɛ lɛɛ!'

8 Ɪmʊ sʊ ba kɪtaa mu-bii mʊ, nɪɪ ba mɔɔ, lɛɛ mʊ lɪɪ kadɔɔ mʊ tɔ."

9 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Ɪnɪmʊ falɛ kudubi mʊ, mɪnɛ nɪɪ kadɔɔ wuya mʊ ii biti ɔ waa?" Nɪɪ ba yɛ, "Ee biti ɔ ba mɔɔ paa agyipu mʊ kpini, kɛ ɔ taa kadɔɔ mʊ waa paa agyipu pʊpwɛ abaa tɔ."

10 Nɪɪ Yesu yɛ, "Fan man pɪɪta kalɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ? Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ,

'Kibuu mʊ nɪɪ apɔyɪpʊ ba kina mʊ,
kɪmʊ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu kparɛ mʊ nɪɪ kɪ sʊ obu mʊ tɔ.

11 Ɔnyɪrɪpɛ ɪ waa ɪnɪmʊ,
nɪɪ i kyinkyin anɛ.' "

12 Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba paa Yesu kɪkɪta, kpalɪ fɛɛ ba bɪɪ yɛ bamʊ nɪɪ Yesu bɔ kanɪn kɪŋasan maŋa. Amaa ba sɪlɛ sakyɔ mʊ, ɪmʊ sʊ ba yɛgɛ mʊ, nɪɪ ɔ kyʊn.

Lenpoo kɪka asɪn
(Matiwu 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Farasii abi yɛ owura Herodi asa akʊ ba ba Yesu asɛ ba sʊʊ mʊ ɔdʊʊ lɪɪ mʊ asɪn tɔwɛsa sʊ.

14 Ba ba mʊ asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, an nyi fʊ maa gyɛ kesintin ogyipu, nɪɪ fʊ mɛɛ tʊwɛ lɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ asa bɛɛ fɛ, nɪɪ fʊ mɛɛ kɪɪ nyɪmɪsa kɪkparɛ sʊ, amaa fɪɪ kaapʊ asa Ɪbwaarɛ asɪn bɔla kesintin ɔkpa sʊ. An biti a nu lɪɪ fʊ asɛ yɛ, ɪ dɛ ɔkpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma abi Owura lala Kasaro?

15 Ɪ dagaa fɛɛ a ka abɛɛ a man ka?" Amaa Yesu wʊla o nyi ba maa gyɛ kebunbun ansi wuya ana nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan sʊʊ mɛ ɔdʊʊ? Fan sa mɛ kefulee nderebi kɛ n kɪɪ."

16 Ba maa sa mʊ kefulee nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ, ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Anɪmʊ foto yɛ kɪtɪɪ ɪ gyan kefulee mʊ sʊ falɛ?" Nɪɪ ba yɛ, "Owura lala Kasaro lɛɛ."

17 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Yesu yɛ, "To! Kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Kasaro lɛɛ mʊ, fan ka sa mʊ, nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mɔɔ lɛɛ mʊ, fan taa sa mʊ."

Nɪɪ Yesu asɪn a waa bamʊ kananku.

Kekili yɛ kekyiŋi lɪɪ lewu tɔ asɪn
(Matiwu 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Tʊtɔ nɪɪ Sadusi abi mʊ nɪɪ ba yɛ kelewu kyiŋi man bʊ tɔ mʊ, ba ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ,

19 "Ɔkaapʊpʊ, Mosesi kyʊrɔɔ nbara ɪnɪmʊ sa anɛ yɛ, nɪɪ ɔnyɪn kan wu yɛgɛ mʊ-ka, nɪɪ maa mʊ ba man kʊʊgɛ nbii mʊ, mu-supu ɪ taalɛ taa okulapu-kyɪɪ maŋa kili kɛ ba kʊʊgɛ nbii sa olewupu mʊ.

20 Ɔnyɪn kʊ maa mu-supu ana asunɔ ɪ kyɪna ba bʊ tɔ. Nɪɪ ɔdaa mʊ kili ɔkyɪɪ, nɪɪ o wu, yɛgɛ maa mʊ-ka mʊ ba man kʊʊgɛ.

21 Osupu mʋ nıı ɔ gyan sʋ taa
okulapu-kyıı maŋa kili, nıı ngbaa
mʋ wu, yɛgɛ maa ɔkyıı mʋ ba man
kʋʋgɛ. Ɔsasapʋ maa bıla taa mʋ,
kʋkʋlʋn maŋa nın.
22 Bamʋ asunɔ maŋa kpini ba kili
ɔkyıı mʋ gyaŋɛ yɛgɛ bamʋ ɔkʋ maa
ɔkyıı mʋ ba man kʋʋgɛ. Laalaalʋwɛ
mʋ, nıı ɔkyıı mʋ gbaa wu.
23 Nbıınbıı nımʋ, bamʋ asunɔ
kpini ba maa kili mʋ falɛ, nıı kelewu
kyiŋi kakɛ mʋ, bamʋ tɔ ɔmɔɔ mʋ-ka
ii biti ı baa ı gyɛ ɔkyıı mʋ?”
24 Nıı Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ,
“Man gyɛ fan maa man nyi ab-
waarɛsın abɛɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn mʋ sʋ
nıı fan fɔyı falɛ?
25 Ɩmʋ kasɛ ı gyɛ fɛɛ kelewu kyiŋi
saŋa mʋ, asa ba man bıla yɛ ba kili,
bee biti ba biliŋi fɛɛ sʋsʋ nbɔɔ mʋ
nın.
26 Nbıınbıı, lıı bamʋ nıı bee biti
ba kyiŋi lıı lewu tɔ mʋ, fan man
pıı kalɛ Mosesi ɔwʋlɛ tɔ lıı kanan
mʋ nıı o wu fʋlɔn maa dɛɛ apʋnfa
mʋ, nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Mɛ
ı gyɛ Abraham Ɩbwaarɛ, Isaki maa
Gyekobu Ɩbwaarɛ mʋ!’
27 Ɔ gyɛ asa kıısa Ɩbwaarɛ nın,
man gyɛ alewupu lɛɛ. Fan fɔyı
kesintin sʋ!”

Nbara mʋ tɔ kılala
(Matiwu 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Nbara ɔkaapʋpʋ kʋ bʋ tʋtɔ nıı
o nu ımɔɔrɛ mʋ nıı bee gyii. O
wu fɛɛ Yesu lɛɛ Sadusi abi mʋ kɔnɔ
danbırasa. Ɩmʋ sʋ ɔ ba mʋ asɛ ba
taasɛ mʋ yɛ, “Nbara mʋ kpini tɔ mʋ,
kımɔɔ kı gyɛ kıkparɛ?”
29 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nbara
mʋ tɔ kıkparɛ mʋ ı gyɛ kınımʋ mʋ
nıı kıı tɔwɛ yɛ, Oo! Ɩsırayı nu!
Ɔnyırıpɛ anɛ Ɩbwaarɛ mʋ, Ɔnyırıpɛ
ı gyɛ ɔkʋlʋn nın.
30 Taa fʋ kɔkɔlɔ yɛ fʋ kala yɛ fʋ
nfɛɛrɛ yɛ fʋ ɔlʋn kpini nyɛ kebiti sa
fʋ-Nyırıpɛ Ɩbwaarɛ.
31 Kınyɔsapʋ mʋ ı gyɛ yɛ, ‘Biti fʋ
bırısa fɛɛ fʋ n-yıı!’* Nbara kʋ n
man bıla ɔ bʋ tɔ nıı ı kyɔ ınımʋ.”

32 Nıı nbara ɔkaapʋpʋ mʋ tɔwɛ
Yesu yɛ, “Fʋ waa atɔ gaa, Ɔkaapʋpʋ!
I gyɛ kesintin fɛɛ kanan mʋ nıı fʋ
tɔwɛ yɛ, Ɔnyırıpɛ mʋ nkʋn ı gyɛ
Ɩbwaarɛ, nıı Ɩbwaarɛ kʋ man bıla
ɔ bʋ tɔ.
33 Nıı ɔkʋ kan ɔ taa mʋ kɔkɔlɔ yɛ
mʋ nfɛɛrɛ yɛ mʋ ɔlʋn nyɛ kebiti sa
Ɩbwaarɛ, nıı o biti mʋ-bırısa fɛɛ mʋ
n-yıı mʋ, ı bʋrɔn ı kyɔ fɛɛ ɔ maa
waa saraga yɛ kakɛɛ sa Ɩbwaarɛ.”
34 Yesu maa wu fɛɛ ɔnyın mʋ lɛɛ
kɔnɔ kanyaasın tɔ mʋ, nıı ɔ tɔwɛ
mʋ yɛ, “Fʋ man bʋ kata yɛ sʋsʋ
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ.” Ɩnımʋ
kamaa mʋ, ɔkʋ man bıla nyɛ kɔkɔlɔ
taasɛ Yesu asın kʋ.

Ɔmɔlıgɛpʋ mʋ asın
(Matiwu 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Yesu maa kaapʋ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ mʋ, nıı
ɔ taasɛ yɛ, “Nɛnɛ sʋ nıı nbara
akaapʋpʋ mʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ Krisito
mʋ ii biti ɔ lıı Dawidi kanaana tɔ?
36 Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ yɛgɛ nıı
Dawidi tɔwɛ yɛ,
‘Ɔnyırıpɛ mʋ ı tɔwɛ mɛ-Nyırıpɛ yɛ,
Kyına mɛ gyisa sʋ
naa fʋʋ saŋa mʋ nıı n biti n taa
fʋ dʋn ana kpini waa fʋ ayaa
kasɛ!’
37 Dawidi gbaa-gbaa ı tıı mʋ
‘Ɔnyırıpɛ.’ Ɩmʋ sʋ, nɛnɛ sʋ nıı
Krisito mʋ ii biti ɔ lıı Dawidi
kanaana tɔ?”
Nıı sakyɔ damantɛ mʋ kpini ba nu
Yesu asɛ yɛ kinsigyi.

Yesu da mu abuupu amu tɔ lıı nbara akaapʋpʋ sʋ
(Matiwu 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Yesu maa san ɛɛ kaapʋ bamʋ
mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, “Fan baa fan da
nbara akaapʋpʋ mʋ nıı ba bun
bamʋ ıbalımasʋ ba naa bee biti
afwaala yɛ bɛɛrɛɛ agya tɔ mʋ sʋ,
39 yɛgɛ bɛɛ kıı bɛɛ lɛɛ ıkyınakpa
kparɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ
kensi-gyii ipula mʋ.
40 Bɛɛ naa bee puni akulapu-kyıı
bee gyii bamʋ atɔ, yɛgɛ bɛɛ yılɛ
asa tɔ bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ

* **12:31 12:31** Asın nımʋ ı lıı Lewetiku 19:18 ɔwʋlɛ tɔ.

bʊnswɪɪsa. Bee biti ba nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ gaa ɪ kyɔ asa kpini!”

Okulapu-kyɪɪ saraga
(Luka 21:1-4)

41 Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, Yesu kyɪna yɛgɛ mu ansi ɪɪ kɪɪ afulee kɪdakaa katɪnɛ, nɪɪ ɛɛ kɪɪ asa ba maa sʊ afulee bɛɛ waa tɔ. Afulee wuya ana gaalaagaa ba waa afulee gaa.
42 Tʊtɔ nɪɪ okulapu-kyɪɪ tiripu kʊ taa nderebi anyɔ ba waa tɔ.
43 Nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ abɪɪlapʊ ba sarɛ tɔwɛ bamʊ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, okulapu-kyɪɪ tiripu nɪmʊ waa afulee kɪdakaa mʊ tɔ ɔ kyɔ asa mʊ kpini,
44 lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba waa gaa-gaa mʊ, ba gyii san ɪkʊ yɪla bamʊ ibu to nɪn, amaa okulapu-kyɪɪ tiripu nɪmʊ bɪrɛ, mu afulee kpini mʊ nɪɪ ɔ dan ɔ sʊ mu obu to mʊ kpini-kpini nɪɪ ɔ taa ba waa tɔ falɛ.”

13

Yesu tɔwɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kiboyi mʊ asɪn yɪla
(Matiwu 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, nɪɪ mʊ ɔbɪɪlapʊ kʊ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ! Kɪɪ abuu danbɪrasa yɛ ibu bʊrɔnsa mʊ nɪɪ ba pɔyɪ falɛ.”
2 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Yɛ fu wu ibu kparɛ-kparɛ maŋa? Kibuu kʊlʊn gbaa kɪ mɛɛ yɛ ki sii kɪ gyan kʊkʊ sʊ yɛ be mee nin kɪmʊ tʊʊ.”

Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ bee biti ba gyii awʊrʊfɔ gaalaagaa
(Matiwu 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yesu maa tɛ Olifu kɪbɪɪ-bi mʊ sʊ yɛgɛ mu ansi ɪɪ kɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn yɛ Andiruwu ba ba mʊ asɛ.
4 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Saŋa mɔɔ nɪɪ ɪnɪmʊ ii biti ɪ ba? Mɪnɛ sɪnkaala ii biti ɪ waa kaapʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪnɪmʊ ii biti ɪ ba?”
5 Nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan baa fan da sʊ, kɛ fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna fanɛ.
6 Asa gaalaagaa bee biti ba ba mɛ kɪtɪɪ tɔ ba tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ, ɪ gyɛ Krisito mʊ!’ kɛ ba pɪna asa gaalaagaa.
7 Nɪɪ fan kan nu anaa sʊ yɛ anaa asɪn mʊ, fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ ŋmaa fanɛ. Ɪ dagaa ɪnɪmʊ ɪ maa ba kanɪn, amaa ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ laalaalʊwɛ mʊ tee tiri tɔ nɪn.
8 Ɔsʊwʊlɛ ii biti ɔ kɔ yɛ ɔsʊwʊlɛ, kɛ kuwura-gyii ɔ kɔ yɛ kuwura-gyii. Kasɛ kii biti ki gyingyen katɪn kʊmaa nɪmʊ, kɛ akʊn a tɪyɛ. Kanɪn asɪn nɪmʊ kpini i du nɪn fɛɛ ɔkyɪɪ kedunjidi gyankpaasa.
9 “Fan baa fan da sʊ. Bee biti ba kɪtaa fanɛ kpee asɪn ogyikpa, kɛ ba dayɪ fanɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa. Lɪɪ mɛ sʊ bee biti ba tɪɪ fanɛ alʊnpʊ yɛ awura ansi tɔ, kɛ fan nyɛ ɔkpa tɔwɛ bamʊ mɛ asɪn danbɪrasa mʊ.
10 Amaa pɔyɪ kɛ laalaalʊwɛ ɔ ba mʊ, ɪ dagaa fɛɛ ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ sa asa yiri kʊmaa nɪmʊ.
11 Nɪɪ ba kan kɪtaa fanɛ kpee asɪn ogyikpa mʊ, fan man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fen biti fan naa tɔwɛ mʊ sʊ. Saŋa mʊ kan fʊʊ mʊ, fan tɔwɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ taa waa fanɛ nnɔ tɔ mʊ. Lɪɪ fɛɛ man gyɛ fanɛ ɪɪ tɔwɛ, amaa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɪɪ tɔwɛ.
12 “Osupu ii biti ɔ ba lɛɛ ɔdaa sa kɛ ba mɔɔ mʊ, kɛ ɔsɛ gbaa ɔ lɛɛ mu-bii sa. Nɪɪ nbii bee biti ba kʊsʊ yɪlɛ bamʊ akʊʊgɛpʊ sʊ kɛ ba yɛgɛ ba mɔɔ bamʊ.
13 “Ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti o kisi fanɛ lɪɪ mɛ sʊ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɪtaa tɔ kenken naa fʊʊ laalaalʊwɛ mʊ, ii biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ mʊ.

Ɔdaatapʊ Libi-libi mʊ
(Matiwu 24:15-18; Luka 21:20-24)

14 “Kanɪn saŋa maŋa mʊ, nɪɪ fan kan wu ɔdaatapʊ libi-libi mʊ maa yɪlɛ katɪn mʊ nɪɪ ɪ gyɛ ikisii yɛ kɪsɪkpa sa ɪbwaarɛ fɛɛ maa yɪlɛ tʊtɔ mʊ, (ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan kalɛ asɪn nɪmʊ mʊ, o nu kasɛ yɛ ɔdan) saŋa maŋa mʊ, bamʊ nɪɪ ba bʊ Gyudeya mʊ, ba sɪlɛ kpee abɪɪ tɔ.

15 Ɔsa mʊ nɪɪ ɔ bʊ obu to mʊ, ɔ
man bɪla bwii loo obu to ɔ naa taa
mʊ atɔ kɛ ɔ sɪlɛ.
16 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bʊ ndɔɔ tɔ
mʊ, ɔ man bɪla bwii mʊ kɪkpaara sʊ
naa taa mʊ atɔ bunsa.
17 Kanɪn nkɛ maŋa tɔ mʊ, ɪ mɛɛ yɛ
ɪ baa ɪ bʊrɔn sa akyɪɪ ɪtɔ wuya ana,
yɛ akyɪɪ atalapʊ mʊ nɪɪ ba sʊ nbii
wuribi abaa tɔ mʊ!
18 Ɪmʊ sʊ fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
kɛ kanɪn asɪn nɪmʊ a man ba kɪkyɛ
saŋa.
19 Kanɪn saŋa maŋa ii biti ɪ
baa i libi ɪ kyɔ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ
dulinyaa wʊla wu lɪɪ koo saŋa mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tʊʊ dulinyaa ba fʊʊ
ndaga saŋa nɪmʊ ii sʊ ii kpee.
20 Amaa nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ man dɪn
kɔɔgɛ kanɪn awʊrʊfɔ nkɛ mʊ sʊ nɪn,
naafɔɔ ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
Amaa lɪɪ mʊ asa mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ sʊ
mʊ, nɪɪ ɔ kɔɔgɛ kanɪn nkɛ maŋa sʊ.
21 Kanɪn saŋa maa mʊ, nɪɪ ɔkʊ
kan tɔwɛ fanɛ yɛ, 'Fan kɪɪ! Krisito
mʊ ndee!' abɛɛ 'Fan kɪɪ! Mʊ ɪ bʊ
falɛ mʊ!' fan man kɔɔlɛ mʊ gyii.
22 Lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa Krisito ana yɛ
antɪŋɛsa atɔwɛpʊ bee biti ba ba. Bee
biti ba ba waa asɪn kyinkyinsa yɛ
adangana pɪna asa. Naafɔɔ nɪɪ ɪ
nyɛ waa nɪn, bɛɛ pɪna asa mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ.
23 Ɪmʊ sʊ fan baa fan da sʊ, lɪɪ fɛɛ
n wʊla tɔwɛ fanɛ kʊtɔ kʊmaa pɔyɪ
kanɪn nkɛ maŋa ɪ fʊʊ.

Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ kɪba (Matiwu 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 "Kanɪn awʊrʊfɔ nkɛ maŋa ka-
maa mʊ,
'kyɔwɛ man bɪla yɛ ɔ lɪɪ,
ɔbwaayɪ gbaa man bɪla yɛ o
fuuli.
25 Akyikpebi gbaa ii biti ɪ tɪyɛ lɪɪ sʊsʊ
ba kasɛ,
nɪɪ sʊsʊ ɔlʊn atɔ kpini ii biti i
gyingyen.'
26 "Kɛ asa kpini ba wu mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʊ n maa lɪɪ
abwaarɛ-wʊlɛ tɔ n ba yɛ ɔlʊn yɛ
bɛɛrɛɛ sʊ.
27 Kɛ n sun sʊsʊ nbɔɔ dulinyaa tɔ
katɪn kʊmaa, kyɔwɛ kɪlɪɪ yɛ kyɔwɛ
kɪtɪyɛ, adii yɛ akpɪlɪgɛ, kɛ ba natɛ
kʊʊla Ɪbwaarɛ asa mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ lɪɪ
dulinyaa tɔ kpini.

Iyu kɪpɔrɔgɛ sɪnkaala (Matiwu 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 "Fan yɛgɛ iyu afatɛɛ kɪpɔrɔgɛ ɪ
waa asɪn baalasa sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ fan
kan wu iyu ɪ maa pɔrɔgɛ mʊ, fan bɪɪ
fɛɛ kɪkyɛ ki tee tiri tɔ.
29 Kanɪn maŋa nɪɪ fan kan wu fɛɛ
asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ kpini
ɪ kan ɪ waa mʊ, fan baa fan nyi fɛɛ
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa kibwii
ba mʊ ki tiri tɔ, nɪɪ i du fɛɛ ɔ yɪlɛ
kebunɔ.
30 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ atɔ
nɪmʊ kpini ii biti ɪ waa pɔyɪ, kɛ asa
mʊ nɪɪ ba san ba tɛ nkpa tɔ falɛ
kpini ba wu.
31 Sʊsʊ yɛ kasɛ kpini ii biti ɔ kyʊn,
amaa mɛ atɔwɛsa bɪrɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ
kyʊn kakaakʊ.

I tiri fɛɛ nyɪmɪsa ɔ baa ɔ da sʊ (Matiwu 24:36-44)

32 "Ɔkʊ man bʊ tɔ o nyi kanɪn kakɛ
abɛɛ saŋa. Sʊsʊ nbɔɔ yɛ mɛ, Obii
mʊ gbaa a mee nyi, amɔɔ Ɔsɛ mʊ
nkʊn i nyi.
33 Fan kɪɪ danbɪrasa yɛgɛ fan da
sʊ, lɪɪ fɛɛ fen mee nyi saŋa mʊ nɪɪ n
biti n ba.
34 Ii biti ɪ waa nɪn fɛɛ nyɪmɪsa maa
kpee ɔkpa kata, kɛ ɔ taa kʊtɔ kʊmaa
waa mʊ ayaafɔlɛ abaa tɔ, nɪɪ ɔ sa
ɔkʊmaa nɪmʊ mu kusun sunsa. Nɪɪ
ɔ tɔwɛ kebunɔ ɔkɪɪsʊpʊ yɛ ɔ baa ɔ
da sʊ.
35 "Ɪmʊ sʊ fan baa fan da sʊ, kpalɪ
fɛɛ fen mee nyi saŋa mʊ nɪɪ mɛ,
fanɛ kɪkpaara wuya mʊ n biti n ba.
N taalɛ n ba fɛɛ kalaatɪpwɛ abɛɛ
kiyiridi nsana abɛɛ kɪbwayɪkɛ abɛɛ
nyenyenfuu.
36 Nɪɪ n kan ba purigi fanɛ mʊ, n
man ba tu fanɛ fan maa dɛ nsɪɪrɛ.
37 Asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ, n
tɔwɛ n sa ɔkʊmaa nɪmʊ yɛ, 'Ba fʊ da
sʊ!' "

14

Asa kʋ ba biti ɔkpa kɛ ba kɪtaa Yesu mɔɔ
(Matiwu 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Ɪ maa san nkɛ nyɔ kɛ Gyiwu abi bee gyii bamʋ kanyaŋɛ nbunɔ yɛ bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ tinsa mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ Ɪbwaarɛ nbara akaapʋpʋ bee biti ɔkpa mʋ nɪɪ ba baala taa kɪtaa Yesu kɛ ba mɔɔ mʋ.
2 Nɪɪ bɛɛ yɛ, "Fan man yɛgɛ a waa kanɪn saŋa nɪmʋ tɔ, akʋtɔ akʋ bee biti bɛɛ waa ɪlawʋ."

Ɔkyɪɪ kʋ kyɛɛgɛ tuulaale wʋrɪgɛ Yesu sʋ
(Matiwu 26:6-13; Gyɔn 12:1-8)

3 Yesu maa bʋ Betani mʋ, nɪɪ o kpee Simon mʋ nɪɪ ɔ gyɛ bootipu mʋ kɪkpaara sʋ. Maa tɛ tʋtɔ ee gyii mʋ, nɪɪ ɔkyɪɪ kʋ naa taa tuulaale pʋrʋntʋwa tɔ ba mʋ asɛ. Kanɪn tuulaale maŋa sʋ ɔgyalɪn nɪn gaa, lɪɪ fɛɛ nadi nɪɪ ba taa waa ɪmʋ. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ tigi pʋrʋntʋwa mʋ kyɛɛgɛ tuulaale mʋ kpini wʋrɪgɛ Yesu kumu tɔ.
4 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ akʋ ba nyɛ agbʋ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Saamʋ maa dan taa tuulaale nɪmʋ kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ kɪyan falɛ, mɪnɛ kyaarɛ nɪɪ ɪ sʋ?
5 Naafɔɔ nɪɪ ba taa tuulaale nɪmʋ fɛ nɪn, ɪ waa fɛɛ nyɪmɪsa kesu laalaamuu kʋkɔka, kɛ baa taa afulee mʋ sa atiripu." Nɪɪ ba nyɛ agbʋ bɛɛ pwɪɪ ɔkyɪɪ mʋ.
6 Amaa Yesu yɛ, "Fan yɛgɛ ɔkyɪɪ mʋ! Mɪnɛ ɪ waa sʋ nɪɪ fɛn pwɪɪ mʋ? Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ gyɛ kʋtɔ danbɪrasa sa mɛ.
7 Atiripu mʋ bɪrɛ, ba bʋ fanɛ asɛ saŋa kʋmaa. Kanɪn sʋ, saŋa kʋmaa fɛn taalɛ waa bamʋ adanbɪrasa. Amaa mɛɛ mɛ bɪrɛ, n man yɛ n baa n bʋ fanɛ asɛ saŋa kʋmaa.
8 Ɔkyɪɪ nɪmʋ waa ɪmʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ nɪn. Ɔ kyɛɛgɛ tuulaale nɪmʋ wʋrɪgɛ mɛ sʋ, ɔ gyankpaa ɛɛ sʋswa mɛ kayɪɪ-wʋlɛ sa mi kepula kakɛ nɪn.
9 N tɔwɛ fanɛ nɪmʋ, dulinyaa tɔ katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ bee biti ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ, bee biti ba tɔwɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa falɛ taa nyiŋi mʋ."

Gyudasi lɛɛ Yesu sa Gyiwu abɪlɪsa
(Matiwu 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʋ mʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gyudasi Isikariyoti kpee Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa mʋ asɛ, kɛ ɔ lɛɛ Yesu sa bamʋ.
11 Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ mʋ, waa bamʋ ɔkɔn gaa, nɪɪ ba yɛ bee biti ba sa mu afulee. Ɪmʋ sʋ Gyudasi piili ee biti ɔkpa mʋ nɪɪ ɔ bɔla sʋ lɛɛ mʋ sa bamʋ.

Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ ba gyii kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ
(Matiwu 26:17-25; Luka 22:7-14; Gyɔn 13:21-30)

12 Kakɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ bee gyii kanyaŋɛ nbunɔ bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ tinsa, nɪɪ ba mɔɔ kɪmʋ saraga nbʋlʋpʋ mʋ, nɪɪ Yesu abɪɪlapʋ ba taasɛ mʋ yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ fii biti a lɔŋɔ sa fʋ, kɛ fu gyii kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ?"
13 Nɪɪ Yesu sun mʋ abɪɪlapʋ anyɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kpee kadɛ lala mʋ tɔ, fen biti fan gyaŋa kanyɪn kʋ maa sʋ kolobi yɛ nkyu, fan buu mʋ
14 naa loo kɪkpaara mʋ nɪɪ ee biti o loo mʋ sʋ, kɛ fan taasɛ kɪkpaara wuya mʋ yɛ, 'Ɔkaapʋpʋ mʋ yɛ, obu mɔɔ tɔ nɪɪ n maa mɛ abɪɪlapʋ an biti a gyii kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ?'
15 Kɪkpaara wuya mʋ ii biti ɔ kaapʋ fanɛ obu lala kʋ abansʋrʋ sʋ, mʋ nɪɪ ɔ kʋʋla lɔŋɔ yɪla. Tʋtɔ nɪn fan lɔŋɔ kʋtɔ kʋmaa sa anɛ."
16 Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba kpee kadɛ lala mʋ tɔ naa wu kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ mʋ. Nɪɪ ba waa kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ.
17 Ɪ maa fʋʋ kalaatɪpwɛ asɛ mʋ, nɪɪ Yesu maa mʋ abɪɪlapʋ kudu anyɔ mʋ ba ba abansʋrʋ mʋ sʋ.
18 Ba maa gyii mʋ, nɪɪ Yesu yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, n maa fanɛ mʋ nɪɪ an gyii falɛ, fanɛ tɔ ɔkʋ ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa."

19 Asɪn mʊ a nyita bamʊ nkɔlɔ
tɔ, nɪɪ ba piili bɛɛ taasɛ Yesu
kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn yɛ, “Ɪ gyɛ mɛ nɪn,
abɛɛ?”
20 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fanɛ kudu
anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ, ɔmʊ nɪɪ n maa mʊ
abaa ɪ bʊga ii loo lapɛ kʊlʊn tɔ mʊ,
ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.
21 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n
biti n wu fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba wʊla
kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
mʊ. Amaa ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ mɛ
sa mʊ, mʊ laakʊ. Naafɔɔ ba daa ba
man kʊʊgɛ mʊ gbaa mʊ, ɪ bɔ.”

Ɔnyɪrɪpɛ Kalaatɪpwɛɛ sʊ Agyitɔ
(Matiwu 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

22 Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ ba maa
san bee gyii mʊ, nɪɪ Yesu taa
bodobodo, nɪɪ ɔ taa afwaala sa
ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ kpɛɛ bodobodo mʊ
tɔ, taa sa mʊ abɪɪlapʊ tɔwɛ bamʊ yɛ,
“Fan kɔɔlɛ bodobodo nɪmʊ gyii, ɪmʊ
ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ.”
23 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taa kɔɔpʊ mʊ, nɪɪ
ɔ taa afwaala sa mʊ-Sɛ ɪbwaarɛ. Nɪɪ
ɔ taa sa bamʊ kpini yɛ ba nuu.
24 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Ɪnɪmʊ ɪ gyɛ
mɛ nkalan mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ taa yɪlɛ
sa katɔwɛ kyula mʊ, kɛ ɪ kyɛɛgɛ
wʊrɪgɛ sa asa gaalaagaa.
25 N tɔwɛ fanɛ yɛ n man bɪla yɛ n
nuu wayɪn nta nɪmʊ kakaakʊ, naa
fʊʊ kakɛ mʊ nɪɪ n biti n bɪla nuu nta
pʊpwɛ ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.”
26 Nɪɪ ba maa bɪɪ ɔlʊn yɪn ɪbwaarɛ
mʊ, ba lɪɪ kyʊn Olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ.

Yesu tɔwɛ yɪla yɛ Pita ii biti o be kina mʊ
(Matiwu 26:31-35; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ
kpini fen biti fan sɪlɛ yɛgɛ mɛ. Lɪɪ
fɛɛ ɪbwaarɛ tɔwɛ Asɪnkyan yɪlasa
mʊ tɔ yɛ,
‘N biti n mɔɔ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ mʊ,
kɛ nbʊlʊpʊ mʊ ba yaasɛ tɔ.’ ”
28 Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Amaa mi
kelewu kyiŋi kamaa mʊ, n biti n
gyankpaa fanɛ kpee Galile.”
29 Nɪɪ Pita lɛɛ Yesu kɔnɔ ɛɛ, “Nɪɪ
ɔkʊmaa nɪmʊ sɪlɛ yɛgɛ fʊ gbaa, mɛɛ
mɛ n man yɛ n sɪlɛ yɛgɛ fʊ!”
30 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “N tɔwɛ fʊ
kɛ fu nu yɛ, ndaga, pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ
bʊn ɪlɪɪ ɪnyɔ mʊ, fii biti fʊ kyɛɛ ɪlɪɪ
ɪsa yɛ fu mee nyi mɛ.”
31 Amaa Pita payɪ ansi yɛ, “Halɪɪ ɪ
gyɛ yɛ n maa fʊ an biti a wu gbaa
mʊ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ yɛ n man
nyi fʊ.” Kanɪn maŋa nɪɪ abɪɪlapʊ
abanban mʊ kpini ba tɔwɛ.

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ Gesemani
(Matiwu 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Nɪɪ Yesu maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ
ba kpee katɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Gesemani, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan
kyɪna nfɪɪ kɛ n kpee naa kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ.”
33 Nɪɪ Yesu taa Pita yɛ Gyemisi yɛ
Gyɔn buu mʊ n-yɪɪ. Tʊtɔ nɪɪ Yesu
kɔkɔlɔ nyita mʊ, nɪɪ mʊ n-yɪɪ gbaa ɪ
yɔɔ mʊ.
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Mɛ
kɔkɔlɔ tɔ ɪ dɪyɛ mɛ lewu-lewu. Fan
sii nfɪɪ yɛgɛ fan da sʊ!”
35 Maa kpee ansi tɔ gbɛrɛɛ mʊ, nɪɪ
ɔ naa kyʊn tɪyɛ kasɛ kʊlɛ ɪbwaarɛ
yɛ, “Nɪɪ ɪ nyɛ waa bɪrɛ, falɛ awʊrʊfɔ
ɪnɪmʊ ɪ man tu mʊ.”
36 Nɪɪ Yesu kʊlɛ ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
“Nsɛ, kʊtɔ kʊmaa kɪ man bʊlʊn fʊ
asɛ. Kɔɔlɛ kanɪn awʊrʊfɔ nɪmʊ lɪɪ
mɛ sʊ. Amaa man gyɛ mɛ kɔkɔlɔ
biti, amaa fʊ yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ biti kɪ
waa.”
37 Yesu maa bwii kpee mʊ abɪɪlapʊ
asɛ mʊ, ɔ naa tu ba maa dɛ nsɪɪrɛ.
Nɪɪ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Simon, fʊ dɛ
nɪn? Amɔɔ fan mɛɛ bɪla taalɛ kyɪna
kerefi kʊlʊn yɛgɛ fan man dɛ?
38 Fan baa fan da sʊ, fan kʊlɛ kab-
waarɛ kʊlɛ, kɛ fan man tɪyɛ kʊtʊʊ tɔ
kɪɪ tɔ. Kpalɪ fɛɛ fanɛ n-yaayu bɪrɛ
ii biti ɪ waa kʊ tɔ mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn,
amaa fanɛ n-yɪɪ-wʊlɛ mɔɔ ɪ pɔɔ.”
39 Nɪɪ Yesu bɪla bwii kpee ɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ kʊkʊlʊn maŋa.
40 Maa bɪla bwii ba mʊ, o wu ba
maa dɛ, lɪɪ fɛɛ nsɪɪrɛ ɪɪ sʊ bamʊ. Nɪɪ
ba man bɪla be nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ba
tɔwɛ.

41 Saŋa mʋ nıı Yesu naa bwii ba
kili sasapʋ mʋ, nıı ɔ taasɛ bamʋ yɛ,
“Fan san fan dɛ fɛn fʋʋtɛ nın? Fan
kıı! Saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ ba taa mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ waa al-
ibi awaapʋ abaa tɔ.
42 Fan kıı, ɔmʋ nıı ɛɛ lɛɛ mɛ ɛɛ sa
mʋ ndee. Fan kʋsʋ kɛ a kpee.”

Ba kıtaa Yesu
(Matiwu 26:47-56; Luka 22:47-53;
Gyɔn 18:3-12)

43 Yesu maa dan san ɛɛ tɔwɛ mʋ,
opula tɔ nıı Gyudasi, abıılapʋ kudu
anyɔ mʋ tɔ ɔkʋ, ba fʋʋ tʋtɔ yɛ sakyɔ
damantɛ kʋ. Ba sʋ isakunde yɛ
agulungu. Ɩbwaarɛ aseepu bılısa yɛ
Ɩbwaarɛ nbara akaapʋpʋ yɛ kadɛ
mʋ abılısa i sun bamʋ.
44 Nıı Gyudasi mʋ nıı ee biti ɔ lɛɛ
Yesu sa mʋ, wʋla kaapʋ asa sınkaala
kʋ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Ɔmʋ nıı n naa
baari mʋ tɔ mʋ, mʋ nımʋ. Fan kıtaa
mʋ kɛ fan kun mʋ taa natɛ.”
45 Gyudasi maa dan fʋʋ Yesu asɛ
mʋ, nıı ɔ yɛ, “Ɔkaapʋpʋ!” Nıı o
baari mʋ tɔ.
46 Tʋtɔ nıı ba kıtaa Yesu ba sʋ mʋ
tɔ kinkin.
47 Amaa bamʋ nıı ba yılɛ tʋtɔ
mʋ, ɔkʋ lɛɛ mu sakunde ŋɛ Ɩbwaarɛ
oseepu bılısa asɛ kınyɛ kʋsʋ tın.
48 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Amɔɔ
isakunde yɛ ngulungun nıı fɛn taa
ba kɛ fan ba kıtaa mɛ, fɛɛ n maa gyɛ
kumu tɔ ɔlʋn oyu?
49 Kakɛ kʋmaa, n maa fanɛ nın
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ yɛgɛ n kaapʋ,
nkɛɛ fan man kıtaa mɛ. Amaa ı
dagaa ınımʋ ı waa kanın, kɛ asın
mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʋ tɔ mʋ, ı ba tɔ.”
50 Tʋtɔ nıı mʋ abıılapʋ mʋ kpini
ba yɛgɛ mʋ sılɛ kyʋn.
51 Nıı kıyaafɔlɛ kʋ mʋ nıı o bun
kıkalala nkʋn mʋ o buu Yesu, nıı ba
paa yɛ ba kıtaa mʋ.
52 Nıı ɔ sılɛ kibulunkpan yɛgɛ mʋ
kıkalala mʋ.

Ba Kpiya Yesu Asın Ogyikpa
(Matiwu 26:57-68; Luka 22:54-55,
63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

53 Nıı ba taa Yesu kpee oseepu
bılısa asɛ kıkpaara sʋ. Tʋtɔ nıı
aseepu bılısa yɛ kadɛ abılısa yɛ
nbara akaapʋpʋ mʋ kpini ba sarɛ.
54 Nıı Pita buu Yesu kıyaa-kıyaa
naa loo oseepu bılısa asɛ kıkpaara
sʋ asın ogyikpa tʋtɔ. Nıı o sii kyına
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akıısʋpʋ mʋ
asɛ ɛɛ wʋlɛ fʋlɔn.
55 Nıı aseepu bılısa mʋ yɛ
kʋbʋ-kʋbʋ abılısa mʋ kpini ba biti
asın mʋ nıı ba tın gyaga Yesu sʋ, kɛ
ba nyɛ mɔɔ mʋ. Amaa ba kpınɛ, ba
man nyɛ.
56 Nıı asa gaalaagaa ba tın
antıŋɛsa gyaga Yesu sʋ, amaa bamʋ
nnɔ tɔwɛsa ı man gyɛ kʋlʋn.
57 Nıı anyın akʋ ba kʋsʋ yılɛ tın
antıŋɛsa gyaga Yesu sʋ yɛ,
58 “An nu maa tɔwɛ yɛ, ‘N biti n
boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ nıı
asa ba pɔyı mʋ, kɛ nkɛ nsa kamaa
mʋ, n biti n pɔyı kıpʋpwɛ mʋ nıı
man gyɛ asa ba pɔyı kımʋ.’ ”
59 Nkɛɛ bamʋ gbaa-gbaa bamʋ
nnɔ ı kwıı yɛ abaa.
60 Nıı oseepu bılısa asɛ mʋ kʋsʋ
yılɛ bamʋ kpini ansi tɔ, taasɛ Yesu
yɛ, “Amɔɔ fʋ man sʋ kɔnɔ fʋ lɛɛ lıı
asın mʋ nıı ba sʋ bɛɛ pwıı fʋ falɛ?”
61 Amaa Yesu laatɔ ɔ man bugi mʋ
kɔnɔ.
Nıı oseepu bılısa asɛ mʋ bıla bwii
taasɛ Yesu yɛ, “Fʋ ı gyɛ Krisito, Ɔmʋ
nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ? Fʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ mʋ nıı anɛ ayenbi ı gyɛ mʋ
lɛɛ mʋ Mu-Bii?”
62 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ ı
gyɛ mʋ. Nıı fen biti fan wu mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa n tɛ Ɔlʋnpʋ
Ɩbwaarɛ gyisa sʋ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ
ɛɛ ba.”
63 Nıı oseepu bılısa asɛ mʋ kyatɛ
mʋ gbaa-gbaa ıkaalɛ, nıı ɔ yɛ,
“Ɩnımʋ bırɛ, an man bıla an biti ɔkʋ
ɔ ba tɔwɛ anɛ asın pwıısa kʋ lıı mʋ
sʋ.”
64 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan nu
yɛ fanɛ asʋ. Ɔ tɔwɛ nbusaa asın yii
Ɩbwaarɛ. Kanın sʋ fan yɛ a waa mʋ
nɛnɛ?”
Bamʋ kpini ba tɔwɛ yɛ, “O gyii
kʋpwɛ, nıı ı dagaa maa wu.”
65 Nıı asa mʋ akʋ ba tʋʋ nkyɔlɛ
bee bun Yesu, nıı ba bun mu ansi

yɛgɛ akʋ mɔɔ bɛɛ da mʋ, nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ ɔ bɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ da mʋ? Nɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akɪɪsʋpʋ mʋ ba taa mʋ lɪɪ bɛɛ kpa mʋ ɪtan.

Pita kyɛɛ yɛ ɔ man nyi Yesu
(Matiwu 26:69-75; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

66 Pita maa dan san ɔ bʋ tʋtɔ mʋ, nɪɪ aseepu ɔbɪlɪsa kɪnyɛ kyɪɪsa kʋ ba tʋtɔ.
67 Maa wu Pita maa san ɛɛ wʋlɛ fʋlɔn mʋ, nɪɪ ɔ kɪɪ mʋ surum.
Nɪɪ ɔ taasɛ Pita yɛ, "Yɛ ngbaa fʋ fu buu Yesu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Kanasareti-nyɪn mʋ nɪn?"
68 Amaa Pita kyɛɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "N man nyi mʋ, nɪɪ n man nyi asɪn mʋ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ falɛ kasɛ." Nɪɪ Pita lɪɪ ba lenbu.
69 Nɪɪ kɪnyɛ kyɪɪsa mʋ bɪla wu Pita tʋtɔ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ nɪɪ ba yɪla tʋtɔ mʋ yɛ, "Ɔnɪmʋ gbaa tii bamʋ sʋ."
70 Nɪɪ Pita bɪla kyɛɛ. Kamaa tɔ mʋ, bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tʋtɔ mʋ ba tɔwɛ Pita yɛ, "Kesintin tɔ mʋ, fʋ gyɛ bamʋ tɔ ɔkʋ nɪn. Kpalɪ fɛɛ ngbaa fʋ, fʋ lɪɪ Galile nɪn!"
71 Nɪɪ Pita piili ɛɛ tɔwɛ nnɔ ɛɛ gyaga mʋ n-yɪɪ sʋ, nɪɪ ɔ bɔ ntan tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪn mʋ nɪɪ fɛn tɔwɛ mʋ asɪn falɛ gbaa, n man nyi mʋ."
72 Tʋtɔ nɪɪ kyaasɛ bʋn kɪnyɔsapʋ. Nɪɪ Pita nyiŋi asɪn mʋ nɪɪ Yesu wʋla tɔwɛ mʋ yɛ, "Pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bʋn ɪlɪɪ ɪnyɔ mʋ, fii biti fʋ kyɛɛ ɪlɪɪ ɪsa yɛ fʋ man nyi mɛ" mʋ. Nɪɪ Pita tɪyɛ kusu sʋ ɛɛ sawʋ.

15

Ba Bɪya Yesu Paleti asɛ
(Matiwu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyɔn 18:28-38)

1 Lɪɪkaakɛ nyenyenfuu, nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abɪlɪsa yɛ nbara akaapʋpʋ yɛ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ kpini, ba gyaŋɛ nɪɪ ba taa nfɛɛrɛ kʋlʋn. Nɪɪ ba ŋmina Yesu nɪɪ ba taa mʋ kyʋn naa sa Paleti mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Roma obii, nɪɪ ɛɛ kɪɪ Ɪsɪrayɪ ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Nɪɪ Paleti taasɛ Yesu yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ Gyiwu abi owura mʋ?" Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kanan mʋ nɪɪ fʋ tɔwɛ mʋ, kanɪn nɪn."
3 Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa asɛ mʋ mɔɔ ba pwɪɪ Yesu lɪɪ asɪn gaalaagaa sʋ.
4 Ɪmʋ sʋ nɪɪ ɔbɪlɪsa Paleti bɪla taasɛ Yesu yɛ, "Fʋ mɛɛ yɛ fʋ lɛɛ kɔnɔ? Nɪɪ asɪn damantɛ mʋ nɪɪ ba pwɪɪ fʋ lɪɪ ɪmʋ sʋ falɛ fa?"
5 Nɪɪ Yesu kina kɪlɛɛ kɔnɔ. Nɪɪ ɪ waa Paleti kananku.

Ba bun Yesu lewu kʋpwɛ
(Matiwu 27:15-26; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

6 Kesu kʋmaa, ngyaŋɛ nbunɔ saŋa mʋ, ɔbɪlɪsa Paleti ɪ yɛgɛ nɪɪ bɛɛ lɛɛ asa mʋ nɪɪ ba tii obu mʋ tɔ ɔkʋlʋn mʋ nɪɪ sakyɔ mʋ bee biti mʋ sa bamʋ.
7 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ, ba tii ɔnyɪn kʋ obu, bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Barabasi. O tii bamʋ nɪɪ ba man biti kɪbanɛ nɪɪ ba kɔ keluu mɔɔ nyɪmɪsa mʋ sʋ nɪn.
8 Nɪɪ asa mʋ ba ba Paleti asɛ, ba tɔwɛ mʋ yɛ, ɔ waa sa bamʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɛɛ wʋla ɛɛ waa mʋ.
9 Nɪɪ Paleti taasɛ bamʋ yɛ, "Fen biti fɛɛ n yɛgɛ Gyiwu abi owura mʋ?"
10 Paleti dan o nyi kesintin fɛɛ aseepu abɪlɪsa ba taa Yesu ba sa mʋ lɪɪ kayɪɪ basa.
11 Amaa aseepu bɪlɪsa mʋ ba fun waa asa mʋ yɛ ba kʋlɛ Paleti kɛ ɔ yɛgɛ Barabasi sa bamʋ, man gyɛ Yesu.
12 Nɪɪ Paleti bɪla bwii taasɛ bamʋ yɛ, "Nɪɪ mɪnɛ nɪɪ fen biti fɛɛ n waa ɔmʋ nɪɪ fɛn tɪɪ yɛ Gyiwu abi owura mʋ?"
13 Nɪɪ ba kuusi yɛ, "Da mʋ oyu laasa sʋ mɔɔ mʋ."
14 Nɪɪ Paleti taasɛ yɛ, "Nɪɪ mɪnɛ kilibi nɪɪ ɔ dan waa nɪn?" Nɪɪ ba kuusi kenken tii sʋ yɛ, ba da mʋ oyu laasa sʋ.
15 Paleti mɔɔ bwii ee biti ɔ waa asa mʋ kɔkɔlɔ biti sʋ, nɪɪ o tigi Barabasi sa bamʋ. Nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba taa tɪŋɛ Yesu, nɪɪ ɔ taa mʋ waa bamʋ abaa tɔ yɛ ba naa da mʋ mata oyu laasa sʋ.

Anaakɔpʋ ba waa Yesu ahin-sɪn
(Matiwu 27:27-31; Gyɔn 19:2-3)

16 Nɪɪ anaakɔpʋ mʋ ba taa Yesu naa loo Ɔbɪlɪsa Paleti lenbu tɔ. Nɪɪ ba tɪɪ bamʋ tɔɔmaa ana asansa.
17 Nɪɪ ba bun Yesu kɪrɪman-kyu kɪtaa fɛɛ awura lɛɛ mʋ, nɪɪ ba taa iwii waa kuwura-wʋrʋ bun mʋ.
18 Nɪɪ ba piili bɛɛ fwaala mʋ bɛɛ tɔwɛ mʋ yɛ, "Gyiwu abi owura mʋ, nyɛ nkpa bʋnswɪɪsa."
19 Nɪɪ ba taa oyu bɛɛ da mu kumu tɔ, nɪɪ bɛɛ tʋʋ nkyɔlɛ ba bun mʋ, nɪɪ ba gya muŋa bamʋ ayaa muli sʋ sa mʋ fɛɛ ba maa sun owura mʋ.
20 Ba maa tɛɛ waa Yesu ahin-sɪn lʋwɛ mʋ, nɪɪ ba bugi bamʋ kɪrɪman-kyu kɪtaa mʋ, nɪɪ ba taa Yesu gbaa-gbaa lɛɛ bun mʋ. Nɪɪ ba taa mʋ kyʋn ba naa da mʋ oyu laasa mʋ sʋ.

Ba da Yesu oyu laasa sʋ
(Matiwu 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

21 Ba maa kpee mʋ, ba gyaŋa Simon mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Siren ɔsʋwʋlɛ sʋ, ɛɛ ba kadɛ lala mʋ tɔ. Nɪɪ anaakɔpʋ mʋ ba nyan mʋ yɛ ɔ sʋla Yesu oyu laasa mʋ. Simon nɪmʋ mu-bii ana ɪ gyɛ Alekisanda maa Rufusi.
22 Nɪɪ ba taa Yesu kpee katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Goligota mʋ. Goligota kasɛ ɪ gyɛ yɛ, "Kumu kawɛ opula."
23 Tʋtɔ nɪɪ ba taa kɪfɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ mɪɪrɛ waa nta tɔ sa Yesu yɛ o nuu. Amaa Yesu kina ɔ man nuu.
24 Nɪɪ ba da Yesu oyu laasa sʋ. Ba maa biti ba barɪgɛ Yesu ɪkaalɛ tɔ mʋ, ba tʋʋ nbii barɪgɛ mʋ ɪkaalɛ mʋ tɔ sa bamʋ n-yɪɪ kanan mʋ nɪɪ ɔkʋmaa gyii mʋ.
25 Nyenyenfuu, ɪ waa fɛɛ kerefi akpanɔ saŋa, nɪɪ ba da Yesu mata oyu laasa mʋ sʋ.
26 Nɪɪ ba kyʋrɔɔ asɪn mʋ nɪɪ ba taa bun Yesu kʋpwɛ mʋ taa da mata mu amu sʋ yɛ, "ƆNIMƱ I GYƐ GYIWU ABI OWURA MƱ."
27 Kanɪn saŋa maŋa mʋ, ba da bamʋ nɪɪ bee yuuri ɔlʋn sʋ anyɔ akʋ iyu laasa sʋ Yesu asɛ. Ɔkʋ bʋ mʋ gyisa sʋ, nɪɪ ɔkʋ mɔɔ bʋ mʋ bɪna sʋ.
28 Inɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ mʋ ɪ ba tɔ.*
29 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ ba ɛɛ kyʋn tʋtɔ gbaa bɛɛ sʋ asebi bɛɛ wʋrɪgɛ Yesu sʋ, yɛgɛ bee fi-fi bamʋ amu bɛɛ tɔwɛ yɛ, "To, yɛ fʋ yɛ fii biti fu boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kɛ fʋ bɪla bwii pɔyɪ kɪmʋ nkɛ nsa akɛ mʋ?
30 Kanɪn bɪrɛ kpɪlɪgɛ lɪɪ oyu laasa mʋ sʋ kɛ fʋ mɔlɪgɛ fʋ n-yɪɪ!"
31 Kanɪn nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ nbara akaapʋpʋ mʋ gbaa ba ŋmasɛ Yesu nɪn. Bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, "Ɛɛ mɔlɪgɛ asa amaa ɔ mɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ mʋ n-yɪɪ."
32 Nɪɪ ba yɛ, "Fʋ nyɛ nɪɪ fʋ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa, nɪɪ fʋ bɪla fʋ gyɛ Gyiwu abi owura mʋ de, kpɪlɪgɛ lɪɪ oyu laasa mʋ sʋ, saamʋ an nyɛ kɔɔlɛ fu gyii." Asa anyɔ mʋ nɪɪ ba da bamʋ iyu laasa mʋ sʋ gbaa bɛɛ saalɛ Yesu.

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

33 Kyɔwɛ maa fʋʋ amu nsana mʋ, nɪɪ kitentenbiri ki bun ɔsʋwʋlɛ mʋ kpini sʋ naa fʋʋ kalaatɪpwɛ asɛ.
34 Ɪ maa fʋʋ kerefi asa kalaatɪpwɛɛ asɛ mʋ, nɪɪ Yesu kuusi kenken yɛ, "Eli, Eli, lamaa sabatani?" Ɪmʋ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, "Mɛ Ɪbwaarɛ, mɛ Ɪbwaarɛ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʋ yɛgɛ mɛ kanɪn?"
35 Asa mʋ nɪɪ ba yɪlɛ tʋtɔ mʋ i nu ɪnɪmʋ, nɪɪ ba yɛ, "Fan nu! Ɛɛ tɪɪ Ɪbwaarɛ Ɔtɔwɛpʋ Eligya."
36 Nɪɪ bamʋ ɔkʋ sɪlɛ naa taa ɔkyɛɛ dufudufu nyɔ nta nyaŋɛsa tɔ, nɪɪ ɔ taa ŋmina oyu sʋ kʋsaa naa tii Yesu kɔnɔ yɛ o nuu. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ a kɪɪ fɛɛ Eligya ii biti ɔ ba kpɪlɪgɛ mʋ oyu laasa mʋ sʋ."
37 Nɪɪ Yesu sawʋ kenken, nɪɪ o wu.
38 Nɪɪ kɪtaa kunsa mʋ nɪɪ kɪ barɪgɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ ɔtɔ tɔ mʋ kyatɛ tɔ kɪnyɔ lɪɪ sʋsʋ ba yii kasɛ.

* **15:28 15:28** Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪɪ tɔwɛ yɛ, *"Ba taa mʋ bʋga alibi awaapʋ.*

39 Nıı anaakɔpʋ ɔbılısa mʋ nıı ɔ yılɛ tʋtɔ mʋ wu kanan mʋ nıı Yesu sawʋ nıı o wu mʋ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Kesintin, ɔnyın nımʋ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii nın.”
40 Akyıı akʋ ba yılɛ kata bɛɛ kıı. Bamʋ tɔ akʋ ı gyɛ Mɛɛrı Magidalen yɛ Mɛɛrı, Gyemisi pii asɛ maa Gyosefu bamʋ-nyi, yɛ Solome.
41 Saŋa mʋ nıı Yesu bʋ Galile mʋ, ba buu mʋ, nıı ba kyɛ mʋ tɔ. Akyıı gaalaagaa mʋ nıı ba buu mʋ ba Gyerusalem mʋ gbaa ba yılɛ tʋtɔ.

Yesu kipula tɔ
(Matiwu 27:57-61; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

42 Kanın kakɛ maŋa kı gyɛ kakɛ kʋlasa gyoo kakɛ fʋʋtɛsa mʋ. Kyɔwɛ maa kpee ɔ naa tıyɛ mʋ,
43 nıı Gyosefu mʋ nıı ɔ lıı Arimatiya mʋ naa ba. Ɔ gyɛ nyımısa kparɛ nın, nıı o tii kadɛ abılısa mʋ sʋ, nıı ɔ sʋ bɛɛrɛɛ asa asɛ. Nıı ɔ gyɛ ɔsa mʋ nıı ee gyoo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kıba saŋa mʋ. Nıı Gyosefu waa kɔkɔlɔ kpee Paleti asɛ naa kʋlɛ Yesu kibuni mʋ.
44 Paleti maa nu fɛɛ Yesu tɛɛ wʋla wu mʋ, nıı i kyinkyin mʋ. Nıı ɔ tıı anaakɔpʋ ɔbılısa mʋ taasɛ mʋ yɛ, “Yesu tee wu?”
45 Paleti maa nu anaakɔpʋ bılısa asɛ yɛ ı gyɛ kanın mʋ, nıı ɔ sa ɔkpa yɛ Gyosefu ɔ naa taa Yesu kebuni mʋ naa pula.
46 Nıı Gyosefu naa sɔɔ taafuli, nıı ɔ naa saatɛ Yesu, taa taafuli mʋ maalɛ mʋ. Nıı ɔ taa mʋ naa pula kakyan mʋ nıı ba ŋɛ kıfʋlɛ tɔ waa ɔbɔ mʋ tɔ. Nıı Gyosefu gbiliti kubuu lala tii kakyan mʋ kɔnɔ.
47 Nıı Mɛɛrı Magidalen yɛ Gyose mu-nyi Mɛɛrı ba yılɛ kıı katın mʋ nıı ba taa Yesu naa pula mʋ.

16

Yesu kikyiŋi lıı lewu tɔ
(Matiwu 28:1-8; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

1 Kakɛ fʋʋtɛsa akɛ kamaa tɔ mʋ, Mɛɛrı Magidalen yɛ Mɛɛrı Gyemisi mu-nyi yɛ Solome ba bıya atɔ liifensa mʋ nıı ba sɔɔ mʋ, kɛ ba taa naa sʋswa Yesu kebuni mʋ.
2 Lııkaakɛ, nawɔkyı kakɛ gyankpaasa akɛ nyenyenfuu, kyɔwɛ maa dan lıı mʋ, nıı ba kʋsʋ bee kpee Yesu kakyan mʋ asɛ.
3 Ba maa naa bee kpee ɔkpa tɔ mʋ, nıı ba taasɛ abaa yɛ, “Anımʋ ii biti ɔ naa gbiliti kubuu mʋ lıı kakyan mʋ kɔnɔ sa anɛ?” Kpalı fɛɛ kubuu mʋ kı kyɔ gaa.
4 Ba maa kıı mʋ, ba wu fɛɛ kubuu mʋ kı tɛɛ wʋla gbiliti kı dɛ.
5 Nıı ba loo kakyan mʋ tɔ, nıı ba wu kıyaafɔlɛ kʋ maa bun atɔ fufuli ɔ tɛ kakyan mʋ tɔ gyisa sʋ, nıı bamʋ nkɔlɔ ı ŋmaa bamʋ.
6 Nıı kıyaafɔlɛ mʋ yɛ, “Fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ı ŋmaa fanɛ. N nyi yɛ Yesu mʋ nıı ɔ lıı Nasareti, mʋ nıı ba da mʋ oyu laasa sʋ mʋ nıı fen biti. Ɔ man bʋ nfıı. O kyiŋi lıı lewu tɔ. Fan kıı, nfıı nıı ba daa taa mʋ yıla.
7 Ɩmʋ sʋ fan natɛ naa tɔwɛ mʋ abıılapʋ mʋ yɛ Pita yɛ, Yesu gyankpaa fanɛ ee kpee Galile. Tʋtɔ nıı fen biti fan wu mʋ fɛɛ kanan mʋ nıı ɔ wʋla tɔwɛ fanɛ mʋ.”
8 Nıı ba sılɛ lıı kakyan mʋ tɔ lıı fɛɛ kufuu kı kıtaa bamʋ, nıı bɛɛ kyıkyaa. Ba man tɔwɛ ɔkʋ sɛhn kpalı fɛɛ kufuu kı maa sʋ bamʋ sʋ.

Yesu Lɛɛ mʋ N-yıı Kaapʋ mʋ Obuupu
(Matiwu 28:9-10; Gyɔn 20:11-18)

9 Yesu maa kʋsʋ lıı lewu tɔ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ lııkaakɛ nyenyenfuu mʋ, ɔ daa kılɛɛ mʋ n-yıı nın kaapʋ Mɛɛrı Magidalen mʋ nıı ɔ gya nbwıı libi asunɔ lıı mʋ tɔ mʋ.
10 Nıı o kpee naa tɔwɛ mʋ bırısa ana mʋ nıı ba bɔɔta tɔ ba tɛ bɛɛ sawʋ mʋ.
11 Ba maa nu lıı Magidalen asɛ yɛ Yesu tɛ nkpa tɔ nıı o wu mʋ mʋ, ba man kɔɔlɛ mʋ gyii.

Yesu lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ abıılapʋ anyɔ kʋ
(Luka 24:13-35)

12 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu taa ɔkpa
pʊpwɛ kʊ sʊ lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ
bamʊ tɔ asa anyɔ akʊ mʊ nɪɪ ba naa
bee kpee bamʊ kadɛ tɔ.
13 Nɪɪ ba bwii ba tɔwɛ abanban
mʊ, amaa ba man kɔɔlɛ bamʊ gyii.

*Yesu lɛɛ mʊ n-yɪɪ
kaapʊ abɪɪlapʊ kudu ɔkʊ mʊ
(Matiwu 28:16-20; Luka 24:36-49;
Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)*

14 Ɪnɪmʊ kpini kamaa mʊ, Yesu lɛɛ
mʊ n-yɪɪ kaapʊ mʊ abɪɪlapʊ kudu
ɔkʊ mʊ, yɛgɛ ba tɛ bee gyii. Yesu
pwɪɪ bamʊ lɪɪ fɛɛ bamʊ nkɔlɔ ɪ maa
bʊlʊn gaa, nɪɪ ba man kɔɔlɛ bamʊ
nɪɪ ba wu mʊ maa tɛ nkpa tɔ mʊ
gyii.
15 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan
kpee dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa naa
tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ sa daadi-
maadi.
16 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii,
nɪɪ ba gyee mʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee
mʊ, ee biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ. Amaa
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ gyii mʊ,
bee biti ba bun mʊ lewu kʊpwɛ.
17 Bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii mʊ falɛ
ɪsɪnkaala ii biti i buu bamʊ. Lɪɪ mɛ
kɪtɪɪ tɔ sʊ mʊ, bee biti ba gya nbwɪɪ
libi, kɛ ba tɔwɛ ntɔwɛ pʊpwɛ.
18 Fɛɛ nɪɪ ba kan kɪtaa anansɛ tɔ
abɛɛ ba kan nuu kʊbwɛ gbaa mʊ, ɪ
mɛɛ yɛ ɪ waa bamʊ sɛhn. Bee biti ba
taa bamʊ abaa gyaga alɔpʊ sʊ kɛ ba
nyɛ alanfɪya."

*Ɪbwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ
(Luka 24:50; Asunpu 1:9-11)*

19 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu maa tɔwɛ bamʊ
asɛ lʊwɛ mʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʊ
kpee sʊsʊ naa kyɪna mʊ gyisa sʊ.
20 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ ba kpee katɪn
kʊmaa naa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ,
yɛgɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɔlʊn tii bamʊ sʊ,
nɪɪ ba waa adangana, nɪɪ ɪ kaapʊ fɛɛ
bamʊ asɪn danbɪrasa katɔwɛ mʊ ɪ
gyɛ kesintin.

Yesu Krisito Asɪn Danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Luka
kyʊrɔɔ mʊ

Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Luka kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ (Asunpu 1:1)

1 Mɛ-kyɛmɪnɛ Tiyofolisi, asa
damantɛ ba taa tʊʊ bamʊ n-yɪɪ sʊ
kyʊrɔɔ asɪn mʊ nɪɪ ɪ waa anɛ tɔ mʊ
yɪla.
2 Ba kyʊrɔɔ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ
asa ba wu yɛ ansi, lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ
Yesu asɪn mʊ i yii kasɛ, nɪɪ ba da
ɪmʊ kibonbon tɔwɛ anɛ mʊ, yɪla.
3 Ɪmʊ sʊ bɛɛrɛɛ wuya Tiyofolisi,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ mɛ gbaa-gbaa
mɛ n loo asɪn mʊ tɔ kɪɪ lɪɪ ɪmʊ
npiili mʊ, ɪ dagaa fɛɛ n kyʊrɔɔ ɪmʊ
kɪgyasʊ-kɪgyasʊ kyɛɛkyɛɛ sʊ sa fʊ.
4 Kɛ fʊ nyɛ bɪɪ asɪn mʊ kesintin fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ba kaapʊ fʊ mʊ.

Gyɔn Okyugyeepu Mʊ kakʊʊgɛ Asɪn

5 Saŋa mʊ nɪɪ Herodi gyɛ owura
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, nɪɪ ɔnyɪn
kʊ bʊ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Sakariya.
Ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ aseepu kʊbʊ mʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʊ yɛ Abigya mʊ tɔ
ɔkʊ. Nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ-ka Elisabeti, nɪɪ
ngbaa mʊ lɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ Aron
kɪnaana tɔ.
6 Sakariya maa Elisabeti kakyɪna
tɔ ɪkpa i kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ, nɪɪ ba
buu Ɪbwaarɛ nbara yɛ kanan mʊ nɪɪ
mʊ nnɔsa mʊ ɪ kaapʊ mʊ.
7 Ba bɪlɛ, amaa ba man kʊʊgɛ
kebii, lɪɪ fɛɛ Elisabeti maa gyɛ og-
bentipu sʊ.
8 Saŋa kʊ ɪ ba fʊʊ aseepu kʊbʊ mʊ
nɪɪ Sakariya bʊ kɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ bee
sun Ɪbwaarɛ ansi tɔ.
9 Nɪɪ ba tʊʊ nbii lɛɛ mʊ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ aseepu ɪkpa ɪ kaapʊ mʊ, fɛɛ o
loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ naa
tuwa nlaa.
10 Saŋa mʊ nɪɪ o loo ee tuwa
nlaa mʊ, yɛgɛ asa damantɛ ba bʊ
kewusunɔ bɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ.
11 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kabɔɔ ba mʊ asɛ,
ba yɪlɛ nlaa kaswɪɪ mʊ gyisa sʊ,
katɪn mʊ nɪɪ ee tuwa nlaa mʊ.
12 Saŋa mʊ nɪɪ Sakariya wu kabɔɔ
mʊ, mʊ kɔkɔlɔ kɪ ŋmaa mʊ, nɪɪ ɪ
kɪtaa mʊ kufuu.
13 Amaa nɪɪ kabɔɔ mʊ tɔwɛ
Sakariya yɛ, "Man waa kufuu,
Ɪbwaarɛ nu fʊ kabwaarɛ-kʊlɛ.
Fʊ-ka Elisabeti ii biti ɔ kʊʊgɛ
Obii-nyɪnsa kɛ fʊ yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ
Gyɔn.
14 Lɪɪ mʊ sʊ mʊ, fanɛ ansi ii biti i
gyii, kɛ asa damantɛ gbaa ansi i gyii
lɪɪ mʊ kakʊʊgɛ sʊ.
15 Ee biti ɔ waa nyɪmɪsa kparɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ. Ɔ man
kan waa nuu nta abɛɛ nta bʊlʊnsa.
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ biti o loo
bɔla mʊ tɔ, lɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ bʊ
mu-nyi ɔtɔ tɔ mʊ.
16 Nɪɪ ee biti ɔ yɛgɛ Ɪsɪrayɪ abi
gaalaagaa ba nyɛ nfɛɛrɛ kɪkyɛɛgɛ,
kɛ ba bwii ba Ɔnyɪrɪpɛ bamʊ
Ɪbwaarɛ asɛ.
17 Fu kebii Gyɔn nɪmʊ ii biti ɔ taa
Kayaayu tɔ ɔlʊn gyankpaa Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya. Ee
biti ɔ lɔŋɔ asɛ yɛ nbii bʊga tɔ, kɛ ɔ
taa bamʊ nɪɪ bɛɛ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn
mʊ, ba ba nyɛ kanyaasɪn kɛ bamʊ
nfɛɛrɛ ɪ ba Ɪbwaarɛ ɪkpa kyiigisa mʊ
sʊ. Ee biti ɔ waa ɪnɪmʊ lɔŋɔ asa mʊ
gyoo Ɔnyɪrɪpɛ."
18 Nɪɪ Sakariya taasɛ Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʊ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ n biti n waa
bɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ kesintin? Lɪɪ fɛɛ n bɪlɛ,
nɪɪ mɛ-ka gbaa bɪlɛ yɛ kebii kɪnyɛ."
19 Nɪɪ kabɔɔ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ
ɪ gyɛ Gabireli mʊ nɪɪ n yɪlɛ Ɪbwaarɛ
ansi tɔ sʊsʊ mʊ. Nɪɪ o sun mɛ yɛ n
ba tɔwɛ fʊ asɪn danbɪrasa nɪmʊ.
20 Kpalɪ fɛɛ fʊ maa man kɔɔlɛ mɛ
asɪn mʊ nɪɪ ii biti ɪ ba ɪmʊ saŋa tɔ
kyɛɛkyɛɛ gyii sʊ mʊ, n tɔwɛ fʊ yɛ fʊ
man bɪla yɛ fʊ taalɛ tɔwɛ sɛhn, naa
fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ mɛ katɔwɛ yɪla mʊ
kii biti kɪ ba tɔ."
21 Saŋa kʊlʊn maa tɔ, yɛgɛ asa
mʊ nɪɪ ba bʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ

kewusunɔ mʋ, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ Sakariya kyɛɛrɛɛ kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ.
22 Nɪɪ saŋa mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ obu mʋ tɔ mʋ, ɔ man bɪla ɛɛ taalɛ ɛɛ tɔwɛ bamʋ asɛ, nɪɪ ba bɪɪ fɛɛ, o wu ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ. Lɪɪ fɛɛ abaa nɪɪ o sii ɔ sʋ ɛɛ tɔwɛ bamʋ asɛ.
23 Sakariya maa sun mu kiseepu kusun lʋwɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ kpewu mʋ ayɛ.
24 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, nɪɪ mʋ-ka Elisabeti nyɛ ɔtɔ. Nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ baala kɪkpaara sʋ kanɪn ɪbwaayɪ inuu.
25 Nɪɪ Elisabeti yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʋ ɪ waa ɪnɪmʋ sa mɛ. O su mɛ kʋwɛɛ, nɪɪ ɔ lɛɛ ipeeli lɪɪ mɛ sʋ lɪɪ mɛ tɔɔmaa ana tɔ."

Ba tɔwɛ Yesu kakʋʋgɛ asɪn

26 Saŋa mʋ nɪɪ Elisabeti sʋ mʋ ɔtɔ ɪbwaayɪ isiye mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʋ kabɔɔ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gabireli kpee Nasareti kadɛ tɔ, mʋ nɪɪ kɪ bʋ Galile ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
27 Ɪbwaarɛ sun mʋ kpee kibite mʋ nɪɪ o mee nyi ɔnyɪn nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Mɛɛrɪ mʋ asɛ. Ba taa mʋ sa ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gyosefu kekili, nɪɪ ɔ lɪɪ Dawidi kɪnaana tɔ.
28 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ kpee mʋ asɛ naa fwaala mʋ yɛ, "Faa kumu ɔkɔn! Ɪbwaarɛ bʋ fʋ asɛ, nɪɪ ɔ waa fʋ kusee gaa."
29 Nɪɪ ɪ kɪtaa Mɛɛrɪ nfɛɛrɛ lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ mʋ, nɪɪ ɛɛ fɛ kanɪn afwaala mʋ nfɛɛrɛ.
30 Nɪɪ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, "Mɛɛrɪ man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ fʋ nyɛ Ɪbwaarɛ asɛ kabwaala.
31 Fii biti fʋ nyɛ ɔtɔ kɛ fʋ kʋʋgɛ Obii-nyɪnsa, kɛ fʋ yɪla mʋ kɪtɪɪ yɛ Yesu.
32 Ee biti ɔ waa nyɪmɪsa kparɛ kɛ ba tɪɪ mʋ yɛ Ɪbwaarɛ Owura lala Mu-Bii. Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa Yesu mʋ naana Dawidi kuwura-gya mʋ sa mʋ.
33 Nɪɪ ee biti o gyii Ɪsɪrayɪ abi sʋ kuwura-gyii naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa."
34 Nɪɪ Mɛɛrɪ taasɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ ɪnɪmʋ ii biti ɪ bɔla sʋ waa, yɛgɛ n gyɛ kibite mʋ nɪɪ n man nyi ɔnyɪn?"
35 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ii biti ɔ ba fʋ sʋ, kɛ Ɪbwaarɛ Owura lala mʋ ɔlʋn o bun fʋ sʋ. Ɪmʋ sʋ bee biti ba tɪɪ obii kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ fii biti fʋ kʋʋgɛ mʋ mʋ, yɛ Ɪbwaarɛ mu-bii.
36 Fʋ kʋʋpʋ Elisabeti mʋ nɪɪ asa bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ ogbentipu nɪɪ ɔ waa kakyɪɪ bɪlɪsa gbaa mʋ, sʋ obii-nyɪnsa-bii ɔtɔ ɪbwaayɪ isiye.
37 Lɪɪ fɛɛ kʋtɔ kʋ kɪ man bʋ tɔ yɛ Ɪbwaarɛ mɛɛ taalɛ waa."
38 Nɪɪ Mɛɛrɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ nɪn, yɛgɛ ɪ waa kanɪn sa mɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fʋ tɔwɛ mʋ." Nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ lɪɪ tʋtɔ kyʋn.

Mɛɛrɪ bɔɔ Elisabeti sʋ

39 Ɪmʋ nkɛ gbɛrɛɛ kamaa mʋ, Mɛɛrɪ kʋʋla mʋ n-yɪɪ ɛɛ waa bilen o kpee kadɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ abɪɪ tɔ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
40 Nɪɪ ɔ naa loo Sakariya kɪkpaara sʋ naa fwaala mʋ-ka Elisabeti.
41 Elisabeti maa nu Mɛɛrɪ afwaala mʋ, kebii mʋ nɪɪ ɔ bʋ mʋ ɔtɔ tɔ mʋ fitii. Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ maa loo bɔla Elisabeti mʋ,
42 nɪɪ ɔ pʋntɛ kenken tɔwɛ yɛ, "Akyɪɪ kpini tɔ mʋ, fʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa kusee kʋkyɔ, nɪɪ kusee bun fu kebii mʋ nɪɪ fii biti fʋ kʋʋgɛ mʋ sʋ.
43 Mɪnɛ kusee lala nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bwaala mɛ yɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ mu-nyi ɔ ba bɔɔ mɛ sʋ?
44 N maa dan nu fʋ afwaala mʋ, kebii mʋ nɪɪ ɔ bʋ mɛ ɔtɔ tɔ mʋ taa kensi-gyii fitii.
45 Kusee ɪ gyɛ fʋ lɛɛ, lɪɪ fɛɛ fʋ maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ fʋ mʋ, ii biti ɪ ba tɔ kesintin."

Mɛɛrɪ bɪɪ ɔlʋn yɪn Ɪbwaarɛ

46 Nɪɪ Mɛɛrɪ tɔwɛ yɛ,
"N yɪn Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ lɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ.
47 Ɪbwaarɛ mɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ sʋ mʋ, mi ansi i gyii lɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ.
48 Kpalɪ fɛɛ mɛ, Ɪbwaarɛ kibite mʋ nɪɪ n man bʋ sɛhn tɔ mʋ, mɛ asɪn i tiri Ɪbwaarɛ.

Nıı lıı ndaga sʊ i kpee mʊ, ɔkʊmaa
nımʊ ii biti ɔ tıı mɛ yɛ kumu
ɔkɔn wuya.
49 Lıı fɛɛ Ɔlʊnpʊ lala Ɩbwaarɛ
waa atɔ kparɛ sa mɛ.
Mʊ kıtıı ı gyɛ Kıkyırɛkyırɛ.
50 Nıı asa kʊmaa mʊ nıı ba sılɛ
Ɩbwaarɛ mʊ, ee wu bamʊ
kʊwɛɛ,
san sa abii san yɛ anaana.
51 Ɔ taa mʊ kıbaa bʊlʊnsa mʊ waa
asın kyinkyinsa,
nıı ɔ yaasɛ bamʊ nıı bɛɛ kʊsaa
bamʊ n-yıı bamʊ nfɛɛrɛ tɔ.
52 Ɔ kʊsaa awura-gyipu bamʊ ngya
sʊ,
amaa nıı o diyaa abʊlʊpʊ mʊ
sʊsʊ.
53 Ɔ yɛgɛ nıı atiripu ba nyɛ atɔ
danbırasa mʊ nıı i tiri bamʊ.
Amaa atɔ wuya ana bırɛ, o bwi-
iyaa bamʊ yɛ abaa kpan.
54 Ɩbwaarɛ nyiŋi mʊ asa Ɩsırayı abi
sʊ,
nıı o wu bamʊ kʊwɛɛ kyɛ bamʊ
tɔ,
55 fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ tɔwɛ yıla anɛ
naana ana agyankpaapʊ mʊ.
Ɔ tɔwɛ Abraham yɛ ee biti o wu
maa mʊ kanaana tɔ abi kpini
kʊwɛɛ."
56 Nıı Mɛɛrı kyına Elisabeti asɛ ı
waa fɛɛ ıbwaayı ısa pɔyı nıı o bwii
kpewu.

Elisabeti Kʊʊgɛ Gyɔn Okyugyeepu

57 Elisabeti kakɛ kʊʊgɛsa maa fʊʊ
mʊ, nıı ɔ kʊʊgɛ kebii-nyınsa-bii.
58 Nıı Elisabeti mʊ tɔɔmaa ana yɛ
mʊ kʊʊpʊ ana ba maa nu kanan
mʊ nıı Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ mʊ wu mʊ
kʊwɛɛ mʊ, nıı bamʊ kpini ba bʊga
gyii bamʊ ansi.
59 Ɩmʊ kakɛ buruwasapu mʊ ba
gyaŋɛ, kɛ ba tın kebii mʊ oduu.
Naafɔɔ bee biti ba taa mʊ-sɛ kıtıı
Sakariya mʊ yıla mʊ.
60 Amaa nıı mu-nyi kina kıtıı mʊ,
nıı ɔ yɛ, "Ba tıı mʊ yɛ Gyɔn."
61 Nıı ba tɔwɛ Elisabeti yɛ, "Fan
man sʊ ɔkʊ nıı ɔ sʊ kanın kıtıı fanɛ
kanan tɔ."
62 Nıı ba waa abaa tɔwɛ mʊ-sɛ
Sakariya asɛ, kɛ ba bıı kıtıı mʊ nıı
ba taa yıla kebii mʊ.
63 Nıı ɔ yɛgɛ nıı ba taa
kıgyantan-bi sa mʊ. Nıı ɔ kyʊrɔɔ
sʊ yɛ, "Mʊ kıtıı ı gyɛ Gyɔn." Nıı i
kyinkyin bamʊ gaa.
64 Opula maŋa tɔ nıı Sakariya
kɔnɔ bugi, nıı mʊ kanandʊlʊ gbaa
saŋɛ, nıı o piili ɛɛ tɔwɛ ɛɛ yın
Ɩbwaarɛ.
65 Nıı kufuu kı kıtaa mʊ tɔɔmaa
ana mʊ kpini, nıı asın nımʊ ı yalagɛ
ndɛ mʊ nıı ı bʊ abıı tɔ Gyudeya
Ɔsʊwʊlɛ sʊ.
66 Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı o nu kanın
asın mʊ ıı fɛ kımʊ nfɛɛrɛ, nıı ɛɛ
taasɛ yɛ, "Mınɛ nıı kanın kebii nımʊ
ba ɔ ba waa?" Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kıbaa
kı gyan mʊ sʊ.

Sakariya Bıı Ɔlʊn Yın Ɩbwaarɛ

67 Nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ bɔla
kebii mʊ mʊ-sɛ Sakariya tɔ, nıı ɛɛ
tɔwɛ abwaarɛsın yɛ,
68 "Fan yɛgɛ a yın anɛ Ɩsırayı abi
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ,
lıı fɛɛ ɔ ba nın ɔ ba kyɛ mʊ asa
tɔ kɛ ɔ mɔlıgɛ bamʊ.
69 Lıı mʊ kıyaafɔlɛ Dawidi kanan tɔ
mʊ,
ɔ lɛɛ Ɔmɔlıgɛpʊ Lʊnpʊ sa anɛ.
70 Fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ kyırɛkyırɛ mʊ ba
wʊla tɔwɛ yıla fɛɛ,
71 ee biti ɔ ba mɔlıgɛ anɛ lıı anɛ dʊn
ana
yɛ anɛ akisipu kpini abaa tɔ.
72 Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ ee biti o wu anɛ
naana ana kʊwɛɛ
kɛ o nyiŋi mʊ katɔwɛ kyula
kyırɛkyırɛ mʊ.
73 Katɔwɛ kyula nımʊ nıı Ɩbwaarɛ
bɔ ntan sa anɛ naana Abra-
ham yɛ,
74 ee biti ɔ kɔɔlɛ anɛ lıı anɛ akisipu
abaa tɔ,
kɛ ɔ yɛgɛ a nyɛ ɔlʊn sun mʊ yɛgɛ
a man sʊ kufuu.
75 Kɛ a ba an gyɛ asa kyırɛkyırɛ kɛ
anɛ ıkpa i kyiigi, mʊ Ɩbwaarɛ
ansi tɔ lıı anɛ kakyına kpini."

76 Nıı Sakariya tɔwɛ mu-bii Gyɔn yɛ,
"Mi-bii, bee biti ba tıı fʊ yɛ
Ɩbwaarɛ Ɔlʊnpʊ mʊ ɔtɔwɛpʊ.

Lıı fɛɛ fii biti fʋ gyankpaa
Ɔnyırıpɛ mʋ naa lɔŋɔ mʋ
ɔkpa.
77 Fii biti fʋ ba yɛgɛ mʋ asa ba bıı
fɛɛ ı lıı alibi kıtaakɛɛ sʋ
nıı bee biti ba nyɛ kamɔlıgɛ.
78 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ maa wu anɛ
kʋwɛɛ sʋ mʋ,
nıı ɔ yɛgɛ nıı Ɔmɔlıgɛpʋ mʋ
ba anɛ asɛ, fɛɛ kanan mʋ nıı
kyɔwɛ ı lıı sʋsʋ ba ɛɛ da kasɛ
mʋ.
79 Kɛ ı ŋmaŋɛ sa bamʋ nıı ba bʋ
kitentenbiri
mʋ nıı kı sʋ bamʋ kii kpee lewu
tɔ,
kɛ ı ŋmaŋɛ tɔ kaapʋ anɛ ɔkpa mʋ
nıı ı sʋ i kpee keyuula tɔ.”
80 Nıı kebii mʋ dan nıı ɔ nyɛ
Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ ɔlʋn, nıı ɔ
kyına ofuli sʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nıı ɔ
lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ Ɩsırayı abi.

2

Yesu kıkʋʋgɛ kakʋʋgɛ
(Matiwu 1:18-25)

1 Kanın nkɛ maŋa tɔ mʋ, Owura
Kasaro Agusitu sa kɔnɔ yii sʋ tɔwɛ
yɛ, ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ bʋ Roma
kuwura-gyii kasɛ mʋ kpini ɔ naa
kyʋrɔɔ mʋ kıtıı kɛ ba kalɛ mʋ.
2 Kımʋ ı gyɛ asa kıkalɛ
gyankpaasa mʋ nıı ba waa Roma
kuwura-gyii tɔ, saŋa maŋa tɔ
nıı Kwirinisi gyɛ Siriya ɔsʋwʋlɛ
ɔkıısʋpʋ mʋ.
3 Kanın sʋ ɔkʋmaa nımʋ kpee mʋ
kadɛ tɔ kɛ ɔ naa kyʋrɔɔ mʋ kıtıı.
4 Nıı Gyosefu gbaa kʋsʋ Nasareti
kadɛ mʋ nıı kı bʋ Galile ɔsʋwʋlɛ
sʋ, kpee kadɛ mʋ nıı bɛɛ tıı kımʋ
yɛ Betilehem mʋ nıı kı bʋ Gyudeya
ɔsʋwʋlɛ sʋ. Betilehem ı gyɛ kadɛ
mʋ nıı owura Dawidi lıı. Gyosefu
kpee Betilehem kpalı fɛɛ ɔ lıı Dawidi
kebunɔ nın.
5 Gyosefu taa Mɛɛrı mʋ nıı ɔ da
mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti o kili mʋ
mʋ, nıı ba kpee Betilehem ba naa
kyʋrɔɔ bamʋ atıı. Kanın saŋa maŋa
mʋ Mɛɛrı sʋ ɔtɔ.
6 Saŋa mʋ nıı ba bʋ Betilehem mʋ,
nıı Mɛɛrı saŋa kʋʋgɛsa kɛ fʋʋ.
7 Nıı Mɛɛrı kʋʋgɛ mu-bii-nyınsa
gyankpaasa. Nıı ɔ taa akyibi mili
kebii mʋ sʋ, nıı ɔ taa mʋ dııla kʋtɔ
mʋ nıı atɔbwaaya bee gyii mʋ tɔ.
Kpalı fɛɛ afɔ ba maa ba kıkyɔ sʋ
mʋ Mɛɛrı maa Gyosefu ba man nyɛ
opula afɔ obu mʋ tɔ.

Nbʋlʋpʋ Akpapʋ Yɛ Ɩbwaarɛ Nbɔɔ

8 Saŋa maŋa tɔ, nbʋlʋpʋ akpapʋ
akʋ ba bʋ kadɛ mʋ afitiri tɔ bɛɛ kıı
bamʋ nbʋlʋpʋ sʋ kagyanbwɛ.
9 Nıı opula maa tɔ Ɩbwaarɛ kabɔɔ
kʋ kı ba bamʋ asɛ, nıı Ɩbwaarɛ
bʋnyaa mʋ ŋmaŋɛ tɔ kyaabɔɔ
bamʋ. Nıı kufuu kı kıtaa bamʋ.
10 Amaa nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ
tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan man waa kufuu.
N bıya fanɛ asın danbırasa mʋ nıı ii
biti a waa asa kpini ɔkɔn.
11 Ndaga kakɛ nımʋ ba kʋʋgɛ
Ɔmɔlıgɛpʋ mʋ Dawidi kadɛ tɔ. Mʋ ı
gyɛ Ɔnyırıpɛ, Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla
lɛɛ mʋ.
12 Falɛ nıı fen biti fan wu kesintin
mʋ. Fen biti fan wu fɛɛ ba maa taa
akyibi mili kebii pʋpwɛ mʋ, nıı ɔ dɛ
kʋtɔ mʋ nıı atɔbwaaya bee gyii mʋ
tɔ.”
13 Opula maŋa tɔ nıı Ɩbwaarɛ
nbɔɔ kʋbʋ lala kʋ ba lıı sʋsʋ ba tii
kabɔɔ mʋ sʋ, nıı ba yın Ɩbwaarɛ bɛɛ
tɔwɛ yɛ,
14 “Bʋnyaa bʋ Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ
sʋsʋ mʋ asɛ.
Kɛ keyuula ki bun bamʋ nıı ba
bɔla mu ansi mʋ kasɛ sʋ.”
15 Saŋa mʋ nıı Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba
lıı bamʋ asɛ kpee sʋsʋ mʋ, nbʋlʋpʋ
akpapʋ mʋ ba tɔwɛ abaa yɛ, “Fan
yɛgɛ a kpee Betilehem naa kıı kʋtɔ
mʋ nıı kı waa nıı Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ anɛ mʋ.”
16 Kanın sʋ nıı ba kpaala kpee nıı
ba naa wu Mɛɛrı maa Gyosefu yɛ
kebii pʋpwɛ mʋ maa dɛ kʋtɔ mʋ nıı
atɔbwaaya bee gyii tɔ mʋ.
17 Nbʋlʋpʋ akpaapʋ mʋ ba maa
naa wu kebii mʋ, nıı ba tɔwɛ asa
kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ ba
tɔwɛ bamʋ lıı kebii mʋ sʋ mʋ.
18 Nıı i kyinkyin bamʋ nıı ba nu
asın mʋ nıı atɔbwaaya akpaapʋ mʋ
ba tɔwɛ mʋ.

19 Nɪɪ Mɛɛrɪ taa asɪn mʊ kpini waa
mʊ kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ.
20 Nɪɪ nbʊlʊpʊ akpaapʊ mʊ ba
maa bwii bee kpee mʊ, yɛgɛ bɛɛ bɪɪ
ɪlʊn bɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ ba nu nɪɪ ba wu mʊ,
ɪ bɔla sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
kabɔɔ mʊ kɪ tɔwɛ bamʊ mʊ.

Ba Yɪla Yesu kɪtɪɪ

21 Kebii mʊ maa fʊʊ nkɛ nburuwa
akɛ kɛ ba tɪn mu oduu mʊ, nɪɪ ba
yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ Yesu, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ wʊla tɔwɛ
yɪla pɔyɪ nɪɪ ba nyɛ mʊ ɔtɔ mʊ.

Ba Taa Yesu Kpe Kabwaarɛ-Sun Ayɛ

22 Nɪɪ saŋa mʊ maa fʊʊ fɛɛ
Gyosefu maa Mɛɛrɪ ba fwɪɪ bamʊ
n-yɪɪ ineesi, fɛɛ kanɪn mʊ nɪɪ Mosesi
nbara mʊ ɪ kaapʊ mʊ, kanan sʊ ba
taa kebii mʊ kpee Gyerusalem ba
naa taa mʊ waa Ɪbwaarɛ abaa tɔ.
23 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ yɪla Ɪbwaarɛ
nbara mʊ tɔ yɛ, "Ɪ dagaa fɛɛ ba
taa kebii-nyɪnsa gyankpaasa kʊmaa
nɪmʊ naa sa Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ."
24 Nɪɪ Mɛɛrɪ maa Gyosefu ba naa
lɛɛ saraga fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
nbara ɪ kaapʊ mʊ. Nbara mʊ ɪ
kaapʊ yɛ, (Ba taa alɔpɔ anyɔ abɛɛ
awura-lɔpɔ pii-pii anyɔ kpee naa lɛɛ
saraga sa Ɪbwaarɛ).
25 Kanan saŋa mʊ ɔnyɪn kʊ bʊ
Gyerusalem nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ
Simeyon. Ɔ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa
i kyiigi nɪɪ ee sun Ɪbwaarɛ yɛ kɔkɔlɔ
kʊlʊn, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
kɪ bɔla mʊ tɔ. Nɪɪ o gyoo saŋa mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪya Ɪsɪrayɪ abi
kamɔlɪgɛ.
26 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kɪ lɛɛ
kaapʊ mʊ fɛɛ, ɔ mɛɛ yɛ o wu, amɔɔ
o wu Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ
pɔyɪ kɛ o wu.
27 Saŋa mʊ nɪɪ Mɛɛrɪ maa
Gyosefu ba taa kebii mʊ kpee
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ, kɛ ba naa
waa mu kumu sʊ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ nbara ɪ kaapʊ mʊ,
nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kpiya
Simeyon kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ
tɔ.
28 Nɪɪ Simeyon kɔɔlɛ kebii mʊ
kɪtaa mʊ abaa tɔ nɪɪ ɔ yɪn Ɪbwaarɛ
tɔwɛ yɛ,
29 "Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ fʊ yɛgɛ nɪɪ
asɪn mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ mʊ ɪ ba
tɔ,
kanɪn sʊ nbɪɪnbɪɪ fɪɪ taalɛ yɛgɛ
mɛ, fʊ kɪyaafɔlɛ n wu kayɪɪ
yuuli tɔ.
30 Lɪɪ fɛɛ mi ansi i wu Ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ
nɪɪ fʊ sa asa mʊ.
31 Mʊ ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ fʊ wʊla lɔŋɔ
sa asa kpini mʊ.
32 Mʊ ɪ gyɛ kaŋmaŋɛ mʊ nɪɪ kii biti
kɪ yɛgɛ asa mʊ nɪɪ ba man gyɛ
Ɪsɪrayɪ abi mʊ ba bɪɪ fʊ ɔkpa
mʊ,
kɛ kɪ yɛgɛ fʊ asa, Ɪsɪrayɪ abi
gbaa ba nyɛ bʊnyaa."
33 Asɪn mʊ nɪɪ Simeyon tɔwɛ lɪɪ
kebii mʊ sʊ mʊ, i kyinkyin mu-nyi
yɛ mʊ-sɛ.
34 Nɪɪ Simeyon waa Mɛɛrɪ maa
Gyosefu kusee, nɪɪ ɔ tɔwɛ Mɛɛrɪ
yɛ, "Ɪbwaarɛ lɛɛ kebii nɪmʊ nɪn, yɛ
kpalɪ mʊ sʊ mʊ, Ɪsɪrayɪ abi gaalaa-
gaa bee biti ba tɪyɛ, kɛ akʊ mɔɔ
ba nyɛ kamɔlɪgɛ. Mʊ ii biti ɔ lɛɛ
Ɪbwaarɛ asɪn mʊ kaapʊ, kɛ asa ba
gyii ɪmʊ ɪmɔɔrɛ.
35 Kɛ asa gaalaagaa nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ
ɪ bʊ bamʊ amu tɔ mʊ ɪ lɪɪ ifuli. Kɛ
fʊ Mɛɛrɪ mɔɔ, fʊ kayɪyɛɛ kii biti kɪ
waa fɛɛ deebi bʊyɛsa nɪɪ ba taa yii
fʊ kɔkɔlɔ tɔ mʊ."
36 Saŋa maŋa mʊ, kakyɪɪ bɪlɪsa
kʊ bʊ tɔ, bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Ana nɪɪ ɔ
gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ. O kili nsu
nsunɔ nɪɪ mu-kuli wu. Mʊ-sɛ ɪ gyɛ
Fanuweli, nɪɪ ɔ lɪɪ Asee kebunɔ.
37 Ɔ kyɪna kukula mʊ tɔ naa fʊʊ
saŋa mʊ nɪɪ o gyii nsu aduburuwa
yɛ ana. Saŋa kʊmaa kagyanbwɛ yɛ
kakyʊwapɛ ee sun Ɪbwaarɛ. Ɔ mɛɛ
lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ. Ɔ bʊ
tʊtɔ nɪn ee ŋmina kɔnɔ yɛgɛ ɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ.
38 Opula maŋa tɔ nɪɪ Ana ba
Gyosefu maa Mɛɛrɪ asɛ nɪɪ ɔ fwaala
Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ kebii mʊ asɪn sa
bamʊ nɪɪ ba tɛ ba gyoo Ɔmɔlɪgɛpʊ
mʊ nɪɪ ee biti ɔ ba lɛɛ Gyerusalem
abi lɪɪ awʊrʊfɔ tɔ mʊ.

Gyosefu maa Mɛɛrɪ ba bwii kpee Nasareti kadɛ tɔ

39 Saŋa mʊ nɪɪ Mɛɛrɪ maa Gyosefu ba lʊwɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa fɛɛ ba waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ nbara ɪ kaapʊ mʊ, ba bwii kpewu bamʊ kadɛ tɔ Nasareti mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
40 Nɪɪ Yesu dan nɪɪ ɔ nyɛ ɔlʊn, nɪɪ kanyaasɪn kɪ bɔla mʊ tɔ, nɪɪ Ɪbwaarɛ kabwaala kɪ bʊ mʊ sʊ.

Yesu kebii Tɔ Mʊ O Kpe Kabwaarɛ-Sunkpa Ayɛ

41 Kesu kʊmaa Gyosefu maa Mɛɛrɪ bee kpee Gyerusalem ba naa gyii Kanyaŋɛ nbunɔ kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ.
42 Yesu maa gyii nsu kudu anyɔ mʊ, o buu Mɛɛrɪ maa Gyosefu kpee naa gyii kanɪn Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ bamʊ anaana-tɔ ɪ kaapʊ mʊ.
43 Ba maa gyii bamʊ nkɛ lʊwɛ nɪɪ ba bwii bee kpewu mʊ, Yesu sii kamaa Gyerusalem tɔ yɛgɛ mʊ akʊʊgɛpʊ ana mʊ ba man nyi.
44 Ba nyi fɛɛ ɔ tii kʊbʊ mʊ nɪɪ ba maa bamʊ ba naa mʊ sʊ nɪn, nɪɪ ba natɛ kakɛ ibiri pɔyɪ nɪɪ ba piili bee biti mʊ bamʊ kʊʊpʊ ana yɛ bamʊ kyɛmɪnɛ ana mʊ tɔ.
45 Ba maa man wu mʊ mʊ, nɪɪ ba bwii kpee Gyerusalem ba naa biti mʊ.
46 Kakɛ sasapʊ akɛ mʊ, ba naa wu mʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, maa tɛ nbara akaapʊpʊ mʊ asɛ, yɛgɛ ee nu bamʊ asɛ yɛgɛ ɛɛ taasɛ bamʊ asɪn mʊ kasɛ.
47 Bamʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ nɪɪ ba nu kanan mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ asɪn mʊ kasɛ mʊ, i kyinkyin bamʊ.
48 Saŋa mʊ nɪɪ mʊ akʊʊgɛpʊ ba naa wu mʊ mʊ, i kyinkyin bamʊ, nɪɪ Mɛɛrɪ taasɛ Yesu yɛ, "Mi-bii, mɪnɛ nɪɪ fʊ waa anɛ kanɪn? N maa fʊ-sɛ ansi ɪ payɪ an biti fʊ."
49 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɪnɛ sʊ nɪɪ fan naa fen biti mɛ? Fan man nyi fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ n baa n bʊ mɛ-sɛ ayɛ?"
50 Amaa ba man nu asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ kasɛ.
51 Nɪɪ o buu Mɛɛrɪ maa Gyosefu kpee Nasareti, yɛgɛ saŋa kʊmaa ee nu bamʊ asɛ. Amaa mu-nyi taa asɪn nɪmʊ kpini waa mʊ kɔkɔlɔ tɔ ɛɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ.
52 Nɪɪ Yesu dan n-yɪɪ tɔ yɛ kanyaasɪn tɔ, nɪɪ ɔ bɔla Ɪbwaarɛ yɛ asa ansi.

3

Gyɔn Okyugyeepu Abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Gyɔn 1:19-28)

1 Saŋa mʊ nɪɪ Tiberiyu kyɪna ɔ gyɛ Roma ɔsʊwʊlɛ sʊ owura lala nsu kudu anusapu mʊ, saŋa maŋa tɔ mʊ Pontiyu Paleti ɪ kyɪna ɔ gyɛ Gyudeya Kuwura-bii, nɪɪ Herodi mɔɔ gyɛ Galile Kuwura-bii, yɛgɛ mu-supu Filipu mɔɔ ɛɛ kɪɪ Itureya yɛ Tirakoniti ɪsʊwʊlɛ sʊ, nɪɪ Lisaniya mɔɔ ɪ gyɛ Abilene ɔsʊwʊlɛ sʊ Kuwura-bii.
2 Kanɪn saŋa maa nɪɪ Anasi maa Kayifasi ba gyɛ Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa asɛ mʊ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ asɪn sa Sakariya mu-bii Gyɔn, saŋa mʊ nɪɪ ɔ bʊ ofuli sʊ mʊ.
3 Ɪmʊ sʊ Gyɔn natɛ kyaabɔɔ ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ kɪ maa Gyɔdan ɔbʊn mʊ ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn ɛɛ sa asa yɛ, "Fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ fanɛ alibi tɔ kɛ fan bwii ba Ɪbwaarɛ asɛ, kɛ fan yɛgɛ ba gyee fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee, kɛ fan nyɛ alibi kɪtaa kɛɛ."
4 Gyɔn nɪmʊ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla kyʊrɔɔ yɪla mʊ ɔwʊlɛ tɔ mʊ yɛ, "Ɔkʊ bʊ ofuli sʊ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
'Fan lɔŋɔ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʊ ɔkpa, kɛ fan kyiigi mʊ ɪkpa-bi mʊ.
5 Kɛ fan tii-tii igee mʊ, kɛ fan tɪtɛ abɪɪ yɛ abɪɪ-bi mʊ ba kasɛ waa kyɛɛkyɛɛ.
Kɛ fan kyiigi ɪkpa nyɔnsa mʊ, kɛ ɪkpa gogyigogyi mʊ i tii waa tɔlɪtɔlɪ.
6 Kɛ daadimaadi kpini ba wu Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa mʊ.' "
7 Nɪɪ Gyɔn tɔwɛ sakyɔ mʊ nɪɪ bɛɛ ba mʊ asɛ yɛ o gyee bamʊ

Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ yɛ, “Fan du
fɛɛ ananse mʊ nɪɪ ba sʊ kʊbwɛ.
Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ anɪmʊ ɪ da fanɛ amu
tɔ yɛ fan sɪlɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ agbʊ mʊ
nɪɪ ɪ gyɛ fanɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ mʊ tɔ?
8 Fan waa adanbɪrasa mʊ nɪɪ ɪɪ
kaapʊ fɛɛ fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ
fanɛ alibi tɔ ba Ɩbwaarɛ asɛ. Kɛ
fan yɛgɛ kɪtɔwɛ yɛ, ‘An lɪɪ Abraham
kɪnaana tɔ nɪn, ɪmʊ sʊ Ɩbwaarɛ mɛɛ
yɛ ɔ bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ.’ N tɔwɛ fanɛ yɛ
Ɩbwaarɛ ɪ taalɛ yɛgɛ abuu nɪmʊ a
biliŋi Abraham anaana-bii.
9 Ba tɛɛ wʊla taa kpanfa waa oyu
mʊ ilin tɔ, lɪɪ fɛɛ oyu kʊmaa mʊ nɪɪ
kɪ mɛɛ sɔyɪ abi danbɪrasa mʊ, bee
biti ba ŋɛ kɪmʊ tʊʊ kasɛ, kɛ ba taa
tʊʊ waa fʊlɔn tɔ.”
10 Gyɔn maa tɔwɛ kanɪn mʊ, nɪɪ
sakyɔ mʊ taasɛ mʊ yɛ, “Ɩmʊ sʊ nɛnɛ
nɪɪ an biti a waa?”
11 Nɪɪ Gyɔn lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ sʊ ɪkaalɛ ɪnyɔ mʊ, ɔ barɪgɛ
tɔ sa mʊ tɔmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ, nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ agyitɔ gbaa, ɔ
waa kanɪn.”
12 Lenpoo akɔɔlɛpʊ akʊ gbaa
ba ba yɛ o gyee bamʊ Ɩbwaarɛ
kekyugyee. Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ,
“Ɔkaapʊpʊ, nɛnɛ nɪɪ an biti a waa?”
13 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fan
man kɔɔlɛ afulee kyʊn kanan mʊ nɪɪ
ɪ dagaa fɛɛ fan kɔɔlɛ mʊ.”
14 Nɪɪ anaakɔpʊ mʊ akʊ ba ba
taasɛ Gyɔn yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ anɛ gbaa
anɛ an biti a waa?”
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan man nyan
ɔkʊ kɔɔlɛ mu afulee, kɛ fan man
pwɪɪ asa mʊ nɪɪ bamʊ asɪn a dɛ
ɔkpa, amaa ɪmʊ nɪɪ bɛɛ ka fanɛ mʊ
ɪ kʊkwɛ fanɛ.”
15 Ɩ maa waa fɛɛ asa mʊ kpini
bɛɛ kɪɪ Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ
ɔkpa mʊ, ɔkʊmaa nɪmʊ ɪɪ fɛ nfɛɛrɛ
fɛɛ akʊtɔ fɛɛ Gyɔn ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ.
16 Ɩmʊ sʊ Gyɔn tɔwɛ asa mʊ kpini
yɛ, “Nkyu nɪɪ n sʊ n gyee fanɛ
Ɩbwaarɛ kekyugyee, amaa ɔmʊ nɪɪ
ɔ kyɔ mɛ gaa mʊ ɪɪ ba. Nɪɪ n man
dagaa gbaa fɛɛ n muŋa saŋɛ mʊ
asɪbɪta ɪfɛ. Nɪɪ mɛɛ mʊ ii biti ɔ taa
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ fʊlɔn gyee
fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
17 Nɪɪ ɔ sʊ mʊ kʊtɔ kyaalɛsa mʊ
kɪbaa tɔ, ee biti ɔ ba kyaalɛ ayu
lɪɪ ayu-waatɛ tɔ, kɛ ɔ laata ayubi
mʊ waa kikyunkun tɔ, kɛ o tuwa
ayu-waatɛ mʊ fʊlɔn mʊ nɪɪ ii mee
dun kpaa.”
18 Ɩkpa damantɛ sʊ nɪɪ Gyɔn taa
kɪtaa asa mʊ nkɔlɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʊ sa bamʊ.
19 Ɩmʊ kamaa mʊ Gyɔn pwɪɪ
owura Herodi, lɪɪ fɛɛ ɔ taa mu-supu
Filipu mʊ-ka Herodiya kili, yɛ asɪn
libi mʊ nɪɪ ɔ waa tii sʊ.
20 Amaa alibi mʊ nɪɪ Herodi bɪla
waa tii sʊ mʊ ɪ gyɛ fɛɛ kamaa tɔ mʊ
ɔ kɪtaa Gyɔn tii obu.

Gyɔn Gyee Yesu Ɩbwaarɛ Kekyugyee (Matiwu 3:13-17; Maki 1:9-11)

21 Saŋa mʊ nɪɪ Gyɔn i gyee asa
Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ, o gyee Yesu
gbaa. Nɪɪ Yesu maa kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ mʊ, nɪɪ sʊsʊ bugi tɔ.
22 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kɪ
kpɪlɪgɛ fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔŋɔ
mʊ sʊ. Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ
yɛ, “Fʊ ɪ gyɛ mi-bii bitisa mʊ, nɪɪ fʊ
ɪ bɔla mi ansi.”

Kɪnaana Mʊ Nɪɪ Yesu Lɪɪ kɪmʊ Tɔ (Matiwu 1:1-17)

23 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu gyii nsu adɪsa
mʊ, nɪɪ o piili mu kusun mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sun mʊ yɛ ɔ ba waa mʊ.
Nɪɪ asa bɛɛ kɪɪ fɛɛ Yesu gyɛ Gyosefu
mu-bii.
Gyosefu mʊ gyɛ Heli mu-bii.
24 Nɪɪ Heli mʊ-sɛ ɪ gyɛ Matati,
nɪɪ Matati mʊ-sɛ ɪ gyɛ Lewi, nɪɪ Lewi
mʊ-sɛ ɪ gyɛ Malikin,
nɪɪ Maliki mʊ-sɛ ɪ gyɛ Gyanayi,
Gyanayi mʊ-sɛ ɪ gyɛ Gyosefu
kʊ.
25 Gyosefu nɪmʊ mʊ-sɛ ɪ gyɛ
Matatiya, Matatiya mʊ-sɛ ɪ
gyɛ Amosi,
nɪɪ Amosi mʊ-sɛ ɪ gyɛ Nahum, nɪɪ
Nahum mʊ-sɛ ɪ gyɛ Isili, nɪɪ
Isili mʊ-sɛ ɪ gyɛ Nagayi.
26 Nɪɪ Nagayi mʊ-sɛ ɪ gyɛ Mati,
nɪɪ Mati mʊ-sɛ ɪ gyɛ Matatiya, nɪɪ
Matatiya mʊ-sɛ ɪ gyɛ Semen,

nıı Semen mʊ-sɛ ı gyɛ Gyoseki, nıı
Gyoseki mʊ-sɛ ı gyɛ Gyoda.
27 Nıı Gyoda mʊ-sɛ ı gyɛ Gyowanan,
nıı Gyowanan mʊ-sɛ ı gyɛ
Resa,
nıı Resa mʊ-sɛ ı gyɛ Serubabeli,
nıı Serubabeli mʊ-sɛ ı gyɛ
Selatiye,
nıı Selatiye mʊ-sɛ ı gyɛ Neri.
28 Neri mʊ-sɛ ı gyɛ Maliki,
nıı Maliki mʊ-sɛ ı gyɛ Adi, nıı Adi
mʊ-sɛ ı gyɛ Kosam,
nıı Kosam mʊ-sɛ ı gyɛ Elimadam,
nıı Elimadam mʊ-sɛ ı gyɛ Eri.
29 Nıı Eri mʊ-sɛ ı gyɛ Gyosuwa, nıı
Gyosuwa mʊ-sɛ ı gyɛ Eliyasa,
nıı Eliyasa mʊ-sɛ ı gyɛ Gyorim, nıı
Gyorim mʊ-sɛ ı gyɛ Matati,
nıı Matati mʊ-sɛ ı gyɛ Lewi.
30 Nıı Lewi mʊ-sɛ ı gyɛ Simeyon,
nıı Semiyon mʊ-sɛ ı gyɛ Gyuda, nıı
Gyuda mʊ-sɛ ı gyɛ Gyosefu,
nıı Gyosefu mʊ-sɛ ı gyɛ Gyonam, nıı
Gyonam mʊ-sɛ ı gyɛ Eliyakim.
31 Nıı Eliyakim mʊ-sɛ ı gyɛ Meliya,
nıı Meliya mʊ-sɛ ı gyɛ Mena,
nıı Mena mʊ-sɛ ı gyɛ Matata, nıı
Matata mʊ-sɛ ı gyɛ Natan,
nıı Natan mʊ-sɛ ı gyɛ Dawidi.
32 Nıı Dawidi mʊ-sɛ ı gyɛ Gyeese,
nıı Gyeese mʊ-sɛ ı gyɛ Obedi, Obedi
mʊ-sɛ ı gyɛ Bowasi,
nıı Bowasi mʊ-sɛ ı gyɛ Salimon, nıı
Salimon mʊ-sɛ ı gyɛ Naason.
33 Nıı Naason mʊ-sɛ ı gyɛ Aminad-
abi, nıı Aminadabi mʊ-sɛ ı
gyɛ Ram,
nıı Ram mʊ-sɛ ı gyɛ Hesiron, nıı
Hesiron mʊ-sɛ ı gyɛ Peresi,
nıı Peresi mʊ-sɛ ı gyɛ Gyuda.
34 Nıı Gyuda mʊ-sɛ ı gyɛ Gyekobu,
Gyekobu mʊ-sɛ ı gyɛ Isaki, Isaki
mʊ-sɛ ı gyɛ Abraham,
nıı Abraham mʊ-sɛ ı gyɛ Tera, nıı
Tera mʊ-sɛ ı gyɛ Naho.
35 Nıı Naho mʊ-sɛ ı gyɛ Serugi, nıı
Serugi mʊ-sɛ ı gyɛ Rewu,
Rewu mʊ-sɛ ı gyɛ Pelegi, nıı Pelegi
mʊ-sɛ ı gyɛ Ebe,
nıı Ebe mʊ-sɛ ı gyɛ Sela.
36 Nıı Sela mʊ-sɛ ı gyɛ Kenan,
nıı Kenan mʊ-sɛ ı gyɛ Afahadi, nıı
Afahadi mʊ-sɛ ı gyɛ Sem,
nıı Sem mʊ-sɛ ı gyɛ Nowa, nıı Nowa
mʊ-sɛ ı gyɛ Lameki.
37 Nıı Lameki mʊ-sɛ ı gyɛ Metusala,
Metusala mʊ-sɛ ı gyɛ Enoki,
nıı Enoki mʊ-sɛ ı gyɛ Gyaredi, nıı
Gyaredi mʊ-sɛ ı gyɛ Mahalale,
nıı Mahalale mʊ-sɛ ı gyɛ Keyinan.
38 Nıı Keyinan mʊ-sɛ ı gyɛ Enosi,
nıı Enosi mʊ-sɛ ı gyɛ Seti, nıı Seti
mʊ-sɛ ı gyɛ Adam.
Nıı Adam gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii.

4

Sıtaanɛ Tʊʊ Yesu tɔ Kıı
(Matiwu 4:1-11; Maki 1:12-13)

1 Yesu maa lıı Gyɔdan ɔbʊn mʊ tɔ
ba mʊ, yɛgɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ
kı bɔla mʊ, nıı Kayaayu maŋa yɛgɛ
nıı o kpee ofuli sʊ.
2 Maa bʊ ofuli mʊ sʊ nkɛ adına
mʊ, nıı Sıtaanɛ ii kpee ɛɛ tʊʊ mʊ
tɔ ıı kıı. Kanın nkɛ nımʊ kpini mʊ
ɔ man gyii sɛhn, ımʊ sʊ laalaalʊwɛ
mʊ akʊn a kıtaa mʊ.
3 Nıı ı tɔwɛ mʊ yɛ, "Nıı fʊ gyɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii kʊlʊn mʊ de, yɛgɛ
kubuu nımʊ ki biliŋi bodobodo."
4 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ıı tɔwɛ yɛ, 'I
man gyɛ agyitɔ nkʊn sʊ nıı nyımısa
ii biti ɔ nyɛ nkpa.' "
5 Nıı ɔ taa mʊ kpee kıbıı
bʊnswıısa kʊ sʊ, nıı ɔ taa awuragyi
mʊ nıı ı bʊ dulinyaa tɔ mʊ kpini
kaapʊ mʊ opula tɔ.
6 Nıı ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, "N biti n sa
fʊ awuragyi mʊ ɔlʊn yɛ ımʊ bʊnyaa
lıı atɔ nımʊ kpini sʊ. Lıı fɛɛ ımʊ
kpini ba taa waa mɛ abaa tɔ nın, nıı
n taalɛ taa sa ɔkʊmaa mʊ nıı n biti.
7 Ɩmʊ sʊ nıı fʊ kan muŋa sun mɛ
mʊ, ımʊ kpini ii biti i biliŋi fʊ lɛɛ."
8 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ,
'Muŋa fʊ-Nyırıpɛ Ɩbwaarɛ, nıı mʊ
nkʊn nıı ı dagaa fɛɛ fʊ maa sun.' "
9 Tʊtɔ ɔ nıı bıla kpiya
mʊ Gyerusalem naa yılɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ ketin tɔ. Nıı
ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Nıı fʊ kan fʊ gyɛ

Ɩbwaarɛ mu-bii kʋlʋn mʋ, yɛgɛ fʋ
n-yıı tɔ lıı tʋtɔ ba tıyɛ kasɛ.
10 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa
mʋ ı tɔwɛ yɛ,
'Ɩbwaarɛ ii biti o sun mʋ nbɔɔ
kɛ ba be kun fʋ.'
11 Bee biti ba sɔgıta fʋ,
kɛ fʋ man tıyɛ kasɛ kɛ fʋ ayaa a
man da abuu."
12 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ, 'Man
kan tʋʋ fʋ-Nyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔ kıı.'
"
13 Saŋa mʋ nıı ɔ tʋʋ mʋ tɔ ɔkpa
kʋmaa sʋ kpınɛ mʋ, ɔ san yɛgɛ mʋ
o gyoo saŋa mʋ nıı ee biti ɔ nyɛ mʋ.

Yesu Piili Mu kusun Galile Ɔsʋwʋlɛ sʋ
(Matiwu 4:12-17; Maki 1:14-15)

14 Lıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ ɔlʋn
tɔ sʋ mʋ, Yesu bwii kpee Galile
ɔsʋwʋlɛ sʋ, nıı mʋ asın ı yalagɛ
ısʋwʋlɛ mʋ nıı ı kyaabɔ tʋtɔ kpini.
15 Nıı ɔ kaapʋ Abwaarɛsın Gyiwu
abi kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa, nıı
ɔkʋmaa nımʋ yın mʋ.

Ba Kina Yesu Mʋ Gbaa-gbaa Mʋ Kadɛ Tɔ
(Matiwu 13:55-58; Maki 6:1-6)

16 Nıı o kpee Nasareti katın mʋ
nıı ba bıla mʋ mʋ, nıı kakɛ fʋʋtɛsa
akɛ mʋ, o kpee Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa fɛɛ kanan mʋ
nıı ɔ wʋla ɛɛ waa mʋ. Nıı ɔ kʋsʋ
yılɛ kɛ ɔ kalɛ Abwaarɛsın.
17 Nıı ba taa Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Isaya ɔwʋlɛ mʋ bɔɔta mʋ. Maa bugi
tɔ mʋ, o biti wu nıı ɔ kalɛ katın mʋ
nıı ba kyʋrɔɔ yıla yɛ,
18 "Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ
kı bʋ mɛ asɛ,
lıı fɛɛ ɔ lɛɛ mɛ nın fɛɛ n tɔwɛ
asın danbırasa mʋ sa atiripu.
O sun mɛ yɛ n ba tɔwɛ kamɔlıgɛ
asın sa bamʋ nıı ba tii bamʋ
ibu mʋ.
O sun mɛ yɛ n ba bugi agyaatanapʋ
ansi,
kɛ bamʋ nıı asa bee sisii bamʋ
mʋ, bee biti ba nyɛ bamʋ
n-yıı.
19 O sun mɛ yɛ n ba da ki-
bonbon fɛɛ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ
kamɔlıgɛ saŋa mʋ fʋʋ."
20 Yesu maa kalɛ lʋwɛ mʋ, ɔ
bɔɔ ɔwʋlɛ mʋ bwiiyaa sa ɔmʋnı ɛɛ
kıı kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ sʋ
mʋ, nıı ɔ naa kyına. Nıı bamʋ nıı
ba bʋ ɔgyaŋɛkpa mʋ kpini ansi i yii
mʋ sʋ.
21 Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Ndaga Ɩbwaarɛ
Asınkyan yılasa ınımʋ ı ba tɔ nıı ı
gyɛ mɛ asın fɛɛ kanan mʋ nıı fan nu
n maa kalɛ mʋ."
22 Nıı Yesu kɔnɔ tɔ asın danbırasa
mʋ i kyinkyin bamʋ nıı ba bʋ tʋtɔ
mʋ kpini, nıı ba yın mʋ. Nıı ba
taasɛ abaa yɛ, man gyɛ Gyosefu
mu-bii mʋ nın?
23 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "N nyi
fɛɛ fen biti fan bɔ mɛ kıŋasan nımʋ
yɛ 'Ɔkyɛpʋ, kyɛ fʋ n-yıı.' Nıı fen
biti fan bıla tɔwɛ yɛ, 'Atɔ mʋ nıı an
nu fɛɛ fʋ waa Kapanum kadɛ tɔ mʋ,
waa ımʋ fʋ kadɛ tɔ nfıı.'
24 "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ kʋmaa nımʋ man
sʋ bɛɛrɛɛ mʋ ayɛ.
25 Nıı n biti fan wu kesintin fɛɛ,
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Eligya saŋa mʋ,
akulapu-kyıı ba kyına ba kyɔ Ɩsırayı
ɔsʋwʋlɛ mʋ sʋ. Saŋa maŋa tɔ bʋlayı
yılɛ nsu nsa yɛ ıbwaayı isiye nıı
akʋn a ba ɔsʋwʋlɛ mʋ kpini sʋ.
26 Amaa Ɩbwaarɛ man sun Eligya
bamʋ ɔkʋlʋn gbaa asɛ, amɔɔ oku-
lapu-kyıı mʋ nıı ɔ bʋ Sarefati kadɛ
mʋ nıı kı bʋ Sidon kabaafʋn sʋ mʋ
nkʋn asɛ.
27 Nıı Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Elisa saŋa
mʋ, abootipu ba kyɔ Ɩsırayı ɔsʋwʋlɛ
sʋ, amaa Elisa man kyɛ bamʋ ɔkʋ,
amɔɔ ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ
Naaman mʋ nıı ɔ gyɛ Kesiriya-nyın
mʋ nkʋn nıı ɔ kyɛ."
28 Asa mʋ nıı ba bʋ ɔgyaŋɛkpa
tʋtɔ mʋ, ba maa nu asın nımʋ mʋ,
nıı agbʋ a kıtaa bamʋ.
29 Nıı ba kʋsʋ bııtɛ Yesu lɛɛ kadɛ
mʋ tɔ, nıı ba taa mʋ dii kpee kıbıı
mʋ nıı bamʋ kadɛ kı gyan sʋ mu
kumu tɔ, paa fɛɛ ba yɛgɛ mʋ tʋʋ
kıbıı maŋa ogee tɔ.

30 Amaa ɔ dan natɛ bʋlɛ asa
damantɛ mʋ nsana kyʋn.

Yesu Gya nbwɪɪ libi
Lɪɪ Ɔnyɪn Kʋ Tɔ
(Maki 1:21-28)

31 Lɪɪ tʋtɔ mʋ nɪɪ Yesu kpee Ka-
panum kadɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Galile
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ tɔ, nɪɪ kakɛ fʋʋtɛsa
akɛ mʋ, o piili ɛɛ kaapʋ asa mʋ.
32 Mʋ kɪkaapʋ mʋ ki kyinkyin
bamʋ, lɪɪ fɛɛ ɪ sʋ ɔlʋn.
33 Nɪɪ kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa
mʋ tɔ mʋ, ɔnyɪn kʋ kyɪna ɔ sʋ nbwɪɪ
libi, nɪɪ kayaayu bʋ mʋ sʋ, maa wu
Yesu mʋ, nɪɪ o kuusi kenken yɛ,
34 "Ndo! Yesu Kanasareti-nyɪn,
mɪnɛ nɪɪ fii biti anɛ asɛ? Fʋ ba fʋ
ba nyita anɛ nɪn? N nyi ɔsa mʋ
nɪɪ fʋ gyɛ, fʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ Nyɪmɪsa
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ."
35 Tʋtɔ nɪɪ Yesu pʋntɛ kabwɪɪ libi
mʋ sʋ yɛ, "Laatɔ, kɛ fʋ lɪɪ ɔnyɪn mʋ
tɔ." Nɪɪ kabwɪɪ libi mʋ taa kanyɪn
mʋ tʋʋ kasɛ bamʋ ansi tɔ, nɪɪ ɔ lɪɪ
mʋ tɔ kyʋn yɛgɛ ɔ man taalɛ waa mʋ
sɛhn.
36 Nɪɪ ɪ waa asa mʋ kpini kɪyan
nɪɪ bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ, "Mɪnɛ kɪkaapʋ
ndee? Ɔnyɪn nɪmʋ taa kɪnyɪn yɛ
ɔlʋn ɛɛ pʋntɛ n-yaayu libi sʋ nɪɪ bɛɛ
lɪɪ asa tɔ!"
37 Nɪɪ Yesu n-yɪɪ sʋ asɪn mʋ ɪ
yɛlɪgɛ kyaabɔɔ ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ
kpini.

Yesu Kyɛ Alɔpʋ damantɛ
(Matiwu 14-17; Maki 1:29-31)

38 Yesu maa lɪɪ Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa obu mʋ tɔ
mʋ, o kpee Simon ayɛ. Yɛgɛ Simon
mʋ-saa kyɪɪsa dɛ ɛɛ lɔ kibirima
bʋlʋnsa, nɪɪ ba kʋlɛ Yesu yɛ ɔ ba kɪɪ
mʋ.
39 Nɪɪ ɔ naa yɪlɛ mʋ asɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ
kibirima mʋ yɛ kɪ lɪɪ ɔkyɪɪ mʋ tɔ,
nɪɪ kibirima mʋ kɪ yɛgɛ mʋ. Nɪɪ
ɔkyɪɪ mʋ kɪtaa bamʋ kɪfɔ. Nɪɪ ɔ
kʋsʋ kɪtaa bamʋ kɪfɔ.
40 Saŋa mʋ nɪɪ kyɔwɛ kpee ɔ naa
tɪyɛ mʋ, asa mʋ ba taa alɔpʋ mʋ
nɪɪ bɛɛ lɔ alɔ yiri-yiri mʋ ba Yesu
asɛ. Nɪɪ ɔ taa mʋ abaa gyaga bamʋ
ɔkʋmaa nɪmʋ sʋ nɪɪ ɔ kyɛ bamʋ
kpini.
41 Nɪɪ ɔ bɪla gya nbwɪɪ libi lɪɪ asa
gaalaagaa tɔ, yɛgɛ bee kuusi kenken
bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
Mu-Bii mʋ." Amaa nɪɪ ɔ pʋntɛ bamʋ
sʋ, nɪɪ ɔ man yɛgɛ bamʋ ba tɔwɛ
sɛhn, lɪɪ fɛɛ be nyi maa gyɛ Ɔmʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.
42 Kayɪɪ maa kɛ mʋ Yesu kpee
opula mʋ nɪɪ i du surum, nɪɪ asa mʋ
ba lɪɪ ba naa bee biti mʋ. Ba maa ba
wu mʋ mʋ, ba man bɪla bee biti fɛɛ
ɔ lɪɪ bamʋ asɛ.
43 Amaa ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɩ
dagaa fɛɛ n maa tɔwɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii asɪn danbɪrasa mʋ sa
ndɛ kʋ asa gbaa, lɪɪ fɛɛ ɪmʋ sʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sun mɛ."
44 Nɪɪ Yesu kyaga sʋ ɛɛ tɔwɛ
asɪn danbɪrasa mʋ Gyiwu abi kab-
waarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa, mʋ nɪɪ ɪ bʋ
Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini.

5

Yesu Tɪɪ Mʋ Abɪɪlapʋ
Gyankpaasa Mʋ
(Matiwu 4:18-22; Maki 1:16-20;
Gyɔn 1:40-42)

1 Kakaakʋ nɪɪ Yesu kpee ɔ yɪlɛ
Kanesareti ɔbʋn mʋ nɪɪ ba bɪla bɛɛ
tɪɪ yɛ Galile mʋ ɔbʋn-kaa. Nɪɪ asa
ba naa kyaabɔɔ mʋ bee nin abaa kɛ
ba naa nu abwaarɛsɪn.
2 Yesu wu ɪkʋlɪ ɪnyɔ ɪ maa dan
kebunɔ maŋa yɛgɛ ɪkɪn akɪtapʋ mʋ
bɛɛ fwɪɪ bamʋ asawu.
3 Nɪɪ Yesu loo ɔkʋlɪ mʋ kʋkʋ, mʋ
nɪɪ kɪ gyɛ Simon lɛɛ tɔ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ
mʋ yɛ o nin waa tɔ gbɛrɛɛ. Ɔkʋlɪ
maŋa tɔ nɪɪ Yesu kyʋn kyɪna yɛgɛ
ɛɛ tɔwɛ kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ sarɛ tʋtɔ mʋ
abwaarɛsɪn.
4 Yesu maa tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ
lʋwɛ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ Simon yɛ "Palɛ
fʋ ɔkʋlɪ mʋ kpee katɪn mʋ nɪɪ ɪ
bʋnyɛ, kɛ faa fʋ tɔɔmaa ana mʋ fan
tʋʋ fanɛ asawu kɪtaa ɪkɪn."
5 Nɪɪ Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ
ɔbɪlɪsa, an tʋʋ nɪn halɪɪ ba kalayɪ,
a man kɪtaa sɛhn, amaa nɪɪ fʋ tɔwɛ
kanɪn bɪrɛ, n biti n tʋʋ."

6 Nɪɪ ba maa tʊʊ asawu mʊ,
ba kɪtaa ɪkɪn kɪbansa halɪɪ bamʊ
asawu mʊ ɪ san gbaa kyatɛ.
7 Tʊtɔ nɪɪ ba da abaa tɪɪ bamʊ
tɔɔmaa ana mʊ nɪɪ ba bʊ ɔkʊlɪ
nyɔsapʊ mʊ tɔ yɛ ba ba kyɛ bamʊ
tɔ. Ɪkʊlɪ ɪnyɔ mʊ kpini yɛ ɪmaa ɪmʊ
ɪkɪn mʊ ɪ san gbaa muuri.
8 Simon Pita maa wu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ
waa mʊ, nɪɪ ɔ kyʊn muŋa mu amulii
sʊ Yesu ansi tɔ tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
lɪɪ mɛ asɛ, n gyɛ alibi ɔwaapʊ nɪn."
9 Lɪɪ ɪkɪn damantɛ mʊ nɪɪ ba kɪtaa
mʊ sʊ mʊ, i kyinkyin maa mʊ tɔmaa
ana kpini.
10 Ɪkɪn mʊ kɪkɪta mʊ gbaa ki
kyinkyin Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi
mu-bii ana mʊ nɪɪ ba maa Simon
bee sun kusun mʊ. Nɪɪ Yesu tɔwɛ Si-
mon yɛ, "Man waa kufuu, lɪɪ ndaga
ɪ sʊ ii kpee mʊ, fii biti fʊ ba fɪɪ kɪtaa
asa fɪɪ bɪya mɛ nɪn."
11 Nɪɪ ba bɪɪtɛ ɪkʊlɪ mʊ ba dan
kidenbi sʊ, nɪɪ ba yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ nɪɪ ba buu Yesu.

Yesu Kyɛ Kibootoo Wuya Kʊ (Matiwu 8:1-4; Maki 1:40-45)

12 Yesu maa bʊ kadɛ kʊ sʊ mʊ,
ɔnyɪn kʊ gbaa bʊ tʊtɔ nɪɪ kibootoo
kɪtaa mʊ n-yɪɪ sʊ kpini. Saŋa mʊ nɪɪ
o wu Yesu mʊ, o be muŋa mu ansi
tɔ kʊlɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ fii biti
mʊ, fɪɪ taalɛ yɛgɛ mɛ n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʊ."
13 Nɪɪ Yesu tɛɛŋɛ mʊ kɪbaa mata
mʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "N biti, lɔŋɔ
sʊ." Nɪɪ opula maŋa tɔ kibootoo mʊ
kɪ yɛgɛ mʊ.
14 Nɪɪ Yesu da ɔnyɪn mu kumu tɔ
yɛ, "Man kan waa tɔwɛ ɔkʊ, amaa
taa fʊ n-yɪɪ kaapʊ Ɪbwaarɛ oseepu
mʊ, kɛ fʊ naa lɛɛ saraga fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪ kaapʊ mʊ,
kɛ ɪ kaapʊ tɔ sa ɔkʊmaa nɪmʊ fɛɛ fʊ
n-yɪɪ ɪ lɔŋɔ sʊ."
15 Amaa Yesu n-yɪɪ sʊ asɪn mʊ ɪ
lɔŋɔ yalagɛ tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ asa
damantɛ ba be nu mʊ asɛ, nɪɪ ɔ kyɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ lɔ mʊ kpini.
16 Amaa saŋa kʊmaa Yesu ɪɪ lɪɪ mʊ
nkʊn ee kpee ɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ,
opula mʊ nɪɪ o du surum.

Yesu Kyɛ N-yɪɪ Wusa Wuya (Matiwu 9:1-8; Maki 2:1-12)

17 Kakaakʊ Yesu maa kaapʊ ab-
waarɛsɪn mʊ, Farasii abi yɛ nbara
akaapʊpʊ mʊ nɪɪ ba lɪɪ Galile yɛ
Gyudeya ɪsʊwʊlɛ sʊ yɛ Gyerusalem
kadɛ tɔ mʊ ba tɛ tʊtɔ. Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ ɔlɔn mʊ bʊ mʊ asɛ fɛɛ ɔ taa
kyɛ alɔpʊ.
18 Nɪɪ anyɪn akʊ ba sʊla ɔnyɪn mʊ
nɪɪ mʊ n-yɪɪ i wu nɪɪ ɔ dɛ kalan sʊ.
Ba kpan bamʊ n-yɪɪ ba taa mʊ loo
kɪkpaara mʊ sʊ, naa yɪla Yesu ansi
tɔ.
19 Lɪɪ sakyɔ mʊ sʊ mʊ, ba man
nyɛ ɔkpa ba taa mʊ loo kɪkpaara mʊ
sʊ. Ɪmʊ sʊ ba dii kpee obu mʊ sʊsʊ,
katɪn mʊ nɪɪ ba taa ɪsɛɛ nyalɛ munla
mʊ sʊ, nɪɪ ba foti ɔbɔ kpɪlɪgaa mʊ
yɛgɛ ɔ dɛ mʊ kalan sʊ sakyɔ mʊ
nsana yɪla Yesu ansi tɔ.
20 Yesu maa wu kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ
nɪɪ ba sʊ mʊ sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ ɔnyɪn
mʊ yɛ "Mɛ kyɛmɪnɛ n taa fu alibi
kɛɛ fu."
21 Nɪɪ Farasii abi yɛ nbara
akaapʊpʊ mʊ ba piili bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ
bamʊ amu tɔ yɛ "Anɪmʊ ɪ gyɛ
ɔsa nɪmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ nbusaa asɪn
kanɪn? Anɪmʊ ɪ taalɛ taa alibi kɛɛ
tii Ɪbwaarɛ sʊ?"
22 Yesu nyi nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ,
nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ "Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
fɛn fɛ falɛ nfɛɛrɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ?
23 Ɪmʊ kɪmɔɔ ɪ bʊsɪn kɪtɔwɛ. N taa
fʊ alibi kɛɛ fʊ, abɛɛ kʊsʊ natɛ?
24 N biti fan bɪɪ fɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa n sʊ ɔlʊn
dulinyaa nɪmʊ tɔ nɪɪ n taalɛ taa alibi
kɛɛ." Ɪmʊ sʊ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ
mʊ n-yɪɪ i wu mʊ yɛ, "N tɔwɛ fʊ yɛ,
Kʊsʊ! Taa fʊ kalan kpewu."
25 Opula maŋa tɔ nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ
bamʊ ansi tɔ, nɪɪ ɔ taa mʊ kalan nɪɪ
ɔ dɛ sʊ mʊ, nɪɪ ɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ ee
kpewu.
26 Nɪɪ i kyinkyin ɔkʊmaa nɪmʊ, nɪɪ
ba yɪn Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɪ kɪtaa bamʊ
kufuu nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, "Ndaga an wu
asɪn kyinkyinsa."

Yesu Tɪɪ Lewi Yɛ Ɔ Ba Buu Mʊ Matiwu 9:9-13, Maki 2:13-17

27 Ɩnımʊ kamaa mʊ, Yesu lıı nıı
ɔ naa wu lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ mʊ nıı
bɛɛ tıı mʊ yɛ Lewi* mu kusun obu
to. Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Kʊsʊ buu
mɛ.”
28 Nıı ɔnyın mʊ kʊsʊ yɛgɛ kʊtɔ
kʊmaa nıı o buu Yesu.
29 Nıı Lewi dıŋa agyitɔ kʊkyɔ mʊ
kıkpaara sʊ sa Yesu, nıı lenpoo
akɔɔlɛpʊ gaalaagaa yɛ asa akʊ ba
bʊga tʊtɔ, nıı ba maa Yesu bee gyii.
30 Amaa nıı Farasii abi mʊ yɛ
nbara akaapʊpʊ mʊ nıı bamʊ gbaa
bamʊ gyɛ Farasii abi mʊ bɛɛ kɔlıtɛ
bɛɛ sa Yesu abıılapʊ mʊ yɛ, “Mınɛ
ı waa nıı fanaa lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ
alibi awaapʊ fen bʊga fen gyii fen
nuu kanın?”
31 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkyɛpʊ
man tiri sa bamʊ nıı ba sʊ alanfıya,
amɔɔ bamʊ nıı bɛɛ lɔ mʊ nkʊn.
32 N man ba yɛ n ba tıı bamʊ nıı
ba mʊ ıkpa i kyiigi nın. Amaa n
ba nın yɛ n ba tıı alibi awaapʊ kɛ
ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ ba Ɩbwaarɛ
asɛ.”

Asın Taasɛsa Lıı, Kɔnɔ Ŋmina Sʊ
Matiwu 9:14-17; Maki 2:18-22

33 Nıı asa akʊ ba tɔwɛ Yesu
yɛ, “Gyɔn okyugyeepu abıılapʊ bee
ŋmina kɔnɔ yɛgɛ bɛɛ kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ saŋa kʊmaa, kanın nıı
Farasii abi abıılapʊ mʊ gbaa bɛɛ
waa nın. Amaa fɛɛ fʊ abıılapʊ mʊ
bırɛ ba dan bee gyii bee nuu nın
saŋa kʊmaa.”
34 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fıı taalɛ
yɛgɛ kıkyııfɔ tɔ afɔ ba ŋmina kɔnɔ
yɛgɛ ɔkyııfɔ mu-kuli bʊ bamʊ asɛ?
35 Amaa saŋa kʊ ii biti ɔ ba, kɛ
ba taa ɔkyııfɔ mu-kuli lıı bamʊ asɛ,
kanın nkɛ maŋa tɔ bırɛ bee biti ba
ŋmina kɔnɔ.”
36 Nıı Yesu bɔ bamʊ kıŋasan
kınımʊ yɛ, “Ɔkʊ mɛɛ tın kikyibi
pʊpwɛ naa baata mata kaalɛ dıdaa
ɔbɔ. Nıı ɔkʊ kan waa kanın mʊ, ı
yɛgɛ nıı kikyibi pʊpwɛ mʊ ı kyatɛ
kaalɛ dıdaa mʊ i tii sʊ nın, nıı
kikyibi dıdaa mʊ yɛ kıpʊpwɛ mʊ ı
mɛɛ yɛ ı baa i duli abaa.
37 Kanın nıı ɔkʊ mɛɛ taa ɔwʊlɛ
dıdaa ee sun kʊkɔrɛ pʊpwɛ. Nıı ɔ
kan waa kanın bırɛ, ɔwʊlɛ dıdaa mʊ
ii biti ɔ kyatɛ, nıı ı mɛɛ yɛ ı yɛgɛ
kʊkɔrɛ pʊpwɛ mʊ kı waa ɔdan.
38 Kanın sʊ ı dagaa fɛɛ ɔwʊlɛ
pʊpwɛ nıı bɛɛ sʊ bee sun kʊkɔrɛ
pʊpwɛ.
39 Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ lan kʊkɔrɛ
dıdaa nıı ı dın mʊ mʊ, ɔ man bıla
ee biti kʊkɔrɛ pʊpwɛ kılan. Ee biti
ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Kʊkɔrɛ dıdaa mʊ kı bɔɔ
mʊ.’ ”†

6

Ba Taasɛ Yesu Lıı Kakɛ Fʊʊtɛsa Akɛ Sʊ
(Matiwu 12:1-8; Maki 2:23-28)

1 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ nıı Yesu naa
ayu kʊdɔɔ kʊ tɔ, nıı mʊ abıılapʊ ba
tıŋɛ ayu mʊ pʊsa bamʊ abaa tɔ wɛ.
2 Nıı Farasii abi mʊ akʊ ba taasɛ
yɛ, “Mınɛ ı waa nıı fan waa kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ ikisii?”
3 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “Fan
man pııta kalɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan
yılasa mʊ, kɛ fan wu kʊtɔ mʊ nıı
Dawidi waa saŋa mʊ nıı akʊn a mɔɔ
maa mʊ asa mʊ?
4 Fan man wu kanan mʊ nıı o
loo kabwaarɛ-sunkpa obu to naa taa
saraga bodobodo mʊ wɛ, nıı ɔ taa
ıkʊ sa mʊ asa gbaa nıı ba wɛ, yɛgɛ ı
man gyɛ anɛ nbara sʊ fɛɛ ɔkʊ o gyii
ımʊ, amɔɔ Ɩbwaarɛ aseepu nkʊn?”
5 Nıı Yesu bıla tɔwɛ yɛ, “Mɛ,
Daadimaadi Obii-nyınsa gbaa n gyɛ
Ɔnyırıpɛ sa kakɛ fʊʊtɛsa mʊ.”

Yesu Kyɛ Kıbaa Wusa Wuya
(Matiwu 12:9-14; Maki 3:1-6)

6 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ biyo Yesu
bıla kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ. Nıı ɔnyın kʊ
bʊ tʊtɔ nıı mʊ gyisa kıbaa ki wu.
7 Farasii abi mʊ yɛ nbara
akaapʊpʊ mʊ bee biti kanan mʊ nıı
ba waa kɛ ba bun Yesu kʊpwɛ. Ɩmʊ

* **5:27 5:27** Ba bıla bɛɛ tıı ɔnyın maŋa yɛ *Matiwu.* † **5:39 5:39** Asın kaapʊsa nfıı ı gyɛ yɛ nıı ba kan taa nta pʊpwɛ waa kıtɔbwaaya ɔwʊlɛ dıdaa tɔ mʊ, nta pʊpwɛ ɔlʊn mʊ ii biti i boyi ɔwʊlɛ dıdaa mʊ.

sʊ ba tɛ ba gyoo bɛɛ kɪɪ fɛɛ Yesu ii biti ɔ kyɛ mʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ.
8 Amaa Yesu wʊla o n-yɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ mʊ kɪbaa ki wu mʊ yɛ, "Kʊsʊ yɪlɛ asa mʊ kpini ansi tɔ." Nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ.
9 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N taasɛ fanɛ, mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ anɛ nbara mʊ ɪ kaapʊ fɛɛ a waa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ? A waa adanbɪrasa abɛɛ alibi? A mɔlɪgɛ asa nkpa abɛɛ a nyita ɪmʊ?"
10 Nɪɪ ɔ kɪɪ bamʊ kpini kyaabɔɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Tɛɛŋɛ fʊ kɪbaa." Nɪɪ ɔnyɪn mʊ tɛɛŋɛ mʊ kɪbaa, nɪɪ mʊ kɪbaa mʊ kɪ nyɛ ɔlʊn.
11 Amaa agbʊ a kɪtaa bamʊ, nɪɪ ba piili bɛɛ bee ŋmina kanan mʊ nɪɪ bee biti ba waa Yesu.

Yesu Asunpu Kudu-Anyɔ Mʊ (Matiwu 10:1-4; Maki 3:13-19)

12 Nkɛ maŋa tɔ mʊ, Yesu kpee abɪɪ tɔ ɔ naa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nɪɪ kagyanbwɛ maŋa kpini mʊ, ɔ bʊ tʊtɔ ɛɛ kʊlɛ Ɪbwaarɛ.
13 Nɪɪ kayɪɪ kɪ maa kɛ mʊ, nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ abɪɪlapʊ kpini ba mʊ asɛ, nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ tɔ kudu anyɔ, nɪɪ ɔ yɪla bamʊ kɪtɪɪ yɛ asunpu.
14 Bamʊ ɪ gyɛ Simon (mʊ nɪɪ ɔ yɪla mʊ kɪtɪɪ yɛ Pita), yɛ mu-supu Andiruwu, yɛ Gyemisi maa Gyɔn, yɛ Filipu maa Batolome,
15 yɛ Matiwu maa Tomasi, yɛ Al-ifeyo mu-bii Gyemisi, yɛ Simon mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Seloti,
16 yɛ Gyemisi mu-bii Gyudasi, yɛ Gyudasi Isikariyoti mʊ nɪɪ ɔ ba lɛɛ Yesu sa mʊ.

Yesu Kaapʊ Nɪɪ Ɔ Kyɛ Alɔpʊ (Matiwu 4:23-25)

17 Yesu maa mu asunpu ba kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ ba kipentenpiren kʊ sʊ. Nɪɪ abɪɪlapʊ gaalaagaa ba be tu mʊ tʊtɔ, nɪɪ asa damantɛ ba lɪɪ Gyudeya yɛ Gyerusalem yɛ ndɛ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Tayi maa Sidon ɔpʊ nbunɔ mʊ kpini.
18 Ba ba nu mʊ asɛ kɛ ba nyɛ bamʊ alɔ kɪ kyɛ. Bamʊ nɪɪ n-yaayu libi bɛɛ tɔɔrɔɔ bamʊ ba nyɛ bamʊ n-yɪɪ.
19 Nɪɪ asa mʊ kpini ba kpan bamʊ n-yɪɪ fɛɛ ba mata mʊ, lɪɪ fɛɛ ɔlʊn kʊ bʊ mʊ tɔ nɪɪ ɪ lɪɪ ɪ kyɛ bamʊ kpini alɔ.

Amu Ɔkɔn Wuya Ana Yɛ Amu Libi Wuya Ana

20 Tʊtɔ nɪɪ Yesu kɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Amu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ fanɛ mʊ nɪɪ fan gyɛ atiripu,
lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ kɪ gyɛ fanɛ lɛɛ.
21 Amu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ fanɛ mʊ nɪɪ akʊn a mɔɔ fanɛ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ mʊ,
lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ fan ŋmɛ.
Amu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ fanɛ mʊ nɪɪ fen su nbɪɪnbɪɪ,
lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ fan ŋmasɛ.
22 Amu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ fanɛ mʊ nɪɪ asa bee kisi fanɛ,
bee kina fanɛ, bɛɛ saalɛ fanɛ,
nɪɪ bɛɛ tɪn antɪŋɛsa libi bɛɛ gyaga fanɛ sʊ, lɪɪ mɛ, Daadi-maadi Obii-nyɪnsa mʊ sʊ.
23 "Nɪɪ ba kan waa fanɛ kanɪn mʊ fan yɛgɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn, kɛ fan taa kensi-gyii kyaa, lɪɪ fɛɛ kɛkɛɛ lala kɪ dɛ sʊsʊ kii gyoo fanɛ. Kpalɪ fɛɛ kanɪn nɪɪ bamʊ naana ana gbaa ba taa waa Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ.
24 Amaa fanɛ atɔ wuya ana, fanɛ laakʊ,
fɛɛ fan maa wʊla nyɛ fanɛ ɔkɔn dulinyaa nɪmʊ tɔ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ.
25 Fanɛ mʊ nɪɪ fan gyii ŋmɛ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ falɛ mɔɔ, fanɛ laakʊ,
lɪɪ fɛɛ akʊn ii biti ɪɪ tɪyɛ fanɛ sʊ.
Fanɛ mʊ nɪɪ fɛn ŋmasɛ nbɪɪnbɪɪ falɛ mɔɔ mʊ, fanɛ laakʊ,
lɪɪ fɛɛ fen biti fan su kɛ fan bɔɔta tɔ.
26 Nɪɪ fanɛ mʊ nɪɪ asa bɛɛ tɔwɛ fanɛ n-yɪɪ sʊ asɪn danbɪrasa mʊ, fanɛ laakʊ.
Kanɪn nɪɪ bamʊ naana ana ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪɪ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪn atɪŋɛsa bɛɛ gyaga Ɪbwaarɛ sʊ mʊ."

Fan Biti Fanɛ Dʋn Ana (Matiwu 5:38-48, 7:12)

27 Nıı Yesu yɛ, “Amaa n tɔwɛ
fanɛ mʋ nıı fen nu mɛ asɛ yɛ,
fan biti fanɛ dʋn ana, kɛ fan waa
adanbırasa sa fanɛ akisipu ana.
28 Kɛ fan waa bamʋ nıı bɛɛ tɔwɛ
fanɛ nnɔ mʋ kusee, kɛ fan kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ sa bamʋ nıı bɛɛ nyanla
fanɛ.
29 Nıı ɔkʋ kan da fʋ ɔtan mʋ, biliŋi
kınyɔsapʋ mʋ sa mʋ. Nıı ɔkʋ kan
kɔɔlɛ fʋ balımaasʋ mʋ, yɛgɛ ɔ taa
fʋ kaalɛ tii sʋ.
30 Nıı ɔkʋ kan ba kʋlɛ fʋ kʋtɔ
kʋ mʋ, sa mʋ. Nıı ɔkʋ kan taa fʋ
kʋtɔ kʋ mʋ, man bıla naa taasɛ kʋtɔ
maŋa sʋ lıı odunwura mʋ asɛ.
31 Kɛ fan waa fanɛ tɔɔmaa ana fɛɛ
kanan mʋ nıı fen biti fɛɛ ba waa sa
fanɛ mʋ.
32 “Fɛɛ nıı fan kan fen biti bamʋ
nıı bee biti fanɛ nkʋn mʋ, mınɛ sʋ
nıı ı dagaa fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ bıla yın
fanɛ? Halıı alibi awaapʋ gbaa bee
biti bamʋ nıı bee biti bamʋ mʋ.
33 Nıı fan kan waa kıdanbırasa sa
bamʋ nıı bɛɛ waa fanɛ adanbırasa
nkʋn mʋ, mınɛ sʋ nıı ı dagaa fɛɛ
Ɩbwaarɛ ɔ bıla yın fanɛ? Alibi
awaapʋ gbaa bɛɛ waa kanın.
34 Nıı fan kan fɛn paala bamʋ nıı
fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ bee biti ba ba nyɛ
ka fanɛ mʋ, mınɛ sʋ nıı ı dagaa fɛɛ
Ɩbwaarɛ ɔ bıla yın fanɛ? Halıı alibi
awaapʋ gbaa bɛɛ paala bamʋ tɔmaa
ana kɛ bee bwii ka bamʋ afulee
maŋa kɔnɔ kyɛɛkyɛɛ.
35 Amaa fan biti fanɛ dʋn ana kɛ
fan waa bamʋ adanbırasa. Nıı fan
kan paala bamʋ mʋ, fan man fɛ ımʋ
kıba ka nfɛɛrɛ. Nıı fɛn waa kanın
mʋ, fen biti fan nyɛ kɛkɛɛ lala, kɛ
fen biti fan baa fan gyɛ Ɩbwaarɛ
Owura lala mʋ nbii ana. Lıı fɛɛ ɔ sʋ
kebiti sa asa, nıı ɛɛ waa kıdanbırasa
ɛɛ sa bamʋ nıı ba mɛɛ fwaala, nıı ba
gyɛ amu tɔ ɔlʋn wuya ana.
36 Ɩmʋ sʋ fan wu asa kʋwɛɛ fɛɛ
kanan mʋ nıı fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ gbaa
ii wu asa kʋwɛɛ mʋ.

Fan Man Bun Abaa Kʋpwɛ (Matiwu 7:1-5)

37 “Fan man talɛ fanɛ tɔɔmaa ana,
kɛ Ɩbwaarɛ gbaa ɔ man talɛ fanɛ.
Fan man bun asa kʋpwɛ, kɛ Ɩbwaarɛ
gbaa ɔ man bun fanɛ kʋpwɛ. Fan taa
kɛɛ abaa, kɛ Ɩbwaarɛ gbaa ɔ taa kɛɛ
fanɛ.
38 Fan sa, kɛ Ɩbwaarɛ gbaa ɔ sa
fanɛ. Ee biti ɔ kaala, bɔla kʋtɔ
kaalasa mʋ, kɛ ɔ nyɛɛ sʋ, kɛ o
gyingyen kımʋ, kɛ ı bɔla wʋrıgɛ
fanɛ abaa tɔ. Kʋtɔ kaalasa mʋ nıı
fan taa kaala mʋ, kımʋ maa nıı
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa kaala sa fanɛ.”
39 Nıı Yesu bɔ bamʋ kıŋasan nımʋ
yɛ, “Gyaatanapʋ ı taalɛ gyankpaa
mʋ tɔɔmaa gyaatanapʋ ɔkpa? Nıı
ı kan ba kanın mʋ, bamʋ asa anyɔ
kpini bee biti ba naa lıı tıyɛ kıkyabɔ
tɔ.
40 Nıı ɔbıılapʋ mɛɛ taalɛ ŋara mʋ
ɔkaapʋpʋ, amaa nıı ɔkʋmaa mʋ nıı
ɔ bıla bıı bırɛ ɛɛ taalɛ waa fɛɛ mʋ
ɔkaapʋpʋ.
41 “Mınɛ ı waa nıı fu wu keyuubi
kı maa bʋ fʋ tɔɔmaa kensi tɔ, nıı fu
mee wu kagyapoti mʋ nıı kı bʋ fʋ
lɛɛ tɔ?
42 Mınɛ sʋ nıı fıı taalɛ tɔwɛ fʋ
tɔɔmaa yɛ, ‘Mɛ tɔɔmaa, yɛgɛ n lɛɛ
keyuubi mʋ nıı kı bʋ fu kensi tɔ
falɛ! Yɛgɛ fʋ mɛɛ kıı kagyapoti mʋ
nıı kı bʋ fʋ gbaa-gbaa fu kensi tɔ?’
Fʋ kebunbun ansi wuya, gyankpaa
lɛɛ kagyapoti mʋ nıı kı bʋ fʋ kensi
tɔ, pɔyı kɛ fʋ taalɛ kıı danbırasa lɛɛ
keyuubi mʋ nıı kı bʋ fʋ tɔɔmaa lɛɛ
tɔ.

Oyu Kımaa Nımʋ Kımaa Kımʋ Abi (Matiwu 7:16-20, 12:33-35)

43 “Nıı oyu danbırasa kʋ man bʋ
tɔ kı sɔyı abi libi, abɛɛ oyu libi mɛɛ
sɔyı abi danbırasa.
44 Oyu kʋmaa nımʋ kımʋ abi sʋ
nıı bɛɛ sʋ bɛɛ bıı kımʋ. Nıı ɔkʋ mɛɛ
tıyɛ akutu ɛɛ lıı kıkpalɛ oyu sʋ, abɛɛ
kididobi lıı kimango oyu sʋ.
45 Nyımısa danbırasa ıı waa atɔ
danbırasa mʋ nıı ɔ kʋʋla yıla mʋ
kɔkɔlɔ tɔ, nıı nyımısa libi mɔɔ ıı
waa atɔ libi mʋ nıı ɔ kʋʋla yıla mʋ
kɔkɔlɔ tɔ. Lıı fɛɛ nyımısa kɔnɔ ıı
tɔwɛ kʋtɔ mʋ nıı kı bʋ mʋ kɔkɔlɔ tɔ
nın.

Kɪŋasan Lɪɪ Asa Anyɔ Akpaara Kɪpɔyɪ Sʊ (Matiwu 7:24-27)

46 “Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan tɪɪ mɛ yɛ,
‘Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ,’ yɛgɛ fan mɛɛ
waa kʊtɔ mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ fan
waa?
47 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ, ba
nu mɛ asɪn, nɪɪ ɔ waa ɪmʊ mʊ, n biti
n kaapʊ fanɛ ɔsa mʊ nɪɪ o duli.
48 Kanɪn ɔsa maŋa du nɪn fɛɛ ɔsa
mʊ nɪɪ ee biti ɔ pɔyɪ kɪkpaara, nɪɪ
o kuu loo kasɛ nɪɪ ɔ pɔyɪ ɔpɔrɛ
gyankpaasa mʊ gyaga kɪfʊlɛ sʊ. Nɪɪ
nkyu n bɔla nɪɪ ɪ da kɪkpaara mʊ,
amaa kɪ man gyingyen lɪɪ fɛɛ maa
pɔyɪ kɪmʊ danbɪrasa mʊ sʊ.
49 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu mɛ
asɪn, nɪɪ ɔ man buu ɪmʊ mʊ, o du
nɪn fɛɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ man kuu ɔbɔ
pɔyɪ nɪɪ ɔ pɔ́yí kɪkpaara mʊ gyaga
kusuupu sʊ. Nɪɪ nkyu maa bɔla da
kɪkpaara mʊ, nɪɪ kɪ lɪɪ tɪyɛ yaasɛ tɔ
kpini-kpini.”

7

Roma Anaakɔpʊ Kɪlɪfa Ɔkɪɪsʊpʊ Kɪkɔɔlɛ-gyii (Matiwu 8:5-13)

1 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɪnɪmʊ
lʊwɛ, nɪɪ asa ba nu mʊ katɔwɛ mʊ,
o kpee Kapanum kadɛ tɔ.
2 Roma anaakɔpʊ kɪlɪfa ɔkɪɪsʊpʊ
kʊ kyɪna ɔ bʊ tʊtɔ, nɪɪ ɔ sʊ kɪyaafɔlɛ
kʊ mʊ nɪɪ ee biti mʊ asɪn, nɪɪ ɛɛ lɔ
nɪɪ ee biti o wu.
3 Ɔkɪɪsʊpʊ mʊ maa nu Yesu sʊ mʊ,
nɪɪ o sun Gyiwu abi abɪlɪsa akʊ mʊ
asɛ, yɛ ɔ ba kyɛ mʊ kɪyaafɔlɛ sa mʊ.
4 Ba maa ba Yesu asɛ mʊ, ba dan
baasɛ kʊlɛ mʊ gaa tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪn
nɪmʊ dagaa fɛɛ fʊ maa kyɛ mʊ tɔ.
5 Lɪɪ fɛɛ ɔ sʊ kebiti sa anɛ Gyiwu
abi, halɪɪ ɔ pɔyɪ kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa sa anɛ.”
6 Ɪmʊ sʊ Yesu buu bamʊ ee kpee
tʊtɔ. Saŋa mʊ nɪɪ o tiri kɪkpaara mʊ
tɔ mʊ, nɪɪ Roma anaakɔpʊ ɔbɪlɪsa
mʊ sun mʊ kyɛmɪnɛ ana ba naa
tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ man nyanla
fʊ n-yɪɪ. Lɪɪ fɛɛ n man dagaa fɛɛ fʊ
ba mɛ kɪkpaara sʊ.
7 Kanɪn gbaa nɪɪ n wu fɛɛ n man
dagaa fɛɛ n ba fʊ asɛ. Fɛɛ fʊ dan
sa kɔnɔ mɛ kɪyaafɔlɛ ii biti ɔ nyɛ
alanfɪya.
8 Lɪɪ fɛɛ ngbaa mɛ n bʊ ɔbɪlɪsa
ɔkʊ kasɛ, nɪɪ anaakɔpʊ ɔkʊ gbaa ba
bʊ mɛ kasɛ. Nɪɪ n tɔwɛ nɪmʊ yɛ,
‘Kpe nfɪɪ’ nɪɪ ee kpee, nɪɪ n bɪla tɔwɛ
ɔnɪmʊ yɛ, ‘Ba nfɪɪ,’ nɪɪ ɛɛ ba, nɪɪ n
tɔwɛ mɛ kɪyaafɔlɛ yɛ, ‘Waa falɛ,’ nɪɪ
ɛɛ waa.”
9 Yesu maa nu kanɪn mʊ, i
kyinkyin mʊ, nɪɪ o biliŋi mu ansi
kɪɪ kʊbʊ damantɛ mʊ nɪɪ ba buu
mʊ mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ, Ɪsɪrayɪ abi kpini tɔ mʊ,
n man pɪɪta wu ɔsa mʊ nɪɪ ɔ sʊ falɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii damantɛ nɪmʊ kedubi.”
10 Nbɔɔ mʊ nɪɪ o sun mʊ ba maa
bwii kpewu mʊ, ba naa tu kɪyaafɔlɛ
mʊ maa nyɛ alanfɪya.

Yesu Kyiŋi Okulapu-kyɪɪ Kʊ Mu-bii Lɪɪ Lewu tɔ

11 Ɪmʊ kamaa mʊ Yesu lɪɪ tʊtɔ
kpee kadɛ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʊ
yɛ Nayin, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ yɛ asa
damantɛ ba buu mʊ.
12 Saŋa mʊ nɪɪ o tiri kadɛ mʊ
nbwama mʊ, o wu ba maa sʊ obuni
ba lɪɪ kadɛ mʊ tɔ, nɪɪ obuni maŋa
gyɛ okulapu-kyɪɪ kebii-nyɪnsa kʊlʊn
mʊ nɪɪ ɔ kʊʊgɛ. Nɪɪ asa damantɛ
mʊ nɪɪ ba bʊ kadɛ mʊ tɔ ba buu
okulapu-kyɪɪ mʊ.
13 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu maa wu oku-
lapu-kyɪɪ mʊ, mʊ asɪn a kɪtaa mʊ
kʊwɛɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Man bɪla
su.”
14 Nɪɪ Yesu taa mʊ kɪbaa naa mata
kɪdakaa mʊ, nɪɪ asʊlapʊ mʊ ba sii
ba yɪlɛ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Kɪyaafɔlɛ! N
tɔwɛ fʊ yɛ, kʊsʊ!”
15 Nɪɪ olewupu mʊ kʊsʊ kyɪna, nɪɪ
o piili ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ Yesu taa mʊ sa
mu-nyi.
16 Nɪɪ i kyinkyin bamʊ kpini nɪɪ
ba yɪn Ɪbwaarɛ. Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ,
“Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ lala kʊ lɪɪ anɛ sʊ.
Ɪbwaarɛ ba ɔ ba kyɛ mʊ asa tɔ.”
17 Yesu asɪn nɪmʊ ɪ yalagɛ
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ, yɛ ɪsʊwʊlɛ mʊ
nɪɪ ɪ dɛ ɪ maa kɪmʊ mʊ.

Gyɔn Okyugyeepu Sun Asa Yesu Asɛ (Matiwu 11:2-19)

18 Nɪɪ Gyɔn abɪɪlapʋ ba naa tɔwɛ
mʋ Yesu awaasa mʋ kpini. Ɪmʋ sʋ ɔ
tɪɪ mʋ abɪɪlapʋ anyɔ,
19 nɪɪ o sun bamʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
asɛ yɛ ba naa taasɛ mʋ yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ
Ɔmʋ nɪɪ, Ɪbwaarɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ
abɛɛ a gyoo kɪɪ ɔkʋ ɔkpa?"

20 Saŋa mʋ nɪɪ anyɪn mʋ ba ba
Yesu asɛ mʋ ba tɔwɛ mʋ yɛ, Gyɔn
okyugyeepu i sun anɛ fʋ asɛ yɛ
abaa taasɛ fʋ yɛ, "Fʋ ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ
Ɪbwaarɛ yɛ ee biti ɔ ba mʋ abɛɛ a
gyoo kɪɪ ɔkʋ ɔkpa?"

21 Kanɪn saŋa maa tɔ mʋ Yesu kyɛ
asa gaalaagaa alobi, nɪɪ ɔ gya nbwɪɪ
libi lɪɪ asa tɔ, nɪɪ o bugi agyaatanapʋ
gaalaagaa ansi.
22 Ɪmʋ sʋ ɔ lɛɛ Gyɔn nbɔɔ mʋ kɔnɔ
yɛ, "Fan bwii naa tɔwɛ Gyɔn kʋtɔ
mʋ nɪɪ fan wu yɛ ɪmʋ nɪɪ fan nu.
Agyaatanapʋ ansi ii bugi, nɪɪ aboobi
bɛɛ kʋsʋ natɛ, nɪɪ abootipu bɛɛ nyɛ
alanfɪya, nɪɪ akpawu asu ii tigi, nɪɪ
alewupu bee kyiŋi bɛɛ ba nkpa tɔ,
nɪɪ atiripu bee nu asɪn danbɪrasa
mʋ.
23 Fan bɪla tɔwɛ mʋ yɛ, kusee ɪ
gyɛ sa ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ san ɔ sʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii mɛ tɔ."

24 Saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn nbɔɔ ba lɪɪ
mʋ asɛ mʋ, nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ
Gyɔn asɪn ɛɛ sa kʋbʋ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ
bamʋ yɛ, "Fan maa lɪɪ kpee Gyɔn
asɛ ofuli mʋ sʋ mʋ, mɪnɛ nɪɪ fan
waa nfɛɛrɛ fɛɛ fen kpee fɛn naa kɪɪ?
Kʋkyɔ mʋ nɪɪ afuu a da ii fiilaa mʋ?
25 Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn bɪrɛ mʋ,
mɪnɛ nɪɪ fan kpee naa wu? Abɛɛ
ɔnyɪn mʋ nɪɪ o bun ɔgyalɪn atɔ?
Ayee! Asa mʋ nɪɪ ba bun ɔgyalɪn atɔ
nɪɪ ba sʋ kakyɪna danbɪrasa mʋ, ba
bʋ awurakpa nɪn.
26 Amaa mɪnɛ nɪɪ fan kpee naa
kɪɪ? Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ abɛɛ? Ɛɛhn,
n tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔ kyɔ
Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
27 Gyɔn nɪmʋ asɪn nɪɪ Ɪbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,
'N biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ
gyankpaa fʋ,
mʋ ii biti ɔ lɔŋɔ fʋ ɔkpa gyoo fʋ.'
28 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ba kʋʋgɛ mʋ mʋ, man kyɔ Gyɔn,
amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o du pii sʋsʋ
kuwura-gyii tɔ mʋ kyɔ mʋ."
29 Asa mʋ kpini yɛ lenpoo
akɔɔlɛpʋ mʋ nɪɪ ba nu Gyɔn
asɪn tɔwɛsa mʋ, ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ
Ɪbwaarɛ asɪn mʋ i kyiigi, lɪɪ fɛɛ ba
yɛgɛ nɪɪ Gyɔn gyee bamʋ Ɪbwaarɛ
kekyugyee.
30 Amaa Farasii abi yɛ nbara
akaapʋpʋ anyipu ba kina nfɛɛrɛ mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ sʋ sa bamʋ mʋ. Ɪmʋ sʋ
nɪɪ ba man yɛgɛ nɪɪ Gyɔn gyee bamʋ
Ɪbwaarɛ kekyugyee.
31 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, "Anɪmʋ nɪɪ n
biti n taa ndaga kakyɪna kanɪmʋ tɔ
asa kaala. Anɪmʋ ana nɪɪ ba duli?
32 Ba du nɪn fɛɛ nbii mʋ nɪɪ ba tɛ
kɪgya tɔ bɛɛ tɪɪ abaa bɛɛ tɔwɛ yɛ,
'An fʋlɛ kensi-gyii nbɪlɛ sa fanɛ,
amaa fan man kyaa,
nɪɪ an sawʋ keli alengyi sa fanɛ,
amaa fan man su'.
33 "Lɪɪ fɛɛ Gyɔn okyugyeepu maa
ba mʋ, ee ŋmina kɔnɔ gaa, nɪɪ ɔ
man nuu nta, nɪɪ fan yɛ 'Ɔ sʋ nbwɪɪ
libi.'
34 Nɪɪ Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
n maa ba mʋ, n gyii nɪɪ n nuu,
nɪɪ fan yɛ, 'N gyɛ ogyipu lala yɛ
ɔtabʋʋpʋ, nɪɪ n bɪla n gyɛ lenpoo
akɔɔlɛpʋ yɛ alibi awaapʋ bamʋ
kyɛmɪnɛ.'
35 Amaa bamʋ nɪɪ bee buu
Ɪbwaarɛ kanyaasɪn, lɪɪ bamʋ-daa
sʋ mʋ, ɪɪ kaapʋ fɛɛ kanyaasɪn mʋ
bʋrɔn."

Ɔkyɪɪ Alibi Wuya Kʋ Taa Tulale Sʋswa Yesu (Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Gyɔn 12:1-8)

36 Saŋa kʋ tɔ nɪɪ Kafarasii-nyɪn kʋ
tɪɪ Yesu yɛ ɔ ba kɛ ba naa bʋga gyii.
Nɪɪ Yesu kpee mʋ kɪkpaara sʋ nɪɪ ɔ
naa kyɪna o gyii.
37 Kanɪn kadɛ maŋa tɔ mʋ ɔkyɪɪ
gyaga kʋ bʋ tʋtɔ. Ɔkyɪɪ mʋ maa
nu fɛɛ Yesu bʋ Kafarasii-nyɪn mʋ

kɪkpaara sʊ ee gyii mʊ, nɪɪ ɔ bɪya
tulale liifensa pʊrʊntʊwa bɔla.
38 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ ba yɪlɛ Yesu ka-
maa tiri mʊ ayaa asɛ ee su ansikyu
ɛɛ pɔɔla mʊ ayaa. Nɪɪ ɔ taa mu
inyini ɛɛ kpayɪ Yesu ayaa sʊ, nɪɪ
o munkura ɪmʊ bɛɛrɛɛ sʊ, nɪɪ ɔ
kyɛɛgɛ tulale mʊ wʊrɪgɛ mʊ ayaa sʊ.
39 Nɪɪ Kafarasii-nyɪn mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ
Yesu mʊ maa wu ɪnɪmʊ mʊ, ɔ tɔwɛ
mʊ nfɛɛrɛ tɔ yɛ, "Fɛɛ ɔnyɪn nɪmʊ
dɪn dan ɔ gyɛ ɔtɔwɛpʊ kesintin nɪn,
ɔ dɪn bɪɪ ɔkyɪɪ kʊlʊn mʊ nɪɪ ɛɛ mata
mʊ falɛ, ɔ dɪn bɪɪ kɪbaabʊtɔ gyaga
mʊ nɪɪ ɔ bʊ kɪmʊ tɔ."
40 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Simon yɛ, "N sʊ
kʊtɔ kʊ kɛ n tɔwɛ fʊ."
Nɪɪ Simon yɛ, "N nu, Ɔkaapʊpʊ,
tɔwɛ mɛ."
41 Nɪɪ Yesu bɔɔ mʊ kɪŋasan yɛ,
"Anyɪn anyɔ akʊ ɪ naa paala afulee
lɪɪ afulee wuya kʊ asɛ. Ɔkʊ paala
gbiti nderebi anu, ɔnyɔsapʊ mɔɔ
adunuu.
42 Bamʊ ɔkʊ man taalɛ nyɛ ɔ naa
ka mʊ kʊkɔ. Nɪɪ afulee wuya mʊ taa
kɛɛ bamʊ asa anyɔ. Asa anyɔ maŋa
tɔ mʊ, anɪmʊ ii biti o biti afulee
wuya mʊ asɪn gaa?"
43 Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N waa
nfɛɛrɛ fɛɛ ɔmʊ nɪɪ mu afulee akyɔ
mʊ."
Nɪɪ Yesu yɛ, "Fʊ lɛɛ kɔnɔ
kesintin."
44 Nɪɪ Yesu biliŋi kɪɪ ɔkyɪɪ mʊ, nɪɪ
ɔ tɔwɛ Simon yɛ, "Yɛ fu wu ɔkyɪɪ
nɪmʊ? N maa ba fʊ kɪkpaara sʊ mʊ,
fʊ man sa mɛ nkyu kɛ n fwɪɪ mɛ
ayaa sʊ, amaa ɔkyɪɪ nɪmʊ taa mʊ
ansikyu fwɪɪ mɛ ayaa, nɪɪ ɔ taa mu
inyini kpayɪ ɪmʊ.
45 Fʊ man baari mɛ waa mɛ
nsa-nsa, amaa lɪɪ koo saŋa mʊ nɪɪ n
ba nfɪɪ mʊ, ɔkyɪɪ nɪmʊ man pɪɪ yɛgɛ
mɛ ayaa sʊ kimunkura.
46 Fʊ man taa olifu nfɔ wʊrɪgɛ mi
kumu tɔ, amaa ɔkyɪɪ nɪmʊ taa tulale
wʊrɪgɛ mɛ ayaa sʊ.
47 Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fʊ yɛ, kebiti lala
mʊ nɪɪ ɔ kaapʊ falɛ sʊ mʊ, ɪɪ kaapʊ
fɛɛ ba taa mu alibi damantɛ mʊ kɛɛ
mʊ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ mu alibi
a man kyɔ nɪɪ ɔ nyɛ kɪtaakɛɛ mʊ, ɛɛ
kaapʊ kebiti mʊ gbaa gbɛrɛɛ nɪn."
48 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ,
"N taa fu alibi kɛɛ fʊ."
49 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba san ba tɛ
ogyikpa mʊ bɛɛ tɔwɛ abaa yɛ,
"Anɪmʊ ɪ gyɛ ɔnɪmʊ, halɪɪ ɔ sʊ alibi
ɛɛ kɛɛ?"
50 Amaa Yesu tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ,
"Fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ mɔlɪgɛ fʊ. Natɛ
yɛ kɔkɔlɔ yuuli."

8

Akyɪɪ Mʊ Nɪɪ ba Buu Yesu

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu natɛ
ndɛ lala yɛ ndɛ-bii sʊ ɛɛ tɔwɛ asɪn
danbɪrasa lɪɪ kuwura-gyii mʊ sʊ,
yɛgɛ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ ba tii
mʊ sʊ.
2 Nɪɪ akyɪɪ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ gya
n-yaayu libi lɪɪ bamʊ tɔ nɪɪ ɔ kyɛ
bamʊ alɔ mʊ, gbaa ba buu mʊ.
Bamʊ ɔkʊ ɪ gyɛ Mɛɛrɪ (mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
mʊ yɛ Magidalen) mʊ nɪɪ Yesu gya
nbwɪɪ libi asunɔ lɪɪ mʊ tɔ mʊ,
3 yɛ Gyowana mʊ nɪɪ mu-kuli ɪ
gyɛ Kyusa. Mʊ ɪ gyɛ owura Herodi
kɪkpaara sʊ ɔkɪɪsʊpʊ ɔbɪlɪsa mʊ, yɛ
Susana yɛ akʊ. Akyɪɪ anɪmʊ ɪ sʊ
bamʊ gbaa-gbaa atɔ bɛɛ kyɛ Yesu
maa mʊ abɪɪlapʊ tɔ.

Kɪŋasan Lɪɪ Ɔdɔɔpʊ Mʊ Nɪɪ Ɔ Ŋmatɛ Ayu
(Matiwu 13:1-17; Maki 4:1-12)

4 Saŋa mʊ nɪɪ asa bɛɛ lɪɪ ndɛ sʊ
ndɛ sʊ ba ba gyaŋɛ Yesu asɛ, nɪɪ
ba ba nyɛ akyɔ mʊ, Yesu bɔ bamʊ
kɪŋasan yɛ,
5 "Ɔdɔɔpʊ kʊ ɪ kyɪna kpee ɔ naa
ŋmatɛ ayu. Saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ ŋmatɛ
ayu mʊ ɪmʊ ɪkʊ ɪ tɪyɛ ɔkpa tɔ nɪɪ
asa ba natɛ ɪmʊ sʊ nɪɪ nbwiibi ba
ba tasɛ gyii.
6 Nɪɪ ɪkʊ ɪ tɪyɛ afʊlɛ sʊ katɪn mʊ
nɪɪ ɪsɛ ɪ man kyɔ sa ɪmʊ. Ɪmʊ sʊ ɪ
maa kɔyɪ mʊ, ɪmʊ ilin ɪ man taalɛ
kpee kata. Ɪmʊ sʊ kyɔwɛ maa daa
ɪmʊ mʊ nɪɪ i fugya.
7 Nɪɪ ɪkʊ mɔɔ ɪ tɪyɛ iwii tɔ nɪɪ ɪmaa
ɪmʊ ɪ bʊga dan nɪɪ iwii mʊ ɪ dan
nyan ɪmʊ.
8 Nɪɪ abi akʊ mɔɔ ɪ tɪyɛ kasɛ
danbɪrasa tɔ nɪɪ ɪ kɔyɪ dan. Nɪɪ
ɪ dan sɔyɪ abi kɪlɪfa-kɪlɪfa." Maa

tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ o diyaa mʊ ɔbʊlɛ tɔwɛ yɛ, “Ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ asʊ nɪɪ ee biti o nu mʊ, o nu.”

9 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba taasɛ mʊ kɪŋasan mʊ kasɛ.

10 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fanɛ bɪrɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ mu kuwura-gyii mʊ asiri asɪn kaapʊ fanɛ, amaa asansa bɪrɛ aŋasan tɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ sa bamʊ. Ɪmʊ sʊ,

‘bee biti ba ba bɛɛ kɪɪ,
amaa ba mɛɛ yɛ ba wu,
kɛ ba ba bee nu,
amaa ba mɛɛ yɛ ba nu kasɛ.’ ”

Yesu Lɛɛ Kɪŋasan mʊ Kasɛ Lɪɪ Ɔdɔɔpʊ Mʊ Sʊ
(Matiwu 13:18-23; Maki 3:13-20)

11 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Kɪŋasan mʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, abi mʊ nɪɪ ɔ ŋmatɛ mʊ ɪ gyɛ abwaarɛsɪn mʊ.

12 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ tɪyɛ ɔkpa tɔ mʊ, ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ bee nu asɪn mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ ɪ lɛɛ ɪmʊ ɛɛ lɪɪ bamʊ nkɔlɔ tɔ, nɪɪ ba mɛɛ taalɛ kɔɔlɛ gyii kɛ ba nyɛ kamɔlɪgɛ.

13 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ tɪyɛ afʊlɛ sʊ mʊ, ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ bee nu asɪn mʊ, nɪɪ bɛɛ taa kensi-gyii kɔɔlɛ ɪmʊ. Amaa asɪn mʊ man loo bamʊ nkɔlɔ tɔ. Bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ, ɪmʊ sʊ nɪɪ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ kɪ kan ba tu bamʊ de, bɛɛ lɪɪ tɪyɛ nɪn.

14 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ tɪyɛ iwii tɔ mɔɔ mʊ ɪ yɪlɛ sa bamʊ nɪɪ bee nu asɪn mʊ, amaa lɪɪ kakyɪna tɔ nfɛɛrɛ kɪfɛ, kufulee biti yɛ kensi-gyii bansa i kun bamʊ, nɪɪ ba mɛɛ taalɛ dan kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

15 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ tɪyɛ kasɛ danbɪrasa tɔ mʊ mɔɔ, ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ ba taa kɔkɔlɔ kʊlʊn kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii, nɪɪ ba sʊ kenyiita yɪlɛ tɔ kɛ ba waa adanbɪrasa.”

Fɪtɪla Kɪŋasan
(Matiwu 5:15; Maki 4:21-25)

16 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ bamʊ kɪŋasan kʊ yɛ, “Ɔkʊ mee tuwa fɪtɪla kɛ ɔ taa waa kolobi tɔ abɛɛ ɔ taa yii npaa kasɛ, amaa ɛɛ taa ɛɛ gyaga kɪmʊ ɔgyagakpa nɪn, kɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ ba mʊ ba wu fɪtɪla mʊ.

17 Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ baala gbaa kii biti kɪ lɪɪ ifuli, nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɪ gyɛ asiri atɔ kpini ii biti ɪ lɪɪ ifuli.

18 Ɪmʊ sʊ fan baa fan da sʊ kanan mʊ nɪɪ fen nu asɪn, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nu asɪn kasɛ mʊ, ii biti ɪ sa mʊ tii sʊ, nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o mee nu asɪn mʊ kasɛ mʊ, ii biti ɪ kɔɔlɛ ipii mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ gbaa lɪɪ mʊ asɛ.”

Yesu Mu-nyi Yɛ Mu-Supu Ana
(Matiwu 12:46-50; Maki 3:31-35)

19 Nɪɪ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana ba ba yɛ ba be wu mʊ, amaa lɪɪ sakyɔ sʊ mʊ, ba man nyɛ nin tiri mʊ.

20 Tʊtɔ nɪɪ ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “Fu-nyi yɛ fu-supu ana ba yɪlɛ kewu bee biti fɛɛ ba wu fʊ.”

21 Nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Mi-nyi yɛ mi-supu ana ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ bee nu abwaarɛsɪn nɪɪ bɛɛ sʊ bɛɛ waa kusun mʊ.”

Yesu Tɔwɛ Sa Afuu Nɪɪ Ɪ Yɛgɛ
(Matiwu 8:23-27; Maki 4:35-41)

22 Kakaakʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, “Fan yɛgɛ a faa kpee benbe.” Nɪɪ ba loo ɔkʊlɪ tɔ faa kyʊn.

23 Saŋa mʊ nɪɪ bɛɛ palɛ bee kpee mʊ Yesu dɛ nsɪɪrɛ. Nɪɪ afuu lala akʊ a tigi lɪɪ bamʊ sʊ, nɪɪ apaa a da a loo ɔkʊlɪ mʊ tɔ. Nɪɪ ɪ san gbɛrɛɛ kɛ ɔkʊlɪ mʊ o muuri, nɪɪ bamʊ nkɔlɔ ɪ ŋmaa bamʊ.

24 Nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ ba naa kyiŋi mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, Ɔnyɪrɪpɛ! An biti a sii nkyu tɔ!”

Nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ, pʊntɛ afuu mʊ yɛ apaa mʊ sʊ, nɪɪ ɪ waa diin.

25 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ, “Fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii bʊ fɪnɛ?”

Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʊ, nɪɪ i kyinkyin bamʊ nɪɪ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, “Nyɪmɪsa mɔɔ ndee nɪɪ ɛɛ sa afuu yɛ apaa kɔnɔ nɪɪ i nu mʊ asɛ.”

Yesu Kyɛ Ɔnyɪn Kʊ mʊ nɪɪ Ɔ Sʊ Nbwɪɪ Libi
(Matiwu 8:28-34; Maki 5:1-20)

26 Nɪɪ ba palɛ naa fʊʊ Gerasene abi ɔsʊwʊlɛ sʊ, kɪbaafʊn mʊ nɪɪ kɪ bʊ Galile benbe.

27 Yesu maa dan ɛɛ lɪɪ ɛɛ yɪlɛ ɔbʊn kaa mʊ, nɪɪ Kagerasene-nyɪn

kʋ mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba bʋ mʋ tɔ
mʋ ba gyaŋa mʋ. Ɔnyɪn nɪmʋ natɛ
kubolonkpan kyɛɛrɛɛ yɛgɛ ɔ mɛɛ
kyɪna kɪkpaara sʋ, amɔɔ nkyan tɔ
nɪɪ ɔ bʋ.
28 Saŋa mʋ nɪɪ ɔnyɪn mʋ wu Yesu
mʋ, ɔ pʋntɛ tɪyɛ mʋ ayaa tɔ, nɪɪ o
kuusi kenken tɔwɛ yɛ, "Yesu, sʋsʋ
Owura Lala mu-bii! Mɪnɛ nɪɪ fii biti
mɛ asɛ? N kʋlɛ fʋ nɪn, man nyanla
mɛ!"
29 Lɪɪ fɛɛ Yesu wʋla sa nbwɪɪ libi
mʋ kɔnɔ fɛɛ ba lɪɪ ɔnyɪn mʋ tɔ. Saŋa
kʋmaa nɪmʋ nbwɪɪ libi mʋ bɛɛ ba
mʋ sʋ. Nɪɪ ɪ kan ba mʋ sʋ mʋ, bɛɛ
taa agbeeleebi ŋmina mʋ abaa yɛ
mʋ ayaa, yɛgɛ bee kun mʋ. Amaa ɛɛ
tɪŋɛ agbeeleebi mʋ nɪɪ ba taa ŋmina
mʋ mʋ, nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ bɛɛ sʋla
mʋ kpee ofuli sʋ.
30 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ fʋ?"
Nɪɪ ɔ yɛ bɛɛ tɪɪ mɛ yɛ, "Kʋbʋ!" Lɪɪ
fɛɛ nbwɪɪ libi kʋkyɔ ba tɛ mʋ sʋ.
31 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʋ ba kʋlɛ Yesu
yɛ, ɔ man taa bamʋ naa waa ɔbɔ
kyinkyingilin mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa
mʋ tɔ.
32 Nɪɪ akuuri damantɛ akʋ ba bʋ
kɪbɪɪ mʋ sʋ bee gyii. Nɪɪ nbwɪɪ libi
mʋ ba kʋlɛ Yesu fɛɛ ɔ yɛgɛ ba naa
loo akuuri mʋ tɔ, nɪɪ Yesu sa bamʋ
ɔkpa.
33 Nbwɪɪ libi mʋ ba maa lɪɪ ɔnyɪn
mʋ tɔ mʋ, ba naa loo akuuri mʋ tɔ,
nɪɪ ba sɪlɛ kpɪlɪgɛ kɪbɪɪ mʋ sʋ naa
loo ɔbʋn lala mʋ tɔ nɪɪ ba muuri.
34 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ akuuri
mʋ sʋ ba maa wu kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ waa
mʋ, ba sɪlɛ kpee kadɛ tɔ yɛ ndɔɔ ana
tɔ naa tɔwɛ asa.
35 Nɪɪ asa mʋ ba ba kɪɪ kʋtɔ mʋ
nɪɪ kɪ waa. Ba maa ba Yesu asɛ mʋ,
ba wu ɔnyɪn mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba
kʋsʋ mʋ sʋ mʋ, o bun kaalɛ ɔ tɛ Yesu
ayaa kasɛ yɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ tɔ i du
kyɛɛkyɛɛ, nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa bamʋ.
36 Bamʋ nɪɪ ba taa bamʋ ansi wu
mʋ, ba tɔwɛ asa kanan mʋ nɪɪ ɔnyɪn
mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba daa ba tɛ mʋ sʋ
mʋ nyɛ kɪkyɛ.
37 Kanɪn sʋ Gerasene abi mʋ nɪɪ
ba bʋ kɪbaafʋn maŋa sʋ kpini, ba
kʋlɛ Yesu yɛ ɔ lɪɪ bamʋ ɔsʋwʋlɛ
maŋa sʋ, lɪɪ fɛɛ kufuu kɪ kɪtaa bamʋ.
Nɪɪ o loo ɔkʋlɪ tɔ bwii.
38 Pɔyɪ kɛ ba bwii mʋ, ɔnyɪn mʋ
nɪɪ nbwɪɪ libi ba kʋsʋ mʋ sʋ mʋ kʋlɛ
Yesu yɛ ɔ yɛgɛ o buu mʋ. Amaa Yesu
kina tɔwɛ mʋ yɛ,
39 "Bwii kpee kewu naa tɔwɛ kʋtɔ
lala mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa sa fʋ." Ɪmʋ
sʋ ɔnyɪn mʋ kpee kadɛ mʋ tɔ katɪn
kʋmaa nɪmʋ naa tɔwɛ kʋtɔ lala mʋ
nɪɪ Yesu waa sa mʋ.

Yesu kyiŋi Gyarosi Mu-bii Nɪɪ Ɔ Kyɛ Ɔkyɪɪ Mʋ Nɪɪ Nkalan Ɪ Da Mʋ Mʋ (Matiwu 9:18-26; Maki 5:21-43)

40 Saŋa mʋ nɪɪ Yesu bwii faa kpee
ɔbʋn benbe mʋ, sakyɔ mʋ ba waa
mʋ nsa-nsa kɔɔlɛ mʋ, lɪɪ fɛɛ ba wʋla
ba tɛ ba gyoo mʋ.
41 Tʋtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ
yɛ Gyarosi, mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa
mʋ ba tɪyɛ Yesu ayaa kasɛ, nɪɪ ɔ kʋlɛ
mʋ yɛ ɔ ba mʋ kɪkpaara sʋ.
42 Lɪɪ fɛɛ mu kebii kyɪɪsa-bi kʋlʋn
mʋ nɪɪ o gyii nsu kudu anyɔ ii biti o
wu.
Yesu maa yii sʋ ee kpee mʋ, sakyɔ
mʋ mili mʋ sʋ ba buu mʋ.
43 Ɔkyɪɪ kʋ bʋ sakyɔ mʋ tɔ nɪɪ
nkalan ɪ da mʋ nsu kudu anyɔ,
amaa ɔkʋ man taalɛ kyɛ mʋ.*
44 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ loo sakyɔ mʋ tɔ
ba Yesu kamaa ba mata mʋ kaalɛ
kɔnɔ-bi, nɪɪ opula maŋa tɔ mʋ
nkalan mʋ ɪ tɪn.
45 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, "Anɪmʋ ɪ
mata mɛ?"
Bamʋ kpini ba maa kina yɛ ɪ man
gyɛ bamʋ mʋ, nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, sakyɔ bee mili fʋ sʋ, bɛɛ
mata fʋ."
46 Amaa Yesu tɔwɛ yɛ, "Ɔsa kʋ
mata mɛ, lɪɪ fɛɛ n wu nɪɪ n bɪɪ fɛɛ
ɔlʋn kʋ maa lɪɪ mɛ tɔ."
47 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ
taalɛ taa baala mʋ, ɔ kyɪkyaa ba tɪyɛ
Yesu ansi tɔ. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ yɪlɛ sakyɔ
mʋ tɔ tɔwɛ kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ ɔ mata
Yesu, yɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ nyɛ kɪkyɛ
opula maŋa tɔ.

* **8:43 8:43** Ɔkyɪɪ nɪmʋ nyita mu afulee kpini akyɛpʋ asɛ, amaa mʋ kʋlɔ mʋ kɪ san kii tii sʋ.

48 Nıı Yesu tɔwɛ ɔkyıı mʊ yɛ,
"Mi-bii kyıısa, fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ
nıı fʊ nyɛ alanfıya, kpewu kayıı
yuuli tɔ."
49 Saŋa mʊ nıı Yesu san ɛɛ
tɔwɛ kanın mʊ, nıı kabɔɔ kı lıı
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa
Gyarosi kıkpaara sʊ, ba tɔwɛ mʊ yɛ,
"Man bıla tɔɔrɔɔ ɔkaapʊpʊ mʊ, fu
kebii kyıısa-bi mʊ wu."
50 Yesu maa nu kanın mʊ, nıı ɔ
tɔwɛ Gyarosi yɛ, "Man waa kufuu,
fɛɛ fʊ dan nyɛ kıkɔɔlɛ-gyii ee biti ɔ
nyɛ alanfıya."
51 Yesu fʊʊ Gyarosi kıkpaara sʊ
mʊ, ɔ man yɛgɛ nıı ɔkʊ buu mʊ
loo obu to, amɔɔ Pita maa Gyɔn
yɛ Gyemisi yɛ kebii mʊ, mʊ-sɛ yɛ
mu-nyi nkʊn.
52 Saŋa maa kpini yɛgɛ asa bɛɛ
sawʊ bɛɛ waa ılawʊ, bee su kebii
mʊ keli. Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ
kusu, ɔ man wu, ɔ dɛ nın."
53 Nıı asa mʊ ba ŋmasɛ Yesu, lıı
fɛɛ be nyi kebii mʊ maa wu.
54 Amaa Yesu kıtaa kebii mʊ kıbaa
tɔ tɔwɛ yɛ, "Mi-bii, kʊsʊ!"
55 Nıı kebii mʊ, mʊ kala bwii ba
mʊ tɔ, nıı ɔ kʊsʊ yılɛ opula maŋa
tɔ. Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, ba
sa kebii mʊ agyitɔ kɛ o gyii.
56 Nıı ı waa kebii mʊ akʊʊgɛpʊ
kıyan, amaa nıı ɔ da bamʊ amu tɔ
yɛ ba man waa kɛ ba tɔwɛ asın mʊ
nıı ı waa falɛ sa ɔkʊ.

9

Yesu Sun Mʊ Abıılapʊ Kudu-anyɔ Mʊ
(Matiwu 10:5-15; Maki 6:7-13)

1 Yesu maa tıı abıılapʊ kudu-anyɔ
mʊ ba gyaŋɛ mʊ, ɔ sa bamʊ ɔlʊn
nıı ɔ waa bamʊ kınyın tɔ yɛ ba gya
nbwıı libi lıı asa tɔ kɛ ba kyɛ alɔ.
2 Tʊtɔ nıı o sun bamʊ yɛ, ba naa
tɔwɛ kuwura-gyii mʊ asın kɛ ba kyɛ
alɔpʊ.
3 Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan maa
kpee falɛ, fan man taa sɛhn tii sʊ.
Fan man taa kikpebi abɛɛ adiikun
abɛɛ agyitɔ abɛɛ afulee abɛɛ kaalɛ
nyɔsapʊ kʊ tii sʊ.
4 Nıı kıkpaara kʊmaa mʊ nıı fan
loo kımʊ sʊ, nıı ba kɔɔlɛ fanɛ mʊ,
fan kyına tʊtɔ naa fʊʊ saŋa mʊ nıı
fen biti fan lıı kadɛ maŋa tɔ.
5 Nıı kadɛ mʊ nıı ba kina fanɛ
kıkɔɔlɛ, nıı fan lıı tʊtɔ fen kpee mʊ,
fan kpıkpaa fanɛ ayaa sʊ apurutiti,
kɛ ı kaapʊ fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı fan waa
mʊ, ı man bʊrɔn."
6 Ɩmʊ sʊ abıılapʊ mʊ ba natɛ
ndɛ-bi-ndɛ-bi mʊ sʊ kpini bɛɛ tɔwɛ
asın danbırasa mʊ, yɛgɛ bɛɛ kyɛ asa
katın kʊmaa mʊ nıı bee kpee mʊ.

Yesu Asın Ɩ Tɔɔrɔɔ Owura Herodi
(Matiwu14:1-12; Maki 6:14-29)

7 Kanın saŋa maŋa mʊ Owura
Herodi maa nu atɔ mʊ nıı ı waa
kpini mʊ ı tɔɔrɔɔ mʊ gaa. Lıı fɛɛ
akʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ Gyɔn okyugyeepu
mʊ i kyiŋi ba nkpa tɔ.
8 Nıı akʊ mɔɔ ba yɛ, olewupu
Eligya i bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, nıı
akʊ mɔɔ ba bıla tɔwɛ yɛ, atɔwɛpʊ
dıdaa mʊ ɔkʊ i bwii kyiŋi ba nkpa
tɔ.
9 Amaa Herodi tɔwɛ yɛ, "N yɛgɛ
nıı ba tın Gyɔn okyugyeepu kumu.
Anımʊ nıı n bıla n nu mʊ n-yıı sʊ
asın falɛ?" Nıı ɔ kpan mʊ n-yıı fɛɛ
o wu Yesu.

Yesu Sa Asa Ngbın Nnuu Agyitɔ Nıı Ba gyii Ŋmɛ
(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Gyɔn 6:1-14)

10 Nıı asunpu mʊ ba maa bwii ba
mʊ, ba ba tɔwɛ Yesu kʊtɔ kʊmaa mʊ
nıı ba naa waa. Tʊtɔ nıı ɔ taa bamʊ
nkʊn ba lıı kpee kadɛ mʊ nıı bɛɛ tıı
kımʊ yɛ Betisayida mʊ.
11 Sakyɔ mʊ ba maa nu kanın
mʊ, ba buu mʊ kpee tʊtɔ. Nıı ɔ
kɔɔlɛ bamʊ tɔwɛ kuwura-gyii asın
sa bamʊ, nıı ɔ kyɛ bamʊ nıı bee biti
kıkyɛ mʊ.
12 Kyɔwɛ maa biti ɔ lʊwɛ mʊ, nıı
abıılapʊ kudu anyɔ mʊ ba ba mʊ
asɛ. Nıı ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Yɛgɛ asa
mʊ ba kpee ndɛ-bi-ndɛ-bi yɛ ndɔɔ
ana mʊ nıı ı bʊ tiri nfıı mʊ, kɛ ba
naa nyɛ ilookpa yɛ agyitɔ gyii. Lıı
fɛɛ katın mʊ nıı an bʊ falɛ gyɛ kiyii
nsana."

13 Amaa Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ gbaa-gbaa fan sa bamʋ kʋtɔ kʋ kɛ ba gyii.” Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kʋtɔ mʋ nɪɪ an sʋ ɪ gyɛ bodobodo anuu yɛ ɪkɪn ɪnyɔ, abɛɛ fii biti fɛɛ a naa sɔɔ agyitɔ sa asa damantɛ banɪmʋ?”
14 (Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ, bɛɛ waa fɛɛ ngbɪn nnuu).

Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ, “Fan yɛgɛ asa mʋ ba kyɪna ntun adunuu-adunuu.”
15 Nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba waa kanɪn, nɪɪ ba yɛgɛ asa mʋ kpini ba kyɪna-kyɪna kasɛ.
16 Nɪɪ Yesu taa bodobodo yɛ ɪkɪn ɪnyɔ mʋ diyaa mu ansi kɪɪ sʋsʋ taa afwaala sa Ɩbwaarɛ. Nɪɪ ɔ kpɛɛ-kpɛɛ tɔ taa sa mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ ba barɪgɛ tɔ sa asa mʋ kɛ ba gyii.
17 Asa mʋ kpini ba gyii ŋmɛ, nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba tasɛ-tasɛ agyisan mʋ bɔla alantan kudu anyɔ.

Pita Bugi Tɔ Tɔwɛ Ɔsa Mʋ Nɪɪ Yesu Gyɛ
(Matiwu 16:13-19; Maki 8:27-29)

18 Kakaakʋ Yesu maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ nkʋn mʋ, nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba ba mʋ asɛ nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, “Anɪmʋ nɪɪ asa bɛɛ tɔwɛ yɛ, n gyɛ?”
19 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ fʋ ɪ gyɛ Gyɔn okyugyeepu, nɪɪ akʋ mɔɔ bɛɛ tɔwɛ yɛ ɔtɔwɛpʋ Eligya ɪ gyɛ fʋ, nɪɪ asansa mɔɔ bɛɛ tɔwɛ yɛ, fʋ ɪ gyɛ atɔwɛpʋ dɪdaa mʋ nɪɪ ba wu mʋ tɔ ɔkʋ i bwii ba nkpa tɔ.”
20 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, “Fanɔɔ fanɛ mɔɔ, anɪmʋ nɪɪ fan yɛ n gyɛ?” Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fʋ ɪ gyɛ ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ.”
21 Tʋtɔ nɪɪ Yesu da bamʋ amu tɔ yɛ ba man kan waa tɔwɛ ɔkʋ.
22 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ, “Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa dagaa maa gyii awʋrʋfɔ gaa, kɛ abɪlɪsa yɛ aseepu bɪlɪsa yɛ nbara akaapʋpʋ kpini ba kina mɛ. Bee biti ba mɔɔ mɛ, amaa nkɛ nsa kamaa mʋ n biti n kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ.”
23 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ bamʋ yɛ, “Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ o buu mɛ mʋ, ɪ dagaa fɛɛ o kina mʋ kɔkɔlɔ biti, kɛ o kukuri mu oyu laasa sʋla buu mɛ kakɛ kʋmaa.
24 Ɩmʋ ɪ gyɛ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ mɔlɪgɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ nkpa mʋ, ii biti ɪ lɪɪ mʋ abaa tɔ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ nkpa sa lɪɪ mɛ sʋ mʋ, ee biti o bwii nyɛ mʋ nkpa.
25 Fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa kan nyɛ dulinyaa tɔ atɔ kpini nɪɪ ɔ pan mʋ nkpa mʋ, mɪnɛ nɪɪ ɔ nyɛ?
26 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɪ sʋ mʋ ipeeli lɪɪ mɛ yɛ mɛ asɪn mʋ sʋ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ ii biti ɪ baa ɪ sʋ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ ipeeli sa kanɪn ɔsa maŋa, lɪɪ kakɛ mʋ nɪɪ maa Mɛ-Sɛ yɛ mʋ nbɔɔ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ an biti a ba bʋnyaa tɔ mʋ.
27 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan yɪlɛ nfɪɪ falɛ tɔ akʋ ba mɛɛ yɛ ba wu lewu, amɔɔ ba dan wu kuwura-gyii mʋ pɔyɪ.”

Ɩbwaarɛ Lɛɛ Yesu Bʋnyaa Kaapʋ Kɪbɪɪ Kʋ Sʋ
(Matiwu 17:1-8; Maki 8:30-9:1)

28 Yesu maa tɔwɛ asɪn nɪmʋ lʋwɛ nkɛ nsunɔ kamaa mʋ, ɔ taa Pita maa Gyɔn yɛ Gyemisi nɪɪ maa bamʋ ba kpee kɪbɪɪ kʋkʋ sʋ ba naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.
29 Maa san ɔ maa sʋ ɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ, nɪɪ mu ansi tɔ a biliŋi, nɪɪ mʋ ɪkaalɛ gbaa ɪ lɔŋɔ fuuli parɛparɛ nɪɪ ɪ ŋalɪgɛ fɛɛ bʋlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mʋ.
30 Opula maŋa tɔ asa anyɔ akʋ ba ba mʋ asɛ. Bamʋ ɪ gyɛ Mosesi maa Eligya.
31 Ba taa bʋnyaa sʋ ba Yesu asɛ, nɪɪ maa bamʋ bɛɛ tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɪla fɛɛ ee biti o kpee Gyerusalem naa wu mʋ.
32 Pita maa mʋ tɔɔmaa ana mʋ ba dɛ nsɪɪrɛ, amaa ba maa kyiŋi mʋ, ba wu Yesu bʋnyaa mʋ yɛ asa anyɔ mʋ ba maa yɪlɛ mʋ asɛ.
33 Asa anyɔ mʋ ba maa lɪɪ Yesu asɛ bee kpee mʋ, Pita tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, ɪ bʋrɔn gaa fɛɛ a maa bʋ nfɪɪ. Yɛgɛ a waa abu asa, fʋ lɛɛ kʋkʋ.

Mosesi lɛɛ yɛ Eligya lɛɛ. (Yɛgɛ ɔ man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ).”

34 Ɔ dan san ɛɛ tɔwɛ nɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ a ba bun bamʊ sʊ. Nɪɪ ɪ kɪtaa abɪɪlapʊ mʊ kufuu kanan mʊ nɪɪ abwaarɛ-wʊlɛ mʊ a bun bamʊ sʊ mʊ.

35 Nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ tɔwɛ abwaarɛ-wʊlɛ tɔ yɛ, “Ɔnɪmʊ ɪ gyɛ mi-bii mʊ nɪɪ n wʊla lɛɛ. Fen nu mʊ asɛ.”

36 Ɔbʊlɛ mʊ maa tɔwɛ lʊwɛ mʊ, ba wu fɛɛ ɪ san Yesu nkʊn nɪn. Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba yɛgɛ nɪɪ asɪn mʊ a sii yɛ bamʊ nkʊn, ba man tɔwɛ ɔkʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba wu saŋa maŋa.

Yesu kyɛ kebii kʊ mʊ nɪɪ ɛɛ lɔ kigbingbin
(Matiwu 17:14-18; Maki 9:14-27)

37 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ mʊ ba maa lɪɪ kɪbɪɪ mʊ sʊ bɛɛ ba mʊ, sakyɔ damantɛ kʊ ba gyaŋa Yesu.

38 Nɪɪ ɔnyɪn kʊ bʊ sakyɔ mʊ tɔ kuusi tɪɪ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ! N kʊlɛ fʊ nɪn, kɪɪ mi kebii-nyɪnsa-bii nɪmʊ sa mɛ, mʊ nkʊn ɪ dan ɔ gyɛ mi-bii.

39 Kayaayu libi kʊ ɪɪ taalɛ ɛɛ ba mʊ sʊ, nɪɪ opula tɔ ee kuusi yɛgɛ ɪɪ sʊ mʊ ɪɪ tʊʊ kasɛ, ɪɪ bɪɪtɛ mʊ fɛɛ kabwɪɪ mʊ, yɛgɛ mʊ kɔnɔ tɔ ɪ lɪɪ afʊfʊʊ ɪ taa mʊ i kpii nɪɪ ɪ waa mʊ ɪ kyɛɛrɛɛ pɔyɪ kɛ ɪ yɛgɛ mʊ.

40 Nɪɪ n kʊlɛ fʊ abɪɪlapʊ yɛ ba gya kayaayu libi mʊ lɪɪ mʊ tɔ, amaa ba man taalɛ.”

41 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “O! Fanɛ ndaga asa, fan man kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii, nɪɪ fanɛ ɪkpa ɪ man du kyɛɛkyɛɛ. Nkɛ nfɪnɛ nɪɪ n biti n kyɪna fanɛ asɛ nyɛ kenyiita sa fanɛ?” Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, “Taa fu-bii mʊ ba nfɪɪ.”

42 Nɪɪ kebii mʊ maa ba Yesu asɛ mʊ, nɪɪ kayaayu libi mʊ ba taa mʊ tʊʊ kasɛ nɪɪ i kpii mʊ fɛɛ kigbingbin mʊ. Amaa Yesu pʊntɛ kayaayu libi mʊ sʊ, nɪɪ ɔ kyɛ kebii mʊ bwiiyaa mʊ sa mʊ-sɛ.

43 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ Yesu lɛɛ Ɪbwaarɛ ɔlʊn kparɛ mʊ kaapʊ mʊ, ɪ waa asa mʊ kpini kɪyan.

Ɪ maa san i kyinkyin asa mʊ lɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ Yesu waa sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,

44 “Fan kan fanɛ asʊ kɛ fan nu yɛ ɔdan. Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ waa asa abaa tɔ.”

45 Amaa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba man nu ɪmʊ kasɛ. Ɪ gyɛ asɪn baalasa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ man lɛɛ kaapʊ bamʊ, amaa nɪɪ ba sʊ kufuu fɛɛ ba taasɛ mʊ asɪn mʊ kasɛ.

Anɪmʊ Ɪ Gyɛ Ɔlala Ɪbwaarɛ Kuwura-gyii Mʊ Tɔ
(Matiwu 18:1-5; Maki 9:33-37)

46 Nɪɪ ɪmɔɔrɛ ɪ tɪyɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ nsana fɛɛ bamʊ tɔ mʊ, anɪmʊ ɪ gyɛ ɔlala.

47 Amaa Yesu maa bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ mʊ, ɔ taa kebii pii ba yɪlɛ mʊ asɛ.

48 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fʊ kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ kebii nɪmʊ dubi mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ mʊ, fʊ kɔɔlɛ mɛ nɪmʊ. Nɪɪ fʊ kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ mɛ mʊ, fʊ kɔɔlɛ ɔmʊnɪ o sun mɛ mʊ. Nɪɪ ɔmʊnɪ ɔ gyɛ pii fanɛ kpini tɔ mʊ, mʊ ɪ gyɛ fanɛ tɔ ɔlala.”

Ɔkʊmaa Mʊ Nɪɪ Ɔ Mɛɛ Tɔwɛ Yii Fanɛ Mʊ, Tii Fanɛ Sʊ
(Maki 9:38-40)

49 Nɪɪ Gyɔn tɔwɛ sa Yesu yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ! An wu ɔnyɪn kʊ maa sʊ fʊ kɪtɪɪ ɛɛ gya nbwɪɪ libi. Ɪmʊ sʊ an gya mʊ lɪɪ kɪmʊ tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɔ man tii anɛ sʊ.”

50 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan man gya mʊ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ tɔwɛ ee yii fanɛ mʊ, o tii fanɛ sʊ.”

Samariya Abi Ba Man Kɔɔlɛ Yesu Gyii

51 Yesu kibwii kpee sʊsʊ saŋa maa tiri tɔ mʊ, nɪɪ ɔ waa mʊ nfɛɛrɛ, nɪɪ o yii sʊ kpee Gyerusalem.

52 Tʊtɔ nɪɪ ɔ lɛɛ nbɔɔ sun yɛ ba gyankpaa mʊ kpee Samariya kadɛ-bi tɔ naa kʊʊla gyoo mʊ.

53 Amaa tʊtɔ asa mʊ ba man kɔɔlɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ ba dan be nyi maa kpee Gyerusalem nɪn.

54 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ anyɔ, Gyemisi maa Gyɔn ba maa wu kanɪn mʊ, nɪɪ ba yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, fii biti fɛɛ a tɪɪ fʊlɔn lɪɪ sʊsʊ ba tuwa bamʊ abɛɛ?”

55 Amaa nıı Yesu biliŋi kıı bamʋ,
nıı ɔ yɛ, “Fanɛ katɔwɛ maŋa man
bʋrɔn.”
56 Nıı Yesu maa mʋ abıılapʋ ba lıı
tʋtɔ taa kpee kadɛ-bi pʋpwɛ kʋ sʋ.

Awʋrʋfɔ Mʋ Nıı I Bʋ Yesu Kubuu Tɔ (Matiwu 8:19-22)

57 Ba maa naa ɔkpa tɔ bee kpee
mʋ, nıı ɔnyın kʋ tɔwɛ Yesu yɛ, “N
biti n buu fʋ kpee katın kʋmaa mʋ
nıı fii kpee mʋ.”
58 Nıı Yesu tɔwɛ ɔnyın mʋ yɛ, “Ag-
boogboo bɛɛ dɛ ıbɔ tɔ, nıı nbwiibi
ba sʋ nsʋswaa, amaa mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyınsa bırɛ n man sʋ
katın mʋ nıı n dɛ fʋʋtɛ.”
59 Nıı Yesu bıla tɔwɛ ɔnyın kʋ mɔɔ
yɛ, “Buu mɛ.”
Amaa ɔnyın mʋ tɔwɛ Yesu nın
yɛ, “Ɔnyırıpɛ, yɛgɛ n bwii kpee naa
pula nsɛ pɔyı.”
60 Amaa Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Yɛgɛ
bamʋ nıı ba du fɛɛ alewupu, lıı fɛɛ
ba man nyi Ɩbwaarɛ mʋ ba kpee naa
pula bamʋ alewupu. Kɛ fɛɛ fʋ, fu
kpee naa tɔwɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʋ asın.”
61 Nıı ɔnyın kʋ mɔɔ bıla yɛ,
“Ɔnyırıpɛ n biti n buu fʋ, amaa yɛgɛ
kɛ n bwii kpee naa kala mɛ kıkpaara
sʋ asa kɛ n ba.”
62 Nıı Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Fʋ kʋmaa
mʋ nıı fii biliŋi fıı kıı kamaa mʋ, nıı
fʋ nfɛɛrɛ man dɛ katın kʋlʋn mʋ, fʋ
man dagaa Ɩbwaarɛ kuwura-gyii.”

10

Yesu Sun Abıılapʋ Adusunɔ Yɛ Anyɔ

1 Ɩnımʋ kamaa Ɔnyırıpɛ Yesu lɛɛ
asa adusunɔ yɛ anyɔ akʋ nıı o
sun bamʋ asa anyɔ-anyɔ, yɛ ba
gyankpaa mʋ kpee kadɛ kʋmaa yɛ
katın kʋmaa mʋ nıı ee biti o kpee
mʋ.
2 Nıı ɔ bɔ bamʋ kıŋasan yɛ, “Ndɔɔ
tɔ atɔ sɔyısa mʋ nıı ı dagaa a tıŋɛ
mʋ ı kyɔ gaa, amaa atıŋɛpʋ mʋ ba
man kyɔ. Fan kʋlɛ Ɔnyırıpɛ kusun
mʋ wuya, kɛ ɔ bıya atıŋɛpʋ ba tii su
kɛ ba ba waa mu kusun mʋ.
3 Fan kpee, n sun fanɛ nın fɛɛ
nbʋlʋpʋ-bi ba maa kpee akuntun tɔ.
4 Fan man waa fan taa afulee abɛɛ
adiikun abɛɛ asıbıta, kɛ fan man
fwaala ɔkʋ ɔkpa tɔ.
5 Nıı fan kan loo kıkpaara kʋmaa
sʋ mʋ, fan daa kıtɔwɛ yɛ, ‘Keyuula
kı ba kıkpaara nımʋ sʋ.’
6 Nıı keyuula nyımısa kan ɔ bʋ
tʋtɔ mʋ, fanɛ keyuula ii biti ɔ ba mʋ
sʋ, nıı ı man gyɛ kanın mʋ, ii biti i
bwii ba fanɛ sʋ.
7 Fan kyına kıkpaara maŋa sʋ, kɛ
fen gyii kɛ fen nuu kʋtɔ kʋmaa mʋ
nıı ba sa fanɛ. Lıı fɛɛ osunpu kʋmaa
kʋkɔka dagaa mʋ. Fan man ba fen
loo fen loo akpaara-akpaara sʋ.
8 “Nıı kadɛ kʋmaa mʋ nıı fan loo
kımʋ tɔ nıı ba kɔɔlɛ fanɛ mʋ, fan
gyii agyitɔ kʋmaa mʋ nıı ba sa fanɛ.
9 Fan kyɛ alɔpʋ mʋ nıı ba bʋ
kadɛ mʋ tɔ, kɛ fan tɔwɛ ɔkʋmaa
yɛ, ‘Nbıınbıı, Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
ki tiri fanɛ tɔ.’
10 Amaa nıı fan kan loo kadɛ kʋ
tɔ nıı ba man kɔɔlɛ fanɛ mʋ, fan
lıı kpee kadɛ mʋ agbenbi sʋ kɛ fan
tɔwɛ yɛ,
11 ‘An kpıkpaa fanɛ kadɛ tɔ apu-
rutiti mʋ nıı ı bʋ anɛ ayaa sʋ mʋ
gbaa an wʋrıgɛ fanɛ sʋ, kɛ ı kaapʋ
fɛɛ kʋtɔ mʋ nıı fan waa mʋ, ı man
bʋrɔn. Amaa fan baa fan nyi fɛɛ
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii ki tiri tɔ.’
12 Nıı n tɔwɛ fanɛ yɛ, katalɛ lala
kakɛ mʋ, kadɛ maa kii biti kı nyɛ
kʋsʋ bııtɛ kı kyɔ kʋsʋ bııtɛ mʋ nıı
kı ba Sodom kadɛ tɔ mʋ.”

Ndɛ mʋ Nıı Ba Man Kɔɔlɛ Yesu Gyii (Matiwu 11:20-24)

13 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “Korasin abi
fanɛ laakʋ, Basayida abi fanɛ laakʋ,
adangana mʋ nıı n waa fanɛ asɛ falɛ
mʋ, nıı ı daa ı gyɛ Taayi yɛ Sidon
nıı n waa kanın nın, naafɔɔ ba wʋla
kyına kɛ ba dıla ıbɔɔta kɛ ba taa nsɔ
bun bamʋ amu kɛ ı kaapʋ fɛɛ ba
kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ.
14 Amaa katalɛ lala kakɛ mʋ, Taayi
maa Sidon abi kʋsʋ bııtɛ mʋ ii biti ı
baa ı bɔɔ fanɛ lɛɛ.

15 Fanɛ Kapanum abi, bee biti ba
kukuri fanɛ kpee sʊsʊ nɪn abɛɛ?
Ayee, bee biti ba bɪya fanɛ kasɛ
kamandɛ.”
16 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ yɛ,
“Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu fanɛ asɛ mʊ,
nu mɛ asɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina
fanɛ mʊ, o kina mɛ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ o kina mɛ mʊ, o kina ɔmʊ nɪɪ o
sun mɛ mʊ nɪn.”

Adusunɔ Yɛ Anyɔ Mʊ Kibwii Ba Yesu Asɛ

17 Abɪɪlapʊ adusunɔ yɛ anyɔ mʊ
nɪɪ Yesu sun mʊ ba bwii ba yɛ
kensi-gyii nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
fʊ kɪtɪɪ tɔ sʊ nbwɪɪ libi gbaa ba bɪya
bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa anɛ.”
18 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “N wu
Sɪtaanɛ maa lɪɪ sʊsʊ ba tɪyɛ kasɛ fɛɛ
bʊlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mʊ.
19 N sa fanɛ ɔlʊn fɛɛ fen biti fan
kyigya anansɛ yɛ ɪkyankpatɛ sʊ, kɛ
fan nyɛ ɔlʊn fanɛ dʊn Sɪtaanɛ sʊ, nɪɪ
sɛhn mɛɛ yɛ ɔ waa fanɛ.
20 Amaa fan man yɛgɛ ɪ waa fanɛ
ɔkɔn fɛɛ n-yaayu libi ba bɪya bamʊ
n-yɪɪ kasɛ sa fanɛ. Amaa fan yɛgɛ
ɪ waa fanɛ ɔkɔn fɛɛ ba maa kyʊrɔɔ
fanɛ atɪɪ yɪla Ɩbwaarɛ ayɛ.”

Yesu Ansi A Gyii Nɪɪ Ɔ kʊlɛ Kabwaarɛ kʊlɛ
Matiwu 11:25-27; 13:16-17

21 Kanɪn saŋa maŋa Yesu kɔkɔlɔ
ki fuuli mʊ lɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
sʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ-Sɛ, sʊsʊ yɛ
kasɛ Ɔnyɪrɪpɛ, n fwaala fʊ lɪɪ fɛɛ fʊ
taa atɔ nɪmʊ baala anyaasɪnpʊ yɛ
ɪwʊlɛ anyipu sʊ, nɪɪ fʊ lɛɛ kaapʊ
nbii wuribi. Nsɛ, fʊ kɪpɪrɛ sʊ nɪɪ fʊ
waa ɪnɪmʊ.
22 “Mɛ-Sɛ taa atɔ nɪmʊ kpini waa
mɛ kɪbaa tɔ. Ɔkʊ mee nyi ɔmʊ nɪɪ
mɛ, Obii mʊ n gyɛ, amɔɔ Ɔsɛ mʊ
nkʊn, nɪɪ ɔkʊ mee nyi Ɔsɛ mʊ, amɔɔ
bamʊ nɪɪ n biti n lɛɛ kaapʊ bamʊ mʊ
nkʊn i nyi Ɔsɛ mʊ.”
23 Tʊtɔ nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ mʊ
abɪɪlapʊ nkʊn yɛ, “Kumu ɔkɔn ɪ gyɛ
sa fanɛ mʊ nɪɪ fan wu atɔ mʊ nɪɪ fan
wu falɛ.
24 N bɪla n tɔwɛ fanɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ gaalaagaa yɛ awura, ba daa
bee biti ba wu atɔ mu nɪɪ fen wu falɛ
amaa ba man wu. Nɪɪ ba daa bee
biti ba nu asɪn mʊ nɪɪ fen nu falɛ,
amaa ba man nu ɪmʊ.”

Kɪŋasan Lɪɪ Kasamariya-nyɪn Danbɪrasa Sʊ

25 Kakaakʊ nbara ɔkaapʊpʊ
onyipu kʊ kʊsʊ ba Yesu asɛ o be nu
mʊ kɔnɔ tɔ asɪn. Nɪɪ ɔ taasɛ mʊ yɛ,
“Ɔkaapʊpʊ, mɪnɛ nɪɪ n biti n waa
kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?”
26 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ
ba kyʊrɔɔ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ?
Nɛnɛ nɪɪ fʊ kalɛ ɪmʊ nu kasɛ?”
27 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Taa
fʊ kɔkɔlɔ yɛ fʊ kala yɛ fʊ ɔlʊn yɛ fʊ
nfɛɛrɛ kpini biti fʊ-Nyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ,
kɛ fu biti fʊ tɔɔmaa fɛɛ fʊ n-yɪɪ.”
28 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fʊ lɛɛ
kɔnɔ kyɛɛkyɛɛ sʊ. Waa ɪmʊ kɛ fʊ
nyɛ nkpa.”
29 Amaa ɔnyɪn mʊ ii biti ɔ kaapʊ
fɛɛ mʊ ɪkpa i kyiigi sʊ mʊ, ɔ taasɛ
Yesu yɛ, “Anɪmʊ ɪ gyɛ mɛ tɔɔmaa?”
30 Nɪɪ Yesu kɔnɔ kɪlɛɛ tɔ mʊ, ɔ bɔɔ
mʊ kɪŋasan yɛ, “Kakaakʊ nɪɪ ɔnyɪn
kʊ lɪɪ Gyerusalem ee kpee Gyeriko.
Nɪɪ ɔ naa tɪyɛ kumu ɔlʊn tɔ ayu abaa
tɔ, nɪɪ ba dayɪ mʊ dɪlɪgɛ mʊ, nɪɪ ɪ
san gbɛrɛɛ kɛ o wu nɪɪ ba yɛgɛ mʊ.
31 Ɩ ba fɛɛ Ɩbwaarɛ oseepu kʊ
naa ɔkpa maŋa sʊ ɛɛ ba. Maa wu
ɔnyɪn mʊ, nɪɪ ɔ kɪlɪgɛ taa ɔkpa mʊ
kɪbaafʊn kyʊn yɛgɛ mʊ.
32 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa nɪɪ
Lewi-nyɪn kʊ gbaa bɔla ba wu mʊ,
nɪɪ ɔ kɪlɪgɛ mʊ kyʊn.
33 Amaa Kasamariya-nyɪn kʊ gbaa
bɔla ɔkpa maŋa ba lɪɪ mʊ sʊ. Maa
ba wu ɔnyɪn mʊ, ɪ kɪtaa mʊ kʊwɛɛ.
34 Nɪɪ Kasamariya-nyɪn mʊ natɛ
kpee mʊ asɛ, nɪɪ ɔ taa wayɪn nta
kpayɪ mʊ ɪlɔ ana mʊ tɔ, nɪɪ ɔ waa
kɪfɛ mʊ ɪlɔ mʊ tɔ nɪɪ o ŋmina ɪmʊ.
Nɪɪ ɔ taa mʊ gyaga mʊ kuruma sʊ
kpee kɪkpaara mʊ nɪɪ afɔ bee loo
kɪmʊ sʊ mʊ, nɪɪ ɔ kɪɪ mʊ sʊ.
35 Lɪɪkaakɛ, Kasamariya-nyɪn mʊ
maa biti ɔ kʊsʊ kpee mʊ, ɔ lɛɛ afulee
sa afɔ kɪkpaara ɔkɪɪsʊpʊ mʊ. Nɪɪ ɔ
tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Kɪɪ ɔlɔpʊ nɪmʊ sʊ sa
mɛ, nɪɪ fu kan nyita afulee akʊ tii

ınımʋ sʋ mʋ, nıı n kan bwii ba mʋ
n biti n ba ka fʋ ımʋ kpini.’ ”
36 Nıı Yesu taasɛ nbara ɔkaapʋpʋ
mʋ yɛ, “To, fʋ asɛ mʋ, asa asá nımʋ
tɔ mʋ, ɔmɔɔ ı kaapʋ fɛɛ mʋ tɔɔmaa
ı gyɛ ɔnyın mʋ nıı amu tɔ ɔlʋn ayu
ba dayı mʋ mʋ?”
37 Nıı nbara ɔkaapʋpʋ onyipu mʋ
lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔmʋ nıı o wu ɔnyın mʋ
kʋwɛɛ mʋ.”
Nıı Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Fʋ gbaa fʋ
naa waa kanın.”

Yesu Kpe Maata Maa Mɛɛrı Asɛ

38 Saŋa mʋ nıı Yesu maa mʋ
abıılapʋ bee kpee mʋ, ba naa fʋʋ
kadɛ-bi kʋ. Tʋtɔ nıı ɔkyıı mʋ nıı
bɛɛ tıı mʋ yɛ Maata waa mʋ nsa-nsa
taa mʋ kpee mʋ kıkpaara sʋ.
39 Maata sʋ osupu mʋ nıı bɛɛ tıı
mʋ yɛ Mɛɛrı. Nıı Mɛɛrı naa kyına
Yesu asɛ ee nu mʋ kıkaapʋ mʋ.
40 Amaa kanın asın mʋ ı tɔɔrɔɔ
Maata lıı fɛɛ mʋ nkʋn ıı dıŋa afɔ
mʋ agyitɔ. Ɪmʋ sʋ ɔ ba Yesu asɛ ba
tɔwɛ mʋ yɛ, “Mɛ-Nyırıpɛ, ı man tiri
fʋ fɛɛ mi-supu maa yɛgɛ mɛ nkʋn n
waa kusun mʋ kpini? Tɔwɛ mʋ kɛ ɔ
ba kyɛ mɛ tɔ.”
41 Nıı Ɔnyırıpɛ Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ
yɛ, “Maata, Maata! Asın gaalaagaa ı
tɔɔrɔɔ fʋ, nıı i tiri fʋ.”
42 Amaa kʋtɔ kʋlʋn i tiri. Mɛɛrı
lɛɛ kımʋ nıı kı bʋrɔn, nıı ba mɛɛ yɛ
ba taalɛ kɔɔlɛ ımʋ lıı mʋ abaa tɔ.

11

Yesu Kabwaarɛ kʋlɛ Kıkaapʋ (Matiwu 6:9-13; 7:7-13)

1 Kakaakʋ nıı Yesu bʋ katın kʋ
ɛɛ kʋlɛ Ɪbwaarɛ. Maa lʋwɛ mʋ,
nıı mʋ abıılapʋ mʋ tɔ ɔkʋ tɔwɛ
mʋ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, kaapʋ anɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ fɛɛ kanan mʋ nıı Gyɔn
kaapʋ mʋ abıılapʋ mʋ.”
2 Nıı Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan kan
fen biti fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ,
fan tɔwɛ yɛ,
‘Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ,
yɛgɛ asa ba bʋnyaa fʋ kıtıı,
yɛgɛ fu kuwura-gyii mʋ kı ba
kasɛ sʋ nfıı.
3 Kɛ fʋ sa anɛ kakɛ kʋmaa agyitɔ
gyisa.
4 Taa anɛ alibi kɛɛ anɛ,
lıı fɛɛ anɛ gbaa anɛ an sʋ an
kɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ waa anɛ
alibi mʋ.
Kɛ fʋ man yɛgɛ a loo kʋtʋʋ tɔ
kıı.’ ”
5 Nıı Yesu tɔwɛ mʋ abıılapʋ mʋ
yɛ, “A taa fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʋ kan kpee
mʋ kyɛmınɛ asɛ kagyanbwɛ kiyiridi
nsana yɛ, ‘Mɛ kyɛmınɛ, paala mɛ
bodobodo asa.
6 Lıı fɛɛ mɛ kyɛmınɛ kʋ ı dan
lıı ɔkpa sʋ ba sʋgɛ mɛ sʋ nbıınbıı
nımʋ. Nıı mɛɛ mɛ n man sʋ sɛhn n
sa mʋ kɛ o gyii.’
7 “A taa fɛɛ, mʋ kyɛmınɛ mʋ ɔ lɛɛ
kɔnɔ obu to yɛ, ‘Man tɔɔrɔɔ mɛ, lıı
fɛɛ n tıyɛ tii biri sʋ, nıı maa mi-bii
ana an tıyɛ dɛ, ımʋ sʋ n mɛɛ yɛ n
bıla taalɛ kʋsʋ sa fʋ sɛhn.’
8 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, nıı ı kan ı gyɛ
kakyɛmınɛ nkʋn sʋ mʋ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ
kʋsʋ sa mʋ sɛhn. Amaa kpalı fɛɛ
maa man sʋ ipeeli nıı ɔ san ɔ maa
sʋ ɛɛ kʋlɛ mʋ, ı waa nɛnɛ ee biti ɔ
kʋsʋ sa mʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı i tiri
sa mʋ mʋ.
9 “Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ yɛ, Fan
kyaga sʋ fɛn kʋlɛ Ɪbwaarɛ, ee biti ɔ
sa fanɛ, fan kyaga sʋ fen biti, fen biti
fan nyɛ, fan kyaga sʋ fɛn da ɔpʋnʋ,
ee biti o tigi sa fanɛ.
10 Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ kʋlɛ
mʋ, bɛɛ sa mʋ, nıı ɔmʋ nıı ee biti
mʋ, ɛɛ nyɛ, nıı ɔmʋ nıı ɛɛ da ɔpʋnʋ
sʋ mʋ, bee tigi sa mʋ.
11 “Nıı fanɛ tɔ ɔsɛ mɔɔ nıı mu-bii
ıı kʋlɛ mʋ ɔkın, nıı ɛɛ taa kınansɛ
sa mʋ?
12 Abɛɛ ɛɛ kʋlɛ fʋ kibesi kɛ fʋ kıtaa
kyankpatı sa mʋ?
13 Fanɛ mʋ nıı fɛn gyɛ alibi
awaapʋ gbaa mʋ, fen nyi atɔ
danbırasa kıtaa sa fanɛ-bii ana. Ɪ
waa nɛnɛ sʋ nıı fanɛ-Sɛ mʋ nıı ɔ
bʋ sʋsʋ mɛɛ yɛ ɔ taa mʋ Kayaayu
Kyırɛkyırɛ sa bamʋ nıı ba kʋlɛ mʋ
mʋ?”

Yesu maa Beelisebu (Matiwu 12:22-30; Maki 3:20-27)

14 Kakaakʋ Yesu maa gya kabwıı
libi mʋ nıı ɔ mɛɛ yɛgɛ nyımısa ɔ

tɔwɛ. Saŋa mʊ nɪɪ kabwɪɪ libi mʊ lɪɪ mʊ tɔ mʊ, ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ daa ɔ gyɛ naamuu mʊ, piili ɛɛ tɔwɛ. Nɪɪ i kyinkyin asa mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ.

15 Amaa asa mʊ tɔ akʊ ba tɔwɛ yɛ, "Nbwɪɪ libi kpini kumu mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ Beelisebu mʊ, ɪɪ sa Yesu ɔlʊn nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ gya nbwɪɪ libi kanɪn mʊ."

16 Nɪɪ akʊ mɔɔ ba tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ, lan tɔwɛ yɛ, nɪɪ ɪ gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ asɛ nɪɪ ɔ nyɛ mʊ ɔlʊn maŋa lɪɪ mʊ, ɔ waa asɪn kyinkyinsa kɛ ba kɪɪ.

17 Amaa Yesu maa wʊla bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ bɛɛ fɛ sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kuwura-gyii mʊ nɪɪ kɪɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ abaa mʊ, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪlɛ. Nɪɪ kɪkpaara mʊ nɪɪ kɪɪ barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ abaa mʊ gbaa, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪlɛ.

18 Nɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ gbaa barɪgɛ tɔ kɪɪ kɔ yɛ kɪmʊ n-yɪɪ mʊ, nɛnɛ nɪɪ kɪmʊ kuwura-gyii ɪ taalɛ yɪlɛ? Lɪɪ fɛɛ fɛn tɔwɛ yɛ, Beelisebu ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi sʊ nɪɪ n tɔwɛ kanɪn.

19 Nɪɪ ɪ gyɛ Beelisebu ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi mʊ, anɪmʊ ɔlʊn nɪɪ fanɛ abuupu bɪrɛ ba sʊ bɛɛ gya nbwɪɪ libi bɛɛ lɪɪ asa tɔ? Ɩnɪmʊ ɪ yɛgɛ kɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ abuupu ba talɛ fanɛ fɛɛ fanɛ lɛɛ man dɛ ɔkpa.

20 Amaa nɪɪ Ɩbwaarɛ ɔlʊn nɪɪ n sʊ n gya nbwɪɪ libi n lɪɪ asa tɔ mʊ, kɪmʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii kɪ ba fanɛ asɛ.

21 "Fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa bʊlʊnsa wʊla kʊʊla mʊ adʊntɔ ee kun mʊ kɪkpaara bɪrɛ, mʊ kapatɪyɛ kɪ dɛ sa mʊ bwahn.

22 Amaa fɛɛ nɪɪ ɔkʊ ɔlʊn ɪ kyɔ mʊ lɛɛ mʊ, nɪɪ o tii mʊ waa tɔ taalɛ mʊ mʊ, ɛɛ kɔɔlɛ mʊ adʊntɔ mʊ nɪɪ mʊ tamaa gyan sʊ mʊ kpini, kɛ ɔ barɪgɛ mʊ kapatɪyɛ mʊ tɔ kɛɛ asa.

23 "Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man bʊ mɛ asɛ mʊ, ɛɛ kʊsʊ yɪlɛ mɛ sʊ nɪn, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ kʊʊla ɛɛ kyɛ mɛ tɔ mʊ, ɪɪ yaasɛ tɔ nɪn."

Nbwɪɪ libi kibwii be loo nyɪmɪsa tɔ (Matiwu 12:43-45)

24 "Fɛɛ nɪɪ kabwɪɪ libi kan lɪɪ nyɪmɪsa tɔ mʊ, ee kpee ɛɛ naa ɛɛ kyaabɔɔ ifuli sʊ ee biti ɔfʊʊtɛkpa. Nɪɪ ɔ man kan nyɛ mʊ, ɛɛ tɔwɛ sa mʊ n-yɪɪ yɛ, 'N biti n bwii kpee mɛ kɪkpaara mʊ nɪɪ n lɪɪ kɪmʊ sʊ mʊ.'

25 Maa ba mʊ o be wu fɛɛ ba fɔgɛ kɪkpaara mʊ, lɔŋɔ kɪmʊ atɔ kʊmaa yɪla kyɛɛkyɛɛ.

26 Kɛ ɔ bɪla naa taa nbwɪɪ libi asunɔ mʊ nɪɪ ba libi ba kyɔ mʊ tii mʊ n-yɪɪ sʊ, kɛ ba kpee naa kyɪna tʊtɔ. Kɛ ɪ yɛgɛ kanɪn nyɪmɪsa maŋa kakyɪna tɔ ki nyita ɪ kyɔ kanan mʊ nɪɪ ɔ daa o du mʊ."

27 Yesu maa tɔwɛ kanɪn mʊ, sakyɔ mʊ tɔ ɔkyɪɪ kʊ diyaa mʊ ɔbʊlɛ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kusee ɪ gyɛ sa onyi mʊ nɪɪ ɔ kʊʊgɛ fʊ, nɪɪ ɔ sa fʊ mʊ kɪnyapʊ-kyu mʊ."

28 Amaa Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Kusee ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba nu abwaarɛsɪn nɪɪ ba buu ɪmʊ mʊ."

Bee Biti Yesu Ɔ Waa asɪn Kyinkyinsa (Matiwu 12:38-42)

29 Asa mʊ ba maa nyɛ akyɔ bee tii sʊ mʊ, Yesu tɔwɛ yɛ, "Ndaga asa libi kakyɪna kanɪmʊ tɔ bɛɛ taasɛ bee biti asɪn kyinkyinsa, amaa mɛɛ yɛ n waa sɛhn sa bamʊ, amɔɔ Ɩbwaarɛ Ɔtɔwɛpʊ Gyona lɛɛ mʊ.

30 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ Gyona kyɪna ɔ gyɛ sɪnkaala sa Ninewe abi mʊ, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa gbaa n biti n ba waa Ɩbwaarɛ sɪnkaala sa ndaga asa kakyɪna nɪmʊ tɔ.

31 Nɪɪ Ɩbwaarɛ katalɛ akɛ mʊ, Owura kyɪɪsa mʊ nɪɪ ɔ kyɪna lɪɪ akpɪlɪgɛ mʊ, ii biti ɔ kʊsʊ yɪlɛ kɛ o bun ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ asa kʊpwɛ. Kpalɪ fɛɛ ɔ lɪɪ kata-kata dulinyaa ɔkaa o be nu Solomon mʊ nɪɪ ɔ kyɪna ɔ gyɛ Ɩsɪrayɪ owura mʊ kanyaasɪn. Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ n kyɔ Owura Solomon mʊ.

32 Nɪɪ katalɛ akɛ mʊ Ninewe abi mʊ nɪɪ ba daa kyɪna dɪdaa mʊ, bee biti ba kʊsʊ yɪlɛ talɛ fanɛ ndaga asa nɪmʊ tɔ, kɛ ba bun fanɛ kʊpwɛ. Kpalɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Gyona tɔwɛ abwaarɛsɪn sa bamʊ mʊ, ba yɛgɛ

alibi kıwaa. Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ n kyɔ Gyona mʊ.

Fıtıla Kusun Sunsa (Matiwu 5:15; 6:22-23)

33 "Ɔkʊ mee tuwa fıtıla ɔ sʊ ɛɛ yıla katın mʊ nıı kii biti kı baala, abɛɛ ɔ taa waa kolobi tɔ. Amaa ɛɛ taa gyaga kımʊ ɔgyagakpa nın, kɛ asa mʊ nıı bee biti ba ba tʊtɔ mʊ, ı baa ı kıı bamʊ tɔ.
34 Fu ansi ı gyɛ fıtıla sa fʊ n-yıı. Nıı fu ansi ı kan ı bʊrɔn mʊ, fʊ n-yıı kpini gbaa gyɛ fıtıla nın. Amaa nıı fu ansi ı man kan ı bʊrɔn mʊ, fʊ n-yıı kpini gbaa bʊ kitentenbiri tɔ.
35 Kanın sʊ kıı sʊ yɛ ɔdan, kɛ fıtıla mʊ nıı ɔ bʊ fʊ tɔ mʊ kı man biliŋi kitentenbiri.
36 Ɪmʊ sʊ fɛɛ nıı fʊ n-yıı kpini gyɛ fıtıla, nıı ımʊ kıbaafʊn kʊ man gyɛ kitentenbiri mʊ, ii biti ı baa ı kıı tɔ gaa, fɛɛ fıtıla maa kıı tɔ kı ŋalıgɛ fanɛ sʊ mʊ."

Yesu Pwıı Farasii Abi yɛ Nbara Akaapʊpʊ Mʊ (Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

37 Saŋa mʊ nıı Yesu tɔwɛ lʊwɛ mʊ, Kafarasii-nyın kʊ tıı Yesu yɛ, ɔ ba kɛ maa mʊ ba bʊga gyii. Ɪmʊ sʊ o kpee nıı maa mʊ ba naa bʊga bee gyii.
38 Amaa ı waa Kafarasii-nyın mʊ kananku, fɛɛ Yesu maa man fwıı mʊ abaa fɛɛ kanan mʊ nıı anaana tɔ ı kaapʊ mʊ pɔyı nıı ee gyii.
39 Tʊtɔ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, "Fanɛ Farasii abi falɛ nıı fen du, fɛn fwıı nwɛ-bi yɛ ılapɛ nmaa, amaa kumu tɔ ɔlʊn yɛ kensi payı libi ı bɔla fanɛ tɔ.*
40 Fanɛ amelensipu nımʊ! Fan man nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ mʊ nıı ɔ pɔyı kımʊ kamaa yɛ ɔtɔ tɔ mʊ, kpini asın i tiri sa mʊ?
41 Amaa fan taa ımʊ nıı ı bʊ fanɛ nwɛ-bi yɛ ılapɛ mʊ tɔ sa atiripu, kɛ kʊtɔ kʊmaa kınımʊ ı waa kyırɛkyırɛ sa fanɛ.
42 "Fanɛ Farasii abi fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fan barıgɛ fanɛ adɔɔ-gyitɔ ntun kudu nıı fan taa ketun kʊlʊn fɛn sa Ɪbwaarɛ. Amaa fan kina fen mee gyii asın ımʊ ɔkpa sʊ, nıı fen mee biti Ɪbwaarɛ. Ɪ dagaa fɛɛ fan daa kıwaa ınımʊ, kɛ fan taa ketun kʊlʊn mʊ sa Ɪbwaarɛ tii sʊ.
43 "Fanɛ Farasii abi fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fen biti ıkyınakpa kparɛ-kparɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ ıgyaŋɛkpa, nıı fen biti bɛɛrɛɛ afwaala agya tɔ ipula.
44 "Fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fen du nın fɛɛ nkyan mʊ nıı ba man daasɛ ımʊ fɛɛ nkyan, nıı asa ba naa ımʊ sʊ yɛgɛ ba man nyi fɛɛ ı gyɛ nkyan."
45 Nıı nbara ɔkaapʊpʊ onyipu kʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, ımʊ nıı fıı tɔwɛ falɛ mʊ, fıı saalɛ anɛ gbaa anɛ tii sʊ."
46 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ nbara akaapʊpʊ anyipu, fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fan taa ısʊla budusa mʊ nıı ı bʊsın kasʊla mʊ sʊla asa. Nıı fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan mɛɛ taa kıbaa-bi kʊlʊn gbaa kyɛ bamʊ tɔ.
47 "Fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fan pɔyı nkyan sa Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ, nıı fanɛ naana ana ı gyɛ asa mʊ nıı ba mɔɔ bamʊ mʊ.
48 Ɪmʊ sʊ ınımʊ ı lɛɛ kaapʊ kesintin fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı fanɛ naana ana ba waa mʊ, fan kɔɔlɛ kyula. Lıı fɛɛ ba mɔɔ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ nıı fanɛ mɔɔ fan pɔyı bamʊ nkyan.
49 Lıı ınımʊ sʊ, nıı Ɪbwaarɛ tɔwɛ lıı mʊ kanyaasın tɔ yɛ, 'N biti n sun mɛ atɔwɛpʊ yɛ mi asunpu ba kpee bamʊ asɛ, kɛ ba mɔɔ mɛ asa mʊ akʊ kɛ ba nyanla asansa.'
50 Ɪmʊ sʊ kʊsʊ bııtɛ mʊ nıı kı dɛ sa asa mʊ nıı ba mɔɔ mʊ atɔwɛpʊ mʊ nıı ba kyına kasɛ sʊ lıı koo dulinyaa npiili mʊ, ee biti ɔ taa kanın kʊsʊ bııtɛ mʊ bııtɛ ndaga asa libi kakyına nımʊ tɔ.
51 Asa mʊ nıı ba mɔɔ lıı Abeli sʊ naa fʊʊ Sakariya mʊ nıı ba mɔɔ mʊ kaswıı yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nsana mʊ, n tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa amɔɔpʊ mʊ kʊsʊ bııtɛ mʊ ɔ bııtɛ fanɛ ndaga kakyına tɔ asa libi banımʊ.
52 "Fanɛ nbara akaapʊpʊ anyipu, fanɛ laakʊ, lıı fɛɛ fan taa ɔkpa

* **11:39 11.39** Bɛɛ waa ınımʊ ba sʊ bɛɛ pına asa fɛɛ bɛɛ taa bamʊ nkɔlɔ kpini bee sun Ɪbwaarɛ.

mʊ nɪɪ asa bee biti ba bɔla sʊ bɪɪ lbwaarɛ mʊ baala. Nɪɪ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan man naa ɔkpa maa sʊ, nɪɪ fen tii bamʊ nɪɪ bee biti ba natɛ kɪmʊ sʊ mʊ ɔkpa."
53 Yesu maa lɪɪ tʊtɔ mʊ, nɪɪ Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ ba piili bɛɛ pwɪɪ mʊ kenken, yɛgɛ bɛɛ taasɛ mʊ asɪn lɪɪ atɔ gaalaagaa sʊ,
54 yɛgɛ ba gyoo fɛɛ bee biti ba nyɛ mʊ kɔnɔ tɔ asɪn tɔwɛsa akʊ mʊ nɪɪ ɪ man dagaa kɛ ba kɪtaa mʊ.

12

Fan Kɪɪ Fanɛ N-yɪɪ Sʊ Danbɪrasa (Matiwu 10:26-33,12:32, 10:19-20)

1 Saŋa maŋa tɔ mʊ, asa mʊ ba maa nyɛ akyɔ bee tii sʊ, halɪɪ bee kyigya abaa ayaa sʊ mʊ, nɪɪ Yesu piili ɛɛ tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ asɛ, nɪɪ ɔ gyankpaa ɛɛ tɔwɛ yɛ, "Fan baa fan da fanɛ n-yɪɪ sʊ lɪɪ Farasii abi kebunbun ansi wuya ana sʊ. Bamʊ akaapʊsa i du nɪn fɛɛ bodobodo kɪfɛ tinsa.
2 Kʊtɔ kʊ man bʊ tɔ nɪɪ kɪ baala yɛgɛ ba mɛɛ yɛ ba bɪɪ, abɛɛ asiri kʊ man bʊ tɔ nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ lɪɪ ifuli.
3 Ɪmʊ sʊ asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ tɔwɛ kitentenbiri tɔ mʊ, kayɪ kakɛ mʊ ii biti ɪ lɪɪ ifuli, nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ fu-kuli waa kʊsʊ tɔ obu to mʊ, bee biti ba taa ɪmʊ da kibonbon."
4 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man sɪlɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ taalɛ mɔɔ kayɪɪ-wʊlɛ, nɪɪ ɪmʊ kamaa mʊ ba mɛɛ bɪla taalɛ waa kɪmʊ sɛhn.
5 Amaa n biti n kaapʊ fanɛ ɔmʊ nɪɪ ɪ dagaa yɛ fan sɪlɛ. Fan sɪlɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ mɔɔ fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kɛ ɔ bɪla taa fanɛ waa fʊlɔn tɔ. N tɔwɛ fanɛ fan sɪlɛ mʊ.
6 "Afɪnɛ ɪ gyɛ langba kɪgya? Kobo anyɔ ɪ taalɛ sɔɔ bamʊ anuu. Amaa n mɛɛ tan bamʊ ɔkʊ sʊ.
7 Halɪɪ fanɛ kumu tɔ inyini kpini gbaa lbwaarɛ nyi ɪmʊ kɔnɔ. Ɪmʊ sʊ fan man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ fan gyɛ akparɪ fan kyɔ alangba ngbɪn-ngbɪn.
8 "N tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ sakyɔ tɔ yɛ ɔ gyɛ mɛ lɛɛ mʊ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa gbaa n biti n tɔwɛ lbwaarɛ nbɔɔ ansi tɔ yɛ ɔ gyɛ mɛ lɛɛ.
9 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina mɛ sakyɔ tɔ mʊ, ngbaa mɛ n biti n kina mʊ lbwaarɛ nbɔɔ ansi tɔ.
10 "Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ asɪn libi ee yii mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ, lbwaarɛ ɪɪ taalɛ taa kɛɛ mʊ, amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ asɪn libi ee yii Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ, lbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mʊ.
11 "Nɪɪ ba kan bɪya fanɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa abɪlɪsa, abɛɛ awura abɛɛ ɔsʊwʊlɛ alʊnpʊ ansi tɔ mʊ, fan man kan fɛ nfɛɛrɛ kanan mʊ nɪɪ fen biti fan lɛɛ fanɛ asɪn mʊ kɔnɔ, abɛɛ asɪn mʊ nɪɪ fan tɔwɛ.
12 Lɪɪ fɛɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ii biti ɔ kaapʊ fanɛ asɪn mʊ nɪɪ fan tɔwɛ saŋa maŋa."

Kɪŋasan Lɪɪ Afulee Wuya Omelensipu Kʊ Sʊ

13 Nɪɪ sakyɔ mʊ tɔ ɔkʊ tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, tɔwɛ sa mɛ-daa kɛ ɔ yɛgɛ maa mʊ a barɪgɛ kapatɪyɛ mʊ nɪɪ anɛ-sɛ wu yɛgɛ sa anɛ mʊ."
14 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn, anɪmʊ i yii mɛ asɪn ogyipu abɛɛ kapatɪyɛ ɔbarɪgɛpʊ?"
15 Nɪɪ ɔ kyaga sʊ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan kɪɪ danbɪrasa kɛ fan baa fan da fanɛ n-yɪɪ sʊ lɪɪ kensi payɪ libi sʊ. Lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa nkpa man gyɛ mʊ atɔ damantɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ."
16 Nɪɪ ɔ bɔ bamʊ kɪŋasan kɪnɪmʊ yɛ, "Afulee wuya kʊ sʊ ndɔɔ nɪɪ kɪ waa agyitɔ gaa.
17 Ɔnyɪn mʊ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, 'Nɛnɛ nɪɪ n biti n waa? N man sʊ katɪn mʊ nɪɪ n taa mɛ agyitɔ anɪmʊ kpini waa.'
18 "Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, 'Falɛ nɪɪ n biti n waa. N biti n nyita mɛ agyitɔ ɪwaakpa mʊ, kɛ n lɔŋɔ waa ɪmʊ alala-alala. Kɛ n taa mɛ adɔɔ-gyitɔ yɛ mɛ atɔ kpini waa tʊtɔ.
19 Nɪɪ n biti n tɔwɛ sa mɛ n-yɪɪ yɛ, "Fʊ sʊ atɔ damantɛ nɪɪ ɪ dɛ sa fʊ nsu-nsu. Kanɪn sʊ fʊʊtɛ kɛ fu gyii, kɛ fu nuu kɛ fu gyii fu ansi." '

20 “Amaa Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʊ yɛ,
‘Omelensipu nɪmʊ, kagyanbwɛ
nɪmʊ fʊ nkpa ii biti ɪ lɪɪ fʊ abaa tɔ.
Nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ fʊ kʊʊla sa fʊ n-yɪɪ
yɪla mʊ ii biti i biliŋi anɪmʊ lɛɛ?’ ”
21 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɛɛ kʊʊla atɔ ɛɛ yɪla ɛɛ sa mʊ
n-yɪɪ, nɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ bɪrɛ ɔ man
gyɛ atɔ wuya, falɛ nɪɪ ii biti ɪ waa
mʊ.”

Nyɛ Kɪkɔɔlɛ-gyii Ɩbwaarɛ Tɔ (Matiwu 6:25-34)

22 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ,
“Kanɪn sʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan
man fɛ nfɛɛrɛ lɪɪ kakyɪna kanɪmʊ
tɔ atɔ tirisa fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ fen biti
fan gyii, abɛɛ atɔ mʊ nɪɪ fan nyɛ bun
fanɛ n-yɪɪ sʊ.
23 Nkpa i tiri ɪ kyɔ agyitɔ, kanɪn
nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ gbaa ki tiri kɪ kyɔ atɔ
bunsa.
24 Fan taa fanɛ ansi kɪɪ nbwiibi, ba
mɛɛ duu nɪɪ ba mɛɛ tɪŋɛ, nɪɪ ba mɛɛ
sʊ abu kɛ ba kʊʊla bamʊ agyitɔ yɪla,
amaa Ɩbwaarɛ ɪɪ kɪɪ bamʊ sʊ. Fan
man gyɛ akparɪ fan kyɔ nbwiibi?
25 Fanɛ anɪmʊ lɪɪ mʊ kayɪyɛɛ sʊ
nɪɪ ɛɛ taalɛ taa kakɛ kʊlʊn tii mʊ
nkpa sʊ?
26 Nɪɪ fan maa mɛɛ taalɛ waa atɔ
pii anɪmʊ mʊ, mɪnɛ waa nɪɪ fɛn
yɪyɛɛ asansa sʊ?
27 “Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ iyu
ntʊtʊlɛ i du, i mee sun nɪɪ ɪ mɛɛ lʊʊ
ataa ɪ sa ɪmʊ n-yɪɪ. Amaa n tɔwɛ
fanɛ fɛɛ, Owura lala Solomon maa
mʊ atɔ danbɪrasa kpini gbaa mʊ, ɔ
man taalɛ nyɛ atɔ bunsa danbɪrasa
fɛɛ ntʊtʊlɛ mʊ.
28 Fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii pii wuya ana,
nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ falɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ i bun
afitiri tɔ ntʊtʊlɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ ndaga
kɛ ɔkɛ ba taa tʊʊ fʊlɔn tɔ mʊ, mɪnɛ
ɪ waa nɪɪ Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ sa fanɛ
atɔ bunsa?
29 Fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ baa ɪ
gyan atɔ mʊ nɪɪ fen biti fan gyii abɛɛ
fan nuu mʊ sʊ, fan man yɛgɛ ɪnɪmʊ
ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ.
30 Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba mɛɛ sun
Ɩbwaarɛ mʊ, ɪ fɛ ɪnɪmʊ ana kpini
nfɛɛrɛ. Nɪɪ fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ nyi fɛɛ
ɪnɪmʊ ana kpini i tiri fanɛ.
31 Amaa fan kɪɪ biti Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ, kɛ ɔ sa fanɛ ɪnɪmʊ
kpini tii sʊ.”
32 Nɪɪ Yesu bɪla tɔwɛ yɛ, “Kʊbʊ pii,
fan man waa kufuu, lɪɪ fɛɛ ɪ bɔla
fanɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ ansi fɛɛ ɔ waa fanɛ
awura-bii mu kuwura-gyii tɔ.
33 Fan fɛ fanɛ npatɪyɛ kpini, kɛ fan
taa afulee mʊ sa atiripu. Fan nyɛ
afulee mʊ nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ lʊwɛ mʊ
yɪla sʊsʊ, ntɪn mʊ nɪɪ oyu mɛɛ yɛ
ɔ taalɛ nin tiri tɔ, nɪɪ tabɪrɪta mɛɛ
taalɛ nyita ɪmʊ mʊ.
34 Lɪɪ fɛɛ ntɪn mʊ nɪɪ fʊ kapatɪyɛ
kɪ bʊ mʊ, tʊtɔ nɪɪ fʊ kɔkɔlɔ gbaa kɪ
bʊ.

Fan Kʊʊla Fanɛ N-yɪɪ Fan Gyoo (Matiwu 24:45-51; Maki 13:32-37)

35 “Fan kʊʊla fanɛ n-yɪɪ kɪrɪsʊ fan
gyoo, kɛ fan yɛgɛ fanɛ ɪfɪtɪla ɪ baa ɪ
kɪɪ tɔ.
36 Fɛɛ ayaafɔlɛ ba maa gyoo
bamʊ-nyɪrɪpɛ ɔ lɪɪ kɪkyɪɪfɔ tɔ ba, nɪɪ
ɔ kan ba da kebunɔ mʊ, kɛ ba nyɛ
tigi mʊ bilen.
37 Ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ
ba tu bamʊ yɛgɛ ba tɛ ba gyoo mʊ,
bamʊ ansi ii biti i gyii. N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ ee biti ɔ kʊʊla mʊ n-yɪɪ
kɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ ɔ taa agyitɔ naa
yii bamʊ kɛ ba gyii.
38 Ayaafɔlɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ
ba tu bamʊ kagyanbwɛ kiyiridi
nsana abɛɛ kɪbwayɪkɛ yɛgɛ ba kʊʊla
ba gyoo mʊ mʊ, bamʊ ansi ii biti i
gyii.
39 Amaa fan baa fen nyi fɛɛ, nɪɪ
kɪkpaara wuya daa o nyi saŋa mʊ
nɪɪ oyu ii biti o be yuuri nɪn, naafɔɔ
ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ ba be boyi loo mʊ
kɪkpaara sʊ.
40 Ɩ dagaa fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan
kʊʊla fanɛ n-yɪɪ fan gyoo. Lɪɪ fɛɛ
mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ n
biti n ba saŋa mʊ nɪɪ fan mɛɛ fɛ mɛ
kɪba mʊ nfɛɛrɛ.”
41 Nɪɪ Pita taasɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, anɛ
nɪɪ fɪɪ bɔɔ kɪŋasan kanɪmʊ fɪɪ sa
abɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ?”

42 Nıı Ɔnyırıpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Anımʊ bırɛ ı gyɛ kıyaafɔlɛ mʊ nıı ɔ
sʊ kesintin yɛ kanyaasın? Mʊ ı gyɛ
ɔmʊnı mʊ-nyırıpɛ taa mʊ ayaafɔlɛ
waa mʊ abaa tɔ, yɛ ɔ sa bamʊ agyitɔ
saŋa mʊ nıı ı dagaa.
43 Kensi-gyii ı gyɛ sa kıyaafɔlɛ mʊ
nıı mʊ-nyırıpɛ ba tu mʊ yɛgɛ ɛɛ waa
kanın.
44 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ
mʊ-nyırıpɛ mʊ ii biti ɔ taa mʊ
kapatıyɛ kpini-kpini waa mʊ abaa
tɔ.
45 Amaa a taa fɛɛ nıı kıyaafɔlɛ mʊ
kan tɔwɛ mʊ n-yıı fɛɛ, 'Mɛ-nyırıpɛ
ii biti ɔ kyɛɛrɛɛ!' Nıı o piili ɛɛ dayı
mʊ-nyırıpɛ ayaafɔlɛ yɛ abite, nıı ee
gyii nıı ee nuu bʊʊ bırɛ,
46 kanın kıyaafɔlɛ maŋa
mʊ-nyırıpɛ ii biti o be purigi mʊ
saŋa mʊ nıı ɔ man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ee
biti ɔ ba, yɛ saŋa mʊ nıı ɔ man nyi
sʊ. Mʊ-nyırıpɛ mʊ biti ɔ tıŋɛ mʊ
kʊkyʊkyʊʊ, kɛ ɔ bııtɛ mʊ kʊsʊ fɛɛ
kanan mʊ nıı ɛɛ bııtɛ asʊ tɔ ɔlʊn
wuya ana kʊsʊ mʊ.
47 "Kıyaafɔlɛ mʊ nıı o nyi kʊtɔ
mʊ nıı mʊ-nyırıpɛ ii biti, nıı ɔ man
kʊʊla mʊ n-yıı ɔ waa kʊtɔ mʊ nıı
ee biti mʊ, bee biti ba tıŋɛ mʊ
kʊkyʊkyʊʊ gaa.
48 Amaa ɔmʊnı ɔ man nyi nıı ɔ
waa atɔ mʊ nıı ı dagaa kʊsʊ bııtɛ
mʊ, bee biti ba tıŋɛ mʊ pii. Lıı fɛɛ
ɔkʊmaa mʊ nıı ba sa mʊ gaa mʊ,
bee biti ba kɔɔlɛ gaa lıı mʊ asɛ. Nıı
ɔkʊmaa mʊ nıı ba taa gaa waa mʊ
kıbaa tɔ mʊ, bee biti ba kɔɔlɛ kʊkyɔ
lıı mʊ asɛ."

Lıı Yesu Sʊ Mʊ Asa Bɛɛ Barıgɛ Tɔ (Matiwu 10:34-36)

49 "N ba nın yɛ n ba yɛgɛ fʊlɔn ɔ
dɛɛ kasɛ sʊ, naafɔɔ n daa n biti gbaa
fɛɛ fʊlɔn mʊ tɛɛ ı dɛɛ.
50 Awʊrʊfɔ lala ii biti i munla mɛ,
nıı ı tɔɔrɔɔ mɛ gaa fɛɛ ı ba kɛ ı ba
kyʊn.
51 Fen nyi fɛɛ keyuula nıı n bıya
kasɛ sʊ? Ayee, n tɔwɛ fanɛ yɛ
nbarıgɛ tɔ nıı n bıya.
52 Lıı ndaga ı sʊ ii kpee mʊ,
kıkpaara kʊlʊn sʊ mʊ, asa anuu bee
biti ba barıgɛ tɔ yɛ abaa, kɛ asa asá
ba kɔ yɛ asa anyɔ, kɛ asa anyɔ ba kɔ
yɛ asa asá.
53 Nbarıgɛ tɔ ii biti ı ba ɔsɛ
yɛ obii-nyınsa nsana, obii-nyınsa
yɛ ɔsɛ nsana, onyi yɛ obii-kyıısa
nsana, obii-kyıısa yɛ onyi nsana,
ɔsaa-kyıısa yɛ ɔsaa nsana, ɔsaa yɛ
ɔsaa-kyıısa nsana."

Atɔ mʊ Nıı Ɩbwaarɛ ıı Waa Mʊ Kasɛ kunu (Matiwu 16:2-3)

54 Yesu tɔwɛ sakyɔ mʊ yɛ, "Saŋa
kʊmaa mʊ nıı fen wu kabwaarɛ
wʊlɛ maa gyaga kyɔwɛ kıtıyɛ mʊ,
opula maŋa tɔ nıı fɛn tɔwɛ yɛ,
'Bʊlayı ii biti ɔ daa,' nıı ɛɛ daa.
55 Nıı afuu a daa a lıı akpılıgɛ
mʊ fɛn tɔwɛ yɛ, 'Kududuu kii biti kı
waa,' nıı ı waa.
56 Fanɛ kebunbun ansi wuya ana
fɛn taalɛ fɛn kıı kasɛ yɛ sʊsʊ fɛn
kaapʊ ımʊ kasɛ. Nıı mınɛ ı waa nıı
fɛn mɛɛ taalɛ bıı atɔ mʊ nıı Ɩbwaarɛ
ıı waa nbıınbıı nımʊ kasɛ?
57 "Mınɛ waa nıı fɛn mɛɛ taalɛ talɛ
fanɛ n-yıı bıı kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn
kɛ fan waa?
58 Nıı ɔkʊ kan pwıı fʊ, nıı faa mʊ
fen kpee asın ogyikpa mʊ, kpan fʊ
n-yıı kɛ faa mʊ fan tɔwɛ lɔŋɔ abaa
ɔkpa tɔ pɔyı kɛ fan fʊʊ tʊtɔ. Nıı
ı man gyɛ kanın bırɛ, ee biti ɔ taa
fʊ naa sa asın ogyipu kɛ o bun fʊ
kʊpwɛ, kɛ ɔ taa fʊ naa sa obu otiipu,
kɛ mɔɔ mʊ ɔ taa fʊ naa tii obu.
59 N tɔwɛ fʊ fɛɛ fii biti fu sii obu
maŋa tɔ, naa fʊʊ saŋa mʊ nıı fii biti
fʊ ka kʊkɔ mʊ kpini-kpini."

13

Fan Man Kan Yɛgɛ Alibi Kıwaa, Fen Biti Fan Wu

1 Kanın saŋa maŋa tɔ asa akʊ ba
ba tɔwɛ Yesu yɛ Galile abi akʊ ba
taa atɔbwaaya ba bɛɛ lɛɛ saraga bɛɛ
sa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ. Nıı
Paleti yɛgɛ nıı ba mɔɔ bamʊ, nıı
bamʊ nkalan ı bʊga yɛ atɔbwaaya
nkalan maa tɔ.

2 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan nyi fɛɛ
kanɪn Galile abi maŋa awʊrʊfɔ mʊ
nɪɪ ba gyii mʊ, ɪ kaapʊ nɪɪ fɛɛ ba gyɛ
alibi awaapʊ ba kyɔ Galile abi kpini?
3 Ayee! N tɔwɛ fanɛ yɛ nɪɪ fan man
kan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi tɔ bɪrɛ,
fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan wu fɛɛ
bamʊ.
4 Abɛɛ asa kudu aburuwa mʊ nɪɪ
Silon kɪbansʊrʊ kyɪna tɪyɛ bamʊ sʊ
nɪɪ ba wu mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ ɪ
kyɪna waa alibi ba kyɔ asa mʊ nɪɪ ba
bʊ Gyerusalem kpini saŋa maŋa?
5 Ayee! N tɔwɛ fanɛ yɛ nɪɪ fan man
kan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi tɔ bɪrɛ,
fanɛ gbaa fanɛ kpini fen biti fan wu
fɛɛ bamʊ.”
6 Tʊtɔ nɪɪ ɔ bɔ bamʊ kɪŋasan
nɪmʊ yɛ, “Ɔnyɪn kʊ ɪ kyɪna duu figi
oyu mʊ kʊdɔɔ tɔ, nɪɪ o kpee ɔ naa
biti kɪmʊ abi amaa ɔ man nyɛ.
7 Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ
kʊdɔɔ mʊ sʊ yɛ, ‘I waa fɛɛ nsu nsa
ndee n maa ba n ba biti abi oyu
nɪmʊ sʊ yɛgɛ n mɛɛ nyɛ. Ŋɛ kɪmʊ
tʊʊ! Mɪnɛ nɪɪ kɪ yɪlɛ kɪ waa kasɛ
nɪmʊ sʊ?’
8 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
‘Ɔnyɪrɪpɛ yɛgɛ kɪmʊ kɛ kɪ yɪlɛ kesu
kʊlʊn tii sʊ. N biti n kuu kyaabɔɔ
kɪmʊ kɛ n waa kɪmʊ atɔbwaaya
ibini.’
9 Nɪɪ kɪ kan sɔyɪ abi kesu kakʊ mʊ,
ɪ bʊrɔn, nɪɪ kɪ kan kɪ man sɔyɪ bɪrɛ
kɛ fʊ ŋɛ kɪmʊ tʊʊ.”

Yesu Kyɛ Boobi Kyɪɪsa Kakɛ Fʊʊtɛsa Akɛ

10 Kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kʊ Yesu ɪ
kaapʊ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa kʊ.
11 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ kabwɪɪ libi
ki biliŋaa mʊ waa boobi nsu kudu
aburuwa mʊ bʊ tʊtɔ. Kabwɪɪ libi
mʊ bɪɪtɛ mʊ muŋa nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ
tɛɛŋɛ tɔ kpini-kpini.
12 Yesu maa wu mʊ mʊ, ɔ tɪɪ mʊ
ba ansi tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkyɪɪ,
fʊ nyɛ alanfɪya.”
13 Nɪɪ ɔ taa mʊ abaa gyaga mʊ sʊ,
nɪɪ opula maŋa tɔ ɔkyɪɪ mʊ kyiigi tɔ,
nɪɪ ɔ yɪn Ibwaarɛ.
14 Lɪɪ kanan mʊ nɪɪ Yesu kyɛ
ɔlɔpʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ sʊ
mʊ, Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ
ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa mʊ nyɛ agbʊ nɪɪ
ɔ tɔwɛ asa mʊ yɛ, “Nkɛ nsiye ɪ gyɛ
kusun nkɛ, ɪmʊ sʊ fan ba kanɪn nkɛ
maŋa tɔ kɛ ba kyɛ fanɛ alɔ, man gyɛ
kakɛ fʊʊtɛsa akɛ.”
15 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ
yɛ, “Fanɛ kebunbun ansi wuya
ana! Fanɛ anɪmʊ ɪ mɛɛ saaŋɛ mʊ
naatɛ-nyɪnsa abɛɛ mu kuruma kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ, nɪɪ ɔ mɛɛ sʊ mʊ ee kpee
ɛɛ sa mʊ nkyu?
16 Ɔkyɪɪ nɪmʊ gyɛ Abraham
kanaana-bii mʊ nɪɪ Sɪtaanɛ ŋmina
mʊ nsu kudu aburuwa. Mɪnɛ waa
nɪɪ ɪ man dagaa maa nyɛ kamɔlɪgɛ
kakɛ fʊʊtɛsa akɛ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ki
nyita mʊ sʊ?”
17 Maa tɔwɛ falɛ lʊwɛ mʊ, nɪɪ
ipeeli ɪ kɪtaa mʊ akisipu kpini.
Amaa asa mʊ bɪrɛ ansi i gyii lɪɪ
adangana damantɛ mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ
sʊ.

Oyu kibi pii kɪŋasan (Matiwu 13:31-33; Maki 4:30-32)

18 Nɪɪ Yesu taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ
Ibwaarɛ kuwura-gyii mʊ ki du?
Mɪnɛ nɪɪ n biti n taa kɪmʊ kaala?
19 Ki du nɪn fɛɛ gowa kibi mʊ nɪɪ
ɔdɔɔpʊ taa du mʊ kʊdɔɔ tɔ nɪɪ kɪ
dan biliŋi oyu, nɪɪ nbwiibi bɛɛ ba
bɛɛ kyɪna kɪmʊ n-yaabi sʊ.”
20 Nɪɪ ɔ bɪlaa bwii taasɛ yɛ, “Mɪnɛ
nɪɪ n biti n taa Ibwaarɛ kuwura-gyii
mʊ kaala?
21 Ki du nɪn fɛɛ kɪfɛ tinsa mʊ
nɪɪ ɔkyɪɪ taa bʊga kyagɪlɛ bodobodo
nnyifo damantɛ tɔ, kɛ kɪfɛ tinsa mʊ
ɪɪ yɛgɛ nnyifo maŋa kpini i tin.”

Kebunɔ pii mʊ (Matiwu 7:13-14, 21-33)

22 Nɪɪ Yesu maa kpee Gyerusalem
mʊ, ɔ bɔla ndɛ yɛ ndɛ-bii mʊ sʊ ɛɛ
kaapʊ abwaarɛsɪn.
23 Nɪɪ ɔkʊ taasɛ mʊ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
amɔɔ asa gbɛrɛɛ ii biti ba ba nyɛ
kamɔlɪgɛ?”
Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ,
24 “Fan kpan fanɛ n-yɪɪ kenken kɛ
fan bɔla kebunɔ-bii mʊ tɔ loo to. N
tɔwɛ fanɛ yɛ asa gaalaagaa bee biti

ba kpan bamʋ n-yıı, amaa ba mɛɛ
yɛ ba taalɛ.
25 Nıı kıkpaara wuya kan kʋsʋ
tii kebunɔ mʋ, fen biti fan ba yılɛ
kewusunɔ fen daa ɔpʋnʋ yɛgɛ fɛn
kʋlɛ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ tigi kebunɔ sa
anɛ.'
"Amaa ee biti ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N
man nyi fanɛ, n man nyi katın mʋ
nıı fan lıı.'
26 "Fen biti fan tɔwɛ yɛ, 'Anaa fʋ
ı bʋga gyii, nıı an bʋga nuu, nıı fʋ
kaapʋ anɛ ndɛ tɔ.'
27 Amaa ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ, 'N
man nyi fanɛ abɛɛ katın mʋ nıı fan
lıı. Fanɛ alibi awaapʋ kpini fan lıı
mɛ asɛ!'
28 Saŋa mʋ nıı fen biti fan wu
Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu yɛ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ kpini, ba maa
bʋ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ, nıı
fan man nyɛ ɔkpa loo to mʋ, tʋtɔ nıı
fen biti fan su kɛ fan wɛ fanɛ anyi tɔ.
29 Asa bee biti ba lıı kyɔwɛ
kılıı yɛ kyɔwɛ kıtıyɛ, kɛ akʋ ba
lıı adii yɛ akpılıgɛ, kɛ ba ba
kyına bamʋ ıkyınakpa Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii kensi-gyii ngyaŋɛ mʋ
tɔ.
30 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ bamʋ
nıı ba bʋ kamaa mʋ akʋ, bee biti
ba ba gyankpaa, nıı bamʋ nıı ba
gyankpaa mʋ mɔɔ akʋ bee biti ba
sii kamaa."

Yesu Su Sa Gyerusalem Abi (Matiwu 23:37-39)

31 Saŋa maŋa tɔ nıı Farasii abi akʋ
ba ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mʋ yɛ, "Lıı
nfıı kpee katın kʋ. Lıı fɛɛ Owura
Herodi ii biti fɛɛ ɔ mɔɔ fʋ."
32 Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan kpee naa
tɔwɛ kanın gboogboo mʋ yɛ, n biti n
gya nbwıı libi kɛ n kyɛ asa ndaga yɛ
ɔkɛ kɛ kakɛ sasapʋ mʋ n lʋwɛ mɛ
kusun."
33 Nıı kanan kʋmaa sʋ mʋ, ı dagaa
fɛɛ n maa kyaga mɛ ɔkpa sʋ n kpee
ndaga yɛ ɔkɛ yɛ kakɛ sasapʋ. Ɩ waa
nɛnɛ, Gyerusalem ı gyɛ kadɛ mʋ nıı
bee biti ba mɔɔ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
34 "O Gyerusalem abi, Gyerusalem
abi, fanɛ mʋ nıı fan mɔɔ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ, nıı fan tʋʋ bamʋ nıı
Ɩbwaarɛ sun fanɛ asɛ mʋ abuu.
N kpan mɛ n-yıı saŋa kʋmaa fɛɛ
n kʋʋla fanɛ waa mɛ ɔtɔ tɔ fɛɛ
kanan mʋ nıı kakyaasɛ-nyi maa
bʋga mu-bii ana mʋ atɛɛ tɔ mʋ.
Amaa fan mɛɛ sa mɛ ɔkpa!"
35 Kıı, fanɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
kii biti ki sii kı dɛ kıkpan sa fanɛ. N
tɔwɛ fanɛ, fanɛ man bıla yɛ fan wu
mɛ kakɛ akʋ, naa fʋʋ saŋa mʋ nıı
fen biti fan tɔwɛ yɛ, "Kusee ı gyɛ sa
ɔmʋnı ɔ ba Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ kıtıı
tɔ sʋ."

14

Yesu Kyɛ Ɔlɔpʋ Kʋ

1 Ɩ baa fɛɛ kakɛ fʋʋtɛsa kʋ nıı Yesu
kpee Farasii abi ɔbılısa kʋ ayɛ ɔ naa
gyii, yɛgɛ bɛɛ pɛɛtɛ mʋ fɛɛ ee biti o
nyita Gyiwu abi nbara mʋ.
2 Nıı ɔnyın kʋ bʋ mu ansi tɔ tʋtɔ,
ɛɛ lɔɔ kyankpan.
3 Nıı Yesu taasɛ nbara akaapʋpʋ
anyipu mʋ ba maa Farasii abi mʋ yɛ,
"Ɔkpa dɛ fɛɛ a kyɛ ɔkʋ kakɛ fʋʋtɛsa
akɛ abɛɛ a man kyɛ?"
4 Amaa ba man tɔwɛ sɛhn nıı Yesu
kıtaa ɔnyın mʋ, kyɛ mʋ, nıı ɔ yɛgɛ
mʋ, nıı ɔ natɛ.
5 Nıı ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Fɛɛ nıı
fanɛ ɔkʋ sʋ kebii abɛɛ naatɛ-nyınsa
nıı ɔ tıyɛ kitiribo tɔ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ
mʋ, fʋ mɛɛ yɛ fʋ lɛɛ mʋ?"
6 Amaa ba man taalɛ lɛɛ ımʋ kɔnɔ.

Bıya Fʋ N-yıı Kasɛ

7 Yesu maa wu fɛɛ asa mʋ nıı ba
tıı bamʋ ogyikpa mʋ bɛɛ ŋmaarɛ
ıkyınakpa kparɛ-kparɛ mʋ, nıı ɔ bɔ
bamʋ kıŋasan nımʋ yɛ,
8 "Fɛɛ nıı ɔkʋ kan tıı fʋ mʋ
kıkyııfɔ tɔ mʋ, man naa kyına
ɔkyınakpa kparɛ, akʋtɔ fɛɛ ɔ tıı ɔsa
kparɛ mʋ nıı ɔ bıla ɔ kyɔ fʋ.
9 Kɛ ɔmʋ nıı ɔ tıı faa mʋ mʋ, ɔ ba
tɔwɛ fʋ yɛ, 'Taa fʋ kagya sa ɔnyın
nımʋ.' Tʋtɔ nıı fii biti fʋ taa ipeeli
naa kyına katın mʋ nıı ı man sʋ
bɛɛrɛɛ.
10 Amaa nıı ɔkʋ kan tıı fʋ mʋ,
naa kyına katın mʋ nıı kı man sʋ
bɛɛrɛɛ, kɛ ɔ ba tɔwɛ fʋ yɛ, 'Kyɛmınɛ,

ba kyına kagya kparɛ sʊ nfıı.’ Saŋa
mʊ, fıı nyɛ bɛɛrɛɛ lıı fʊ tɔɔmaa ana
mʊ nıı ɔ da kıbaa tıı mʊ asɛ.
11 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kʊsaa
mʊ n-yıı sʊsʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ
bıya mʊ kasɛ, nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ
bıya mʊ n-yıı kasɛ mʊ, Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ kʊsaa mʊ sʊsʊ.”
12 Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ ɔmʊ nıı ɔ
tıı mʊ mʊ, mɔɔ yɛ, “Nıı fʊ kan tıı
asa yɛ ba be gyii kakyʊwapɛ abɛɛ
kalaatıpwɛ agyitɔ mʊ, man kan waa
fʊ tıı fʊ kyɛmınɛ ana abɛɛ fʊ-daa
abɛɛ fʊ kʊʊpʊ ana abɛɛ afulee wuya
ana mʊ nıı ba tɛ tiri fʊ mʊ. Nıı fʊ
kan waa kanın mʊ, akʊtɔ fɛɛ bee biti
ba tıı fʊ gbaa fʊ ba bamʊ lɛɛ tɔ kɛ ı
ka fʊ kʊkɔ.
13 Amaa nıı fʊ kan dıŋa kensi-gyii
agyitɔ mʊ, tıı atiripu yɛ aboobi yɛ
amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ yɛ agyaatanapʊ,
14 kɛ fʊ nyɛ kusee, lıı fɛɛ bamʊ ı
mɛɛ taalɛ ka fʊ kʊkɔ. Nıı Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ ka fʊ kʊkɔ saŋa mʊ nıı
akyırɛkyırɛpʊ bee biti ba kʊsʊ lıı
lewu tɔ mʊ.”

Kıŋasan Lıı Asa Mʊ Nıı Ba Kina Kensigyi Agyitɔ Mʊ (Matiwu 22:1-10)

15 Nıı bamʊ nıı maa bamʊ ba
tɛ bee gyii mʊ ɔkʊ maa nu asın
mʊ, nıı ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, “Kusee ı
gyɛ nyımısa mʊ nıı ee biti o gyii
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.”
16 Nıı Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyın
kʊ ı dıŋa kensi-gyii agyitɔ nıı ɔ tıı
asa damantɛ yɛ ba be gyii.
17 Saŋa mʊ maa fʊʊ fɛɛ ba be gyii
mʊ, nıı o sun mʊ kıyaafɔlɛ yɛ ɔ naa
tɔwɛ asa mʊ nıı ɔ tıı bamʊ mʊ yɛ,
ba waa kʊtɔ kʊmaa lʊwɛ, ımʊ sʊ ba
ba.
18 “Nıı bamʊ kpini ba piili bɛɛ
tɔwɛ asın bɛɛ lɛɛ bamʊ n-yıı.
Ɔgyankpaapʊ mʊ yɛ, ‘N dan sɔɔ
kasɛ nın, nıı ı daaga fɛɛ n naa kıı
kımʊ, ımʊ sʊ n kʊlɛ fʊ nın n mɛɛ yɛ
n taalɛ ba.’
19 “Nıı ɔkʊ mɔɔ yɛ, ‘N dan sɔɔ
ınaatɛ-nyınsa kudu nın, nıı n dan
kpee n naa taa bamʊ dɔɔ kıı, ımʊ
sʊ n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
20 “Nıı ɔkʊ mɔɔ bıla yɛ, ‘N dan kili
ɔkyıı nın, n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
21 “Nıı kıyaafɔlɛ mʊ taa asın mʊ
ba tɔwɛ mʊ-nyırıpɛ. Nıı kıkpaara
wuya mʊ nyɛ agbʊ, nıı ɔ sa
mʊ kıyaafɔlɛ mʊ kɔnɔ yɛ, ‘Bilen,
kpee kadɛ mʊ tɔ agbenbi sʊ yɛ
ıkpa-bi naa bıya atiripu yɛ aboobi
yɛ agyaatanapʊ yɛ amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ
wuya ana.’
22 “Ɩ man kyɛɛrɛɛ nıı kıyaafɔlɛ mʊ
ba tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Ɔnyırıpɛ n waa fɛɛ
kanan mʊ nıı fʊ sa kɔnɔ mʊ, amaa
ıkyınakpa san ı bʊ tɔ.’
23 “Nıı ɔnyırıpɛ mʊ bwii tɔwɛ mʊ
kıyaafɔlɛ yɛ, ‘Kpe ıkpa mʊ nıı ii
kpee ndɛ sʊ, yɛ ndɔɔ ana tɔ, kɛ fʊ
yɛgɛ ba ba kɛ mɛ kıkpaara kı bɔla.
24 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, asa mʊ nıı n tıı
bamʊ Sososi mʊ ɔkʊ mɛɛ yɛ ɔ daa
mɛ kensi-gyii agyitɔ mʊ kıı.’ ”

Krisito Obuupu Kasʊla Mʊ Gbaa-gbaa Oyu laasa (Matiwu 10:37-38)

25 Yesu maa kʊbʊ damantɛ kʊkʊ
ba maa naa mʊ, nıı o biliŋi tɔwɛ
bamʊ yɛ,
26 “Nıı ɔkʊ kan ɛɛ ba mɛ asɛ, nıı o
mee biti mɛ ɔ kyɔ mʊ-sɛ yɛ mu-nyi,
mʊ-ka yɛ mu-bii ana, mʊ-daa ana yɛ
mu-supu ana, apııkyıı yɛ apıınyın,
halıı mʊ gbaa-gbaa mʊ nkpa dee, ɔ
mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
27 Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ mɛɛ sʊla
mu oyu laasa,* kɛ o buu mɛ mʊ, ɔ
mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
28 “Ɛɛ nıı fanɛ ɔkʊ ii biti ɔ pɔyı
kıkpaara lala mʊ, nɛnɛ nıı ɛɛ waa?
Pɔyı kɛ o piili mʊ ɔ mɛɛ gyankpaa
kıı mu afulee mʊ nıı ee biti ɔ taa
pɔyı, kɛ o wu fɛɛ mu afulee mʊ ii
biti ı fʊʊ kıpɔyı mʊ abɛɛ ı mɛɛ yɛ ı
fʊʊ?
29 Nıı akʊtɔ ee piili ɔpɔrɛ
gyankpaasa, nıı ɔ man taalɛ lʊwɛ
mʊ, ɔkʊmaa mʊ nıı o wu kımʊ mʊ,
ee biti ɔ ŋmasɛ mʊ yɛ,
30 ‘Odunwura nımʊ piili kıkpaara
kıpɔyı amaa ɔ man taalɛ pɔyı lʊwɛ.’
31 “Abɛɛ owura mɔɔ, nıı maa
owura kʊ bee biti ba ba kɔ, nıı

* **14:27 14:27** Oyu laasa mʊ yılɛ sa *awʊrʊfɔ yɛ lewu.*

ɔ mɛɛ kyɪna kɪɪ tɔ yɛ ɛ taalɛ taa mʊ anaakɔpʊ ngbɪn kudu naa gyaŋa owura banban mʊ maa mʊ anaakɔpʊ ngbɪn adʊnyɔ?
32 Nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ kɔ yɛ mʊ mʊ, ee biti ɔ lɛɛ asa sun ɔbanban mʊ asɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ san ɔ bʊ kata-kata, kɛ ɔ taasɛ kanan mʊ nɪɪ ba waa kɛ keyuula kɪ ba bamʊ nsana.
33 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
34 "Nfɔlɛ ɪ bʊrɔn, amaa nɪɪ nfɔlɛ ɔkɔn kan lʊwɛ mʊ, mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ bee biti ba taalɛ taa waa kɛ ɪ bɪla ɪ waa ɔkɔn?
35 Ɪ man sʊ kyaarɛ sa kʊtɔ kʊ kɪlɔŋɔ, amɔɔ bɛɛ taa kyɛɛgɛ fɔyɪ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ asʊ mʊ, o nu."

15

Kabʊlʊpʊ fɔyɪsa mʊ kɪŋasan (Matiwu 18:12-14)

1 Kakaakʊ nɪɪ lenpoo akɔɔlɛpʊ yɛ alibi awaapʊ ba ba sarɛ bee nu Yesu asɛ.
2 Nɪɪ Farasii abi yɛ nbara akaapʊpʊ bɛɛ kɔlɪtɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʊ ɪɪ kɔɔlɛ alibi awaapʊ halɪɪ maa bamʊ bee bʊga bee gyii."
3 Tʊtɔ nɪɪ Yesu bɔ bamʊ kɪŋasan kɪnɪmʊ yɛ,
4 "A taa fɛɛ nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan ɔ sʊ nbʊlʊpʊ kɪlɪfa kɛ bamʊ tɔ ɔkʊlʊn ɔ fɔyɪ. Nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ adɪkpanɔ yɛ akpanɔ mʊ afitiri tɔ, kɛ ɔ natɛ biti ɔmʊnɪ ɔ fɔyɪ mʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti o wu mʊ?
5 Nɪɪ ɔ kan wu mʊ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ mu ansi i gyii, kɛ ɔ taa mʊ gyaga mʊ abaakpan sʊ,
6 kɛ ɔ taa mʊ ba kewu. Kɛ ɔ tɪɪ mʊ kyɛmɪnɛ ana yɛ mʊ kɪkpaara sʊ abi sarɛ, kɛ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, 'Fan ba tii mɛ sʊ kɛ i gyii ansi, lɪɪ fɛɛ n wu mɛ kabʊlʊpʊ mʊ nɪɪ ɔ fɔyɪ mʊ.'
7 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ kensi-gyii kii biti kɪ baa kɪ bʊ sʊsʊ, fɛɛ alibi ɔwaapʊ kʊlʊn maa kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ ɪ kyɔ gaa fɛɛ asa adɪkpanɔ yɛ akpanɔ mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ bamʊ n-yɪɪ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɪ man tiri fɛɛ ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ.

Kefulee kederebi fɔyɪsa mʊ kɪŋasan

8 "Abɛɛ a taa fɛɛ ɔkyɪɪ kʊ mʊ nɪɪ ɔ sʊ gbiti nderebi kudu nɪɪ ɪmʊ kʊkʊlʊn fɔyɪ. Nɪɪ o mee tuwa fɪtɪla kɛ ɔ fɔgɛ kɪkpaara kɪɪ biti kɪmʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti o wu kɪmʊ?
9 Nɪɪ ɔ kan wu kɪmʊ mʊ, ɛɛ tɪɪ mʊ kyɛmɪnɛ ana yɛ mʊ kɪkpaara sʊ abi ba sarɛ tɔ, kɛ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, 'Fan ba tii mɛ sʊ kɛ i gyii ansi, lɪɪ fɛɛ n wu mɛ kederebi mʊ nɪɪ kɪ fɔyɪ mʊ.'
10 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ kensi-gyii ii biti ɪ baa ɪ bʊ Ɪbwaarɛ nbɔɔ asɛ fɛɛ al-ibi ɔwaapʊ kʊlʊn maa kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ."

Kebii fɔyɪsa mʊ kɪŋasan

11 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, "Ɔnyɪn kʊ kyɪna ɔ bʊ tɔ nɪɪ ɔ sʊ nbii-nyɪnsa-bii anyɔ.
12 Nɪɪ kebii asɛ mʊ tɔwɛ mʊ-sɛ yɛ, 'Mɛ-Sɛ, barɪgɛ fʊ kapatɪyɛ mʊ kpini tɔ kɛ fʊ taa mɛ lɛɛ sa mɛ.' Ɪmʊ sʊ, mʊ-sɛ barɪgɛ kapatɪyɛ mʊ tɔ ntun nyɔ sa bamʊ.
13 "Nkɛ gbɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, kebii asɛ fɛ mʊ kapatɪyɛ mʊ kpini, kʊʊla kʊsʊ loo to kpee ɔsʊwʊlɛ kʊ sʊ kata-kata. Tʊtɔ nɪɪ ɔ naa gyii mu afulee mʊ kpini kʊsʊbɔ tɔ lʊwɛ.
14 Saŋa mʊ nɪɪ o gyii mu afulee mʊ kpini lʊwɛ mʊ, nɪɪ akʊn damantɛ a tɪyɛ ɔsʊwʊlɛ maŋa sʊ kpini, nɪɪ kitiri fufuli kɪ kɪtaa mʊ.
15 Ɪmʊ sʊ o kpee naa waa kusun sa kasɛ maŋa sʊ ɔdɛ-bi kʊ mʊ nɪɪ ɔ taa mʊ fɛɛ ɔ kɪɪ mu akuuri sʊ.
16 Ee biti agyitɔ mʊ nɪɪ akuuri bee gyii mʊ kigyii, amaa ɔ man nyɛ.
17 "Saŋa mʊ nɪɪ mʊ nfɛɛrɛ ɪ ba mʊ tɔ mʊ, ɔ tɔwɛ sa mʊ n-yɪɪ yɛ, 'Mɛ-Sɛ adɔɔpʊ mʊ kpini agyitɔ a gbigi bamʊ, yɛgɛ n bʊ nfɪɪ n biti n wu akʊn lewu.
18 N biti n kʊsʊ bwii kpee nsɛ asɛ kɛ n naa tɔwɛ mʊ yɛ, Nsɛ, n waa Ɪbwaarɛ yɛ fʊ alibi.

19 Ɪmʊ sʊ n man bɪla dagaa gbaa
fɛɛ fʊ tɪɪ mɛ yɛ fu-bii, taa mɛ waa
fɛɛ fʊ adɔɔpʊ mʊ tɔ ɔkʊ.'
20 Kanɪn sʊ ɔ kʊsʊ yii sʊ bwii ɛɛ
ba mʊ-sɛ asɛ.
"Amaa saŋa mʊ nɪɪ ɔ dan san ɔ
bʊ kata yɛ kewu mʊ, mʊ-sɛ wu mʊ,
nɪɪ o wu mʊ kʊwɛɛ. Nɪɪ ɔ sɪlɛ naa
gyaŋa mu-bii mʊ, nɪɪ o baari mʊ tɔ.
21 "Nɪɪ kebii mʊ tɔwɛ mʊ-sɛ yɛ,
'Nsɛ n waa ɓbwaarɛ yɛ fu alibi. Nɪɪ
n man bɪla dagaa gbaa fɛɛ fʊ tɪɪ mɛ
yɛ fu-bii.'
22 "Amaa nɪɪ mʊ-sɛ tɔwɛ mʊ
ayaafɔlɛ yɛ, 'Fan waa bilen! Fan
taa kɪtaa kparɛ ba bun mʊ, fan lɛɛ
kepini ba waa mʊ kɪbaa-bi tɔ, kɛ fan
waa mʊ asɪbɪta.
23 Kɛ fan naa kɪtaa naatɛ
bonbi-nyɪnsa mʊ ba mɔɔ kɛ a gyii,
kɛ a kyaa gyii anɛ ansi.
24 Lɪɪ fɛɛ mi kebii-nyɪnsa-bii nɪmʊ
daa wu nɪn, nɪɪ o bwii kyiŋi, ɔ fɔyɪ
nɪn, nɪɪ n bwii benti mʊ.' Tʊtɔ nɪɪ
ba piili bee gyii bamʊ ansi.
25 "Saŋa maa tɔ mʊ yɛgɛ obii
bɪlɪsa asɛ mʊ bʊ ndɔɔ tɔ. Maa lɪɪ
ndɔɔ ɛɛ ba nɪɪ o be tiri kewu tɔ mʊ, o
nu ɪlʊn yɛ kakyaa ɪ maa kpira mʊ-sɛ
kɪkpaara sʊ.
26 Ɪmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ-sɛ ayaafɔlɛ mʊ
tɔ ɔkʊ, nɪɪ ɔ taasɛ mʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ
kɪɪ waa.
27 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Fu-supu i
bwii ba, nɪɪ fʊ-sɛ mɔɔ mʊ naatɛ
bonbi-nyɪnsa mʊ. Lɪɪ fɛɛ fu-supu
bwii ba kewu yɛ kumu nkpa yɛ
alanfɪya.'
28 "Tʊtɔ nɪɪ ɔdaa mʊ nyɛ agbʊ yɛ
ɔ man bɪla yɛ o loo kɪkpaara sʊ.
Kanɪn sʊ mʊ-sɛ lɪɪ kpee naa tɔwɛ
waa mʊ yɛ o loo ba.
29 Amaa ɔ lɛɛ mʊ-sɛ kɔnɔ yɛ, 'Kɪɪ!
Nsu ɪnɪmʊ kpini n maa sun fʊ fɛɛ
kɪnyɛ. Nɪɪ n man kina fʊ kɔnɔ kunu.
Mɪnɛ kʊtɔ nɪɪ fʊ pɪɪta sa mɛ? Fʊ
man sa mɛ halɪɪ kabwɪɪ gbaa kɛ maa
mɛ kyɛmɪnɛ ana a mɔɔ gyii anɛ ansi.
30 Amaa fu kebii-nyɪnsa nɪmʊ mʊ
nɪɪ ɔ naa nyita fʊ kapatɪyɛ lɪɪ akyɪɪ
gyaga sʊ, nɪɪ ɔ naa bwii ba kewu mʊ,
fʊ mɔɔ naatɛ bonbi-nyɪnsa sa mʊ.'
31 "Nɪɪ ɔsɛ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Mi-bii,
fʊ bʊ mɛ asɛ nfɪɪ saŋa kʊmaa, nɪɪ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ n sʊ mʊ gyɛ fʊ
lɛɛ nɪn.
32 Ɪmʊ sʊ yɛgɛ ɪ waa anɛ ɔkɔn kɛ
a kyaa gyii anɛ ansi, lɪɪ fɛɛ fu-supu
nɪmʊ daa wu nɪn, nɪɪ o bwii kyiŋi,
ɔ fɔyɪ nɪn, nɪɪ n bwii benti mʊ.' "

16

Ɔkɪɪsʊpʊ Mʊ Nɪɪ Mu Ansi A Tɪn Mʊ Kɪŋasan

1 Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ yɛ, "Atɔ
wuya kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ tɔ nɪɪ ɔ sʊ
ɔkɪɪsʊpʊ mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ mʊ kapatɪyɛ
sʊ. Nɪɪ atɔ wuya mʊ nu fɛɛ ɔkɪɪsʊpʊ
mʊ ii nyita mʊ kapatɪyɛ.
2 Ɪmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ nɪɪ ɔ taasɛ mʊ
yɛ, 'Mɪnɛ asɪn nɪɪ n nu n lɪɪ fʊ sʊ
falɛ? Taa mɛ kapatɪyɛ mʊ nɪɪ n taa
waa fʊ kɪbaa tɔ mʊ kpini bɪya mɛ,
kɛ fʊ karagɛ ɪmʊ kɔnɔ sa mɛ, lɪɪ fɛɛ
fʊ man bɪla yɛ fʊ kɪɪ mɛ kapatɪyɛ
sʊ.'
3 "Nɪɪ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ fɛ nfɛɛrɛ yɛ,
'Nbɪɪnbɪɪ nɛnɛ nɪɪ n biti n waa?
Mɛ-nyɪrɪpɛ ɪɪ kɔɔlɛ mi kusun ɛɛ lɪɪ
mɛ asɛ, nɪɪ n man bʊlʊn kɛ n waa
kasɛ kukuu kusun, nɪɪ ɪ sʊ mɛ ipeeli
yɛ n naa kʊlɛ.
4 N nyi kanan mʊ nɪɪ n biti n waa
nɪɪ kusun mʊ kɪ kan lɪɪ mɛ kɪbaa tɔ
mʊ, asa bee biti ba kɔɔlɛ mɛ bamʊ
akpaara sʊ.'
5 "Ɪmʊ sʊ ɔ tɪɪ mʊ-nyɪrɪpɛ akɔ
wuya ana nɪɪ ɔ taasɛ ɔgyankpaapʊ
mʊ yɛ, 'Mɛ-nyɪrɪpɛ kʊkɔ afɪnɛ nɪɪ fʊ
sʊ?'
6 "Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N sʊ kʊkɔ
olifu nfɔ galɔn alɪfa aburuwa.'
"Nɪɪ ɔkɪɪsʊpʊ mʊ tɔwɛ mʊ yɛ,
'Kɔɔlɛ fʊ ɔwʊlɛ, kɛ fʊ kyɪna bilen kɛ
fʊ kyʊrɔɔ ana.'
7 "Nɪɪ ɔ taasɛ ɔnyɔsapʊ mʊ yɛ,
'Afɪnɛ kʊkɔ nɪɪ fʊ sʊ?' Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ
yɛ, 'Akyembee ɪbɔɔta kagbɪn kʊlʊn.'
"Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Kɔɔlɛ fʊ ɔwʊlɛ
kɛ fʊ kyʊrɔɔ aduburuwa.'
8 "Atɔ wuya mʊ ba yɪn ɔkɪɪsʊpʊ
mʊ nɪɪ mu ansi ɪ tɪn fɛɛ maa
sʊ kanyaasɪn. Lɪɪ fɛɛ kanɪn nɪɪ
dulinyaa nɪmʊ tɔ asa ba sʊ kensi tɪn
kɪkyɔ bɛɛ waa asa ɪ kyɔ kanan mʊ

nɪɪ Ɩbwaarɛ asa ba sʊ bɛɛ waa asa mʊ.”
9 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, “Fan
taa fanɛ dulinyaa tɔ atɔ kyɛ asa tɔ
biti akyɛmɪnɛ sa fanɛ n-yɪɪ, nɪɪ ɪ
kan ba fɛɛ atɔ mʊ saŋa ɪ kyʊn mʊ,
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ fanɛ ba nkpa
kakpaa tɔ.
10 “Ɔmʊ nɪɪ ee gyii kesintin atɔ
gbɛrɛɛ sʊ mʊ, ɔ bɪla ee gyii kesintin
atɔ kɪkyɔ sʊ. Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o mee
gyii kesintin atɔ gbɛrɛɛ sʊ mʊ, kanɪn
maa nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ o gyii kesintin atɔ
kɪkyɔ sʊ.
11 Ɩmʊ sʊ nɪɪ fu mee gyii kesintin
dulinyaa atɔ sʊ mʊ, anɪmʊ ii biti ɔ
taa Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ atɔ mʊ
nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa mʊ waa fʊ abaa
tɔ?
12 Nɪɪ fʊ mee gyii kesintin ɔkʊ
kapatɪyɛ sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ sa
fʊ mʊ atɔ mʊ nɪɪ ɔ da yɛ ɔ sa fʊ mʊ.
13 “Kɪyaafɔlɛ kʊlʊn mɛɛ taalɛ sun
anyɪrɪpɛ anyɔ. Nɪɪ ɪ kan ba kanɪn
mʊ, ee biti o kisi ɔkʊ kɛ ɔ ba ee biti
ɔkʊ, abɛɛ ee biti ɔ baa ee sun ɔkʊ
kɛ o kina ɔkʊ. Fɛn mɛɛ taalɛ sun
Ɩbwaarɛ yɛ afulee.”

Yesu Kaapʊ asa akʊ
(Matiwu 11:12-13, 5:31-32; Maki 10:11-12)

14 Farasii abi mʊ nɪɪ bee biti afulee
gaa ba maa nu ɪnɪmʊ kpini mʊ, ba
gbɛɛlɛɛ Yesu.
15 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fanɛ
banɪmʊ ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ fɛn waa
fɛɛ fanɛ ɪkpa i kyiigi asa ansi tɔ,
amaa Ɩbwaarɛ nyi kanan mʊ nɪɪ
fanɛ nkɔlɔ tɔ i du. Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ mʊ
nɪɪ kɪ gyɛ kʊtɔ kparɛ asa ansi tɔ mʊ,
kɪ gyɛ kʊtɔ kisisa sa Ɩbwaarɛ.
16 “Ba tɔwɛ Ɩbwaarɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ nɪɪ ɪ gyɛ Mosesi nbara
yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ kɪkaapʊ
naa fʊʊ Gyɔn saŋa. Lɪɪ kanɪn saŋa
maŋa ɪ sʊ ii kpee mʊ, ba tɔwɛ asɪn
danbɪrasa lɪɪ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʊ sʊ, nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ kpan mʊ
n-yɪɪ ee loo to.
17 Ii biti ɪ baa ɪ bʊpɔɔ sa sʊsʊ yɛ
kasɛ ɪ maa nyaa, ɪ kyɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ
nbara mʊ pii ɪ maa lɪɪ tɔ.
18 “Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina mʊ-ka
nɪɪ ɔ naa kili ɔkyɪɪ kʊ mʊ, o nyita
kekili, nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o kili ɔkyɪɪ
mʊ nɪɪ mu-kuli kina mʊ mʊ gbaa ɔ
kɔɔlɛ ɔkʊ mʊ-ka.”

Atɔ Wuya Kʊ Maa Lasarusi

19 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ,
“Afulee wuya kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ
tɔ. Kakɛ kʊmaa ee bun atɔ bunsa
danbɪrasa fɛɛ agoo maa kente, yɛgɛ
ee gyii mʊ n-yɪɪ kakɛ kʊmaa.
20 Odibapu kʊ gbaa kyɪna ɔ bʊ tɔ,
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Lasarusi mʊ nɪɪ
mʊ n-yɪɪ sʊ kpini, ɪ sʊ ɪlɔ. Nɪɪ kakɛ
kʊmaa bɛɛ sʊla mʊ ba bɛɛ yɪla atɔ
wuya nɪmʊ kebunɔ.
21 Nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ daa nyɛ agyitɔ
mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ atɔ wuya mʊ teeburi
sʊ ɪ tɪyɛ kasɛ mʊ gbaa gyii. Halɪɪ
igyoonɔ gbaa bɛɛ ba bee nyita mʊ
ɪlɔ mʊ tɔ.
22 “Saŋa kʊ tɔ mʊ odibapu mʊ be
wu, nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba taa mʊ
kpee Ɩbwaarɛ nyɪmɪsa Abraham asɛ
sʊsʊ. Atɔ wuya mʊ gbaa be wu nɪɪ
ba pula mʊ.
23 Ɔ naa loo Sɪtaanɛ fʊlɔn tɔ yɛgɛ ɔ
bʊ awʊrʊfɔ tɔ. O diyaa mu ansi mʊ,
o wu Lasarusi maa tɛ Abraham asɛ
kata-kata.
24 Ɩmʊ sʊ, ɔ tɪɪ mʊ yɛ, ‘Ɔsɛ
Abraham, wu mɛ kʊwɛɛ kɛ fʊ sun
Lasarusi kɛ ɔ taa mʊ kɪbaa-bi nyɔ
nkyu tɔ, kɛ ɔ taa ba yuula mɛ
kanandʊlʊ, lɪɪ fɛɛ n gyii awʊrʊfɔ
fʊlɔn nɪmʊ tɔ.’
25 “Amaa Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ.
‘Mi-bii, nyiŋi fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ fʊ
kyɪna fʊ tɛ nkpa tɔ kasɛ sʊ mʊ fʊ
nyɛ atɔ danbɪrasa nɪɪ Lasarusi mɔɔ
nyɛ atɔ libi, amaa nbɪɪnbɪɪ mʊ ee
gyii ɔkɔn yɛgɛ fɛɛ fii gyii awʊrʊfɔ.
26 Ɩnɪmʊ kpini kamaa mʊ,
kɪkyɔbɔɔ lala kʊ kɪ dɛ ana fanɛ
nsana, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti
ɔ lɪɪ nfɪɪ kpee fanɛ asɛ mʊ mɛɛ yɛ ɔ
taalɛ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ lɪɪ fanɛ asɛ
ba anɛ asɛ nfɪɪ.’
27 “Nɪɪ atɔ wuya mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
‘Kanɪn bɪrɛ mɛ-sɛ n kʊlɛ fʊ nɪn, sun
Lasarusi o bwii kpee mɛ-sɛ kɪkpaara
sʊ.

28 Lıı fɛɛ, n sʊ mi-supu ana anuu.
Yɛgɛ ɔ naa da bamʊ amu tɔ kɛ ba
man ba katın mʊ nıı n bʊ n gyii
awʊrʊfɔ falɛ.'
29 "Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Mosesi
nbara yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ kıkaapʊ
mʊ ı bʊ bamʊ asɛ, bɛ taalɛ nu lıı
ımʊ tɔ.'
30 "Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, 'Ayee, mɛ-sɛ
Abraham, nıı ɔkʊ kan lıı lewu tɔ
naa tɔwɛ bamʊ mʊ, bee biti ba yɛgɛ
alibi kıwaa.'
31 "Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Ba kan ba
man nu Mosesi nbara yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʊ kıkaapʊ mʊ, halıı nıı ɔkʊ
kan kyiŋi lıı lewu tɔ gbaa kpee
bamʊ asɛ mʊ, ba mɛɛ yɛ ba kɔɔlɛ
mʊ gyii.' "

17

Alibi Asın
(Matiwu 18:6-7, 22-23; Maki 9:42)

1 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ yɛ,
"Ɩ waa nɛnɛ, atɔ mʊ nıı ı yɛgɛ nıı
nyımısa ı waa alibi mʊ ii biti ı ba.
Amaa ɔsa mʊ nıı ii biti ı bɔla mʊ sʊ
kɛ ı ba mʊ, mʊ laakʊ.
2 Fɛɛ nıı mʊ kʊsʊ bııtɛ ı gyɛ yɛ,
ba taa kubuu lala ŋmina mʊ ɔbʊlɛ tɔ
naa tʊʊ ɔpʊ tɔ gbaa mʊ, ı bɔ sa mʊ
fɛɛ ı maa bɔla mʊ sʊ nıı nbii wuribi
nımʊ ɔkʊ naa waa alibi.
3 Ɩmʊ sʊ fan baa fan da fanɛ n-yıı
sʊ. Nıı fu-supu kan waa fʊ alibi mʊ
taasɛ mʊ, nıı ɔ kan nu mʊ n-yıı kasɛ
mʊ, kɛ fʊ taa mu alibi kɛɛ mʊ.
4 Nıı ɔ kan waa fʊ alibi ılıı isunɔ
kakɛ kʊlʊn, nıı ɔ kan nu mʊ n-yıı
kasɛ ba tɔwɛ fʊ ılıı isunɔ yɛ, 'N man
waa danbırasa mʊ,' taa mu alibi kɛɛ
mʊ."

Kıkɔɔlɛ-gyii Asın

5 Nıı asunpu mʊ ba tɔwɛ Ɔnyırıpɛ
yɛ, "Tii anɛ kıkɔɔlɛ-gyii sʊ kɛ kı nyɛ
akyɔ."
6 Nıı Ɔnyırıpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nıı fan
kan fan sʊ kıkɔɔlɛ-gyii pii fɛɛ gowa
abi gbaa mʊ, fɛn taalɛ tɔwɛ oyu lala
nımʊ yɛ, 'Faa fu ilin kpini fii kyiigi
naa yii ɔpʊ tɔ,' kɛ i nu fanɛ asɛ.
7 "Nıı fɛɛ fanɛ ɔkʊ sʊ kıyaafɔlɛ nıı
ɛɛ dɔɔ abɛɛ ɛɛ kıı nbʊlʊpʊ sʊ mʊ,
nıı ɔ kan lıı ndɔɔ tɔ ba mʊ, fıı dan
taalɛ tɔwɛ mʊ yɛ, 'Waa bilen kɛ fʊ
ba kyına gyii?'
8 Ayee! Fii biti fʊ tɔwɛ mʊ yɛ,
'Dıŋa mɛ kalaatıpwɛ agyitɔ ba yii
mɛ kɛ n gyii kɛ n nuu. N kan lʊwɛ
mʊ, kɛ ngbaa fʊ, fʊ naa gyii kɛ fu
nuu.'
9 Ɩmʊ sʊ i tiri fɛɛ ɔ fwaala
kıyaafɔlɛ mʊ kʊtɔ mʊ nıı ɔ tɔwɛ yɛ
ɔ waa sa mʊ abɛɛ?
10 Kanın maŋa nıı fanɛ gbaa fanɛ,
nıı fan kan waa kʊtɔ kʊmaa mʊ
nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa
mʊ, fan tɔwɛ yɛ, 'An gyɛ Ɩbwaarɛ
ayaafɔlɛ mʊ nıı a man sʊ kyaarɛ, an
dan waa kʊtɔ mʊ nıı ı dagaa a maa
waa mʊ nın.' "

Yesu Kyɛ Abootipu Kudu

11 Saŋa mʊ nıı Yesu ii kpee
Gyerusalem mʊ, ɔ bɔla Samariya yɛ
Galile ısʊwʊlɛ ngyaŋɛ nın.
12 Maa kpee kadɛ-bi kʊ sʊ mʊ,
ɔ gyaŋa anyın kudu nıı bɛɛ lɔ ki-
bootoo. Nıı anyın mʊ ba yılɛ kata,
13 nıı ba kuusi kenken yɛ,
"Ɔnyırıpɛ Yesu, wu anɛ kʊwɛɛ."
14 Yesu maa wu bamʊ mʊ, nıı ɔ
tɔwɛ bamʊ yɛ "Fan taa fanɛ n-yıı
naa kaapʊ aseepu." Ba maa kpee
mʊ nıı ba nyɛ alanfıya.
15 Bamʊ tɔ ɔkʊ, maa wu fɛɛ ɔ
nyɛ alanfıya mʊ, o bwii ba ee kuusi
kenken ɛɛ yın Ɩbwaarɛ.
16 Nıı o be muŋa Yesu ayaa tɔ, nıı
ɔ fwaala mʊ lıı kʊtɔ mʊ nıı ɔ waa sa
mʊ mʊ sʊ. Nıı kanın kanyın maŋa
gyɛ Kasamariya-nyın nın.
17 Nıı Yesu taasɛ yɛ, "Man gyɛ asa
kudu ı nyɛ alanfıya. Fınɛ nıı asansa
akpanɔ mʊ ba bʊ?
18 Mınɛ sʊ nıı kadɛndɛmandɛ
nımʊ nkʊn ı taalɛ bwii ba fwaala
Ɩbwaarɛ?"
19 Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊsʊ natɛ,
fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ nyɛ
alanfıya."

Ɩbwaarɛ Kuwura-gyii Mʊ Kıı Ba
(Matiwu 24:23-28, 37-41)

20 Saŋa kʊ nıı Farasii abi ba taasɛ
Yesu yɛ, "Kakɛ mɔɔ nıı Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ kii biti kı ba?"
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ

kuwura-gyii mʋ fɛn mɛɛ yɛ fan taa
fanɛ ansi wu kɪ maa ba.
21 Nɪɪ ɔkʋ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ tɔwɛ yɛ,
'Kɪɪ kɪmʋ ndee' abɛɛ 'kɪ bʋ falɛ'. Lɪɪ
fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura mʋ kɪ bʋ fanɛ
tɔ."
22 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
yɛ, "Saŋa kʋ ii biti ɔ ba, nɪɪ fen
biti fɛɛ fan wu mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʋ mɛ nkɛ mʋ kʋkʋ,
amaa fan mɛɛ yɛ fen wu.
23 Nɪɪ asa bee biti ba tɔwɛ fanɛ yɛ,
'Mʋ ɪ bʋ falɛ mʋ' abɛɛ 'Mʋ ndee'.
Amaa fan man waa fan buu bamʋ.
24 N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ lɪɪ fɛɛ, mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa kibwii ba
mʋ, ii biti ɪ baa i du nɪn fɛɛ
bʋlayɪ maa gyii ɪsɛɛ ŋmaŋɛ sʋsʋ
lɪɪ kɪbaafʋn nɪmʋ naa lɪɪ kɪbanban
nɪmʋ.
25 Amaa ɪ dagaa fɛɛ n gyankpaa
wu awʋrʋfɔ gaa, kɛ kɪnaana nɪmʋ
tɔ abi ba kina mɛ.
26 "Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ waa
anɛ naana Nowa saŋa mʋ, kanɪn
nɪɪ ii biti ɪ waa mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa kibwii ba saŋa mʋ gbaa.
27 Anɛ naana Nowa saŋa mʋ, asa
ba kyɪna bee gyii yɛgɛ bee nuu, bee
kili naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ anɛ naana
Nowa loo ɔkʋlɪ mʋ tɔ. Nɪɪ nkyu ɪ ba
muuri bamʋ kpini.
28 "Kanɪn nɪɪ ɪ waa Loti saŋa mʋ,
asa ba kyɪna bee gyii yɛgɛ bee nuu,
bɛɛ fɛ yɛgɛ bɛɛ sɔɔ, bee duu yɛgɛ bɛɛ
pɔyɪ.
29 Amaa kakɛ mʋ nɪɪ Loti lɪɪ
Sodom kadɛ tɔ mʋ, nɪɪ fʋlɔn yɛ
kuduri lɪɪ sʋsʋ ba dɪyɛ bamʋ kpini.
30 "Kanɪn nɪɪ ii biti ɪ waa kakɛ mʋ
nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ
n biti n lɛɛ mɛ n-yɪɪ kaapʋ mʋ.
31 Kanɪn kakɛ maa nɪɪ ɔkʋ kan ɔ
bʋ kewusunɔ mʋ, nɪɪ mʋ atɔ a bʋ
kɪkpaara mʋ sʋ mʋ, ɔ man bɪla kpee
kɪkpaara sʋ naa taa atɔ. Kanɪn ɪ gyɛ
sa ɔmʋ nɪɪ ɔ bʋ ndɔɔ tɔ mʋ, ɔ man
bɪla bwii kpee kewu kɛ ɔ naa taa
kʋtɔ kʋ.
32 Fan nyiŋi Loti mʋ-ka.
33 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ
mɔlɪgɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ nkpa mʋ,
ii biti ɪ lɪɪ mʋ abaa tɔ. Nɪɪ ɔkʋmaa
mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ nkpa sa lɪɪ mɛ sʋ
mʋ, ee biti ɔ nyɛ kɪmʋ.
34 Kanɪn kagyanbwɛ maŋa mʋ,
asa anyɔ bee biti ba baa ba dɛ kalan
kʋlʋn sʋ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa ɔkʋ yɛgɛ
ɔkʋ.
35 Akyɪɪ anyɔ bee biti ba baa bɛɛ
kɔyɪ atɔ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa ɔkʋ yɛgɛ
ɔkʋ.
36 Anyɪn anyɔ bee biti ba baa bee
sun kusun ndɔɔ tɔ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ ba
taa ɔkʋ yɛgɛ ɔkʋ."
37 Nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba taasɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ ii biti ɪ
waa." Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Katɪn
kʋmaa mʋ nɪɪ belenbuni bʋ mʋ, tʋtɔ
nɪɪ agyinbwii gbaa ba ba gyaŋɛ."

18

Kɪŋasan Lɪɪ Okulapu-kyɪɪ Yɛ Asɪn Ogyipu Kʋ Sʋ

1 Nɪɪ Yesu bɔ mʋ abɪɪlapʋ kɪŋasan
mʋ nɪɪ kɪɪ kaapʋ bamʋ fɛɛ, ba ba
bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ saŋa kʋmaa,
kɛ ba man yɛgɛ bamʋ n-yɪɪ nnyɔ
bamʋ.
2 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Asɪn ogyipu
kʋ ɪ bʋ kadɛ kʋkʋ sʋ, nɪɪ ɔ man sɪlɛ
Ɩbwaarɛ nɪɪ ɔ man taa nyɪmɪsa tɪɪ
sɛhn.
3 Nɪɪ okulapu-kyɪɪ kʋ gbaa bʋ
kadɛ maŋa tɔ, ɔ maa sʋ ɛɛ ba asɪn
ogyipu mʋ asɛ ɛɛ kʋlɛ mʋ yɛ, 'Kyɛ
mɛ tɔ kɛ n gyii biri mɛ dʋn ana.'
4 Ɩ kyɛɛrɛɛ gaa nɪɪ ɔ mɛɛ waa sɛhn
ɛɛ sa mʋ. Amaa kamaa tɔ mʋ, asɪn
ogyipu mʋ tɔwɛ waa mʋ n-yɪɪ yɛ,
'Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ man sɪlɛ Ɩbwaarɛ
nɪɪ man taa nyɪmɪsa tɪɪ sɛhn.
5 Amaa lɪɪ kitintin mʋ nɪɪ oku-
lapu-kyɪɪ nɪmʋ i tintin mɛ falɛ sʋ
mʋ, n biti n kɪɪ kɛ n taa mu kesintin
sa mʋ. Man gyɛ kanɪn mʋ kɪba mʋ
nɪɪ ɛɛ ba nfɪɪ falɛ, ii biti ɪ kan sa mɛ
kʋlɔ.' "
6 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan
nu kʋtɔ mʋ nɪɪ asɪn ogyipu mʋ nɪɪ
o mee gyii kesintin mʋ gbaa tɔwɛ?
7 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ mʋ, mɪnɛ
ɪ waa nɪɪ Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o gyii
kesintin sa bamʋ nɪɪ ba gyɛ mʋ lɛɛ
mʋ, nɪɪ bee su bɛɛ tɪɪ mʋ kakyʋwapɛ
yɛ kagyanbwɛ? Abɛɛ ee biti ɔ kyaga
sʋ ee kina?

8 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, Ibwaarɛ
ii biti ɔ kɪɪ sʊ bilen-bilen fɛɛ ɔ taa
bamʊ kesintin sa bamʊ. Amaa saŋa
mʊ nɪɪ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
n kan ba mʊ, n biti n nyɛ bamʊ nɪɪ
ba kɔɔlɛ mɛ gyii kasɛ sʊ?”

Kɪŋasan lɪɪ Kafarasii-nyɪn Yɛ Lenpoo Ɔkɔɔlɛpʊ sʊ

9 Nɪɪ Yesu bɪla bɔ kɪŋasan nɪmʊ
sa asa mʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ fɛɛ bamʊ ɪkpa
i kyiigi, yɛgɛ bɛɛ kɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ
kɪyan. Ɔ tɔwɛ yɛ,
10 “Asa anyɔ akʊ ba kpee kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ ba naa kʊlɛ
Ibwaarɛ. Bamʊ tɔ ɔkʊ gyɛ Ka-
farasii nɪn, nɪɪ ɔkʊ mɔɔ gyɛ lenpoo
ɔkɔɔlɛpʊ.
11 Nɪɪ Kafarasii-nyɪn mʊ yɪlɛ mʊ
kʊkwɪɪ kʊlɛ Ibwaarɛ ɛɛ yɪn mʊ n-yɪɪ
yɛ, ‘Ibwaarɛ, n fwaala fʊ gaa fɛɛ
maa n man du fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba
san mʊ, n mee yuuri, abɛɛ n mee
puni asa abɛɛ n man gyɛ ɔsa mʊ
nɪɪ n nyita kekili abɛɛ n man du fɛɛ
lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ nfɪɪ
falɛ.
12 N ŋmina kɔnɔ nkɛ nnyɔ, nkɛ
nsunɔ kʊmaa tɔ, nɪɪ n barɪgɛ mɛ atɔ
tɔ ntun kudu, nɪɪ n taa ketun kʊlʊn
n sa fʊ.’
13 “Amaa lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ mʊ bɪrɛ
yɪlɛ kata yɛ mʊ. Nɪɪ ɔ man diyaa
mu ansi kɪɪ sʊsʊ, amaa ɔ taa mʊ
kɪbaa gyaga mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ yɛ,
‘Ibwaarɛ, alibi ɔwaapʊ ɪ gyɛ mɛ, wu
mɛ kʊwɛɛ.’
14 Ba bwii kpewu. Amaa n tɔwɛ
fanɛ kesintin fɛɛ, lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ
mʊ i gyii asʊ Ibwaarɛ asɛ, man
gyɛ Kafarasii-nyɪn mʊ. Imʊ sʊ fanɛ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kʊsaa mʊ n-yɪɪ
sʊsʊ mʊ, Ibwaarɛ ɪ bɪya mʊ kasɛ,
nɪɪ fanɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bɪya mʊ
n-yɪɪ kasɛ mʊ, Ibwaarɛ ɪ kʊsaa mʊ
sʊsʊ.”

Yesu waa Nbii Mʊ Kusee (Matiwu 19:13-15; Maki 10:13-16)

15 Tʊtɔ nɪɪ asa akʊ gbaa ba sʊ
bamʊ nbii wuribi bɛɛ ba Yesu asɛ,
kɛ ɔ taa mʊ abaa gyaga bamʊ sʊ. Mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ba maa wu kanɪn mʊ,
ba gya bamʊ.
16 Amaa Yesu tɪɪ nbii mʊ ba mʊ asɛ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Fan yɛgɛ nbii mʊ ba
ba mɛ asɛ, kɛ fan man tii bamʊ ɔkpa.
Lɪɪ fɛɛ banɪmʊ falɛ daa kudubi nɪɪ
Ibwaarɛ kuwura-gyii mʊ gyɛ bamʊ
lɛɛ.
17 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ kɔɔlɛ Ibwaarɛ
kuwura-gyii fɛɛ kebii mʊ, ɔ mɛɛ yɛ
o loo kɪmʊ tɔ.”

Yesu Maa Atɔ Wuya Kʊ (Matiwu 19:16-30; Maki 10:17-31)

18 Nɪɪ Gyiwu abi ɔgyankpaapʊ kʊ
taasɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapʊpʊ danbɪrasa,
mɪnɛ nɪɪ n biti n waa kɛ n nyɛ nkpa
kakpaa?”
19 Nɪɪ Yesu taasɛ mʊ yɛ, “Mɪnɛ sʊ
nɪɪ fɪɪ tɪɪ mɛ yɛ ɔdanbɪrasa? Ɔkʊ
man gyɛ ɔdanbɪrasa, amɔɔ Ibwaarɛ
nkʊn.
20 Fu nyi Ibwaarɛ nbara asɪn mʊ
nɪɪ kaapʊ yɛ, ‘Man nyita kekili, man
mɔɔ nyɪmɪsa, man kan yuuri, man
waa nyama yɪlɛpʊ antɪŋɛsa wuya,
kɛ fʊ taa bɛɛrɛɛ sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi?’
”
21 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N
buu nbara ɪnɪmʊ kpini lɪɪ mi kibii
tɔ.”
22 Yesu maa nu kanɪn mʊ, ɔ tɔwɛ
mʊ yɛ, “I san fʊ kʊtɔ kʊlʊn. Naa fɛ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ sʊ kɛ fʊ taa
afulee mʊ sa atiripu, ii biti ɪ yɛgɛ fu
biliŋi atɔ wuya sʊsʊ. Kɛ fʊ ba buu
mɛ.”
23 Amaa maa nu falɛ mʊ, ɪ kɔ mʊ.
Lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ atɔ wuya gaa.
24 Nɪɪ Yesu kɪɪ mʊ kyiim, tɔwɛ yɛ,
“I biti ɪ baa ɪ bʊlʊn sa atɔ wuya ana
fɛɛ ba yɛgɛ bamʊ n-yɪɪ kɛ ba buu
Ibwaarɛ kuwura-gyii mʊ kɪkaapʊ.
25 Kesintin ii biti ɪ baa ɪ bʊpɔɔ sa
nyɔɔma fɛɛ ɔ taalɛ loo baasa ɔbɔ
tɔ bʊlɛ, ɪ kyɔ fɛɛ atɔ wuya maa
yɛgɛ mʊ n-yɪɪ kɛ o buu Ibwaarɛ
kuwura-gyii mʊ kɪkaapʊ.”
26 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba nu mʊ ba taasɛ
yɛ, “Kanɪn bɪrɛ anɪmʊ ɪɪ taalɛ nyɛ
kamɔlɪgɛ?”
27 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kʊtɔ
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa mɛɛ taalɛ waa mʊ,
Ibwaarɛ bɪrɛ ɛɛ taalɛ waa.”

28 Nıı Pita tɔwɛ mʊ yɛ, “Kıı! An
yɛgɛ kʊtɔ kʊmaa nıı an baa an buu
fʊ falɛ!”
29 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “N
tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ɔkʊmaa
mʊ nıı ɔ kʊsʊ yɛgɛ kewu abɛɛ
mʊ-ka abɛɛ mʊ-daa ana yɛ asupu
abɛɛ akʊʊgɛpʊ abɛɛ mu-bii ana lıı
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii kıkaapʊ mʊ sʊ
mʊ,
30 ee biti ɔ nyɛ falɛ atɔ gaa,
nbıınbıı kakyına nımʊ tɔ yɛ nkpa
kakpaa mʊ nıı ii biti ı ba kamaa tɔ
mʊ?”

Yesu Tɔwɛ Mu Kelewu Yɛ Mu Kyiŋi Asın

31 Saŋa kʊ Yesu taa abıılapʊ kudu
anyɔ mʊ lıı ıkaa sʊ, nıı ɔ tɔwɛ bamʊ
yɛ, “An kpee Gyerusalem kɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nıı Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ
ba kyʊrɔɔ yıla lıı mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa sʊ mʊ ı ba tɔ.
32 Bee biti ba lɛɛ mɛ sa bamʊ nıı
ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ kɛ ba waa
mɛ yɛrɛyɛrɛ, kɛ ba saalɛ mɛ, kɛ ba
tʊʊ nkyɔlɛ wʊrıgɛ mɛ sʊ, kɛ ba taa
awulibi tıŋɛ mɛ kɛ ba mɔɔ mɛ.
33 Kɛ ımʊ kakɛ sasapʊ mʊ kɛ n
bwii kyiŋi ba nkpa tɔ.”
34 Amaa abıılapʊ mʊ ba man nu
ınımʊ kasɛ. Lıı fɛɛ asın mʊ kasɛ
baala bamʊ sʊ, nıı ba man nyi kʊtɔ
mʊ nıı ɛɛ tɔwɛ mʊ.

Yesu kyɛ ɔkɔɔlɛpʊ gyaatanapʊ

35 Yesu maa tiri Gyeriko tɔ mʊ,
yɛgɛ gyaatanapʊ kʊ tɛ ɔkpa asɛ ɛɛ
kʊlɛ atɔ.
36 Maa nu asa damantɛ ba maa
kyʊn mʊ, ɔ taasɛ yɛ, “Mınɛ ıı waa?”
37 Nıı ba tɔwɛ mʊ yɛ, “Yesu
Kanasareti-nyın mʊ ı kyʊn kanın
maŋa.”
38 Nıı o kuusi tıı yɛ, “Yesu, Owura
Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!”
39 Nıı asa mʊ nıı ba bʊ Yesu ansi
tɔ mʊ, ba gya mʊ yɛ o bun mʊ
kɔnɔ sʊ, amaa ɔ dan san ɔ maa sʊ
ee kuusi kenken yɛ, “Owura Dawidi
kanaana-bii, wu mɛ kʊwɛɛ!”
40 Nıı Yesu yılɛ nıı ɔ sa kɔnɔ yɛ ba
taa mʊ bıya mʊ. Maa tiri mʊ tɔ mʊ,
Yesu taasɛ mʊ yɛ,
41 “Mınɛ nıı fii biti fɛɛ n waa sa
fʊ?”
Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, n biti
fɛɛ mi ansi ı bıla bugi.”
42 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Fu ansi i
bugi! Fʊ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ nıı fʊ
nyɛ alanfıya.”
43 Opula maŋa tɔ mu ansi ı bıla
bugi nıı o buu Yesu, yɛgɛ ɛɛ yın
Ɩbwaarɛ. Nıı asa mʊ kpini ba maa
wu kanın mʊ, ngbaa bamʊ ba yın
Ɩbwaarɛ.

19

Yesu maa Lenpoo ɔkɔɔlɛpʊ Sakiyosi asın

1 Yesu loo Gyeriko kadɛ tɔ bɔla ɛɛ
kyʊn.
2 Ɔnyın kʊ kyına ɔ bʊ tʊtɔ mʊ kıtıı
ı gyɛ Sakiyosi. Ɔ kyına ɔ gyɛ lenpoo
akɔɔlɛpʊ ɔbılısa nın, nıı ɔ gyɛ atɔ
wuya.
3 Ɔ kyına ee biti o wu Yesu yɛ mu
ansi, amaa maa gyɛ nyımısa dɛɛ sʊ
mʊ, ɔ man taalɛ, lıı sakyɔ mʊ sʊ.
4 Ɩmʊ sʊ ɔ sılɛ kpee ansi tɔ naa dii
oyu kʊ kɛ ɔ nyɛ wu Yesu, lıı fɛɛ tʊtɔ
sʊ nıı Yesu ii biti ɔ bɔla.
5 Yesu maa fʊʊ opula maŋa mʊ ɔ
kıı sʊsʊ wu mʊ, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
“Sakiyosi, kpılıgɛ ba bilen. N biti n
sʊgɛ fʊ ayɛ ndaga.”
6 Ɩmʊ sʊ nıı ɔ kpılıgɛ bilen taa
kinsi gyii waa mʊ nsa-nsa.
7 Asa ba wu ınımʊ nıı ba piili
bɛɛ kɔlıtɛ yɛ, “O kpee naa sʊgɛ alibi
ɔwaapʊ sʊ.”
8 Amaa Sakiyosi kʊsʊ yılɛ nıı
ɔ tɔwɛ Ɔnyırıpɛ Yesu yɛ, “Kıı
Ɔnyırıpɛ, n biti n barıgɛ mɛ ka-
patıyɛ tɔ kınyɔ, kɛ n taa kıbaafʊn
sa atiripu. Nıı n kan kɔɔlɛ afulee lıı
ɔkʊ asɛ ı kyɔ kanan mʊ nıı ı dagaa
fɛɛ n kɔɔlɛ mʊ, n biti n ka mʊ kanın
kʊkɔ maŋa kılıı kınaa.”
9 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Kamɔlıgɛ
kı ba fʊ ayɛ ndaga, lıı fɛɛ ngbaa fʊ,
fʊ gyɛ Abraham kanaana-bii nın.
10 Lıı fɛɛ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ n ba nın yɛ n ba
biti kɛ n mɔlıgɛ bamʊ nıı ba fɔyı.”

Ayaafɔlɛ Danbırasa Anyɔ Yɛ Kıyaafɔlɛ Ɔwʋlɛgyɔpʋ Mʋ (Matiwu 25:14-30)

11 Saŋa mʋ nıı bɛɛ san bee nu falɛ asın mʋ, nıı ɔ maa tiri Gyerusalem tɔ mʋ, asa mʋ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ kii biti ki piili opula tɔ, ımʋ sʋ ɔ bɔ bamʋ kıŋasan
12 yɛ, "Ɔsa kparɛ kʋ i kpee kata-kata kadɛ kʋ, ɔ naa gyii kuwura kɛ o bwii ba.
13 Ɩmʋ sʋ ɔ tıı mʋ ayaafɔlɛ kudu nıı ɔ sa bamʋ ɔkʋmaa nımʋ afulee mʋ nıı i budu, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, 'Fan taa kanın afulee maŋa sun kusun naa fʋʋ saŋa mʋ nıı n biti n bwii ba.'
14 "Amaa ɔsʋwʋlɛ mʋ sʋ asa ba kisi mʋ, nıı ba sun gya mʋ sʋ naa tɔwɛ katın mʋ nıı ee kpee mʋ owura lala mʋ yɛ, 'A mɛɛ biti ɔnyın nımʋ o be gyii anɛ sʋ kuwura.'
15 "Tʋtɔ abılısa mʋ ba bun mʋ kuwura bırɛ, nıı o bwii ba kewu. Nıı o sun tıı mʋ ayaafɔlɛ mʋ nıı ɔ taa afulee mʋ sa bamʋ mʋ, kɛ o wu tɔnɔ mʋ nıı ba nyɛ lıı kanın afulee maŋa sʋ.
16 "Ɔgyankpaasa mʋ ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ, fu afulee mʋ, ı kʋʋgɛ kanın ılıı kudu tii sʋ'.
17 "Nıı mʋ-nyırıpɛ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, 'Nsa yɛ kusun, mɛ kıyaafɔlɛ danbırasa. Lıı kanan mʋ nıı fʋ taalɛ gyii atɔ pii nımʋ sʋ yɛ kesintin mʋ, n taa ndɛ kudu waa fʋ kıbaa tɔ yɛ fʋ kıı sʋ.'
18 "Ɔnyɔsapʋ mʋ ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ fu afulee mʋ i bwii kʋʋgɛ ılıı kunuu tii sʋ.'
19 "Nıı mʋ-nyırıpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N taa ndɛ nnuu waa fʋ kıbaa tɔ yɛ fʋ kıı sʋ.'
20 "Nıı mʋ kıyaafɔlɛ kʋ gbaa ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ, fu afulee ndee. N taa kımʋ ŋmina kikyibi tɔ taa yıla katınkʋ.
21 N sılɛ fʋ nın, lıı fɛɛ fʋ asın ı bʋlʋn gaa. Nıı fıı taa kʋtɔ mʋ nıı kı man gyɛ fʋ lɛɛ, nıı fıı kpa atɔ mʋ nıı man gyɛ fu i duu.'
22 "Mʋ-nyırıpɛ mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'Fʋ gyɛ kıyaafɔlɛ kumu tɔ ɔlʋn wuya. Fʋ gbaa-gbaa fʋ kɔnɔ tɔ asın nıı n biti n taa talɛ fʋ. Fu nyi fɛɛ mɛ asın ı bʋlʋn, nıı n taa atɔ mʋ nıı ı man gyɛ mɛ lɛɛ, nıı n kpa atɔ mʋ nıı man gyɛ mɛ i duu.
23 Mınɛ ı waa nıı fʋ man taa mɛ afulee maŋa naa yıla afulee ɔyılɛkpa kɛ ı kʋʋgɛ agyaga sa mɛ? Naafɔɔ n maa ba falɛ kɛ n ba kɔɔlɛ ımaa ımʋ agyaga.'
24 "Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ nıı ba yılɛ tʋtɔ mʋ yɛ, 'Fan kɔɔlɛ afulee mʋ lıı mʋ asɛ, kɛ fan taa sa ɔmʋ nıı ɔ nyɛ ılıı kudu tii sʋ mʋ.'
25 "Nıı ba tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ, ɔ wʋla nyɛ afulee mʋ nıı i budu.'
26 "Nıı ɔnyırıpɛ mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, 'N tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ kıı ımʋ nıı ba taa waa mʋ abaa tɔ sʋ danbırasa mʋ, bee biti ba taa gaa tii mʋ sʋ. Amaa ɔmʋ nıı ba man taa ıkʋ waa mʋ abaa tɔ kpini-kpini mʋ, gbɛrɛɛ kʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ mʋ bee biti ba kɔɔlɛ lıı mʋ asɛ.'
27 Amaa ɔnyırıpɛ mʋ taa agbʋ tɔwɛ yɛ, 'Bamʋ nıı ba gyɛ mɛ dʋn ana, nıı be mee biti n maa gyii bamʋ sʋ kuwura mʋ, fan taa bamʋ ba mɔɔ mi ansi tɔ nfıı.' "

Yesu kyına kuruma sʋ loo Gyerusalem fɛɛ Owura (Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Gyɔn 12:12-19)

28 Nıı Yesu maa tɔwɛ ınımʋ lʋwɛ mʋ, ɔ gyankpaa kʋbʋ mʋ ee kpee Gyerusalem.
29 Maa tiri Betifage maa Betani ndɛ mʋ nıı ı bʋ Olifu kıbıı ɔbʋlɛ tɔ mʋ, o sun mʋ abıılapʋ anyɔ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
30 "Fan kpee kadɛ mʋ nıı kı bʋ fanɛ ansi tɔ mʋ. Nıı fan maa dan fen loo kımʋ tɔ mʋ, fen biti fan wu kekuruma-bon kʋ mʋ nıı ɔkʋ man pııta dii mʋ maa kyaa oyu. Fan Saaŋɛ mʋ bıya mɛ nfıı.
31 Nıı ɔkʋ kan taasɛ fanɛ yɛ, 'Mınɛ ı waa nıı fen saaŋɛ mʋ mʋ?' fan tɔwɛ mʋ yɛ, 'Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti mʋ.' "
32 Bamʋ nıı Yesu sun mʋ, ba naa wu mʋ fɛɛ kanan mʋ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ mʋ.

33 Ba maa saaŋɛ kuruma mʊ, mʊ
wuya ana ba taasɛ bamʊ yɛ, “Mɪnɛ
ɪ waa nɪɪ fen saaŋɛ kuruma mʊ?”
34 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ mʊ
ii biti mʊ.”
35 Ba taa mʊ ba sa Yesu, nɪɪ ba taa
bamʊ ataa gyaga mʊ sʊ. Nɪɪ ba kyɛ
Yesu tɔ nɪɪ o dii kyɪna mʊ sʊ.
36 Maa kpee mʊ, asa ba taa bamʊ
ataa tʊʊ ɔkpa tɔ.
37 Yesu maa tiri Gyerusalem opula
mʊ nɪɪ ɔkpa ɪɪ kpɪlɪgɛ tɔ ii kpee
Olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ, abɪɪlapʊ yɛ
kʊbʊ damantɛ ba piili bee kuusi bɛɛ
yɪn Ɩbwaarɛ kinsigyi tɔ lɪɪ adangana
mʊ nɪɪ ba wu Yesu maa wʊla waa
mʊ sʊ.
38 Bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Ɩbwaarɛ ɪ waa
Owura mʊ nɪɪ ɛɛ ba mʊ kɪtɪɪ
tɔ sʊ mʊ kusee.
Keyuula kɪ bʊ sʊsʊ. Nɪɪ bʊnyaa
ɪ dagaa Ɩbwaarɛ.”
39 Farasii abi akʊ mʊ nɪɪ ba bʊ
sakyɔ mʊ tɔ mʊ ba tɔwɛ Yesu yɛ,
“Ɔkaapʊpʊ, tɔwɛ fu abuupu yɛ ba
bun bamʊ nnɔ sʊ.”
40 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ kɛ fan nu fɛɛ, nɪɪ ba kan bun
bamʊ nnɔ sʊ gbaa, halɪɪ abuu gbaa
ii biti i kuusi.”

Yesu su sa Gyerusalem abi

41 Ba maa tiri Gyerusalem tɔ nɪɪ o
wu kadɛ mʊ, o su sa kɪmʊ asa.
42 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ fan daa
fan nyi ɔkpa mʊ nɪɪ kii biti kɪ bɪya
fanɛ keyuula ndaga kakɛ nɪmʊ mʊ,
naafɔɔ ɪ bʊrɔn. Amaa nbɪɪnbɪɪ fen
mee yɛ fen wu ɔkpa mʊ.
43 Kakaakʊ ii biti ɪ ba, kɛ fanɛ ak-
isipu ba kʊsʊ yɪlɛ fanɛ sʊ, kyaabɔɔ
fanɛ kɛ ba nyan fanɛ lɪɪ fanɛ
abaafʊn kpini.
44 Bee biti ba da fanɛ kasɛ, fanɛ
yɛ nbii mʊ nɪɪ ba bʊ fanɛ asɛ kpini.
Bɛ mɛɛ yɛ ba yɛgɛ fanɛ ɔpɔrɛ kubuu
kʊlʊn kɪ gyaga kɪmʊ bɪrɪsa sʊ. Lɪɪ
fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ba fanɛ asɛ
mʊ, fan man taalɛ pɛɛsɛ bɪɪ.”

Yesu gya asa lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
(Matiwu 21:12-17; Maki 11:15-19; Gyɔn 2:13-22)

45 Nɪɪ Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ opula tɔ, nɪɪ o piili ɛɛ gya
bamʊ nɪɪ bɛɛ fɛ atɔ mʊ.
46 Ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ba tɔwɛ
yɪla Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, ‘Mɛ
kɪkpaara kii biti kɪ baa kɪ gyɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ kɪkpaara nɪn, amaa fan
taa kɪmʊ bilinji bamʊ nɪɪ bee yuuri
ɔlʊn sʊ mʊ ɔbaalakpa.’ ”
47 Kakɛ kʊmaa nɪmʊ ɛɛ kaapʊ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, amaa
Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ nbara
akaapʊpʊ yɛ asa mʊ tɔ agyankpaapʊ
bee biti fɛɛ ba mɔɔ mʊ.
48 Amaa ba man taalɛ nyɛ ɔkpa mʊ
nɪɪ ba bɔla sʊ kɛ ba waa kanɪn, lɪɪ
fɛɛ asa mʊ kpini ba taa bamʊ n-yɪɪ
mata mʊ bee nu mʊ asɛ.

20

Ba taasɛ Yesu lɪɪ mʊ ɔlʊn sʊ
(Matiwu 21:23-27; Maki 11:27-33)

1 Nɪɪ ɪ ba fɛɛ kakaakʊ Yesu bʊ
kabwaarɛ-sunkpa kasɔrɔga tɔ ɛɛ
kaapʊ asa yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ bamʊ asɪn
danbɪrasa mʊ. Nɪɪ Aseepu abɪlɪsa yɛ
nbara akaapʊpʊ yɛ kadɛ tɔ abɪlɪsa
gbaa ba tii sʊ, nɪɪ ba ba mʊ asɛ.
2 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, “Tɔwɛ anɛ,
anɪmʊ ɔlʊn sʊ nɪɪ fʊ sʊ fɪɪ waa atɔ
nɪmʊ? Anɪmʊ ɪ sa fʊ ɔlʊn maŋa?”
3 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Ngbaa
mɛ n biti n taasɛ fanɛ asɪn kʊ kɛ fan
lɛɛ mɛ kɔnɔ.
4 Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ nɪɪ Gyɔn
gyee asa mʊ, kɪ lɪɪ sʊsʊ nɪn abɛɛ kɪ
lɪɪ asa asɛ?”
5 Nɪɪ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ ba taa
kɪmʊ sʊ nfɛɛrɛ nɪɪ ba yɛ, “Nɪɪ an
kan tɔwɛ yɛ, ‘Kɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ’, ee biti
ɔ taasɛ yɛ, ‘Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fan
man kɔɔlɛ gyii?’
6 Amaa nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ, ‘Ɪ lɪɪ
asa asɛ mʊ’, asa mʊ kpini bee biti
ba twɪɪ anɛ abuu, lɪɪ fɛɛ ba kɔɔlɛ gyii
fɛɛ Gyɔn gyɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn.”
7 Ɪmʊ sʊ, ba lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ,
“An man nyi ntɪn mʊ nɪɪ Gyɔn
kekyugyee mʊ lɪɪ.”
8 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kanɪn
bɪrɛ, ngbaa mɛ n mɛɛ yɛ n tɔwɛ
fanɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ n sʊ n waa ɪnɪmʊ
kpini.”

Kɪŋasan lɪɪ ahayɪɪpʋ kʋ sʋ (Matiwu 21:33-36; Maki12-1-12)

9 Nɪɪ Yesu bɔ bamʋ kɪŋasan nɪmʋ
yɛ, “Ɔnyɪn kʋ dɔɔ wayɪn kʋdɔɔ. Nɪɪ
ɔ taa hayɪɪ sa adɔɔpʋ kʋ, nɪɪ o kpee
ɔkpa naa kyɛɛrɛɛ.
10 Saŋa mʋ nɪɪ oyu mʋ abi kɪtɪyɛ
fʋʋ mʋ, nɪɪ kʋdɔɔ wuya mʋ sun mʋ
kɪyaafɔlɛ, kpee ahayɪɪpʋ mʋ asɛ yɛ
ba sa mʋ wayɪn oyu abi mʋ ɪkʋ lɪɪ
mʋ kʋdɔɔ mʋ tɔ. Amaa ahayɪɪpʋ mʋ
ba dayɪ kɪyaafɔlɛ mʋ bwiiyaa mʋ
abaa kpan.
11 Nɪɪ ɔ bɪla bwii sun kɪyaafɔlɛ
pʋpwɛ, nɪɪ ba bɪla bwii dayɪ mʋ,
waa mʋ ipeeli tɔ, bwiiyaa mʋ abaa
kpan.
12 Nɪɪ ɔ bɪla bwii sun ɔsasapʋ, nɪɪ
ba bɪla dayɪ larɪgɛ mʋ, lɛɛ mʋ lɪɪ
kʋdɔɔ mʋ tɔ.
13 “Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, kʋdɔɔ wuya
mʋ yɛ, ‘Nɛnɛ nɪɪ n biti n waa? N
biti n sun mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii, akʋtɔ
bee biti ba taa bɛɛrɛɛ sa mʋ.’
14 “Amaa saŋa mʋ nɪɪ kʋdɔɔ mʋ
ahayɪɪpʋ ba wu obii mʋ, ba taa
nfɛɛrɛ mʋ sʋ tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnɪmʋ ɪ gyɛ
kapatɪyɛ ogyipu mʋ, fan yɛgɛ a mɔɔ
mʋ, kɛ atɔ mʋ a biliŋi anɛ lɛɛ.’
15 Tʋtɔ nɪɪ ba lɛɛ mʋ lɪɪ wayɪn
kʋdɔɔ mʋ tɔ nɪɪ ba mɔɔ mʋ.
“Nbɪɪnbɪɪ, mɪnɛ gbaa nɪɪ oyu
kʋdɔɔ wuya mʋ ii biti ɔ waa
ahayɪɪpʋ mʋ?
16 Kʋdɔɔ wuya mʋ ii biti ɔ ba mɔɔ
ahayɪɪpʋ mʋ, kɛ ɔ taa oyu kʋdɔɔ mʋ
sa akʋ.”
Nɪɪ asa mʋ ba maa nu falɛ mʋ ba
tɔwɛ yɛ “Ɪbwaarɛ ɔ taa kanɪn kpee
kata.”
17 Nɪɪ Yesu kɪɪ bamʋ ansi tɔ, taasɛ
bamʋ yɛ, “Asɪnkyan yɪlasa maa
tɔwɛ yɛ,
‘Kubuu mʋ nɪɪ apɔyɪpʋ ba kina mʋ,
kɪmʋ ɪ ba biliŋi kɪbɔntɔnbʋlɔntɔ
kubuu kparɛ mʋ’ mʋ, nɛnɛ
nɪɪ ɪɪ kaapʋ?
18 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɪyɛ kubuu
maŋa sʋ mʋ, ee biti ɔ gyayɪ tɔ
buriburi. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ kubuu
mʋ kɪ tɪyɛ mʋ sʋ mʋ, ee biti ɔ patɪyɛ
tɔ.”

Ba taasɛ Yesu lenpoo kɪka sa Roma Owura lala (Matiwu 22:15-22; Maki 12:13-17)

19 Nɪɪ nbara akaapʋpʋ mʋ yɛ
aseepu abɪlɪsa mʋ ba bɪɪ fɛɛ
kɪŋasan mʋ nɪɪ ɔ bɔɔ mʋ i yii bamʋ
nɪn. Nɪɪ bee biti ɔkpa ba kɪtaa mʋ
opula maŋa tɔ. Amaa ba sɪlɛ asa
mʋ.
20 Yɛgɛ abɪlɪsa mʋ ba taa bamʋ
ansi yii Yesu sʋ, nɪɪ ba lɛɛ
apɛɛtɪpʋ akʋ yɛ ba waa mu ansi sʋ
kɪdanbɪrasa. Bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ bee
biti ba nyɛ Yesu kɪtaa lɪɪ mʋ asɪn
tɔwɛsa sʋ, kɛ ba taa mʋ sa ɔsʋwʋlɛ
ɔkɪɪsʋpʋ alʋlʋnpʋ.
21 Ɪmʋ sʋ apɛɛtɪpʋ mʋ ba tɔwɛ
Yesu yɛ, “Ɔkaapʋpʋ, an nyi fɛɛ fʋ
ɪ tɔwɛ nɪɪ fɪɪ kaapʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ
kɪ bʋrɔn, nɪɪ fʋ mɛɛ mɛɛgɛ tɔ,
amaa nɪɪ fɪɪ kaapʋ Ɪbwaarɛ ɔkpa
mʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ.
22 Ɪmʋ sʋ ɪ daaga fɛɛ a ka tʋʋtʋʋ
sa Roma Ɪsʋwʋlɛ Owura lala Kayisa,
abɛɛ a man ka?”
23 Nɪɪ Yesu bɪɪ fɛɛ apɛɛtɪpʋ mʋ bɛɛ
da mʋ ɔtɔ tɔ nɪn, kɛ ba nyɛ nu mʋ
kɔnɔ tɔ asɪn. Ɪmʋ sʋ ɔ tɔwɛ bamʋ
yɛ,
24 “Fan taa nderebi mʋ ba kɛ n
kɪɪ.” Maa wu kɪmʋ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ
yɛ, “Anɪmʋ foto yɛ kɪtɪɪ ɪ gyan kɪmʋ
sʋ?”
25 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura lala
Kayisa lɛɛ nɪn.” Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ
yɛ, “Kanɪn bɪrɛ fan taa kʋtɔ mʋ nɪɪ
kɪ gyɛ Owura lala Kayisa lɛɛ mʋ sa
mʋ, kɛ fan taa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ
Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ sa Ɪbwaarɛ.”
26 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ
kɔnɔ sʋ mʋ, i kyinkyin apɛɛtɪpʋ mʋ,
nɪɪ ba laatɔ. Ɪmʋ sʋ ba man taalɛ ba
nyɛ mʋ kɔnɔ tɔ asɪn kʋ ba taa kɪtaa
mʋ sakyɔ mʋ tɔ.

Kikyiŋi lɪɪ lewu tɔ yɛ kekili asɪn (Matiwu 22:23-33; Maki 12:18-27)

27 Gyiwu abi kʋbʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
yɛ Sadusi mʋ nɪɪ ba yɛ kelewu kyiŋi
man bʋ tɔ mʋ, akʋ ba ba Yesu asɛ yɛ
asɪn taasɛsa. Nɪɪ ba tɔwɛ mʋ yɛ,
28 “Ɔkaapʋpʋ, anɛ naana Mosesi
kyʋrɔɔ sa anɛ yɛ, nɪɪ ɔkʋ kan wu
san okulapu-kyɪɪ, nɪɪ ba man kʋʋgɛ

mʊ, i tiri fɛɛ mu-supu ɔ taa mʊ kili,
kʊʊgɛ nbii sa mʊ-daa mʊ.
29 To! Anyibii asunɔ akʊ ba kyɪna
ba bʊ tɔ. Nɪɪ ɔgyankpaapʊ mʊ kili
ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ man kʊʊgɛ nɪɪ o wu.
30 Nɪɪ ɔnyɔsapʊ mʊ kili oku-
lapu-kyɪɪ mʊ, nɪɪ mʊ gbaa mʊ wu.
31 Nɪɪ ɔsasapʊ mʊ gbaa kili mʊ,
nɪɪ o wu. Nɪɪ ɪ waa kanan halɪɪ
asa asunɔ mʊ kpini ba kili mʊ, yɛgɛ
bamʊ tɔ ɔkʊ maa ɔkyɪɪ mʊ ba man
kʊʊgɛ.
32 Ɪmʊ laalaalʊwɛ mʊ oku-
lapu-kyɪɪ mʊ gbaa ba wu.
33 Ɪmʊ sʊ an biti a taasɛ yɛ fɛɛ
nɪɪ kakɛ lala mʊ nɪɪ asa kpini ba
kan kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʊ, bamʊ tɔ
ɔmɔɔ ii biti ɔ baa ɔ gyɛ mu-kuli? Lɪɪ
fɛɛ bamʊ asunɔ maŋa kpini ba wʊla
kyɪna kili mʊ."
34 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Dulinya
nɪmʊ tɔ bɪrɛ asa bee kili.
35 Amaa bamʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wu yɛ
ɪ dagaa fɛɛ ba nyɛ kelewu kyiŋi, kɛ
ba kyɪna dulinyaa pʊpwɛ tɔ mʊ, ba
man bɪla yɛ ba kili.
36 Ba man bɪla yɛ ba wu kakaakʊ,
lɪɪ fɛɛ bee biti ba baa be du nɪn fɛɛ
Ɪbwaarɛ nbɔɔ. Ba gyɛ Ɪbwaarɛ nbii
lɪɪ fɛɛ ba maa kyiŋi lɪɪ lewu tɔ sʊ.
37 Nɪɪ lɪɪ kelewu kyiŋi asɪn bɪrɛ,
Mosesi gbaa kɔɔlɛ gyii. Kanɪn sʊ,
saŋa mʊ nɪɪ o wu kɪpʊnfa maa dɪyɛ
mʊ, ɔ tɔwɛ lɪɪ Ɪbwaarɛ sʊ yɛ, mʊ ɪ
gyɛ Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu
Ɪbwaarɛ mʊ.
38 Ɔ man gyɛ alewupu Ɪbwaarɛ
nɪn, amaa ɔ gyɛ asa kɪɪsa lɛɛ nɪn.
Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ mʊ alewupu
banɪmʊ ba san ba tɛ nkpa tɔ."
39 Nɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ akʊ ba
tɔwɛ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, fʊ tɔwɛ kɪmʊ
kyɛɛkyɛɛ."
40 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ ɔkʊ man bɪla
taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ ɔsɪɪ taasɛ mʊ sɛhn.

Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ asɪn
(Matiwu 22:41-46; Maki 12:35-37)

41 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ
sʊ nɪɪ bɛɛ taalɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, Ɔmʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ gyɛ Owura
Dawidi kanaana-bii?
42 Lɪɪ fɛɛ Dawidi gbaa-gbaa tɔwɛ
mʊ Ɪlʊn ɔwʊlɛ mʊ tɔ yɛ,
'Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ
yɛ,
"Kyɪna mɛ gyisa sʊ nfɪɪ,
43 naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa fʊ
dʊn ana
ba waa fʊ ayaa ɔgyagakpa." '
44 Nɪɪ Dawidi gbaa-gbaa ɪɪ tɪɪ mʊ yɛ,
'Ɔnyɪrɪpɛ' bɪrɛ, nɛnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ɔ
gyɛ mʊ kanaana-bii?"

Nbara Akaapʊpʊ
(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

45 Saŋa mʊ nɪɪ asa mʊ ba san bee
nu mʊ, Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
yɛ,
46 "Fan kɪɪ fan n-yɪɪ sʊ danbɪrasa
lɪɪ nbara akaapʊpʊ mʊ sʊ. Ba gyɛ
bamʊ nɪɪ bee biti ɪkaalɛ lala kubun
bɛɛ kyaabɔɔ tɔ, nɪɪ bee biti fɛɛ ba
taa bɛɛrɛɛ fwaala bamʊ agya tɔ, bee
biti ba kyɪna ngya kparɛ sʊ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ ɔgyaŋɛ
gyiikpa.
47 Bee pɪna akulapu-kyɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ
bamʊ akpaara, nɪɪ bɛɛ yɪlɛ ipula bɛɛ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ bʊnswɪɪsa mʊ
nɪɪ ɪ nyɛ pɪna asa fɛɛ ba gyɛ asa
danbɪrasa. Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ
kanɪn asa maŋa asʊ gaa."

21

Okulapu-kyɪɪ otiripu mʊ kakɛɛ
(Maki 12:41-44)

1 Yesu maa bʊ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ tɔ mʊ, nɪɪ o diyaa mu ansi
wu atɔ wuya ana ba maa sʊ afulee
bɛɛ waa kakɛɛ kɪdakaa tɔ mʊ.
2 Nɪɪ ɔ bɪla wu okulapu-kyɪɪ
otiripu kʊ gbaa maa taa nderebi
anyɔ ba waa tɔ.
3 Nɪɪ Yesu yɛ, "N tɔwɛ fanɛ
kesintin fɛɛ, okulapu-kyɪɪ otiripu
nɪmʊ waa tɔ afulee ɔ kyɔ bamʊ
kpini.
4 Asa banɪmʊ kpini, ba lɛɛ lɪɪ
bamʊ afulee gaa mʊ nɪɪ ba sʊ mʊ
tɔ nɪn. Amaa ɔkyɪɪ nɪmʊ bɪrɛ halɪɪ
maa mʊ kitiri kɪnɪmʊ mʊ, ɔ taa mu
afulee mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ kpini ba waa
tɔ."

Yesu tɔwɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kiboyi mʋ asɪn yɪla
(Matiwu 24:1-14; Maki 13:1-13)

5 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʋ mʋ akʋ
bee biri kiligyima bɛɛ lɪɪ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, kanan mʋ
nɪɪ kɪ bʋrɔn, yɛ abuu danbɪrasa mʋ
nɪɪ ba taa pɔyɪ, yɛ atɔ mʋ nɪɪ asa
ba kɛɛ nɪɪ ba taa lɔŋɔ obu mʋ sa
Ɩbwaarɛ. Amaa Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ,
6 "Ɩmʋ nɪɪ fan wu falɛ kpini, saŋa
kʋ ii biti ɔ ba yɛgɛ fɛn mɛɛ bɪla yɛ
fen wu kubuu kʋlʋn gbaa kɪ maa
gyan kʋkʋ sʋ, bee biti ba nɪn kubuu
kʋmaa nɪmʋ tʋʋ kasɛ."
7 Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, "Ɔkaapʋpʋ,
saŋa mɔmɔ nɪɪ falɛ atɔ nɪmʋ a biti a
waa? Nɪɪ mɪnɛ sɪnkaala ii biti ɪ waa
kaapʋ fɛɛ saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ kanɪn atɔ
nɪmʋ ii biti ɪ waa?"
8 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan baa
fan da sʋ, kɛ ɔkʋ ɔ man pɪna fanɛ.
Lɪɪ fɛɛ asa gaalaagaa bee biti ba ba
mɛ kɪtɪɪ tɔ ba tɔwɛ yɛ, 'Mɛ ɪ gyɛ
Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ'. Nɪɪ
bee biti ba bɪla tɔwɛ yɛ, 'Laalaalʋwɛ
saŋa mʋ tee tiri tɔ'. Amaa fan man
buu bamʋ.
9 Fan kan nu kɪnaa yɛ ɪkɔ sʋ mʋ,
fan man waa kufuu. Ɩ dagaa fɛɛ
falɛ atɔ nɪmʋ ɪ maa gyankpaa ba
kanɪn pɔyɪ. Amaa ɪ mɛɛ kaapʋ fɛɛ
laalaalʋwɛ mʋ tee tiri tɔ nɪn."
10 Nɪɪ Yesu bɪla kyaga sʋ yɛ,
"Ɔsʋwʋlɛ ii biti ɔ kɔ yɛ ɔsʋwʋlɛ, kɛ
awuragyi yɛ awuragyi ba kɔ yɛ abaa.
11 Kɛ kasɛ ki gyingyen ipula
kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ, kɛ akʋn yɛ alɔ
kyaŋɛsa a tɪyɛ katɪn kʋmaa nɪmʋ, kɛ
atɔ mʋ nɪɪ a sʋ kufuu yɛ ɪsɪnkaala
lala-lala a lɪɪ sʋsʋ.
12 "Amaa pɔyɪ kɛ ɪnɪmʋ kpini ɪ
ba mʋ, bee biti ba kɪtaa fanɛ kɛ ba
nyanla fanɛ. Bee biti ba taa fanɛ
kpee kabwaarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa naa
gyii fanɛ asɪn, kɛ ba naa tii fanɛ ibu.
Bee biti ba taa fanɛ kpee awura yɛ
alʋnpʋ ansi tɔ, lɪɪ mɛ sʋ.
13 Ɩnɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ fan nyɛ
ɔkpa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa
bamʋ.
14 Amaa fan yɛgɛ ɪ baa ɪ bʋ fanɛ
nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ, ɪ man dagaa fan yɪyɛɛ
lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ fen biti fan naa tɔwɛ
kɔɔlɛ fanɛ n-yɪɪ mʋ sʋ.
15 Kpalɪ fɛɛ n biti n sa fanɛ
kanyaasɪn, kɛ n kaapʋ fanɛ asɪn mʋ
nɪɪ fen biti fan naa tɔwɛ, yɛgɛ fanɛ
akisipu ɔkʋ mɛɛ taalɛ kina abɛɛ o
gyii ɪmɔɔrɛ lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fan tɔwɛ
mʋ sʋ.
16 Fanɛ akʋʋgɛpʋ abɛɛ adaa yɛ
asupu abɛɛ fanɛ kʋʋpʋ ana abɛɛ
akyɛmɪnɛ bee biti ba lɛɛ fanɛ sa, kɛ
ba mɔɔ fanɛ tɔ akʋ.
17 Nɪɪ ɔkʋmaa nɪmʋ ii biti o kisi
fanɛ, lɪɪ mɛ sʋ.
18 Amaa halɪɪ fanɛ ɔkʋ kinyinibi
kʋlʋn gbaa mɛɛ yɛ ɔ fɔyɪ.
19 Fan kan nyɛ nɪɪ fan yɪlɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken mʋ, ii biti ɪ
mɔlɪgɛ fanɛ.

Yesu tɔwɛ Gyerusalem kiboyi mʋ asɪn yɪla
(Matiwu 24:15-21; Maki 13:14-19)

20 "Nɪɪ fan kan wu fɛɛ anaakɔpʋ
ba kyaabɔɔ Gyerusalem kadɛ mʋ,
fen biti fan bɪɪ fɛɛ kɪmʋ kinyita ki
tiri tɔ.
21 Kanɪn sʋ bamʋ nɪɪ ba bʋ
Gyudeya kasɛ sʋ mʋ, ba lɪɪ sɪlɛ
kpee abɪɪ tɔ, nɪɪ bamʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem kadɛ tɔ mɔɔ ba lɪɪ, nɪɪ
bamʋ nɪɪ ba man bʋ kadɛ mʋ tɔ mʋ,
ba man loo Gyerusalem kadɛ mʋ tɔ.
22 Kpalɪ fɛɛ ɪnɪmʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
kʋsʋ bɪɪtɛ nkɛ mʋ, ɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ
Ɩbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ kpini ɪ
ba tɔ.
23 Nɪɪ akyɪɪ mʋ nɪɪ ba sʋ ɪtɔ yɛ
bamʋ nɪɪ ba sʋ nbii-nyɛpʋsa mʋ
laakʋ! Lɪɪ fɛɛ awʋrʋfɔ lala a biti a
ba tɪyɛ kasɛ maŋa sʋ, kɛ Ɩbwaarɛ
agbʋ lala mʋ ɪ ba Gyiwu abi sʋ.
24 Isakunde nɪɪ bee biti ba taa mɔɔ
Gyiwu abi mʋ akʋ, kɛ ba kɪtaa bamʋ
akʋ naa biliŋi anyɛ ndɛndɛmandɛ
ɪsʋwʋlɛ sʋ. Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ bee biti ba taa
Gyerusalem waa bamʋ kebiti naa
fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ŋmina sa
bamʋ mʋ.

Yesu kibwii ba
(Matiwu 24:29-31; Maki 13:24-27)

25 "Nɪɪ ɪsɪnkaala ii biti ɪ waa
kyɔwɛ yɛ ɔbwaayɪ yɛ akyikpebi tɔ.

Nıı ɔpʊ ılawʊ yɛ apaa a maa da sʊ mʊ, ı yɛgɛ nıı kufuu kı kıtaa asa mʊ nıı ba bʊ kasɛ sʊ kpini, kɛ ba waa yɛrɛyɛrɛ.
26 Nıı ba maa kıı ba gyoo kanın atɔ mʊ nıı ii biti ı waa falɛ mʊ, kufuu ii biti ı yɛgɛ asa ba kirin-kirin, kpalı fɛɛ atɔ mʊ nıı ı bʊ sʊsʊ mʊ kpini ii biti i gyingyen lıı ımʊ ipula.
27 Kanın saŋa maŋa mʊ bee biti ba wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa maa sʊ ɔlʊn yɛ bʊnyaa lala n lıı abwaarɛ-wʊlɛ tɔ n ba.
28 Nıı fan kan wu saŋa mʊ nıı falɛ atɔ nımʊ ii biti i piili mʊ, fan kʊsʊ yılɛ kɛ fan diyaa fanɛ ansi sʊsʊ, lıı fɛɛ fanɛ kamɔlıgɛ mʊ ki tiri tɔ."

Kıŋasan lıı Kıdınpɔ oyu sʊ
(Matiwu 24:32-35; Maki 13:28-31)

29 Nıı Yesu bɔɔ bamʊ kıŋasan nımʊ yɛ, "Fan kıı kıdınpɔ oyu yɛ iyu mʊ nıı ı san mʊ kpini.
30 Saŋa mʊ nıı fan wu ı maa pɔrɔgɛ mʊ, fen nyi fɛɛ kıkyɛ ki tiri tɔ.
31 Kanın ɔkpa maŋa sʊ, nıı fan kan wu atɔ nımʊ a maa waa mʊ, fan bıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ ki tiri tɔ.
32 "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, ndaga kakyına nımʊ tɔ asa ba mɛɛ yɛ ba wu lʊwɛ, pɔyı kɛ atɔ nımʊ kpini ı waa.
33 Sʊsʊ yɛ kasɛ kpini ii biti ı kyʊn, amaa mɛ kɔnɔ tɔ asın mʊ bırɛ, ı mɛɛ yɛ ı kyʊn kpaa.
34 "Fan baa fan da fanɛ n-yıı sʊ, kɛ fan man taa fan n-yıı sa kensi-gyii gaa, yɛ kata-bʊʊ yɛ kakyına tɔ atɔ bitisa kʊkyɔ, kɛ kanın kakɛ maŋa kı man ba purigi fanɛ fɛɛ ɔdʊʊ maa da kunun mʊ.
35 Kpalı fɛɛ ii biti i purigi asa mʊ nıı ba tɛ kasɛ sʊ mʊ kpini.
36 Ɩmʊ sʊ saŋa kʊmaa fan baa fan da sʊ, kɛ fɛn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ kɛ ı lɛɛ fanɛ lıı atɔ mʊ nıı ii biti ı ba falɛ, kɛ fan taalɛ yılɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa mu ansi tɔ."
37 Kakɛ kʊmaa nımʊ Yesu ıı kaapʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, nıı kalaatıpwɛ kʊmaa nımʊ mɔɔ ee kpee ɛɛ dɛ Olifu kıbıı mʊ sʊ.
38 Nıı nyenyenfuu kʊmaa nımʊ mɔɔ asa mʊ bee kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ bee nu mʊ asɛ.

22

Gyudasi kyula yɛ ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa
(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Nkɛ mʊ nıı Gyiwu abi bee gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ bodobodo mʊ nıı ba man taa kıfɛ tinsa waa tɔ mʊ tiri tɔ. Kanın saŋa maŋa nıı bɛɛ tıı yɛ Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ.
2 Nıı aseepu bılısa yɛ nbara akaapʊpʊ bee biti ıkpa mʊ nıı ba taa kıtaa Yesu mɔɔ kɛ ɔkʊ ɔ man wu, lıı fɛɛ ba sılɛ sakyɔ mʊ.
3 Tʊtɔ nıı Sıtaanɛ taa nfɛɛrɛ libi waa Gyudasi mʊ nıı bɛɛ tıı Isikariyoti mʊ tɔ. Ɔ gyɛ asunpu kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ.
4 Nıı Gyudasi kpee aseepu bılısa yɛ kabwaarɛ-sunkpa kıkpaara akunpu bılısa mʊ asɛ, nıı maa bamʊ ba naa taa nfɛɛrɛ ɔkpa mʊ nıı ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa.
5 Nıı ı waa bamʊ ɔkɔn, nıı ba tɔwɛ kyula yɛ bee biti ba sa mu afulee.
6 Nıı o kyula nıı ee biti ɔkpa mʊ nıı ɔ taa lɛɛ Yesu sa bamʊ, kanan mʊ nıı sakyɔ mʊ ba man nyɛ wu.

Yesu asunpu ba lɔŋɔ Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ
(Matiwu 26:17-25; Maki 14:12-21; Gyɔn 13:21-30)

7 Kakɛ mʊ nıı Gyiwu abi bee gyii bamʊ Bodobodo mʊ nıı ba man taa kıfɛ tinsa waa tɔ, yɛ Kanyaŋɛ nbunɔ kabʊlʊpʊ mʊ kımɔɔ fʊʊ.
8 Nıı Yesu sun Pita maa Gyɔn nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan naa lɔŋɔ atɔ mʊ nıı an biti a taa gyii Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʊ."
9 Nıı ba taasɛ Yesu yɛ, "Fınɛ nıı fii biti fɛɛ a naa lɔŋɔ ımʊ yıla?"
10 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan maa dan fen loo kadɛ lala mʊ tɔ mʊ, fen biti fan gyaŋa ɔnyın kʊ maa sʊ kolobi yɛ nkyu. Fan buu mʊ loo kıkpaara mʊ nıı ee loo mʊ sʊ.

11 Kɛ fan tɔwɛ kɪkpaara wuya mʊ
yɛ, ɔkaapʊpʊ mʊ yɛ, ‘Nkɪɪ afɔ obu
mʊ nɪɪ maa mɛ abɪɪlapʊ an biti a
kyɪna tɔ gyii Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ?’
12 Ee biti ɔ kaapʊ fanɛ obu lala kʊ
mʊ nɪɪ kɪ bʊ abansʊrʊ mʊ sʊ, nɪɪ ɔ
lɔŋɔ kɪmʊ tɔ waa kɪmʊ kʊtɔ kʊmaa.
Fan lɔŋɔ agyitɔ mʊ yɪla tʊtɔ.”
13 Ba lɪɪ naa wu atɔ mʊ kpini fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ mʊ.
Nɪɪ ba kʊʊla Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ.

Ɔnyɪrɪpɛ Agyitɔ
(Matiwu 26:26-30; Maki 14:22-26; 1 Korinto 11:23-25)

14 Saŋa mʊ maa fʊʊ mʊ, Yesu maa
mu asunpu ba naa kyɪna tʊtɔ bee
gyii.
15 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, naafɔɔ
n biti gaa fɛɛ maa fanɛ an gyii
Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ anɪmʊ pɔyɪ
kɛ n gyii mɛ awʊrʊfɔ mʊ.
16 Lɪɪ fɛɛ n tɔwɛ fanɛ yɛ, n man
bɪla yɛ n gyii falɛ agyitɔ anɪmʊ,
naa fʊʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ agyitɔ nɪmʊ
kigyii kasɛ ɪɪ kaapʊ ɪ waa Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ tɔ.
17 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taa kɔɔpʊ mʊ, nɪɪ
ɔ taa afwaala sa Ɩbwaarɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʊ yɛ, “Fan kɔɔlɛ kɪnɪmʊ barɪgɛ
tɔ sa abaa.
18 Lɪɪ fɛɛ n wʊla tɔwɛ fanɛ yɛ,
n man bɪla yɛ n nuu falɛ nta
nɪmʊ naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʊ kɪ ba mʊ tɔ.”
19 Nɪɪ ɔ taa bodobodo, nɪɪ ɔ fwaala
Ɩbwaarɛ, nɪɪ ɔ kpɛɛ kɪmʊ tɔ sa
bamʊ, tɔwɛ bamʊ yɛ, “Kɪnɪmʊ ɪ gyɛ
mɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ fanɛ sʊ, n taa
lɛɛ saraga. Fan gyii kɪmʊ taa nyiŋi
mɛ.”
20 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ ba maa gyii
kalaatɪpwɛ agyitɔ lʊwɛ mʊ, nɪɪ ɔ taa
kɔɔpʊ sa bamʊ tɔwɛ yɛ, “Nta nɪmʊ
ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ katɔwɛ kyula pʊpwɛ
mʊ nɪɪ n taa mɛ nkalan tii ɪmʊ kɔnɔ,
nɪɪ n kyɛɛgɛ wʊrɪgɛ sa fanɛ.
21 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔsa mʊ nɪɪ
ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʊ, maa mʊ abaa
ɪ bʊ agyitɔ nɪmʊ tɔ.
22 Mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ
n biti n kpee Ɩbwaarɛ asɛ fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla tɔwɛ yɪla mʊ.
Amaa ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mʊ,
mʊ laakʊ.”
23 Tʊtɔ nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba piili
bɛɛ taasɛ abaa bamʊ tɔ ɔmɔɔ ii biti
ɔ waa kanɪn asɪn nɪmʊ?

Kamɔɔrɛ-gyii lɪɪ kɪbɪlɪsa sʊ

24 Nɪɪ kamɔɔrɛ-gyii kɪ tɪyɛ Yesu
abɪɪlapʊ mʊ sʊ lɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ
bamʊ tɔ ɔbɪlɪsa.
25 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
“Dulinya nɪmʊ tɔ awura bɛɛ nyan
bamʊ asa nɪn, amaa bamʊ asa mʊ
bɛɛ tɪɪ bamʊ yɛ, ‘Anɛ akyɛtɔpʊ.’
26 Amaa fan man yɛgɛ fanɛ lɛɛ ɔ
baa o du kanɪn. Fanɛ tɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ
gyɛ ɔbɪlɪsa mʊ, o biliŋi fɛɛ kebii, kɛ
fanɛ ɔgyankpaapʊ mɔɔ o biliŋi fɛɛ
fanɛ kɪyaafɔlɛ.
27 Ɔmɔmɔ ɪ gyɛ ɔbɪlɪsa? Ɔmʊ nɪɪ
ɛɛ ba kyɪna nɪɪ ee gyii mʊ, abɛɛ
ɔmɔɔ nɪɪ ɛɛ bɪya agyitɔ mʊ? Man
gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ ba kyɪna ee gyii mʊ?
Amaa mɛɛ mɛ n bʊ fanɛ asɛ n sun
fɛɛ kɪyaafɔlɛ.
28 Mɛ awʊrʊfɔ tɔ mʊ fan yɪlɛ mɛ
kamaa.
29 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ mɛ-Sɛ sa mɛ
ɔkpa fɛɛ n gyii kuwura mʊ, kanɪn
ɔkpa maŋa sʊ nɪɪ ngbaa mɛ n sa
fanɛ yɛ fan gyii kuwura.
30 Nɪɪ n kan be gyii kuwura mʊ,
n biti n yɛgɛ maa fanɛ an gyii, kɛ a
nuu teeburi kʊlʊn sʊ, kɛ fan kyɪna
nwuragya sʊ kɛ fan talɛ Ɩsɪrayɪ abi
nbunɔ kudu anyɔ mʊ.”

Yesu tɔwɛ yɛ Pita ii biti o be kina mʊ
(Matiwu 26:31-35; Maki 14:27-31; Gyɔn 13:36-38)

31 Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Simon, Si-
mon! Nu nfɪɪ! Sɪtaanɛ kʊlɛ ɔkpa
Ɩbwaarɛ asɛ, kɛ ɔ bɔla kʊtʊʊ tɔ kɪɪ
sʊ kyaalɛ fanɛ fɔyɪ fɛɛ ayu waatɛ
mʊ.
32 Amaa Simon, n kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ sa fʊ kɛ fʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
kɪ man tɪyɛ. Nɪɪ fʊ kan kyɛɛgɛ fʊ
nfɛɛrɛ ba mɛ asɛ mʊ, waa fʊ tɔɔmaa
ana abɪɪlapʊ mʊ ɔlʊn tɔ.”
33 Amaa Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Ɔnyɪrɪpɛ, n kʊʊla mɛ n-yɪɪ fɛɛ obu
kitii tɔ gbaa n biti n buu fʊ kpee,

nɪɪ halɪɪ lewu gbaa maa fʊ an biti a
wu.”
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Pita! Pɔyɪ kɛ
kyaasɛ ɔ bʊn kagyanbwɛ nɪmʊ mʊ,
fii biti fu kina ɪlɪɪ ɪsa yɛ fʊ man nyi
mɛ.”
35 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ
mʊ yɛ, “Saŋa mʊ nɪɪ n kyɪna
sun fanɛ yɛgɛ fan man sʊ afulee
ɔwaakpa yɛ itaakpe yɛ asɪbɪta mʊ,
fan pan kʊtɔ kʊ?”
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “A man pan
sɛhn.”
36 Nɪɪ Yesu yɛ, “Amaa nbɪɪnbɪɪ
bɪrɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ afulee
ɔwaakpa yɛ taakpe mʊ ɔ taa. Nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ sakunde
mʊ, ɔ fɛ mʊ balɪmaasʊ kɛ ɔ taa sɔɔ
kʊkʊ.
37 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ mɛ n-yɪɪ sʊ
asɪn yɪla yɛ, ‘Ba taa mʊ bʊga alibi
awaapʊ tɔ.’ Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ
ɪ dagaa fɛɛ kanɪn Asɪnkyan yɪlasa
nɪmʊ ɪ ba tɔ kesintin nbɪɪnbɪɪ lɪɪ mɛ
sʊ.”
38 Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, kɪɪ
isakunde anyɔ ndee.” Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ
yɛ, “Ɪ kʊkwɛ.”

Yesu taa kensi payɪ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
(Matiwu 26:36-46; Maki 14:32-24)

39 Nɪɪ Yesu lɪɪ tʊtɔ, nɪɪ maa mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ba kpee olifu kɪbɪɪ mʊ
sʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba wʊla bɛɛ
waa mʊ.
40 Ba maa fʊʊ opula maŋa mʊ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ kɛ fan man lɪɪ tɪyɛ kʊtʊʊ
tɔ kɪɪ tɔ.”
41 Maa tɔwɛ kanɪn mʊ, nɪɪ o nin lɪɪ
bamʊ asɛ gbɛrɛɛ naa yɔɔ muŋa mu
amulii sʊ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ yɛ,
42 “Nsɛ, nɪɪ ɪ gyɛ fu kebiti mʊ, yɛgɛ
awʊrʊfɔ anɪmʊ ɪ kɪlɪgɛ mɛ. Amaa
man gyɛ mi kebiti, waa ɪmʊ nɪɪ ɪ gyɛ
fu kebiti.”
43 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ lɪɪ sʊsʊ ba
mʊ asɛ, ba waa mʊ ɔlʊn tɔ.
44 Lɪɪ kayɪyɛɛ yɛ kensi payɪ sʊ mʊ,
ɔ taa ɔlʊn kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nɪɪ
kududuu mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ mʊ sʊ ɪɪ kyɔlɛ
ɪ tɪyɛ kasɛ mʊ i du nɪn fɛɛ nkalan.
45 Maa kʊsʊ mʊ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ
mʊ, o bwii naa tu mʊ abɪɪlapʊ mʊ
ba maa dɛ nsɪɪrɛ lɪɪ bamʊ kɪkpɪnɛ
yɛ kɔkɔlɔ nyita sʊ.
46 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, “Mɪnɛ
ɪ waa nɪɪ fan dɛ nsɪɪrɛ? Fan kʊsʊ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ kɛ fan man lɪɪ
tɪyɛ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ tɔ.”

Ba kɪtaa Yesu
(Matiwu 26:47-65; Maki 14:43-50; Gyɔn 18:3-11)

47 Saŋa mʊ nɪɪ Yesu san ɛɛ maa sʊ
ɛɛ tɔwɛ mʊ, nɪɪ sakyɔ kʊ ba ba lɪɪ
tʊtɔ. Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ
tɔ ɔkʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyudasi
mʊ, gyankpaa sakyɔ mʊ. Nɪɪ o nin
tiri Yesu, nɪɪ ɔ baari mʊ tɔ.
48 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taasɛ Gyudasi
yɛ, “Kibiri tɔ nɪɪ fʊ sʊ fɪɪ lɛɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa fɪɪ sa?”
49 Tʊtɔ mʊ, Yesu abɪɪlapʊ mʊ nɪɪ
ba bʊ mʊ asɛ mʊ, ba maa wu kʊtɔ
mʊ nɪɪ kii biti kɪ waa mʊ, nɪɪ ba
taasɛ Yesu yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ a lɛɛ anɛ
isakunde mʊ kɔ?”
50 Opula maŋa tɔ nɪɪ abɪɪlapʊ mʊ
tɔ ɔkʊ ŋɛ oseepu bɪlɪsa asɛ kɪyaafɔlɛ
gyisa kʊsʊ tɪn.
51 Amaa nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ
abɪɪlapʊ mʊ yɛ, “Fan yɛgɛ kanɪn
kɪwaa.” Nɪɪ Yesu taa mʊ kɪbaa mata
ɔnyɪn mʊ kʊsʊ nɪɪ kɪ kyaga sʊ.
52 Nɪɪ Yesu taasɛ aseepu bɪlɪsa asɛ
yɛ kabwaarɛ-sunkpa akunpu abɪlɪsa
yɛ kadɛ tɔ abɪlɪsa mʊ nɪɪ ba ba kɪtaa
mʊ mʊ yɛ, “N gyɛ kumu tɔ ɔlʊn oyu
nɪn nɪɪ fan sʊ isakunde yɛ agulungu
kɛ fɛn ba kɔ yɛ mɛ?
53 Kakɛ kʊmaa nɪmʊ maa fanɛ
nɪn kabwaarɛ-sunkpa ayɛ tɔ, nɪɪ fan
man kɪtaa mɛ. Amaa ɪnɪmʊ ɪ gyɛ
fanɛ saŋa fɛɛ Sɪtaanɛ kitentenbiri tɔ
owura maa sun kusun.”

Pita kina Yesu
(Matiwu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27)

54 Tʊtɔ nɪɪ ba kɪtaa Yesu, nɪɪ ba taa
mʊ kpee Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ
mʊ kɪkpaara sʊ. Nɪɪ Pita sii kamaa
tɔ o buu bamʊ kɪyaa-kɪyaa.
55 Ba maa naa fʊʊ mʊ, ba dɛɛla
fʊlɔn kɪkpaara mʊ nsana bɛɛ wʊlɛ,
nɪɪ Pita naa sii kyɪna bamʊ asɛ.

56 Nıı oseepu bılısa asɛ mʊ kibite
wu Pita maa tɛ fʊlɔn mʊ asɛ. Ɔ kıı
mʊ diin nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Ɔnyın nımʊ
gbaa tii Yesu sʊ.”
57 Nıı Pita kyɛɛ yɛ, “Ɔkyıı, n man
nyi mʊ kpini-kpini.”
58 Ɪ maa waa kesin mʊ, ɔkʊ mɔɔ
bıla wu Pita nıı ɔ yɛ, “Ngbaa fʊ, fʊ
gyɛ bamʊ tɔ ɔkʊ.” Nıı Pita lɛɛ kɔnɔ
yɛ, “Ɔnyın n man tii su.”
59 Saŋa gbɛrɛɛ kamaa mʊ, nıı ɔkʊ
kyaga sʊ ɛɛ tɔwɛ yɛ, “Kesintin, ı man
sʊ ımɔɔrɛ yɛ ɔnyın nımʊ man tii
Yesu sʊ, lıı fɛɛ ɔ gyɛ Galile obii nın.”
60 Nıı Pita tɔwɛ yɛ, “Ɔnyın, n man
nyi asın mʊ nıı fıı tɔwɛ falɛ sʊ.”
Saŋa mʊ nıı ɔ tɔwɛ kanın mʊ, nıı
kyaasɛ bʊn.
61 Tʊtɔ nıı Yesu biliŋi kıı Pita
surum. Nıı Pita nyiŋi asın mʊ nıı
Ɔnyırıpɛ wʊla tɔwɛ mʊ yɛ, “Pɔyı kɛ
kyaasɛ ɔ bʊn kıbwayıkɛ kınımʊ mʊ,
fii biti fʊ kyɛɛ ılıı ısa yɛ fʊ man nyi
mɛ.”
62 Nıı Pita lıı naa su gaa.

Ba waa Yesu awʊrʊfɔ
(Matiwu 26:67-68; Maki 14:65)

63 Asa mʊ nıı Yesu bʊ bamʊ abaa
tɔ mʊ, bee yooli mʊ yɛgɛ bɛɛ dayı
mʊ.
64 Ba waa Yesu kebunbun ansi,
nıı ba da-da mʊ ıtan nıı ba yɛ,
“Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ, kaapʊ anɛ ɔmʊ
nıı ɔ da fʊ.”
65 Nıı ba saalɛ mʊ asebi gaalaagaa.

Abılısa ba taa Yesu ba bamʊ ɔgyaŋɛkpa
(Matiwu 26:59-66; Maki 14:55-64; Gyɔn 18:19-24)

66 Kayı maa kɛ mʊ, ɔsʊwʊlɛ
abılısa yɛ aseepu bılısa yɛ nbara
akaapʊpʊ ba ba gyaŋɛ nıı ba taa
Yesu ba bamʊ asın ogyikpa mʊ.
67 Nıı ba yɛ, “Tɔwɛ anɛ, fʊ ı gyɛ
Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ?”
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N kan tɔwɛ
fanɛ gbaa fan mɛɛ yɛ fan kɔɔlɛ gyii.
68 Nıı n kan taasɛ fanɛ asın gbaa,
fan mɛɛ yɛ fan lɛɛ mɛ asın maŋa
kɔnɔ.
69 Amaa lıı nbıınbıı nımʊ ıı
sʊ ii kpee mʊ, mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa n biti n baa n tɛ Owura
lala Ɔlʊnpʊ Ɪbwaarɛ gyisa sʊ.”
70 Nıı bamʊ kpini ba taasɛ yɛ,
“Kanın sʊ fʊ ı gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii
mʊ?”
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪmʊ nıı fan
tɔwɛ maŋa.”
71 Nıı ba yɛ, “Mınɛ asın nıı an bıla
an biti a nu tii sʊ? Lıı fɛɛ an nu asın
mʊ lıı mʊ gbaa-gbaa mʊ kɔnɔ tɔ.”

23

Ba taa Yesu ba Paleti maa Herodi ansi tɔ
(Matiwu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Gyɔn 18:28-38)

1 Nıı kʊbʊ mʊ kpini ba kʊsʊ taa
Yesu naa sa ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ Paleti.
2 Nıı ba piili bɛɛ pwıı mʊ asın
nımʊ sʊ yɛ, “An wu kanyın nımʊ
maa nyita anɛ asa yɛ ba man ka
tʊʊtʊʊ sa Owura lala Kayisa. Nıı ɛɛ
tıı mʊ n-yıı yɛ mʊ ı gyɛ Owura yɛ
Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ.”
3 Tʊtɔ nıı Paleti taasɛ Yesu yɛ, “Fʊ
ı gyɛ Gyiwu abi owura mʊ?”
Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn, ımʊ
nıı fʊ tɔwɛ maŋa.”
4 Nıı Paleti tɔwɛ Ɪbwaarɛ aseepu
bılısa mʊ yɛ kʊbʊ damantɛ mʊ yɛ,
“N man wu ɔnyın nımʊ n-yıı sʊ asın
pwıısa akʊ.”
5 Amaa ba mata sʊ yɛ, “Ɔ taa mʊ
kıkaapʊ mʊ tɔwɛ kʊsaa Gyiwu abi
kpini nkɔlɔ. O piili lıı Galile nın
halıı ba lıı nfıı.”
6 Paleti maa nu Galile kıtıı mʊ,
nıı ɔ taasɛ yɛ, “Kanyın maa gyɛ
Kagalile-nyın nın?”
7 Maa bıı fɛɛ Yesu lıı owura
Herodi ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, ɔ taa mʊ
kpiya Herodi. Saŋa maa tɔ yɛgɛ
ngbaa mʊ ɔ bʊ Gyerusalem.
8 Owura Herodi maa wu Yesu mʊ,
mu ansi i gyii gaa, lıı fɛɛ ɔ wʊla ee
biti mʊ kyɛɛrɛɛ yɛ o wu mʊ lıı asın
mʊ nıı o nu lıı mʊ sʊ mʊ. Ɔ sʊ tamaa
fɛɛ o wu mʊ kɛ ɔ waa adangana kɛ
o wu.
9 Owura mʊ taasɛ mʊ asın taasɛsa
kıkyɔ amaa Yesu man lɛɛ mʊ kɔnɔ.
10 Nıı Ɪbwaarɛ aseepu bılısa yɛ
nbara akaapʊpʊ mʊ ba maa sʊ ba
yılɛ bɛɛ pwıı mʊ.

11 Nɪɪ Herodi maa mʊ anaakɔpʊ
bee yooli mʊ, nɪɪ ba ŋmasɛ mʊ. Nɪɪ
ba taa kaalɛ bʊnswɪɪsa danbɪrasa kʊ
bun mʊ, nɪɪ ba bwiiyaa mʊ kpee
Paleti asɛ,
12 Kanɪn kakɛ maŋa nɪɪ ɔsʊwʊlɛ
ɔkɪɪsʊpʊ Paleti maa owura Herodi
ba biliŋi akyɛmɪnɛpʊ. Naafɔɔ ba
kyɪna ba gyɛ adʊn nɪn.

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:15-26; Maki 15:6-15; Gyɔn 18:39-19:16)

13 Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ ɔkɪɪsʊpʊ Paleti tɪɪ
Ɩbwaarɛ aseepu bɪlɪsa mʊ yɛ kadɛ
abɪlɪsa yɛ asa mʊ kpini ba gyaŋɛ.
14 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ ɪ bɪya
ɔnyɪn nɪmʊ yɛ, mʊ ɪ bɪya kʊsʊ tɔ
ɔlʊn ɔsʊwʊlɛ nɪmʊ sʊ. Amaa n maa
mɛɛgɛ mʊ asɪn mʊ tɔ fanɛ ansi tɔ
nfɪɪ mʊ, n man wu fanɛ asɪn pwɪɪsa
mʊ akʊ mʊ sʊ.
15 Owura Herodi gbaa ɔ man wu
alibi akʊ lɪɪ mʊ sʊ, nɪɪ o bwiiyaa
mʊ bɪya anɛ. Kesintin tɔ mʊ, ɔnyɪn
nɪmʊ man waa alibi mʊ nɪɪ ɪ dagaa
lewu.
16 Kanɪn sʊ n biti n yɛgɛ ba tɪŋɛ
mʊ awʊlɛ-bi kɛ n yɛgɛ mʊ ɔ natɛ.
17 (Lɪɪ fɛɛ Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ
ngyaŋɛ kʊmaa mʊ, ɪ gyɛ dankaarɪ
nɪn fɛɛ Paleti ɔ lɛɛ Gyiwu abi mʊ nɪɪ
ba tii obu mʊ mʊ tɔ ɔkʊ sa bamʊ.)"
18 Nɪɪ kʊbʊ damantɛ mʊ ba kuusi
kɔnɔ kʊlʊn sʊ yɛ, "Fan taa ɔnyɪn
maŋa naa mɔɔ, kɛ fan lɛɛ Barabasi
sa anɛ."
19 Barabasi nɪmʊ tɔwɛ kʊsaa asa
nkɔlɔ nɪɪ ba kɔ yɛ Roma kɪbanɛ, nɪɪ
ɔ bɪla mɔɔ ɔsa kʊ ɪmʊ sʊ nɪɪ ba tii
mʊ obu.
20 Paleti maa biti yɛ ɔ lɛɛ Yesu sʊ
mʊ, o bwii tɔwɛ sa bamʊ.
21 Amaa ba maa sʊ bee kuusi yɛ,
"Fan da mʊ oyu laasa sʊ, fan da mʊ
oyu laasa sʊ!"
22 Paleti bwii tɔwɛ bamʊ asɛ
kɪsasapʊ yɛ, "Mɪnɛ nɪn? Mɪnɛ alibi
nɪɪ ɔnyɪn maŋa waa? N man wu
alibi mʊ nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɔ dagaa lewu.
Kanɪn sʊ n biti n yɛgɛ ba tɪŋɛ mʊ
awʊlɛ-bi kɛ n yɛgɛ mʊ ɔ natɛ."
23 Amaa ba lɔŋɔ kuusi tɔ kenken
fɛɛ ɔkpa kʊmaa sʊ mʊ ba da mʊ oyu
laasa sʊ. Nɪɪ bamʊ kekuusi mʊ i gyii
sʊ.
24 Ɩmʊ sʊ Paleti waa mʊ nfɛɛrɛ fɛɛ
ɔ waa bamʊ kebiti.
25 Kanɪn sʊ ɔmʊ nɪɪ ba tɔwɛ yɛ ɔ
lɛɛ sa bamʊ mʊ, ɔ lɛɛ mʊ sa bamʊ.
Mʊ ɪ gyɛ Barabasi mʊ nɪɪ ba tii mʊ
obu lɪɪ mʊ kɪtɔwɛ kʊsaa asa nkɔlɔ
nɪɪ ba kɔ yɛ kɪbanɛ, yɛ mʊ ɔsa
kɪmɔɔ sʊ mʊ. Amaa nɪɪ ɔ taa Yesu sa
bamʊ ba naa waa bamʊ kɔkɔlɔ biti.

Ba da Yesu oyu laasa sʊ
(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Gyɔn 19:17-27)

26 Ba maa sʊ bee kpee mʊ, ba
gyaŋa Simon Kakereni-nyɪn mʊ ɔ lɪɪ
kukura ee loo Gyerusalem. Nɪɪ ba
nyan mʊ nɪɪ ɔ sʊla oyu laasa mʊ o
buu Yesu.
27 Nɪɪ asa damantɛ kʊ ba buu mʊ,
akyɪɪ mʊ nɪɪ bee su bɛɛ yɪyɛɛ bɛɛ sa
mʊ mʊ gbaa ba tii sʊ.
28 Nɪɪ Yesu biliŋi tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Gyerusalem akyɪɪsa, fan man sʊ sa
mɛ, fan su sa fanɛ n-yɪɪ yɛ fanɛ-bii
ana.
29 Lɪɪ fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba, kɛ ba
tɔwɛ yɛ, 'Kusee ɪ gyɛ sa agbentipu
yɛ ɪtɔ mʊ nɪɪ ɪ man kʊʊgɛ kɪɪ abɛɛ
anyɛpʊ mʊ nɪɪ nbii ba man nyɛpʊ.'
30 Nɪɪ saŋa maŋa tɔ mʊ,
'bee biti ba tɔwɛ abɪɪ yɛ, "Fan tɪyɛ
anɛ sʊ!"
Kɛ ba tɔwɛ adenbi mɔɔ yɛ, "Fan
bun anɛ sʊ!" '
31 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn nɪɪ ba sʊ bɛɛ waa
oyu bunboli* mʊ, nɛnɛ nɪɪ bee biti
ba waa iyu wʊlɛsa mʊ?"
32 Nɪɪ ba taa asun libi wuya ana
anyɔ tii Yesu sʊ ba naa mɔɔ.
33 Ba maa naa fʊʊ opula mʊ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ yɛ "Kumu Kɪwɛɛ mʊ", nɪɪ
ba da Yesu maa asun libi wuya ana
mata iyu laasa sʊ. Ɔkʊ bʊ mʊ gyisa
sʊ yɛgɛ ɔbanban mʊ mɔɔ bʊ mʊ
bɪna sʊ.
34 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Nsɛ, taa
bamʊ alibi kɛɛ bamʊ, lɪɪ fɛɛ ba man

* **23:31 23:31** Oyu bumboli mʊ yɪlɛ sa Yesu mʊ nɪɪ ɔ man waa alibi kʊ yɛgɛ ba waa mʊ awʊrʊfɔ. Kanɪn bɪrɛ iyu wʊlɛsa mʊ nɪɪ ɪ yɪlɛ sa alibi awaapʊ mʊ ii biti ɪ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ gaa.

nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ bɛɛ waa.” Nɪɪ ba tʊʊ nbii barɪgɛ Yesu atɔ bunsa tɔ.

35 Asa mʊ ba yɪlɛ tʊtɔ ba kɪɪ mʊ halɪɪ Gyiwu abi abɪlɪsa mʊ bɛɛ waa mʊ yɛrɛyɛrɛ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Ɔ mɔlɪgɛ akʊ, nɪɪ ɔ kan ɔ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ, ɔ mɔlɪgɛ mʊ n-yɪɪ.”

36 Nɪɪ anaakɔpʊ mʊ gbaa ba ba ŋmasɛ mʊ. Nɪɪ ba sa mʊ nta nyaŋɛsa.

37 Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ fʊ gyɛ Gyiwu abi owura kesintin mʊ, mɔlɪgɛ fʊ n-yɪɪ.”

38 Nɪɪ ba kyʊrɔɔ asɪn kʊ mu amu sʊ yɛ, ƆNIMƱ I GYƐ GYUDA ABI OWURA.

39 Asun libi wuya ana mʊ nɪɪ ba saa iyu laasa mʊ sʊ mʊ ɔkʊ piili ɛɛ saalɛ Yesu yɛ, “Man gyɛ fʊ ɪ gyɛ Ɔmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ? Mɔlɪgɛ fʊ n-yɪɪ kɛ fʊ mɔlɪgɛ anɛ?”

40 Amaa ɔbanban mʊ pʊntɛ mʊ sʊ yɛ, “Fʊ man sɪlɛ Ɩbwaarɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ kpini an bʊ kʊsʊ bɪɪtɛ kʊlʊn tɔ falɛ?

41 Anɛ bɪrɛ ba bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ kɪmʊ ɔkpa sʊ, fɛɛ asun libi mʊ nɪɪ an waa mʊ sʊ. Amaa ɔnyɪn nɪmʊ bɪrɛ ɔ man waa alibi akʊ.”

42 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Yesu, fʊ kan ba gyii fu kuwura mʊ, fu nyiŋi mɛ.”

43 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fʊ kesintin tɔ yɛ, ndaga kakɛ nɪmʊ fu biti fʊ kyɪna maa mɛ-Sɛ, Ɩbwaarɛ asɛ Paradise tɔ.”

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Gyɔn 19:28-30)

44 I kyɪna ɪ gyɛ kyɔwɛ amu nsana tɔ nɪn, nɪɪ kitentenbiri kɪ tɪyɛ ɔsʊwʊlɛ mʊ kpini sʊ naa fʊʊ kakyʊwapɛ kerefi asá saŋa,

45 lɪɪ fɛɛ kyɔwɛ yɛgɛ kɪda. Nɪɪ kɪtaa kunsa mʊ nɪɪ kɪ barɪgɛ kab-waarɛ-sunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ mʊ, kɪ kyatɛ tɔ kɪnyɔ.

46 Nɪɪ Yesu taa ɔbʊlɛ lala kuusi yɛ, “Nsɛ, n taa mɛ kala waa fʊ abaa tɔ.” Maa tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ, nɪɪ mʊ ɔfʊʊtɛ tɪn.

47 Anaakɔpʊ kɪlɪfa ɔkɪɪsʊpʊ maa wu atɔ mʊ nɪɪ ɪ waa mʊ, ɔ yɪn Ɩbwaarɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Kesintin, ɔnyɪn nɪmʊ ɪkpa i kyiigi.”

48 Asa mʊ nɪɪ ba ba gyaŋɛ tʊtɔ bɛɛ kɪɪ mʊ, ba maa wu atɔ mʊ nɪɪ ɪ waa mʊ, bamʊ kpini ba taa nkɔlɔ nyita sawʊ kpewu.

49 Amaa bamʊ nɪɪ be nyi Yesu mʊ, yɛ akyɪɪ mʊ nɪɪ ba buu mʊ lɪɪ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ ba mʊ, ba yɪlɛ kata gbɛrɛɛ bɛɛ kɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɪ waa maŋa kpini.

Yesu kipula
(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Gyɔn 19:38-42)

50 Ɔnyɪn kʊ ɪ kyɪna ɔ bʊ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyosefu. Nɪɪ ɔ lɪɪ Gyuda kadɛ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Arimatiya mʊ, nɪɪ ɔ gyɛ nyɪmɪsa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɔ sʊ bɛɛrɛɛ. Nɪɪ o tii Gyiwu abi kpini abɪlɪsa kʊbʊ mʊ sʊ.

51 Amaa o man kyula bamʊ nfɛɛrɛ yɛ awaasa mʊ. Ɔ kyɪna ee gyoo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ nɪn.

52 Nɪɪ o kpee Paleti asɛ naa kʊlɛ Yesu kibuni mʊ.

53 Nɪɪ ɔ saatɛ Yesu kibuni mʊ lɪɪ oyu laasa mʊ sʊ, nɪɪ ɔ taa kɪtaa fufuli maalɛ mʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ naa pula kakyan mʊ nɪɪ ba baaŋɛ kɪfʊlɛ tɔ nɪɪ ba man pɪɪta pula ɔkʊ kɪmʊ tɔ mʊ.

54 I kyɪna ɪ gyɛ kakɛ mʊ nɪɪ bɛɛ kʊʊla bamʊ n-yɪɪ ba gyoo kakɛ fʊʊtɛsa akɛ mʊ.

55 Akyɪɪ mʊ nɪɪ ba buu Yesu lɪɪ Galile mʊ, ba buu Gyosefu nɪɪ ba naa wu kakyan mʊ, yɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ taa Yesu kibuni mʊ pula mʊ.

56 Nɪɪ ba kpewu naa kʊʊla atɔ liifensa yɛ ituulale mʊ nɪɪ ba taa ba sʊswa Yesu kibuni mʊ. Amaa ba taa bɛɛrɛɛ sa Mosesi nbara mʊ, nɪɪ ba fʊʊtɛ kakɛ fʊʊtɛsa kakɛ maŋa.

24

Yesu kiwu kyiŋi lɪɪ lewu tɔ
(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Gyɔn 20:1-10)

1 Gyiwu abi kakɛ fʊʊtɛsa akɛ lɪɪkaakɛ kɪbwayɪkɛ mʊ, nɪɪ akyɪɪ

mʊ ba taa atɔ liifensa mʊ nɪɪ ba kʊʊla yɪla mʊ kpee Yesu kakyan asɛ.
2 Ba naa wu fɛɛ kubuu mʊ nɪɪ ba
taa tii kakyan mʊ, kɪ maa gbiliti lɪɪ
kɪmʊ kɔnɔ sʊ.
3 Amaa ba maa loo kakyan mʊ
tɔ mʊ, ba man wu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
kubuni mʊ.
4 Ɪ maa waa bamʊ kananku nɪɪ
ba yɪlɛ bɛɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ mʊ, opula
maŋa tɔ nɪɪ anyɪn anyɔ akʊ ba ba
yɪlɛ bamʊ asɛ. Ba bun kɪkalala mʊ
nɪɪ kɪɪ ŋalɪgɛ sʊ fɛɛ bʊlayɪ maa wɛɛ
ɪsɛɛ mʊ.
5 Nɪɪ kufuu kɪ kɪtaa akyɪɪ mʊ gaa,
nɪɪ ba nyɔn bamʊ amu yii tɔ. Nɪɪ
anyɪn anyɔ mʊ ba taasɛ bamʊ yɛ,
"Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan baa fen biti
nyɪmɪsa kɪɪsa lɪɪ alewupu tɔ."
6 Ɔ man bʊ nfɪɪ, o kyiŋi lɪɪ
alewupu tɔ. Fan nyiŋi asɪn mʊ nɪɪ
ɔ tɔwɛ fanɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ bʊ fanɛ
asɛ Galile mʊ yɛ,
7 "Ɪ dagaa fɛɛ ba lɛɛ mɛ, Daadi-
maadi Obii-nyɪnsa mʊ waa asa libi
abaa tɔ, kɛ ba da mɛ oyu laasa sʊ
mɔɔ, kɛ nkɛ nsa kamaa mʊ, n kyiŋi
lɪɪ lewu tɔ."
8 Tʊtɔ nɪɪ akyɪɪ mʊ ba nyiŋi mʊ
asɪn mʊ.
9 Ba maa lɪɪ kakyan mʊ asɛ ba
mʊ, ba tɔwɛ asɪn nɪmʊ kpini sa Yesu
abɪɪlapʊ kudu akʊ mʊ yɛ asa mʊ nɪɪ
ba san mʊ kpini.
10 Akyɪɪ maŋa ɪ gyɛ Mɛɛrɪ Magi-
dalen, Gyowana, Gyemisi mu-nyi
Mɛɛrɪ yɛ akyɪɪ akʊ, ɪ tɔwɛ kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ sa abɪɪlapʊ mʊ.
11 Amaa abɪɪlapʊ mʊ ba man kɔɔlɛ
akyɪɪ mʊ asɪn mʊ gyii, lɪɪ fɛɛ bamʊ
asɪn mʊ a du nɪn fɛɛ amelensi-sɪn
mʊ.
12 Amaa Pita kʊsʊ sɪlɛ kpee
kakyan mʊ asɛ. Maa suŋa kɪɪ
kakyan mʊ tɔ mʊ, o wu kɪtaa fufuli
mʊ nɪɪ ba taa maalɛ mʊ mʊ nkʊn.
Nɪɪ ɔ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ
waa nɪɪ o bwii kpewu.

Yesu lɛɛ mʊ n-yɪɪ kaapʊ mʊ abɪɪlapʊ anyɔ Emawusi kadɛ tɔ (Maki 16:12-13)

13 Kanɪn kakɛ maŋa mʊ, mʊ
abɪɪlapʊ anyɔ ba kyɪna bee kpee
Emawusi kadɛ tɔ. Lɪɪ Gyerusalem
kpee tʊtɔ gyɛ ɪmaalɪ asunɔ.
14 Ba maa kyɪna ba naa bee kpee
mʊ bɛɛ tɔwɛ abaa asɛ lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ
ɪ waa mʊ kpini sʊ.
15 Ba maa tɔwɛ abaa asɛ nɪɪ bɛɛ
waa kiligyima lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɪ waa
mʊ sʊ mʊ, Yesu gbaa-gbaa ba bamʊ
asɛ yɛgɛ maa bamʊ ba naa.
16 Amaa Ɪbwaarɛ man yɛgɛ nɪɪ ba
bɪɪ mʊ.
17 Ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ kiligy-
ima nɪɪ fan naa fen biri kanɪn?"
Nɪɪ ba sii yɪlɛ nyaŋɛ bamʊ ansi tɔ.
18 Bamʊ tɔ ɔmʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ
Kelopasi mʊ taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ nkʊn
ɪ gyɛ ɔfɔ mʊ nɪɪ fʊ bʊ Gyerusalem
nfɪɪ nɪɪ fʊ man nyi asɪn mʊ nɪɪ ɪ waa
tʊtɔ nkɛ nnyɔ nɪmʊ tɔ?"
19 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ
asɪn?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Lɪɪ Yesu
Kanasareti-nyɪn mʊ sʊ. Ɔ kyɪna ɔ
gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nɪn, nɪɪ ɔlʊn
bʊ mʊ atɔwɛsa yɛ mʊ awaasa kpini
tɔ Ɪbwaarɛ yɛ asa kpini ansi tɔ.
20 Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa yɛ
ɔsʊwʊlɛ akɪɪsʊpʊ ba taa mʊ sa yɛ
ba mɔɔ nɪɪ ba da mʊ mata oyu laasa
sʊ mɔɔ.
21 Amaa naafɔɔ an kyɪna an sʊ
tamaa fɛɛ mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ ba
ɔ ba kɔɔlɛ anɛ Ɪsɪrayɪ abi yɛgɛ. Kʊtɔ
mʊ nɪɪ kɪ bɪlaa ki tii sʊ ɪ gyɛ yɛ,
ndaga ɪ gyɛ kakɛ sasapʊ nɪɪ asɪn
nɪmʊ a maa waa.
22 Ɪmʊ nɪɪ ɪ bɪla i tii sʊ ɪ gyɛ yɛ, anɛ
akyɪɪ mʊ akʊ ba yɛgɛ nɪɪ i kyinkyin
anɛ. Ba kpee kakyan mʊ asɛ naa loo
to nyenyenfuu nɪmʊ,
23 amaa ba man wu mu kibuni mʊ.
Ba ba tɔwɛ anɛ yɛ ba nyɛ ansi sʊ
kɪlɛɛkaapʊ nɪɪ ba wu Ɪbwaarɛ n bɔɔ
ba maa tɔwɛ bamʊ yɛ Yesu bʊ nkpa
tɔ.
24 Nɪɪ anɛ tɔ akʊ ba kpee kakyan
mʊ tɔ nɪɪ ba naa wu kanan mʊ nɪɪ
akyɪɪ mʊ ba ba tɔwɛ mʊ, amaa ba
man wu mʊ."
25 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɪnɛ
kimelensi ndee? Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
fanɛ nfɛɛrɛ i du swɪɪ-swɪɪ kanɪn, nɪɪ
fan mɛɛ kɔɔlɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ

atɔwɛpʋ ba wʋla tɔwɛ yıla mʋ gyii bilen?
26 Yɛ ı dagaa fɛɛ Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ o gyii falɛ awʋrʋfɔ pɔyı kɛ o loo mʋ bʋnyaa tɔ?”
27 Nıı Yesu maa piili lıı Mosesi nbara yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ kıkaapʋ mʋ sʋ mʋ, ɔ lɛɛ asın mʋ nıı Asınkyan yılasa mʋ kpini ı tɔwɛ lıı mʋ sʋ mʋ kaapʋ bamʋ.
28 Ba maa tiri kadɛ-bi mʋ nıı bee kpee mʋ tɔ mʋ, nıı Yesu waa fɛɛ maa biti ɔ kyʋn kadɛ mʋ sʋ.
29 Amaa ba kʋlɛ mʋ gaa tɔwɛ yɛ, “Dɛ anɛ asɛ, lıı fɛɛ saŋa kyʋn, kyɔwɛ lʋwɛ.” Ɩmʋ sʋ o loo naa kyına bamʋ asɛ.
30 Saŋa mʋ nıı maa bamʋ ba kyına kɛ ba gyii mʋ, ɔ taa bodobodo nıı ɔ fwaala Ɩbwaarɛ, nıı ɔ kpɛɛ kımʋ tɔ nıı ɔ taa sa bamʋ.
31 Tʋtɔ nıı bamʋ ansi i bugi nıı ba bıı mʋ, nıı ɔ nyaa bamʋ ansi sʋ.
32 Nıı ba taasɛ abaa yɛ, “Saŋa mʋ nıı anaa mʋ an naa ɔkpa tɔ nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa anɛ nıı ɛɛ lɛɛ Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʋ ɛɛ kaapʋ anɛ mʋ, anɛ n-yıı ı man dii anɛ?”
33 Nıı ba kʋsʋ bwii kpee Gyerusalem bilen. Tʋtɔ maŋa nıı ba naa wu kudu ɔkʋ mʋ yɛ asa mʋ nıı ba bʋ bamʋ asɛ mʋ ba maa gyaŋɛ,
34 nıı bɛɛ tɔwɛ yɛ, “I gyɛ kesintin nın yɛ Ɔnyırıpɛ mʋ kyiŋi nıı ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ Simon.”
35 Tʋtɔ nıı asa anyɔ mʋ gbaa ba tɔwɛ kʋtɔ mʋ nıı kı waa ɔkpa tɔ yɛ kanan mʋ nıı ba bıı Yesu saŋa mʋ nıı ɔ kpɛɛ bodobodo mʋ tɔ mʋ.

Yesu lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ mʋ abıılapʋ mʋ

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

36 Ba maa san ba yılɛ bɛɛ tɔwɛ falɛ asın mʋ, nıı Yesu gbaa-gbaa ba yılɛ bamʋ tɔ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, “Keyuula kı ba fanɛ sʋ.”
37 Bamʋ nkɔlɔ n ŋmaa bamʋ nıı kufuu kı kıtaa bamʋ, nıı ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ba wu obuni nın.
38 Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Mınɛ ı waa nıı ı tɔɔrɔɔ fanɛ, nıı mınɛ ı waa nıı fan san fen gyii ımɔɔrɛ fanɛ nfɛɛrɛ tɔ?
39 Fan kıı mɛ abaa yɛ mɛ ayaa. Man gyɛ mɛ nın abɛɛ? Fan mata mɛ kɛ fan kıı, obuni man sʋ kayıı-wʋlɛ yɛ awuya, fɛɛ kanan mʋ nıı n sʋ falɛ?”
40 Maa tɔwɛ falɛ lʋwɛ mʋ, ɔ taa mʋ abaa yɛ mʋ ayaa kaapʋ bamʋ.
41 Ba maa man pııta kɔɔlɛ mʋ gyii lıı kensi-gyii yɛ adangana nımʋ sʋ mʋ, ɔ taasɛ bamʋ yɛ “Fan sʋ agyitɔ kʋ nfıı fan gyii?”
42 Nıı ba taa ɔkın ŋasısa kıdıyɛ sa mʋ,
43 nıı ɔ kɔɔlɛ kımʋ wɛ bamʋ ansi tɔ tʋtɔ.
44 Ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Saŋa mʋ nıı n kyına n bʋ fanɛ asɛ mʋ, n tɔwɛ fanɛ asın nımʋ yɛ, asın kʋmaa mʋ nıı ba kyʋrɔɔ yıla lıı mɛ sʋ, Mosesi nbara tɔ yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ kıkaapʋ yɛ Ɩlʋn mʋ tɔ mʋ, ı dagaa fɛɛ ı maa ba tɔ.”
45 Nıı o bugi bamʋ nfɛɛrɛ kɛ ba nyɛ nu Asınkyan yılasa mʋ kasɛ.
46 Ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Asın mʋ ı tɔwɛ yɛ, Ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ ii biti o gyii awʋrʋfɔ kɛ o wu, kɛ o kyiŋi lıı alewupu tɔ kakɛ sasapʋ.
47 Nıı ı dagaa fɛɛ ba tɔwɛ Asın danbırasa mʋ sa asa kpini mʋ kıtıı tɔ, kɛ asa ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lıı alibi tɔ ba Ɩbwaarɛ asɛ kɛ ɔ taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ. Nıı ı dagaa fɛɛ ba piili asın nımʋ kıtɔwɛ lıı Gyerusalem kadɛ tɔ.
48 Fanɛ ı gyɛ kesintin agyipu lıı atɔ nımʋ kpini sʋ.
49 N biti n bıya fanɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ nıı mɛ-Sɛ kyına da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa fanɛ mʋ. Amaa fan kyına kadɛ lala nımʋ tɔ naa fʋʋ saŋa mʋ nıı Kayaayu mʋ ɔlʋn mʋ ii biti ɔ lıı sʋsʋ ba fanɛ sʋ.”

Ɩbwaarɛ ɔlʋn kukuri Yesu kpee sʋsʋ

(Maki 16:19-20; Asunpu 1:9-11)

50 Yesu maa taa mʋ abıılapʋ mʋ lıı Gyerusalem kadɛ tɔ bee kpee naa tiri Betani kadɛ tɔ. Tʋtɔ nıı ɔ kʋsaa mʋ abaa sʋsʋ nıı, ɔ waa bamʋ kusee.

51 Maa dan san ɛɛ waa bamʊ kusee
maŋa nɪɪ ɓwaarɛ taa mʊ lɪɪ bamʊ
asɛ kpee sʊsʊ.
52 Nɪɪ ba muŋa sun mʊ nɪɪ ba taa
kensi-gyii lala bwii kpee Gyerusalem
kadɛ tɔ.
53 Nɪɪ ba kyaga sʊ kyɪna kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ bɛɛ yɪn
ɓwaarɛ.

Yesu Krisito Asɪn Danbɪrasa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Gyɔn
kyʊrɔɔ mʊ

Ɪbwaarɛ Kɔnɔ Tɔ Asɪn Mʊ Ba Bilɪŋi Nyɪmɪsa

1 Lɪɪ npiili asɛ, pɔyɪ kɛ Ɪbwaarɛ ɔ tʊʊ dulinyaa mʊ, ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ bʊ tɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ maa Ɪbwaarɛ ɪ bʊ tɔ, nɪɪ Kɔnɔ tɔ Asɪn maŋa ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ.
2 Lɪɪ koo npiili asɛ mʊ, Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ maa Ɪbwaarɛ ɪ bʊ tɔ.
3 Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ sʊ nɪɪ ɔ bɔla tʊʊ kʊtɔ kʊmaa. Sɛhn man bʊ tɔ nɪɪ man gyɛ mʊ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ sʊ nɪɪ ɔ bɔla sʊ tʊʊ kɪmʊ.
4 Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ tɔ nɪɪ nkpa ɪ bʊ, nɪɪ nkpa maŋa ɪɪ ŋmaŋɛ tɔ ɪɪ sa asa kpini.
5 Kaŋmaŋɛ mʊ ɪɪ ŋmaŋɛ kitentenbiri tɔ, nɪɪ kitentenbiri mʊ man taalɛ dunla kaŋmaŋɛ mʊ kakaakʊ.
6 Ɔnyɪn kʊ kyɪna ɔ bʊ tɔ, nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʊ, bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyɔn.
7 Gyɔn ba nɪn ɔ ba tɔwɛ kesintin asɪn lɪɪ kaŋmaŋɛ mʊ sʊ sa asa, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ nyɛ nu kɛ ɔ kɔɔlɛ gyii.
8 Man gyɛ Gyɔn gbaa-gbaa ɪ gyɛ kaŋmaŋɛ mʊ, mɛɛ mʊ ba nɪn kɛ ɔ ba tɔwɛ asɪn lɪɪ kaŋmaŋɛ mʊ sʊ.
9 Kesintin kaŋmaŋɛ mʊ nɪɪ kɪɪ ŋmaŋɛ sa asa kpini mʊ, kɪɪ ba dulinyaa tɔ.
10 Dulinya nɪmʊ tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ wʊla ɔ bʊ. Nɪɪ mʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla tʊʊ dulinyaa mʊ, nkɛɛ dulinyaa asa ba man bɪɪ mʊ.
11 Ɔ ba mʊ gbaa-gbaa mʊ ɔsʊwʊlɛ sʊ, amaa mʊ gbaa-gbaa asa ba man kɔɔlɛ mʊ.
12 Amaa asa mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ, nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ kpini mʊ, ɔ sa bamʊ ɔkpa yɛ ba be bilɪŋi Ɪbwaarɛ mu-bii ana.
13 Ba man bilɪŋi mu-bii ana bɔla nyɪmɪsa kakʊʊgɛ sʊ, abɛɛ nyɪmɪsa kɔkɔlɔ biti sʊ, abɛɛ ɔnyɪn kebiti sʊ. Amaa Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa ɪɪ yɛgɛ nɪɪ ba be bilɪŋi mu-bii ana.
14 Nɪɪ Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ Kɔnɔ tɔ Asɪn mʊ ba bilɪŋi nyɪmɪsa, nɪɪ ɔ ba kyɪna anɛ asɛ kasɛ sʊ. An wu mʊ bʊnyaa kparɛ, mʊ nɪɪ ɪ kaapʊ fɛɛ, mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii kʊlʊn kpen mʊ. Nɪɪ kabwaala yɛ kesintin kɪ bɔla mʊ.
15 Mʊ asɪn nɪɪ Gyɔn daa ɛɛ tɔwɛ ɛɛ kaapʊ tɔ, nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ kenken yɛ, "Ɔnɪmʊ asɪn nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ, nɪɪ n tɔwɛ yɛ, 'Ɔmʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ kamaa tɔ ɛɛ ba mʊ kyɔ mɛ, nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ pɔyɪ nɪɪ ba kʊʊgɛ mɛ mʊ.' "
16 Lɪɪ mʊ kabwaala mʊ nɪɪ kɪ bɔla mʊ tɔ gaa sʊ mʊ, anɛ kpini an nyɛ kusee kʊkyɔ-kʊkyɔ.
17 Ɪbwaarɛ bɔla Mosesi sʊ taa nbara mʊ sa. Amaa kabwaala yɛ kesintin bɪrɛ bɔla Yesu Krisito sʊ nɪn ba.
18 Nɪɪ ɔkʊ man pɪɪta wu Ɪbwaarɛ kakaakʊ, amɔɔ mu-bii kʊlʊn mʊ nɪɪ ngbaa mʊ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ bʊ Ɪbwaarɛ asɛ mʊ, ɪ lɛɛ Ɪbwaarɛ kedubi kaapʊ.

Gyɔn Okyugyeepu Tɔwɛ Asɪn Lɪɪ Yesu Sʊ
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Luka 3:1-8)

19 Nɪɪ Gyiwu abi alʊnpʊ mʊ nɪɪ ba bʊ Gyerusalem mʊ ba sun Ɪbwaarɛ aseepu yɛ Lewi abi * Gyɔn asɛ ba naa taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ?"
20 Nɪɪ Gyɔn man kina kɪtɔwɛ, amaa ɔ tɔwɛ bugi tɔ yɛ, "Man gyɛ mɛ ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ."
21 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Kanɪn bɪrɛ, anɪmʊ ɪ gyɛ fʊ? Fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Eligya mʊ?"
Nɪɪ ɔ yɛ, "Ayee! Man gyɛ mɛ ɪ gyɛ Eligya."
Nɪɪ ba bɪla taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ an kɪɪ mʊ ɔkpa mʊ?"

* **1:19 1:19** Lewi abi ba gyɛ asa mʊ nɪɪ bɛɛ kyɛ Ɪbwaarɛ aseepu mʊ bamʊ kusun mʊ tɔ.

Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ayee.”
22 Ɪmʊ kamaa mʊ ba bıla taasɛ yɛ,
“Anımʊ bırɛ ı gyɛ fʊ? Lɛɛ kɔnɔ sa
anɛ, kɛ a nyɛ asın kʊ naa tɔwɛ bamʊ
nıı ba sun anɛ mʊ. Ɔsa mɔɔ bırɛ
gbaa ı gyɛ fʊ?”
23 Nıı Gyɔn lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ ı
gyɛ ɔbʊlɛ mʊ nıı kii kuusi ofuli sʊ
yɛ, ‘Fan kyiigi ɔkpa mʊ sa Ɔnyırıpɛ
mʊ.’ Falɛ nıı Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ
Isaya kyʊrɔɔ yıla Ɪbwaarɛ asın mʊ
tɔ mʊ.”
24 Nıı Farasii abi akʊ ba sun nbɔɔ
Gyɔn asɛ,
25 ba naa taasɛ mʊ yɛ, “Fʊ maa
man gyɛ Krisito mʊ, abɛɛ Eligya,
abɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ, mınɛ
ı waa sʊ nıı fii gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee?”
26 Gyɔn lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, “N
sʊ nkyu nın n gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee. Amaa ɔkʊ yılɛ fanɛ tɔ
nıı fan man nyi mʊ.
27 Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ bʊ mɛ kamaa
tɔ ɛɛ ba mʊ. Amaa n man dagaa
gbaa n saŋɛ mʊ asıbıta ıfɛ.”
28 Asın nımʊ kpini ı waa Betani
kadɛ tɔ nın. Betani bʊ Gyɔdan ɔbʊn
benbe kyɔwɛ ɔlııkpa, katın mʊ nıı
Gyɔn ii gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee
mʊ.

Yesu, Ɪbwaarɛ Kabʊlʊpʊ mʊ

29 Ɪmʊ lııkaakɛ Gyɔn maa wu Yesu
maa naa ɛɛ ba mʊ asɛ mʊ, ɔ tɔwɛ
yɛ, “Fan kıı, ɔnımʊ ı gyɛ Ɪbwaarɛ
kabʊlʊpʊ, mʊ nıı ee biti ɔ taa mʊ
n-yıı lɛɛ saraga kɛ asa kpini ba nyɛ
alibi kıtaakɛɛ mʊ.
30 Ɔnımʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı n wʊla n
tɔwɛ mʊ asın yɛ, ‘Ɔnyın kʊ bʊ mɛ
kamaa ɛɛ ba, nıı ɔ kyɔ mɛ, lıı fɛɛ ɔ
wʊla ɔ bʊ tɔ pɔyı nıı ba kʊʊgɛ mɛ.’
31 Mɛ gbaa-gbaa mɛ bırɛ n man n
daa n nyi mʊ, amaa kʊtɔ mʊ sʊ nıı
Ɪbwaarɛ sun mɛ yɛ n ba gyee asa
Ɪbwaarɛ kekyugyee mʊ, kɛ n ba nyɛ
lɛɛ mʊ ifuli kaapʊ Ɪsırayı abi mʊ.”
32 Nıı Gyɔn gyii ımʊ kesintin tɔwɛ
yɛ, “N wu Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kı
maa kpılıgɛ lıı sʊsʊ fɛɛ kuwura-lɔpɔ
nıı kı ba kyına sii mʊ sʊ.
33 Naafɔɔ ngbaa mɛ n man n wʊla
n nyi mʊ, amaa Ɪbwaarɛ mʊ nıı o
sun mɛ yɛ n ba gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee mʊ, ı tɔwɛ mɛ yɛ, ‘Ɔmʊ
nıı fʊ kan wu mɛ Kayaayu kı maa
kpılıgɛ lıı sʊsʊ ba kyına sii mʊ sʊ
mʊ, mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ee biti ɔ taa
mɛ Kayaayu mʊ gyee asa.’
34 N wu ınımʊ kpini nıı n gyii ımʊ
kesintin yɛ ɔnımʊ ı gyɛ Ɪbwaarɛ
Mu-Bii mʊ.”

Yesu Abıılapʊ Gyankpaasa

35 Lııkaakɛ mʊ, Gyɔn maa mʊ
abıılapʊ anyɔ ba bıla ba yılɛ tʊtɔ.
36 Maa wu Yesu maa naa ɛɛ kyʊn
mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ, “Fan kıı, Ɪbwaarɛ
Kabʊlʊpʊ mʊ ndee!”
37 Gyɔn abıılapʊ anyɔ mʊ ba maa
nu maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı ba buu
Yesu.
38 Yesu maa biliŋi kıı mʊ, o wu ba
maa buu mʊ, nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ,
“Mınɛ nıı fen biti?”
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Rabi, fınɛ
nıı fʊ tɛ?” (Rabi kasɛ ı gyɛ yɛ
Ɔkaapʊpʊ).
39 Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Fan ba kıı
katın mʊ nıı n tɛ.”
Ɪmʊ sʊ ba buu mʊ naa wu katın
mʊ nıı ɔ tɛ. Saŋa maŋa tɔ gyɛ
kalaatıpwɛ sʊ kerefi ana tɔ. Nıı ba
kyına mʊ asɛ kakɛ maŋa.
40 Asa anyɔ mʊ nıı ba nu asın
mʊ nıı Gyɔn tɔwɛ, nıı ba buu Yesu
mʊ, bamʊ tɔ ɔkʊ ı gyɛ Simon Pita
mu-supu Andiruwu.
41 Kʊtɔ mʊ nıı Andiruwu
gyankpaa waa ı gyɛ yɛ, o biti mʊ-daa
Simon nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “An wu
Mesaya† mʊ.” Mesaya mʊ kasɛ ı gyɛ
yɛ, Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ yɛ ɔ
ba mɔlıgɛ asa.
42 Nıı Andiruwu taa mʊ-daa Si-
mon kpee Yesu asɛ.
Yesu kıı mʊ, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
“N nyi fɛɛ fʊ ı gyɛ Simon, Gyɔn
mu-bii-nyınsa mʊ. Amaa bee biti ba
tıı fʊ yɛ Kefasi” (Giriki katɔwɛ tɔ ı

† **1:41 1:41** Hibriwu katɔwɛ tɔ mʊ, bɛɛ tıı Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlıgɛ asa mʊ yɛ ‘Mesaya’, nıı Giriki katɔwɛ tɔ mɔɔ bɛɛ tıı mʊ yɛ Krisito.

gyɛ yɛ Pita, nıı kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ kıfʊlɛ.)

Yesu Tıı Filipu Maa Nataneli

43 Ɪmʊ lııkaakɛ mʊ, Yesu waa nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti o kpee Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. O wu Filipu, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ba buu mɛ!"

44 Filipi lıı Betisayida kadɛ tɔ nın tʊtɔ nıı Andiruwu maa Pita gbaa ba lıı.

45 Nıı Filipu wu Nataneli nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "An wu ɔmʊ nıı Mosesi wʊla kyʊrɔɔ mʊ asın waa Nbara ıwʊlɛ tɔ, nıı Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ gbaa ba kyʊrɔɔ mʊ asın yıla mʊ. Mʊ ı gyɛ Yesu, Gyosefu nıı ɔ lıı Nasareti kadɛ tɔ mʊ mu-bii."

46 Nıı Nataneli taasɛ mʊ yɛ, "Amɔɔ, kʊtɔ danbırasa kʊ ı taalɛ lıı Nasareti kadɛ tɔ?"

Tʊtɔ nıı Filipu tɔwɛ mʊ yɛ, "Ba kıı."

47 Yesu maa wu Nataneli maa naa ɛɛ ba mʊ asɛ mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ, "Kesintin tɔ, Ɪsırayı ɔnyın gbaa-gbaa ndee, nıı antıŋɛsa kʊ man bʊ mʊ tɔ."

48 Nıı Nataneli taasɛ Yesu yɛ, "Nɛnɛ nıı fʊ waa fii nyi mɛ?" Yesu lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "N wu fʊ saŋa mʊ nıı fʊ bʊ figi onyin tɔ, pɔyı nıı Filipu tıı fʊ mʊ."

49 Nıı Nataneli tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, fʊ ı gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ! Nıı fʊ ı bıla fʊ gyɛ Ɪsırayı abi Owura mʊ."

50 Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "N maa tɔwɛ fʊ yɛ, n wu fʊ fʊ maa bʊ figi onyin tɔ sʊ nıı fʊ kɔɔlɛ gyii? Fii biti fʊ ba wu atɔ damantɛ mʊ nıı ı kyɔ ınımʊ gbaa."

51 Nıı Yesu bwii kyaga sʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, fanɛ kpini fen biti fan wu sʊsʊ maa bugi tɔ, kɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ba ba bee dii bɛɛ kpılıgɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa sʊ."

2

Yesu biliŋaa nkyu waa nta kıkyııfɔ tɔ

1 Nkɛ nsa kamaa mʊ, ba kpıı ɔkyııfɔ Kena kadɛ tɔ Galile Ɔsʊwʊlɛ sʊ. Yesu mu-nyi bʊ tʊtɔ.

2 Nıı ba da kıbaa tɔ tıı Yesu maa mʊ abıılapʊ gbaa kıkyııfɔ mʊ tɔ.

3 Saŋa mʊ nıı nta ı pwagɛ bamʊ mʊ, Yesu mu-nyi tɔwɛ mʊ yɛ, "Bamʊ nta ı lʊwɛ."

4 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkyıı, man tɔwɛ mɛ kʊtɔ mʊ nıı n waa. Mɛ saŋa* man pıı fʊʊ."

5 Nıı mu-nyi tɔwɛ nta ayɛpʊ mʊ yɛ, "Kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa mʊ, fan waa."

6 Nıı nkyu afʊlɛ alan asiye ı yılɛ tʊtɔ, ımʊ nıı ba sʊ bɛɛ waa Gyiwu abi anaana-tɔ ineesi kıfwıı. Nıı kʊfʊlɛ kılan kʊmaa kı taalɛ gyii ıgalɔn adʊnyɔ abɛɛ adısa.

7 Nıı Yesu tɔwɛ nta ayɛpʊ mʊ yɛ, "Fan saa nkyu bɔla alan mʊ kpini." Ɪmʊ sʊ ba saa nkyu bɔla alan mʊ kpini bılıbılı.

8 Nıı ɔ tɔwɛ ba mʊ yɛ, "Fan nyɛ ımʊ ıkʊ naa sa nta ayɛpʊ ɔbılısa mʊ."

Nıı ba waa kanın.

9 Nta ayɛpʊ ɔbılısa mʊ maa daa nuu nkyu mʊ nıı i biliŋi nta mʊ kıı mʊ, o wu fɛɛ ı bʊrɔn. Ɔ man nyi katın mʊ nıı ı lıı, amaa ayɛpʊ mʊ nıı ba saa nkyu mʊ bırɛ be nyi. Nıı ɔ tıı ɔkyııfɔ mu-kuli mʊ lıı ıkaa sʊ.

10 Nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa nımʊ ı daa kılɛɛ nta danbırasa pɔyı. Nıı saŋa mʊ nıı ɔkʊmaa nımʊ nuu bʊʊ mʊ, kɛ ɔ lan bıya nta mʊ nıı ı man bʊrɔn mʊ. Amaa fʊ taa ımʊ nıı ı bʊrɔn yıla ba fʊʊ saŋa nımʊ."

11 Ɪnımʊ ı gyɛ asın kyinkyinsa gyankpaasa mʊ nıı Yesu waa. Ɔ waa ımʊ Kena kadɛ tɔ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Tʊtɔ nıı ɔ lɛɛ mʊ bʊnyaa mʊ kaapʊ. Nıı mʊ abıılapʊ mʊ ba kɔɔlɛ mʊ gyii.

12 Ɪnımʊ kamaa mʊ maa mu-nyi yɛ mu-supu ana yɛ mʊ abıılapʊ ba lıı tʊtɔ kpee Kapanum kadɛ tɔ. Nıı ba kyına tʊtɔ nkɛ nkʊ.

* **2:4 2:4** Ɪnımʊ ıı kaapʊ saŋa mʊ nıı Yesu bʊnyaa mʊ ii biti ɔ lıı ofuli, kɛ asa ba bıı fɛɛ mʊ ı gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii mʊ.

Yesu lɔŋɔ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ
(Matiwu 21:12-13; Maki 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kɪ san gbɛrɛɛ kɪ fʋʋ mʋ, Yesu kpee Gyerusalem kadɛ tɔ.
14 Maa fʋʋ tʋtɔ mʋ, nɪɪ o kpee kabwaarɛ-sunkpa opula mʋ tɔ. Nɪɪ o wu anyɪn akʋ ba maa fɛ ɪnaatɛ, yɛ nbʋlʋpʋ yɛ awura-lɔpɔ yɛgɛ akʋ mɔɔ ba tɛ iteeburu asɛ bɛɛ kyɛrɛ afulee.†
15 Nɪɪ ɔ taa ɔfɛ waa kʋkyʋkyʋʋ gyan bamaa bamʋ ɪnaatɛ yɛ nbʋlʋpʋ lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa opula. Nɪɪ ɔ yasɛ bamʋ afulee abi tɔ, nɪɪ ɔ bala bamʋ iteeburu bun.
16 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ fɛ awura-lɔpɔ mʋ yɛ, "Fan lɛɛ bamʋ lɪɪ nfɪɪ. Fan man taa Mɛ-Sɛ ayɛ biliŋi kɪgya ogyikpa."
17 Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba nyiŋi Asɪnkyan yɪlasa mʋ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "Kebiti mʋ nɪɪ n sʋ sa kab-waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ kii gyii mi kumu."
18 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʋ ba taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ asɪn kyinkyinsa nɪɪ fɪɪ taalɛ waa kaapʋ anɛ, kɛ ɪ kaapʋ fɛɛ fʋ sʋ ɔkpa fʋ waa ɪnɪmʋ?"
19 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ kɪŋasan tɔ yɛ "Fan boyi kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʋ, kɛ n taa nkɛ nsa kʋsaa kɪmʋ yii."
20 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba taasɛ mʋ yɛ, "Nsu adɪna yɛ asiye nɪɪ ba taa pɔyɪ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nɪmʋ, nɪɪ fɛɛ fʋ fʋ yɛ fɪɪ taalɛ taa nkɛ nsa kʋsaa kɪmʋ yii?"
21 Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ nɪɪ Yesu tɔwɛ kɪmʋ asɪn falɛ, ɪ gyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ kayɪɪ-wʋlɛ nɪn, man gyɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ gbaa-gbaa.
22 Ɪmʋ sʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ mʋ, mʋ abɪɪlapʋ mʋ ba nyiŋi yɛ ɔ wʋla tɔwɛ bamʋ ɪnɪmʋ. Nɪɪ ba kɔɔlɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ yɛ asɪn mʋ nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ mʋ gyii.
23 Asɪn kyinkyinsa kʋkyɔ mʋ nɪɪ ɔ waa Gyerusalem kadɛ tɔ saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi bee gyii bamʋ Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ mʋ, asa gaalaagaa ba wu nɪɪ ba kɔɔlɛ mʋ gyii.
24 Amaa Yesu bɪrɛ, ɔ man taa mʋ n-yɪɪ tʋʋ bamʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ o nyi kanan mʋ nɪɪ asa kpini ba du.
25 Nɪɪ ɪ man tiri mʋ fɛɛ ɔkʋ ɔ tɔwɛ mʋ kanan mʋ nɪɪ asa ba du, lɪɪ fɛɛ o nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋ asa nkɔlɔ tɔ.

3

Yesu kaapʋ Ɔbɪlɪsa Nikodemusi

1 Ɔnyɪn kʋ lɪɪ Farasii* kʋbʋ mʋ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Nikodemusi, ɔ gyɛ Gyiwu abɪlɪsa mʋ tɔ ɔkʋ nɪn.
2 Mʋ ɪ ba Yesu asɛ kagyanbwɛ kʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʋpʋ, an nyi yɛ Ɩbwaarɛ i sun fʋ yɛ fʋ ba kaapʋ anɛ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʋ mɛɛ taalɛ waa asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ fɪɪ waa falɛ, amɔɔ Ɩbwaarɛ tii mʋ sʋ."
3 Nɪɪ Yesu lɪɪ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ wu kɛ ɔ bɪɪ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ, amɔɔ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba bwii kʋʋgɛ mʋ."
4 Nɪɪ Nikodemusi taasɛ yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ ba bɪla yɛ ba kʋʋgɛ nyɪmɪsa mʋ nɪɪ ɔ tɛɛ dan? Ɛ taalɛ bɪla bwii loo mu-nyi ɔtɔ tɔ kɛ ba kʋʋgɛ mʋ?"
5 Nɪɪ Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fʋ kesintin yɛ ɔkʋ man bʋ tɔ ɔ taalɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ, amɔɔ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba gyee mʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee maa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kigyee, kɛ ɔ nyɛ kakʋʋgɛ pʋpwɛ.
6 Nyɪmɪsa kʋʋgɛ nyɪmɪsa fɛɛ mu keduli nɪn, nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪ kʋʋgɛ nyɪmɪsa fɛɛ Ɩbwaarɛ keduli nɪn.
7 Man yɛgɛ i kyinkyin fʋ fɛɛ, n maa tɔwɛ fʋ yɛ ɪ dagaa ba bwii kʋʋgɛ ɔkʋmaa nɪmʋ.

† **2:14 2:14** Gyiwu abi ba sʋ bamʋ afulee bɛɛ kyɛrɛ Roma abi afulee. * **3:1 3:1** Farasii abi ba gyɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ anyipu mʋ nɪɪ bɛɛ kaapʋ fɛɛ bee sun Ɩbwaarɛ ba kyɔ ɔkʋmaa nɪmʋ.

8 Afuu ıı da ii kpee katın mʊ nıı ii
biti. Fii nu ımʊ sʊ, amaa fʊ man nyi
katın mʊ nıı ıı lıı yɛ katın mʊ nıı
ii kpee. Kanın nıı ɔkʊmaa mʊ nıı
ba kʊʊgɛ mʊ Ibwaarɛ Kayaayu mʊ
tɔ mʊ du."
9 Nıı Nikodemusi taasɛ yɛ, "Nɛnɛ
nıı ınımʊ ı taalɛ waa?"
10 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N nyi fʊ
maa gyɛ Isırayı ɔkaapʊpʊ kparɛ, nıı
fʊ man nu ınımʊ kasɛ?
11 N tɔwɛ fʊ kesintin yɛ, ımʊ nıı
an nyi mʊ nıı an tɔwɛ, nıı ımʊ nıı
an wu mʊ, nıı an lɛɛ an tɔwɛ. Amaa
fan mɛɛ kɔɔlɛ anɛ asın tɔwɛsa fen
gyii.
12 N maa tɔwɛ fanɛ kasɛ sʊ asın
nıı fan maa kɔɔlɛ gyii falɛ mʊ, nɛnɛ
nıı fan taalɛ kɔɔlɛ sʊsʊ asın gyii?
13 Ɔkʊ man pııta lıı kasɛ sʊ
kpee sʊsʊ, amɔɔ mɛ, Daadimaadi
Obii-nyınsa mʊ nıı n lıı sʊsʊ ba kasɛ
sʊ mʊ.
14 Saŋa mʊ dıdaa mʊ, fɛɛ kanan
mʊ nıı Ibwaarɛ yɛgɛ nıı Mosesi
taa ɔpɔlɛ ŋalıgɛ waa kınansɛ† nıı
ɔ maalɛ oyu, kʊsaa kımʊ ifuli mʊ
sʊ, nıı asa ba kıı nıı ba nyɛ nkpa
mʊ, kanın maŋa nıı ii tiri fɛɛ ba
kʊsaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyınsa
mʊ sʊsʊ,
15 kɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ mɛ
gyii mʊ ɔ nyɛ nkpa kakpaa.
16 "Lıı kanan mʊ nıı Ibwaarɛ sʊ
kebiti sa dulinyaa tɔ asa gaa sʊ mʊ,
ɔ lɛɛ mɛ, Mu-Bii kʊlʊn kpen mʊ sa,
fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii
mʊ, mɛɛ yɛ ɔ fɔyı, amaa ee biti ɔ
nyɛ nkpa kakpaa.
17 Lıı fɛɛ Ibwaarɛ man sun mɛ,
Mu-Bii mʊ ba dulinyaa nımʊ tɔ, yɛ
n ba bun kımʊ tɔ asa kʊpwɛ, amaa
o sun mɛ nın yɛ n ba waa bamʊ
ɔmɔlıgɛpʊ.
18 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ mɛ
gyii mʊ, Ibwaarɛ mɛɛ yɛ o bun mʊ
kʊpwɛ, amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man
kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, Ibwaarɛ wʊla bun
mʊ kʊpwɛ. Lıı fɛɛ ɔ man kɔɔlɛ mɛ,
Ibwaarɛ Mu-Bii kʊlʊn kpen mʊ gyii.
19 Kanan mʊ nıı kʊpwɛ kubun
mʊ kı ba mʊ ı gyɛ yɛ, ıŋmaŋɛsa
mʊ ı lıı sʊsʊ nın ba dulinyaa tɔ,
amaa asa bee biti kitentenbiri mʊ
ba kyɔ ıŋmaŋɛsa mʊ, lıı fɛɛ bamʊ
asunsunsa ı gyɛ alibi nın.
20 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa
alibi mʊ ii kisi ıŋmaŋɛsa mʊ, nıı ɔ
mɛɛ ba ıŋmaŋɛsa mʊ tɔ, kɛ mu alibi
ı ba lıı ifuli.
21 Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa
atɔ mʊ nıı ı dɛ ɔkpa mʊ bırɛ, ɛɛ ba
ıŋmaŋɛsa mʊ tɔ, kɛ asa ba nyɛ wu
fɛɛ mʊ atɔ waasa mʊ ı gyɛ ımʊ nıı
Ibwaarɛ ii biti."

Yesu maa Gyɔn Okyugyeepu

22 Inımʊ kamaa mʊ Yesu maa
mʊ abıılapʊ ba lıı Gyerusalem kpee
Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ. Ɔ kyına tʊtɔ
nkɛ nyɔ kʊ maa bamʊ, nıı o gyee asa
Ibwaarɛ kekyugyee.
23 Kanın saŋa maŋa nıı Gyɔn
Okyugyeepu mʊ gbaa bʊ Anon kadɛ
mʊ nıı ki tiri Salim mʊ tɔ. Ee gyee
asa Ibwaarɛ kekyugyee, lıı fɛɛ nkyu
ı kyına ı kyɔ tʊtɔ gaa, nıı asa bee
kpee mʊ asɛ yɛgɛ ee gyee bamʊ.
24 Saŋa maŋa, ba man pııta tii
Gyɔn obu.
25 Nıı ımɔɔrɛ ı tıyɛ Gyɔn abu-
upu yɛ Gyiwu nyımısa kʊ nsana lıı
anaana tɔ ineesi kıfwıı sʊ.
26 Nıı Gyɔn abıılapʊ ba ba mʊ
asɛ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ,
ɔnyın mʊ nıı an wu mʊ Gyɔdan
ɔbʊn benbe mʊ, ɔmʊ nıı fu gyii mʊ
asın kesintin mʊ gbaa ii gyee asa
Ibwaarɛ kekyugyee, yɛgɛ asa kpini
bee kpee mʊ asɛ."
27 Nıı Gyɔn lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Nıı
Ibwaarɛ man kan taa kʊtɔ kʊ sa ɔkʊ
mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ nyɛ kımʊ.
28 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen biti
fan gyii mɛ kesintin fɛɛ, n wʊla
tɔwɛ fanɛ yɛ, 'Man gyɛ mɛ ı gyɛ
Krisito, Ɔmʊ nıı Ibwaarɛ wʊla lɛɛ
mʊ.' Amaa Ibwaarɛ sun mɛ nın yɛ
n gyankpaa ba lɔŋɔ ɔkpa yıla mʊ."

† **3:14 3:14** Saŋa mʊ nıı Ɔnyırıpɛ bııtɛ Isırayı abi kʊsʊ, nıı o sun ananse nıı ba be duŋi bamʊ mʊ, ɔ tɔwɛ Mosesi yɛ ɔ waa ɔpɔlɛ kınansɛ maalɛ oyu sʊ. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı kınansɛ dun mʊ, nıı ɔ kʊsʊ mu ansi kıı kıbılıtɔ kınansɛ mu, nyɛ alanfıya.

29 Nɪɪ ɔ bɔ kɪŋasan yɛ, "Ɔmʊ nɪɪ ɔ
sʊ ɔkyɪɪfɔ mʊ ɪ gyɛ ɔkyɪɪfɔ mu-kuli.
Ɔkyɪɪfɔ mu-kuli mʊ kyɛmɪnɛ bɪrɛ ɛɛ
yɪlɛ ee gyoo nɪn. Nɪɪ ɔ kan nu mʊ
ɔbʊlɛ mʊ, mu ansi i gyii. Kanɪn
maŋa sʊ nɪɪ nbɪɪnbɪɪ mi ansi i gyii
gaa.
30 Ɪ dagaa fɛɛ Yesu kɪtɪɪ kɪ ba ki dii
ki tii sʊ, kɛ mɛ Gyɔn kɪtɪɪ mɔɔ kɪ ba
kasɛ.
31 "Ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ ba mʊ kyɔ
ɔkʊmaa nɪmʊ. Ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ kasɛ
sʊ mʊ gyɛ kasɛ nɪmʊ sʊ nyɪmɪsa
nɪn, nɪɪ kasɛ nɪmʊ sʊ asɪn nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ. Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ sʊsʊ mʊ kyɔ
ɔkʊmaa nɪmʊ.
32 Ɪmʊ nɪɪ o wu yɛ ɪmʊ nɪɪ o nu
mʊ, ɪmʊ kesintin nɪɪ ee gyii mʊ,
nkɛɛ ɔkʊ mɛɛ kɔɔlɛ mʊ kesintin
kigyii mʊ ee gyii.
33 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ
mʊ asɪn mʊ gyii mʊ, ɪmʊ ɪɪ kaapʊ
fɛɛ Ɪbwaarɛ gyɛ kesintin wuya.
34 Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun mʊ mʊ,
Ɪbwaarɛ asɪn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ, lɪɪ fɛɛ
Ɪbwaarɛ sa mʊ Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ
man sʊ ɔkaa.
35 Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ ii biti Mu-Bii
kʊlʊn mʊ, nɪɪ ɔ taa kʊtɔ kʊmaa waa
mʊ kɪbaa tɔ.
36 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
Mu-Bii mʊ gyii mʊ sʊ nkpa kakpaa.
Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ man nu sa Mu-Bii
mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ nkpa kakpaa,
amaa Ɪbwaarɛ agbʊ mʊ ɪ dɛ mʊ sʊ."

4

Yesu tɔwɛ
Kasamariya-kyɪɪ kʊ asɛ

1 Ɪ maa ba fɛɛ Yesu bɪɪ fɛɛ Farasii
abi mʊ ba nu yɛ ɛɛ nyɛ abɪɪlapʊ nɪɪ
ee gyee bamʊ Ɪbwaarɛ kekyugyee ɔ
kyɔ Gyɔn.
2 Kesintin tɔ bɪrɛ, Yesu gbaa-gbaa
man gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee,
amɔɔ mʊ abɪɪlapʊ nkʊn ii gyee asa.
3 Yesu maa bɪɪ kanɪn mʊ, ɔ kʊsʊ
lɪɪ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ bwii kpee
Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ.
4 Maa kpee mʊ ɪ dagaa maa bɔla
lɪɪ Samariya ɔsʊwʊlɛ sʊ.
5 Nɪɪ ɔ ba fʊʊ Samariya kadɛ mʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʊ yɛ Sikaa mʊ. Kanɪn
kadɛ maŋa kɪ bʊ tiri kasɛ mʊ nɪɪ
saŋa mʊ dɪdaa mʊ, Gyekobu taa sa
mu-bii Gyosefu mʊ.
6 Tʊtɔ nɪɪ Gyekobu kitiribo mʊ kɪ
bʊ. Yesu maa natɛ nɪɪ i nu mʊ mʊ,
ɔ naa kyɪna kitiribo mʊ asɛ. Saŋa
maŋa gyɛ kyɔwɛ amu nsana.
7 Yesu maa tɛ tʊtɔ mʊ, nɪɪ
Kasamariya-kyɪɪ kʊ ba ɔ ba saa
nkyu, nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Sa mɛ
nkyu kɛ n nuu."
8 Kanɪn saŋa maa mʊ Yesu
abɪɪlapʊ ba kyʊn kadɛ tɔ ba naa sɔɔ
agyitɔ.
9 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ lɛɛ Yesu kɔnɔ yɛ,
"Fʊ gyɛ Gyiwu obii nɪn, nɪɪ mɛɛ mɛ
n gyɛ Samariya obii nɪn. Mɪnɛ sʊ
nɪɪ fʊ kʊlɛ mɛ nkyu kɛ fu nuu?"
Ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ kanɪn lɪɪ fɛɛ Gyiwu
abi yɛ Samariya abi ba mɛɛ bʊga
lapɛ kʊlʊn.
10 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fʊ daa
fu nyi kakɛɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ sa,
yɛ mɛ mʊ nɪɪ n kʊlɛ fʊ nkyu falɛ
nɪn, naafɔɔ fʊ dɪn kʊlɛ mɛ kɛ n sa
fʊ nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa."
11 Tʊtɔ nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ taasɛ yɛ,
"Ɔbɪlɪsa, fʊ man sʊ kuuka, nɪɪ ki-
tiribo mʊ mɔɔ bʊ nyɛ. Fɪnɛ nɪɪ fii
biti fʊ nyɛ falɛ nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa
nkpa mʊ sa mɛ?
12 Anɛ naana Gyekobu ɪ sa anɛ
kitiribo maŋa. Mʊ gbaa-gbaa maa
mu-bii ana yɛ mʊ atɔbwaaya kpini
kɪmʊ tɔ nɪɪ ba nuu. Fɪɪ kaapʊ fɛɛ fʊ
kyɔ anɛ naana Gyekobu nɪn abɛɛ?"
13 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ o nuu nkyu nɪmʊ mʊ, bʊlɪfɔ ii
biti o bwii kɪtaa mʊ.
14 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nuu
nkyu mʊ nɪɪ n biti n sa mʊ mʊ,
bʊlɪfɔ man bɪla yɛ ɔ kɪtaa mʊ.
Kanɪn nkyu maŋa ii biti i biliŋi fɛɛ
nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ kyʊn mʊ tɔ, kɛ kɪɪ sa
mʊ nkpa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa."
15 Tʊtɔ nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ tɔwɛ yɛ,
"Ɔbɪlɪsa, n kʊlɛ fʊ nɪn, sa mɛ kanɪn
nkyu maŋa kɛ bʊlɪfɔ ɔ man bɪla
kɪtaa mɛ, kɛ n man bɪla n baa n sa
nkyu nfɪɪ."
16 Nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ,
"Bwii kpee naa tɪɪ fu-kuli kɛ fan ba."

17 Nıı ɔkyıı mʊ tɔwɛ mʊ yɛ, “N
man sʊ okuli.”
Nıı Yesu yɛ, “Fʊ tɔwɛ kesintin fɛɛ
fʊ man sʊ okuli.
18 Fʊ wʊla kili anyın anu nıı fʊ
yɛgɛ, nıı ɔnyın mʊ nıı faa mʊ fan tɛ
nbıınbıı falɛ gbaa, man gyɛ fu-kuli.
Ɪmʊ sʊ ımʊ nıı fʊ tɔwɛ falɛ gyɛ
kesintin nın.”
19 Nıı ɔkyıı mʊ tɔwɛ yɛ, “Ɔbılısa n
wu fɛɛ fʊ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın.
20 Anɛ naana ana Samariya abi
bırɛ kıbıı nımʊ sʊ nıı ba daa bɛɛ
sun Ɪbwaarɛ, amaa fanɛ Gyiwu abi
ıı tɔwɛ yɛ Gyerusalem ı gyɛ opula
mʊ nıı ı dagaa fɛɛ a sun Ɪbwaarɛ.”
21 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, “Ɔkyıı,
kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba,
nıı man gyɛ kıbıı kınımʊ sʊ abɛɛ
Gyerusalem nıı asa bee biti ba sun
Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ.
22 Fanɛ Samariya abi ı man nyi
Ɪbwaarɛ mʊ nıı fen sun danbırasa,
amaa anɛ Gyiwu abi bırɛ an nyi
Ɪbwaarɛ mʊ nıı an sun. Lıı fɛɛ
Ɪbwaarɛ kamɔlıgɛ mʊ kı bɔla Gyiwu
abi sʊ nın ba.
23 Saŋa kʊ ii biti ɔ ba, nıı kı
tɛɛ fʊʊ lʊwɛ, nıı kesintin asunpu
bee biti ba sun Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ
mʊ Kayaayu Kyırɛkyırɛ yɛ kesintin
tɔ. Kanın asunpu banımʊ falɛ nıı
Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʊ ii biti.
24 Ɪbwaarɛ gyɛ kayaayu nın, nıı
bamʊ nıı bee sun mʊ mʊ, ı dagaa
fɛɛ ba sun mʊ Kayaayu yɛ kesintin
tɔ.”
25 Nıı ɔkyıı mʊ tɔwɛ Yesu yɛ, “N
nyi fɛɛ Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ,
nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Krisito mʊ, ee biti
ba. Nıı ɔ kan ba mʊ, ee biti ɔ lɛɛ
kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı bʊ tɔ kaapʊ
anɛ.”
26 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “Mɛ, mʊ nıı n
tɔwɛ fʊ asɛ falɛ, mɛ ı gyɛ mʊ.”
27 Kanın saŋa maŋa nıı Yesu
abıılapʊ mʊ ba bwii lıı kadɛ tɔ ba.
Nıı ba maa wu Yesu maa ɔkyıı mʊ
ba maa tɛɛ bɛɛ tɔwɛ mʊ, i kyinkyin
bamʊ. Amaa bamʊ tɔ ɔkʊ man
taalɛ taasɛ ɔkyıı mʊ yɛ, “Mınɛ nıı fii
biti?” Abɛɛ ba taasɛ Yesu yɛ, “Mınɛ
ıı waa sʊ nıı fıı tɔwɛ ɔkyıı mʊ asɛ?”
28 Tʊtɔ mʊ, ɔkyıı mʊ yɛgɛ mʊ
kɔlɔ-bi yıla sılɛ kpee kadɛ tɔ naa
tɔwɛ asa yɛ,
29 “Fan ba kıı ɔnyın kʊ maa tɔwɛ
mɛ atɔ mʊ nıı n waa mʊ kpini. Abɛɛ
mʊ ı gyɛ Krisito, Ɔmʊ nıı Ɪbwaarɛ
wʊla lɛɛ mʊ?”
30 Ɪmʊ sʊ asa mʊ ba lıı kadɛ mʊ tɔ
bee kpee ba naa kıı Yesu.
31 Saŋa maa tɔ nıı mʊ abıılapʊ ba
kʊlɛ mʊ yɛ, “Ɔkaapʊpʊ, waa aniya
kɛ fu gyii agyitɔ.”
32 Amaa nıı Yesu tɔwɛ yɛ, “N sʊ
agyitɔ mʊ nıı n gyii, yɛgɛ fan man
nyi ımʊ sʊ.”
33 Nıı abıılapʊ mʊ ba taasɛ abaa
yɛ, “Abɛɛ ɔsa kʊ wʊla bıya mʊ
agyitɔ nın nıı o gyii?”
34 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “Mɛ
agyitɔ ı gyɛ fɛɛ n maa waa Mɛ-Sɛ
Ɪbwaarɛ mʊ nıı o sun mɛ mʊ kebiti,
kɛ n waa kusun mʊ nıı ɔ sa mɛ mʊ
lʊwɛ.
35 Man gyɛ fanɛ kıŋasan ıı tɔwɛ
yɛ, ‘Ɪ san ıbwaayı ına kɛ a tıŋɛ ayu
mʊ?’ Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan bugi
fanɛ ansi kıı adɔɔ mʊ, fen biti fan
wu fɛɛ ı payı fʊʊ kıtıŋɛ.
36 Ɔsa mʊ nıı ɛɛ tıŋɛ mʊ ıı nyɛ
mʊ kʊkɔka danbırasa, nıı ayu mʊ
nıı ɛɛ kʊʊla ɛɛ yılɛ mʊ ı gyɛ asa mʊ
nıı ɔ taa ba nkpa kakpaa tɔ. Ɪmʊ sʊ
ɔmʊ nıı ee duu yɛ ɔ mʊ nıı ɛɛ tıŋɛ
mʊ kpini bee biti ba bʊga gyii bamʊ
ansi.
37 Ɪmʊ sʊ asın mʊ nıı bɛɛ tɔwɛ
yɛ, ‘Ɔkʊ ii duu nıı ɔkʊ ıı kpa,’ ı gyɛ
kesintin.
38 N sun fanɛ ndɔɔ tɔ yɛ fan naa
tıŋɛ ayu mʊ nıı fan man duu. Akʊ ı
waa ımʊ kusun nıı fan ba nyɛ ımʊ
kʊkɔka.”

Samariya abi gaalaagaa ba kɔɔlɛ Yesu gyii

39 Samariya abi gaalaagaa mʊ nıı
ba bʊ kadɛ mʊ tɔ mʊ ba kɔɔlɛ Yesu
gyii, lıı fɛɛ ɔkyıı mʊ maa tɔwɛ yɛ, “Ɔ
tɔwɛ mɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı n wʊla
waa” mʊ sʊ.
40 Ɪmʊ sʊ saŋa mʊ nıı Samariya
abi mʊ ba ba mʊ asɛ mʊ, ba kʊlɛ
mʊ yɛ ɔ kyına bamʊ asɛ, nıı ɔ kyına
bamʊ asɛ nkɛ nnyɔ.

41 Asa gaalaagaa ba ba kɔɔlɛ mʊ
gyii tii sʊ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ
sʊ.
42 Nɪɪ asa mʊ ba tɔwɛ ɔkyɪɪ mʊ
yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, an kɔɔlɛ mʊ
gyii, yɛgɛ man gyɛ asɪn mʊ nɪɪ fʊ
tɔwɛ anɛ mʊ sʊ, amaa kpalɪ fɛɛ anɛ
gbaa-gbaa anɛ an nu yɛ anɛ asʊ, nɪɪ
an bɪɪ fɛɛ mʊ ɪ gyɛ dulinyaa tɔ asa
ɔmɔlɪgɛpʊ mʊ."

Yesu kyɛ ɔbɪlɪsa kʊ mu-bii

43 Yesu maa gyii nkɛ nnyɔ kamaa
tɔ mʊ, ɔ lɪɪ tʊtɔ kpee Galile ɔsʊwʊlɛ
sʊ.
44 Yesu gbaa-gbaa ɪ wʊla kyɪna
tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kʊmaa
man sʊ bɛɛrɛɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ
ayɛ."
45 Yesu maa naa fʊʊ Galile mʊ,
Galile abi ba kɔɔlɛ mʊ abaa anyɔ,
lɪɪ fɛɛ ngbaa bamʊ, saŋa mʊ nɪɪ
ba kpee Gyerusalem naa gyii Kesu
kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ, ba wu
kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa tʊtɔ mʊ.
46 Yesu maa bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ
sʊ mʊ, o bwii kpee Kena kadɛ tɔ.
Tʊtɔ nɪɪ ɔ kyɪna taa nkyu biliŋi
nta mʊ. Maa bʊ tʊtɔ kanɪn mʊ,
kɪbanɛ ɔbɪlɪsa kʊ mu-bii-nyɪnsa dɛ
Kapanum kadɛ tɔ ɛɛ lɔ.
47 Ɔnyɪn mʊ maa nu fɛɛ Yesu lɪɪ
Gyudeya ba Galile mʊ, ɔ ba mʊ asɛ
ba kʊlɛ mʊ yɛ ɔ ba Kapanum ba kyɛ
mu-bii mʊ nɪɪ ɔ dɛ ee biti o wu mʊ
sa mʊ.
48 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fanɛ ɔkʊ
mɛɛ yɛ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii, amɔɔ fen wu
asɪn kyinkyinsa yɛ adangana."
49 Nɪɪ kɪbanɛ bɪlɪsa mʊ kʊlɛ Yesu
yɛ, "Ɔbɪlɪsa, yɛgɛ a kpee mi kebii mʊ
asɛ pɔyɪ kɛ o wu."
50 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ ɔbɪlɪsa mʊ
yɛ, "Natɛ, fu kebii mʊ mɛɛ yɛ o wu."
Ɔnyɪn mʊ kɔɔlɛ Yesu asɪn mʊ gyii,
nɪɪ ɔ kɪtaa ɔkpa kyʊn.
51 Maa kpewu mʊ, mʊ ayaafɔlɛ ba
ba gyaŋa mʊ ɔkpa tɔ nɪɪ ba tɔwɛ mʊ
yɛ, mu-bii mʊ nyɛ alanfɪya.
52 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ saŋa mʊ nɪɪ
kebii mʊ nyɛ alanfɪya. Nɪɪ ba tɔwɛ
mʊ yɛ, "Ndee kyʊwapɛ kerefi kʊlʊn
saŋa mʊ, nɪɪ kibirima mʊ yɛgɛ mʊ."
53 Tʊtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʊ bɪɪ yɛ kanɪn
saŋa maa kyɛɛkyɛɛ nɪɪ Yesu tɔwɛ
mʊ yɛ, "Fu-kebii mʊ mɛɛ yɛ o wu"
mʊ. Ɪmʊ sʊ ɔnyɪn mʊ maa mʊ
kɪkpaara sʊ abi kpini ba kɔɔlɛ Yesu
gyii.
54 Yesu maa lɪɪ Gyudeya ba Galile
mʊ, ɪnɪmʊ ɪ gyɛ asɪn kyinkyinsa
nyɔsapʊ mʊ nɪɪ ɔ waa.

5

Yesu kyɛ ɔlɔpʊ kʊ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu kpee
Gyerusalem naa gyii Gyiwu abi Kesu
kɔnɔ ngyaŋɛ kʊ.
2 Kɪpatɛ kʊ kɪ bʊ Gyerusalem kadɛ
tɔ, nɪɪ kɪ bʊ tiri kebunɔ mʊ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ yɛ nbʊlʊpʊ kebunɔ mʊ. Bɛɛ
tɪɪ kapatɪyɛ maa Hibriwu kadɛ tɔ
yɛ Betesada. Nɪɪ agyan anu ɪ dɛ
kyaabɔɔ kɪmʊ.
3 Agyan nɪmʊ tɔ nɪɪ alɔpʊ
damantɛ fɛɛ agyaatanapʊ, yɛ
ayaa yɛ abaa wusa wuya ana,
amʊgʊlɛ-mʊgʊlɛ kpini ba ba tʊtɔ
bee gyoo.
4 Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ kabɔɔ ɪ taalɛ ɛɛ
lɪɪ sʊsʊ ɛ ba ee lupu nkyu mʊ tɔ,
kɛ, alɔpʊ mʊ nɪɪ ba dɛ-dɛ mʊ, bamʊ
tɔ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ gyankpaa loo
kapatɪyɛ mʊ tɔ mʊ, mʊ kʊlɔ mʊ nɪɪ
kɪ bʊ mʊ tɔ mʊ ɪɪ lʊwɛ.
5 Ɔnyɪn kʊ bʊ tʊtɔ ɛɛ lɔ nsu adɪsa
yɛ aburuwa.
6 Yesu maa wu mʊ nɪɪ ɔ bɪɪ fɛɛ ɔ
dɛ tʊtɔ lɔ kyɛɛrɛɛ mʊ, nɪɪ ɔ taasɛ mʊ
yɛ, "Fii biti fɛɛ fʊ nyɛ alanfɪya?"
7 Nɪɪ ɔlɔpʊ mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɔbɪlɪsa, nɪɪ kabɔɔ mʊ kan lupu
nkyu mʊ tɔ mʊ, n man sʊ ɔmʊ nɪɪ
ɔ taa mɛ loo kapatɪyɛ mʊ tɔ. Saŋa
mʊ nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ fɛɛ n loo to
mʊ, nɪɪ ɔkʊ ɪ daa gyankpaa mɛ loo
to."
8 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊsʊ taa
fʊ kalan kɛ fʊ natɛ."
9 Opula maŋa tɔ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya,
nɪɪ o kukuri mʊ kalan natɛ. Kanɪn
kakɛ maŋa gyɛ Gyiwu abi kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ nɪn.
10 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba tɔwɛ
ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya mʊ yɛ,

"Ndaga gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ. Anɛ nbara mʊ ɪ mɛɛ sa ɔkpa yɛ fʊ sʊla fʊ kalan."
11 Amaa ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ kyɛ mɛ mʊ ɪ tɔwɛ mɛ yɛ, 'Taa fʊ kalan kɛ fʊ natɛ.' "
12 Kanɪn sʊ ba taasɛ mʊ yɛ, "Anɪmʊ ɪ gyɛ kanɪn ɔnyɪn maŋa mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ fʊ yɛ fʊ taa fʊ kalan kɛ fʊ natɛ?"
13 Nɪɪ ɔnyɪn mʊ man nyi kanɪn ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ kyɛ mʊ mʊ, lɪɪ fɛɛ asa ba kyɔ nɪɪ Yesu loo asa damantɛ mʊ tɔ kyʊn.
14 Kamaa tɔ mʊ Yesu wu mʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kɪɪ, nbɪɪnbɪɪ fʊ nyɛ alanfɪya, ɪmʊ sʊ yɛgɛ alibi kɪwaa. Nɪɪ man gyɛ kanɪn, ɪmʊ nɪɪ ii biti ɪ ba fʊ sʊ mʊ ii biti ɪ baa ɪ kyɔ ɪnɪmʊ."
15 Nɪɪ Ɔnyɪn mʊ lɪɪ tʊtɔ naa tɔwɛ Gyiwu abɪlɪsa mʊ yɛ Yesu ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ kyɛ mʊ mʊ.

Yesu ɪ gyɛ Nkpa kumu

16 Lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ Yesu waa kakɛ fʊʊtɛsa akɛ sʊ mʊ, Gyiwu abɪlɪsa mʊ ba piili bɛɛ tɔɔrɔɔ mʊ.
17 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ-Sɛ ii sun kusun saŋa kʊmaa, ɪmʊ sʊ ngbaa mɛ n sun kusun."
18 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ Gyiwu abi ba payɪ ansi bee biti ɪkpa ba mɔɔ mʊ. Man gyɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ nbara kinyita mʊ wʊlɛ nkʊn sʊ, amaa ɛɛ tɔwɛ yɛ mʊ-Sɛ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ, mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ maa Ɩbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ.
19 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, mɛ, Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ n mɛɛ taalɛ waa sɛhn mɛ kɪba sʊ. Kʊtɔ mʊ nɪɪ n wu Mɛ-Sɛ mʊ waa mʊ, kɪmʊ nɪɪ ngbaa mɛ n waa.
20 Mɛ-Sɛ mʊ sʊ kebiti sa mɛ, nɪɪ ɛɛ kaapʊ mɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa mʊ. Mɛ-Sɛ ii biti ɔ kaapʊ mɛ atɔ kparɛ mʊ nɪɪ ɪ kyɔ ɪnɪmʊ, kɛ n waa kɛ i kyinkyin fanɛ.
21 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ ii kyiŋi alewupu nɪɪ ɛɛ sa bamʊ nkpa mʊ, kanɪn maŋa sʊ nɪɪ mɛ, Obii mʊ gbaa n sa nkpa mi kebiti tɔ.
22 Mɛ-Sɛ gbaa-gbaa mɛɛ talɛ ɔkʊ, amaa ɔ taa ɔkʊmaa nɪmʊ katalɛ waa mɛ kɪbaa tɔ.
23 Mɛ-Sɛ ii biti asa kpini ba taa bʊnyaa sa mɛ, Obii mʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ bɛɛ taa bʊnyaa bɛɛ sa Mɛ-Sɛ mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ taa bʊnyaa sa mɛ, Obii mʊ, ɪɪ kaapʊ nɪn fɛɛ ɔ mɛɛ taa bʊnyaa ɛɛ sa Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ.
24 "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu mɛ asɪn, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ gyii mʊ, sʊ nkpa kakpaa, nɪɪ Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun mʊ kʊpwɛ. Ɔ tɛɛ faa lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ.
25 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ saŋa kʊ ɪɪ ba, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ gbaa ɪɪ tɛɛ ba. Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba du fɛɛ alewupu lɪɪ kanan mʊ nɪɪ ba man nyi Ɩbwaarɛ mʊ sʊ mʊ, bee biti ba nu mɛ, Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ ɔbʊlɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba nu mɛ asɛ mʊ, bee biti ba nyɛ nkpa.
26 Fɛɛ Kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ gyɛ nkpa kumu mʊ, kanɪn maŋa nɪɪ ɔ sa mɛ, Mu-Bii mʊ ɔkpa fɛɛ n baa n gyɛ nkpa kumu.
27 Nɪɪ ɔ sa mɛ ɔlʊn yɛ n talɛ daadimaadi kʊmaa, lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ gyɛ Daadimaadi Obii-nyɪnsa.
28 "Fan man yɛgɛ ɪnɪmʊ i kyinkyin fanɛ, lɪɪ fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba nɪɪ alewupu mʊ nɪɪ ba bʊ nkyan tɔ kpini bee biti ba nu mɛ ɔbʊlɛ,
29 kɛ ba lɪɪ bamʊ nkyan tɔ ba. Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba waa adanbɪrasa mʊ, bee biti ba kyiŋi nyɛ nkpa, kɛ bamʊ nɪɪ ba waa alibi mʊ, bee biti ba kyiŋi kɛ ba gyii kʊpwɛ.
30 Nɪɪ mɛ gbaa-gbaa mɛ mɛɛ taalɛ waa sɛhn mɛ kɪbaa sʊ. N talɛ kanan mʊ nɪɪ n nu lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ, nɪɪ n gyii asɪn ɪmʊ ɔkpa sʊ, lɪɪ fɛɛ n mee biti n waa mɛ gbaa-gbaa mɛ kɔkɔlɔ biti, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ lɛɛ."

Asɪn mʊ nɪɪ i gyii Yesu n-yɪɪ sʊ kesintin

31 Yesu kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Nɪɪ n gyii mɛ gbaa-gbaa mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn kesintin mʊ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa i budu.
32 Amaa ɔkʊ bʊ tɔ nɪɪ ee gyii mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn, mʊ ɪ gyɛ mɛ-Sɛ

Ɩbwaarɛ, nıı n nyi fɛɛ mɛ n-yıı asın mʊ nıı ee gyii mʊ ı gyɛ kesintin.
33 “Nıı fanɛ gbaa-gbaa fan sun kpee Gyɔn asɛ, nıı ɔ lɛɛ kesintin mʊ tɔwɛ fanɛ lıı mɛ sʊ.
34 Man gyɛ fɛɛ n biti nyımısa daadimaadi o gyii mɛ n-yıı sʊ kesintin nın, amaa n tɔwɛ asın nımʊ lıı Gyɔn sʊ nın, kɛ fan nu kasɛ kɛ fan nyɛ kamɔlıgɛ.
35 Gyɔn kyına o du nın fɛɛ ıŋmaŋɛsa mʊ nıı kı kyaŋɛ nıı kı kıı tɔ, nıı fan gyii fanɛ ansi gbɛrɛɛ ımʊ tɔ.
36 “Amaa n sʊ atɔ mʊ nıı ii gyii mɛ n-yıı sʊ kesintin, nıı i budu ı kyɔ Gyɔn lɛɛ. Lıı fɛɛ kusun mʊ nıı mɛ-Sɛ mʊ taa sa mɛ nıı n sun falɛ mʊ, ıı lɛɛ kaapʊ kesintin fɛɛ mɛ-Sɛ mʊ i sun mɛ.
37 Nıı mɛ-Sɛ mʊ nıı o sun mɛ mʊ gbaa gyii mɛ n-yıı sʊ kesintin. Nıı fan man pııta nu mʊ ɔbʊlɛ abɛɛ fan wu mʊ yɛ ansi,
38 nıı mʊ asın mʊ a man bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ, lıı fɛɛ fan man kɔɔlɛ mɛ, ɔmʊ nıı o sun mʊ gyii.
39 Fan payı ansi bııla Asınkyan yılasa mʊ, lıı fɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ kanan ɔkpa maŋa sʊ nıı fen biti fan nyɛ nkpa kakpaa, yɛgɛ kanın Asınkyan yılasa maŋa ii gyii mɛ n-yıı sʊ kesintin.
40 Amaa fan kina mɛ asɛ kıba, kɛ fan ba nyɛ nkpa.
41 “Ayın-bi lıı daadimaadi kʊ asɛ man tiri mɛ.
42 Amaa n nyi fanɛ. N nyi fan maa man sʊ kebiti sa Ɩbwaarɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
43 N ba mɛ-Sɛ kıtıı tɔ, nıı fan man kɔɔlɛ mɛ, amaa nıı ɔkʊ kan ba mʊ gbaa-gbaa mʊ kıtıı tɔ mʊ, fan biti fan kɔɔlɛ mʊ.
44 Fan maa biti ayın-bi lıı abaa asɛ falɛ, yɛgɛ fɛn mɛɛ kpan fanɛ n-yıı fan nyɛ ayın-bi lıı Ɩbwaarɛ nkʊn asɛ mʊ, nɛnɛ nıı fen biti fan waa kɔɔlɛ gyii?
45 “Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n biti n pwıı fanɛ Mɛ-Sɛ mu ansi tɔ. Fanɛ naana Mosesi mʊ nıı fan taa fanɛ tamaa tʊʊ mʊ sʊ mʊ, mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ee biti ɔ pwıı fanɛ.
46 Nıı fan kan kɔɔlɛ Mosesi gyii mʊ, naafɔɔ fen biti fan kɔɔlɛ ngbaa mɛ gyii, lıı fɛɛ ɔ kyʊrɔɔ mɛ n-yıı sʊ asın.
47 Amaa nıı fan man kan kɔɔlɛ asın mʊ nıı ɔ kyʊrɔɔ lıı mɛ n-yıı sʊ mʊ gyii mʊ, nɛnɛ nıı fen biti fan waa kɔɔlɛ asın mʊ nıı n tɔwɛ falɛ gyii?”

6

Yesu sa asa ngbın nnuu agyitɔ

(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Ɩnımʊ kamaa mʊ, Yesu faa Galile ɔbʊn lala mʊ nıı ba bıla bɛɛ tıı yɛ Tiberiya mʊ kpee kımʊ benben.
2 Nıı asa damantɛ ba buu mʊ, lıı fɛɛ ba wu mʊ asın kyinkyinsa mʊ nıı ɔ waa ɛɛ kyɛ alɔpʊ mʊ.
3 Tʊtɔ nıı Yesu maa mʊ abıılapʊ ba dii kpee kıbıı-bi kʊkʊ sʊ naa kyına.
4 Kanın saŋa maŋa mʊ, Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ ki tiri tɔ.
5 Yesu maa diyaa mʊ ansi kıı mʊ, o wu sakyɔ damantɛ maa ba mʊ asɛ. Ɩmʊ sʊ ɔ taasɛ Filipu yɛ, “Fınɛ nıı an biti an nyɛ agyitɔ sɔɔ sa asa banımʊ kpini kɛ bee gyii?”
6 Yesu tʊʊ Filipu tɔ nın kıı, lıı fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla o nyi kʊtɔ mʊ nıı ee biti ɔ waa.
7 Nıı Filipu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Pɔyı kɛ a taalɛ nyɛ agyitɔ gbɛrɛɛ-gbɛrɛɛ sa ɔkʊmaa nımʊ o gyii mʊ, amɔɔ an biti a nyita ıbwaayı iburuwa kʊkɔka.”
8 Yesu abıılapʊ mʊ tɔ ɔmʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Andiruwu, Simon Pita mu-supu mʊ tɔwɛ yɛ,
9 “Kebii-nyınsa-bii kʊ bʊ nfıı, nıı ɔ sʊ bodobodo pii-pii anuu yɛ ıkın-bi anyɔ. Kanın agyitɔ pii nımʊ, nɛnɛ nıı ii biti ı waa kɛ ı fʊʊ asa damantɛ banımʊ?”
10 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ abıılapʊ mʊ yɛ, “Fan yɛgɛ asa mʊ ba kyına-kyına.” Yɛgɛ afitiri pɔrɔgɛsa a bʊ tʊtɔ kʊkyɔ, ımʊ sʊ asa mʊ kpini ba kyʊn kyına. Nıı anyın mʊ nıı

ba bʋ tʋtɔ mʋ kɔnɔ ɪ waa fɛɛ ngbɪn nnuu.
11 Ba maa kyɪna kanɪn mʋ, Yesu
taa bodobodo mʋ, nɪɪ ɔ fwaala
Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɔ taa sa yɛ ba barɪgɛ
tɔ sa bamʋ. Kanɪn maŋa nɪɪ ɔ waa
ɪkɪn mʋ gbaa. Nɪɪ ɔkʋmaa nɪmʋ nyɛ
kanan mʋ nɪɪ ee biti.
12 Ba maa gyii ŋmɛ mʋ, Yesu tɔwɛ
mʋ abɪɪlapʋ mʋ yɛ, "Fan tasɛ-tasɛ
agyisan mʋ, kɛ fan man yɛgɛ ɪmʋ
ɪkʋ i sii."
13 Ɪmʋ sʋ ba maa gyii bodobodo
pii-pii anu mʋ, ba tasɛ-tasɛ ɪmʋ
agyisan mʋ kpini bɔla alantan kudu
anyɔ.
14 Asa mʋ ba maa wu asɪn
kyinkyinsa mʋ nɪɪ Yesu waa mʋ, ba
piili bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Kesintin, ɔnɪmʋ ɪ
gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ mʋ nɪɪ ee biti
ɔ ba dulinyaa tɔ mʋ."
15 Yesu maa bɪɪ fɛɛ, bee biti ba ba
taa mʋ ɔlʋn sʋ, kɛ ba naa bun mʋ
kuwura mʋ, ɔ bɪla lɪɪ bamʋ tɔ kpee
kɪbɪɪ-bi sʋ mʋ nkʋn.

Yesu natɛ nkyu sʋ (Matiwu 14:22-27; Maki 6:45-52)

16 Kalaatɪpwɛ asɛ maa fʋʋ mʋ,
Yesu abɪɪlapʋ mʋ ba kpɪlɪgɛ kpee
ɔbʋn lala kɔnɔ.
17 Nɪɪ ɪ maa sʋla naa fʋʋ
kagyanbwɛ yɛgɛ Yesu man pɪɪta
bwii ba bamʋ asɛ mʋ, ba naa loo
ɔkʋlɪ tɔ bɛɛ faa bee kpee Kapanum.
18 Nɪɪ afuu lala a tigi a daa yɛgɛ
nkyu mʋ ii wuli tɔ.
19 Yesu abɪɪlapʋ mʋ ba maa palɛ
kpee ansi tɔ fɛɛ mayɪlɪ asa abɛɛ ana
mʋ, ba wu Yesu maa naa nkyu mʋ sʋ
ɛɛ ba bamʋ ɔkʋlɪ mʋ asɛ, nɪɪ kufuu
kɪ kɪtaa bamʋ.
20 Amaa Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ
nɪn, fan man waa kufuu."
21 Nɪɪ ba maa biti fɛɛ ba taa Yesu
waa ɔkʋlɪ mʋ tɔ mʋ, opula maŋa tɔ
nɪɪ ɔkʋlɪ mʋ dan katɪn mʋ nɪɪ bee
biti fɛɛ ba fʋʋ mʋ.
22 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, asa damantɛ
mʋ nɪɪ ba sii ɔbʋn lala mʋ benben
mʋ, ba wu fɛɛ ɔkʋlɪ kʋlʋn ki sii kɪ
dan tʋtɔ ndee nɪɪ kɪmʋ nɪɪ abɪɪlapʋ
mʋ ba taa. Amaa Yesu mɔɔ man loo
mʋ abɪɪlapʋ mʋ asɛ ɔkʋlɪ mʋ tɔ.
23 Nɪɪ ɪkʋlɪ ɪkʋ mɔɔ ɪ lɪɪ
Tiberiya ba dan tʋtɔ tiri katɪn mʋ
nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ daa taa afwaala sa
Ɪbwaarɛ nɪɪ asa ba gyii agyitɔ mʋ.
24 Ɪmʋ sʋ asa damantɛ mʋ ba maa
bɪɪ fɛɛ Yesu abɛɛ mʋ abɪɪlapʋ ba
man bʋ tʋtɔ mʋ, ba loo ɪkʋlɪ mʋ tɔ
kpee Kapanum ba naa bee biti Yesu.

Yesu ɪ gyɛ bodobodo mʋ nɪɪ ɪɪ sa nkpa

25 Ba maa naa wu mʋ ɔbʋn
mʋ benben mʋ, ba taasɛ mʋ yɛ,
"Ɔkaapʋpʋ, saŋa mɔɔ nɪɪ fʋ fʋʋ
nfɪɪ?"
26 Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ "N
tɔwɛ fanɛ kesintin, man gyɛ asɪn
kyinkyinsa mʋ nɪɪ fan wu sʋ nɪɪ fan
naa fen biti mɛ, amaa lɪɪ fan maa
nyɛ agyitɔ gyii ŋmɛ kanan sʋ nɪɪ fen
biti mɛ.
27 Fan man waa kusun biti agyitɔ
mʋ nɪɪ ii biti i nyita, amaa fan
waa kusun biti agyitɔ mʋ nɪɪ ɪɪ
sa nkpa kakpaa. Mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa n biti n sa fanɛ kanɪn
agyitɔ mʋ, lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ mʋ
lɛɛ kaapʋ fɛɛ mʋ kɪbaa kɪ gyan mɛ
sʋ."
28 Ɪmʋ sʋ ba taasɛ Yesu yɛ, "Mɪnɛ
ii tiri fɛɛ a waa kɛ a taalɛ waa kusun
mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti?"
29 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ,
"Kusun mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti fɛn
waa mʋ ɪ gyɛ yɛ, fan kɔɔlɛ mɛ, ɔmʋ
nɪɪ o sun mʋ gyii."
30 Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ asɪn
kyinkyinsa nɪɪ fii biti fʋ waa kɛ an
wu kɛ a kɔɔlɛ fu gyii? Mɪnɛ nɪɪ fii
biti fʋ waa?
31 Saŋa kʋ tɔ, anɛ naana ana ba
gyii agyitɔ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ ɪmʋ yɛ
Mana* mʋ ofuli sʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, 'Ɔ sa
bamʋ agyitɔ mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ sʋsʋ nɪɪ ba
gyii.' "
32 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin, man gyɛ Mosesi ɪ sa
fanɛ naana ana agyitɔ mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ

* **6:31 6:31** Saŋa mʋ nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi ba kyɪna ba naa ofuli sʋ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ sa bamʋ agyitɔ kʋ, mʋ nɪɪ ɪ gyɛ atɔ wʋlɛsa nɪɪ ɪ bʋkɔn nɪɪ ba gyii. Ba tɪɪ ɪmʋ yɛ *'mana'. Ɪmʋ kasɛ Hibriwu katɔwɛ tɔ ɪ gyɛ yɛ, "Mɪnɛ ndee?"*

sʊsʊ mʊ. Amaa Mɛ-Sɛ ɪ sa fanɛ naana kesintin agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ Mɛ-Sɛ gbaa ɪɪ sa fanɛ kesintin agyitɔ gbaa-gbaa mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ mʊ.
33 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɛɛ sa asa mʊ, ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ, nɪɪ ɛɛ sa dulinyaa tɔ asa nkpa mʊ."
34 Tʊtɔ nɪɪ ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, lɪɪ ndaga ɪ sʊ ii kpee sa anɛ kanɪn agyitɔ maŋa saŋa kʊmaa."
35 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ "Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ mʊ, akʊn ɪ mɛɛ yɛ a mɔɔ mʊ kakaakʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, bʊlɪfɔ mɛɛ yɛ ɪ kɪtaa mʊ.
36 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ mʊ, fan wu mɛ, amaa fɛn mɛɛ kɔɔlɛ mɛ fen gyii.
37 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ taa sa mɛ mʊ, ii biti ɔ ba mɛ asɛ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ mʊ, mɛɛ yɛ n gya mʊ.
38 Lɪɪ fɛɛ n lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ, kɛ n ba waa ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ kebiti, amaa man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mi kebiti.
39 Ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ kebiti ɪ gyɛ fɛɛ, bamʊ nɪɪ ɔ taa bamʊ sa mɛ mʊ kpini, bamʊ tɔ ɔkʊlʊn gbaa ɔ man fɔyɪ. Amaa n biti n kyiŋi bamʊ ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ.
40 Lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ kebiti ɪ gyɛ fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o wu mɛ, Mu-Bii mʊ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ ɪɪ nyɛ nkpa kakpaa. Nɪɪ n biti n kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ."
41 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba piili bɛɛ kɔlɪtɛ bee yii Yesu, lɪɪ fɛɛ ɔ tɔwɛ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ."
42 Nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, "Man gyɛ Gyosefu mu-bii mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Yesu mʊ nɪn? An nyi mʊ-sɛ yɛ mu-nyi a! Nɪɪ mɪnɛ sʊ nɪɪ, ɛɛ tɔwɛ yɛ, 'N lɪɪ sʊsʊ nɪn ba?' "
43 Tʊtɔ nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan yɛgɛ fanɛ kɪkɔlɪtɛ mʊ.
44 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ ba mɛ asɛ, amɔɔ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ ba, nɪɪ n biti n kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ.
45 Ɩbwaarɛ Atɔwɛpʊ ba kyʊrɔɔ yɪla yɛ, 'Ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ nyɛ Ɩbwaarɛ kɪkaapʊ.' Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu Mɛ-Sɛ mʊ asɛ, nɪɪ ɔ bɪɪla lɪɪ mʊ asɛ mʊ, ii biti ɔ ba mɛ asɛ.
46 Ɪnɪmʊ ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ ɔkʊ tee wu Mɛ-Sɛ mʊ, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ lɪɪ Mɛ-Sɛ, Ɩbwaarɛ asɛ mʊ nkʊn i wu mʊ.
47 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, sʊ nkpa kakpaa.
48 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ.
49 Fanɛ naana ana ba gyii agyitɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Mana mʊ ofuli sʊ, amaa ba wu.
50 Amaa agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ ndee, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o gyii kanɪn agyitɔ maŋa mʊ, mɛɛ yɛ o wu.
51 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa nɪɪ n kpɪlɪgɛ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o gyii kanɪn agyitɔ nɪmʊ mʊ, ee biti ɔ kyɪna kakpaa. Nɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ n biti n sa dulinyaa tɔ asa kɛ ba nyɛ nkpa mʊ ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ."
52 Gyiwu abi mʊ ba maa nu Yesu asɪn tɔwɛsa kanɪn mʊ, ɪ waa bamʊ agbʊ. Nɪɪ ba piili bee gyii abaa ɪmɔɔrɛ, bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ ii biti ɔ waa taa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ sa anɛ kɛ a wɛ?"
53 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ, fan kan fan man wɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ kayɪɪ-wʊlɛ, kɛ fen nuu mɛ nkalan de, fɛn mɛɛ yɛ fan nyɛ nkpa.
54 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ, nɪɪ o nuu mɛ nkalan mʊ, ɔ sʊ nkpa kakpaa, nɪɪ n biti n kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ tɔ.
55 Kpalɪ fɛɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ ɪ gyɛ agyitɔ gbaa-gbaa mʊ, nɪɪ mɛ nkalan ɪ gyɛ atɔ nuusa gbaa-gbaa mʊ.
56 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ, nɪɪ o nuu mɛ nkalan mʊ, ɔ bʊ mɛ tɔ nɪɪ ngbaa mɛ n bʊ mʊ tɔ.
57 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ nkpa kumu sun mɛ, nɪɪ lɪɪ mʊ

sʊ nɪɪ n sʊ nkpa mʊ, ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ wɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ, ii biti ɔ nyɛ nkpa lɪɪ mɛ sʊ.
58 Mɛ ɪ gyɛ agyitɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ mʊ. N man du fɛɛ mana agyitɔ mʊ nɪɪ fanɛ naana ana ba gyii, nɪɪ ɪ man sa bamʊ nkpa nɪɪ ba wu mʊ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o gyii agyitɔ nɪmʊ bɪrɛ, ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa."
59 Yesu maa bʊ Kapaniyum, Gyiwu abi kabwaarɛ-kʊlɛ ɔgyaŋɛkpa ɛɛ kaapʊ mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ.

Yesu abɪɪlapʊ gaalaagaa ba bwii bamʊ kamaa

60 Yesu abɪɪlapʊ gaalaagaa ba maa nu ɪnɪmʊ mʊ, ba tɔwɛ yɛ, "Falɛ kɪkaapʊ kɪnɪmʊ kɪ bʊlʊn. Anɪmʊ ɪ taalɛ kɔɔlɛ ɪmʊ kyula?"
61 Yesu maa bɪɪ fɛɛ mʊ abɪɪlapʊ bɛɛ kɔlɪtɛ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʊ sʊ mʊ, ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪ kɪtaa fanɛ nfɛɛrɛ nɪn?
62 Kanɪn bɪrɛ nɪɪ fan kan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa n maa bwii n kpee sʊsʊ katɪn mʊ nɪɪ n lɪɪ ba kasɛ sʊ mʊ mɔɔ de?
63 Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ sa nkpa, amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ asa ba sʊ bamʊ ɔlʊn bɛɛ waa mʊ man sʊ tɔnɔ. Asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ sa fanɛ mʊ, ɪ lɪɪ Kayaayu tɔ nɪn nɪɪ ɪɪ sa nkpa.
64 Amaa yɛgɛ fanɛ tɔ akʊ ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii." Yesu tɔwɛ kanɪn lɪɪ fɛɛ ɔ wʊla o nyi lɪɪ npiili asɛ, bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii yɛ ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ ba lɛɛ mʊ ɛ sa mʊ.
65 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, "Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ n wʊla tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ ba mɛ asɛ mʊ kɪbaa sʊ, amɔɔ Mɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ sa mʊ ɔkpa."
66 Lɪɪ kanɪn saŋa maŋa mʊ, nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ gaalaagaa ba bwii kamaa, nɪɪ ba man bɪla buu mʊ.
67 Tʊtɔ nɪɪ Yesu taasɛ mʊ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ yɛ, "Fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan bwii do?"
68 Nɪɪ Simon Pita lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ asɛ nɪɪ an sʊ an kpee? Fʊ nkʊn ɪ sʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ sa nyɪmɪsa nkpa kakpaa.
69 An kɔɔlɛ gyii nɪɪ an bɪɪ fɛɛ fʊ nkʊn ɪ gyɛ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʊ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ."
70 Tʊtɔ nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Man gyɛ fanɛ kudu anyɔ mʊ, nɪɪ n lɛɛ? Amaa fanɛ tɔ ɔkʊ gyɛ Sɪtaanɛ."
71 Gyudasi mʊ nɪɪ mʊ-sɛ ɪ gyɛ Simon Isikariyoti mʊ asɪn nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ. Halɪɪ Gyudasi maa gyɛ abɪɪlapʊ kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ gbaa mʊ, kamaa tɔ mʊ, mʊ ii biti ɔ ba lɛɛ Yesu sa.

7

Yesu mu-supu ana ba man kɔɔlɛ gyii

1 Ɪnɪmʊ kpini kamaa mʊ, Yesu naa ɔ naa Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ. Ee mee biti maa loo Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ, lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi abɪlɪsa bee biti ba mɔɔ mʊ.
2 Saŋa mʊ nɪɪ Gyiwu abi Kesu kɔnɔ abuu kiyii kensi-gyii* a maa tiri tɔ mʊ,
3 Yesu mu-supu ana ba tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɪ dagaa fʊ maa lɪɪ nfɪɪ kpee Gyudeya, kɛ fu abuupu ba naa wu fʊ asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ fɪɪ waa mʊ.
4 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti yɛ mʊ kɪtɪɪ ki dii mʊ, ɔ mɛɛ waa mʊ asɪn ɛɛ baala. Lɪɪ asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ fɪɪ waa falɛ mʊ sʊ mʊ, ɪ dagaa fʊ maa lɛɛ fʊ n-yɪɪ ifuli kaapʊ dulinyaa tɔ asa."
5 Halɪɪ mu-supu ana gbaa ba man kɔɔlɛ mʊ gyii.
6 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Mɛ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ, man pɪɪ fʊʊ, fanɛɛ fanɛ saŋa kʊmaa bʊrɔn sa fanɛ.
7 Dulinya asa mɛɛ taalɛ kisi fanɛ. Amaa mɛ nɪɪ bee kisi, lɪɪ fɛɛ n gyii bamʊ kesintin fɛɛ bamʊ asunsunsa ɪ gyɛ alibi.
8 Fanɛ fanɛ fan kpee kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ. N mɛɛ yɛ n kpee ngyaŋɛ mʊ tɔ nbɪɪnbɪɪ, lɪɪ fɛɛ mɛ saŋa man pɪɪta fʊʊ."

* **7:2 7:2** Gyiwu abi kesu kɔnɔ kensi-gyii ngyaŋɛ nɪmʊ tɔ nɪɪ bee yii abu, nɪɪ bɛɛ kyɪna ɪmʊ tɔ mʊ.

9 Maa tɔwɛ ɪnɪmʊ maŋa lʊwɛ mʊ
o sii kyɪna Galile.
10 Amaa Yesu mu-supu ana ba maa
lɪɪ kyʊn kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ,
mʊ gbaa mʊ kpee nɪɪ ɔ man lɛɛ mʊ
n-yɪɪ ifuli.
11 Kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ
Gyiwu abɪlɪsa mʊ bɛɛ kɪɪ bee biti
mʊ, yɛgɛ bɛɛ taasɛ asa yɛ, "Fɪnɛ nɪɪ
ɔnyɪn maŋa bʊ?"
12 Sakyɔ mʊ tɔ asa damantɛ bee
muni abaa asɛ lɪɪ mʊ sʊ. Akʊ ba yɛ,
"Ɔ gyɛ nyɪmɪsa danbɪrasa." Nɪɪ akʊ
mɔɔ ba yɛ, "Ɛɛ pɪna asa nɪn."
13 Amaa ɔkʊ man taalɛ lɪɪ ifuli
tɔwɛ Yesu n-yɪɪ sʊ asɪn, lɪɪ fɛɛ ba
maa sɪlɛ Gyiwu abɪlɪsa mʊ sʊ.

Yesu ɪ kaapʊ kensi-gyii ngyaŋɛ mʊ tɔ

14 Ba maa waa kensi-gyii ngyaŋɛ
mʊ naa fʊʊ nsana mʊ, Yesu kpee
Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ nɪɪ o
piili ɛɛ kaapʊ asɪn.
15 Mʊ kɪkaapʊ mʊ i kyinkyin
Gyiwu abɪlɪsa mʊ, nɪɪ ba taasɛ yɛ,
"Nɛnɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ man bɪɪla nɪɪ
ɔ nyɛ falɛ kinyi?"
16 Nɪɪ Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Mɛ
kɪkaapʊ mʊ man gyɛ mɛ gbaa-gbaa
mɛ lɛɛ. Ɪ lɪɪ ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ
asɛ nɪn.
17 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ waa
Ɪbwaarɛ kebiti mʊ, ee biti ɔ bu fɛɛ
mɛ kɪkaapʊ mʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ,
abɛɛ n tɔwɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn
sʊ nɪn.
18 Ɔmʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ gbaa-gbaa
mʊ ɔlʊn sʊ mʊ, ɪɪ waa kanɪn nɪn ee
biti bʊnyaa ɛɛ sa mʊ n-yɪɪ. Amaa
ɔmʊ nɪɪ ee biti bʊnyaa ɛɛ sa ɔmʊ nɪɪ
o sun mʊ mʊ, ɪ gyɛ kesintin wuya,
nɪɪ antɪŋɛsa kʊ ɪ man bʊ mʊ tɔ.
19 Mosesi man sa fanɛ nbara mʊ?
Amaa fanɛ ɔkʊ man buu nbara mʊ,
Mɪnɛ waa nɪɪ fen biti fan mɔɔ mɛ?"
20 Nɪɪ sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Nbwɪɪ libi ba bʊ fʊ tɔ. Anɪmʊ ana
ii biti fʊ kɪmɔɔ?"
21 Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N maa waa
adangana kʊlʊn kakɛ fʊʊtɛsa akɛ
mʊ, nɪɪ ɪmʊ i kyinkyin fanɛ falɛ.
22 Mosesi sa fanɛ oduu kɪtɪn†
nbara, yɛgɛ kakɛ fʊʊtɛsa akɛ fɛn tɪn
kebii oduu. Kesintin tɔ mʊ nbara mʊ
man lɪɪ Mosesi asɛ, amaa ɪ lɪɪ anɛ
naana ana asɛ.
23 Nɪɪ fan maa tɪn kebii oduu kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ, kɛ i mee nyita Mosesi
nbara mʊ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ n kyɛ
nyɪmɪsa laalaamuu kakɛ fʊʊtɛsa akɛ
nɪɪ fɛn nyɛ agbʊ waa mɛ?
24 Fan man kɪɪ nyɪmɪsa awaasa kɛ
fan bun mʊ kʊpwɛ, amaa fan kɪɪ
asɪn mʊ tɔ danbɪrasa pɔyɪ kɛ fan
bun kʊpwɛ."

Yesu ɪ gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ

25 Nɪɪ Gyerusalem asa akʊ ba piili
bɛɛ taasɛ yɛ, "Man gyɛ ɔnyɪn nɪmʊ
nɪɪ bee biti mʊ yɛ ba mɔɔ mʊ?
26 Fan kɪɪ, mʊ ɪ yɪlɛ asa tɔ ɛɛ
tɔwɛ mʊ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ tɔwɛ mʊ sɛhn.
Abɛɛ abɪlɪsa mʊ ba bɪɪ nɪn fɛɛ mʊ ɪ
gyɛ Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla
lɛɛ mʊ?
27 Ɔnyɪn nɪmʊ bɪrɛ an nyi katɪn
mʊ nu ɔ lɪɪ. Amaa Krisito, Ɔmʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ kan ba mʊ, ɔkʊ
mɛɛ yɛ ɔ bɪɪ katɪn mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ."
28 Yesu maa san ɔ bʊ Kab-
waarɛ-sunkpa obu lala tɔ ɛɛ kaapʊ,
nɪɪ ɔ tɔwɛ kenken yɛ, "Kesintin, fan
nyi mɛ, nɪɪ fan nyi katɪn mʊ nɪɪ n
lɪɪ. Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn
sʊ nɪɪ n ba nfɪɪ, amaa ɔmʊ nɪɪ o sun
mɛ mʊ gyɛ kesintin wuya nɪɪ fanɛɛ
fanɛ fan man nyi mʊ.
29 Amaa mɛɛ mɛ n nyi mʊ, lɪɪ fɛɛ
n lɪɪ mʊ asɛ, nɪɪ mʊ i sun mɛ."
30 Kanɪn sʊ ba biti yɛ ba kɪtaa mʊ,
amaa ɔkʊ man taa mʊ kɪbaa mata
mʊ, lɪɪ fɛɛ mʊ saŋa man pɪɪta fʊʊ.
31 Ɪmʊ kpini gbaa mʊ asa gaalaa-
gaa ba kɔɔlɛ mʊ gyii sakyɔ mʊ tɔ.
Nɪɪ bɛɛ taasɛ yɛ, "Nɪɪ Krisito, Ɔmʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ kan ba mʊ,
ee biti ɔ taalɛ waa asɪn kyinkyinsa ɔ
kyɔ ɪmʊ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʊ waa falɛ?"
32 Farasii abi mʊ ba nu sakyɔ mʊ
ba maa muni falɛ asɪn lɪɪ mʊ sʊ.
Nɪɪ ba maa Oseepu bɪlɪsa mʊ ba sun

† **7:22 7:22** Ɪbwaarɛ yɪla oduu kɪtɪn katɔwɛ kyula sa Ɪsɪrayɪ abi yɛ ba waa. Ɪmʊ sʊ oduu kɪtɪn ɪ ba waa sɪnkaala mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ba gyɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ.

Kabwaarɛ-sunkpa obu lala akɪɪsʊpʊ yɛ ba naa kɪtaa mʊ ba.
33 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, “N mɛɛ yɛ n bɪla n kyɪna fanɛ asɛ kyɛɛrɛɛ, kɛ n bwii kpee ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ asɛ.
34 Fen biti fan kɪɪ biti mɛ amaa fan mɛɛ yɛ fan wu mɛ, nɪɪ katɪn mʊ nɪɪ n bʊ mʊ, fan mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ.”
35 Nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʊ bɛɛ taasɛ abaa yɛ, “Fɪnɛ nɪɪ kanyɪn nɪmʊ ii biti o kpee nɪɪ a man bɪla yɛ a wu mʊ? Ee biti o kpee Giriki abi tɔ, katɪn mʊ nɪɪ anɛ asa ba yaasɛ loo, kɛ ɔ naa kaapʊ Giriki abi mʊ abɛɛ?
36 Maa tɔwɛ yɛ, ‘Fen biti fan biti mɛ amaa fan mɛɛ yɛ fan wu mɛ, nɪɪ katɪn mʊ nɪɪ n bʊ mʊ fan mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ mʊ’ mɪnɛ nɪɪ ɛɛ kaapʊ?”
37 Nɪɪ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ kakɛ kparɛ kensi-gyii mʊ tɔ mʊ, Yesu kʊsʊ yɪlɛ nɪɪ ɔ tɔwɛ kenken yɛ, “Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ bʊlɪfɔ kan ɔ sʊ mʊ mʊ, ɔ ba mɛ asɛ ba nuu nkyu.
38 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa mʊ ii biti ɪ baa ɪ lɪɪ mʊ tɔ ɪɪ kyʊn fɛɛ ɔbʊn, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ mʊ.”
39 Nkyu mʊ nɪɪ ɪɪ sa nkpa asɪn mʊ nɪɪ Yesu tɔwɛ nfɪɪ mʊ, yɪlɛ sa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, bee biti ba ba nyɛ. Saŋa maŋa tɔ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ man pɪɪ ba, lɪɪ fɛɛ Yesu bʊnyaa man pɪɪta lɪɪ ifuli.
40 Sakyɔ mʊ ba maa nu maa tɔwɛ falɛ asɪn mʊ, bamʊ akʊ ba tɔwɛ yɛ, “Kesintin tɔ, ɔnyɪn nɪmʊ gyɛ ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ mʊ.”
41 Akʊ ba yɛ, “Mʊ ɪ gyɛ Krisito mʊ.” Nɪɪ akʊ mɔɔ ba taasɛ yɛ, “Nɛnɛ nɪɪ Krisito ii biti ɔ lɪɪ Galile?
42 Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ Krisito ii biti ɔ lɪɪ Owura Dawidi kanan tɔ, kɛ ba kʊʊgɛ mʊ Betilehem kadɛ tɔ katɪn mʊ nɪɪ Owura Dawidi daa kyɪna mʊ”
43 Lɪɪ kanɪn sʊ nbarɪgɛ tɔ ɪ ba sakyɔ mʊ tɔ lɪɪ Yesu sʊ.
44 Nɪɪ bamʊ akʊ bee biti ba kɪtaa mʊ, amaa ɔkʊ man taa kɪbaa mata mʊ.

Gyiwu abɪlɪsa ba man sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii

45 Nɪɪ Kabwaarɛ-sunkpa akɪɪsʊpʊ mʊ ba bwii kpee ɪbwaarɛ aseepu abɪlɪsa yɛ Farasii abi mʊ asɛ, nɪɪ ba taasɛ bamʊ yɛ, “Mɪnɛ waa nɪɪ fan man kɪtaa mʊ ba?”
46 Nɪɪ akɪɪsʊpʊ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nyɪmɪsa kʊ man pɪɪta tɔwɛ asɪn fɛɛ ɔnyɪn nɪmʊ.”
47 Nɪɪ Farasii abi mʊ ba taasɛ bamʊ yɛ, “Ɪmʊ sʊ ɔ bɪla pɪna fanɛ gbaa fanɛ?
48 Fan wu kadɛ nɪmʊ tɔ abɪlɪsa abɛɛ Farasii abi mʊ tɔ ɔkʊ maa kɔɔlɛ mʊ gyii? Ayee!
49 Amaa sakyɔ mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ bɪrɛ ba man nyi Mosesi nbara mʊ, ɪmʊ sʊ ɪbwaarɛ nnɔ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla ii biti ɪ ba bamʊ sʊ.”
50 Nikodemusi mʊ nɪɪ ɔ wʊla ba Yesu asɛ kakaakʊ, nɪɪ ɔ gyɛ bamʊ abɪlɪsa mʊ tɔ ɔkʊ mʊ, taasɛ bamʊ yɛ,
51 “Anɛ nbara ɪɪ sa ɔkpa fɛɛ a taalɛ bun nyɪmɪsa kʊpwɛ yɛgɛ a man nu mʊ kɔnɔ tɔ asɪn wu kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa?”
52 Nɪɪ ba lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, “Ngbaa fʊ, fʊ lɪɪ Galile nɪn? Kɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ danbɪrasa, fii biti fu wu fɛɛ ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ kʊ man lɪɪ Galile.”
53 [Nɪɪ ba kʊsʊ ngyaŋɛ mʊ tɔ, nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ kpee mʊ ayɛ.]

8

Ɔkyɪɪ kilipu mʊ nɪɪ ba kɪtaa mʊ maa ɔnyɪn

1 Ɔkʊmaa nɪmʊ maa kyʊn mʊ ayɛ mʊ, nɪɪ Yesu lɪɪ tʊtɔ kpee Olifu kɪbɪɪ mʊ sʊ.
2 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ nyenyenfuu mʊ, Yesu bwii ba Kabwaarɛ-sunkpa obu lala mʊ tɔ. Nɪɪ asa ba ba yɪlɛ kyaabɔɔ mʊ, nɪɪ ɔ kyʊn kyɪna nɪɪ o piili ɛɛ kaapʊ bamʊ.
3 Maa bʊ tʊtɔ mʊ, nɪɪ nbara akaapʊpʊ yɛ Farasii abi ba bɪya ɔkyɪɪ kilipu kʊ mʊ nɪɪ ba kɪtaa mʊ maa ɔnyɪn. Nɪɪ ba taa mʊ ba yɪlɛ bamʊ nsana.

4 Nɪɪ ba tɔwɛ Yesu yɛ, "Ɔkaapʊpʊ,
ba kɪtaa ɔkyɪɪ nɪmʊ maa ɔnyɪn.
5 Mosesi nbara mʊ ɪɪ kaapʊ anɛ yɛ
a tʊʊ abuu mɔɔ kanɪn akyɪɪ maŋa.
Nbɪɪnbɪɪ, nɛnɛ nɪɪ fʊ sʊ fɪɪ tɔwɛ."
6 Ba taasɛ mʊ asɪn nɪmʊ kɛ ba nu
mʊ kɔnɔ tɔ alibi, kɛ ba nyɛ yɪlɛ ɪmʊ
sʊ pwɪɪ mʊ.
Amaa Yesu nyɔn mu kumu yii tɔ,
taa mʊ kɪbaa-bi ɛɛ kyʊrɔɔ kasɛ.
7 Ba maa maa sʊ bɛɛ taasɛ mʊ mʊ,
ɔ kʊsaa mu kumu nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ
yɛ, "Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ man
pɪɪta waa alibi mʊ, ɔ gyankpaa tʊʊ
kubuu da ɔkyɪɪ mʊ."
8 Nɪɪ o bwii nyɔn mu kumu yii tɔ
ɛɛ kyʊrɔɔ kasɛ.
9 Nɪɪ ba maa nu kanɪn mʊ, ba piili
bɛɛ lɪɪ kʊkʊlʊn-kʊkʊlʊn. Abɪlɪsa mʊ
ba gyankpaa lɪɪ pɔyɪ. Nɪɪ ɪ san Yesu
maa ɔkyɪɪ mʊ nkʊn yɛgɛ ɔ yɪlɛ tʊtɔ.
10 Nɪɪ Yesu kusaa mu kumu nɪɪ
ɔ taasɛ ɔkyɪɪ mʊ yɛ, "Ɔkyɪɪ, ba bʊ
fɪnɛ? Ɔkʊ man bʊ tɔ kɛ o bun fʊ
kʊpwɛ fʊ?"
11 Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
ayee, ɔkʊ man bʊ tɔ." Nɪɪ Yesu tɔwɛ
mʊ yɛ, "Ngbaa mɛ mɛɛ yɛ n bun fʊ
kʊpwɛ. Natɛ, lɪɪ ndaga ɪɪ sʊ ii kpee
man bɪla naa waa alibi."

Yesu gyɛ dulinyaa tɔ ɪŋmaŋɛsa

12 Nɪɪ Yesu bwii tɔwɛ Farasii abi
mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ
dulinyaa tɔ ɪŋmaŋɛsa mʊ. Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o buu mɛ mʊ, mɛɛ yɛ ɔ natɛ
kitentenbiri tɔ, amaa ee biti ɔ nyɛ
ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ kɪɪ sa nkpa mʊ."
13 Nɪɪ Farasii abi mʊ ba tɔwɛ mʊ
yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ, fii gyii fʊ gbaa-gbaa fʊ
n-yɪɪ sʊ kesintin nɪn, ɪmʊ sʊ a mɛɛ
yɛ a taalɛ kɔɔlɛ fu gyii."
14 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Halɪɪ nɪɪ
n gyii mɛ n-yɪɪ sʊ kesintin gbaa mʊ,
mɛ asɪn mʊ ɪ gyɛ kesintin. Lɪɪ fɛɛ
n nyi katɪn mʊ nɪɪ n lɪɪ nɪɪ n nyi
katɪn mʊ nɪɪ n kpee. Amaa fanɛɛ
fanɛ bɪrɛ, fan man nyi katɪn mʊ nɪɪ
n lɪɪ, nɪɪ fan man nyi katɪn mʊ nɪɪ n
kpee.
15 Fanɛ bɪrɛ, nyɪmɪsa ɪkpa sʊ nɪɪ
fɛn yɪlɛ sʊ fen gyii asɪn. Mɛɛ mɛ bɪrɛ
n mee gyii ɔkʊ asɪn.
16 Amaa nɪɪ n kan gyii asɪn mʊ, mɛ
asɪn kigyii kɪ dɛ ɔkpa, lɪɪ fɛɛ man
gyɛ mɛ nkʊn ii gyii asɪn mʊ. Amaa
maa Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ.
17 Ba kyʊrɔɔ fanɛ Nbara tɔ yɛ, nɪɪ
asa anyɔ bee gyii kesintin lɪɪ asɪn kʊ
sʊ, nɪɪ bamʊ nnɔ ɪ man kpakyarɛ
mʊ, bamʊ asɪn mʊ ɪ gyɛ kesintin.
18 Mɛ gbaa-gbaa mɛ ii gyii mɛ
n-yɪɪ sʊ kesintin, nɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ
o sun mɛ mʊ gbaa ii gyii mɛ n-yɪɪ sʊ
kesintin."
19 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ-sɛ bʊ
fɪnɛ?" Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fan
man nyi mɛ, nɪɪ fan man nyi Mɛ-Sɛ
mʊ gbaa. Nɪɪ fan daa fan nyi mɛ nɪn,
naafɔɔ fan bɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ gbaa."
20 Yesu tɔwɛ asɪn nɪmʊ saŋa mʊ
nɪɪ ɛɛ kaapʊ asɪn Kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʊ, katɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
afulee ɔyɪlɛkpa mʊ. Amaa ɔkʊ man
kɪtaa mʊ, lɪɪ fɛɛ mʊ saŋa man pɪɪta
fʊʊ.
21 Nɪɪ Yesu bwii tɔwɛ bamʊ yɛ, "N
kpee nɪmʊ. Nɪɪ fen biti fan kɪɪ biti
mɛ, kɛ fan wu fanɛ alibi tɔ. Nɪɪ katɪn
mʊ nɪɪ n kpee mʊ fɛn mɛɛ taalɛ ba
tʊtɔ."
22 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ bɛɛ taasɛ
abaa yɛ, "Maa tɔwɛ yɛ, 'Katɪn mʊ nɪɪ
n kpee mʊ fɛn mɛɛ taalɛ ba tʊtɔ' mʊ,
ee biti ɔ mɔɔ mʊ n-yɪɪ nɪn abɛɛ?"
23 Nɪɪ ɔ kyaga sʊ tɔwɛ yɛ, "Fan lɪɪ
kasɛ sʊ nfɪɪ nɪn, mɛɛ mɛ n lɪɪ sʊsʊ.
Nɪɪ fan gyɛ dulinyaa nɪmʊ lɛɛ nɪn,
mɛɛ mɛ bɪrɛ n man gyɛ dulinyaa
nɪmʊ lɛɛ.
24 Kanɪn sʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fen
biti fan wu fanɛ alibi tɔ mʊ. Nɪɪ fan
man kan kɔɔlɛ mɛ gyii yɛ, mɛ ɪ gyɛ
ɔmʊ nɪɪ n tɔwɛ yɛ n gyɛ mʊ, fen biti
fan wu fanɛ alibi tɔ kesintin."
25 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ
anɪmʊ?" Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ
gyɛ ɔmʊ nɪɪ n dan wʊla n tɔwɛ fanɛ
yɛ n gyɛ mʊ.
26 N sʊ asɪn gaa n tɔwɛ lɪɪ fanɛ sʊ,
kɛ n taa gyii fanɛ asɪn. Amaa ɔmʊ
nɪɪ o sun mɛ mʊ gyɛ kesintin wuya,
nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ n nu lɪɪ mʊ asɛ mʊ
nkʊn nɪɪ n tɔwɛ n sa dulinyaa abi."

27 Ɪmʊ kpini gbaa mʊ ba man pɪɪta
bɪɪ fɛɛ Mʊ-Sɛ Ɪbwaarɛ asɪn nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ bamʊ.
28 Ɪmʊ sʊ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Nɪɪ
fan kan ba kʊsaa mɛ, Daadimaadi
Obii-nyɪnsa mʊ sʊsʊ mʊ, tʊtɔ nɪɪ fen
biti fan bɪɪ fɛɛ n gyɛ ɔmʊ nɪɪ n wʊla
tɔwɛ yɛ n gyɛ mʊ, nɪɪ n mɛɛ waa
kʊtɔ kʊ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn sʊ,
amaa asɪn mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ kaapʊ mɛ
mʊ, ɪmʊ nɪɪ n sʊ n tɔwɛ.
29 Ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ bʊ mɛ asɛ,
ɔ man yɛgɛ mɛ nkʊn, lɪɪ fɛɛ saŋa
kʊmaa n waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪɪ pɪrɛ
mʊ."
30 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba nu Yesu maa
tɔwɛ ɪnɪmʊ kpini mʊ gaalaagaa ba
kɔɔlɛ mʊ gyii.

Bamʊ nɪɪ ba gyɛ Abraham mu-bii ana gbaa-gbaa mʊ

31 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Gyiwu abi mʊ nɪɪ
ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ yɛ, "Nɪɪ fan kan
fan buu mɛ asɪn kaapʊsa mʊ, fan
gyɛ mɛ abɪɪlapʊ kesintin tɔ.
32 Nɪɪ fen biti fan bɪɪ kesintin mʊ,
kɛ kesintin mʊ ɔ yɛgɛ fan nyɛ fanɛ
n-yɪɪ."
33 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An gyɛ
Abraham kɪnaana tɔ asa nɪn. Nɪɪ
anɛɛnɛ bɪrɛ, kakaakʊ a man pɪɪta
waa ɔkʊ kɪnyɛ. Nɪɪ mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ
tɔwɛ yɛ an biti a nyɛ anɛ n-yɪɪ?"
34 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa
alibi mʊ gyɛ kɪnyɛ sa alibi nɪn.
35 Nɪɪ kɪnyɛ man gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
o tii kɪkpaara abi sʊ, amaa obii bɪrɛ
gyɛ kɪkpaara mʊ sʊ obii kakpaa.
36 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ
yɛgɛ nɪɪ ɔkʊ nyɛ mʊ n-yɪɪ mʊ,
kesintin tɔ ɔ nyɛ mʊ n-yɪɪ kakpaa.
37 N nyi fan maa gyɛ Abraham
anaana-bii. Amaa ɪnɪmʊ kpini gbaa
mʊ, fen biti fɛɛ fan mɔɔ mɛ, lɪɪ fɛɛ
fɛn mɛɛ kɔɔlɛ mɛ asɪn mʊ fɛn waa
fanɛ nkɔlɔ tɔ.
38 Kʊtɔ mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ kaapʊ mɛ mʊ
nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ. Nɪɪ fanɛɛ fanɛ
fɛn waa atɔ mʊ nɪɪ fan nu lɪɪ fanɛ-sɛ
asɛ."
39 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Anɛ-sɛ ɪ gyɛ
Abraham." Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Fan daa fan gyɛ Abraham mu-bii
ana kesintin tɔ nɪn, naafɔɔ fen biti
fan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ.
40 Amaa n maa tɔwɛ fanɛ kesintin
mʊ nɪɪ n nu lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ gbaa
mʊ, fen biti fan mɔɔ mɛ. Abraham
man waa falɛ atɔ.
41 Atɔ mʊ nɪɪ fanɛ-sɛ waa mʊ, nɪɪ
fanɛ gbaa fanɛ fɛn waa." Nɪɪ ba lɛɛ
kɔnɔ yɛ, "A man gyɛ akuyurubi, ɔsɛ
kʊlʊn nɪɪ an sʊ, mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
gbaa-gbaa mʊ."

Bamʊ nɪɪ ba gyɛ Sɪtaanɛ abi ana

42 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Ɪbwaarɛ daa ɔ gyɛ fanɛ-Sɛ nɪn,
naafɔɔ fen biti fan nyɛ kebiti sa mɛ,
lɪɪ fɛɛ n lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ nɪn, nɪɪ n
ba nfɪɪ. Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
ɔlʊn sʊ nɪɪ n ba, amaa mʊ i sun mɛ.
43 Nɪɪ mɪnɛ waa sʊ nɪɪ fen mee nu
mɛ asɪn tɔwɛsa mʊ kasɛ? Lɪɪ fɛɛ fɛn
mɛɛ taalɛ fen nu mɛ asɪn mʊ.
44 Fan gyɛ fanɛ-sɛ Sɪtaanɛ mu-bii
ana nɪn, ɪmʊ sʊ nɪɪ fen biti fan waa
fanɛ-sɛ mʊ kɔkɔlɔ biti. Lɪɪ npiili
asɛ mʊ kpini nɪɪ ɔ gyɛ ɔmɔɔpʊ, nɪɪ
ɔ man buu kesintin, lɪɪ fɛɛ kesintin
man bʊ mʊ tɔ. Mʊ lɛɛ kpini ɪ gyɛ
fɛɛ ɔ tɔwɛ antɪŋɛsa, lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ
antɪŋɛsa wuya, yɛ antɪŋɛsa wuya
ana bamʊ-sɛ.
45 Amaa mɛɛ mɛ bɪrɛ n gyii fanɛ
kesintin nɪn, ɪmʊ sʊ nɪɪ fɛɛ mɛɛ
kɔɔlɛ mɛ fen gyii.
46 Fanɛ tɔ anɪmʊ ɪ taalɛ kaapʊ fɛɛ
n gyii alibi kʊpwɛ? Nɪɪ n maa tɔwɛ
kesintin mʊ, mɪnɛ waa nɪɪ fɛn mɛɛ
kɔɔlɛ fen gyii?
47 Ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʊ, ii
nu asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ. Kʊtɔ
mʊ sʊ nɪɪ fen mee nu Ɪbwaarɛ asɪn
mʊ ɪ gyɛ yɛ fan man gyɛ Ɪbwaarɛ
lɛɛ."

Kanan mʊ nɪɪ Yesu kyɔ Abraham

48 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ mɔɔ ba tɔwɛ
Yesu yɛ, "Nɪɪ a maa tɔwɛ yɛ fʊ gyɛ
Kasamariya-nyɪn nɪɪ nbwɪɪ libi ba tɛ
fʊ tɔ mʊ, ɪ man gyɛ kesintin?"
49 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ "Nbwɪɪ
libi akʊ ba man tɛ mɛ tɔ, amaa n
bʊnyaa mɛ-Sɛ, yɛgɛ fanɛɛ fanɛ fɛn
mɛɛ bʊnyaa mɛ.

50 N mee biti bʊnyaa n sa mɛ n-yɪɪ.
Amaa ɔkʊ bʊ tɔ ee biti kɪmʊ ɛɛ sa
mɛ. Mʊ ɪ gyɛ asɪn ogyipu mʊ.
51 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o buu mɛ kɪkaapʊ mʊ, ɔ mɛɛ
yɛ o wu kakaakʊ."
52 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba tɔwɛ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ an wu kesintin tɔ fɛɛ
nbwɪɪ libi ba bʊ fʊ tɔ. Abraham
wu, nɪɪ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ gbaa
ba wu. Amaa fʊ, fʊ tɔwɛ yɛ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o buu fʊ kɪkaapʊ mʊ ɔ mɛɛ
yɛ o wu.
53 Ɩmʊ sʊ fii biti fʊ kaapʊ fɛɛ fʊ
kyɔ anɛ-sɛ Abraham abɛɛ? O wu, nɪɪ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ gbaa ba wu.
Anɪmʊ nɪɪ fɪɪ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fʊ gyɛ?"
54 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɪɪ n kan
sa mɛ n-yɪɪ bʊnyaa mʊ, mɛ bʊnyaa
mʊ gyɛ kɪyan. Amaa mɛ-Sɛ, mʊ nɪɪ
fɛn tɔwɛ yɛ mʊ ɪ gyɛ fanɛ Ɩbwaarɛ
mʊ, ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ bʊnyaa mɛ.
55 Fan man nyi mʊ, mɛɛ mɛ bɪrɛ n
nyi mʊ. Nɪɪ n kan n tɔwɛ yɛ n man n
nyi mʊ mʊ, n gyɛ antɪŋɛsa wuya fɛɛ
fanɛ, amaa n nyi mʊ, nɪɪ n nu mʊ
asɛ.
56 Fanɛ-sɛ Abraham mu ansi i gyii
fɛɛ ee biti o wu mɛ kɪba. Nɪɪ o wu
mɛ kɪba mʊ, nɪɪ mu ansi i gyii."
57 Nɪɪ Gyiwu abi mʊ ba taasɛ mʊ
yɛ, "Fʊ man pɪɪta gyii nsu adunuu
nɪɪ fʊ yɛ fu wu Abraham?"
58 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, pɔyɪ kɛ ba kʊʊgɛ
Abraham mʊ, yɛgɛ n bʊ tɔ."
59 Ba maa nu falɛ mʊ, nɪɪ ba
kukuri abuu yɛ ba tʊʊ mʊ. Amaa
Yesu loo asa mʊ tɔ bʊlɛ, nɪɪ ɔ lɪɪ
Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ kyʊn.

9

Yesu kyɛ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ

1 Yesu maa naa ɛɛ kyʊn mʊ, o wu
ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ gyɛ gyaatanapʊ lɪɪ
saŋa mʊ nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ.
2 Tʊtɔ nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ ba taasɛ
mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ
ba kʊʊgɛ ɔnyɪn nɪmʊ gyaatanapʊ?
Mʊ gbaa-gbaa alibi sʊ abɛɛ mʊ
akʊʊgɛpʊ alibi sʊ?"
3 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mʊ
kɪgyatana mʊ, ɪ man lɪɪ mu alibi sʊ
abɛɛ mʊ akʊʊgɛpʊ alibi sʊ. Amaa
ɪ waa kanɪn nɪn kɛ Ɩbwaarɛ ɔ yɛgɛ
asa ba wu kanan mʊ nɪɪ ee biti ɔ
waa asɪn kyinkyinsa sa mʊ.
4 Kyɔwɛ maa dan san ɔ bʊ tɔ falɛ
bɪrɛ, ɪ dagaa a maa waa ɔmʊ nɪɪ
o sun mɛ mu kusun. Kyɔwɛ ii biti
ɔ lʊwɛ yɛgɛ ɔkʊ mɛɛ bɪla taalɛ sun
kusun.
5 N maa dan san n bʊ dulinyaa
tɔ falɛ bɪrɛ, mɛ ɪ gyɛ dulinyaa tɔ
ɪŋmaŋɛsa mʊ."
6 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ mʊ, nɪɪ ɔ
tʊʊ nkyɔlɛ tʊʊ kasɛ nɪɪ ɔ palɛ ɪsɛ, taa
tayɪ ɔnyɪn mu ansi sʊ.
7 Nɪɪ ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mʊ yɛ, "Kpe
Silom kapatɪyɛ mʊ tɔ naa fwɪɪ fu
ansi." (Silom kasɛ ɪ gyɛ yɛ ba sun
mʊ). Ɔnyɪn mʊ maa naa fwɪɪ mu
ansi bwii ba mʊ, mu ansi mʊ a bugi.
8 Mʊ bɪrɪsa ana yɛ asa mʊ nɪɪ ba
wʊla be nyi mʊ maa kyɪna ɔkpa asɛ
ɛɛ kʊlɛ mʊ, bɛɛ taasɛ abaa yɛ, "Man
gyɛ ɔnyɪn nɪmʊ ɪɪ kyɪna ɔkpa asɛ ɛɛ
kʊlɛ mʊ?"
9 Nɪɪ bamʊ akʊ ba yɛ, "Mʊ nɪn."
Nɪɪ akʊ mɔɔ ba yɛ, "Man gyɛ mʊ
nɪn, o duli mʊ nɪn."
Amaa ɔnyɪn mʊ gbaa-gbaa tɔwɛ
yɛ, "Mɛ nɪn."
10 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɩ waa nɛnɛ
nɪɪ fu ansi i bugi?"
11 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyɪn
mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Yesu mʊ, ɪ palɛ
ɪsɛ tayɪ mi ansi sʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ
yɛ n kpee Silom kapatɪyɛ mʊ tɔ naa
fwɪɪ mi ansi. Ɩmʊ sʊ n kpee tʊtɔ naa
fwɪɪ mi ansi, nɪɪ opula maŋa tɔ nɪɪ
mi ansi i bugi."
12 Nɪɪ ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ
bʊ fɪnɛ?" Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N man
nyi."

Farasii abi ba taasɛ gyaatanapʊ mʊ kanan mʊ nɪɪ ɔ nyɛ kɪkyɛ

13 Tʊtɔ nɪɪ ba taa ɔnyɪn mʊ nɪɪ mu
ansi i bugi mʊ kpee Farasii abi mu
ansi tɔ.

14 Kanın kakɛ mʊ nıı Yesu palɛ ısɛ tayı kanın ɔnyın ansi sʊ mʊ, gyɛ
kakɛ fʊʊtɛsa nın.
15 Nıı Farasii abi mʊ mɔɔ ba taasɛ
mʊ kanan mʊ nıı ı waa nıı mu ansi i
bugi. Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɔ palɛ ısɛ
nın tayı mi ansi sʊ, nıı n naa fwıı,
nıı mi ansi i bugi."
16 Tʊtɔ nıı Farasii abi mʊ akʊ
ba yɛ, "Ɔnyın mʊ nıı ɔ waa kanın
asın maŋa mʊ, man lıı Ɩbwaarɛ
asɛ, lıı fɛɛ o mee buu kakɛ fʊʊtɛsa
nbara mʊ." Amaa akʊ mɔɔ ba yɛ,
"Nɛnɛ nıı alibi ɔwaapʊ ı taalɛ waa
asın kyinkyinsa falɛ kudubi?" Nıı
nbarıgɛ ı ba bamʊ nsana.
17 Ɩnımʊ kpini kamaa mʊ, Farasii
abi mʊ ba bwii taasɛ ɔnyın mʊ yɛ,
"Ɔnyın mʊ nıı o bugi fu ansi mʊ,
mınɛ asın nıı fʊ sʊ fʊ tɔwɛ lıı mʊ
sʊ?"
Nıı ɔnyın mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ nın."
18 Gyiwu abılısa mʊ be mee biti
ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɔ wʊla ɔ gyɛ
gyaatanapʊ, nıı mu ansi i bugi, ımʊ
sʊ ba sun tıı mʊ akʊʊgɛpʊ.
19 Ba maa ba mʊ, ba taasɛ bamʊ
yɛ, "Fanɛ-bii-nyınsa ndee? Fan yɛ
fan kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ nın, nɛnɛ
ı waa sʊ nıı ɔ kıı nbıınbıı?"
20 Nıı mʊ akʊʊgɛpʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"An nyi maa gyɛ anɛ-bii-nyınsa nın,
nıı an kʊʊgɛ mʊ gyaatanapʊ nın.
21 Amaa a man nyi kanan mʊ nıı ı
waa nıı mu ansi ı kıı, abɛɛ ɔmʊ nıı o
bugi mu ansi. Ɔ man bıla ɔ gyɛ kebii,
ımʊ sʊ fan taasɛ mʊ gbaa-gbaa, ɛɛ
taalɛ lɛɛ kɔnɔ."
22 Kʊtɔ mʊ sʊ nıı ba tɔwɛ kanın
mʊ ı gyɛ yɛ ba sılɛ Gyiwu abılısa
mʊ. Kpalı fɛɛ Gyiwu abılısa mʊ ba
wʊla tɔwɛ yıla yɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ee
biti ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ Yesu ı gyɛ Krisito,
Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ mʊ mʊ,
bɛɛ gya mʊ ba lɛɛ ɔgyaŋɛkpa obu
mʊ tɔ.
23 Kanın sʊ nıı mʊ akʊʊgɛpʊ mʊ
ba tɔwɛ yɛ, "Ɔ man bıla ɔ gyɛ kebii,
fan taasɛ mʊ gbaa-gbaa mu."
24 Gyiwu abılısa mʊ ba bwii
tıı ɔnyın mʊ nıı naafɔɔ ɔ gyɛ
gyaatanapʊ mʊ kınyɔsapʊ, nıı ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "Bɔ Ɩbwaarɛ fɛɛ
kesintin nıı fıı tɔwɛ. An nyi fɛɛ
ɔnyın mʊ nıı o bugi fu ansi mʊ gyɛ
alibi ɔwaapʊ nın."
25 Nıı ɔnyın mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ
yɛ, "Mɛɛ mɛ man nyi yɛ ɔ gyɛ alibi
ɔwaapʊ abɛɛ ɔ man gyɛ. Kʊtɔ mʊ
nıı n nyi mʊ ı gyɛ fɛɛ, n kyına n gyɛ
gyaatanapʊ, amaa nbıınbıı n kıı."
26 Nıı Gyiwu abılısa mʊ ba bıla
taasɛ mʊ yɛ, "Mınɛ nıı ɔ waa fʊ?
Nɛnɛ nıı ɔ waa kyɛ fu ansi?"
27 Nıı ɔnyın mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
"N wʊla tɔwɛ fanɛ kanan mʊ nıı ı
ba, nıı fan kina kunu. Mınɛ ı waa sʊ
nıı fen biti fan bwii nu kınyɔsapʊ?
Abɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fen biti fɛɛ fan
biliŋi mʊ abıılapʊ nın?"
28 Nıı ba saalɛ mʊ, tɔwɛ mʊ yɛ,
"Fʊ ı gyɛ mu obuupu, amaa anɛɛnɛ
bırɛ an gyɛ Mosesi abuupu nın.
29 An nyi ımʊ nıı Ɩbwaarɛ maa
kyına tɔwɛ Mosesi asɛ, amaa kanın
Yesu maŋa bırɛ, a man nyi mʊ
ɔlııkpa!"
30 Nıı ɔnyın mʊ lɛɛ bamʊ kɔnɔ
yɛ, "Mınɛ alımankarɛ nıı fɛn tɔwɛ
kanın! Fan yɛ fan man nyi katın mʊ
nıı ɔ lıı, amaa mʊ i bugi mi ansi falɛ.
31 An nyi yɛ Ɩbwaarɛ mee nu alibi
awaapʊ asɛ. Amaa asa mʊ nıı bee
sun Ɩbwaarɛ nıı bɛɛ waa mʊ kɔkɔlɔ
biti mʊ, bamʊ asɛ nıı ee nu.
32 Lıı koo saŋa mʊ nıı dulinyaa
piili mʊ, a man pııta nu fɛɛ ɔsa kʊ
bugi nyımısa mʊ nıı ba kʊʊgɛ mʊ
gyaatanapʊ ansi.
33 Nıı ɔnyın nımʊ man dın lıı
Ɩbwaarɛ asɛ mʊ, naafɔɔ ɔ man dın
taalɛ waa ınımʊ."
34 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kıı, fʊ mʊ
nıı ba kʊʊgɛ fʊ alibi tɔ, nɛnɛ nıı fʊ ii
biti fʊ ba kaapʊ anɛ asın?" Tʊtɔ nıı
ba gya mʊ lɛɛ ɔgyaŋɛkpa obu mʊ tɔ.

Bamʊ nıı ba man kɔɔlɛ Krisito gyii mʊ ba gyɛ agyaatanapʊ

35 Yesu maa nu yɛ Gyiwu abılısa
mʊ ba gya ɔnyın mʊ lɛɛ ɔgyaŋɛkpa
obu mʊ tɔ kanın mʊ, ɔ naa wu
mʊ, nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fıı kɔɔlɛ
Daadimaadi Obii-nyınsa mʊ fii gyii."

36 Nıı ɔnyın mʊ lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ, mʊ ı gyɛ anımʊ? Tɔwɛ
mɛ kɛ n kɔɔlɛ mʊ gyii."
37 Nıı Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Fʊ tɛɛ
wʊla wu mʊ, mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɛɛ
tɔwɛ fʊ asɛ nbıınbıı falɛ."
38 Tʊtɔ nıı ɔnyın mʊ tɔwɛ yɛ,
"Mɛ-nyırıpɛ, n kɔɔlɛ fu gyii." Nıı ɔ
kyʊn muŋa Yesu ayaa tɔ.
39 Nıı Yesu tɔwɛ yɛ, "N ba dulinyaa
nımʊ tɔ kɛ n ba gyii asa asın, kɛ
agyaatanapʊ ansi i bugi, kɛ bamʊ
nıı bɛɛ kıı mʊ, mɔɔ ba biliŋi
agyaatanapʊ."
40 Farasii abi mʊ nıı ba bʊ tʊtɔ,
nıı ba nu kʊtɔ mʊ nıı ɔ tɔwɛ mʊ, ba
taasɛ mʊ yɛ, "Fıı kaapʊ fɛɛ anɛ gbaa
anɛ an gyɛ agyaatanapʊ nın abɛɛ?"
41 Nıı Yesu lɛɛ bamʊ kɔnɔ yɛ,
"Fan kan fan gyɛ agyaatanapʊ bırɛ,
naafɔɔ fan mɛɛ yɛ fan gyii alibi
kʊpwɛ. Amaa fan maa tɔwɛ yɛ fan
kıı falɛ bırɛ, fan gyii alibi kʊpwɛ."

10

Yesu bɔ kıŋasan lıı Nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ mʊ danbırasa sʊ

1 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin fɛɛ, ɔsa mʊ nıı ɔ mɛɛ
bɔla nbʊlʊpʊ kubunlun kebunɔ mʊ
tɔ ee loo, nıı ɔ naa bɔla opula pʊpwɛ
loo to mʊ, gyɛ oyu yɛ ɔmʊ nıı ee
yuuri ɔlʊn sʊ.
2 Amaa ɔsa mʊ nıı ɛɛ bɔla kebunɔ
ee loo mʊ, mʊ ı gyɛ nbʊlʊpʊ mʊ
ɔkpapʊ.
3 Nıı ɔkpapʊ mʊ kan ba mʊ, ke-
bunɔ ɔkıısʊpʊ mʊ ii tigi sa mʊ, nıı
ee loo to. Ɛɛ tıı mʊ nbʊlʊpʊ mʊ
ɔkʊmaa nımʊ maa mʊ kıtıı, nıı
nbʊlʊpʊ mʊ be nyi mʊ ɔbʊlɛ, nıı ɛɛ
lıı gyankpaa bamʊ.
4 Ɔkpapʊ mʊ maa tɛɛ lɛɛ bamʊ
kpini lıı kubunlun mʊ tɔ mʊ, nıı ɛɛ
kyʊn gyankpaa bamʊ yɛgɛ bee buu
mʊ, lıı fɛɛ be nyi mʊ ɔbʊlɛ.
5 Amaa ba mɛɛ yɛ ba buu ɔfɔ, bee
biti ba sılɛ yɛgɛ mʊ, lıı fɛɛ ba man
nyi mʊ ɔbʊlɛ."
6 Yesu bɔ bamʊ kıŋasan kınımʊ
nın, amaa ba man nu kʊtɔ mʊ nıı
ɛɛ tɔwɛ bamʊ mʊ kasɛ.
7 Imʊ sʊ Yesu bwii tɔwɛ bamʊ yɛ,
"N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ mɛ ı gyɛ
nbʊlʊpʊ kubunlun kebunɔ mʊ.
8 Bamʊ nıı ba gyankpaa mɛ ba
mʊ kpini, nıı ba waa bamʊ n-yıı fɛɛ
nbʊlʊpʊ akpapʊ mʊ, ba gyɛ ayu yɛ
bamʊ nıı bee yuuri ɔlʊn sʊ, kanın
sʊ nıı nbʊlʊpʊ mʊ ba man nu bamʊ
asɛ mʊ.
9 Mɛ ı gyɛ kebunɔ mʊ, ɔkʊmaa mʊ
nıı ɔ bɔla mɛ sʊ loo mʊ, ii biti ɔ
nyɛ kamɔlıgɛ. Mʊ kılıı kpee yɛ mʊ
kibwii ba mʊ ɛɛ nyɛ agyitɔ o gyii.
10 Oyu bırɛ, mʊ lɛɛ ı gyɛ fɛɛ o be
yuuri, kɛ ɔ mɔɔ, kɛ o nyita. Amaa
mɛɛ mɛ n ba nın kɛ asa ba nyɛ nkpa,
kɛ ba nyɛ ımʊ kʊkyɔ-kʊkyɔ.
11 "Mɛ ı gyɛ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ
danbırasa mʊ. Mɛ, nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ
danbırasa mʊ n taa mɛ nkpa sa
nbʊlʊpʊ mʊ halıı lewu tɔ.
12 Paa ogyipu bırɛ, ɔ man du
fɛɛ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ danbırasa mʊ.
Nbʊlʊpʊ mʊ ba maa man gyɛ mʊ
gbaa-gbaa mʊ lɛɛ sʊ mʊ, nıı ɔ kan
wu fɛɛ kuntun ıı ba mʊ, ɛɛ sılɛ yɛgɛ
nbʊlʊpʊ mʊ nın, kɛ kuntun mʊ ɔ ba
kıtaa bamʊ ɔkʊ kɛ ɔ yaasɛ asansa.
13 Kʊtɔ mʊ sʊ nıı ɛɛ sılɛ ɛɛ yɛgɛ
nbʊlʊpʊ mʊ ı gyɛ fɛɛ, ɔ gyɛ paa
ogyipu nın, bamʊ asın ı man tiri mʊ.
14 "Mɛ ı gyɛ nbʊlʊpʊ ɔkpapʊ
danbırasa mʊ. N nyi mɛ nbʊlʊpʊ,
nıı mɛ nbʊlʊpʊ gbaa be nyi mɛ.
15 Fɛɛ kanan mʊ nıı Mɛ-Sɛ mu nyi
mɛ, nıı ngbaa mɛ n nyi Mɛ-Sɛ mʊ,
ımʊ sʊ nıı n biti n taa mɛ nkpa sa
mɛ nbʊlʊpʊ mʊ halıı lewu tɔ.
16 N san n sʊ nbʊlʊpʊ akʊ nıı
mʊ ba man bʊ nbʊlʊpʊ anımʊ tɔ.
Nıı ii tiri fɛɛ n naa taa bamʊ gbaa
ba. Bee biti ba be nu mɛ ɔbʊlɛ, kɛ
bamʊ kpini ba ba waa kʊbʊ kʊlʊn
yɛ ɔkpapʊ kʊlʊn.
17 Kʊtɔ mʊ sʊ nıı Mɛ-Sɛ ii biti mɛ
asın ı gyɛ fɛɛ, n kyula yɛ n taa mɛ
nkpa sa halıı lewu tɔ, kɛ n bıla bwii
nyɛ kımʊ.

18 Ɔkʋ mɛɛ taalɛ kɔɔlɛ mɛ nkpa lɪɪ
mɛ abaa tɔ. Amaa mɛ gbaa-gbaa mi
kebiti tɔ nɪɪ n kyula yɛ n wu. N sʋ
ɔkpa fɛɛ n taa mɛ nkpa sa halɪɪ lewu
tɔ, kɛ n bɪla bwii nyɛ kɪmʋ. Falɛ
kɔnɔsa kanɪmʋ nɪɪ Mɛ-Sɛ sa mɛ yɛ
n waa."
19 Asɪn mʋ nɪɪ Yesu tɔwɛ falɛ sʋ
mʋ, nbarɪgɛ ɪ bɪla bwii ba Gyiwu
abɪlɪsa mʋ tɔ.
20 Asa mʋ tɔ gaalaagaa bɛɛ tɔwɛ
yɛ, "Nbwɪɪ libi ba bʋ mʋ tɔ, ɛɛ lɔ
ɪbʋn. Mɪnɛ sʋ nɪɪ fen nu mʋ asɛ?"
21 Amaa bamʋ akʋ mɔɔ ba yɛ,
"Ɔsa mʋ nɪɪ nbwɪɪ libi ba bʋ mʋ
tɔ mʋ, mɛɛ tɔwɛ falɛ ntɔwɛ nɪmʋ.
Nɛnɛ nɪɪ nbwɪɪ libi ɪ taalɛ bugi
gyaatanapʋ ansi?"

Gyiwu abɪlɪsa ba man kɔɔlɛ Yesu gyii

22 Nɪɪ saŋa fʋʋ fɛɛ Gyiwu abi
ba gyii Kesu kɔnɔ mʋ nɪɪ ba sʋ
nyiŋi saŋa mʋ nɪɪ ba bugi Kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ Gyerusalem kadɛ
tɔ mʋ. Saŋa maŋa ɪ gyɛ awɔɔ tɔ nɪn,
23 nɪɪ Yesu bʋ Kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ tɔ, yɛgɛ ɔ naa katɪn mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ yɛ Owura Solomon kasɔrɔga
mʋ tɔ.
24 Tʋtɔ nɪɪ Gyiwu abɪlɪsa mʋ ba
yɪlɛ kyaabɔɔ mʋ, nɪɪ ba taasɛ mʋ
yɛ, "Saŋa mɔɔ nɪɪ fii biti fɛɛ a gyoo
naa fʋʋ, pɔyɪ kɛ a wu asɪn mʋ tɔ
kyɛɛkyɛɛ? Nɪɪ fʋ ɪ kan fʋ gyɛ Krisito,
Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ, dan
tiisi tɔwɛ anɛ kesintin."
25 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N wʋla
tɔwɛ fanɛ, amaa fan man kɔɔlɛ mɛ
gyii. Asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ n sʋ n
waa Mɛ-Sɛ kɪtɪɪ tɔ mʋ, ɪmʋ ii gyii mɛ
n-yɪɪ sʋ kesintin.
26 Amaa fan man kɔɔlɛ mɛ gyii, lɪɪ
fɛɛ fan maa man gyɛ mɛ nbʋlʋpʋ
mʋ sʋ.
27 Mɛ nbʋlʋpʋ bee nyi mɛ ɔbʋlɛ,
nɪɪ n nyi bamʋ, nɪɪ bee buu mɛ.
28 N sa bamʋ nkpa kakpaa, nɪɪ ba
mɛɛ yɛ ba fɔyɪ. Nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ
bɪɪtɛ bamʋ kɔɔlɛ lɪɪ mɛ abaa tɔ.
29 Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ, mʋ nɪɪ ɔ taa
bamʋ sa mɛ mʋ, kyɔ kʋtɔ kʋmaa
nɪmʋ, ɪmʋ sʋ ɔkʋ mɛɛ taalɛ bɪɪtɛ
bamʋ kɔɔlɛ lɪɪ Mɛ-Sɛ abaa tɔ.
30 N maa Mɛ-Sɛ an gyɛ kʋkʋlʋn
nɪn."
31 Tʋtɔ nɪɪ Gyiwu abi ba bɪla naa
taa abuu kɛ ba tʋʋ mʋ.
32 Amaa nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ,
"N waa asɪn kyinkyinsa damantɛ
mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ kaapʋ fanɛ.
Ɩmʋ ɪmɔɔ sʋ nɪɪ fen biti fan tʋʋ mɛ
abuu?"
33 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba tɔwɛ
mʋ yɛ, "Man gyɛ asɪn kyinkyinsa
damantɛ mʋ nɪɪ fʋ waa sʋ nɪɪ an
biti a tʋʋ fʋ abuu. Amaa fʋ tɔwɛ
nbusaa asɪn yii Ɩbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ fʋ
gyɛ nyɪmɪsa nɪn, nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʋ
gyɛ Ɩbwaarɛ."
34 Nɪɪ Yesu taasɛ bamʋ yɛ, "Fan
man nyi ba maa kyʋrɔɔ waa fanɛ
Nbara mʋ tɔ yɛ, Ɩbwaarɛ yɛ, 'Fan
gyɛ mɛ, Ɩbwaarɛ mɛ kedubi'?
35 An nyi fɛɛ ɔkʋ mɛɛ taalɛ kyɛɛgɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ. Ɩbwaarɛ wʋla
tɔwɛ bamʋ nɪɪ mʋ asɪn ɪ ba bamʋ
asɛ mʋ yɛ ba gyɛ mu keduli mʋ, mɛɛ
mɛ bɪrɛ Mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ ɪ lɛɛ mɛ nɪɪ
o sun mɛ ba dulinyaa tɔ.
36 Mɪnɛ sʋ nɪɪ fɛn yɛ n tɔwɛ
nbusaa asɪn yii Ɩbwaarɛ, fɛɛ maa
tɔwɛ yɛ, 'N gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʋ'?
37 Nɪɪ n mɛɛ kan n waa atɔ mʋ
nɪɪ Mɛ-Sɛ ii biti fɛɛ n waa mʋ, kanɪn
bɪrɛ fan man kɔɔlɛ mɛ gyii.
38 Amaa nɪɪ n kan waa ɪmʋ bɪrɛ,
nɪɪ halɪɪ fan man kɔɔlɛ mɛ gyii gbaa
mʋ, fan kɔɔlɛ atɔ mʋ nɪɪ n waa mʋ
kpini gyii, kɛ fan nyɛ bɪɪ fɛɛ n maa
Mɛ-Sɛ an gyɛ kʋkʋlʋn."
39 Tʋtɔ nɪɪ asa mʋ ba biti fɛɛ ba
kɪtaa mʋ, amaa ɔ bʋlɛ bamʋ tɔ lɪɪ
kyʋn.

40 Nɪɪ Yesu bwii naa faa Gyɔdan
ɔbʋn kpee kɪmʋ benben, opula mʋ
nɪɪ Gyɔn kyɪna gyee asa Ɩbwaarɛ
kekyugyee mʋ. Ɔ maa bʋ tʋtɔ mʋ,
41 nɪɪ asa damantɛ ba ba mʋ asɛ,
nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Halɪɪ Gyɔn maa
man waa asɪn kyinkyinsa ɪkʋ gbaa
mʋ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ
lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ sʋ mʋ, kpini gyɛ
kesintin."
42 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ
gaalaagaa ba kɔɔlɛ mʋ gyii.

11

Lasarusi kʋlɔ yɛ mu kelewu

1 Ɔnyɪn kʋ ɪ kyɪna ɔ bʋ tɔ, nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Lasarusi, nɪɪ ɔ dɛ ɛɛ lɔɔ.
Mʋ pɪɪkyɪɪ ana ɪ gyɛ Mɛɛrɪ yɛ Mata,
nɪɪ bamʋ kpini ba lɪɪ Betani kadɛ tɔ.
2 Mɛɛrɪ nɪmʋ ɪ gyɛ ɔkyɪɪ ɔmʋ nɪɪ
ɔ kyɪna ɔ ba kyɛɛgɛ tulale wʋrɪgɛ
Yesu ayaa sʋ, nɪɪ ɔ taa mʋ inyini
bʋnswɪɪsa mʋ kpayɪ-kpayɪ ɪmʋ mʋ.
Mʋ pɪɪnyɪn ɪ gyɛ Lasarusi mʋ nɪɪ ɔ
dɛ ɛɛ lɔ mʋ.
3 Nɪɪ mʋ pɪɪkyɪɪ ana ba sun Yesu
asɛ naa tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʋ
kyɛmɪnɛ danbɪrasa mʋ nɪɪ fʋ sʋ
kebiti sa mʋ mʋ, dɛ ɛɛ lɔ."
4 Yesu maa nu ɪnɪmʋ mʋ, nɪɪ ɔ
tɔwɛ yɛ, "Kʋlɔ kɪnɪmʋ man gyɛ lewu
kʋlɔ. Ii biti ɪ bɪya Ɪbwaarɛ bʋnyaa
nɪn, kɛ mɛ, Mu-Bii mʋ n nyɛ bʋnyaa
lɪɪ ɪmʋ sʋ."
5 Yesu sʋ kebiti sa Mata maa Mɛɛrɪ
yɛ bamʋ pɪɪnyɪn Lasarusi.
6 Amaa maa nu fɛɛ Lasarusi ɪɪ lɔ
mʋ, o bwii kyɪna katɪn mʋ nɪɪ ɔ bʋ
mʋ nkɛ nnyɔ tii sʋ.
7 Ɪmʋ kamaa mʋ ɔ tɔwɛ mʋ
abɪɪlapʋ yɛ, "Fan yɛgɛ a bwii kpee
Gyudeya ɔsʋwʋlɛ."
8 Nɪɪ abɪɪlapʋ mʋ ba tɔwɛ mʋ yɛ.
"Ɔkaapʋpʋ, nkɛ nnyɔ nɪmʋ tɔ nɪɪ
Gyiwu abi bee biti ba tʋʋ fʋ abuu
mɔɔ, mɪnɛ sʋ nɪɪ fɪɪ bɪla fii kpee
tʋtɔ?"
9 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Man gyɛ
kerefi kudu anyɔ ɪ bʋ kayɪkɛ tɔ?
Nyɪmɪsa mʋ nɪɪ ɔ naa kayɪkɛ tɔ mʋ
mee siti, lɪɪ fɛɛ kyɔwɛ kɪɪ tɔ ɛɛ sa mʋ
katɪn kʋmaa.
10 Amaa nɪɪ ɔ natɛ kagyanbwɛ
bɪrɛ ee siti, lɪɪ fɛɛ ɔ man sʋ
ɪŋmaŋɛsa."
11 Maa tɔwɛ ɪnɪmʋ kamaa mʋ,
ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Anɛ kyɛmɪnɛ
Lasarusi dɛ nsɪɪrɛ nɪn, amaa n biti
n kpee tʋtɔ n naa kyiŋi mʋ."
12 Nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ ɔ kan dɛ nsɪɪrɛ bɪrɛ,
ee biti ɔ nyɛ alanfɪya."
13 Kʋtɔ mʋ nɪɪ Yesu ɪɪ kaapʋ ɪ gyɛ
yɛ Lasarusi wu, amaa mʋ abɪɪlapʋ
bɪrɛ be nyi nɪn fɛɛ nsɪɪrɛ gbaa-gbaa
asɪn nɪɪ ɔ dɪyɛ.
14 Ɪmʋ sʋ ɔ tɔwɛ tigi bamʋ yɛ,
"Lasarusi wu.
15 Amaa lɪɪ fanɛ sʋ mʋ, mi ansi i
gyii fɛɛ n maa man bʋ tʋtɔ nɪɪ o wu.
Ɪnɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ fan nyɛ kɔɔlɛ
mɛ gyii. Kanɪn sʋ fan yɛgɛ a kpee
mʋ asɛ."
16 Nɪɪ Tomasi mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
mʋ Kabwaara-bii mʋ, tɔwɛ abɪɪlapʋ
asansa mʋ yɛ, "Fan yɛgɛ anɛ gbaa
anɛ a kpee kɛ anaa mʋ a naa wu."

Yesu kyiŋi asa lɪɪ lewu tɔ

17 Yesu maa fʋʋ Betani kadɛ tɔ mʋ,
o nu yɛ ba tee pula Lasarusi ɪmʋ nkɛ
nna.
18 Lɪɪ Betani kpee Gyerusalem
man bʋ kata, ɪ waa fɛɛ ɪmaalɪ ɪnyɔ,
19 nɪɪ Gyiwu abi mʋ gaalaagaa ba
ba Mata maa Mɛɛrɪ asɛ, ba ba tɔwɛ
yuula bamʋ nkɔlɔ lɪɪ bamʋ pɪɪnyɪn
kelewu sʋ.
20 Mata maa nu fɛɛ Yesu ɪɪ ba mʋ,
ɔ lɪɪ naa gyaŋa mʋ ɔkpa tɔ, amaa
Mɛɛrɪ bɪrɛ o sii kɪkpaara sʋ.
21 Mata maa gyaŋa mʋ mʋ, ɔ tɔwɛ
mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, fʋ daa fʋ bʋ nfɪɪ
nɪn, naafɔɔ mɛ pɪɪnyɪn man dɪn wu.
22 Amaa halɪɪ nbɪɪnbɪɪ gbaa n nyi
yɛ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ fʋ taasɛ
Ɪbwaarɛ mʋ, ee biti ɔ waa sa fʋ."
23 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Fʋ
pɪɪnyɪn ii biti o bwii kyiŋi ba nkpa
tɔ."
24 Mata lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N nyi
yɛ ee biti o kyiŋi ba nkpa tɔ
kakɛ laalaalʋwɛ mʋ, saŋa mʋ nɪɪ
Ɪbwaarɛ ii biti o kyiŋi asa ba nkpa
tɔ mʋ."
25 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ
ɔmʋ nɪɪ n kyiŋi asa n lɪɪ lewu tɔ, nɪɪ
ɛɛ sa bamʋ nkpa mʋ. Ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʋ, halɪɪ o wu
gbaa ee biti ɔ nyɛ nkpa.
26 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʋ, ɔ mɛɛ yɛ o
wu kakɛ akʋ. Fʋ kɔɔlɛ ɪnɪmʋ gyii?"
27 Nɪɪ Mata kyula yɛ, "Ɛɛhn!
Ɔnyɪrɪpɛ n kɔɔlɛ gyii yɛ fʋ ɪ gyɛ
Krisito, Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ
mʋ, Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ
yɛ ee biti o sun mʋ ba dulinyaa tɔ
mʋ."

28 Maa tɔwɛ ınımʊ lʊwɛ mʊ, o
bwii kpee kıkpaara sʊ, nıı ɔ naa
tıı mu-supu Mɛɛrı lıı ıkaa sʊ, nıı ɔ
tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkaapʊpʊ mʊ bʊ nfıı,
nıı ɔ taasɛ fʊ sʊ."
29 Mɛɛrı maa nu kanın mʊ, nıı ɔ
kʊsʊ bilen ee kpee mʊ asɛ.
30 Yesu man pııta loo kadɛ mʊ tɔ,
amaa ɔ san ɔ bʊ katın mʊ nıı Mata
naa gyaŋa mʊ mʊ.
31 Gyiwu abi mʊ nıı ba bʊ Mɛɛrı
asɛ kıkpaara sʊ bɛɛ tɔwɛ bee yuula
mʊ kɔkɔlɔ mʊ, ba maa wu kanan mʊ
nıı ɔ kʊsʊ bilen lıı kewu mʊ, ba lıı
buu mʊ, be nyi fɛɛ ee kpee kakyan
mʊ asɛ ɔ naa kyına saawʊ.
32 Mɛɛrı maa fʊʊ katın mʊ nıı
Yesu bʊ, nıı o wu mʊ mʊ, o muŋa
mʊ ayaa tɔ, nıı ɔ tɔwɛ mʊ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ fʊ daa fʊ bʊ nfıı nın,
naafɔɔ mɛ pıınyın man dın wu."
33 Yesu maa wu kanan mʊ nıı
Mɛɛrı yɛ Gyiwu abi mʊ nıı ba buu
mʊ mʊ bee su mʊ, ı kɔ mʊ nıı i duŋi
mʊ ɔbʊlɛ tɔ.
34 Nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Fınɛ nıı
fan pula mʊ?"
Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔnyırıpɛ, ba
kıı."
35 Nıı Yesu su.
36 Nıı Gyiwu abi mʊ ba tɔwɛ yɛ,
"Fan kıı kanan mʊ nıı ɔ sʊ kebiti sa
mʊ."
37 Amaa bamʊ tɔ akʊ ba tɔwɛ
yɛ, "Man gyɛ Yesu nımʊ i bugi
agyaatanapʊ ansi mʊ? Mınɛ ı waa
nıı ɔ man taalɛ kɔɔlɛ Lasarusi kɛ ɔ
man wu?"

Yesu kyiŋi Lasarusi ba nkpa tɔ

38 Yesu ɔbʊlɛ tɔ bwii duŋi mʊ,
nıı o kpee kakyan mʊ asɛ. Kı gyɛ
kıfʊlɛbɔ nın, nıı ba taa kubuu tii
kımʊ kɔnɔ.
39 Nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan tigi
kubuu mʊ lıı tʊtɔ."
Nıı Mata, olewupu mʊ pııkyıı mʊ
tɔwɛ yɛ "Ɔnyırıpɛ, ee biti ɔ ba ɛɛ
lıısɔn, ndaga nkɛ nna nımʊ a maa
pula mʊ."
40 Nıı Yesu taasɛ Mata yɛ, "N man
tɔwɛ fʊ yɛ nıı fʊ kan kɔɔlɛ gyii mʊ,
fii biti fu wu Ɩbwaarɛ bʊnyaa?"
41 Imʊ sʊ ba tigi kubuu mʊ. Nıı
Yesu kıı sʊsʊ nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Nsɛ, n
fwaala fʊ fɛɛ fʊ maa nu mɛ kıkʊlɛ.
42 N nyi saŋa kʊmaa fii nu mɛ
kıkʊlɛ, amaa asa mʊ nıı ba yılɛ nfıı
mʊ sʊ nıı n tɔwɛ kanın, kɛ ba nyɛ
kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i sun mɛ."
43 Maa tɔwɛ kanın lʊwɛ mʊ, nıı o
kuusi kenken yɛ, "Lasarusi, lıı ba!"
44 Nıı olewupu mʊ lıı ba, yɛgɛ
taafuli mili mʊ abaa yɛ ayaa sʊ, yɛgɛ
kikyibi fufuli ŋmina mu ansi sʊ.
Tʊtɔ nıı Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan
saŋɛ mʊ kɛ ɔ natɛ."

Ba biti ıkpa fɛɛ ba mɔɔ Yesu (Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Luka 22:1-2)

45 Gyiwu abi adamantɛ mʊ nıı ba
ba Mɛɛrı afwaala, nıı ba wu kʊtɔ mʊ
nıı Yesu waa mʊ, ba kɔɔlɛ mʊ gyii.
46 Amaa bamʊ akʊ ba kpee Farasii
abi asɛ naa tɔwɛ kʊtɔ mʊ nıı Yesu
waa.
47 Imʊ sʊ aseepu bılısa yɛ Farasii
abi ba tıı kadɛ mʊ tɔ Gyiwu abılısa
amu-amu ngyaŋɛ.*
Nıı ba taasɛ abaa yɛ, "Mınɛ nıı an
biti a waa. Fan kıı asınkaala yɛ asın
kyinkyinsa damantɛ mʊ nıı ɔnyın
nımʊ ıı waa falɛ."
48 An kan yɛgɛ mʊ, nıı ɔ kyaga
sʊ ɛɛ waa kanın mʊ, ɔsa kʊmaa
nımʊ ii biti ɔ kɔɔlɛ mʊ gyii, kɛ
ı yɛgɛ Roma abi† ba ba nyita anɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ nımʊ kɛ ba
mɔɔ anɛ asa.
49 Nıı bamʊ tɔ ɔkʊ mʊ nıı bɛɛ tıı
mʊ yɛ Kayifasi nıı ɔ kyına ɔ gyɛ
oseepu bılısa asɛ kesu maŋa tɔ mʊ
tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan man nyi sɛhn!
50 Fan man nyi yɛ, ı bɔ sa fanɛ
fɛɛ nyımısa kʊlʊn o wu sa asa kpini,
ı kyɔ fɛɛ anɛ asa kpini ba maa
muuri?"
51 Kesintin tɔ man gyɛ mʊ
gbaa-gbaa mu kebiti tɔ nıı ɔ tɔwɛ

* **11:47 11:47** Bɛɛ tıı Gyiwu abılısa amu-amu ngyaŋɛ maŋa Giriki katɔwɛ tɔ yɛ *'Sanhediri'*. † **11:48 11:48** Gyiwu abılısa mʊ ba sʊ kufuu fɛɛ, akʊtɔ nıı Yesu kan nyɛ abuupu kʊkyɔ mʊ, bee biti ba kʊsʊ yılɛ Roma kıbanɛ sʊ, kɛ ı yɛgɛ Roma abi anaakɔpʊ ba be nyita bamʊ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ, kɛ ba mɔɔ bamʊ kpini.

falɛ asɪn nɪmʊ. Amaa maa gyɛ
Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ kanɪn
kesu maŋa tɔ sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ yɛgɛ
nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla yɛ Yesu ii biti o wu
sa Gyiwu abi kpini.
52 Nɪɪ man gyɛ Gyiwu abi nkʊn,
amaa yɛ Ɪbwaarɛ mu-bii ana mʊ nɪɪ
ba yaasɛ tɔ ba bʊ dulinyaa tɔ katɪn
kʊmaa nɪmʊ mʊ, kɛ ba ba bʊga waa
kʊkʊlʊn.
53 Ɪmʊ sʊ lɪɪ kanɪn kakɛ maŋa
Gyiwu abɪlɪsa ba ŋmina yɛ ba mɔɔ
Yesu.
54 Lɪɪ kanɪn sʊ Yesu man bɪla lɛɛ
mʊ n-yɪɪ ifuli ɛɛ natɛ Gyiwu abi mʊ
tɔ. Amaa ɔ lɪɪ Gyerusalem kpee bɛɛ
tɪɪ kɪmʊ yɛ Efarim kadɛ mʊ, nɪɪ kɪ
bʊ tiri kiperi sʊ mʊ. Nɪɪ maa mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ba naa kyɪna tʊtɔ.
55 Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ
nbunɔ kensi-gyii saŋa maa tiri tɔ
mʊ, asa gaalaagaa ba lɪɪ bamʊ ndɛ
sʊ kpee Gyerusalem. Ba gyankpaa
nɪn ba naa fwɪɪ bamʊ n-yɪɪ sʊ ineesi
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba wʊla bɛɛ waa,
pɔyɪ kɛ bamʊ Kanyaŋɛ nbunɔ kakɛ
mʊ kɪ fʊʊ.
56 Asa mʊ bɛɛ kɪɪ bee biti Yesu.
Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ba yɪlɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ asɛ mʊ, bɛɛ taasɛ
abaa yɛ, "Mɪnɛ ɪ gyɛ fanɛ nfɛɛrɛ?
Fen nyi fɛɛ ee biti ɔ ba Kanyaŋɛ
nbunɔ ngyaŋɛ nɪmʊ tɔ?"
57 Ɪmʊ gbaa mʊ Ɪbwaarɛ aseepu yɛ
Farasii abi mʊ ba wʊla sa kɔnɔ yɛ,
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o wu katɪn mʊ nɪɪ
Yesu bʊ mʊ, ɔ ba tɔwɛ bamʊ kɛ ba
nyɛ kɪtaa mʊ.

12

Mɛɛrɪ Kyɛɛgɛ Tuulaale Wʊrɪgɛ Yesu ayaa sʊ
(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Luka 7:37-39)

1 Ɪ maa san fɛɛ nkɛ nsiye kɛ ba gyii
Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ lala mʊ,
Yesu kpee Betani kadɛ tɔ. Tʊtɔ ɪ gyɛ
Lasarusi mʊ nɪɪ Yesu daa kyiŋi lɪɪ
lewu tɔ mʊ ayɛ.
2 Nɪɪ ba waa agyitɔ kɪtaa Yesu kɪfɔ.
Mata ɪ waa agyitɔ maŋa, Lasarusi
gbaa tii asa mʊ nɪɪ ba maa Yesu bee
gyii mʊ sʊ.
3 Tʊtɔ nɪɪ Mɛɛrɪ taa tuulaale
liifensa mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn
pʊrʊntʊwa bɔla ba, nɪɪ nadi nɪɪ
ba taa waa ɪmʊ. Mɛɛrɪ taa ba
kyɛɛgɛ wʊrɪgɛ Yesu ayaa sʊ, nɪɪ ɔ taa
mʊ inyini bʊnswɪɪsa kpayɪ-kpayɪ
ɪmʊ. Nɪɪ tuulaale maŋa ofen kɔɔlɛ
kɪkpaara mʊ sʊ kpini femm.
4 Amaa mʊ abɪɪlapʊ mʊ tɔ ɔkʊ mʊ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyudasi Isikariyoti
bʊ tʊtɔ. Mʊ ɪɪ ba ɔ ba lɛɛ Yesu sa
mʊ. Maa wu Mɛɛrɪ maa waa kanɪn
mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ,
5 "Mɪnɛ sʊ nɪɪ ba man taa tuulaale
nɪmʊ fɛ, kɛ ba nyɛ afulee fɛɛ dinari*
asa, abɛɛ ɪbwaayɪ kudu kusun os-
unpu kʊkɔka, kɛ ba taa afulee mʊ
kɛɛ atiripu?"
6 Man gyɛ atiripu mʊ asɪn i tiri mʊ
sʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ kanɪn, amaa ɔ gyɛ oyu
nɪn. Nɪɪ mʊ ɪɪ kɪtaa bamʊ afulee
ɔwaakpa mʊ, yɛgɛ ee yuuri afulee
mʊ ɪkʊ ee gyii.
7 Amaa Yesu tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ
ɔkyɪɪ mʊ! Ɔ waa ɪmʊ yɪla mi kepula
akɛ nɪn.
8 Saŋa kʊmaa fanaa atiripu anɪmʊ
ii biti fan baa fan bʊ tɔ, amaa mɛɛ
yɛ n baa n bʊ fanɛ asɛ saŋa kʊmaa."
9 Nɪɪ Gyiwu abi adamantɛ ba maa
nu fɛɛ Yesu bʊ Betani kadɛ tɔ mʊ,
ba kpee mʊ asɛ tʊtɔ. Man gyɛ Yesu
nkʊn sʊ nɪɪ ba kpee tʊtɔ, amaa ba
kpee ba naa kɪɪ Lasarusi mʊ nɪɪ Yesu
kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ mʊ gbaa.
10 Ɪmʊ sʊ Ɪbwaarɛ aseepu bɪlɪsa ba
ŋmina ba mɔɔ Lasarusi gbaa,
11 lɪɪ fɛɛ taa lɪɪ Lasarusi kelewu
kyiŋi mʊ sʊ mʊ, Gyiwu abi mʊ
gaalaagaa bee kina bamʊ abɪlɪsa
mʊ, nɪɪ bee kpee bɛɛ kɔɔlɛ Yesu bee
gyii.

Yesu loo Gyerusalem fɛɛ Owura
(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Ɪmʊ lɪɪkaakɛ mʊ, kʊbʊ damantɛ
mʊ nɪɪ ba ba bamʊ Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ tɔ mʊ,

* **12:5 12:5** Dinari kʊlʊn ɪ gyɛ kusun osunpu kakɛ kʊlʊn kʊkɔka.

ba nu fɛɛ Yesu kɪtaa ɔkpa ɛɛ ba
Gyerusalem.
13 Ɪmʊ sʊ ba taa abɪlafɛ lɪɪ kyʊn,
kɛ ba naa gyaŋa mʊ, yɛgɛ bɛɛ yɪn
mʊ bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Hosana!†
Kusee ɪ gyɛ sa ɔmʊ nɪɪ ɔ naa
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ tɔ ɛɛ
ba!
Kusee ɪ gyɛ sa Ɪsɪrayɪ Owura!"
14 Nɪɪ Yesu wu kuruma kadanba kʊ
nɪɪ o dii mʊ. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ
Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ ba tɔ kesintin.
Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ,
15 "O Siyon‡ abi, fan man waa kufuu,
fan kɪɪ, fanɛ owura ɪɪ ba,
ɔ tɛ kuruma kadanba sʊ ɛɛ ba."
16 Kanɪn saŋa maŋa mʊ, mʊ
abɪɪlapʊ ba man nu ɪnɪmʊ kpini
kasɛ. Amɔɔ kamaa tɔ, saŋa mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ sa mʊ bʊnyaa mʊ, pɔyɪ nɪɪ
ba lan nyiŋi fɛɛ ba kyʊrɔɔ asɪn nɪmʊ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ, nɪɪ ɪ ba
tɔ kesintin.
17 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ ba bʊ Yesu asɛ
saŋa mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ Lasarusi lɪɪ kakyan
tɔ, nɪɪ o kyiŋi mʊ lɪɪ lewu tɔ mʊ,
ɪɪ kyaga sʊ tɔwɛ asɪn nɪmʊ katɪn
kʊmaa.
18 Kanɪn sʊ nɪɪ asa damantɛ ba lɪɪ
ba naa gyaŋa Yesu, lɪɪ fɛɛ ba maa nu
asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ sʊ.
19 Ɪmʊ sʊ Farasii abi ba tɔwɛ abaa
yɛ, "Fan man wu, a mɛɛ bɪla taalɛ
waa sɛhn. Fan kɪɪ, dulinyaa tɔ asa
kpini ba biliŋi kpee ba buu mʊ."

Giriki abi kʊ ba biti Yesu

20 Nɪɪ Giriki abi mʊ akʊ gbaa ba
tii bamʊ nɪɪ ba kpee Gyerusalem mʊ
sʊ. Ba naa sun Ɪbwaarɛ Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ tɔ.
21 Kanɪn asa maŋa ba ba Filipu
mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ Betisayida kadɛ mʊ nɪɪ
kɪ bʊ Galile ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ asɛ, ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔbɪlɪsa, an biti fɛɛ a
wu Yesu."
22 Nɪɪ Filipu naa tɔwɛ Andiruwu,
nɪɪ bamʊ anyɔ ba kpee naa tɔwɛ
Yesu.
23 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ, saŋa mʊ fʊʊ fɛɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa bʊnyaa lala
mʊ ɪ lɛɛ ifuli.
24 N tɔwɛ fanɛ kesintin, kuyu kibi,
nɪɪ kɪ man kan tɪyɛ ɪsɛ tɔ gyɔɔ mʊ,
kɪ san kɪ gyɛ kuyubi kʊlʊn. Amaa
nɪɪ kɪ kan tɪyɛ ɪsɛ tɔ gyɔɔ, nɪɪ kɪ kɔyɪ
bɪrɛ, kɪɪ sɔyɪ abi damantɛ.
25 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa
mʊ nkpa gaa mʊ, ee biti ɔ pan kɪmʊ.
Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ taa
mʊ nkpa ɛɛ tɪɪ sɛhn dulinyaa nɪmʊ
tɔ mʊ, ee biti ɔ lɔŋɔ mʊ n-yɪɪ yɪla sa
nkpa kakpaa.
26 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ee sun mɛ
mʊ, dagaa maa buu mɛ. Nɪɪ katɪn
mʊ nɪɪ n bʊ mʊ, tʊtɔ nɪɪ mi osunpu
mʊ gbaa ii biti ɔ baa ɔ bʊ. Nɪɪ ɔsa
mʊ nɪɪ ee sun mɛ mʊ, Mɛ-Sɛ ii biti ɔ
sa mʊ bɛɛrɛɛ."

Yesu tɔwɛ mʊ kelewu asɪn

27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ, mɛ
kɔkɔlɔ man dɛ mɛ. N bɪɪ kʊlɛ Mɛ-Sɛ
kɛ n tɔwɛ yɛ, Nsɛ, mɔlɪgɛ mɛ lɪɪ
awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ii biti ɪɪ ba mɛ sʊ
falɛ abɛɛ? Ayee, falɛ awʊrʊfɔ anɪmʊ
sʊ nɪɪ n ba.
28 Nsɛ, bʊnyaa fʊ kɪtɪɪ!"
Tʊtɔ nɪɪ ɔbʊlɛ kʊ lɪɪ sʊsʊ tɔwɛ yɛ,
"N wʊla bʊnyaa kɪmʊ nɪɪ n biti n
bwii bʊnyaa kɪmʊ."
29 Sakyɔ mʊ nɪɪ ba bʊ tʊtɔ mʊ
ba maa nu ɔbʊlɛ mʊ, ba tɔwɛ yɛ,
"Bʊlayɪ pʊntɛ!" Nɪɪ akʊ mɔɔ ba yɛ,
"Ɪbwaarɛ kabɔɔ ɪ tɔwɛ mʊ asɛ!"
30 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Ɪ man
gyɛ mɛ sʊ nɪɪ ɔbʊlɛ nɪmʊ tɔwɛ,
amaa lɪɪ fanɛ sʊ.
31 Nbɪɪnbɪɪ ɪ gyɛ saŋa mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ ii biti o gyii dulinyaa nɪmʊ
tɔ asa asɪn. Nbɪɪnbɪɪ ɪ gyɛ saŋa mʊ
nɪɪ ee biti ɔ kʊsaa dulinyaa nɪmʊ tɔ
owura lɪɪ mʊ kagya sʊ. Mʊ ɪ gyɛ
Sɪtaanɛ mʊ.
32 Amaa nɪɪ ba kan kʊsaa mɛ sʊsʊ
lɪɪ kasɛ sʊ bɪrɛ, n biti n bɪɪtɛ asa
kpini ba mɛ asɛ."
33 Ɔ tɔwɛ ɪnɪmʊ nɪn kaapʊ tɔ lɪɪ
kelewu mʊ nɪɪ ee biti o wu.
34 Nɪɪ sakyɔ mʊ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"An nu lɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ fɛɛ,
Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ

† **12:13 12:13** 'Hosana' kɪmʊ kasɛ lɪɪ Hibriwu katɔwɛ tɔ ɪ gyɛ yɛ *'mɔlɪgɛ anɛ' abɛɛ 'a yɪn Ɪbwaarɛ'*.
‡ **12:15 12:15** 'Siyon abi' abɛɛ Gyerusalem abi ɪ gyɛ ɔkʊlʊn nɪn. Gyerusalem kadɛ kabaafʊn kʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ *Siyon*.

mʊ, ii biti ɔ kyɪna nkpa tɔ kakpaa. Mɪnɛ sʊ nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ, Ɪ dagaa ba maa kʊsaa Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ sʊsʊ? Anɪmʊ ɪ gyɛ Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʊ?”

35 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ lɪɪ mʊ n-yɪɪ sʊ yɛ, “Ɪŋmaŋɛsa mʊ ɪ man bɪla yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ fanɛ asɛ. Ɪmʊ sʊ fan kyaga sʊ natɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ tɔ, kɛ kitentenbiri kɪ man nyɛ loo fanɛ tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ naa kitentenbiri tɔ mʊ man nyi katɪn mʊ nɪɪ ee kpee.

36 Fan maa san fan sʊ ɪŋmaŋɛsa fanɛ asɛ falɛ bɪrɛ, fan kɔɔlɛ ɪmʊ gyii, kɛ fan baa fan gyɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ asa.” Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ kamaa tɔ mʊ, ɔ lɪɪ tʊtɔ naa baala bamʊ sʊ mʊ nkʊn.

Gyiwu abi ba san ba mɛɛ kɔɔlɛ Yesu bee gyii

37 Halɪɪ asɪn kyinkyinsa mʊ nɪɪ Yesu waa asa ansi tɔ kpini falɛ gbaa mʊ, ba san ba mɛɛ kɔɔlɛ mʊ bee gyii.

38 Asɪn nɪmʊ a waa nɪn, kɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ Isaya wʊla tɔwɛ mʊ, ɪ ba tɔ kesintin. Falɛ nɪɪ ɔ taasɛ Ɪbwaarɛ yɛ,

“Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ ɪ kɔɔlɛ asɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ mʊ gyii?
Nɪɪ asa mɔɔ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ lɛɛ mʊ ɔlʊn mʊ kaapʊ?”

39 Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, ba man taalɛ kɔɔlɛ Yesu gyii, lɪɪ fɛɛ Isaya bɪla tɔwɛ mʊ ɔwʊlɛ tɔ katɪn kʊ yɛ,

40 “Ɪbwaarɛ waa bamʊ agyaatanapʊ,
kɛ bamʊ ansi ɪ man wu.
Ɔ yɛgɛ nɪɪ ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn,
kɛ bamʊ nfɛɛrɛ tɔ ii mee nu asɪn kasɛ,
kɛ ba biliŋi ba mɛ asɛ, kɛ n kyɛ bamʊ.”

41 Isaya gyankpaa wu Yesu bʊnyaa mʊ, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ ɪnɪmʊ lɪɪ mʊ sʊ mʊ.

42 Halɪɪ ɪ maa ɪmʊ gbaa mʊ, Gyiwu abɪlɪsa mʊ adamantɛ ba kɔɔlɛ Yesu gyii. Amaa lɪɪ Farasii abi mʊ sʊ mʊ, ba man taalɛ lɛɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ ifuli, lɪɪ fɛɛ ba sʊ kufuu fɛɛ bee biti ba gya bamʊ lɪɪ ɔgyaŋɛkpa mʊ tɔ.

43 Kpalɪ fɛɛ abɪlɪsa mʊ bee biti kɪyɪn lɪɪ nyɪmɪsa asɛ ba kyɔ Ɪbwaarɛ asɛ, ɪmʊ sʊ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn.

44 Tʊtɔ nɪɪ Yesu tɔwɛ kenken yɛ, “Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, man gyɛ mɛ nkʊn nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii, amaa ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii.

45 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o wu mɛ mʊ, o wu ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ.

46 Mɛ ɪ gyɛ ɪŋmaŋɛsa mʊ nɪɪ ɪ ba dulinyaa nɪmʊ mʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ, ɔ man sii kitentenbiri tɔ.

47 “Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nu mɛ asɪn tɔwɛsa, nɪɪ ɔ man buu ɪmʊ mʊ, man gyɛ mɛ ii biti n bun mʊ kʊpwɛ. Lɪɪ fɛɛ n man ba nɪn yɛ n ba bun dulinyaa tɔ asa kʊpwɛ, amaa n ba nɪn kɛ n ba mɔlɪgɛ kɪmʊ asa.

48 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o kina mɛ, nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ mɛ asɪn mʊ, wʊla nyɛ ɔmʊ nɪɪ ee biti o bun mʊ kʊpwɛ. Nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ mʊ ii biti i bun mʊ kʊpwɛ kakɛ laalaalʊwɛ mʊ.

49 Kpalɪ fɛɛ ɪ man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlʊn tɔ nɪɪ n sʊ n tɔwɛ, amaa mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ, sa mɛ kɔnɔsa lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ n tɔwɛ sʊ, nɪɪ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ.

50 Nɪɪ n nyi fɛɛ mʊ kɔnɔsa mʊ ɪɪ sa nkpa kakpaa. Ɪmʊ sʊ asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ n tɔwɛ mʊ, ɪ gyɛ asɪn mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ tɔwɛ mɛ yɛ n tɔwɛ.”

13

Yesu fwɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ayaa sʊ

1 Ɪ maa san gbɛrɛɛ kɛ ba piili Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʊ, Yesu bɪɪ fɛɛ saŋa fʊʊ fɛɛ ɔ lɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ bwii kpee Mʊ-sɛ asɛ. Maa sʊ kebiti sa mʊ asa mʊ nɪɪ ba bʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ sʊ mʊ, ɔ nyɛ kebiti sa bamʊ naa fʊʊ ɔkaa.

2 Pɔyɪ kɛ ba piili kalaatɪpwɛ sʊ agyitɔ kigyii mʊ, Sɪtaanɛ wʊla loo Simon mu-bii, Gyudasi Isikariyoti mʊ tɔ yɛ, ɔ lɛɛ Yesu sa.

3 Yesu nyi Mʊ-sɛ maa taa kʊtɔ kʊmaa waa mʊ kɪbaa tɔ, nɪɪ o nyi maa lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ nɪn, nɪɪ mʊ asɛ nɪɪ ee biti o bwii kpee.

4 Ɪmʊ sʊ ɔ kʊsʊ lɪɪ agyitɔ mʊ asɛ,
nɪɪ o bugi mʊ balɪmaasʊ, nɪɪ ɔ taa
bɔrɪdɪba dɪla mʊ kasɪyɛ.
5 Nɪɪ ɔ kyɛɛgɛ nkyu waa lapɛ
gyeesa tɔ, nɪɪ o piili ɛɛ fwɪɪ mʊ
abɪɪlapʊ mʊ ayaa sʊ, yɛgɛ ɔ sʊ
bɔrɪdɪba mʊ nɪɪ ɔ taa maalɛ mʊ
kasɪyɛ mʊ ɛɛ kpayɪ bamʊ ayaa sʊ.
6 Maa waa kanɪn naa fʊʊ Simon
Pita sʊ mʊ, ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
fii biti fʊ fwɪɪ mɛ ayaa sʊ nɪn?"
7 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ
ɪmʊ nɪɪ n waa falɛ fɪɪ mɛɛ yɛ fʊ nu
kasɛ, amaa kamaa tɔ fii biti fʊ ba nu
ɪmʊ kasɛ."
8 Nɪɪ Pita tɔwɛ Yesu yɛ, "Ayee,
n mɛɛ yɛgɛ fʊ fwɪɪ mɛ ayaa sʊ
kakaakʊ."
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Nɪɪ fʊ man
yɛgɛ nɪɪ n fwɪɪ fʊ ayaa sʊ bɪrɛ, fʊ
man bɪla fii tii mɛ abɪɪlapʊ mʊ sʊ."
9 Nɪɪ Simon Pita tɔwɛ Yesu yɛ,
"Kanɪn bɪrɛ Ɔnyɪrɪpɛ, man fwɪɪ mɛ
ayaa sʊ nkʊn, fwɪɪ mɛ abaa yɛ mi
kumu tɔ gbaa tii sʊ."
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ tee gyee mʊ, mʊ n-yɪɪ sʊ
ɪ man bɪla ɪ sʊ ineesi, ɪmʊ sʊ mʊ
ayaa sʊ nkʊn nɪɪ ɛɛ fwɪɪ. Fanɛ n-yɪɪ
sʊ ɪ man sʊ ineesi kʊ, amɔɔ fanɛ tɔ
ɔkʊlʊn."
11 Lɪɪ fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla o nyi ɔmʊ nɪɪ
ee biti ɔ lɛɛ mʊ sa, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ
yɛ, "amɔɔ fanɛ tɔ ɔkʊlʊn" ɪ sʊ ineesi.
12 Maa fwɪɪ bamʊ ayaa sʊ lʊwɛ
mʊ, nɪɪ o bwii taa mʊ balɪmaasʊ
bun, nɪɪ o bwii naa kyɪna mʊ
ɔkyɪnakpa. Nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ,
"Fan nu ɪmʊ nɪɪ n waa sa fanɛ falɛ
kasɛ?"
13 Fɛn tɪɪ mɛ yɛ "Ɔkaapʊpʊ" yɛ
"Ɔnyɪrɪpɛ" nɪɪ ɪ gyɛ kesintin, lɪɪ fɛɛ
kanɪn nɪɪ n gyɛ.
14 Nɪɪ mɛ, fanɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ fanɛ
Ɔkaapʊpʊ n fwɪɪ fanɛ ayaa sʊ falɛ,
ɪ dagaa fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan fwɪɪ
abaa ayaa sʊ.
15 N waa sɪnkaala sa fanɛ, yɛ fanɛ
gbaa fanɛ fan waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
n waa sa fanɛ falɛ.
16 N tɔwɛ fanɛ kesintin, kɪyaafɔlɛ
mɛɛ taalɛ ɔ kyɔ mʊ-nyɪrɪpɛ, nɪɪ
kabɔɔ mɛɛ taalɛ ɔ kyɔ ɔmʊ nɪɪ o sun
mʊ mʊ.
17 Nbɪɪnbɪɪ fan maa bɪɪ ɪnɪmʊ falɛ,
nɪɪ fan kan waa ɪmʊ mʊ, Ɪbwaarɛ ii
biti ɔ waa fanɛ kusee.

Yesu tɔwɛ yɛ mʊ ɔbɪɪlapʊ kʊ ii biti ɔ lɛɛ mʊ sa

18 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Man gyɛ fanɛ
kpini asɪn nɪɪ n tɔwɛ falɛ. N nyi
bamʊ nɪɪ n lɛɛ mʊ. Amaa asɪn mʊ
nɪɪ ba tɔwɛ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ
tɔ mʊ, ɪ dagaa ɪ maa ba tɔ. Asɪn mʊ
ɪ gyɛ yɛ, 'Ɔnyɪn mʊ nɪɪ n maa mʊ an
bʊga lapɛ kʊlʊn tɔ an gyii mʊ, biliŋi
ɔmʊ nɪɪ ɔ kʊsʊ yɪlɛ mɛ sʊ.'
19 "N tɔwɛ fanɛ nɪn pɔyɪ kɛ ɪ ba
waa. Nɪɪ ɪ ba mʊ, fen biti fan bɪɪ fɛɛ
mɛ ɪ gyɛ 'Ɔmʊ nɪɪ n tɔwɛ yɛ n gyɛ
mʊ'.
20 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔsa mʊ nɪɪ n sun
mʊ mʊ, kɔɔlɛ mɛ gbaa mɛ nɪmʊ, nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ mʊ, kɔɔlɛ
ɔmʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ gbaa nɪmʊ."
21 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ kpini
lʊwɛ mʊ, nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ tɔ nyita mʊ.
Nɪɪ o bugi tɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "N tɔwɛ
fanɛ kesintin yɛ, fanɛ tɔ ɔkʊ ii biti ɔ
lɛɛ mɛ sa."
22 Nɪɪ mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba piili bɛɛ
kɪɪ abaa ansi tɔ, fɛ nfɛɛrɛ bamʊ tɔ
ɔmʊ nɪɪ ɔ dɛɛ.
23 Mʊ abɪɪlapʊ mʊ tɔ ɔkʊlʊn, ɔmʊ
nɪɪ Yesu sʊ kebiti sa mʊ mʊ, tɛ ɔ maa
Yesu.
24 Nɪɪ Simon Pita ŋabɛɛ mu ansi
yɛ, "Taasɛ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ, anɪmʊ asɪn
nɪɪ ɛɛ tɔwɛ falɛ?"
25 Maa kpɛɛ Yesu mʊ, ɔ taasɛ mʊ
yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʊ nɪɪ fʊ dɛɛ?"
26 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N kan taa
agyitɔ waa lapɛ tɔ mʊ, ɔmʊ nɪɪ n
biti n taa sa mʊ mʊ, mʊ ɪ gyɛ kanɪn
nyɪmɪsa maŋa." Maa kpɛɛ agyitɔ
mʊ waa lapɛ mʊ tɔ mʊ, ɔ taa sa
Gyudasi Isikariyoti.
27 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyitɔ
maŋa mʊ, nɪɪ Sɪtaanɛ loo mʊ nfɛɛrɛ
tɔ.
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Kʊtɔ mʊ
nɪɪ fii biti yɛ fʊ waa mʊ, waa
bilen-bilen."

28 Bamʋ nɪɪ ba tɛ ogyikpa maŋa
kpini, ɔkʋ man nu asɪn mʋ nɪɪ Yesu
tɔwɛ mʋ kasɛ.
29 Amaa Gyudasi maa gyɛ ɔmʋ nɪɪ
ɛɛ kɪtaa bamʋ afulee sʋ mʋ, akʋ ba
fɛ nfɛɛrɛ yɛ, Yesu sun mʋ yɛ ɔ naa
sɔɔ atɔ mʋ nɪɪ ii tiri sa Kesu kɔnɔ
Kanyaŋɛ nbunɔ agyitɔ mʋ. Nɪɪ akʋ
mɔɔ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ o sun mʋ nɪn
yɛ ɔ taa afulee naa sa atiripu.
30 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyitɔ
mʋ lʋwɛ mʋ, nɪɪ ɔ lɪɪ kewu kyʋn.
Saŋa maŋa gyɛ kagyanbwɛ nɪn.

Yesu sa mʋ abɪɪlapʋ mʋ nbara pʋpwɛ

31 Gyudasi maa lɪɪ kyʋn mʋ, nɪɪ
Yesu tɔwɛ yɛ, "Saŋa fʋʋ fɛɛ mɛ,
Daadimaadi Obii-nyɪnsa bʋnyaa ɪ lɪɪ
ifuli, kɛ Ɪbwaarɛ gbaa ɔ bɔla mɛ sʋ
lɛɛ mʋ bʋnyaa mʋ.
32 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kan bɔla mɛ sʋ lɛɛ
mʋ bʋnyaa mʋ ifuli mʋ, ee biti ɔ
bʋnyaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa
mʋ. Ɪbwaarɛ ii biti ɔ waa ɪmʋ
nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ.
33 "Mi-bii ana, saŋa gbɛrɛɛ ɪ san
kɛ n kyɪna fanɛ asɛ. Fen biti fan
kɪɪ biti mɛ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n tɔwɛ
Gyiwu abi abɪlɪsa mʋ, kanɪn nɪɪ n
tɔwɛ fanɛ nbɪɪnbɪɪ falɛ yɛ, katɪn mʋ
nɪɪ n biti n kpee mʋ, fan mɛɛ yɛ fan
taalɛ ba tʋtɔ.
34 "Nbɪɪnbɪɪ n sa fanɛ kɔnɔsa
pʋpwɛ yɛ, fan nyɛ kebiti sa abaa.
Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n nyɛ kebiti sa
fanɛ mʋ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ fan nyɛ
kebiti sa abaa.
35 Nɪɪ fan kan nyɛ kebiti sa abaa
mʋ, ɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ asa kpini ba
bɪɪ yɛ fan gyɛ mɛ abɪɪlapʋ."
36 Nɪɪ Simon Pita taasɛ mʋ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ fɪnɛ nɪɪ fii kpee?" Yesu
lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Katɪn mʋ nɪɪ n kpee
mʋ fʋ mɛɛ yɛ fʋ taalɛ buu mɛ kpee
nbɪɪnbɪɪ, amaa fii biti fu buu mɛ ba
kamaa tɔ."

Yesu tɔwɛ yɪla yɛ Pita ii biti ɔ kyɛɛ ɪlɪɪ ɪsa yɛ ɔ man nyi mʋ

(Matiwu 26:31-35; Maki 27-31; Luka 22:31-34)

37 Nɪɪ Pita taasɛ mʋ yɛ "Ɔnyɪrɪpɛ,
mɪnɛ waa nɪɪ n mɛɛ taalɛ buu fʋ
nbɪɪnbɪɪ. N biti n taa mɛ nkpa taga
apʋ sa fʋ."
38 Tʋtɔ nɪɪ Yesu taasɛ mʋ yɛ, "Fii
biti fu taa fʋ nkpa taga apʋ sa mɛ
kesintin? N tɔwɛ fʋ kesintin yɛ, pɔyɪ
kɛ kyaasɛ ɔ bʋn mʋ, fii biti fʋ kyɛɛ
ɪlɪɪ ɪsa yɛ fʋ man nyi mɛ."

14

Yesu tɔwɛ yuula mʋ abɪɪlapʋ mʋ nkɔlɔ

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
yɛ, "Fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ ŋmaa
fanɛ. Fan kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii kɛ fan
kɔɔlɛ ngbaa mɛ gyii.
2 Ibu damantɛ ɪ bʋ Mɛ-Sɛ kɪkpaara
sʋ. Nɪɪ ɪ daa ɪ man gyɛ kanɪn nɪn,
naafɔɔ n tɔwɛ fanɛ. N kpee n naa
lɔŋɔ ɔkyɪnakpa sa fanɛ.
3 Nɪɪ n kan kpee naa lɔŋɔ
ɔkyɪnakpa sa fanɛ mʋ, n biti n bwii
ba taa fanɛ kpee mɛ asɛ, kɛ fan naa
kyɪna katɪn mʋ nɪɪ n tɛ mʋ.
4 Fen nyi ɔkpa mʋ, nɪɪ fen nyi
katɪn mʋ nɪɪ n kpee mʋ."

Yesu ɪ gyɛ ɔkpa mʋ kpee Ɪbwaarɛ asɛ

5 Nɪɪ Tomasi tɔwɛ Yesu yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ, a man nyi katɪn mʋ nɪɪ
fii kpee. Nɪɪ nɛnɛ nɪɪ an biti a waa
bɪɪ ɔkpa mʋ?"
6 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ
ɔkpa mʋ yɛ kesintin mʋ yɛ nkpa mʋ.
Ɔkʋ mɛɛ taalɛ kpee Mɛ-Sɛ asɛ, amɔɔ
ɔ bɔla mɛ sʋ.
7 Nɪɪ fan kan fan nyi mɛ kesintin tɔ
mʋ, naafɔɔ fan nyi Mɛ-Sɛ mʋ gbaa.
Lɪɪ nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ ɪɪ sʋ ii kpee mʋ,
fen nyi mʋ, nɪɪ fen wu mʋ."
8 Nɪɪ Filipu tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
kaapʋ anɛ Fʋ-sɛ mʋ, kʋtɔ mʋ nɪɪ ki
tiri anɛ nɪn."
9 Tʋtɔ nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Filipu,
amɔɔ fʋ man nyi mɛ, halɪɪ kanan
mʋ nɪɪ n kyɪna fanɛ asɛ kyɛɛrɛɛ
falɛ? Ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ o wu mɛ
mʋ, o wu Mɛ-Sɛ mʋ. Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ
fʋ bɪla fɪɪ tɔwɛ yɛ, 'Kaapʋ anɛ Fʋ-sɛ
mʋ?'
10 Abɛɛ fʋ man kɔɔlɛ gyii yɛ n maa
Mɛ-Sɛ mʋ an gyɛ kʋkʋlʋn? Asɪn
mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ mʋ man gyɛ mɛ

gbaa-gbaa mɛ lɛɛ. Amaa Mɛ-Sɛ mʊ
nɪɪ ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ ii sun mu kusun.
11 Kanɪn sʊ fan kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ
n maa tɔwɛ yɛ, n maa Mɛ-Sɛ mʊ an
gyɛ kʊkʊlʊn. Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn
gbaa mʊ, fan kɔɔlɛ mɛ gyii lɪɪ asɪn
kyinkyinsa mʊ nɪɪ fan wu n maa
waa falɛ sʊ.
12 N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔsa kʊmaa
mʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ mɛ ee gyii mʊ, ee biti
ɔ waa atɔ mʊ nɪɪ n waa mʊ. Ee biti
ɔ waa ɪmʊ nɪɪ ɪ kyɔ falɛ gbaa, lɪɪ fɛɛ
n kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ nɪn.
13 Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan kʊlɛ
mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ mʊ, n biti n waa sa
fanɛ, kɛ mɛ, Obii mʊ n bɪya bʊnyaa
sa Mɛ-Sɛ mʊ.
14 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fɛn kʊlɛ mɛ
lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ mʊ, n biti n waa
sa fanɛ." Yesu da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kii biti kɪ ba.
15 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
yɛ, "Nɪɪ fan kan fan sʊ kebiti sa mɛ
mʊ, fen biti fan buu mɛ kɔnɔsa.
16 N biti n kʊlɛ Mɛ-Sɛ kɛ ɔ sa fanɛ
Ɔkyɛtɔpʊ pʊpwɛ mʊ nɪɪ ee biti ɔ baa
ɔ bʊ fanɛ asɛ kakpaa.
17 Mʊ ɪ gyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʊ nɪɪ ɛɛ lɛɛ ɓwaarɛ kesintin mʊ
ɛɛ kaapʊ. Dulinya abi ba mɛɛ yɛ ba
taalɛ kɔɔlɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi
mʊ, nɪɪ be mee wu mʊ. Amaa fanɛɛ
fanɛ fan nyi mʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ bʊ fanɛ asɛ,
nɪɪ ee biti ɔ baa ɔ bʊ fanɛ tɔ.
18 N mɛɛ yɛ n yɛgɛ fanɛ fɛɛ
aŋmengyi, n biti n bwii ba fanɛ asɛ.
19 Ɩ san gbɛrɛɛ, dulinyaa abi ba
man bɪla yɛ ba wu mɛ. Amaa fanɛɛ
fanɛ bɪrɛ fen biti fan wu mɛ. Lɪɪ fɛɛ
n maa tɛ nkpa tɔ falɛ, fanɛ gbaa fanɛ
fen biti fan baa fan tɛ nkpa tɔ.
20 Kanɪn kakɛ maŋa fen biti fan
bɪɪ fɛɛ n maa Mɛ-Sɛ an gyɛ kʊkʊlʊn,
nɪɪ n maa fanɛ gbaa an gyɛ kʊkʊlʊn.
21 "Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mɛ
kɔnɔsa, nɪɪ o buu ɪmʊ mʊ, mʊ ɪ gyɛ
ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mɛ. Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mɛ mʊ, Mɛ-Sɛ
gbaa ii biti ɔ nyɛ kebiti sa mʊ. Ngbaa
mɛ n biti n nyɛ kebiti sa mʊ, kɛ n lɛɛ
mɛ n-yɪɪ kaapʊ mʊ."
22 Nɪɪ Gyudasi (man gyɛ Gyudasi
Isikariyoti mʊ) tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ,
mɪnɛ waa nɪɪ fii biti fʊ lɛɛ fʊ
n-yɪɪ kaapʊ anɛ nkʊn, nɪɪ man gyɛ
dulinyaa abi mʊ?"
23 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mɛ mʊ, ii biti o
buu mɛ kɪkaapʊ mʊ. Mɛ-Sɛ ii biti ɔ
nyɛ kebiti sa mʊ, nɪɪ maa Mɛ-Sɛ an
biti a ba mʊ asɛ, kɛ a taa mʊ biliŋi
anɛ ayɛ.
24 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ kebiti
sa mɛ mʊ, mɛɛ yɛ o buu mɛ kɪkaapʊ
mʊ. Kɪkaapʊ mʊ nɪɪ fen nu falɛ man
gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ kɪkaapʊ, ɪɪ lɪɪ
Mɛ-Sɛ mʊ nɪɪ o sun mɛ mʊ asɛ nɪn.
25 "N maa san n bʊ fanɛ asɛ falɛ
sʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ asɪn.
26 Amaa Ɔkyɛtɔpʊ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ, mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ
mʊ ii biti o sun mɛ kɪtɪɪ tɔ mʊ, ii biti
ɔ kaapʊ fanɛ kʊtɔ kʊmaa kɛ o nyiŋi
fanɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ
falɛ.
27 Kayɪɪ-yuuli kɪ baa kɪ bʊ fanɛ
asɛ, mɛ gbaa-gbaa kayɪɪ-yuuli nɪɪ n
sʊ n sa fanɛ. Amaa ɪ man du fɛɛ
dulinyaa kayɪɪ-yuuli mʊ nɪɪ bɛɛ sa
mʊ. Fan man yɛgɛ fanɛ nkɔlɔ i nyita,
fan man waa kufuu.
28 "Fan nu n maa tɔwɛ fanɛ yɛ, 'N
kpee kɛ n bɪla bwii ba fanɛ asɛ.' Nɪɪ
fɛn kan fen biti mɛ asɪn mʊ, naafɔɔ
fanɛ ansi ii biti i gyii fɛɛ n maa kpee
Mɛ-Sɛ mʊ asɛ, lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ mʊ ɪ gyɛ
ɔkparɛ ɔ kyɔ mɛ.
29 N wʊla n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ kpini
nbɪɪnbɪɪ pɔyɪ kɛ ɪ ba waa, nɪɪ ɪ kan
ba waa mʊ kɛ fan kɔɔlɛ mɛ gyii.
30 N mɛɛ bɪla yɛ n tɔwɛ fanɛ asɛ
kyɛɛrɛɛ, lɪɪ fɛɛ dulinyaa tɔ owura ɪɪ
ba. Ɔ man sʊ ɔlʊn mɛ sʊ,
31 amaa i tiri fɛɛ n maa waa kʊtɔ
mʊ nɪɪ Mɛ-Sɛ sa mɛ kɔnɔ yɛ n waa
mʊ, kɛ dulinyaa abi ba bɪɪ fɛɛ n sʊ
kebiti sa Mɛ-Sɛ. Fan ba kɛ a lɪɪ nfɪɪ."

15

Oyu gbaa-gbaa mʊ yɛ n-yaabi

1 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ abɪɪlapʊ mʊ
yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ wayɪn oyu gbaa-gbaa
mʊ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi, nɪɪ Mɛ-Sɛ ɪ gyɛ
oyu mʊ ɔdɔɔpʊ.
2 Kayaa-bi kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ kyaa
mɛ sʊ nɪɪ kɪ mɛɛ sɔyɪ abi mʊ, ɛɛ
ŋɛ kɪmʊ nɪn ɛɛ fɔyɪ, nɪɪ kayaa-bi

kʋmaa mʋ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi mʋ, ɛɛ kpaalɛ kayaa-bi mʋ kɛ kɪ nyɛ sɔyɪ abi tii sʋ.
3 Lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ sa fanɛ sʋ mʋ, fan tɛɛ waa kyɪrɛkyɪrɛ.
4 Fan baa fan bʋ mɛ asɛ, kɛ ngbaa mɛ n baa n bʋ fanɛ asɛ. Kɪyaa-bi nkʋn mɛɛ taalɛ sɔyɪ abi, amɔɔ kɪ kyaa oyu mʋ sʋ. Kanɪn maŋa nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fɛn mɛɛ taalɛ sɔyɪ abi, amɔɔ fan bʋ mɛ asɛ.
5 "Mɛ ɪ gyɛ oyu mʋ, nɪɪ fanɛ ɪ gyɛ kɪmʋ n-yaabi mʋ. Ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kan ɔ bʋ mɛ asɛ, nɪɪ ngbaa n bʋ mʋ asɛ sʋ mʋ, ee biti ɔ sɔyɪ abi gaa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ kayaa-bi kyaa oyu sʋ nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi mʋ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ fan man tii mɛ sʋ bɪrɛ, fɛn mɛɛ taalɛ waa sɛhn.
6 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man kan ɔ bʋ mɛ asɛ bɪrɛ, o du nɪn fɛɛ kayaa-bi mʋ nɪɪ ba ŋɛ tʋʋ nɪɪ kɪ wʋlɛ. Kanɪn n-yaabi nɪɪ bɛɛ tasɛ bɛɛ tʋʋ fʋlɔn tɔ, kɛ ɪ dɪyɛ mʋ.
7 Nɪɪ fan kan fan bʋ mɛ asɛ, nɪɪ mɛ asɪn mʋ bʋ fanɛ tɔ mʋ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ fen biti, nɪɪ fan kʋlɛ Ɪbwaarɛ mʋ, ee biti ɔ waa sa fanɛ.
8 Nɪɪ fan kan sɔyɪ abi gaa, mʋ nɪɪ ɪɪ kaapʋ fɛɛ fan gyɛ mɛ abɪɪlapʋ mʋ, ɪmʋ ɪ nyɛ lɛɛ Mɛ-Sɛ bʋnyaa mʋ ifuli kaapʋ.
9 "Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Mɛ-Sɛ mʋ sʋ kebiti sa mɛ mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ ngbaa mɛ n sʋ kebiti sa fanɛ. Ɪmʋ sʋ fan kyaga sʋ kyɪna mi kebiti mʋ tɔ.
10 Nɪɪ fan kan buu mɛ kɔnɔsa mʋ, n biti n kyaga sʋ nyɛ kebiti sa fanɛ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n buu Mɛ-Sɛ kɔnɔsa nɪɪ ɔ sʋ kebiti sa mɛ mʋ.
11 N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ nɪn kɛ mi kensi-gyii ɔ kyɪna fanɛ tɔ, kɛ fanɛ kensi-gyii mʋ ɔ naa lʋwɛ kyɛɛkyɛɛ.
12 Mɛ kɔnɔsa ɪ gyɛ yɛ, Fan nyɛ kebiti sa abaa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n nyɛ kebiti sa fanɛ mʋ.
13 Kebiti kɪ man bʋ tɔ kɪ kyɔ kɪnɪmʋ fɛɛ ɔkʋ maa wu sa mʋ kyɛmɪnɛ ana.
14 Nɪɪ fan kan buu mɛ kɔnɔsa mʋ bɪrɛ, fan gyɛ mɛ kyɛmɪnɛ ana nɪn.
15 N mɛɛ bɪla yɛ n tɪɪ fanɛ mɛ ayaafɔlɛ, lɪɪ fɛɛ kɪyaafɔlɛ man nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ mʋ-nyɪrɪpɛ ɪɪ waa. Amaa n tɪɪ fanɛ mɛ kyɛmɪnɛ ana nɪn, lɪɪ fɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ n bɪɪla lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ mʋ, n lɛɛ kaapʋ fanɛ.
16 Man gyɛ fanɛ ɪ lɛɛ mɛ. Amaa mɛ ɪ lɛɛ fanɛ, nɪɪ n sun fanɛ yɛ fan naa sɔyɪ abi mʋ nɪɪ ii biti ɪ kyɛɛrɛɛ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʋ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ fan kʋlɛ Mɛ-Sɛ mɛ kɪtɪɪ tɔ mʋ, ee biti ɔ waa sa fanɛ.
17 Mɛ kɔnɔsa ɪ gyɛ yɛ, fan nyɛ kebiti sa abaa."

Dulinya asa bee kisi abɪɪlapʋ mʋ

18 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, "Nɪɪ dulinyaa abi ba kan bɛɛ kisi fanɛ mʋ, fan baa fan nyiŋi fɛɛ mɛ nɪɪ ba daa kikisi.
19 Nɪɪ fan kan fan du fɛɛ dulinyaa tɔ abi bɪrɛ, naafɔɔ dulinyaa abi bee biti ba nyɛ kebiti sa fanɛ fɛɛ kɪmʋ asa. Amaa fan man gyɛ dulinyaa abi. Mɛ ɪ lɛɛ fanɛ lɪɪ dulinyaa abi tɔ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ dulinyaa abi bee kisi fanɛ mʋ.
20 Fan nyiŋi asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ mʋ yɛ, 'Kɪyaafɔlɛ mɛɛ taalɛ ɔ kyɔ mʋ-nyɪrɪpɛ.' Ɪmʋ sʋ n maa wu awʋrʋfɔ bamʋ abaa tɔ falɛ, kanɪn nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan wu awʋrʋfɔ bamʋ abaa tɔ. Nɪɪ ba kan buu mɛ kɪkaapʋ mʋ, bee biti ba buu fanɛ kɪkaapʋ mʋ gbaa.
21 Lɪɪ mɛ kɪtɪɪ sʋ, nɪɪ bee biti ba waa fanɛ ɪnɪmʋ kpini, lɪɪ fɛɛ ba man nyi Ɔmʋ nɪɪ o sun mɛ mʋ.
22 Nɪɪ n daa man ba tɔwɛ asɪn mʋ sa bamʋ nɪn, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ ba wu alibi kʋpwɛ. Amaa nbɪɪnbɪɪ ba man sʋ kɔnɔ kɪlɛɛ lɪɪ bamʋ alibi sʋ.
23 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee kisi mɛ mʋ, ee kisi Mɛ-Sɛ mʋ gbaa.
24 N ba waa asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ ɔkʋ man pɪɪ taalɛ waa bamʋ tɔ. Nɪɪ ba daa ba man wu ɪmʋ bɪrɛ nɪn, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ ba wu alibi kʋpwɛ. Amaa nbɪɪnbɪɪ ba wu asɪn kyinkyinsa nɪmʋ kpini. Halɪɪ ɪmʋ kpini gbaa mʋ ba kisi maa Mɛ-Sɛ.
25 Amaa ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ ba tɔ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ, 'Ba kisi mɛ yɛgɛ ɪ man sʋ kasɛ.'

26 “Amaa n biti n sun Ɔkyɛtɔpʋ
mʋ lɪɪ Mɛ-Sɛ asɛ, mʋ ɪ gyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ɛɛ lɛɛ kesintin lɪɪ
Ɩbwaarɛ sʋ ɛɛ kaapʋ.
27 Nɪɪ ɪ dagaa fanɛ gbaa fanɛ fan
gyii mɛ n-yɪɪ sʋ kesintin, lɪɪ fɛɛ fan
bʋ mɛ asɛ lɪɪ npiili asɛ.

16

1 “N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ kpini nɪn, kɛ
fan man nyɛ yɛgɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʋ tɔ.
2 Bee biti ba gya fanɛ lɪɪ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa. Saŋa kʋ
ii biti ɔ ba, nɪɪ ɔkʋ kan ba mɔɔ fanɛ
gbaa mʋ, ee biti ɔ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ee
sun kusun ɛɛ kyɛ Ɩbwaarɛ tɔ nɪn.
3 Bee biti ba waa falɛ atɔ, lɪɪ fɛɛ ba
man nyi Mɛ-Sɛ mʋ, nɪɪ ba man nyi
mɛ.
4 N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ nɪn, nɪɪ saŋa
mʋ kan fʋʋ mʋ, fen biti fan nyiŋi fɛɛ
n wʋla da fanɛ amu tɔ. N man tɔwɛ
fanɛ ɪnɪmʋ bilen, lɪɪ fɛɛ n san n bʋ
fanɛ asɛ.”

Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kusun (Gyɔn 14:16, 26, 15:26)

5 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Nbɪɪnbɪɪ n
kpee ɔmʋ nɪɪ o sun mɛ mʋ asɛ nɪn,
amaa fanɛ ɔkʋ man taasɛ mɛ katɪn
mʋ nɪɪ n kpee.
6 Lɪɪ fɛɛ n maa tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ
kpini sʋ mʋ, fanɛ nkɔlɔ tɔ i nyita.
7 Amaa n tɔwɛ fanɛ kesintin, mi
kikpe mʋ kɪ gyɛ tɔnɔ sa fanɛ nɪn.
Nɪɪ n man kan kpee mʋ, Ɔkyɛtɔpʋ
mʋ mɛɛ yɛ ɔ ba fanɛ asɛ. Amaa nɪɪ
n kan kpee mʋ, n biti n sun mʋ fanɛ
asɛ.
8 Nɪɪ ɔ kan ba mʋ, ee biti ɔ ba
yɛgɛ dulinyaa tɔ asa ba bɪɪ fɛɛ ba
fɔyɪ ɔkpa lɪɪ bamʋ alibi sʋ, yɛ ɪkpa
kikyiigi mʋ sʋ yɛ Ɩbwaarɛ asɪn kigyii
sʋ.
9 Ɔkpa mʋ nɪɪ ba fɔyɪ lɪɪ bamʋ
alibi sʋ mʋ ɪ gyɛ yɛ ba mɛɛ kɔɔlɛ mɛ
bee gyii.
10 Ɔkpa mʋ nɪɪ ba fɔyɪ lɪɪ ɪkpa
kikyiigi sʋ mʋ, ɪ gyɛ yɛ n kpee Mɛ-Sɛ
mʋ asɛ katɪn mʋ nɪɪ fan man bɪla yɛ
fan wu mɛ.
11 Ɔkpa mʋ nɪɪ ba fɔyɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ
asɪn kigyii sʋ mʋ, ɪ gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ
tɛɛ wʋla bun dulinyaa nɪmʋ tɔ
Owura mʋ kʋpwɛ.
12 “N sʋ asɪn kʋkyɔ n tɔwɛ fanɛ,
amaa fan mɛɛ taalɛ kɪtaa ɪmʋ kpini
nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ.
13 Amaa nɪɪ Kayaayu mʋ nɪɪ ɛɛ lɛɛ
kesintin ɛɛ kaapʋ kan ba mʋ, ee biti
ɔ kaapʋ fanɛ kɛ fan bɪɪ kesintin mʋ
kpini. Man gyɛ mʋ gbaa-gbaa ɔlʋn
sʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ. Amaa kʋtɔ mʋ nɪɪ ee
nu mʋ nkʋn nɪɪ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ ee biti ɔ
tɔwɛ fanɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ kii biti kɪ ba.
14 Lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ o nu lɪɪ mɛ asɛ
nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ kaapʋ fanɛ, kɛ ee biti
ɔ bɪya mɛ bʋnyaa.
15 Kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Mɛ-Sɛ
mʋ lɛɛ mʋ, gyɛ mɛ lɛɛ nɪn. Ɩmʋ sʋ
nɪɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ Kayaayu mʋ ii biti
ɔ taa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ mɛ lɛɛ mʋ
ba kaapʋ fanɛ.”

Kɔkɔlɔ nyita biliŋi kɔkɔlɔ fuuli

16 Nɪɪ Yesu kyaga sʋ tɔwɛ yɛ, “Ɩ san
gbɛrɛɛ fan man bɪla yɛ fen wu mɛ,
nɪɪ ɪ bɪla waa gbɛrɛɛ fen biti fen wu
mɛ.”
17 Tʋtɔ maŋa nɪɪ mʋ abɪɪlapʋ akʋ
bɛɛ taasɛ abaa yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ mʋ
katɔwɛ mʋ ɪɪ kaapʋ? Maa tɔwɛ yɛ, ‘Ɩ
san gbɛrɛɛ fan man bɪla yɛ fan wu
mɛ, nɪɪ ɪ bɪla waa gbɛrɛɛ, fen biti
fan wu mɛ’ nɪɪ ɔ bɪla bwii tɔwɛ yɛ,
‘N kpee Mɛ-Sɛ mʋ asɛ’ mʋ, mɪnɛ nɪɪ
ɪnɪmʋ ɪɪ kaapʋ?”
18 Nɪɪ ba maa sʋ bɛɛ taasɛ yɛ, “
‘Ɩ san gbɛrɛɛ’ mʋ, ɪmʋ kasɛ ɪ gyɛ
nɛnɛ? A mee nu asɪn mʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ
mʋ kasɛ.”
19 Nɪɪ Yesu bɪɪ fɛɛ mʋ abɪɪlapʋ mʋ
bee biti ba taasɛ mʋ asɪn mʋ kasɛ,
nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, “N maa tɔwɛ yɛ,
‘Ɩ san gbɛrɛɛ fan man bɪla yɛ fen wu
mɛ, nɪɪ ɪ bɪla waa gbɛrɛɛ fen biti fan
wu mɛ’ mʋ, ɪmʋ asɪn nɪɪ fɛn taasɛ
abaa?
20 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, fen biti
fan su kɛ fan bɔta tɔ, yɛgɛ dulinyaa
abi mɔɔ bee gyii bamʋ ansi. Fanɛ
nkɔlɔ ii biti ii nyita fanɛ, amaa fanɛ
nkɔlɔ kinyita ii biti ɪ ba biliŋi nkɔlɔ
fuuli.
21 I du nɪn fɛɛ keduŋidi maa kɪtaa
ɔkyɪɪ mʋ, ɪ kɔ mʋ lɪɪ fɛɛ mʋ awʋrʋfɔ

saŋa fʊʊ. Amaa nɪɪ ɔ kʊʊgɛ kebii
mʊ, ɛɛ tan mʊ awʊrʊfɔ mʊ sʊ, lɪɪ
fɛɛ ɔ kʊʊgɛ kebii waa dulinyaa tɔ.
22 Kanɪn nɪɪ i du sa fanɛ gbaa fanɛ.
Nbɪɪnbɪɪ fan bʊ awʊrʊfɔ tɔ. Amaa
n biti n bɪla wu fanɛ, kɛ fanɛ ansi
i gyii. Nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ lɛɛ kanɪn
kensi-gyii maŋa lɪɪ fanɛ tɔ.
23 Nɪɪ kakɛ maŋa kan fʊʊ mʊ, fan
man bɪla yɛ fan taasɛ mɛ sɛhn. N
tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ Mɛ-Sɛ ii biti ɔ
sa fanɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fan kʊlɛ
lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.
24 Halɪɪ ba lɪɪ ndaga fan man
pɪɪta kʊlɛ kʊtɔ kʊ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.
Fan kʊlɛ, fen biti fan nyɛ, kɛ fanɛ
kensi-gyii ɔ nyɛ akyɔ.

25 "Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ aŋasan tɔ nɪɪ
n tɔwɛ asɪn nɪmʊ. Amaa saŋa kʊ
ɪɪ ba nɪɪ n man bɪla yɛ n tɔwɛ fanɛ
aŋasan tɔ. N biti n lɛɛ ifuli tɔwɛ fanɛ
kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ lɪɪ Mɛ-Sɛ sʊ.
26 Kanɪn kakɛ maŋa fen biti fan
kʊlɛ Mɛ-Sɛ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ. N mɛɛ
tɔwɛ nɪn yɛ n biti n yɪlɛ fanɛ ayaa tɔ
kʊlɛ Mɛ-Sɛ sa fanɛ.
27 Lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ mʊ gbaa-gbaa sʊ
kebiti sa fanɛ, kpalɪ fɛɛ fan sʊ kebiti
sa mɛ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii fɛɛ n lɪɪ
Ɪbwaarɛ asɛ.
28 N lɪɪ Mɛ-Sɛ mʊ asɛ ba dulinyaa
tɔ. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n lɪɪ dulinyaa nɪmʊ
tɔ n bwii n kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ."

29 Nɪɪ Yesu abɪɪlapʊ mʊ ba tɔwɛ
yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, fʊ man bɪla fɪɪ
tɔwɛ aŋasan tɔ, fii sii fii bugi tɔ nɪn
fɪɪ tɔwɛ.
30 Nbɪɪnbɪɪ an wu fɛɛ fu nyi kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ ɪ man bɪla i tiri fɛɛ
ɔkʊ a taasɛ fʊ kʊtɔ kʊ. Ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ
nɪɪ an kɔɔlɛ fu gyii yɛ fʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ
asɛ."

31 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ
bɪrɛ fan kɔɔlɛ gyii?
32 Amaa saŋa kʊ ɪɪ ba, nɪɪ kɪ tɛɛ ba
gbaa, nɪɪ fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ii biti ɔ
yaasɛ tɔ kpee mʊ ayɛ. Fen biti fan
yɛgɛ mɛ nkʊn. Amaa ɪ mɛɛ yɛ ɪ san
mɛ nkʊn lɪɪ fɛɛ Mɛ-Sɛ mʊ bʊ mɛ asɛ.

33 "N tɔwɛ fanɛ falɛ asɪn nɪn, kɛ
lɪɪ mɛ sʊ mʊ, kɛ fan nyɛ kayɪɪ-yuuli.
Fen biti fan gyii awʊrʊfɔ dulinyaa
nɪmʊ tɔ. Amaa fan nyɛ nkɔlɔ, lɪɪ fɛɛ
n kɔ gyii dulinyaa mʊ sʊ."

17

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mʊ n-yɪɪ

1 Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʊ lʊwɛ mʊ,
ɔ kʊsaa mu kumu kɪɪ sʊsʊ nɪɪ ɔ kʊlɛ
Ɪbwaarɛ yɛ,
"Nsɛ saŋa mʊ fʊʊ. Sa mɛ, Fu-bii
mʊ bʊnyaa, kɛ mɛ, Fu-bii mʊ gbaa n
sa fʊ bʊnyaa.
2 Lɪɪ fɛɛ fʊ sa mɛ ɔlʊn lɪɪ asa kpini
sʊ, fɛɛ n sa asa mʊ nɪɪ fʊ taa bɔɔta
mɛ mʊ kpini nkpa kakpaa.
3 Nkpa kakpaa mʊ ɪ gyɛ yɛ asa ba
bɪɪ fʊ, kesintin Ɪbwaarɛ kʊlʊn mʊ,
kɛ ba bɪɪ mɛ, Yesu Krisito mʊ nɪɪ fu
sun mʊ.
4 N bɪya fʊ bʊnyaa kasɛ sʊ nfɪɪ, lɪɪ
n maa lʊwɛ fu kusun mʊ nɪɪ fʊ sa
mɛ yɛ n ba waa mʊ sʊ.
5 Mɛ-Sɛ, sa mɛ bʊnyaa fu ansi tɔ
nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ, bʊnyaa mʊ nɪɪ n
wʊla n sʊ fʊ asɛ pɔyɪ nɪɪ fʊ tʊʊ
dulinyaa mʊ."

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mʊ abɪɪlapʊ mʊ

6 Nɪɪ Yesu kyaga sʊ yɛ, "N lɛɛ fu
kedubi kaapʊ bamʊ nɪɪ fʊ lɛɛ bamʊ
lɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ sa mɛ mʊ. Ba
daa ba gyɛ fʊ lɛɛ nɪn, nɪɪ fʊ taa
bamʊ sa mɛ. Nɪɪ ba kɔɔlɛ fʊ asɪn
mʊ nɪɪ ba buu ɪmʊ.
7 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ba bɪɪ fɛɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ n sʊ mʊ lɪɪ fʊ asɛ nɪn.
8 Lɪɪ fɛɛ n tɔwɛ bamʊ asɪn mʊ nɪɪ
fʊ sa mɛ mʊ, nɪɪ ba kɔɔlɛ. Ba bɪɪ
kesintin tɔ fɛɛ n lɪɪ fʊ asɛ, nɪɪ ba
kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i sun mɛ.
9 N kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ n sa bamʊ.
N mɛɛ kʊlɛ n sa dulinyaa abi, amaa
bamʊ nɪɪ fʊ taa sa mɛ, lɪɪ fɛɛ ba gyɛ
fʊ lɛɛ mʊ.
10 Asa mʊ nɪɪ ba gyɛ mɛ lɛɛ mʊ
kpini, ba gyɛ fʊ lɛɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ
ba gyɛ fʊ lɛɛ mʊ ba gyɛ mɛ lɛɛ. Lɪɪ
bamʊ sʊ nɪɪ mɛ bʊnyaa mʊ lɪɪ ifuli.
11 N man bɪla yɛ n kyɪna dulinyaa
nɪmʊ tɔ, n ba fʊ asɛ nɪn. Amaa bɛɛ
bamʊ bɪrɛ ba san ba bʊ dulinyaa
nɪmʊ tɔ. Nsɛ Kyɪrɛkyɪrɛ taa fʊ kɪtɪɪ
mʊ nɪɪ fʊ sa mɛ ɔlʊn mʊ kun bamʊ,

kɛ ba nyɛ waa kʊkʊlʊn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ maa fʊ an gyɛ kʊkʊlʊn mʊ.
12 Maa kyɪna n bʊ bamʊ asɛ mʊ, kɪtɪɪ mʊ nɪɪ fʊ sa mɛ mʊ, kɪmʊ ɔlʊn
tɔ nɪɪ n taa kɪɪ bamʊ sʊ, nɪɪ n kun
bamʊ. Ɪmʊ sʊ bamʊ tɔ ɔkʊ man fɔyɪ,
amɔɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ dagaa fɛɛ ɔ fɔyɪ mʊ,
kɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ ba tɔ.
13 "Nbɪɪnbɪɪ n ba fʊ asɛ nɪmʊ.
Amaa maa san n bʊ dulinyaa nɪmʊ
tɔ mʊ nɪɪ n tɔwɛ ɪnɪmʊ, kɛ ba nyɛ
mɛ kensi-gyii bamʊ tɔ danbɪrasa
naa lʊwɛ.
14 N taa fʊ asɪn mʊ sa bamʊ, nɪɪ
dulinyaa abi ba kisi bamʊ, lɪɪ fɛɛ ba
man bɪla ba gyɛ dulinyaa tɔ abi, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ n man gyɛ dulinyaa tɔ
obii mʊ.
15 N mɛɛ kʊlɛ fʊ nɪn yɛ fʊ lɛɛ bamʊ
lɪɪ dulinyaa tɔ, amaa n kʊlɛ nɪn yɛ fu
kun bamʊ lɪɪ Sɪtaanɛ sʊ.
16 Ba man gyɛ dulinyaa nɪmʊ lɛɛ,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n man gyɛ kɪmʊ
lɛɛ mʊ.
17 Taa fʊ asɪn kesintin lɔŋɔ bamʊ
yɪla, lɪɪ fɛɛ fʊ asɪn mʊ ɪ gyɛ kesintin.
18 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fu sun mɛ
dulinyaa tɔ mʊ, kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ
n sun bamʊ dulinyaa tɔ.
19 Lɪɪ bamʊ sʊ nɪɪ n taa mɛ n-yɪɪ sa
fʊ, kɛ ngbaa bamʊ ba nyɛ taa bamʊ
n-yɪɪ sa fʊ kesintin tɔ."

Yesu kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa mu abuupu kpini

20 Nɪɪ Yesu bɪla kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ, "Man gyɛ mɛ abɪɪlapʊ
mʊ nkʊn nɪɪ n kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
n sa. N kʊlɛ n sa bamʊ nɪɪ bee biti
ba be nu mɛ asɪn lɪɪ bamʊ asɛ kɛ ba
kɔɔlɛ mɛ gyii mʊ gbaa.
21 Nsɛ, mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪ gyɛ
yɛ bamʊ kpini ba waa kʊkʊlʊn, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ fʊ bʊ mɛ tɔ nɪɪ ngbaa
n bʊ fʊ tɔ mʊ. N kʊlɛ fʊ yɛ, ba baa ba
bʊ anɛ tɔ, kɛ dulinyaa abi ba kɔɔlɛ
gyii yɛ fu i sun mɛ.
22 N sa bamʊ bʊnyaa mʊ nɪɪ fʊ sa
mɛ mʊ, kɛ ba nyɛ waa kʊkʊlʊn fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ an gyɛ kʊkʊlʊn mʊ.
23 N ba n bʊ bamʊ tɔ yɛgɛ fʊ bʊ mɛ
tɔ, kɛ ba bʊga waa kɔnɔ kʊlʊn naa
lʊwɛ. Ɪnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ dulinyaa
abi ba bɪɪ fɛɛ fu i sun mɛ, nɪɪ fʊ sʊ
kebiti sa bamʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fʊ
sʊ kebiti sa mɛ mʊ.
24 "Nsɛ n biti fɛɛ bamʊ nɪɪ fʊ taa
sa mɛ mʊ, ba baa ba bʊ mɛ asɛ
katɪn mʊ nɪɪ n bʊ mʊ. Kɛ ba wu mɛ
bʊnyaa mʊ nɪɪ fʊ taa sa mɛ mʊ, lɪɪ
fɛɛ fʊ sʊ kebiti sa mɛ pɔyɪ nɪɪ fʊ tʊʊ
dulinyaa mʊ.
25 "Nsɛ, ɪkpa kyiigisa wuya,
dulinyaa abi ba maa man nyi fʊ,
amaa mɛɛ mɛ n nyi fʊ, nɪɪ mi
abuupu mʊ be nyi fɛɛ fu i sun mɛ.
26 N lɛɛ fu kedubi kaapʊ bamʊ, nɪɪ
n biti n kyaga sʊ lɛɛ fʊ kaapʊ bamʊ,
kɛ fu kebiti mʊ nɪɪ fʊ sʊ sa mɛ mʊ
kɪ baa kɪ bʊ bamʊ tɔ, kɛ ngbaa mɛ
n baa n bʊ bamʊ tɔ."

18

Ba kpee ba naa kɪtaa Yesu

(Matiwu 26:47-56; Maki 14:43-50; Luka 22:47-53)

1 Yesu maa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
lʊwɛ mʊ, maa mʊ abɪɪlapʊ mʊ ba
faa kɪpantan mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʊ yɛ
Kidiron kpee kɪmʊ benbe. Kadɔɔ-bi
kʊ kʊbʊ tʊtɔ, nɪɪ ba loo kɪmʊ tɔ.
2 Nɪɪ Gyudasi mʊ nɪɪ ɛɛ lɛɛ Yesu ɛɛ
sa mʊ, nyi tʊtɔ. Lɪɪ fɛɛ, Yesu maa mʊ
abɪɪlapʊ bɛɛ taalɛ bɛɛ gyaŋɛ tʊtɔ.
3 Ɪmʊ sʊ aseepu bɪlɪsa yɛ
Farasii abi ba yɛgɛ nɪɪ Gyudasi
gyankpaa Roma anaakɔpʊ yɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ akɪɪsʊpʊ, yɛgɛ
ba sʊ ɪgyaa yɛ ɪfɪtɪla yɛ adʊntɔ ba
kadɔɔ-bi mʊ tɔ.
4 Yesu maa nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ kii biti
kɪ ba mʊ sʊ mʊ, ɔ lɪɪ abɪɪlapʊ mʊ tɔ
nɪɪ ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Anɪmʊ nɪɪ fen
biti?"
5 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An biti Yesu
Kanasareti-nyɪn mʊ nɪn."
Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mɛ gyɛ mʊ."
Yɛgɛ Gyudasi mʊ nɪɪ ɛɛ lɛɛ mʊ sa mʊ
yɪlɛ bamʊ asɛ tʊtɔ.
6 Yesu maa tɔwɛ yɛ, "Mɛ ɪ gyɛ mʊ"
mʊ, nɪɪ ba bwii kamaa tɪyɛ kasɛ.
7 Nɪɪ ɔ bɪla taasɛ bamʊ yɛ, "Anɪmʊ
nɪɪ fen biti?"
Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "An biti Yesu
Kanasareti-nyɪn mʊ nɪn."

8 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ
fanɛ yɛ mɛ ı gyɛ mʊ. Ɪmʊ sʊ nıı mɛ
nıı fen biti bırɛ, fan yɛgɛ bamʊ nıı
ba tii mɛ sʊ falɛ ba natɛ.”
9 Ɪnımʊ ı waa nın, kɛ asın mʊ nıı
ɔ wʊla tɔwɛ mʊ ı ba tɔ. Asın mʊ ı
gyɛ yɛ, “N man yɛgɛ bamʊ nıı fʊ taa
bamʊ sa mɛ mʊ tɔ ɔkʊ fɔyı” mʊ.
10 Simon Pita sʊ sakunde, nıı ɔ
bııtɛ kımʊ lɔɔrɛ nıı ɔ ŋɛ oseepu
bılısa asɛ kıyaafɔlɛ gyisa kʊsʊ tın.
Kıyaafɔlɛ maŋa kıtıı ı gyɛ Malikusi.
11 Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Bwiiyaa fʊ
sakunde mʊ waa kımʊ kukufee tɔ.
Fʊ man nyi fɛɛ i tiri fɛɛ n gyii
awʊrʊfɔ mʊ nıı Nsɛ Ɪbwaarɛ ŋmina
yıla mɛ mʊ?”

Ba taa Yesu kpee Ɔbılısa Anasi asɛ

12 Nıı anaakɔpʊ mʊ yɛ bamʊ
ɔbılısa yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
akıısʊpʊ mʊ ba kıtaa Yesu, nıı ba
ŋmina mʊ.
13 Nıı ba gyankpaa taa mʊ kpee
Anasi asɛ, mʊ ı gyɛ Kayifasi mʊ-saa,
mʊ nıı ɔ gyɛ oseepu bılısa asɛ kanın
kesu maŋa.
14 Kayifasi maŋa ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ
daa tɔwɛ waa Gyiwu abi mʊ yɛ ı bɔ
fɛɛ nyımısa kʊlʊn o wu sa asa kpini
mʊ.

Pita kıkyɛ gyankpaasa yɛ ɔ man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-70; Maki 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simon Pita maa ɔbıılapʊ kʊ ba
buu Yesu. Fɛɛ ɔbıılapʊ mʊ maa
nyi Oseepu bılısa asɛ mʊ sʊ mʊ, o
buu Yesu loo oseepu bılısa asɛ mʊ
kıkpaara sʊ.
16 Amaa Pita gyoo kebunɔ.
Ɔbıılapʊ mʊ nıı o nyi Oseepu bılısa
asɛ mʊ, bwii ba tɔwɛ kibite mʊ nıı
ɛɛ kıı kebunɔ mʊ sʊ mʊ asɛ, nıı ɔ
taa Pita loo.
17 Kibite mʊ nıı ɔ kıı kebunɔ mʊ
taasɛ Pita yɛ, “Fʊ man gyɛ Yesu
abıılapʊ mʊ ɔkʊ nın?”
Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ayee, n man
gyɛ.”
18 Ɪ kyına ı gyɛ awɔɔ tɔ nın, nıı
ayaafɔlɛ yɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
akıısʊpʊ mʊ ba dıyɛla fʊlɔn bɛɛ
wʊlɛ, nıı Pita gbaa ba yılɛ bamʊ asɛ
ɛɛ wʊlɛ fʊlɔn.

Oseepu bılısa asɛ mʊ taasɛ Yesu asın

(Matiwu 26:59-66; Maki 14:56-64; Luka 22:66-71)

19 Oseepu bılısa asɛ Anasi taasɛ
Yesu lıı mʊ abıılapʊ mʊ yɛ asın mʊ
nıı ɛɛ kaapʊ mʊ sʊ.
20 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Saŋa
kʊmaa nımʊ sakyɔ tɔ nıı n
tɔwɛ asın, yɛgɛ n kaapʊ atɔ
kabwaarɛ-kʊlɛ ıgyaŋɛkpa yɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ katın mʊ
nıı Gyiwu abi kpini bɛɛ gyaŋɛ mʊ.
N man tɔwɛ kʊtɔ kʊ baala asiri tɔ.
21 Mınɛ sʊ nıı fıı taasɛ mɛ falɛ
asın? Taasɛ bamʊ nıı ba nu mɛ asɛ
mʊ. Ba nyi kʊtɔ mʊ nıı n tɔwɛ.”
22 Yesu maa tɔwɛ kanın mʊ, nıı
akıısʊpʊ mʊ tɔ ɔkʊ mʊ nıı ɔ yılɛ
tʊtɔ mʊ kpa mʊ ɔtan, nıı ɔ taasɛ
mʊ yɛ, “Falɛ nıı ı dagaa fʊ maa lɛɛ
Oseepu bılısa asɛ kɔnɔ?”
23 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nıı n kan
tɔwɛ asın akʊ nıı ı man bʊrɔn mʊ,
tɔwɛ asın maŋa kɛ ɔkʊmaa nımʊ
o nu. Amaa nıı mɛ asın mʊ ı gyɛ
kesintin mʊ, mınɛ waa nıı fʊ da mɛ
ɔtan?”
24 Tʊtɔ nıı ɔbılısa Anasi yɛgɛ nıı
ba taa Yesu yɛ kanan mʊ nıı ba
ŋmina mʊ mʊ naa sa Kayifasi, Os-
eepu bılısa asɛ mʊ.

Pita kıkyɛɛ kınyɔsapʊ yɛ kısasapʊ yɛ ɔ man nyi Yesu

(Matiwu 26:71-75; Maki 14:69-72; Luka 22:57-62)

25 Simon Pita san ɔ yılɛ ɛɛ wʊlɛ
fʊlɔn, nıı ɔkʊ ba taasɛ mʊ yɛ, “Fʊ
man gyɛ mʊ abıılapʊ mʊ tɔ ɔkʊ
nın?” Nıı Pita kyɛ yɛ, “Ayee, n man
gyɛ.”
26 Nıı oseepu bılısa asɛ mʊ
ayaafɔlɛ mʊ tɔ ɔkʊ, ɔmʊ nıı Pita ŋɛ
mʊ kʊsʊ tın mʊ, mʊ kʊʊpʊ, taasɛ
mʊ yɛ, “N man wu fʊ maa bʊ mʊ
asɛ kadɔɔ-bi mʊ tɔ?”
27 Nıı Pita bwii kyɛ. Opula maŋa
tɔ nıı kyaasɛ bʊn.

Ba taa Yesu kpee Paleti asɛ
(Matiwu 27:1-2; Maki 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Nıı ba lɛɛ Yesu lıı Kayifasi asɛ nyenyenfuu, kpee Ɔsʊwʊlɛ Ɔkıısʊpʊ mʊ kıkpaara tɔ Amaa Gyiwu abi mʊ ba man loo kıkpaara mʊ tɔ, lıı fɛɛ nıı ba kan loo tʊtɔ mʊ, bee biti ba waa ineesi kɛ i tii bamʊ ɔkpa kɛ ba man nyɛ gyii Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ mʊ.
29 Ɪmʊ sʊ Ɔsʊwʊlɛ ɔkıısʊpʊ Paleti lıı kıkpaara sʊ ba bamʊ asɛ, nıı ɔ taasɛ bamʊ yɛ, "Mınɛ asın pwıısa nıı fan sʊ lıı ɔnyın nımʊ sʊ?"
30 Nıı ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔ daa ɔ man waa alibi akʊ nın, naafɔɔ a mɛɛ yɛ a taa mʊ ba waa fʊ abaa tɔ."
31 Paleti tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan taa mʊ bwii kɛ fan naa taa fanɛ gbaa-gbaa fanɛ nbara gyii mʊ asın."
Amaa ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fanɛ Roma abi fan man sa anɛ ɔkpa yɛ a mɔɔ ɔkʊ."
32 Ɪnımʊ ı waa nın kɛ asın mʊ nıı Yesu tɔwɛ lıı mu lewu mʊ nıı ee biti o wu mʊ kudubi ı ba tɔ.
33 Nıı Paleti bwii loo mʊ kıkpaara tɔ. Nıı ɔ tıı Yesu ba yılɛ mu ansi tɔ, nıı ɔ taasɛ mʊ yɛ, "Fʊ ı gyɛ Gyiwu abi Owura mʊ?"
34 Nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Asın mʊ nıı fʊ taasɛ mɛ falɛ lıı fʊ asɛ nın abɛɛ ɔsa kʊ ı tɔwɛ mɛ asın sa fʊ?"
35 Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N gyɛ Gyiwu obii nın? Fʊ gbaa-gbaa fʊ asa yɛ fʊ aseepu bılısa ı taa fʊ waa mɛ kıbaa tɔ. Mınɛ nıı fʊ waa?"
36 Nıı Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Mi kuwura-gyii kı man gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ lɛɛ. Nıı n daa n gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ lɛɛ nın, naafɔɔ mi abuupu ba dın kɔ sa mɛ, kɛ Gyiwu abi ba man nyɛ mɛ kıtaa waa bamʊ abılısa abaa tɔ. Amaa mi kuwura-gyii mʊ kı man gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ lɛɛ."
37 Nıı Paleti lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kanın bırɛ fʊ gyɛ owura nın!"
Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Fʊ maa tɔwɛ yɛ n gyɛ owura mʊ, ı gyɛ kesintin. Ɪnımʊ sʊ nıı ba kʊʊgɛ mɛ ba dulinyaa tɔ, kɛ n ba tɔwɛ lıı kesintin mʊ sʊ. Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti kesintin mʊ ii nu mɛ asɛ."

Ba bun Yesu lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:15-31; Maki 15:6-20; Luka 22:13-25)

38 Nıı Paleti taasɛ mʊ yɛ, "Mınɛ ı gyɛ kesintin?" Maa taasɛ mʊ lʊwɛ mʊ, nıı o bwii lıı kpee Gyiwu abi mʊ asɛ nıı ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "N man wu asın mʊ nıı n yılɛ sʊ kɛ n bun ɔnyın nımʊ kʊpwɛ.
39 Amaa ı gyɛ fanɛ anaana tɔ nın fɛɛ Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii saŋa n yɛgɛ n lɛɛ bamʊ nıı ba tii bamʊ obu mʊ ɔkʊ mʊ nıı fen biti mʊ, n sa fanɛ. Ɪmʊ sʊ fen biti fɛɛ n yɛgɛ fanɛ Gyiwu abi owura mʊ sa fanɛ abɛɛ?"
40 Nıı ba kuusi tɔwɛ yɛ, "Ayee! Man gyɛ mʊ, lɛɛ Barabasi sa anɛ." Barabasi ı kyına ɔ kʊsʊ yılɛ awura sʊ bıya keluu.

19

Ba bun Yesu oyu laasa sʊ lewu kʊpwɛ
(Matiwu 27:27-31; Maki 15:6-20; Luka 23:13-25)

1 Tʊtɔ nıı Paleti taa Yesu sa, nıı ba tıŋɛ mʊ awulibi.
2 Nıı anaakɔpʊ mʊ ba taa iwii bɔɔ kuwura-wʊrʊ bun mʊ, nıı ba bun mʊ kırıman-kyu balımaasʊ fɛɛ owura.
3 Nıı bɛɛ ba mʊ asɛ bɛɛ tɔwɛ mʊ yɛ, "Eee! Gyiwu abi owura, eee, owura!" Nıı bɛɛ kpee bɛɛ kpa mʊ ıtan.
4 Nıı Paleti bıla lıı ba kewu Gyiwu abi mʊ asɛ ba tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan nu nfıı, n sʊ mʊ n bıya fanɛ, kɛ fan bıı fɛɛ mɛɛ mɛ n man wu alibi akʊ mʊ sʊ, mʊ nıı n taa bun mʊ kʊpwɛ."
5 Yesu maa lıı ba mʊ, o bun iwii kuwura-wʊrʊ yɛ kırıman-kyu balımaasʊ, nıı Paleti tɔwɛ asa mʊ yɛ, "Fan kıı, ɔnyın mʊ ndee!"
6 Aseepu bılısa yɛ Gyiwu anaakɔpʊ ba maa wu Yesu mʊ ba kuusi yɛ, "Da mʊ mata oyu laasa sʊ mɔɔ. Da mʊ mata." Nıı Paleti tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan taa mʊ naa da mata oyu laasa sʊ.

Mɛɛ mɛ n man wu alibi akʋ mʋ nıı n taa bun mʋ kʋpwɛ.”

7 Nıı Gyiwu abi mʋ ba lɛɛ Paleti kɔnɔ yɛ, “An sʋ nbara kʋ nıı ıı kaapʋ fɛɛ ɔnyın nımʋ dagaa maa wu, lıı fɛɛ ɔ tıı mʋ n-yıı yɛ mʋ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii.”

8 Paleti maa nu ınımʋ mʋ kufuu kı kıtaa mʋ tii sʋ.

9 Nıı o bwiiyaa Yesu loo kıkpaara mʋ tɔ nıı ɔ taasɛ mʋ yɛ, “Fınɛ nıı fʋ lıı?” Amaa Yesu man tʋwɛ mʋ.

10 Nıı ɔ bıla taasɛ mʋ yɛ, “Fu kina mɛ asɛ kı tɔwɛ? Fʋ man nyi fɛɛ n sʋ ɔlʋn n taalɛ yɛgɛ fʋ natɛ kıyan, abɛɛ ba da fʋ mata oyu laasa sʋ mɔɔ?”

11 Nıı Yesu lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ, “Nıı Ɩbwaarɛ daa ɔ man sa fʋ ɔlʋn mɛ sʋ nın, naafɔɔ fʋ mɛɛ taalɛ waa mɛ sɛhn. Amaa ɔnyın mʋ nıı ɔ lɛɛ mɛ sa fʋ mʋ, mu alibi ı kyɔ fʋ lɛɛ gaa.”

12 Paleti maa nu kanın mʋ, o biti ɔkpa mʋ nıı ɔ bɔla yɛgɛ Yesu ɔ natɛ kıyan. Amaa Gyiwu abi mʋ ba kuusi yɛ, “Fʋ dan kan yɛgɛ nıı ɔnyın nımʋ natɛ kıyan bırɛ, fʋ man gyɛ Owura lala Kasaro mʋ kyɛmınɛ. Kpalı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ tıı mʋ n-yıı yɛ ɔ gyɛ owura mʋ, gyɛ Owura lala Kasaro mʋ dʋn nın.”

13 Paleti maa nu kanın mʋ, ɔ taa Yesu lıı ba kılandɛ sʋ, nıı Paleti naa kyına kagya mʋ nıı awura bɛɛ kyına kımʋ tɔ bɛɛ gyii asın mʋ. Bɛɛ tıı tʋtɔ yɛ, “Abuu ɔtagakpa.” Gyiwu abi katɔwɛ tɔ bɛɛ tıı kımʋ yɛ, “Gabata.”

14 Kanın kakɛ maŋa gyɛ kakɛ kʋlasa sa Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mʋ. Lıı ı maa fʋʋ kyɔwɛ amu nsana mʋ.

Nıı Paleti tɔwɛ Gyiwu abi mʋ yɛ, “Fan kıı fanɛ Owura!”

15 Nıı Gyiwu abi ba kuusi yɛ, “Mɔɔ mʋ, mɔɔ mʋ. Da mʋ mata oyu laasa sʋ mɔɔ.”

Nıı ɔ taasɛ bamʋ yɛ, “N mɔɔ fanɛ owura mʋ abɛɛ?”

Nıı aseepu bılısa mʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “A man sʋ owura kʋ tii Owura lala Kasaro sʋ.”

16 Tʋtɔ maŋa nıı Paleti taa mʋ sa bamʋ yɛ ba naa da mʋ mata oyu laasa sʋ mɔɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sʋ

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɩmʋ sʋ anaakɔpʋ mʋ ba taa Yesu kyʋn.

17 Nıı Yesu lıı tʋtɔ ɔ kyɛ mʋ oyu laasa naa fʋʋ katın mʋ nıı bɛɛ tıı yɛ “Kumu kawɛ opula.” Nıı bɛɛ tıı kımʋ Gyiwu abi katɔwɛ tɔ yɛ, “Goligota” mʋ.

18 Tʋtɔ nıı ba da mʋ anyenbi mata oyu laasa sʋ. Nıı ba bıla da asa nyɔ anyenbi mata iyu laasa sʋ, ɔkʋ bʋ mʋ gyisa sʋ nıı ɔkʋ mɔɔ bʋ mʋ bına sʋ.

19 Nıı Paleti yɛgɛ nıı ba kyʋrɔɔ asın gyaga kʋtɔ kʋ sʋ naa mata oyu laasa mʋ sʋ yɛ, “YESU KANASARETI-NYIN, GYIWU ABI OWURA.”

20 Ba kyʋrɔɔ ımʋ Gyiwu abi yɛ Roma abi yɛ Giriki abi ntɔwɛ tɔ, nıı Gyiwu abi gaalaagaa ba kalɛ ımʋ, lıı fɛɛ katın mʋ nıı ba da mʋ mata oyu laasa sʋ mʋ, man bʋ kata yɛ kadɛ mʋ.

21 Nıı Ɩbwaarɛ aseepu bılısa mʋ ba ba tɔwɛ Paleti yɛ, “Man kyʋrɔɔ yɛ ‘Gyiwu abi Owura’, amaa kyʋrɔɔ yɛ ‘Ɔnyın nımʋ ı tɔwɛ yɛ mʋ ı gyɛ Gyiwu abi owura.’ ”

22 Nıı Paleti tɔwɛ bamʋ yɛ, “Kʋtɔ mʋ nıı n dan kyʋrɔɔ mʋ kımʋ nıı n kyʋrɔɔ.”

Ba barıgɛ Yesu atɔ bunsa tɔ

23 Anaakɔpʋ mʋ ba maa da Yesu mata oyu laasa sʋ lʋwɛ mʋ, ba barıgɛ mʋ atɔ bunsa mʋ tɔ ntun nna, nıı bamʋ ɔkʋmaa nımʋ nyɛ katın kʋlʋn. Nıı ı san mʋ kaalɛ bʋnswıısa mʋ nıı kı man sʋ ɔbaatakpa, nıı ba lʋʋ kımʋ lıı sʋsʋ ba yii kasɛ nın.

24 Nıı anaakɔpʋ mʋ ba tɔwɛ abaa yɛ, “A man kyatɛ kımʋ barıgɛ tɔ. Fan yɛgɛ a tʋʋ kımʋ sʋ nbii, kɛ a kıı anɛ tɔ ɔmʋ nıı ee biti o gyii kımʋ.”

Ba maa waa kanın mʋ, ı yɛgɛ nıı Asınkyan yılasa mʋ ı ba tɔ kesintin. Ɩmʋ ı gyɛ yɛ,

"Ba barıgɛ mɛ atɔ bunsa tɔ sa abaa, nıı ba tʊʊ nbii mɛ kaalɛ bʊnswıısa sʊ."

Ɪmʊ sʊ kanın nıı anaakɔpʊ mʊ ba waa.
25 Yesu mu-nyi yɛ mʊ nıkarɛ yɛ Kilopa mʊ-ka Mɛɛrı yɛ Mɛɛrı Magidalen ba yılɛ Yesu oyu laasa mʊ asɛ.
26 Yesu maa wu mu-nyi yɛ mʊ ɔbıılapʊ mʊ nıı ɔ sʊ kebiti sa mʊ ba maa yılɛ tʊtɔ mʊ, ɔ tɔwɛ mu-nyi yɛ, "Ɔkyıı, fu-bii ndee."
27 Nıı ɔ tɔwɛ ɔbıılapʊ mʊ mɔɔ yɛ, "Fɔɔ fʊ, fu-nyi ndee." Lıı kanın saŋa mʊ, nıı ɔbıılapʊ mʊ taa mʊ naa kyına mʊ asɛ.

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Asın nımʊ kpini kamaa mʊ, Yesu nyi fɛɛ nbıınbıı bırɛ kʊtɔ kʊmaa kı lʊwɛ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Bʊlıfɔ sʊ mɛ." Ɔ tɔwɛ ınımʊ nın kɛ Asınkyan yılasa mʊ ı nyɛ ba tɔ.
29 Tʊtɔ mʊ, nta nyaŋɛsa ı bɔla kɔlɔ-bi ı yılɛ, nıı anaakɔpʊ mʊ ba taa ɔkyɛɛ ba nyɔ nta mʊ tɔ, nıı ba taa sɔgıta hisopi oyu sʊ, nıı ba kʊsaa kımʊ naa tii mʊ kɔnɔ.
30 Yesu maa kyʊkyʊʊ nta mʊ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Nbıınbıı bırɛ ı lʊwɛ." Nıı ɔ lɛɛ ɔŋɛɛ.
31 Kanın kakɛ maŋa kı gyɛ kakɛ kʊlasa akɛ sa Kakɛ fʊʊtɛsa. Kakɛ fʊʊtɛsa maŋa maa gyɛ Kakɛ fʊʊtɛsa lala mʊ, nıı Gyiwu abılısa mʊ be mee biti fɛɛ asa mʊ ba baa ba saa iyu laasa mʊ sʊ naa fʊʊ kakɛ fʊʊtɛsa maŋa. Kanın sʊ Gyiwu abılısa mʊ ba naa kʊlɛ Paleti yɛ ɔ yɛgɛ ba naa gyayı-gyayı bamʊ ayaa, kɛ ba wu bilen, kɛ ba nyɛ saatɛ bamʊ lıı iyu laasa mʊ sʊ.
32 Ɪmʊ sʊ anaakɔpʊ mʊ ba ba asa anyɔ mʊ nıı ba da bamʊ mata iyu laasa sʊ tii Yesu sʊ mʊ. Nıı ba gyayı ɔgyankpaasa mʊ ayaa yɛ ɔbanban mʊ gbaa lɛɛ.
33 Amaa ba maa fʊʊ Yesu asɛ mʊ, ba wu fɛɛ ɔ tɛɛ wʊla wu, kanın sʊ ba man gyayı mʊ ayaa.
34 Amaa anaakɔpʊ mʊ tɔ ɔkʊ taa kıkpɛ yii Yesu kikelebi tɔ. Opula maŋa tɔ nıı nkalan yɛ nkyu ı lıı wʊrıgɛ.
35 Ɔmʊ nıı o wu ımʊ yɛ ansi ı maa waa mʊ, mʊ ii gyii ımʊ kesintin, kɛ fan nyɛ kɔɔlɛ gyii. Nıı ımʊ nıı ɔ tɔwɛ mʊ ı gyɛ kesintin, nıı o nyi fɛɛ mʊ asın mʊ gyɛ kesintin.
36 Ɪnımʊ ı waa nın kaapʊ fɛɛ Asınkyan yılasa mʊ ı ba tɔ kesintin. Asın mʊ ı gyɛ yɛ, "Mu kuwuya kʊlʊn gbaa kı mɛɛ yɛ kı gya."
37 Nıı bıla kyʊrɔɔ yıla katın kʊ gbaa tɔwɛ yɛ, "Asa bee biti ba kıı ɔmʊ nıı ba taa kıkpɛ yii mʊ mʊ."

Yesu kepula
(Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Ɪnımʊ kamaa tɔ mʊ, ɔnyın mʊ nıı bɛɛ tıı mʊ yɛ Gyosefu mʊ kpee Paleti asɛ naa kʊlɛ mʊ yɛ, ɔ sa mʊ ɔkpa kɛ ɔ naa saatɛ Yesu kibuni naa pula. Nıı Paleti sa mʊ ɔkpa, nıı o kpee naa taa Yesu kibuni mʊ. Gyosefu maŋa lıı Arimatiya kadɛ tɔ mʊ, nıı ɔ gyɛ Yesu ɔbıılapʊ mʊ tɔ ɔkʊ. Amaa maa sılɛ Gyiwu abılısa sʊ mʊ, ɔ man lɛɛ mʊ n-yıı ifuli.
39 Gyosefu maa Nikodemusi mʊ nıı ɔ kyına kpee naa wu Yesu kagyanbwɛ kʊ mʊ i kpee. Nikodemusi maŋa bıya tulale mʊ nıı ba taa mıırɛ yɛ kibondiri waa, nıı ba sʊ ba sʊswa abuni mʊ. Ɪmʊ odu ı waa fɛɛ akyembee bɔɔta kʊlʊn.
40 Anyın anyɔ mʊ ba taa Yesu kibuni mʊ, nıı ba taa taafuli mili mʊ, nıı ba bɔ mʊ tulale fɛɛ kanın mʊ nıı Gyiwu abi bɛɛ waa bamʊ obuni, pɔyı nıı bee pula mʊ.
41 Kadɔɔ-bi kʊ bʊ tiri katın mʊ nıı ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa sʊ mʊ. Kanın kadɔɔ-bi maŋa tɔ mʊ, nıı ba lɔŋɔ kakyan kʊ kʊfʊlɛ tɔ yıla, nıı ba man pııta pula ɔkʊ kımʊ tɔ.
42 Lıı fɛɛ kanın kakɛ maŋa maa gyɛ Gyiwu abi kakɛ kʊlasa sa Kakɛ fʊʊtɛsa sʊ mʊ, nıı kakyan mʊ maa tiri tʊtɔ sʊ mʊ, ba taa Yesu naa pula tʊtɔ.

20

Yesu kyiŋi lıı alewupu tɔ
(Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Kwasida akɛ kabwaayıkɛ ı maa man pıı ŋmaŋɛ tɔ mʊ, Mɛɛrı Magidalen kpee kakyan mʊ asɛ, nıı o wu fɛɛ ba lɛɛ kubuu mʊ nıı ba gbiliti ba tii kıfʊlɛ tɔ kakyan mʊ kɔnɔ mʊ.
2 Ɪmʊ sʊ ɔ sılɛ bwii kpee Simon Pita yɛ ɔbıılapʊ banban mʊ nıı Yesu su kebiti sa mʊ mʊ asɛ, naa tɔwɛ yɛ, "Ba taa Ɔnyırıpɛ lıı kakyan mʊ tɔ, nıı a man nyi katın mʊ nıı ba taa mʊ naa yıla."
3 Ɪmʊ sʊ Pita maa ɔbıılapʊ banban mʊ ba lıı bee kpee kakyan mʊ asɛ.
4 Nıı bamʊ anyɔ maa kpini ba sılɛ kyɛɛkyɛɛ bee kpee, amaa ɔbıılapʊ banban mʊ sılɛ kyʊn Pita sʊ gyankpaa naa fʊʊ kakyan mʊ asɛ.
5 Nıı o muŋa kıı kakyan mʊ tɔ, nıı o wu taafuli maa dɛ tɔ, amaa ɔ man loo to.
6 Nıı Simon Pita ba kamaa tɔ, nıı o loo kakyan mʊ tɔ, nıı o wu taafuli maa dɛ tʊtɔ,
7 yɛ kikyibi fufuli mʊ nıı ba taa ŋmina mu kumu mʊ. Kikyibi mʊ kı bɔɔ kı dɛ kımʊ kʊkwɛ.
8 Ɔbıılapʊ mʊ nıı ɔ gyankpaa fʊʊ tʊtɔ gbaa maa loo to nıı o wu ımʊ mʊ, ɔ kɔɔlɛ gyii.
9 Ba san ba man pııta nu Asınkyan yılasa mʊ kasɛ fɛɛ Yesu dagaa maa kyiŋi lıı lewu tɔ.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ Mɛɛrı Magidalen
(Matiwu 28:9-10; Maki 16:9-11)

10 Nıı abıılapʊ mʊ ba bwii kpee bamʊ akpaara sʊ.
11 Amaa Mɛɛrı bırɛ ɔ yılɛ kakyan mʊ asɛ ee su. Maa yılɛ ee su mʊ, nıı o muŋa suŋa kıı kakyan mʊ tɔ.
12 Nıı o wu Ɪbwaarɛ nbɔɔ anyɔ yɛgɛ ba bun atɔ fufuli, ba maa tɛ katın mʊ nıı ba daa taa Yesu kibuni yıla mʊ, ɔkʊ tɛ mu amu sʊ nıı ɔkʊ mɔɔ tɛ mʊ ayaa kasɛ.
13 Ba taasɛ mʊ yɛ, "Ɔkyıı, mınɛ waa nıı fii su?" Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ba taa mɛ-Nyırıpɛ kyʊn, nıı n man nyi katın mʊ nıı ba taa mʊ naa yıla."
14 Ɪnımʊ kamaa mʊ, ɔ gbɛɛ kıı nıı o wu Yesu maa yılɛ tʊtɔ, amaa ɔ man bıı yɛ Yesu nın.
15 Nıı Yesu taasɛ mʊ yɛ, "Ɔkyıı, mınɛ ı waa nıı fii su? Anımʊ nıı fii biti?"
Mɛɛrı maa fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ kʊdɔɔ mʊ ɔkıısʊpʊ mʊ, ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔbılısa, nıı ı gyɛ fʊ ı kan taa mʊ mʊ, tɔwɛ mɛ katın mʊ nıı fʊ taa mʊ naa yıla kɛ n naa taa mʊ."
16 Yesu tıı mʊ yɛ, "Mɛɛrı!"
Maa biliŋi kıı mʊ, o kuusi tɔwɛ Hibriwu katɔwɛ tɔ yɛ, "Raboni!" (kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ ɔkaapʊpʊ).
17 Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Man mata mɛ, lıı fɛɛ n man pııta bwii kpee Mɛ-Sɛ mʊ asɛ. Amaa kpee mi abuupu mʊ asɛ naa tɔwɛ bamʊ yɛ, n bwii n kpee Mɛ-Sɛ mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ-Sɛ, yɛ mɛ Ɪbwaarɛ mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ Ɪbwaarɛ mʊ asɛ."
18 Nıı Mɛɛrı Magidalen bwii kpee abıılapʊ mʊ asɛ naa tɔwɛ bamʊ yɛ, "N wu Ɔnyırıpɛ mʊ"! Nıı ɔ tɔwɛ bamʊ asın mʊ nıı Ɔnyırıpɛ tɔwɛ mʊ mʊ.

Yesu lɛɛ mʊ n-yıı kaapʊ mʊ abıılapʊ mʊ
(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Kwasida maŋa kalaatıpwɛ sʊ mʊ, abıılapʊ mʊ ba bʊ obu to, nıı ba tii ɔpʊnʊ mʊ biri bamʊ n-yıı sʊ waa tɔ, lıı ba maa sılɛ Gyiwu abılısa mʊ sʊ. Nıı Yesu ba yılɛ bamʊ nsana, nıı ɔ fwaala bamʊ yɛ, "Kayıı yuuli kı ba fanɛ asɛ!"
20 Maa tɔwɛ ınımʊ lʊwɛ mʊ, nıı ɔ taa mʊ abaa yɛ mu kikelebi kaapʊ bamʊ. Nıı abıılapʊ mu ansi i gyii fɛɛ ba maa wu Ɔnyırıpɛ mʊ.
21 Nıı Yesu bıla tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kayıı yuuli kı ba fanɛ asɛ. Fɛɛ kanan mʊ nıı Mɛ-Sɛ sun mɛ mʊ, kanın maŋa nıı ngbaa mɛ n sun fanɛ."
22 Nıı ɔ fʊʊtɛ bun bamʊ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan kɔɔlɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ.

23 Nɪɪ fan kan taa ɔkʊ alibi kɛɛ mʊ
mʊ, Ɪbwaarɛ gbaa ii biti ɔ taa mu
alibi kɛɛ mʊ, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ fan
man kan taa mu alibi kɛɛ mʊ mʊ,
Ɪbwaarɛ gbaa mɛɛ yɛ ɔ taa mu alibi
kɛɛ mʊ."

*Yesu lɛɛ mʊ n-yɪɪ
kaapʊ Tomasi*

24 Tomasi mʊ nɪɪ ɔ gyɛ abɪɪlapʊ
kudu anyɔ mʊ tɔ ɔkʊ, nɪɪ ɔ gyɛ
Kabwaarabi mʊ, ɔ man bʊ abɪɪlapʊ
mʊ asɛ saŋa mʊ nɪɪ Yesu ba bamʊ
asɛ mʊ.
25 Ɪmʊ sʊ abɪɪlapʊ banban mʊ ba
tɔwɛ mʊ yɛ, "An wu Ɔnyɪrɪpɛ mʊ."
Amaa ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Nɪɪ n man
kan wu anyenbi alɔpanɛ mʊ abaa tɔ,
kɛ n taa mɛ kɪbaa-bi yii ɪmʊ tɔ, kɛ n
taa mɛ kɪbaa yii mʊ kikelebi tɔ mʊ,
n mɛɛ yɛ n kɔɔlɛ gyii."
26 Ɪmʊ nkɛ nsunɔ kamaa mʊ,
abɪɪlapʊ mʊ ba bɪla ba bʊ kɪkpaara
mʊ sʊ, yɛgɛ Tomasi bʊ bamʊ asɛ. Ba
tii bamʊ n-yɪɪ sʊ biri sʊ waa obu
to. Ba ba kɪɪ mʊ, Yesu ba yɪlɛ bamʊ
nsana, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Kayɪɪ
yuula ɪ ba fanɛ sʊ!"
27 Nɪɪ Yesu tɔwɛ Tomasi yɛ, "Taa fʊ
kɪbaa-bi yii nfɪɪ, kɛ fʊ kɪɪ mɛ abaa
tɔ. Tɛɛŋɛ fʊ kɪbaa yii mɛ kikelebi
tɔ. Yɛgɛ sika-sika kɪwaa kɛ fʊ kɔɔlɛ
gyii."
28 Nɪɪ Tomasi tɔwɛ yɛ, "Fʊ ɪ gyɛ
mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ mɛ Ɪbwaarɛ."
29 Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʊ yɛ, "Tomasi,
fʊ maa wu mɛ sʊ nɪɪ fʊ kɔɔlɛ gyii?
Kusee ɪ gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba man wu
mɛ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii."
30 Yesu waa ɪsɪnkaala gaalaagaa
abɪɪlapʊ mu ansi tɔ, mʊ nɪɪ ba man
kyʊrɔɔ ɪmʊ waa ɔwʊlɛ nɪmʊ tɔ.
31 Amaa ba kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ nɪn, kɛ
fan nyɛ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu ɪ gyɛ
Krisito, Ɔmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla lɛɛ,
nɪɪ ɔ gyɛ Mu-Bii mʊ. Nɪɪ fan kan
kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, fen biti fan nyɛ
nkpa.

21

*Yesu lɛɛ mʊ n-yɪɪ
kaapʊ mʊ abɪɪlapʊ
ɔbʊn lala mʊ kɔnɔ*

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, Yesu bɪla lɛɛ
mʊ n-yɪɪ kaapʊ mʊ abɪɪlapʊ ɔbʊn
lala mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Tiberiya mʊ
kɔnɔ. Falɛ nɪɪ ɪ ba.
2 Kakaakʊ abɪɪlapʊ mʊ akʊ ba baa
ba bʊ katɪn kʊlʊn. Bamʊ ɪ gyɛ
Simon Pita maa Tomasi mʊ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʊ Kabwaarabi mʊ, yɛ Nataneli
mʊ nɪɪ ɔ lɪɪ Kena, yɛ Sebedi mu-bii
ana anyɔ yɛ abɪɪlapʊ anyɔ akʊ.
3 Nɪɪ Simon Pita tɔwɛ bamʊ yɛ, "N
kpee n naa kɪtaa ɪkɪn." Nɪɪ ngbaa
bamʊ ba tɔwɛ mʊ yɛ, "An biti a buu
fʊ kpee." Nɪɪ bamʊ kpini ba naa
loo ɔkʊlɪ tɔ, amaa kanɪn kagyanbwɛ
maŋa ba man kɪtaa sɛhn.
4 Kayɪ maa kɛ nyenyenfuu mʊ,
Yesu ba nɪɪ ɔ yɪlɛ ɔlɪɪkaa, amaa
abɪɪlapʊ mʊ ba man bɪɪ yɛ mʊ nɪn.
5 Nɪɪ ɔ tɪɪ bamʊ yɛ, "Mɛ kyɛmɪnɛ
ana, fan man kɪtaa ɪkɪn?"
Nɪɪ ba lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Ayee, a
man kɪtaa sɛhn."
6 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan tʊʊ
fanɛ kisewu mʊ ɔkʊlɪ mʊ gyisa sʊ,
fen biti fan nyɛ akʊ kɪtaa." Ba
maa tʊʊ kisewu mʊ, ba kɪtaa ɪkɪn
damantɛ, halɪɪ ba man taalɛ bɪɪtɛ
kisewu mʊ waa ɔkʊlɪ mʊ tɔ.
7 Tʊtɔ nɪɪ ɔbɪɪlapʊ mʊ nɪɪ Yesu ii
biti mʊ asɪn gaa mʊ tɔwɛ Pita yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ nɪn." Simon maa nu yɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ kaalɛ lala
mʊ nɪɪ ɔ wʊla lɛɛ yɪla mʊ bun, nɪɪ
ɔ kpɪlɪgɛ loo nkyu mʊ tɔ ba kidenbi
sʊ.
8 Nɪɪ abɪɪlapʊ asansa mʊ ba palɛ
ɔkʊlɪ mʊ buu mʊ, yɛgɛ bɛɛ bɪɪtɛ
kisewu mʊ yɛ ɪkɪn mʊ nɪɪ ba bʊ
kɪmʊ tɔ mʊ, lɪɪ fɛɛ ba maa kebunɔ
mʊ ba man bʊ kata. Ɪmʊ kata ɪ waa
fɛɛ abaa nswɪɪ tɔ adunuu.
9 Ba maa dan mʊ, ba wu ɔkɪn maa
gyan afʊlɔn-gyi sʊ yɛgɛ bodobodo dɛ
tʊtɔ.
10 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan taa
ɪkɪn mʊ nɪɪ fan dan kɪtaa mʊ akʊ
ba."
11 Tʊtɔ nɪɪ Simon Pita loo ɔkʊlɪ mʊ
tɔ, nɪɪ ɔ bɪɪtɛ kisewu mʊ ba kidenbi
sʊ. Ɪkɪn lala mʊ nɪɪ ba bɔla kɪmʊ
mʊ ba gyɛ kɪlɪfa kʊlʊn yɛ adunuu yɛ
asa, amaa halɪɪ ɪkɪn damantɛ mʊ nɪɪ
ba bɔla kɪmʊ falɛ gbaa mʊ kisewu
mʊ kɪ man kyatɛ.

12 Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fan ba
biri kɔnɔ.” Amaa abɪɪlapʋ mʋ ɔkʋ
man taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ taasɛ mʋ yɛ,
“Fʋ ɪ gyɛ anɪmʋ?” Yɛgɛ be nyi yɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʋ nɪn.
13 Nɪɪ Yesu naa taa bodobodo mʋ
sa bamʋ, nɪɪ kanɪn gbaa nɪɪ ɔ taa
ɔkɪn mʋ sa bamʋ.
14 Yesu maa kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʋ,
kɪnɪmʋ ɪ gyɛ kɪsasapʋ maa lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ mʋ abɪɪlapʋ.

Yesu maa Pita

15 Ba maa biri kɔnɔ lʋwɛ mʋ, Yesu
taasɛ Simon Pita yɛ, “Simon, Gyɔn
mu-bii, fii biti mɛ fʋ kyɔ kanan mʋ
nɪɪ banɪmʋ bee biti mɛ mʋ?”
Nɪɪ Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn
Ɔnyɪrɪpɛ, fu nyi n maa sʋ kebiti sa
fʋ.”
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Sa mɛ
nbʋlʋpʋ-bi mʋ agyitɔ.”
16 Nɪɪ Yesu bɪla taasɛ mʋ
kɪnyɔsapʋ yɛ, “Simon, Gyɔn mu-bii,
fʋ sʋ kebiti sa mɛ?”
Nɪɪ Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
fu nyi n maa sʋ kebiti sa fʋ.”
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Kɪɪ mɛ
nbʋlʋpʋ sʋ.”
17 Nɪɪ Yesu taasɛ mʋ kɪlɪɪ sasapʋ
yɛ, “Simon, Gyɔn mu-bii, fʋ sʋ kebiti
sa mɛ?”
Nɪɪ ɪ tɔɔrɔɔ Pita fɛɛ Yesu maa
taasɛ mʋ ɪlɪɪ ɪsa yɛ, “Fʋ sʋ kebiti
sa mɛ.” Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
fu nyi kʋtɔ kʋmaa, fu nyi n maa sʋ
kebiti sa fʋ.”
Nɪɪ Yesu tɔwɛ mʋ yɛ, “Sa mɛ
nbʋlʋpʋ mʋ agyitɔ.
18 N tɔwɛ fʋ kesintin, saŋa mʋ nɪɪ
fʋ gyɛ kɪyaafɔlɛ mʋ, fii bun fʋ atɔ
bunsa, nɪɪ fii kpee katɪn kʋmaa mʋ
nɪɪ fii biti, amaa fʋ ba waa kɪnyɪn
bɪlɪsa mʋ, fɪɪ tɛɛŋɛ fʋ abaa tɔ kɛ ɔkʋ
o bun fʋ, kɛ ɔ taa fʋ kpee katɪn mʋ
nɪɪ fii mee biti.”
19 Yesu tɔwɛ ɪnɪmʋ nɪn kaapʋ
lewu mʋ nɪɪ Pita ii biti o be wu
mu kedubi, kɛ ɪ lɛɛ Ɪbwaarɛ bʋnyaa
kaapʋ. Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmʋ lʋwɛ
mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, “Buu mɛ!”
20 Pita maa biliŋi mu ansi kɪɪ mʋ,
o wu fɛɛ ɔbɪɪlapʋ mʋ nɪɪ Yesu sʋ
kebiti sa mʋ mʋ, buu bamʋ. Mʋ ɪ
gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ ɔ kpɛɛ Yesu saŋa
mʋ nɪɪ bee gyii kalaatɪpwɛ sʋ agyitɔ
mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ Yesu yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ,
anɪmʋ ii biti ɔ lɛɛ fʋ sa mʋ?”
21 Pita maa wu mʋ mʋ nɪɪ ɔ taasɛ
yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, ɔnɪmʋ mɔɔ de?”
22 Nɪɪ Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nɪɪ n kan
n biti yɛ ɔ baa ɔ tɛ nkpa tɔ naa fʋʋ
saŋa mʋ nɪɪ n biti n bwii ba mʋ, ɪ
gyɛ fʋ asɪn? Fɛɛ fʋ buu mɛ.”
23 Lɪɪ falɛ sʋ mʋ, asɪn nɪmʋ a
yaasɛ tɔ loo kpee Krisito abuupu
kpini asɛ fɛɛ, ɔbɪɪlapʋ nɪmʋ man bʋ
tɔ o wu. Amaa Yesu man tɔwɛ yɛ ɔ
mɛɛ yɛ o wu. Asɪn mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ ɪ
gyɛ yɛ, “Nɪɪ n kan n biti yɛ ɔ baa ɔ
tɛ nkpa tɔ naa fʋʋ saŋa mʋ mʋ nɪɪ
n biti n bwii ba mʋ, ɪ gyɛ fʋ asɪn?”
24 Ɔbɪɪlapʋ nɪmʋ ɪ gyɛ mʋ nɪɪ ee
gyii asɪn nɪmʋ kesintin, nɪɪ mʋ ɪ
kyʋrɔɔ ɪmʋ yɪla. Nɪɪ an nyi fɛɛ ɪmʋ
nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ gyɛ kesintin.
25 Yesu waa atɔ gaalaagaa tii sʋ.
Nɪɪ ba daa kyʋrɔɔ ɪmʋ kpini yɪla
nɪn, naafɔɔ ɪwʋlɛ mʋ ii biti i tiri
dulinyaa tɔ, nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ nyɛ opula
yɪlakpa.

Krisito Asunpu mʋ kusun

Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Luka asɛ kɪ ba fʋ Tiyofilosi asɛ. Mɛ ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ tɔ mʋ, n kyʋrɔɔ atɔ mʋ nɪɪ Yesu kaapʋ nɪɪ ɔ waa mʋ kpini, lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ o yii mu kusun kasɛ mʋ,
2 naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mʋ kyʋn sʋsʋ mʋ. Pɔyɪ kɛ ɔ taa mʋ kpee sʋsʋ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ kaapʋ mu asunpu mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ mʋ, atɔ mʋ nɪɪ ba waa.
3 Yesu kelewu kamaa nkɛ adɪna mʋ tɔ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mu asunpu fɛɛ ɔ tɛ nkpa tɔ, nɪɪ ɪ man sʋ kamɔɔrɛ-gyii. Nɪɪ ɔ tɔwɛ sʋsʋ kuwura-gyii mʋ asɪn.
4 Maa bamʋ ba maa nsarɛ bee gyii kakaakʋ mʋ, ɔ sa bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fan man kan waa lɪɪ Gyerusalem, amaa fan gyoo fanɛ kɛkɛɛ mʋ nɪɪ n wʋla tɔwɛ fanɛ yɛ, Nsɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa fanɛ mʋ.
5 Nkyu nɪɪ Gyɔn sʋ ee gyee fanɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee, amaa nkɛ gbɛrɛɛ mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba falɛ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ gyee fanɛ."

Yesu sʋsʋ kikpe

6 Saŋa mʋ nɪɪ asunpu mʋ ba maa Yesu ba bwii sarɛ mʋ, ba taasɛ mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ, nbɪɪnbɪɪ nɪɪ fii biti fu bwii taa kuwura-gyii mʋ sa anɛ Ɩsɪrayɪ abi abɛɛ?"
7 Nɪɪ Yesu tɔwɛ bamʋ yɛ, "Saŋa abɛɛ kakɛ yɛ mʋ awaasa mʋ kpini mʋ, mɛ-Sɛ ɪ yɪla ɪmʋ lɪɪ mʋ ɔlʋn tɔ sʋ, ɪmʋ sʋ ɪ man tiri fɛɛ fan bɪɪ saŋa mʋ.
8 Amaa nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kan ba fanɛ sʋ mʋ, fen biti fan nyɛ ɔlʋn kɛ fan naa tɔwɛ mɛ asɪn mʋ Gyerusalem tɔ yɛ Gyudeya kpini yɛ Samariya tɔ, taa naa fʋʋ dulinyaa ɔkaa."
9 Maa tɔwɛ ɪ nɪmʋ kamaa mʋ, Ɩbwaarɛ taa mʋ kpee sʋsʋ bamʋ ansi tɔ, nɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ a bun mʋ sʋ lɪɪ bamʋ ansi sʋ.
10 Saŋa mʋ nɪɪ ɪ sʋ mʋ ii kpee yɛgɛ bɛɛ kɪɪ sʋsʋ haa mʋ, opula maŋa tɔ nɪɪ anyɪn anyɔ akʋ mʋ nɪɪ ba bun atɔ fufuli ba ba yɪlɛ bamʋ asɛ,
11 nɪɪ ba taasɛ bamʋ yɛ, "Galile abi, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fan yɪlɛ nfɪɪ fɛn kɪɪ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ kanɪn? Yesu mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mʋ lɪɪ fanɛ asɛ kpee sʋsʋ mʋ, kanɪn nɪɪ ee biti o bwii ba fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan kɪɪ mʋ maa kpee sʋsʋ falɛ."

Asunpu yɛ Akyɪɪ akʋ ba gyaŋɛ kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ

12 Tʋtɔ nɪɪ asunpu mʋ ba lɪɪ Olifu kɪbɪɪ mʋ asɛ bwii ba Gyerusalem, ɪ man bʋ kata kpini-kpini.
13 Ba maa loo Gyerusalem kadɛ mʋ tɔ mʋ, ba dii naa loo abansʋrʋ obu, mʋ nɪɪ ba wʋla ba bʋ kɪmʋ tɔ mʋ. Asunpu mʋ ɪ gyɛ Pita maa Gyɔn, yɛ Gyemisi yɛ Andiruwu yɛ Filipu yɛ Tomasi yɛ Batolome yɛ Matiwu yɛ Alifeyo mu-bii Gyemisi maa Simon Seloti mʋ nɪɪ ɔ gyɛ bamʋ nɪɪ ba kɔ bee kun bamʋ ɔsʋwʋlɛ mʋ bamʋ ɔkʋ, yɛ Gyemisi mu-bii Gyudasi.
14 Bamʋ kpini ba taalɛ ba bʋga saŋa kʋmaa yɛ akyɪɪ akʋ yɛ Yesu mu-nyi yɛ mu-supu ana.

Yesu mu-nyi Mɛɛrɪ yɛ Yesu mu-supu ana.

15 Nkɛ nfɪnɛ nkʋ kamaa tɔ mʋ, nɪɪ Krisito akɔɔlɛ-gyipu bɛɛ waa fɛɛ asa kɪlɪfa yɛ adʋnyɔ ba ba sarɛ, nɪɪ Pita kʋsʋ yɪlɛ,
16 nɪɪ o yii kasɛ yɛ, "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, asɪn mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ bɔla owura Dawidi sʋ wʋla tɔwɛ yɪla yɛ Gyudasi ii biti ɔ gyankpaa kɛ ba kɪtaa Yesu mʋ, ɪ dagaa ɪ ba kanɪn.
17 Gyudasi kyɪna ɔ gyɛ anɛ kʋbʋ kudu-anyɔ mʋ tɔ ɔkʋ nɪn, nɪɪ ɔ sʋ ɔyɪlɛkpa kusun mʋ tɔ.

18 “Afulee mʋ nɪɪ Gyudasi nyɛ lɪɪ
mu alibi mʋ nɪɪ ɔ waa sʋ mʋ, ɔ sɔɔ
kasɛ, katɪn mʋ nɪɪ ɔ tɪyɛ ketulaamu
nɪɪ o wu, ɔ patɪyɛ nɪɪ mʋ ipuni kpini
ɪ patɪyɛ lɪɪ.
19 Gyerusalem abi kpini ba nu asɪn
nɪmʋ. Ɪmʋ sʋ ba yɪla ɔsʋwʋlɛ mʋ
kɪtɪɪ bamʋ katɔwɛ tɔ yɛ Akeledama,
kasɛ ɪ gyɛ yɛ, ‘Nkalan kasɛ.’ ”
20 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ owura Daw-
idi wʋla kyʋrɔɔ Gyudasi asɪn waa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,
“Mʋ kɪkpaara ki biliŋi kɪtakpan,
kɛ ɔkʋ ɔ man kyɪna kɪmʋ tɔ.”
Nɪɪ Dawidi bɪla tɔwɛ yɛ,
“Ba yɛgɛ kɛ ɔkʋ o yii mu kusun
kɪbɪlɪsa mʋ ayaa tɔ.”
21 Ɪmʋ sʋ ɪ dagaa fɛɛ a lɛɛ anɛ asa
mʋ tɔ ɔkʋ ba tii anɛ sʋ. An biti ɔmʋ
nɪɪ ɔ wʋla ɔ bʋ anɛ asɛ saŋa mʋ nɪɪ
anaa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu an dii an kpɪlɪgɛ
mʋ,
22 lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn okyugyeepu
gyee asa Ɪbwaarɛ kekyugyee, naa
fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa Yesu
kpee sʋsʋ. Ɪ dagaa fɛɛ kanɪn asa
maŋa tɔ ɔkʋ maa tii anɛ sʋ fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kelewu kyiŋi kesintin
ogyipu.
23 Ɪmʋ sʋ ba lɛɛ asa anyɔ yɛ ba
yɪlɛ. Bamʋ ɪ gyɛ Gyosefu mʋ nɪɪ bɛ
tɪɪ mʋ yɛ Basabasi, nɪɪ ba bɪla bɛɛ
tɪɪ mʋ Gyusitu, nɪɪ ɔbanban mʋ mɔɔ
gyɛ Matiyasi.
24 Tʋtɔ nɪɪ ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
yɛ, “Ɔnyɪrɪpɛ, fu nyi ɔkʋmaa nɪmʋ
kɔkɔlɔ tɔ. Ɪmʋ sʋ fii biti fʋ kaapʋ
anɛ asa anyɔ anɪmʋ tɔ ɔmʋ nɪɪ fʋ
lɛɛ.
25 Kɛ ɔ ba waa fu asunpu mʋ
kusun mʋ nɪɪ Gyudasi yɛgɛ yɪla mʋ,
kpee katɪn mʋ nɪɪ ɪ dagaa mʋ mʋ.”
26 Nɪɪ ba tʋʋ nbii biti ɔmʋ nɪɪ ɔ
ba tii bamʋ sʋ, nɪɪ Matiyasi gyii, nɪɪ
ba taa mʋ tii bamʋ asunpu kudu-ɔkʋ
mʋ sʋ.

2

Ɪbwaarɛ sun Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ba

1 Saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi Pen-
tekosi* kakɛ gyisa maa fʋʋ mʋ,
Krisito akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini ba ba
sarɛ opula kʋlʋn.
2 Opula tɔ nɪɪ ɪlawʋ ɪkʋ ɪ lɪɪ
abwaarɛ-wʋlɛ tɔ a maa kpira fɛɛ
afuu bʋlʋnsa akʋ a maa da ba loo
kɪkpaara mʋ nɪɪ ba tɛ kɪmʋ sʋ mʋ
kpini.
3 Tʋtɔ nɪɪ ba wu atɔ kʋ fɛɛ fʋlɔn
anobi a maa yaasɛ ba gyaga ɔsa
kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ tʋtɔ mʋ sʋ.
4 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ bɔla
bamʋ kpini tɔ, nɪɪ bamʋ ɔkʋmaa
nɪmʋ yii kasɛ ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ
pʋpwɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kɪ sa bamʋ yɛ ba
tɔwɛ mʋ.
5 Saŋa maŋa tɔ mʋ Gyiwu abi akʋ
mʋ nɪɪ be sun Ɪbwaarɛ mʋ, ba lɪɪ
dulinyaa tɔ ɪsʋwʋlɛ kpini sʋ ba baa
ba bʋ Gyerusalem tʋtɔ.
6 Ba maa kanan ɪlawʋ maŋa
mʋ, nɪɪ kʋbʋ damantɛ kʋkʋ kɪ
sarɛ. Ɪ waa ɔkʋmaa nɪmʋ kɪyan,
kpalɪ fɛɛ bamʋ ɔkʋmaa nɪmʋ nu
akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini ba maa tɔwɛ
asa mʋ bamʋ tɔ ɔkʋmaa nɪmʋ kadɛ
tɔwɛsa.
7 Ɪ waa bamʋ kananku, nɪɪ ba
taasɛ yɛ, “Asa mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ falɛ
mʋ, ba man gyɛ Galile abi nɪn abɛɛ?
8 Ɪ waa nɛnɛ sʋ nɪɪ anɛ kpini an
nu ba maa tɔwɛ anɛ ntɔwɛ nusa?
9 Anɛ kpini an lɪɪ-lɪɪ ndɛ
kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ fɛɛ, Patiya yɛ
Medeya yɛ Elam yɛ Mesopotamiya
yɛ Gyudeya yɛ Kapadosiya yɛ Pontisi
yɛ Asiya yɛ
10 Firigiya yɛ Panfiliya yɛ Egyipiti
yɛ Libiya kɪbaafʋn mʋ nɪɪ kɪ bʋ ki
tiri Sereni, nɪɪ Gyiwu abi yɛ asa mʋ
nɪɪ ba biliŋi Gyiwu abi, nɪɪ bamʋ
kpini ba lɪɪ Roma mʋ.
11 Anɛ akʋ an lɪɪ Kereti nɪɪ anɛ akʋ
mɔɔ an lɪɪ Arabiki. Anɛ kpini an
nu asa anɪmʋ ntɔwɛ tɔ ba maa tɔwɛ
asɪn kyinkyinsa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
waa.”
12 Ɪ maa waa bamʋ kɪyan nɪɪ ɪ
kɪtaa bamʋ nfɛɛrɛ mʋ, nɪɪ bɛ taasɛ

* **2:1 2:1** Gyiwu abi ba kan gyii Kanyaŋɛ obunɔ kakɛ mʋ, kɪmʋ nkɛ adunuu nɪɪ ba gyii Pentekosi kakɛ mʋ. Ɪ gyɛ kakɛ mʋ nɪɪ Gyiwu abi ba kpa bamʋ agyitɔ agyankpaasa.

abaa yɛ, “Mɪnɛ nɪɪ ɪnɪmʋ kasɛ ɪɪ kaapʋ?”
13 Amaa yɛgɛ akʋ mɔɔ be keesi akɔɔlɛ-gyipu mʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Asa maŋa ba bʋʋ nɪn.”

Pita lɛɛ asɪn mʋ kasɛ sa sakyɔ mʋ

14 Tʋtɔ nɪɪ Pita maa asunpu kudu-ɔkʋ bambam mʋ, ba kʋsʋ yɪlɛ nɪɪ Pita diyaa mʋ ɔbʋlɛ sʋsʋ kenken ɔ tɔwɛ ɛɛ sa kʋbʋ mʋ yɛ, “Mɛ tɔmaa ana Gyiwu abi yɛ ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɛ Gyerusalem mʋ kpini, fan kan fanɛ asʋ kɛ n lɛɛ ɪnɪmʋ kasɛ sa fanɛ.
15 Asa anɪmʋ ba man bʋʋ nɪn, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan fɛ bamʋ nfɛɛrɛ falɛ, ɪ dan san ɪ gyɛ kerefi akpanɔ nyanyan nɪmʋ.
16 Amaa ɪmʋ nɪɪ ɪ ba falɛ ɪ gyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Gyoweli wʋla tɔwɛ ɪmʋ asɪn yɛ,
17 ‘Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ nkɛ laalaalʋwɛ mʋ,
n biti n yɛgɛ mɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɔ ba asa kpini sʋ.
N biti n bɔla fanɛ nbii-nyɪnsa yɛ akyɪɪsa sʋ kɛ n tɔwɛ asɪn.
Fanɛ ayaafɔlɛ bee biti be wu ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ,
kɛ fanɛ anyɪn bɪlɪsa bɛ kɔɔ idee.
18 Kakɛ laalaalʋwɛ mʋ n biti n yɛgɛ mɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
ɔ sa fanɛ ayaafɔlɛ yɛ abite kɛ ba tɔwɛ mɛ asɪn.
19 N biti n waa asɪn kyinkyinsa sʋsʋ,
kɛ n waa ɪsɪnkaala kasɛ sʋ.
Nkalan yɛ fʋlɔn yɛ idiisii ii biti ɪ waa kudu-kudu.
20 Kyɔwɛ ii biti o biliŋi kitentenbiri,
kɛ ɔbwaayɪ ɔ payɪ fɛɛ nkalan,
pɔyɪ kɛ Ɔnyɪrɪpɛ kakɛ bʋnyaa lala mʋ kɪ ba.
21 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ mʋ, ee biti ɔ mɔlɪgɛ mʋ.’
22 “Mɛ asa Ɪsɪrayɪ abi fan bɪla nu asɪn nɪmʋ, Ɪbwaarɛ lɛɛ Yesu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Kanasareti-nyɪn yɛgɛ nɪɪ ɔ waa asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala yɛ adangana nɪɪ ɪ kaapʋ tɔ fɛɛ Ɪbwaarɛ i sun mʋ. Nɪɪ fanɛ kpini fen nyi ɪmʋ nɪɪ ɔ waa falɛ.
23 Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ o nyi kʋtɔ kʋmaa nɪɪ ɔ tɔwɛ kyula, nɪɪ o ŋmina yɪla fɛɛ bee biti ba lɛɛ Yesu sa fanɛ, nɪɪ ɪ ba kanɪn. Fan yɛgɛ nɪɪ asa libi ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa sʋ nɪɪ ba mɔɔ mʋ.
24 Amaa Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ, lɛɛ mʋ lɪɪ lewu awʋrʋfɔ tɔ, lɪɪ fɛɛ lewu man taalɛ tii mʋ yɪla.
25 Dawidi wʋla tɔwɛ Yesu n-yɪɪ sʋ asɪn yɛ,
‘Saŋa kʋmaa nɪmʋ, n wu Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mi ansi sʋ.
Lɪɪ fɛɛ o tii mɛ sʋ,
ɪmʋ sʋ sɛhn mɛɛ tɔɔrɔɔ mɛ.
26 Ɪnɪmʋ sʋ mɛ kɔkɔlɔ ki fuuli mɛ, nɪɪ kensi-gyii kɪ bɔla mɛ atɔwɛsa tɔ,
nɪɪ halɪɪ n wu gbaa mʋ, n sʋ tamaa.
27 Lɪɪ fɛɛ fʋ mɛɛ yɛ fʋ yɛgɛ mɛ kala o sii kamandɛ,
nɪɪ fʋ mɛɛ yɛ fʋ yɛgɛ fʋ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ ɔ gyɔɔ nyita.
28 Fʋ kaapʋ mɛ nkpa ɔkpa,
nɪɪ fʋ bʋ mɛ asɛ, ɪmʋ sʋ n nyɛ kensi-gyii gaa.’
29 “Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fɛn yɛgɛ n lɛɛ anɛ naana Dawidi nɪmʋ asɪn kaapʋ fanɛ. Dawidi mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʋ gbaa wu nɪn, nɪɪ ba pula mʋ, nɪɪ mʋ kakyan kɛ san kɪ dɛ anɛ asɛ.
30 Amaa ɔ dan ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ nɪn, nɪɪ o nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ bɔ ntan da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ yɛgɛ mʋ kɪnaana tɔ ɔkʋ ɔ ba kyɪna mʋ Dawidi kuwura-gya sʋ.
31 Dawidi wʋla wu kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ waa, kanɪn sʋ ɔ tɔwɛ Krisito kiwu kyiŋi mʋ asɪn yɛ, ‘Ɔ man yɛgɛ nɪɪ o sii abuni tɔ, nɪɪ mu kibuni man gyɔɔ kakyan tɔ.’
32 Yesu nɪmʋ asɪn nɪɪ Dawidi tɔwɛ mʋ, Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ. Anɛ kpini ɪ gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu.
33 Nɪɪ mʋ-Sɛ Ɪbwaarɛ diyaa mʋ yɪla mʋ gyisa sʋ, sa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ mʋ. Ɪmʋ nɪɪ fen nu, nɪɪ fen wu falɛ ɪ gyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ.
34 Dawidi gbaa-gbaa man kpee sʋsʋ, amaa ɔ tɔwɛ fɛɛ,

‘Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʋ tɔwɛ sa
mɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ,
“Kyɪna mɛ gyisa sʋ,
35 amɔɔ n taa fu akisipu kpini
waa fʋ ayaa kasɛ.” ’

36 “Fanɛ Ɪsɪrayɪ abi kpini, fan nu danbɪrasa fɛɛ, Yesu nɪmʋ, mʋ nɪɪ fan da mʋ oyu laasa sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ waa mʋ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ Krisito nɪɪ ɪ kaapʋ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ.”

Asa ngbɪn nsa ba kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii

37 Saŋa mʋ nɪɪ asa mʋ ba nu ɪnɪmʋ kanɪn mʋ, i loo bamʋ nkɔlɔ tɔ, nɪɪ ba taasɛ Pita maa asunpu bambam mʋ yɛ, “Anɛ-daa ana, mɪnɛ nɪɪ an biti a waa?”

38 Nɪɪ Pita tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ ba gyee mʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ, kɛ fan nyɛ alibi kɪtaakɛɛ, kɛ fan nyɛ Ɪbwaarɛ kakɛɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ mʋ Kayaayu mʋ.

39 Ɪnɪmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa fanaa fanɛ-bii ana mʋ, yɛ asa mʋ nɪɪ ba bʋ kata-kata mʋ kpini, bamʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ anɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ tɪɪ ba mʋ asɛ mʋ.”

40 Nɪɪ Pita gyii bamʋ kesintin bwii tɔwɛ ntɔwɛ gaalaagaa waa bamʋ aniya tɔ yɛ, “Fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ ndaga asa libi nɪmʋ tɔ.”

41 Asa mʋ gaalaagaa ba kɔɔlɛ mʋ asɪn mʋ gyii nɪɪ ba gyee bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee. Asa mʋ nɪɪ ba be tii kʋbʋ mʋ sʋ kakɛ maŋa mʋ ba waa fɛɛ asa ngbɪn nsa.

Yesu akɔɔlɛ-gyipu mʋ kakyɪna tɔ

42 Nɪɪ bamʋ kpini bɛ bɪɪla bɛɛ lɪɪ asunpu mʋ asɛ, ba sʋ kakyɛmɪnɛ ɔkɔn yɛ abaa, nɪɪ bee gyii Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ, nɪɪ bɛɛ bʋga bɛɛ kʋlɛ kab-waarɛ-kʋlɛ.

43 Asunpu mʋ ba waa ɪsɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa gaalaagaa, nɪɪ asɪn mʋ ɪ waa ɔkʋmaa anɪmʋ kɪyan.

44 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini bɛɛ bʋga katɪn kʋlʋn, nɪɪ ba sʋ kɔnɔ kʋlʋn, yɛgɛ bamʋ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ gyɛ bamʋ kpini lɛɛ.

45 Bɛɛ fɛ bamʋ npatɪyɛ yɛ atɔ mʋ nɪɪ ba sʋ mʋ kpini, kɛ ba barɪgɛ afulee mʋ tɔ sa abaa kanan kʋmaa mʋ nɪɪ i tiri ɔkʋmaa nɪmʋ.

46 Kakɛ kʋmaa nɪmʋ bɛɛ naa sarɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kasɔrɔga tɔ fɛɛ kɪbʋlɛ kʋlʋn, bɛɛ bʋga nɪn bee gyii Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ bamʋ akpaara sʋ, nɪɪ bɛɛ bʋga bee gyii bamʋ gbaa-gbaa bamʋ agyitɔ kensi-gyii yɛ nkɔlɔ fuuli,

47 yɛgɛ bɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ, nɪɪ bamʋ awaasa kpini a gyii asa ansi. Nɪɪ kakɛ kʋmaa nɪmʋ Ɔnyɪrɪpɛ sʋ bamʋ nɪɪ ɛɛ mɔlɪgɛ mʋ, ee tii bamʋ Krisito abi kʋbʋ mʋ sʋ.

3

Pita maa Gyɔn ba kyɛ boobi kʋ

1 Kakaakʋ ɪ waa fɛɛ kakyʋwapɛ kerefi asa nɪɪ Pita maa Gyɔn bee kpee kabwaarɛ-sunkpa tɔ ba naa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.

2 Kewusunɔ Danbɪrasa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ mʋ, tʋtɔ nɪɪ ba naa tu ɔnyɪn mʋ nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ yɛgɛ ɔ gyɛ boobi maa tɛ. Kakɛ kʋmaa bɛɛ sʋla mʋ bee kpee naa yɪla tʋtɔ yɛgɛ ɛɛ kʋlɛ asa mʋ nɪɪ bee kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ afulee.

3 Maa wu Pita maa Gyɔn ba maa biti ba loo tʋtɔ mʋ, nɪɪ ɔ kʋlɛ bamʋ yɛ ba sa mu afulee.

4 Nɪɪ Pita maa Gyɔn ba kɪɪ mʋ kyimm, nɪɪ Pita yɛ, “Diyaa ansi kɪɪ anɛ danbɪrasa.”

5 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ kɪɪ bamʋ kyimm, nɪɪ ɔ waa nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ nyɛ kʋtɔ kʋ lɪɪ bamʋ asɛ.

6 Amaa Pita tɔwɛ mʋ nɪn yɛ, “Man sʋ afulee kpini-kpini mɛ asɛ, amaa n biti n sa fʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ n sʋ. Lɪɪ Yesu Krisito Kanasareti-nyɪn kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ n yɛ fʋ, kʋsʋ natɛ.”

7 Tʋtɔ nɪɪ Pita kɪtaa mʋ gyisa kɪbaa tɔ kyɛ mʋ tɔ nɪɪ ɔ kʋsʋ yɪlɛ. Opula maŋa tɔ nɪɪ ɔnyɪn mʋ ayaa yɛ mu amulii ɪ waa ɔlʋn,

8 nɪɪ o fugi yii mʋ ayaa sʋ, o piili ɔ naa. Tʋtɔ nɪɪ maa bamʋ ba loo obu mʋ kasɔrɔga tɔ, ɔ naa ee fugi yɛgɛ ɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ.

9 Saŋa mʋ nɪɪ asa mʋ kpini ba wu
mʋ maa naa ɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ mʋ,
10 nɪɪ ba bɪɪ fɛɛ mʋ ɪ gyɛ boobi mʋ
nɪɪ ɔ tɛ kewusunɔ Danbɪrasa ɛɛ kʋlɛ
afulee mʋ, ɪ waa bamʋ kɪyan, nɪɪ ɪ
waa bamʋ kananku maa kʋsʋ ɔ naa
mʋ.

Pita abwaarɛsɪn katɔwɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ

11 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ ɔnyɪn mʋ taa
mʋ n-yɪɪ ba Pita maa Gyɔn asɛ sʋ
mʋ, ɪ waa asa mʋ kananku nɪɪ ba
sɪlɛ kpee bamʋ asɛ katɪn mʋ nɪɪ bɛ
tɪɪ yɛ Solomon lenbu mʋ.
12 Pita maa wu asa mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Ɪsɪrayɪ abi, mɪnɛ ɪ yɛgɛ sʋ
nɪɪ asɪn nɪmʋ a waa fanɛ kananku?
Nɪɪ mɪnɛ ɪ yɛgɛ nɪɪ fan kɪɪ anɛ gbaa
fɛɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ ɔlʋn yɛ anɛ
kabwaarɛ-sun ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ
kʋsʋ ɔ naa falɛ?
13 Ɪ gyɛ anɛ naana Abraham maa
Isaki maa Gyekobu bamʋ Ɪbwaarɛ,
ɔmʋ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ naana ana kpini
Ɪbwaarɛ, mʋ nɪɪ ɔ sa mʋ kɪyaafɔlɛ
Yesu bʋnyaa kparɛ. Mʋ maŋa nɪɪ
fan taa mʋ sa agyankpaapʋ, nɪɪ fan
kina mʋ Paleti ansi tɔ, yɛgɛ Paleti
waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ yɛgɛ mʋ.
14 Ɔmʋ nɪɪ ɔ bʋrɔn nɪɪ o du
kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, mʋ, nɪɪ fan kina, nɪɪ
fan kpalɪ ɪmʋ sʋ tɔwɛ Paleti yɛ ɔ
yɛgɛ asa ɔmɔɔpʋ mʋ sa fanɛ.
15 Fan taa Yesu mʋ nɪɪ ɛɛ sa nkpa
mʋ mɔɔ, amaa Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ
ba nkpa tɔ. Anɛ ɪ gyɛ asɪn maŋa
kesintin agyipu.
16 Lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ
kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔnyɪn
boobi mʋ nɪɪ fen nyi nɪɪ fen wu mʋ
falɛ nyɛ alanfɪya. Lɪɪ fɛɛ ɔnyɪn mʋ
maa kɔɔlɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ gyii sʋ
mʋ, ɔ kpaarɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fen
wu mʋ falɛ.
17 "Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
nbɪɪnbɪɪ n bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fanɛ yɛ
fanɛ agyankpaapʋ ba waa Yesu falɛ,
ɪ lɪɪ fanɛ kɪman-nyi sʋ.
18 Amaa Ɪbwaarɛ wʋla bɔla mʋ
atɔwɛpʋ mʋ kpini sʋ tɔwɛ asɪn
nɪmʋ fɛɛ, Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ ii
biti o wu awʋrʋfɔ gaa, nɪɪ ɪ ba kanɪn
mɔɔ kesintin.
19 Ɪmʋ sʋ fan yɛgɛ alibi kɪwaa fanɛ
kakyɪna tɔ kɛ fɛn buu Ɪbwaarɛ, kɛ ɔ
taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ.
20 Fɛn kan waa kanɪn mʋ, kayɪɪ
yuuli kakyɪna ii biti ɪ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ asɛ, kɛ o sun Yesu Krisito mʋ nɪɪ
ɔ wʋla lɛɛ mʋ sa fanɛ mʋ kɛ ɔ ba
fanɛ asɛ.
21 Ɪ dagaa fɛɛ Yesu maa sii sʋsʋ
naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔ waa
kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ ki biliŋi kɪpʋpwɛ
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla bɔla
mʋ atɔwɛpʋ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ tɔwɛ
asɪn nɪmʋ lɪɪ koo dɪdaa mʋ.
22 Kanɪn sʋ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Mosesi tɔwɛ yɛ, 'Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ii
biti ɔ lɛɛ fanɛ tɔ ɔtɔwɛpʋ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ o sun mɛ falɛ, nɪɪ ɔ gyɛ fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ nyɪmɪsa. Nɪɪ ɪ dagaa
fɛɛ fɛn kan fanɛ asʋ, kɛ fen nu kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ.
23 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o mee
nu kanɪn ɔtɔwɛpʋ maŋa asɛ mʋ,
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʋ lɪɪ mʋ asa
tɔ kɛ o nyita mʋ.'
24 "Lɪɪ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Samuweli yɛ atɔwɛpʋ mʋ nɪɪ ba sʋ
kanɪn katɔwɛ maŋa yɛ bamʋ nɪɪ ba
lɪɪ Samuweli kamaa ba mʋ kpini ba
tɔwɛ kanɪn asɪn mʋ nɪɪ ɪ waa ndaga
anɛ kakyɪna kanɪmʋ tɔ falɛ.
25 Ɪbwaarɛ maa bɔla mʋ atɔwɛpʋ
sʋ ɛɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ mʋ kpini ɪ
dɛ sa fanɛ. Kɛ katɔwɛ kyula mʋ nɪɪ
fanaa Ɪbwaarɛ yɛ fanɛ naana ana ba
waa mʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ
Abraham yɛ, 'Lɪɪ fʋ kɪnaana sʋ mʋ,
n biti n waa kasɛ sʋ asa kpini kusee.'
26 Ɪmʋ sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ
mʋ kɪyaafɔlɛ Yesu nɪɪ ɔ gyankpaa
sun mʋ fanɛ asɛ, kɛ fan yɛgɛ alibi
kɪwaa ɔkpa kʋmaa sʋ kɛ ɔ waa fanɛ
kusee."

4

Gyiwu abi kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa ba kɪtaa Pita maa Gyɔn

1 Pita maa Gyɔn ba san ba
maa sʋ bɛɛ tɔwɛ asa mʋ asɛ
mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ aseepu akʋ, yɛ

kabwaarɛ-sunkpa ayɛ akunpu mʋ ɔbɪlɪsa yɛ, Sadusi abi* ba ba fʋʋ tʋtɔ.
2 Nɪɪ ba nyɛ agbʋ waa Pita maa Gyɔn fɛɛ ba maa kaapʋ bɛ tɔwɛ asa mʋ yɛ Yesu bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ kelewu kyiŋi kɪ bʋ tɔ sa asa kpini.
3 Ɪmʋ sʋ ba kɪtaa Pita maa Gyɔn naa tii bamʋ obu naa fʋʋ kayɪkɛ, lɪɪ fɛɛ kyɔwɛ maa tɛɛ lʋwɛ sʋ mʋ ba tii bamʋ obu naa fʋʋ kayɪkɛ.
4 Amaa asa gaalaagaa mʋ nɪɪ ba nu Yesu Krisito asɪn danbɪrasa mʋ, ba kɔɔlɛ gyii nɪɪ kʋbʋ mʋ kɪ nyɛ akyɔ bɛɛ waa fɛɛ anyɪn ngbɪn-nnuu.
5 Lɪɪkaakɛ mʋ Gyiwu abi agyankpaapʋ yɛ abɪlɪsa yɛ Mosesi nbara akaapʋpʋ ba naa sarɛ Gyerusalem.
6 Bamʋ nɪɪ ba sarɛ tʋtɔ ɪ gyɛ oseepu bɪlɪsa asɛ Anasi yɛ Kefasi yɛ Gyɔn yɛ Alekisanda yɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ, mʋ kʋʋpʋ ana.
7 Ba taa Pita maa Gyɔn ba ba yɪlɛ bamʋ ansi tɔ, nɪɪ ba taasɛ bamʋ yɛ, "Mɪnɛ ɔlʋn nɪɪ fan nyɛ abɛɛ anɪmʋ kɪtɪɪ nɪɪ fan sʋ fan waa ɪnɪmʋ falɛ?"
8 Tʋtɔ mʋ, Pita mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ bɔla mʋ tɔ mʋ lɛɛ bamʋ kɔnɔ yɛ, "Agyankpaapʋ yɛ abɪlɪsa,
9 fan taasɛ anɛ ndaga asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ an waa boobi nɪmʋ, nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
10 Kanɪn sʋ ɪ dagaa fɛɛ fanɛ yɛ Ɪsɪrayɪ abi kpini fan bɪɪ fɛɛ ɔnyɪn mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ nfɪɪ falɛ, Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Nasareti, ɔmʋ nɪɪ fan da mʋ mata oyu laasa sʋ mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ bwii kyiŋi mʋ ba nkpa tɔ mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
11 Nɪɪ Yesu ɪ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,

'Kubuu mʋ nɪɪ fanɛ, apɔyɪpʋ fan
kina yɛ kɪ man bʋrɔn mʋ,
kanɪn kubuu maŋa ɪ ba biliŋi
kubuu kparɛ ɪmʋ kpini tɔ.'

12 Nɪɪ ɔkʋ man bʋ tɔ nɪɪ ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ asa, amɔɔ Yesu nkʋn, lɪɪ fɛɛ kɪtɪɪ pʋpwɛ kʋ man bɪla ɔ bʋ dulinyaa tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa sa yɛ kɪ mɔlɪgɛ anɛ."
13 Ɪ waa abɪlɪsa mʋ kpini kananku fɛɛ Pita maa Gyɔn ba maa yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, nɪɪ ba bɪɪ fɛɛ ba man gyɛ bamʋ nɪɪ be nyi ɪwʋlɛ. Tʋtɔ nɪɪ ba wu fɛɛ ba wʋla ba gyɛ Yesu abuupu nɪn.
14 Kpalɪ fɛɛ ba maa wu boobi mʋ nɪɪ ba kyɛ mʋ, maa yɪlɛ Pita maa Gyɔn asɛ mʋ, ba man taalɛ nyɛ asɪn kʋ ba tɔwɛ.
15 Ɪmʋ sʋ ba dan sii tɔwɛ bamʋ nɪn yɛ ba lɪɪ nsarɛ obu mʋ tɔ, nɪɪ ba sii ba taa Pita maa Gyɔn sʋ nfɛɛrɛ.
16 Nɪɪ ba taasɛ abaa yɛ, "Nɛnɛ nɪɪ an biti a waa asa anɪmʋ? Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ Gyerusalem nyi yɛ bamʋ ɪ waa asɪn kyinkyinsa nɪmʋ, nɪɪ a mɛɛ taalɛ gyii ɪ mʋ ɪmɔɔrɛ.
17 Amaa pɔyɪ kɛ a tii asɪn nɪmʋ kɛ ɪ man naa lɪɪ asa asɛ kata-kata mʋ, a da bamʋ amu tɔ yɛ, ɪ nɪmʋ i gyii bamʋ ɔkaa, ba man bɪla taa Yesu kɪtɪɪ asɪn tɔwɛ sa asa."
18 Ɪmʋ sʋ nɪɪ ba bwii tɪɪ Pita maa Gyɔn ba lenbu mʋ tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ kakaaku ba man bɪla lɪɪ tɔwɛ abɛɛ kaapʋ lɪɪ Yesu kɪtɪɪ tɔ.
19 Amaa Pita maa Gyɔn ba lɛɛ bamʋ kɔnɔ nɪn yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan kɪɪ damu maŋa tɔ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn lɪɪ Ɪbwaarɛ ansi tɔ. An nu fanɛ asɛ abɛɛ Ɪbwaarɛ asɛ?
20 Lɪɪ fɛɛ a mɛɛ taalɛ yɛgɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ anɛ gbaa-gbaa anɛ an wu nɪɪ an nu mʋ kɪtɔwɛ."
21 Ɪmʋ sʋ nɪɪ abɪlɪsa mʋ ba lɔŋɔ da Pita maa Gyɔn amu tɔ kenken nɪɪ ba yɛgɛ bamʋ yɛ ba natɛ. Ba man nyɛ ɔkpa mʋ nɪɪ ba yɪlɛ sʋ taa bɪɪtɛ bamʋ asʋ, kpalɪ fɛɛ asa kpini ba maa yɪn Ɪbwaarɛ lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ba waa mʋ sʋ.
22 Ɔnyɪn mʋ nɪɪ ba waa asɪn kyinkyinsa kyɛ mʋ mʋ, gyii ɔ kyɔ nsu adɪna.

Krisito akɔɔlɛ-gyipu kabwaarɛ-kʋlɛ

* **4:1 4:1** Sadusi abi ba gyɛ Gyiwu abi kʋbʋ kʋ mʋ nɪɪ ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii fɛɛ kekyiŋi lɪɪ lewu tɔ kʋ bʋ tɔ.

23 Saŋa mʋ nıı ba dan yɛgɛ Pita
maa Gyɔn mʋ, ba bwii kpee bamʋ
kyɛmınɛ ana akɔɔlɛ-gyipu mʋ asɛ
naa tɔwɛ bamʋ kʋtɔ mʋ nıı abılısa
yɛ aseepu-bılısa mʋ ba tɔwɛ.
24 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba maa dan nu
kanın mʋ, nıı bamʋ kpini ba waa
kɔnɔ kʋlʋn kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ,
“Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ, fʋ mʋ nıı fʋ tʋʋ
sʋsʋ yɛ kasɛ yɛ ɔpʋ yɛ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nıı kı bʋ ımʋ tɔ kpini.
25 Fʋ bɔla Kayaayu Kyırɛkyırɛ sʋ
nıı fʋ yɛgɛ anɛ naana Dawidi, fʋ
kıyaafɔlɛ tɔwɛ yɛ,
‘Mınɛ ı waa sʋ nıı ndɛndɛmandɛ
bɛɛ nyɛ agbʋ?
Mınɛ ı waa sʋ nıı asa anımʋ bɛɛ
fɛ nfɛɛrɛ libi kanın?
26 Kasɛ sʋ awura bɛɛ kʋʋla bamʋ
n-yıı kʋsʋ yılɛ,
nıı akıısʋpʋ mɔɔ bɛɛ sarɛ
bɛɛ kʋsʋ yılɛ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ
maa Ɔmʋ nıı ɔ lɛɛ mʋ sʋ.’
27 Kesintin, asın nımʋ a ba tɔ fɛɛ
Herodi maa Pontiyu Paleti yɛ Ɩsırayı
abi yɛ ndɛndɛmandɛ ba sarɛ kadɛ
nımʋ tɔ, bee ŋmina agyina kʋsʋ yılɛ
Yesu sʋ fʋ Kıyaafɔlɛ Kyırɛkyırɛ mʋ
nıı fʋ lɛɛ mʋ.
28 Kesintin ba sarɛ kanın nın ba ba
waa kʋtɔ kʋmaa mʋ lıı fʋ ɔlʋn sʋ,
yɛ fʋ kɔkɔlɔ biti mʋ nıı fʋ wʋla paa
yɛ ı waa mʋ.
29 Ɩmʋ sʋ, Ɔnyırıpɛ, nbıınbıı bıı
aŋaala mʋ nıı bɛɛ ŋaala anɛ falɛ kɛ
fʋ sa anɛ, fʋ ayaafɔlɛ kɔkɔlɔ ɔsıı kɛ
a taalɛ tɔwɛ fʋ asın danbırasa mʋ.
30 Tɛɛŋɛ fʋ abaa kɛ alɔpʋ ba nyɛ
alanfıya, kɛ fʋ waa adangana yɛ
asın kyinkyinsa bɔla fʋ kıyaafɔlɛ
kyırɛkyırɛ Yesu kıtıı sʋ waa kaapʋ
asa.”
31 Saŋa mʋ nıı ba kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ lʋwɛ mʋ, opula mʋ nıı
ba sarɛ mʋ gyingyen. Nıı Kayaayu
Kyırɛkyırɛ mʋ loo bɔla bamʋ kpini
nıı ba piili bɛ tɔwɛ Ɩbwaarɛ asın mʋ
yɛ kɔkɔlɔ ɔsıı.

Krisito akɔɔlɛ-gyipu kakyına tɔ kɔnɔ kʋlʋn

32 Akɔɔlɛ-gyipu kʋbʋ mʋ kpini ba
waa nfɛɛrɛ kʋlʋn yɛ kɔkɔlɔ kʋlʋn.
Bamʋ ɔkʋ mɛɛ tɔwɛ yɛ, kʋtɔ mʋ nıı
ɔ sʋ mʋ gyɛ mʋ lɛɛ. Kʋtɔ kʋmaa mʋ
nıı ba sʋ mʋ gyɛ bamʋ kpini lɛɛ.
33 Asunpu mʋ ba tɔwɛ Ɔnyırıpɛ
Yesu Krisito kelewu kyiŋi mʋ asın ba
kaapʋ lıı Ɩbwaarɛ ɔlʋn lala mʋ sʋ.
Nıı Ɩbwaarɛ waa bamʋ kpini kusee.
34 Ɔkʋ man bʋ bamʋ kʋbʋ mʋ tɔ
nıı kʋtɔ kʋ ki tiri mʋ kpaa. Lıı fɛɛ
bamʋ nıı ba sʋ kasɛ abɛɛ akpaara
mʋ, ba fɛ ımʋ yɛgɛ ba sʋ afulee mʋ
ba ba,
35 ba yıla asunpu mʋ kagya kasɛ,
nıı ba barıgɛ ımʋ tɔ fɛɛ kanan mʋ
nıı i tiri ɔkʋmaa nımʋ.
36 Kanın nıı Gyosefu, mʋ nıı ɔ
lıı Lewi kebunɔ, nıı ba kʋʋgɛ mʋ
Sipuru, nıı asunpu mʋ bɛɛ tıı mʋ
yɛ Banabasi, (kımʋ kasɛ ı kaapʋ fɛɛ,
Ɔmʋ nıı ɛɛ waa asa aniya tɔ).
37 Mʋ gbaa mʋ fɛ mʋ kasɛ mʋ nıı
ɔ sʋ mʋ, nıı ɔ taa afulee mʋ ba waa
asunpu mʋ kagya kasɛ.

5

Ananiyasi maa mʋ-ka Safira

1 Nıı ɔnyın kʋ mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ
yɛ Ananiyasi maa mʋ-ka Safira ba fɛ
bamʋ kasɛ kʋkʋ.
2 Nıı Ananiyasi maa mʋ-ka ba waa
kɔnɔ nıı ɔ barıgɛ afulee mʋ tɔ, nıı
ɔ taa ıkʋ yıla, nıı ɔ taa asansa mʋ
kpiya asunpu mʋ kagya kasɛ.
3 Nıı Pita taasɛ mʋ yɛ, “Ananiyasi,
mınɛ ı waa nıı fʋ yɛgɛ nıı Sıtaanɛ i
gyii fu kumu nıı fʋ tın antıŋɛsa sa
Kayaayu Kyırɛkyırɛ kanın? Mınɛ ı
waa nıı fʋ fɛ fʋ kasɛ nyɛ afulee nıı
fʋ barıgɛ tɔ taa ıkʋ yıla?
4 Pɔyı kɛ fʋ fɛ kasɛ maŋa mʋ, kı
gyɛ fʋ lɛɛ nın, nıı saŋa mʋ nıı fʋ fɛ
lʋwɛ mʋ, afulee mʋ gbaa a gyɛ fʋ lɛɛ
nın. Mınɛ ı waa sʋ nıı fʋ waa kanın
asın maŋa? Man gyɛ asa nıı fʋ tın
antıŋɛsa sa, amaa Ɩbwaarɛ nıı fʋ tın
antıŋɛsa sa.”
5 Ananiyasi maa dan nu kanın
asın maŋa mʋ, tʋtɔ nıı ı tın mʋ tʋʋ
nıı o wu. Nıı ı waa ɔkʋmaa mʋ nıı
o nu kanın mʋ kufuu gaa.
6 Tʋtɔ nıı ayaafɔlɛ ba loo bɔlɔɔ
mʋ, kukuri lıı naa pula.

7 Ɪ maa waa gbɛrɛɛ mʋ, mʋ-ka
Safira gbaa loo ba ɔ man nyi kʋtɔ
mʋ nɪɪ kɪ waa.
8 Nɪɪ Pita taasɛ, mʋ yɛ, "Tɔwɛ
mɛ kesintin, kasɛ afulee mʋ nɪɪ faa
fu-kuli fan fɛ mʋ kpini ndee?"
Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Oo, ɪmʋ afulee
kpini nɪn."
9 Nɪɪ Pita taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ ɪ
waa sʋ nɪɪ faa fu-kuli fan waa kɔnɔ
kʋlʋn yɛ fan tʋʋ Ɔnyɪrɪpɛ Kayaayu
mʋ tɔ kɪɪ. Kɪɪ! Ayaafɔlɛ mʋ nɪɪ ba
naa pula fu-kuli mʋ ba yɪlɛ kebunɔ
tʋtɔ nbɪɪnbɪɪ, kanɪn nɪɪ bee biti ba
kukuri ngbaa fʋ lɪɪ naa pula nɪn."
10 Opula tɔ, nɪɪ ɪ tɪn mʋ tʋʋ Pita
ayaa tɔ nɪɪ o wu. Nɪɪ ayaafɔlɛ mʋ
ba be loo, nɪɪ ba wu yɛ o wu ɔ dɛ,
nɪɪ ba bɔlɔɔ mʋ kukuri lɪɪ naa pula
mata mu-kuli.
11 Krisito abi kʋbʋ yɛ asa mʋ nɪɪ
ba bʋ tʋtɔ mʋ kpini ba maa nu
kanɪn mʋ, ɪ waa bamʋ kufuu gaa.

Krisito asunpu mʋ ba kyɛ asa gaalaagaa

12 Asunpu mʋ ba waa ɪsɪnkaala
yɛ asɪn kyinkyinsa asa mu ansi
tɔ. Akɔɔlɛ-gyipu mʋ kpini bɛɛ taalɛ
bɛɛ gyaŋɛ Ɪbwaarɛ osunkpa ayɛ mʋ
opula mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Solomon
kasɔrɔga tɔ mʋ.
13 Asa mʋ ba sʋ bɛɛrɛɛ bɛ sa bamʋ
gaa, amaa bamʋ nɪɪ ba man kɔɔlɛ
gyii mʋ ɔkʋ man taalɛ nyɛ kɔkɔlɔ
naa tii bamʋ sʋ.
14 Amaa kamaa tɔ mʋ, anyɪn yɛ
akyɪɪ gaalaagaa ba kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ
gyii, nɪɪ ba naa tii bamʋ kʋbʋ mʋ
sʋ.
15 Lɪɪ kanɪn sʋ, asa ba sʋla alɔpʋ
ba yɪla agbenbi ɔkaa yɛgɛ ba dɛ
bamʋ mpaa yɛ ɪkalan sʋ kanan mʋ
nɪɪ ɪ waa kɛ Pita kan ɛɛ kyʋn mʋ,
mʋ kayaayu kɪ natɛ bamʋ sʋ.
16 Ndɛ-bii mʋ nɪɪ ɪ bʋ kyaabɔɔ
Gyerusalem mʋ asa ba taa bamʋ
alɔpʋ yɛ bamʋ nɪɪ nbwɪɪ libi bɛɛ
tɔɔrɔɔ bamʋ kpini ba, nɪɪ ba nyɛ
alanfɪya.

Gyiwu abɪlɪsa mʋ ba nyanla Krisito asupu mʋ

17 Nɪɪ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ
mʋ, yɛ mʋ kamaa abi mʋ nɪɪ ba lɪɪ
Sadusi kʋbʋ mʋ tɔ mʋ, ba nyɛ kayɪɪ
basa lɪɪ asunpu mʋ sʋ.
18 Ba kɪtaa asunpu mʋ naa tii
katɪn mʋ nɪɪ ba tii bamʋ asa obu mʋ.
19 Amaa kanɪn kagyanbwɛ maŋa
mʋ, Ɪbwaarɛ kabɔɔ ba tigi obu mʋ
kebunɔ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ.
20 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan kpee
naa yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ
tɔ kɛ fan tɔwɛ asa mʋ, nkpa pʋpwɛ
nɪmʋ asɪn."
21 Kayɪ kɪ maa kɛ mʋ Krisito
asunpu mʋ ba kpee kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ katɔwɛ
mʋ, nɪɪ ba yii kasɛ bɛɛ tɔwɛ asa mʋ
nkpa mʋ asɪn.
Oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ maa mʋ
kamaa abi, ba maa ba mʋ, ɔ tɪɪ
Sanhediri mʋ nɪɪ ba gyɛ Gyiwu abi
kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ kpini ba ba
gyaŋɛ, nɪɪ o sun yɛ ba naa lɛɛ
asunpu mʋ ba.
22 Apurusi mʋ nɪɪ ba sun mʋ, ba
maa fʋʋ obu tiisa mʋ tɔ mʋ, ba man
wu asunpu mʋ obu maŋa tɔ. Ɪmʋ sʋ
ba bwii naa tɔwɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ bee
gyoo bamʋ mʋ yɛ,
23 "An wu obu mʋ maa biri sʋ
danbɪrasa yɛgɛ akɪɪsʋpʋ mʋ ba yɪlɛ
nbunɔ, amaa a maa tigi nbunɔ mʋ a
man wu ɔkʋ obu mʋ tɔ."
24 Ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɔ gyɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ akɪɪsʋpʋ mʋ,
yɛ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa ba maa nu
kanɪn mʋ i kyinkyin bamʋ, kʋtɔ mʋ
nɪɪ kɪ yɛgɛ nɪɪ ɪ ba kanɪn.
25 Tʋtɔ nɪɪ ɔkʋ ba tɔwɛ bamʋ yɛ,
"Fan kɪɪ! Anyɪn mʋ nɪɪ fan tii bamʋ
obu mʋ bɛɛ yɪlɛ kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ kasɔrɔga tɔ bɛɛ kaapʋ asa."
26 Ba maa nu kanɪn mʋ akɪɪsʋpʋ
ɔbɪlɪsa mʋ yɛ mʋ ayaafɔlɛ ba kpee
naa bɪya asunpu mʋ. Ba maa sɪlɛ
kufuu fɛɛ asa mʋ, bee biti ba tʋʋ
bamʋ abuu su mʋ, ba man taa bamʋ
yɛ ɔlʋn sʋ.

Ɔbɪlɪsa Gamaliye kɪtɔwɛ waa

27 Nɪɪ ba taa bamʋ ba yɪlɛ abɪlɪsa
mʋ nɪɪ ba sarɛ mu ansi tɔ. Nɪɪ

Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ taasɛ bamʋ yɛ,
28 "Yɛ an da fanɛ amu tɔ yɛ, fan man bɪla taa Yesu kɪtɪɪ tɔ kaapʋ? Amaa fan taa fanɛ kɪkaapʋ kyaabɔɔ Gyerusalem kpini. Fen biti fan taa ɔnyɪn nɪmʋ kelewu ba anɛ sʋ."
29 Nɪɪ Pita maa asunpu banban mʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "I dagaa fɛɛ a maa nu Ɩbwaarɛ kɔnɔ nɪn, man gyɛ nyɪmɪsa lɛɛ.
30 Anɛ naana ana bamʋ Ɩbwaarɛ i kyiŋi Yesu mʋ nɪɪ fan da mʋ oyu laasa mɔɔ mʋ, lɪɪ lewu tɔ.
31 Ɩbwaarɛ diyaa mʋ naa kyɪna mʋ gyisa sʋ fɛɛ Ɔgyankpaapʋ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ, nɪɪ ɔ bugi ɔkpa sa Ɩsɪrayɪ abi kɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa bamʋ alibi kɛɛ bamʋ.
32 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa bamʋ nɪɪ ba buu mʋ mʋ, yɛ anɛ asunpu mʋ ɪ gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu ɪnɪmʋ kpini sʋ."
33 Nɪɪ nbara abɪlɪsa kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ba maa nu kanɪn mʋ, ɪ nyɛ bamʋ agbʋ gaa nɪɪ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ba mɔɔ asunpu mʋ.
34 Amaa bamʋ tɔ ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Gamaliye, nɪɪ ɔ gyɛ Farasii obii yɛ Mosesi nbara ɔkaapʋpʋ mʋ nɪɪ asa kpini bɛɛ sa mʋ bɛɛrɛɛ mʋ, kʋsʋ yɪlɛ bamʋ nsana nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, ba yɛgɛ asunpu mʋ ba lɪɪ kewu gbɛrɛɛ.
35 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Ɩsɪrayɪ abi, fan lɔŋɔ fɛ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ fan taa lɪɪ anyɪn anɪmʋ sʋ danbɪrasa.
36 Saŋa kʋ tɔ mʋ, Tewuda kʋ gbaa daa kyɪna kʋsʋ yɛ ɔ gyɛ ɔkʋ nɪn. Ɔ nyɛ kʋbʋ fɛɛ asa alɪfa ana nɪɪ ba buu mʋ. Amaa ba mɔɔ mʋ, nɪɪ mʋ kʋbʋ kɪ yaasɛ tɔ, nɪɪ mʋ awaasa kpini ɪ waa kɪyan.
37 Mʋ kamaa mʋ Gyudasi mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Galile mʋ, asa kɪkalɛ saŋa mʋ ngbaa mʋ kʋsʋ yɪlɛ nɪɪ ɔ nyɛ kʋbʋ lala kʋ nɪɪ ba buu mʋ. Amaa ba mɔɔ mʋ, nɪɪ mʋ abuupu gbaa ba yaasɛ tɔ.
38 Ɩmʋ sʋ asɪn mʋ nɪɪ ndaga ɪ ba falɛ, n biti n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fɛn yɛgɛ asa anɪmʋ ba natɛ. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ bamʋ kusun kɪnɪmʋ kɪ gyɛ nyɪmɪsa lɛɛ bɪrɛ kii biti ki nyita.
39 Amaa nɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ bɪrɛ fɛn mɛɛ taalɛ tii asa anɪmʋ, nɪɪ ɪ waa kanɪn bɪrɛ fen biti fen wu fɛɛ fɛn kɔ yɛ Ɩbwaarɛ."
40 Ba nu sa Gamaliye katɔwɛ mʋ, nɪɪ ba tɪɪ asunpu mʋ tɪŋɛ bamʋ. Nɪɪ ba da bamʋ amu tɔ yɛ, ba man bɪla tɔwɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ asɪn. Nɪɪ ba yɛgɛ bamʋ yɛ ba natɛ.
41 Asunpu mʋ ba lɪɪ Ɩsɪrayɪ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ tɔ kpini abɪlɪsa mu ansi tɔ, taa kensi-gyii fɛɛ, Ɩbwaarɛ kalɛ bamʋ tii bamʋ nɪɪ ba wu awʋrʋfɔ lɪɪ Yesu kɪtɪɪ tɔ mʋ sʋ.
42 Kakɛ kʋmaa nɪmʋ ba naa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ nsɔrɔga tɔ yɛ asa akpaara sʋ. Ba man yɛgɛ asɪn danbɪrasa mʋ kɪtɔwɛ yɛ Yesu ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.

6

Anyɪn Akyɛtɔpʋ Asunɔ mʋ Kɪlɛɛ

1 Saŋa mʋ nɪɪ Yesu abuupu mʋ ba nyɛ akyɔ mʋ, kamɔɔrɛ-gyii kɪ ba Gyiwu ndɛ-bii mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ Giriki mʋ yɛ Gyiwu ndɛ-bii mʋ nsana. Ba fabɪlɛ yɛ Gyiwu ndɛ-bii mʋ ba mɛɛ sa bamʋ akulapu-kyɪɪ atɔ barɪgɛsa kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa.
2 Ɩmʋ sʋ mʋ, asunpu kudu-anyɔ mʋ ba sarɛ Yesu abuupu mʋ kpini. Nɪɪ ba tɔwɛ bamʋ yɛ, "I man dagaa fɛɛ a yɛgɛ abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ yɪla kɛ a ba kɪɪ atɔ kɪbarɪgɛ sʋ.
3 Kanɪn sʋ anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, fan lɛɛ fanɛ tɔ anyɪn asunɔ mʋ nɪɪ bɛ sʋ bɛɛrɛɛ yɛ kanyaasɪn nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ bɔla bamʋ tɔ mʋ, kɛ a taa kusun nɪmʋ waa bamʋ abaa tɔ,
4 kɛ a nyɛ saŋa sa kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ mʋ."
5 Kanɪn nfɛɛrɛ mʋ ɪ pɪrɛ bamʋ kpini. Nɪɪ Yesu abuupu mʋ ba lɛɛ Sitefen mʋ nɪɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ kyɔ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ba lɛɛ Filipi yɛ Pokoro yɛ Nikano yɛ Timon yɛ Pamena maa Nikolasi mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Antiyoki, nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ biliŋi Gyiwu abi, nɪɪ ɔ ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ.

6 Nɪɪ ba lɛɛ bamʋ kaapʋ asunpu
mʋ, nɪɪ asunpu mʋ ba taa bamʋ
abaa gyaga bamʋ sʋ nɪɪ ba kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ sa bamʋ.
7 Ɪmʋ sʋ abwaarɛsɪn mʋ ɪ yɛlɪgɛ.
Yesu abuupu mʋ ba nyɛ akyɔ tii
sʋ Gyerusalem ɔsʋwʋlɛ sʋ. Nɪɪ
Ɪbwaarɛ aseepu mʋ gaalaagaa gbaa
ba kɔɔlɛ Yesu gyii.

Gyiwu abɪlɪsa ba kɪtaa Sitefen

8 Sitefen mʋ nɪɪ ɔ sʋ ɔlʋn nɪɪ
Ɪbwaarɛ bwaala mʋ mʋ, waa asɪn
kyinkyinsa yɛ asɪnkaala asa mʋ tɔ.
9 Amaa Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba
lɪɪ Kirini yɛ Alekisanda kabwaarɛ
kʋlɛkpa mʋ nɪɪ bɛ tɪɪ yɛ ba kɔɔlɛ
bamʋ n-yɪɪ, yɛ bamʋ nɪɪ ba lɪɪ
Silisiya, Asiya ɪsʋwʋlɛ sʋ mʋ kpini
ba gyii Sitefen ɪmɔɔrɛ.
10 Lɪɪ mʋ kanyaasɪn yɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ ɔkpa katɔwɛ tɔ sʋ mʋ, ba
man taalɛ yɪlɛ mu ansi tɔ.
11 Ba lɪɪ asiiri tɔ naa wu asa akʋ yɛ
ba ba tɪn atɪntɪnsa gyaga Sitefen sʋ,
kɛ ba ba tɔwɛ yɛ, “An nu Sitefen maa
tɔwɛ nbusaa asɪn ɛɛ gyaga Mosesi
maa Ɪbwaarɛ sʋ.”
12 Nɪɪ amɔɔrɛ-gyipu ba tɔwɛ fun
waa abɪlɪsa mʋ yɛ Mosesi nbara
akaapʋpʋ yɛ asa mʋ kpini nkɔlɔ
nɪɪ ba kɪtaa Sitefen ba Ɪsɪrayɪ
kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mu ansi tɔ.
13 Ba bɪya antɪŋɛsa wuya ana nɪɪ
ba tɔwɛ yɛ, “Saŋa kʋmaa ɔnyɪn
nɪmʋ ɪ tɔwɛ nbusaa asɪn ee yii kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ yɛ
Mosesi nbara mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ mʋ.
14 Nɪɪ an bɪla nu maa tɔwɛ yɛ Yesu
Kanasareti-nyɪn mʋ biti o boyi Kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, kɛ ɔ kyɛɛgɛ
anɛ anaana atɔ mʋ nɪɪ anɛ naana
Mosesi taa sa anɛ mʋ.”
15 Ɪsɪrayɪ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ
kpini mʋ nɪɪ ba tɛ asɪn mʋ tɔ mʋ,
ba kɪɪ Sitefen kyimm, nɪɪ ba wu mu
ansi tɔ ɪ maa du fɛɛ Ɪbwaarɛ kabɔɔ
ansi tɔ mʋ.

7

Sitefen kɔnɔ lɛɛ

1 Nɪɪ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ
mʋ taasɛ Sitefen yɛ, “Asɪn mʋ nɪɪ
ba tɔwɛ lɪɪ fʋ sʋ falɛ kpini, ɪ gyɛ
kesintin?”
2 Sitefen lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ-Sɛ ana
yɛ mɛ-daa ana, fen nu mɛ asɛ!
Ɪbwaarɛ bʋnyaa wuya mʋ lɛɛ mʋ
n-yɪɪ kaapʋ anɛ naana Abraham,
saŋa mʋ nɪɪ ɔ bʋ Mesopotamiya
kasɛ sʋ, pɔyɪ nɪɪ ɔ kʋsʋ ba Haran
mʋ.
3 Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Kʋsʋ lɪɪ fʋ
ɔsʋwʋlɛ sʋ yɛ fʋ asa asɛ, kɛ fu kpee
ɔsʋwʋlɛ mʋ nɪɪ n biti n kaapʋ fʋ falɛ
sʋ.’
4 “Ɪmʋ sʋ Abraham lɪɪ Kalidiya
ɔsʋwʋlɛ mʋ sʋ nɪɪ ɔ naa kyɪna Ha-
ran. Mʋ-sɛ lewu kamaa nɪɪ Ɪbwaarɛ
yɛgɛ nɪɪ ɔ lɪɪ tʋtɔ naa kyɪna ɔsʋwʋlɛ
mʋ nɪɪ ndaga fan tɛ sʋ falɛ.
5 Ɪbwaarɛ man pɪɪta taa kasɛ mʋ
ntɪn kʋ sa mʋ, halɪɪ kɪyaa tantan
tɔ kasɛ gbaa man pɪɪta biliŋi mʋ
lɛɛ. Amaa Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ
sʋ tɔwɛ yɛ ɔsʋwʋlɛ mʋ ii biti o be
biliŋi maa mʋ anaana-bii lɛɛ nɪn.
Yɛgɛ saŋa maa Abraham man pɪɪta
kʋʋgɛ.
6 Asɪn nɪmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ
Abraham yɛ, ‘Fʋ anaana-bii bee biti
ba naa biliŋi afɔ ɔkʋ ɔsʋwʋlɛ sʋ, kɛ
ba taa bamʋ biliŋi anyɛ kɛ ba nyanla
bamʋ nsu alɪfa ana.
7 N biti n bɪɪtɛ asa mʋ nɪɪ ba
biliŋaa bamʋ anyɛ mʋ asʋ, ɪmʋ
kamaa mʋ, fʋ anaana-bii mʋ bee biti
ba lɪɪ kanɪn ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ kɛ ba
be sun mɛ nfɪɪ’.
8 Nɪɪ Ɪbwaarɛ maa Abraham ba
nyɛ katɔwɛ kyula fɛɛ, mʋ yɛ mʋ
kamaa tɔ kpini ba tɪŋɛ iduu. Ɪmʋ
sʋ Abraham maa kʋʋgɛ Isaki mʋ ɔ
tɪn mʋ oduu kakɛ buruwasapu, nɪɪ
Isaki kʋʋgɛ Gyekobu nɪɪ ɔ tɪn mʋ
oduu, nɪɪ Gyekobu kʋʋgɛ anɛ naana
ana kudu-anyɔ mʋ, nɪɪ ɔ tɪŋɛ bamʋ
kpini iduu.
9 “Gyosefu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ kudu anyɔ
mʋ tɔ ɔkʋ mʋ, mʋ daa ana ba nyɛ
mʋ sʋ kayɪɪ basa, nɪɪ ba fɛ mʋ fɛɛ
kɪnyɛ sa Egyipiti abi.
10 Nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ Gyosefu lɪɪ
mʋ awʋrʋfɔ kpini tɔ, nɪɪ ɔ sa mʋ
kanyaasɪn mʋ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ
kebiti lɪɪ Egyipiti Owura Faro asɛ.

Ɪmʋ sʋ nɪɪ o yii mʋ kuwura fɛɛ ɔ kɪɪ
mʋ owura-kpa yɛ Egyipiti ɔsʋwʋlɛ
kpini sʋ.
11 “Nɪɪ akʋn damantɛ ɪ ba tɪyɛ
Egyipiti yɛ Kaanan ɪsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ
ɪ bɪya awʋrʋfɔ gaa. Nɪɪ anɛ naana
ana ba man nyɛ agyitɔ.
12 Bamʋ-sɛ Gyekobu maa nu fɛɛ
agyitɔ ɪ bʋ Egyipiti mʋ, o sun mu-bii
ana mʋ nɪɪ ba gyɛ anɛ naana ana
kpee tʋtɔ kɪgyankpaasa ba naa sɔɔ
agyitɔ.
13 Ba maa bwii kpee Egyipiti
kɪnyɔsapʋ ba naa sɔɔ agyitɔ mʋ,
Gyosefu lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ-daa
ana, nɪɪ Faro gbaa nu Gyosefu mʋ
kʋʋpʋ ana sʋ.
14 Kamaa tɔ mʋ Gyosefu sun yɛ ba
naa taa mʋ-sɛ Gyekobu yɛ mʋ kʋʋpʋ
ana mʋ nɪɪ bɛ waa fɛɛ asa adusunɔ
yɛ anu mʋ kpini ba mʋ asɛ.
15 Nɪɪ Gyekobu kʋsʋ kpee Egyipiti,
tʋtɔ nɪɪ maa mu-bii ana ba naa wu.
16 Nɪɪ ba bwiiyaa bamʋ ba Sekem*
ba pula kakyan mʋ nɪɪ Abraham sɔɔ
lɪɪ Hamo mu-bii ana asɛ mʋ tɔ.
17 “Saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔkɔlɔ
kɪda sa Abraham maa tiri tɔ fɛɛ ɪ
ba tɔ mʋ, anɛ asa mʋ ba nyɛ akyɔ
Egyipiti ɔsʋwʋlɛ sʋ.
18 Kanɪn saŋa maa nɪɪ owura
pʋpwɛ kʋ ba kyɪna Egyipiti kagya
sʋ, amaa ɔ man nyi Gyosefu asɪn.
19 Nɪɪ owura pʋpwɛ nɪmʋ nyanla
anɛ asa nɪɪ ɔ waa bamʋ awʋrʋfɔ.
Nɪɪ ɔ nyan bamʋ yɛ ba lɛɛ bamʋ nbii
pʋpwɛ kewu kɛ ɔ mɔɔ bamʋ.
20 “Saŋa maŋa tɔ nɪɪ ba kʋʋgɛ
Mosesi nɪɪ ɔ gyɛ kebii danbɪrasa
Ɪbwaarɛ asɛ nɪɪ mʋ kɪbaabʋtɔ kwɪɪ.
Nɪɪ ba baala mʋ, kɪɪ mʋ sʋ ɪbwaayɪ
ɪsa mʋ-sɛ kɪkpaara sʋ.
21 Ɪmʋ kamaa tɔ mʋ, ba lɛɛ mʋ
kewu nɪɪ Owura Faro mu-bii kyɪɪsa
taa mʋ naa bɪla nɪɪ o biliŋi mu-bii.
22 Nɪɪ ba kaapʋ Mosesi, nɪɪ ɔ
nyɛ Egyipiti abi kɪbɪɪla yɛ bamʋ
kanyaasɪn, nɪɪ ɔ sʋ kinyi yɛ katɔwɛ
yɛ awaasa tɔ.
23 “Mosesi maa gyii nsu adɪna
kamaa mʋ, ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ o
kpee ɔ naa bɔɔ mʋ ayɛ abi Ɪsɪrayɪ
abi sʋ.
24 Tʋtɔ maa nɪɪ o wu Egyipiti
ɔnyɪn kʋ maa nyanla Ɪsɪrayɪ ɔnyɪn
kʋ. Ɪmʋ sʋ Mosesi naa kɔɔlɛ mʋ
yɛgɛ nɪɪ ɔ mɔɔ Egyipiti ɔnyɪn mʋ ka
kʋkɔ.
25 Mosesi nyi fɛɛ mʋ ayɛ abi bee
biti ba bɪɪ fɛɛ, mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ biti ɔ
bɔla sʋ mɔlɪgɛ bamʋ, amaa ba man
bɪɪ.
26 Lɪɪkaakɛ mʋ, Mosesi ba tu
Ɪsɪrayɪ abi asa anyɔ ba maa kɔ. Maa
biti ɔ barɪgɛ bamʋ tɔ mʋ, ɔ taasɛ
bamʋ yɛ, ‘Fan gyɛ asa kʋlʋn nɪn,
mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɛn nyanla abaa
kanɪn?’
27 “Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ nyanla mʋ
bɪrɪsa mʋ nin Mosesi naa yɪlɛ ɪkaa
sʋ nɪɪ ɔ taasɛ yɛ, ‘Anɪmʋ ɪ yɪla fʋ yɛ
fʋ kɪɪ anɛ sʋ kɛ fu gyii anɛ asɪn?
28 Fii biti fʋ mɔɔ mɛ fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ ndee fʋ mɔɔ Egyipiti ɔnyɪn mʋ
nɪn?’
29 Mosesi maa nu kanɪn mʋ ɔ sɪlɛ
lɪɪ Egyipiti kpee Midiyan ɔsʋwʋlɛ sʋ,
naa kyɪna fɛɛ ɔfɔ. Tʋtɔ maŋa nɪɪ ɔ
kʋʋgɛ nbii nnyɔ.
30 “Mosesi maa kyɪna tʋtɔ nsu
adɪna kamaa mʋ, Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ
mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ, kɪpʋnfa mʋ nɪɪ
kɪ dɛɛ ofuli sʋ mʋ, nɪɪ ɪ maa Sinayi
kɪbɪɪ mʋ.
31 Maa wu falɛ atɔ mʋ, ɪ waa mʋ
kananku. Maa nin tiri kɛ ɔ kɪɪ
danbɪrasa mʋ, o nu Ɪbwaarɛ maa
tɔwɛ yɛ,
32 ‘Mɛ ɪ gyɛ fʋ naana ana Ɪbwaarɛ,
Abraham yɛ Isaki yɛ Gyekobu
Ɪbwaarɛ.’ Mosesi maa yɪnŋɛ nɪɪ
kufuu kɪ kɪtaa mʋ gaa sʋ mʋ, ɔ man
bɪla taalɛ kɪɪ kʋtɔ maŋa.
33 “Nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Lɛɛ
fʋ asɪbɪta, lɪɪ fɛɛ ntɪn mʋ nɪɪ fʋ yɪlɛ
mʋ gyɛ kasɛ kyɪrɛkyɪrɛ nɪn.
34 Kesintin, n wu kanan mʋ nɪɪ bɛɛ
nyanla mɛ asa Egyipiti tɔ. Nɪɪ n nu
bamʋ kusu, nɪɪ n kpɪlɪgɛ ba n ba

* **7:16 7:16** Abraham kyɪna sɔɔ kasɛ kʋ lɪɪ Hebiron abi asɛ nɪɪ Gyekobu gbaa sɔɔ kasɛ lɪɪ Sekem abi mʋ asɛ. Kanɪn sʋ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ Gyekobu maa mu-bii ana ɔkʋ o wu Igyipite ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, Gyiwu abi mʋ ba sʋla mʋ kpee Sekem abɛɛ Hebiron ba naa pula mʋ tʋtɔ.

mɔlıgɛ bamʋ. Kanın sʋ n sun fʋ kɛ
fʋ bwii kpee Egyipiti tɔ.’

35 “Mosesi kʋlʋn mʋ nıı mʋ asa
ba kina mʋ, tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Anımʋ ı
yıla fʋ anɛ ɔkıısʋpʋ yɛ asın ogyipu?’
mʋ, mʋ ı gyɛ ɔsa mʋ nıı Ibwaarɛ
bıla bɔla mʋ kabɔɔ sʋ fʋlɔn nnɔ-bi
tɔ yɛ, ɔ naa waa bamʋ ɔkıısʋpʋ yɛ
ɔmɔlıgɛpʋ.

36 Ɔ lɛɛ bamʋ lıı Egyipiti nıı ɔ
waa asın kyinkyinsa yɛ adangana
Egyipiti tɔ yɛ ɔpʋ pıpɛɛ mʋ asɛ, nıı
ba gyii nsu adına ofuli mʋ sʋ.

37 “Mosesi nımʋ ı tɔwɛ Isırayı abi
yɛ, ‘Ibwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ mʋ ɔtɔwɛpʋ
pʋpwɛ lıı fanɛ tɔ fɛɛ kanan mʋ nıı
ɔ lɛɛ mɛ mʋ’.

38 Mosesi nımʋ tii Isırayı kʋbʋ mʋ
sʋ lıı saŋa mʋ nıı ba bʋ ofuli sʋ
mʋ. Mosesi maa anɛ naana ana
yɛ Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ ba bʋ tʋtɔ.
Sınayı kıbıı mʋ sʋ nıı ɔ kɔɔlɛ nkpa
asın mʋ lıı Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ asɛ
yɛ ɔ taa bıya anɛ.

39 “Ba waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn nıı ba man
nu Mosesi asɛ, nıı bamʋ nkɔlɔ tɔ
mʋ, naafɔɔ ba daa nyɛ nın bee biti
ba bwii kpee Egyipiti.

40 Nıı ba tɔwɛ Aron yɛ, ‘Mosesi mʋ
nıı ɔ lɛɛ anɛ lıı Egyipiti mʋ, a man
nyi kʋtɔ mʋ nıı kı waa mʋ kıbıı
Sınayı sʋ. Imʋ sʋ waa ıdakpa sa anɛ
kɛ bɛɛ gyankpaa anɛ.’

41 Kanın saŋa maa tɔ mʋ nıı
ba pɔyı kanaatɛ-bi taa biliŋi bamʋ
ɔdakpa. Nıı ba lɔŋɔ ɔdakpa maŋa
yɛgɛ bee gyii bamʋ ansi lıı kʋtɔ mʋ
nıı ba taa bamʋ abaa pɔyı mʋ sʋ.

42 Imʋ sʋ Ibwaarɛ palɛ mʋ kamaa
sa bamʋ yɛ ba kyaga sʋ be sun
kyɔwɛ yɛ ɔbwaayı yɛ akyikpebi, fɛɛ
kanan mʋ nıı ba wʋla kyʋrɔɔ waa
Ibwaarɛ atɔwɛpʋ ıwʋlɛ tɔ yɛ,

‘Isırayı abi! Man gyɛ mɛ nıı fɛn daa
fɛn lɔŋɔ atɔbwaaya
fɛn sa nsu adına ofuli sʋ mʋ.

43 Fanɛ nkɔlɔ ı gyan ɔdakpa Moleki
yɛ ɔdakpa Refan mʋ nıı ı gyɛ
fanɛ kikyikpebi ɔdakpa,
mʋ nıı fan taa fanɛ abaa pɔyı
nıı fen sun mʋ sʋ nın.
Imʋ sʋ n biti n yɛgɛ fanɛ akiisipu ba
taa fanɛ kpee kata-kata kyʋn
Babilon sʋ’.

44 “Saŋa mʋ nıı anɛ naana ana ba
naa ba naa ofuli mʋ sʋ mʋ, ba sʋ
Ibwaarɛ kubuu lala mʋ nıı ı kaapʋ
fɛɛ Ibwaarɛ bʋ bamʋ asɛ. Ba waa
kımʋ nın fɛɛ kanan mʋ nıı Ibwaarɛ
lɛɛ kaapʋ Mosesi yɛ ɔ waa kımʋ mʋ.

45 Imʋ kamaa mʋ, anɛ naana
ana ba nyɛ Ibwaarɛ kubuu mʋ,
lıı bamʋ-sɛ ana asɛ, nıı Gyosuwa
maa bamʋ ba sʋla Ibwaarɛ kubuu
lala maŋa, naa fʋʋ ısʋwʋlɛ mʋ nıı
Ibwaarɛ gya asɛ lıı ımʋ tɔ asa, nıı
ɔ yɛgɛ nıı anɛ asa ba kyına tʋtɔ mʋ.
Nıı kubuu mʋ sii tʋtɔ naa fʋʋ halıı
Dawidi saŋa mʋ.

46 Dawidi mʋ nıı Ibwaarɛ ansi gyii
mʋ sʋ mʋ kʋlɛ fɛɛ Ibwaarɛ ɔ yɛgɛ ɔ
pɔyı osunkpa ayɛ sa Ibwaarɛ mʋ nıı
ɔ gyɛ anɛ naana Gyekobu Ibwaarɛ
mʋ.

47 Amaa mu-bii Solomon ı gyɛ ɔsa
mʋ nıı ɔ ba pɔyı kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ.

48 “Amaa Ibwaarɛ Owura lala mɛɛ
kyına akpaara mʋ nıı asa ba taa
bamʋ abaa pɔyı mʋ tɔ, fɛɛ kanan
mʋ nıı Ibwaarɛ bɔla mʋ ɔtɔwɛpʋ sʋ
tɔwɛ yɛ,

49 ‘Sʋsʋ ı gyɛ mɛ kuwura gya,
nıı kasɛ mɔɔ ı gyɛ mɛ ayaa
ɔgyagakpa.

Mınɛ obu nıı fen biti fan pɔyı sa mɛ?
Abɛɛ fınɛ ı taalɛ waa mɛ
ɔkyınakpa?

50 Man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ı waa
ınımʋ kpini?’

51 “Fan gyɛ asʋ tɔ ɔlʋn wuya ana,
nıı fan kina Ibwaarɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ,
nıı fan waa akpawu sa abwaarɛsın
mʋ. Fan dan fan du nın fɛɛ fanɛ
naana ana, mʋ nıı bɛɛ kɔ bee tii
Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ ɔkpa.

52 Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʋ mɔɔ ı kyına
nıı fanɛ naana ana ba man nyanla
mʋ? Ba mɔɔ Ibwaarɛ atɔwɛpʋ
gaalaagaa mʋ nıı dıdaa ba wʋla
tɔwɛ ɔkpa kyiigisa wuya mʋ kıba
asın. Nıı nbıınbıı fan waa mʋ
kadɛ-boyi nıı fan mɔɔ mʋ.

53 Fanɛ ɪ nyɛ Ɩbwaarɛ nbara mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba taa bɪya fanɛ mʋ, amaa fan kina ɪmʋ ki buu."

Ba tʋʋ Sitefen abuu

54 Ɩsɪrayɪ kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɪɪ ba gyaŋɛ mʋ ba maa nu Sitefen asɛ mʋ, ba nyɛ agbʋ nɪɪ ba duŋi bamʋ anobi.
55 Amaa Sitefen mʋ nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ bɔla mʋ tɔ mʋ, diyaa mu ansi kɪɪ sʋsʋ nɪɪ o wu Ɩbwaarɛ bʋnyaa, nɪɪ o wu Yesu maa yɪlɛ Ɩbwaarɛ gyisa sʋ.
56 Nɪɪ Sitefen yɛ, "Fan kɪɪ! N wu sʋsʋ maa bugi nɪɪ n wu Yesu, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mʋ maa yɪlɛ Ɩbwaarɛ gyisa sʋ."
57 Maa tɔwɛ kanɪn kamaa tɔ mʋ ba tii bamʋ asʋ nɪɪ ba kuusi kenken. Tʋtɔ nɪɪ bamʋ kpini ba naa mili mʋ sʋ.
58 Nɪɪ ba bɪɪtɛ mʋ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ naa twɪɪ mʋ abuu. Nyamaanyɪlɛpʋ mʋ ba taa bamʋ ɪkaalɛ sa kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Sɔɔlɪ yɛ ɔ kɪɪ sʋ.
59 Saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ twɪɪ mʋ abuu mʋ, Sitefen kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, kɔɔlɛ mɛ kala."
60 Nɪɪ Sitefen muŋa mʋ ayaa muli sʋ tɔwɛ kenken yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, man taa alibi mʋ nɪɪ ba waa falɛ ka bamʋ kʋkɔ." Maa tɔwɛ kanɪn mʋ nɪɪ o wu.

8

Sɔɔlɪ nyanla Krisito abi kʋbʋ mʋ

1 Sɔɔlɪ gbaa bʋ tʋtɔ nɪɪ o kyula Sitefen kelewu mʋ. Kanɪn kakɛ maŋa nɪɪ kanyanla kɪ ba Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem mʋ sʋ, nɪɪ bamʋ kpini ba yaasɛ tɔ loo Gyudeya maa Samariya ɪsʋwʋlɛ sʋ. Amaa Krisito asunpu mʋ nkʋn ɪ man yaasɛ tɔ.
2 Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ bee sun Ɩbwaarɛ mʋ akʋ ɪ lɛɛ bamʋ n-yɪɪ naa pula Sitefen, nɪɪ ba su mʋ keli.
3 Amaa Sɔɔlɪ bɪrɛ piili ee nyita Krisito abi kʋbʋ mʋ, yɛgɛ ɔ naa akpaara-akpaara sʋ ɛɛ bɪɪtɛ anyɪn yɛ akyɪɪ mʋ nɪɪ ba buu Yesu mʋ ee kpee ee tii ibu.

Filipu abwaarɛsɪn katɔwɛ Samariya

4 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba yaasɛ tɔ mʋ ba naa bɛɛ tɔwɛ Yesu asɪn danbɪrasa katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ ba kpee mʋ.
5 Nɪɪ Filipu gbaa kpee Samariya kadɛ lala kʋ tɔ naa tɔwɛ Yesu asɪn.
6 Saŋa mʋ nɪɪ kʋbʋ damantɛ mʋ nu Filipu asɛ nɪɪ ba wu asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ, ba kan bamʋ asʋ ba nu mʋ katɔwɛ.
7 Nɪɪ nbwɪɪ libi ba kuusi kenken lɪɪ asa gaalaagaa tɔ, nɪɪ amʋgʋlɛ-mʋgʋlɛ yɛ aboobi gaalaagaa ba nyɛ alanfɪya.
8 Ɩmʋ sʋ kensi-gyii lala kɪ ba kadɛ lala maŋa tɔ.

Sɪtaanɛ adangana ɔwaapʋ Simon

9 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ, ɔnyɪn kʋ bʋ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Simon, nɪɪ ɔ gyɛ Sɪtaanɛ adangana ɔwaapʋ mʋ nɪɪ ɔ bʋ Samariya kadɛ mʋ tɔ. Nɪɪ mʋ awaasa mʋ ɪ waa Samariya abi kɪyan. Ɩmʋ sʋ ɛɛ kaapʋ mʋ n-yɪɪ yɛ ɔ gyɛ nyɪmɪsa kparɛ.
10 Lɪɪ falɛ sʋ mʋ asa kparɛ yɛ asansa mʋ kpini bɛɛ nu mʋ asɛ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ, "Ɔnɪmʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ 'Ɔlʋn lala mʋ'."
11 Ɔ waa Sɪtaanɛ adangana ɪnɪmʋ kyɛɛrɛɛ, nɪɪ ɪ waa bamʋ kɪyan nɪɪ ɔ nyɛ asa bee nu mʋ asɛ.
12 Amaa saŋa mʋ nɪɪ Filipu taa Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪɪ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii sʋ mʋ, asa mʋ ba kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii. Nɪɪ ba gyee anyɪn yɛ akyɪɪ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
13 Nɪɪ Simon mʋ gbaa wu asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala mʋ nɪɪ Filipu waa mʋ, ɪ waa mʋ kananku. Nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii, nɪɪ ba gyee mʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee, nɪɪ o buu Filipu kpee katɪn kʋmaa.
14 Saŋa mʋ nɪɪ Krisito asunpu mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem ba nu yɛ Samariya abi ba kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ asɪn mʋ gyii mʋ, ba sun Pita maa Gyɔn bamʋ asɛ.

15 Ba maa fʋʋ bamʋ asɛ mʋ,
ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa bamʋ
yɛ, Ɩbwaarɛ ɔ sa bamʋ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
16 Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ ba taa
Yesu kɪtɪɪ tɔ gyee bamʋ Ɩbwaarɛ
kekyugyee mʋ, ba man pɪɪta nyɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
17 Tʋtɔ nɪɪ Pita maa Gyɔn ba taa
bamʋ abaa gyaga bamʋ sʋ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ nɪɪ ba nyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.
18 Simon mʋ maa wu fɛɛ Pita
maa Gyɔn ba taa bamʋ abaa gyaga
akɔɔlɛ-gyipu mʋ sʋ nɪɪ ba nyɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ, Simon biti
fɛɛ ɔ sa Pita maa Gyɔn afulee. Nɪɪ ɔ
yɛ,
19 "Fan sa mɛ kanɪn ɔlʋn maŋa,
nɪɪ saŋa kʋmaa nɪɪ ngbaa mɛ n kan
taa mɛ abaa gyaga ɔkʋmaa sʋ mʋ, kɛ
ɔ nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ maŋa."
20 Amaa Pita tɔwɛ Simon yɛ, "Faa
fʋ afulee a biliŋi kɪyan. Lɪɪ fɛɛ fʋ
fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fɪɪ taalɛ taa afulee sɔɔ
Ɩbwaarɛ kakɛɛ.
21 Fʋ man tii sʋ abɛɛ fʋ man sʋ ɔ
lɛɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ kakɛɛ kusun nɪmʋ tɔ.
Lɪɪ fɛɛ fʋ kɔkɔlɔ kɪ man dɛ Ɩbwaarɛ
sʋ.
22 Kanɪn sʋ kyɛɛgɛ fʋ nfɛɛrɛ libi
kɛ fʋ kʋlɛ Ɩbwaarɛ. Akʋtɔ fɛɛ nfɛɛrɛ
mʋ nɪɪ fʋ fɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ mʋ Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ taa kɛɛ fʋ.
23 Ɩnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ n wu fɛɛ kayɪɪ
basa kɪ bʋ fʋ tɔ gaa, nɪɪ alibi ɪ bɔla
fʋ tɔ."
24 Tʋtɔ nɪɪ Simon lɛɛ kɔnɔ yɛ,
"Kʋlɛ Ɔnyɪrɪpɛ sa mɛ kɛ ɪmʋ nɪɪ fʋ
tɔwɛ falɛ ɪ man ba mɛ sʋ."
25 Pita maa Gyɔn ba gyii Yesu asɪn
mʋ kesintin, nɪɪ ba tɔwɛ asɪn mʋ
gaa sa bamʋ. Kamaa tɔ mʋ, ba
bwii kpee Gyerusalem. Saŋa mʋ
nɪɪ bee bwii bee kpee mʋ, ba tɔwɛ
asɪn danbɪrasa mʋ Samariya ndɛ-bii
gaalaagaa tɔ.

Filipu maa Etiyopiya-nyɪn kʋ

26 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kabɔɔ tɔwɛ Filipu
yɛ, "Kʋsʋ kpee akpɪlɪgɛ ɔkpa mʋ nɪɪ
kɪɪ dɛ ofuli sʋ mʋ. Kanɪn ɔkpa maŋa
kɪ dɛ lɪɪ Gyerusalem naa fʋʋ Gasa
kadɛ sʋ."
27 Ɩmʋ sʋ Filipu kʋsʋ yii ɔkpa sʋ ee
kpee. Maa kpee mʋ, nɪɪ ɔ naa gyaŋa
Etiyopiya ɔwʋlɛ nyipu kparɛ mʋ nɪɪ
ɛɛ kɪɪ Etiyopiya owura kyɪɪsa afulee
sʋ. Ɔnyɪn nɪmʋ kpee Gyerusalem
naa sun Ɩbwaarɛ.
28 Saŋa maŋa tɔ mʋ, ɔ tɛ
mʋ ɪgbaŋɛ mʋ nɪɪ bɛɛ bɪɪtɛ asa
ɔkyɪnakpa sʋ ee bwii ee kpewu
yɛgɛ ɛɛ kalɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya
ɔwʋlɛ.
29 Nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔwɛ Fil-
ipu yɛ, "Kpe kanɪn ɪgbaŋɛ nɪmʋ asɛ
naa yɪlɛ tiri mʋ."
30 Tʋtɔ nɪɪ Filipu sɪlɛ kpee Etiy-
opiya-nyɪn mʋ asɛ, nɪɪ o nu ɔnyɪn
mʋ maa kalɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya
ɔwʋlɛ. Nɪɪ Filipu taasɛ mʋ yɛ, "Ɩmʋ
nɪɪ fɪɪ kalɛ falɛ fii nu kasɛ?"
31 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nɛnɛ
nɪɪ n waa nu kasɛ amɔɔ n nyɛ ɔkʋ
kɛ ɔ lɛɛ kasɛ sa mɛ." Ɩmʋ sʋ ɔ tɪɪ
Filipu yɛ ɔ ba kyɪna tiri mʋ tɔ.
32 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ ɪɪ kalɛ ɛɛ lɪɪ
Ɩbwaarɛ Asɪnkyan yɪlɛsa mʋ tɔ yɛ,
"O du fɛɛ kabʋlʋpʋ mʋ nɪɪ ba sʋ
mʋ ba naa mɔɔ mʋ,
abɛɛ kabʋlʋpʋ mʋ nɪɪ be kyiigi
mʋ ifuu,
yɛgɛ ɔ man bugi mʋ kɔnɔ halɪɪ
ee su.
33 Nɪɪ ba gyila mʋ ipeeli, nɪɪ ba man
gyii kesintin sa mʋ.
Nɪɪ ɔkʋ man taalɛ tɔwɛ kaapʋ
mʋ kɪnaana,
lɪɪ fɛɛ ba tɪn mʋ nkpa sʋ kasɛ
sʋ."
34 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ taasɛ Filipu yɛ,
"Ɔbɪlɪsa, n kʋlɛ fʋ lɛɛ kasɛ sa mɛ.
Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ mʋ, ɪ tɔwɛ mʋ
n-yɪɪ sʋ asɪn nɪn abɛɛ ɔkʋ lɛɛ nɪɪ ɛɛ
tɔwɛ?"
35 Tʋtɔ nɪɪ Filipu piili ɛɛ tɔwɛ mʋ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ nɪɪ ɔ kalɛ lɪɪ
Isaya ɔwʋlɛ tɔ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ Yesu
n-yɪɪ sʋ asɪn danbɪrasa mʋ sa mʋ.
36 Saŋa mʋ nɪɪ ba naa ɔkpa mʋ tɔ
bee kpee mʋ, ba naa tu nkyu kʋ ɪ
maa dɛ. Nɪɪ Etiyopiya-nyɪn mʋ tɔwɛ
Filipu yɛ, "Kɪɪ nkyu ndee, mɪnɛ i tii
mɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee ɔkpa?"

37 Nıı Filipu tɔwɛ mʋ yɛ, “Fʋ nyɛ
nıı fʋ kɔɔlɛ gyii fʋ kɔkɔlɔ tɔ bırɛ, fii
biti fʋ nyɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee.” Nıı
ɔnyın mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N kɔɔlɛ gyii
fɛɛ Yesu Krisito ı gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii
kʋlʋn mʋ.”
38 Nıı Etiyopiya-nyın mʋ yɛgɛ mʋ
gbaŋɛ mʋ yıla. Nıı maa Filipu kpini
ba kpılıgɛ loo nkyu mʋ tɔ. Nıı Filipu
gyee mʋ Ɪbwaarɛ kekyu gyee.
39 Saŋa mʋ nıı ba lıı nkyu mʋ
tɔ mʋ, opula maŋa tɔ nıı Ɔnyırıpɛ
Kayaayu taa Filipu lıı ɔnyın mu ansi
sʋ, nıı ɔ man bıla wu mʋ. Nıı ɔ
taa kensi-gyii kyaga mʋ ɔkpa sʋ ee
kpewu.
40 Nıı ı taa Filipu naa lıı Asotusi
kadɛ tɔ. Nıı ɔ natɛ ndɛ mʋ nıı
ı bʋ tʋtɔ mʋ kpini, ɛɛ tɔwɛ asın
danbırasa halıı ɔ naa fʋʋ Kasariya
ɔsʋwʋlɛ sʋ.

9

Sɔɔlı kɔɔlɛ Yesu gyii

1 Saŋa maŋa tɔ mʋ, Sɔɔlı dan san
ɔ yılɛ sʋ, ɔ sʋ kanyanla yɛ kımɔɔ
aŋala lıı Ɔnyırıpɛ Yesu abuupu mʋ
sʋ. Kanın sʋ o kpee Ɪbwaarɛ Oseepu
bılısa asɛ mʋ asɛ,
2 nıı ɔ naa tɔwɛ mʋ yɛ ɔ sa mʋ
ıwʋlɛ mʋ nıı ı sa ɔkpa fɛɛ o kpee
kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa mʋ nıı ı
bʋ Damasiko kadɛ mʋ tɔ, kɛ ɔ naa
kıtaa anyın yɛ akyıı mʋ nıı bee
buu Yesu kıkaapʋ mʋ. Nıı ɔ kan
nyɛ kanın abuupu maŋa kɛ ɔ kıtaa
bamʋ bwii ba Gyerusalem ba tii obu.
3 Nıı Sɔɔlı maa naa ee kpee mʋ,
ɔ naa tiri Damasiko kadɛ lala mʋ.
Opula tɔ nıı kʋtɔ kʋ kı lıı sʋsʋ ba
tın mu ansi sʋ fɛɛ bʋlayı maa wɛɛ
ısɛɛ mʋ.
4 Nıı ı tın mʋ tʋʋ kasɛ nıı o nu
ɔbʋlɛ kʋ maa taasɛ yɛ, “Sɔɔlı, Sɔɔlı,
mınɛ waa nıı fii kisi mɛ kanın?”
5 Nıı Sɔɔlı taasɛ yɛ, “Ɔnyırıpɛ, fʋ
anımʋ nın?”
Nıı ɔbʋlɛ mʋ yɛ, “I gyɛ mɛ Yesu mʋ
nıı fii kisi mʋ nın.
6 Ɪmʋ sʋ kʋsʋ kpee Damasiko kadɛ
lala mʋ tɔ, tʋtɔ nıı bee biti ba tɔwɛ
fʋ kʋtɔ mʋ nıı fʋ waa.”
7 Nıı anyın mʋ nıı ba maa Sɔɔlı
ba naa mʋ, ba nu katɔwɛ mʋ, amaa
ba man wu ɔkʋ. Nıı kufuu kı kıtaa
bamʋ, nıı be sii ba yılɛ ba man bıla
bugi bamʋ nnɔ.
8 Nıı Sɔɔlı kʋsʋ maa yılɛ nıı o bugi
mu ansi mʋ, ɔ man bıla ɔ kıı. Ɪmʋ
sʋ ba sii kıtaa mʋ kıbaa tɔ nın taa
mʋ kpee Damasiko.
9 Nıı Sɔɔlı biliŋi gyaatanapʋ nkɛ
nsa, o mee gyii yɛgɛ o mee nu.
10 Nıı Yesu ɔbıılapʋ kʋ bʋ
Damasiko kadɛ tɔ nıı bɛɛ tıı mʋ
yɛ Ananiyasi. Nıı Ɔnyırıpɛ Yesu lɛɛ
ansi sʋ atɔ kaapʋ mʋ, nıı ɔ tıı mʋ
yɛ, “Ananiyasi.”
Nıı ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyırıpɛ n
kyula.”
11 Nıı Ɔnyırıpɛ mʋ tɔwɛ Ananiyasi
yɛ, “Kʋsʋ kpee Gyudasi kıkpaara mʋ
nıı kı bʋ kigbenbi kyiigisa mʋ sʋ,
naa taasɛ ɔnyın mʋ nıı ɔ lıı Tasusi
kadɛ tɔ nıı bɛ tıı mʋ yɛ Sɔɔlı mʋ. Ɔ
bʋ tʋtɔ ɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.”
12 Nıı Sɔɔlı gbaa wu ansi sʋ
kılɛɛkaapʋ mʋ tɔ, fɛɛ ɔnyın mʋ nıı
bɛ tıı mʋ yɛ Ananiyasi maa ba kɛ ɔ
ba taa mʋ abaa gyaga mʋ sʋ kɛ mu
ansi i bugi.
13 Amaa Ananiyasi lɛɛ kɔnɔ yɛ,
“Ɔnyırıpɛ, n nu asın damantɛ lıı
ɔnyın nımʋ sʋ, kanan mʋ nıı ɔ
nyanla fʋ asa kyırɛkyırɛ mʋ nıı ba
bʋ Gyerusalem mʋ.
14 An nu yɛ Sɔɔlı nımʋ nyɛ ɔlʋn lıı
oseepu bılısa asɛ ba Damasiko nfıı,
ɔ ba kıtaa asa mʋ nıı bɛɛ tıı fʋ Yesu
kıtıı mʋ.”
15 Amaa Ɔnyırıpɛ Yesu tɔwɛ
Ananiyasi yɛ, “Kʋsʋ kpee! Lıı fɛɛ
mɛ ı lɛɛ ɔnyın nımʋ fɛɛ mɛ kıbaa
tɔ nyımısa, kɛ ɔ taa mɛ asın mʋ naa
tɔwɛ bamʋ nıı be mee sun Ɪbwaarɛ,
yɛ ba maa bamʋ awura, yɛ Ɪsırayı
abi.
16 Nıı mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti n
kaapʋ mʋ kanan mʋ nıı ee biti o gyii
awʋrʋfɔ lıı mɛ kıtıı sʋ.”
17 Tʋtɔ nıı Ananiyasi kpee
kıkpaara mʋ sʋ nıı ɔ naa taa mʋ
abaa gyaga Sɔɔlı sʋ. Nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
“Mɛ bırısa Sɔɔlı, Ɔnyırıpɛ Yesu mʋ
nıı ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ fʋ saŋa

mʋ nɪɪ fɪɪ ba nfɪɪ mʋ, i sun mɛ fʋ asɛ kɛ fu ansi i bwii bugi, kɛ fʋ nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ."
18 Nɪɪ opula tɔ atɔ kʋ fɛɛ ɔkɪn agyafɔyɪ ɪ lɪɪ Sɔɔlɪ ansi tɔ tɪyɛ, nɪɪ mu ansi i bugi. Nɪɪ ɔ kʋsʋ nɪɪ ba naa gyee mʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee.
19 Maa gyii agyitɔ kamaa tɔ mʋ, ɔ nyɛ ɔlʋn.

Sɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Damasiko

Nɪɪ Sɔɔlɪ gyii nkɛ nkʋ Damasiko Yesu abuupu mʋ asɛ.
20 Tʋtɔ nɪɪ ɔ lɪɪ kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa naa tɔwɛ Yesu asɪn yɛ, "Yesu ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii."
21 Asa mʋ nɪɪ ba nu Sɔɔlɪ katɔwɛ mʋ, ɪ waa bamʋ kɪyan nɪɪ ba taasɛ yɛ, "Man gyɛ ɔnyɪn nɪmʋ ɪ kyɪna ɛɛ nyanla asa mʋ nɪɪ ba bʋ Gyerusalem bɛɛ tɔwɛ asɪn Yesu kɪtɪɪ tɔ mʋ? Nɪɪ man gyɛ kanɪn sʋ nɪɪ o bwii ba, kɛ ɔ ba kɪtaa bamʋ naa sa Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa o tii obu?"
22 Amaa Sɔɔlɪ nyɛ ɔlʋn tii sʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ, ɛɛ kaapʋ tɔ yɛ Yesu ɪ gyɛ ɔmʋnɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ asa. Nɪɪ i kyinkyin Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ Damasiko kadɛ tɔ mʋ.
23 Nɪɪ ɪmʋ kamaa tɔ ɪ maa gyii nkɛ nkʋ mʋ Gyiwu abi ba ŋmina yɛ ba mɔɔ Sɔɔlɪ.
24 Amaa Sɔɔlɪ bɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ lɪɪ mʋ kɪmɔɔ mʋ sʋ lɪɪ fɛɛ ba sii ba tɛ bɛɛ kɪɪ kadɛ mʋ nwusunɔ mʋ sʋ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ kʋmaa kanan mʋ nɪɪ ba nyɛ mʋ mɔɔ.
25 Amaa Yesu abuupu ba taa mʋ waa kɪlantan tɔ kakyanbwɛ, baala mʋ taa mʋ bʋlɛ kɪbandɪyɛ ɔbɔ tɔ kpɪlɪgaa mʋ yii.

Sɔɔlɪ kpee Gyerusalem

26 Saŋa mʋ nɪɪ Sɔɔlɪ kpee Gyerusalem mʋ, o biti fɛɛ ɔ taa mʋ n-yɪɪ naa tii abɪɪlapʋ mʋ sʋ, amaa ba waa kufuu yɛ mʋ, lɪɪ fɛɛ ba man kɔɔlɛ mʋ gyii yɛ o tii Yesu abuupu mʋ sʋ.
27 Tʋtɔ nɪɪ Banabasi taa mʋ kpee asunpu mʋ asɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ kanan mʋ nɪɪ Sɔɔlɪ wu Ɔnyɪrɪpɛ mʋ Damasiko ɔkpa tɔ, yɛ kanan mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɔwɛ Sɔɔlɪ mʋ. Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ bamʋ kanan mʋ nɪɪ Sɔɔlɪ man waa kufuu, nɪɪ ɔ yɪlɛ tɔwɛ lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ Damasiko kadɛ tɔ.
28 Ɩmʋ sʋ Sɔɔlɪ kyɪna bamʋ asɛ Gyerusalem yɛgɛ ɔ sʋ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ kɪtɪɪ tɔ ɛɛ tɔwɛ yɛgɛ ɔ man sʋ kufuu.
29 Nɪɪ Sɔɔlɪ maa Giriki abi mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ Gyiwu katɔwɛ mʋ, ba gyii abaa ɪmɔɔrɛ, amaa yɛgɛ ba biti mʋ kɪmɔɔ ɔkpa.
30 Saŋa mʋ nɪɪ mʋ tɔɔmaa ana ba bɪɪ kanɪn mʋ, ba taa mʋ kpee Kasariya kadɛ tɔ, nɪɪ ɔ naa kyaga sʋ kpee mʋ kadɛ tɔ Tasusi.
31 Ɩmʋ sʋ Krisito abi kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nɪɪ ɪ bʋ Gyudeya yɛ Galile yɛ Samariya kpini ba nyɛ kayɪɪ yuuli. Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ waa bamʋ aniya tɔ, nɪɪ ba nyɛ akyɔ bɛɛ kpan bamʋ n-yɪɪ, yɛgɛ ba sɪlɛ Ɔnyɪrɪpɛ.

Pita waa asɪnkaala Lida yɛ Gyopa

32 Nɪɪ Pita kʋsʋ ɔ naa ɔ naa ɪsʋwʋlɛ mʋ sʋ, nɪɪ ɔ naa bɔɔ akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ Lida mʋ sʋ.
33 Tʋtɔ nɪɪ ɔ naa wu ɔnyɪn mʋ nɪɪ mʋ n-yɪɪ i wu, nɪɪ ɔ dɛ nsu nburuwa nɪɪ bɛ tɪɪ mʋ yɛ Aneyasi.
34 Nɪɪ Pita tɔwɛ mʋ yɛ, "Aneyasi, kʋsʋ taa fʋ kalan, Yesu Krisito kyɛ fʋ." Opula tɔ nɪɪ ɔ kʋsʋ.
35 Ɩmʋ sʋ asa mʋ nɪɪ ba bʋ Lida yɛ Saron mʋ kpini ba maa wu kanɪn mʋ, nɪɪ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ biliŋi ba Ɔnyɪrɪpɛ asɛ.
36 Nɪɪ Gyopa kadɛ tɔ ɔkyɪɪ kɔɔlɛ-gyipu kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Tabita. Tabita ɪmʋ Giriki katɔwɛ ɪ gyɛ yɛ Dokasi. Dokasi maŋa ɪ waa adanbɪrasa yɛgɛ ɛɛ kyɛ atiripu tɔ saŋa kʋmaa.
37 Kanɪn saŋa maa mʋ kɪlɔ kɪ daa ɔkyɪɪ mʋ, nɪɪ o wu. Nɪɪ ba gyee mʋ kubuni naa dɪɪla abansʋrʋ obu to.
38 Lida kadɛ kɪ man bʋ kata yɛ Gyopa kadɛ. Ɩmʋ sʋ Yesu abuupu mʋ ba maa nu fɛɛ Pita bʋ Lida mʋ, nɪɪ ba sun anyɪn anyɔ Pita asɛ naa tɔwɛ mʋ yɛ, "Waa bilen kɛ fʋ ba anɛ asɛ."

39 Ɪmʋ sʋ Pita maa bamʋ nɪɪ ba
sun mʋ asɛ mʋ, ba bwii kpee Gyopa.
Nɪɪ ba taa Pita kpee abansʋrʋ obu
mʋ tɔ, ntɪn mʋ nɪɪ obuni mʋ dɛ mʋ.
Nɪɪ akulapu-kyɪɪ mʋ nɪɪ ba bʋ obu
mʋ tɔ mʋ kpini, ba kyaabɔɔ Pita bɛ
sawʋ yɛgɛ ba sʋ atɔ bunsa mʋ nɪɪ
Dokasi baata sa bamʋ saŋa mʋ nɪɪ ɔ
tɛ nkpa tɔ mʋ bɛɛ kaapʋ Pita.
40 Amaa nɪɪ Pita tɔwɛ bamʋ nɪɪ ba
bʋ obu mʋ tɔ kpini yɛ, ba lɪɪ kewu.
Nɪɪ Pita muŋa mʋ ayaa muuli sʋ
kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, nɪɪ o biliŋi mu
ansi kaapʋ obuni mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Tabita, kʋsʋ." Nɪɪ o bugi mʋ ansi
wu Pita, nɪɪ ɔ kʋsʋ kyɪna.
41 Nɪɪ Pita kɪtaa mʋ kɪbaa tɔ kʋsaa
mʋ yɪlɛ. Tʋtɔ nɪɪ ɔ tɪɪ akɔɔlɛ-gyipu
yɛ akulapu-kyɪɪ mʋ taa ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ
o kyiŋi mʋ sa bamʋ.
42 Falɛ asɪn nɪmʋ ɪ yaasɛ loo Gy-
opa kadɛ tɔ kpini. Nɪɪ asa gaalaagaa
ba kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mʋ gyii.
43 Nɪɪ Pita kyɪna Gyopa kadɛ tɔ,
ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ Simon nɪɪ ɔ
gyɛ gbansaba mʋ asɛ nkɛ nnyɔ kʋ.

10

Ɪbwaarɛ kabɔɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ Koneliyo

1 Ɔbɪlɪsa kʋ bʋ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ
yɛ Koneliyo. Nɪɪ ɔ tɛ Kasariya kadɛ
tɔ. Ɔ kyɪna ɔ gyɛ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa
sa Roma anaakɔpʋ kʋbʋ mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ kɪmʋ yɛ Itali abi kʋbʋ mʋ.
2 Maa mʋ kʋʋpʋ ana ba taa bamʋ
n-yɪɪ sa Ɪbwaarɛ nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ.
Ɔ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɛɛ atiripu
atɔ nɪɪ ɔ bɪla ɔ sʋ saŋa sa kab-
waarɛ-kʋlɛ.
3 Kanyɪn nɪmʋ nyɛ kɪlɛɛkaapʋ
kakɛ kʋ kakyʋwapɛ ɪ waa fɛɛ kerefi
asa saŋa tɔ. O wu Ɪbwaarɛ kabɔɔ
maa ba mʋ asɛ nɪɪ ɔ tɪɪ mʋ yɛ,
"Koneliyo!"
4 Nɪɪ ɔ kɪɪ mʋ yɛ kufuu nɪɪ ɔ taasɛ
mʋ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ mɪnɛ nɪn?" Nɪɪ
kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, "Ɪbwaarɛ
ansi i gyii fʋ kakɛɛ yɛ fʋ kab-
waarɛ-kʋlɛ mʋ sʋ, nɪɪ ee biti o kyula
fʋ.
5 Nbɪɪnbɪɪ, sun asa kʋ kpee Gyopa
ba naa tɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛ tɪɪ mʋ yɛ
Simon Pita mʋ ba.
6 Ɔ bʋ Simon mʋ nɪɪ ɔ gyɛ gbans-
aba mʋ ayɛ nɪn, nɪɪ kɪ bʋ kɪ maa ɔpʋ
mʋ."
7 Saŋa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ
ɪ kyʋn mʋ, nɪɪ Koneliyo tɪɪ mʋ
ayaafɔlɛ anyɔ yɛ mʋ anaakɔpʋ mʋ
tɔ ɔkʋlʋn mʋ nɪɪ ɛɛ waa kʋtɔ kʋmaa
ɛɛ sa mʋ, nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ sa
Ɪbwaarɛ mʋ.
8 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nɪɪ o wu nɪɪ o sun bamʋ Gyopa.

Pita wu ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ

9 Lɪɪkaakɛ mʋ Koneliyo nbɔɔ ba
maa tiri Gyopa mʋ Pita mɔɔ dii
kpee abansʋrʋ* sʋsʋ ɔ naa kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ kakyʋwapɛ maŋa.
10 Akʋn a kɪtaa mʋ, nɪɪ ee biti
kʋtɔ kʋ o gyii. Saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ
waa agyitɔ mʋ, nɪɪ ɔ nyɛ ansi sʋ
kɪlɛɛkaapʋ.
11 O wu sʋsʋ maa bugi nɪɪ o wu
kʋtɔ kʋ, maa lɪɪ sʋsʋ fɛɛ kɪtaa lala
kɪɪ kpɪlɪgɛ kɪɪ ba kasɛ. Kɪ maa kɪmʋ
anobi ana.
12 Kɪtaa mʋ sʋ mʋ, o wu
atɔbwaaya kʋmaa yɛ nbwiibi yɛ
atɔbwaaya mʋ nɪɪ bɛɛ kpɪɪ ɪtɔ sʋ
kpini.
13 Nɪɪ o nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ mʋ
yɛ, "Pita! Kʋsʋ mɔɔ kɛ fu gyii."
14 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ ayee,
n man pɪɪta gyii falɛ ineesi atɔ abɛɛ
ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ anɛ Gyiwu abi ikisii."
15 Nɪɪ ɔbʋlɛ mʋ bɪla tɔwɛ mʋ yɛ,
"Man bɪla tɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
lɔŋɔ kɪmʋ mʋ, yɛ ineesi kʋtɔ."
16 Ɪnɪmʋ ɪ waa kanɪn ɪlɪɪ ɪsa, nɪɪ
ɪ taa kɪtaa mʋ yɛ atɔ mʋ bwii kyʋn
sʋsʋ.
17 Saŋa mʋ nɪɪ Pita san ɛɛ fɛ ɪmʋ
nfɛɛrɛ mʋ, nɪɪ asa mʋ nɪɪ Koneliyo
sun mʋ ba bɪɪ Simon kɪkpaara mʋ,
nɪɪ ba ba yɪlɛ kɪmʋ kewusunɔ.
18 Nɪɪ ba tɪɪ ɔkʋ taasɛ mʋ yɛ,
"Ɔnyɪn kʋ bʋ nfɪɪ nɪɪ bɛ tɪɪ mʋ yɛ
Simon Pita?"
19 Saŋa mʋ nɪɪ Pita san ɛɛ
fɛ mʋ kɪlɛɛkaapʋ mʋ nfɛɛrɛ mʋ,

* **10:9 10:9** Saŋa mʋ dɪdaa mʋ, falɛ nɪɪ Gyiwu abi bamʋ abansʋrʋ duu.

nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu tɔwɛ mʋ yɛ, “Anyɪn asa akʋ bee biti fʋ.
20 Ɪmʋ sʋ kpɪlɪgɛ kpee bamʋ asɛ, man kan kina katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ faa bamʋ fen biti fan kpee, lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ sun bamʋ fʋ asɛ.”
21 Nɪɪ Pita kpɪlɪgɛ ba kasɛ tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ anyɪn mʋ yɛ, “Mɛ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ fen biti mʋ. Mɪnɛ ɪ waa?”
22 Nɪɪ anyɪn mʋ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ “Anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Koneliyo mʋ i sun anɛ. Ɔ gyɛ ɔsa mʋ nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɔ sɪlɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ Gyiwu abi kpini bɛ sa mʋ bɛɛrɛɛ. Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ ɪ tɔwɛ mʋ yɛ ɔ tɪɪ fʋ ba mʋ kɪkpaara sʋ, kɛ o nu kʋtɔ mʋ nɪɪ fʋ sʋ sa mʋ.”
23 Nɪɪ Pita taa anyɪn mʋ loo kɪkpaara mʋ sʋ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ bamʋ, kɪtaa bamʋ kɪfɔ.

Pita maa Koneliyo

Lɪɪkaakɛ mʋ, nɪɪ Pita maa Yesu abɪɪlapʋ akʋ mʋ nɪɪ ba lɪɪ Gyopa mʋ ba buu bamʋ.
24 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ nɪɪ ba fʋʋ Kasariya. Yɛgɛ Koneliyo maa mʋ kʋʋpʋ ana yɛ mʋ kyɛmɪnɛ ana ba sarɛ bee gyoo mʋ.
25 Pita maa biti o loo kɪkpaara mʋ sʋ mʋ, nɪɪ Koneliyo gyaŋa mʋ, nɪɪ o muŋa o sun mʋ.
26 Amaa Pita kɪtaa mʋ kɪbaa tɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ “Kʋsʋ yɪlɛ! Ngbaa mɛ n dan n gyɛ nyɪmɪsa nɪn fɛɛ fʋ falɛ!”
27 Saŋa mʋ nɪɪ maa Pita bɛɛ waa kiligyima bee loo kɪkpaara mʋ sʋ mʋ, ɔ naa tu asa ba maa sarɛ ba tɛ.
28 Nɪɪ Pita tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan dan fen nyi fɛɛ naafɔɔ ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ Gyiwu nyɪmɪsa maa bʋga ɔmʋ nɪɪ o mee sun Ɪbwaarɛ abɛɛ ɔ bɔɔ mʋ sʋ. Amaa Ɪbwaarɛ kaapʋ mɛ fɛɛ n man tɔwɛ ɔkʋ yɛ ɔ man du kyɪrɛkyɪrɛ.
29 Ɪmʋ sʋ fan maa sun tɪɪ mɛ mʋ n man kina, kanɪn sʋ fan tɔwɛ mɛ kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ fan tɪɪ mɛ.”
30 Nɪɪ Koneliyo lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ndaga nkɛ nna nɪmʋ n maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ kerefi asa kakyʋwapɛ saŋa mʋ. Opula tɔ nɪɪ n wu ɔnyɪn kʋ maa bun kaalɛ fufuli ba yɪlɛ mi ansi tɔ.”
31 Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Koneliyo Ɪbwaarɛ nu fʋ kabwaarɛ-kʋlɛ, nɪɪ o wu fʋ kakɛɛ mʋ nɪɪ fɪɪ kɛɛ atiripu mʋ.
32 Ɪmʋ sʋ sun asa kpee Gyopa kɛ ba naa tɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Simon Pita mʋ, nɪɪ ɔ gyɛ ɔfɔ ɔ bʋ Simon mʋ nɪɪ ɔ gyɛ gbansaba nɪɪ mʋ kɪkpaara bʋ mata ɔpʋ mʋ.
33 Ɪmʋ sʋ nɪɪ n sun tɪɪ fʋ bilen, nɪɪ ɪ bʋrɔn fɛɛ fʋ maa ba. Nbɪɪnbɪɪ an gyaŋɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ an nu fʋ asɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ taa sa fʋ yɛ fʋ ba tɔwɛ anɛ mʋ.”

Pita abwaarɛsɪn katɔwɛ

34 Nɪɪ Pita tɔwɛ yɛ, “Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n bɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ kesintin Ɪbwaarɛ mɛɛ kɪɪ nyɪmɪsa ansi tɔ pɔyɪ nɪɪ ɛɛ waa kʋtɔ kʋ.
35 Ɪbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ ndɛndɛmandɛ ɔ sɪlɛ mʋ, nɪɪ ɛɛ waa ɪmʋ nɪɪ ɪ dagaa mʋ.
36 Fanɛ gbaa-gbaa fan nu asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bɪya Gyiwu abi nɪɪ ɔ bɔla Yesu Krisito mʋ nɪɪ ɔ gyɛ dulinyaa tɔ atɔ kpini Ɔnyɪrɪpɛ sʋ taa kayɪɪ yuuli asɪn danbɪrasa sa bamʋ.
37 Nɪɪ fan nyi asɪn kparɛ mʋ nɪɪ ɪ waa Gyiwu ɔsʋwʋlɛ sʋ nɪɪ i piili lɪɪ Galile mʋ. Ɪ waa saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn tɔwɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee asɪn mʋ kamaa.
38 Fan nu Yesu Kanasareti-nyɪn mʋ asɪn, kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʋ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ yɛ ɔlʋn bɔla mʋ tɔ mʋ. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tii mʋ sʋ, nɪɪ katɪn kʋmaa mʋ nɪɪ o kpee mʋ ɛɛ waa adanbɪrasa yɛgɛ ɛɛ kyɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ Sɪtaanɛ bʋ mʋ tɔ.
39 “Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa Gyerusalem yɛ Ɪsɪrayɪ kpini-kpini mʋ, anɛ asunpu nɪmʋ an gyɛ ɪmʋ kesintin agyipu. Ba da mʋ oyu laasa sʋ mɔɔ mʋ.
40 Amaa nkɛ nsa kamaa tɔ mʋ Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ.
41 Man gyɛ ɔkʋmaa nɪmʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ amɔɔ anɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ yɛ an baa an gyɛ mʋ kesintin agyipu mʋ maa wu kyiŋi kamaa tɔ mʋ ana mʋ a bʋga gyii nɪɪ an nu.

42 Nɪɪ Yesu sa anɛ kɔnɔ yɛ a taa
tɔwɛ Abwaarɛsɪn mʋ sa Gyiwu kasɛ
sʋ asa kpini. Kɛ a lɛɛ kesintin mʋ
kaapʋ fɛɛ mʋ ɪ gyɛ asa kɪɪsa yɛ
alewupu kpini ɔtalɛpʋ.
43 Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ kpini ba
tɔwɛ mʋ asɪn mʋ kaapʋ tɔ yɛ
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ,
lɪɪ mʋ kɪtɪɪ tɔ sʋ mʋ Ɪbwaarɛ ii biti
ɔ taa mu alibi kɛɛ mʋ.”

Bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi gbaa ba nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ

44 Pita maa san ɛɛ tɔwɛ mʋ,
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ba loo bamʋ
nɪɪ bee nu asɪn mʋ kpini tɔ.
45 I kyinkyin Gyiwu akɔɔlɛ-gyipu
mʋ nɪɪ ba buu Pita lɪɪ Gyopa ba
mʋ gaa, fɛɛ Ɪbwaarɛ maa taa mʋ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sa bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi.
46 Lɪɪ fɛɛ ba nu ba maa tɔwɛ ntɔwɛ
pʋpwɛ yɛgɛ bɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ. Nɪɪ
Pita taasɛ yɛ,
47 “Ba maa nyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an
nyɛ falɛ mʋ, ɔkʋ ɪ taalɛ tii ɔkpa
fɛɛ ba man gyee bamʋ Ɪbwaarɛ
kekyugyee?”
48 Nɪɪ Pita sa kɔnɔ yɛ ba gyee
bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee lɪɪ Yesu
Krisito kɪtɪɪ tɔ. Nɪɪ ba kʋlɛ Pita yɛ
ɔ kyɪna bamʋ asɛ nkɛ nyɔ nkʋ.

11

Pita Lɛɛ asɪn Kaapʋ Krisito asunpu bambam mʋ

1 Krisito asunpu mʋ yɛ
akɔɔlɛ-gyipu mʋ mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyudeya mʋ kpini ba nu yɛ bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa
ba kɔɔlɛ abwaarɛsɪn mʋ.
2 Ɪmʋ sʋ saŋa mʋ nɪɪ Pita bwii
kpee Gyerusalem mʋ, akɔɔlɛ-gyipu
mʋ nɪɪ ba yɪlɛ tɔ sa iduu kɪtɪn mʋ
3 ba tɔwɛ mʋ yɛ, “Fu loo bamʋ nɪɪ
ba man tɪn iduu mʋ akpaara sʋ nɪɪ
faa bamʋ fan bʋga gyii.”
4 Nɪɪ Pita lɛɛ kasɛ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nɪɪ kɪ waa kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn sa
bamʋ tɔwɛ yɛ,
5 “Kakaakʋ n bʋ Gyopa kadɛ tɔ n
kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ. Nɪɪ n nyɛ ansi
sʋ kɪlɛɛkaapʋ wu sʋsʋ maa bugi.
Nɪɪ n wu kʋtɔ kʋ maa lɪɪ sʋsʋ fɛɛ
kɪtaa lʋʋsa kɪlala, nɪɪ ba sʋ kɪmʋ
anobi ana mʋ tɔ ba kasɛ katɪn mʋ
nɪɪ n bʋ.
6 N maa kɪɪ kɪmʋ tɔ mʋ, n wu
atɔbwaaya yɛ nbwiibi yɛ atɔbwaaya
mʋ nɪɪ bɛ kpɪɪ ɪtɔ sʋ.
7 Tʋtɔ nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ
mɛ yɛ, ‘Pita kʋsʋ mɔɔ kɛ fu gyii.’
8 “Nɪɪ n lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ
ayee, falɛ ineesi atɔ abɛɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ
gyɛ anɛ Gyiwu abi ii kisi ɪ man pɪɪta
loo mɛ kɔnɔ tɔ.’
9 “Nɪɪ ɔbʋlɛ maŋa bɪla tɔwɛ mɛ yɛ
man bɪla tɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
lɔŋɔ kɪmʋ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ yɛ ineesi
kʋtɔ.
10 Ɪnɪmʋ ɪ waa kanɪn ɪlɪɪ ɪsa, nɪɪ
ɪ taa kɪtaa mʋ yɛ atɔ mʋ bwii kyʋn
sʋsʋ.
11 “Saŋa maŋa tɔ anyɪn asa mʋ nɪɪ
ba sun bamʋ lɪɪ Kasariya ba ba mɛ
asɛ mʋ, ba ba yɪlɛ kɪkpaara mʋ nɪɪ
n bʋ kɪmʋ sʋ mʋ.
12 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
tɔwɛ mɛ yɛ man kan gyii ɪmɔɔrɛ, faa
bamʋ fan kpee. Akɔɔlɛ-gyipu asiye
anɪmʋ mʋ nɪɪ ba lɪɪ Gyopa mʋ i sun
mɛ kpee naa loo, ɔnyɪn mʋ kɪkpaara
sʋ.
13 Ɔ tɔwɛ anɛ kanan mʋ nɪɪ o wu
Ɪbwaarɛ kabɔɔ maa ba yɪlɛ mu obu
to, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, ‘Sun asa akʋ
kpee Gyopa ba naa tɪɪ Simon mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Pita mʋ.
14 Ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ kanan mʋ nɪɪ
faa fʋ kɪkpaara sʋ abi kpini fan nyɛ
kamɔlɪgɛ.’
15 “N maa piili n tɔwɛ bamʋ ab-
waarɛsɪn mʋ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
ba bamʋ tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ o loo
anɛ tɔ npiili asɛ mʋ.
16 Tʋtɔ nɪɪ n nyiŋi asɪn mʋ nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu wʋla tɔwɛ yɛ, ‘Gyɔn
taa nkyu nɪn gyee asa Ɪbwaarɛ
kekyugyee. Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ,
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa mʋ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ gyee fanɛ.’
17 Ɪmʋ sʋ fɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa bamʋ
kakɛɛ kʋlʋn mʋ nɪɪ ɔ sa anɛ saŋa
mʋ nɪɪ an kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii

mʋ, mɛ ɪ gyɛ anɪmʋ kɛ n taalɛ tii
Ɩbwaarɛ ɔkpa?”
18 Krisito abuupu mʋ maa nu
kanɪn mʋ, ba man bɪla taalɛ tɔwɛ
sɛhn, nɪɪ ba yɪn Ɩbwaarɛ. Nɪɪ ba
tɔwɛ yɛ Ɩbwaarɛ sa bamʋ nɪɪ ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa ɔkpa
fɛɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa kɛ ba nyɛ
nkpa.

Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Antiyoki, Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ

19 Saŋa mʋ nɪɪ ba twɪɪ abuu mɔɔ
Sitefen mʋ, kanyanla kɪ ba Yesu
akɔɔlɛ-gyipu mʋ sʋ, nɪɪ akʋ ba yaasɛ
tɔ loo Fonesiya yɛ Sipuru yɛ Antiyoki
kasɛ sʋ yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ Yesu asɪn mʋ
bɛɛ sa Gyiwu abi nkʋn.
20 Yesu akɔɔlɛ-gyipu akʋ mʋ nɪɪ
ba lɪɪ Sipuru yɛ Siren ba Antiyoki
mʋ, ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu
Krisito sʋ sa Giriki abi gbaa.
21 Ɔnyɪrɪpɛ kɪbaa kɪmaa gyan
bamʋ sʋ sʋ mʋ, asa damantɛ ba
kɔɔlɛ mʋ gyii nɪɪ ba be buu Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ.
22 Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem mʋ ba maa nu kanɪn
asɪn nɪmʋ mʋ, nɪɪ ba sun Banabasi
kpee Antiyoki.
23 Maa naa fʋʋ tʋtɔ mʋ, nɪɪ ɔ wu
kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bwaala bamʋ
mʋ, mu ansi i gyii nɪɪ ɔ waa bamʋ
aniya tɔ yɛ ba nyɛ kɔkɔlɔ kʋlʋn
Ɔnyɪrɪpɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ.
24 Banabasi kyɪna ɔ gyɛ nyɪmɪsa
danbɪrasa nɪɪ ɔ sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪkyɔ
nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ bɔla mʋ tɔ
lɪɪ kanɪn sʋ asa damantɛ ba ba kɔɔlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʋ gyii.
25 Tʋtɔ nɪɪ Banabasi kpee Tasusi
kadɛ tɔ ɔ naa biti Sɔɔlɪ.
26 Maa naa wu mʋ mʋ, ɔ bwi-
iyaa mʋ ba Antiyoki. Nɪɪ maa mʋ
kpini ba sii Yesu abɪɪlapʋ mʋ asɛ
kesu laalaamuu yɛgɛ bɛ kaapʋ asa
damantɛ. Antiyoki tʋtɔ nɪɪ ba piili
kasɛ bɛɛ tɪɪ Yesu abɪɪlapʋ mʋ yɛ
Krisito abi.
27 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ akʋ ba lɪɪ
Gyerusalem kpee Antiyoki.
28 Bamʋ tɔ ɔkʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ
Agabu mʋ, kʋsʋ yɪlɛ lɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʋn tɔ sʋ tɔwɛ yɪla yɛ,
akʋn lala a biti a tɛ Roma Ɩsʋwʋlɛ
kpini sʋ. (Kanɪn saŋa maŋa mʋ nɪɪ
Kuludi gyɛ Roma Owura lala mʋ.)
29 Kanɪn sʋ Yesu abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ
ba bʋ Antiyoki mʋ, ba taa nfɛɛrɛ fɛɛ
ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ taa kɪkyɛtɔ mʋ nɪɪ
ɛɛ taalɛ nyɛ, kɛ ba taa naa sa Yesu
abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya mʋ.
30 Nɪɪ ba taa bamʋ nkyɛtɔ mʋ sa
Banabasi maa Sɔɔlɪ yɛ ba taa naa sa
Krisito abɪɪlapʋ abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem mʋ.

12

Ba nyanla Krisito abi kʋbʋ

1 Saŋa maŋa tɔ nɪɪ Owura Herodi
yɛgɛ nɪɪ ba naa kɪtaa Krisito
abɪɪlapʋ akʋ, nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ nyanla
bamʋ.
2 Ɔ yɛgɛ nɪɪ ba tɪn Gyɔn mʋ-daa
Gyemisi kumu.
3 Maa wu fɛɛ ɪmʋ nɪɪ ɔ waa mʋ
maa pɪrɛ Gyiwu abi mʋ, ɔ kyaga sʋ
naa kɪtaa Pita gbaa. Ɩnɪmʋ kpini ɪ
waa saŋa mʋ nɪɪ bee gyii Kesu kɔnɔ
kɔlɔŋɔ bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man sʋ
kɪfɛ tinsa mʋ.
4 Maa kɪtaa mʋ mʋ, ɔ taa mʋ tii
obu nɪɪ ɔ taa mʋ naa waa anaakɔpʋ
mʋ nɪɪ ba yɪlɛ ana ntun nna mʋ
abaa tɔ yɛ bɛ kɪɪ obu tiisa mʋ sʋ.
Herodi waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ, nɪɪ ba
kan gyii Kanyaŋɛ nbunɔ Kesu kɔnɔ
kɔlɔŋɔ kyʋn lʋwɛ mʋ, ee biti ɔ lɛɛ
Pita ifuli kɛ ba gyii mʋ asɪn.
5 Ɩmʋ sʋ Pita san ɔ tii obu, amaa
Krisito abi kʋbʋ mʋ ba payɪ kinsi
bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ bɛ sa mʋ.

Ɩbwaarɛ kabɔɔ ba lɛɛ Pita lɪɪ obu tiisa mʋ tɔ

6 Ɩmʋ kagyanbwɛ pɔyɪ kayɪ kɪ
kɛ, kɛ Owura Herodi lɛɛ mʋ ɔ be
gyii mʋ asɪn mʋ, ba da mʋ ɪgbɛɛ
yɛgɛ ɔ dɛ anaakɔpʋ anyɔ nsana
yɛgɛ anaakɔpʋ akʋ ba bɪla ba yɪlɛ
kebunɔ.
7 Opula maŋa tɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ
kabɔɔ ba obu tiisa mʋ tɔ nɪɪ ɪ ŋmaŋɛ
tɔ, nɪɪ ɔ da Pita kyiŋi, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ

yɛ, “Kʋsʋ yılɛ bilen.” Nıı agbeeleebi
mʋ nıı ba taa da mʋ ıgbɛɛ mʋ ı saŋɛ
ı lıı tıyɛ.
8 Nıı kabɔɔ mʋ tɔwɛ mʋ yɛ, “Bun
fʋ atɔ kɛ fʋ waa asıbıta, kɛ fu bun
fʋ balımaasʋ kɛ fʋ buu mɛ.”
9 Nıı Pita buu kabɔɔ mʋ lıı abu
tiisa mʋ tɔ, amaa Pita man nyi fɛɛ
kʋtɔ mʋ nıı kabɔɔ mʋ ı waa mʋ gyɛ
kesintin. Ɩ waa mʋ nın fɛɛ ı gyɛ ansi
sʋ kılɛɛkaapʋ nın.
10 Ba kyʋn nbunɔ akıısʋpʋ
gyankpaasa kınyɔsapʋ mʋ sʋ naa
fʋʋ kebunɔ mʋ nıı ba taa abılıtɔ
waa mʋ, nıı lıı kımʋ tɔ taa kpee
kadɛ mʋ tɔ mʋ. Ba maa fʋʋ tʋtɔ
mʋ nıı kebunɔ mʋ gbaa-gbaa tigi
nıı ba lıı. Ba maa natɛ ɔkpa mʋ sʋ
kpee ansi tɔ gbɛrɛɛ mʋ, nıı Ɩbwaarɛ
kabɔɔ mʋ kı nyaa mu ansi sʋ.
11 Tʋtɔ nıı ı ŋmaŋɛ Pita sʋ nıı
ɔ tɔwɛ yɛ, “Ɩ gyɛ kesintin nın fɛɛ
Ɩbwaarɛ sun mʋ kabɔɔ yɛ ɔ ba
kɔɔlɛ mɛ lıı Owura Herodi abaa tɔ
yɛ kanan mʋ nıı Gyiwu abi ba da
ŋmina yɛ ba waa mɛ mʋ.”
12 Maa fɛ ınımʋ kpini nfɛɛrɛ mʋ
o kpee Maki Gyɔn mu-nyi Mɛɛrı
kıkpaara sʋ, opula mʋ nıı asa
kʋkyɔ, ba gyaŋɛ bɛɛ kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ mʋ.
13 Nıı Pita da kewusunɔ ɔpʋnʋ, nıı
kibite mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Roda mʋ
ba suŋa kıı ɔmʋ nıı ɛɛ daa.
14 Kebite mʋ maa bıı yɛ ı gyɛ Pita
ɔbʋlɛ mʋ, ı maa waa mʋ ɔkɔn gaa sʋ
o man tigi ɔpʋnʋ mʋ. Nıı ɔ sılɛ naa
tɔwɛ bamʋ yɛ Pita ı yılɛ kewusunɔ.
15 Roda maa tɔwɛ kanın mʋ, nıı ba
taasɛ mʋ yɛ, “Fıı lɔ ıbʋn nın?” Maa
dan san ɔ yılɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ yɛ ı gyɛ
kesintin mʋ, nıı ba yɛ, “Falɛ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ kıı Pita sʋ
nın.”
16 Amaa Pita dan san ɔ yılɛ
kewusunɔ ɛɛ daa ɔpʋnʋ mʋ. Ba maa
tigi ɔpʋnʋ mʋ, ba wu Pita, nıı ı waa
bamʋ kıyan.
17 Nıı Pita nyɛɛ bamʋ kıbaa yɛ ba
bun bamʋ nnɔ sʋ. Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ
kanan mʋ nıı Ɔnyırıpɛ lɛɛ mʋ lıı
obu tiisa mʋ tɔ mʋ. Nıı ɔ yɛ, “Fan
naa tɔwɛ sa Gyɔn maa akɔɔlɛ-gyipu
mʋ nıı ba san mʋ, kʋtɔ mʋ nıı kı
waa.” Pita maa tɔwɛ lʋwɛ mʋ, nıı ɔ
lıı bamʋ asɛ kpee katınkʋ.
18 Imʋ nyenyenfuu mʋ, nfɛɛrɛ ı
kıtaa anaakɔpʋ mʋ, lıı fɛɛ ba man
nyi kʋtɔ mʋ nıı kı waa Pita.
19 Owura Herodi sa kɔnɔ yɛ ba naa
biti Pita ba. Amaa ba biti mʋ kpınɛ
nıı ba man wu mʋ. Imʋ sʋ Owura
mʋ taasɛ bamʋ kɔnɔ tɔ asın kpınɛ,
nıı ɔ sa kɔnɔ yɛ ba mɔɔ bamʋ kpini.
Nıı Owura Herodi lıı Gyudeya kpee
Kasariya naa kyına tʋtɔ gyii nkɛ
gbɛrɛɛ.

Herodi kelewu

20 Owura Herodi nyɛ agbʋ lıı Tayi
yɛ Sidon abi sʋ. Nıı ba waa kɔnɔ
kʋlʋn sun kpee Herodi asɛ. Ba bɔla
Owura Herodi kıyaafɔlɛ bılısa mʋ
nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Bilasitu mʋ sʋ, sun
ımata Herodi asɛ lıı fɛɛ mʋ ɔsʋwʋlɛ
sʋ nıı bɛɛ nyɛ bamʋ agyitɔ bɛɛ lıı.
21 Kakɛ mʋ nıı ba yıla maa fʋʋ mʋ,
Owura Herodi bun mʋ awura tɔ naa
kyına mʋ kuwura-gya sʋ, nıı ɔ lɛɛ
asın mʋ tɔwɛ sa bamʋ.
22 Nıı asa mʋ ba kuusi nıı
ba gyaabii mʋ yɛ, “Ɩnımʋ bırɛ ı
man gyɛ nyımısa ɔbʋlɛ nın, amaa
Ɩbwaarɛ kʋ ɔbʋlɛ nın.
23 Lıı fɛɛ Owura Herodi maa man
taa kanın bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ mʋ.
Opula maŋa tɔ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ
yɛgɛ nıı kılɔ kı da mʋ, nıı ɔtɔ tɔ
asʋnswɛɛ ba wɛ mʋ mɔɔ.
24 “Amaa abwaarɛsın mʋ ı dan
san ı kyaga sʋ ı yɛlıgɛ i tii sʋ i kpee
ansi tɔ.”
25 Saŋa mʋ nıı Banabasi maa Sɔɔlı
ba lʋwɛ bamʋ kusun mʋ, ba lıı
Gyerusalem bwii kpee Antiyoki, nıı
ba taa Gyɔn mʋ nıı ba bıla bɛɛ tıı
mʋ yɛ Maki mʋ tii bamʋ n-yıı sʋ.

13

Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ sun Banabasi maa Sɔɔlı

1 Kanın saŋa maŋa mʋ Krisito abi
kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Antiyoki mʋ,
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ yɛ akaapʋpʋ akʋ
ba bʋ tʋtɔ. Nıı bamʋ ı gyɛ Banabasi,
yɛ Simeyon mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ
Nigya, yɛ Lusiyu mʋ nıı ɔ lıı Siren,

yɛ Sɔɔlɪ maa Maniya mʋ nɪɪ ba bɪla
maa Herodi bʋga mʋ.
2 Ba maa kyaga sʋ bee sun
Ɪbwaarɛ nɪɪ bee ŋmina kɔnɔ mʋ,
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ba tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fan lɛɛ Banabasi maa
Sɔɔlɪ kɛ ba naa waa kusun mʋ nɪɪ
n tɪɪ bamʋ yɛ ba ba waa mʋ."
3 Nɪɪ ba bwii ŋmina kɔnɔ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ taa bamʋ abaa gyaga
bamʋ sʋ sa bamʋ ɔkpa.

Banabasi maa Sɔɔlɪ ba kpee Sipuru

4 Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ maŋa ɪ
kaapʋ bamʋ, nɪɪ ɔ gyankpaa bamʋ,
nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ kpee Selusiya, nɪɪ ba
bɔla nkyu sʋ kpee Sipuru kifintin sʋ.
5 Ba maa fʋʋ Salami mʋ ba
tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, nɪɪ Gyɔn
Maki gbaa kyɛ bamʋ tɔ.
6 Ɪmʋ kamaa ba natɛ kyaabɔɔ
kifintin mʋ sʋ kpini naa fʋʋ Pafosi.
Tʋtɔ nɪɪ ba tu Kagyiwu-nyɪn kʋ mu
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Baa-Yesu. Ɔ sʋ
nbwɪɪ libi ɛɛ waa adangana nɪɪ ɔ
waa mʋ n-yɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ.
7 Kifintin mʋ sʋ owura mʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ yɛ Segusi Polusi kyɪna ɔ gyɛ
Baa Yesu mʋ kyɛmɪnɛ nɪn. Owura
mʋ sʋ kanyaasɪn gaa. O sun tɪɪ
Banabasi maa Pɔɔlɪ, lɪɪ fɛɛ ee biti o
nu abwaarɛsɪn lɪɪ bamʋ asɛ.
8 Amaa nbwɪɪ libi wuya Baa-Yesu,
nɪɪ mʋ Giriki katɔwɛ tɔ ɪ gyɛ Elimasi
mʋ, mee biti fɛɛ owura mʋ o nu kɛ
ɔ kɔɔlɛ gyii.
9 Nɪɪ Sɔɔlɪ mʋ nɪɪ bɛ bɪla bɛɛ tɪɪ
mʋ Pɔɔlɪ, nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ bɔla mʋ tɔ mʋ, kɪɪ Elimasi kyiim
nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
10 "Fʋ gyɛ Sɪtaanɛ obii nɪn nɪɪ fʋ
gyɛ ɔdʋn sa kesintin kpini. Fʋ naa
alibi ɔkpa sʋ fɪɪ pɪna asa, nɪɪ fii biti
fu biliŋi Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʋ yɛ ɪ man
waa kesintin.
11 Kɪɪ, Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ kɪbaa fʋ
sʋ. Fii biti fu biliŋi gyaatanapʋ kɛ
fʋ man bɪla wu kyɔwɛ naa fʋʋ saŋa
kʋ." Opula maŋa tɔ nɪɪ ɪ waa mu
ansi sʋ kitentenbiri. Nɪɪ o sii ɛɛ
kyaabɔɔ ee biti ɔmʋ nɪɪ ɔ kɪtaa mʋ
kɪbaa tɔ kaapʋ mʋ ɔkpa.
12 Owura mʋ maa wu kʋtɔ mʋ nɪɪ
kɪ waa mʋ, yɛ abwaarɛsɪn kɪkaapʋ
mʋ, ɪ waa mʋ kɪyan nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʋ gyii.

Pɔɔlɪ maa Banabasi abwaarɛsɪn katɔwɛ Antiyoki kadɛ tɔ

13 Pɔɔlɪ maa mʋ kʋbʋ ba lɪɪ Pafosi
bɔla nkyu sʋ ba Pega kadɛ mʋ nɪɪ kɪ
bʋ Panfiliya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ. Tʋtɔ nɪɪ
ba maa Gyɔn Maki ba barɪgɛ abaa
nɪɪ Gyɔn bwii kpee Gyerusalem.
14 Amaa Banabasi maa Pɔɔlɪ ba
lɪɪ Pega kpee Antiyoki mʋ nɪɪ kɪ
bʋ Pisidiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ. Kakɛ
fʋʋtɛsa akɛ mʋ, ba kpee Gyiwu abi
kabwaarɛ kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa tɔ naa
kyɪna.
15 Asa mʋ ɔkʋ maa kalɛ lɪɪ Mosesi
nbara ɪwʋlɛ yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ
ɪwʋlɛ lʋwɛ mʋ, tʋtɔ alʋlʋnpʋ ba taa
tʋʋ Pɔɔlɪ maa Banabasi ansi tɔ yɛ,
"Anɛ bɪrɪsa ana, nɪɪ fan sʋ asɪn tɔwɛ
waa asa mʋ, fan tɔwɛ anɛ."
16 Nɪɪ Pɔɔlɪ kʋsʋ yɪlɛ nɪɪ ɔ kʋsaa
mʋ kɪbaa nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Gyiwu abi
yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan man gyɛ Gyiwu
abi, nɪɪ fen sun Ɪbwaarɛ mʋ, fan nu
mɛ asɛ.
17 Anɛ Gyiwu abi anɛ Ɪbwaarɛ mʋ,
lɛɛ anɛ naana ana nɪɪ ɔ sa bamʋ
kanyɛ saŋa mʋ nɪɪ ba bʋ Egyipiti
ɔsʋwʋlɛ sʋ, nɪɪ ɔ taa mʋ ɔlʋn lɛɛ
bamʋ lɪɪ ɔsʋwʋlɛ maŋa tɔ.
18 Nɪɪ Ɪbwaarɛ kɪɪ bamʋ sʋ nsu
adɪna saŋa mʋ nɪɪ ba bʋ ofuli sʋ mʋ.
19 Ɪsʋwʋlɛ isunɔ mʋ nɪɪ ɪ bʋ Kena
kasɛ sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ gya bamʋ lɪɪ
tʋtɔ, nɪɪ ɔ taa kasɛ mʋ sa Ɪsɪrayɪ abi
nɪɪ ki biliŋi bamʋ kapatɪyɛ.
20 Ɪmʋ kpini ɪ waa nsu alɪfa ana yɛ
adunuu.
"Kamaa mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ sa bamʋ
atalapʋ naa fʋʋ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Samuweli sʋ.
21 Nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi ba tɔwɛ Ɪbwaarɛ
yɛ ɔ lɛɛ owura sa bamʋ. Nɪɪ ɔ
lɛɛ Kiisi mu-bii Sɔɔlɪ mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ
Bengyamin kanaan tɔ, nɪɪ o gyii
kuwura nsu adɪna.
22 Ɪbwaarɛ maa kʋsaa Sɔɔlɪ mʋ,
nɪɪ ɔ taa Dawidi yii Ɪsɪrayɪ kuwura.

Nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛ, ‘N wʋ Dawidi. Gyeese mʋ-bii mʋ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ ki biti, nɪɪ mʋ ii biti ɔ waa mɛ kɔkɔlɔ biti.’
23 “Dawidi kanaan tɔ nɪɪ Gyiwʋ abi Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu mʋ lɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla da mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ mʋ.
24 Pɔyɪ Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu ɔ ba mʋ, Gyɔn wʋla gyankpaa ba tɔwɛ Gyiwʋ abi yɛ ba yɛgɛ alibi kɪwaa, kɛ ba nyɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee.
25 Saŋa mʋ nɪɪ Gyɔn ii biti ɔ lʋwɛ mʋ kusun mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ, ‘Fen nyi fɛɛ mɛ ɪ gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ? N man gyɛ mɛ ɪ gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ, mɛɛ mʋ ɔ bʋ mɛ kamaa ɛɛ ba. N man dagaa fɛɛ n saŋɛ mʋ asɪbɪta gbaa.’
26 “Mɛ tɔmaa ana Abraham anaana abi yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan man gyɛ Gyiwʋ abi nɪɪ fen sun Ɪbwaarɛ mʋ, anɛ sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa kamɔlɪgɛ asɪn mʋ.
27 Nɪɪ Gyerusalem abi yɛ bamʋ abɪlɪsa kpini ba man bɪɪ fɛɛ Yesu ɪ gyɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ. Yɛgɛ bee nʋ mʋ asɪn mʋ lɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ ɔwʋlɛ tɔ mʋ kakɛ fʋʋtɛsa kʋmaa, amaa ba man nʋ kasɛ. Ba bun mʋ kʋpwɛ nɪɪ ɪ yɛgɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ ba wʋla tɔwɛ yɪla mʋ ɪ ba tɔ.
28 Yɛgɛ ba man taalɛ wʋ mʋ alibi mʋ nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɔ dagaa lewʋ, nɪɪ ba yɛgɛ nɪɪ Ɔbɪlɪsa Paleti mɔɔ mʋ.
29 Ba maa waa ɪmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ ba wʋla kyʋrɔɔ yɪla lɪɪ mʋ sʋ lʋwɛ mʋ, ba kpɪlɪgaa mʋ lɪɪ oyʋ laasa mʋ sʋ naa waa kakyan tɔ.
30 Amaa Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewʋ tɔ ba nkpa tɔ.
31 Nɪɪ nkɛ gaalaagaa mʋ tɔ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ bamʋ nɪɪ maa bamʋ ba daa bɛɛ natɛ lɪɪ Galile bee kpee Gyerusalem mʋ. Bamʋ ɪ gyɛ mʋ kʋwʋ kyiŋi kesintin agyipʋ bɛɛ sa Gyiwʋ abi.
32 “Nɪɪ an tɔwɛ falɛ asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa anɛ naana ana mʋ sa fanɛ.
33 Kanɪn asɪn maŋa nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ ɪ ba tɔ sa anɛ, mʋ nɪɪ an gyɛ bamʋ-bii ana mʋ, kpalɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kyiŋi Yesu lɪɪ lewʋ tɔ sʋ. Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa Dawidi ɔlʋn nyɔsapʋ mʋ tɔ yɛ,

‘Ndaga n lɛɛ kaapʋ fɛɛ
fʋ ɪ gyɛ mi-bii.’

34 Kikyiŋi mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyiŋi Yesu lɪɪ kelewʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ gyɔɔ kakaakʋ kɪɪ mʋ, Ɪbwaarɛ tɔwɛ ɪmʋ asɪn gbaa yɛ,

‘N biti n waa fanɛ kusee sa fanɛ atɔ
kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n
da mɛ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ Dawidi
mʋ’.

35 Nɪɪ Dawidi tɔwɛ Ɪbwaarɛ yɛ,

‘Fʋ mɛɛ yɛgɛ kɛ fʋ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ
mʋ ɔ gyɔɔ nyita’.

36 “Asɪn nɪmʋ man gyɛ Dawidi asɪn, lɪɪ fɛɛ ɔ natɛ Ɪbwaarɛ kebiti sʋ, mʋ saŋa mʋ nɪɪ ɔ kyɪna, nɪɪ o wʋ, nɪɪ ba pʋla mʋ naa tii mʋ naana ana sʋ nɪɪ mʋ n-yɪɪ ɪ gyɔɔ.
37 Amaa Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyiŋi mʋ lɪɪ lewʋ tɔ mʋ bɪrɛ man gyɔɔ.
38 “Kanan sʋ mɛ bɪrɪsa ana Gyiwʋ abi, lɪɪ Yesu kɪtɪɪ tɔ sʋ nɪɪ an tɔwɛ alibi kɪtaa kɛɛ asɪn an sa fanɛ falɛ.
39 Nɪɪ ɔkʋ man bʋ tɔ ɔ taalɛ gyii lɪɪ Mosesi nbara mʋ kpini sʋ, amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Yesu gyii bɪrɛ, ee biti o gyii lɪɪ.
40 Ɪmʋ sʋ fan kɪɪ sʋ danbɪrasa kɛ asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ ba tɔwɛ yɪla mʋ, ɪ man ba fanɛ sʋ. Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ,
41 ‘Fanɛ ahin-sɪn wʋya ana,
ii biti ɪ waa fanɛ kɪyan fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ n biti n mɔɔ
fanɛ.
Lɪɪ fɛɛ fanɛ saŋa nɪmʋ tɔ n biti n
waa kʋtɔ kʋ
nɪɪ ɔkʋ kan ba tɔwɛ gbaa, fan
mɛɛ yɛ fan kɔɔlɛ mʋ gyii’.”
42 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba maa lɪɪ Gyiwʋ abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa tɔ mʋ, nɪɪ asa mʋ ba tɔwɛ bamʋ yɛ ba bɪla bwii ba kakɛ fʋʋtɛsa akɛ, kɛ ba ba tɔwɛ bamʋ asɪn nɪmʋ tii sʋ.
43 Saŋa mʋ nɪɪ asa mʋ ba lɪɪ ɔgyaŋɛkpa nɪɪ ba yaasɛ tɔ mʋ, Gyiwʋ abi mʋ gaalaagaa, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwʋ abi, nɪɪ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ ba Gyiwʋ abi kabwaarɛ-sunkpa tɔ mʋ, ba buu Pɔɔlɪ maa Banabasi. Nɪɪ ba waa asa mʋ ɔlʋn tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ ba kyɪna Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ tɔ.

44 Nɪɪ kakɛ fʋʋtɛsa pʋpwɛ mʋ maa
fʋʋ mʋ, kadɛ mʋ tɔ asa kɪbaafʋn mʋ
nɪɪ ba kpee mʋ ɪ kyɔ gaa nɪɪ ba naa
gyaŋɛ ba nu abwaarɛsɪn.
45 Amaa Gyiwu abɪlɪsa ba maa
wu asa damantɛ ba maa nu Ban-
abasi maa Pɔɔlɪ abwaarɛsɪn mʋ, ba
nyɛ bamʋ kayɪɪ basa yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ
nbusaa asɪn bee nyita asɪn mʋ nɪɪ
bɛɛ tɔwɛ mʋ.
46 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba yɪlɛ
kɪnyɪn tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ
Gyiwu abi nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ a maa
gyankpaa tɔwɛ abwaarɛsɪn sa pɔyɪ.
Amaa fan maa man kɔɔlɛ ɪmʋ gyii
nɪɪ fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ fɛɛ fan man
dagaa sa nkpa kakpaa mʋ, an biti a
taa asɪn mʋ naa sa bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi.
47 Ɪnɪmʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʋ
sa kɔnɔ tɔwɛ yɛ,
‘N taa fanɛ waa bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ fɪtɪla.
Kɛ fan taa kamɔlɪgɛ mʋ naa sa
asa dulinyaa katɪn kʋmaa’.
48 “Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ ba maa nu falɛ mʋ,
ɪ waa bamʋ ɔkɔn gaa, nɪɪ ba taa
bʋnyaa sa Ɪbwaarɛ asɪn mʋ. Nɪɪ
bamʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ bamʋ fɛɛ ba
ba nyɛ nkpa kakpaa mʋ ba kɔɔlɛ
gyii.”
49 Ɪmʋ sʋ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ ɪ yɛlɪgɛ
kanɪn ɔsʋwʋlɛ maŋa sʋ kpini.
50 Nɪɪ Gyiwu abi ba fun waa akyɪɪ
mʋ nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ nɪɪ ba sʋ
bɛɛrɛɛ, yɛ anyɪn mʋ nɪɪ ba gyɛ
Antiyoki kadɛ mʋ tɔ agyankpaapʋ.
Nɪɪ bamʋ kpini ba kʋsʋ yɪlɛ Pɔɔlɪ
maa Banabasi sʋ bɛɛ nyanla bamʋ,
nɪɪ ba gya bamʋ lɪɪ kanɪn ofuli
maŋa sʋ.
51 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi ba
kpɪkpaa bamʋ ayaa ɪsɛ, nɪɪ ba waa
bamʋ ahee. Nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ kpee
Ikoniyum kadɛ mʋ tɔ.
52 Yesu abɪɪlapʋ mʋ nɪɪ ba
bʋ Antiyoki tʋtɔ mʋ kpini ba
nyɛ kensi-gyii gaa. Nɪɪ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ bɔla bamʋ.

14

Pɔɔlɪ maa Banabasi ba waa asɪn kyinkyinsa Ikoniyum kadɛ tɔ

1 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ maa Ba-
nabasi ba wʋla bɛɛ waa mʋ, ba kpee
Ikoniyum Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ɔgyaŋɛkpa. Nɪɪ ba tɔwɛ abwaarɛsɪn
mʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ Gyiwu abi yɛ
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ
gaalaagaa ba kɔɔlɛ gyii.
2 Amaa Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba man
kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii mʋ, ba fun waa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ,
nyita bamʋ nfɛɛrɛ nɪɪ ba nyɛ nfɛɛrɛ
libi lɪɪ Pɔɔlɪ maa Banabasi sʋ.
3 Pɔɔlɪ maa Banabasi ba gyii nkɛ
gbɛrɛɛ tʋtɔ. Ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ bɛɛ
tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ kabwaala asɪn.
Nɪɪ ngbaa mʋ yɪlɛ bamʋ kamaa nɪɪ
ba waa asɪn kyinkyinsa yɛ ɪsɪnkaala.
4 Nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ kadɛ mʋ tɔ asa mʋ
ba barɪgɛ tɔ ntun nnyɔ, akʋ ba buu
Gyiwu abi nɪɪ akʋ mɔɔ ba buu Yesu
asunpu mʋ.
5 Saŋa maŋa mʋ, bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi mʋ akʋ yɛ Gyiwu abi,
taa tii bamʋ agyankpaapʋ sʋ mʋ ba
waa kɔnɔ kʋlʋn fɛɛ ba tɔɔrɔɔ bamʋ
kɛ ba tʋʋ bamʋ abuu mɔɔ.
6 Amaa Pɔɔlɪ maa Banabasi ba
maa bɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ mʋ, nɪɪ ba sɪlɛ
kpee Lisitira yɛ Debe ndɛ yɛ ndɛ-bii
mʋ nɪɪ ɪ bʋ Likoniya ɔsʋwʋlɛ sʋ
kpini.
7 Tʋtɔ nɪɪ ba kyaga sʋ tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʋ.

Boobi kʋ nyɛ alanfɪya

8 Ɔnyɪn kʋ tɛ Lisitira tʋtɔ nɪɪ ba
kʋʋgɛ mʋ ayaa yɛ abaa wusa wuya
ana, nɪɪ ɔ man natɛ kakaakʋ.
9 Ɔ tɛ tʋtɔ ee nu Pɔɔlɪ maa tɔwɛ.
Nɪɪ Pɔɔlɪ kɪɪ mʋ kyimm wu fɛɛ
ɔnyɪn mʋ sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ ɔ taalɛ
nyɛ alanfɪya.
10 Nɪɪ Pɔɔlɪ pʋntɛ yɛ, “Kʋsʋ yɪlɛ fʋ
ayaa sʋ.” Tʋtɔ nɪɪ ɔnyɪn mʋ fugi yɪlɛ
mʋ ayaa sʋ nɪɪ o piili ɔ naa.
11 Sakyɔ mʋ maa wu kʋtɔ mʋ nɪɪ
Pɔɔlɪ waa mʋ, ba kuusi Likoniya
katɔwɛ tɔ yɛ, “Anɛ ɪdakpa mʋ ba
biliŋi asa ba anɛ asɛ.”
12 Nɪɪ ba sa Banabasi kɪtɪɪ yɛ
Sewu, nɪɪ ba sa Pɔɔlɪ gbaa kɪtɪɪ yɛ

Hemesi lıı fɛɛ mʋ ı gyɛ asın mʋ ɔtɔwɛpʋ.
13 Nıı ɔdakpa Sewu oseepu obu yılɛ kadɛ mʋ ıkaa sʋ. Nıı kımʋ oseepu taa ınaa-nyın yɛ ntʋtʋlɛ ba kadɛ mʋ kewusunɔ, lıı fɛɛ maa sakyɔ mʋ bee biti ba waa kɔlɔŋɔ sa Krisito asunpu mʋ.
14 Amaa ba maa nu kanın mʋ, ba kıtaa bamʋ atɔ bunsa kyatɛ sılɛ loo sakyɔ mʋ tɔ, bee kuusi yɛ,
15 "Anyın, mınɛ nıı fɛn waa falɛ? Anɛ gbaa anɛ an gyɛ asa nın fɛɛ fanɛ falɛ. An sʋ asın danbırasa mʋ an bıya fanɛ nın. An tɔwɛ fanɛ yɛ fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı atɔ gyaga sʋ, kɛ fan bwii ba Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ tɛ nkpa kakpaa tɔ mʋ asɛ. Mʋ ı tʋʋ sʋsʋ yɛ kasɛ yɛ ɔpʋ yɛ atɔ mʋ nıı ı bʋ ımʋ kpini tɔ mʋ.
16 Dıdaa mʋ, Ɩbwaarɛ lɛɛ mu ansi yɛgɛ nıı dulinyaa tɔ asa kpini ba natɛ waa bamʋ gbaa-gbaa bamʋ nkɔlɔ biti.
17 Amaa Ɩbwaarɛ waa adanbırasa kaapʋ asa fɛɛ maa bʋ tɔ, fɛɛ maa sa bʋlayı nıı atɔ duusa a waa saŋa kyɛɛkyɛɛ tɔ. Nıı ɛɛ sa fanɛ agyitɔ kıkyɔ nıı ɛɛ yɛgɛ fanɛ ansi i gyii."
18 Halıı ba maa tɔwɛ ınımʋ kamaa gbaa mʋ, ı waa ɔlʋn pɔyı nıı ba taalɛ gya sakyɔ mʋ yɛ ba man waa kɔlɔŋɔ mʋ.
19 Tʋtɔ mʋ Gyiwu abi mʋ nıı ba lıı Antiyoki yɛ Ikoniyum mʋ ba ba tɔwɛ kyɛɛgɛ sakyɔ mʋ nfɛɛrɛ. Nıı ba tʋʋ Pɔɔlı abuu waa nfɛɛrɛ fɛɛ o wu nın, nıı ba kpıı mʋ lıı kadɛ mʋ tɔ.
20 Amaa saŋa mʋ nıı akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba ba kyaabɔɔ Pɔɔlı mʋ, ɔ kʋsʋ nıı o bwii kpee kadɛ mʋ tɔ. Ɩmʋ lııkaakɛ mʋ Pɔɔlı maa Banabasi ba lıı tʋtɔ kpee Debe.

Banabasi maa Pɔɔlı kibwii kpee Antiyoki, Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ

21 Nıı ba tɔwɛ asın danbırasa mʋ Debe kadɛ tɔ, nıı ı yɛgɛ asa kıkyɔ ba be buu Yesu. Nıı ba bwii kpee Lisitira yɛ Ikoniyum ndɛ yɛ Antiyoki mʋ nıı kı bʋ Pisidiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
22 Ba tɔwɛ waa Yesu abıılapʋ mʋ, waa bamʋ ɔlʋn tɔ fɛɛ ba yılɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, nıı ɔ bıla tɔwɛ yɛ, pɔyı kɛ ba nyɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʋ tɔ loo mʋ, ı dagaa ba maa gyii awʋrʋfɔ.
23 Krisito abi kʋbʋ kʋmaa tɔ mʋ, ba lɛɛ abılısa sa bamʋ. Nıı ba ŋmina kɔnɔ kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ taa bamʋ waa Ɔnyırıpɛ mʋ nıı ba kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ abaa tɔ.
24 Ɩmʋ kamaa tɔ mʋ, ba bɔla lıı Pisidiya ɔsʋwʋlɛ sʋ taa ba fʋʋ Panfiliya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
25 Nıı ba tɔwɛ asın danbırasa mʋ Pega kadɛ tɔ kyaga sʋ kpee Ataliya kadɛ tɔ.
26 Ba lıı Ataliya bɔla nkyu sʋ kpee Antiyoki mʋ nıı kı bʋ Siriya. Antiyoki tʋtɔ nıı Krisito abi kʋbʋ mʋ ba wʋla kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ taa bamʋ waa Ɩbwaarɛ kıbaa tɔ, fɛɛ ɔ bwaala bamʋ kɛ ba taalɛ waa kusun mʋ nıı ba waa lʋwɛ falɛ.
27 Saŋa mʋ nıı ba fʋʋ Antiyoki mʋ, ba tıı Krisito abi kʋbʋ mʋ ba sarɛ katın kʋlʋn. Nıı ba tɔwɛ bamʋ kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ waa, yɛ kanan mʋ nıı o bugi ɔkpa sa bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi, nıı ba kɔɔlɛ Yesu asın danbırasa mʋ gyii mʋ.
28 Nıı Pɔɔlı maa Banabasi ba kyına Yesu abıılapʋ mʋ asɛ kyɛɛrɛɛ.

15

Krisito akɔɔlɛ-gyipu yɛ Mosesi nbara mʋ kibuu

1 Amaa asa akʋ ba lıı Gyudeya ba Antiyoki, nıı ba ba bɛɛ kaapʋ akɔɔlɛ-gyipu mʋ yɛ, nıı ba kan man tin bamʋ iduu fɛɛ kanan mʋ nıı Mosesi nbara ı kaapʋ mʋ, ba mɛɛ yɛ ba nyɛ kamɔlıgɛ.
2 Nıı ınımʋ ı yɛgɛ nıı bııtɛ yɛ kamɔɔrɛ-gyii kı ba Pɔɔlı maa Banabasi yɛ asa mʋ nsana. Ɩmʋ sʋ ba lɛɛ Pɔɔlı maa Banabasi yɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ akʋ fɛɛ ba kpee Gyerusalem naa wu Krisito asunpu yɛ abılısa lıı kamɔɔrɛ-gyii mʋ sʋ.
3 Nıı Krisito abi kʋbʋ mʋ ba lɛɛ bamʋ ɔkpa. Ba maa kpee mʋ ba bɔla lıı Fonesiya yɛ Samariya. Yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ bamʋ kanan mʋ nıı bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ ba

kɔɔlɛ Krisito gyii mʋ. Nıı ı waa
akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ tʋtɔ mʋ
ɔkɔn.
4 Saŋa mʋ nıı ba fʋʋ Gyerusalem
mʋ, Krisito abi kʋbʋ yɛ Krisito
asunpu yɛ kʋbʋ mʋ bamʋ abılısa
mʋ ba waa bamʋ nsa-nsa. Nıı Pɔɔlı
maa Banabasi ba lɛɛ tɔwɛ bamʋ
kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı Ibwaarɛ bɔla
bamʋ sʋ waa mʋ.

5 Amaa Farasii kʋbʋ mʋ tɔ
akɔɔlɛ-gyipu mʋ akʋ ba kʋsʋ yılɛ
tɔ yɛ, "I dagaa fɛɛ bamʋ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi, nıı ba kɔɔlɛ Krisito
gyii mʋ, ba maa tıŋɛ iduu fɛɛ kanan
mʋ nıı Mosesi nbara mʋ ı kaapʋ tɔ
mʋ."

6 Kanın sʋ Krisito asunpu mʋ yɛ
abılısa mʋ ba gyaŋɛ kɛ ba taa ımʋ
nfɛɛrɛ.
7 Ba maa kyına asın mʋ sʋ gyii
abaa ımɔɔrɛ kyɛɛrɛɛ mʋ, Pita kʋsʋ
yılɛ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ daa ana yɛ
mi-supu ana, fan nyi fɛɛ nsu nkʋ
tɔ mʋ, Ibwaarɛ maa lɛɛ mɛ lıı fanɛ
tɔ yɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʋ sa
bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ
ba nu kɛ ba kɔɔlɛ gyii.

8 Nıı Ibwaarɛ mʋ nıı o nyi
nyımısa kɔkɔlɔ tɔ asın mʋ, waa nıı ı
kaapʋ fɛɛ ɔ kɔɔlɛ bamʋ, fɛɛ ɔ maa sa
bamʋ Kayaayu Kyırɛkyırɛ fɛɛ kanan
mʋ nıı ɔ sa anɛ gbaa anɛ mʋ.

9 Nıı Ibwaarɛ man sʋ nbarıgɛ tɔ
yɛ anaa bamʋ nsana tɔ. Lıı fɛɛ, lıı
bamʋ kıkɔɔlɛ-gyii sʋ ɔ lɔŋɔ bamʋ
nkɔlɔ tɔ.
10 Imʋ sʋ mınɛ ı waa nıı fen biti
fan tʋʋ Ibwaarɛ tɔ kıı, nıı fɛn taa
ısʋla budusa fɛn sʋla Yesu abuupu
mʋ nıı anɛ yɛ anɛ naana ana gbaa
an man taalɛ sʋla?
11 An kɔɔlɛ gyii fɛɛ, lıı anɛ-Nyırıpɛ
Yesu kabwaala mʋ sʋ nıı Ibwaarɛ
mɔlıgɛ anɛ fɛɛ kanan mʋ nıı bamʋ
gbaa bamʋ ba nyɛ mʋ."

12 Nıı asa mʋ nıı ba sarɛ tʋtɔ mʋ
kpini ba laatɔ bee nu Banabasi yɛ
Pɔɔlı ba maa tɔwɛ ısınkaala yɛ asın
kyinkyinsa mʋ nıı Ibwaarɛ bɔla
bamʋ sʋ waa bamʋ nıı ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ tɔ.

13 Ba maa tɔwɛ lʋwɛ mʋ, Gyemisi
kʋsʋ tɔwɛ yɛ, "Mɛ-daa ana yɛ
mi-supu ana, fan nu mɛ asɛ.
14 Simon Pita tɔwɛ kanan mʋ nıı
Ibwaarɛ gyankpaa waa, nıı ɔ lɛɛ
kaapʋ fɛɛ ee biti bamʋ nıı ba man
gyɛ Gyiwu abi gbaa, nıı ɔ lɛɛ bamʋ
tɔ akʋ biliŋi mʋ lɛɛ.
15 Imʋ sʋ asın nımʋ yɛ Ibwaarɛ
atɔwɛpʋ Asınkyan yılasa mʋ ı waa
kʋkʋlʋn.
16 Asın mʋ ı gyɛ fɛɛ Ibwaarɛ yɛ,
'Inımʋ kamaa n biti n bwii
kɛ n pɔyı Dawidi kıkpaara mʋ
nıı kı lıı tıyɛ mʋ.
N biti n lɔŋɔ-lɔŋɔ ımʋ atɔ nyitasa
mʋ
kɛ n bwii kʋsaa kımʋ yılɛ.
17 Kɛ asa mʋ nıı ba san mʋ yɛ bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi,
nıı mɛ, Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ kıtıı
kı gyan bamʋ sʋ mʋ, kɛ ba kıı biti
mɛ.
18 Mɛ, Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ mʋ nıı
n wʋla lɛɛ ınımʋ kaapʋ lıı
koo dıdaa mʋ, ı tɔwɛ kanın.'
19 "Kanın sʋ mɛ asın mʋ nıı n sʋ
n tɔwɛ ı gyɛ fɛɛ, an man nyan bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi nıı ba
kyɛɛgɛ ba Ibwaarɛ asɛ mʋ.
20 Amaa ı dagaa a maa kyʋrɔɔ
ɔwʋlɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ, ba
lɛɛ ıdakpa agyitɔ kigyii yɛ kagyıı
abɛɛ kanyın-biti. Kɛ ba man gyii
atɔbwaaya mʋ nıı ba man tın bamʋ
amu nıı ba wu abɛɛ nkalan.
21 Nıı koo dıdaa mʋ, ba wʋla
bɛɛ kaapʋ Mosesi nbara mʋ ndɛ
kʋmaa tɔ, nıı bɛɛ kalɛ ımʋ Gyiwu
abi kabwaarɛ-kʋlɛ ıgyaŋɛkpa kakɛ
fʋʋtɛsa kʋmaa."

Ɔwʋlɛ naa sa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ

22 Tʋtɔ nıı Krisito asunpu mʋ yɛ
abılısa mʋ yɛ Krisito abi kʋbʋ mʋ
kpini ba tɔwɛ kyula yɛ, ba lɛɛ bamʋ
tɔ anyın akʋ, kɛ ba sun ba maa Pɔɔlı
yɛ Banabasi kɛ ba kpee Antiyoki.
Nıı ba lɛɛ Gyudasi mʋ nıı bɛɛ tıı
mʋ Basabasi yɛ Silasi. Bamʋ anyɔ
ba gyɛ Krisito abi agyankpaapʋ mʋ
akʋ.

23 Nɪɪ ba taa falɛ ɔwʋlɛ nɪmʋ waa
bamʋ abaa tɔ. Nɪɪ ba kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ
mʋ falɛ.
"Ɪ gyɛ anɛ Krisito asunpu yɛ
abɪlɪsa yɛ Krisito abi mʋ kpini.
"An kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ an sa fanɛ
mʋ nɪɪ fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ.
"Nɪɪ fan kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, nɪɪ
fan bʋ Antiyoki yɛ Siriya yɛ Sisiliya
mʋ kpini.
"Anɛ fanɛ bɪrɪsa ana an fwaala
fanɛ.
24 "An nu fɛɛ anɛ tɔ asa akʋ ba
ba fanɛ asɛ, ba sʋ asɪn akʋ ba nyan
fanɛ, yɛgɛ bee nyita fanɛ nfɛɛrɛ.
Yɛgɛ an man sa bamʋ ɔkpa fɛɛ ba
waa kanɪn, nɪɪ an man nyi bamʋ sʋ.
25 Ɪmʋ sʋ anɛ kpini a tɔwɛ kyula
fɛɛ a lɛɛ asa akʋ kɛ ba maa anɛ
kyɛmɪnɛ ana Banabasi maa Pɔɔlɪ,
an sun bamʋ ba fanɛ asɛ.
26 Bamʋ ɪ gyɛ asa mʋ nɪɪ ba taga
apʋ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ
sʋ.
27 Kanɪn sʋ an bɪla sun Gyudasi
maa Silasi fanɛ asɛ an tii sʋ. Kɛ ba
naa taa bamʋ kɔnɔ tɔ tɔwɛ asɪn mʋ
nɪɪ an kyʋrɔɔ mʋ.
28 Nɪɪ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn sa anɛ yɛ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, a
mee biti fɛɛ a taa kasʋla budusa kʋ
sʋla fanɛ tii sʋ, lɪɪ ɪmʋ nɪɪ an biti an
tɔwɛ fanɛ falɛ.
29 Ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ
agyitɔ mʋ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa
yɛ atɔbwaaya nkalan yɛ atɔbwaaya
mʋ nɪɪ ba man tɪn bamʋ amu nɪɪ
ba wu mʋ, kɛ fan bɪla lɛɛ fanɛ n-yɪɪ
lɪɪ kagyɪɪ abɛɛ kanyɪn-biti tɔ. Ii biti
ɪ waa ɔdan sa fanɛ fɛɛ fan maa lɛɛ
fanɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪnɪmʋ tɔ.
"An kala fanɛ."
30 Nɪɪ ba lɛɛ bamʋ, nɪɪ ba sun
bamʋ ɔkpa. Nɪɪ nbɔɔ mʋ ba maa
naa fʋʋ Antiyoki mʋ, ba tɪɪ Krisito
abi mʋ sarɛ, nɪɪ ba lɛɛ ɔwʋlɛ mʋ sa
bamʋ.
31 Ba maa kalɛ ɔwʋlɛ mʋ, katɔwɛ
waa nkyɛtɔ asɪn mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ bamʋ
ansi i gyii.
32 Gyudasi maa Silasi mʋ nɪɪ ba
gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ ba tɔwɛ
waa Krisito abi kʋbʋ mʋ ɔlʋn tɔ.
33 Nɪɪ ba maa gyii nkɛ nkʋ bamʋ
asɛ mʋ, ba lɛɛ bamʋ ɔkpa kayɪɪ
yuuli tɔ. Nɪɪ ba bwii naa fʋʋ bamʋ
nɪɪ ba sun bamʋ mʋ asɛ.
34 (Amaa Silasi waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ
ɔ sii kyɪna tʋtɔ. Nɪɪ Gyudasi nkʋn
bwii kpee Gyerusalem).
35 Amaa Pɔɔlɪ maa Banabasi ba sii
Antiyoki. Nɪɪ ba maa asa gaalaagaa
bɛɛ tɔwɛ bɛɛ kaapʋ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn
mʋ.

Pɔɔlɪ maa Banabasi ba barɪgɛ abaa

36 Ɪmʋ kamaa tɔ mʋ, Pɔɔlɪ tɔwɛ
Banabasi yɛ, "Yɛgɛ a bwii kpee naa
bɔɔ Krisito abi mʋ nɪɪ ba bʋ ndɛ-ndɛ
sʋ mʋ, katɪn mʋ nɪɪ an wʋla tɔwɛ
Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʋ. Kɛ a kpee naa wu
kanan mʋ nɪɪ ba du."
37 Nɪɪ Banabasi ii biti fɛɛ ɔ taa
Gyɔn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Maki mʋ ɔ
tii bamʋ sʋ.
38 Amaa Pɔɔlɪ man kyula fɛɛ ba
taa Maki buu bamʋ n-yɪɪ. Lɪɪ fɛɛ ɔ
lɛɛ mʋ n-yɪɪ lɪɪ bamʋ tɔ saŋa mʋ nɪɪ
ba bʋ Panfiliya bɛɛ waa kusun mʋ,
nɪɪ ɔ lɪɪ bamʋ asɛ.
39 Ɪnɪmʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ bɪɪtɛ tɪyɛ Pɔɔlɪ
maa Banabasi nsana, nɪɪ ba barɪgɛ
tɔ. Nɪɪ Banabasi taa Maki buu mʋ
n-yɪɪ bɔla nkyu sʋ kpee Sipuru.
40 Amaa Pɔɔlɪ bɪrɛ taa Silasi tii mʋ
n-yɪɪ sʋ, nɪɪ Krisito abi mʋ ba kʋlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ fɛɛ ɔ bwaala bamʋ, nɪɪ ba
kyʋn.
41 Nɪɪ ba bɔla lɪɪ Siriya yɛ Silisiya
nɪɪ ba waa Krisito abi kʋbʋ-kʋbʋ mʋ
ɔlʋn tɔ.

16

Pɔɔlɪ maa Silasi ba taa Timoti tii bamʋ kanatɛ sʋ

1 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi ba ba Debe,
nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ kpee Lisitira. Tʋtɔ
maa nɪɪ ba wu Yesu obuupu kʋ mʋ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Timoti. Nɪɪ mu-nyi
gyɛ Gyiwu obii mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Krisito
gyii, amaa mʋ-sɛ bɪrɛ gyɛ Giriki obii
nɪn.
2 Krisito akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba
bʋ Lisitira yɛ Ikoniyum mʋ, ba tɔwɛ
Timoti n-yɪɪ sʋ asɪn danbɪrasa.
3 Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ ii biti fɛɛ ɔ taa
Timoti buu mʋ n-yɪɪ kpee ɔkpa. Nɪɪ
Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ sʋ
mʋ, ɔ tɪn Timoti oduu, lɪɪ fɛɛ bamʋ

kpini be nyi fɛɛ Timoti mʋ-sɛ maa
gyɛ Giriki obii nɪn.
4 Ba maa naa ndɛ sʋ mʋ, bɛɛ
kaapʋ bamʋ kɔnɔsa mʋ nɪɪ Krisito
asunpu mʋ yɛ abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba
bʋ Gyerusalem ba sa bamʋ fɛɛ ɔsa
kʋmaa o buu ɪmʋ.
5 Ɪmʋ sʋ Krisito abi ba nyɛ ɔlʋn
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛgɛ kakɛ kʋmaa bɛɛ
nyɛ akyɔ bee tii sʋ.

Pɔɔlɪ kɪlɛɛkaapʋ lɪɪ ɔnyɪn kʋ maa tɪɪ mʋ lɪɪ Masedoniya kʋ sʋ

6 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa mʋ bɪrɪsa ana
ba bɔla Firigiya maa Galati ifuli sʋ
kyʋn, lɪɪ fɛɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ man sa bamʋ ɔkpa fɛɛ ba tɔwɛ
abwaarɛsɪn Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
7 Saŋa mʋ nɪɪ ba fʋʋ Misiya
ngyaŋɛ mʋ, ba kpan bamʋ n-yɪɪ
fɛɛ ba faa loo Bitiniya, amaa Yesu
Kayaayu mʋ man sa bamʋ ɔkpa.
8 Ɪmʋ sʋ ba lɪɪ Misiya kpee Trowa
kadɛ tɔ.
9 Ɪmʋ kagyanbwɛ mʋ, Pɔɔlɪ nyɛ
ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ. O wu Mase-
doniya ɔnyɪn kʋ maa yɪlɛ ɛɛ kʋlɛ mʋ
yɛ, “Faa ba Masedoniya, ba kyɛ anɛ
tɔ.”
10 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ wu ansi sʋ
kɪlɛɛkaapʋ mʋ, opula maŋa tɔ nɪɪ
an kʋʋla anɛ n-yɪɪ an biti a kpee
Masedoniya. Lɪɪ fɛɛ an kɔɔlɛ kyula
fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ɪ tɪɪ anɛ yɛ
a naa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa
bamʋ.

Lidiya ɪ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii Filipi kadɛ tɔ

11 An lɪɪ Trowa kyɪna nkyu sʋ yii
sʋ kpee Samotiri. Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ,
nɪɪ an fʋʋ Neyapoli.
12 Nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ kyaga sʋ natɛ
kpee Filipi mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Mase-
doniya kabaafʋn kʋ kadɛ lala, nɪɪ
tʋtɔ bʋ Roma abi kasɛ. An gyii tʋtɔ
nkɛ nkʋ.
13 Nɪɪ kakɛ fʋʋtɛsa akɛ mʋ an
lɪɪ kadɛ mʋ tɔ kpee ɔlɪɪkaa. An
waa nfɛɛrɛ fɛɛ an biti an wu kab-
waarɛ-kʋlɛ opula. A maa wu kʋkʋ
mʋ, an kyɪna piili an tɔwɛ an sa
akyɪɪ mʋ nɪɪ ba ba gyaŋɛ tʋtɔ mʋ.
14 Akyɪɪ mʋ nɪɪ bee nu asɪn mʋ
bɛɛ tɪɪ bamʋ tɔ ɔkʋ yɛ Lidiya, nɪɪ ɔ
gyɛ ataa kɪrɪman-kyu ɔfɛpʋ nɪɪ ɔ lɪɪ
Tatira kadɛ lala tɔ nɪɪ ɔ sɪlɛ Ɪbwaarɛ.
Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ bugi mʋ kɔkɔlɔ tɔ,
nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Pɔɔlɪ asɪn mʋ gyii.
15 Saŋa mʋ nɪɪ an gyee maa
mʋ kɪkpaara sʋ abi kpini Ɪbwaarɛ
kekyugyee mʋ, ɔ tɪɪ anɛ ba mʋ ayɛ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ anɛ yɛ, “Nɪɪ fan kɪɪ mɛ fɛɛ
n kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ gyii bɪrɛ, fan ba
kyɪna mɛ kɪkpaara sʋ.” Nɪɪ ɔ dan
mata sʋ halɪɪ an kyula naa kyɪna mʋ
asɛ.

Ba tii Pɔɔlɪ maa Silasi obu

16 Kakaakʋ an maa kpee kab-
waarɛ-kʋlɛ opula mʋ, an gyaŋa
kɪnyɛ kibite mʋ nɪɪ ɔ sʋ kabwɪɪ libi.
Nɪɪ ɛɛ kpalɪ ee wu asɪn mʋ nɪɪ ii biti
ɪ ba, yɛgɛ ɛɛ nyɛ afulee gaa ɛɛ sa mʋ
wuya ana.
17 Nɪɪ kebii kyɪɪsa-bi nɪmʋ buu
anaa Pɔɔlɪ, yɛgɛ ee kuusi ɛɛ tɔwɛ yɛ,
“Asa anɪmʋ ba gyɛ Ɪbwaarɛ lala mʋ
nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ mʋ ayaafɔlɛ. Nɪɪ bɛɛ
tɔwɛ fanɛ ɔkpa mʋ nɪɪ fen biti fan
bɔla sʋ nyɛ kamɔlɪgɛ.”
18 Ɔ maa sʋ ɛɛ tɔwɛ asɪn nɪmʋ
kakɛ kʋmaa. Amaa kamaa tɔ mʋ
kibite mʋ asɪn mʋ i fii Pɔɔlɪ, nɪɪ o
biliŋi tɔwɛ kabwɪɪ libi mʋ yɛ, “N
tɔwɛ fʋ yɛ, lɪɪ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ
sʋ mʋ, lɪɪ mʋ tɔ.” Nɪɪ opula tɔ nɪɪ
kabwɪɪ libi mʋ lɪɪ mʋ tɔ.
19 Amaa saŋa mʋ nɪɪ kebii
kyɪɪsa-bi mʋ wuya ana, ba wu fɛɛ
ba man bɪla ba sʋ tamaa mʋ nɪɪ ba
nyɛ afulee lɪɪ mʋ sʋ mʋ, ɪmʋ sʋ ba
kɪtaa Pɔɔlɪ maa Silasi nɪɪ ba bɪɪtɛ
bamʋ kpee asɪn ogyikpa alʋnpʋ mu
ansi tɔ.
20 Nɪɪ ba taa bamʋ ba asɪn agyipu
abɪlɪsa asɛ nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, “Anyɪn
anɪmʋ ba gyɛ Gyiwu abi nɪn nɪɪ bee
biti ba boyi anɛ kadɛ,
21 yɛgɛ bɛɛ kaapʋ anɛ atɔ pʋpwɛ
mʋ nɪɪ ɪ man dagaa anɛ Roma abi
fɛɛ a buu abɛɛ a waa.”
22 Nɪɪ sakyɔ mʋ nyaŋɛ tɔ ba tii
Pɔɔlɪ maa Silasi waa tɔ, nɪɪ asɪn
agyipu mʋ ba sa ɔkpa fɛɛ ba bugi
bamʋ ɪkaalɛ mʋ kɛ ba tɪŋɛ bamʋ.

23 Saŋa mʋ nɪɪ ba tɪŋɛ bamʋ lʋwɛ
mʋ, ba taa bamʋ naa tii obu. Nɪɪ ba
sa ɔmʋ nɪɪ ee kun obu mʋ sʋ kɔnɔ
yɛ, ɔ kɪɪ bamʋ sʋ danbɪrasa.
24 Ba maa sa mʋ kɔnɔ lʋwɛ mʋ, ɔ
taa bamʋ naa tii nsana tɔ obu mʋ
tɔ, taa agbeeleebi ŋmina bamʋ ayaa
kyaga kigbilin.

Obu okunpu mʋ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii

25 Amaa kiyiridi nsana mʋ, Pɔɔlɪ
maa Silasi bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
yɛgɛ bɛɛ bɪɪ ɪlʋn bɛɛ yɪn Ɪbwaarɛ,
yɛgɛ bamʋ nɪɪ ba tii obu mʋ gbaa
bee nu bamʋ asɛ.
26 Nɪɪ opula maŋa tɔ nɪɪ kasɛ ki
gyingyen nɪɪ obu mʋ gyingyen naa
lɪɪ halɪɪ kɪmʋ kasɛ. Nɪɪ saŋa maŋa
tɔ obu mʋ ɪpʋnʋ i tigi nɪɪ agbeeleebi
mʋ nɪɪ ba taa ŋmina bamʋ ɔkʋmaa
mʋ ɪ saŋɛ.
27 Saŋa mʋ nɪɪ obu tiipu okunpu
kyiŋi wu fɛɛ ɪpʋnʋ mʋ i tigi mʋ ɔ
bɪɪtɛ deebi lɛɛ nɪɪ ee biti fɛɛ ɔ mɔɔ
mʋ n-yɪɪ, o nyi fɛɛ obu atiipu mʋ ba
lɪɪ sɪlɛ nɪn.
28 Amaa Pɔɔlɪ pʋntɛ mʋ sʋ yɛ,
"Man waa fʋ n-yɪɪ sɛhn, anɛ kpini
a bʋ tɔ."
29 Nɪɪ okunpu mʋ biti fɪtɪla, sɪlɛ
taa kufuu yɛ kɪkyɪkya ba tɪyɛ Pɔɔlɪ
maa Silasi ayaa tɔ.
30 Nɪɪ ɔ lɛɛ bamʋ ba kewu taasɛ
bamʋ yɛ, "Anyɪn, mɪnɛ ɪ dagaa n
waa kɛ n nyɛ kamɔlɪgɛ?"
31 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Kɔɔlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii kɛ faa fʋ kɪkpaara
sʋ abi fan nyɛ kamɔlɪgɛ."
32 Nɪɪ ba tɔwɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ asɪn sa
mʋ yɛ bamʋ nɪɪ ba bʋ mʋ kɪkpaara
sʋ kpini.
33 Kanɪn kagyanbwɛ saŋa maŋa tɔ
nɪɪ okunpu mʋ taa Pɔɔlɪ maa Silasi
lɪɪ naa nyɛɛ bamʋ ɪlɔ. Nɪɪ kanɪn
opula maŋa tɔ nɪɪ ba gyee maa
mʋ kɪkpaara sʋ abi kpini Ɪbwaarɛ
kekyugyee.
34 Tʋtɔ nɪɪ obu atiipu okunpu mʋ
taa bamʋ kpee mʋ kɪkpaara sʋ naa
dɪŋa agyitɔ sa bamʋ. Nɪɪ maa mʋ
kɪkpaara sʋ abi kpini ansi i gyii lɪɪ
ba maa kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii mʋ sʋ.

Ba yɛgɛ Pɔɔlɪ maa Silasi lɪɪ obu tiisa mʋ tɔ

35 Amaa ɪ maa ba ŋmaŋɛ tɔ mʋ,
asɪn agyipu mʋ ba sun Apurusi yɛ
ba naa tɔwɛ okunpu mʋ yɛ, "O tigi
anyɪn mʋ kɛ ba natɛ."
36 Nɪɪ okunpu mʋ tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ,
"Asɪn agyipu mʋ ba sa kɔnɔ yɛ, n
tigi faa Silasi. Ɪmʋ sʋ fɛn taalɛ natɛ
kayɪɪ yuuli tɔ."
37 Amaa nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ Apurusi
mʋ yɛ, "Ba kɪtaa anɛ ba man gyii
anɛ asɪn nɪɪ ba dayɪ anɛ sakyɔ tɔ,
yɛgɛ an gyɛ Roma abi nɪɪ ba kɪtaa
anɛ tii. Nɪɪ bee biti ba lɛɛ anɛ lɪɪ nfɪɪ
asiri tɔ? Ayee! Kanɪn sʋ yɛgɛ bamʋ
gbaa-gbaa bamʋ ba ba lɛɛ anɛ."
38 Nɪɪ Apurusi mʋ ba kpee naa
tɔwɛ asɪn agyipu mʋ. Nɪɪ ba maa
nu fɛɛ Pɔɔlɪ maa Silasi ba gyɛ Roma
abi mʋ, kufuu kɪ kɪtaa bamʋ.
39 Ɪmʋ sʋ asɪn agyipu mʋ ba ba
kɪtaa bamʋ ayaa tɔ. Nɪɪ ba lɛɛ bamʋ
lɪɪ obu tiisa mʋ tɔ, kʋlɛ bamʋ yɛ ba
lɪɪ kadɛ mʋ tɔ.
40 Nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi ba maa lɪɪ
obu tiisa mʋ tɔ mʋ, ba kpee Lidiya
kɪkpaara sʋ. Tʋtɔ nɪɪ ba naa tu
Krisito abi mʋ, nɪɪ ba tɔwɛ waa
bamʋ. Nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ kyʋn.

17

Pɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Tesalonika

1 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ maa Silasi
ba bɔla lɪɪ Amfipolisi yɛ Apoloniya
ndɛ tɔ mʋ, ba naa fʋʋ Tesalonika
kadɛ tɔ, katɪn mʋ nɪɪ Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa bʋ mʋ.
2 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla ɛɛ waa
mʋ, Pɔɔlɪ kpee ɔgyaŋɛkpa mʋ tɔ.
Nɪɪ ɔ tɔwɛ abwaarɛsɪn sa bamʋ nkɛ
fʋʋtɛsa akɛ kanɪn ɪlɪɪ ɪsa.
3 Pɔɔlɪ lɛɛ kaapʋ tɔ fɛɛ, "Ɪ dagaa
fɛɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ
o gyii awʋrʋfɔ, kɛ o wu kɛ ɔ bɪla
kyiŋi." Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Yesu
mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ mʋ asɪn falɛ ɪ
gyɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Wʋla lɛɛ mʋ."
4 Gyiwu abi mʋ akʋ yɛ Giriki abi
mʋ nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ mʋ, yɛ akyɪɪ
mʋ nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ kadɛ mʋ tɔ mʋ

kpini ba kɔɔlɛ Pɔɔlɪ asɪn mʋ kyula
yɛ ɪ gyɛ kesintin nɪɪ ba buu bamʋ.
5 Amaa Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba san
mʋ ba nyɛ kayɪɪ basa. Nɪɪ ba kpee
kɪgya tɔ naa biti asa gyaga. Nɪɪ ba
be tii bamʋ n-yɪɪ sʋ, nɪɪ ba piili bɛɛ
waa ɪlawʋ kadɛ mʋ tɔ. Nɪɪ ba kpala
kpee Yasin ayɛ ba naa biti Pɔɔlɪ maa
Silasi, kɛ ba kɪtaa bamʋ ba sakyɔ mʋ
tɔ.
6 Amaa ba maa man wu bamʋ
mʋ, ba kɪtaa Yasin maa Yesu
akɔɔlɛ-gyipu akʋ bɪya bamʋ kadɛ
mʋ abɪlɪsa ansi tɔ. Nɪɪ ba kuusi yɛ,
"Ba nɪmʋ ɪ gyɛ bamʋ nɪɪ ba biliŋaa
dulinyaa bee bun mʋ, ba ba nfɪɪ.
7 Nɪɪ Yasin kɔɔlɛ bamʋ waa mʋ
kɪkpaara sʋ. Bamʋ kpini ba fɔyɪ
Owura lala Kasaro kɔnɔsa nbara, nɪɪ
ba tɔwɛ yɛ Owura pʋpwɛ kʋ bʋ tɔ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Yesu."
8 Sakyɔ mʋ yɛ kadɛ abɪlɪsa mʋ ba
maa nu falɛ asɪn mʋ, ɪ tɔɔrɔɔ bamʋ
gaa.
9 Nɪɪ ba yɛgɛ Yasin maa mʋ tɔmaa
ana ba ka afulee mʋ nɪɪ ɪ dagaa, nɪɪ
ba yɛgɛ bamʋ.

Ba kpiya Pɔɔlɪ maa Silasi Bereya kadɛ tɔ

10 Kanɪn kakɛ maŋa kagyanbwɛ,
nɪɪ Yesu akɔɔlɛ-gyipu ba sun Pɔɔlɪ
maa Silasi kpee Bereya kadɛ tɔ. Ba
maa fʋʋ tʋtɔ mʋ ba kpee Gyiwu abi
kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa.
11 Asa mʋ nɪɪ ba bʋ Bereya mʋ
nfɛɛrɛ ɪ dɛ kasɛ ɪ kyɔ bamʋ nɪɪ ba
bʋ Tesalonika. Lɪɪ fɛɛ ba taa bamʋ
nkɔlɔ kpini kɔɔlɛ asɪn mʋ yɛgɛ
bɛɛ bɪla bɛɛ kɪɪ Ɪbwaarɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʋ tɔ, kakɛ kʋmaa bɛɛ kɪɪ yɛ
kʋtɔ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ mʋ ɪ bʋ tɔ
kanɪn.
12 Kanɪn sʋ Gyiwu abi damantɛ yɛ
Giriki akyɪɪ mʋ nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ yɛ
anyɪn gaalaagaa ba kɔɔlɛ asɪn mʋ
gyii.
13 Saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ
ba bʋ Tesalonika ba nu yɛ Pɔɔlɪ bʋ
Bereya ɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ, ba
ba tʋtɔ, bee fun bɛɛ waa asa mʋ.
14 Nɪɪ Yesu akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba
waa bilen taa Pɔɔlɪ kpee kebunɔ,
amaa Silasi maa Timoti ba sii Bereya
kadɛ tɔ.
15 Nɪɪ anyɪn mʋ nɪɪ ba sun Pɔɔlɪ
ɔkpa mʋ, ba sun mʋ ɔkpa kpee
Antensi. Nɪɪ Pɔɔlɪ kala bamʋ fɛɛ
Silasi maa Timoti ba waa bilen ba tu
mʋ Antensi.

Pɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Antensi yɛ Aropago

16 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ gyoo Silasi
maa Timoti Antensi mʋ, maa wu fɛɛ
ɪdakpa ɪ bɔla kadɛ mʋ tɔ mʋ, nɪɪ ɪ
tɔɔrɔɔ mʋ gaa.
17 Ɪmʋ sʋ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ
o kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ
ɔgyaŋɛkpa mʋ, maa Gyiwu abi yɛ
Giriki abi mʋ nɪɪ ba sɪlɛ Ɪbwaarɛ
mʋ bee gyii abwaarɛsɪn mʋ ɪmɔɔrɛ.
Kanɪn sʋ nɪɪ ee kpee kɪgya tɔ
kakɛ kʋmaa yɛgɛ maa asa bee gyii
ɪmɔɔrɛ.
18 Nɪɪ Epikuriyan ɪwʋlɛ anyipu
kʋbʋ yɛ Sitoki ɪwʋlɛ anyipu kʋbʋ
bee piili bee gyii Pɔɔlɪ ɪmɔɔrɛ. Mʋ
katɔwɛ mʋ tɔ mʋ, Pɔɔlɪ ɪ tɔwɛ asɪn
danbɪrasa lɪɪ Yesu maa mu kiwu
kyiŋi asɪn. Nɪɪ bamʋ akʋ ba taasɛ
yɛ, "Mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa gyaga nɪmʋ ii
biti ɔ kaapʋ?" Nɪɪ akʋ ba lɛɛ kɔnɔ
yɛ, "I du fɛɛ ɛɛ kaapʋ akʋ ɪdakpa
asɪn nɪn."
19 Nɪɪ ba kɪtaa Pɔɔlɪ taa mʋ kpee
Aropago ɔgyaŋɛkpa abɪlɪsa ansi tɔ.
Nɪɪ ba taasɛ mʋ yɛ, "Fʋ taalɛ tɔwɛ
anɛ kɪkaapʋ pʋpwɛ mʋ nɪɪ fʋ bɪya
mʋ?
20 Asɪn mʋ nɪɪ fʋ sʋ fʋ bɪya anɛ mʋ
ɪ gyɛ anɛ asʋ tɔ asɪn pʋpwɛ. Ɪmʋ sʋ
ba kaapʋ anɛ ɪmʋ kasɛ."
21 Antensi abi yɛ afɔ mʋ nɪɪ ba bʋ
kadɛ mʋ tɔ mʋ gaalaagaa ba mɛɛ
waa sɛhn tii asɪn pʋpwɛ mʋ kunu
sʋ yɛ ɪmʋ katɔwɛ sʋ.
22 Ɪmʋ sʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kʋsʋ yɪlɛ
Aropago ngyaŋɛ mʋ tɔ, tɔwɛ yɛ,
"Antensi anyɪn, n wu fɛɛ ɔkpa
kʋmaa sʋ mʋ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
fen sun mʋ, fɛn sʋ kensi payɪ fen sun
mʋ.
23 Lɪɪ fɛɛ n maa naa kadɛ mʋ tɔ
mʋ, n wu atɔ mʋ nɪɪ fen muŋa fen
sun. Nɪɪ n wu saraga kaswɪɪ mʋ nɪɪ
bɛ kyʋrɔɔ kɪmʋ sʋ yɛ, ƗBWAARƗ MƱ
NƗƗ AN MAN NYI MƱ MƱ LƐƐ. Ɪmʋ

sʋ ɔmʋ nıı fen sun, nıı fen mee nyi mʋ mʋ, mʋ asın nıı n biti n tɔwɛ fanɛ.
24 “Ɪbwaarɛ mʋ nıı ɔ tʋʋ dulinyaa yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kı bʋ kımʋ tɔ mʋ, mʋ ı gyɛ sʋsʋ yɛ kasɛ Ɔnyırıpɛ. Ɔ mɛɛ kyına kʋtɔ mʋ nıı ba taa abaa pɔyı mʋ tɔ.
25 Kʋtɔ kʋ kı man bʋ tɔ nıı Ɪbwaarɛ mɛɛ taalɛ waa, nıı ı dagaa fɛɛ nyımısa ɔ waa sa mʋ. Lıı fɛɛ mʋ ı sa nyımısa nkpa yɛ ɔ fʋʋtɛ yɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ.
26 Ɔ tʋʋ nyımısa kʋlʋn nıı ɔ bɔla mʋ sʋ nıı ɔ tʋʋ ndɛndɛmandɛ kpini, nıı ɔ yɛgɛ nıı ba kyına dulinyaa ısʋwʋlɛ mʋ sʋ kpini. Ɪbwaarɛ wʋla ŋmina yıla opula mʋ nıı asa ba kyına yɛ ımʋ saŋa.
27 Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ waa ınımʋ nın, lıı fɛɛ ee biti fɛɛ asa ba kıı biti mʋ kɛ ba wu mʋ. Amaa yɛgɛ ɔ man bʋ kata yɛ anɛ tɔ ɔkʋ.
28 Nıı mʋ sʋ nıı an sʋ nkpa, nıı an taalɛ an naa yɛgɛ an bʋ tɔ falɛ, fɛɛ kanan mʋ nıı fanɛ ɔlʋn-bııpʋ kʋ tɔwɛ yɛ, ‘Anɛ gbaa anɛ an gyɛ mu-bii ana nın’.
29 “Nıı ı gyɛ kesintin fɛɛ anɛ ı gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii ana bırɛ mʋ, an man kan fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ keduli du fɛɛ suwa abɛɛ gbiti abɛɛ kubuu nıı nyımısa taalɛ taa mʋ kanyaasın yɛ adawʋ pɔyı mʋ fɛɛ ɔdakpa.
30 Dıdaa mʋ Ɪbwaarɛ man taa asa kimennyi waa sɛhn, amaa nbıınbıı ɔ sa asa kpini kɔnɔsa katın kʋmaa mʋ nıı ba bʋ fɛɛ ba yɛgɛ alibi kıwaa.
31 Lıı fɛɛ ɔ lɛɛ kakɛ yıla mʋ nıı ee biti ɔ bɔla ɔnyın mʋ nıı ɔ wʋla lɛɛ mʋ kɛ ɔ talɛ ɔkʋmaa nımʋ kesintin ɔkpa sʋ. O kyiŋi kanın nyımısa maŋa lıı lewu tɔ, waa kanın kaapʋ sa asa kpini yɛ ınımʋ ii biti ı waa.”
32 Ba maa nu Pɔɔlı asɛ lıı kelewu kyiŋi asın mʋ, akʋ ba waa mʋ ahin-sın, nıı akʋ mɔɔ ba tɔwɛ mʋ yɛ, “An biti fɛɛ fu bwii tɔwɛ anɛ kanın asın nımʋ.”
33 Nıı Pɔɔlı lıı ɔgyaŋɛkpa mʋ.
34 Nıı anyın akʋ ba buu mʋ nıı ba kɔɔlɛ Yesu gyii. Bamʋ akʋ atıı ı gyɛ Diyonisi mʋ nıı ɔ gyɛ Aropago kʋbʋ mʋ tɔ ɔkʋ, yɛ ɔkyıı mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Damarisi, yɛ asa mʋ akʋ.

18

Pɔɔlı kpee Korinto kadɛ tɔ

1 Ɪnımʋ kamaa mʋ Pɔɔlı lıı Antensi kpee Korinto kadɛ tɔ.
2 Tʋtɔ nıı ɔ naa tu Gyiwu obii kʋ mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Akwila, nıı ba kʋʋgɛ mʋ Pontu kadɛ tɔ, maa mʋ-ka Prisila. Ba lıı Itali ba Korinto ı man pıı kyɛɛrɛɛ. Lıı fɛɛ Owura lala Kiladiyo maa gya Gyiwu abi kpini lıı Roma kadɛ tɔ mʋ sʋ. Nıı Pɔɔlı kpee ɔ naa kıı bamʋ.
3 Lıı fɛɛ maa bamʋ kpini ba gyɛ tantı awaapʋ sʋ mʋ, ɔ kyına bamʋ asɛ nıı maa bamʋ ba bʋga waa kusun.
4 Kakɛ fʋʋtɛsa kʋmaa nımʋ, Pɔɔlı ii kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, ɛɛ tɔwɛ asın danbırasa mʋ ɛɛ sa Gyiwu abi yɛ Giriki abi kanan mʋ nıı ba kɔɔlɛ gyii.
5 Saŋa mʋ nıı Silasi maa Timoti ba lıı Masedoniya ba mʋ asɛ Korinto mʋ, Pɔɔlı nyɛ saŋa sa abwaarɛsın kıtɔwɛ, yɛgɛ ɛɛ lɛɛ asın mʋ kesintin ɛɛ kaapʋ tɔ ɛɛ sa Gyiwu abi mʋ yɛ Yesu ı gyɛ Ɔmʋ nıı Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.
6 Amaa Gyiwu abi ba maa kina asın mʋ, nıı ba saalɛ mʋ. Nıı ɔ fwıı mʋ abaa yɛ mʋ ayaa nıı ɔ yɛ, “Fanɛ lewu i bwii fanɛ gbaa-gbaa fanɛ amu sʋ. Mɛɛ mɛ bırɛ ı man gyɛ mɛ asın. Lıı ndaga ı sʋ ii kpee mʋ, n biti n kpee bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ.”
7 Ɪmʋ sʋ Pɔɔlı lıı Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ, nıı o kpee ɔnyın mʋ nıı bɛɛ tıı mʋ yɛ Titusi Gyusitu mʋ asɛ. Ɔ man gyɛ Gyiwu obii, amaa ee sun Ɪbwaarɛ, nıı mʋ kıkpaara kı man bʋ kata yɛ ɔgyaŋɛkpa mʋ.
8 Kirisipu mʋ nıı ɔ gyɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbılısa mʋ yɛ mʋ kıkpaara sʋ abi kpini ba kɔɔlɛ Ɔnyırıpɛ Yesu gyii. Nıı Korinto abi gaalaagaa mʋ nıı ba nu abwaarɛsın mʋ ba kɔɔlɛ gyii, nıı ba gyee bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee.

9 Kakaakʋ kagyanbwɛ nɪɪ Pɔɔlɪ nyɛ ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɔwɛ mʋ yɛ, “Man waa kufuu, man laatɔ, kyaga sʋ tɔwɛ.
10 N tii fʋ sʋ, nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ mata fʋ abɛɛ ɔ waa fʋ kʋtɔ kʋ. Lɪɪ fɛɛ kadɛ kɪnɪmʋ tɔ asa gaalaagaa ba gyɛ mɛ lɛɛ.”
11 Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ kyɪna tʋtɔ kesu kʋlʋn yɛ kɪdɪyɛ, ɛɛ kaapʋ ab-waarɛsɪn ɛɛ sa bamʋ.
12 Saŋa mʋ nɪɪ Galiyo gyɛ Akiya kadɛ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, Gyiwu abi akʋ ba bʋga kʋsʋ naa tii Pɔɔlɪ, taa mʋ kpee asɪn ogyikpa.
13 Nɪɪ ba pwɪɪ mʋ fɛɛ, “Ɔnyɪn nɪmʋ ɪɪ kaapʋ asa Kabwaarɛ-sun kʋ mʋ nɪɪ ɪmaa anɛ nbara mʋ ɪ man gyɛ kʋkʋlʋn.”
14 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ piili yɛ ɔ tɔwɛ mʋ, kadɛ ɔkɪɪsʋpʋ Galiyo tɔwɛ Gyiwu abi mʋ nɪɪ bɛɛ pwɪɪ Pɔɔlɪ mʋ yɛ, “Ɪ daa ɪ gyɛ alibi akʋ abɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ man dɛ ɔkpa nɪn, naafɔɔ n daa nu fanɛ asɛ.
15 Amaa ɪ maa gyɛ ntɔwɛ kɪtaasɛ yɛ atɪɪ yɛ fanɛ Gyiwu abi nbara falɛ bɪrɛ, fanɛ gbaa-gbaa fan naa gyii asɪn mʋ. Man gyɛ mɛ ɪ gyɛ kanɪn asɪn nɪmʋ ɔtalɛpʋ.”
16 Nɪɪ ɔ gya bamʋ lɪɪ asɪn ogyikpa mʋ.
17 Nɪɪ ba kɪtaa Sotene mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa ɔbɪlɪsa mʋ, dayɪ mu asɪn ogyikpa ɔkɪɪsʋpʋ Galiyo mu ansi tɔ. Amaa ɔ man tɔwɛ sɛhn.

Pɔɔlɪ naa ɔ naa lɪɪ Korinto naa fʋʋ Antiyoki

18 Nɪɪ Pɔɔlɪ kyɪna akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ Korinto mʋ asɛ nkɛ nkʋ, nɪɪ ɔ lɪɪ bamʋ asɛ kpee Siriya. Maa lɪɪ tʋtɔ ee kpee mʋ, Prisila maa Akwila ba buu mʋ kpee. Pɔyɪ kɛ ba faa mʋ, Pɔɔlɪ sɪyɛ mu inyini Kenkera kadɛ tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ bɔ ntan mʋ.
19 Ba maa fʋʋ Efeso mʋ, Pɔɔlɪ yɛgɛ Prisila maa Akwila, nɪɪ o kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, kɛ maa Gyiwu abi ba naa gyii Yesu asɪn mʋ ɪmɔɔrɛ.
20 Ba maa kʋlɛ mʋ yɛ ɔ kyɪna bamʋ asɛ nkɛ nnyɔ kʋ mʋ, nɪɪ o kina.
21 Amaa maa kpee mʋ, ɔ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ tɔwɛ yɛ, “Nɪɪ Ɪbwaarɛ kan kyula, n biti n bwii ba.” Nɪɪ ɔ lɪɪ Efeso bɔla nkyu sʋ kyʋn.
22 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ naa dan Kasariya mʋ, ɔ naa fwaala Krisito abi kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Gyerusalem mʋ. Nɪɪ ɔ kyaga sʋ kpee Antiyoki.
23 Pɔɔlɪ maa gyii nkɛ nkʋ Antiyoki mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ ɔ naa ɛɛ bɔɔ akɔɔlɛ-gyipu mʋ sʋ, nɪɪ o kpee Galati yɛ Firigiya yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa bamʋ ɔlʋn tɔ.

Apolosi kpee Efeso yɛ Korinto naa tɔwɛ abwaarɛsɪn

24 Saŋa maa mʋ, Gyiwu ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Apolosi nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ Alekisanda kadɛ tɔ mʋ ba Efeso. Ɔ gyɛ ɔnyɪn mʋ nɪɪ ɔ sʋ kinyi katɔwɛ tɔ, nɪɪ o nyi Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ danbɪrasa.
25 Ba kaapʋ mʋ Ɔnyɪrɪpɛ ɔkpa mʋ, nɪɪ ɔ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ ɛɛ tɔwɛ yɛgɛ ɛɛ kaapʋ lɪɪ Yesu sʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ. Amaa Gyɔn kekyu gyee nkʋn nɪɪ o nyi.
26 Prisila maa Akwila ba maa nu Apolosi maa tɔwɛ Yesu asɪn Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ kɪnyɪn tɔ mʋ, ba tɪɪ mʋ kpee bamʋ kɪkpaara sʋ, nɪɪ ba naa lɛɛ Ɪbwaarɛ ɔkpa mʋ kaapʋ mʋ kyɛɛkyɛɛ sʋ tii sʋ.
27 Saŋa mʋ nɪɪ Apolosi waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti o kpee Akiya mʋ, akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ Efeso mʋ ba waa mʋ ɔlʋn tɔ. Nɪɪ ba kʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa sa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ Akiya mʋ yɛ ba kɔɔlɛ mʋ. Mu kikpe tʋtɔ mʋ, ɪ kyɛ bamʋ nɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ sʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii mʋ tɔ.
28 Nɪɪ Apolosi yɪlɛ kɪnyɪn tɔ gyii biri Gyiwu abi mʋ sakyɔ tɔ. Ɔ taa Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ kaapʋ bamʋ fɛɛ Yesu ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ.

19

Pɔɔlɪ abwaarɛsɪn katɔwɛ Efeso

1 Saŋa mʋ nɪɪ Apolosi bʋ Korinto mʋ, Pɔɔlɪ taa kasɛ sʋ halɪɪ ɔ ba fʋʋ Efeso. Tʋtɔ nɪɪ ɔ naa wu akɔɔlɛ-gyipu akʋ.

2 Nɪɪ ɔ taasɛ bamʋ yɛ, "Fan maa kɔɔlɛ gyii mʋ, fan nyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ?" Nɪɪ ba yɛ, "Ayee, an man pɪɪta nu gbaa yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kʋ bʋ tɔ."

3 Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ bɪla taasɛ bamʋ yɛ, "Kanɪn bɪrɛ, Ɪbwaarɛ kekyugyee mɔmɔ nɪɪ fan nyɛ?" Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Gyɔn kekyugyee mʋ nɪɪ an nyɛ."

4 Nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Gyɔn kekyugyee kɪ gyɛ nfɛɛrɛ kɪkyɛɛgɛ lɪɪ alibi tɔ ba Ɪbwaarɛ asɛ nɪn. Kanɪn sʋ Gyɔn tɔwɛ asa yɛ, ba kɔɔlɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ bʋ mʋ kamaa tɔ ɛɛ ba mʋ gyii, mʋ ɪ gyɛ Yesu."

5 Ba maa nu kanɪn mʋ, Pɔɔlɪ gyee bamʋ Ɪbwaarɛ kekyugyee lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ.

6 Pɔɔlɪ maa taa mʋ abaa gyaga bamʋ sʋ mʋ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ ba bɔla bamʋ tɔ. Nɪɪ ba tɔwɛ ntɔwɛ pʋpwɛ, nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ tɔwɛ asɪn.

7 Asa mʋ ba gyɛ anyɪn kudu-anyɔ nɪn.

8 Ɪbwaayɪ ɪsa mʋ tɔ mʋ, Pɔɔlɪ i kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɔgyaŋɛkpa, ɔ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ ɛɛ tɔwɛ bamʋ kɛ ba kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʋ asɪn gyii.

9 Amaa akʋ ba waa nkɔlɔ ɔsɪɪ kina, ba man kɔɔlɛ Yesu asɪn mʋ gyii. Nɪɪ ba tɔwɛ asɪn libi yii Ɔnyɪrɪpɛ Ɔkpa mʋ sakyɔ maŋa tɔ. Nɪɪ Pɔɔlɪ lɪɪ ɔgyaŋɛkpa mʋ, nɪɪ ɔ taa akɔɔlɛ-gyipu mʋ buu mʋ n-yɪɪ. Kakɛ kʋmaa nɪmʋ maa akɔɔlɛ-gyipu mʋ bee kpee Tiranu ɔkaapʋkpa nɪɪ ɛɛ kaapʋ bamʋ.

10 Ɔ kaapʋ kanɪn nsu nnyɔ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ Gyiwu abi yɛ Giriki abi mʋ nɪɪ ba bʋ Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini ba nu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɪn mʋ.

11 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla Pɔɔlɪ sʋ waa asɪn kyinkyinsa gaa.

12 Nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ asa ba taa atɔ fɛɛ bɔrɪdɪba-bi yɛ ntaa-bi mʋ nɪɪ ɪ wʋla mata Pɔɔlɪ n-yɪɪ mʋ, ba taa naa mata alɔpʋ nɪɪ ba nyɛ alanfɪya, nɪɪ nbwɪɪ libi mɔɔ nɪn, kɛ ba lɪɪ.

13 Gyiwu abi akʋ mʋ nɪɪ ba naa bɛɛ gya nbwɪɪ libi mʋ, ba waa kɔkɔlɔ ɔsɪɪ taa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ fɛɛ ba taalɛ gya nbwɪɪ libi lɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ tɔ. Nɪɪ bɛɛ tɔwɛ nbwɪɪ libi yɛ, "Lɪɪ Yesu kɪtɪɪ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ mʋ asɪn mʋ sʋ mʋ, n sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan lɪɪ."

14 Ɪ gyɛ Gyiwu oseepu bɪlɪsa asɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Sikefa mu-bii anaa anyɪnsa asunɔ ɪ waa kanɪn mʋ.

15 Kakaakʋ ba maa kpee ba naa waa kanɪn mʋ, nɪɪ kabwɪɪ libi mʋ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "N nyi Yesu, nɪɪ n bɪla n nyi Pɔɔlɪ, amaa anɪmʋ ana ɪ gyɛ fanɛ?"

16 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ kabwɪɪ libi mʋ bʋ mʋ tɔ mʋ, tɪyɛ bamʋ sʋ, taalɛ bamʋ kpini. Nɪɪ ɔ dayɪ bamʋ larɪgɛ, nɪɪ ba taa kubolonkpan sɪlɛ lɪɪ kɪkpaara mʋ sʋ.

17 Gyiwu abi yɛ Giriki abi mʋ nɪɪ ba bʋ Efeso mʋ, ba maa nu kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ waa mʋ, ɪ kɪtaa bamʋ kufuu. Nɪɪ ba taa bɛɛrɛɛ taa sa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ mʋ.

18 Nɪɪ asa damantɛ mʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ, ba lɛɛ bamʋ nnɔ tɔ alibi mʋ nɪɪ ba waa tɔwɛ sakyɔ tɔ.

19 Bamʋ adamantɛ mʋ nɪɪ ba gyɛ Sɪtaanɛ adangana awaapʋ mʋ, ba taa bamʋ ɪwʋlɛ mʋ nɪɪ ɪ kaapʋ bamʋ afasɪn mʋ, ba bʋga tɔ nɪɪ ba tuwa ɪmʋ sakyɔ mʋ tɔ. Ba maa waa ɪwʋlɛ mʋ kpini afulee kɔnɔ mʋ, ɪ waa fɛɛ nderebi ngbɪn adunuu.

20 Kanɪn sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɪn mʋ ɪ yɪlɛ nɪɪ ɪ nyɛ ɔlʋn.

Ɔlanba lala tɪyɛ Efeso sʋ

21 Ɪnɪmʋ kpini kamaa mʋ, Pɔɔlɪ waa nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti ɔ bɔla lɪɪ Masedoniya yɛ Akiya kɛ o kpee Gyerusalem. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nɪɪ n kan kpee tʋtɔ kamaa mʋ, ɪ dagaa maa bɔɔ Roma gbaa sʋ."

22 Nɪɪ o sun mʋ akyɛtɔpʋ Timoti
maa Erasitu kpee Masedoniya. Nɪɪ
mɛɛ mʋ sii Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ gbɛrɛɛ.
23 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʋ, lɪɪ fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Ɔkpa mʋ sʋ mʋ, tɔɔrɔɔ
damantɛ tɪyɛ Efeso kadɛ tɔ.
24 Gbiti ɔŋalagɛpʋ kʋ bʋ Efeso tʋtɔ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Demetirisu. Ɔ
sʋ gbiti ɛɛ bɪlɛ ibu-pipi fɛɛ ɔdakpa
kyɪɪsa Atemisi obu. Nɪɪ mʋ yɛ
abuupu mʋ kpini ba sʋ kusun mʋ
nɪɪ bɛɛ nyɛ kɪmʋ afulee.
25 Nɪɪ Demetirisu tɪɪ abuupu mʋ
kpini yɛ bamʋ nɪɪ ɪ maa bamʋ
kusun kɪ gyɛ kʋkʋlʋn mʋ gyaŋɛ. Nɪɪ
ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Mɛ tɔɔmaa ana fen
nyi fɛɛ an nyɛ anɛ kigyii an lɪɪ kusun
nɪmʋ sʋ.
26 Yɛ fanɛ gbaa-gbaa fan wu nɪɪ
fan nu, fɛɛ Pɔɔlɪ nɪmʋ naa ee nyita
asa damantɛ nfɛɛrɛ. Nɪɪ ɪ man
gyɛ Efeso nfɪɪ nkʋn, amaa Asiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini. Nɪɪ ɔ naa ɛɛ tɔwɛ
yɛ, 'Anyɪrɪpɛ mʋ nɪɪ ba taa abaa
pɔyɪ mʋ, man gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ gbaa
kpini-kpini.'
27 Man gyɛ anɛ kusun wʋlɛ nkʋn ii
biti i nyita. Amaa anɛ ɔdakpa kyɪɪsa
obu yɛ mʋ kɪtɪɪ Atemisi mʋ, ee biti
o wu. Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ Asiya
ɔsʋwʋlɛ yɛ dulinyaa tɔ kpini, mʋ
nɪɪ ba sʋ bɛɛrɛɛ bɛɛ sa ɔdakpa lala
nɪmʋ mʋ, ii biti i biliŋi kɪyan."
28 Ba maa nu falɛ mʋ, ɪ nyɛ bamʋ
agbʋ. Nɪɪ ba piili bee kuusi yɛ, "Anɛ
Efeso abi, anɛ ɔdakpa Atemisi mʋ, ɪ
gyɛ ɔdakpa lala!"
29 Opula tɔ nɪɪ kadɛ mʋ tɔ kyaŋɛ
ɔlanba. Nɪɪ asa mʋ ba naa kɪtaa
Gayusi maa Arisitako mʋ nɪɪ ba gyɛ
Masedoniya abi, nɪɪ bee buu Pɔɔlɪ
mʋ. Nɪɪ ba bʋga bamʋ kpee asa
ɔgyaŋɛkpa.
30 Nɪɪ Pɔɔlɪ daa ee biti fɛɛ o kpee
sakyɔ mʋ tɔ, amaa akɔɔlɛ-gyipu mʋ
ba man sa mʋ ɔkpa.
31 Nɪɪ Pɔɔlɪ mʋ kyɛmɪnɛ ana gbaa
mʋ nɪɪ ba gyɛ Asiya abɪlɪsa akʋ ba
sa kɔnɔ kʋlɛ mʋ fɛɛ ɔ man waa kɛ o
kpee sakyɔ mʋ tɔ.
32 Nɪɪ sakyɔ mʋ be mee nu abaa
kasɛ. Akʋ bee kuusi yɛ falɛ, nɪɪ
banɪmʋ mɔɔ ba yɛ bamʋ lɛɛ ndee.
Nɪɪ akʋ mɔɔ ba bʋ tʋtɔ yɛgɛ ba man
nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ kii kpee sʋ tʋtɔ.
33 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba nin Alek-
isanda kyʋŋɛ kʋbʋ mu ansi tɔ ɔ yɪlɛ
bamʋ ayaa tɔ tɔwɛ sa bamʋ. Nɪɪ ɔ
nyɛɛ bamʋ kɪbaa yɛ ba laatɔ kɛ ɔ lɛɛ
asa mʋ kɔnɔ sa bamʋ.
34 Amaa asa mʋ ba maa bɪɪ fɛɛ
Alekisanda gyɛ Gyiwu obii mʋ, ba
kuusi kyɛɛrɛɛ fɛɛ kerefi anyɔ bɛɛ
tɔwɛ yɛ, "Anɛ Efeso abi, anɛ ɔdakpa
Atemisi mʋ, ɪ gyɛ ɔdakpa lala!"
35 Nɪɪ kadɛ mʋ tɔ ɔwʋlɛ kyanpʋ
yɛgɛ nɪɪ sakyɔ mʋ yɛgɛ ɔlanba mʋ.
Nɪɪ ɔ yɛ, "Efeso abi, ɔkʋmaa nɪmʋ
nyi fɛɛ anɛ ɔdakpa lala Atemisi, yɛ
ɪmʋ kubuu mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ sʋsʋ ba
tɪyɛ mʋ, ɪmʋ kumu ɪ gyɛ Efeso kadɛ
nɪmʋ.
36 Ɪmʋ sʋ ɪnɪmʋ ɪ man sʋ
kamɔɔrɛ-gyii, fan laatɔ kɛ fan man
kpala.
37 Asa mʋ nɪɪ fan bɪya nfɪɪ falɛ, ba
man yuuri ɔdakpa kʋtɔ kʋkʋ, nɪɪ ba
man tɔwɛ da anɛ ɔdakpa kyɪɪsa mʋ
sʋ.
38 Ɪmʋ sʋ nɪɪ Demetirisu maa mʋ
tɔɔmaa ana be nyi fɛɛ ba sʋ asɪn akʋ
ba pwɪɪ bamʋ bɪrɛ, an sʋ kakɛ mʋ
nɪɪ an gyii asɪn kɪbanɛ abɪlɪsa ansi
tɔ. Kanɪn sʋ bɛɛ taalɛ ba pwɪɪ bamʋ
asɪn ogyikpa tʋtɔ.
39 Nɪɪ fan san fan sʋ asɪn akʋ mʋ,
kanɪn bɪrɛ fan naa gyii fanɛ asɪn
ogyikpa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ nbara mʋ
ɪ kaapʋ mʋ.
40 Nɪɪ an man bɪɪ mʋ, an biti an
nyɛ ndaga ɔlanba nɪmʋ kɪpwɪɪ. Lɪɪ
fɛɛ nɪɪ ba naa taasɛ anɛ ɪmʋ asɪn
mʋ, an man sʋ asɪn akʋ nɪɪ an
taalɛ taa kaapʋ tɔ lɪɪ kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ
ɔlanba mʋ waa."
41 Nɪɪ kadɛ mʋ tɔ ɔwʋlɛ kyanpʋ
mʋ maa tɔwɛ ɪnɪmʋ lʋwɛ mʋ, nɪɪ ɔ
yɛgɛ sakyɔ mʋ yaasɛ tɔ.

20

Pɔɔlɪ kpee Masedoniya yɛ Giriki ɪsʋwʋlɛ sʋ

1 Ɔlanba mʋ kamaa mʋ, Pɔɔlɪ sun
tɪɪ Krisito akɔɔlɛ-gyipu mʋ, nɪɪ ɔ
tɔwɛ waa bamʋ, kala bamʋ, nɪɪ ɔ lɪɪ
tʋtɔ kpee Masedoniya.

2 Ɔ natɛ tʋtɔ kyaabɔɔ, ɛɛ tɔwɛ
abwaarɛsɪn yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa asa,
nɪɪ ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee Akiya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
3 Nɪɪ ɔ kyɪna tʋtɔ ɪbwaayɪ ɪsa.
Amaa saŋa mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ
fɛɛ ee biti o kpee Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ,
nɪɪ ɔ bɪɪ fɛɛ Gyiwu abi ba ŋmina
asɪn lɪɪ mʋ sʋ. Ɪmʋ sʋ ɔ kyɛɛgɛ
mʋ nfɛɛrɛ bwii kamaa naa bɔla lɪɪ
Masedoniya.
4 Asa mʋ nɪɪ ba buu mʋ kpee
ɪ gyɛ Piru mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Bereya
mu-bii-nyɪnsa Sofata, maa Arisitako
maa Sekundu mʋ nɪɪ ba lɪɪ Tesa-
lonika, yɛ Gayusi mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ
Debe, yɛ Timoti, taa tii Tikiku maa
Tirofimu mʋ nɪɪ ba lɪɪ Asiya ɔsʋwʋlɛ
sʋ mʋ.
5 Asa anɪmʋ ɪ gyankpaa naa gyoo
anɛ Trowa kadɛ tɔ.
6 Amaa Kesu kɔnɔ kɔlɔŋɔ mʋ nɪɪ
ɪ bodobodo mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kɪfɛ
tinsa kamaa tɔ mʋ, an bɔla nkyu sʋ
lɪɪ Filipi. Lɪɪ nkɛ nnuu kamaa mʋ,
an naa tu bamʋ Trowa. Nɪɪ an gyii
nkɛ nsunɔ tʋtɔ.

Pɔɔlɪ kyiŋi Yutiku ba nkpa tɔ

7 Nkɛ nsunɔ tɔ kakɛ gyankpaasa
mʋ, an ba gyaŋɛ kɛ an gyii Ɔnyɪrɪpɛ
agyitɔ mʋ. Pɔɔlɪ maa biti fɛɛ
lɪɪkaakɛ ɔ lɪɪ Krisito abi kʋbʋ mʋ asɛ
sʋ mʋ, ɔ kyaga sʋ tɔwɛ abwaarɛsɪn
mʋ naa fʋʋ halɪɪ kiyiridi nsana.
8 Ɪfɪtɪla ɪ kyɔ abansʋrʋ obu mʋ nɪɪ
an gyaŋɛ kɪmʋ tɔ mʋ.
9 Nɪɪ kɪyaafɔlɛ kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʋ yɛ Yutiku. Ɔ tɛ nfansɪrɛ sʋ ee
nu asɪn mʋ yɛgɛ ɛɛ gyɔɔsɛ. Kpalɪ fɛɛ
Pɔɔlɪ maa tɔwɛ kyɛɛrɛɛ sʋ mʋ, ɔ taa
dɛ nsɪɪrɛ nɪɪ ɔ lɪɪ abansʋrʋ mʋ nɪɪ
kɪ gyan sʋ kɪsasapʋ mʋ sʋ ba tɪyɛ
kasɛ, nɪɪ o wu.
10 Nɪɪ Pɔɔlɪ kpɪlɪgɛ ba mʋ asɛ, ba
bun mʋ sʋ, taa mʋ abaa kyaabɔɔ
mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Fan man yɛgɛ
ɪ tɔɔrɔɔ fanɛ, ɔ san ɛɛ fʋʋtɛ."
11 Nɪɪ Pɔɔlɪ bwii dii kpee abansʋrʋ
mʋ sʋ, naa kpɛɛ bodobodo wɛ. Nɪɪ
o bwii kyaga mʋ katɔwɛ sʋ naa fʋʋ
kayɪkɛ, nɪɪ ɔ lɪɪ tʋtɔ kyʋn.
12 Nɪɪ asa mʋ ba taa kɪyaafɔlɛ mʋ
nɪɪ ɔ san ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ kpee kewu.
Nɪɪ asa mʋ nkɔlɔ i fuuli bamʋ.

Pɔɔlɪ lɪɪ Trowa kpee Miletu

13 An gyankpaa naa taa ɔkʋlɪ lala
fɛɛ pantuu bɔla nkyu sʋ kpee Asosi.
Tʋtɔ nɪɪ an kpee a naa taa Pɔɔlɪ. Lɪɪ
fɛɛ ɔ wʋla tɔwɛ yɛ ee biti ɔ taa ayaa
tɔ naa fʋʋ tʋtɔ.
14 An naa mʋ a naa gyaŋɛ Asosi
mʋ, an taa mʋ, nɪɪ an ba Mitilene.
15 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, an lɪɪ tʋtɔ
bɔla nkyu sʋ ba Kiyo. Nɪɪ ɪmʋ kayɪ
maa bɪla kɛ mʋ, an faa nkyu kpee
Samosi, nɪɪ kakɛ sasapʋ mʋ, an naa
fʋʋ Miletu.
16 Pɔɔlɪ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ mɛɛ
yɛ ɔ yɪlɛ Efeso, kɛ ɔ man nyɛ ee
nyita saŋa Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ. Lɪɪ fɛɛ
ee biti bilen, fɛɛ nɪɪ ɔ taalɛ mʋ, o
loo Gyerusalem Pentekosi kensi-gyii
kakɛ.

Pɔɔlɪ kala Efeso Krisito abi kʋbʋ abɪlɪsa

17 Saŋa mʋ nɪɪ an fʋʋ Miletu mʋ,
Pɔɔlɪ sun tɪɪ Efeso Krisito abi kʋbʋ
abɪlɪsa mʋ.
18 Ba maa ba mʋ asɛ mʋ, ɔ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen
nyi kanan mʋ nɪɪ n kyɪna yɛ fanɛ, lɪɪ
kakɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ n ba fanɛ
asɛ Asiya ofuli sʋ nfɪɪ.
19 Nɪɪ n bɪya mɛ n-yɪɪ kasɛ taa
ansi-kyu, yɛ awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ n gyii
lɪɪ ɪkpa libi mʋ nɪɪ Gyiwu abi ba biti
mɛ mʋ sʋ kpini sun Ɔnyɪrɪpɛ kusun.
20 Nɪɪ fan nyi fɛɛ n man taa kʋtɔ
mʋ nɪɪ kii biti kɪ kyɛ fanɛ tɔ mʋ
baala fanɛ sʋ. Amaa n tɔwɛ ab-
waarɛsɪn nɪɪ n kaapʋ fanɛ alandɛ sʋ
yɛ akpaara sʋ.
21 N lɛɛ asɪn mʋ kesintin tɔwɛ
Gyiwu abi yɛ Giriki abi fɛɛ ɪ dagaa
fɛɛ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ, kɛ ba
bwii ba Ɪbwaarɛ asɛ, kɛ ba kɔɔlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii.
22 "Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ɪ fʋʋ fɛɛ n
kpee Gyerusalem fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔwɛ waa
mɛ mʋ, amaa n mee nyi kʋtɔ mʋ nɪɪ
ki biti kɪ waa mɛ tʋtɔ.
23 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n nyi ɪ gyɛ fɛɛ, kadɛ
kʋmaa mʋ nɪɪ n kpee mʋ Kayaayu

Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ da mi kumu tɔ fɛɛ
awʋrʋfɔ yɛ obu kitii ɪ dɛ i gyoo mɛ.
24 Amaa man taa mɛ nkpa tɪɪ sɛhn,
nɪɪ n mɛɛ kɪɪ mɛ n-yɪɪ fɛɛ n gyɛ kʋtɔ
kʋ. Amɔɔ n kyaga mɛ kɪnatɛ sʋ, kɛ n
waa kusun mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu taa
sa mɛ mʋ lʋwɛ. Ɪmʋ ɪ gyɛ fɛɛ n lɛɛ
Ɩbwaarɛ kabwaala Asɪn danbɪrasa
mʋ kesintin kaapʋ.

25 "Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n nyi fɛɛ fanɛ
tɔ bamʋ nɪɪ n natɛ tɔwɛ sʋsʋ
kuwura-gyii asɪn sa mʋ, fanɛ ɔkʋ
man bɪla yɛ o wu mi ansi tɔ.
26 Ɪmʋ sʋ ndaga, n lɛɛ n tɔwɛ fanɛ
kesintin yɛ nɪɪ fanɛ ɔkʋ kan ɔ mɛɛ
nyɛ nkpa kakpaa mʋ, ɪ man lɪɪ mɛ
asɛ.
27 Lɪɪ fɛɛ n man taa Ɩbwaarɛ asɪn
kʋ baala fanɛ sʋ, amaa n lɛɛ kʋtɔ
kʋmaa tɔwɛ fanɛ.
28 Ɪmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
ɔkɪɪsʋpʋ ɪɪ kɪɪ mʋ nbʋlʋpʋ sʋ mʋ,
fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ yɛ asa mʋ
nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ taa waa
fanɛ abaa tɔ, yɛ fan kɪɪ sʋ mʋ
danbɪrasa. Fan bɪla Krisito abi kʋbʋ
mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ gbaa-gbaa nkalan
sɔɔ mʋ.
29 Nɪɪ n nyi fɛɛ nɪɪ n kan kpee
kamaa tɔ mʋ, akuntun bee biti ba
be loo fanɛ tɔ, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba yɛgɛ
nbʋlʋpʋ mʋ.
30 Saŋa kʋ ii biti ɔ ba nɪɪ fanɛ
tɔ akʋ bee biti ba kʋsʋ yɪlɛ tɪn
atɪntɪnsa biliŋaa asɪn mʋ, kɛ ba
bɪɪtɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ ba be buu
bamʋ.
31 Ɪmʋ sʋ fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ
danbɪrasa, kɛ fan nyiŋi fɛɛ nsu nsa
mʋ nɪɪ n maa fanɛ an kyɪna mʋ, n
sʋ ansikyu n da fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ
kumu tɔ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ.

32 "Nbɪɪnbɪɪ n sʋ fanɛ n waa
Ɩbwaarɛ kɪbaa tɔ yɛ mʋ kabwaala
asɪn tɔ. Mʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ fan dan, kɛ
ɔ sa fanɛ mu kusee yɛ mʋ asa mʋ
nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪla kpini.
33 Nɪɪ mi ansi ɪ man payɪ ɔkʋ suwa
abɛɛ mu gbiti abɛɛ mʋ kaalɛ sʋ.
34 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan nyi fɛɛ
mɛ abaa nɪmʋ nɪɪ n sʋ n sun n nyɛ
maa mɛ tɔɔmaa ana atɔ mʋ nɪɪ i tiri
anɛ.
35 Kʋtɔ kʋmaa tɔ mʋ, n kaapʋ fanɛ
fɛɛ ɪ dagaa fan waa kusun ɔlʋn sʋ
kanɪn kyɛ atiripu tɔ. Kɛ fan nyiŋi
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɔnɔ tɔ asɪn mʋ yɛ,
'Kakɛɛ sʋ kusee kɪ kyɔ kɪkɔɔlɛ.' "
36 Maa tɔwɛ kanɪn lʋwɛ mʋ, maa
bamʋ kpini ba muŋa amulii sʋ kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ.
37 Nɪɪ bamʋ kpini ba taa ansikyu
biri mʋ tɔ fwaala mʋ.
38 Kʋtɔ mʋ nɪɪ ku duŋi bamʋ ɪbʋlɛ
tɔ gaa mʋ, ɪ gyɛ maa tɔwɛ bamʋ yɛ,
ba man bɪla yɛ ba wu abaa. Nɪɪ ba
sun mʋ ɔkpa kpee ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ
ku du fɛɛ pantuu mʋ asɛ.

21

Pɔɔlɪ kikpe Gyerusalem

1 Saŋa mʋ nɪɪ an barɪgɛ tɔ mʋ, an
yii sʋ bɔla ɔpʋ sʋ kpee Kosi kadɛ tɔ.
Nɪɪ kɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, an kpee Rodo
kadɛ tɔ, nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ kpee Patara
kadɛ tɔ.
2 Tʋtɔ nɪɪ an nyɛ ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ
kii kpee Fonesiya ofuli sʋ, nɪɪ an loo
kɪmʋ tɔ naa kyʋn.
3 Anɛ ansi ɪ maa kɪɪ Kiporo kifintin
mʋ, nɪɪ an bwii anɛ bɪna sʋ naa fʋʋ
Siriya ɔsʋwʋlɛ sʋ. Nɪɪ an yɪlɛ Trowa
kadɛ tɔ, tʋtɔ maa nɪɪ bee biti bɛ lɛɛ
ɪsʋla ɔkʋlɪ maa tɔ.
4 An maa kpɪlɪgɛ tʋtɔ mʋ, an wu
akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ kadɛ mʋ
tɔ. Nɪɪ an kyɪna bamʋ asɛ nkɛ
nsunɔ. Nɪɪ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
lɛɛ kaapʋ bamʋ, nɪɪ ba tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ
ɔ man kpee Gyerusalem.
5 Amaa anɛ saŋa maa fʋʋ mʋ, nɪɪ
an bwii kyaga anɛ ɔkpa sʋ. Nɪɪ ba
maa bamʋ-ka ana yɛ bamʋ-bii ana
kpini ba sun anɛ ɔkpa lɪɪ kadɛ mʋ
tɔ ba kebunɔ. Tʋtɔ nɪɪ an muŋa kʋlɛ
kabwaarɛ-kʋlɛ.
6 Saŋa mʋ nɪɪ an kala abaa lʋwɛ
mʋ, nɪɪ an loo ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ, nɪɪ
ba bwii kyʋn kewu.
7 An kyaga anɛ ɔkpa sʋ lɪɪ Tayi
naa fʋʋ Polimesi. Tʋtɔ nɪɪ an fwaala
akɔɔlɛ-gyipu mʋ, nɪɪ an kyɪna bamʋ
asɛ kakɛ kʋlʋn.
8 Lɪɪkaakɛ mʋ, an kpee Kasariya
naa loo Filipu mʋ nɪɪ ɔ gyɛ ab-
waarɛsɪn ɔtɔwɛpʋ mʋ ayɛ. Nɪɪ ɔ

bɪla ɔ gyɛ asa asunɔ mʋ nɪɪ ba kyɪna lɛɛ bamʋ Gyerusalem yɛ ba barɪgɛ agyitɔ mʋ tɔ ɔkʋ.
9 Ɔ sʋ nbii-kyɪɪsa-bii ana mʋ nɪɪ
ba man pɪɪta bɪɪ anyɪn, nɪɪ Ɩbwaarɛ
ɪ bɔla bamʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ asɪn.
10 Saŋa mʋ nɪɪ an san an bʋ tʋtɔ
mʋ, Ɩbwaarɛ Ɔtɔwɛpʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
mʋ yɛ Agabu lɪɪ Gyudeya ba.
11 Maa ba anɛ asɛ mʋ, ɔ taa Pɔɔlɪ
kɪrɪsʋ mʋ ŋmina mʋ gbaa-gbaa mʋ
abaa yɛ mʋ ayaa. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ yɛ, 'Falɛ
maa nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ ba bʋ
Gyerusalem mʋ, bee biti ba ŋmina
kɪrɪsʋ nɪmʋ wuya, kɛ ba taa mʋ waa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ
abaa tɔ.' "
12 Amaa an maa nu falɛ asɪn nɪmʋ
mʋ, anaa bamʋ nɪɪ ba bʋ Kasariya
kadɛ mʋ tɔ mʋ, an kʋlɛ Pɔɔlɪ yɛ ɔ
man kpee Gyerusalem.
13 Nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ yɛ, "Mɪnɛ ɪ waa
nɪɪ fen su, nɪɪ fɛn yaagɛ mɛ kɔkɔlɔ
kanɪn? Man gyɛ kiŋmina mʋ nkʋn,
amaa n kʋʋla mɛ n-yɪɪ fɛɛ n wu
Gyerusalem lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ
mʋ sʋ."
14 A maa bɪɪ fɛɛ an pʋpɔlɛ mʋ
kpɪnɛ mʋ, nɪɪ an tɔwɛ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ
kebiti nɪn kɪ waa."
15 Ɩnɪmʋ kamaa mʋ an kʋsʋ kʋʋla
kpee Gyerusalem.
16 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ
Kasariya mʋ akʋ ba sun anɛ kpee
Gyerusalem. Nɪɪ ba taa anɛ kpee
Kasiporo-nyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ
Manson mʋ ayɛ nɪɪ a naa kyɪna tʋtɔ.
Ɔ gyɛ akɔɔlɛ-gyipu agyankpaapʋ mʋ
tɔ ɔkʋ.

Pɔɔlɪ kpee Gyemisi asɛ

17 "Saŋa mʋ nɪɪ an fʋʋ
Gyerusalem mʋ, anɛ tɔɔmaa ana ba
taa kensi-gyii kʋlɛ anɛ.
18 Lɪɪkaakɛ mʋ, anaa Pɔɔlɪ an
kpee a naa wu Gyemisi, nɪɪ Krisito
abi kʋbʋ abɪlɪsa mʋ gbaa ba bʋ tʋtɔ.
19 Pɔɔlɪ fwaala bamʋ nɪɪ ɔ kalɛ
atɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɔla mu kusun
sʋ waa sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ tɔ kaapʋ bamʋ
kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn."
20 Ba maa nu falɛ mʋ, nɪɪ ba
taa bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ. Nɪɪ ba
tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Anɛ bɪrɪsa, yɛ fʋ
gbaa-gbaa fʋ, fu wu kanan mʋ nɪɪ
Gyiwu abi ngbɪn-ngbɪn ba kɔɔlɛ gyii
ba, nɪɪ ba bɪla ba sʋ Mosesi nbara
mʋ tɔ kenken.
21 Gyiwu abi akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ
ba bʋ Gyerusalem nfɪɪ mʋ, ba nu
yɛ fɪɪ kaapʋ Gyiwu abi mʋ nɪɪ
ba bʋ ndɛndɛmandɛ sʋ mʋ, yɛ ba
man buu Mosesi nbara kɛ ba man
tɪŋɛ bamʋ-bii ana iduu, kɛ ba yɛgɛ
Gyiwu abi anaana tɔ mʋ kpini.
22 Mɪnɛ nɪɪ an biti an waa? Lɪɪ fɛɛ
ɪ waa nɛnɛ bee biti ba nu fɛɛ fʋ ba.
23 Ɩmʋ sʋ anɛ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ an sʋ
an sa fʋ ndee. Asa ana akʋ ba bʋ anɛ
asɛ nfɪɪ nɪɪ ba bɔ ntan sa Ɩbwaarɛ.
24 Taa bamʋ kɛ faa bamʋ fan kpee,
naa lɛɛ fanɛ ineesi, kɛ fʋ ka bamʋ
amu su akɔ sa bamʋ, kɛ ba sɪyɛ
bamʋ amu. Kɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ bɪɪ
fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ ba tɔwɛ lɪɪ fʋ sʋ
mʋ, ɪ man gyɛ kesintin. Lɪɪ fɛɛ fʋ
gbaa-gbaa fʋ, fu buu Mosesi nbara
mʋ kyɛɛkyɛɛ.
25 Amaa akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ bɪrɛ, an
tɔwɛ kyula nɪɪ an kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa
sa bamʋ yɛ, ba man gyii agyitɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ ba dɪla sa ɔdakpa
abɛɛ nkalan kʋmaa, kɛ ba man
gyii atɔbwaaya mʋ nɪɪ ba man tɪn
bamʋ amu nɪɪ ba wu kibelinboni,
kɛ ba lɛɛ bamʋ n-yɪɪ lɪɪ kakyɪɪ abɛɛ
kanyɪn-biti tɔ."
26 Ɩmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ, Pɔɔlɪ taa
asa ana mʋ tii mʋ n-yɪɪ sʋ nɪɪ ba
naa fwɪɪ bamʋ amu tɔ. Nɪɪ o kpee
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ naa yɪla
nkɛ mʋ nɪɪ amu tɔ kɪfwɪɪ mʋ ii biti
ɪ lʋwɛ, yɛ saraga mʋ nɪɪ bee biti bɛ
lɛɛ sa ɔkʋmaa nɪmʋ.

Ba kɪtaa Pɔɔlɪ kabwaarɛ-sun obu lala tɔ

27 Nkɛ nsunɔ mʋ ɪ maa san gbɛrɛɛ
kɛ ɪ lʋwɛ mʋ, Gyiwu abi akʋ mʋ nɪɪ
ba lɪɪ Asiya kɪbaafʋn kʋ sʋ mʋ, ba
maa wu Pɔɔlɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʋ tɔ mʋ. Nɪɪ ba fun waa sakyɔ mʋ
lɪɪ Pɔɔlɪ sʋ nɪɪ ba kɪtaa mʋ.
28 Nɪɪ bee kuusi bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Ɩsɪrayɪ abi fan kyɛ tɔ. Ɔnyɪn nɪmʋ

ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ naa katɪn kʋmaa, ɛɛ
kaapʋ asa kpini, yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ ee yii
anɛ Ɪsɪrayɪ abi yɛ anɛ nbara mʋ yɛ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ. Nɪɪ ɪmʋ
nɪɪ ɪ bɪla i tii sʋ mʋ ɪ gyɛ yɛ, ɔ taa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi ba
anɛ obu kyɪrɛkyɪrɛ lala nɪmʋ tɔ ba
waa kɪmʋ ineesi."
29 Ba maa wʋla wu Efeso ɔnyɪn
mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Tirofimu maa
Pɔɔlɪ ba maa naa kadɛ lala mʋ tɔ
mʋ, ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Pɔɔlɪ taa mʋ
kpee kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ.
30 Nɪɪ kadɛ mʋ kpini asa ba maa
nu Pɔɔlɪ asɪn mʋ, ba sɪlɛ lɪɪ kadɛ mʋ
tɔ abaafʋn kʋmaa ba. Ba kɪtaa mʋ
bɪɪtɛ lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ
tɔ, opula tɔ nɪɪ ba tii nbunɔ mʋ.
31 Ba maa dayɪ Pɔɔlɪ bee biti mʋ
kɪmɔɔ mʋ, asɪn mʋ a naa tu Roma
abi anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa fɛɛ
ɪlawʋ ɪ kʋsʋ Gyerusalem kadɛ mʋ
kpini tɔ.
32 Ɔbɪlɪsa mʋ taa mʋ kamaa tɔ abi
yɛ anaakɔpʋ mʋ akʋ kpee sakyɔ mʋ
tɔ. Amaa asa mʋ ba maa wʋ ɔbɪlɪsa
mʋ yɛ anaakɔpʋ mʋ, nɪɪ ba yɛgɛ
Pɔɔlɪ kɪdayɛ.
33 Nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ kpee naa kɪtaa
Pɔɔlɪ, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba taa ag-
beeleebi anyɔ ŋmina mʋ. Nɪɪ ɔ taasɛ
asa mʋ yɛ, "Anɪmʋ nɪn, nɪɪ mɪnɛ nɪɪ
ɔ waa?"
34 Nɪɪ asa mʋ akʋ ba yɛ falɛ, nɪɪ
banɪmʋ mɔɔ ba yɛ bamʋ lɛɛ ndee.
Bamʋ nnɔ ɪ maa kwɪɪ-kwɪɪ sʋ mʋ, ɪ
yɛgɛ nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ man nu asɪn mʋ
kasɛ. Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔlɪ
kpee anaakɔpʋ opula.
35 Ba maa taa Pɔɔlɪ naa fʋʋ
anaakɔpʋ opula mʋ, nɪɪ bee biti ba
dii loo tʋtɔ mʋ, lɪɪ asa mʋ ɔlanba sʋ
mʋ, anaakɔpʋ mʋ ba kukuri Pɔɔlɪ kɛ
asa mʋ ba man nyɛ dayɪ mʋ.
36 Nɪɪ sakyɔ mʋ nɪɪ ba buu bamʋ
mʋ, bee kuusi yɛ, "Fan mɔɔ mʋ."

Pɔɔlɪ kɔnɔ lɛɛ sa asa mʋ

37 Saŋa mʋ nɪɪ anaakɔpʋ ba sʋ
Pɔɔlɪ bee loo tʋtɔ mʋ, ɔ tɔwɛ ɔbɪlɪsa
mʋ yɛ, "Naafɔɔ n biti fɛɛ n tɔwɛ fʋ
asɛ."
Nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ taasɛ mʋ yɛ, "Fii nu
Giriki katɔwɛ?"
38 Nɪɪ ɔ bɪla bwii taasɛ mʋ yɛ,
"Man gyɛ fʋ ɪ gyɛ Egyipiti kanyɪn
mʋ nɪɪ ɔ kʋsʋ yɪlɛ ɛɛ kɔ yɛ anɛ, nɪɪ
ɔ taa amɔɔpʋ ngbɪn nna kpee ofuli
sʋ mʋ?"
39 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ayee, n
gyɛ Gyiwu obii nɪn, nɪɪ n lɪɪ Taasu
kadɛ kparɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Silisiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, nɪɪ asa be nyi kɪmʋ
mʋ. N kʋlɛ fʋ nɪn, yɛgɛ n tɔwɛ asa
mʋ asɛ."
40 Ɔbɪlɪsa mʋ maa sa mʋ ɔkpa mʋ,
Pɔɔlɪ kʋsʋ yɪlɛ obu adenbi diisa sʋ.
Nɪɪ ɔ nyɛɛ bamʋ kɪbaa yɛ ba laatɔ.
Ba maa laatɔ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ
Gyiwu abi katɔwɛ.

22

1 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Nsɛ ana yɛ
mɛ-daa ana, fan nu mɛ asɪn mʋ nɪɪ
n biti n lɛɛ kɔnɔ fanɛ asɛ falɛ!"
2 Nɪɪ ba maa nu fɛɛ Gyiwu abi
katɔwɛ tɔ nɪɪ ɔ sʋ ɛɛ tɔwɛ bamʋ asɛ
mʋ, bamʋ kpini ba laatɔ diin.
Nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ yɛ,
3 "N gyɛ Gyiwu obii nɪn, nɪɪ ba
kʋʋgɛ mɛ Taasu, Silisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
Amaa ba bɪla mɛ Gyerusalem kadɛ
lala nɪmʋ tɔ. Nɪɪ Gamaliye ɪ kaapʋ
mɛ anɛ naana ana nbara mʋ nɪɪ ba
buu mʋ. Nɪɪ n kpan mɛ n-yɪɪ n sun
Ɪbwaarɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan sʋ tɔ
falɛ.
4 Nɪɪ n nyanla bamʋ nɪɪ ba buu
Yesu ɔkpa mʋ naa fʋʋ bamʋ lewu
tɔ. Nɪɪ n kɪtaa anyɪn yɛ akyɪɪ gbaa
naa tii obu.
5 Nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ yɛ Gyiwu
kʋbʋ abɪlɪsa mʋ gbaa bɛɛ taalɛ gyii
falɛ asɪn nɪmʋ kesintin. Nɪɪ n bɪla
n nyɛ ɪwʋlɛ n lɪɪ bamʋ asɛ fɛɛ n
taa naa sa bamʋ bɪrɪsa ana Gyiwu
abi mʋ nɪɪ ba bʋ Damasiko kadɛ tɔ.
Kɛ ɪ sa mɛ ɔkpa n naa kɪtaa asa
anɪmʋ, ŋmina bamʋ taa bamʋ ba
Gyerusalem kɛ ba bɪɪtɛ bamʋ asʋ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ gyii

6 "N maa naa n kpee nɪɪ n naa tiri
Damasiko kakyʋwapɛ asɛ mʋ, opula
tɔ nɪɪ ɪ ŋalɪgɛ mi ansi sʋ fɛɛ bʋlayɪ
maa wɛɛ ɪsɛɛ mʋ lɪɪ sʋsʋ ba kyaabɔɔ
mɛ.

7 Nɪɪ n lɪɪ tɪyɛ kasɛ nu ɔbʋlɛ kʋ
maa taasɛ mɛ yɛ, ‘Sɔɔlɪ! Sɔɔlɪ! Mɪnɛ
waa nɪɪ fɪɪ nyanla mɛ kanɪn?’
8 “Nɪɪ n taasɛ yɛ, ‘Fʋ anɪmʋ nɪn,
Ɔnyɪrɪpɛ?’ Nɪɪ ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Mɛ
Yesu mʋ nɪɪ n gyɛ Ganasareti-nyɪn
nɪɪ fɪɪ nyanla mʋ nɪn.’
9 Tʋtɔ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba bʋ mɛ asɛ
mʋ, ba wu ɪŋalɪgɛsa mʋ, amaa ba
man bɪɪ ɔbʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ tɔwɛ mɛ asɛ
mʋ.
10 “Nɪɪ n taasɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, nɛnɛ
nɪɪ n waa?’
“Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ,
‘Kʋsʋ, kɛ fʋ kpee Damasiko. Tʋtɔ nɪɪ
ɔkʋ ii biti ɔ ba tɔwɛ fʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ fʋ waa.’
11 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ ɪ ŋalɪgɛ mi
ansi sʋ mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ n biliŋi
gyaatanapʋ. Nɪɪ mɛ bɪrɪsa ana mʋ
nɪɪ ba bʋ mɛ asɛ mʋ ba kɪtaa mɛ
kɪbaa tɔ kpee Damasiko.
12 “Nɪɪ ɔnyɪn kʋ bʋ tʋtɔ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ mʋ yɛ Ananiyasi. Nɪɪ ee sun
Ɩbwaarɛ ee buu Gyiwu abi nbara mʋ
kyɛɛkyɛɛ sʋ, nɪɪ Gyiwu abi mʋ nɪɪ
ba tɛ tʋtɔ mʋ, ba sʋ bɛɛrɛɛ ba sa mʋ.
13 Nɪɪ ɔ ba mɛ asɛ ba yɪlɛ tɔwɛ mɛ
yɛ, ‘Mɛ bɪrɪsa Sɔɔlɪ, fʋ ansi i bugi.’
Nɪɪ opula tɔ nɪɪ mi ansi a bugi nɪɪ n
wu mʋ.
14 “Tʋtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, ‘Anɛ
naana ana Ɩbwaarɛ ɪ lɛɛ fʋ yɪla
fɛɛ fʋ bɪɪ mu kebiti, kɛ fʋ wu mʋ
kɪyaafɔlɛ kyɪrɛkyɪrɛ Yesu mʋ, kɛ fʋ
nu mʋ asɪn mʋ lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ.
15 Kɛ fʋ baa fʋ gyɛ mʋ kesintin
ogyipu sa asa kpini, lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ
fʋ wu nɪɪ fʋ nu mʋ sʋ.
16 Nɪɪ mɪnɛ nɪɪ fʋ bɪla fʋ gyoo?
Kʋsʋ yɪlɛ kɛ fʋ yɛgɛ ba gyee fʋ
Ɩbwaarɛ kekyugyee kɛ ɔ taa fʋ alibi
kɛɛ fʋ, kɛ fʋ tɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ.’

Yesu sun Pɔɔlɪ kpee bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ

17 “Saŋa mʋ nɪɪ n bwii kpee
Gyerusalem nɪɪ n kpee n kʋlɛ kab-
waarɛ-kʋlɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ
mʋ tɔ mʋ, n nyɛ ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ.
18 Nɪɪ n wu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu nɪɪ
ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, ‘Waa bilen lɪɪ
Gyerusalem, lɪɪ fɛɛ fʋ kesintin asɪn
mʋ nɪɪ fii biti fʋ gyii lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ
mʋ, ba mɛɛ yɛ ba kɔɔlɛ gyii.’
19 “Nɪɪ n tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, bamʋ
gbaa-gbaa be nyi kanan mʋ nɪɪ n
loo bamʋ kabwaarɛ kʋlɛkpa ibu ana
tɔ, n dayɪ yɛgɛ n kɪtaa bamʋ nɪɪ ba
kɔɔlɛ fʋ gyii mʋ n kpee n tii obu.
20 Saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ mɔɔ fʋ kesintin
ogyipu Sitefen mʋ, n yɪlɛ tʋtɔ kyula
mu kelewu mʋ, nɪɪ mɛ ɪ kɪɪ bamʋ
nɪɪ ba mɔɔ mʋ mʋ ɪkaalɛ sʋ.
21 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ,
“natɛ, n biti n sun fʋ lɪɪ nfɪɪ kpee
kata-kata bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ asɛ”.’ ”
22 Nɪɪ asa mʋ ba nu Pɔɔlɪ katɔwɛ
naa fʋʋ mʋ asɪn mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ falɛ
sʋ. Tʋtɔ nɪɪ ba diyaa bamʋ ɪbʋlɛ
kuusi yɛ, “Fan lɛɛ ɔnyɪn nɪmʋ lɪɪ
kasɛ sʋ, ɔ man dagaa maa bɪla kyɪna
nkpa tɔ.”
23 Saŋa mʋ nɪɪ bee kuusi bɛɛ lɛɛ
bamʋ ɪkaalɛ bee fugiti, yɛgɛ bɛɛ waa
apurutiti mʋ,
24 nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ sa
kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔlɪ loo bamʋ
kɪkpaara sʋ. Kɛ ba tɪŋɛ mʋ taasɛ mʋ
kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ waa, nɪɪ bee kuusi bɛɛ
wʋrɪgɛ mʋ sʋ kanɪn.
25 Amaa saŋa mʋ nɪɪ ba ŋmina
Pɔɔlɪ kɛ ba bun mʋ tɪŋɛ mʋ mʋ, ɔ
taasɛ ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ anaakɔpʋ
kɪlɪfa sʋ mʋ yɛ, “Ɩ dɛ ɔkpa fɛɛ ba tɪŋɛ
ɔmʋ nɪɪ Roma obii ba kɔɔlɛ mʋ fɛɛ
odibii, nɪɪ ba man pɪɪta gyii mʋ asɪn
kɛ ba bun mʋ kʋpwɛ?”
26 Saŋa mʋ nɪɪ ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ
kɪɪ anaakɔpʋ kɪlɪfa sʋ mʋ nu kanɪn
mʋ, ɔ naa kasɛ asɪn mʋ sa anaakɔpʋ
kpini ɔbɪlɪsa mʋ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
“Roma abi ba kɔɔlɛ ɔnyɪn nɪmʋ fɛɛ
odibii nɪn, amaa kɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ an
biti an waa?”
27 Ɩmʋ sʋ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ
naa taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, “Tɔwɛ mɛ, Roma
abi ba kɔɔlɛ fʋ fɛɛ odibii?”
Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɛɛhn, n
gyɛ.”
28 Nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ yɛ, “N
nyita afulee gaa pɔyɪ nɪɪ Roma abi
ba kɔɔlɛ mɛ fɛɛ odibii.”

Amaa Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛɛ mɛ bɪrɛ ba kʋʋgɛ mɛ nɪn fɛɛ Roma odibii.”
29 Ɪmʋ sʋ bamʋ nɪɪ ba daa bee biti fɛɛ ba taasɛ Pɔɔlɪ kɔnɔ tɔ asɪn mʋ, ba bwii kamaa bilen. Nɪɪ ɪ waa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ gbaa kufuu fɛɛ maa yɛgɛ nɪɪ ba ŋmina Pɔɔlɪ yɛgɛ ɔ gyɛ Roma obii.

Pɔɔlɪ yɪlɛ Gyiwu abi kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mu ansi tɔ

30 Anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ maa biti o wu kʋtɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ dan waa sʋ nɪɪ Gyiwu abi bɛɛ pwɪɪ mʋ mʋ, ɪmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ ba saŋɛ Pɔɔlɪ. Nɪɪ ɔ tɪɪ Gyiwu abi aseepu bɪlɪsa yɛ bamʋ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ ba sarɛ. Tʋtɔ nɪɪ ɔ bɪya Pɔɔlɪ ba yɪlɛ bamʋ ansi tɔ.

23

1 Nɪɪ Pɔɔlɪ kɪɪ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ kyimm, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ tɔɔmaa ana, n nyi mɛ kɔkɔlɔ tɔ fɛɛ lɪɪ mi kusun mʋ nɪɪ n sun sa Ɩbwaarɛ ba fʋʋ ndaga, ɪ bʋrɔn Ɩbwaarɛ asɛ.”
2 Opula maŋa tɔ nɪɪ oseepu bɪlɪsa asɛ Ananiyasi mʋ, sa bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tiri Pɔɔlɪ mʋ kɔnɔ yɛ, ba da mʋ kɔnɔ sʋ.
3 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kɪda nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ da fʋ gbaa fʋ, fʋ kebunbun ansi wuya. Fʋ kyɪna tʋtɔ bɔla nbara sʋ talɛ mɛ, amaa yɛgɛ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fʋ fɔyɪ nbara, lɪɪ fɛɛ fʋ sa kɔnɔ yɛ ba da mɛ kɔnɔ sʋ.”
4 Bamʋ nɪɪ ba yɪlɛ tiri Pɔɔlɪ mʋ, ba taasɛ mʋ yɛ, “Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ nɪɪ fʋ saalɛ falɛ?”
5 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ tɔmaa ana, n man nyi fɛɛ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ nɪn. Kpalɪ fɛɛ ba kyʋrɔɔ yɪla yɛ, ‘Man tɔwɛ asɪn libi gyaga ɔbɪlɪsa mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ fʋ asa sʋ.’ ”
6 Pɔɔlɪ maa ba bɪɪ fɛɛ asa mʋ akʋ ba gyɛ Sadusi nɪɪ akʋ mɔɔ ba gyɛ Farasii abi mʋ, ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ tɔmaa ana, ngbaa mɛ n gyɛ Farasii nɪn, mɛ-sɛ gbaa gyɛ Farasii obii nɪn. Kelewu kyiŋi tamaa mʋ nɪɪ n sʋ sʋ, nɪɪ bee gyii mɛ asɪn falɛ.”
7 Maa tɔwɛ kanɪn asɪn mʋ, nɪɪ ɪmɔɔrɛ ɪ tɪyɛ Sadusi yɛ Farasii abi mʋ nsana. Nɪɪ kʋbʋ mʋ kɪ barɪgɛ tɔ anyɔ.
8 (Sadusi abi mʋ ba man kɔɔlɛ gyii fɛɛ kiwu kyiŋi abɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ abɛɛ n-yaayu ɪ bʋ tɔ, amaa Farasii abi bɪrɛ ba kɔɔlɛ ɪmʋ kpini gyii.)
9 Nɪɪ ɔlanba mʋ waa ɔlʋn. Nɪɪ nbara akaapʋpʋ mʋ nɪɪ ba gyɛ Farasii abi mʋ, ba kʋsʋ yɪlɛ bee gyii ɪmɔɔrɛ ɔlʋn sʋ yɛ, “An man wu alibi akʋ lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ sʋ. Akʋtɔ fɛɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu abɛɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʋ ɪ tɔwɛ mʋ asɛ.”
10 Saŋa mʋ nɪɪ ɔlanba mʋ nyɛ akyɔ gaa mʋ, kufuu kɪ kɪtaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ, fɛɛ bɛ kan bɪɪtɛ Pɔɔlɪ kyatɛ tɔ. Ɪmʋ sʋ ɔ sa mʋ anaakɔpʋ kɔnɔ fɛɛ, ba kpɪlɪgɛ loo sakyɔ mʋ tɔ naa gbebi Pɔɔlɪ kɔɔlɛ lɪɪ bamʋ asɛ, kɛ ba taa mʋ kpee anaakɔpʋ opula.
11 Lɪɪkaakɛ kagyanbwɛ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ba yɪlɛ mʋ asɛ, tɔwɛ mʋ yɛ, “Nyɛ kɔkɔlɔ! Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fʋ lɛɛ mɛ kesintin mʋ kaapʋ Gyerusalem mʋ, kanɪn maa nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fʋ bɪla lɛɛ mɛ asɪn mʋ kaapʋ Roma kadɛ gbaa.”

Ba ŋmina fɛɛ ba mɔɔ Pɔɔlɪ

12 Kayɪ maa kɛ mʋ, Gyiwu abi akʋ ba waa kɔnɔ bɔ ntan yɛ, ba man dan mɔɔ Pɔɔlɪ mʋ, ba mɛɛ yɛ be gyii nɪɪ ba mɛɛ yɛ be nuu.
13 Bamʋ nɪɪ ba waa kanɪn kɔnɔ mʋ ba kyɔ asa adɪna.
14 Nɪɪ ba kpee bamʋ aseepu bɪlɪsa yɛ abɪlɪsa mʋ asɛ naa tɔwɛ bamʋ yɛ, “An bɔ ntan yɛ an man dan mɔɔ Pɔɔlɪ, an mɛɛ yɛ i gyii.
15 Ɪmʋ sʋ nbɪɪnbɪɪ fʋ yɛ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mʋ, fen sun naa tɔwɛ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ yɛ, o bwiiyaa Pɔɔlɪ ba fanɛ ansi tɔ. Kɛ fan waa fɛɛ fen biti fan lɔŋɔ nu mʋ asɪn mʋ tɔ danbɪrasa. Ɪmʋ sʋ an kʋʋla anɛ n-yɪɪ fɛɛ, nɪɪ ba kan ba sʋ mʋ bɛɛ ba mʋ, pɔyɪ kɛ ɔ fʋʋ nfɪɪ mʋ an biti a mɔɔ mʋ ɔkpa tɔ.”
16 Amaa Pɔɔlɪ kawʋpa-bii maa nu kanan mʋ nɪɪ ba ŋmina mʋ, nɪɪ o

kpee naa loo anaakɔpʋ mʋ ayɛ, naa tɔwɛ Pɔɔlɪ.
17 Nɪɪ Pɔɔlɪ tɪɪ anaakɔpʋ abɪlɪsa
mʋ ɔkʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ, "Taa
kɪyaafɔlɛ nɪmʋ kpee fanɛ ɔkɪɪsʋpʋ
ɔbɪlɪsa asɛ. Ɔ sʋ asɪn kparɛ kʋ ɔ
tɔwɛ mʋ."
18 Ɪmʋ sʋ ɔ taa mʋ kpee ɔkɪɪsʋpʋ
ɔbɪlɪsa mʋ asɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
"Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ an taa ba tii obu mʋ, ɪ
tɪɪ mɛ. Nɪɪ ɔ yɛ n taa kɪyaafɔlɛ nɪmʋ
ba fʋ asɛ, lɪɪ fɛɛ ɔ sʋ asɪn akʋ ɔ tɔwɛ
fʋ."
19 Nɪɪ Anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
mʋ, kɪtaa kɪyaafɔlɛ mʋ kɪbaa tɔ lɪɪ
ɪkaa sʋ. Nɪɪ ɔ taasɛ mʋ yɛ, "Mɪnɛ
asɪn nɪɪ fʋ sʋ fʋ tɔwɛ mɛ?"
20 Nɪɪ Pɔɔlɪ kawʋpa-bii mʋ tɔwɛ
mʋ yɛ, "Gyiwu abi abɪlɪsa mʋ ba
tɔwɛ kyula yɛ, bee biti ba kʋlɛ fʋ
fɛɛ fʋ taa Pɔɔlɪ ba kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa
mʋ asɛ ɔkɛ. Kɛ ba pɪna fʋ yɛ bee biti
ba lɔŋɔ nu mʋ asɪn mʋ tɔ danbɪrasa.
21 Amaa man kyula sa bamʋ. Lɪɪ
fɛɛ asa mʋ tɔ akʋ ba kyɔ asa adɪna
be bun afitiri tɔ bee gyoo mʋ. Nɪɪ
ba bɔ ntan fɛɛ ba man dan mɔɔ mʋ
mʋ, ba mɛɛ yɛ be gyii nɪɪ ba mɛɛ yɛ
be nuu. Ɪmʋ sʋ ba kʋʋla bamʋ n-yɪɪ
bee gyoo ba nu lɪɪ fʋ asɛ kɛ ba waa."
22 Nɪɪ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
da kɪyaafɔlɛ mu kumu yɛ, "Man kan
tɔwɛ ɔkʋ fɛɛ fʋ tɛɛ ba tɔwɛ falɛ asɪn
nɪmʋ sa mɛ." Nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ ɔkpa.

Ba taa Pɔɔlɪ kpee Kasariya

23 Tʋtɔ mʋ nɪɪ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ
ɔbɪlɪsa mʋ, tɪɪ mʋ kamaa tɔ abɪlɪsa
anyɔ sa bamʋ kɔnɔ yɛ, "Fan lɛɛ
anaakɔpʋ anyɔ, yɛ ɪgbaŋɛ adiipu
adusunɔ, yɛ akpɛ atʋʋpʋ alɪfa anyɔ.
Kɛ fan kʋʋla fanɛ n-yɪɪ kɛ fan lɪɪ
nfɪɪ ndaga kagyanbwɛ kerefi akpanɔ
kpee Kasariya.
24 Fan sa Pɔɔlɪ gbaa ɪgbaŋɛ akʋ,
kɛ fan kɪɪ mʋ sʋ naa fʋʋ ɔsʋwʋlɛ
ɔkɪɪsʋpʋ Felisi asɛ."
25 Nɪɪ ɔ kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ naa sa Felisi.
Ɛɛ tɔwɛ yɛ,
26 "Mɛ anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
Kilodiyo Lisiya ɪ kyʋrɔɔ falɛ ɔwʋlɛ
nɪmʋ n sa fʋ Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ
kparɛ Felisi.
"N fwaala fʋ.
27 "Gyiwu abi akʋ ɪ kɪtaa ɔnyɪn
nɪmʋ yɛ bee biti ba mɔɔ mʋ. N maa
bɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ Roma odibii mʋ, nɪɪ
maa mɛ ayaafɔlɛ an kɔɔlɛ mʋ yɛgɛ.
28 Nɪɪ n maa biti n bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ
ɔ waa nɪɪ bɛɛ pwɪɪ mʋ mʋ, n taa mʋ
ba bamʋ kʋbʋ-kʋbʋ abɪlɪsa mu ansi
tɔ.
29 N bɪɪ fɛɛ asɪn mʋ nɪɪ ba sʋ bɛ
pwɪɪ mʋ mʋ, ɪ gyɛ bamʋ Gyiwu abi
nbara asɪn nɪn. Amaa n man wu
alibi mʋ nɪɪ ɔ waa nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ
ba mɔɔ mʋ abɛɛ ba tii mʋ obu.
30 N maa nu fɛɛ Gyiwu abi akʋ ba
ŋmina fɛɛ ba mɔɔ mʋ mʋ, n waa
bilen taa mʋ bɪya fʋ. Nɪɪ n tɔwɛ
mʋ apwɪɪpʋ mʋ yɛ ba ba pwɪɪ mʋ
fu ansi tɔ."
31 Ɪmʋ sʋ anaakɔpʋ mʋ ba waa
kanan mʋ nɪɪ ba sa bamʋ kɔnɔ mʋ.
Kagyanbwɛ maŋa nɪɪ ba taa Pɔɔlɪ
kpee naa loo Antipatirisi.
32 Lɪɪkaakɛ mʋ anaakɔpʋ mʋ nɪɪ
ba naa ayaa tɔ mʋ, ba bwii kpee
bamʋ anaakɔpʋ opula. Nɪɪ ɪgbɛŋɛ
adiipu mʋ ba taa mʋ kpee Kasariya.
33 Anaakɔpʋ mʋ ba maa fʋʋ
Kasariya mʋ, ba taa ɔwʋlɛ mʋ sa
Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, nɪɪ ba taa
Pɔɔlɪ waa mʋ abaa tɔ.
34 Maa kalɛ ɔwʋlɛ mʋ, nɪɪ ɔ taasɛ
Pɔɔlɪ ɔsʋwʋlɛ kʋlʋn mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ sʋ.
Maa bɪɪ fɛɛ Pɔɔlɪ lɪɪ Silisiya ɔsʋwʋlɛ
sʋ mʋ,
35 nɪɪ ɔ tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Nɪɪ fʋ
apwɪɪpʋ ba kan ba mʋ, n biti n nu
fʋ asɛ." Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ fɛɛ ba naa kɪɪ
mʋ sʋ Owura lala Herodi lenbu tɔ.

24

Gyiwu abi ba pwɪɪ Pɔɔlɪ Felisi ansi tɔ

1 Pɔɔlɪ maa fʋʋ Kasariya nkɛ nnuu
kamaa tɔ mʋ, oseepu bɪlɪsa asɛ
Ananiyasi yɛ abɪlɪsa akʋ yɛ lɔya mʋ
nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Tetulu ba ba. Nɪɪ ba
taa bamʋ asɪn pwɪɪsa ba pwɪɪ Pɔɔlɪ
ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Felisi ansi tɔ.
2 Saŋa mʋ nɪɪ ba tɪɪ Pɔɔlɪ ba
loo tʋtɔ mʋ, nɪɪ Tetulu taa asɪn
tʋʋ Ɔkɪɪsʋpʋ Felisi ansi tɔ. Nɪɪ
ɔ yɛ, "Ɔsʋwʋlɛ Ɔkɪɪsʋpʋ kparɛ, fʋ
ɔsʋwʋlɛ kɪkɪta danbɪrasa sʋ mʋ,
an nyɛ kayɪɪ yuuli gaa, nɪɪ lɪɪ fʋ

kanyaasɪn sʋ mʋ, fʋ yɛgɛ nɪɪ atɔ
damantɛ a lɔŋɔ sa anɛ ɔsʋwʋlɛ
nɪmʋ sʋ.
3 Katɪn kʋmaa yɛ ɔkpa kʋmaa
nɪmʋ sʋ mʋ, an taa kensi-gyii kɔɔlɛ
fʋ awaasa mʋ, nɪɪ an fwaala fʋ gaa.
4 Amaa kanan mʋ nɪɪ n man nyita
fʋ saŋa sʋ mʋ, n kʋlɛ fʋ fɛɛ fu nu
anɛ asɛ gbɛrɛɛ lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ asɪn
sʋ.
5 An wu ɔnyɪn nɪmʋ maa gyɛ alibi
wuya, nɪɪ ɔ sʋ kamɔɔrɛ-gyii ɛɛ kɔla
Gyiwu abi dulinyaa tɔ kpini. Nɪɪ ɔ
bɪla ɔ gyɛ kʋbʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ
yɛ Nasarene mʋ ɔgyankpaapʋ.
6 Nɪɪ naafɔɔ o biti fɛɛ ɔ taa ineesi
waa kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, nɪɪ
an kɪtaa mʋ. [Naafɔɔ an daa biti fɛɛ
i gyii mʋ asɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ anɛ
nbara ɪ kaapʋ mʋ.
7 Amaa anaakɔpʋ ɔkɪɪsʋpʋ ɔbɪlɪsa
Lisiya ba bɪɪtɛ kɔɔlɛ mʋ ɔlʋn sʋ lɪɪ
anɛ abaa tɔ.
8 Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ mʋ apwɪɪpʋ ba
ba fu ansi tɔ.] Nɪɪ fʋ gbaa-gbaa fʋ
tʋʋ mʋ tɔ kɪɪ mʋ, fii biti fu wu fɛɛ
asɪn mʋ nɪɪ an taa an pwɪɪ mʋ mʋ,
ɪ gyɛ kesintin.”
9 Nɪɪ Gyiwu abi mʋ ba yɪlɛ kyula
yɛ asɪn mʋ nɪɪ ba taa pwɪɪ mʋ mʋ,
kpini ɪ bʋ tɔ kanɪn.

Pɔɔlɪ lɛɛ mʋ kɔnɔ Felisi ansi tɔ

10 Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ maa sa Pɔɔlɪ
ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ mʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
“N nyi fɛɛ fʋ ɪ gyɛ asɪn ogyipu
danbɪrasa lɪɪ Gyiwu ɔsʋwʋlɛ nɪmʋ
sʋ nsu damantɛ. Ɪmʋ sʋ ɪ waa mɛ
ɔkɔn fɛɛ fu ansi tɔ nɪɪ n biti n tɔwɛ
mɛ asɪn.
11 Fɪɪ taalɛ taasɛ kɛ fu wu fɛɛ ɪ waa
fɛɛ nkɛ kudu anyɔ nɪmʋ nɪɪ n kpee
Gyerusalem n naa sun Ɪbwaarɛ.
12 Nɪɪ mɛ apwɪɪpʋ banɪmʋ ba
man wu n maa gyii ɪmɔɔrɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, abɛɛ n
maa fun n waa asa kabwaarɛ-kʋlɛ
ɪgyaŋɛkpa, kadɛ mʋ tɔ katɪn kʋ.
13 Nɪɪ ba mɛɛ taalɛ kaapʋ tɔ asɪn
mʋ nɪɪ ba tɪn gyaga mɛ sʋ falɛ, fɛɛ ɪ
gyɛ kesintin.
14 Amaa n kyula fɛɛ Yesu Ɔkpa mʋ
nɪɪ ba kɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ alibi ɔkpa mʋ,
kɪmʋ kɪkaapʋ nɪɪ n sʋ n sun anɛ
naana ana Ɪbwaarɛ. Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa Mosesi nbara
ɪwʋlɛ tɔ, yɛ Ɪbwaarɛ Atɔwɛpʋ ɪwʋlɛ
tɔ mʋ n kɔɔlɛ ɪmʋ kpini gyii.
15 Nɪɪ n sʋ tamaa Ɪbwaarɛ asɛ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ anyɪn banɪmʋ gbaa
ba sʋ mʋ, yɛ saŋa kʋ ii biti ɔ ba
nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti o kyiŋi bamʋ nɪɪ
bamʋ ɪkpa i kyiigi yɛ bamʋ nɪɪ bamʋ
ɪkpa ɪ man kyiigi lɪɪ lewu tɔ.
16 Ɪmʋ sʋ n kpan mɛ n-yɪɪ, n waa
kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn Ɪbwaarɛ yɛ
nyɪmɪsa asɛ.
17 “N maa lɪɪ Gyerusalem nsu
damantɛ kamaa mʋ, n bwii kpee
tʋtɔ, taa afulee ba yɛ sa mɛ asa, kɛ
n taa kɛkɛɛ sa Ɪbwaarɛ.
18 N maa dan lʋwɛ mɛ ineesi
kɪfwɪɪ mʋ, nɪɪ n waa ɪnɪmʋ mʋ,
nɪɪ mɛ apwɪɪpʋ mʋ ba wu mɛ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ. Amaa ba
man wu ɔkʋ mɛ asɛ, nɪɪ n man waa
ɪlawʋ ɪkʋ.
19 Amaa Gyiwu abi akʋ mʋ nɪɪ
ba lɪɪ Asiya kɪbaafʋn ɪ kyɪna ba bʋ
tʋtɔ. Nɪɪ naafɔɔ n waa alibi akʋ mʋ,
bamʋ ɪ dagaa fɛɛ ba ba pwɪɪ mɛ fu
ansi tɔ.
20 Abɛɛ yɛgɛ asa anɪmʋ ba tɔwɛ
alibi mʋ nɪɪ ba wu lɪɪ mɛ sʋ saŋa
mʋ nɪɪ n kpee naa yɪlɛ kʋbʋ-kʋbʋ
abɪlɪsa mʋ asɛ mʋ.
21 Amaa saŋa mʋ nɪɪ n yɪlɛ bamʋ
ansi tɔ mʋ, kʋtɔ kʋlʋn nkʋn nɪɪ n
kuusi tɔwɛ bamʋ yɛ, ‘Kelewu kyiŋi
asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ nɪɪ ndaga ba
pwɪɪ mɛ fu ansi tɔ falɛ.’ ”
22 Nɪɪ Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Felisi mʋ
nɪɪ ɔ wʋla o nyi Yesu Ɔkpa asɪn mʋ
sʋ mʋ, o nin asɪn mʋ naa yɪla kakɛ
pʋpwɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Anaakɔpʋ
Ɔkɪɪsʋpʋ Lisiya kan ba mʋ, n biti n
kɪɪ fʋ asɪn mʋ tɔ.”
23 Nɪɪ ɔ sa anaakɔpʋ mʋ ɔbɪlɪsa
kɔnɔ yɛ, ɔ taa Pɔɔlɪ naa kɪɪ mʋ sʋ
danbɪrasa. Kɛ ɔ man yɛgɛ mʋ n-yɪɪ
ɪ nyan mʋ, kɛ ɔ sa ɔkpa kɛ mʋ asa
ba ba bɔɔ mʋ sʋ kɛ ba kyɛ mʋ tɔ.
24 Nkɛ kalɪsa nkʋ kamaa mʋ, Felisi
maa mʋ-ka Durusila mʋ nɪɪ ɔ gyɛ
Gyiwu-kyɪɪ mʋ ba ba. Nɪɪ o sun
tɪɪ Pɔɔlɪ, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ

Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ asɪn sa mʋ.
25 Pɔɔlɪ maa máá sʋ ɛɛ tɔwɛ nbara kyiigisa asɪn yɛ n-yɪɪ kɪkɪta yɛ Ɩbwaarɛ katalɛ mʋ nɪɪ kii biti kɪ ba mʋ, ɪ waa Felisi kufuu. Nɪɪ ɔ yɛ, "Ɩ kʋkwɛ kanɪn, natɛ. Nɪɪ n kan nyɛ saŋa mʋ n biti n tɪɪ fʋ."
26 Tʋtɔ mʋ yɛgɛ ɛɛ waa tamaa fɛɛ Pɔɔlɪ ii biti ɔ sa mu afulee kɛ ɔ yɛgɛ mʋ. Ɩmʋ sʋ saŋa kʋmaa mʋ, ee sun ɛɛ tɪɪ Pɔɔlɪ nɪɪ bee biri aligyima.
27 Nsu nyɔ kamaa mʋ ba lɛɛ Felisi nɪɪ ba taa Pokiyu Festu ba yii mʋ ayaa tɔ. Amaa Felisi maa biti fɛɛ ɔ waa kʋtɔ kʋ bɔla Gyiwu abi ansi mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ Pɔɔlɪ san o tii obu.

25

Festu gbaa ba gyii Pɔɔlɪ asɪn mʋ

1 Nɪɪ Festu maa ba Kasariya fɛɛ ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, ɪmʋ nkɛ nsa kamaa mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee Gyerusalem.
2 Nɪɪ aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi abɪlɪsa ba taa Pɔɔlɪ asɪn mʋ naa tʋʋ mu ansi tɔ.
3 Nɪɪ ba kʋlɛ Festu gaa fɛɛ ɔ waa bamʋ kɔkɔlɔ biti sa bamʋ. Ɩmʋ ɪ gyɛ fɛɛ ɔ yɛgɛ Pɔɔlɪ ɔ lɪɪ Kasariya ba Gyerusalem. Kpalɪ fɛɛ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ yɛ ba naa bun ɔkpa tɔ, kɛ ba nyɛ mɔɔ Pɔɔlɪ.
4 Nɪɪ Festu lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Pɔɔlɪ tii obu Kasariya, nɪɪ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti n kpee tʋtɔ.
5 Fan lɛɛ fanɛ abɪlɪsa akʋ kɛ maa bamʋ a kpee Kasariya. Nɪɪ fan kan fan sʋ ɔnyɪn mʋ asɪn libi akʋ mʋ, kɛ fan naa mʋ fan tɔwɛ."
6 Festu maa kyɪna bamʋ asɛ fɛɛ nkɛ nburuwa abɛɛ nkɛ kudu kamaa tɔ mʋ, ɔ lɪɪ tʋtɔ kpee Kasariya. Kayɪ kɪ maa kɛ mʋ, ɔ naa kyɪna asɪn ogyikpa kagya sʋ. Nɪɪ ɔ sa kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔlɪ ba mu ansi tɔ.
7 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ ba tʋtɔ mʋ, Gyiwu abi abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba lɪɪ Gyerusalem ba tʋtɔ mʋ, ba yɪlɛ kyaabɔɔ mʋ. Nɪɪ bɛɛ tɪn atɪntɪnsa bɛɛ gyaga mʋ sʋ, amaa yɛgɛ ba mɛɛ taalɛ kaapʋ ɪmʋ kasɛ.
8 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ asɪn mʋ kɔnɔ yɛ, "N man waa alibi akʋ lɪɪ Gyiwu abi nbara sʋ, abɛɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, abɛɛ Roma Owura lala Kayisa."
9 Amaa Festu maa biti fɛɛ ɔ waa Gyiwu abi kɔkɔlɔ biti sʋ mʋ, ɔ taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Fii biti fɛɛ n kpiya fʋ Gyerusalem, kɛ n naa gyii fʋ asɪn mʋ nɪɪ bɛɛ pwɪɪ fʋ falɛ sʋ mi ansi tɔ abɛɛ?"
10 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Nbɪɪnbɪɪ n yɪlɛ opula mʋ nɪɪ Roma Owura lala Kayisa ee gyii asɪn mʋ, nɪɪ ɪ dagaa be gyii mɛ asɪn. Amaa Gyiwu abi bɪrɛ n man waa bamʋ alibi akʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fʋ gbaa-gbaa fʋ, fu nyi falɛ.
11 Fɛɛ nɪɪ mɛ asɪn akʋ a bun mɛ kʋpwɛ, nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ n wu bɪrɛ, man kina kɪmʋ. Amaa asɪn mʋ nɪɪ ba tɪn gyaga mɛ sʋ falɛ, nɪɪ ɪ man gyɛ kesintin mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ lɛɛ mɛ sa bamʋ. Ɩmʋ sʋ n biti n taa mɛ asɪn mʋ naa tʋʋ Kayisa ansi tɔ."
12 Nɪɪ Festu maa mʋ atɔwɛ kyatɔpʋ ba maa tɔwɛ lʋwɛ kamaa mʋ, ba tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Fʋ maa tɛɛ tɔwɛ yɛ fʋ taa fʋ asɪn kpee Kayisa ansi tɔ mʋ, Kayisa ansi tɔ nɪɪ fii kpee."

Festu buu Pɔɔlɪ asɪn mʋ sa Owura Agiripa

13 Ɩ maa gyii nkɛ nkʋ kamaa tɔ mʋ, Owura Agiripa yɛ mʋ pɪɪkyɪɪ Benisi ba kpee Kasariya ba naa fwaala Ɔsʋwʋlɛ ɔkɪɪsʋpʋ Festu.
14 Ba maa kyɪna tʋtɔ nkɛ nkʋ mʋ, Festu tɔwɛ Pɔɔlɪ n-yɪɪ sʋ asɪn sa owura Agiripa yɛ, "Ɔnyɪn kʋ bʋ tɔ nɪɪ Felisi yɛgɛ nɪɪ o tii obu.
15 Saŋa mʋ nɪɪ n kpee Gyerusalem mʋ, aseepu bɪlɪsa yɛ Gyiwu abi abɪlɪsa ba bɪya Pɔɔlɪ asɪn pwɪɪsa mi ansi tɔ, nɪɪ bee biti fɛɛ n bun mʋ kʋpwɛ.
16 "Nɪɪ n tɔwɛ bamʋ yɛ, ɪ man gyɛ anɛ Roma abi adɪdaa-sɪn fɛɛ a bun ɔkʋ kʋpwɛ, amɔɔ maa bamʋ nɪɪ ba pwɪɪ mʋ mʋ, ba gyaŋɛ kɛ ba gyii asɪn mʋ pɔyɪ kɛ ba bun mʋ kʋpwɛ

17 Saŋa mʋ nɪɪ bamʋ abɪlɪsa ba
buu mɛ ba nfɪɪ mʋ, n man taa asɪn
mʋ kpɪɪ kasɛ. Amaa ɪmʋ lɪɪkaakɛ
mʋ, n kpee naa kyɪna asɪn mʋ
ogyikpa, nɪɪ n sa kɔnɔ yɛ ba taa
ɔnyɪn mʋ ba tʋtɔ.
18 Amaa saŋa mʋ nɪɪ mʋ apwɪɪpʋ
ba kʋsʋ yɪlɛ mʋ, ba man taalɛ kaapʋ
tɔ asɪn libi mʋ nɪɪ n da fɛ nfɛɛrɛ mʋ
ɪkʋ lɪɪ mʋ sʋ.
19 Amaa asɪn mʋ nɪɪ ba nyɛ
lɪɪ mʋ sʋ ɪ gyɛ maa bamʋ kab-
waarɛ-sunkpa kamɔɔrɛ-gyii, yɛ
ɔnyɪn kʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Yesu nɪɪ
o wu mʋ, nɪɪ Pɔɔlɪ ɪ tɔwɛ fɛɛ ɔ san
ɔ tɛ nkpa tɔ.
20 Nɪɪ asɪn nɪmʋ kɪmɛɛgɛ tɔ ɪ kɪtaa
mɛ nfɛɛrɛ. Ɪmʋ sʋ n taasɛ mʋ yɛ,
'Fii biti fɛɛ fu kpee Gyerusalem kɛ
ba naa gyii fʋ asɪn nɪmʋ tʋtɔ abɛɛ?
21 Amaa Pɔɔlɪ maa kʋlɛ fɛɛ ee biti
ɔ baa o tii obu mʋ, naa fʋʋ saŋa mʋ
nɪɪ Roma Owura lala Kayisa ii biti o
gyii mʋ asɪn mʋ, kanɪn sʋ n kɪtaa
mʋ n yɪla naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ n biti
n taa mʋ naa sa owura lala Kayisa.'
"
22 Nɪɪ Owura Agiripa tɔwɛ Fesitu
yɛ, "Mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti fɛɛ n
nu lɪɪ ɔnyɪn nɪmʋ asɛ." Nɪɪ Fesitu
lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkɛ fii biti fu nu lɪɪ mʋ
asɛ."

Pɔɔlɪ ba yɪlɛ Agiripa maa Benisi ansi tɔ

23 Ɪmʋ sʋ lɪɪkaakɛ mʋ Owura
Agiripa maa mʋ-pɪɪkyɪɪ Benisi ba
suu-tɔ, nɪɪ asa ba taa bɛɛrɛɛ sa
bamʋ, nɪɪ anaakɔpʋ abɪlɪsa lala yɛ
kadɛ mʋ tɔ abɪlɪsa ba naa gyaŋɛ
asɪn ogyikpa mʋ. Nɪɪ Fesitu sa kɔnɔ
nɪɪ ba naa bɪya Pɔɔlɪ.
24 Nɪɪ Fesitu kʋsʋ tɔwɛ yɛ, "Owura
Agiripa yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan gyaŋɛ
anɛ asɛ nfɪɪ kpini fan nu asɪn nɪmʋ.
Ɔnyɪn nɪmʋ nɪɪ Gyiwu abi kpini ba
kʋlɛ mɛ lɪɪ Gyerusalem yɛ Kasariya
nfɪɪ fɛɛ ɔ man dagaa maa bɪla kyɪna
nkpa tɔ.
25 N wu fɛɛ ɔ man waa alibi mʋ nɪɪ
ɔ dagaa lewu. Amaa lɪɪ fɛɛ ɔ maa taa
mʋ asɪn naa sa Owura lala Kayisa sʋ
mʋ, n waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n kpiya mʋ
Roma.
26 Amaa n man nyɛ asɪn kitii mʋ
nɪɪ n kyʋrɔɔ naa sa mɛ Owura lala
Kayisa. Ɪmʋ sʋ n taa mʋ ba fanɛ ansi
tɔ, fɔnfɔn fʋ owura Agiripa, fɛɛ an
kan kɪɪ mʋ asɪn mʋ tɔ mʋ, n nyɛ
asɪn kʋ lɪɪ mʋ sʋ kɛ n kyʋrɔɔ.
27 Lɪɪ fɛɛ ɪ man sʋ kasɛ fɛɛ n lɛɛ
obu tiipu kyasɛ Owura Kayisa, yɛgɛ
n man kaapʋ tɔ asɪn mʋ nɪɪ bɛɛ sʋ
ba pwɪɪ mʋ."

26

Pɔɔlɪ bwii buu mʋ kɔnɔ tɔ asɪn mʋ sa Agiripa

1 Nɪɪ Owura Agiripa tɔwɛ Pɔɔlɪ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ ɔkpa dɛ sa fʋ fɛɛ fʋ tɔwɛ
fʋ asɪn." Nɪɪ Pɔɔlɪ kʋsaa mʋ kɪbaa
piili ɛɛ tɔwɛ yɛ,
2 "Owura Agiripa, ɪ gyɛ kumu
ɔkɔn sa mɛ fɛɛ ndaga n maa yɪlɛ fu
ansi tɔ n biti n lɛɛ kɔnɔ lɪɪ asɪn mʋ
nɪɪ Gyiwu abi ba tɪn gyaga mɛ sʋ
falɛ kpini.
3 Fɔnfɔn fɛɛ fʋ bɪrɛ fu nyi
Gyiwu abi anaana tɔ kpini yɛ bamʋ
ɪmɔɔrɛ-libi. Ɪmʋ sʋ n kʋlɛ fʋ fɛɛ fʋ
nyɛ kɔkɔlɔ kɛ fu nu mɛ asɛ.
4 "Gyiwu abi kpini be nyi mɛ
kakyɪna tɔ lɪɪ koo mi kibi tɔ. Nɪɪ be
nyi kanan mʋ nɪɪ n du mɛ gbaa-gbaa
mɛ ɔsʋwʋlɛ sʋ yɛ Gyerusalem tɔ.
5 Nɪɪ bee biti ba gyii kesintin mʋ,
ba wʋla be nyi mɛ koo dɪdaa fɛɛ, n
kyɪna n gyɛ Farasii kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ
gyɛ anɛ kabwaarɛ-sun, nɪɪ kɪ sʋ anɛ
nbara kyɛɛkyɛɛ mʋ ɔkʋ.
6 Ndaga n yɪlɛ nfɪɪ nɪɪ bɛɛ talɛ
mɛ, lɪɪ fɛɛ n sʋ tamaa lɪɪ asɪn mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa anɛ
naana ana mʋ sʋ.
7 Falɛ kɔkɔlɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ da
mʋ sʋ, nɪɪ Ɪsɪrayɪ abi nbunɔ kudu
anyɔ ba sʋ tamaa yɛ bee biti ba nyɛ
sʋ, nɪɪ bee sun Ɪbwaarɛ kakyʋwapɛ
yɛ kagyanbwɛ. Owura danbɪrasa,
falɛ tamaa nɪmʋ sʋ nɪɪ Gyiwu abi
mʋ bɛɛ pwɪɪ mɛ.
8 Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɪ bʋlʋn sa fanɛ
Gyiwu abi nɪɪ fan mɛɛ kɔɔlɛ fen gyii
fɛɛ Ɪbwaarɛ i kyiŋi alewupu?
9 "Mɛ gbaa-gbaa mɛ n daa kɔɔlɛ
gyii fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ n waa kʋtɔ

kʋmaa mʋ nɪɪ n taalɛ waa kun Yesu Kanasareti-nyɪn mʋ kɪtɪɪ.

10 Nɪɪ kanɪn gbaa nɪɪ n waa Gyerusalem kadɛ tɔ. N nyɛ ɔlʋn lɪɪ aseepu bɪlɪsa asɛ n naa n kɪtaa Ɩbwaarɛ asa tii obu. Nɪɪ saŋa mʋ nɪɪ ba mɔɔ bamʋ mʋ, mɛ kɔnɔ ki tii sʋ.

11 Saŋa kʋmaa n kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kʋlɛ ɪgyaŋɛkpa, nɪɪ n yɛgɛ nɪɪ bɛɛ nyanla bamʋ. Nɪɪ n nyan bamʋ ba tɔwɛ nbusaa asɪn gyaga Yesu sʋ. Lɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n kisi bamʋ sʋ mʋ, n kpee asa ndɛ sʋ n naa nyanla bamʋ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ gyaŋɛ Yesu nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii

12 "Kanɪn asɪn nɪmʋ sʋ nɪɪ n kyɪna naa kɔɔlɛ ɔwʋlɛ yɛ ɔlʋn lɪɪ aseepu bɪlɪsa mʋ asɛ, nɪɪ n kpee Damasiko.

13 Mɛ Owura danbɪrasa, n maa kpee nɪɪ ɪ naa fʋʋ kakyʋwapɛ asɛ mʋ, nɪɪ n wu fɪtɪla kʋ lɪɪ sʋsʋ kɪ ŋalɪgɛ kɪ kyɔ kyɔwɛ ba kyaabɔɔ maa bamʋ nɪɪ anaa mʋ.

14 Nɪɪ anɛ kpini an tɪyɛ kasɛ, nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ Hibriwu katɔwɛ tɔ yɛ, 'Sɔɔlɪ, Sɔɔlɪ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fɪɪ nyanla mɛ kanɪn? Ɩ bʋlʋn sa fʋ fɛɛ fʋ maa kɔɔ yɛ mi kebiti'.

15 "Nɪɪ n taasɛ yɛ, 'Fʋ anɪmʋ nɪn, Ɔnyɪrɪpɛ?' Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɔwɛ yɛ, 'Mɛ Yesu mʋ nɪɪ fɪɪ nyanla mʋ nɪn.

16 Amaa kʋsʋ yɪlɛ fʋ ayaa sʋ. N lɛɛ mɛ n-yɪɪ kaapʋ fʋ, kɛ n taa fʋ waa mɛ kɪyaafɔlɛ yɛ mi kesintin ogyipu. Nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ fu wu lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ, yɛ atɔ mʋ nɪɪ n biti n lɛɛ kaapʋ fʋ mʋ, kɛ fʋ taa tɔwɛ asa.

17 N biti n sun fu kpee fʋ gbaa-gbaa fʋ asa yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ asɛ, kɛ n mɔlɪgɛ fʋ lɪɪ bamʋ abaa tɔ.

18 Kɛ fʋ naa bugi bamʋ ansi, kɛ fʋ lɛɛ bamʋ lɪɪ kitentenbiri tɔ ba fɪtɪla tɔ. Kɛ fʋ lɛɛ bamʋ lɪɪ Sɪtaanɛ ɔlʋn tɔ ba Ɩbwaarɛ asɛ. Kɛ bamʋ nɪɪ bee biti ba kɔɔlɛ gyii mʋ, ba nyɛ alibi kɪtaakɛɛ, kɛ ba nyɛ ɔkyɪnakpa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ yɪla sa mʋ asa mʋ.'

Pɔɔlɪ tɔwɛ mu kusun waasa sa Agiripa

19 "Ɩmʋ sʋ, Owura Agiripa, n man waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn sa kɪlɛɛkaapʋ mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ sʋsʋ mʋ.

20 Kanɪn sʋ n gyankpaa tɔwɛ asɪn nɪmʋ sa Damasiko abi, yɛ Gyerusalem abi. N bɪla tɔwɛ sa bamʋ nɪɪ ba bʋ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ kpini, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi. N naa tɔwɛ bamʋ yɛ ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ, kɛ ba ba Ɩbwaarɛ asɛ, kɛ ba waa ɪmʋ nɪɪ ɪ kaapʋ fɛɛ ba yɛgɛ libi kɪwaa.

21 Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ Gyiwu abi ba kɪtaa mɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, nɪɪ bee biti ba mɔɔ mɛ.

22 Amaa Ɩbwaarɛ ɪ kyɛ mɛ tɔ ba fʋʋ ndaga kakɛ nɪmʋ. Ɩmʋ sʋ nɪɪ n yɪlɛ nfɪɪ n lɛɛ Yesu kesintin asɪn n kaapʋ asa kpini. Nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ yɛ Mosesi tɔwɛ yɪla yɛ ii biti ɪ ba mʋ, ɪmʋ asɪn maŋa nɪɪ n tɔwɛ falɛ.

23 Asɪn mʋ ɪ gyɛ yɛ, ɪ dagaa fɛɛ Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ mʋ maa gyii awʋrʋfɔ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ kelewu kyiŋi tɔ ɔgyankpaapʋ, kɛ ɔ tɔwɛ fɪtɪla mʋ asɪn sa Gyiwu abi yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi kpini."

24 Pɔɔlɪ maa lɛɛ mʋ asɪn mʋ kasɛ kanɪn mʋ, nɪɪ Fesitu tɪn mʋ sʋ pʋntɛ yɛ, "Pɔɔlɪ, fɪɪ lɔɔ ɪbʋn nɪn? Fʋ ɔwʋlɛ kinyi kɪbansa ɪ yɛgɛ nɪɪ fʋ nfɛɛrɛ i nyita."

25 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔsʋwʋlɛ Ɔkɪɪsʋpʋ Fesitu, n mɛɛ lɔɔ ɪbʋn nɪn, n tɔwɛ kesintin asɪn mʋ nɪɪ kanyaasɪn bʋ ɪmʋ tɔ.

26 Owura Agiripa, n kɔɔlɛ gyii fɛɛ fʋ gbaa fu nyi asɪn nɪmʋ sʋ. Ɩmʋ sʋ nɪɪ n yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, n tɔwɛ falɛ. Nɪɪ asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪmʋ ɪkʋ ɪ man baala fʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ ba man waa ɪkʋ asiiri tɔ.

27 Owura Agiripa, fʋ kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ asɪn gyii? N nyi fɛɛ fʋ maa kɔɔlɛ gyii."

28 Tʋtɔ nɪɪ owura Agiripa taasɛ Pɔɔlɪ yɛ, "Fu nyi fɛɛ fɪɪ taalɛ taa saŋa dɛɛ nɪmʋ tɔ kyɛɛgɛ mɛ nfɛɛrɛ, kɛ n ba biliŋi Krisito obii abɛɛ?"

29 Nɪɪ Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɪ gyɛ saŋa
dɛɛ nɪmʋ tɔ nɪn o, ii biti ɪ kyɛɛrɛɛ
nɪn o, ɪmʋ nɪɪ n kʋlɛ n lɪɪ Ɪbwaarɛ
asɛ ɪ gyɛ yɛ, ɔ yɛgɛ fʋ yɛ bamʋ nɪɪ
ba sarɛ bee nu mɛ asɛ nfɪɪ mʋ kpini
ba biliŋi fɛɛ mɛ, amaa ba man taa
agbeeleebi ŋmina bamʋ fɛɛ mɛ.”
30 Saŋa maa tɔ nɪɪ Owura Agiripa
maa mʋ pɪɪkyɪɪ Benisi yɛ Ɔsʋwʋlɛ
Ɔkɪɪsʋpʋ Fesitu yɛ bamʋ nɪɪ ba tɛ
tʋtɔ mʋ kpini ba kʋsʋ lɪɪ.
31 Ba maa lɪɪ obu mʋ tɔ mʋ, bee
biri asɪn mʋ kiligyima, nɪɪ ba tɔwɛ
abaa yɛ, “Ɔnyɪn nɪmʋ man waa kʋtɔ
mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ba mɔɔ mʋ, abɛɛ
ba tii mʋ obu.”
32 Nɪɪ Agiripa tɔwɛ Fesitu yɛ,
“Ɔnyɪn nɪmʋ man dɪn tɔwɛ, yɛ ee
biti ɔ taa mʋ asɪn naa sa Owura
lala Kayisa nɪn, naafɔɔ an taalɛ yɛgɛ
mʋ.”

27

Pɔɔlɪ bɔla nkyu sʋ ee kpee Roma

1 Saŋa mʋ nɪɪ ba taa nfɛɛrɛ fɛɛ
a kpee Roma kadɛ tɔ mʋ, ba taa
Pɔɔlɪ maa bamʋ nɪɪ ba tii bamʋ obu
mʋ akʋ, waa anaakɔpʋ kɪlɪfa ɔbɪlɪsa
mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ ɔbɪlɪsa Yuriyo
abaa tɔ. Nɪɪ ɔ lɪɪ Owura lala Kayisa
anaakɔpʋ kʋbʋ mʋ tɔ.
2 Nɪɪ an taa ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ
Adaramitiyo kadɛ tɔ, nɪɪ kii biti ki
kpee Asiya ɔsʋwʋlɛ kabaafʋn kʋkʋ
sʋ kebunɔ. Nɪɪ Kamasedoniya-nyɪn
Arisitako mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ Tesalonika mʋ
gbaa tii anɛ sʋ.
3 Ɪmʋ lɪɪkaakɛ mʋ, a naa dan
Sidon kadɛ tɔ. Nɪɪ anaakɔpʋ kɪlɪfa
Yuriyo waa Pɔɔlɪ adanbɪrasa, sa mʋ
ɔkpa fɛɛ ɔ naa wu mʋ kyɛmɪnɛ ana,
kɛ ɔ nyɛ nkyɛtɔ lɪɪ bamʋ asɛ.
4 Nɪɪ an lɪɪ tʋtɔ bɔla ɔpʋ sʋ, lɪɪ
fɛɛ afuu mʋ ɪmaa daa ɪ gyaŋa anɛ
sʋ mʋ, an bɔla kpee Sipuru kifintin
mʋ asɛ katɪn mʋ nɪɪ afuu mʋ a man
bʋlʋn.
5 A maa bɔla ɔpʋ sʋ naa kara
Kilikiya yɛ Panfiliya, nɪɪ a naa dan
Mira mʋ nɪɪ kɪ bʋ Lisiya ɔsʋwʋlɛ sʋ
mʋ.
6 Tʋtɔ nɪɪ anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ
wu ɔkʋlɪ lala kʋ mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ Alek-
isandiya kadɛ tɔ kii kpee Itali. Nɪɪ ɔ
taa anɛ naa waa kɪmʋ tɔ.
7 Nɪɪ an natɛ nkyu sʋ
bwahn-bwahn gyii nkɛ nkʋ nɪɪ ɪ
waa ɔlʋn sa anɛ, pɔyɪ nɪɪ an naa
fʋʋ Kinido. Lɪɪ fɛɛ afuu mʋ ɪ maa
man sa anɛ ɔkpa sʋ mʋ, an bɔla naa
tiri Kereti kefintin mʋ, nɪɪ an kara
Salimone kadɛ tɔ.
8 A maa naa an kara an kyʋn
nbunɔ-nbunɔ sʋ mʋ, an kpɪnɛ pɔyɪ
nɪɪ an ba fʋʋ katɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ
Ɪkʋlɪ lala Ɔdankpa Danbɪrasa, nɪɪ kɪ
bʋ tiri Laseya kadɛ.
9 Lɪɪ fɛɛ an maa kyɛɛrɛɛ ɔkpa tɔ
gaa sʋ mʋ, nɪɪ kɔnɔ-ŋmina saŋa
maa kyʋn mʋ, nkyu sʋ kɪbɔla waa
kufuu. Ɪmʋ sʋ Pɔɔlɪ da bamʋ amu
tɔ tɔwɛ bamʋ yɛ,
10 “Anyɪn, n wu fɛɛ anɛ ɔkpa mʋ
nɪɪ an kpee falɛ, ii biti ɪ bɪya kumu
libi, yɛ gyerebi lɪɪ ɔkʋlɪ lala mʋ yɛ
kɪmʋ ɪsʋla. Nɪɪ anɛ gbaa anɛ an
man lɪɪ.”
11 Amaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ ɔ
man nu Pɔɔlɪ asɪn mʋ, ɔkʋlɪ wuya
mʋ yɛ kɪmʋ ɔkpa ɔkaapʋpʋ asɛ nɪɪ
ee nu.
12 Lɪɪ fɛɛ ɪkʋlɪ ɔdankpa maŋa man
bʋrɔn sa awɔɔ saŋa. Nɪɪ bamʋ
gaalaagaa ba tɔwɛ kyula yɛ ba kpan
bamʋ n-yɪɪ kɛ ba fʋʋ Fonike. Tʋtɔ
ɪkʋlɪ ɔdankpa mʋ ɪ bʋrɔn sa awɔɔ
saŋa. Fonike gyɛ ɔdankpa nɪɪ kɪ
dɛ Kereti kefintin, mʋ nɪɪ kɪ kɪɪ
akpɪlɪgɛ kɪtɪyɛ yɛ adii kɪtɪyɛ nsana
tɔ.

Afuu lala a tigi waa bamʋ ɔpʋ sʋ

13 Saŋa mʋ nɪɪ afuu pii ɪ daa ɪ lɪɪ
akpɪlɪgɛ mʋ, asa mʋ be nyi fɛɛ ba
nyɛ afuu mʋ nɪɪ bee biti. Ɪmʋ sʋ ba
lɛɛ kɪbɪlɪtɔ mʋ nɪɪ kɪ kɪtaa ɔkʋlɪ lala
kɪ yɪla, nɪɪ ba kyaga bamʋ ɔkpa sʋ
ba naa Kereti ɪkaa sʋ ɪkaa sʋ.
14 Amaa ɪ man kyɛɛrɛɛ nɪɪ afuu
bʋlʋnsa akʋ, ɪ daa apaa mʋ nɪɪ bɛɛ
tɪɪ yɛ Adɪɪ yɛ Kyɔwɛ kɪlɪɪ afuu. Nɪɪ
ɪ daa lɪɪ kefintin mʋ sʋ.
15 Saŋa mʋ nɪɪ anɛ ɔkʋlɪ ɪ gyaŋa
afuu mʋ, ɔkʋlɪ mʋ man bɪla ɛɛ taalɛ
ee kpee ansi tɔ. Ɪmʋ sʋ an yɛgɛ anɛ

n-yıı sa afuu mʋ, nıı i sii ı sʋ anɛ ı naa.
16 Nıı ı sʋla anɛ naa lıı kifintin pii
mʋ nıı bɛ tıı yɛ Kuda, nıı kii kun
afuu mʋ gbɛrɛɛ. Nıı ı waa ɔlʋn sa
anɛ pɔyı nıı an taalɛ kıtaa ɔkʋlı pii
mʋ nıı kılala mʋ kı bııtɛ mʋ.
17 Anyın mʋ ba maa nyɛ ɔkʋlı-pii
mʋ, ba taa kımʋ waa kılala mʋ tɔ,
nıı ba taa ıfɛ ŋmina kyaabɔɔ ɔkʋlı
lala mʋ kinkin. Nıı ı waa bamʋ
kufuu fɛɛ afuu mʋ ii biti ı sʋla bamʋ
naa wɔtɛ Libiya kıkyafa. Ɪmʋ sʋ ba
bɔɔ abaala mʋ, nıı ba yɛgɛ nıı afuu
mʋ i sii ı sʋ ɔkʋlı mʋ ı naa.
18 Afuu mʋ ı maa nyanla anɛ
kanın mʋ, kayı kı maa kɛ mʋ, ba
piili bɛɛ lɛɛ ɔkʋlı mʋ tɔ ısʋla bɛɛ tʋʋ
nkyu mʋ tɔ.
19 Ɪmʋ kakɛ sasapʋ mʋ, ba
taa bamʋ abaa bɛɛ lɛɛ ɔkʋlı mʋ
gbaa-gbaa tɔ atɔ bɛɛ tʋʋ nkyu mʋ
tɔ.
20 An gyii nkɛ gaalaagaa yɛgɛ a
mee wu kyɔwɛ abɛɛ akyikpebi, yɛgɛ
afuu mʋ mɔɔ ı san ı daa kanın. Ɪmʋ
sʋ anɛ ɔkʋmaa nımʋ man bıla ɔ sʋ
tamaa fɛɛ ɔ sʋ nkpa.

21 A maa kyına akʋn nkɛ gaalaa-
gaa nımʋ yɛgɛ a mee gyii sɛhn mʋ,
nıı Pɔɔlı kʋsʋ yılɛ bamʋ nsana tɔwɛ
yɛ, “Anyın, fan daa nu mɛ katɔwɛ
yɛ an man lıı Kereti mʋ, naafɔɔ falɛ
awʋrʋfɔ yɛ gyerebi nımʋ man dın
ba anɛ sʋ.
22 Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan nyɛ
kɔkɔlɔ, fanɛ ɔkʋ mɛɛ yɛ o sii tɔ,
amɔɔ ɔkʋlı mʋ nkʋn ii biti o nyita.
23 Lıı fɛɛ ndee kagyanbwɛ,
Ɪbwaarɛ mʋ nıı n gyɛ mʋ lɛɛ, nıı
n sun mɛ mʋ, mʋ kabɔɔ ba yılɛ mɛ
asɛ.
24 Nıı ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Pɔɔlı, man waa
kufuu. Ɪ dan ı gyɛ fɛɛ fʋ naa yılɛ
Owura lala Kayisa ansi tɔ. Nıı fʋ sʋ
mʋ, Ɪbwaarɛ taa bamʋ nıı be tii fʋ
sʋ falɛ kpini nkpa sa bamʋ’.
25 Ɪmʋ sʋ anyın, fan nyɛ kɔkɔlɔ. N
kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii fɛɛ kʋtɔ kʋmaa
mʋ nıı ɔ tɔwɛ mɛ mʋ, kanın nıı ee
biti ɔ waa.
26 Amaa ı waa kanan kʋmaa afuu
mʋ ii biti ı sʋla anɛ naa dan kefintin
kʋ sʋ.

Awʋrʋfɔ kigyii ɔpʋ mʋ sʋ

27 “Nıı a maa gyii nkɛ kudu ana,
yɛgɛ ı san ı sʋ anɛ ıı kyaa ıı bɔɔ
Adiratiki ɔpʋ mʋ sʋ. Kiyiridi saŋa
mʋ, ɔkʋlı mʋ tɔ kusun awaapʋ mʋ,
ı waa bamʋ fɛɛ bee nin bee tiri
kidenbi.
28 Nıı ba lɛɛ ɔfɛ kalasa tʋʋ katın
mʋ nıı ba gyan nkyu mʋ sʋ mʋ, nıı
ba wu yɛ tʋtɔ ɔnyɛ bunkyin gyɛ abaa
nswıı tɔ adʋnyɔ. Ba maa bıla nin ba
ansi tɔ gbɛrɛɛ mʋ, ba bıla tʋʋ ɔfɛ mʋ
wu fɛɛ tʋtɔ ɔnyɛ gyɛ abaa nswıı tɔ
kudu anu.
29 Nıı ı waa anɛ kufuu fɛɛ akʋtɔ an
biti a naa wɔtɛ afʋlɛ-buu fɛɛ. Ɪmʋ sʋ
nıı ba lɛɛ abılıtɔ ana mʋ nıı ıı kıtaa
ɔkʋlı ıı yılɛ mʋ, tʋʋ nkyu mʋ tɔ, nıı
ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ fɛɛ kayı kı kɛ
bamʋ.
30 Nıı ɔkʋlı mʋ tɔ kusun awaapʋ
mʋ ba maa paa fɛɛ ba sılɛ lıı ɔkʋlı
lala mʋ tɔ. Ɪmʋ sʋ ba lɛɛ ɔkʋlı-pii
mʋ gyaga ɔpʋ sʋ, bɛɛ pına fɛɛ bee
biti ba naa lɛɛ abılıtɔ mʋ akʋ ɔkʋlı
mʋ ansi tɔ.
31 Nıı Pɔɔlı tɔwɛ anaakɔpʋ ɔbılısa
mʋ maa anaakɔpʋ mʋ yɛ, fɛɛ nıı
anyın anımʋ ba man kyına ɔkʋlı
lala mʋ tɔ bırɛ, fan mɛɛ yɛ fan nyɛ
nkpa.

32 “Ɪmʋ sʋ anaakɔpʋ mʋ ba kıtaa
ıfɛ mʋ nıı ı sʋ ɔkʋlı-pii mʋ tɔ mʋ
tıŋɛ tɔ. Nıı ba yɛgɛ kımʋ tɔ nıı kı
kyʋn.”

33 Nıı ımʋ kıbwayıkɛ asɛ mʋ,
Pɔɔlı tʋtɔɔ bamʋ asɛ yɛ be gyii
agyitɔ. Nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Fanɛ
nkɛ kudu ana nımʋ nıı fan tɛ yɛ
kafʋn, yɛgɛ sɛhn mee loo fanɛ nnɔ
tɔ, nıı fan tɛ yɛ akʋn.
34 Ɪmʋ sʋ n kʋlɛ fanɛ nın fan kʋsʋ
gyii agyitɔ, kɛ fan nyɛ ɔlʋn. Fanɛ tɔ
ɔkʋlʋn kinyinibi kʋlʋn gbaa mɛɛ yɛ
kı fɔyı.”
35 Pɔɔlı maa tɔwɛ ınımʋ kamaa
mʋ, ɔ taa bodobodo nıı ɔ taa
afwaala sa Ɪbwaarɛ bamʋ ansi tɔ.
Tʋtɔ nıı ɔ gya bodobodo mʋ tɔ piili
ɛɛ wɛ.
36 Nıı bamʋ kpini nkɔlɔ n tıyɛ
bamʋ, nıı ɔkʋmaa nımʋ gyii agyitɔ.

37 Nɪɪ anɛ mʋ nɪɪ an bʋ ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ mʋ, an gyɛ asa alafa anyɔ yɛ adusunɔ yɛ asiye (276).
38 Saŋa mʋ nɪɪ ba gyii ŋmɛ mʋ, ba lɛɛ ɪbɔɔta tɔ agyitɔ mʋ tʋʋ ɔpʋ tɔ, kɛ ɔkʋlɪ mʋ ɔ kʋsaa oduu.

Ɔkʋlɪ lala mʋ kiboyi

39 Kayɪ maa kɛ mʋ, ba man taalɛ bɪɪ kebunɔ mʋ. Amaa ba wu kidenbi kʋ nɪɪ kɪ gyɛ kɪkyafa. Nɪɪ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ fɛɛ nɪɪ bɛɛ taalɛ mʋ, ba taa ɔkʋlɪ lala mʋ naa dan tʋtɔ.
40 Ɪmʋ sʋ ba tɪŋɛ ɪfɛ mʋ nɪɪ ɪ sʋ abɪlɪtɔ mʋ nɪɪ ɪ kɪtaa ɔkʋlɪ lala mʋ tɔ ɪ yɪlɛ mʋ waa ɔpʋ mʋ tɔ. Nɪɪ opula maŋa tɔ mʋ, nɪɪ ba saŋɛ ɪfɛ mʋ nɪɪ ɪ sʋ iyu mʋ nɪɪ bɛ sʋ bɛ kaapʋ ɔkpa. Tʋtɔ nɪɪ ba ŋmina kɪtaa lala mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ abaala ɔkʋlɪ mʋ kɔnɔ asɛ sa afuu, kɛ afuu mʋ a sʋla bamʋ i kpee kebunɔ.
41 Amaa ɔkʋlɪ lala mʋ kasɛ tɔ naa wɔtɛ kɪkyafa. Nɪɪ kɪmʋ ansi tɔ mʋ kɪ man bɪla kɪ taalɛ ki biliŋi. Nɪɪ apaa a daa kɪmʋ kamaa tɔ mʋ gyɛ-gyɛ tɔ.
42 Nɪɪ anaakɔpʋ mʋ ba waa bamʋ nfɛɛrɛ fɛɛ ba mɔɔ obu atiipu mʋ, kɛ ba man nyɛ tɪyɛ nkyu tɔ sɪlɛ.
43 Amaa anaakɔpʋ ɔbɪlɪsa mʋ, biti fɛɛ ɔ mɔlɪgɛ Pɔɔlɪ. Ɪmʋ sʋ ɔ man sa bamʋ ɔkpa kɛ ba waa bamʋ nkɔlɔ biti. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ nɪɪ be nyi nkyu kɪtɪyɛ mʋ yɛ, ba gyankpaa fugi tɪyɛ tɔ kɛ ba tɪyɛ lɪɪ kpee ofuli sʋ.
44 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba san mʋ, ba taa bamʋ n-yɪɪ bun-bun itaabo dɪyɛ-dɪyɛ sʋ. Nɪɪ akʋ mɔɔ ba taa bamʋ n-yɪɪ bun ɔkʋlɪ iyu boyisa mʋ sʋ. Kanɪn nɪɪ ɪ sʋla ɔkʋmaa nɪmʋ naa dan yɛ alanfɪya.

28

A maa fʋʋ Malita kifintin sʋ

1 A maa fʋʋ kifintin mʋ sʋ yɛ alanfɪya nɪɪ, an bɪɪ fɛɛ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ Malita.
2 Kifintin mʋ sʋ ndɛ abi ba waa anɛ nsa-nsa kɔɔlɛ anɛ abaa anyɔ. Bʋlayɪ maa da nɪɪ awɔɔ a bʋ tɔ sʋ mʋ, ba dɛɛla fʋlɔn sa anɛ yɛ a wʋlɛ.
3 Nɪɪ Pɔɔlɪ naa kʋʋla ngya ɔ ba waa fʋlɔn mʋ tɔ. Maa taa ngya mʋ ɛɛ waa fʋlɔn mʋ tɔ mʋ, nɪɪ fʋlɔn mʋ awulawula ɪ maa wiili kɪnansɛ mʋ, nɪɪ o dun Pɔɔlɪ kɪbaa yɛgɛ ɔ kyɔlɛ sʋ.
4 Saŋa mʋ nɪɪ kifintin mʋ sʋ ndɛ abi ba wu kɪnansɛ mʋ maa kyɔlɛ mʋ kɪbaa sʋ mʋ, nɪɪ ba tɔwɛ abaa asɛ yɛ, "Ɔnyɪn nɪmʋ biti ɔ baa ɔ gyɛ ɔmɔɔpʋ nɪn. Lɪɪ fɛɛ maa nyɛ nɪɪ ɔ lɪɪ ɔpʋ mʋ tɔ gbaa mʋ, ɔmʋnɪ ɛɛ ka alibi akɔ mʋ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ ɔ nyɛ nkpa."
5 Amaa Pɔɔlɪ maa ŋmanyan kɪnansɛ mʋ tʋʋ fʋlɔn mʋ tɔ mʋ, sɛhn man waa mʋ.
6 Nɪɪ asa mʋ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ Pɔɔlɪ ii biti o puŋa abɛɛ ɔ tɪyɛ opula maŋa tɔ kɛ o wu. Amaa ba maa gyoo naa fʋʋ saŋa kʋ nɪɪ ba wu fɛɛ sɛhn man waa Pɔɔlɪ mʋ, ba kyɛɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ, nɪɪ ba tɔwɛ yɛ, ɔ gyɛ ɔdakpa kʋ nɪn.
7 Kanɪn kifintin maŋa sʋ ɔkɪɪsʋpʋ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Pubilo sʋ kasɛ nɪɪ kɪ bʋ tiri katɪn mʋ nɪɪ an yɪlɛ mʋ. Ɔnyɪn mʋ waa anɛ nsa-nsa, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ anɛ mʋ kɪkpaara sʋ, kɪtaa anɛ kɪfɔ nkɛ nsa.
8 Saŋa maa Pubilo mʋ-sɛ dɛ ɛɛ lɔ kibirima yɛgɛ ɛɛ kyaalɛ. Nɪɪ Pɔɔlɪ naa loo taa mʋ abaa gyaga mʋ sʋ, kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, nɪɪ ɔ nyɛ alanfɪya.
9 Ɪnɪmʋ ɪ maa waa kanɪn mʋ, nɪɪ kifintin mʋ sʋ alɔpʋ mʋ kpini ba ba Pɔɔlɪ asɛ nɪɪ ba nyɛ alanfɪya.
10 Lɪɪ kanɪn sʋ ba taa bɛɛrɛɛ sa anɛ ɔkpa kʋmaa nɪmʋ sʋ. Nɪɪ saŋa maa fʋʋ fɛɛ a lɪɪ tʋtɔ mʋ, ba kɛɛ anɛ atɔ mʋ nɪɪ i tiri sa anɛ.

Pɔɔlɪ naa fʋʋ Roma

11 A maa kyɪna tʋtɔ ɪbwaayɪ ɪsa kamaa mʋ, a naa loo ɔkʋlɪ lala mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ Alekisanda nɪɪ kɪ ba sii tʋtɔ awɔɔ saŋa mʋ. Ba kyan ɪdakpa nbwaara-bii mʋ gyaga kɪmʋ sʋ.
12 A maa lɪɪ tʋtɔ mʋ, an naa yɪlɛ Sirakusi kadɛ tɔ, nɪɪ an gyii tʋtɔ nkɛ nsa.
13 Lɪɪ tʋtɔ mʋ, an naa fʋʋ Regiyo kadɛ tɔ. Lɪɪkaakɛ mʋ afuu a da lɪɪ akpɪlɪgɛ, ɪmʋ sʋ kakɛ nyɔsapʋ mʋ, an naa fʋʋ Putoli kadɛ tɔ.

14 Tʋtɔ maŋa nɪɪ an wu
akɔɔlɛ-gyipu akʋ, nɪɪ ba tɔwɛ anɛ
yɛ a ba kyɪna bamʋ asɛ nkɛ nsunɔ.
Falɛ nɪɪ an natɛ naa fʋʋ Roma.
15 Akɔɔlɛ-gyipu mʋ nɪɪ ba bʋ
Roma ba maa nu fɛɛ an ba mʋ, ba
kʋsʋ ba gyaŋa anɛ. Akʋ ba natɛ
kanɪn ba gyaŋa anɛ Apiya Kɪgya
opula, nɪɪ akʋ mɔɔ ba ba gyaŋa anɛ
ɔfʋʋtɛkpa asa opula mʋ tɔ. Pɔɔlɪ
maa wu bamʋ kanɪn mʋ, ɔ fwaala
Ɩbwaarɛ, nɪɪ mʋ kɔkɔlɔ kɪ tɪyɛ mʋ.
16 An maa fʋʋ Roma mʋ, ba sa
Pɔɔlɪ ɔkpa fɛɛ maa ɔnaakɔpʋ mʋ nɪɪ
ɛɛ kɪɪ mʋ sʋ mʋ ba naa kyɪna ntɪn
mʋ nɪɪ mʋ Pɔɔlɪ ii biti.

Pɔɔlɪ tɔwɛ abwaarɛsɪn Roma kadɛ tɔ

17 Nkɛ nsa kamaa mʋ, Pɔɔlɪ tɪɪ
Gyiwu abɪlɪsa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ
ba sarɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, “Mɛ
tɔɔmaa ana Gyiwu abi, amaa n maa
man waa anɛ asa alibi akʋ gbaa, nɪɪ
man nyita anɛ naana ana nbara mʋ,
ba kɪtaa mɛ naa tii Gyerusalem, nɪɪ
ba taa mɛ waa Roma abi abaa tɔ.
18 Amaa Roma abi ba maa gyii mɛ
asɪn mʋ, ba waa nfɛɛrɛ fɛɛ ba yɛgɛ
mɛ, lɪɪ fɛɛ ba man wu alibi mʋ nɪɪ n
waa nɪɪ ɪ dagaa ba mɔɔ mɛ.
19 Saŋa mʋ nɪɪ Gyiwu abi ba kina
fɛɛ ba man yɛgɛ mɛ mʋ, nɪɪ ɪ nyan
mɛ, nɪɪ n taa asɪn mʋ ba Owura lala
Kayisa asɛ. Amaa ɪ man gyɛ fɛɛ n
biti n ba tɪɪ mɛ asa ntalɛ nɪn.
20 Falɛ asɪn nɪmʋ sʋ nɪɪ n tɪɪ
fanɛ, kɛ n lɛɛ asɪn mʋ kasɛ sa fanɛ.
Lɪɪ Ɔmʋ nɪɪ Ɩsɪrayɪ abi kpini ba
sʋ tamaa mʋ sʋ mʋ, nɪɪ ndaga ba
ŋmina mɛ agbeeleebi.”
21 Nɪɪ ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “An man nyɛ
ɔwʋlɛ lɪɪ Gyudeya lɪɪ fʋ sʋ. Nɪɪ anɛ
bɪrɪsa ana mʋ nɪɪ ba lɪɪ tʋtɔ mʋ ɔkʋ
man ba waa adiboyi-sɪn, nɪɪ ba man
tɔwɛ asɪn libi kʋ lɪɪ fʋ sʋ.
22 Amaa anɛ Gyiwu abi an biti an
wu fʋ nfɛɛrɛ. Lɪɪ fɛɛ an nyi fɛɛ
kʋbʋ mʋ nɪɪ fʋ bʋ kɪmʋ tɔ falɛ, katɪn
kʋmaa nɪmʋ asa bɛɛ tɔwɛ bee yii
kɪmʋ.”
23 Gyiwu abi mʋ ba yɪla kakɛ kʋ,
kɛ ba maa Pɔɔlɪ ba gyaŋɛ. Kanɪn
kakɛ maŋa maa fʋʋ mʋ, bamʋ asa
damantɛ ba kpee katɪn mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ
tɛ mʋ. Lɪɪ nyenyenfuu naa fʋʋ
kalaatɪpwɛ mʋ, ɔ kpan mʋ n-yɪɪ
tɔwɛ bamʋ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
mʋ asɪn. Ɔ bɔla Mosesi nbara
yɛ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ ɪwʋlɛ mʋ sʋ
kaapʋ bamʋ lɪɪ Yesu sʋ yɛ, ba kɔɔlɛ
mʋ gyii.
24 Nɪɪ akʋ ba kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii,
amaa akʋ mɔɔ ba man kɔɔlɛ gyii.
25 Saŋa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ asɪn mʋ
laalaalʋwɛ mʋ, asa mʋ ba gyii abaa
ɪmɔɔrɛ, nɪɪ bamʋ kpini ba yaasɛ
tɔ. Asɪn mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ tɔwɛ mʋ
ɪ gyɛ fɛɛ, “Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ
bɔla Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya sʋ tɔwɛ
kesintin sa fanɛ naana ana yɛ,
26 ‘Kpe asa anɪmʋ asɛ naa tɔwɛ
bamʋ yɛ,
“Fen biti fan nu asɪn, amaa fan mɛɛ
yɛ fan nu kasɛ.
Fen biti fan kɪɪ kɛ fan kɪɪ, amaa
fɛn mɛɛ yɛ fen wu.”
27 Lɪɪ fɛɛ asa anɪmʋ nkɔlɔ i budu,
nɪɪ bamʋ asʋ a bʋlʋn,
nɪɪ ba kɪtaa bamʋ ansi bun sʋ.
Nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn sʋ mʋ,
naafɔɔ bamʋ ansi ii biti i wu, kɛ
bamʋ asʋ a nu,
kɛ ba bɪya bamʋ nkɔlɔ kasɛ,
kɛ ba bilinji ba mɛ asɛ kɛ n kyɛ
bamʋ.’ ”
28 “Kanɪn sʋ n biti fan bɪɪ fɛɛ,
Ɩbwaarɛ taa mʋ kamɔlɪgɛ mʋ naa sa
bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, nɪɪ
bee biti be nu mʋ.”
29 Pɔɔlɪ maa tɔwɛ asɪn nɪmʋ ka-
maa tɔ mʋ, Gyiwu abi mʋ ba kʋsʋ
lɪɪ ba gyii abaa ɪmɔɔrɛ.
30 Pɔɔlɪ kyɪna kɪkpaara mʋ nɪɪ
ɔ kɔɔlɛ nɪɪ ɛɛ ka kɪmʋ sʋ kʋkɔ
nsu nnyɔ laalaamuu. Nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ ba ɛɛ bɔɔ mʋ sʋ
mʋ.
31 Ɔ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ ɛɛ tɔwɛ Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ asɪn, nɪɪ ɛɛ kaapʋ
asɪn lɪɪ Yesu Krisito sʋ, yɛgɛ sɛhn
man tii mʋ ɔkpa.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Roma abi

Afwaala yɛ kabwaala asɪn

1 Mɛ, Pɔɔlɪ ɪ kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ n sa fanɛ. N gyɛ Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ mɛ yɛ n ba waa mu osunpu, nɪɪ ɔ lɛɛ mɛ yɪla yɛ n ba tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɪn danbɪrasa mʋ.

2 Ɩbwaarɛ wʋla da mʋ kɔkɔlɔ sʋ, bɔla mʋ atɔwɛpʋ sʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ asɪn danbɪrasa nɪmʋ waa Asɪnkyan yɪlasa Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔ.

3 Asɪn mʋ ɪ tɔwɛ ɪ lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʋ, nɪɪ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii, nɪɪ ba kʋʋgɛ mʋ nyɪmɪsa lɪɪ Owura Dawidi kɪnaana tɔ.

4 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʋn mʋ kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ, lɛɛ mʋ kaapʋ fɛɛ mʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii mʋ.

5 Lɪɪ mʋ yɛ mʋ kɪtɪɪ sʋ Ɩbwaarɛ sa anɛ kabwaala, nɪɪ ɔ waa anɛ Krisito kusun asunpu, kɛ a tɔwɛ kaapʋ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, kɛ ba nu asɪn mʋ kasɛ kɛ ba kɔɔlɛ Krisito mʋ gyii.

6 Nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fan tii bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ yɛ ba be biliŋi Yesu Krisito lɛɛ mʋ sʋ.

7 Ɩmʋ sʋ nɪɪ n kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ n sa fanɛ mʋ nɪɪ fan bʋ Roma, nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ sʋ kebiti sa, nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ yɛ fan ba waa mʋ lɛɛ mʋ. N fwaala fanɛ, nɪɪ n kʋlɛ kabwaala yɛ kayɪɪ-yuuli mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito asɛ mʋ kɪ ba fanɛ sʋ.

Pɔɔlɪ ii biti Roma kikpe naa tɔwɛ Abwaarɛsɪn

8 Kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ gyankpaa mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, fanɛ kpini sʋ mʋ, n bɔla Yesu Krisito sʋ n sʋ afwaala n sa mɛ Ɩbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ asa bɛɛ tɔwɛ fanɛ Ɩbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʋ asɪn dulinyaa tɔ katɪn kʋmaa.

9 Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ n taa mɛ kɔkɔlɔ kpini n sun mʋ, nɪɪ n tɔwɛ Mu-Bii asɪn danbɪrasa mʋ, ɪ gyɛ mi kesintin ogyipu fɛɛ saŋa kʋmaa n nyiŋi fanɛ sʋ, mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ tɔ.

10 Nɪɪ n kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ saŋa kʋmaa nɪmʋ fɛɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ kan kyula mʋ, o bugi ɔkpa sa mɛ nbɪɪnbɪɪ kɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ.

11 Lɪɪ fɛɛ mi ansi ɪ dɛ fanɛ sʋ fɛɛ n ba wu fanɛ, kɛ n taa Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ ba sa fanɛ, kɛ ɪ waa fanɛ ɔlʋn fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

12 Ɩmʋ ɪ gyɛ fɛɛ a kpan anɛ n-yɪɪ kɛ a taa kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ an bʋ kɪmʋ tɔ falɛ kyɛ abaa tɔ.

13 Mɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu, n biti fan bɪɪ fɛɛ n ŋmina ɪlɪɪ fɪnɛ kpini fɛɛ n ba fanɛ asɛ. Amaa ba lɪɪ halɪɪ ndaga kʋtɔ kʋ kii tii mɛ ɔkpa. N biti kanan mʋ nɪɪ n waa kɛ n nyɛ akʋ lɪɪ fanɛ asɛ tʋtɔ tɔ ba ba kɔɔlɛ Yesu gyii, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n nyɛ akʋ lɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ mʋ.

14 Nɪɪ ɪ dɛ sa mɛ fɛɛ n tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa bamʋ nɪɪ be nyi ɪwʋlɛ yɛ bamʋ nɪɪ ba man nyi ɪwʋlɛ, bamʋ nɪɪ ba gyɛ anyaasɪnpʋ yɛ bamʋ nɪɪ ba gyɛ amelensipu.

15 Kanɪn sʋ nɪɪ mi ansi ɪ payɪ fɛɛ n ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa fanɛ mʋ nɪɪ fan bʋ Roma mʋ gbaa.

16 Ɩ man sʋ mɛ ipeeli lɪɪ asɪn danbɪrasa mʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ ɪmʋ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn mʋ nɪɪ ɪɪ sa ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii mʋ kamɔlɪgɛ. Gyiwu abi mʋ ɪ gyankpaa kɔɔlɛ gyii, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa.

17 Lɪɪ fɛɛ asɪn danbɪrasa mʋ tɔ mʋ, ɪ lɛɛ kaapʋ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪ waa nɪɪ anɛ ɪkpa i kyiigi mu ansi tɔ. Ɩkpa kyiigisa nɪmʋ npiili yɛ ɪmʋ laalaalʋwɛ kpini ɪ yɪlɛ sa kɪkɔɔlɛ-gyii, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ yɪla yɛ,

"Kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nɪɪ ɪkpa kyiigisa wuya ii biti ɔ nyɛ nkpa."

Ɩbwaarɛ agbʋ lɪɪ alibi sʋ

18 Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ agbʋ lɪɪ sʋsʋ kaapʋ asa mʋ nɪɪ bamʋ ɪkpa ɪ man kyiigi yɛ alibi awaapʋ mʋ nɪɪ ba taa bamʋ alibi tii kesintin mʋ ɔkpa.

19 Nɪɪ Ɩbwaarɛ bɪɪtɛ bamʋ asʋ, lɪɪ fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ ba taalɛ bɪɪ lɪɪ

Ɩbwaarɛ sʋ mʋ, Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa ɪ lɛɛ ɪmʋ ifuli kaapʋ bamʋ.
20 Lɪɪ koo saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tʋʋ dulinyaa mʋ, ɔ bɔla mʋ atɔ tʋʋsa mʋ sʋ lɛɛ mu keduli mʋ nɪɪ a mɛɛ taalɛ taa ansi wu mʋ kaapʋ nyɪmɪsa. Ɩmʋ ɪ gyɛ mʋ ɔlʋn mʋ nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa, yɛ mu keduli mʋ nɪɪ kɪmʋ sʋ nɪɪ ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ kesintin mʋ. Ɩmʋ sʋ ɔmʋ nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ gyii mʋ, man sʋ kɔnɔ ɔ lɛɛ.
21 Ba nyi Ɩbwaarɛ maa bʋ tɔ, amaa ba man sʋ bʋnyaa abɛɛ afwaala bɛɛ sa mʋ. Amaa nfɛɛrɛ danbɪrasa kʋ ɪ man bɪla ɪ bʋ bamʋ tɔ, nɪɪ bamʋ nkɔlɔ tɔ i biliŋi kitentenbiri.
22 Ba yɛ bamʋ ɪ gyɛ anyaasɪnpʋ, amaa ba gyɛ amelensipu nɪn.
23 Nɪɪ ba biliŋaa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ tɔ kakpaa mʋ bʋnyaa ba sʋ bɛɛ sa atɔ mʋ nɪɪ ba pɔyɪ ɪmʋ fɛɛ anyɪmɪsa, nbwiibi yɛ atɔbwaaya yɛ atɔbwaaya kpɪɪsa.
24 Ɩmʋ sʋ Ɩbwaarɛ lɛɛ mu ansi yɛgɛ bamʋ, nɪɪ ba taa kɪgyagaa bɛɛ waa bamʋ nkɔlɔ biti, nɪɪ bɛɛ waa kɪgyagaa libi maŋa bɛɛ ŋaabaa abaa.
25 Lɪɪ fɛɛ ba taa Ɩbwaarɛ kesintin mʋ kyɛrɛ antɪŋɛsa, nɪɪ bee sun atɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tʋʋ mʋ, lan yɛgɛ mʋ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tʋʋ ɪmʋ mʋ, nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ a yɪn mʋ saŋa kʋmaa mʋ. Amen!
26 Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ Ɩbwaarɛ lɛɛ mu ansi yɛgɛ bamʋ sa ba maa bamʋ kɪgyagaa ipeeli, akyɪɪ ba yɛgɛ anyɪn asɛ kadɛ nɪɪ ba sii bɛɛ dɛ yɛ bamʋ bɪrɪsa ana akyɪɪ yɛgɛ ɪ man gyɛ Ɩbwaarɛ ɔkpa sʋ.
27 Kanɪn ɔkpa maŋa sʋ nɪɪ anyɪn gbaa ba biti ba yɛgɛ kadɛ yɛ akyɪɪ, nɪɪ kɪdɛ yɛ bamʋ bɪrɪsa ana anyɪn ɪ sʋ bamʋ ɔbʋlɛ, nɪɪ bɛɛ waa apeeli-sɪn bɛ dɛ yɛ abaa, nɪɪ ba nyɛ kɪgyagaa mʋ kʋsʋ bɪɪtɛ lɪɪ bamʋ gbaa-gbaa bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ tɔ.
28 Lɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kina Ɩbwaarɛ kɪbɪɪ lɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ tɔ mʋ, ɪmʋ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɛgɛ bamʋ nfɛɛrɛ bɔrɔbɔrɔ sa bamʋ, kɛ ba waa atɔ mʋ nɪɪ ɪ man dagaa yɛ ba waa.
29 Nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ba kyaga sʋ bɛɛ waa asun libi, kensi payɪ libi, kikisi libi, kɪmɔɔ, kamɔɔrɛ-gyii, npɪna, kɪkɪɪ ansi waa asɪn libi yɛ asa kukuli,
30 kɪtɪn antɪŋɛsa gyaga asa sʋ, Ɩbwaarɛ akisipu, asa kɪsaalɛ, n-yɪɪ kɪkaapʋ, alala-sɪn, ɔkpa pʋpwɛ sʋ kɪtaa waa alibi, bɛɛ waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn bɛɛ sa bamʋ-nyi ana yɛ bamʋ-sɛ ana.
31 Ba man sʋ nfɛɛrɛ, ba man sʋ kesintin, ba man sʋ kebiti sa asa, be mee su asa sʋ.
32 Yɛgɛ be nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ nbara mʋ ɪɪ tɔwɛ yɛ, ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ waa falɛ alibi mʋ, dagaa lewu gbaa mʋ, amaa man gyɛ falɛ atɔ nɪmʋ nkʋn nɪɪ bɛɛ waa, ba bɪla bɛɛ tɔwɛ bɛɛ yɪlɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʋ kamaa.

2

Ɩbwaarɛ kesintin katalɛ

1 Ɩmʋ sʋ fʋ kʋmaa mʋ nɪɪ fii bun fʋ bɪrɪsa kʋpwɛ mʋ, fʋ man sʋ kɔnɔ fʋ lɛɛ. Nɪɪ fʋ kʋmaa mʋ nɪɪ fu bun fʋ bɪrɪsa kʋpwɛ mʋ, fu bun fʋ n-yɪɪ gbaa kʋpwɛ nɪmʋ, lɪɪ fɛɛ ngbaa fʋ fɪɪ waa alibi kʋlʋn maŋa.
2 Amaa an nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ kʋpwɛ mʋ nɪɪ ɔ sʋ sa bamʋ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn atɔ libi mʋ, ɪ dɛ kesintin ɔkpa sʋ.
3 Ɩmʋ sʋ fɛɛ fʋ nyɪmɪsa, fʋ kan fii bun fʋ bɪrɪsa ana kʋpwɛ, yɛgɛ ngbaa fʋ fɪɪ waa alibi kʋlʋn maŋa mʋ, fɪɪ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fɪɪ taalɛ sɪlɛ lɪɪ Ɩbwaarɛ kʋpwɛ kibun mʋ tɔ abɛɛ?
4 Abɛɛ fu bun ansi lɪɪ kɪdanbɪrasa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪ waa ɛɛ sa fʋ fɛɛ maa nyɛ kɔkɔlɔ ɛɛ sa fʋ yɛ maa sʋ kenyiita sa fʋ? Fu man nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ waa adanbɪrasa anɪmʋ kpini ɛɛ sa fʋ kɛ ɪ kyɛ fʋ tɔ kɛ fʋ yɛgɛ alibi kɪwaa?
5 Amaa lɪɪ fʋ kʋsʋ tɔ ɔlʋn yɛ alibi kɪ mɛɛ yɛgɛ kɪwaa sʋ mʋ, fʋ kʋʋla kʋsʋ bɪɪtɛ sa fʋ n-yɪɪ fu gyoo Ɩbwaarɛ agbʋ lala mʋ kakɛ mʋ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ kaapʋ alibi awaapʋ mʋ kesintin katalɛ mʋ tɔ.

6 Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ka ɔsa kʋmaa
nɪmʋ kʋkɔ kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa mʋ
lɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ sʋ.
7 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba sʋ kenyiita bɛɛ
waa kɪdanbɪrasa, bee biti Ɩbwaarɛ
bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ yɛ nkpa mʋ nɪɪ ɪ
man sʋ ɔkaa mʋ, bamʋ ii biti ba nyɛ
nkpa kakpaa.
8 Nɪɪ asa mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ bamʋ
nkʋn lɛɛ, nɪɪ ba kina kesintin asɪn
mʋ kunu nɪɪ bɛɛ waa asun libi mʋ,
Ɩbwaarɛ agbʋ ii biti ɪ ba bamʋ sʋ kɛ
ɔ man su bamʋ kʋwɛɛ.
9 Nɪɪ awʋrʋfɔ yɛ kayɪyɛɛ ii biti ɪ ba
asa mʋ nɪɪ bɛɛ waa alibi mʋ kpini
sʋ. Ii biti ɪ gyankpaa ba Gyiwu abi
sʋ, yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi mʋ gbaa sʋ.
10 Amaa bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ yɛ kayɪɪ
yuuli ii biti ɪ ba sa asa mʋ nɪɪ bɛɛ
waa adanbɪrasa mʋ kpini, nɪɪ Gyiwu
abi mʋ ii biti ba gyankpaa yɛ bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ gbaa.
11 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ man sʋ nmɛɛgɛ
tɔ.
12 Bamʋ nɪɪ ba man nyi Mosesi
nbara, nɪɪ ba waa alibi mʋ, bee biti
ba wu, nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ ba maa
kina Mosesi nbara mʋ kibuu sʋ. Nɪɪ
bamʋ nɪɪ be nyi Mosesi nbara mʋ,
nɪɪ ba lɪɪ ɪmʋ tɔ waa alibi mʋ, kanɪn
nbara maŋa nɪɪ bee biti ba taa bun
bamʋ kʋpwɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ bamʋ nɪɪ be nyi
Mosesi nbara mʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ kɪɪ
fɛɛ ba man gyii kʋpwɛ, amaa bamʋ
nɪɪ bɛɛ waa nbara mʋ awaasa mʋ,
bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii wu fɛɛ bamʋ
ɪkpa i kyiigi.
14 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu
abi nɪɪ ba man sʋ Mosesi nbara,
amaa bɛɛ waa atɔ mʋ nɪɪ ɪ kyɪna
nbara mʋ sʋ mʋ, ba man sʋ nbara
mʋ bɪrɛ, amaa nbara kesintin ɪ bʋ
bamʋ tɔ.
15 Ɩ yɛgɛ nɪɪ bamʋ awaasa ɪ kaapʋ
fɛɛ bamʋ nkɔlɔ tɔ mʋ, be nyi nbara
mʋ. Nɪɪ bamʋ nfɛɛrɛ tɔ gbaa i gyii
bamʋ kesintin, lɪɪ fɛɛ bamʋ nfɛɛrɛ tɔ
ɪ kaapʋ yɛ ɪnɪmʋ ɪ bʋrɔn nɪɪ ɪnɪmʋ
falɛ ɪ man bʋrɔn.
16 Nɪɪ kanɪn maŋa nɪɪ ii biti ɪ ba
waa kakɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti
ɔ bɔla Yesu Krisito sʋ taa nyɪmɪsa
asiiri tɔ awaasa gyii bamʋ asɪn, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ
n tɔwɛ mʋ ɪ kaapʋ mʋ.

Gyiwu abi yɛ Mosesi nbara

17 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʋ gyɛ Gyiwu
nyɪmɪsa, nɪɪ fʋ taa fʋ n-yɪɪ tʋʋ
Mosesi nbara mʋ sʋ, nɪɪ fɪɪ kaapʋ
fʋ n-yɪɪ fɛɛ fʋ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ.
18 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fu nyi Ɩbwaarɛ
kebiti, lɪɪ fɛɛ fʋ bɪɪla Mosesi nbara
mʋ, nɪɪ fu nyi atɔ mʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn.
19 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʋ ɪ gyɛ
agyaatanapʋ ɪkpa ɔkaapʋpʋ, nɪɪ fʋ
ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ kaapʋ bamʋ nɪɪ ba
bʋ kitentenbiri tɔ mʋ fɪtɪla.
20 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fʋ ɪ gyɛ ame-
lensipu ɔtɔwɛwaapʋ, yɛ nbii wuribi
ɔkaapʋpʋ. Nɪɪ fu nyi Mosesi nbara
mʋ, nɪɪ ɪmʋ tɔ nɪɪ kinyi yɛ kesintin
mʋ bʋ.
21 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ fɪɪ kaapʋ fʋ
bɪrɪsa ana asansa, nɪɪ mɪnɛ ɪ waa
nɪɪ fɪɪ mɛɛ kaapʋ fʋ n-yɪɪ? Fʋ tɔwɛ
abwaarɛsɪn yɛ, keyu man bʋrɔn,
yɛgɛ fɔɔ fʋ fii yuuri.
22 Nɪɪ fɪɪ tɔwɛ yɛ asa ba man lɪɪ
bamʋ-ka ana abɛɛ bamʋ-kuli ana
kamaa mʋ, nɪɪ fɔɔ fʋ fɪɪ mɛɛ lɪɪ fʋ
lɛɛ kamaa? Fii kisi ɪdakpa kusun,
yɛgɛ fɔɔ fʋ fii yuuri ɪdakpa atɔ fɪɪ
lɪɪ ɪdakpa isunkpa ibu to.
23 Fʋ mʋ nɪɪ fɪɪ kaapʋ fʋ n-yɪɪ yɛ
fii nyi Mosesi nbara mʋ, man gyɛ fʋ i
gyila Ɩbwaarɛ ipeeli fɛɛ fʋ maa nyita
nbara mʋ?
24 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, “Lɪɪ fanɛ Gyiwu
abi sʋ mʋ, bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ bɛɛ tɔwɛ asɪn bee
nyita Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ.”
25 Fɛɛ nɪɪ fɛn kan buu Mosesi
nbara mʋ, kanɪn bɪrɛ fu oduu katɪn
mʋ sʋ tɔnɔ. Amaa nɪɪ fʋ tɪn fu oduu
nɪɪ fu mee buu nbara mʋ bɪrɛ, i du
nɪn fɛɛ fʋ maa man tɪn oduu mʋ.
26 Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ man tɪn oduu
nɪɪ ɛɛ waa kʋtɔ kʋmaa kyɛɛkyɛɛ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Mosesi nbara mʋ ɪ
kaapʋ mʋ, mɪnɛ ɪ waa nɪɪ Ɩbwaarɛ
mɛɛ yɛ ɔ taa mʋ fɛɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɪn
oduu?

27 Ɪmʊ sʊ ɔ man tɪn mu oduu,
yɛgɛ ɛɛ waa kʊtɔ kʊmaa kyɛɛkyɛɛ
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mosesi nbara mʊ
ɪɪ kaapʊ mʊ, ee biti o bun fʊ mʊ nɪɪ
fʊ gyɛ Gyiwu obii, nɪɪ fʊ tɪn fu oduu,
nɪɪ fu nyita nbara mʊ kʊpwɛ.
28 Lɪɪ fɛɛ ɪ man gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ
atɔ awaasa ɪ waa ɔkʊ Gyiwu obii
gbaa-gbaa, nɪɪ oduu katɪn mʊ, man
gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ atɔ waasa nɪn.
29 Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ Gyiwu obii
kesintin mʊ, mʊ kɔkɔlɔ tɔ ɪ kaapʊ,
nɪɪ oduu katɪn mʊ ɪ gyɛ kɔkɔlɔ
awaasa mʊ nɪɪ Kayaayu mʊ ɪɪ waa,
man gyɛ Mosesi nbara mʊ ɪɪ waa.
Kanɪn ɔsa maŋa ɪɪ nyɛ kɪyɪn lɪɪ
Ɪbwaarɛ asɛ man gyɛ nyɪmɪsa asɛ.

3

Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ kesintin wuya

1 Ɪmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Gyiwu obii mʊ, mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ ɔ nyɛ
lɪɪ tɔ? Abɛɛ mɪnɛ tɔnɔ ɪ bʊ oduu
katɪn tɔ?
2 Ɔkpa kʊmaa sʊ tɔnɔ bʊ tɔ. Lɪɪ
fɛɛ tɔnɔ mʊ nɪɪ kɪ gyankpaa ɪ gyɛ yɛ,
Gyiwu abi mʊ abaa tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ
taa mʊ kɔnɔ tɔ asɪn mʊ waa.
3 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ akʊ ba man sʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, bamʊ kɪman kɔɔlɛ
gyii mʊ, ɪ taalɛ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɔ
man waa kanan mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla
mʊ abɛɛ?
4 Ayee! Ɪ mɛɛ ba kanɪn. Amaa nɪɪ
nyɪmɪsa kʊmaa gyɛ antɪŋɛsa wuya
mʊ, Ɪbwaarɛ bɪrɛ san ɔ gyɛ mʊ
kesintin wuya, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba
kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
yɛ,
"Ɪ dagaa fɛɛ fʊ Ɪbwaarɛ asɪn tɔwɛsa
ɪ maa lɛɛ fu kesintin kaapʊ,
nɪɪ ba kan pwɪɪ fʊ mʊ kɛ fu gyii
asʊ."
5 A taa fɛɛ anɛ awaasa mʊ nɪɪ
ɪ man bʊrɔn, nɪɪ ɪ lɛɛ kaapʊ fɛɛ
Ɪbwaarɛ awaasa ɪ dɛ ɔkpa mʊ, ɪmɛɛ
mʊ bɪrɛ, nɪɪ ɔ bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ mʊ,
an biti a tɔwɛ yɛ Ɪbwaarɛ man waa
asɪn mʊ kyɛɛkyɛɛ? (Kanan mʊ nɪɪ
nyɪmɪsa ɪ tɔwɛ mʊ, nɪɪ n tɔwɛ falɛ).
6 Ayee! Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn mʊ, nɛnɛ
nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ waa kɛ ɔ talɛ
dulinyaa?
7 Ɔkʊ ii biti o gyii ɪmɔɔrɛ yɛ, fɛɛ
nɪɪ mɛ antɪŋɛsa ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ
kesintin kɪ lɔŋɔ lɪɪ ifuli mʊ, nɪɪ mʊ
bʊnyaa mʊ tii sʊ mʊ, mɪnɛ ɪ waa
nɪɪ ee bun mɛ kʊpwɛ fɛɛ n gyɛ alibi
ɔwaapʊ?
8 Lɪɪ falɛ asɪn sʊ mʊ, akʊ bee biti
ba tɔwɛ yɛ, "Fan yɛgɛ a waa alibi,
kɛ asa ba wu Ɪbwaarɛ adanbɪrasa."
Asa mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ
bɛɛ saalɛ mɛ yɛ mɛ gbaa mɛ n tɔwɛ
kanɪn mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti o bun
bamʊ kʊpwɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ
dagaa.

Ɔkʊ man bʊ tɔ yɛ ɔ man gyɛ alibi ɔwaapʊ

9 Nɛnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ ɪnɪmʊ?
Anɛ Gyiwu abi an gyɛ asa kparɛ an
kyɔ bamʊ nɪɪ ba san mʊ abɛɛ? Ayee!
N tɛ wʊla tɔwɛ fɛɛ Gyiwu abi mʊ yɛ
bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ
kpini alibi i gyii bamʊ sʊ ɔlʊn.
10 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ katɪn kʊ yɛ,
"Ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi,
halɪɪ ɔkʊlʊn gbaa.
11 Ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ ee nu
Ɪbwaarɛ asɪn kasɛ, nɪɪ ɔkʊ
man bʊ tɔ ɔ naa ee biti
Ɪbwaarɛ.
12 Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ kpeli mu ansi
lɪɪ Ɪbwaarɛ sʊ,
nɪɪ bamʊ kpini ba man sʊ
kyaarɛ,
nɪɪ ɔkʊ man bʊ tɔ nɪɪ ɛɛ waa
kɪdanbɪrasa
halɪɪ ɔkʊlʊn gbaa.
13 Bamʊ nnɔ tɔ asɪn tɔwɛsa ɪ mɔɔ fɛɛ
lewu.
Antɪŋɛsa nkʊn ɪ bɔla bamʊ
nnandʊlʊ sʊ.
Bamʊ nnɔ tɔ asɪn i du fɛɛ kɪnansɛ
kʊbwɛ.
14 Bɛɛ tɔwɛ asa nnɔ, nɪɪ bamʊ
nnɔ tɔ asɪn tɔwɛsa ɪ bʊlɪlɪ.
15 Nyɪmɪsa kɪmɔɔ man bʊ bamʊ
ɔsɪn.
16 Katɪn kʊmaa mʊ nɪɪ ba kpee
mʊ ba yɛgɛ nɪɪ asa bee gyii
gyerebi nɪɪ bee wu awʊrʊfɔ.
17 Nɪɪ ba mɛɛ yɛgɛ nɪɪ kayɪɪ yuuli kɛ
ba asa tɔ.
18 Nɪɪ ba man sɪlɛ Ɪbwaarɛ
kpini-kpini."

19 To, an nyi fɛɛ asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ
nbara mʊ ɪɪ kaapʊ mʊ, ɪɪ tɔwɛ ɪɪ sa
bamʊ nɪɪ bee buu nbara mʊ. Ɪmʊ sʊ
ɔkʊ mɛɛ nyɛ tɔwɛ sɛhn yɛ mɛɛ mʊ ɔ
man waa alibi akʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ bʊ dulinyaa tɔ mʊ, Ɩbwaarɛ ii
biti o bun mʊ kʊpwɛ lɪɪ mu alibi sʊ.
20 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ taalɛ buu nbara
mʊ lʊwɛ, kɛ Ɩbwaarɛ o wu fɛɛ mʊ
awaasa ɪ bʊrɔn mʊ, Ɩbwaarɛ asɛ.
Nbara mʊ ɪ dɛ sa nɪn kɛ a wu anɛ
alibi.

Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪɪ bɪya ɪkpa kikyiigi

21 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ
ɔkpa mʊ nɪɪ nyɪmɪsa ɔ bɔla sʊ kɛ mʊ
ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ kaapʊ, nɪɪ ɪ
man gyɛ nbara kibuu. Halɪɪ ɪmʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ yɛ nbara mʊ kpini
i gyii ɪmʊ kesintin Asɪnkyan yɪlasa
mʊ tɔ.
22 Ɔkpa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪ bɔla sʊ,
kɛ o wu fɛɛ asa ɪkpa ii kyiigi mʊ
asɛ mʊ, ɪ gyɛ ba maa kɔɔlɛ Yesu
Krisito gyii. Nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ lɛɛ
man kwɪɪ.
23 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ waa alibi
nɪɪ ɔ pan Ɩbwaarɛ bʊnyaa mʊ.
24 Lɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala kakɛɛ sʊ
mʊ, ɔ bɔla Yesu Krisito kɪkɔɔlɛ asa
yɛgɛ mʊ sʊ, nɪɪ o kyula sa bamʊ fɛɛ
bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ.
25 Nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ Yesu Krisito yɛ
o be wu lɪɪ asa alibi sʊ. Mʊ nkalan
kɪkyɛɛgɛ wʊrɪgɛ sʊ mʊ, asa mʊ nɪɪ
bee biti ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, kɛ ba
maa Ɩbwaarɛ nsana ɪ lɔŋɔ. Nɪɪ kʊsʊ
bɪɪtɛ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ
anɛ mʊ, Yesu yɪlɛ anɛ ayaa tɔ kɔɔlɛ
ɪmʊ. Ɔ waa ɪnɪmʊ nɪn kɛ ɔ lɛɛ mʊ
kesintin kaapʊ. Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ
ba waa alibi dɪdaa mʊ, ɔ man bɪɪtɛ
bamʊ asʊ
26 Ɔ nyɛ kenyiita gyoo ba fʊʊ Yesu
Krisito kelewu mʊ nɪɪ o wu sa alibi
mʊ. Ɔ bɪla lɛɛ kaapʊ fɛɛ mʊ awaasa
ɪ dɛ ɔkpa, nɪɪ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ asa mʊ nɪɪ
ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ bamʊ ɪkpa i
kyiigi mʊ asɛ.
27 Mɪnɛ kʊtɔ sʊ nɪɪ an kaapʊ anɛ
n-yɪɪ? Sɛhn man bʊ tɔ. Mɪnɛ ɪ
waa sʊ nɪɪ a mɛɛ taalɛ kaapʊ anɛ
n-yɪɪ? Lɪɪ fɛɛ man gyɛ nbara mʊ
kibuu ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ i wu fɛɛ
nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi, amaa ɪ lɪɪ anɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ sʊ.
28 Kʊtɔ mʊ nɪɪ an nu kasɛ ɪ gyɛ
yɛ nyɪmɪsa kɪkɔɔlɛ Yesu Krisito gyii
sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ i wu fɛɛ mʊ ɪkpa i
kyiigi mʊ asɛ, amaa man gyɛ nbara
mʊ kibuu sʊ.
29 Ɩbwaarɛ mʊ gyɛ Gyiwu abi
nkʊn Ɩbwaarɛ nɪn? Ɔ man gyɛ
bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
gbaa Ɩbwaarɛ nɪn abɛɛ? Ɛɛhn! Ɔ
gyɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
gbaa Ɩbwaarɛ nɪn.
30 Ɩbwaarɛ gyɛ ɔkʊlʊn nɪn, ɪmʊ sʊ
lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ ee biti o wu
Gyiwu abi mʊ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi,
nɪɪ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ ee biti o
wu bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
gbaa mʊ fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ
asɛ.
31 Kanɪn sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪnɪmʊ
kɪ yɛgɛ nɪɪ nbara mʊ i biliŋi kɪyan
abɛɛ? Ayee! Ɩ man dɛ kanɪn. Amaa
kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ yɛgɛ nɪɪ an buu nbara
mʊ sʊ kyɛɛkyɛɛ.

4

Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii

1 Mɪnɛ asɪn nɪɪ an biti a tɔwɛ lɪɪ
anɛ naana Abraham sʊ? Mɪnɛ ɪ waa
Abraham asɪn mʊ tɔ?
2 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ Abraham awaasa
sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ wu mʊ fɛɛ mʊ ɪkpa i
kyiigi mʊ, naafɔɔ ɔ sʊ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ
taa kaapʊ mʊ n-yɪɪ, amaa man gyɛ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
3 Mɪnɛ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
ɪ tɔwɛ? “Abraham kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ
gyii, lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii maŋa sʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi.”
4 Nɪɪ ɔsa mʊ nɪɪ ee sun kusun mʊ
bɛɛ ka mʊ kʊkɔ nɪn, mʊ kʊkɔka mʊ
kɪ man gyɛ kakɛɛ nɪn sa mʊ, amaa
ɪ gyɛ mu kusun mʊ kʊkɔ nɪɪ bɛɛ ka
mʊ.
5 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɔkʊ kusun mʊ nɪɪ
ɛɛ waa sʊ, amaa maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɪ
gyɛ Ɩbwaarɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ alibi ɔwaapʊ
mʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ bamʊ
ɪkpa i kyiigi mʊ, bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ bamʊ
kyula fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi.

6 Ɪnɪmʊ nɪɪ Dawidi gbaa wʊla
tɔwɛ yɛ kumu ɔkɔn wuya ɪ gyɛ ɔsa
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula fɛɛ mʊ ɪkpa i
kyiigi nɪɪ ɪ man gyɛ mʊ awaasa sʊ.
Nɪɪ Dawidi tɔwɛ yɛ,

7 "Kumu ɔkɔn wuya ana ɪ gyɛ asa
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa bamʊ alibi
kɛɛ bamʊ,
nɪɪ ɔ fwɪɪ bamʊ alibi lɪɪ bamʊ
sʊ.

8 Kumu ɔkɔn wuya ɪ gyɛ ɔsa
mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ man
bɪla yɛ o nyiŋi mu alibi sʊ."

9 Kumu ɔkɔn mʊ nɪɪ Dawidi tɔwɛ
mʊ asɪn mʊ, ɪ gyɛ sa Gyiwu abi
nkʊn nɪn, abɛɛ yɛ bamʊ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi gbaa? Nɪɪ an wʊla
tɔwɛ yɛ, Abraham kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ
gyii, nɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii maŋa sʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi.

10 Saŋa mɔɔ tɔ nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ waa sa
mʊ? Saŋa mʊ nɪɪ ɔ tɪn oduu mʊ
abɛɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪta tɪn
oduu mʊ? Ɪ gyɛ saŋa mʊ nɪɪ ɔ man
pɪɪta tɪn.

11 Abraham oduu katɪn mʊ gyɛ
sɪnkaala nɪn, nɪɪ ɪ kaapʊ tɔ fɛɛ mʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ
man pɪɪta tɪn mu oduu mʊ, nɪɪ
Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi.
Kanɪn sʊ mʊ ɪ gyɛ asa kpini mʊ nɪɪ
ba kɔɔlɛ gyii nɪɪ ba man pɪɪta tɪn
bamʊ iduu mʊ kpini bamʊ-sɛ, nɪɪ
ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula yɛ bamʊ
ɪkpa i kyiigi.

12 Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ bamʊ nɪɪ ba tɪn
iduu mʊ bamʊ-sɛ, man gyɛ ba maa
tɪn iduu sʊ, amaa lɪɪ fɛɛ bamʊ gbaa
bamʊ, ba maa naa kɪkɔɔlɛ-gyii ɔkpa
kʊlʊn mʊ nɪɪ anɛ naana Abraham
natɛ sʊ pɔyɪ nɪɪ ɔ tɪn oduu mʊ.

13 Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa
Abraham maa mʊ anaana-bii yɛ
bee biti ba baa ba gyɛ dulinyaa tɔ
kapatɪyɛ agyipu. Falɛ kɔkɔlɔ sʊ
kɪda mʊ man gyɛ nbara mʊ kibuu
sʊ, amaa lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ kyula yɛ mʊ ɪkpa i kyiigi
mʊ asɛ.

14 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba kan bee buu
nbara mʊ, ɪ gyɛ dulinyaa kapatɪyɛ
agyipu bɪrɛ, kanɪn bɪrɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʊ kɪ gyɛ kɪyan, nɪɪ kɔkɔlɔ sʊ kɪda
mʊ man sʊ kyaarɛ.

15 Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba fɔyɪ nbara
mʊ, bɛɛ nyɛ Ɪbwaarɛ kʊsʊ bɪɪtɛ.
Amaa nɪɪ nbara ɪ man bʊ tɔ mʊ,
nbara kɪfɔyɪ gbaa man bʊ tɔ.

16 Ɪmʊ sʊ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ
asa bɛɛ nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ. Ɪ
gyɛ kabwaala kakɛɛ sa Abraham
kɪnaana tɔ. Ɪ man gyɛ bamʊ nɪɪ bee
buu nbara mʊ nkʊn, amaa yɛ bamʊ
nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii gbaa fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Abraham kɔɔlɛ gyii mʊ. Lɪɪ fɛɛ
mʊ ɪ gyɛ anɛ kpini anɛ-sɛ.

17 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ
yɪla mʊ yɛ, "N waa fʊ ɔsɛ sa
ndɛndɛmandɛ kpini." Ɪbwaarɛ asɛ
mʊ Abraham ɪ gyɛ ɔsɛ sa anɛ kpini.
Abraham kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ee
kyiŋi alewupu ɛɛ ba nkpa tɔ mʊ gyii,
nɪɪ Ɪbwaarɛ ɛɛ sa alewupu nkpa.
Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ man wʊla kɪ bʊ
tɔ mʊ, mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ kɪɪ ba.

18 Ɪ maa du fɛɛ tamaa man bʊ tɔ
gbaa mʊ, Abraham kɔɔlɛ gyii nɪɪ
ɔ sʊ tamaa. Nɪɪ ɔ ba waa ɔsɛ sa
ndɛndɛmandɛ gaalaagaa fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ yɛ, "Kanɪn
nɪɪ fʊ anaana-bii bee biti ba ba nyɛ
akyɔ fɛɛ akyikpebi."

19 Abraham gyii fɛɛ nsu kɪlɪfa nɪɪ
o nyi mʊ kayɪɪ-wʊlɛ kɪ maa pɔɔ.
Nɪɪ mʊ-ka Sara gbaa bɪlɛ nɪɪ ɔ man
kʊʊgɛ kɪɪ. Lɪɪ ɪnɪmʊ kpini sʊ Abra-
ham kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man yɔɔ.

20 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ mʊ, ɔ man gyii ɪmʊ
ɪmɔɔrɛ, amaa ɔ nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ
ɔlʊn nɪɪ ɔ taa bʊnyaa sa Ɪbwaarɛ.

21 Nɪɪ ɔ kɔɔlɛ kyula fɛɛ kʊtɔ mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee
biti ɔ waa sa mʊ mʊ, ee biti ɔ taalɛ
waa.

22 Falɛ sʊ nɪɪ, "Ɪbwaarɛ kyula yɛ
mʊ ɪkpa i kyiigi."

23 Ɪmʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɛ Abraham
ɪkpa i kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ mʊ, man
gyɛ mʊ nkʊn sʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ kanɪn.

24 Amaa anɛ kpini sʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ
kanɪn. Kanɪn sʊ anɛ gbaa anɛ mʊ
nɪɪ an kɔɔlɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ o kyiŋi
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu lɪɪ lewu tɔ gyii mʊ,

Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi.
25 Kpalɪ fɛɛ anɛ alibi sʊ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ sa fɛɛ o wu, nɪɪ o kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ nɪɪ lɪɪ mʊ sʊ mʊ Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi.

5

Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ bɪya kayɪɪ-yuuli yɛ kensi-gyii

1 Kanɪn sʊ, lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ kyula yɛ anɛ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ, nɪɪ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ mʊ, kayɪɪ yuuli kɪ bʊ anaa Ɩbwaarɛ nsana.
2 Lɪɪ mʊ sʊ nɪɪ an taa anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii nyɛ kabwaala mʊ nɪɪ nbɪɪnbɪɪ an yɪlɛ kɪmʊ tɔ falɛ. Nɪɪ anɛ ansi i gyii lɪɪ fɛɛ an sʊ tamaa fɛɛ an biti an nyɛ bʊnyaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa anɛ sʊsʊ mʊ.
3 Nɪɪ man gyɛ kanɪn nkʊn sʊ, amaa awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ an gyii falɛ gbaa mʊ, anɛ ansi i gyii, lɪɪ fɛɛ awʊrʊfɔ ɪ yɛgɛ nɪɪ asa ba nyɛ aniya yɪlɛ tɔ.
4 Nɪɪ aniya kɪyɪlɛ tɔ mɔɔ ɪ bɪya kɪbɪɪlabɪɪ, nɪɪ kɪbɪɪlabɪɪ kɪ bɪya tamaa.
5 Nɪɪ tamaa mɛɛ waa kɪyan, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ ɔ taa sa anɛ mʊ sʊ kyɛɛgɛ mu kebiti mʊ bɔla anɛ nkɔlɔ tɔ.
6 Saŋa mʊ nɪɪ anɛ anyɪmɪsa a mɛɛ bɪla taalɛ waa sɛhn mʊ, kanɪn saŋa maŋa tɔ kyɛɛkyɛɛ nɪɪ Krisito ba wu sa anɛ alibi awaapʊ.
7 Ii biti ɪ waa ɔlʊn sa nyɪmɪsa fɛɛ o wu sa ɔsa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi gbaa. Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ adanbɪrasa ɔwaapʊ bɪrɛ akʊtɔ fɛɛ ɔkʊ ii biti ɔ waa kɔkɔlɔ ɔsɪɪ yɛ ee biti o wu sa mʊ.
8 Amaa Ɩbwaarɛ lɛɛ mu kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ mʊ kaapʊ lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ. Lɪɪ fɛɛ a maa san an gyɛ alibi awaapʊ gbaa mʊ, nɪɪ Krisito ba wu sa anɛ.
9 Lɪɪ Yesu Krisito nkalan sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ kyula fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ. Kanɪn maŋa sʊ lɪɪ Krisito sʊ mʊ, ee biti ɔ mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ.
10 Halɪɪ saŋa mʊ nɪɪ an gyɛ Ɩbwaarɛ akisipu mʊ, nɪɪ ɔ yɛgɛ mu-bii Yesu ba wu nɪɪ ɪ lɔŋɔ anaa mʊ nsana. Lɪɪ fɛɛ Yesu maa tɛ nkpa tɔ sʊ mʊ, ee biti ɔ mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ kakpaa mʊ tɔ.
11 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɪnɪmʊ nkʊn, amaa ɪmʊ nɪɪ ɪ bɪla i tii sʊ ɪ gyɛ fɛɛ anɛ ansi i gyii lɪɪ kɔlɔŋɔ mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ba lɔŋɔ anaa Ɩbwaarɛ nsana mʊ sʊ.

Lewu bɔla Adam sʊ ba, nɪɪ nkpa ɪ bɔla Yesu Krisito sʊ ba

12 Nɪɪ lɪɪ nyɪmɪsa kʊlʊn awaasa sʊ nɪɪ alibi ɪ ba dulinyaa, nɪɪ lɪɪ alibi sʊ nɪɪ lewu ba dulinyaa tɔ. Nɪɪ falɛ sʊ nɪɪ lewu nyɛ ɔkpa asa kpini sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ waa alibi.
13 Ɪmʊ sʊ pɔyɪ kɛ Ɩbwaarɛ ɔ bɪya nbara mʊ, alibi ɪ wʊla ɪ bʊ dulinyaa tɔ. Amaa saŋa mʊ nɪɪ nbara mʊ ɪ man bʊ tɔ mʊ, ba mɛɛ taa alibi bɛɛ tɪɪ sɛhn.
14 Amaa lɪɪ alibi sʊ mʊ, lewu gyii nyɪmɪsa sʊ kuwura lɪɪ Adam sʊ ba fʊʊ Mosesi saŋa sʊ, halɪɪ ba maa man nyita Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ fɛɛ Adam lɛɛ mʊ gbaa. Ɔkpa kʊ sʊ mʊ Adam ɪ yɪlɛ sa Yesu mʊ nɪɪ ɔ ba ba kamaa tɔ mʊ.
15 Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala kakɛɛ mʊ man du fɛɛ Adam alibi mʊ. Kpalɪ fɛɛ Adam kʊlʊn alibi mʊ sʊ mʊ, ɔkʊmaa nɪmʊ wu. Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ nɪɪ ɔ taa kɛɛ ɔkʊmaa nɪmʊ lɪɪ Yesu Krisito kʊlʊn sʊ mʊ, kɪ gyɛ kʊtɔ kparɛ.
16 Kanɪn maŋa gbaa nɪɪ Ɩbwaarɛ kakɛɛ mʊ kɪ man du fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Adam nyɪmɪsa kʊlʊn alibi ɪ ba waa mʊ. Nyɪmɪsa kʊlʊn alibi katalɛ sʊ mʊ, i bun ɔkʊmaa nɪmʊ kʊpwɛ. Amaa lɪɪ asa alibi gaalaagaa kɪwaa kamaa mʊ, ɔmʊ nɪɪ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ taalɛ kyula fɛɛ nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ, ɪ ba.
17 Nyɪmɪsa kʊlʊn alibi sʊ nɪɪ lewu gyii asa sʊ ɔlʊn lɪɪ kanɪn nyɪmɪsa kʊlʊn maŋa sʊ. Nɪɪ Yesu Krisito nyɪmɪsa kʊlʊn gbaa sʊ mʊ, anyɪmɪsa ba nyɛ kabwaala nɪɪ Ɩbwaarɛ ii kyula fɛɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ, nɪɪ ba nyɛ Ɩbwaarɛ

asɛ kakyɪna kakpaa. Ɪmʋ sʋ kʋtɔ mʋ nɪɪ Yesu Krisito waa mʋ, kɪ kyɔ lewu ɔlʋn mʋ nɪɪ kɪ da gyii anɛ sʋ mʋ.

18 Ɪmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ nyɪmɪsa kʋlʋn alibi sʋ nɪɪ asa kpini ba gyii kʋpwɛ mʋ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ nyɪmɪsa kʋlʋn ɪkpa kikyiigi sʋ mʋ, nɪɪ Ɪbwaarɛ ii kyula yɛ asa bamʋ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ ba nyɛ nkpa.

19 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Adam kʋlʋn waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn nɪɪ ɔ man nu Ɪbwaarɛ asɛ, nɪɪ asa kpini ba biliŋi alibi awaapʋ mʋ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ Yesu Krisito kʋlʋn bɪya mʋ asʋ kasɛ nu Ɪbwaarɛ asɛ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyula asa gaalaagaa fɛɛ bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.

20 Mosesi nbara mʋ ɪ ba nɪn, kɛ ɪ yɛgɛ asa ba wu alibi mʋ nɪɪ bɛɛ waa mʋ kʋkyɔ. Amaa alibi kɪwaa kɪ maa nyɛ akyɔ mʋ, yɛgɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ kɪ nyɛ akyɔ ki tii sʋ.

21 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ alibi nyɛ ɔlʋn nyɪmɪsa sʋ nɪɪ ɔ nyɛ lewu mʋ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ asa ba nyɛ Ɪbwaarɛ kabwaala fɛɛ maa kyula fɛɛ asa ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ. Ɪmʋ sʋ lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʋ mʋ, asa ba nyɛ nkpa kakpaa.

6

Alibi man bɪla ɪ sʋ anɛ sʋ ɔlɔn

1 Kanɪn sʋ, mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? A kyaga sʋ an waa alibi kɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ kɪ nyɛ akyɔ ki tii sʋ abɛɛ?

2 Ayee! Alibi ɪ man bɪla sʋ anɛ sʋ ɔlʋn, lɪɪ fɛɛ i du nɪn fɛɛ a maa wu mʋ, nɛnɛ nɪɪ an bɪla taalɛ kyɪna alibi mʋ tɔ?

3 Abɛɛ fan man nyi fɛɛ anɛ kpini mʋ nɪɪ ba gyee anɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee mʋ waa Yesu Krisito tɔ mʋ, ɪ waa fɛɛ anaa mʋ an waa kʋkʋlʋn mu lewu tɔ abɛɛ?

4 Nɪɪ lɪɪ anɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee mʋ sʋ mʋ, anaa mʋ an wu, nɪɪ ba pula anaa mʋ. Ɪmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɔsɛ Ɪbwaarɛ taa mʋ bʋnyaa kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ mʋ, anɛ gbaa anɛ an biti a kyɪna kakyɪna pʋpwɛ tɔ.

5 Fɛɛ anaa mʋ a maa gyɛ kʋkʋlʋn lɪɪ mʋ kelewu mʋ sʋ mʋ, kanɪn maŋa sʋ nɪɪ anaa mʋ an biti a ba an gyɛ kʋlʋn lɪɪ mu kikyiŋi bwii ba nkpa tɔ mʋ.

6 Nɪɪ an nyi fɛɛ ba da anɛ alibi n-yɪɪ dɪdaa mʋ yɛ mʋ mata oyu laasa sʋ mɔɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ anɛ alibi n-yɪɪ dɪdaa man bɪla kɪ sʋ ɔlʋn anɛ sʋ, kɛ a man bɪla taa anɛ n-yɪɪ waa anyɛ sa alibi.

7 Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o wu mʋ, ɔ nyɛ mʋ n-yɪɪ lɪɪ alibi kɪwaa sʋ.

8 Fɛɛ anaa Krisito a maa wu falɛ mʋ, an kɔɔlɛ gyii fɛɛ anaa mʋ an biti a bʋga kyɪna.

9 Nɪɪ an nyi fɛɛ Krisito maa kyiŋi lɪɪ lewu tɔ falɛ mʋ, ɔ mɛɛ bɪla yɛ o wu, nɪɪ lewu man bɪla ɔ sʋ mʋ sʋ ɔlʋn.

10 Nɪɪ kelewu mʋ nɪɪ o wu mʋ, o wu sa anɛ alibi kɪlɪɪ kʋlʋn kakpaa, amaa nkpa mʋ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʋ tɔ mʋ, ɔ tɛ sa Ɪbwaarɛ.

11 Kanɪn ɔkpa maŋa sʋ, fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ fɛɛ fan wu, nɪɪ alibi kɪwaa kɪ man bɪla kɪ sʋ fanɛ sʋ ɔlʋn, amaa fan tɛ sa Ɪbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ fan naa Yesu Krisito fan waa kʋkʋlʋn.

12 Ɪmʋ sʋ fan man yɛgɛ alibi i gyii kuwura fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ sʋ, kɛ fan man buu atɔ libi mʋ nɪɪ fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ ii biti ɪ waa mʋ.

13 Fan man taa fanɛ n-yɪɪ katɪn kʋ sa alibi kɛ ɪ taa waa asun libi, amaa fan taa fanɛ n-yɪɪ sa Ɪbwaarɛ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɛɛ bamʋ lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ mʋ, kɛ fan taa fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ kpini taa sa mʋ, kɛ ɔ taa fanɛ waa ɪkpa kyiigisa atɔ.

14 Nɪɪ fan man bɪla yɛgɛ alibi i gyii fanɛ sʋ ɔlʋn, lɪɪ fɛɛ fan man bʋ Mosesi nbara mʋ kasɛ, amaa Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ tɔ nɪɪ fan bʋ.

An gyɛ anyɛ sa Ɪbwaarɛ

15 Kanɪn sʋ mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? Fɛɛ a maa man bɪla an bʋ nbara mʋ kasɛ, nɪɪ an nyɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ, a kyaga sʋ an waa alibi? Ayee!

16 Fan man nyi fɛɛ nɪɪ fan kan taa fanɛ n-yɪɪ sa ɔkʋ nɪɪ fan nu mʋ asɛ mʋ, fan gyɛ anyɛ sa ɔsa maŋa.

Ɩmʊ sʊ nɪɪ fan kan buu alibi mʊ, fan gyɛ anyɛ sa ɪmʊ, nɪɪ ɪɪ sʊ fanɛ i kpee lewu tɔ, amaa nɪɪ fan kan buu Ɩbwaarɛ mʊ, ɪmʊ ɪ sʊ fanɛ i kpee ɪkpa kyiigisa tɔ.

17 Fan kyɪna fan gyɛ anyɛ sa alibi, amaa n fwaala Ɩbwaarɛ fɛɛ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini buu kesintin kɪkaapʊ mʊ nɪɪ ba taa kaapʊ fanɛ mʊ.

18 Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ fanɛ lɪɪ alibi tɔ, nɪɪ fan ba biliŋi anyɛ sa ɪkpa kyiigisa awaasa.

19 Fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ maa man pɪɪta waa ɔlʊn sʊ, nɪɪ n taa kayɪɪ-wʊlɛ tɔ asɪn n kala n sa fanɛ falɛ. Dɪdaa mʊ fan kyɪna taa fanɛ n-yɪɪ biliŋi anyɛ alibi tɔ, nɪɪ fan waa alibi kɪkyɔ tii sʊ. Kanɪn sʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ nbɪɪnbɪɪ fan taa fanɛ n-yɪɪ kpini fɛɛ anyɛ sa ɪkpa kyiigisa awaasa, kɛ fan ba biliŋi Ɩbwaarɛ lɛɛ.

20 Saŋa mʊ nɪɪ fan gyɛ anyɛ sa alibi mʊ, Ɩbwaarɛ ɪkpa kyiigisa asɪn mʊ, fan man taa ɪmʊ waa sɛhn.

21 Mɪnɛ tɔnɔ nɪɪ fan nyɛ lɪɪ kanɪn saŋa maŋa, lɪɪ kanɪn atɔ maŋa mʊ nɪɪ ndaga ɪ gyɛ ipeeli-sɪn sa fanɛ falɛ? Kanɪn atɔ maŋa ɪ bɪya lewu.

22 Amaa nbɪɪnbɪɪ fan maa man bɪla fan gyɛ anyɛ sa alibi falɛ, nɪɪ fan biliŋi anyɛ sa Ɩbwaarɛ mʊ, tɔnɔ mʊ nɪɪ fen biti fan nyɛ mʊ ɪ gyɛ fan maa biliŋi Ɩbwaarɛ asa, nɪɪ ɪ bɪya fanɛ nkpa kakpaa.

23 Nɪɪ alibi kʊkɔka ɪ gyɛ lewu, amaa Ɩbwaarɛ kakɛɛ mʊ nɪɪ ɔ bɔla anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ sa anɛ ɪ gyɛ nkpa kakpaa.

7

Asɪn lɪɪ Mosesi nbara mʊ sʊ

1 Mɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu, fanɛ kpini fan nyi fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ nyɪmɪsa san ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ, saŋa maa nkʊn nɪɪ nbara mʊ ɪ sʊ ɔlʊn mʊ sʊ.

2 I du nɪn fɛɛ ɔkyɪɪ kilipu. Saŋa mʊ nɪɪ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ, kekili nbara mʊ i ŋmina mʊ sa mu-kuli. Amaa nɪɪ mu-kuli mʊ kan wu bɪrɛ ɔ nyɛ mʊ n-yɪɪ lɪɪ kekili nbara mʊ tɔ.

3 Kanɪn sʊ nɪɪ ɔ kan kili ɔnyɪn pʊpwɛ yɛgɛ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ, ɔ lɪɪ mu-kuli kamaa nɪmʊ. Amaa nɪɪ mu-kuli mʊ kan wu bɪrɛ ɔ nyɛ mʊ n-yɪɪ lɪɪ kekili nbara mʊ tɔ, nɪɪ ɛɛ bɪla taalɛ kili ɔnyɪn pʊpwɛ nɪɪ ɪ mɛɛ kaapʊ fɛɛ ɔ lɪɪ mu-kuli kamaa nɪn.

4 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, kanɪn maŋa nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ fan maa kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii mʊ, fan bɔla mʊ kayɪɪ-wʊlɛ sʊ wu nɪn. Ɩmʊ sʊ Mosesi nbara mʊ ɪ man bɪla ɪ sʊ fanɛ sʊ ɔlʊn. Ɩmʊ sʊ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan gyɛ sa Krisito mʊ nɪɪ o wu kyiigi lɪɪ lewu tɔ mʊ, kɛ a nyɛ waa adanbɪrasa sa Ɩbwaarɛ.

5 Fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ an bʊ anɛ gbaa-gbaa kayɪɪ-wʊlɛ kebiti tɔ mʊ, nbara mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ kebiti mʊ nɪɪ ɪ gyɛ alibi mʊ, ɪ waa kusun anɛ n-yɪɪ tɔ, nɪɪ an sun asun libi nɪɪ ɪ sʊ anɛ ii kpee lewu tɔ.

6 Amaa nbɪɪnbɪɪ an nyɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ nbara mʊ nɪɪ ɪ daa kyɪna ŋmina anɛ mʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ i du nɪn fɛɛ anaa Krisito a maa wu. Ɩmʊ sʊ nɪɪ a man bɪla an sun nbara dɪdaa mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla mʊ, amaa an sun Ɩbwaarɛ ɔkpa pʊpwɛ mʊ nɪɪ ɪ bɔla Kayaayu mʊ sʊ.

Mosesi nbara yɛ alibi

7 Ɩmʊ sʊ mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? Nbara mʊ ɪ gyɛ alibi nɪn abɛɛ? Ayee! Ɩ man gyɛ alibi nɪn. Nbara mʊ ɪ yɛgɛ nɪɪ n bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ alibi ɪ gyɛ. Nɪɪ nbara mʊ ɪ man dɪn tɔwɛ yɛ, “Man yɛgɛ fu ansi ɪ payɪ ɔkʊ atɔ sʊ mʊ” naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ onsi-payɪ gyɛ.

8 Nɪɪ nbara ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ alibi a bɔla nyɛ ɔkpa mɛ tɔ, nɪɪ ɪɪ sʊ mɛ ɔbʊlɛ nɪɪ n biti alibi kʊmaa kɪwaa tii sʊ. Lɪɪ fɛɛ nɪɪ nbara ɪ man bʊ tɔ mʊ, alibi mʊ kɔnɔ ki wu.

9 Saŋa kʊ tɔ mʊ n daa kyɪna yɛgɛ n man nyi Mosesi nbara mʊ. Amaa saŋa mʊ nɪɪ n ba bɪɪ Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ, nɪɪ n lan bɪɪ fɛɛ alibi tɔ nɪɪ n tɛ, nɪɪ n wu.

10 Nɪɪ n lan bɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ nɪɪ naafɔɔ ɪ bɪya mɛ nkpa mʊ, ɪ taa mɛ kpee lewu tɔ.

11 Nıı alibi ı bɔla Ɩbwaarɛ kɔnɔsa
mʊ sʊ nyɛ ɔkpa pına mɛ, nıı ı bɔla
ımʊ sʊ mɔɔ mɛ.
12 Mosesi nbara mʊ i du
kyırɛkyırɛ, nıı Ɩbwaarɛ kɔnɔsa
mʊ gbaa i du kyırɛkyırɛ, nıı i du
kyɛɛkyɛɛ nıı ı bʊrɔn.
13 Ɩmʊ sʊ falɛ kʊtɔ danbırasa
nımʊ ı bıya mɛ lewu nın? Ayee!
Amaa alibi a bɔla kʊtɔ danbırasa
nımʊ sʊ nıı ı yɛgɛ nıı n wu lewu.
Ɩnımʊ ı waa nın kɛ alibi ı lıı ifuli
kaapʊ kanan mʊ nıı i du. Nıı kɔnɔsa
mʊ kı yɛgɛ nıı an taalɛ wu kesintin
fɛɛ alibi ı gyɛ alibi ı man bʊrɔn nın
kpini-kpini.

14 An nyi fɛɛ nbara mʊ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ atɔ nın, amaa
mɛɛ mɛ bırɛ n gyɛ kayıı-wʊlɛ
nyımısa nın, nıı alibi i gyii mɛ sʊ
nıı ı waa mɛ fɛɛ kınyɛ.
15 N mee nu mɛ awaasa mʊ kasɛ.
Lıı fɛɛ atɔ mʊ nıı n biti fɛɛ n waa
mʊ, mɛɛ taalɛ n waa, amaa ımʊ nıı
n mee biti mʊ, ımʊ nıı n waa.
16 Nıı fɛɛ nıı n kan waa ımʊ nıı n
mee biti fɛɛ n waa bırɛ, n kyula fɛɛ
nbara mʊ ı bʊrɔn.
17 Kanın bırɛ kanan mʊ nıı i du
mʊ, man gyɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ ı waa
atɔ waasa libi nımʊ, amaa alibi mʊ
nıı ı bʊ mɛ tɔ mʊ ı waa ımʊ.
18 Nıı n nyi fɛɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ
tɔ nıı ı gyɛ mɛ kıbaabʊtɔ dıdaa
mʊ, kʊtɔ danbırasa kʊ kı man bʊ
mɛ tɔ. Ɩ gyɛ mɛ kıpırɛ fɛɛ n waa
adanbırasa, amaa n mɛɛ taalɛ n
waa.
19 Adanbırasa mʊ nıı n biti fɛɛ n
waa mʊ, n mɛɛ waa ımʊ, amaa alibi
mʊ nıı n mee biti fɛɛ n waa mʊ, ımʊ
nıı n waa.
20 Fɛɛ nıı n kan waa kʊtɔ mʊ nıı
kı man gyɛ mi kebiti fɛɛ n waa mʊ,
man gyɛ mɛ ı waa ımʊ kanın, amaa
alibi mʊ nıı ı bʊ mɛ tɔ mʊ, ımʊ ı
waa kanın.

21 N wu fɛɛ saŋa kʊmaa mʊ, kanın
nıı ı waa mɛ nın. Lıı fɛɛ saŋa
kʊmaa mʊ nıı n biti fɛɛ n waa
adanbırasa mʊ, alibi nıı ı sʊla mɛ
naa waa.
22 Nıı mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ, n kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ nbara mʊ kyula fɛɛ ımʊ nıı
n biti n buu.

23 Amaa n wu nbara kʊ maa bʊ
mɛ tɔ ıı waa kusun, nıı ı kɔ yɛ
Ɩbwaarɛ nbara mʊ nıı n kɔɔlɛ kyula
mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ. Nbara nımʊ ı yɛgɛ
nıı alibi gyii mi kumu nıı i loo mɛ
n-yıı tɔ kpini.
24 Mɛ awʊrʊfɔ wuya nımʊ!
Anımʊ ii biti ɔ mɔlıgɛ mɛ lıı
kayıı-wʊlɛ awaasa libi mʊ nıı kıı
sʊ mɛ kii kpee lewu tɔ falɛ?
25 N afwaala Ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ bɔla
anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito sʊ mɔlıgɛ
mɛ.
Mɛ gbaa-gbaa mɛ kɔkɔlɔ tɔ mʊ, n
buu Ɩbwaarɛ nbara mʊ, amaa mɛ
kıbaabʊtɔ dıdaa mʊ, kii biti alibi
kıwaa.

8

Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ yɛgɛ nıı an nyɛ anɛ n-yıı

1 Ɩmʊ sʊ, nbıınbıı Ɩbwaarɛ kʊpwɛ
kubun man bʊ tɔ sa anɛ mʊ nıı anaa
Yesu Krisito an waa kʊkʊlʊn mʊ.
2 Lıı fɛɛ a maa bɔla Yesu Krisito sʊ
mʊ, Ɩbwaarɛ Kayaayu nbara pʊpwɛ
mʊ nıı kıı sa nyımısa nkpa mʊ, ı
yɛgɛ nıı n nyɛ mɛ n-yıı lıı nbara mʊ
nıı ıı tɔwɛ yɛ, nıı n kan waa mʊ alibi
n biti n wu mʊ.
3 Kʊtɔ mʊ nıı Mosesi nbara mʊ
ı man taalɛ waa, kpalı fɛɛ anɛ
kayıı-wʊlɛ mʊ maa man bıla kı
bʊlʊn ki buu nbara mʊ, Ɩbwaarɛ
taalɛ waa fɛɛ maa sun mʊ gbaa-gbaa
mu-bii fɛɛ nyımısa alibi awaapʊ
keduli. Nıı ɔ taa mʊ n-yıı waa
saraga sa anɛ alibi, ba bun alibi mʊ
nıı i gyii nyımısa kayıı-wʊlɛ sʊ mʊ
kʊpwɛ.
4 Ɩbwaarɛ waa falɛ nın kɛ a taalɛ
waa kesintin ıkpa danbırasa mʊ nıı
nbara ii biti mʊ, lıı fɛɛ an man
bıla an buu anɛ kayıı-wʊlɛ dıdaa
mʊ, amaa an buu Ɩbwaarɛ Kayaayu
kebiti mʊ.
5 Nıı bamʊ nıı ba naa kayıı-wʊlɛ
dıdaa tɔ mʊ, bamʊ nfɛɛrɛ ı dɛ
kayıı-wʊlɛ kebiti sʊ nın, amaa bamʊ
nıı ba naa Kayaayu tɔ mʊ, bamʊ
nfɛɛrɛ ı dɛ Kayaayu kebiti tɔ nın.
6 Fɛɛ kayıı-wʊlɛ kebiti kan gyii
ɔkʊ nfɛɛrɛ sʊ mʊ, ı bıya mʊ
lewu nın, amaa ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ

Kayaayu kebiti gyii mʊ nfɛɛrɛ sʊ mʊ,
ɪ bɪya mʊ nkpa yɛ keyuula.
7 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɔkʊ kan taa mʊ nfɛɛrɛ
tʊʊ kayɪɪ-wʊlɛ kebiti sʊ mʊ, ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ okisipu. Nɪɪ o mee buu
Ɩbwaarɛ nbara, nɪɪ ɔ mɛɛ taalɛ buu
sʊ gbaa.
8 Nɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa bamʊ
kayɪɪ-wʊlɛ kebiti mʊ, ba mɛɛ bɔla
Ɩbwaarɛ ansi.

9 Amaa fanɛ bɪrɛ fɛn mɛɛ waa fanɛ
kayɪɪ-wʊlɛ kebiti, amaa Ɩbwaarɛ
Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ bʊ fanɛ tɔ mʊ
kebiti nɪɪ fɛn waa. Nɪɪ ɔsa kʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ man sʊ Krisito Kayaayu
mʊ, ɔ man gyɛ Krisito lɛɛ.
10 Amaa fanɛ mʊ nɪɪ Krisito bʊ
fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ bɪrɛ, fanɛ n-yaayu
mʊ nɪɪ ɪ bʊ fanɛ tɔ mʊ ɪ sʊ nkpa.
Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ fanɛ ɪkpa i
kyiigi mʊ asɛ, amaa lɪɪ fanɛ alibi sʊ
mʊ fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kii biti ki wu.
11 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ
mʊ nɪɪ o kyiŋi Yesu lɪɪ lewu tɔ
mʊ Kayaayu bʊ fanɛ tɔ bɪrɛ, kanɪn
Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ o kyiŋi Yesu lɪɪ lewu
tɔ mʊ, ii biti ɔ sa fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ
nkpa, lɪɪ mʊ Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ bʊ
fanɛ tɔ falɛ sʊ.

12 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, nbɪɪnbɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa
ɪ gyɛ fɛɛ a man taa anɛ kayɪɪ-wʊlɛ
kebiti waa anɛ kakyɪna tɔ.
13 Nɪɪ fan kan taa kayɪɪ-wʊlɛ asun
libi waa fanɛ kakyɪna tɔ bɪrɛ fen biti
fen wu, amaa nɪɪ fan bɔla Kayaayu
mʊ sʊ kina nɪɪ fan yɛgɛ kayɪɪ-wʊlɛ
asun libi mʊ bɪrɛ, fen biti fan nyɛ
nkpa.
14 Bamʊ nɪɪ ba buu Ɩbwaarɛ
Kayaayu ɔkpa kaapʊsa bamʊ mʊ,
bamʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii ana.
15 Lɪɪ fɛɛ Kayaayu mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
sa fanɛ mʊ, mɛɛ waa fanɛ anyɛ kɛ
fan baa fan sʊ kufuu. Amaa fan
nyɛ Kayaayu mʊ nɪɪ kɪɪ waa fanɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii ana. Ɩmʊ ɔlʊn tɔ
nɪɪ an taalɛ tɪɪ Ɩbwaarɛ yɛ, "Abaa!
Anɛ-Sɛ."
16 Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ gbaa-gbaa
ɪ lɛɛ ɪ kaapʊ anɛ nkɔlɔ tɔ kesintin fɛɛ
an gyɛ Ɩbwaarɛ mu-bii ana.

17 Nɪɪ a maa gyɛ mu-bii ana falɛ sʊ
mʊ, an biti a nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ da
mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa anɛ mʊ.
Nɪɪ anaa Krisito an biti a bʊga nyɛ
kanɪn kʊtɔ maŋa. Amɔɔ ana mʊ an
bʊga gyii mʊ awʊrʊfɔ mʊ, pɔyɪ kɛ
ana mʊ a bʊga gyii mʊ bʊnyaa mʊ.

Kakaakʊ bʊnyaa kɪ nyɛ

18 Nɪɪ n wu fɛɛ nbɪɪnbɪɪ awʊrʊfɔ
mʊ nɪɪ an gyii falɛ mʊ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ
taa kaala bʊnyaa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii
biti ɔ lɛɛ kaapʊ anɛ mʊ.
19 Ɩbwaarɛ atɔ tʊʊsa mʊ kpini bɛɛ
gyʊgyʊʊ ba gyoo Ɩbwaarɛ ɔ ba lɛɛ
mu-bii ana mʊ kaapʊ.
20 Nɪɪ atɔ tʊʊsa mʊ kpini ɪ ba waa
atɔ kɪyan mʊ nɪɪ ɪ man gyɛ ɪmʊ
kebiti sʊ, amaa Ɩbwaarɛ ɪ waa ɪmʊ
kanɪn kɛ ɔ sa ɪmʊ tamaa.
21 Lɪɪ fɛɛ atɔ tʊʊsa mʊ kpini bee
biti ba kɔɔlɛ bamʊ n-yɪɪ lɪɪ lewu yɛ
kinyita tɔ, kɛ ba ba nyɛ bamʊ n-yɪɪ
yɛ bʊnyaa mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa Ɩbwaarɛ
mu-bii ana mʊ.
22 Nɪɪ an nyi fɛɛ atɔ tʊʊsa mʊ kpini
bɛɛ yɪyɛɛ ba fʊʊ halɪɪ ndaga, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ ɔkyɪɪ ii duŋi mʊ.
23 Nɪɪ ɪ man gyɛ ɪmʊ nkʊn ɪɪ yɪyɛɛ,
amaa anɛ gbaa-gbaa mʊ nɪɪ an nyɛ
Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
kakɛɛ gyankpaasa mʊ gbaa an yɪyɛɛ
anɛ nkɔlɔ tɔ. An yɪyɛɛ an gyoo
kakɛ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa
anɛ waa mu-bii ana, kɛ ɔ kɔɔlɛ anɛ
kayɪɪ-wʊlɛ yɛgɛ mʊ.
24 Lɪɪ tamaa mʊ nɪɪ an sʊ mʊ
sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ mɔlɪgɛ anɛ. Amaa
nɪɪ ɔkʊ sʊ tamaa lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ
ɔ tɛɛ wʊla wu mʊ, man gyɛ tamaa
kpini-kpini. Nɪɪ anɪmʊ ɪ sʊ tamaa
kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ tɛɛ wʊla ɔ sʊ mʊ sʊ?
25 Amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ an man pɪɪta
nyɛ nɪɪ an sʊ ɪmʊ sʊ tamaa mʊ an
nyɛ kenyiita nɪn an gyoo kɪmʊ.

26 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn sʊ nɪɪ
Kayaayu mʊ ɪ kyɛ anɛ tɔ saŋa mʊ
nɪɪ anɛ n-yɪɪ ɪ yɔɔ anɛ mʊ. Kpalɪ
fɛɛ a maa man nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ a
kʊlɛ, nɪɪ a man nyi kanan mʊ nɪɪ
a tɔwɛ anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ mʊ,
Kayaayu mʊ gbaa-gbaa ii muusi ɛɛ
tɔwɛ atɔwɛ-bi mʊ nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ

taa kɔnɔ tɔwɛ nɪɪ ɔ yɪlɛ tɔ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ kyɛ anɛ tɔ.
27 Nɪɪ Ibwaarɛ mʊ nɪɪ o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ mʊ, nyi nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ Kayaayu mʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ Kayaayu mʊ ɪ yɪlɛ tɔ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ sa akɔɔlɛ-gyipu mʊ lɪɪ Ibwaarɛ kebiti sʊ.

An kyɔ bamʊ nɪɪ ba kɔ gyii lɪɪ mʊ

28 Nɪɪ an nyi fɛɛ atɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ ba mʊ, Ibwaarɛ sʊ ɪmʊ kpini ɛɛ waa kusun, kɛ i kpee naa lʊwɛ danbɪrasa sa bamʊ nɪɪ bee biti mʊ asɪn mʊ. Bamʊ ɪ gyɛ asa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ wʊla tɪɪ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ wʊla tɔwɛ yɪla mʊ.
29 Nɪɪ bamʊ nɪɪ Ibwaarɛ wʊla o nyi mʊ, nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ yɪla kɛ ba ba waa fɛɛ mu-bii keduli mʊ, kɛ mu-bii mʊ ɔ ba waa nbii damantɛ mʊ tɔ obii gyankpaasa.
30 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ɔ lɛɛ yɪla mʊ, ɔ tɪɪ bamʊ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ, ɔ taa mʊ bʊnyaa mʊ sa bamʊ.
31 Ɪnɪmʊ kpini kamaa mʊ, mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ? Fɛɛ nɪɪ Ibwaarɛ kan ɔ yɪlɛ anɛ kamaa mʊ, anɪmʊ ɪ taalɛ kɔ yɛ anɛ?
32 Nɪɪ Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ man kina mu-bii kɪtaa sa, nɪɪ lɪɪ anɛ alibi sʊ mʊ, ɔ yɛgɛ nɪɪ o be wu sa anɛ mʊ, mɪnɛ sʊ nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ taa atɔ kpini tii mʊ sʊ bwaala anɛ?
33 Nɪɪ Ibwaarɛ gbaa-gbaa maa tɔwɛ yɛ an gyii asʊ mʊ, anɪmʊ ii biti ɔ taalɛ pwɪɪ anɛ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ wʊla lɛɛ yɪla sa mʊ n-yɪɪ mʊ?
34 Anɪmʊ ɪ gyɛ ɔmʊnɪ o bun anɛ kʊpwɛ? Yesu Krisito abɛɛ. Ayee! Mʊ i wu sa anɛ nɪɪ o kyiŋi lɪɪ lewu tɔ sa anɛ, nɪɪ ɔ tɛ Ibwaarɛ gyisa sʊ ɔ yɪlɛ tɔ ɛɛ kʊlɛ ɛɛ kyɛ anɛ tɔ.
35 Mɪnɛ ɪ taalɛ barɪgɛ anɛ lɪɪ Krisito kebiti mʊ tɔ? Kayɪyɛɛ, abɛɛ kɪkpɪnɛ, abɛɛ kanyanla, abɛɛ akʊn, abɛɛ kitiri, atɔ mʊ nɪɪ a sʊ kufuu, abɛɛ kɪmɔmɔ? Ɪnɪmʊ kpini ɪ mɛɛ taalɛ barɪgɛ anɛ lɪɪ Yesu kebiti mʊ tɔ.
36 N tɔwɛ kanɪn lɪɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,

"O! Ibwaarɛ, kpalɪ fʊ sʊ bɛɛ mɔɔ anɛ kakɛ kʊmaa,
nɪɪ ba taa anɛ waa fɛɛ nbʊlʊpʊ mʊ nɪɪ bee biti ba naa mɔɔ bamʊ mʊ."
37 Amaa lɪɪ Yesu Krisito kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ sʊ mʊ, an kɔ an lɪɪ ɪmʊ kpini-kpini tɔ.
38 Nɪɪ n nyi ɪ maa gyɛ kesintin fɛɛ lewu nɪn o, nkpa nɪn o, Ibwaarɛ nbɔɔ nɪn o, nbwɪɪ libi nɪn o, atɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ nbɪɪnbɪɪ nɪn o, atɔ mʊ nɪɪ ii biti ɪ ba nɪn o, kasɛ sʊ atɔ nɪn o, ɔlʊn nɪn o,
39 sʊsʊ nɪn o, kasɛ tɔ kasɛ tɔ atɔ nɪn o, atɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tʊʊ mʊ, kʊkʊ mɛɛ taalɛ barɪgɛ kebiti mʊ nɪɪ kɪ bʊ an naa mʊ nsana lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ.

9

Ibwaarɛ lɛɛ Isɪrayɪ abi fɛɛ mʊ asa bitisa

1 Lɪɪ maa Krisito a maa gyɛ kʊkʊlʊn sʊ mʊ, asɪn mʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪ gyɛ kesintin, n mɛɛ tɪn antɪŋɛsa. Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛ mɛ nfɛɛrɛ tɔ ii gyii mɛ kesintin, fɛɛ ɪmʊ nɪɪ n tɔwɛ falɛ ɪ man gyɛ antɪŋɛsa.
2 Mɛ ɔtɔ tɔ ɪ fɔyɪ mɛ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ tɔ ki nyita sa mɛ asa.
3 Naafɔɔ nɪɪ ii biti ɪ waa mʊ, n biti n taa mɛ n-yɪɪ sa kɛ Ibwaarɛ ɔ tɔwɛ mɛ nnɔ, kɛ ɪ barɪgɛ maa Yesu nsana, kɛ ɪ yɛgɛ mɛ asa Isɪrayɪ abi ba nyɛ nkpa.
4 Isɪrayɪ abi ba gyɛ Ibwaarɛ asa. Bamʊ nɪɪ Ibwaarɛ lɛɛ nɪɪ ɔ taa bamʊ waa mʊ asa, bamʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mʊ bʊnyaa kparɛ mʊ kaapʊ, nɪɪ maa bamʊ ba waa katɔwɛ kyula, nɪɪ ɔ sa bamʊ mʊ Nbara mʊ, nɪɪ ɔ kaapʊ bamʊ ɔkpa mʊ nɪɪ ba taa sʊ sun mʊ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ɔ da kɔkɔlɔ sʊ sa.
5 Nɪɪ Isɪrayɪ abi banɪmʊ tɔ nɪɪ Ibwaarɛ asa kparɛ-kparɛ mʊ ba lɪɪ, nɪɪ Krisito maa ba fɛɛ nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ tɔ mʊ, ɔ lɪɪ kanɪn kɪnaana maŋa tɔ. Ibwaarɛ ɪ gyɛ ɔmʊnɪ kʊtɔ kʊmaa kɪ bʊ mʊ kasɛ, nɪɪ ayɪn-bi a gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Amen!

6 Amaa ɪ man gyɛ yɛ Ibwaarɛ man
waa asɪn mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ
tɔwɛ yɪla mʊ tɔ nɪn. Kpalɪ fɛɛ man
gyɛ bamʊ nɪɪ ba lɪɪ Isɪrayɪ kɪnaana
mʊ tɔ kpini ɪ gyɛ Isɪrayɪ abi kesintin.
7 Abɛɛ ɪ man gyɛ bamʊ nɪɪ ba
lɪɪ Abraham kɪnaana mʊ tɔ kpini
ɪ gyɛ Abraham anaana-bii. Lɪɪ fɛɛ
Ibwaarɛ tɔwɛ sa Abraham yɛ, "Lɪɪ
Isaki kanan tɔ nɪɪ fii biti fʊ nyɛ
anaana-bii.
8 Asɪn mʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, man
gyɛ nbii mʊ nɪɪ Abraham kʊʊgɛ
mʊ kpini ɪ gyɛ Ibwaarɛ mu-bii ana.
Amɔɔ bamʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham mʊ nkʊn ɪ gyɛ
mʊ anaana-bii.
9 Kpalɪ fɛɛ falɛ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ Abraham, 'Kesu kakʊ
falɛ saŋa kɛ n ba bwii ba mʊ, fʊ-ka
Sara ii biti ɔ kʊʊgɛ kebii-nyɪnsa-bii.'
10 "Man gyɛ ɪmʊ nkʊn. Amaa
ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ba tɪɪ mʊ yɛ Rebeka
mʊ ɔ kʊʊgɛ nbwaara-bii mʊ nɪɪ
bamʊ-sɛ gyɛ anɛ naana Isaki.
11 Amaa ba maa man pɪɪta
kʊʊgɛ bamʊ gbaa kɛ ba waa asɪn
danbɪrasa abɛɛ alibi mʊ, Ibwaarɛ
wʊla lɛɛ kaapʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɛɛ
lɛɛ ɔkʊ nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʊ mʊ, ɪ man bɔla
ɔsa maa awaasa sʊ.
12 Lɪɪ fɛɛ pɔyɪ ba kʊʊgɛ nbii mʊ
Ibwaarɛ tɔwɛ Rebeka yɛ, 'Ɔbɪlɪsa
asɛ mʊ ii biti o be sun kebii asɛ mʊ.'
13 Kanɪn nɪɪ ɔ wʊla tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, 'N biti Gyekobu,
amaa n kisi Esawu.'
14 "Imʊ sʊ nɛnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ?
A tɔwɛ yɛ Ibwaarɛ mɛɛ waa mʊ asɪn
kyɛɛkyɛɛ abɛɛ? Ayee, ɪ man gyɛ
kanɪn.
15 Kpalɪ fɛɛ ɔ tɔwɛ Mosesi yɛ,

'Ɔmʊ nɪɪ n biti n wu kʊwɛɛ mʊ, mʊ
nɪɪ n biti n wu kʊwɛɛ,
nɪɪ ɔmʊ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ kɪɪ kyɔɔ
mʊ sʊ mʊ, mʊ nɪɪ mɛ kɔkɔlɔ
kii biti kɪ kyɔɔ mʊ sʊ.'

16 Imʊ sʊ ɪ man gyɛ nyɪmɪsa kɪpɪrɛ
sʊ abɛɛ maa kpan mʊ n-yɪɪ sʊ, amaa
ɪ gyɛ Ibwaarɛ kʊwɛɛ kuwu nɪn.
17 Kpalɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
mʊ Ibwaarɛ tɔwɛ Faro yɛ, 'Inɪmʊ sʊ
nɪɪ n bun fu kuwura kɛ n bɔla fʊ sʊ
lɛɛ mɛ ɔlʊn kaapʊ, kɛ asa mʊ nɪɪ ba
bʊ dulinyaa kpini tɔ ba yɪn mɛ kɪtɪɪ.'
18 Inɪmʊ kpini ɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ
nɪɪ Ibwaarɛ ii biti o wu kʊwɛɛ mʊ,
bamʊ nɪɪ ee wu kʊwɛɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ
ee biti ba waa mʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ,
ɛɛ yɛgɛ nɪɪ ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn.

19 "Fanɛ tɔ ɔkʊ ii biti ɔ taasɛ mɛ yɛ,
'Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ, ɔkʊ mɛɛ taalɛ
kina Ibwaarɛ kebiti mʊ, mɪnɛ ɪ waa
sʊ nɪɪ Ibwaarɛ san ɛɛ pwɪɪ anɛ kʊsʊ
tɔ ɔlʊn sʊ?'
20 Amaa nyɪmɪsa, fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ,
nɪɪ fɪɪ taalɛ tɔwɛ gyaŋa Ibwaarɛ?
Kʊtɔ pɔyɪsa ɪ taalɛ tɔwɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ
pɔyɪ kɪmʊ mʊ yɛ, 'Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ fʊ
pɔyɪ mɛ falɛ?'
21 Lɪɪ fɛɛ ɔpɔyɪpʊ sʊ ɔkpa fɛɛ ɔ
barɪgɛ kabɔlɛ kuli tɔ kɪnyɔ, kɛ ɔ taa
kʊkʊ pɔyɪ lapɛ mʊ nɪɪ bɛɛ yɛgɛ bɛɛ
yɪla kensi-gyii akɛ, kɛ ɔ taa kʊkʊ
pɔyɪ lapɛ mʊ nɪɪ bee gyii tɔ kakɛ
kʊmaa.
22 "Kanɪn ɔkpa kʊlʊn sʊ nɪɪ
Ibwaarɛ ii biti fɛɛ ɔ lɛɛ mʊ agbʊ
kaapʊ asa, kɛ ba wu mʊ ɔlʊn mʊ,
amaa bamʊ nɪɪ ɔ nyɛ agbʊ bamʊ sʊ,
nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ o nyita bamʊ mʊ, ɔ
nyɛ kenyiita gaa sa bamʊ.
23 Nɪɪ ɔ bɪla ee biti fɛɛ ɔ lɛɛ mʊ
bʊnyaa kparɛ mʊ kaapʊ mʊ asa mʊ
nɪɪ ee wu bamʊ kʊwɛɛ, nɪɪ ba gyɛ
bamʊ nɪɪ ɔ lɔŋɔ bamʊ yɪla sa mʊ
bʊnyaa mʊ.
24 Anɛ ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ, nɪɪ
ɪ man gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ nkʊn,
amaa ɔ tɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ tɔ gbaa.
25 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɔwɛ
ɔtɔwɛpʊ Hoseya ɔwʊlɛ mʊ tɔ mʊ yɛ,

'Asa mʊ nɪɪ naafɔɔ ba man gyɛ mɛ
asa mʊ, n biti n tɪɪ bamʊ mɛ
asa.
Nɪɪ ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ n man sʊ
kebiti sa bamʊ mʊ, n biti n biti
bamʊ.'

26 Nɪɪ ii biti ɪ ba fɛɛ opula mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ tɔwɛ bamʊ yɛ,
'Fan man gyɛ mɛ asa mʊ,
kanɪn opula maŋa tɔ nɪɪ bee biti
ba tɪɪ bamʊ, Ibwaarɛ nkpa
wuya mu-bii ana.' "

27 Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya gbaa
kuusi tɔwɛ lɪɪ Ɩsɪrayɪ abi sʋ yɛ,
"Halɪɪ Ɩsɪrayɪ abi ba maa kyɔ fɛɛ ɔpʋ
kɔnɔ kɪkyafa falɛ gbaa mʋ,
bamʋ tɔ akalɪsa akʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ba mɔlɪgɛ.
28 Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ii biti o gyii mʋ
asɪn kasɛ sʋ bilen-bilen kɛ ɔ
lʋwɛ ɪmʋ
kɛ ɔ tɪn ɪmʋ kɪdɪyɛ."
29 I du nɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Isaya
wʋla tɔwɛ yɪla mʋ yɛ,
"Fɛɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ Ɔlʋn kpini wuya
man dɪn dan yɛgɛ anɛ odu tɔ sa
akʋ yɪla mʋ,
naafɔɔ an dɪn muuri fɛɛ Sodom yɛ
Gomora abi mʋ."

Ɩsɪrayɪ abi ba man kɔɔlɛ asɪn mʋ gyii

30 Ɩmʋ sʋ mɪnɛ nɪɪ an biti a tɔwɛ?
An biti an tɔwɛ yɛ, bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi, nɪɪ bamʋ ansi an
man payɪ bee biti ɪkpa kyiigisa mʋ,
lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ Yesu gyii sʋ mʋ,
Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ bamʋ fɛɛ bamʋ ɪkpa
i kyiigi mʋ asɛ.
31 Amaa Ɩsɪrayɪ abi mʋ bɪrɛ, ba
payɪ ansi bee buu nbara mʋ bee biti
fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ bamʋ yɛ bamʋ
ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ, yɛgɛ ba man
nyɛ ɪmʋ.
32 Mɪnɛ maa waa sʋ? Lɪɪ fɛɛ
ba man taa kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ bee biti,
amaa ba sʋ ba naa yɛ awaasa sʋ nɪn.
Nɪɪ ba siti "Kubuu sitisa" mʋ lɪɪ tɪyɛ,
33 fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ
lɪɪ Yesu mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ sa kubuu nɪmʋ
asɪn Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,

"Fan kɪɪ! N taa kubuu mʋ nɪɪ kɪ yɛgɛ
asa ba siti mʋ yɪla Siyon kadɛ
tɔ.
Kɛ kanɪn kɪfʋlɛ-buu maŋa kɪ
yɛgɛ asa ba lɪɪ bɛɛ tɪyɛ.
Amaa ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ
gyii mʋ, mɛɛ yɛ o gyii ipeeli."

10

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ
kɔkɔlɔ biti yɛ mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɪ
gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ ɔ mɔlɪgɛ Ɩsɪrayɪ abi.
2 Lɪɪ fɛɛ n taalɛ gyii kesintin lɪɪ
bamʋ sʋ kaapʋ fɛɛ bɛɛ payɪ ansi bee
buu Ɩbwaarɛ bɪrɛ, amaa bamʋ kensi
payɪ man yɪlɛ kinyi sʋ.
3 Nɪɪ ba man nyi kanan mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɪɪ kɔɔlɛ asa fɛɛ bamʋ ɪkpa
i kyiigi mʋ asɛ. Ɩmʋ sʋ bɛɛ kɪɪ
fɛɛ bamʋ gbaa-gbaa bamʋ awaasa ɪ
yɛgɛ nɪɪ bamʋ ɪkpa i kyiigi. Ɩmʋ sʋ
ba man bɪya bamʋ n-yɪɪ kasɛ ba buu
Ɩbwaarɛ ɪkpa mʋ nɪɪ ɪ yɛgɛ o kyula
fɛɛ bamʋ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ.
4 Ɩmʋ kesintin ɪ gyɛ yɛ Krisito ɪ
waa nbara mu kusun mʋ lʋwɛ, nɪɪ
ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ,
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ tɔwɛ yɛ mʋ ɪkpa i
kyiigi mʋ asɛ.

5 Mosesi kaapʋ asa kanan mʋ nɪɪ
ba buu nbara mʋ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ
kɔɔlɛ bamʋ fɛɛ bamʋ ɪkpa i kyiigi
mʋ asɛ. Nɪɪ ɔ kyʋrɔɔ yɛ, "Ɔsa kʋmaa
mʋ nɪɪ o buu ɪnɪmʋ mʋ ee biti ɔ nyɛ
nkpa lɪɪ ɪmʋ sʋ."
6 Amaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ lɪɪ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɪ kɔɔlɛ asa yɛ bamʋ ɪkpa
i kyiigi mʋ asɛ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, "Man
kan tɔwɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ, anɪmʋ ii
biti o dii kpee sʋsʋ? (ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ,
kɛ ɔ kpɪlɪgaa Yesu ba kasɛ),
7 abɛɛ man tɔwɛ yɛ, anɪmʋ ii biti
ɔ kpɪlɪgɛ kpee kasɛ-kasɛ tɔ? (ɪmʋ
ɪ gyɛ yɛ, kɛ ɔ naa kʋsaa Yesu lɪɪ
kamandɛ tɔ ba.)"
8 Amaa nɛnɛ nɪɪ ɪ kyaga sʋ ɪ tɔwɛ?
"Ɩbwaarɛ asɪn mʋ i tiri fʋ tɔ, nɪɪ ɪ bʋ
fʋ kɔnɔ tɔ yɛ fʋ kɔkɔlɔ tɔ." Ɩnɪmʋ ɪ
gyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii asɪn mʋ nɪɪ an tɔwɛ
mʋ.
9 Nɪɪ fʋ kan taa fʋ kɔnɔ lɛɛ tɔwɛ
yɛ, Yesu ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ, nɪɪ fʋ
kɔɔlɛ gyii fʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ Ɩbwaarɛ
kyiŋi mʋ lɪɪ lewu tɔ mʋ, fii biti fʋ
nyɛ kamɔlɪgɛ.
10 Lɪɪ fɛɛ kɔkɔlɔ tɔ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ
kɔɔlɛ ee gyii, nɪɪ Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ mʋ
fɛɛ mʋ ɪkpa i kyiigi. Nɪɪ ɔ kan lɛɛ
kɔnɔ tɔwɛ yɛ Yesu ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ
mʋ, ee biti ɔ nyɛ kamɔlɪgɛ.
11 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,
"Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ,
ɔ mɛɛ yɛ o gyii ipeeli kpaa."

12 Gyiwu abi ba man kwıı yɛ bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ. Lıı
fɛɛ Ɔnyırıpɛ kʋlʋn ı gyɛ Ɔnyırıpɛ sa
asa kpini. Nıı ɔ sʋ kʋsee kʋkyɔ ɛɛ sa
ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ tıı mʋ kıtıı mʋ,
13 fɛɛ kanan mʋ nıı Asınkyan
yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nıı
ɔ tıı Ɔnyırıpɛ mʋ kıtıı mʋ, ee biti ɔ
nyɛ kamɔlıgɛ."
14 Nɛnɛ nıı bee biti ba waa kɛ
bamʋ nıı ba man pııta kɔɔlɛ mʋ
gyii mʋ, ba taalɛ tıı mʋ kıtıı? Nıı
ba man kan nu mʋ asın mʋ, nɛnɛ
nıı bee biti ba waa kɛ ba kɔɔlɛ mʋ
gyii? Nıı ɔkʋ man pııta tɔwɛ bamʋ
abwaarɛsın mʋ, nɛnɛ nıı bee biti ba
waa kɛ ba nu?
15 Nıı ɔkʋ man kan sun bamʋ
yɛ ba naa tɔwɛ asın danbırasa mʋ,
nɛnɛ nıı bee biti ba waa kɛ ba naa
tɔwɛ asın mʋ? Ɪbwaarɛ Asınkyan
yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ, "Bamʋ nıı ba
naa bɛɛ tɔwɛ asın danbırasa mʋ,
bamʋ kınatɛ mʋ kı bʋrɔn gaa."
16 Amaa man gyɛ Ɪsırayı abi kpini
ı kɔɔlɛ asın danbırasa mʋ gyii. Lıı
fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ, anımʋ ı kɔɔlɛ
anɛ asın tɔwɛsa mʋ gyii?"
17 Kanın bırɛ lıı asın danbırasa
mʋ kıtɔwɛ lıı Yesu Krisito sʋ nıı asa
bee nu asın mʋ. Nıı lıı asın mʋ kinu
sʋ, nıı asa bɛɛ kɔɔlɛ bee gyii.
18 Amaa n taasɛ yɛ, Gyiwu abi mʋ
nıı ba man kɔɔlɛ gyii mʋ, ba man
nu asın mʋ nın? Ba nu yɛ bamʋ asʋ.
Asınkyan yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ,

"Asın danbırasa kıtɔwɛ mʋ, ii kpee
dulinyaa tɔ kpini,
nıı asın tɔwɛsa nımʋ i kpee
ısʋwʋlɛ kpini sʋ."

19 N bıla taasɛ yɛ, "Ɪsırayı abi ba
man nu kasɛ nın? Ba nu kasɛ, lıı fɛɛ
Mosesi wʋla gyankpaa tɔwɛ bamʋ
yɛ, Ɪbwaarɛ yɛ,

'N biti n taa bamʋ nıı ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ,
nıı ba man gyɛ kʋbʋ fɛɛ fanɛ
mʋ, waa fanɛ kensi payı.
N biti n taa asa mʋ nıı ba man
nyi mɛ mʋ waa fanɛ agbʋ.'

20 Nıı ɔtɔwɛpʋ Isaya yılɛ kınyıntɔ
kyaga sʋ tɔwɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ yɛ,

'Bamʋ nıı ba man kıı biti mɛ gbaa
mʋ, bamʋ nıı n yɛgɛ nıı ba
wu mɛ.
Nıı bamʋ nıı ba man taasɛ mɛ
sʋ mʋ, n lɛɛ mɛ n-yıı n kaapʋ
bamʋ.'

21 Amaa lıı Ɪsırayı abi mʋ sʋ bırɛ
Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,

'Halıı Ɪsırayı abi ba maa bamʋ kʋsʋ
tɔ ɔlʋn,
yɛ bamʋ kikina mɛ sʋ mʋ, n san
n da kıbaa n tıı bamʋ kakɛ
kʋmaa yɛ ba ba mɛ asɛ.' "

11

Ɪbwaarɛ wu Ɪsırayı abi mʋ kʋwɛɛ

1 Nıı n taasɛ yɛ, Ɪbwaarɛ kina
mʋ asa Ɪsırayı abi nın abɛɛ? Ayee!
Ngbaa mɛ n gyɛ Ɪsırayı obii nın. Nıı
n gyɛ Abraham kanaana-bii nıı n lıı
Bengyamin kebunɔ.
2 Ɪbwaarɛ man kina mʋ asa mʋ
nıı ɔ wʋla o nyi bamʋ mʋ. Nıı fan
man nyiŋi asın mʋ nıı Eligya tɔwɛ
Asınkyan yılasa mʋ tɔ mʋ? Eligya
maa fabılɛ ɛɛ sa Ɪbwaarɛ lıı Ɪsırayı
abi sʋ yɛ,
3 "Ɔnyırıpɛ Ɪbwaarɛ, ba mɔɔ fʋ
atɔwɛpʋ kpini, nıı ba boyi fʋ saraga
nswıı kpini. Nıı mɛ nkʋn i sii nıı
bee biti ba mɔɔ mɛ."
4 Amaa Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ kɔnɔ yɛ,
"N lɛɛ anyın ngbın nsunɔ yıla sa mɛ
n-yıı, nıı bamʋ ɔkʋ gbaa man muŋa
ɔdakpa Baali."
5 Kanın sʋ anɛ saŋa nımʋ tɔ gbaa,
Ɪbwaarɛ lɛɛ mʋ asa kalısa akʋ lıı mʋ
kabwaala sʋ.
6 Nıı Ɪbwaarɛ kılɛɛ mʋ ı gyɛ kab-
waala sʋ bırɛ, kanın bırɛ ı man bıla
ı gyɛ kusun mʋ nıı nyımısa sun. Nıı
ı kan ı gyɛ kusun sʋ bırɛ, kabwaala
man bıla kı gyɛ kabwaala.
7 Ɪmʋ sʋ mınɛ? Kʋtɔ mʋ nıı
Ɪsırayı abi bɛɛ kpan bamʋ n-yıı bee
biti mʋ ba man nyɛ kımʋ, amɔɔ
bamʋ mʋ nıı Ɪbwaarɛ lɛɛ bamʋ mʋ
ı nyɛ. Amaa bamʋ mʋ nıı ba san mʋ
nkɔlɔ ı bʋlʋn.
8 Fɛɛ kanan mʋ nıı Isaya tɔwɛ
Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ,

"Ɪbwaarɛ waa bamʋ nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ
amelensipu,

nıı ba mɛɛ taalɛ taa bamʋ ansi wu,
nıı ba mɛɛ taalɛ taa bamʋ asʋ gbaa nu
ba fʋʋ ndaga kakɛ nımʋ.”
9 Nıı Dawidi gbaa tɔwɛ lıı Ilʋn ıwʋlɛ mʋ tɔ yɛ,
“Ibwaarɛ ɔ yɛgɛ bamʋ ansi ogyikpa i biliŋi ɔdʋʋ da bamʋ,
kɛ ı bıla yɛgɛ ba lıı tıyɛ, kɛ ı baa ı gyɛ bamʋ kʋsʋ bııtɛ.
10 Ibwaarɛ ɔ yɛgɛ bamʋ ansi i bun kɛ ba man bıla wu,
kɛ ɔ yɛgɛ awʋrʋfɔ i nu bamʋ kɛ ı yɛgɛ ba nyɔn tɔ kakpaa.”

Ibwaarɛ kamɔlıgɛ mʋ kı dɛ sa asa kpini

11 Nıı n bıla taasɛ yɛ, “Isırayı abi ba maa siti tıyɛ mʋ, ba mɛɛ bıla taalɛ kʋsʋ? Ayee!” Amaa lıı bamʋ alibi sʋ mʋ, bamʋ nıı ba man gyɛ Isırayı abi mʋ bee biti ba ba nyɛ kamɔlıgɛ kɛ ı yɛgɛ Isırayı abi ba nyɛ kayıı basa.
12 Nıı fɛɛ Isırayı abi alibi ınımʋ ı yɛgɛ dulinyaa tɔ asa kpini ba nyɛ atɔ kparɛ, nıı Isırayı abi kıtıyɛ kınımʋ kı yɛgɛ kɛ bamʋ nıı ba man gyɛ Isırayı abi ba nyɛ tɔnɔ gaa mʋ, mınɛ tɔnɔ nıı dulinyaa tɔ asa ba mɛɛ yɛ ba nyɛ nıı fɛɛ Isırayı abi mʋ ba kan bwii kɔɔlɛ gyii mʋ?
13 Nbıınbıı n tɔwɛ n sa fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ nın. Fɛɛ n maa gyɛ Krisito osunpu mʋ nıı o sun mɛ fanɛ asɛ mʋ, kusun mʋ ki gyii mi ansi.
14 N sʋ tamaa fɛɛ akʋtɔ mi kusun mʋ kii biti kı taalɛ yɛgɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ asa ba nyɛ kayıı basa kɛ bamʋ akʋ ba nyɛ kamɔlıgɛ.
15 Saŋa mʋ nıı Ibwaarɛ kina Isırayı abi mʋ, ımʋ ı yɛgɛ nıı dulinyaa abi ba bwii ba Ibwaarɛ asɛ. Kanın sʋ nıı Ibwaarɛ bwii kɔɔlɛ Isırayı abi mʋ, ii biti ı baa i du nın fɛɛ alewupu ii bwii kyiŋi ba nkpa tɔ.
16 Fɛɛ nıı ba kan lɛɛ atɔ kʋ tɔ ıkʋ waa saraga sa Ibwaarɛ mʋ, ımʋ nıı ı san mʋ gbaa ı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ nın. Fɛɛ nıı ba taa oyu ilin waa saraga sa Ibwaarɛ mʋ, kanın bırɛ n-yaabi mʋ kpini ı gyɛ Ibwaarɛ lɛɛ.
17 Isırayı abi ba du nın fɛɛ olifu oyu mʋ nıı ba duu kımʋ kewu tɔ, nıı bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, ba du fɛɛ olifu oyu mʋ nıı kı kɔyı afitiri tɔ mʋ. I du nın fɛɛ ba maa ŋɛ kewu tɔ oyu duusa mʋ kıyaa-bi kʋ fɔyı, kɛ ba taa afitiri tɔ lɛɛ mʋ kıyaa-bi ba ŋmina kyaga kuduusa mʋ sʋ. Nıı ı kan ba kanın mʋ n-yaabi mʋ nıı ba ŋmina kyaga mʋ, ıı nyɛ nkyu danbırasa ıı lıı oyu duusa mʋ ilin tɔ. Nıı fan kıı ınımʋ mʋ, fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ, fanɛ ı gyɛ n-yaabi mʋ nıı ba taa lıı afitiri tɔ mʋ.
18 Imʋ sʋ fan man kaapʋ fanɛ n-yıı fɛɛ fan kyɔ kewu tɔ oyu duusa mʋ n-yaabi mʋ. Lıı fɛɛ man gyɛ fanɛ ıı sa ilin mʋ nkpa, amaa ilin mʋ ıı sa fanɛ nkpa.
19 Akʋtɔ fii biti fʋ tɔwɛ yɛ, “Ba ŋɛ n-yaabi fɔyı kɛ ba nyɛ taa mɛ ŋmina kyaga sʋ.”
20 I bʋ tɔ kanın. Lıı fɛɛ ba maa man kɔɔlɛ gyii sʋ nıı ba ŋɛ bamʋ fɔyı. Nıı fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii sʋ nıı fan ba yii bamʋ ayaa tɔ. Kanın sʋ fan man kan kʋsaa fanɛ n-yıı, amaa fan baa fan daa fanɛ n-yıı sʋ.
21 Lıı fɛɛ fan baa fen nyi fɛɛ Ibwaarɛ maa man yɛgɛ Gyiwu abi mʋ nıı ba yılɛ sa oyu duusa mʋ kʋsʋ bııtɛ mʋ, kanın maŋa nıı ɔ mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ fanɛ gbaa.
22 Imʋ sʋ fan kıı kanan mʋ nıı Ibwaarɛ wu asa kʋwɛɛ yɛ mʋ katalɛ ɔkpa sʋ. Bamʋ nıı ba waa mʋ kʋsʋ ɔlʋn mʋ, ɛɛ talɛ bamʋ ɔkpa sʋ, amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ ee su fanɛ kʋwɛɛ. Nıı fan kan kyaga sʋ kɔɔlɛ mʋ kʋwɛɛ kuwu gyii mʋ, ee biti ɔ kyaga sʋ ee wu fanɛ kʋwɛɛ. Nıı ı man gyɛ kanın mʋ, ee biti ɔ ŋɛ fanɛ tʋʋ.
23 Nıı Gyiwu abi bırɛ, nıı ba kan yɛgɛ bamʋ kıman kɔɔlɛ gyii mʋ bırɛ, Ibwaarɛ ii biti o bwiiyaa bamʋ ba kyaga oyu duusa mʋ sʋ. Ibwaarɛ sʋ ɔlʋn ɔ taalɛ waa kanın.
24 Fan kıı, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ı gyɛ afitiri tɔ olifu n-yaabi, nıı

Ɩbwaarɛ ŋɛ fanɛ lıı tʊtɔ ba kyaga kewu tɔ olifu oyu duusa mʊ sʊ. Ɩmʊ sʊ ı mɛɛ yɛ ı ba ı bʊlʊn sa Ɩbwaarɛ fɛɛ o bwiiyaa kewu oyu duusa mʊ n-yaabi ba kyaga kımʊ gbaa-gbaa sʊ.

Ɩbwaarɛ i wu asa kpini kʊwɛɛ

25 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n biti fɛɛ fan baa fen nyi falɛ asın baalasa nımʊ sʊ, kɛ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ man kʊsaa mʊ n-yıı. Gyiwu abi akʊ ba nyɛ kɔkɔlɔ ɔsıı naa fʊʊ saŋa mʊ nıı bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ gaalaagaa ba ba kɔɔlɛ Yesu gyii.
26 Lıı falɛ ɔkpa sʊ nıı Ɩsırayı abi kpini bee biti ba nyɛ kamɔlıgɛ. Kanın maŋa nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
"Siyon kadɛ tɔ nıı Ɔmɔlıgɛpʊ mʊ ii biti ɔ lıı.
Ee biti ɔ ba yɛgɛ Ɩsırayı abi kpini ba yɛgɛ asın gyaga kıwaa.
27 Nıı n kan taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ mʊ,
ımʊ ii biti ı kaapʊ fɛɛ maa bamʊ katɔwɛ kyula mʊ kı ba tɔ."
28 Lıı Ɩsırayı abi asın danbırasa mʊ kekina sʊ mʊ, ba biliŋi Ɩbwaarɛ mʊ-dʊn ana. Amaa bamʊ kekina mʊ ı yɛgɛ fanɛ mʊ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi fan nyɛ tɔnɔ. Amaa lıı Ɩbwaarɛ kılɛɛ tɔ mʊ, ba gyɛ mʊ asa bitisa lıı bamʊ naana ana sʊ.
29 Nıı Ɩbwaarɛ kan kɛɛ ɔkʊ kakɛɛ abɛɛ nıı ɔ kan tıı ɔkʊ mʊ, ɔ man bıla yɛ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ.
30 Fɛɛ kanan mʊ nıı fanɛ mʊ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi fan kyına waa Ɩbwaarɛ asɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn, nıı nbıınbıı Ɩbwaarɛ wu fanɛ kʊwɛɛ, kpalı fɛɛ Gyiwu abi ba maa waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn sʊ,
31 lıı kanın maŋa sʊ nıı nbıınbıı ngbaa bamʊ bɛɛ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn, kɛ ı ba fɛɛ ngbaa bamʊ Ɩbwaarɛ o wu bamʊ kʊwɛɛ fɛɛ kanan mʊ nıı o wu fanɛ gbaa fanɛ kʊwɛɛ mʊ.
32 Nıı Ɩbwaarɛ yɛgɛ nıı asa kpini kʊsʊ tɔ ɔlʊn gyii bamʊ sʊ, kanan mʊ nıı ı waa kɛ o wu bamʊ kʊwɛɛ.

Ayın-bi ı gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ

33 Fan kıı Ɩbwaarɛ atɔ kparɛ mʊ nıı ɔ sʊ mʊ. Ɩbwaarɛ kanyaasın yɛ mʊ kinyi man sʊ ɔkaa.
Anımʊ ı taalɛ bıı mʊ ntalɛ tɔ kyɛɛkyɛɛ?
Nıı anımʊ ı taalɛ kıı biti wu mʊ ıkpa naa lʊwɛ?
34 "Fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ yıla Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
Nıı anımʊ i nyi Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ nfɛɛrɛ
abɛɛ anımʊ ı gyɛ mʊ ɔtɔwɛwaapʊ?"
35 "Nıı anımʊ ı tɛɛ sa Ɩbwaarɛ atɔ kʊ,
kɛ Ɩbwaarɛ ɔ ba ka ımʊ kʊkɔ?"
36 Lıı fɛɛ atɔ kpini ı lıı Ɩbwaarɛ asɛ, nıı mʊ ɔlʊn sʊ
nıı ımʊ kpini ı bʊ tɔ, nıı ımʊ kpini ı gyɛ mʊ lɛɛ.
Mʊ nıı bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kak-paa. Ɩ ba kanın.

12

Fan taa fanɛ n-yıı kpini sa Ɩbwaarɛ

1 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n sʊ Ɩbwaarɛ kʊwɛɛ kuwu mʊ nıı ɔ sʊ sa anɛ mʊ, n kʊlɛ fanɛ fɛɛ fan taa fanɛ n-yıı kpini sa Ɩbwaarɛ, kɛ ı waa fɛɛ saraga kɔlɔŋɔ atɔ mʊ nıı ı tɛ nkpa tɔ, nıı i du kyırɛkyırɛ, nıı ı bɔla Ɩbwaarɛ ansi. Ɩnımʊ ı gyɛ fanɛ kabwaarɛ-sun mʊ nıı ı lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ nıı ı dagaa.
2 Fan man kasɛ dulinyaa nımʊ tɔ asın waasa, amaa fan kyɛɛgɛ fanɛ kıbaabʊtɔ, kɛ fan nyɛ nfɛɛrɛ pʊpwɛ mʊ nıı ı bʊrɔn. Ɩmʊ ii biti ı yɛgɛ fan taalɛ kaala bıı Ɩbwaarɛ kebiti yɛ kʊtɔ mʊ nıı kı bʊrɔn yɛ ımʊ nıı i gyii mu ansi yɛ ımʊ nıı ı dɛ kyɛɛkyɛɛ naa fʊʊ ɔkaa.
3 N bɔla Ɩbwaarɛ bwaala kɛkɛɛ mʊ nıı ɔ taa sa mɛ mʊ sʊ, n tɔwɛ n sa fanɛ ɔkʊmaa nımʊ yɛ, ɔ man kıı mʊ n-yıı ɔ kyɔ kanan mʊ nıı o du, amaa ɔ bıya mʊ nfɛɛrɛ kasɛ lıı mʊ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ nıı Ɩbwaarɛ kaala sa mʊ sʊ mʊ.
4 Fɛɛ kanan mʊ nıı anɛ ɔkʊmaa nımʊ sʊ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn yɛ ıkyagakpa kʊkwıı-kʊkwıı, nıı

kʋkʋmaa nımʋ sʋ kımʋ kusun sunsa mʋ,
5 kanın maŋa nıı a maa kyɔ gbaa mʋ, an bʋga waa kʋbʋ kʋlʋn Krisito tɔ, fɛɛ kanan mʋ nıı kayıı-wʋlɛ sʋ ıkyagakpa kʋkwıı-kʋkwıı, nıı ı gyɛ kayıı kʋlʋn mʋ.
6 Nıı an sʋ kabwaala kakɛɛ kʋkwıı-kʋkwıı mʋ nıı Ɩbwaarɛ taa sa anɛ. Nıı ɔkʋ lɛɛ ı gyɛ Ɩbwaarɛ maa bɔla mʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ asın mʋ, ɔ taa waa Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ kusun fɛɛ kanan mʋ nıı mʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı kaapʋ mʋ.
7 Nıı ɔkʋ lɛɛ kan ɔ gyɛ ɔ taa sun mʋ tɔɔmaa ana mʋ, ɔ taa sun bamʋ. Nıı ɔkʋ lɛɛ kan ɔ gyɛ kıkaapʋ mʋ, ɔ taa kaapʋ asa.
8 Nıı ɔkʋ lɛɛ kan ɔ gyɛ kıtɔwɛ waa mʋ, ɔ tɔwɛ waa. Nıı ɔkʋ lɛɛ kan ɔ gyɛ kɛkɛɛ sa asa mʋ nıı ii tiri bamʋ mʋ, ɔ lɛɛ mʋ kɔkɔlɔ tɔ sa. Nıı ɔkʋ lɛɛ kan ɔ gyɛ kıbılısa mʋ, ɔ kıı sʋ kpan mʋ n-yıı waa. Nıı ɔkʋ mɔɔ lɛɛ kan ɔ gyɛ kʋwɛɛ kuwu mʋ, o bugi mʋ kɔkɔlɔ tɔ su asa sʋ.

Kebiti abaa

9 Fan biti abaa lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ. Fan yɛgɛ alibi ı waa fanɛ kʋtɔ kisisa, kɛ fan kıtaa kıdanbırasa tɔ kinkin.
10 Fan biti fanɛ bırısa ana Krisito abi fɛɛ kinyi-bii. Kɛ fan taa bɛɛrɛɛ sa abaa fan kyɔ fanɛ n-yıı.
11 Fan kpan fanɛ n-yıı, kɛ fan man waa wʋlʋgyɔ, amaa fan taa fanɛ ɔlʋn kpini sun Ɔnyırıpɛ.
12 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii lıı fanɛ tamaa mʋ nıı fan sʋ mʋ sʋ. Nıı fɛn kan fen gyii awʋrʋfɔ mʋ, fan nyɛ kɔkɔlɔ yılɛ tɔ, kɛ fan kyaga sʋ fɛn kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ saŋa kʋmaa.
13 Nıı fanɛ bırısa ana Krisito abu-upu mʋ nıı atɔ kʋ i tiri bamʋ mʋ, fɛn kyɛ bamʋ tɔ, kɛ fan waa aniya kıtaa afɔ fanɛ akpaara sʋ.
14 Fan kʋlɛ Ɩbwaarɛ ɔ waa bamʋ nıı bee kisi fanɛ gbaa mʋ kusee. Ɛɛhn! Fan kʋlɛ mʋ ɔ waa bamʋ kusee, kɛ fan man tɔwɛ bamʋ nnɔ.
15 Bamʋ nıı bee gyii ansi mʋ, fan naa bamʋ fan bʋga gyii ansi, nıı bamʋ nıı bɛɛ bɔta bee su mʋ, fan naa bamʋ fɛn bɔta tɔ su.
16 Fan waa kɔnɔ kʋlʋn tɔwɛ kyula abaa. Fan man kaapʋ fanɛ n-yıı, amaa fan taa fanɛ n-yıı bʋga asa mʋ nıı ba man bʋ sɛhn tɔ mʋ. Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fan nyi fan kyɔ ɔkʋmaa nımʋ.
17 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ waa fanɛ alibi mʋ, fan man taa alibi ka mʋ kʋkɔ. Fan kıı yɛ ɔdan kɛ fan waa kʋtɔ mʋ nıı ɔkʋmaa ii biti o wu fɛɛ ı bʋrɔn.
18 Fan waa fanɛ abaa ɔkaa lɛɛ, kɛ fan naa ɔkʋmaa nımʋ fan kyına kayıı yuuli tɔ.
19 Mɛ kyɛmınɛ ana, fan man taa alibi ka ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ waa fanɛ alibi mʋ kʋkɔ. Fan yɛgɛ kʋtɔ kʋmaa sa Ɩbwaarɛ. Lıı fɛɛ Asınkyan yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ, "Mɛ ı gyɛ ɔmʋ nıı n tɛɛla asa, nıı n ka alibi kʋkɔ."
20 Nıı Asınkyan yılasa ı bıla tɔwɛ yɛ,

"Fɛɛ nıı akʋn ı kan ı sʋ fu okisipu mʋ, sa mʋ agyitɔ kɛ o gyii,
nıı bʋlıfɔ kan ɔ sʋ mʋ mʋ, sa mʋ nkyu kɛ o nuu.
Fʋ nyɛ nıı fʋ waa kanın mʋ, i du nın fɛɛ fʋ maa kʋʋla afʋlɔn-gyi gyaga mu kumu nsana."

21 Fan man yɛgɛ alibi i gyii fanɛ sʋ, amaa fan taa fanɛ adanbırasa gyii alibi sʋ.

13

Fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa Kıbanɛ abılısa

1 Ɩ dagaa fɛɛ ɔkʋmaa nımʋ maa bıya mʋ n-yıı kasɛ sa kıbanɛ alʋlʋnpʋ. Lıı fɛɛ ɔlʋnpʋ kʋ man bʋ tɔ, amɔɔ ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla mʋ. Nıı alʋlʋnpʋ mʋ nıı ba bʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ i yii bamʋ.
2 Kanın sʋ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ kʋsʋ ɛɛ yılɛ ɔlʋnpʋ kʋ sʋ mʋ, ɛɛ kʋsʋ ɛɛ yılɛ kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla mʋ sʋ. Nıı bamʋ nıı bɛɛ waa kanın mʋ, bee biti ba bıya kʋsʋ bııtɛ sa bamʋ n-yıı.
3 Kpalı fɛɛ bamʋ nıı bɛɛ waa adanbırasa mʋ ba man sılɛ ısʋwʋlɛ akıısʋpʋ, amɔɔ bamʋ nıı bɛɛ waa alibi nkʋn ı sılɛ bamʋ. Ɩmʋ sʋ nıı fen mee biti fan baa fan sılɛ alʋlʋnpʋ mʋ, kanın bırɛ fan baa fɛn

waa adanbırasa, kɛ ı yɛgɛ ba yın fanɛ.
4 Kpalı fɛɛ Ɩbwaarɛ ı lɛɛ bamʋ
waa akıısʋpʋ kɛ ı kyɛ fanɛ tɔ kɛ ı
waa ɔdan sa fanɛ. Amaa nıı fan waa
alibi bırɛ, fan sılɛ bamʋ kpalı fɛɛ
man gyɛ kıyan sʋ nıı ba sʋ ɔlʋn fanɛ
sʋ. Lıı fɛɛ ba gyɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ
mʋ nıı ba yılɛ mʋ ayaa tɔ ba bııtɛ
alibi awaapʋ asʋ.
5 Ɩmʋ sʋ ı dagaa fɛɛ fan bıya fanɛ
n-yıı kasɛ sa alʋlʋnpʋ mʋ. Man gyɛ
kʋsʋ bııtɛ nkʋn sʋ, amaa fen nyi
fanɛ nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ ımʋ ı dagaa fɛɛ
fan waa.
6 Ɩnımʋ kpini sʋ mʋ fan ka fanɛ
tʋʋtʋʋ sa kıbanɛ, lıı fɛɛ alʋlʋnpʋ
mʋ ba gyɛ Ɩbwaarɛ ayaafɔlɛ nın,
nıı ba sʋ bamʋ saŋa kpini bɛɛ waa
bamʋ kusun.
7 Fan ka ɔkʋmaa nımʋ kʋkɔ mʋ
nıı ı dagaa mʋ. Nıı ı kan ı gyɛ
tʋʋtʋʋ mʋ fan ka tʋʋtʋʋ. Nıı ı kan ı
gyɛ lenpoo mʋ, fan ka lenpoo. Nıı
ı kan ı gyɛ n-yıı kıbıya kasɛ mʋ,
fan bıya n-yıı kasɛ. Nıı ı kan ı gyɛ
bɛɛrɛɛ mɔɔ mʋ, fan taa bɛɛrɛɛ sa.

Fan biti abaa

8 Fan man yɛgɛ ɔkʋ kʋkɔ ki sii fanɛ
sʋ, amaa kʋkɔ mʋ nıı kı dagaa kı dɛ
fanɛ sʋ mʋ, ı gyɛ fɛɛ fan biti abaa.
Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti
sa mʋ bırısa mʋ, mʋ ii buu Mosesi
nbara mʋ sʋ kyɛɛkyɛɛ.
9 Mosesi nbara mʋ ı tɔwɛ yɛ, “Man
lıı fʋ-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man
mɔɔ nyımısa, man kan yuuri, man
kan yɛgɛ fu ansi ı payı ɔkʋ atɔ sʋ.”
Nbara mʋ yɛ ımʋ nıı ı bıla i tii sʋ
mʋ, ımʋ kpini kumu ı gyɛ nbara mʋ
nıı ı tɔwɛ yɛ, “Biti fʋ bırısa fɛɛ fʋ
n-yıı.”
10 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti sa mʋ
bırısa mʋ, mɛɛ waa mʋ alibi. Ɩmʋ sʋ
nıı fʋ kan fii biti fʋ bırısa ana mʋ,
fu buu nbara mʋ nımʋ.
11 Kanın sʋ fan buu nbara nımʋ,
lıı fɛɛ fen nyi nbıınbıı saŋa mʋ nıı
an bʋ kımʋ tɔ falɛ. Saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ
fan kyiŋi lıı fanɛ nsıırɛ tɔ, lıı fɛɛ anɛ
kamɔlıgɛ saŋa mʋ tiri tɔ nbıınbıı ı
kyɔ kakɛ mʋ nıı an kɔɔlɛ Yesu gyii
mʋ.
12 Kagyanbwɛ kı tɛɛ kıı lʋwɛ, nıı
kayıkɛ mɔɔ kii tiri tɔ. Ɩmʋ sʋ fan
yɛgɛ a lɛɛ kitentenbiri awaasa mʋ
tʋʋ, kɛ a taa fıtıla atɔ mʋ nıı an
taa kɔ kitentenbiri tɔ awaasa mʋ taa
bun.
13 Fan yɛgɛ anɛ kıbaabʋtɔ kı
baa kı bʋrɔn yɛgɛ kı kıı tɔ fɛɛ
kakyʋwapɛ, kɛ an man nyita saŋa
iseeli libi abɛɛ kata-bʋʋ tɔ, abɛɛ anɛ
tɔ ɔkʋ ɔ man lıı mʋ-ka abɛɛ mu-kuli
kamaa, an man waa ineesi atɔ, kɛ
a man kɔ nluu kɛ a man waa kensi
payı libi yɛ abaa.
14 Amaa fan taa Ɔnyırıpɛ Yesu
Krisito waa fɛɛ fanɛ ıkaalɛ bunsa.
Kɛ fan man fɛ nfɛɛrɛ kanan mʋ nıı
fanɛ alibi kayıı-wʋlɛ mʋ kı taa waa
kımʋ kebiti.

14

Man pwıı fʋ bırısa mʋ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ

1 Nıı fanɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ tɔ ɔkʋ
kıkɔɔlɛ-gyii kı man bʋlʋn mʋ, fan
kɔɔlɛ mʋ, amaa fan man gyii mʋ
ımɔɔrɛ.
2 A taa fɛɛ ɔkʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı yɛgɛ
nıı ɛɛ taalɛ gyii kʋtɔ kʋmaa, amaa
ɔkʋ mʋ nıı mʋ kıkɔɔlɛ-gyii kı man
bʋlʋn mʋ, ee gyii afatɛɛ ıpʋ nkʋn.
3 Ɔsa mʋ nıı ee gyii kʋtɔ kʋmaa
nımʋ mʋ, ɔ man kıı ɔsa mʋ nıı o
mee gyii ımʋ mʋ kıyan. Nıı ɔsa mʋ
nıı o mee gyii kanın atɔ mʋ, ɔ man
pwıı ɔsa mʋ nıı ee gyii kanın atɔ
mʋ, lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kyula sa mʋ.
4 Ɩmʋ sʋ, fʋ ı gyɛ anımʋ nıı fıı
pwıı ɔkʋ kıyaafɔlɛ? Mʋ-Nyırıpɛ
Ɩbwaarɛ mʋ gbaa-gbaa ı taalɛ wu
fɛɛ ɔ yılɛ tɔ abɛɛ ɔ waa tıyɛ. Nıı
ee biti ɔ taalɛ yılɛ, lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ ɔ taalɛ yılɛ.
5 Ɔkʋ sʋ nfɛɛrɛ fɛɛ kakɛ kʋ ki tiri
kı kyɔ nkɛ nkʋ, nıı ɔkʋ mɔɔ ı kıı fɛɛ
nkɛ mʋ kpini ı gyɛ kyɛɛkyɛɛ. Fanɛ
ɔkʋmaa nımʋ nfɛɛrɛ mʋ nıı ɔ fɛ yɛ
ı bʋrɔn mʋ, ɔ yılɛ ımʋ tɔ.
6 Ɔmʋ nıı ɛɛ kıı fɛɛ kakɛ kʋ ki
tiri mʋ, ɛɛ waa kanın ɛɛ sa Ɔnyırıpɛ
Ɩbwaarɛ. Nıı ɔmʋ nıı ee gyii kunun
mʋ, ee gyii yɛgɛ ɛɛ taa bɛɛrɛɛ ɛɛ
sa Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ. Lıı fɛɛ ɔ sʋ

afwaala ɛɛ sa Ɩbwaarɛ. Nɩɩ ɔmʋ nɩɩ
o mee gyii mɔɔ mʋ, ɛɛ waa kanɩn
ɔ sʋ bɛɛrɛɛ ɛɛ sa Ɔnyɩrɩpɛ Ɩbwaarɛ,
kɛ mʋ gbaa mʋ ɔ taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ.
7 Nɩɩ anɛ ɔkʋ man bʋ tɔ nɩɩ ɔ tɛ sa
mʋ n-yɩɩ, nɩɩ kanɩn gbaa nɩɩ fu wu
mʋ, fʋ man wu sa fʋ n-yɩɩ.
8 Nɩɩ an kan a tɛ nkpa tɔ, an tɛ
sa Ɔnyɩrɩpɛ mʋ nɩn. Nɩɩ an kan wu
gbaa mʋ, an san an gyɛ Ɔnyɩrɩpɛ mʋ
lɛɛ. Ɩmʋ sʋ an tɛ nkpa tɔ nɩn oo, an
wu nɩn oo, an gyɛ Ɔnyɩrɩpɛ mʋ lɛɛ.
9 Krisito wu nɩɩ o bwii kyiŋi ba
nkpa tɔ, lɩɩ falɛ sʋ nɩɩ ɔ gyɛ Ɔnyɩrɩpɛ
sa bamʋ nɩɩ ba tɛ nkpa tɔ yɛ
alewupu.
10 Ɩmʋ sʋ mɩnɛ ɩ waa nɩɩ fii bun
fʋ bɩrɩsa kʋpwɛ, abɛɛ nɩɩ fɩɩ kɩɩ fʋ
bɩrɩsa kɩyan? Lɩɩ fɛɛ anɛ kpini an
biti an naa yɩlɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ, kɛ
o gyii anɛ asɩn.
11 Kpalɩ fɛɛ Ɔnyɩrɩpɛ Ɩbwaarɛ
tɔwɛ Isaya Asɩnkyan yɩlasa ɔwʋlɛ
mʋ tɔ yɛ,
“N maa dan n bʋ tɔ falɛ,
ɔkʋmaa nɩmʋ ii biti o muŋa mɛ,
kɛ nyɩmɩsa kʋmaa nɩmʋ o
bugi kɔnɔ tɔwɛ yɛ mɛ ɩ gyɛ
Ɩbwaarɛ.”
12 Ɩmʋ sʋ anɛ ɔkʋmaa nɩmʋ ii biti ɔ
ba lɛɛ kɔnɔ lɩɩ kʋtɔ mʋ nɩɩ ɔ waa mʋ
sa Ɩbwaarɛ.
13 Kanɩn sʋ, fan yɛgɛ kɛ a yɛgɛ
abaa kʋpwɛ kubun. Amaa fan man
waa atɔ mʋ nɩɩ ii biti ɩ yɛgɛ fanɛ
bɩrɩsa ana ba siti abɛɛ ba waa alibi.
14 Ɔnyɩrɩpɛ Yesu maa lɛɛ kaapʋ
mɛ, nɩɩ n kɔɔlɛ gyii fɛɛ kʋtɔ kʋ kɩ
man bʋ tɔ nɩɩ kɩ gyɛ kʋtɔ kisisa
kɩmʋ kɩbaa sʋ. Amaa nɩɩ ɔkʋ kan
kɩɩ fɛɛ kʋtɔ kʋ kɩ gyɛ ikisii bɩrɛ, kɩ
gyɛ ikisii sa mʋ.
15 Fɛɛ nɩɩ ɩ kan ɩ gyɛ fu agyitɔ
gyisa sʋ, nɩɩ fʋ bɩrɩsa kɔkɔlɔ ki nyita
mʋ mʋ, kanɩn bɩrɛ fʋ awaasa ɩ mɛɛ
kaapʋ kebiti. Man taa fu agyitɔ gyisa
nyita fʋ bɩrɩsa mʋ nɩɩ Krisito wu sa
mʋ mʋ
16 Man yɛgɛ kʋtɔ mʋ nɩɩ fii nyi fɛɛ
kɩ gyɛ kʋtɔ danbɩrasa mʋ, ki biliŋi
kʋtɔ libi asa asɛ.
17 Lɩɩ fɛɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii
tɔ kakyɩna mʋ tɔ mʋ, ɩ man gyɛ
kegyi yɛ kunuu asɩn nɩn, amaa ɩ
gyɛ awaasa danbɩrasa yɛ kayɩɩ yu-
uli yɛ kensi-gyii mʋ nɩɩ Kayaayu
Kyɩrɛkyɩrɛ mʋ kɩɩ sa mʋ.
18 Lɩɩ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɩɩ ee sun
Krisito falɛ ɔkpa sʋ mʋ, ɩɩ bɔla
Ɩbwaarɛ ansi, nɩɩ asa gbaa bee wu
yɛ ɩ bʋrɔn.
19 Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ a kpan anɛ
n-yɩɩ waa kʋtɔ mʋ nɩɩ kɩɩ bɩya kayɩɩ
yuuli, kɛ a kyɛ abaa tɔ kɛ a dan anɛ
kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ.
20 Fan man kpalɩ agyitɔ sʋ nyita
Ɩbwaarɛ kusun. Agyitɔ kpini ɩ
bʋrɔn, amaa ɩ man dɛ ɔkpa fɛɛ fu
gyii agyitɔ kʋ kɛ ɩ yɛgɛ fʋ bɩrɩsa ɔ
waa alibi.
21 Ɩ bʋrɔn fɛɛ fu man gyii kunun kɛ
fu man nuu nta abɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nɩɩ kii biti kɩ yɛgɛ fʋ bɩrɩsa ɔ tɩyɛ.
22 Ɩmʋ sʋ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɩɩ fʋ
kɔɔlɛ gyii lɩɩ atɔ nɩmʋ sʋ mʋ, yɛgɛ ɩ
baa ɩ bʋ faa Ɩbwaarɛ nsana. Kumu
ɔkɔn wuya ɩ gyɛ ɔsa mʋ nɩɩ ɔ man
bun mʋ n-yɩɩ kʋpwɛ lɩɩ kʋtɔ mʋ nɩɩ
ɔ kɩɩ fɛɛ kɩ bʋrɔn sa mʋ mʋ sʋ.
23 Amaa ɔsa mʋ nɩɩ mʋ nfɛɛrɛ i
du sika-sika lɩɩ kʋtɔ kigyii sʋ yɛgɛ
nɩɩ ee gyii kɩmʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ɩ wʋla
bun mu kʋpwɛ. Lɩɩ fɛɛ mʋ kigyii
mʋ man lɩɩ mʋ kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ. Nɩɩ
awaasa kʋmaa mʋ nɩɩ ɩ man lɩɩ
kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ mʋ gyɛ alibi nɩn.

15

1 Anɛ mʋ nɩɩ an yɩlɛ Yesu Krisito
kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ yɛ ɔlʋn mʋ, ɩ dagaa
fɛɛ an maa kyɛ bamʋ nɩɩ bamʋ
kɩkɔɔlɛ-gyii kɩ man bʋlʋn mʋ tɔ, kɛ
a man taa waa anɛ nkɔlɔ biti.
2 Fan yɛgɛ anɛ ɔkʋmaa nɩmʋ ɔ
waa kɩdanbɩrasa kyɛ mʋ bɩrɩsa tɔ,
kɛ ɔ nyɛ ɔlʋn yɩlɛ kɩkɔɔlɛ-gyii tɔ.
3 Kpalɩ fɛɛ Krisito gbaa man waa
kʋtɔ mʋ nɩɩ kɩ bɔla mʋ nkʋn ansi,
fɛɛ kanan mʋ nɩɩ Yesu tɔwɛ lɩɩ
Asɩnkya yɩlasa mʋ tɔ yɛ, “Asebi
kpini mʋ nɩɩ bɛɛ saalɛ fʋ Ɩbwaarɛ
mʋ, mɛ nɩɩ bɛɛ saalɛ.”
4 Lɩɩ fɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɩɩ ba
kyʋrɔɔ yɩla Asɩnkyan yɩlasa mʋ tɔ
dɩdaa mʋ, ba kyʋrɔɔ nɩn yɛ ɩ ba
kaapʋ anɛ asɩn. Ɩnɩmʋ ii biti ɩ yɛgɛ

ı waa anɛ aniya tɔ, kɛ ı sa anɛ kenyiita, yɛgɛ an sʋ tamaa.
5 N kʋlɛ Ibwaarɛ mʋ nıı ɛɛ sa asa kenyiita nıı ɛɛ waa bamʋ aniya tɔ mʋ, fɛɛ fan maa buu Yesu Krisito falɛ mʋ, ɔ sa fanɛ kɔnɔ kʋlʋn.
6 Saamʋ lıı fanɛ kɔkɔlɔ kʋlʋn yɛ kɔnɔ kʋlʋn sʋ mʋ, fen biti fan bʋga yın anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito Mʋ-Sɛ Ibwaarɛ.
7 Fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔlɛ abaa fɛɛ kanan mʋ nıı Krisito kɔɔlɛ fanɛ mʋ, kɛ ı yɛgɛ ı bıya ayın-bi sa Ibwaarɛ.
8 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ Krisito ı ba biliŋi Gyiwu abi kıyaafɔlɛ, kɛ ı kaapʋ fɛɛ Ibwaarɛ ı gyɛ kesintin wuya, nıı ɔ yɛgɛ asın mʋ nıı ɔ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa adıdaapʋ mʋ ı ba tɔ.
9 Nıı ı bıla yɛgɛ nıı bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, ba taa bʋnyaa sa Ibwaarɛ lıı mʋ kʋwɛɛ kuwu sʋ, fɛɛ kanan mʋ nıı Asınkyan yılasa ı tɔwɛ yɛ,
"Imʋ sʋ n biti n yın fʋ, bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ tɔ,
n biti n bıı ılʋn yın fʋ kıtıı."
10 Nıı ı bıla tɔwɛ yɛ,
"Fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ fanaa Ibwaarɛ asa ansi i gyii."
11 Nıı Asınkyan yılasa mʋ ı bıla tɔwɛ yɛ,
"Fanɛ mʋ nıı fan man gyii Gyiwu abi mʋ kpini fan yın Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ,
kɛ ndɛndɛmandɛ kpini fan bıı ayın-bi ılʋn sa mʋ."
12 Nıı Ibwaarɛ ɔtɔwɛpʋ Isaya bıla tɔwɛ yɛ,
"Gyeese kanan tɔ mʋ ɔkʋ ii biti ɔ kʋsʋ
be gyii kuwura bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ kpini sʋ.
Mʋ tɔ nıı ba sʋ tamaa."
13 N kʋlɛ fɛɛ Ibwaarɛ mʋ nıı ɛɛ sa asa tamaa mʋ, fɛɛ fan maa kɔɔlɛ mʋ gyii falɛ mʋ, ɔ sa fanɛ kensi-gyii yɛ keyuula. Kɛ mʋ Kayaayu Kyırɛkyırɛ ɔlʋn mʋ ı yɛgɛ fanɛ tamaa ɔ nyɛ akyɔ.

Pɔɔlı asın sa bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi

14 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ gbaa-gbaa mɛ n kɔɔlɛ gyii fɛɛ kıdanbırasa kı bʋ fanɛ tɔ, nıı fan sʋ kinyi gaa nıı fan taalɛ kaapʋ abaa.
15 Lıı mɛ ɔwʋlɛ mʋ nıı n kyʋrɔɔ fanɛ falɛ sʋ mʋ, n bugi mɛ kɔkɔlɔ tɔ n nyiŋi fanɛ asın akʋ, lıı fɛɛ Ibwaarɛ kabwaala mʋ nıı ɔ taa sa mɛ mʋ sʋ.
16 Lıı fɛɛ Ibwaarɛ lɛɛ mɛ waa Yesu Krisito osunpu sa bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ. Nıı n sun fɛɛ mu-seepu, kɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʋ, kɛ ı yɛgɛ bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʋ lɔŋɔ bamʋ yıla mʋ, ba ba waa fɛɛ saraga mʋ nıı ı bɔla Ibwaarɛ ansi.
17 Imʋ sʋ n taalɛ kaapʋ mɛ n-yıı Yesu Krisito sʋ lıı kusun mʋ nıı n sun sa Ibwaarɛ mʋ sʋ.
18 N waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n mɛɛ yɛ n tɔwɛ kʋtɔ kʋ, amɔɔ kʋtɔ mʋ nıı Krisito bɔla mɛ atɔwɛsa yɛ mɛ awaasa sʋ bıya bamʋ mʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ ba be buu Ibwaarɛ.
19 Lıı ɔlʋn mʋ nıı Ibwaarɛ sa mɛ ı gyɛ sınkaala yɛ adangana lıı mʋ Kayaayu mʋ ɔlʋn tɔ sʋ, kanın sʋ nıı n tɔwɛ Krisito asın danbırasa mʋ kanan mʋ nıı ı dagaa lıı Gyerusalem, kyaabɔɔ ndɛ-bii sʋ naa fʋʋ Ilirikum.
20 Mi kebiti ı gyɛ fɛɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʋ ntın mʋ nıı ba man pııta nu Krisito sʋ, saamʋ kɛ n man kyaga ɔkʋ kusun piilisa sʋ.
21 Amaa fɛɛ kanan mʋ nıı Asınkyan yılasa mʋ ı tɔwɛ yɛ,
"Asa mʋ nıı ba man pııta tɔwɛ bamʋ mʋ asın mʋ, bee biti ba wu mʋ.
Kɛ bamʋ nıı ba man pııta nu mʋ, bee biti ba nu kasɛ."
22 Inımʋ sʋ nıı n kpan mɛ n-yıı saŋa kʋmaa fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ, amaa i tii mɛ ɔkpa fanɛ asɛ kıba.

Pɔɔlı ii biti ɔ naa bɔɔ Roma akɔɔlɛ-gyipu mʋ

23 Amaa nbıınbıı opula kʋ man bıla ɔ bʋ kıbaafʋn kınımʋ katın kʋ mʋ nıı n maa waa kusun, nıı n bıla n kpan mɛ n-yıı nsu damantɛ fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʋ

24 Ɩmʊ sʊ n waa nfɛɛrɛ fɛɛ n kan
kpee Sipen mʊ, n biti n bɔla fanɛ asɛ.
N sʊ tamaa fɛɛ n ba bɔɔ fanɛ sʊ saŋa
mʊ nɪɪ n biti n bɔla kyʊn mʊ, kɛ maa
fanɛ an bʊga gyii ansi, kɛ fan kyɛ mɛ
tɔ kɛ n naa fʊʊ tʊtɔ.
25 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n bʊ ɔkpa
sʊ n kpee Gyerusalem n naa kyɛ
Krisito abuupu tɔ.
26 Masedoniya yɛ Akyɪya
akɔɔlɛ-gyipu bɪrɛ ba taa kensi-gyii
waa tʊʊtʊʊ sa Krisito abuupu mʊ
tɔ atiripu mʊ nɪɪ ba bʊ Gyerusalem
mʊ.
27 Masedoniya yɛ Akyɪya
akɔɔlɛ-gyipu bamʊ ansi i gyii fɛɛ
ba maa waa kanɪn sa Gyiwu abi
akɔɔlɛ-gyipu mʊ. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ba
maa waa kanɪn kɛ ba taa ka bamʊ
kʊkɔ. Lɪɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ, ba nyɛ Gyiwu abi
mʊ Kayaayu tɔ nkyɛtɔ atɔ, ɪmʊ sʊ ɪ
dagaa fɛɛ ba baraga bamʊ kakyɪna
tɔ atɔ sa Gyiwu abi mʊ.
28 Nɪɪ n kan taa tʊʊtʊʊ nɪmʊ waa
bamʊ abaa tɔ lʊwɛ mʊ, n biti n bɔla
fanɛ asɛ kpee Sipen kadɛ tɔ.
29 N nyi fɛɛ mɛ kɪba mʊ nɪɪ n ba
fanɛ asɛ mʊ, n sʊ Krisito kabwaala
lala mʊ n bɪya fanɛ.
30 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
sʊ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito yɛ kebiti mʊ
nɪɪ kɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ fɛɛ fan
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɔlʊn kyɛ mɛ tɔ.
31 Fan kʊlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ lɛɛ mɛ lɪɪ
bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii Gyudeya
ifuli sʊ mʊ abaa tɔ. Kɛ fan bɪla
kʊlɛ fɛɛ Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba
bʊ Gyerusalem mʊ ba kɔɔlɛ nkyɛtɔ
mʊ abaa anyɔ.
32 Lɪɪ kanɪn sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kan
kyula mʊ n biti n taa kensi-gyii lala
ba fanɛ asɛ, kɛ ɪ waa maa fanɛ aniya
tɔ.
33 Ɩbwaarɛ keyuula wuya ɔ baa ɔ
bʊ fanɛ kpini asɛ. Amen!

16

Pɔɔlɪ Afwaala

1 N biti n lɛɛ anɛ pɪɪkyɪɪ Fobe mʊ
nɪɪ ɔ sʊ ɔwʊlɛ nɪmʊ ɛɛ bɪya fanɛ
falɛ n kaapʊ fanɛ. Mʊ ɪ gyɛ Krisito
abuupu mʊ nɪɪ ba bʊ Kenkireya, nɪɪ
ɛɛ kyɛ bamʊ tɔ mʊ.
2 N kʊlɛ fanɛ, fan kɔɔlɛ mʊ
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ kɪtɪɪ tɔ sʊ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ Krisito abuupu ba
kɪtaa abaa mʊ, kɛ fan sa mʊ nkyɛtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ i tiri mʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ kyɛ
asa gaalaagaa tɔ nɪɪ ngbaa mɛ n tii
sʊ.
3 Fan fwaala Prisila maa Akwila, mʊ
nɪɪ n maa bamʊ an waa Yesu
Krisito kusun mʊ.
4 Nɪɪ ba taga apʊ lɪɪ mɛ sʊ. Ɩ man
gyɛ mɛ nkʊn ɪ fwaala bamʊ, amaa
yɛ Krisito abi kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nɪɪ ba
man gyɛ Gyiwu abi mʊ kpini bɛɛ
fwaala bamʊ nsa yɛ kusun.
5 Fan fwaala Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪɪ
gyaŋɛ Prisila ana kɪkpaara sʊ
mʊ.
Fan fwaala mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa
Epanetu. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ
ɔ da kɪkɔɔlɛ Yesu Krisito gyii
Asiya ɔsʊwʊlɛ sʊ kpini.
6 Fan fwaala Mɛɛrɪ mʊ nɪɪ o sun
kusun gaa sa fanɛ mʊ.
7 Fan fwaala Androniko maa Gyu-
niya, mɛ kʊʊpʊ ana mʊ nɪɪ
ba tii maa bamʊ obu mʊ. Nɪɪ
asa gaalaagaa be nyi bamʊ
yɛ ɔdan Krisito asunpu mʊ
tɔ, nɪɪ ba gyankpaa mɛ kɔɔlɛ
Yesu Krisito gyii.
8 Fan fwaala Ampiliyatu mʊ nɪɪ n sʊ
kebiti sa mʊ Ɔnyɪrɪpɛ tɔ.
9 Fan fwaala Ubano, anɛ bɪrɪsa
kusun ɔwaapʊ Krisito tɔ,
yɛ mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa
Sitakusi.
10 Fan fwaala Apelesi mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ
kaapʊ kesintin yɛ ɔ taa mʊ
n-yɪɪ sa Krisito.
Fan fwaala bamʊ nɪɪ ba bʊ Arisitob-
ulu kɪkpaara sʊ kpini.
11 Fan fwaala mɛ kʊʊpʊ Herodiyon.
Fan fwaala Nasiso kɪkpaara
sʊ abi kpini mʊ nɪɪ ba gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ mʊ.
12 Fan fwaala akyɪɪ nɪmʊ, Tri-
fina maa Trifosa mʊ nɪɪ ba
kpan bamʊ n-yɪɪ sun Ɔnyɪrɪpɛ
kusun mʊ.
Fan fwaala mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa
Pesi, nɪɪ ngbaa mʊ ɔ gyɛ ɔkyɪɪ

mʊ nɪɪ ɔ kpan mʊ n-yɪɪ waa
Ɔnyɪrɪpɛ kusun mʊ.
13 Fan fwaala Ɔnyɪrɪpɛ kɪyaafɔlɛ Ru-
fusi, yɛ mu-nyi, mʊ nɪɪ ɔ taa
mɛ waa mu-bii kʊʊgɛsa.
14 Fan fwaala Asinkrito, yɛ Felegon
yɛ Hemesi yɛ Patrobasi yɛ
Hemesi yɛ Krisito abuupu mʊ
nɪɪ ba bʊ bamʊ asɛ mʊ.
15 Fan fwaala Filologo yɛ Gyuliya
yɛ Neresu maa mʊ pɪɪkyɪɪ yɛ
Olipasi yɛ Krisito abuupu mʊ
nɪɪ ba bʊ bamʊ asɛ mʊ kpini.
16 Fan taa kinyi-bii afwaala fwaala
abaa. Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ
kpini bɛɛ fwaala fanɛ.

17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kʊlɛ fanɛ nɪn, kɛ fan kɪɪ danbɪrasa lɪɪ bamʊ nɪɪ bee biti ba bɪya nbarɪgɛ fanɛ tɔ, nɪɪ bɛɛ kpakyarɛ kɪbɪɪla mʊ nɪɪ ba kaapʊ fanɛ mʊ, nɪɪ ɪ yɛgɛ asa bee tutu bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ bamʊ tɔ.

18 Kpalɪ fɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʊ, be mee sun anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito, amaa bamʊ kɪpɪrɛ lɛɛ nɪɪ bee biti. Lɪɪ bamʊ ntɔwɛ danbɪrasa yɛ kɪgyaa-bi sʊ mʊ, ba sʊ bɛɛ pɪna akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba man pɪɪ dan kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

19 Ɔkʊmaa nɪmʊ nu kanan mʊ nɪɪ fan taa fanɛ n-yɪɪ sa Krisito mʊ. Kanɪn sʊ mi ansi i gyii fanɛ sʊ gaa. Amaa n biti fɛɛ fan baa fan gyɛ anyaasɪnpʊ lɪɪ kɪdanbɪrasa kɪwaa sʊ, kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi kɪwaa tɔ.

20 Ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ keyuula wuya mʊ, ii biti ɔ yɛgɛ kɛ fan gyii Sɪtaanɛ sʊ. Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu kabwaala mʊ kɪ baa kɪ bʊ fanɛ sʊ.

21 Mɛ bɪrɪsa osunsunpu Timoti ɪ fwaala fanɛ. Kanɪn maa nɪɪ mɛ kʊʊpʊ ana Lukiyo yɛ Gyason yɛ Sosipata gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.

22 Mɛ Tetiyo mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ Pɔɔlɪ ɔwʊlɛ nɪmʊ, n fwaala fanɛ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ tɔ sʊ.

23 Gayusi mʊ nɪɪ ɔ gyɛ mɛ kɪkpaara wuya, nɪɪ Krisito abi gbaa bɛɛ gyaŋɛ mʊ kɪkpaara sʊ mʊ, ɪ fwaala fanɛ.

Erasitu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kadɛ mʊ tɔ afulee ɔkɪɪsʊpʊ yɛ anɛ-supu Kwatu bɛɛ fwaala fanɛ.

24 (Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kab-
waala mʊ kɪ baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.
Amen.)

25 Fan yɛgɛ a taa bʊnyaa sa
Ɪbwaarɛ, lɪɪ fɛɛ mʊ ɪ taalɛ yɛgɛ fan
nyɛ ɔlʊn yɪlɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ
tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n tɔwɛ Asɪn
danbɪrasa mʊ lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ.
Kanɪn asɪn mʊ ɪ gyɛ kesintin asɪn
mʊ nɪɪ ɪ baala lɪɪ koo dɪdaa mʊ.

26 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ Asɪnkyan yɪlasa mʊ sʊ lɛɛ kaapʊ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa mʊ sa kɔnɔ, yɛ ba tɔwɛ kanɪn kesintin asɪn baalasa sa ndɛndɛmandɛ kpini, kɛ ba kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii kɛ ba nu mʊ asɛ.

27 Lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ kanyaasɪn wuya mʊ nkʊn nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa. Amen!

1 Ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ bɔla mu kebiti sʋ tɪɪ mɛ, fɛɛ
n ba waa Yesu Krisito osunpu, yɛ anɛ
bɪrɪsa Sositini asɛ.
2 An kyʋrɔɔ kɪmʋ an sa fanɛ
Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ fan bʋ Korinto
kadɛ tɔ, fanɛ mʋ nɪɪ Yesu tɪɪ ba waa
mʋ lɛɛ, nɪɪ fan ba biliŋi Ɩbwaarɛ asa,
taa bʋga yɛ bamʋ nɪɪ ba bʋ katɪn
kʋmaa nɪmʋ bee sun anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito, mʋ nɪɪ ɔ gyɛ anaa
bamʋ kpini Ɔnyɪrɪpɛ mʋ.
3 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa
fanɛ kayɪɪ yuuli.

Pɔɔlɪ ɪ fwaala Ɩbwaarɛ

4 Saŋa kʋmaa nɪmʋ n fwaala
Ɩbwaarɛ n sa fanɛ lɪɪ kabwaala mʋ
nɪɪ ɔ bɔla Yesu Krisito sʋ taa sa fanɛ
mʋ.
5 Kpalɪ fɛɛ fan maa bʋ Yesu Krisito
tɔ sʋ mʋ, fan dan kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ
tɔ lɪɪ fanɛ katɔwɛ yɛ fanɛ kinyi tɔ.
6 Lɪɪ fɛɛ Yesu Krisito asɪn mʋ nɪɪ
an lɛɛ tɔwɛ fanɛ mʋ ɪ kyɪna fanɛ tɔ
danbɪrasa.
7 Ɩmʋ sʋ fan man pan Ɩbwaarɛ
Kayaayu kakɛɛ mʋ kʋkʋ, fɛɛ fan
maa tɛ fan gyoo saŋa mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ba lɛɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito kaapʋ mʋ.
8 Mʋ ii biti ɔ waa fanɛ ɔlʋn tɔ
kanɪn naa fʋʋ ɔkaa, kɛ fanɛ n-yɪɪ
sʋ ɪ man nyɛ alibi akʋ, kakɛ mʋ
nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii biti o
bwii ba mʋ.
9 Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ yɛ fan
naa mu-bii Yesu Krisito mʋ fan ba
waa kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn mʋ, mʋ ɪ gyɛ
ɔmʋ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ nɪɪ ɔ mɛɛ lɪɪ ɪmʋ
kamaa.

Krisito kʋbʋ mʋ tɔ nbarɪgɛ tɔ asɪn

10 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
sʋ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ, n
kʋlɛ fanɛ fɛɛ, fanɛ kpini fan tɔwɛ
kyula abaa, kɛ nbarɪgɛ tɔ kʋ ɪ man
ba fanɛ tɔ. Kɛ fan waa kɔnɔ kʋlʋn
fanɛ nfɛɛrɛ tɔ yɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ
tɔ.
11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
Kilowe kɪkpaara sʋ abi akʋ ba ba
tɔwɛ mɛ yɛ, nluu ɪ bʋ fanɛ nsana.
12 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n tɔwɛ mʋ ɪ gyɛ
yɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "N buu
Pɔɔlɪ." Nɪɪ ɔkʋ mɔɔ yɛ, "Mɛɛ mɛ
n buu Apolosi", nɪɪ ɔnɪmʋ mɔɔ yɛ,
"Mɛɛ mɛ n buu Pita." Nɪɪ ɔkʋ gbaa
yɛ, "Mɛɛ mɛ n buu Krisito nɪn."
13 Ba barɪgɛ Krisito tɔ waa
kʋbʋ-kʋbʋ nɪn abɛɛ? Pɔɔlɪ nɪɪ
ba da oyu laasa sʋ sa fanɛ abɛɛ?
Abɛɛ Pɔɔlɪ kɪtɪɪ tɔ nɪɪ ba gyee fanɛ
Ɩbwaarɛ kekyugyee?
14 N sʋ afwaala n sa Ɩbwaarɛ
fɛɛ n maa man gyee fanɛ ɔkʋ
Ɩbwaarɛ kekyugyee, amɔɔ Krisipu*
maa Gayusi nkʋn nɪɪ n gyee.
15 Ɩmʋ sʋ ɔkʋ mɛɛ taalɛ tɔwɛ yɛ
mɛ kɪtɪɪ tɔ nɪɪ ba gyee mʋ Ɩbwaarɛ
kekyugyee.
16 N bɪla n nyiŋi fɛɛ n maa gyee
Sitefen maa mʋ kɪkpaara sʋ abi
Ɩbwaarɛ kekyugyee. Ɩnɪmʋ kamaa
mʋ, n mɛɛ bɪla nyiŋi fɛɛ n gyee ɔkʋ.
17 Lɪɪ fɛɛ Krisito man sun mɛ yɛ
n ba gyee asa Ɩbwaarɛ kekyugyee.
Amaa o sun mɛ nɪn yɛ n ba tɔwɛ
asɪn danbɪrasa mʋ sa asa, nɪɪ ɪ man
gyɛ nyɪmɪsa kanyaasɪn nɪɪ n sʋ n
tɔwɛ, kɛ ɪ naa ba fɛɛ Krisito kelewu
mʋ nɪɪ o wu oyu laasa sʋ asɪn mʋ ɪ
pan ɪmʋ ɔlʋn.

Krisito ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn yɛ kanyaasɪn

18 Krisito oyu laasa mʋ sʋ kelewu
asɪn mʋ, ɪ gyɛ amelensi-sɪn sa bamʋ
nɪɪ ba bʋ kemuuri ɔkpa sʋ mʋ.
Amaa anɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ mɔlɪgɛ
mʋ, asɪn maŋa ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn
mʋ.
19 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʋ tɔ yɛ,

* **1:14 1:14** Ba kyʋrɔɔ waa Asunpu 8:18 yɛ Krisipu nɪmʋ kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii, nɪɪ ba gyee mʋ Ɩbwaarɛ kekyugyee Korinto kadɛ tɔ.

"N biti n nyita anyaasɪnpʋ kanyaasɪn,
kɛ n yɛgɛ anyipu kinyi ɪ waa kɪyan."
20 Nɪɪ ɪ gyɛ kanan bɪrɛ mʋ dulinyaa nɪmʋ tɔ ɔnyaasɪnpʋ bʋ fɪnɛ? Nɪɪ ɔwʋlɛ-nyipu bʋ fɪnɛ? Abɛɛ ɔkaapʋpʋ bɪlɪsa asɛ mʋ bʋ fɪnɛ? Ɩbwaarɛ man kaapʋ fɛɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ kanyaasɪn gyɛ amelensi-sɪn mʋ asɛ nɪn abɛɛ?
21 Lɪɪ mʋ Ɩbwaarɛ kanyaasɪn mʋ tɔ mʋ, o ŋmina yɪla fɛɛ, dulinyaa asa ba mɛɛ taalɛ bɔla bamʋ kanyaasɪn sʋ bɪɪ mʋ. Amaa ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ kɪpɪrɛ sʋ fɛɛ, ɔ bɔla asɪn mʋ nɪɪ asa bɛɛ kɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ amelensi-sɪn mʋ nɪɪ an tɔwɛ falɛ mʋ sʋ mɔlɪgɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ bee gyii mʋ.
22 Asɪn mʋ ɪ gyɛ amelensi-sɪn sa bamʋ, lɪɪ fɛɛ Gyiwu abi bɛɛ kɪɪ bee biti asɪn kyinkyinsa, nɪɪ Giriki abi mɔɔ bɛɛ kɪɪ bee biti kanyaasɪn.
23 Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ an tɔwɛ Yesu Krisito kelewu oyu laasa mʋ sʋ asɪn, nɪɪ ɪmʋ ɪ gyɛ asɪn mʋ nɪɪ ii tii Gyiwu abi ɔkpa, nɪɪ ba mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii, nɪɪ ɪ bɪla ɪ gyɛ amelensi-sɪn sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ.
24 Amaa bamʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ ba kamɔlɪgɛ mʋ tɔ bɪrɛ, bɛ gyɛ Gyiwu abi nɪn oo, ba man gyɛ Gyiwu abi† nɪn oo, asɪn mʋ nɪɪ ɪ bʋ tɔ ɪ gyɛ yɛ Krisito ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ ɔlʋn yɛ Ɩbwaarɛ kanyaasɪn.
25 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ amelensi-sɪn mʋ ɪ kyɔ nyɪmɪsa kanyaasɪn, nɪɪ Ɩbwaarɛ kapɔɔsɛ ɪ sʋ ɔlʋn ɪ kyɔ nyɪmɪsa ɔlʋn.
26 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan nyiŋi kanan mʋ nɪɪ fan daa fan du pɔyɪ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ fanɛ ba kamɔlɪgɛ mʋ tɔ mʋ. Kanan saŋa maŋa nyɪmɪsa ansi sʋ mʋ, fanɛ tɔ gbɛrɛɛ kʋ ɪ gyɛ anyaasɪnpʋ, nɪɪ gbɛrɛɛ kʋ ɪ gyɛ alʋnpʋ, nɪɪ gbɛrɛɛ kʋ ɪ lɪɪ kuwura-gyii kebunɔ.
27 Amaa atɔ mʋ nɪɪ dulinyaa asa bɛɛ kɪɪ yɛ ɪ gyɛ amelensi-sɪn mʋ, ɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ taa gyila dulinyaa tɔ anyaasɪnpʋ ipeeli. Nɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ɪ man bʋlʋn dulinyaa nɪmʋ tɔ mʋ, ɪmʋ nɪɪ ɔ bɪla taa gyila ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋlʋn mʋ ipeeli.
28 Nɪɪ atɔ mʋ nɪɪ dulinyaa asa bɛɛ kɪɪ kɪyan, nɪɪ ba man taa tɪɪ sɛhn, nɪɪ bɛɛ kɪɪ yɛ ɪ man sʋ tɔnɔ mʋ, ɪmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa ŋaabaa atɔ mʋ nɪɪ dulinyaa asa bɛɛ kɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ atɔ kparɛ mʋ,
29 kɛ nyɪmɪsa kʋ ɔ man nyɛ kaapʋ mʋ n-yɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
30 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ yɛgɛ nɪɪ anaa Yesu Krisito an waa kʋkʋlʋn, nɪɪ Ɩbwaarɛ waa Krisito nɪɪ ɔ baa ɔ gyɛ anɛ kanyaasɪn wuya. Nɪɪ mʋ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ wu fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ anɛ ɪ gyɛ mʋ asa kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ a nyɛ kamɔlɪgɛ.
31 Ɩmʋ sʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ mʋ yɛ,
"Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti ɔ kaapʋ mʋ n-yɪɪ mʋ, ɔ kaapʋ mʋ n-yɪɪ lɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ waa mʋ sʋ."

2

Yesu Krisito kelewu oyu laasa sʋ mʋ asɪn

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n maa ba fanɛ asɛ ba lɛɛ Ɩbwaarɛ kesintin asɪn mʋ tɔwɛ fanɛ mʋ, n man taa kɔnɔ tɔ ɔkɔn abɛɛ kanyaasɪn kɪbansa nɪn ba tɔwɛ fanɛ.
2 Lɪɪ fɛɛ n waa mɛ nfɛɛrɛ saŋa mʋ nɪɪ n bʋ fanɛ asɛ mʋ fɛɛ, n mee biti n bɪla bɪɪ asɪn akʋ tɔwɛ tii Yesu Krisito, yɛ mʋ kelewu mʋ nɪɪ o wu oyu laasa sʋ mʋ nkʋn.
3 N maa ba fanɛ asɛ mʋ, n taa kɪpɔɔsɛ yɛ kufuu yɛ kɪkyɪkya gaa nɪn ba.
4 Mɛ asɪn tɔwɛsa yɛ mɛ ab-waarɛsɪn kɪtɔwɛ mʋ tɔ mʋ, n man taa nyɪmɪsa kanyaasɪn pʋpɔlɛ fanɛ, amaa Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪ lɛɛ mʋ ɔlʋn mʋ kaapʋ fanɛ.
5 Saamʋ, fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ mɛɛ yɛ kɪ baa kɪ gyan nyɪmɪsa kanyaasɪn sʋ, amaa kɪ baa kɪ gyan Ɩbwaarɛ ɔlʋn sʋ.

† **1:24 1:24** Pɔɔlɪ tɪɪ bamʋ nɪɪ *ba man gyɛ Gyiwu abimʋ yɛ Giriki abi.*

Ɪbwaarɛ kanyaasɪn

6 Ɪnɪmʊ kpini gbaa mʊ, an tɔwɛ
kanyaasɪn asɪn an sa bamʊ nɪɪ ba
tɛɛ dan kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ mʊ, man
gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ kanyaasɪn,
abɛɛ kɪmʊ alʊnpʊ kanyaasɪn mʊ nɪɪ
bamʊ ɔlʊn mʊ ii biti ɪ ba fʊʊ ɔkaa
mʊ.
7 Amaa kanyaasɪn asɪn mʊ nɪɪ
an tɔwɛ fanɛ falɛ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
kanyaasɪn baalasa, mʊ nɪɪ ɔ wʊla
ŋmina yɪla yɛ ee biti ɔ taa kanyaasɪn
maŋa bʊnyaa anɛ, pɔyɪ nɪɪ o piili
dulinyaa mʊ.
8 Nɪɪ dulinyaa nɪmʊ tɔ alʊnpʊ
mʊ tɔ ɔkʊ man taalɛ bɪɪ kanɪn
kanyaasɪn maŋa, nɪɪ ba daa bɪɪ
nɪn, naafɔɔ ba man dɪn da Ɔnyɪrɪpɛ
bʊnyaa wuya mʊ oyu laasa sʊ.
9 Amaa i du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ
tɔ mʊ yɛ,
"Kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔkʊ ansi ɪ man pɪɪ wu,
nɪɪ asʊ ɪ man pɪɪ nu,
nɪɪ ɔkʊ man pɪɪ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ mʊ,
ɪ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ lɔŋɔ yɪla
sa bamʊ nɪɪ bee biti mʊ mʊ."
10 Amaa Ɪbwaarɛ bɔla mʊ Kayaayu
sʊ lɛɛ mʊ kanyaasɪn baalasa mʊ
kaapʊ anɛ. Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪɪ
mɛɛgɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ ɛɛ kɪɪ,
halɪɪ Ɪbwaarɛ asɪn mʊ nɪɪ ɪ gyɛ mʊ
ɔtɔ tɔ asɪn nɪɪ ɪ baala mʊ gbaa.
11 Ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɪɪ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ
ɔkʊ ɪɪ fɛ, amɔɔ mʊ gbaa-gbaa mʊ.
Kanɪn maŋa nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ bɪɪ
Ɪbwaarɛ nfɛɛrɛ, amɔɔ mʊ gbaa-gbaa
mʊ Kayaayu mʊ nkʊn.
12 Man gyɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ
kayaayu nɪɪ Ɪbwaarɛ taa sa anɛ,
amaa Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ
asɛ mʊ, nɪɪ an nyɛ, kɛ a taalɛ nu atɔ
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa kɛɛ anɛ mʊ kasɛ.
13 Ɪmʊ sʊ man gyɛ nyɪmɪsa
kanyaasɪn asɪn kaapʊsa nɪɪ an sʊ
an tɔwɛ fanɛ. Amaa ɪ gyɛ asɪn
mʊ nɪɪ Kayaayu mʊ kaapʊ anɛ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ an lɛɛ Kayaayu tɔ asɪn
mʊ kasɛ an kaapʊ bamʊ nɪɪ ba sʊ
Kayaayu mʊ.
14 Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man
sʊ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ, mɛɛ yɛ ɔ
taalɛ kɔɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ
Kayaayu mʊ asɛ mʊ kyula. Asɪn
mʊ ɪ gyɛ amelensi-sɪn sa ɔsa mʊ, ɔ
mɛɛ yɛ ɔ taalɛ nu ɪmʊ kasɛ, lɪɪ fɛɛ
Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ nkʊn ɪɪ yɛgɛ
nɪɪ asa bee nu ɪmʊ kasɛ.
15 Nɪɪ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ sʊ Ɪbwaarɛ
Kayaayu mʊ bɪrɛ, ɛɛ taalɛ mɛɛgɛ
kʊtɔ kʊmaa tɔ wu ɪmʊ tɔ, amaa
mʊ gbaa-gbaa mʊ lɛɛ bɪrɛ, ɔkʊ mɛɛ
taalɛ mɛɛgɛ ɪmʊ tɔ wu sɛhn.
16 I du nɪn fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba
kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
mʊ yɛ,
"Anɪmʊ ɪ taalɛ bɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ
nfɛɛrɛ?
Nɪɪ anɪmʊ ɪ taalɛ tɔwɛ waa
mʊ?"
Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ an fɛ nfɛɛrɛ
kanan mʊ nɪɪ Krisito ɪɪ fɛ mʊ.

3

Krisito ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ o buu

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
man taalɛ tɔwɛ fanɛ asɛ fɛɛ bamʊ
nɪɪ ba sʊ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ.
Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ bamʊ nɪɪ
bamʊ nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa atɔ sʊ,
abɛɛ bamʊ nɪɪ ba man pɪɪta dan
Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
2 Kanɪn sʊ man gyɛ agyitɔ budusa
nɪɪ n taa sa fanɛ, amaa kɪnyapʊ-kyu
nɪɪ n taa sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ kanɪn saŋa
maŋa mʊ, fan man pɪɪta dan fʊʊ
agyitɔ maŋa kigyii, nɪɪ halɪɪ ba lɪɪ
ndaga gbaa mʊ fan man pɪɪta fʊʊ
ɪmʊ kigyii.
3 Lɪɪ fɛɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ san ɪ gyan
dulinyaa atɔ sʊ. Kayɪɪ-basa kɪ maa
bʊ fanɛ tɔ, nɪɪ fɛn kɔ yɛ abaa mʊ, ɪɪ
mɛɛ kaapʊ nɪn fɛɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ san
ɪ gyan dulinyaa atɔ sʊ abɛɛ? Ɪnɪmʊ
ɪɪ kaapʊ nɪn fɛɛ fɛn san fɛn waa fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ dulinyaa asa bɛɛ waa
mʊ.
4 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ ɪɪ tɔwɛ yɛ, "N
buu Pɔɔlɪ." Nɪɪ ɔkʊ mɔɔ ɪɪ tɔwɛ
yɛ, "N buu Apolosi nɪn." Ɪnɪmʊ ɪ
mɛɛ kaapʊ nɪn fɛɛ fɛn san fen du
fɛɛ dulinyaa asa nɪn abɛɛ?
5 Ɪnɪmʊ kpini mʊ, anɪmʊ ɪ gyɛ
Apolosi? Nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ ɪ gyɛ anɪmʊ?
An gyɛ Ɪbwaarɛ ayaafɔlɛ nɪn, nɪɪ

fan bɔla anɛ sʋ ba kɔɔlɛ Yesu gyii. Anɛ ɔkʋmaa nımʋ waa mu kusun fɛɛ kanan mʋ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu taa sa mʋ yɛ ɔ waa mʋ.

6 Mɛ i duu, nıı Apolosi mɔɔ ı wʋrıgɛ sʋ nkyu, amaa Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı kı kɔyı dan.

7 Ɩmʋ sʋ ɔmʋ nıı ee duu, yɛ ɔmʋ nıı ɛɛ wʋrıgɛ sʋ nkyu mʋ, bamʋ asın man tiri, amaa Ɩbwaarɛ asın i tiri, lıı fɛɛ mʋ ıı yɛgɛ nıı atɔ duusa mʋ ıı dan.

8 Ɔsa mʋ nıı ee duu yɛ ɔmʋ nıı ɛɛ wʋrıgɛ sʋ nkyu mʋ kpini bɛɛ waa kusun kʋlʋn nın. Nıı bamʋ ɔkʋmaa nımʋ ii biti ɔ nyɛ mʋ kʋkɔka, lıı kanan mʋ nıı ɔ waa mu kusun mʋ sʋ.

9 Lıı fɛɛ anɛ kpini an bʋga nın an waa Ɩbwaarɛ kusun. Nıı fen du nın fɛɛ Ɩbwaarɛ kʋdɔɔ, nıı fɛn bıla fen du fɛɛ Ɩbwaarɛ obu.

10 Lıı Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ nıı ɔ taa bwaala mɛ sʋ mʋ, n du nın fɛɛ ɔpɔyıpʋ onyipu mʋ nıı o yii obu kasɛ, nıı ɔkʋ ıı pɔyı ɛɛ gyaga kımʋ sʋ. Amaa ɔkʋmaa ɔ baa ɔ da sʋ kanan mʋ nıı ɛɛ pɔyı ɛɛ gyaga sʋ.

11 Lıı fɛɛ ɔkʋ mɛɛ bıla taalɛ yii ɔpɔrɛ gyankpaasa, tii kımʋ nıı Ɩbwaarɛ wʋla yii mʋ sʋ, nıı kımʋ ı gyɛ Yesu Krisito.

12 Akʋ bee biti ba taa suwa, abɛɛ gbiti abɛɛ abuu mʋ nıı ı sʋ ɔgyalın abɛɛ iyu abɛɛ afitiri abɛɛ afatɛɛ pɔyı gyaga ɔpɔrɛ gyankpaasa mʋ sʋ.

13 Ɔkʋmaa nımʋ kusun mʋ nıı o sun sa Ɩbwaarɛ mʋ, ii biti ı lıı ifuli. Lıı fɛɛ Krisito kakɛ lala mʋ nıı ee biti o bwii ba mʋ, ii biti ı lɛɛ ɔkʋmaa nımʋ kusun kudubi kaapʋ. Fʋlɔn ii biti ɔ ba lɛɛ ɔkʋmaa nımʋ kusun kaapʋ, kɛ ı kaala kusun mʋ nıı ɔkʋmaa nımʋ waa sa Ɩbwaarɛ mʋ, ɔ dan kıı.

14 Nıı fʋlɔn mʋ man kan taalɛ nyita ɔkʋ kapɔyı mʋ nıı ɔ pɔyı gyaga sʋ mʋ, mʋ ii biti ɔ nyɛ kʋkɔka.

15 Amaa ɔkʋmaa mʋ nıı fʋlɔn mʋ dɛɛ mu kusun mʋ bırɛ, o sun fɔyı nımʋ. Nıı mʋ gbaa-gbaa mʋ bırɛ ee biti ɔ nyɛ kamɔlıgɛ, amaa ii biti ı baa i du nın fɛɛ maa sılɛ lıı fʋlɔn tɔ.

16 Abɛɛ fan man nyi yɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ı gyɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ tɛ fanɛ tɔ abɛɛ?

17 Ɩmʋ sʋ nıı ɔkʋ kan nyita Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ, Ɩbwaarɛ gbaa ii biti o nyita mʋ, lıı fɛɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ, kı gyɛ kyırɛkyırɛ nın, nıı fanɛ ı gyɛ kanın Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ maŋa.

18 Ɔkʋ ı gyɛ ɔkʋ ɔ man pına mʋ n-yıı. Nıı fanɛ tɔ ɔkʋ kan ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ ɔnyaasınpʋ dulinyaa asa ansi sʋ mʋ, ı dagaa maa waa mʋ n-yıı fɛɛ omelensipu, kɛ ɔ nyɛ biliŋi ɔnyaasınpʋ gbaa-gbaa.

19 Lıı fɛɛ dulinyaa nımʋ tɔ kanyaasın gyɛ amelensi-sın Ɩbwaarɛ asɛ. I du nın fɛɛ kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ, “Anyaasınpʋ mʋ, bamʋ kanyaasın awaasa mʋ tɔ nıı Ɩbwaarɛ sʋ ɛɛ kıtaa bamʋ.”

20 Nıı ba bıla kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ ntın kʋ yɛ, “Ɔnyırıpɛ nyi fɛɛ anyaasınpʋ mʋ nfɛɛrɛ ı maa gyɛ kıyan.”

21 Ɩmʋ sʋ ɔkʋ ı gyɛ ɔkʋ, ɔ man taa mʋ n-yıı tʋʋ nyımısa sʋ kɛ ɔ kaapʋ mʋ n-yıı, lıı fɛɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ gyɛ fanɛ lɛɛ nın.

22 Nıı mɛ Pɔɔlı nın-oo, abɛɛ Apolosi nın-oo, abɛɛ Pita nın-oo, abɛɛ dulinyaa nımʋ nın-oo, abɛɛ nkpa nın-oo, abɛɛ lewu nın-oo, abɛɛ nbıınbıı nın-oo, abɛɛ ɔkɛ asın nın-oo, ımʋ kpini ı gyɛ fanɛ lɛɛ nın

23 Nıı fanɛ gbaa fanɛ fan gyɛ Krisito lɛɛ nın, nıı Krisito mɔɔ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ.

4

Krisito asunpu mʋ kusun sunsa

1 Kanın sʋ ı dagaa fan maa kıı anɛ fɛɛ an gyɛ Krisito ayaafɔlɛ, nıı Ɩbwaarɛ taa mʋ kesintin asın baalasa mʋ waa anɛ abaa tɔ yɛ a lɛɛ ımʋ kaapʋ.

2 Nıı kʋtɔ mʋ nıı kı dagaa sa ɔmʋ nıı ba taa asın waa mʋ abaa mʋ ı gyɛ fɛɛ, o buu mʋ-nyırıpɛ mʋ asın mʋ sʋ.

3 Amaa mɛɛmɛ asɛ bɪrɛ, nɪɪ fanɛ
abɛɛ asɪn ogyipu kʊ gyii mɛ asɪn mʊ,
ɪ man tiri mɛ, mɛ gbaa-gbaa n mee
gyii mɛ n-yɪɪ sʊ asɪn.
4 Mɛ nfɛɛrɛ tɔ mʊ, n man wu asɪn
pwɪɪsa kʊ mɛ n-yɪɪ sʊ, amaa ɪ mɛɛ
kaapʊ fɛɛ n gyii asʊ. Amɔɔ Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ nkʊn ɪ gyɛ mɛ asɪn ogyipu.
5 Ɪmʊ sʊ fan man kan gyii ɔkʊ
asɪn, bun mʊ kʊpwɛ, pɔyɪ kɛ kakɛ
mʊ ɔ fʊʊ. Fan gyoo Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɔ
ba pɔyɪ. Ee biti ɔ ba lɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ
kɪ baala kitentenbiri tɔ mʊ ba fɪtɪla
tɔ, kɛ ɔ lɛɛ asa nkɔlɔ tɔ asɪn baalasa
ifuli. Kanɪn saŋa maŋa nɪɪ ɔkʊmaa
ii biti ɔ nyɛ kɪyɪn mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ
lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ.

6 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lɪɪ
fanɛ sʊ nɪɪ n taa n maa Apolosi waa
sɪnkaala sa fanɛ, kɛ fan bɪɪla asɪn
tɔwɛsa mʊ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ, “Fan man
waa asɪn mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ yɪla mʊ
kyʊn sʊ.” Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ, fan man
kaapʊ fanɛ n-yɪɪ naa yɪlɛ ɔkʊ kamaa
kɛ fan kina ɔkʊ.
7 Mɪnɛ nɪɪ fan sʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ
fan kyɔ asansa? Mɪnɛ nɪɪ fan sʊ nɪɪ
ɪ man gyɛ Ɪbwaarɛ ɪ sa fanɛ? Nɪɪ ɪ
kan ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ ɪ sa fanɛ ɪmʊ mʊ,
mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ fɛn kaapʊ fanɛ
n-yɪɪ, fɛɛ man gyɛ Ɪbwaarɛ ɪ sa fanɛ?

8 Fan tɛɛ nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ
fen biti nɪn abɛɛ? Fan tɛɛ ba waa
afulee wuya ana nɪn abɛɛ? Fan tɛɛ
ba biliŋi awura yɛgɛ a man gyɛ nɪn
abɛɛ? Nɪɪ fan daa fan gyɛ awura
kesintin tɔ mʊ, naafɔɔ ɪ bʊrɔn gaa
kɛ anaa fanɛ a ba bʊga gyii kuwura.
9 Mɛ asɛ mʊ, i du nɪn fɛɛ Ɪbwaarɛ
maa taa anɛ mʊ nɪɪ an gyɛ Yesu
asunpu mʊ, waa asii-amaapʊ fɛɛ
bamʊ nɪɪ ba bun bamʊ kʊpwɛ, nɪɪ
bee biti ba naa mɔɔ bamʊ asa nsana
mʊ. Nɪɪ i du fɛɛ an biliŋi sɪnkɪɪ
sa kasɛ sʊ asa yɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ yɛ
dulinyaa kpini.
10 Krisito sʊ an gyɛ amelensipu,
amaa fanɛɛ fanɛ fan gyɛ anyaasɪnpʊ
lɪɪ Krisito sʊ. Anɛɛnɛ bɪrɛ a man
bʊlʊn, amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ fan
bʊlʊn. Asa bɛɛ sa fanɛ bɛɛrɛɛ, nɪɪ
anɛɛnɛ bɪrɛ ba man taa anɛ tɪɪ sɛhn.

11 Taa ba fʊʊ ndaga mʊ, an
naa akʊn yɛ bʊlɪfɔ, nɪɪ an bun
akyiibi, nɪɪ an nyɛ kɪdayɛ libi-libi,
nɪɪ an man sʊ anɛ gbaa-gbaa
kewu-kyɪnasa.
12 Anɛ gbaa-gbaa anɛ abaa nɪɪ an
sʊ an sun kusun. Nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ
anɛ nnɔ mʊ, an waa mʊ kusee.
Nɪɪ ba kan nyanla anɛ mʊ, an nyɛ
kenyiita an yɪlɛ tɔ.
13 Nɪɪ ba maa saalɛ anɛ mʊ,
an nyɛ kenyiita an lɛɛ bamʊ kɔnɔ
danbɪrasa. An biliŋi dulinyaa kpini
akpaa nɪɪ asa bɛɛ kɪɪ anɛ fɛɛ
kɪgyaakpa ba lɪɪ ndaga.

14 N man kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ n
gyila fanɛ ipeeli. Amaa fan maa gyɛ
mɛ nbii bitisa sʊ mʊ, nɪɪ n da fanɛ
amu tɔ.
15 Halɪɪ nɪɪ fan kan fan sʊ asa
fɛɛ ngbɪn kudu nɪɪ bɛɛ kaapʊ fanɛ
Krisito asɪn mʊ gbaa mʊ, fanɛ-sɛ
ana ba man gyɛ adamantɛ. Lɪɪ fɛɛ,
lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ n ba biliŋi
fanɛ-sɛ, lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ n
tɔwɛ sa fanɛ mʊ sʊ.
16 Ɪmʊ sʊ n kʊlɛ fanɛ nɪn yɛ fan
kasɛ mɛ tɔ.
17 Lɪɪ falɛ sʊ nɪɪ n sun Timoti fanɛ
asɛ. Nɪɪ mʊ ɪ gyɛ mi-bii mʊ nɪɪ n
biti mʊ asɪn gaa, nɪɪ ɔ gyɛ kesintin
ogyipu Ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔ. Nɪɪ mʊ ii biti
o be nyiŋi fanɛ mɛ ɪkpa mʊ nɪɪ n
taa n buu Krisito Yesu, nɪɪ ɪmaa ɪmʊ
nɪɪ n kaapʊ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ katɪn
kʊmaa nɪmʊ mʊ, ɪ waa kʊkʊlʊn.

18 Fanɛ akʊ fɛn kʊsaa fanɛ n-yɪɪ
fɛn fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, akʊtɔ n mɛɛ bɪla
yɛ n ba bɔɔ fanɛ sʊ.
19 Amaa nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ kan kyula
bɪrɛ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n biti n ba
fanɛ asɛ kɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ n ba
wu ɔlʊn mʊ nɪɪ bamʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ
bamʊ n-yɪɪ mʊ ba sʊ, man gyɛ bamʊ
ntɔwɛ nkʊn.
20 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gyii mʊ
man gyɛ asɪn kɪtɔwɛ, amaa kɪ gyɛ
Ɪbwaarɛ ɔlʊn mʊ tɔ atɔ waasa nɪn.
21 Kɪmɔmɔ nɪɪ fen biti n taa
ba fanɛ asɛ? Fen biti fɛɛ n taa
kʊkyʊkyʊʊ nɪn n ba, abɛɛ n taa
kebiti yɛ keyuula ba fanɛ asɛ?

5

Fan gya ɔkyıı bitipu mʋ lıı kʋbʋ mʋ tɔ

1 Kesintin tɔ, n nu asın lıı fanɛ
sʋ fɛɛ, kakyıı abɛɛ kanyın biti
agyaga-sın kıbansa ı maa bʋ fanɛ
tɔ. Nıı halıı bamʋ nıı be mee sun
Ɩbwaarɛ gbaa, ba mɛɛ waa kanın
agyaga-sın maŋa. Ɩmʋ ı gyɛ yɛ fanɛ
tɔ ɔkʋ ıı dɛ yɛ mʋ-sɛ mʋ-ka.
2 Mınɛ sʋ nıı ınımʋ ı bʋ fanɛ tɔ,
nıı fɛn kʋsaa fanɛ n-yıı? Ɩ dagaa fan
maa bɔɔta tɔ, kɛ fan lɛɛ ɔnyın mʋ
nıı o sun falɛ kusun mʋ lıı fanɛ kʋbʋ
mʋ tɔ.
3 Halıı n maa man bʋ fanɛ asɛ
kayıı-wʋlɛ tɔ gbaa mʋ, n bʋ fanɛ
asɛ kayaayu tɔ. Nıı n tɛɛ wʋla bun
ɔnyın maŋa kʋpwɛ fɛɛ n maa bʋ
fanɛ asɛ tʋtɔ mʋ.
4 Nıı fan kan gyaŋɛ Ɔnyırıpɛ Yesu
Krisito kıtıı tɔ, nıı n bʋ fanɛ asɛ
kayaayu tɔ, nıı anɛ-Nyırıpɛ Yesu
Krisito ɔlʋn mʋ bʋ fanɛ asɛ mʋ,
5 fan lɛɛ falɛ ɔnyın nımʋ lıı fanɛ
asɛ sa Sıtaanɛ, o nyita mu alibi
kayıı-wʋlɛ mʋ, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ mɔlıgɛ
mʋ kala kakɛ mʋ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu
ii biti ɔ ba mʋ.
6 Fanɛ n-yıı kıkaapʋ kı man
bʋrɔn. Fan man nyi fɛɛ kıfɛ tinsa
pii ıı yɛgɛ nıı bodobodo ii tin?
7 Fan lɛɛ kıfɛ tinsa mʋ nıı kı gyɛ
alibi mʋ lıı fanɛ tɔ, yɛgɛ fan man
sʋ ineesi ıkʋ. Kɛ fan baa fan du fɛɛ
bodobodo pʋpwɛ mʋ nıı kı man sʋ
kıfɛ tinsa, fɛɛ kanan mʋ nıı n nyi fan
maa du mʋ. Lıı fɛɛ Yesu Krisito mʋ
nıı ɔ gyɛ Kanyaŋɛ nbunɔ kabʋlʋpʋ
mʋ, Ɩbwaarɛ tɛɛ taa mʋ waa kɔlɔŋɔ
sa anɛ.
8 Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ a gyii Kanyaŋɛ
nbunɔ kesu kɔnɔ, kɛ a lɛɛ alibi
yɛ kumu tɔ ɔlʋn mʋ nıı i du fɛɛ
bodobodo mʋ nıı kı sʋ kıfɛ tinsa
dıdaa mʋ. Amaa fan yɛgɛ i gyii
Kesu kɔnɔ mʋ, fɛɛ asa mʋ nıı ba
sʋ kıdanbırasa yɛ kesintin mʋ fɛɛ
bodobodo mʋ nıı kı man sʋ kıfɛ
tinsa mʋ.
9 N wʋla kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ sa fanɛ yɛ,
fan man taa fanɛ n-yıı bʋga asa mʋ
nıı ba bʋ kakyıı abɛɛ kanyın biti
kıgyagaa mʋ tɔ.
10 N maa tɔwɛ kanın mʋ, man
gyɛ bamʋ nıı be mee sun Ɩbwaarɛ,
nıı bɛɛ waa kakyıı abɛɛ kanyın
biti kıgyagaa, yɛ onsi-payı libi abɛɛ
bamʋ nıı bee yuuri abɛɛ bamʋ nıı
bɛɛ sun ıdakpa, nıı n dıyɛ. Naafɔɔ
nıı ı gyɛ yɛ fan man taa fanɛ n-yıı
bʋga yɛ kanın asa maŋa bırɛ, amɔɔ
fan lıı dulinyaa tɔ kpini-kpini.
11 Amaa kʋtɔ mʋ nıı n kyʋrɔɔ n
sa fanɛ mʋ ı gyɛ yɛ, fan man taa
fanɛ n-yıı bʋga yɛ ɔkʋmaa mʋ nıı
ɛɛ tıı mʋ n-yıı yɛ Krisito obuupu,
yɛgɛ ɔ gyɛ akyıı abɛɛ anyın bitipu,
yɛ onsi-payı libi wuya, abɛɛ ɔdakpa
osunpu, abɛɛ asa atıı onyitapu, abɛɛ
ɔtabʋʋpʋ, abɛɛ oyu. Fan naa ɔsa
maŋa fan man bʋga gyii gbaa.
12 Ɩ man gyɛ mi kusun fɛɛ n gyii
bamʋ nıı ba man bʋ Krisito kʋbʋ
mʋ tɔ asın, amaa bamʋ nıı ba bʋ
Krisito kʋbʋ mʋ tɔ mʋ, ı dagaa n
maa gyii bamʋ asın.
13 Ɩbwaarɛ ii biti o gyii bamʋ nıı
ba man tii Krisito kʋbʋ mʋ sʋ asın.
Amaa fɛɛ kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ
waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ mʋ, “Fan
gya alibi ɔwaapʋ lıı fanɛ tɔ.”

6

Akɔɔlɛ-gyipu fan man kan samaa abaa

1 Nıı fanɛ tɔ ɔkʋ maa mʋ bırısa,
Krisito obuupu ba kan nyɛ asın mʋ,
mınɛ ı waa sʋ nıı ee kpee naa samaa
mʋ asın agyipu mʋ nıı ba man nyi
Ɩbwaarɛ mʋ asɛ, nıı ɔ man taa mʋ
kpee Krisito abuupu mʋ asɛ kɛ ba
lɔŋɔ bamʋ?
2 Fan man nyi yɛ anɛ, Ɩbwaarɛ asa
ii biti a talɛ dulinyaa abi? Nıı ı gyɛ
fɛɛ anɛ ii biti a talɛ dulinyaa abi asın
bırɛ, mınɛ ı waa sʋ nıı fɛn mɛɛ taalɛ
lɔŋɔ fanɛ nsana tɔ asın wuribi?
3 Fan man nyi fɛɛ anɛ, nıı Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ yɛgɛ a talɛ mʋ nbɔɔ mʋ? Ɩmʋ
sʋ mınɛ ı waa nıı fɛn mɛɛ taalɛ lɔŋɔ
abaa ndaga kakyına nımʋ tɔ asın?
4 Ɩmʋ sʋ nıı fan kan fan sʋ falɛ
asın fanɛ nsana mʋ, mınɛ ı waa nıı
fan sʋ fen kpiya asın agyipu mʋ nıı

Krisito kʋbʋ mʋ ba man sʋ bɛɛrɛɛ
sa bamʋ mʋ, yɛ ba gyii fanɛ asɪn?
5 Ɪ man sʋ fanɛ ipeeli? Amɔɔ fan
man sʋ ɔnyaasɪnpʋ kʋlʋn fanɛ tɔ,
mʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ lɔŋɔ fanɛ wʋlɛ-wʋlɛ
nsana?
6 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, Krisito
obuupu ɪɪ taa mʋ bɪrɪsa Krisito
obuupu asɪn ee kpee ɛɛ sa bamʋ nɪɪ
ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʋ asɛ.
7 Fan maa nyɛ asɪn nɪɪ fɛn samaa
abaa mʋ, ɪ kaapʋ nɪn fɛɛ fan tɛɛ
wʋla gyii tɪyɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ
nɪn. Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ odunwura mʋ
mee kyula yɛ mʋ asɪn ɪ man bʋrɔn?
Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɔ mɛɛ yɛgɛ kɛ ba sisii
mʋ?
8 Amaa fanɛ wʋlɛ-wʋlɛ Krisito abi
fen siisi abaa, nɪɪ fɛn waa fanɛ
bɪrɪsa ana kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ man
bʋrɔn.
9 Fan man nyi yɛ alibi awaapʋ
mʋ, ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ? Fan man yɛgɛ
ɔkʋ ɔ pɪna fanɛ. Lɪɪ fɛɛ asa mʋ
nɪɪ bɛɛ waa kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti
kɪgyagaa, yɛ ɪdakpa asunpu, abɛɛ
bamʋ nɪɪ bɛɛ lɪɪ bamʋ-kuli ana abɛɛ
bamʋ-ka ana kamaa, yɛ anyɪn mʋ
nɪɪ bɛɛ dɛ yɛ bamʋ bɪrɪsa ana anyɪn,
10 yɛ ayuu, yɛ onsi-payɪ libi wuya
ana, yɛ atabʋʋpʋ, yɛ bamʋ nɪɪ bee
nyita asa atɪɪ, yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ pɪna
asa bee gyii mʋ, falɛ asa anɪmʋ
ɔkʋ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Ɩbwaarɛ
kuwura-gyii mʋ tɔ.
11 Falɛ nɪɪ fanɛ akʋ fan kyɪna
fan du, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ Ɩbwaarɛ
fwɪɪ fanɛ alibi, nɪɪ ɔ lɔŋɔ fanɛ
yɪla sa mʋ n-yɪɪ, nɪɪ ɔ kɔɔlɛ fanɛ
kyula yɛ fanɛ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ
lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito yɛ anɛ
Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ sʋ.

Krisito abi kayɪɪ-wʋlɛ ɪ gyɛ Kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ.

12 Fanɛ tɔ ɔkʋ ɪ tɔwɛ yɛ, “N sʋ
ɔkpa fɛɛ n waa kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ.”
Ɩ gyɛ kesintin, amaa man gyɛ ɪmʋ
kpini ɪ bʋrɔn sa mʋ. Ngbaa mɛ n
taalɛ tɔwɛ yɛ, n sʋ ɔkpa fɛɛ n waa
kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ, amaa n mɛɛ yɛ n
waa mɛ n-yɪɪ kɪnyɛ sa kʋtɔ kʋ.
13 Fanɛ tɔ ɔkʋ ɪ tɔwɛ yɛ, “Agyitɔ
ɪ bʋ tɔ sa ɔtɔ, nɪɪ ɔtɔ gbaa bʋ tɔ
sa agyitɔ.” Ɩ gyɛ kesintin, amaa
Ɩbwaarɛ ii biti o nyita ɪmʋ kpini.
Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʋlɛ kɪ man bʋ tɔ
sa kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa,
amaa kɪ gyɛ sa Ɔnyɪrɪpɛ nɪn, nɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ mɔɔ bʋ tɔ sa kayɪɪ-wʋlɛ.
14 Ɩbwaarɛ taa mʋ ɔlʋn kyiŋi Yesu
lɪɪ lewu tɔ, kanɪn nɪɪ ee biti o kyiŋi
anɛ gbaa anɛ lɪɪ lewu tɔ.
15 Fan man nyi yɛ fanɛ n-yɪɪ ɪ
gyɛ Yesu kayɪɪ-wʋlɛ abaafʋn mʋ
abɛɛ? Ɪmʋ sʋ ɪ dagaa fɛɛ n taa
mɛ n-yɪɪ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Krisito
kayɪɪ-wʋlɛ kɪbaafʋn mʋ naa dɛ yɛ
ɔbʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ abɛɛ? Afuloo! Ɩ
mɛɛ yɛ ɪ ba kanɪn.
16 Fan man nyi fɛɛ ɔkʋmaa mʋ
nɪɪ ɔ taa mʋ kayɪɪ-wʋlɛ naa bʋga
yɛ ɔbʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ mʋ, maa mʋ ba
biliŋi kayɪɪ-wʋlɛ kʋlʋn nɪn? Lɪɪ
fɛɛ ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʋ tɔ yɛ, “Bamʋ anyɔ ba biliŋi
kayɪɪ-wʋlɛ kʋlʋn nɪn.”
17 Amaa ɔmʋ nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ
bʋga yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʋ, maa mʋ ba
biliŋi kʋkʋlʋn nɪn kayaayu tɔ.
18 Ɪmʋ sʋ fan sɪlɛ lɪɪ kakyɪɪ abɛɛ
kanyɪn biti kɪgyagaa tɔ. Lɪɪ fɛɛ alibi
kʋmaa mʋ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ waa mʋ,
ɪ mɛɛ waa mʋ kayɪɪ-wʋlɛ ineesi,
amaa nyɪmɪsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ waa
kanyɪn abɛɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa
mʋ, ɔ waa mʋ gbaa-gbaa kayɪɪ-wʋlɛ
alibi nɪn.
19 Fan man nyi yɛ fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ
ɪ gyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ? Fan man nyi
yɛ Ɩbwaarɛ ɪ sa fanɛ Kayaayu maŋa,
nɪɪ ɔ tɛ fanɛ tɔ? Fan man tɛ fanɛ
kɪbaa sʋ,
20 lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ sɔɔ fanɛ ɔgyalɪn.
Ɪmʋ sʋ fan taa fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ waa
atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ sa Ɩbwaarɛ bʋnyaa.

7

Kekili asɪn

1 Nɪɪ lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ fan kyʋrɔɔ
ɔwʋlɛ bɪya mɛ mʋ sʋ mʋ, n biti n
lɛɛ ɪmʋ kɔnɔ. Ɩ bʋrɔn fɛɛ ɔnyɪn maa
kyɪna yɛgɛ ɔ man mata ɔkyɪɪ.

2 Amaa lıı kakyıı abɛɛ kanyın
biti kıgyagaa sʊ mʊ, ı dagaa ɔnyın
kʊmaa nımʊ maa nyɛ mʊ gbaa-gbaa
mʊ-ka, kɛ ɔkyıı kʊmaa gbaa ɔ nyɛ
mʊ gbaa-gbaa mu-kuli.
3 Ɔnyın kilipu o kyula maa mʊ-ka
ba bʊga ɔdɛkpa, kɛ ɔkyıı kilipu
gbaa o kyula maa mu-kuli ba bʊga
ɔdɛkpa.
4 Lıı fɛɛ ɔkyıı kilipu kayıı-wʊlɛ
man bıla kı gyɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ
nkʊn lɛɛ nın, amaa kı gyɛ mu-kuli
gbaa lɛɛ nın. Kanın maŋa nıı ɔnyın
kilipu gbaa kayıı-wʊlɛ man gyɛ mʊ
nkʊn lɛɛ, amaa kı gyɛ mʊ-ka gbaa
lɛɛ nın.
5 Ɪmʊ sʊ ɔnyın maa mʊ-ka ba
man kina abaa asɛ kıdɛ kınyın yɛ
kıkyıı. Amɔɔ fan tɔwɛ kyula abaa
yɛ fan mɛɛ yɛ fan dɛ yɛ abaa saŋa
gbɛrɛɛ, kɛ fan nyɛ-nyɛ saŋa sa kab-
waarɛ-kʊlɛ. Amaa ımʊ kamaa mʊ,
fan bwii bʊga dɛ kınyın yɛ kıkyıı,
saamʊ Sıtaanɛ mɛɛ nyɛ tʊʊ fanɛ tɔ
kıı, lıı fan maa mɛɛ taalɛ kıtaa fanɛ
n-yıı sʊ.
6 N maa tɔwɛ yɛ ɔkʊmaa ɔ
nyɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ-ka abɛɛ mʊ
gbaa-gbaa mu-kuli mʊ, man gyɛ yɛ
n nyan fanɛ nın, nıı ı man gyɛ nbara
nın yɛ ɔkʊmaa nımʊ o kili.
7 Naafɔɔ n biti fɛɛ ɔnyın kʊmaa
nımʊ ɔ baa o du fɛɛ kanan mʊ nıı
n du falɛ. Amaa nyımısa kʊmaa
nımʊ sʊ mʊ gbaa-gbaa kakɛɛ mʊ nıı
Ɪbwaarɛ taa sa mʊ, ɔnımʊ lɛɛ kwıı,
nıı ɔnımʊ lɛɛ gbaa kwıı.
8 Nbıınbıı lıı bamʊ nıı ba man
pııta kili yɛ akulapu-kyıı mʊ, n tɔwɛ
bamʊ fɛɛ ı bʊrɔn sa bamʊ fɛɛ ba
maa man kili fɛɛ kanan mʊ nıı n
man kili mʊ.
9 Amaa nıı ba mɛɛ yɛ ba kan
taalɛ kıtaa bamʊ n-yıı bırɛ, ı dagaa
ba maa kili. Lıı fɛɛ nıı ba kili
mʊ, ı bʊrɔn sa bamʊ ı kyɔ kakyıı
abɛɛ kanyın biti kayalaga kı maa bʊ
bamʊ tɔ.
10 Lıı bamʊ nıı ba kili mʊ mɔɔ,
n sa fanɛ kɔnɔ, nıı kanın kɔnɔsa
maŋa man lıı mɛ asɛ, ı lıı Ɔnyırıpɛ
Yesu Krisito asɛ nın. Ɪmʊ ı gyɛ yɛ
ɔkyıı kilipu ɔ man kina mu-kuli.
11 Amaa nıı ɔ kan kina mu-kuli
mʊ, ɔ man bıla kili, amɔɔ o bwii
kpee, kɛ maa mu-kuli ba naa lɔŋɔ
abaa. Nıı ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ ɔnyın
gbaa ɔ man kina mʊ-ka.
12 Nıı asansa mʊ mɔɔ mɛ
gbaa-gbaa mɛ ı tɔwɛ ınımʊ, man
gyɛ Ɔnyırıpɛ. Nıı fanɛ Krisito
abuupu ɔkʊ kan ɔ sʊ ɔkyıı mʊ nıı ɔ
man gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu, nıı ɔkyıı mʊ
kyula yɛ maa ɔnyın mʊ ba kyına
mʊ, ɔnyın mʊ ɔ man kina mʊ.
13 Nıı fanɛ Krisito obuupu ɔkyıı
kan ɔ sʊ ɔnyın mʊ nıı ɔ man gyɛ
ɔkɔɔlɛ-gyipu, nıı ɔnyın mʊ kyula yɛ
maa ɔkyıı mʊ ba kyına mʊ, ɔkyıı
mʊ ɔ man kina ɔnyın mʊ.
14 Lıı fɛɛ ɔkyıı mʊ maa gyɛ
ɔkɔɔlɛ-gyipu sʊ mʊ, Ɪbwaarɛ wu
fɛɛ ɔnyın mʊ nıı ɔ man gyɛ
ɔkɔɔlɛ-gyipu mʊ, n-yıı sʊ ı man bıla
ı sʊ ineesi. Kanın maŋa nıı ɔnyın
mʊ nıı ɔ gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu sʊ mʊ,
Ɪbwaarɛ wu fɛɛ ɔkyıı mʊ nıı ɔ man
gyɛ ɔkɔɔlɛ-gyipu mʊ, mʊ n-yıı sʊ ı
man bıla ı sʊ ineesi. Nıı man gyɛ
kanın mʊ bamʊ-bii ana bee biti ba
baa ba gyɛ ineesi nbii, amaa ı maa
ba falɛ sʊ mʊ Ɪbwaarɛ wu fɛɛ ba
man sʊ ineesi.
15 Amaa Krisito obuupu mʊ nıı
mʊ-ka abɛɛ mu-kuli mʊ nıı ɔ man
gyɛ Krisito obuupu, nıı ee biti fɛɛ o
kina mʊ bırɛ mʊ, ɔ yɛgɛ mʊ ɔ natɛ.
Nıı ı kan ba kanın mʊ, kekili nbara
ı man ŋmina mʊ, lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ tıı
anɛ nın yɛ a ba kyına kayıı yuuli tɔ.
16 Fʊ Krisito obuupu ɔkyıı, akʊtɔ
fʊ sʊ nıı fu-kuli ii biti ɔ bɔla nyɛ
kamɔlıgɛ? Nıı fʊ Krisito obuupu
ɔnyın, akʊtɔ fɛɛ fʊ sʊ nıı fʊ-ka ii biti
ɔ bɔla nyɛ kamɔlıgɛ?

Fan kyına kakyına mʊ nıı fan wʊla fan mʊ.

17 Ɔkʊmaa nımʊ ɔ kyaga sʊ kyına
kakyına mʊ nıı Ɔnyırıpɛ taa sa mʊ,
fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ wʊla o du pɔyı
nıı Ɪbwaarɛ tıı mʊ yɛ o be sun mʊ
mʊ. Inımʊ ı gyɛ kɔnɔsa mʊ nıı n
kaapʊ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ kpini
tɔ.
18 Nıı ɔnyın mʊ nıı ɔ tın mʊ oduu
pɔyı nıı Ɪbwaarɛ tıı mʊ mʊ, ɔ man

bun mʋ oduu kɪlɔpanɛ sʋ, nɪɪ ɔnyɪn
mʋ nɪɪ ɔ man kan tɪn oduu, nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɪɪ mʋ mʋ, ɔ man tɪn mʋ
oduu.
19 Fʋ tɪn oduu oo, fʋ man tɪn oduu
oo, man gyɛ ɪmʋ ɪ gyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ
ki tiri. Amaa kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri mʋ
ɪ gyɛ yɛ fan buu Ɪbwaarɛ nbara mʋ
sʋ.
20 Ɪmʋ sʋ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ baa o du
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla o du pɔyɪ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ mʋ yɛ o be sun mʋ
mʋ.
21 A taa fɛɛ nɪɪ fʋ kan fʋ gyɛ kɪnyɛ
pɔyɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ fʋ yɛ fʋ ba sun
mʋ mʋ man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fʋ. Amaa
nɪɪ fʋ nyɛ ɔkpa mʋ nɪɪ fʋ taa kɔɔlɛ
fʋ n-yɪɪ bɪrɛ, waa kanɪn.
22 Lɪɪ fɛɛ fanɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ
gyɛ kɪnyɛ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɪɪ mʋ, nɪɪ o
be bilinji Krisito obuupu mʋ, Krisito
ɪ yɛgɛ nɪɪ ɔ nyɛ mʋ n-yɪɪ. Nɪɪ ɔkpa
kʋlʋn maŋa sʋ, fanɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ
ɔ nyɛ mʋ n-yɪɪ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ tɪɪ mʋ
yɛ ɔ ba waa Krisito obuupu mʋ, gyɛ
Krisito kɪnyɛ.
23 Lɪɪ fɛɛ Krisito sɔɔ fanɛ kpini
ɔgyalɪn, ɪmʋ sʋ fan man gyɛ anyɛ
sa asa.
24 Mɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu,
kanan mʋ nɪɪ ɔkʋmaa nɪmʋ wʋla o
du pɔyɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ mʋ mʋ, ɔ
kyɪna kanɪn yɛ Ɪbwaarɛ.

Bamʋ nɪɪ ba man pɪɪta kili mʋ ba kyɪna kanɪn

25 Nbɪɪnbɪɪ bamʋ nɪɪ ba man pɪɪta
kili mʋ bɪrɛ, n man nyɛ nbara kʋ
lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu asɛ lɪɪ bamʋ sʋ.
Amaa mɛ Pɔɔlɪ gbaa-gbaa n tɔwɛ n
sa bamʋ lɪɪ mɛ nfɛɛrɛ tɔ, fɛɛ n maa
gyɛ ɔmʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ wu kʋwɛɛ sʋ
mʋ, fɛn taalɛ kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ asɪn
mʋ nɪɪ n tɔwɛ fanɛ falɛ, n mɛɛ pɪna
fanɛ nɪn.
26 Mɛ asɛ mʋ, ɪ bʋrɔn fɛɛ bamʋ nɪɪ
ba man pɪɪ kili mʋ, ba kyɪna kanɪn,
lɪɪ fɛɛ nbɪɪnbɪɪ kakyɪna kanɪmʋ tɔ
waa ɔlʋn.
27 Nɪɪ ɔnyɪn mʋ nɪɪ o tee kili mʋ,
ɔ man kina mʋ-ka. Amaa ɔnyɪn mʋ
nɪɪ ɔ man pɪɪta kili mʋ, ɔ man mata
ɔkyɪɪ.
28 Nɪɪ ɔnyɪn kan kili mʋ, ɔ man
waa alibi. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ man
pɪɪta kili nɪɪ ɔ kan kili mʋ, ɔ man
waa alibi. Amaa asa mʋ nɪɪ ba kili
mʋ, awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ bee biti be wu
kakyɪna kanɪmʋ tɔ mʋ, ɪmʋ nɪɪ n
mee biti fan maa wu.
29 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana
Krisito abuupu, kʋtɔ mʋ nɪɪ n kaapʋ
mʋ ɪ gyɛ yɛ, saŋa man bɪla ɔ kyɔ kɛ
dulinyaa kɪ ba laalaalʋwɛ, ɪmʋ sʋ lɪɪ
ndaga ɪɪ sʋ ii kpee mʋ, anyɪn mʋ nɪɪ
ba kili mʋ ba kyɪna fɛɛ anyɪn mʋ nɪɪ
ba man sʋ akyɪɪ.
30 Kanɪn maŋa nɪɪ bamʋ nɪɪ ba
bɔɔta tɔ mʋ, ba waa fɛɛ ɪ maa man
tiri bamʋ, nɪɪ bamʋ nɪɪ bamʋ ansi i
gyii mʋ mɔɔ, ba waa fɛɛ bamʋ ansi
ii mee gyii, nɪɪ bamʋ nɪɪ ba sɔɔ mʋ,
ba waa fɛɛ atɔ mʋ nɪɪ ba sɔɔ mʋ, ɪ
man gyɛ bamʋ lɛɛ.
31 Bamʋ nɪɪ ba taa dulinyaa atɔ
waasa bee sun kusun mʋ, ba waa fɛɛ
ɪ man tiri bamʋ. Lɪɪ fɛɛ kanan mʋ
nɪɪ dulinyaa du nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ mʋ,
kɪɪ kyʋn nɪmʋ.
32 N biti fɛɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ
nfɛɛrɛ kɪbansa tɔ. Nɪɪ ɔnyɪn mʋ
nɪɪ ɔ man sʋ ɔkyɪɪ mʋ, Ɔnyɪrɪpɛ mu
kusun i tiri mʋ, lɪɪ fɛɛ ɛɛ kpan mʋ
n-yɪɪ ɛɛ waa kusun kanan mʋ nɪɪ i
gyii Ɔnyɪrɪpɛ ansi.
33 Amaa ɔnyɪn kilipu bɪrɛ, mʋ
nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa asɪn sʋ nɪn,
kanan mʋ nɪɪ ee biti o gyii mʋ-ka
ansi.
34 Ɪmʋ sʋ nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ nɪɪ ɔ
sʋ. Nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ man kili mʋ
mɔɔ Ɔnyɪrɪpɛ mu kusun i tiri mʋ.
Lɪɪ fɛɛ ɪmʋ ɪ gyɛ fɛɛ ɔ taa mʋ n-yɪɪ
yɛ mʋ kala kpini sa Ɔnyɪrɪpɛ. Amaa
ɔkyɪɪ-kilipu bɪrɛ mʋ nfɛɛrɛ ɪ gyan
dulinyaa asɪn sʋ nɪn, yɛ kanan mʋ
nɪɪ ee biti ɔ waa kɛ o gyii mu-kuli
ansi.
35 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ kyɛ fanɛ tɔ
sʋ, nɪɪ n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ n man gyɛ
yɛ n nyan fanɛ nɪn. Amaa n biti fan
waa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa yɛgɛ
kɪ bʋrɔn, kɛ fan nyɛ taa fanɛ n-yɪɪ
kpini sa Ɔnyɪrɪpɛ mʋ naa lʋwɛ.
36 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ ɔnyɪn maa ɔkyɪɪ
ba ŋmina fɛɛ ba kili, nɪɪ ɔnyɪn mʋ
mɛɛ taalɛ kɪtaa mʋ n-yɪɪ mʋ, nɪɪ
ɔkyɪɪ mʋ mɔɔ dan fʋʋ kekili mʋ,

ɔnyɪn mʊ ɔ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dagaa, kɛ ba kili abaa. Ɪ man gyɛ alibi nɪn.
37 Amaa nɪɪ ɔnyɪn kan fɛ nfɛɛrɛ yɛ ɔ mɛɛ yɛ o kili, nɪɪ ɔ yɪlɛ sʊ kanɪn mʊ, ɔkʊ ɔ man nyan mʊ, nɪɪ ɔ taalɛ kɪtaa mʊ n-yɪɪ mʊ ɪ bʊrɔn.
38 Ɪmʊ sʊ ɔnyɪn mʊ nɪɪ o kili ɔkyɪɪ mʊ ɪ bʊrɔn, nɪɪ ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ man kili ɔkyɪɪ mɔɔ mʊ ɪ bʊrɔn gaa.
39 Ɔkyɪɪ kilipu mʊ nɪɪ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mʊ, ɔ mɛɛ taalɛ kina mu-kuli kɛ ɔ naa kili ɔnyɪn pʊpwɛ. Amaa nɪɪ mu-kuli mʊ wu bɪrɛ, ɔ sʊ ɔkpa ɔ taalɛ kili ɔnyɪn mʊ nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ kii biti, amaa ɔ baa ɔ gyɛ Krisito obuupu.
40 Mɛ asɛ mʊ, ɔkyɪɪ kyɪna mʊ nkʊn mʊ, ii biti ɪ waa ɔdan sa mʊ, ɪ kyɔ maa kili. Nɪɪ n kɔɔlɛ gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ kɪ tɛ mɛ tɔ.

8

Agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa

1 Nbɪɪnbɪɪ, taa lɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa mʊ, an nyi fɛɛ anɛ kpini an sʊ kinyi fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fɛn taalɛ fɛn tɔwɛ mʊ. Kinyi ɪɪ bɪya n-yɪɪ kɪkʊsaa, amaa kebiti kɪɪ kyɛ asa tɔ.
2 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ o nyi kʊtɔ kʊ mʊ, o mee nyi naa fʊʊ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɔ baa o nyi mʊ.
3 Amaa ɔmʊ nɪɪ ee biti Ɪbwaarɛ mʊ, mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ nyi.
4 Ɪmʊ sʊ lɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa mʊ kigyii mʊ, an nyi fɛɛ ɔdakpa kʊ man bʊ tɔ nɪɪ kɪ sʊ nkpa, nɪɪ an nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ kʊlʊn nkʊn ɪ bʊ tɔ.
5 Halɪɪ ɪdakpa mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ bamʊ yɛ anyɪɪrɪpɛ nɪɪ ba bʊ sʊsʊ abɛɛ kasɛ sʊ, nɪɪ ɪ gyɛ kesintin fɛɛ ɪdakpa yɛ anyɪɪrɪpɛ gaalaagaa ba bʊ tɔ gbaa mʊ,
6 anɛɛnɛ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ kʊlʊn nɪɪ an nyi maa bʊ tɔ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ Ɔsɛ mʊ nɪɪ ɔ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ an bʊ tɔ sa mʊ, nɪɪ Ɔnyɪɪrɪpɛ kʊlʊn ɪ bʊ tɔ, mʊ ɪ gyɛ Yesu Krisito mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla mʊ sʊ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ mʊ sʊ nɪɪ an bʊ tɔ.
7 Amaa man gyɛ ɔkʊmaa nɪmʊ i nyi falɛ asɪn nɪmʊ. Ɪdakpa asɪn mʊ ɪ wʊla dɪn akʊ, ɪmʊ sʊ ba lɪɪ ndaga nɪɪ ba kan gyii kanɪn agyitɔ mʊ, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ agyitɔ mʊ ɪ gyɛ ɪdakpa lɛɛ nɪn. Ba maa man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa sʊ mʊ, nɪɪ ba kan gyii mʊ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ ba waa bamʊ n-yɪɪ ineesi.
8 Amaa agyitɔ mɛɛ taalɛ kyɛ anɛ tɔ kɛ a nin tiri Ɪbwaarɛ. Nɪɪ a man kan gyii mʊ, a mɛɛ yɛ a pan sɛhn, nɪɪ an kan gyii mɔɔ mʊ, a mɛɛ yɛ a nyɛ sɛhn.
9 Amaa fan baa fan da sʊ lɪɪ ɔkpa mʊ nɪɪ fan nyɛ mʊ sʊ, kɛ bamʊ nɪɪ ba man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa mʊ, ba man tɪyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
10 Nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ ɔkʊ mʊ nɪɪ ɔ man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa, nɪɪ o wu fʊ mʊ nɪɪ fu nyi abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa, fʊ maa tɛ ɔdakpa tɔ fii gyii mʊ, ɪnɪmʊ ɪ mɛɛ yɛgɛ, kɛ ngbaa mʊ ɔ naa gyii agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɔdakpa mʊ abɛɛ?
11 Ɪmʊ sʊ fʊ bɪrɪsa mʊ nɪɪ Krisito wu sa mʊ, nɪɪ ɔ man pɪɪ bɪɪ abwaarɛsɪn mʊ tɔ gaa mʊ, ee biti o nyita lɪɪ fʊ kinyi gaa mʊ sʊ.
12 Nɪɪ fʊ kan waa fʊ bɪrɪsa alibi falɛ ɔkpa sʊ mʊ, fɪɪ yɛgɛ nɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ lɛɛ sʊ, nɪɪ fʊ waa Krisito alibi.
13 Ɪmʊ sʊ nɪɪ agyitɔ mʊ nɪɪ n gyii, ii biti ɪ yɛgɛ mɛ bɪrɪsa ɔ tɪyɛ alibi tɔ bɪrɛ, n mɛɛ bɪla yɛ n gyii kanɪn agyitɔ maŋa, kɛ n yɛgɛ ɔ lɪɪ tɪyɛ.

9

Ɪkpa mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa Krisito asunpu

1 N man bʊ mɛ n-yɪɪ nɪn abɛɛ? N man gyɛ Krisito osunpu nɪn abɛɛ? N man wu Yesu anɛ-Nyɪɪrɪpɛ nɪn abɛɛ? Man gyɛ fanɛ ɪ gyɛ kusun mʊ nɪɪ n waa sa Ɔnyɪɪrɪpɛ mʊ tɔnɔ?
2 Halɪɪ nɪɪ akʊ ba man kɪɪ mɛ fɛɛ n gyɛ Krisito osunpu gbaa mʊ, fanɛɛ fanɛ bɪrɛ n gyɛ Krisito osunpu sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ

kakyına Ɔnyırıpɛ mʊ tɔ mʊ, ımʊ ii duligi fɛɛ n gyɛ Krisito osunpu nın.

3 Falɛ asın nımʊ nıı n sʊ n lɛɛ bamʊ nıı bɛɛ tɔwɛ yɛ n man gyɛ Krisito osunpu mʊ kɔnɔ.
4 N maa Banabasi a man sʊ ɔkpa fɛɛ i gyii kɛ anuu lıı kusun mʊ nıı an sun mʊ sʊ abɛɛ?
5 A man sʊ ɔkpa fɛɛ a kili Krisito abuupu akyıı, kɛ a taa bamʊ buu anɛ n-yıı fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito asunpu akʊ, yɛ Ɔnyırıpɛ Yesu mu-supu ana yɛ Pita bɛɛ waa mʊ abɛɛ?
6 Abɛɛ anɛ nkʊn ı dagaa fɛɛ a taa anɛ abaa waa kusun biti anɛ agyitɔ-gyisa?

7 Ɔnaakɔpʊ mɔɔ ii sun kusun, nıı ɛɛ ka mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı kʊkɔ? Ɔdɔɔpʊ mɔɔ ı bʊ tɔ, nıı o mee gyii mʊ ndɔɔ tɔ agyitɔ? Atɔbwaayaa ɔkpapʊ mɔɔ ı bʊ tɔ, nıı o mee nuu mʊ atɔbwaaya mʊ kınyapʊ-kyu.
8 Man gyɛ nyımısa nfɛɛrɛ nıı n sʊ n tɔwɛ falɛ asın nımʊ, lıı fɛɛ ı bʊ Ɩbwaarɛ nbara mʊ tɔ gbaa.
9 Ba kyʊrɔɔ yıla Mosesi Nbara mʊ tɔ yɛ, “Man ŋmina naatɛ-nyınsa kɔnɔ, saŋa mʊ nıı ɛɛ waa agyitɔ tɔ kusun mʊ.” Amɔɔ fu nyi fɛɛ ınaatɛ-nyınsa asın nkʊn nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ falɛ?
10 Ɩbwaarɛ maa tɔwɛ kanın mʊ, man gyɛ anɛ nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa abɛɛ? Ɛɛhn! Kesintin, anɛ nıı ba kyʊrɔɔ ımʊ sa. Lıı fɛɛ ɔmʊ nıı ɛɛ baŋɛ ıfɔlɛ, yɛ ɔmʊ nıı ɛɛ tıŋɛ ayu mʊ, bamʊ kpini bɛɛ waa kanın yɛgɛ ba sʊ tamaa fɛɛ bɛɛ nyɛ bamʊ agyitɔ-gyisa lıı ımʊ tɔ.
11 Nıı an maa duu kayaayu tɔ atɔ duusa fanɛ tɔ mʊ, nıı a nyɛ kakyına nımʊ tɔ atɔ tirisa lıı fanɛ asɛ mʊ, ii kisi nın?
12 Nıı akʊ ba sʊ ɔkpa fɛɛ ba kɔɔlɛ falɛ atɔ tirisa lıı fanɛ asɛ mʊ, a man sʊ ɔkpa an kyɔ bamʊ?

Halıı a maa sʊ kanın ɔkpa gbaa mʊ, a man taa ımʊ waa sɛhn. Amaa an nyɛ kenyiita yılɛ tɔ, kɛ ı man nyɛ tii Asın danbırasa lıı Krisito sʊ mʊ kı yɛlıgɛ.

13 Fan man nyi fɛɛ bamʊ nıı bee sun kusun kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ mʊ, bɛɛ nyɛ bamʊ agyitɔ bɛɛ lıı tʊtɔ nın? Nıı fan man nyi fɛɛ bamʊ nıı bɛɛ lɛɛ saraga Ɩbwaarɛ kaswıı mʊ sʊ gbaa, bɛɛ nyɛ bamʊ lɛɛ lıı atɔ mʊ nıı ba taa ba lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ mʊ.
14 Kanın maŋa nıı Ɔnyırıpɛ Yesu sa kɔnɔ yıla yɛ, bamʊ nıı bɛɛ tɔwɛ asın danbırasa mʊ, bee biti ba nyɛ bamʊ agyitɔ gyisa lıı bamʊ asın danbırasa kıtɔwɛ mʊ tɔ.
15 Amaa n man taa falɛ ıkpa ınımʊ tɔ ɔkʊ waa kusun. Nıı n man kyʊrɔɔ ınımʊ nın kɛ ı yɛgɛ fan waa kanın atɔ sa mɛ. Nıı n kan wu gbaa mʊ, ı bɔ fɛɛ ɔkʊ ɔ maa yɛgɛ nıı kʊtɔ mʊ nıı kımʊ sʊ n kaapʊ mɛ n-yıı mʊ ı maa waa kıyan.
16 Nıı n kan tɔwɛ asın danbırasa mʊ, n man sʊ ɔkpa fɛɛ n kaapʊ mɛ n-yıı. Ɩ dan ı gyɛ nın fɛɛ, n tɔwɛ asın danbırasa mʊ. Ɩmʊ sʊ nıı n kan n man tɔwɛ asın danbırasa mʊ, mɛ laakʊ.
17 Nıı n kan n waa kusun mʊ mɛ kıpırɛ tɔ mʊ, n biti n nyɛ kʊkɔka lala. Nıı n man kan sun kusun mʊ lıı mɛ kıpırɛ tɔ bırɛ, n dan waa kusun mʊ nıı Ɩbwaarɛ taa sa mɛ yɛ n waa mʊ nın dee.
18 Nıı mınɛ ı gyɛ mɛ kʊkɔka? Ɩmʊ ı gyɛ fɛɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʊ yɛgɛ n man kɔɔlɛ ımʊ sɛhn, nıı n mɛɛ taa ıkpa mʊ nıı n sʊ lıı asın danbırasa kıtɔwɛ mʊ sʊ taa nyɛ mɛ atɔ tirisa.
19 N bʊ mɛ n-yıı nın, n man gyɛ ɔkʊ kınyɛ, amaa n waa mɛ n-yıı kınyɛ sa ɔkʊmaa nımʊ, kɛ n nyɛ-nyɛ asa kʊkyɔ ba be biliŋi Krisito lɛɛ.
20 Nıı n maa bʊ Gyiwu abi asɛ mʊ, n waa mɛ n-yıı nın fɛɛ Gyiwu obii, kɛ n nyɛ-nyɛ bamʊ ba be biliŋi Krisito lɛɛ. Nıı n maa bʊ bamʊ nıı ba bʊ Mosesi nbara mʊ kasɛ mʊ, yɛgɛ mɛɛ mɛ n man bʊ nbara mʊ kasɛ mʊ, n waa mɛ n-yıı nın fɛɛ kanan mʊ nıı ba du mʊ, kɛ n nyɛ-nyɛ bamʊ ba ba biliŋi Krisito lɛɛ.
21 Kanın ɔkpa kʊlʊn sʊ nıı n maa bʊ bamʊ nıı ba man bʊ Mosesi

nbara mʋ kasɛ mʋ, n waa mɛ n-yıı
fɛɛ ɔsa mʋ nıı ɔ man bʋ nbara mʋ
kasɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ bamʋ kɛ ba be
buu Krisito. Ɪnımʋ ı mɛɛ kaapʋ nın
fɛɛ n mee buu Ɩbwaarɛ nbara mʋ, n
buu Krisito nbara mʋ nın.
22 Nıı n maa bʋ bamʋ nıı ba man
pıı bıı abwaarɛsın mʋ tɔ gaa asɛ
mʋ, n waa mɛ n-yıı nın fɛɛ ngbaa
mɛ n man pıı bıı abwaarɛsın mʋ
tɔ gaa, kɛ n nyɛ-nyɛ bamʋ ba be
buu Krisito. N taa mɛ n-yıı waa
kʋtɔ kʋmaa nımʋ sa asa kpini, kɛ n
nyɛ-nyɛ ɔkpa kʋmaa nımʋ sʋ yɛgɛ
bamʋ akʋ ba nyɛ kamɔlıgɛ.
23 Asın danbırasa mʋ sʋ nıı n waa
ınımʋ kpini, kɛ n nyɛ-nyɛ kusee mʋ
nıı ı bʋ asın danbırasa mʋ tɔ mʋ.
24 Fan man nyi fɛɛ asılɛpʋ kʋkyɔ
bɛɛ waa kadandan abaa kısılɛ tɔ
mʋ, bamʋ tɔ ɔkʋlʋn ii biti o gyii sʋ
kɛ ɔ nyɛ kakɛɛ. Ɪmʋ sʋ fan payı ansi
sılɛ kanan mʋ nıı fan nyɛ gyii sʋ, kɛ
fan nyɛ ımʋ kakɛɛ.
25 Ɔsa kʋmaa mʋ nıı ɔ gyɛ kadan-
dan abaa ɔsılɛpʋ mʋ, ɛɛ payı mu
ansi ɛɛ kʋʋla mʋ n-yıı danbırasa.
Bamɛɛ bamʋ bırɛ, bɛɛ waa kanın
bee biti kakɛɛ mʋ nıı kii biti ki be
nyita. Amaa anɛɛnɛ bırɛ, an payı
ansi an sun an biti kakɛɛ mʋ nıı ki
mee nyita kpini-kpini.
26 Kanın sʋ n mɛɛ sılɛ fɛɛ ɔsa mʋ
nıı ɛɛ sılɛ kıyan, nıı n mɛɛ kɔ kolu
fɛɛ ɔmʋ nıı ɛɛ tʋʋ akɔtɔɔ afuu tɔ.
27 N nyan mɛ n-yıı, nıı n yɛgɛ nıı
kii nu mɛ asɛ, kɛ ı man naa ba fɛɛ,
nıı n kan tɔwɛ asın danbırasa sa asa
mʋ, kɛ mɛɛmɛ n pan kakɛɛ mʋ.

10

Fan man waa alibi mʋ nıı Ɩsırayı abi ba waa mʋ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
biti fɛɛ fan nyiŋi kʋtɔ mʋ nıı kı
kyına waa anɛ naana ana mʋ. Saŋa
mʋ nıı ba kʋsʋ lıı Egyipiti ba buu
Mosesi bee kpee mʋ, Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ
nıı kabwaarɛ-wʋlɛ kun bamʋ kpini,
nıı ɔpʋ baŋɛ tɔ kınyɔ nıı bamʋ kpini
ba natɛ kımʋ tɔ bʋlɛ lıı.
2 Lıı kabwaarɛ-wʋlɛ mʋ nıı ki kun
bamʋ yɛ ɔpʋ mʋ tɔ kınatɛ faa mʋ
sʋ mʋ, ba nyɛ Ɩbwaarɛ kekyugyee
biliŋi Mosesi abuupu.
3 Bamʋ kpini ba gyii agyitɔ mʋ nıı
ı lıı Ɩbwaarɛ asɛ mʋ.
4 Nıı bamʋ kpini ba nuu nkyu mʋ
nıı Ɩbwaarɛ yɛgɛ nıı ı lıı kıfʋlɛ tɔ
mʋ. Ba nuu lıı kıfʋlɛ mʋ nıı kımaa
bamʋ ba naa mʋ, nıı kanın kıfʋlɛ
maŋa ı gyɛ Krisito.
5 Amaa ımaa ımʋ kpini gbaa
mʋ, Ɩbwaarɛ ansi ı man gyii bamʋ
gaalaagaa sʋ, nıı ba wu-wu yaasɛ ba
dɛ ofuli mʋ sʋ.
6 Nbıınbıı asın nımʋ kpini ı waa
nın kaapʋ ı da anɛ amu tɔ, kɛ ı man
yɛgɛ anɛ nfɛɛrɛ ı gyaga alibi kıwaa
sʋ, fɛɛ kanan mʋ nıı adıdaapʋ mʋ
ba waa mʋ.
7 Fan man sun ıdakpa fɛɛ kanan
mʋ nıı bamʋ tɔ akʋ ba kyına waa
mʋ. Ba kyʋrɔɔ Asınkyan yılasa mʋ
tɔ lıı bamʋ sʋ yɛ, “Asa mʋ ba kyına
nıı ba gyii, nıı ba nuu, nıı ba kʋsʋ
yılɛ kyaa.”
8 A man waa kakyıı abɛɛ kanyın
biti kıgyagaa fɛɛ kanan mʋ nıı
bamʋ tɔ akʋ ba daa kyına waa mʋ,
nıı kakɛ kʋlʋn tɔ bamʋ asa ngbın
adʋnyɔ yɛ asa ba wu mʋ.
9 Fan man yɛgɛ a tʋʋ Ɔnyırıpɛ
Ɩbwaarɛ tɔ kıı, fɛɛ kanan mʋ nıı
bamʋ akʋ ba daa kyına waa mʋ, nıı
anansɛ ba be duŋi bamʋ mɔɔ mʋ.
10 Fan man kɔlıtɛ fɛɛ kanan mʋ
nıı bamʋ akʋ ba kyına kɔlıtɛ mʋ,
nıı Ɩbwaarɛ sun mʋ kabɔɔ mʋ nıı
ɛɛ mɔɔ asa, nıı ɔ ba mɔɔ bamʋ mʋ.
11 Asın nımʋ kpini i tu asa mʋ, nıı
ı gyɛ sınkaala sa asa. Ba kyʋrɔɔ ımʋ
yıla fɛɛ ı da anɛ amu tɔ. Lıı fɛɛ saŋa
mʋ nıı an bʋ dulinyaa tɔ falɛ mʋ, ii
kpee laalaalʋwɛ nımʋ.
12 Ɪmʋ sʋ ɔkʋmaa mʋ nıı o nyi yɛ
ɔ yılɛ mʋ ayaa sʋ kenken mʋ, ɔ baa
ɔ da sʋ kɛ ɔ man lıı tıyɛ.
13 Kʋtʋʋ tɔ kıı kʋ man ba fanɛ sʋ
yɛgɛ kı man pııta ba nyımısa sʋ.
Ɩbwaarɛ gyɛ kesintin wuya, nıı ɔ
mɛɛ yɛ ɔ yɛgɛ kʋtʋʋ tɔ kıı mʋ nıı
fɛn mɛɛ yɛ fan taalɛ yılɛ tɔ mʋ kı
ba fanɛ sʋ. Amaa nıı kʋtʋʋ tɔ kıı
kan ba fanɛ sʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ

kaapʋ fanɛ ɔkpa kɛ fan taa lɪɪ tɔ, kɛ
fan taalɛ yɪlɛ tɔ.
14 Ɪmʋ sʋ mɛ bɪrɪsa ana danbɪrasa,
fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪdakpa kusun
tɔ.
15 N tɔwɛ fanɛ asɛ fɛɛ anyaasɪnpʋ,
ɪmʋ sʋ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan fɛ
nfɛɛrɛ lɪɪ asɪn mʋ nɪɪ n tɔwɛ falɛ tɔ
kɪɪ.
16 Anɛ Krisito abuupu a maa gyii
Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ mʋ, kʋʋpʋ yɛ nta
mʋ nɪɪ an taa afwaala an sa Ɩbwaarɛ
mʋ, an kan nuu kɔɔpʋ mʋ tɔ mʋ, ɪ
kaapʋ nɪn fɛɛ anaa Krisito an bʋga
waa kʋkʋlʋn lɪɪ nkalan mʋ sʋ. Nɪɪ
an kpɛɛ bodobodo tɔ mʋ, ɪɪ waa
nɪn fɛɛ anaa Krisito an bʋga waa
kʋkʋlʋn mʋ kayɪɪ-wʋlɛ tɔ nɪn.
17 Lɪɪ fɛɛ bodobodo kʋlʋn ɪ bʋ tɔ,
halɪɪ a maa kyɔ falɛ gbaa mʋ, an
gyɛ kayɪɪ-wʋlɛ kʋlʋn nɪn, lɪɪ fɛɛ anɛ
kpini an gyii bodobodo kʋlʋn maŋa.
18 A taa Ɩsɪrayɪ abi asɪn kaala kɪɪ.
Bamʋ nɪɪ ba taa kʋtɔbwaaya lɔŋɔ
sa Ɩbwaarɛ mʋ, nɪɪ ba gyii ɪmʋ mʋ,
ɪ kaapʋ nɪn fɛɛ ba maa Ɩbwaarɛ
ba waa kʋkʋlʋn mʋ kɔsɔrɪga kaswɪɪ
mʋ sʋ.
19 Nbɪɪnbɪɪ mɪnɛ nɪɪ n biti n tɔwɛ?
Ɩ kaapʋ nɪn fɛɛ atɔbwaaya mʋ nɪɪ ba
taa lɔŋɔ sa mʋ ɪ gyɛ kʋtɔ kʋ, abɛɛ
ɪdakpa mʋ ɪ gyɛ kʋtɔkʋ?
20 Ayee, amaa n biti n kaapʋ nɪn
fɛɛ, ɪdakpa asunpu kɔlɔŋɔ mʋ nɪɪ
bɛɛ lɔŋɔ mʋ, bɛɛ lɔŋɔ bɛɛ sa nbwɪɪ
libi nɪn, man gyɛ Ɩbwaarɛ. N mee
biti fan naa nbwɪɪ libi fan maa bʋga.
21 Fan mɛɛ taalɛ nuu Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu kɔɔpʋ mʋ tɔ, kɛ fan bɪla naa
nuu nbwɪɪ libi kɔɔpʋ tɔ. Fan mɛɛ
taalɛ gyii Ɔnyɪrɪpɛ Yesu agyitɔ, kɛ
fan bɪla naa gyii nbwɪɪ libi agyitɔ.
22 Nɪɪ an kan waa kanɪn mʋ, an
biti Ɩbwaarɛ ɔ nyɛ agbʋ nɪn abɛɛ?
An bʋlʋn an kyɔ Ɩbwaarɛ nɪn abɛɛ?

Fan waa atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ bɪya Ɩbwaarɛ bʋnyaa

23 Fanɛ tɔ ɔkʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "N sʋ
ɔkpa fɛɛ n waa kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ."
Ɩ gyɛ kesintin, amaa man gyɛ ɪmʋ
kpini ɪ bʋrɔn sa mɛ. Fɛn tɔwɛ yɛ,
"N sʋ ɔkpa fɛɛ n waa kʋtɔ kʋmaa
nɪmʋ." Amaa man gyɛ kʋtɔ kʋmaa
nɪmʋ ɪɪ kyɛ tɔ.
24 Ɔkʋ ɔ man kɪɪ biti kʋtɔ mʋ nɪɪ
kɪ bʋrɔn sa mʋ wʋlɛ nkʋn, amaa ɔ
kɪɪ biti kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn sa mʋ
bɪrɪsa ana.
25 Fɛn taalɛ gyii kunun kʋmaa mʋ
nɪɪ bɛɛ fɛ kunun ɔfɛkpa, amaa fan
man taasɛ katɪn mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ, kɛ i
wuliti ɔkʋ nfɛɛrɛ tɔ.
26 Lɪɪ fɛɛ ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʋ tɔ yɛ, "Kasɛ yɛ kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ kɪ bʋ kɪmʋ sʋ mʋ
kpini gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ nɪn."
27 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Krisito
abuupu mʋ tɔ ɔkʋ kan da kɪbaa tɪɪ
fanɛ yɛ, fan ba kɛ fan bʋga gyii, nɪɪ
fan waa nfɛɛrɛ yɛ fen kpee mʋ, fen
gyii agyitɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba taa be
yii fanɛ ansi tɔ, kɛ fan man taasɛ
sɛhn, kɛ i wuliti ɔkʋ nfɛɛrɛ tɔ.
28 Amaa nɪɪ ɔkʋ kan tɔwɛ fanɛ yɛ,
ba taa agyitɔ nɪmʋ sa ɔdakpa mʋ, lɪɪ
ɔmʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ asa nfɛɛrɛ sʋ
mʋ, fan man gyii.
29 Man gyɛ fanɛ nfɛɛrɛ sʋ nɪn n
tɔwɛ kanɪn, amaa ɔmʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ
fanɛ mʋ nfɛɛrɛ sʋ. Fanɛ ɔkʋ ii biti
ɔ taasɛ yɛ, "Nɪɪ n kan sʋ ɔkpa n gyii
atɔ nɪmʋ mʋ, mɪnɛ ɪɪ waa nɪɪ ɔkʋ
nfɛɛrɛ sʋ mʋ, n mɛɛ taalɛ gyii?
30 Nɪɪ n kan taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ pɔyɪ nɪɪ n gyii agyitɔ mʋ,
mɪnɛ ɪ waa nɪɪ ɔkʋ ɪ pwɪɪ mɛ yɛgɛ
n taa afwaala sa Ɩbwaarɛ pɔyɪ nɪɪ n
gyii?"
31 To! Kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ fɛn
waa nɪn-oo, fen gyii nɪn-oo, fen nuu
nɪn-oo, fan waa ɪmʋ kpini kanan mʋ
nɪɪ ii biti ɪ taa bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ.
32 Amaa fan man kan waa kʋtɔ mʋ
nɪɪ kii biti kɪ yɛgɛ asa ba siti tɪyɛ
bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, ba gyɛ Gyiwu
abi nɪn-oo, bamʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi nɪn-oo, halɪɪ bamʋ nɪɪ ba
gyɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu gbaa.
33 Kanɪn nɪɪ ngbaa mɛ n waa. N
waa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kii biti ki
gyii ɔkʋmaa nɪmʋ ansi ɔkpa kʋmaa
nɪmʋ sʋ. Lɪɪ fɛɛ n mɛɛ waa kʋtɔ
mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn sa mɛ wʋlɛ nkʋn,
amaa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn sa asa
gaalaagaa, kɛ ba nyɛ kamɔlɪgɛ.

11

1 Ɪmʊ sʊ fan kasɛ mɛ tɔ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ n kasɛ Krisito tɔ mʊ.

Kabwaarɛ-sun tɔ nbara lɪɪ kumu sʊ kubun

2 N yɪn fanɛ, lɪɪ fɛɛ fen nyiŋi mɛ
sʊ lɪɪ kʊtɔ kʊmaa kɪnɪmʊ tɔ, nɪɪ fen
buu kɪkaapʊ mʊ nɪɪ n taa waa fanɛ
abaa tɔ mʊ.
3 Amaa n biti fan bɪɪ fɛɛ ɔnyɪn
kʊmaa kumu ɪ gyɛ Krisito, nɪɪ
ɔkyɪɪ-kilipu kumu ɪ gyɛ mu-kuli, nɪɪ
Krisito kumu ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ.
4 Ɪmʊ sʊ ɔnyɪn kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, abɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ
bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, yɛgɛ o bun mu
kumu sʊ mʊ, ee gyila mu kumu mʊ
nɪɪ kɪ gyɛ Krisito mʊ ipeeli nɪmʊ.
5 Nɪɪ ɔkyɪɪ kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ abɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla
mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ, nɪɪ ɔ man bun mu
kumu sʊ mʊ, ee gyila mu kumu mʊ
nɪɪ kɪ gyɛ mu-kuli ipeeli nɪmʊ, ɪ dan
i du nɪn fɛɛ maa kpaatɛ mu kumu
mʊ.
6 Nɪɪ ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ ɔ man kan
bun mu kumu sʊ bɪrɛ, ɪ dagaa maa
kpaatɛ mu kumu. Nɪɪ ɪ gyɛ ipeeli-sɪn
sa ɔkyɪɪ maa kpaatɛ mu kumu, abɛɛ
maa gyatɛ mu inyini sʊ mʊ, kanɪn
bɪrɛ o bun mu kumu sʊ.
7 Ɔnyɪn bɪrɛ man dagaa maa bun
mu kumu sʊ, saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ, abɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla
mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ. Lɪɪ fɛɛ ɔnyɪn mʊ
tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ keduli yɛ mʊ bʊnyaa
ɪɪ lɛɛ ɪɪ kaapʊ. Amaa ɔkyɪɪ mʊ ɪɪ lɛɛ
ɔnyɪn bʊnyaa ɪɪ kaapʊ.
8 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ man tʊʊ ɔnyɪn
lɪɪ ɔkyɪɪ tɔ, amaa ɔ tʊʊ ɔkyɪɪ nɪn lɪɪ
ɔnyɪn tɔ.
9 Nɪɪ Ɪbwaarɛ man tʊʊ ɔnyɪn nɪn
sa ɔkyɪɪ, amaa ɔ tʊʊ ɔkyɪɪ nɪn sa
ɔnyɪn.
10 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ yɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ
sʊ mʊ, ɪ dagaa ɔkyɪɪ maa bun mu
kumu sʊ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ ɔ bʊ mu-kuli
kasɛ.
11 Amaa ɪnɪmʊ kpini, lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
ɪkpa sʊ mʊ, ɔkyɪɪ tiri sa ɔnyɪn, nɪɪ
ɔnyɪn gbaa tiri sa ɔkyɪɪ.
12 Lɪɪ fɛɛ ɔkyɪɪ lɪɪ ɔnyɪn tɔ nɪn, nɪɪ
ɔkyɪɪ mɔɔ ɪ kʊʊgɛ ɔnyɪn. Amaa kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ nɪn.
13 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan kɪɪ, nɪɪ
ɔkyɪɪ maa kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, yɛgɛ
ɔ man bun mu kumu sʊ mʊ, ɪ bʊrɔn
kanɪn abɛɛ?
14 Ɪ wʊla ɪ dɛ fɛɛ ɔnyɪn kʊmaa mʊ
nɪɪ mu inyini ɪ waa nswɪɪ ɪ kyɔlɛ
mʊ, ɪ gyɛ ipeeli sa mʊ.
15 Amaa ɔkyɪɪ bɪrɛ, nɪɪ ɔ kan ɔ sʊ
inyini bʊnswɪɪsa mʊ, ɪ gyɛ bʊnyaa
nɪn sa mʊ. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ sa ɔkyɪɪ
inyini bʊnswɪɪsa nɪn, kɛ i bun mʊ
sʊ.
16 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti o
gyii ɪnɪmʊ ɪmɔɔrɛ mʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ
n sʊ n tɔwɛ ɪ gyɛ yɛ, a man buu atɔ
waasa kʊ Krisito tɔ tii ɪnɪmʊ sʊ. Nɪɪ
Ɪbwaarɛ kʊbʊ-kʊbʊ kʊmaa nɪmʊ tɔ
gbaa kanɪn nɪɪ i du.

Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ yɛ ɪmʊ ɔkpa sʊ kigyii

17 Nbɪɪnbɪɪ asɪn mʊ nɪɪ n biti n ba
tɔwɛ fanɛ falɛ bɪrɛ n mɛɛ yɪn fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fanɛ kɪgyaŋɛ kʊmaa nɪmʊ tɔ
mʊ, ɪ mɛɛ bɪya adanbɪrasa, amɔɔ ii
nyita nɪn ii tii sʊ.
18 Ɪmʊ nɪɪ ɪ gyankpaa mʊ, n nu yɛ
saŋa kʊmaa nɪɪ fanɛ kʊbʊ fɛn gyaŋɛ
mʊ, nbarɪgɛ ɪ bʊ fanɛ tɔ, nɪɪ n kɔɔlɛ
ɪmʊ ɪkʊ gyii.
19 Kesintin tɔ, ɪ dagaa nbarɪgɛ ɪ
maa bʊ fanɛ tɔ, saamʊ kɛ ɪ yɛgɛ
ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ bɪɪ fanɛ tɔ bamʊ nɪɪ
bee sun Ɪbwaarɛ kesintin tɔ.
20 Nɪɪ fan maa gyaŋɛ mʊ, man gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ mʊ, nɪɪ fen gyii.
21 Lɪɪ fɛɛ fan maa gyii mʊ, ɔkʊmaa
nɪmʊ ii gyii mʊ lɛɛ nɪn, nɪɪ fen mee
gyoo abaa, kanɪn sʊ akʊn ɪɪ mɔɔ
akʊ, yɛgɛ akʊ mɔɔ bɛɛ bʊʊ.
22 Ɪmʊ sʊ fan man sʊ akpaara mʊ
nɪɪ fen gyii kɛ fen nu ɪmʊ sʊ nɪn?
Abɛɛ fen biti fan ŋaabaa Ɪbwaarɛ
kʊbʊ mʊ nɪn, kɛ bamʊ nɪɪ ba man sʊ
sɛhn mʊ ba gyii ipeeli? Mɪnɛ nɪɪ fen
biti n tɔwɛ fanɛ? N yɪn fanɛ ɪnɪmʊ
sʊ abɛɛ? N mɛɛ yɛ n yɪn fanɛ.
23 Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ n nyɛ
lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɛ mʊ nɪɪ
n taa kaapʊ fanɛ. Ɪmʊ ɪ gyɛ
fɛɛ, kagyanbwɛ, pɔyɪ kɛ ba lɛɛ

anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu sa mʊ, ɔ taa
bodobodo,
24 nɪɪ ɔ fwaala Ɩbwaarɛ, nɪɪ ɔ
gya bodobodo mʊ tɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ mɛ kayɪɪ-wʊlɛ, mʊ nɪɪ
n taa sa fanɛ. Fan waa falɛ taa nyiŋi
mɛ."
25 Ba maa gyii lʊwɛ mʊ, ɔkpa
kʊlʊn maŋa sʊ ɔ taa kɔɔpʊ yɛ nta
mʊ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Kɔɔpʊ nɪmʊ ɪ
gyɛ mɛ nkalan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa
waa katɔwɛ kyula pʊpwɛ maa asa
nsana. Fan waa falɛ, saŋa kʊmaa
mʊ nɪɪ fan nuu ɪmʊ mʊ, taa nyiŋi
mʊ."
26 Kanɪn sʊ saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ
fen gyii bodobodo nɪmʊ, nɪɪ fen nuu
lɪɪ kɔɔpʊ nɪmʊ tɔ mʊ, ɪ kaapʊ nɪn
fɛɛ fɛn da Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kelewu mʊ
kibonbon naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ee biti
o bwii ba mʊ.
27 Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee gyii
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu bodobodo abɛɛ ee
nuu lɪɪ kɔɔpʊ mʊ tɔ, ɔkpa mʊ nɪɪ ɪ
man dagaa sʊ mʊ, o gyii kʊpwɛ, lɪɪ
fɛɛ ɔ man buu Ɔnyɪrɪpɛ n-yɪɪ yɛ mʊ
nkalan mʊ.
28 Kanɪn sʊ, ɔkʊmaa nɪmʊ dagaa
maa kɪɪ mʊ gbaa-gbaa mʊ kɔkɔlɔ tɔ,
pɔyɪ kɛ ɔ lan gyii bodobodo mʊ, kɛ
o nuu lɪɪ kɔɔpʊ mʊ tɔ.
29 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee gyii
bodobodo mʊ, nɪɪ ee nuu lɪɪ kɔɔpʊ
mʊ tɔ, nɪɪ ɔ mɛɛ bɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ n-yɪɪ
mʊ kasɛ mʊ, o gyii kʊpwɛ.
30 Lɪɪ falɛ sʊ nɪɪ fanɛ tɔ gaalaagaa
n-yɪɪ ɪ yɔlagɛ fanɛ, nɪɪ fɛn lɔ, nɪɪ akʊ
mɔɔ ba wu.
31 Amaa nɪɪ an kan gyankpaa kɪɪ
anɛ gbaa-gbaa nkɔlɔ tɔ pɔyɪ mʊ,
naafɔɔ Ɩbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun anɛ
kʊpwɛ.
32 Amaa nɪɪ Ɩbwaarɛ kan bun anɛ
kʊpwɛ nɪɪ ɔ bɪɪtɛ anɛ kʊsʊ mʊ, ɛɛ
waa kanɪn nɪn, kɛ ɔ man taa anɛ tii
dulinyaa asa mʊ nɪɪ ee biti o muuri
mʊ sʊ.
33 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, nɪɪ fan kan gyaŋɛ kɛ fan gyii
Ɔnyɪrɪpɛ agyitɔ mʊ, fan gyoo abaa.
34 Nɪɪ akʊn a kan a mɔɔ ɔkʊ mʊ,
ɔ gyankpaa gyii mʊ kɪkpaara sʊ,
saamʊ, nɪɪ fan gyaŋɛ mʊ ɪ mɛɛ yɛ
ɪ bɪya Ɩbwaarɛ kʊpwɛ kubun.
Nɪɪ lɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɪ san mʊ bɪrɛ,
n kan ba mʊ, n biti n lɔŋɔ ɪmʊ sa
fanɛ.

12

Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lɪɪ
Ɩbwaarɛ kayaayu tɔ nkɛɛ asɪn mʊ
bɪrɛ, n mee biti fɛɛ fan kyɪna kiten-
tenbiri tɔ.
2 Sɪtaanɛ pɪna fanɛ, nɪɪ fan fɔyɪ,
nɪɪ fan naa sun ɪdakpa mʊ nɪɪ ɪ mɛɛ
tɔwɛ.
3 Ɩmʊ sʊ n biti fan bɪɪ fɛɛ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu bʊ mʊ tɔ
mʊ, mɛɛ taalɛ tɔwɛ yɛ, "Nbusaa asɪn
ɪ gyan Yesu sʊ." Nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ
lɛɛ tɔwɛ yɛ, "Yesu ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ,"
amɔɔ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bʊ mʊ
tɔ.
4 Kayaayu tɔ nkɛɛ mʊ ɪ kwɪɪ ɪ
kwɪɪ, amaa Ɩbwaarɛ Kayaayu kʊlʊn
maŋa ɪɪ kɛɛ ɪmʊ kpini.
5 Kusun kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kɪ bʊ kab-
waarɛ-sun tɔ, amaa Ɔnyɪrɪpɛ kʊlʊn
maŋa nɪɪ an sun.
6 Nɪɪ Kusun sunsa gbaa bʊ
tɔ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ, amaa Ɩbwaarɛ
kʊlʊn maŋa ɪɪ sa ɔkʊmaa nɪmʊ
ɔlʊn, nɪɪ ɔ sʊ ee sun kusun kʊmaa
nɪmʊ.
7 Amaa Kayaayu mʊ lɛɛ mʊ n-yɪɪ
kaapʊ ɔkʊmaa nɪmʊ tɔ, nɪɪ ɔ sa
ɔkʊmaa nɪmʊ nkyɛtɔ mʊ nɪɪ ɪ nyɛ
kyɛ kʊbʊ mʊ tɔ.
8 Kayaayu maŋa ɪɪ sa ɔkʊ
kanyaasɪn katɔwɛ, nɪɪ ɛɛ sa ɔkʊ mɔɔ
kinyi katɔwɛ.
9 Nɪɪ Kayaayu kʊlʊn maŋa ɪɪ sa
ɔkʊ kɪkɔɔlɛ-gyii lala, nɪɪ ɛɛ sa ɔkʊ
mɔɔ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɔ taa kyɛ alɔ.
10 Kayaayu mʊ ɪɪ sa ɔkʊ ɔlʊn mʊ
nɪɪ ɔ waa asɪn kyinkyinsa, nɪɪ ɔkʊ
mɔɔ Ɩbwaarɛ bɔla mʊ sʊ ɛɛ tɔwɛ,
nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ ɔ bɪɪ n-yaayu
danbɪrasa yɛ alibi. Nɪɪ ɔ sa ɔkʊ mɔɔ
katɔwɛ mʊ nɪɪ o mee nu kasɛ, nɪɪ ɔ
sa ɔkʊ katɔwɛ mʊ nɪɪ o mee nu mʊ
kasɛ kɪlɛɛ.
11 Ɩnɪmʊ kpini ɪ gyɛ Kayaayu
kʊlʊn maŋa kusun sunsa, nɪɪ ɔ sʊ

ɪmʊ ɛɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ee biti.

Kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn yɛ kɪmʊ abaafʊn

12 Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ sʊ abaafʊn-abaafʊn kʊkyɔ, halɪɪ ɪ maa kwɪɪ ɪ kwɪɪ gbaa mʊ, ɪ san ɪ gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn. Kanɪn nɪɪ Krisito kʊbʊ gbaa ki du nɪn.

13 Kayaayu kʊlʊn maŋa ɪ yɛgɛ nɪɪ ba gyee anɛ kpini Ɪbwaarɛ kekyu-gyee, ba waa Krisito kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn. Halɪɪ bamʊ nɪɪ ba gyɛ Gyiwu abi, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi, yɛ anyɛ, yɛ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ anyɛ gbaa mʊ, Ɪbwaarɛ sa Kayaayu kʊlʊn maŋa nɪɪ kɪɪ waa kusun anɛ nkɔlɔ tɔ.

14 Nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ sʊ abaafʊn kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kʊkyɔ, man gyɛ kɪbaafʊn kʊlʊn.

15 Nɪɪ kɪyaa kan tɔwɛ yɛ, “N man gyɛ kɪbaa, ɪmʊ sʊ n man tii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ” mʊ, halɪɪ nɪɪ kɪ kan tɔwɛ kanɪn gbaa mʊ, kɪ san ki tii n-yɪɪ mʊ sʊ.

16 Nɪɪ kʊsʊ kan tɔwɛ yɛ, “N man gyɛ kinsi, ɪmʊ sʊ n man tii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ” mʊ, halɪɪ nɪɪ kɪ kan tɔwɛ kanɪn gbaa mʊ, kɪ san ki tii n-yɪɪ mʊ sʊ.

17 Nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ kpini kɪ daa kɪ gyɛ kinsi nkʊn nɪn, nɛnɛ nɪɪ kii biti kɪ waa nu asɪn? Nɪɪ kɪ daa kɪ gyɛ kʊsʊ nkʊn nɪn, nɛnɛ nɪɪ kii biti kɪ waa nu ɔsɔn?

18 Amaa Ɪbwaarɛ taa nyɪmɪsa abaafʊn mʊ kʊkʊmaa nɪmʊ yii kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ opula mʊ nɪɪ ee biti.

19 Nɪɪ abaafʊn mʊ kpini ɪ daa ɪ gyɛ kɪbaafʊn kʊlʊn mʊ, naafɔɔ nɛnɛ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ ii biti ɔ baa o du?

20 Amaa kanan mʊ nɪɪ i du mʊ, abaafʊn-abaafʊn mʊ ɪ kyɔ, amaa ɪ gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn nɪn.

21 Ɪmʊ sʊ kinsi kɪ mɛɛ taalɛ tɔwɛ kɪbaa yɛ, “Fʊ nkyɛtɔ man tiri mɛ.” Nɪɪ kumu kɪ mɛɛ taalɛ tɔwɛ ayaa yɛ, “Fanɛ nkyɛtɔ man tiri mɛ.”

22 Nɪɪ fan kɪɪ mʊ, nyɪmɪsa kɪbaafʊn mʊ nɪɪ fan kɪɪ yɛ kɪ man bʊlʊn mʊ, kɪmʊ asɪn i tiri gaa.

23 Kayɪɪ-wʊlɛ abaafʊn-abaafʊn mʊ nɪɪ ɪ man sʊ bɛɛrɛɛ gaa mʊ, ɪmʊ maŋa nɪɪ an munkura. Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ man bʊrɔn ansi sʊ mʊ, ɪmʊ nɪɪ an kɪɪ sʊ danbɪrasa.

24 Amaa anɛ abaafʊn mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn ansi sʊ mʊ, ɪ man tiri fɛɛ a kɪɪ ɪmʊ sʊ yɛ ɔdan. Ɪbwaarɛ taa kayɪɪ-wʊlɛ abaafʊn mʊ nɪn kyaga abaa sʊ, nɪɪ ɔ taa bʊnyaa sa ɪmʊ nɪɪ ɪ man sʊ bʊnyaa ɪmʊ gbaa-gbaa ɪmʊ kɪbaa sʊ mʊ,

25 kɛ nbarɪgɛ tɔ kʊ ɪ man ba kayɪɪ-wʊlɛ mʊ tɔ, amaa ɪmʊ kpini ɪɪ kɪɪ abaa sʊ kyɛɛkyɛɛ.

26 Nɪɪ kɪbaafʊn kʊlʊn ii gyii awʊrʊfɔ mʊ abaafʊn mʊ kpini ii gyii awʊrʊfɔ, nɪɪ kɪbaafʊn kʊlʊn kan nyɛ bʊnyaa mʊ, abaafʊn mʊ kpini ii gyii ɔkɔn.

27 Nbɪɪnbɪɪ fanɛ kpini ɪ bʊga waa kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Krisito lɛɛ mʊ. Nɪɪ fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ gyɛ kɪmʊ kɪbaafʊn kʊ nɪn.

28 Nɪɪ lɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ lɛɛ akʊ, nɪɪ ɔ sa bamʊ asunsunsa. Kɪgyankpaasa mʊ ɪ gyɛ Krisito asunpu, nɪɪ kɪnyɔsapʊ mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ, nɪɪ kɪsasapʊ mʊ ɪ gyɛ abwaarɛsɪn akaapʊpʊ. Nɪɪ ɔ bɪla lɛɛ adangana awaapʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kyɛ alɔ, yɛ asa akyɛtɔpʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ asɪn tɔ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ ntɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ.

29 Bamʊ kpini ba gyɛ Krisito asunpu nɪn abɛɛ? Bamʊ kpini ba gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ nɪn abɛɛ? Bamʊ kpini ba gyɛ abwaarɛsɪn akaapʊpʊ nɪn abɛɛ? Bamʊ kpini ba gyɛ adangana awaapʊ nɪn abɛɛ?

30 Bamʊ kpini ba sʊ kakɛɛ mʊ nɪɪ kɪɪ kyɛ alɔ nɪn abɛɛ? Bamʊ kpini bɛɛ tɔwɛ ntɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ abɛɛ? Bamʊ kpini ba sʊ kakɛɛ mʊ nɪɪ kɪɪ lɛɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu kasɛ mʊ nɪn abɛɛ? Ayee!

31 Amaa fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti Kayaayu nkɛɛ mʊ nɪɪ i tiri gaa mʊ.

Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n biti n kaapʊ fanɛ ɔkpa mʊ nɪɪ ki tiri kɪ kyɔ ɪnɪmʊ kpini.

13

Kanan mʋ nıı Kebiti ki du

1 Nıı n kan n taalɛ n tɔwɛ asa abɛɛ
Ɩbwaarɛ nbɔɔ ndɛ tɔwɛsa, nıı n man
sʋ kebiti sa mɛ bırısa mʋ, ı du nın
fɛɛ agongon mʋ nıı kı sʋ ɔlanba mʋ,
abɛɛ kidulonbi mʋ nıı kı sʋ ılawʋ
mʋ.
2 Nıı n kan n sʋ kakɛɛ mʋ nıı
Ɩbwaarɛ ıı bɔla mɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ, nıı n
nyi Ɩbwaarɛ asın baalasa kpini, nıı
n sʋ kinyi, nıı n sʋ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ
nıı n taalɛ kʋsaa abıı gbaa, nıı n
man sʋ kebiti bırɛ, n man gyɛ sɛhn.
3 Nıı n kan taa mɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nıı n sʋ kɛɛ atiripu, nıı n kan taa mɛ
n-yıı sa yɛ ba tuwa gbaa,* nıı n man
sʋ kebiti mʋ, n mɛɛ yɛ n nyɛ tɔnɔ kʋ.
4 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti mʋ, ɔ
sʋ kenyiita, nıı ɛɛ waa kıdanbırasa,
nıı ɔ man sʋ kayıı-basa, nıı ɔ mɛɛ
waa alala-sın, nıı ɔ mɛɛ kaapʋ mʋ
n-yıı.
5 Ɔ mɛɛ waa kımʋ nıı kı man
dagaa, nıı ɔ mɛɛ kıı ee biti mʋ nkʋn
lɛɛ, nıı ɔ mɛɛ nyɛ agbʋ bilen-bilen,
nıı ɔ mɛɛ taa ɔkʋ asın ɛɛ waa mʋ
ɔtɔ tɔ.
6 Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ sʋ kebiti mʋ,
alibi kıwaa ı mɛɛ waa mʋ ɔkɔn,
amaa mu ansi i gyii kesintin sʋ.
7 Saŋa kʋmaa ɛɛ yılɛ tɔ naa fʋʋ
ɔkaa, nıı ɔ sʋ kıkɔɔlɛ-gyii, yɛ kenyi-
ita, yɛ tamaa kʋtɔ kʋmaa nımʋ tɔ.
8 Kebiti kı man sʋ ɔkaa. Amaa
Ɩbwaarɛ kıbɔla sʋ ɛɛ tɔwɛ, yɛ
katɔwɛ mʋ nıı be mee nu kasɛ, yɛ
kinyi, ımʋ kpini ii biti ı ba fʋʋ ɔkaa.
9 Lıı fɛɛ kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ yɛgɛ
nıı an nyi, yɛ ımʋ nıı ɛɛ bɔla anɛ sʋ
ɛɛ tɔwɛ mʋ ı gyɛ gbɛrɛɛ nın.
10 Amaa nıı kʋtɔ mʋ nıı ki du
kyɛɛkyɛɛ lʋwɛ kan ba mʋ, kımʋ nıı
kı man du kyɛɛkyɛɛ mʋ ii biti ı kyʋn.
11 Saŋa mʋ nıı n gyɛ kebii mʋ, n
tɔwɛ fɛɛ kebii, nıı n fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ
kebii, nıı n gyii ımɔɔrɛ fɛɛ kebii.
Amaa n maa ba dan mʋ n yɛgɛ
abii-sın mʋ.
12 Nbıınbıı bırɛ, an wu atɔ nın fuu
anɛ ansi sʋ, fɛɛ a maa kıı digi mʋ nıı
kı man kıı tɔ mʋ tɔ, amaa saŋa kʋ
an biti a wu kʋtɔ kʋmaa anɛ ansi sʋ
danbırasa. Nbıınbıı asın mʋ nıı n
nyi mʋ ı gyɛ gbɛrɛɛ, amaa saŋa kʋ
n biti n bıı kʋtɔ kʋmaa tɔ lʋwɛ, fɛɛ
kanan mʋ nıı Ɩbwaarɛ nyi mɛ mʋ.
13 Fɛɛ kanan mʋ nıı i du mʋ,
atɔ asá anımʋ ı bʋ tɔ. Ɩmʋ ı
gyɛ kıkɔɔlɛ-gyii, yɛ tamaa yɛ kebiti.
Amaa kebiti ı kyɔ ımʋ kpini.

14

Ntɔwɛ nkɛɛ asın

1 Fan payı ansi buu kebiti ıkpa, kɛ
fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti Kayaayu
tɔ nkɛɛ mʋ, fɔnfɔn Ɩbwaarɛ kıbɔla
nyımısa sʋ ɛɛ tɔwɛ kakɛɛ mʋ.
2 Nıı ɔkʋ ıı tɔwɛ katɔwɛ mʋ nıı
asa be mee nu ımʋ kasɛ mʋ, ɔ mɛɛ
tɔwɛ ɛɛ sa asa, amaa ɛɛ tɔwɛ ɛɛ
sa Ɩbwaarɛ nın, lıı fɛɛ ɔkʋ mee nu
kʋtɔ mʋ nıı ɛɛ tɔwɛ mʋ kasɛ. Lıı
Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ɔlʋn tɔ mʋ, ɛɛ
tɔwɛ Ɩbwaarɛ asın baalasa.
3 Amaa ɔsa mʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı bɔla
mʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ, ɛɛ tɔwɛ ɛɛ waa
asa ɔlʋn tɔ, yɛ aniya tɔ, nıı ee yuula
bamʋ nkɔlɔ.
4 Ɔsa mʋ nıı ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʋ
nıı asa be mee nu kasɛ mʋ, ıı kyɛ
mʋ wʋlɛ nkʋn tɔ nın, amaa ɔmʋ nıı
Ɩbwaarɛ ıı bɔla mʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ,
ıı kyɛ Krisito kʋbʋ mʋ kpini tɔ nın.
5 Naafɔɔ n biti fɛɛ fanɛ kpini fan
tɔwɛ ntɔwɛ mʋ nıı fen mee nu ımʋ
kasɛ mʋ, amaa kımʋ nıı n biti ı gyɛ
yɛ fan lɛɛ Ɩbwaarɛ asın tɔwɛ. Lıı
fɛɛ ɔmʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı bɔla mʋ sʋ
ɛɛ tɔwɛ mʋ, kyɔ ɔmʋ nıı ɛɛ tɔwɛ
katɔwɛ mʋ nıı asa be mee nu ımʋ
kasɛ mʋ, amɔɔ ɔkʋ bʋ tɔ nıı ɛɛ taalɛ
lɛɛ ımʋ kasɛ, kɛ ı nyɛ kyɛ Krisito
kʋbʋ mʋ tɔ.
6 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nıı
n kan ba fanɛ asɛ n tɔwɛ katɔwɛ mʋ
nıı fen mee nu ımʋ kasɛ mʋ, mınɛ
tɔnɔ nıı fen biti fan nyɛ lıı ımʋ sʋ?
Amaa nıı n bıya fanɛ Ɩbwaarɛ asın
kılɛɛkaapʋ, abɛɛ kanyaasın, abɛɛ
asın mʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla mɛ sʋ
tɔwɛ, abɛɛ asın kaapʋsa mʋ, ınımʋ
ii biti ı kyɛ fanɛ tɔ.
7 Fan yɛgɛ a taa atɔ lansa fɛɛ
nleebi yɛ adʋnlɛ mʋ nıı ı man sʋ

* **13:3 13:3** Tuwa: Giriki ıwʋlɛ akʋ ıı tɔwɛ nfıı yɛ “kɛ n nyɛ kaapʋ mɛ n-yıı”.

nkpa waa sɪnkaala. Nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ
fʊlɛ keleebi abɛɛ ɛɛ lan kɪdʊnlɛ, nɪɪ
ii mee su kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ,
nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa bɪɪ ɪmʊ
asubi mʊ ɔkɔn?
8 Nɪɪ kɪnaa kabɪlɛ ɔfʊlɛpʊ mʊ man
kan fʊlɛ kabɪlɛ tɪɪ kyɛɛkyɛɛ mʊ,
nɛnɛ nɪɪ bee biti ba waa bɪɪ fɛɛ ba
kʊʊla kpee kɪnaa?
9 Kanɪn maŋa nɪɪ ɪ dɛ sa fanɛ. Nɪɪ
fan kan fɛn tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa
be mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, nɛnɛ nɪɪ
ɔkʊ ii biti ɔ waa bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ fɛn
tɔwɛ? I du nɪn fɛɛ fɛn maa tɔwɛ fɛn
sa afuu mʊ.
10 Ntɔwɛ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ gaalaa-
gaa ɪ bʊ dulinyaa tɔ, amaa ɪmʊ kpini
ɪ sʊ ɪmʊ kasɛ.
11 Nɪɪ n mɛɛ kan n nu katɔwɛ mʊ
nɪɪ ɔkʊ ɪɪ tɔwɛ mɛ asɛ mʊ, ɔ gyɛ ɔfɔ
kyilim mɛ asɛ, nɪɪ ngbaa mɛ n gyɛ
ɔfɔ kyilim mʊ asɛ.
12 Kanɪn nɪɪ fanɛ gbaa fanɛ mʊ nɪɪ
fɛn taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti Ɪbwaarɛ
Kayaayu tɔ nkɛɛ mʊ, fan kpan fanɛ
n-yɪɪ biti nkɛɛ mʊ nɪɪ ii biti ɪ yɛgɛ
Krisito kʊbʊ mʊ kɪ nyɛ ɔlʊn dan tii
sʊ mʊ.
13 Ɪmʊ sʊ ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ
katɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ
mʊ, ɪ dagaa maa kʊlɛ Ɪbwaarɛ kɛ ɔ
sa mʊ kakɛɛ mʊ nɪɪ ɛɛ taalɛ lɛɛ ɪmʊ
nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ.
14 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ n kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ
katɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ
mʊ, Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ nɪɪ ɔ bʊ
mɛ tɔ mʊ ɪɪ kʊlɛ, amaa mɛ nfɛɛrɛ
bɪrɛ ɪ man tii sʊ.
15 Ɪmʊ sʊ mɪnɛ nɪɪ n biti n waa?
N biti n taa Kayaayu mʊ nɪɪ ɔ bʊ
mɛ tɔ mʊ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ, nɪɪ
n biti n taa mɛ nfɛɛrɛ gbaa kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ. N biti n taa Kayaayu
mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ tɔ mʊ bɪɪ ɔlʊn, kɛ n
taa mɛ nfɛɛrɛ gbaa bɪɪ ɔlʊn.
16 Nɪɪ ɔkʊ kan taa Kayaayu mʊ
nɪɪ kɪ bʊ mʊ tɔ ɛɛ fwaala Ɪbwaarɛ
katɔwɛ mʊ nɪɪ be mee nu ɪmʊ kasɛ
mʊ tɔ mʊ, nɛnɛ nɪɪ asa pʊpwɛ mʊ
nɪɪ ba bʊ bamʊ tɔ mʊ bɛɛ waa kyula
sʊ yɛ, "Ɪ waa kanɪn", * yɛgɛ be mee
nu asɪn mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ?
17 Halɪɪ nɪɪ fʊ afwaala mʊ nɪɪ fʊ
sʊ fɪɪ sa Ɪbwaarɛ mʊ ɪ baa ɪ bʊrɔn
nɛnɛ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛ fʊ bɪrɪsa ana
mʊ tɔ.
18 N fwaala Ɪbwaarɛ fɛɛ n maa
tɔwɛ ntɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee nu
ɪmʊ kasɛ mʊ n kyɔ fanɛ ɔkʊmaa
nɪmʊ.
19 Amaa nɪɪ n biti n tɔwɛ Krisito
kʊbʊ tɔ mʊ, n tɔwɛ ntɔwɛ mʊ nɪɪ
asa bee nu kasɛ n sʊ n kaapʊ bamʊ, ɪ
kyɔ fɛɛ n maa tɔwɛ ntɔwɛ ngbɪn-du
mʊ nɪɪ asa be mee nu ɪmʊ kasɛ.
20 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan
yɛgɛ nfɛɛrɛ kɪ fɛ fɛɛ nbii. Lɪɪ alibi
ɪkpa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ sʊ mʊ, fan baa
fan du fɛɛ nbii, amaa fanɛ nfɛɛrɛ tɔ
mʊ, fan kaapʊ fɛɛ fan dan.
21 Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ
mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"N biti n bɔla asa mʊ nɪɪ ba sʊ ntɔwɛ
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ mʊ sʊ,
yɛ afɔ kyilim ntɔwɛ sʊ n tɔwɛ sa
mɛ asa.
Halɪɪ ɪmʊ kpini gbaa mʊ, ba mɛɛ yɛ
be nu mɛ asɛ."
22 Ɪmʊ sʊ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be
mee nu ɪmʊ kasɛ mʊ, ɪ man gyɛ
sɪnkaala sa akɔɔlɛ-gyipu, amaa asɪn
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla nyɪmɪsa sʊ
tɔwɛ mʊ, gyɛ sa bamʊ nɪɪ ba gyɛ
akɔɔlɛ-gyipu, man gyɛ bamʊ nɪɪ ba
man kɔɔlɛ gyii.
23 Ɪmʊ sʊ nɪɪ fanɛ Krisito kʊbʊ mʊ
kpini kan gyaŋɛ, nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ
ɪɪ tɔwɛ katɔwɛ mʊ nɪɪ asa be mee
nu kasɛ, nɪɪ asa pʊpwɛ yɛ bamʊ nɪɪ
ba man kɔɔlɛ gyii kan ba bʊ tʊtɔ mʊ,
ba mɛɛ yɛ ba tɔwɛ yɛ fanɛ kpini fɛn
lɔ ɪbʊn nɪn?
24 Amaa nɪɪ ɪ kan ba fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ
bɔla fanɛ kpini sʊ ɛɛ tɔwɛ asɪn, nɪɪ
bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii yɛ asa
pʊpwɛ ba ba fanɛ ngyaŋɛ mʊ tɔ mʊ,
ii biti ɪ yɛgɛ ba wu bamʊ alibi mʊ nɪɪ
bɛɛ waa. Kɛ fanɛ asɪn tɔwɛsa mʊ ii
biti i bun bamʊ kʊpwɛ.
25 Ɪnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ bamʊ nkɔlɔ
tɔ asiri asɪn libi mʊ ɪ lɪɪ ifuli, kɛ
ba muŋa sun Ɪbwaarɛ, bugi bamʊ
nnɔ tɔwɛ yɛ, "Ɪbwaarɛ bʊ fanɛ asɛ
kesintin."

Krisito abi ngyaŋɛ nbara

26 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
mɪnɛ nɪɪ n biti n kaapʊ? Kʊtɔ mʊ

* **14:16 14:16** "Ɪ waa kanɪn" kasɛ ɪ gyɛ Amen.

nıı n kaapʋ mʋ ı gyɛ yɛ, nıı fan kan gyaŋɛ fen sun Ɩbwaarɛ mʋ, fan waa kʋtɔ mʋ nıı kii biti kı kyɛ fanɛ kpini tɔ. Akʋtɔ fanɛ tɔ ɔkʋ sʋ kalʋnbıı, ɔkʋ mɔɔ sʋ kıkaapʋ, ɔkʋ mɔɔ sʋ kılɛɛkaapʋ, nıı ɔkʋ sʋ katɔwɛ mʋ nıı asa be mee nu ımʋ kasɛ, nıı ɔkʋ mɔɔ sʋ katɔwɛ mʋ kasɛ kılɛɛ. Ɩ dagaa fan waa nımʋ kpini kɛ ı nyɛ kyɛ Krisito kʋbʋ mʋ tɔ.

27 Nıı ɔkʋ kan ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mʋ nıı asa be mee nu ımʋ kasɛ mʋ, ı dagaa ba maa gyɛ asa nyɔ abɛɛ asa asá, kɛ ba tɔwɛ kʋkʋlʋn-kʋkʋlʋn, nıı i tiri fɛɛ ɔkʋ maa lɛɛ asın mʋ kasɛ.

28 Amaa nıı ɔkʋ kan ɔ man bʋ tɔ ɔ lɛɛ ımʋ kasɛ bırɛ, ɔtɔwɛpʋ mʋ, ɔ laatɔ ngyaŋɛ mʋ tɔ, kɛ ɔ tɔwɛ sa mʋ n-yıı yɛ Ɩbwaarɛ.

29 Nıı bamʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla bamʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ, ı dagaa ba maa gyɛ asa anyɔ abɛɛ asa asá, kɛ asansa mʋ ba nu kɛ ba kıı ımʋ tɔ yɛ ɔdan.

30 Amaa nıı ɔkʋ kan ɔ tɛ ngyaŋɛ mʋ tɔ, nıı ɔ nyɛ Ɩbwaarɛ kılɛɛkaapʋ mʋ, ɔmʋ nıı ɔ yılɛ ɛɛ tɔwɛ mʋ, ɔ laatɔ pɔyı.

31 Lıı fɛɛ fanɛ kpini fɛn taalɛ tɔwɛ asın mʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı bɔla fanɛ sʋ kɛ fan tɔwɛ mʋ, kɛ ı yɛgɛ fanɛ kpini fan bııla kɛ ı kyɛ fanɛ tɔ.

32 Ɔsa kʋmaa mʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla mʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ, ɛɛ taalɛ kıtaa mʋ n-yıı lıı mʋ katɔwɛ mʋ sʋ.

33 Ɩbwaarɛ mee biti atɔ i suguti tɔ, amaa ee biti kakyına tɔ ı baa ı sʋ kpee kyɛɛkyɛɛ kayıı-yuuli tɔ.

Fɛɛ kanan mʋ nıı i du Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ tɔ mʋ,

34 akyıı ba bun bamʋ nnɔ sʋ kʋbʋ kʋmaa tɔ. Ɩ man dɛ ɔkpa fɛɛ ba tɔwɛ. Amaa ba bıya bamʋ n-yıı kasɛ fɛɛ kanan mʋ nıı nbara mʋ ıı kaapʋ mʋ.

35 Nıı ba kan ba sʋ asın taasɛsa ıkʋ mʋ, ba tasɛ bamʋ-kuli ana bamʋ akpaara sʋ. Lıı fɛɛ ı gyɛ ipeeli-sın fɛɛ ɔkyıı maa tɔwɛ Krisito kʋbʋ tɔ.

36 Fanɛ Korinto abi, fen nyi fɛɛ fanɛ asɛ nıı Ɩbwaarɛ asın mʋ i piili abɛɛ? Abɛɛ fan nyi yɛ fanɛ wʋlɛ nkʋn asɛ nıı ı ba?

37 Nıı ɔkʋ kan fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ gyɛ ɔsa mʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı bɔla mʋ sʋ ɛɛ tɔwɛ, abɛɛ ɔ sʋ Ɩbwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ mʋ, ı dagaa maa taalɛ bıı fɛɛ, ımʋ nıı n kyʋrɔɔ n sa fanɛ falɛ gyɛ Ɔnyırıpɛ mʋ kɔnɔsa.

38 Amaa nıı ɔsa maŋa kan kina yɛ o mee nu falɛ asın mʋ, fanɛ gbaa fan kina mʋ.

39 Imʋ sʋ mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini biti kakɛɛ mʋ nıı Ɩbwaarɛ ıı bɔla fanɛ sʋ ɛɛ tɔwɛ mʋ. Amaa fan man tii ɔkpa yɛ ɔkʋ ɔ man nyɛ tɔwɛ katɔwɛ mʋ nıı asa be mee nu ımʋ kasɛ mʋ.

40 Amaa fan waa kʋtɔ kʋmaa nımʋ kyɛɛkyɛɛ yɛ kımʋ ɔkpa sʋ.

15

Yesu kikyiŋi lıı lewu tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nbıınbıı n biti fɛɛ n nyiŋi fanɛ asın danbırasa lıı Yesu mʋ nıı n tɔwɛ mʋ asın sa fanɛ, nıı fan kɔɔlɛ kyula, nıı fan san fan yılɛ ımʋ tɔ mʋ.

2 Nıı fan kan kıtaa asın danbırasa mʋ nıı n tɔwɛ sa fanɛ mʋ tɔ kenken mʋ, ıı bıya fanɛ kamɔlıgɛ. Nıı ı man gyɛ kanın bırɛ, fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii kı gyɛ kıyan.

3 Lıı fɛɛ asın mʋ nıı n nyɛ, nıı ngbaa mɛ n sʋ n sa fanɛ nıı i tiri ı kyɔ ımʋ kpini mʋ, ı gyɛ yɛ Krisito ba wu lıı anɛ alibi sʋ, fɛɛ kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ mʋ.

4 Nıı ba pula mʋ, nıı ımʋ kakɛ sasapʋ mʋ, Ɩbwaarɛ kyiŋi mʋ ba nkpa tɔ fɛɛ kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʋ tɔ mʋ.

5 Nıı ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ Pita, nıı o bwii lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ asunpu kudu anyɔ mʋ.

6 Imʋ kamaa mʋ ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ mu abuupu mʋ nıı ba kyɔ alıfa anuu saŋa kʋlʋn tɔ. Saŋa mʋ nıı n kyʋrɔɔ ınımʋ mʋ bamʋ gaalaagaa ba san ba tɛ nkpa tɔ, nıı bamʋ akʋ mɔɔ ba wu.

7 Imʋ kamaa mʋ ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ mu-supu Gyemisi, pɔyı nıı ɔ lɛɛ mʋ n-yıı kaapʋ mu asunpu mʋ kpini.

8 Ɩmʊ kpini laalaalʊwɛ mʊ, ɔ lɛɛ
mʊ n-yɪɪ kaapʊ ngbaa mɛ, mʊ nɪɪ n
du fɛɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ man fʊʊ kɪkʊʊgɛ
nɪɪ ba kʊʊgɛ mʊ mʊ.

9 Krisito asunpu mʊ kpini tɔ mʊ,
mɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ man taa bamʊ
tɔ, nɪɪ n man dagaa gbaa ba tɪɪ
mɛ Krisito osunpu, lɪɪ fɛɛ n kyɪna
nyanla Krisito abuupu mʊ.
10 Amaa lɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ
sʊ, nɪɪ n du fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n du
falɛ, nɪɪ mʊ kabwaala mʊ nɪɪ ɔ sʊ
sa mɛ mʊ, man gyɛ kɪyan. Nɪɪ n
ba payɪ ansi waa kusun gaa n kyɔ
asunpu mʊ kpini, nɪɪ ɪ man gyɛ mɛ
ɔlʊn sʊ nɪɪ n taalɛ waa kusun mʊ,
amaa Ɩbwaarɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ kɪ bʊ mɛ
tɔ mʊ ɪ waa.
11 Ɩmʊ sʊ, nɪɪ mɛ asɛ nɪɪ fan nu
asɪn danbɪrasa mʊ nɪn-oo, nɪɪ bamʊ
asɛ nɪɪ fan nu nɪn-oo, ɪmʊ kpini ɪ
gyɛ asɪn kʊlʊn mʊ nɪɪ an tɔwɛ sa
fanɛ, nɪɪ fan kɔɔlɛ ɪmʊ gyii mʊ.

Alewupu kikyiŋi lɪɪ lewu tɔ

12 Nɪɪ a maa tɔwɛ fanɛ yɛ Krisito
kyiŋi lɪɪ lewu tɔ mʊ, mɪnɛ ɪ waa
sʊ nɪɪ fanɛ akʊ bee gyii ɪmɔɔrɛ, yɛ
kelewu-kyiŋi man bʊ tɔ?
13 Nɪɪ kelewu kyiŋi daa man bʊ
tɔ mʊ, kanɪn bɪrɛ Krisito gbaa man
kyiŋi ba nkpa tɔ.
14 Nɪɪ Krisito man dɪn kyiŋi ba
nkpa tɔ mʊ, kanɪn bɪrɛ anɛ ab-
waarɛsɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ mʊ, man
sʊ kyaarɛ, nɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ
gbaa man sʊ kyaarɛ.
15 Naafɔɔ nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ mʊ,
ii biti ɪ ba fɛɛ an tɪn antɪŋɛsa gyaga
Ɩbwaarɛ sʊ, lɪɪ fɛɛ an tɔwɛ kaapʊ tɔ
fɛɛ Ɩbwaarɛ kyiŋi Krisito lɪɪ lewu tɔ.
Amaa nɪɪ kelewu kyiŋi man bʊ tɔ
mʊ, kanɪn bɪrɛ Ɩbwaarɛ man kyiŋi
Yesu lɪɪ lewu tɔ.
16 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ kelewu kyiŋi man bʊ
tɔ mʊ, kanɪn bɪrɛ Krisito gbaa man
dɪn kyiŋi ba nkpa tɔ.
17 Nɪɪ Ɩbwaarɛ man dɪn kyiŋi
Krisito ba nkpa tɔ mʊ, kanɪn bɪrɛ
fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ gyɛ kɪyan, nɪɪ
fan san fan bʊ fanɛ alibi tɔ.
18 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn mʊ, ɪɪ kaapʊ nɪn
fɛɛ bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ Krisito gyii nɪɪ
ba wu mʊ, ba wu muuri.
19 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ kasɛ sʊ nfɪɪ nkʊn
nɪɪ an sʊ tamaa Krisito tɔ bɪrɛ, anɛ
asɪn ɪ sʊ kʊwɛɛ gaa ɪ kyɔ ɔkʊmaa
nɪmʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ.
20 Amaa ɪmʊ kesintin ɪ gyɛ fɛɛ,
Ɩbwaarɛ kyiŋi Krisito lɪɪ lewu tɔ ba
nkpa tɔ. Ɩnɪmʊ ɪ dan ɪ gyɛ kesintin
nɪn fɛɛ, Krisito ɪ gyɛ ɔgyankpaapʊ
sa alewupu mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti o
kyiŋi bamʊ lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ
mʊ.
21 Lɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ lewu bɔla
nyɪmɪsa kʊlʊn sʊ ba dulinyaa tɔ mʊ,
kanɪn maŋa nɪɪ kelewu kyiŋi ba
nkpa gbaa tɔ mʊ bɔla nyɪmɪsa kʊlʊn
sʊ ba.
22 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ asa kpini ba
lɪɪ Adam tɔ, nɪɪ Adam alibi sʊ asa ba
wu mʊ, kanɪn nɪɪ asa kpini mʊ nɪɪ
ba gyɛ Krisito lɛɛ mʊ bee biti ba nyɛ
nkpa Krisito lewu mʊ sʊ.
23 Amaa falɛ nɪɪ kelewu kyiŋi mʊ ii
biti ɪ waa. Krisito ɪ wʊla gyankpaa
kyiŋi lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ. Nɪɪ ɔ
kan bwii ba mʊ, ee biti o kyiŋi bamʊ
nɪɪ ba gyɛ mʊ lɛɛ mʊ.
24 Ɩnɪmʊ kamaa mʊ, kɛ laalaalʊwɛ
mʊ ɪ ba. Kanɪn saŋa mʊ, Krisito
ii biti o nyita kɪbɪlɪsa-kigyii kʊmaa
nɪmʊ yɛ alʊlʊnpʊ kʊmaa nɪmʊ
yɛ ɔlʊn kʊmaa nɪmʊ, kɛ ɔ taa
kuwura-gyii mʊ waa mʊ-Sɛ Ɩbwaarɛ
kɪbaa tɔ.
25 Lɪɪ fɛɛ ɪ dagaa Krisito maa
gyii kuwura naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa mʊ dʊn ana
kpini waa mʊ ayaa kasɛ.
26 Laalaalʊwɛ ɔdʊn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ nyita mʊ ɪ gyɛ lewu.
27 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, “Ɩbwaarɛ taa kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ waa mʊ kasɛ.” Nɪɪ
maa tɔwɛ kanɪn mʊ, ɪ dɛ ɔkpa fɛɛ
asɪn mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ mʊ, Ɩbwaarɛ gbaa-gbaa mʊ
nɪɪ ɔ taa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ waa
Krisito kasɛ mʊ man tii sʊ.
28 Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ kan
ba taa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ waa Krisito
kasɛ mʊ, Obii mʊ gbaa-gbaa ii biti ɔ
taa mʊ n-yɪɪ waa mʊ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʊ

nıı ɔ taa kʊtɔ kʊmaa waa mʊ kasɛ
mʊ, abaa tɔ. Kɛ Ibwaarɛ o be gyii
kuwura kʊtɔ kʊmaa nımʊ sʊ.
29 Nıı kelewu kyiŋi man bʊ tɔ mʊ,
mınɛ ı waa sʊ nıı akʊ bee biti fɛɛ
be gyee bamʊ Ibwaarɛ kekyugyee
sa bamʊ nıı ba tee wu mʊ? Nıı
alewupu ba mɛɛ yɛ be kyiŋi ba
nkpa tɔ mʊ, ı waa nɛnɛ sʊ nıı akʊ
bee biti fɛɛ be gyee bamʊ Ibwaarɛ
kekyugyee sa bamʊ nıı ba wu mʊ?
30 Nıı anɛɛnɛ bırɛ, mınɛ ı waa sʊ
nıı an taga apʊ saŋa kʊmaa kanın?
31 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
tɔwɛ fanɛ kesintin tɔ fɛɛ n gyaŋɛ
lewu asın saŋa kʊmaa. Nıı n kaapʊ
mɛ n-yıı fanɛ sʊ, fɛɛ fan maa gyɛ
Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito abuupu mʊ sʊ
mʊ, ımʊ sʊ nıı n tɔwɛ kanın.
32 Nıı n kan n kɔ yɛ asa mʊ nıı ba
du fɛɛ ndʊnbwɛ Efeso Ɔsʊwʊlɛ sʊ,
lıı nyımısa nfɛɛrɛ sʊ mʊ, mınɛ nıı
n biti n nyɛ lıı ımʊ tɔ? Nıı alewupu
ba mɛɛ yɛ be kyiŋi ba nkpa tɔ bırɛ,
fan yɛgɛ a buu asın mʊ nıı bɛɛ tɔwɛ
yɛ,
“Fan yɛgɛ i gyii kɛ a nuu,
kɛ ɔkɛ a wu.”
33 Fan man kan yɛgɛ ba pına fanɛ.
“Asa libi tɔ kıbʊga, ii nyita nyımısa
danbırasa nfɛɛrɛ.”
34 Fan bwii fɛ nfɛɛrɛ danbırasa, kɛ
fan yɛgɛ alibi kıwaa. N tɔwɛ fanɛ
ınımʊ nın n gyila fanɛ ipeeli fɛɛ,
akʊ ba bʊ fanɛ tɔ yɛgɛ ba man nyi
Ibwaarɛ.

Kelewu-kyiŋi kayıı-wʊlɛ

35 Amaa ɔkʊ ii biti ɔ taasɛ yɛ,
“Nɛnɛ nıı alewupu bee biti ba kyiŋi
ba nkpa tɔ? Nıı mınɛ kayıı-wʊlɛ nıı
bee biti ba baa ba sʊ?”
36 Mınɛ kimelensi asın taasɛsa
ndee? Fu mee nyi fɛɛ kʊtɔ mʊ nıı fu
duu kasɛ tɔ mʊ, kı mɛɛ yɛ kı kɔyı,
amɔɔ ki wu pɔyı.
37 Nıı kʊtɔ mʊ nıı fii duu mʊ, man
gyɛ kımʊ oyu mʊ nıı kı tɛɛ dan
lʊwɛ mʊ gbaa-gbaa nıı fıı sʊ fii duu,
amaa kı gyɛ oyu mʊ kibii nın fɛɛ
kuyu kibi abɛɛ kikyenbee kibi.
38 Nıı Ibwaarɛ ı sa oyu kʊmaa
nımʊ kımʊ n-yıı kanan mʊ nıı ee
biti. Nıı ɔ sa kibi kʊmaa nımʊ kımʊ
gbaa-gbaa kımʊ n-yıı kudubi.
39 N-yıı wʊlɛ kpini man gyɛ
kʊkʊlʊn. Nyımısa kayıı-wʊlɛ kwıı
nıı atɔbwaaya lɛɛ gbaa kwıı. Nbwi-
ibi lɛɛ kwıı nıı ıkın lɛɛ gbaa kwıı.
40 Nıı sʊsʊ n-yıı wʊlɛ atɔ ı bʊ tɔ,
nıı kasɛ sʊ n-yıı wʊlɛ atɔ gbaa bʊ tɔ.
Nıı sʊsʊ n-yıı wʊlɛ bʊnyaa mʊ kwıı,
nıı kasɛ sʊ n-yıı wʊlɛ bʊnyaa gbaa
kwıı.
41 Kyɔwɛ kıkıı tɔ kwıı, nıı
ɔbwaayı kıkıı tɔ kwıı, nıı akyikpebi
gbaa kıkıı tɔ kwıı. Nıı kikyikpebi
kʊmaa nımʊ sʊ kımʊ gbaa-gbaa
kıkıı tɔ.
42 Kanın maŋa nıı kelewu kyiŋi
mʊ ii biti ı ba waa. N-yıı wʊlɛ mʊ
nıı bee pula mʊ ıı gyɔɔ nın, amaa
n-yıı pʊpwɛ mʊ nıı Ibwaarɛ ii biti
o kyiŋi lıı lewu tɔ mʊ bırɛ mɛɛ yɛ ı
gyɔɔ.
43 Kayıı-wʊlɛ kʊmaa mʊ nıı bee
pula mʊ, gyɛ kʊtɔ bɔrɔbɔrɔ nıı kı
man sʊ ɔlʊn, amaa nıı Ibwaarɛ kan
kyiŋi kımʊ bırɛ mʊ, kii biti kı baa kı
sʊ bʊnyaa yɛ ɔlʊn.
44 Nıı ba kan pula kımʊ mʊ, kı gyɛ
dulinyaa tɔ kayıı-wʊlɛ nın, amaa
nıı Ibwaarɛ kyiŋi kımʊ mʊ, kı gyɛ
kayaayu tɔ kayıı-wʊlɛ nın.
Fɛɛ kanan mʊ nıı dulinyaa tɔ
kayıı-wʊlɛ bʊ tɔ mʊ, kanın maŋa
gbaa nıı kayaayu tɔ kayıı-wʊlɛ bʊ
tɔ.
45 Fɛɛ kanan mʊ nıı Asınkyan
yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ, “Adam
gyankpaasa mʊ nıı Ibwaarɛ tʊʊ
mʊ ba biliŋi nyımısa kıısa.” Amaa
Yesu Krisito mʊ nıı bɛɛ tıı yɛ
Adam laalaalʊwɛ mʊ, gyɛ Ibwaarɛ
Kayaayu mʊ nıı kıı sa nkpa.
46 Man gyɛ kayaayu tɔ kayıı-wʊlɛ
ı gyankpaa ba. Amaa dulinyaa nımʊ
tɔ kayıı-wʊlɛ ı gyankpaa ba, pɔyı
nıı kayaayu tɔ kayıı-wʊlɛ ba.
47 Adam gyankpaasa mʊ lıı kasɛ
sʊ nın, lıı fɛɛ ısɛ nıı Ibwaarɛ taa
pɔyı mʊ. Amaa Adam nyɔsapʊ mʊ
nıı ɔ gyɛ Krisito mʊ, lıı sʊsʊ nın.
48 Kanın sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı
Adam mʊ nıı ɔ lıı kasɛ sʊ du mʊ,
kanın nıı kasɛ sʊ asa gbaa ba du.

Nıı kanan mʊ nıı Adam mʊ nıı ɔ lıı sʊsʊ du mʊ, kanın nıı mʊ asa gbaa ba du nın.
49 Fɛɛ kanan mʊ nıı an duli kasɛ sʊ nyımısa mʊ, kanın sʊ an biti an baa an duli nyımısa mʊ nıı ɔ lıı sʊsʊ mʊ gbaa.

50 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana asın mʊ nıı n biti fɛn bıı mʊ ı gyɛ yɛ, kʊtɔ mʊ nıı kı sʊ kayıı-wʊlɛ yɛ nkalan mʊ, mɛɛ taalɛ nyɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Nıı anɛ kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kıı gyɔɔ mʊ, mɛɛ taalɛ kyına kakpaa.
51 Fan nu asın baalasa nımʊ danbırasa. Man gyɛ anɛ kpini ii biti a wu. Amaa saŋa kʊ tɔ mʊ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kyɛɛgɛ anɛ Krisito abuupu mʊ keduli yɛ kayıı-wʊlɛ.
52 Nıı ınımʊ kpini ii biti ı waa opula tɔ fɛɛ ansi sʊ kıŋabɛɛ, saŋa mʊ nıı kabılɛ laalaalʊwɛ mʊ kan fʊlɛ mʊ. Lıı fɛɛ kabılɛ mʊ ii biti o su, nıı bamʊ nıı ba wu mʊ, bee biti ba kyiŋi ba nkpa tɔ, nıı ba mɛɛ yɛ ba bıla wu. Nıı anɛ mʊ nıı an san an tɛ nkpa tɔ mʊ, an biti a kyɛɛgɛ.
53 Lıı fɛɛ kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kıı gyɔɔ mʊ, dagaa kı maa kyɛɛgɛ waa kımʊ nıı kı mɛɛ gyɔɔ. Nıı kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kii wu mʊ, dagaa kı maa kyɛɛgɛ waa kımʊ nıı ki mee wu.
54 Ɩmʊ sʊ nıı ı kan ba fɛɛ, kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kıı gyɔɔ mʊ, kyɛɛgɛ waa kımʊ nıı kı mɛɛ gyɔɔ, nıı kayıı-wʊlɛ mʊ nıı kii wu mʊ, kyɛɛgɛ waa kımʊ nıı ki mee wu mʊ, tʊtɔ nıı Asınkyan yılasa mʊ ii biti ı ba kesintin tɔ. Ɩmʊ ı gyɛ yɛ, "Ba kɔ gyii lewu sʊ muuri mʊ."

55 "Lewu, fʊ ɔlʊn mʊ nıı fʊ sʊ fii gyii asa sʊ mʊ bʊ fınɛ?
Lewu, fʊ ɔgyʊʊ nıı fʊ sʊ fii yii asa mʊ bʊ fınɛ?"
56 Ɔgyʊʊ mʊ nıı lewu sʊ ee yii mʊ ı gyɛ alibi, nıı alibi mɔɔ nyɛ ımʊ ɔlʊn lıı nbara tɔ.
57 Amaa afwaala ı gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ, fɛɛ maa bɔla anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito sʊ nıı ɔ yɛgɛ nıı an kɔ lıı lewu ɔlʊn tɔ.

58 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu, fan yıla tɔ kenken, kɛ fan man yɛgɛ kʊtɔ kʊ ki gyingyen fanɛ. Fan payı ansi waa Ɔnyırıpɛ kusun mʊ saŋa kʊmaa. Lıı fɛɛ fen nyi fɛɛ kusun mʊ nıı fen sun Ɔnyırıpɛ tɔ mʊ, ı mɛɛ yɛ ı waa kıyan.

16

Afulee kʊtʊʊ naa sa Krisito abi

1 Nbıınbıı lıı afulee mʊ nıı fɛn tʊʊ fan naa sa Krisito abi mʊ nıı ba bʊ Gyerusalem mʊ, fan waa fɛɛ kanan mʊ nıı n tɔwɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nıı ı bʊ Galati ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ.
2 Ɩmʊ ı gyɛ yɛ, Gyiwu abi kakɛ gyankpaasa* kʊmaa mʊ, fanɛ ɔkʊmaa nımʊ ɔ lɛɛ mu afulee mʊ nıı ɔ nyɛ mʊ tɔ ıkʊ yıla, fan man gyoo naa fʊʊ kakɛ mʊ nıı n biti n ba pɔyı kɛ fan lan lɛɛ.
3 Nıı n ba mʊ, kɛ fan taa tʊʊtʊʊ mʊ sa asa mʊ nıı fan lɛɛ mʊ, kɛ n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ mʊ nıı ı kaapʊ asa mʊ nıı ba gyɛ, kɛ n sun bamʊ, kɛ ba taa fanɛ tʊʊtʊʊ mʊ kpee Gyerusalem kadɛ tɔ.
4 Amaa nıı ı kan ba fɛɛ ngbaa mɛ n kpee mʊ, kɛ ba buu mɛ kɛ a kpee.

Atɔ mʊ nıı Pɔɔlı ii biti ɔ waa

5 N kan lıı Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, kɛ n ba fanɛ asɛ. Lıı fɛɛ n waa nfɛɛrɛ fɛɛ n biti n bɔla tʊtɔ pɔyı kɛ n ba fanɛ asɛ.
6 Akʊtɔ n biti n kyına fanɛ asɛ gbɛrɛɛ, abɛɛ gbangban ii biti o tu mɛ fanɛ asɛ, kɛ fɛn taalɛ sun mɛ ɔkpa kpee katın kʊmaa mʊ nıı n biti n kpee.
7 Inımʊ bırɛ, n mee biti fɛɛ n dan wu fanɛ kɛ n ŋmayı sʊ kyʊn. Nıı Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ kan kyula mʊ, n biti fɛɛ n gyii nkɛ gbɛrɛɛ kʊ fanɛ asɛ.
8 Amaa n san n biti n baa n bʊ Efeso kadɛ nfıı, naa fʊʊ Pentekosi kesu kɔnɔ ngyaŋɛ mʊ saŋa.
9 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ bugi ɔkpa lala kʊ sa mɛ, kɛ n nyɛ waa kusun mʊ, amaa bamʊ nıı bee kisi mɛ mʊ ba kyɔ nfıı.

* **16:2 16:2** Gyiwu abi kakɛ gyankpaasa ı gyɛ Kwasida.

10 Nıı Timoti kan ba fanɛ asɛ mʊ,
fan kıtaa mʊ danbırasa kɛ mu ansi
i gyii. Lıı fɛɛ ee sun Ɔnyırıpɛ Yesu
kusun mʊ nın, fɛɛ kanan mʊ nıı
ngbaa mɛ n sun falɛ.
11 Ɩmʊ sʊ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ man kan
ŋmanyan mʊ, amaa fan sun mʊ
ɔkpa kayıı yuuli tɔ, kɛ o bwii ba tu
mɛ nfıı. N kıı mʊ yɛ anɛ bırısa ana
Krisito abuupu mʊ ɔkpa.
12 Nbıınbıı lıı anɛ bırısa Apolosi
sʊ mʊ, n payı ansi waa mʊ aniya
tɔ fɛɛ, o tii anɛ bırısa ana Krisito
abuupu mʊ sʊ, kɛ ba ba bɔɔ fanɛ sʊ.
Ɔ man pıı yılɛ kyula yɛ ee biti ɔ ba
nbıınbıı, amaa nıı ɔ kan nyɛ ɔkpa
mʊ, ee biti ɔ ba.
13 Fan baa fan da sʊ, kɛ fan yılɛ
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ kenken, kɛ
fan yılɛ kınyın tɔ, kɛ fan nyɛ ɔlʊn.
14 Fan taa kebiti sun fanɛ kusun
kʊmaa nımʊ.
15 Fen nyi fɛɛ Sitefana maa mʊ
kıkpaara sʊ abi, ı gyɛ asa mʊ nıı
ba gyankpaa kɔɔlɛ Krisito gyii Akiya
ɔsʊwʊlɛ sʊ, nıı ba taa bamʊ n-yıı sa
bɛɛ kyɛ abuupu mʊ tɔ.
16 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
n kʊlɛ fanɛ nın fɛɛ fan bıya fanɛ
n-yıı kasɛ sa kanın asa maŋa, yɛ ɔsa
kʊmaa mʊ nıı ɛɛ waa kanın kusun
maŋa mʊ.
17 Saŋa mʊ nıı Sitefana maa Fotu-
natu yɛ Akayiku ba ba mɛ asɛ mʊ,
mi ansi i gyii. Lıı fɛɛ fan maa man
bʊ mi asɛ mʊ, bamʊ ı gyɛ bamʊ nıı
ba be yii fanɛ ayaa tɔ waa ımʊ nıı
fan daa yɛ fan waa mʊ.
18 Ba yɛgɛ nıı mɛ kɔkɔlɔ ki yuuli
mɛ, fɛɛ kanan mʊ nıı ba waa sa fanɛ
gbaa fanɛ mʊ. Falɛ asa ı dagaa fan
maa lɛɛ bamʊ kıtıı.

Laalaalʊwɛ fwaala

19 Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nıı ı
bʊ Asiya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ kpini bɛɛ
fwaala fanɛ. Akwila maa Prisila yɛ
Krisito kʊbʊ mʊ nıı bɛɛ gyaŋɛ bamʊ
kıkpaara sʊ mʊ, bɛɛ fwaala fanɛ gaa
lıı Ɔnyırıpɛ kıtıı tɔ sʊ.
20 Anɛ bırısa ana akɔɔlɛ-gyipu mʊ
nıı ba bʊ nfıı mʊ kpini, bɛɛ fwaala
fanɛ. Fan taa kibiri abaa tɔ fwaala
abaa lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ.
21 Mɛ Pɔɔlı gbaa-gbaa ı taa mɛ
kıbaa kyʊrɔɔ afwaala ınımʊ n sa
fanɛ.
22 Ɔkʊmaa mʊ nıı o mee
biti anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito
mʊ, Ɩbwaarɛ ɔ tɔwɛ mʊ kɔnɔ.
“Maranata” kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ,
“Anɛ-Nyırıpɛ, ba!”
23 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito ɔ
bwaala fanɛ.
24 Lıı Yesu Krisito kıtıı tɔ sʊ mʊ,
mi kebiti kı baa kı bʊ fanɛ kpini asɛ.
Amen!

Ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala 1

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ kebiti sʋ nɪɪ n ba
waa Krisito Yesu Osunpu mʋ, yɛ anɛ
bɪrɪsa danbɪrasa Timoti asɛ. An
kyʋrɔɔ an sʋ an sa fanɛ Ɩbwaarɛ
kʋbʋ mʋ nɪɪ fan bʋ Korinto kadɛ tɔ,
yɛ Ɩbwaarɛ asa mʋ nɪɪ ɔ lɔŋɔ bamʋ
yɪla sa mʋ n-yɪɪ, nɪɪ ba bʋ Akiya
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ kpini.
2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito ba bwaala fanɛ, kɛ ba
sa fanɛ kayɪɪ yuuli.

Ɩbwaarɛ sʋ kɔkɔlɔ yuuli sa anɛ

3 Fan yɛgɛ a fwaala Ɩbwaarɛ,
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʋ-Sɛ. Nɪɪ
mʋ ɪ gyɛ kʋwɛɛ kuwu kumu yɛ
kɔkɔlɔ yuuli wuya.
4 Nɪɪ ee yuula anɛ nkɔlɔ lɪɪ anɛ
awʋrʋfɔ tɔ, kɛ anɛ gbaa anɛ a taalɛ
taa kɔkɔlɔ yuuli mʋ nɪɪ an nyɛ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ mʋ yuula bamʋ nɪɪ ba
bʋ awʋrʋfɔ kʋmaa tɔ mʋ nkɔlɔ.
5 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ an gyii
Yesu Krisito awʋrʋfɔ damantɛ gbaa
mʋ, kanɪn maŋa nɪɪ kɔkɔlɔ yuuli
damantɛ gbaa bɔla Krisito sʋ ba anɛ
sʋ.
6 Nɪɪ an kan gyii awʋrʋfɔ mʋ,
ɪɪ yɛgɛ nɪɪ fan nyɛ nkɔlɔ yuuli yɛ
kamɔlɪgɛ. Nɪɪ an kan nyɛ kɔkɔlɔ
yuuli lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ mʋ, fanɛ gbaa
fanɛ fɛn nyɛ kɔkɔlɔ yuuli mʋ nɪɪ ɪɪ
bɪya fanɛ ɔlʋn, yɛ kenyiita kɛ fan
taalɛ yɪlɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ kʋlʋn mʋ
nɪɪ anɛ gbaa anɛ an gyii mʋ.
7 Anɛ tamaa mʋ nɪɪ an sʋ fanɛ sʋ
mʋ bʋlʋn, nɪɪ an nyi fɛɛ fan maa gyii
awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an gyii mʋ, kanɪn
maŋa nɪɪ fen biti fan nyɛ kɔkɔlɔ
yuuli fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an nyɛ mʋ.
8 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an
mɛɛ yɛ a taa awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an
gyii Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ baala fanɛ sʋ.
Awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ an wu mʋ ɪ nyan
anɛ naa ban sʋ halɪɪ an man bɪla an
sʋ tamaa anɛ nkpa sʋ.
9 Kesintin tɔ, anɛ nkɔlɔ tɔ mʋ,
an nyi fɛɛ ba bun anɛ lewu kʋpwɛ.
Amaa ɪnɪmʋ ɪ waa nɪn kɛ a man
taa anɛ n-yɪɪ tʋʋ anɛ gbaa-gbaa anɛ
n-yɪɪ sʋ, amɔɔ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ee
kyiŋi alewupu mʋ.
10 Mʋ ɪ lɛɛ anɛ lɪɪ falɛ alewu-sɪn
nɪmʋ tɔ, nɪɪ ɔ maa sʋ ɛɛ lɛɛ anɛ, nɪɪ
an sʋ tamaa fɛɛ ee biti ɔ kyaga sʋ lɛɛ
anɛ,
11 fɛɛ fan maa kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ
fɛn kyɛ anɛ tɔ falɛ. Kɛ ɪ yɛgɛ
Ɩbwaarɛ o nu kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ nɪɪ
asa gaalaagaa bɛɛ kʋlɛ bɛɛ sa anɛ
mʋ, kɛ ɔ waa anɛ kusee, kɛ ba taa
afwaala sa mʋ lɪɪ anɛ sʋ.

Pɔɔlɪ kyɛɛgɛ mʋ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ o ŋmina yɪla mʋ

12 Kʋtɔ kʋlʋn mʋ sʋ nɪɪ an kaapʋ
anɛ n-yɪɪ ɪ gyɛ yɛ, anɛ nfɛɛrɛ ɪɪ
kaapʋ anɛ yɛ, kesintin yɛ kɔkɔlɔ
fufuli mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, nɪɪ an
taa kyɪna dulinyaa nɪmʋ tɔ, fɔnfɔn
lɪɪ anaa fanɛ kakyɪna tɔ. Man gyɛ
dulinyaa nɪmʋ tɔ kanyaasɪn nɪɪ an
taa waa ɪnɪmʋ, amaa Ɩbwaarɛ ɪ taa
bwaala anɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ n mɛɛ kyʋrɔɔ kʋtɔ mʋ
nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ karagɛ abɛɛ kʋtɔ
mʋ nɪɪ fɛn mɛɛ taalɛ nu kɪmʋ kasɛ.
Nɪɪ n sʋ tamaa,
14 fɛɛ fan maa nu asɪn mʋ kasɛ
gbɛrɛɛ lɪɪ anɛ asɛ falɛ mʋ, fen biti
fan ba nu ɪmʋ kasɛ lʋwɛ, kɛ fan
kaapʋ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ sʋ, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ an biti a kaapʋ anɛ
n-yɪɪ lɪɪ fanɛ sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kakɛ
mʋ nɪɪ ee biti o bwii ba mʋ.
15 Lɪɪ fɛɛ n maa sʋ ɪnɪmʋ kpini
tamaa sʋ mʋ, n ŋmina yɪla fɛɛ n biti
n daa kɪba bɔɔ fanɛ sʋ, saamʋ kɛ fan
nyɛ tɔnɔ ɪlɪɪ ɪnyɔ.
16 N ŋmina yɪla yɛ n kan n kpee
Masedoniya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, n biti n
bɔɔ fanɛ sʋ, nɪɪ n kan bɪla lɪɪ tʋtɔ n
ba kyʋn mʋ, kɛ n bɪla bɔɔ fanɛ sʋ,
kɛ fan kyɛ mɛ tɔ kɛ n taalɛ naa fʋʋ
Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ.
17 N maa ŋmina yɪla yɛ n biti n
ba fanɛ asɛ, nɪɪ n man taalɛ ba mʋ,
ɪɪ kaapʋ nɪn fɛɛ n gyɛ dulinyaa tɔ
nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʋ nɪɪ bee

kyula yɛ “Ɛɛhn”, kɛ opula maŋa tɔ
ba bwii kyɛɛgɛ kɔnɔ tɔwɛ yɛ “ayee”
abɛɛ?
18 Amaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
gyɛ kesintin wuya falɛ mʊ, kanɪn
maŋa nɪɪ anɛ asɪn mʊ nɪɪ an
tɔwɛ an sa fanɛ mʊ, man gyɛ nnɔ
nnyɔ-nnyɔ asɪn.
19 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ mu-Bii Yesu
Krisito asɪn mʊ nɪɪ n maa Silasi* yɛ
Timoti an tɔwɛ sa fanɛ mʊ, asɪn mʊ
ɪ man kyɪna ɪ gyɛ “nnɔ nnyɔ-nnyɔ,”
amaa mʊ asɪn kpini ɪ gyɛ “kʊkʊlʊn
nɪn”.
20 Lɪɪ fɛɛ atɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ da
mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ kpini ɪ ba tɔ
lɪɪ Yesu Krisito sʊ. Ɩmʊ sʊ nɪɪ an
bʊnyaa Ɩbwaarɛ mʊ, an bɔla Yesu sʊ
an kyula yɛ “Amen.”
21 Ɩbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ anaa fanɛ
kpini an nyɛ ɔlʊn yɪlɛ Krisito tɔ, nɪɪ
ɔ lɛɛ anɛ yɪla sa mʊ n-yɪɪ,
22 nɪɪ ɔ taa mu keduligi gyaga anɛ
sʊ fɛɛ mʊ ɪ bʊ anɛ, nɪɪ ɔ taa mʊ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ sa anɛ, mʊ
nɪɪ ɔ taa yɪla kasɛ sa atɔ mʊ nɪɪ ɔ
waa yɪla sa anɛ mʊ.
23 Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ mi kesintin
ogyipu fɛɛ, n maa mee biti fɛɛ n ba
bɪɪtɛ fanɛ asʊ sʊ mʊ, kanɪn sʊ nɪɪ n
man bɪla ba fanɛ asɛ Korinto kadɛ
tɔ.
24 Ɩ man gyɛ yɛ an tɔwɛ an nyan
fanɛ lɪɪ kanan mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii
sʊ, fɛɛ a maa gyɛ abɪlɪsa sʊ. Lɪɪ
fɛɛ an nyi fan maa yɪlɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʊ tɔ kenken. Amaa kanan mʊ nɪɪ
a waa kɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ kɛ fan nyɛ
kɔkɔlɔ fuuli sʊ nɪɪ an waa kanɪn.

2

1 Ɩmʊ sʊ n waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, n
man bɪla yɛ n bwii ba fanɛ asɛ, kɛ n
nyita fanɛ nkɔlɔ.
2 Nɪɪ n kan yɛgɛ nɪɪ fanɛ nkɔlɔ i
nyita fanɛ mʊ, anɪmʊ ii biti ɔ yɛgɛ
mi ansi i gyii? Amɔɔ man gyɛ fanɛ
mʊ nɪɪ n nyita fanɛ nkɔlɔ mʊ abɛɛ?
3 Kanɪn sʊ nɪɪ n daa kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ
maŋa ba sa fanɛ. N mee biti n maa
ba fanɛ asɛ, kɛ fanɛ mʊ nɪɪ naafɔɔ
fen biti fan yɛgɛ mi ansi i gyii mʊ,
fan nyita mɛ kɔkɔlɔ. Nɪɪ n kɔɔlɛ
fanɛ kpini gyii mɛ kɔkɔlɔ tɔ fɛɛ, nɪɪ
mi ansi i gyii mʊ, fanɛ gbaa fanɛ ansi
ii biti i gyii.
4 Saŋa maŋa, tɔɔrɔɔ lala yɛ kɔkɔlɔ
nyita yɛ ansikyu nɪɪ n taa kyʊrɔɔ
fanɛ ɔwʊlɛ mʊ. Man gyɛ yɛ n biti
fɛɛ n nyita fanɛ nkɔlɔ nɪn. Amaa n
biti yɛ fan bɪɪ mi kebiti lala mʊ nɪɪ
n sʊ sa fanɛ mʊ.

Alibi kɪtaakɛɛ

5 Nɪɪ ɔkʊ kan nyita ɔsa kʊ kɔkɔlɔ
mʊ, man gyɛ mɛ kɔkɔlɔ nɪɪ o nyita,
ɔkpa kʊ sʊ mʊ fanɛ kpini nkɔlɔ. Nɪɪ
n mee biti n maa tɔwɛ asɪn mʊ kyʊn
sʊ.
6 Kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ fanɛ
gaalaagaa asɛ ba mʊ sʊ mʊ, kʊkwɛ
mʊ.
7 Nbɪɪnbɪɪ mʊ, fan taa mu alibi kɛɛ
mʊ, kɛ fan tɔwɛ yuula mʊ kɔkɔlɔ, kɛ
mʊ kɔkɔlɔ o man nyita mʊ kyʊn sʊ.
8 N kʊlɛ fanɛ nɪn, fan yɛgɛ ɔ bɪɪ
fɛɛ fan san fan sʊ kebiti sa mʊ.
9 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ n daa kyʊrɔɔ fanɛ
ɔwʊlɛ maŋa ɪ gyɛ yɛ, n waa fanɛ nɪn
kɪɪ, kɛ n wu kanan mʊ nɪɪ fen nu fɛn
sa mɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ.
10 Nɪɪ ɔkʊ kan waa alibi, nɪɪ fan
taa kɛɛ mʊ mʊ, ngbaa mɛ n taa kɛɛ
mʊ. Nɪɪ kʊtɔ kʊ kɪ kyɪna kɪ bʊ tɔ
nɪɪ i tiri fɛɛ n taa kɛɛ gbaa mʊ, n
waa kanɪn Krisito ansi tɔ lɪɪ fanɛ sʊ.
11 Saamʊ Sɪtaanɛ mɛɛ nyɛ ɔkpa
taalɛ anɛ tɔ. Lɪɪ fɛɛ an nyi mʊ ɪkpa
golon-golon mʊ nɪɪ ɔ sʊ ɔ naa mʊ.

Katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ kusun awaapʊ

12 N maa kpee Trowa kadɛ tɔ, naa
tɔwɛ Krisito asɪn danbɪrasa mʊ, n
wu fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ bugi ɔkpa sa mɛ.
13 Amaa mɛ nfɛɛrɛ ɪ man dɛ mɛ.
Lɪɪ fɛɛ n man wu mɛ bɪrɪsa Titusi
tʊtɔ.* Ɩmʊ sʊ n kala bamʊ, nɪɪ n yii
sʊ kpee Masedoniya ɔsʊwʊlɛ sʊ.
14 Amaa an fwaala Ɩbwaarɛ. Lɪɪ a
maa waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito sʊ mʊ,
Ɩbwaarɛ gyankpaa anɛ saŋa kʊmaa
fɛɛ bamʊ nɪɪ ba kɔ nyɛ sa Krisito.

* **1:19 1:19** Silasi nɪɪ ba bɪla bɛɛ tɪɪ yɛ Silifanu mʊ.

* **2:13 2:13** Pɔɔlɪ nyi fɛɛ ee biti o wu Titusi tʊtɔ kɛ ɔ nyɛ nu kʊtɔ mʊ nɪɪ kii kpee sʊ Korinto abi kʊbʊ mʊ tɔ, kɛ ɪ waa mʊ ɔkɔn.

Nıı ɔ bɔla anɛ sʊ yaasɛ Krisito kinyi
mʊ kpee katın kʊmaa fɛɛ tuulaale
liifensa.
15 An du nın fɛɛ atɔ liifensa mʊ
nıı Krisito taa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ.
Nıı ıı yaasɛ loo bamʊ nıı bɛɛ nyɛ
kamɔlıgɛ yɛ bamʊ nıı bɛɛ fɔyı mʊ
tɔ.
16 Bamʊ nıı bɛɛ fɔyı asɛ mʊ,
Krisito kinyi mʊ gyɛ ɔsɔn mʊ nıı
kıı bıya lewu, nıı bamʊ nıı bɛɛ nyɛ
kamɔlıgɛ mʊ, kı gyɛ ofen mʊ nıı kıı
bıya nkpa. Nıı anımʊ ı dagaa kusun
nımʊ kıwaa?
17 A man du fɛɛ asa gaalaagaa
mʊ nıı ba man sʊ bɛɛrɛɛ sa asın
danbırasa mʊ, nıı bɛɛ sʊ bee gyii
yawʊ bee biti tɔnɔ. Amaa lıı
Ɩbwaarɛ maa sun anɛ sʊ mʊ, an taa
kɔkɔlɔ fuuli tɔwɛ asın danbırasa mʊ
Ɩbwaarɛ asɛ fɛɛ Krisito ayaafɔlɛ.

3

1 An bıla an biti a lɛɛ anɛ n-yıı
kaapʊ fanɛ kanan mʊ nıı an du nın
abɛɛ? Abɛɛ ı dagaa fɛɛ anɛ gbaa
anɛ, a nyɛ ɔwʊlɛ mʊ nıı ıı lɛɛ anɛ
ıı kaapʊ kanan mʊ nıı an du bıya
fanɛ, abɛɛ a nyɛ lıı fanɛ asɛ, fɛɛ
kanan mʊ nıı asa akʊ bɛɛ waa mʊ?
2 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ i du fɛɛ
ɔwʊlɛ mʊ nıı kıı lɛɛ kanan mʊ nıı
an du mʊ kıı kaapʊ, nıı Kayaayu
mʊ kyʊrɔɔ gyaga fanɛ nkɔlɔ sʊ, kɛ
ɔkʊmaa nımʊ o wu kɛ ɔ bıı anɛ-daa.
3 Kesintin tɔ mʊ, fanɛ kıbaabʊtɔ
kıı lɛɛ kıı kaapʊ fɛɛ, lıı anɛ kusun
sʊ mʊ, fan gyɛ ɔwʊlɛ mʊ nıı Krisito
kyʊrɔɔ. Nıı ı man gyɛ inki nıı
ba taa kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ mʊ, amaa
Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ gyɛ nkpa wuya
mʊ Kayaayu nıı ba taa kyʊrɔɔ kımʊ.
Nıı ı man gyɛ abuu patıla-patıla sʊ
nıı ba kyʊrɔɔ gyaga, amaa nyımısa
kɔkɔlɔ sʊ nıı ba kyʊrɔɔ gyaga.
4 A maa taalɛ tɔwɛ ınımʊ bɔla
Krisito sʊ mʊ, an taa anɛ n-yıı tʊʊ
Ɩbwaarɛ sʊ.
5 A mɛɛ tɔwɛ nın yɛ anɛ gbaa-gbaa
anɛ ɔlʊn nıı an sʊ an waa kusun mʊ,
amaa Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı an taalɛ
waa kusun mʊ.
6 Mʊ Ɩbwaarɛ ı yɛgɛ nıı an dagaa
mʊ katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ kusun
asunpu. Nıı kı man gyɛ Nbara
kyʊrɔɔsa lɛɛ, amaa kı gyɛ Kayaayu
Kyırɛkyırɛ mʊ lɛɛ. Nbara kyʊrɔɔsa
mʊ ıı bıya lewu nın, amaa Kayaayu
mʊ kıı sa nkpa nın.

Katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ bʊnyaa

7 Nbara mʊ, Ɩbwaarɛ kyʊrɔɔ
gyaga abuu patıla-patıla sʊ sa
Mosesi. Saŋa maa mʊ, Nbara mʊ
ba yɛ Ɩbwaarɛ bʊnyaa ŋalıgɛsa, nıı
Ɩsırayı abi ba man taalɛ kıı mu ansi
tɔ, lıı fɛɛ mu ansi sʊ ıı ŋalıgɛ gaa,
halıı ı maa kpa sʊ gbaa mʊ. Nıı
Nbara mʊ nıı ımʊ kusun bıya lewu,
nıı kı sʊ falɛ bʊnyaa mʊ,
8 mınɛ ı waa sʊ nıı Kayaayu mʊ
kusun mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ sʊ bʊnyaa
kʊkyɔ?
9 Nıı kusun mʊ nıı kii bun
nyımısa kʊpwɛ, kı kan kı sʊ bʊnyaa
mʊ, mınɛ ı waa sʊ nıı kusun mʊ nıı
kıı bıya ıkpa kikyiigi sa asa mʊ mɛɛ
yɛ ɔ bıya bʊnyaa kʊkyɔ?
10 Nıı an taa nbıınbıı bʊnyaa
kparɛ mʊ kaala yɛ bʊnyaa
gyankpaasa mʊ, bʊnyaa gyankpaasa
mʊ man gyɛ sɛhn.
11 Nıı kımʊ nıı kı ba nıı kı man
kyɛɛrɛɛ mʊ kı ba yɛ bʊnyaa mʊ,
mınɛ ı waa sʊ nıı kımʊ nıı kı bʊ tɔ
kakpaa mɛɛ yɛ kı baa kı sʊ bʊnyaa
kıkyɔ?
12 Kanın sʊ, a maa sʊ falɛ tamaa sʊ
mʊ, an yılɛ kınyın tɔ anɛ atɔwɛsa tɔ.
13 A man du fɛɛ Mosesi mʊ nıı
ɔ taa kıtaa-bi bun mu ansi sʊ, kɛ
Ɩsırayı abi ba man nyɛ wu kanan mʊ
nıı bʊnyaa mʊ ıı kpa sʊ mu ansi sʊ
mʊ.
14 Amaa bamʊ nfɛɛrɛ ı man nu
asın mʊ kasɛ. Ba lıı halıı ndaga nıı
bɛɛ kalɛ katɔwɛ kyula dıdaa ıwʊlɛ
mʊ, i du nın fɛɛ kʊtɔ kʊ kı san ki
bun bamʊ nfɛɛrɛ sʊ, amɔɔ nyımısa
waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito, pɔyı nıı kii
bugi mʊ nfɛɛrɛ sʊ.
15 Halıı ba lıı ndaga, saŋa kʊmaa
mʊ nıı bɛɛ kalɛ Mosesi nbara ɔwʊlɛ
mʊ, i du nın fɛɛ kʊtɔ bunsa mʊ san
o bun bamʊ nfɛɛrɛ sʊ.
16 Amaa nıı ɔkʊ kan biliŋi ba
Ɔnyırıpɛ mʊ asɛ mʊ, mʊ kʊtɔ bunsa
mʊ kii bugi.

17 Ɔnyɪrɪpɛ mʊ ɪ gyɛ Kayaayu, nɪɪ
katɪn mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Kayaayu mʊ
bʊ mʊ, n-yɪɪ kɪnyɛ bʊ tʊtɔ.
18 Nɪɪ anɛ kpini mʊ nɪɪ kɪtaa-bi
man bun anɛ nfɛɛrɛ sʊ mʊ, an lɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ bʊnyaa mʊ kaapʊ. Anɛ
kɪbaabʊtɔ kii biliŋi waa fɛɛ mu
keduli, nɪɪ saŋa kʊmaa an nyɛ mʊ
bʊnyaa mʊ an tii sʊ, nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ lɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ Kayaayu mʊ asɛ.

4

An nyɛ Abwaarɛsɪn mʊ fɛɛ kapatɪyɛ anɛ nkɔlɔ tɔ

1 Ɪmʊ sʊ Ɩbwaarɛ maa wu anɛ
kʊwɛɛ sʊ mʊ, ɔ taa asɪn danbɪrasa
kɪtɔwɛ kusun nɪmʊ waa anɛ abaa tɔ,
nɪɪ anɛ abaa mɛɛ yɛ ɪ yɔɔ.
2 An kina ipeeli-sɪn yɛ atɔ baala
waasa, nɪɪ a mɛɛ taa kɔnɔ tɔ kɔn an
pɪna asa, nɪɪ a mee biliŋaa Ɩbwaarɛ
asɪn mʊ. Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ, an
tɔwɛ kesintin asɪn mʊ sakyɔ tɔ, kɛ
ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ bɪɪ mʊ nfɛɛrɛ tɔ
kanan mʊ nɪɪ an du Ɩbwaarɛ ansi
tɔ.
3 Nɪɪ kʊtɔ kʊ kan ki bun anɛ asɪn
danbɪrasa mʊ nɪɪ an tɔwɛ falɛ gbaa
mʊ, ii bun ɪɪ sa bamʊ nɪɪ bee muuri
mʊ nkʊn nɪn.
4 Bɛɛ mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii lɪɪ fɛɛ
Sɪtaanɛ mʊ nɪɪ ee gyii kuwura kasɛ
sʊ mʊ, bun bamʊ nfɛɛrɛ sʊ, kɛ ba
man taalɛ wu asɪn danbɪrasa mʊ
fɪtɪla mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Krisito bʊnyaa
mʊ, nɪɪ mʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ keduli
gbaa-gbaa mʊ.
5 Man gyɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ n-yɪɪ
sʊ asɪn nɪɪ an tɔwɛ, amaa Yesu
Krisito n-yɪɪ sʊ asɪn nɪɪ an tɔwɛ, mʊ
ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ, nɪɪ lɪɪ mʊ sʊ mʊ an
gyɛ fanɛ ayaafɔlɛ.
6 Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɔwɛ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔ yɛ, "I ŋmaŋɛ kiten-
tenbiri tɔ" mʊ, mʊ Ɩbwaarɛ kʊlʊn
maŋa ɪ yɛgɛ nɪɪ ɪ ŋmaŋɛ anɛ nkɔlɔ
tɔ, kɛ a nyɛ bɪɪ Ɩbwaarɛ bʊnyaa mʊ
nɪɪ kɪɪ ŋalɪgɛ Krisito ansi tɔ mʊ.
7 Asɪn nɪmʊ ɪ gyɛ kapatɪyɛ kparɛ
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa waa anɛ tɔ,
amaa an du nɪn fɛɛ nlobi mʊ nɪɪ
kapatɪyɛ kparɛ mʊ ɪ bʊ ɪmʊ tɔ mʊ,
kɛ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ɔlʊn kparɛ mʊ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ, man gyɛ anɛ asɛ.
8 Saŋa kʊmaa, ba nyan anɛ, amaa
a man patɪyɛ, i wuliti anɛ tɔ, amaa
anɛ abaa ɪ man yɔɔ,
9 ba nyanla anɛ, amaa Ɩbwaarɛ
man yɛgɛ nɪɪ ba da anɛ tʊʊ
lewu-lewu, amaa a man wu.
10 Saŋa kʊmaa an sʊ Yesu kelewu
mʊ anɛ n-yɪɪ tɔ nɪn, kɛ Yesu nkpa
mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ kɪ nyɛ lɪɪ anɛ
kayɪɪ-wʊlɛ tɔ kaapʊ.
11 Kpalɪ fɛɛ anɛ mʊ nɪɪ an san
an tɛ nkpa tɔ falɛ mʊ, lɪɪ Yesu sʊ
mʊ saŋa kʊmaa an tɛ lewu kɔnɔ,
kɛ mʊ nkpa mʊ ɪ nyɛ lɪɪ ifuli anɛ
kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ kii biti ki wu mʊ
tɔ.
12 Ɪnɪmʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ an gyaŋa
alewu-sɪn, amaa ɪmʊ sʊ nɪɪ fen biti
fɛn nyɛ nkpa kakpaa.
13 Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ, ɔkʊ
tɔwɛ yɛ, "N kɔɔlɛ gyii, ɪmʊ sʊ nɪɪ
n tɔwɛ." Kanɪn kɪkɔɔlɛ-gyii kʊlʊn
maŋa nɪɪ anɛ gbaa anɛ an sʊ, ɪmʊ
sʊ nɪɪ an tɔwɛ kanɪn.
14 Lɪɪ fɛɛ an nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ
nɪɪ o kyiŋi Ɔnyɪrɪpɛ Yesu lɪɪ lewu
tɔ ba nkpa tɔ mʊ, nɪɪ lɪɪ anaa Yesu
kɪwaa kʊkʊlʊn sʊ mʊ ee biti o kyiŋi
anɛ, kɛ ɔ taa anaa fanɛ bʊga kpee
mʊ asɛ.
15 Fanɛ sʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa ɪnɪmʊ
kpini kanɪn, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ mʊ
kabwaala mʊ kɪ kyɔ, nɪɪ asa gaalaa-
gaa bɛɛ nyɛ kɪmʊ mʊ, ɪɪ yɛgɛ nɪɪ bɛɛ
fwaala Ɩbwaarɛ nɪɪ bɛɛ bʊnyaa mʊ.

Kakyɪna pʊpwɛ mʊ tamaa

16 Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, anɛ abaa
ɪ mɛɛ yɔɔ. Halɪɪ anɛ kayɪɪ-wʊlɛ
kɪ maa pɔɔ kii tii sʊ gbaa mʊ, anɛ
kakyɪna pʊpwɛ mʊ ɪɪ nyɛ ɔlʊn ii tii
sʊ kakɛ kʊmaa.
17 Nɪɪ anɛ awʊrʊfɔ wuribi mʊ nɪɪ
an gyii nɪɪ ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ falɛ mʊ, ɪɪ
bɪya anɛ bʊnyaa lala mʊ nɪɪ ɪ man
sʊ ɔkaa, nɪɪ ɪ kyɔ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ an
gyii falɛ gaa mʊ.
18 Ɪmʊ sʊ a man sʊ anɛ ansi an
gyaga atɔ mʊ nɪɪ nyɪmɪsa sʊ mu ansi
ee wu mʊ sʊ, amaa ɪmʊ nɪɪ nyɪmɪsa
mee wu yɛ ansi mʊ. Lɪɪ fɛɛ atɔ
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa sʊ mu ansi ee wu

mʊ mɛɛ kyɛɛrɛɛ, amaa ɪmʊ nɪɪ bee mɛɛ wu yɛ ansi mʊ bɪrɛ ɪ bʊ tɔ nɪn kakpaa.

5

Nyɪmɪsa pʊpwɛ Krisito tɔ

1 Lɪɪ fɛɛ an dan an nyi fɛɛ anɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ nɪɪ ki du fɛɛ tɛntɪ abu mʊ nɪɪ anɛ kala ana ba tɛ ɪmʊ tɔ kasɛ sʊ nfɪɪ ɪ kan wu mʊ, an biti an nyɛ ibu kyɪna tɔ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ, ibu mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ kakpaa sʊsʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ nyɪmɪsa kɪbaa nɪɪ ba taa pɔyɪ.

2 Lɪɪ falɛ sʊ an yɪyɛɛ nɪɪ an kpaala, an biti fɛɛ naafɔɔ Ɩbwaarɛ o bun anɛ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ sʊ fɛɛ ɪkaalɛ.

3 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɪ kan bun anɛ sʊ mʊ, ɪ mɛɛ bɪla i du fɛɛ an naa kibulunkpan.

4 A maa bʊ tɛntɪ kubuu mʊ tɔ kasɛ sʊ nfɪɪ mʊ, an yɪyɛɛ fɛɛ kasʊla maa nyɪyɛ anɛ, man gyɛ fɛɛ an biti nɪn fɛɛ a lɪɪ kasɛ sʊ kayɪɪ-wʊlɛ mʊ tɔ, amaa an biti fɛɛ Ɩbwaarɛ o bun anɛ kɪmʊ nɪɪ kɪ gyɛ sʊsʊ lɛɛ mʊ, kɛ ɪmʊ nɪɪ ii wu mʊ ɪ kyɛɛgɛ waa ɪmʊ nɪɪ ɪ sʊ nkpa kakpaa.

5 Nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ lɔŋɔ anɛ yɪla sa falɛ kakyɛɛgɛ nɪmʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ Kayaayu mʊ sa anɛ mʊ nɪɪ ɔ taa yɪla kasɛ sa atɔ mʊ nɪɪ ɔ waa yɪla yɛ ee biti ɔ sa anɛ mʊ.

6 Ɪmʊ sʊ an nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ tɔ saŋa kʊmaa. Nɪɪ an nyi fɛɛ a maa san an tɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ nfɪɪ mʊ, ɪɪ kaapʊ nɪn fɛɛ an bʊ kata yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu.

7 Anɛ kɪkɔɔlɛ Yesu gyii mʊ nɪɪ an sʊ an naa mʊ, man gyɛ atɔ mʊ nɪɪ an wu yɛ anɛ ansi.

8 An yɪlɛ tɔ yɛ tamaa. Nɪɪ an biti yɛ an lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ nɪmʊ tɔ kɛ a naa kyɪna anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu mʊ asɛ.

9 Ɪmʊ sʊ, nɪɪ an san an tɛ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ kasɛ sʊ nɪn-oo, abɛɛ an lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ nɪn-oo, kʊtɔ mʊ nɪɪ anɛ ansi ɪ payɪ sʊ ɪ gyɛ yɛ a waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪɪ bɔla Yesu ansi.

10 Lɪɪ fɛɛ ɪ dan ɪ dɛ nɪn yɛ, anɛ kpini an biti an naa yɪlɛ Krisito kuwura-gyii asɪn ogyikpa, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ nyɛ katalɛ lɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa saŋa mʊ nɪɪ ɔ bʊ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ mʊ. Alibi nɪn-oo, adanbɪrasa nɪn-oo, ee biti ɔ nyɛ kʊkɔka mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ.

Ɩbwaarɛ maa asa nsana kɔlɔŋɔ

11 Fɛɛ a maa nyi kʊtɔ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kasɪlɛ mʊ, an kpan anɛ n-yɪɪ an tɔwɛ an pʊpɔlɛ asa kɛ baa kɔɔlɛ mʊ gyii. Ɩbwaarɛ i nyi anɛ danbɪrasa, asa mʊ nɪɪ an gyɛ, nɪɪ n tamaa fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fen nyi anɛ fanɛ nfɛɛrɛ tɔ.

12 Man gyɛ yɛ an bɪla an biti a kaapʊ fanɛ kanan mʊ nɪɪ an du, amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ an waa mʊ ɪ gyɛ fɛɛ an sa fanɛ ɔkpa, kɛ fan nyɛ kaapʊ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ sʊ, kɛ fan taalɛ lɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ bamʊ n-yɪɪ mʊ kɔnɔ, lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ bee wu yɛ ansi mʊ sʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ lɪɪ asa nkɔlɔ tɔ.

13 Nɪɪ anɛ katɔwɛ nɪmʊ ɪ kan ɪ kaapʊ fɛɛ anɛ amu ii nyita mʊ, Ɩbwaarɛ sʊ nɪɪ an du kanɪn. Amaa nɪɪ anɛ amu tɔ ɪ kan i du kyɛɛkyɛɛ bɪrɛ, fanɛ sʊ nɪɪ i du kanɪn.

14 Krisito kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ mʊ, gyii anɛ amu. Lɪɪ fɛɛ an kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɔsa kʊlʊn wu sa ɔkʊmaa nɪmʊ, ɪmʊ sʊ i du nɪn fɛɛ anɛ gbaa anɛ an maa wu tii mʊ sʊ mʊ.

15 O wu sa asa kpini, saamʊ bamʊ nɪɪ ba tɛ nkpa tɔ mʊ ba man bɪla ba tɛ sa bamʊ n-yɪɪ, amaa ba tɛ sa ɔmʊ nɪɪ o wu, nɪɪ o bwii kyiŋi ba nkpa tɔ sa bamʊ mʊ.

16 Ɪmʊ sʊ nbɪɪnbɪɪ man gyɛ nyɪmɪsa ɪkpa sʊ nɪɪ an sʊ an kaala kanan mʊ nɪɪ nyɪmɪsa du. Saŋa kʊ tɔ mʊ kanɪn nɪɪ an daa kaala Krisito nɪn, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ a man bɪla an kaala mʊ kanɪn.

17 Kanɪn sʊ, nɪɪ ɔkʊ kan ba ɔ gyɛ Krisito lɛɛ mʊ, o biliŋi nyɪmɪsa pʊpwɛ. Kakyɪna dɪdaa mʊ kɪ kyʊn, nɪɪ kakyɪna pʊpwɛ kɪ ba.

18 Ɪnɪmʊ kpini ɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ nɪn, mʊ ɪ bɔla Krisito sʊ lɔŋɔ ana mʊ nsana, nɪɪ ɔ taa maa asa nsana kɔlɔŋɔ kusun mʊ waa anɛ abaa tɔ.

19 Ɪmʊ ɪ gyɛ yɛ, Ɩbwaarɛ bɔla Krisito sʊ ɛɛ lɔŋɔ maa dulinyaa asa nsana, yɛgɛ ɔ mɛɛ kɪɪ asa alibi mʊ nɪɪ ba waa sʊ. Nɪɪ ɔ taa maa asa

nsana kɔlɔŋɔ asɪn mʋ waa anɛ abaa
tɔ yɛ an tɔwɛ.
20 Ɪmʋ sʋ an gyɛ Krisito ayaa tɔ
ayɪlɛpʋ mʋ nɪɪ ba sun fanɛ asɛ,
nɪɪ i du fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɔla anɛ sʋ
nɪn ɛɛ kʋlɛ fanɛ. Ɪmʋ sʋ an yɪlɛ
Krisito ayaa tɔ an kʋlɛ fanɛ yɛ fanaa
Ɪbwaarɛ nsana ɪ lɔŋɔ.
21 Ɪbwaarɛ yɛgɛ Krisito mʋ nɪɪ ɔ
man waa alibi kɪɪ mʋ, ba waa anɛ
alibi ɔsʋlapʋ, nɪɪ lɪɪ mʋ sʋ mʋ kɛ anɛ
ɪkpa i kyiigi Ɪbwaarɛ asɛ.

6

1 Fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ maa
anɛ an sun mu kusun mʋ, an kʋlɛ
fanɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ kabwaala mʋ nɪɪ
fan nyɛ mʋ, fan man yɛgɛ ɪ waa
kɪyan.
2 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"Mɛ saŋa mʋ kyɛɛkyɛɛ tɔ maa fʋʋ
mʋ, n nu fanɛ asɛ,
nɪɪ mɛ kakɛ mɔlɪgɛsa maa fʋʋ
mʋ, n kyɛ fanɛ tɔ."
Nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ n tɔwɛ fanɛ yɛ,
nbɪɪnbɪɪ saŋa nɪmʋ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
saŋa kyɛɛkyɛɛ tɔ mʋ, nɪɪ ndaga kakɛ
kanɪmʋ kɪ gyɛ kamɔlɪgɛ kakɛ mʋ.

Pɔɔlɪ maa mʋ bɪrɪsa ana awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ ba gyii

3 A maa mee biti ɔkʋ o wu asɪn libi
ɪkʋ anɛ kusun mʋ tɔ sʋ mʋ, a mee
biti a maa waa kʋtɔ mʋ nɪɪ kii biti
ki tii ɔkʋ ɔkpa.
4 Amaa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ an waa
mʋ, an waa nɪn an kaapʋ fɛɛ an gyɛ
Ɪbwaarɛ ayaafɔlɛ. An nyɛ kenyiita
yɪlɛ awʋrʋfɔ tɔ, yɛ kayɪɪ kɪtaa tɔ, yɛ
tɔɔrɔɔ tɔ.
5 Asa ba dayɪ anɛ, nɪɪ ba taa anɛ
tii ibu, nɪɪ ba bɪɪtɛ nin anɛ sakyɔ tɔ.
Nɪɪ an waa kusun ɔlʋn sʋ, nɪɪ a mɛɛ
nyɛ an dɛ nsɪɪrɛ, nɪɪ an naa yɛ akʋn,
6 yɛgɛ anɛ n-yɪɪ sʋ ɪ maa man
sʋ ineesi ɪkʋ, nɪɪ an sʋ kanyaasɪn,
yɛ kenyiita, yɛ kɪdanbɪrasa kɪwaa,
yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɔlʋn yɛ
kebiti abaa gaa.
7 An tɔwɛ kesintin asɪn mʋ, nɪɪ
Ɪbwaarɛ ɔlʋn mʋ waa kusun anɛ tɔ.
An sʋ ɪkpa kyiigisa fɛɛ adʋntɔ, kɛ a
taa kun kɛ a taa kɔ.
8 Asa akʋ ba sa anɛ bɛɛrɛɛ, nɪɪ akʋ
mɔɔ ba ŋaabaa anɛ, akʋ ba saalɛ
anɛ, nɪɪ akʋ ba yɪn anɛ. Ba kɪɪ anɛ
fɛɛ asa apɪnapʋ, yɛgɛ anɛɛnɛ an gyɛ
kesintin wuya ana.
9 Ba waa fɛɛ ba man bɪɪ anɛ, yɛgɛ
katɪn kʋmaa asa be nyi anɛ, ba kɪɪ
anɛ fɛɛ a maa yɛ a wu, amaa yɛgɛ an
san an tɛ nkpa tɔ, ba bɪɪtɛ anɛ asʋ,
yɛgɛ a man wu.
10 Ba kɪɪ anɛ fɛɛ asa mʋ nɪɪ bamʋ
asɪn ɪ sʋ kʋwɛɛ, yɛgɛ saŋa kʋmaa
anɛ ansi i gyii, ba kɪɪ anɛ atiripu,
amaa yɛgɛ an waa asa gaalaagaa atɔ
wuya ana, ba kɪɪ fɛɛ a man sʋ sɛhn
yɛgɛ anɛ ɪ sʋ kʋtɔ kʋmaa.
11 Oo Korinto abi, an tɔwɛ tigi
fanɛ, nɪɪ an bugi anɛ nkɔlɔ tɔ sa
fanɛ.
12 Anɛɛnɛ bɪrɛ, an man kɪtaa anɛ
n-yɪɪ yɛ fanɛ, amaa fanɛ ɪ kɪtaa fanɛ
n-yɪɪ yɛ anɛ.
13 Mɛ Pɔɔlɪ, n tɔwɛ n sa fanɛ fɛɛ
mi-bii ana. Fen bugi fanɛ nkɔlɔ tɔ
sa anɛ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ an bugi anɛ
lɛɛ sa fanɛ mʋ.

Fan man waa kʋkʋlʋn yɛ bamʋ nɪɪ ba man gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ

14 Fan man waa kʋkʋlʋn yɛ bamʋ
nɪɪ ba man gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʋ.
Kpalɪ fɛɛ, mɪnɛ ɪ bʋ ɪkpa kikyiigi
yɛ nbara kikina nsana? Abɛɛ nɛnɛ
nɪɪ kitentenbiri maa ɪŋmaŋɛsa ɪ nyɛ
waa kʋlʋn?
15 Nɛnɛ sʋ nɪɪ Krisito maa
Sɪtaanɛ* ba taalɛ waa kɔnɔ kʋlʋn?
Mɪnɛ ɪ bʋ ɔmʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ gyii yɛ
ɔmʋ nɪɪ ɔ man kɔɔlɛ gyii nsana?
16 Mɪnɛ kɪtɔwɛ kyula ɪ bʋ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ yɛ ɪdakpa
nsana? Lɪɪ fɛɛ anɛ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ
mʋ nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ mʋ kab-
waarɛ-sunkpa ayɛ mʋ. Mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,
"N biti n kyɪna bamʋ tɔ, kɛ n natɛ
bamʋ tɔ, n biti n baa n gyɛ bamʋ
Ɪbwaarɛ, kɛ ba baa ba gyɛ mɛ asa."
17 Ɪnɪmʋ sʋ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ bɪla
tɔwɛ yɛ,
"Fan tɪn fanɛ n-yɪɪ lɪɪ bamʋ asɛ,

* **6:15 6:15** Sɪtaanɛ kɪtɪɪ kʋ ɪ gyɛ Beeliya. Kɪmʋ nɪɪ ba daa kyʋrɔɔ waa nfɪɪ.

kɛ fan barıgɛ fanɛ n-yıı lıı bamʋ tɔ.
Fan man taa fanɛ n-yıı mata ineesi kʋtɔ kʋ,
saamʋ kɛ n kɔɔlɛ fanɛ.
18 N biti n baa n gyɛ fanɛ-Sɛ,
nıı fanɛ ii biti fan baa fan gyɛ mi-bii ana anyınsa yɛ akyıısa,
mɛ, Ɔlʋnpʋ Ɩbwaarɛ mʋ, ı tɔwɛ kanın.”

7

1 Mɛ-bırısa ana, Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ lıı falɛ atɔ nımʋ kpini sʋ sa anɛ. Kanın sʋ fan yɛgɛ a fwıı anɛ n-yıı lıı atɔ mʋ nıı ı waa kayıı-wʋlɛ yɛ kayaayu ineesi mʋ fɔyı. Fan yɛgɛ a sılɛ Ɩbwaarɛ kɛ a payı ansi waa anɛ n-yıı kyırɛkyırɛ yıla sa mʋ.

Korinto kʋbʋ mʋ ı yɛgɛ nıı Pɔɔlı ansi i gyii

2 Fan bugi fanɛ nkɔlɔ tɔ sa anɛ. Nıı an man waa ɔkʋ kilibi, nıı an man nyita ɔkʋ, a man sisii ɔkʋ.

3 N mɛɛ tɔwɛ ınımʋ n bun fanɛ kʋpwɛ, n wʋla tɔwɛ fanɛ dıdaa yɛ fan bʋ anɛ nkɔlɔ tɔ, ımʋ sʋ an tɛ nkpa tɔ nın oo, an wu nın oo, anaa fanɛ nın.

4 N sʋ kıkɔɔlɛ-gyii fanɛ tɔ, nıı fanɛ sʋ mʋ n kaapʋ mɛ n-yıı, nıı ı waa mɛ aniya anɛ tɔɔrɔɔ kpini tɔ, nıı mi ansi i gyii naa kyʋn sʋ.

5 Lıı fɛɛ a maa ba Masedoniya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ, anɛ kayıı-wʋlɛ kı man nyɛ ɔfʋʋtɛ. Asa ba tɔɔrɔɔ anɛ, nıı ba gyii anɛ ımɔɔrɛ katın kʋmaa nımʋ, nıı kufuu kı kıtaa anɛ.

6 Nıı Ɩbwaarɛ mʋ nıı ee yuula asa mʋ nıı bamʋ abaa ıı yɔɔ nkɔlɔ mʋ, mʋ maŋa bɔla Titusi mʋ nıı ɔ lıı fanɛ asɛ ba mʋ sʋ yuula anɛ nkɔlɔ.

7 Nıı ı man gyɛ mʋ kıba mʋ nkʋn sʋ, amaa kanan mʋ nıı fan yɛgɛ nıı mʋ kɔkɔlɔ ki yuuli mʋ mʋ. Ɔ tɔwɛ anɛ kanan mʋ nıı fɛn gyʋgyʋʋ fɛɛ fen nyɛ wu mɛ mʋ, yɛ kanan mʋ nıı fan nu fanɛ n-yıı, yɛ fanɛ kebiti kparɛ mʋ nıı fan sʋ sa mɛ mʋ. Lıı ınımʋ kpini sʋ mʋ, ı waa mɛ ɔkɔn naa kyʋn sʋ.

8 Halıı mɛ ɔwʋlɛ mʋ nıı n kyʋrɔɔ sa fanɛ mʋ nyita fanɛ nkɔlɔ gbaa mʋ, n man nu mɛ n-yıı. Nıı n daa bıı fɛɛ ii biti ı kɔ fanɛ halıı ı maa man kyɛɛrɛɛ gbaa mʋ, naafɔɔ n dɛ nu mɛ n-yıı.

9 Amaa nbıınbıı ı waa mɛ ɔkɔn, nıı ı man gyɛ yɛ asın mʋ nıı i nyita fanɛ nkɔlɔ sʋ nıı ı waa mɛ ɔkɔn, amaa fanɛ nkɔlɔ kinyita mʋ ı yɛgɛ nıı fan nyɛ nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ. Lıı fɛɛ fanɛ nkɔlɔ kinyita mʋ gyɛ kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla kımʋ kanın. Ɩmʋ sʋ an nyi fɛɛ a man waa fanɛ alibi akʋ.

10 Lıı fɛɛ kɔkɔlɔ nyita mʋ nıı kı gyɛ kʋtɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla kımʋ mʋ, ıı bıya nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ mʋ nıı ıı mɔlıgɛ asa, nıı kunu n-yıı man bʋ ımʋ tɔ, amaa dulinyaa tɔ kɔkɔlɔ nyita bırɛ ıı bıya lewu nın.

11 Fan kıı kɔkɔlɔ nyita mʋ nıı Ɩbwaarɛ yıla mʋ, kʋtɔ mʋ nıı kı bıya fanɛ. Ɩ yɛgɛ nıı fan yılɛ tɔ lɛɛ alibi mʋ lıı fanɛ tɔ, nıı fan waa bilen lɛɛ fanɛ kɔnɔ, nıı fan nyɛ agbʋ lala lıı alibi ɔwaapʋ mʋ sʋ, nıı fanɛ nkɔlɔ ı ŋmaa fanɛ, nıı fen biti fɛɛ fan wu mɛ bilen, nıı fanɛ ansi ı payı fɛɛ fan lɔŋɔ fanɛ nsana, nıı fen biti fɛɛ fan bııtɛ alibi ɔwaapʋ mʋ kʋsʋ. Ɔkpa kʋmaa nımʋ sʋ mʋ, fan lɛɛ kaapʋ fɛɛ alibi akʋ ı man maa fanɛ lıı asın nımʋ tɔ.

12 Ɩmʋ sʋ halıı n maa kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ mʋ sa fanɛ gbaa mʋ, man gyɛ ɔmʋ nıı ɔ waa alibi mʋ sʋ, abɛɛ ɔmʋ nıı ba waa mʋ alibi mʋ sʋ, amaa n kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ maa nın, kɛ ı yɛgɛ kɛ fanɛ gbaa-gbaa fen wu kanan mʋ nıı fanɛ nkɔlɔ ı gyan anɛ sʋ Ɩbwaarɛ asɛ.

13 Lıı ınımʋ sʋ mʋ ı waa anɛ aniya tɔ.

Kʋtɔ mʋ nıı kı bıla ki tii sʋ ı gyɛ yɛ, fan yɛgɛ nıı anɛ ansi i gyii, lıı Titusi kensi-gyii mʋ sʋ, lıı fɛɛ fanɛ kpini fan yɛgɛ nıı mʋ kɔkɔlɔ ki yuuli mʋ.

14 Pɔyı kɛ ɔ ba fanɛ asɛ mʋ, n kaapʋ mɛ n-yıı fanɛ sʋ sa mʋ, nıı fan man gyila mɛ ipeeli mʋ asɛ. Fɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı an tɔwɛ sa fanɛ maa gyɛ kesintin mʋ, kanın maŋa nıı kanan mʋ nıı an kaapʋ anɛ n-yıı fanɛ sʋ sa Titusi mʋ, ı waa kesintin.

15 Mu kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa fanɛ
mʊ lɔŋɔ tii sʊ, fɛɛ maa nyiŋi kanan
mʊ nɪɪ fanɛ kpini fan nu mʊ asɛ, nɪɪ
fan taa kufuu yɛ kɪkyɪkya kɔɔlɛ mʊ
mʊ.
16 Mɛɛmɛ bɪrɛ, ɪ waa mɛ ɔkɔn fɛɛ
n maa taalɛ taa mɛ n-yɪɪ tʊʊ fanɛ sʊ
kʊtɔ kʊmaa tɔ.

8

Kebiti tɔ afulee kɛkɛɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
an biti fɛɛ fan bɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ waa Krisito
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nɪɪ ɪ bʊ Masedoniya
ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ tɔ.
2 Saŋa mʊ nɪɪ bee gyii awʊrʊfɔ,
nɪɪ asɪn wuribi ii tu bamʊ, nɪɪ halɪɪ
ba maa bamʊ kitiri gbaa mʊ, lɪɪ
kensi-gyii lala mʊ nɪɪ kɪ bʊ bamʊ tɔ
sʊ mʊ, bee bugi bamʊ nkɔlɔ tɔ bɛɛ
kɛɛ (afulee).
3 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ba kɛɛ
kanan mʊ nɪɪ bɛɛ taalɛ kɛɛ, halɪɪ
naa kyʊn bamʊ ɔlʊn sʊ. Nɪɪ lɪɪ
bamʊ gbaa-gbaa bamʊ kɪpɪrɛ sʊ mʊ,
4 ba payɪ ansi kʊlɛ anɛ fɛɛ bamʊ
gbaa bamʊ ba nyɛ ɔkpa mʊ nɪɪ ba
taalɛ taa kyɛ Ɪbwaarɛ asa mʊ nɪɪ ba
bʊ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ tɔ.
5 Nɪɪ ba waa kyʊn sʊ kanan mʊ nɪɪ
an waa tamaa yɛ bɛ taalɛ mʊ, amaa
ba gyankpaa taa bamʊ n-yɪɪ naa sa
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu, nɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ kebiti
tɔ sʊ mʊ, ba taa bamʊ n-yɪɪ sa anɛ
gbaa anɛ.
6 Ɪmʊ sʊ an kʊlɛ Titusi mʊ nɪɪ ɔ
wʊla piili kɛkɛɛ kusun kɪnɪmʊ kasɛ
mʊ, fɛɛ ɔ kyaga sʊ waa fanɛ aniya
tɔ, kɛ fan tiisi waa fanɛ kɛkɛɛ kusun
mʊ naa lʊwɛ.
7 N man wu kʊtɔ mʊ nɪɪ fan man
waa kyʊn sʊ. Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nɪn
oo, katɔwɛ tɔ nɪn oo, kinyi tɔ nɪn
oo, kɪ payɪ ansi kyɛ tɔ nɪn oo, kebiti
mʊ nɪɪ fan sʊ sa anɛ nɪn oo, fan
waa ɪmʊ kpini naa kyʊn sʊ. Ɪmʊ sʊ
an biti fɛɛ fan waa kyʊn sʊ lɪɪ fanɛ
kɛkɛɛ kusun nɪmʊ gbaa tɔ.
8 Man gyɛ yɛ n yɪla kɔnɔsa kʊ n
sa fanɛ nɪn, amaa n biti fɛɛ n nyɛ
taa fanɛ kebiti mʊ taa kaala yɛ akʊ
mʊ nɪɪ bɛɛ payɪ ansi bɛɛ waa kanɪn
kɪdanbɪrasa mʊ lɛɛ, saamʊ n nyɛ
wu kanan mʊ nɪɪ fanɛ kebiti mʊ gyɛ
kesintin.
9 Lɪɪ fɛɛ fen nyi anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito kabwaala mʊ, fɛɛ maa gyɛ
atɔ wuya gbaa mʊ, kpalɪ fanɛ sʊ mʊ
o be biliŋi otiripu, kɛ lɪɪ mʊ kitiri mʊ
sʊ mʊ, fan ba biliŋi atɔ wuya ana.
10 Mɛ nfɛɛrɛ lɪɪ asɪn nɪmʊ sʊ
sa fanɛ ɪ gyɛ yɛ, ɪ bʊrɔn fɛɛ fan
maa lʊwɛ kusun mʊ nɪɪ fan piili
sun-tɔ mʊ. Fanɛ ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ ba
gyankpaa ba sa nkɛɛ mʊ, nɪɪ fɛn bɪla
fɛn sa lɪɪ fanɛ kɪpɪrɛ tɔ.
11 Ɪmʊ sʊ kanan mʊ nɪɪ fen yii
kusun mʊ kasɛ mʊ, fan lʊwɛ kɪmʊ.
Fan payɪ ansi waa kusun mʊ naa
lʊwɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan payɪ
ansi ŋmina yɪla mʊ, kɛ fan waa fanɛ
abaa ɔkaa.
12 Lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɔkʊ kan ɛɛ kɛɛ mʊ
kɪpɪrɛ sʊ lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ sʊ
mʊ, ɪmʊ ɪɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi, man
gyɛ lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɔ man sʊ mʊ sʊ.
13 Man gyɛ yɛ an biti an taa akʊ
kitiri ba sʊla fanɛ kɛ fɛn kɛɛ kyʊn sʊ,
amaa an biti fɛɛ fanɛ kpini kakyɪna
tɔ kɪ waa kyɛɛkyɛɛ.
14 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fanɛ ɪ sʊ gaa, nɪɪ
ɪ dagaa fɛɛ fɛn kyɛ bamʊ nɪɪ ii tiri
bamʊ mʊ tɔ. Saŋa mʊ nɪɪ ɪ kan
ii tiri fanɛ mɔɔ mʊ, nɪɪ ba sʊ gaa
mʊ, kɛ ba kyɛ fanɛ gbaa fanɛ tɔ.
Saamʊ fanɛ kpini kakyɪna tɔ kɪ waa
kyɛɛkyɛɛ.
15 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ
waa Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ yɛ, "Ɔsa
mʊ nɪɪ ɔ kʊʊla kʊkyɔ mʊ, man nyɛ
naa ban sʊ, nɪɪ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ kʊʊla
pii mʊ gbaa, ɪ kʊkwɛ mʊ kyɛɛkyɛɛ."

Titusi maa bamʊ nɪɪ ba sun bamʊ Korinto kadɛ tɔ mʊ

16 N fwaala Ɪbwaarɛ gaa fɛɛ maa
yɛgɛ nɪɪ Titusi payɪ ansi ɛɛ kyɛ fanɛ
tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ngbaa mɛ n kyɛ
fanɛ tɔ mʊ.
17 Man gyɛ yɛ a maa tɔwɛ an kʊlɛ
mʊ sʊ nɪɪ ɛɛ ba fanɛ asɛ, amaa lɪɪ
kanan mʊ nɪɪ fanɛ asɪn i tiri mʊ sʊ
mʊ, ɔ taa mʊ gbaa-gbaa mʊ kɪpɪrɛ
tɔ nɪn ɛɛ ba fanɛ asɛ.

18 An sun anɛ bırısa kʋ fɛɛ o buu
mʋ ba fanɛ asɛ. Mʋ ı gyɛ ɔsa mʋ nıı
Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ kpini bɛɛ yın
mʋ, lıı asın danbırasa mʋ kıtɔwɛ
mʋ sʋ.
19 Kʋtɔ mʋ nıı kı bıla ki tii sʋ mʋ
ı gyɛ yɛ, Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ ı lɛɛ
mʋ yɛ, a maa sʋ nkɛɛ nımʋ kusun
mʋ, o tii anɛ sʋ. Ɩnımʋ ı gyɛ kusun
mʋ nıı an waa an sʋ bɛɛrɛɛ an sa
Ɔnyırıpɛ Yesu, kɛ ı kaapʋ kanan mʋ
nıı an payı ansi an kyɛ tɔ.
20 An da anɛ n-yıı sʋ kɛ ɔkʋ ɔ man
pwıı anɛ lıı nkɛɛ damantɛ mʋ nıı ba
taa waa anɛ abaa tɔ yɛ a kıı sʋ mʋ.
21 Kʋtɔ mʋ nıı an biti mʋ ı gyɛ yɛ,
a waa ımʋ nıı ı dɛ ɔkpa. Man gyɛ
Ɔnyırıpɛ wʋlɛ ansi tɔ nkʋn, amaa
asa gbaa ansi tɔ.
22 Kanın maŋa nıı an bıla sun anɛ
bırısa kʋ tii bamʋ sʋ. Mʋ nıı an
wu fɛɛ ıkpa gaalaagaa sʋ mʋ, ɔ sʋ
kensi payı ɛɛ kyɛ tɔ. Nbıınbıı mʋ
maa sʋ kıkɔɔlɛ-gyii fanɛ tɔ sʋ mʋ, ɔ
payı ansi gaa fɛɛ ɔ ba kyɛ tɔ.
23 Titusi bırɛ, ɔ gyɛ mɛ bırısa
kusun osunpu ɔmʋ nıı n maa mʋ
an kyɛ fanɛ tɔ. Nıı anɛ bırısa ana
asansa mʋ nıı ba maa mʋ bee kpee
mʋ bırɛ, ba yılɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ
mʋ ayaa tɔ nın kɛ ı taa bɛɛrɛɛ bıya
Krisito.
24 Ɩmʋ sʋ fan lɛɛ fanɛ kebiti mʋ
kaapʋ bamʋ, kɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ
mʋ ba wu kımʋ kesintin, kɛ ba wu
kʋtɔ mʋ sʋ nıı an kaapʋ anɛ n-yıı
fanɛ sʋ mʋ.

9

Afulee nkyɛtɔ sa Krisito kʋbʋ mʋ nıı kı bʋ Gyerusalem kadɛ tɔ

1 Kesintin sʋ, ı man tiri fɛɛ n
bıla kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ sa fanɛ, lıı afulee
kɛkɛɛ kusun sa Ɩbwaarɛ asa, mʋ nıı
ba bʋ Gyudeya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Lıı fɛɛ n nyi kanan mʋ nıı fen
biti fan kyɛ bamʋ tɔ. Nıı n kaapʋ mɛ
n-yıı fanɛ sʋ n sa Masedoniya abi. N
tɔwɛ bamʋ yɛ lıı koo sun-tɔ nıı fanɛ
Akiya ɔsʋwʋlɛ sʋ abi fan kʋʋla n-yıı
yɛ fan sa afulee. Ɩnımʋ ı kʋsaa asa
gaalaagaa nıı bamʋ gbaa bɛɛ kʋʋla
bamʋ n-yıı kanın.
3 Amaa n sun anɛ bırısa ana
banımʋ fanɛ asɛ, saamʋ kanan mʋ
nıı n kaapʋ mɛ n-yıı lıı fanɛ sʋ n sa
Masedoniya abi mʋ, ı man ba waa
kıyan. Amaa fɛɛ kanan mʋ nıı n
tɔwɛ bamʋ mʋ, n nyi fan maa kʋʋla
fanɛ n-yıı fɛn waa kanın.
4 Lıı fɛɛ nıı Masedoniya asa kʋ ba
kan buu mɛ ba, nıı ba be wu fɛɛ
fan man kʋʋla fanɛ n-yıı mʋ, anɛ
ipeeli ı gyɛ kawɛ bɔla, kɛ fanɔɔ fanɛ
lɛɛ kılantan bɔla, fɛɛ a maa taa anɛ
n-yıı tʋʋ fanɛ sʋ mʋ.
5 Ɩmʋ sʋ n wu yɛ i tiri fɛɛ n kʋlɛ
mɛ bırısa ana yɛ ba gyankpaa mɛ
ba fanɛ asɛ, kɛ ba ba kʋʋla afulee
tʋʋtʋʋ mʋ nıı fan da fanɛ kɔkɔlɔ sʋ
fɛɛ fen biti fɛn sa mʋ. Amaa ı baa ı
gyɛ tʋʋtʋʋ mʋ nıı ı lıı nkɔlɔ tɔ, man
gyɛ ımʋ nıı bɛɛ nyan fanɛ.
6 Fan nyinji fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı o
duu atɔ duusa gbɛrɛɛ mʋ, ɛɛ nyɛ
adɔɔ-gyitɔ gbɛrɛɛ, nıı ɔmʋ nıı o duu
atɔ duusa gaa mʋ, ɛɛ nyɛ adɔɔ-gyitɔ
gaa.
7 Fanɛ ɔkʋmaa nımʋ ɔ sa kanan
mʋ nıı ɔ fɛ nfɛɛrɛ lıı mʋ kɔkɔlɔ tɔ
yɛ ee biti ɔ sa mʋ, kɛ ı man ba waa
fɛɛ ıı kɔ mʋ, abɛɛ ɔkʋ ıı nyan mʋ.
Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ii biti ɔmʋ nıı ɛɛ sa
kɔkɔlɔ fuuli tɔ.
8 Ɩbwaarɛ ıı taalɛ yɛgɛ kɛ fan nyɛ
kabwaala kyʋn sʋ, saamʋ fen biti
fan nyɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kii tiri
fanɛ, kɛ fan nyɛ kyʋn sʋ, kɛ fan kyɛ
kusun danbırasa kʋmaa tɔ.
9 Fɛɛ kanan mʋ nıı ba kyʋrɔɔ waa
Asınkyan yılasa mʋ tɔ yɛ,

"Ɩbwaarɛ ii bugi mʋ kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ
kɛɛ atiripu atɔ,
nıı mʋ kıdanbırasa kı man sʋ
ɔkaa."

10 Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɛɛ sa oduupu atɔ
duusa yɛ agyitɔ-gyisa mʋ, mʋ kʋlʋn
maŋa ii biti ɔ sa fanɛ atɔ duusa mʋ,
kɛ ı kɔyı, kɛ ı sɔyı, kɛ fan tıŋɛ kʋkyɔ,
kıdanbırasa sʋ.
11 Ee biti ɔ yɛgɛ fan biliŋi atɔ wuya
ana ɔkpa kʋmaa nımʋ sʋ, kɛ fan
taalɛ waa kıdanbırasa saŋa kʋmaa
nımʋ. Kɛ lıı afulee mʋ nıı fan bɔla

anɛ sʋ kɛɛ mʋ, ɪ yɛgɛ asa kpini ba taa afwaala sa Ɩbwaarɛ.
12 Kɛkɛɛ kusun mʋ nɪɪ fɛn waa falɛ, man gyɛ Ɩbwaarɛ asa wʋlɛ nkʋn tɔ nɪɪ ɪɪ kyɛ, amaa ɪ yɛgɛ nɪɪ asa gaalaagaa ba sʋ afwaala bɛɛ sa Ɩbwaarɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ, fanɛ kusun danbɪrasa maa kaapʋ asa kanan mʋ nɪɪ fan du mʋ, bee biti ba taa bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ, lɪɪ Krisito asɪn danbɪrasa mʋ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii, yɛ kɪlɛɛ tɔwɛ yɛ afulee kɛkɛɛ mʋ nɪɪ fɛn kyɛ bamʋ tɔ yɛ ɔkʋmaa nɪmʋ mʋ.
14 Ɪmʋ sʋ bamʋ gbaa bamʋ nkɔlɔ ɪ gyan fanɛ sʋ, nɪɪ bee biti ba baa bɛɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ bɛɛ sa fanɛ, lɪɪ Ɩbwaarɛ kabwaala kʋkyɔ mʋ nɪɪ ɔ sa fanɛ sʋ mʋ.
15 Fan yɛgɛ a taa afwaala sa Ɩbwaarɛ, lɪɪ kɛkɛɛ mʋ nɪɪ kɪ man sʋ kudubi mʋ sʋ.

10

Pɔɔlɪ lɛɛ kɔnɔ kaapʋ mu kusun mʋ tɔ

1 Lɪɪ Krisito n-yɪɪ kasɛ kɪbɪya yɛ mʋ kɪbwahn sʋ mʋ, n kʋlɛ fanɛ. Mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ fanɛ tɔ akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ, n kan n bʋ fanɛ asɛ mʋ, n bɪya mɛ n-yɪɪ kasɛ katɔwɛ tɔ, amaa nɪɪ n man kan n bʋ fanɛ asɛ mʋ, n yɪlɛ kɪnyɪn tɔ n tɔwɛ mʋ,
2 n kʋlɛ fanɛ fɛɛ n kan ba fanɛ asɛ mʋ, fan man yɛgɛ n ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ tɔwɛ sa fanɛ. Amaa n kan ba mʋ, n biti n ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ tɔwɛ sa bamʋ nɪɪ bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ yɛ dulinyaa atɔ danbɪrasa kebiti sʋ nɪɪ an waa Ɩbwaarɛ kusun mʋ.
3 Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ an bʋ dulinyaa nɪmʋ tɔ bɪrɛ, amaa man gyɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ kɪnaa nɪɪ an kɔ.
4 Adʋntɔ mʋ nɪɪ an sʋ an kɔ mʋ, man gyɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ adʋntɔ kudubi, amaa ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ adʋntɔ bʋlʋnsa mʋ nɪɪ ii nyita ɔlʋn kumu kʋmaa nɪmʋ.
5 An sʋ ɪmʋ an nyita nfɛɛrɛ kʋmaa, yɛ nfɛɛrɛ tɔ alala-sɪn kʋmaa mʋ nɪɪ ii tii nyɪmɪsa kɪnyɛ bɪɪ Ɩbwaarɛ, nɪɪ an kɔ gyii nfɛɛrɛ kʋmaa nɪmʋ sʋ fɛɛ ɔdʋn, kɛ ɔ ba nyɛ kʋsʋ-nu sa Krisito.
6 Nɪɪ fan kan nyɛ kʋsʋ-nu naa lʋwɛ mʋ, an biti a ba bɪɪtɛ bamʋ nɪɪ ba waa kʋsʋ tɔ ɔlʋn mʋ asʋ.
7 Fanɛ fanɛ bɪrɛ sʋsʋ-sʋsʋ wʋlɛ nkʋn nɪɪ fɛn kɪɪ atɔ. Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʋ kan kɔɔlɛ mʋ n-yɪɪ gyii fɛɛ ɔ gyɛ Krisito lɛɛ mʋ, ɪ dagaa maa wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gyɛ Krisito lɛɛ nɪn, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ mʋ gbaa mʋ gyɛ mʋ.
8 Halɪɪ nɪɪ n kan n kaapʋ mɛ n-yɪɪ kyʋn sʋ gbaa lɪɪ ɔlʋn mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ sa anɛ yɛ a taa kyɛ fanɛ tɔ kɛ i kpiya fanɛ ansi tɔ, nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ an bɪɪtɛ fanɛ tʋʋ kasɛ sʋ mʋ, ipeeli ɪ mɛɛ yɛ i gyii mɛ lɪɪ ɪmʋ sʋ.
9 Nɪɪ n mee biti ɪ naa ba fɛɛ, n kyʋrɔɔ mɛ ɪwʋlɛ n sʋ n ŋaala fanɛ.
10 Lɪɪ fɛɛ akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Pɔɔlɪ ɪwʋlɛ mʋ nɪɪ ɔ kyʋrɔɔ mʋ, sʋ asɪn mʋ nɪɪ ɪ bʋlʋn nɪɪ i budu. Amaa nɪɪ ɔ bʋ anɛ asɛ bɪrɛ, ɔ pɔɔ nɪɪ mʋ asɪn tɔwɛsa ɪ mɛɛ kaapʋ sɛhn.”
11 Kanɪn asa mʋ ɪ dagaa ba maa bɪɪ fɛɛ, asɪn kʋmaa mʋ nɪɪ an man bʋ fanɛ asɛ nɪɪ an kyʋrɔɔ anɛ ɪwʋlɛ tɔ sa fanɛ mʋ, ɪmʋ maŋa nɪɪ an bʋ fanɛ asɛ gbaa, an biti a tɔwɛ fanɛ.
12 Kesintin tɔ mʋ, ɪ sʋ anɛ kufuu gbaa fɛɛ a taa anɛ n-yɪɪ an biri, abɛɛ an kaala yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ lɛɛ bamʋ n-yɪɪ bɛɛ kaapʋ fɛɛ ba gyɛ asa kparɛ mʋ. Fɛɛ ba maa sʋ bamʋ n-yɪɪ bee biri abaa abɛɛ bɛɛ kaala abaa mʋ, man gyɛ amelensi-sɪn ndee abɛɛ?
13 Nɪɪ anɛɛnɛ bɪrɛ, a mɛɛ yɛ a kaapʋ anɛ n-yɪɪ naa kyʋn anɛ ɪkaa sʋ. Amaa an biti a kaapʋ anɛ n-yɪɪ lɪɪ kusun mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa waa anɛ abaa tɔ, halɪɪ an waa kɪmʋ ba fʋʋ fanɛ asɛ mʋ.
14 Nɪɪ a mɛɛ kaapʋ anɛ n-yɪɪ lɪɪ fanɛ sʋ an kyʋn sʋ, naafɔɔ a man dɪn fʋʋ fanɛ asɛ mʋ, amaa anɛ ɪ gyankpaa taa Krisito asɪn danbɪrasa mʋ kɪtɔwɛ ba fʋʋ fanɛ asɛ.
15 Ɪmʋ sʋ a mɛɛ kaapʋ anɛ n-yɪɪ lɪɪ kusun mʋ nɪɪ akʋ ba waa mʋ sʋ, fɛɛ anɛ ɪ waa ɪmʋ mʋ. Amaa anɛ tamaa ɪ gyɛ fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ fan sʋ mʋ, kɪ nyɛ akyɔ tii sʋ, kɛ anɛ kusun mʋ nɪɪ an sun fanɛ asɛ mʋ, kɪ nyɛ yɛlɪgɛ tii sʋ naa fʋʋ katɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ yɪla mʋ ɔkaa.

16 Kɛ a nyɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa
mʊ sa ɪsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊ fanɛ ansi
tɔ mʊ. Lɪɪ fɛɛ an mee biti a maa
kaapʊ anɛ n-yɪɪ lɪɪ kusun mʊ nɪɪ ɔkʊ
tɛɛ wʊla waa kasɛ kʊ sʊ.
17 Amaa ɪ dagaa fɛɛ a maa waa
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ mʊ. Ɪmʊ ɪ gyɛ
yɛ, "Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti ɔ kaapʊ
mʊ n-yɪɪ mʊ, ɔ kaapʊ mʊ n-yɪɪ lɪɪ
kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ waa
mʊ sʊ."
18 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ
mʊ n-yɪɪ kaapʊ kanan mʊ nɪɪ o du
mʊ, nɪɪ Ɩbwaarɛ ansi ii gyii mʊ sʊ,
amɔɔ ɔsa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʊ
kanan mʊ nɪɪ o du mʊ.

11

Pɔɔlɪ maa antɪŋɛsa asunpu mʊ

1 Nɪɪ fan kan nyɛ kenyiita gbɛrɛɛ
sa mɛ lɪɪ mɛ amelensi-sɪn nɪmʊ sʊ
mʊ, naafɔɔ ɪ bʊrɔn. Nɪɪ n nyi fɛɛ
fen biti fɛn waa kanɪn.
2 Krisito ayaa tɔ nɪɪ n yɪlɛ n kɔ
fanɛ sʊ kɔkʊrʊkɔ falɛ. Fen du nɪn
fɛɛ mʊ nɪɪ ɔ man nyi ɔnyɪn nɪɪ ɔ
man sʊ ineesi ɪkʊ, nɪɪ n sʊ n sa
ɔnyɪn kekili, nɪɪ ɔnyɪn maŋa ɪ gyɛ
Krisito.
3 Amaa n sʊ kufuu fɛɛ ɔkʊ ii biti
o be nyita fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ Krisito mʊ
nɪɪ fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini buu mʊ
mʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kɪnansɛ taa
mʊ kɔnɔ ɔkɔn pɪna Hawa mʊ.
4 Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ ba tɔwɛ
asɪn lɪɪ Yesu kʊ sʊ, nɪɪ ɔ kwɪɪ yɛ Yesu
mʊ nɪɪ an tɔwɛ mʊ asɪn mʊ, abɛɛ nɪɪ
fan kan nyɛ kayaayu kʊ, nɪɪ kɪ kwɪɪ
yɛ kayaayu mʊ nɪɪ fan daa kɪnyɛ
mʊ, abɛɛ nɪɪ fan nu asɪn danbɪrasa
kʊ, nɪɪ ɪ kwɪɪ lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ
nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii mʊ, ɪɪ kaapʊ nɪn
fɛɛ fɛn mɛɛ kɛrɛ kanɪn atɔ kɪkɔɔlɛ
kyula.
5 Amaa n mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ yɛ n
bʊ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa bamʊ n-yɪɪ
asunpu kparɛ mʊ kasɛ pii falɛ gbaa.
6 Nɪɪ n kan n gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ man
nyi katɔwɛ gbaa mʊ, n sʊ kinyi lɪɪ
asɪn danbɪrasa mʊ tɔ. Nɪɪ an kaapʊ
fanɛ ɔkpa kʊmaa sʊ yɛ saŋa kʊmaa,
nɪɪ kanɪn nɪɪ ɪ gyɛ.
7 N maa tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɪn
danbɪrasa sa fanɛ mʊ, n man kɔɔlɛ
fanɛ sɛhn, nɪɪ bɪya mɛ n-yɪɪ kasɛ, kɛ
ɪ nyɛ waa fanɛ asa kparɛ mʊ, n waa
alibi nɪn abɛɛ?
8 N taa kɪkpɪnɛ tʊʊ Krisito
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ ɪkʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ n kɔɔlɛ
nkyɛtɔ lɪɪ bamʊ asɛ, kɛ n nyɛ ba kyɛ
fanɛ tɔ.
9 Saŋa mʊ nɪɪ n kyɪna n bʊ fanɛ
asɛ nɪɪ i tiri mɛ mʊ, n man yɛgɛ nɪɪ ɪ
waa kasʊla fanɛ sʊ. Lɪɪ fɛɛ mɛ bɪrɪsa
ana mʊ nɪɪ ba lɪɪ Masedoniya mʊ ba
bɪya mɛ atɔ mʊ nɪɪ ii tiri mɛ. N kɪtaa
mɛ n-yɪɪ ɔkpa kʊmaa nɪmʊ sʊ kanan
mʊ nɪɪ n man ba waa kasʊla fanɛ sʊ,
nɪɪ n biti n kyaga sʊ waa kanɪn.
10 Fɛɛ Krisito kesintin mʊ maa bʊ
mɛ tɔ falɛ mʊ, n tɔwɛ yɛ ɔkʊ man
bʊ Akiya kɪbaafʊn nɪmʊ sʊ, nɪɪ ɔkʊ
mɛɛ taalɛ tii mɛ n-yɪɪ kɪkaapʊ nɪmʊ
sʊ.
11 N maa tɔwɛ falɛ mʊ, ɪ kaapʊ nɪn
fɛɛ n mee biti fanɛ asɪn abɛɛ? Ayee!
Ɩbwaarɛ nyi fɛɛ n biti fanɛ asɪn.
12 Nɪɪ ɪmʊ nɪɪ n waa mʊ n biti n
kyaga sʊ n waa, kɛ ɪ nyɛ tii bamʊ nɪɪ
bee biti ɪkpa ba kʊsaa bamʊ n-yɪɪ
mʊ ɔkpa. Lɪɪ fɛɛ bɛɛ kaapʊ yɛ kanan
mʊ nɪɪ bɛɛ waa kusun mʊ, anaa
bamʊ lɛɛ gyɛ kʊlʊn nɪn.
13 Kanɪn asa maŋa ba gyɛ antɪŋɛsa
asunpu mʊ nɪɪ bɛɛ pɪna asa lɪɪ
kanan mʊ nɪɪ bee sun kusun mʊ sʊ,
nɪɪ ba baala bamʊ daa bɛɛ waa fɛɛ
ba gyɛ Krisito asunpu.
14 Ɩnɪmʊ ɪ man gyɛ asɪn
kyinkyinsa, lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ
gbaa-gbaa ɪɪ taalɛ baala mʊ daa ɛɛ
ŋalɪgɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ.
15 Kanɪn gbaa nɪɪ ɪ man gyɛ
asɪn kyinkyinsa fɛɛ Sɪtaanɛ ayaafɔlɛ
gbaa ba baala bamʊ daa, nɪɪ ba
waa bamʊ n-yɪɪ fɛɛ nbɔɔ mʊ nɪɪ
bamʊ ɪkpa ii kyiigi mʊ. Laalaalʊwɛ
mʊ bee biti ba nyɛ bamʊ asun libi
kʊkɔka.

Pɔɔlɪ awʊrʊfɔ kigyii fɛɛ maa gyɛ Krisito osunpu mʊ sʊ

16 N pɪla tɔ n tɔwɛ yɛ, ɔkʊ ɔ man fɛ
nfɛɛrɛ fɛɛ n gyɛ omelensipu. Amaa
nɪɪ fɛn kan fɛ nfɛɛrɛ kanɪn mʊ, ɪmʊ
bɪrɛ fɛn taa mɛ kanan mʊ nɪɪ fen

biti fan taa omelensipu mʋ, kɛ n nyɛ kaapʋ mɛ n-yıı gbɛrɛɛ.
17 Ɪmʋ nıı n tɔwɛ falɛ, man gyɛ kʋtɔ mʋ nıı Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti fɛɛ n tɔwɛ, amaa n-yıı kıkaapʋ asın nımʋ tɔ mʋ, n tɔwɛ nın fɛɛ omelensipu.
18 Fɛɛ asa gaalaagaa ba maa kaapʋ bamʋ n-yıı fɛɛ kanan mʋ nıı dulinyaa abi bɛɛ waa mʋ, ngbaa mɛ n biti n kaapʋ mɛ n-yıı.
19 Fan maa yɛ fan sʋ kanyaasın gaa sʋ mʋ, fɛn nyɛ kenyiita fen nu amelensipu asɛ.
20 Kesintin tɔ bamʋ nıı bɛɛ waa fanɛ fɛɛ anyɛ, abɛɛ ba sʋ fanɛ bee biliŋi sʋ, abɛɛ bee gyii fanɛ, abɛɛ bɛɛ kıı fanɛ kıyan, abɛɛ bɛɛ kpaalɛ fanɛ ıtan gbaa mʋ, fɛn taalɛ fɛn nyɛ kenyiita fen sa bamʋ.
21 Ɪ sʋ mɛ ipeeli nıı n kɔɔlɛ kyula fɛɛ, atɔ mʋ nıı bɛɛ waa falɛ bırɛ, an gyɛ apɔɔsıpʋ ımʋ tɔ gaa.

Amaa nıı ɔkʋ kan ɔ man sʋ kufuu fɛɛ ee biti ɔ kaapʋ mʋ n-yıı kʋtɔ kʋ sʋ mʋ, n maa tɔwɛ fɛɛ omelensipu falɛ mʋ, ngbaa mɛ n mɛɛ yɛ n waa kufuu fɛɛ n kaapʋ mɛ n-yıı ımʋ sʋ.
22 Asa maŋa ba gyɛ Hibriwu abi nın abɛɛ? Kanın nıı ngbaa mɛ n gyɛ. Ba gyɛ Ɪsırayı abi nın abɛɛ? Kanın nıı ngbaa mɛ n gyɛ. Ba gyɛ Abraham anaana-bii nın abɛɛ? Kanın nıı ngbaa mɛ n gyɛ.
23 Ba gyɛ Krisito ayaafɔlɛ nın abɛɛ? N nyi mɛ katɔwɛ nımʋ maa duli ıbʋn bırɛ, amaa n gyɛ kıyaafɔlɛ kparɛ n kyɔ bamʋ. N sun kusun ɔlʋn sʋ n kyɔ bamʋ, nıı ba tii mɛ ibu saŋa kʋmaa nımʋ ı kyɔ bamʋ, ba taa awulibi tıŋɛ mɛ libi-libi ı kyɔ bamʋ, nıı n gyaŋa lewu saŋa kʋkyɔ.
24 Gyiwu abi ba taa awulibi tıŋɛ mɛ adısa yɛ akpanɔ kanın ılıı inuu.
25 Nıı Roma abi gbaa ba taa abılıtɔ kpekpesen da mɛ ılıı ısa, nıı saŋa kʋ asa ba twıı mɛ abuu, nıı ɔkʋlı lala taa mɛ naa watɛ ılıı ısa, nıı kakaakʋ n dɛ ɔpʋ sʋ kalayı tıyɛ kyɔwɛ.
26 Mɛ kınatɛ tɔ mʋ, n gyaŋa kinsi-payı gaalaagaa. N nyɛ kinsi-payı lıı ıbʋn kıbɔla sʋ, yɛ ayu mʋ nıı bɛɛ nyan bɛɛ kɔɔlɛ atɔ abaa tɔ, yɛ mɛ asa Gyiwu abi, yɛ bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ abaa tɔ. Nıı n nyɛ kinsi-payı ndɛ lala tɔ, yɛ ısʋwʋlɛ sʋ, yɛ ɔpʋ sʋ. Nıı n nyɛ kinsi-payı lıı bamʋ nıı bɛɛ pına yɛ ba gyɛ anɛ Krisito abuupu mʋ asɛ.
27 N sun kusun kenken nıı n kpınɛ, halıı nkɛ damantɛ n mɛɛ nyɛ nsıırɛ n dɛ. Akʋn yɛ bʋlıfɔ nıı n naa, nıı saŋa gaalaagaa sɛhn man loo mɛ kɔnɔ tɔ. Nıı n pan atɔ bunsa nıı n dɛ awɔɔ.
28 Ɪnımʋ kpini ı naa dɛ, ımʋ nıı ı nyan mɛ kakɛ kʋmaa mʋ ı gyɛ yɛ n fɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ sʋ.
29 Anımʋ kıkɔɔlɛ-gyii ıı kɔɔgɛ sʋ, nıı n mee su n sa mʋ? Anımʋ nıı ba pına mʋ ba waa alibi tɔ, nıı mɛ ɔtɔ tɔ mɛɛ fɔyı mɛ?
30 Nıı n kan i tiri fɛɛ n kaapʋ mɛ n-yıı mʋ, n biti n kaapʋ mɛ n-yıı lıı mɛ kıpɔɔsɛ sʋ nın.
31 Anɛ Ɪbwaarɛ mʋ nıı ɔ gyɛ anɛ-Nyırıpɛ Yesu Mʋ-Sɛ, nıı ayın-bi ı gyɛ mʋ lɛɛ kakpaa mʋ, i nyi yɛ ımʋ nıı n tɔwɛ falɛ man gyɛ antıŋesa.
32 Saŋa mʋ nıı n bʋ Damasiko kadɛ tɔ mʋ, Owura Aretasi mʋ ɔsʋwʋlɛ ɔkıısʋpʋ mʋ lɛɛ akunpu yɛ ba kun nbunɔ mʋ nıı ii loo Damasiko kadɛ mʋ nıı kıbandıyɛ kı kyaabɔɔ kımʋ mʋ, kɛ ba nyɛ kıtaa mɛ.
33 Amaa akʋ ba taa mɛ waa kılantan tɔ, bʋlɛ kıbandıyɛ mʋ ɔbɔ tɔ, kpılıgaa mɛ yii, nıı n nyɛ sılɛ lıı mʋ abaa tɔ.

12

Pɔɔlı kuwu ansi sʋ fɛɛ idee

1 Ɪ dagaa n maa kyaga sʋ kaapʋ mɛ n-yıı. Halıı ı maa man sʋ tɔnɔ gbaa mʋ, nbıınbıı bırɛ n biti n tɔwɛ atɔ mʋ nıı Ɪbwaarɛ yɛgɛ nıı n wu fɛɛ idee, yɛ asınlɛɛ kaapʋsa mʋ nıı ɔ taa sa mɛ.
2 Ɔnyın kʋ kyına ɔ bʋ tɔ, nıı ɔ gyɛ Krisito obuupu. Nsu kudu ana ndee nıı Ɪbwaarɛ taa mʋ kpee sʋsʋ sasapʋ mʋ tɔ. N man nyi yɛ ınımʋ ı waa kanın nın kesintin, abɛɛ ansi sʋ

atɔ nɪɪ o wu fɛɛ idee, amɔɔ Ɩbwaarɛ nkʋn i nyi.
3 N bwii n tɔwɛ yɛ, ɔnyɪn nɪmʋ mʋ
kayɪɪ-wʋlɛ kpini nɪɪ ɪ taa kpee sʋsʋ
nɪn o, mʋ kala nkʋn nɪɪ ɪ taa kpee
nɪn o, n man nyi, amɔɔ Ɩbwaarɛ
nkʋn i nyi.
4 Amaa Ɩbwaarɛ maa taa mʋ kpee
paradise mʋ, o nu asɪn mʋ nɪɪ ba
mɛɛ taalɛ tɔwɛ, yɛ ɪmʋ nɪɪ nyɪmɪsa
man sʋ ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ.
5 Ɩmʋ sʋ nɪɪ n biti n kaapʋ mɛ n-yɪɪ
mʋ, kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ ba ɔnyɪn nɪmʋ sʋ
nɪɪ n biti n kaapʋ n-yɪɪ. N mɛɛ yɛ n
kaapʋ mɛ n-yɪɪ lɪɪ mɛ n-yɪɪ sʋ, amɔɔ
mɛ kapɔɔsɛ sʋ nkʋn.
6 Halɪɪ nɪɪ n kan n kaapʋ mɛ
n-yɪɪ gbaa mʋ, n mɛɛ yɛ n waa
omelensipu. Lɪɪ fɛɛ ɪmʋ nɪɪ n tɔwɛ
mʋ ɪ gyɛ kesintin. Amaa n lɛɛ mɛ
n-yɪɪ lɪɪ n-yɪɪ kɪkaapʋ tɔ, kɛ ɔkʋ ɔ
man nyɛ kaala mɛ kyʋn kʋtɔ mʋ nɪɪ
o wu mɛ maa waa sʋ, abɛɛ ɪmʋ nɪɪ
n tɔwɛ sʋ.
7 Kanan mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ n man
taa Ɩbwaarɛ kɪlɛɛkaapʋ damantɛ
mʋ nɪɪ ɔ taa sa mɛ mʋ waa n-yɪɪ
alala-sɪn sʋ mʋ, ɔ yɛgɛ nɪɪ Sɪtaanɛ
sun kʋlɔ-libi kʋ waa mɛ n-yɪɪ tɔ fɛɛ
owii, nɪɪ kii yii mɛ. Nɪɪ kʋlɔ kɪɪ
nyanla mɛ, nɪɪ kii tii mɛ ɔkpa, kɛ n
man nyɛ n waa mɛ n-yɪɪ alala-sɪn tɔ.
8 N kʋlɛ Ɔnyɪɪrɪpɛ Yesu ɪlɪɪ ɪsa fɛɛ
ɔ lɛɛ ɪmʋ lɪɪ mɛ sʋ.
9 Amaa ɔ lɛɛ mɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ
kabwaala mʋ nɪɪ n sʋ sa fʋ mʋ, ɪ
kʋkwɛ fʋ. Lɪɪ fɛɛ fʋ kɪpɔɔsɛ mʋ tɔ
nɪɪ mɛ ɔlʋn mʋ ɪɪ lɪɪ ifuli.” Ɩmʋ sʋ
n biti n kaapʋ mɛ n-yɪɪ kensi-gyii tɔ
gaa lɪɪ mɛ kɪpɔɔsɛ tɔ, kɛ Krisito ɔlʋn
mʋ kɪ ba bun mɛ sʋ.
10 Ɩmʋ sʋ lɪɪ Krisito sʋ mʋ, mi ansi
i gyii lɪɪ mɛ kɪpɔɔsɛ tɔ, yɛ asebi tɔ,
yɛ kayɪɪ kɪtaa tɔ, yɛ kanyanla tɔ, yɛ
awʋrʋfɔ tɔ. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʋ nɪɪ n
pɔɔ mʋ, saŋa maa nɪɪ n sʋ ɔlʋn.

Pɔɔlɪ kayɪyɛɛ sa Korinto abi

11 N waa fɛɛ omelensipu, amaa
fanɛ i nin mɛ nɪɪ n waa kanɪn.
Naafɔɔ fanɛ ɪ dagaa fan maa lɛɛ
kanan mʋ nɪɪ n du mʋ kaapʋ. Lɪɪ
fɛɛ halɪɪ n maa man gyɛ sɛhn gbaa
mʋ, bamʋ nɪɪ bɛɛ waa bamʋ n-yɪɪ
yɛ ba gyɛ “Krisito asunpu kparɛ” ba
man kyɔ mɛ pii falɛ gbaa.
12 Nɪɪ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ lɛɛ ɪɪ kaapʋ
fɛɛ n gyɛ Krisito osunpu mʋ ɪ gyɛ
yɛ, n nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ
nɪɪ Ɩbwaarɛ n waa ɪsɪnkaala yɛ
adangana yɛ asɪn kyinkyinsa fanɛ
asɛ.
13 Mɪnɛ atɔ nɪɪ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ
asansa mʋ ba nyɛ nɪɪ fanɛ bɪrɛ fan
man nyɛ? Amɔɔ afulee asɪn nɪɪ n
man taa ba sʋla fanɛ. Nɪɪ ɪ gyɛ
kanɪn bɪrɛ fan taa mɛ alibi kɛɛ mɛ.
14 Nbɪɪnbɪɪ n kʋʋla lʋwɛ n ba bɔɔ
fanɛ sʋ ɪlɪɪ sasapʋ. Nɪɪ mee biti
fɛɛ n maa biliŋi kasʋla sa fanɛ, lɪɪ
fɛɛ man gyɛ fanɛ atɔ nɪɪ n biti,
fanɛ gbaa-gbaa nɪɪ n biti. Nɪɪ man
gyɛ nbii ii biti atɔ bɛɛ yɪla bamʋ
akʋʋgɛpʋ, amɔɔ akʋʋgɛpʋ ii biti bɛɛ
yɪla bamʋ-bii ana.
15 Ɩmʋ sʋ n biti n kpɪnɛ kɛ n nyita
mɛ kʋtɔ kʋmaa fanɛ sʋ, kɛ n taa mɛ
n-yɪɪ gbaa tii sʋ. Fɛɛ n maa sʋ kebiti
lala falɛ sa fanɛ mʋ, fen biti fan nyɛ
kebiti pii sa mɛ nɪn?
16 N nyi fan maa kɔɔlɛ kyula fɛɛ
n man biliŋi kasʋla fanɛ sʋ. Amaa
akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ n taa mɛ kanyaasɪn
ɔkpa sʋ n nyɛ fanɛ.
17 Nɛnɛ sʋ? Asa mʋ nɪɪ n sun
bamʋ fanɛ asɛ mʋ, n bɔla bamʋ sʋ
gyii fanɛ nɪn abɛɛ?
18 Mɛ ɪ kʋlɛ Titusi yɛ o kpee fanɛ
asɛ, nɪɪ n sun anɛ bɪrɪsa kʋ yɛ o
buu mʋ kpee. Abɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ yɛ
Titusi ba pɪna fanɛ gyii nɪn? Man
gyɛ nfɛɛrɛ kʋlʋn yɛ ɔkpa kʋlʋn sʋ
nɪɪ anaa mʋ an naa?
19 Akʋtɔ fen fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ an
tɔwɛ an lɛɛ anɛ kɔnɔ nɪn. Ayee!
Man gyɛ kanɪn nɪn. Amaa an tɔwɛ
nɪn fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Krisito ii biti
fɛɛ a tɔwɛ Ɩbwaarɛ asɛ mʋ. Mɛ
kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, kʋtɔ kʋmaa
mʋ nɪɪ an waa mʋ, an waa nɪn
kanan mʋ nɪɪ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
20 Ɩ sʋ mɛ kufuu fɛɛ n kan ba fanɛ
asɛ mʋ, n mɛɛ yɛ n ba wu fanɛ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ n biti fɛɛ n ba wu fanɛ
mʋ, nɪɪ fanɛ gbaa fɛn mɛɛ yɛ fen wu
mɛ kanan mʋ nɪɪ fen biti fan wu mɛ
mʋ. Ɩ sʋ mɛ kufuu fɛɛ n biti n ba wu
nluu yɛ kayɪɪ-basa yɛ agbʋ lala yɛ

kigyi-lɛɛ yɛ asa kısaalɛ yɛ asa asın
kıtɔwɛ yɛ alala-sın yɛ nbarıgɛ tɔ mʊ,
ı maa bʊ fanɛ tɔ.
21 Ɪ sʊ mɛ kufuu fɛɛ nıı n kan
bwii ba fanɛ asɛ mʊ, mɛ Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ bıya mɛ kasɛ fanɛ ansi tɔ,
kɛ mɛ kɔkɔlɔ ki nyita mɛ lıı asa
gaalaagaa mʊ nıı ba wʊla waa alibi,
nıı ba man kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ
lıı kayıı-wʊlɛ ineesi, yɛ kakyıı yɛ
kanyın biti kıgyagaa, yɛ agyaga-sın
kʊmaa mʊ nıı i tii sʊ mʊ.

13

Kumu tɔ kıda laalaalʊwɛ

1 Kınımʊ ı gyɛ mɛ ılıı sasapʊ mʊ
nıı n biti n ba bɔɔ fanɛ sʊ. Ba
kyʊrɔɔ waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ
yɛ, "Pɔyı kɛ ba kɔɔlɛ asın kʊ kyula
mʊ, ı dagaa asa anyɔ abɛɛ asa asá
ba maa gyii ımʊ kesintin."
2 Saŋa mʊ nıı n ba bɔɔ fanɛ sʊ
kınyɔsapʊ mʊ, n da bamʊ nıı ba
wʊla waa alibi yɛ asansa mʊ amu tɔ.
Nıı nbıınbıı n maa man bʊ fanɛ asɛ
falɛ mʊ, n bıla n nyiŋi fanɛ yɛ, nıı
n kan ba mʊ, n mɛɛ yɛ n yɛgɛ bamʊ
nıı ba san bɛɛ waa alibi mʊ.
3 Lıı fan maa biti fɛɛ n kaapʊ fanɛ
fɛɛ Krisito ıı bɔla mɛ sʊ ɛɛ tɔwɛ mʊ,
fen biti fan wu. Lıı fɛɛ man gyɛ yɛ ɔ
yuuli yɛ fanɛ nın, amaa ɔ gyɛ ɔlʊnpʊ
mʊ nıı ɔ bʊ fanɛ tɔ.
4 Lıı fɛɛ ı gyɛ kesintin fɛɛ mu
keyuuli sʊ nıı ba da mʊ mata oyu
laasa sʊ, amaa lıı Ɩbwaarɛ ɔlʊn tɔ
sʊ mʊ ɔ tɛ nkpa tɔ. Kanın nıı anɛ
gbaa anɛ an yuuli fɛɛ mʊ, amaa lıı
Ɩbwaarɛ ɔlʊn tɔ sʊ mʊ, an tii Krisito
sʊ kɛ a bʊga kyına sun fanɛ.
5 Fan kıı fanɛ kakyına tɔ kɛ fan
kıı yɛ ı kaapʊ fɛɛ fan sʊ kıkɔɔlɛ-gyii
abɛɛ? Fan man nyi fɛɛ Krisito Yesu
tɛ fanɛ tɔ? Ɔ tɛ fanɛ tɔ, amɔɔ kanın
bırɛ fan tıyɛ fanɛ kakyına tɔ nın.
6 Nıı n sʊ tamaa fɛɛ fen biti fan bıı
yɛ anɛɛnɛ bırɛ a man tıyɛ.
7 An kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ fan man kan
waa alibi. Ɪ man gyɛ yɛ asa ba wu
anɛ yɛ an waa atɔ, amaa fan waa
kʊtɔ mʊ nıı kı dɛ ɔkpa, halıı nıı i
du fɛɛ an waa tıyɛ gbaa.
8 Lıı fɛɛ a mɛɛ taalɛ waa kʊtɔ mʊ
nıı kii tii Krisito kesintin mʊ ɔkpa,
amɔɔ kʊtɔ mʊ nıı kıı kyɛ kesintin
mʊ tɔ nkʊn.
9 Nıı fan kan fan bʊlʊn, nıı anɛɛnɛ
an pɔɔ mʊ, ıı waa anɛ ɔkɔn. Nıı anɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ ı gyɛ fɛɛ fan dan fanɛ
kıkɔɔlɛ-gyii tɔ naa lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ.
10 Ɪmʊ sʊ nıı fan wu fɛɛ n maa
man bʊ fanɛ asɛ falɛ mʊ, n kyʊrɔɔ
fanɛ ınımʊ. Saamʊ nıı n kan ba
fanɛ asɛ mʊ, n mee biti fɛɛ n taa ɔlʊn
mʊ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu taa sa mɛ mʊ
tɔwɛ ŋmanyan fanɛ. Ɔlʊn maŋa nıı
ɔ taa sa mɛ yɛ n kyɛ fanɛ tɔ, kɛ fan
dan fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, man gyɛ yɛ
a taa ɔlʊn mʊ nin fanɛ tʊʊ.

Afwaala laalaalʊwɛ

11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
mɛ katɔwɛ mʊ laalaalʊwɛ mʊ ı gyɛ
yɛ, fan kyına danbırasa, fan payı
fanɛ anɛ ansi kɛ fanɛ kakyına tɔ kı
waa ɔdan kyɛɛkyɛɛ, fan nu mɛ asɛ,
fan tɔwɛ kyula abaa, kɛ fan kyına
kayıı-yuuli tɔ. N kʊlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ
mʊ nıı ɔ gyɛ kebiti wuya yɛ kayıı
yuuli wuya mʊ, ɔ baa ɔ bʊ fanɛ asɛ.
12 Fan taa kibiri abaa tɔ fwaala
abaa.
13 Ɩbwaarɛ asa mʊ kpini bɛɛ
fwaala fanɛ.
14 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito
kabwaala, yɛ Ɩbwaarɛ kebiti, yɛ
Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ kıkyɛmınɛ
ɔkɔn mʊ, ı baa ı bʊ fanɛ kpini asɛ.

Ɔwʋlɛ mʋ nıı Pɔɔlı kyʋrɔɔ naa sa Galati abi

Afwaala

1 Mɛ Pɔɔlı mʋ nıı n gyɛ Krisito osunpu, nıı ı man gyɛ asa kʋbʋ kʋ, abɛɛ ɔsa kʋ ı lɛɛ mɛ. Amaa Yesu Krisito yɛ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʋ nıı o kyiŋi mʋ lıı lewu tɔ mʋ ı lɛɛ mɛ waa osunpu.

2 N kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ n kyʋŋɛ fanɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ nıı fan bʋ Galati ɔsʋwʋlɛ sʋ, nıı akɔɔlɛ-gyipu mʋ nıı ba bʋ nfıı mʋ kpini ba tii mɛ sʋ nıı an fwaala fanɛ.

3 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ maa anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayıı-yuuli.

4 Lıı anɛ alibi sʋ mʋ, Yesu kyula taa mʋ n-yıı lɛɛ saraga wu sa anɛ, kɛ ɔ nyɛ lɛɛ anɛ lıı ndaga kakyına libi ɔlʋn mʋ tɔ. Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ kebiti tɔ nıı o kyula nıı ınımʋ kpini ı waa kanın.

5 Bʋnyaa ɔ baa ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ kakpaa! Amen.

Asın Danbırasa kʋlʋn ı bʋ tɔ

6 I kyinkyin mɛ gaa fɛɛ fan maa tee biliŋi fanɛ kamaa sa Ɩbwaarɛ bilen, yɛgɛ mʋ ı bɔla Krisito kabwaala mʋ sʋ tıı fanɛ. Nıı fan biliŋi kpee fan buu asın kʋkwıı mʋ nıı akʋ bɛɛ tɔwɛ yɛ ımʋ ı gyɛ asın danbırasa mʋ.

7 Kesintin yɛgɛ asın danbırasa kʋ man bıla ı bʋ tɔ. Amaa n tɔwɛ fanɛ ınımʋ nın, lıı fɛɛ asa akʋ bɛɛ wuliti fanɛ tɔ, bee biti fɛɛ ba kyɛɛgɛ Krisito asın danbırasa mʋ.

8 Amaa, halıı anɛ abɛɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ, kan lıı sʋsʋ ba tɔwɛ fanɛ asın danbırasa kʋ, nıı ı kwıı yɛ ımʋ nıı an tɔwɛ sa fanɛ mʋ, mʋ laakʋ, lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bııtɛ mʋ kʋsʋ kakpaa.

9 Fɛɛ kanan mʋ nıı an wʋla tɔwɛ mʋ, n bıla n pıla tɔ yɛ, nıı ɔsa kʋ kan ɛɛ tɔwɛ fanɛ asın danbırasa kʋ, nıı ı kwıı yɛ ımʋ nıı fan kɔɔlɛ waa fanɛ lɛɛ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bııtɛ mʋ kʋsʋ kakpaa.

10 Nıı ımʋ nıı n tɔwɛ falɛ mʋ, ı kaapʋ nın fɛɛ n biti nyımısa ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula nın abɛɛ? Ayee! N biti Ɩbwaarɛ nkʋn ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula. N biti nyımısa ansi i gyii mɛ sʋ nın abɛɛ? Nıı n kan n biti fɛɛ nyımısa ansi i gyii mɛ sʋ mʋ, naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bıla n gyɛ Krisito kıyaafɔlɛ.

Kanan mʋ nıı Ɩbwaarɛ tıı Pɔɔlı ba waa Krisito osunpu

11 Mɛ bırısa ana akɔɔlɛ-gyipu, n biti fan bıı fɛɛ, asın danbırasa mʋ nıı n tɔwɛ mʋ, ı man gyɛ asın mʋ nıı ı lıı daadimaadi asɛ.

12 Nıı man gyɛ nyımısa kʋ asɛ nıı n nyɛ ımʋ, abɛɛ ɔsa kʋ ı kaapʋ mɛ ımʋ. Amaa Yesu Krisito ı lɛɛ ımʋ kaapʋ mɛ.

13 Lıı fɛɛ fan daa nu mɛ kakyına mʋ nıı n bʋ kımʋ tɔ dıdaa saŋa mʋ nıı n daa n bʋ Gyiwu abi kabwaarɛ-sun mʋ tɔ mʋ. Nıı fan nu kanan mʋ nıı n daa taa kumu tɔ ɔlʋn nyanla Krisito abi mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ, nıı n kpan mɛ n-yıı fɛɛ n nyita Krisito kabwaarɛ-sun mʋ.

14 Nıı mɛ sara sʋ Gyiwu abi adamantɛ mʋ tɔ mʋ, n gyankpaa bamʋ anɛ Gyiwu abi kabwaarɛ-sun mʋ tɔ. Nıı anɛ anaana-tɔ awaasa mʋ n yɛgɛ nıı i gyii mi kumu, nıı n kpan mɛ n-yıı yɛ ı yılɛ.

15 Amaa lıı Ɩbwaarɛ kabwaala sʋ mʋ, ɔ wʋla lɛɛ mɛ yıla pɔyı nıı ba kʋʋgɛ mɛ, nıı ɔ tıı mɛ yɛ n ba sun mʋ.

16 Nıı ı bɔla Ɩbwaarɛ ansi fɛɛ ɔ lɛɛ Mu-Bii mʋ kaapʋ mɛ, kɛ n tɔwɛ asın danbırasa mʋ lıı Mu-Bii mʋ sʋ, sa bamʋ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, nıı n man taasɛ biti kıkaapʋ lıı ɔsa kʋ asɛ.

17 Nıı n man kpee Gyerusalem naa wu bamʋ nıı ba gyɛ Krisito asunpu mʋ pɔyı nıı ngbaa mɛ n ba waa osunpu mʋ. Amaa n dan kʋsʋ opula maŋa tɔ nın, kpee Arabiya ɔsʋwʋlɛ

* **1:18 1:18** Pita gyɛ Krisito osunpu nıı ba bıla ba tıı mʋ yɛ Kefasi.

sʊ, nɪɪ kamaa tɔ n lɪɪ tʊtɔ bwii ba Damasiko kadɛ tɔ.
18 Nsu nsa kamaa tɔ mʊ, nɪɪ n kpee Gyerusalem naa wu Pita.* Nɪɪ n kyɪna mʊ asɛ nkɛ kudu anu.
19 N man wu Krisito asunpu mʊ ɔkʊ tii sʊ, amɔɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito mu-supu Gyemisi nkʊn.
20 Ɪbwaarɛ sʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ n sa fanɛ falɛ gyɛ kesintin, n mɛɛ tɪn antɪŋɛsa.
21 Ɪmʊ kamaa tɔ mʊ n kpee Siriya yɛ Kilisiya ɪsʊwʊlɛ sʊ.
22 Kanɪn saŋa maŋa tɔ mʊ, Krisito abi kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nɪɪ ɪ bʊ Gyudeya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ, ba man pɪɪ wu mɛ yɛ ansi.
23 Amaa kʊtɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ ba nu lɪɪ asa asɛ mʊ ɪ gyɛ yɛ, "Ɔnyɪn mʊ nɪɪ ɔ daa ɛɛ nyanla anɛ mʊ, nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ ɛɛ tɔwɛ kɪkɔɔlɛ Yesu gyii asɪn mʊ nɪɪ naafɔɔ ɔ daa kpan mʊ n-yɪɪ fɛɛ o nyita mʊ."
24 Ɪmʊ sʊ ba yɪn Ɪbwaarɛ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba nu lɪɪ mɛ sʊ.

2

Krisito Asunpu mʊ ba kyula kɔɔlɛ Pɔɔlɪ

1 Nsu kudu ana kamaa tɔ mʊ, n bwii kpee Gyerusalem. N maa Banabasi i kpee nɪɪ n taa Titusi tii sʊ kpee.
2 N kpee tʊtɔ nɪn, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪ lɛɛ kaapʊ mɛ fɛɛ n kpee. N maa abɪlɪsa mʊ an gyaŋɛ anɛ nkʊn, nɪɪ n lɛɛ asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ n tɔwɛ n sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ kasɛ kaapʊ bamʊ. N waa kanɪn nɪn kɛ ɪ man naa ba fɛɛ kusun mʊ nɪɪ n waa yɛ ɪmʊ nɪɪ n san n waa falɛ mʊ, ɪ man ba biliŋi kɪyan.
3 Amaa Titusi mʊ nɪɪ ɔ bʊ mɛ asɛ, yɛgɛ be nyi maa gyɛ Giriki nyɪmɪsa gbaa mʊ, ɔkʊ man nyan mʊ yɛ ɔ tɪn mʊ oduu.
4 Amaa falɛ asɪn nɪmʊ ɪ ba, lɪɪ fɛɛ asa kʊ mʊ nɪɪ bɛɛ pɪna yɛ ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu fɛɛ anɛ mʊ ba be loo anɛ tɔ, kɛ ba ba kɪɪ anɛ n-yɪɪ kɪnyɛ Krisito Yesu tɔ, kɛ ba nyɛ taa anɛ biliŋi Gyiwu nbara mʊ anyɛ.
5 Amaa a man daa yɛgɛ anɛ n-yɪɪ sa bamʊ. An waa kanɪn nɪn kɛ kesintin asɪn danbɪrasa mʊ ɪ nyɛ sii fanɛ tɔ kanɪn.
6 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba daa ba gyɛ Krisito kʊbʊ mʊ agyankpaapʊ mʊ, ba man taa sɛhn tii mɛ asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ n kaapʊ mʊ sʊ. Halɪɪ ba maa gyɛ agyankpaapʊ gbaa mʊ, ɪ man tiri mɛ. Lɛɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ bɪrɛ mɛɛ kɪɪ nyɪmɪsa ansi sʊ.
7 Amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ agyankpaapʊ banɪmʊ ba wu ɪ gyɛ fɛɛ, Ɪbwaarɛ ɪ taa asɪn danbɪrasa mʊ waa mɛ abaa tɔ yɛ n tɔwɛ ɪmʊ sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ taa asɪn kʊlʊn maŋa waa Pita abaa tɔ yɛ ɔ tɔwɛ sa Gyiwu abi mʊ.
8 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ mʊ ɔlʊn bɔla Pita, mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Krisito osunpu sa Gyiwu abi, nɪɪ ɔlʊn mʊ ii sun kusun bamʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ maŋa ɔlʊn ɪ bɔla mɛ, Pɔɔlɪ gbaa, mʊ nɪɪ n gyɛ Krisito osunpu sa bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ, nɪɪ ɔlʊn maŋa ii sun kusun bamʊ tɔ.
9 Gyemisi maa Pita yɛ Gyɔn nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ nyi ba maa gyɛ kʊbʊ mʊ abɪlɪsa gbaa-gbaa mʊ, ba bɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ bwaala ngbaa mɛ. Ɪmʊ sʊ ba gyɔɔ n maa Banabasi abaa tɔ kaapʊ fɛɛ anaa bamʊ kpini an sun kusun kʊlʊn. Nɪɪ an kyula yɛ n maa Banabasi a waa kusun bamʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ tɔ, kɛ bamʊ mɔɔ ba waa kusun mʊ Gyiwu abi tɔ.
10 Kʊtɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ ba tɔwɛ anɛ tii sʊ ɪ gyɛ yɛ, a nyiŋi atiripu mʊ nɪɪ ba bʊ bamʊ tɔ mʊ, nɪɪ ɪmʊ ɪ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ n wʊla payɪ mi ansi n waa.

Pɔɔlɪ tɔwɛ tigi Pita yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ man bʊrɔn

11 Saŋa kʊ Pita maa kyɪna ba Antiyoki mʊ, n tɔwɛ tigi mʊ yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ man dɛ ɔkpa.
12 Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, pɔyɪ kɛ Gyemisi o sun anyɪn akʊ kpee Antiyoki mʊ, naafɔɔ Pita maa Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi mʊ ɪ bʊga bee gyii lapɛ kʊlʊn tɔ. Amaa saŋa mʊ nɪɪ anyɪn mʊ ba naa fʊʊ tʊtɔ mʊ, Pita tɪn mʊ n-yɪɪ lɪɪ Krisito abuupu mʊ nɪɪ ba man gyɛ

Gyiwu abi mʋ asɛ kigyii, lɪɪ fɛɛ ɔ sɪlɛ
asa mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ bamʋ nɪɪ ba
man gyɛ Gyiwu abi gbaa ba tɪn oduu
mʋ.
13 Kanɪn gbaa nɪn, nɪɪ Gyiwu abi
asansa mʋ nɪɪ ba bʋ tʋtɔ mʋ ba
gyɛ nnɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ Pita waa mʋ, halɪɪ ɪ
yɛgɛ Banabasi gbaa fɔyɪ ɔkpa o buu
bamʋ.
14 N maa wu fɛɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ bɛɛ
waa mʋ, man buu asɪn danbɪrasa
mʋ kesintin ɔkpa sʋ mʋ, n tɔwɛ
Pita Krisito abuupu mʋ kpini ansi
tɔ yɛ, “Gyiwu obii ɪ gyɛ fʋ, yɛgɛ fʋ
kakyɪna tɔ du fɛɛ bamʋ nɪɪ ba man
gyɛ Gyiwu abi. Mɪnɛ sʋ nɪɪ fɪɪ nyan
Krisito abuupu mʋ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ yɛ ba kyɪna fɛɛ Gyiwu
abi?”
15 Kakʋʋgɛ tɔ mʋ, maa fʋ an gyɛ
Gyiwu abi gbaa-gbaa, a man gyɛ
“bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi,
nɪɪ ba man buu Gyiwu nbara mʋ”.
16 Amaa an nyi fɛɛ ɪ man gyɛ
Mosesi nbara mʋ kibuu sʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ɪ taa nyɪmɪsa fɛɛ, mʋ ɪkpa
ii kyiigi, amɔɔ ɔ kɔɔlɛ Yesu Krisito
gyii. Ɩmʋ sʋ, amɔɔ anɛ gbaa anɛ an
kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii, kɛ Ɩbwaarɛ
o wu anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa ii kyiigi lɪɪ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ an sʋ Krisito tɔ,
nɪɪ ɪ man gyɛ nbara mʋ kibuu sʋ.
Lɪɪ fɛɛ ɔkʋ man bʋ tɔ, nɪɪ Ɩbwaarɛ i
wu fɛɛ maa buu nbara mʋ sʋ nɪɪ mʋ
ɪkpa ii kyiigi.
17 Nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ fɛɛ anɛ kɪbɔla
Krisito sʋ mʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ i wu fɛɛ
anɛ ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ, nɪɪ ɪnɪmʋ
ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ
an gyɛ alibi awaapʋ fɛɛ bamʋ nɪɪ
ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ, ɪnɪmʋ ɪɪ
kaapʋ nɪn fɛɛ Krisito sa alibi kɪwaa
ɔlʋn tii sʋ nɪn abɛɛ? Ayee! Ɩ man
gyɛ kanɪn!
18 Nɪɪ n kan kina nbara mʋ, nɪɪ n
bwii n kyiŋi ɪmʋ mʋ, kanɪn bɪrɛ n
tɪyɛ alibi tɔ.
19 Lɪɪ fɛɛ n maa buu nbara mʋ,
n wu fɛɛ ɪ mɛɛ sa nkpa. Ɩmʋ sʋ n
wu sa nbara mʋ, kɛ n nyɛ kyɪna sa
Ɩbwaarɛ.
20 Nɪɪ ɪ waa nɪn fɛɛ n maa Krisito
nɪɪ ba daa mata oyu laasa sʋ. Nɪɪ
n man bɪla n tɛ sa mɛ n-yɪɪ, amaa
Krisito Kayaayu mʋ kɪ bʋ mɛ tɔ.
Nɪɪ kakyɪna mʋ nɪɪ n tɛ kɪmʋ tɔ
nbɪɪnbɪɪ falɛ mʋ, kɪkɔɔlɛ Ɩbwaarɛ
mu-Bii gyii mʋ tɔ nɪɪ n tɛ, mʋ ii biti
mɛ asɪn, nɪɪ ɔ taa mʋ nkpa yɪla sa
mɛ.
21 Nɪɪ n man taa Ɩbwaarɛ kab-
waala mʋ yɪla ɪkaa sʋ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɪ
kan ɪ gyɛ nbara mʋ kɪbɔla sʋ nɪɪ
nyɪmɪsa ɪkpa ii biti i kyiigi Ɩbwaarɛ
asɛ mʋ, kanɪn bɪrɛ ɪ kaapʋ nɪn fɛɛ
Krisito kelewu mʋ man tiri.

3

Kɪkɔɔlɛ Yesu gyii abɛɛ nbara kibuu

1 Fanɛ Galati abi nfɛɛrɛ ɪ man
fʋʋ fanɛ! Anɪmʋ ɪ waa fanɛ biila*
kanɪn? Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ ansi
tɔ nɪɪ n tɔwɛ bugi tɔ Yesu Krisito
kelewu oyu laasa mʋ sʋ asɪn sa fanɛ.
2 Kʋtɔ kʋlʋn nɪɪ n biti n taasɛ fanɛ.
Fan maa daa nyɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu
mʋ, Mosesi nbara kibuu mʋ sʋ nɪɪ
fan nyɛ Kayaayu mʋ, abɛɛ fan maa
nu asɪn danbɪrasa nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii
mʋ sʋ nɪɪ fan nyɛ kɪmʋ?
3 Mɪnɛ nɪɪ nfɛɛrɛ ɪ man fʋʋ fanɛ
kanɪn? Ɩbwaarɛ Kayaayu nɪɪ fan taa
piili fanɛ Krisito kusun mʋ, amaa
nbɪɪnbɪɪ mɪnɛ sʋ nɪɪ fen biti fan taa
fanɛ gbaa-gbaa ɔlʋn taa lʋwɛ?
4 Awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ fan wu falɛ kpini
mʋ ɪ waa kɪyan nɪn abɛɛ? N kɔɔlɛ
gyii fɛɛ ɪ man waa kɪyan.
5 Fan nyi fɛɛ fan maa buu Mosesi
nbara mʋ sʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa fanɛ mʋ
Kayaayu nɪɪ ɛɛ waa ɪsɪnkaala ɛɛ sa
fanɛ mʋ, abɛɛ lɪɪ fan maa nu asɪn
danbɪrasa mʋ, nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii sʋ?
6 Ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʋ tɔ yɛ, “Abraham kɪkɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ gyii sʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ kɔɔlɛ
mʋ kyula fɛɛ mʋ ɪkpa i kyiigi.”
7 Ɩmʋ sʋ fan bɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ
ba kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ gyii mʋ, ɪ gyɛ
Abraham anaana-bii gbaa-gbaa.
8 Ba gyankpaa kyʋrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ fɛɛ lɪɪ

* **3:1 3:1** Biila nfɪɪ ɪɪ kaapʋ asa kapɪna.

bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti
ɔ kɔɔlɛ bamʋ kyula fɛɛ bamʋ ɪkpa
i kyiigi. Kanɪn sʋ ɔ wʋla tɔwɛ asɪn
danbɪrasa mʋ sa Abraham yɛ, "Fʋ
sʋ nɪɪ n biti n bɔla waa dulinyaa asa
kpini kusee."
9 Abraham maa kɔɔlɛ gyii sʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ waa mʋ kusee. Ɩmʋ sʋ
bamʋ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii mʋ kpini,
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ waa bamʋ kusee tii
Abraham sʋ.
10 Nɪɪ bamʋ nɪɪ ba taa bamʋ n-yɪɪ
kpini gyaga nbara mʋ kibuu sʋ kɛ
ba bɔla Ɩbwaarɛ ansi mʋ, ba bʋ
Ɩbwaarɛ nnɔ kɪtɔwɛ mʋ tɔ. Lɪɪ fɛɛ
ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ
tɔ yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ man kyaga
sʋ ee buu kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ba
kyʋrɔɔ waa Mosesi nbara ɔwʋlɛ mʋ
tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ nnɔ kɪtɔwɛ mʋ gyan
bamʋ sʋ."
11 I bugi tɔ kaapʋ kesintin fɛɛ, ɔkʋ
man bʋ tɔ nɪɪ ɛɛ bɔla nbara kibuu
mʋ sʋ, kɛ Ɩbwaarɛ o wu mʋ fɛɛ mʋ
ɪkpa i kyiigi mʋ asɛ. Lɪɪ fɛɛ, ba
kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ
yɛ, "Kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ nɪɪ ɪkpa kyiigisa
wuya ii biti ɔ nyɛ nkpa."
12 Nbara mʋ kibuu man gyan
kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ba
kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ
yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ waa kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ nbara mʋ ɪ kaapʋ mʋ,
ee biti ɔ nyɛ nkpa lɪɪ ɪmʋ kibuu sʋ."
13 Amaa nnɔ kɪtɔwɛ mʋ nɪɪ ɪ gyan
anɛ sʋ fɛɛ a maa man buu nbara mʋ,
Krisito ka ɪmʋ kʋkɔ. Maa wu oyu
laasa sʋ mʋ, ɔ kɔɔlɛ kɔnɔ tɔwɛ mʋ
nɪɪ kɪ gyan anɛ sʋ mʋ sʋla. Lɪɪ fɛɛ
ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ
tɔ yɛ, "Ɩbwaarɛ tɔwɛ nnɔ waa ɔsa
kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ saa oyu sʋ mʋ."
14 Krisito ka anɛ alibi kʋkɔ, kɛ
kusee mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ waa Abraham
mʋ, ɪ nyɛ bɔla Krisito Yesu sʋ taa ba
sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ Gyiwu abi
mʋ gbaa, taa lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, a
nyɛ Kayaayu mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa mʋ.

Mosesi Nbara mʋ yɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ sʋ kɪda sa Abraham

15 Mɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu,
n biti n taa dulinyaa kakyɪna nɪmʋ
tɔ asɪn kaala asɪn nɪmʋ. Nɪɪ asa kʋ
ba kan bɔ ntan yɪla bamʋ nsana mʋ,
ɔkʋ mɛɛ taalɛ nyita ɪmʋ abɛɛ ɔ taa
kʋtɔ kʋ tii sʋ.
16 Ɩbwaarɛ maa da mʋ kɔkɔlɔ sʋ
sa Abraham maa mʋ kanaana-bii
mʋ, ba man kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʋ tɔ yɛ, "fʋ anaana-bii," nɪɪ
ɪmʋ ii biti ɪ kaapʋ fɛɛ asa mʋ ba
kyɔ. Amaa asɪn mʋ ɪ tɔwɛ yɛ, "fʋ
kanaana-bii," nɪɪ ɪmʋ kasɛ ɪ kaapʋ
fɛɛ mʋ kanaana-bii kʋlʋn, nɪɪ obii
maŋa ɪ gyɛ Krisito.
17 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n kaapʋ mʋ ɪ
gyɛ yɛ Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ
sa Abraham. Nɪɪ nsu ana yɛ adɪsa
kamaa tɔ pɔyɪ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa nbara
mʋ, amaa nbara mʋ ɪ man taalɛ
nyita abɛɛ kpayɪ katɔwɛ kyula mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ waa yɪla mʋ.
18 Ɩmʋ sʋ nɪɪ ɪ kan ɪ gyɛ nbara
mʋ kibuu sʋ nɪɪ nyɪmɪsa ii biti ɔ
nyɛ Ɩbwaarɛ kusee mʋ, kanɪn bɪrɛ,
ɪ man gyɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ sʋ kɪda
mʋ sʋ nɪɪ ɪ bɪla ɪ gyan. Amaa lɪɪ
Ɩbwaarɛ kabwaala mʋ sʋ mʋ, ɔ bɔla
mʋ kɔkɔlɔ sʋ kɪda mʋ sʋ taa kusee
sa Abraham.
19 Nɪɪ ɪ gyɛ kanɪn bɪrɛ, mɪnɛ sʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sa nbara mʋ? Ɩbwaarɛ daa
taa nbara mʋ nɪn tii sʋ kɛ ɪ kaapʋ
kʋtɔ mʋ nɪɪ alibi ɪ gyɛ. I dagaa
nbara mʋ maa kyɪna naa fʋʋ saŋa
mʋ nɪɪ Abraham kanaana-bii mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɪla sa mʋ
mʋ, ɔ ba. Ɩbwaarɛ taa nbara mʋ
bɔla mʋ nbɔɔ sʋ taa sa Mosesi mʋ
nɪɪ ɔ yɪlɛ Ɩbwaarɛ maa asa nsana
mʋ abaa tɔ.
20 Amaa nɪɪ ɪ dan ɪ gyɛ nyɪmɪsa
kʋlʋn mʋ, nsana ɔyɪlɛpʋ man tiri.
Ɩbwaarɛ bɪrɛ gyɛ ɔkʋlʋn nɪn.
21 Ɩmʋ sʋ ɪɪ kaapʋ nɪn fɛɛ, nbara
mʋ yɛ Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ sʋ kɪda mʋ,
mɛɛ kyɪna abaa sʋ nɪn abɛɛ? Ayee,
man gyɛ kanɪn nɪn kpini-kpini! Lɪɪ
fɛɛ nɪɪ nyɪmɪsa daa nyɛ nbara kʋ nɪɪ
ɪ taalɛ sa nyɪmɪsa nkpa mʋ, naafɔɔ
kanɪn nbara maŋa kibuu ɪ taalɛ yɛgɛ
nyɪmɪsa ɪkpa i kyiigi Ɩbwaarɛ asɛ.
22 Amaa Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪɪ
tɔwɛ yɛ, dulinyaa asa kpini ba bʋ

alibi kıbaa tɔ nın. Ɪmʋ sʋ kʋtɔ
mʋ nıı Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ
ee biti ɔ sa mʋ, gyan Yesu Krisito
kıkɔɔlɛ-gyii sʋ, nıı bamʋ nıı ba
kɔɔlɛ gyii mʋ, nıı ee biti ɔ taa sa.
23 Pɔyı kɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ kı ba
mʋ, nbara mʋ ı dan nyan anɛ waa
tɔ nın fɛɛ bamʋ nıı ba tii bamʋ
obu biri sʋ, naa fʋʋ saŋa mʋ nıı
kıkɔɔlɛ-gyii mʋ kı ba lıı ifuli.
24 Ɪmʋ sʋ nbara mʋ ı kyına ı
gyɛ anɛ ɔkıısʋpʋ naa fʋʋ saŋa mʋ
nıı Krisito ba. Saamʋ, bɔla lıı anɛ
kıkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti o
wu fɛɛ anɛ ıkpa i kyiigi mʋ asɛ.
25 Nbıınbıı kıkɔɔlɛ Krisito gyii
maa ba falɛ bırɛ, a man bıla an bʋ
nbara mʋ nıı ı gyɛ anɛ ɔkıısʋpʋ mʋ
kasɛ.

Ɪbwaarɛ Mu-Bii ana

26 Kpalı fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Krisito
Yesu gyii sʋ mʋ, fanɛ kpini fan gyɛ
Ɪbwaarɛ mu-bii ana.
27 Nıı fanɛ kpini mʋ nıı ba gyee
fanɛ Ɪbwaarɛ kekyugyee waa Krisito
lɛɛ mʋ, ı yɛgɛ nıı Krisito kudubi mʋ
bʋ fanɛ tɔ.
28 Ɪmʋ sʋ Ɪbwaarɛ asɛ bırɛ, ı man
bıla ı bʋ tɔ fɛɛ akʋ ba gyɛ Gyiwu
abi abɛɛ ba man gyɛ Gyiwu abi, abɛɛ
akʋ ba gyɛ anyɛ abɛɛ akʋ ba gyɛ ndɛ
abi, abɛɛ akʋ ba gyɛ anyın abɛɛ ba
gyɛ akyıı, lıı fɛɛ fanɛ kpini fan gyɛ
kʋkʋlʋn Krisito Yesu tɔ.
29 Nıı fan kan fan gyɛ Krisito lɛɛ
mʋ, kanın bırɛ fan gyɛ Abraham
anaana-bii, nıı fen biti fan nyɛ kʋtɔ
mʋ nıı Ɪbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa
Abraham mʋ.

4

1 Kʋtɔ mʋ nıı n tɔwɛ ı gyɛ yɛ,
kebii-pii mʋ nıı ee biti o gyii mʋ-sɛ
kapatıyɛ nıı ɔ man pıı dan, nıı halıı
kʋtɔ kʋmaa maa gyɛ mʋ lɛɛ gbaa
mʋ, ɔ man kwıı yɛ kınyɛ mʋ nıı ɔ
bʋ kıkpaara mʋ sʋ mʋ.
2 Maa san ɔ gyɛ kebii-pii mʋ, ɔ sʋ
asa mʋ nıı bɛɛ kıı mʋ sʋ, yɛ bamʋ
nıı bɛɛ kıı mʋ atɔ mʋ sʋ bɛɛ sa mʋ,
naa fʋʋ saŋa mʋ nıı mʋ-sɛ yıla mʋ
yɛ o gyii kapatıyɛ mʋ.
3 Kanın nıı anɛ gbaa anɛ an daa
an du fɛɛ nbii mʋ nıı anɛ anaana-tɔ
yɛ dulinyaa nımʋ tɔ atɔ kaapʋsa, ıı
nyan anɛ fɛɛ anyɛ.
4 Amaa saŋa mʋ nıı Ɪbwaarɛ yıla
kyɛɛkyɛɛ maa fʋʋ mʋ, o sun mʋ
gbaa-gbaa Mu-Bii dulinyaa nımʋ tɔ.
Nıı ɔ yɛgɛ nıı ɔkyıı kʋʋgɛ mʋ Gyiwu
obii waa nbara mʋ tɔ,
5 kɛ ɔ nyɛ kɔɔlɛ bamʋ nıı ba bʋ
nbara mʋ kasɛ mʋ yɛgɛ, kɛ anɛ kpini
an nyɛ ba biliŋi Ɪbwaarɛ mu-bii ana.
6 Lıı fan maa gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii
ana sʋ mʋ, o sun Mu-Bii Kayaayu mʋ
ɔ ba kyına fanɛ nkɔlɔ tɔ. Kayaayu
mʋ ıı yɛgɛ nıı an taalɛ tıı Ɪbwaarɛ
yɛ, “Aba* abɛɛ Ɔsɛ.”
7 Ɪmʋ sʋ fan man bıla fan gyɛ
anyɛ, amaa fan gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii
ana nın. Nıı fan maa gyɛ mu-bii ana
falɛ bırɛ, fan gyɛ mʋ kapatıyɛ mʋ
agyipu.

Pɔɔlı kayıyɛɛ lıı Galati abi sʋ

8 Saŋa mʋ nıı fan man nyi
Ɪbwaarɛ mʋ, fan gyɛ anyɛ sa ıdakpa
mʋ nıı ı man gyɛ anyırıpɛ kʋ.
9 Amaa nbıınbıı fan maa bıı
Ɪbwaarɛ falɛ, abɛɛ n tɔwɛ yɛ
Ɪbwaarɛ bırɛ ı ba bıı fanɛ falɛ mʋ,
nɛnɛ sʋ nıı fɛn bıla bwii naa buu
kanın ıdakpa atɔ kaapʋsa mʋ nıı ı
man sʋ ɔlʋn kʋ, nıı ı man sʋ tɔnɔ?
Fen biti fan bıla biliŋi anyɛ sa ımʋ
nın abɛɛ?
10 Fan sʋ kensi-gyii nkɛ sa Gyiwu
abi nkɛ nkʋ, yɛ ıbwaayı ıkʋ, yɛ
ısaŋa ıkʋ, yɛ nsu nkʋ.
11 Fanɛ asın ı sʋ mɛ kufuu, nıı n
fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ akʋtɔ mɛ kıkpınɛ mʋ
nıı n kpınɛ fanɛ sʋ falɛ ii biti ı waa
kıyan.
12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
kʋlɛ fanɛ nın fɛɛ fan baa fan du fɛɛ
mɛ. Lıı fɛɛ ngbaa n maa gyɛ Gyiwu
obii mʋ, n ba waa mɛ n-yıı fɛɛ fanɛ.
Nıı fan man waa mɛ alibi akʋ.
13 Fɛɛ kanan mʋ nıı fan nyi mʋ, lıı
mɛ kʋlɔ sʋ nıı n gyankpaa ba tɔwɛ
asın danbırasa mʋ sa fanɛ.

* **4:6 4:6** Aba ı gyɛ Arabiki katɔwɛ tɔ. Ɪmʋ kasɛ ı gyɛ Ɔsɛ.

14 Halıı mɛ kʊlɔ kı maa gyɛ kasʊla
sa fanɛ gbaa mʊ, fan man lɛɛ fanɛ
ansi yɛgɛ mɛ, nıı fan man kina mɛ.
Amaa fan kɔɔlɛ mɛ abaa anyɔ fɛɛ n
maa gyɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ, abɛɛ n maa
gyɛ Krisito Yesu gbaa-gbaa mʊ.
15 Nıı kanın saŋa maa mʊ,
kensi-gyii lala bʊ fanɛ tɔ lıı mɛ sʊ.
Nıı n taalɛ n tɔwɛ gbaa yɛ, nıı kʊtɔ
mʊ nıı fɛn taalɛ nın, naafɔɔ fɛn
kyɔlɛ fanɛ ansi gbaa fan sa mɛ. Nıı
nbıınbıı, mınɛ ı waa?
16 N ba biliŋi fanɛ dʊn lıı kesintin
mʊ nıı n tɔwɛ n sa fanɛ mʊ sʊ nın
abɛɛ?
17 Nıı kanın asa mʊ nıı bɛɛ kaapʊ
fanɛ asın kʊkwıı mʊ bırɛ, bamʊ
ansi ı payı fanɛ sʊ, amaa bamʊ
nfɛɛrɛ tɔ man bʊrɔn. Kʊtɔ mʊ nıı
bee biti mʊ ı gyɛ fɛɛ, ba barıgɛ fanɛ
lıı mɛ asɛ, kɛ fanɛ gbaa fanɛ fan baa
fen nu bamʊ asɛ.
18 Ɩ bʊrɔn fɛɛ fanɛ ansi ı maa payı
lıı kʊtɔ kʊ sʊ, nıı kʊtɔ maa gyɛ kʊtɔ
danbırasa, kɛ ı man naa waa fɛɛ
saŋa mʊ nıı n bʊ fanɛ asɛ mʊ nkʊn,
amaa saŋa kʊmaa.
19 Mi-bii ana danbırasa, fɛɛ kanan
mʊ nıı kedunjidi ıı kıtaa ɔkyıı mʊ,
kanın maŋa nıı ı bıla ıı waa mɛ sa
fanɛ, naa fʊʊ saŋa mʊ nıı Krisito
kudubi mʊ ki loo bɔla fanɛ tɔ.
20 N daa biti nın fɛɛ n san n
bʊ fanɛ asɛ nbıınbıı, naafɔɔ n nyɛ
kyɛɛgɛ kanan mʊ nıı n tɔwɛ ɔlʊn
sʊ n sa fanɛ mʊ, lıı fɛɛ mɛ nfɛɛrɛ
ı tɔɔrɔɔ mɛ fanɛ sʊ.

Kınyɛ-kyıı Haga mu-bii yɛ odibii Sara mu-bii

21 Fan yɛgɛ n taasɛ fanɛ mʊ nıı
fen biti fan buu nbara mʊ. Fan man
nu kʊtɔ mʊ nıı nbara mʊ ı tɔwɛ mʊ
kasɛ nın abɛɛ?
22 Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ yɛ,
Abraham sʊ nbii-nyınsa anyɔ, kınyɛ
Haga mu-bii ı gyɛ ɔkʊ, nıı odibii
Sara mɔɔ mu-bii gyɛ ɔkʊ.
23 Obii mʊ nıı kınyɛ-kyıı kʊʊgɛ
mʊ, mʊ kakʊʊgɛ du nın fɛɛ kanan
mʊ nıı daadimaadi kʊʊgɛ obii mʊ,
amaa odibii mu-bii mʊ bırɛ, ba
kʊʊgɛ mʊ bɔla asın mʊ nıı Ɩbwaarɛ
wʊla da mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ yıla mʊ
sʊ nın.
24 Falɛ atɔ nımʊ ı gyɛ asın kaalasa
mʊ nıı ı sʊ kasɛ. Akyıı anyɔ mʊ
ba yılɛ sa ntɔwɛ-kyula anyɔ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ waa maa asa nsana mʊ.
Kınyɛ-kyıı Haga ı yılɛ sa katɔwɛ
kyula mʊ nıı Ɩbwaarɛ waa Sinayi
kıbıı mʊ sʊ mʊ, nıı nbii mʊ nıı Haga
kʊʊgɛ mʊ gyɛ anyɛ nın.
25 Nıı Haga ı yılɛ sa Sinayi kıbıı
mʊ nıı kı bʊ Arabiya ɔsʊwʊlɛ sʊ mʊ,
nıı kı bıla yılɛ sa ndaga Gyerusalem
kadɛ lala mʊ, nıı kımaa kımʊ asa
kpini ba gyɛ anyɛ nın.
26 Amaa sʊsʊ Gyerusalem mʊ bırɛ
gyɛ odibii-kyıı, nıı mʊ ı gyɛ anɛ-nyi.
27 Lıı fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asınkyan
yılasa mʊ tɔ yɛ,

"O ogbentipu-kyıı,

fʊ mʊ nıı fʊ man kʊʊgɛ kıı,
yɛgɛ ı waa fʊ ɔkɔn,

fʊ mʊ nıı fʊ man pııta dunji kıı mʊ,
taa kensi-gyii lala kuusi waa
ılawʊ.

Lıı fɛɛ ɔkyıı mʊ nıı mu-kuli sılɛ
yɛgɛ mʊ mʊ, ii biti ɔ nyɛ nbii
ɔ kyɔ ɔkyıı mʊ nıı mu-kuli man
sılɛ yɛgɛ mʊ."

28 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, fan gyɛ fɛɛ kanan mʊ nıı
Ɩbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yıla pɔyı
nıı Sara ba kʊʊgɛ Isaki mʊ, kanın
maŋa nıı fanɛ gbaa fanɛ fan gyɛ.
29 Kanın saŋa maŋa mʊ,
obii-nyınsa mʊ nıı ba kʊʊgɛ mʊ
daadimaadi kakʊʊgɛ ıkpa sʊ mʊ,
nyanla obii-nyınsa mʊ nıı ba kʊʊgɛ
mʊ Ɩbwaarɛ kayaayu ɔlʊn tɔ mʊ.
Nıı kanın nıı i du nbıınbıı gbaa.
30 Amaa mınɛ asın nıı ba kyʊrɔɔ
waa Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ? Ɩmʊ
ı gyɛ yɛ, "Gya kınyɛ-kyıı mʊ maa
mu-bii-nyınsa mʊ, lıı fɛɛ kınyɛ-kyıı
mu-bii maa odibii-kyıı mʊ mu-bii ba
mɛɛ bʊga bee gyii ɔsɛ mʊ kapatıyɛ."
31 Ɩmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, an man gyɛ kınyɛ-kyıı mʊ
mu-bii ana nın, amaa an gyɛ
odibii-kyıı mʊ mu-bii ana nın.

5

Krisito yɛgɛ nɪɪ a nyɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ nbara mʊ tɔ

1 Krisito kɔɔlɛ anɛ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ anɛ n-yɪɪ. Kanɪn sʊ fan yɪlɛ tɔ kenken, kɛ fan man bɪla yɛgɛ ba taa fanɛ waa nbara mʊ kibuu anyɛ.

2 Fan nu! Mɛ Pɔɔlɪ n gyii fanɛ kesintin fɛɛ nɪɪ fan kan yɛgɛ nɪɪ ba tɪŋɛ fanɛ iduu mʊ, ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi mʊ, kanɪn bɪrɛ Krisito man bɪla ɔ sʊ kyaarɛ sa fanɛ kpini-kpini.

3 N bɪla n da fanɛ amu tɔ yɛ, ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba tɪn mʊ oduu mʊ, kanɪn bɪrɛ ɪ dagaa maa buu nbara mʊ kpini.

4 Fanɛ mʊ nɪɪ fen biti fɛɛ fan buu nbara mʊ, kɛ Ɪbwaarɛ o wu fɛɛ fanɛ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ mʊ, fan barɪgɛ lɪɪ Krisito asɛ, nɪɪ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ kabwaala mʊ tɔ.

5 Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ yɛgɛ nɪɪ an sʊ tamaa an gyoo Ɪbwaarɛ ɔ kɔɔlɛ anɛ kyula fɛɛ, anɛ ɪkpa i kyiigi mʊ asɛ lɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ.

6 Lɪɪ fɛɛ, a maa buu Krisito Yesu falɛ mʊ, an tɪŋɛ iduu-o, an man tɪŋɛ iduu-o, man gyɛ ɪmʊ i tiri. Kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ yɛ Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ kɪɪ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ kebiti sa abaa.

7 Naafɔɔ fan kyɪna fan yɪlɛ tɔ danbɪrasa. Anɪmʊ i fun waa fanɛ nɪɪ fan yɛgɛ kesintin ɔkpa mʊ kibuu?

8 N nyi fɛɛ man gyɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ yɛ fan ba waa mʊ lɛɛ mʊ, ɪ waa kanɪn.

9 Fan nyiŋi fɛɛ, "Bodobodo in-yifo kɪfa-tinsa gbɛrɛɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ bodobodo inyifo mʊ kpini i tin."

10 N kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ gyii fɛɛ, fan man yɛ fan kyɛɛgɛ naa buu ɔkpa pʊpwɛ kʊ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee nyita fanɛ nfɛɛrɛ maŋa mʊ, ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ gyɛ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ mʊ kʊsʊ.

11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nɪɪ n kan n kaapʊ yɛ iduu kɪtɪn ɪ gyɛ asɪn tirisa nɪn, naafɔɔ mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ Gyiwu abi ba san bɛɛ nyanla mɛ? Nɪɪ ɪ daa ɪ gyɛ kanɪn nɪn, naafɔɔ Krisito kiwu oyu laasa sʊ asɪn mʊ, man dɪn bɪya asɪn kʊ.

12 N biti fɛɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔɔrɔɔ fanɛ lɪɪ iduu kɪtɪn sʊ mʊ, naafɔɔ ba lɛɛ bamʊ awɛɛ tii bamʊ iduu kɪtɪn sʊ!

13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fanɛ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ fanɛ yɛgɛ nɪɪ fan nyɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ kanɪn Mosesi nbara kibuu mʊ tɔ. Amaa fan man kan yɛgɛ fanɛ n-yɪɪ kɪnyɛ mʊ kɪ sa fanɛ ɔkpa, kɛ fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kayalaga mʊ ki gyii fanɛ sʊ. Amaa fan taa kebiti sun abaa.

14 Mosesi nbara mʊ kpini ɪ lɪɪ kɔnɔsa kʊlʊn tɔ mʊ nɪɪ kɪɪ tɔwɛ yɛ, "Biti fʊ bɪrɪsa fɛɛ fʊ n-yɪɪ."

15 Nɪɪ fan kan fan du fɛɛ ndʊnbwɛ nɪɪ fen duŋi nɪɪ fɛn larɪgɛ abaa mʊ, fan baa fan da sʊ, man gyɛ kanɪn mʊ fen biti fan mɔɔ abaa.

Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ yɛ anɛ kayɪɪ-wʊlɛ

16 Ɪmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan yɛgɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɔ kaapʊ fanɛ ɔkpa, kɛ fan man nyɛ buu fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kayalaga.

17 Lɪɪ fɛɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Kayaayu mʊ ii biti mʊ, mɛɛ kyɪna yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ ɪɪ yalaga mʊ, nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ ɪɪ yalaga mʊ gbaa mɛɛ kyɪna yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Kayaayu mʊ ii biti mʊ. Bɛɛ kɔ yɛ abaa saŋa kʊmaa, ɪmʊ sʊ nɪɪ ɪ bʊlʊn fɛɛ fan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ fen biti mʊ.

18 Amaa nɪɪ fan yɛgɛ nɪɪ Kayaayu mʊ kaapʊ fanɛ ɔkpa mʊ, kanɪn bɪrɛ fan man bʊ nbara mʊ kasɛ.

19 Kayɪɪ-wʊlɛ asun libi ɪ mɛɛ baala. Ɪmʊ ɪkʊ ɪ gyɛ kɪlɪɪ okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, yɛ kɪgyagaa ineesi, yɛ kabʊrʊkɔɔnɛ,

20 yɛ ɪdakpa kusun, yɛ akpa-sɪn, yɛ kekisi, yɛ keluu, yɛ kayɪɪ-basa, yɛ kɪnyɛ agbʊ, yɛ mɛ nkʊn n nyɛ, yɛ nbarɪgɛ tɔ, yɛ nfɛɛrɛ kɪfɛ fɛɛ mɛ nkʊn asɪn ɪ bʊrɔn.

21 Ɪkʊ mɔɔ ɪ gyɛ yɛ kensi payɪ libi, yɛ kata-bʊʊ, yɛ kensi-gyii kɪbansa, yɛ alibi kʊmaa mʊ nɪɪ i tii sʊ. N da fanɛ amu tɔ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n wʊla da fanɛ amu tɔ mʊ yɛ, ɔkʊmaa mʊ

nɪɪ ɔ tɛ falɛ kakyɪna tɔ mʊ, mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ.
22 Amaa atɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ asa bɛɛ waa mʊ ɪ gyɛ kebiti, yɛ kensi-gyii, yɛ keyuula, yɛ kenyiita, yɛ kʊwɛɛ kuwu, yɛ kɪdanbɪrasa kɪwaa, yɛ kesintin kigyii,
23 yɛ kɪbwahn kɪwaa, yɛ n-yɪɪ kɪkɪta. Nbara kʊ man bʊ tɔ nɪɪ ɪɪ kɔ ii tii ɪnɪmʊ.
24 Bamʊ nɪɪ ba gyɛ Krisito Yesu asa mʊ bɪrɛ, ba taa bamʊ alibi kayɪɪ-wʊlɛ kayalaga yɛ kɪmʊ kɔkɔlɔ biti mʊ da mata oyu laasa mʊ sʊ mɔɔ ɪmʊ kpini.
25 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ maa sa anɛ kakyɪna pʊpwɛ falɛ bɪrɛ, fan yɛgɛ kɛ ɔ gyankpaa anɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ.
26 Fan man yɛgɛ kɛ a kaapʊ anɛ n-yɪɪ, kɛ a man waa anɛ bɪrɪsa ana agbʊ-sɪn, kɛ fan man kɔ abaa kɔkʊrʊkɔ.

6

Fan kyɛ abaa tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan tɪyɛ alibi tɔ mʊ, fanɛ mʊ nɪɪ fan buu Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ ɔkpa kyɛɛkyɛɛ sʊ mʊ, fan taa kebiti kyɛ mʊ tɔ, kɛ o bwii ba ɔkpa danbɪrasa mʊ sʊ. Amaa fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʊ danbɪrasa, kɛ Sɪtaanɛ ɔ man nyɛ ɔkpa tʊʊ fanɛ gbaa fanɛ tɔ kɪɪ.
2 Fan yɛgɛ fanɛ bɪrɪsa ana asɪn ɪ baa ɪ gyɛ fanɛ asɪn. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʊ, ɪmʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fen gyii Krisito nbara nɪmʊ sʊ.
3 Nɪɪ ɔkʊ kan fɛ nfɛɛrɛ yɛ ɔ gyɛ kʊtɔ kʊ, yɛgɛ ɔ man gyɛ sɛhn mʊ, ɛɛ pɪna mʊ n-yɪɪ nɪn.
4 Ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ kɪɪ kanan mʊ nɪɪ mʊ gbaa-gbaa mʊ awaasa i du. Nɪɪ ɪ kan ɪ bʊrɔn mʊ, kanɪn bɪrɛ ɛɛ taalɛ kaapʊ mʊ n-yɪɪ lɪɪ mʊ awaasa mʊ sʊ, yɛgɛ ɔ man taa mʊ n-yɪɪ kaala ɔkʊ lɛɛ.
5 Lɪɪ fɛɛ ɪ dagaa ɔkʊmaa nɪmʊ maa sʊla mʊ gbaa-gbaa mʊ kasʊla.
6 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ mʊ abwaarɛsɪn mʊ, ɪ dagaa maa kyɛ mʊ ɔkaapʊpʊ mʊ tɔ, lɪɪ atɔ danbɪrasa mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ.
7 Fan man pɪna fanɛ n-yɪɪ. Ɔkʊ mɛɛ taalɛ sisii Ɩbwaarɛ. Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ nyɪmɪsa duu mʊ, kɪmʊ nɪɪ ɛɛ tɪŋɛ.
8 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee duu kɛ o gyii mu alibi kayɪɪ-wʊlɛ ansi mʊ, mʊ kayɪɪ-wʊlɛ maŋa tɔ nɪɪ ee biti ɔ tɪŋɛ lewu, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee duu kɛ o gyii Kayaayu mu ansi mʊ, Kayaayu maŋa tɔ nɪɪ ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa.
9 A man yɛgɛ kɪdanbɪrasa kɪwaa o fii anɛ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ an man kan yɛgɛ ɪmʊ kɪwaa mʊ, kakaakʊ an biti a ba gyii ɪmʊ tɔnɔ.
10 Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an nyɛ ɪmʊ ɔkpa falɛ, fan yɛgɛ kɛ a waa kɪdanbɪrasa sa asa kpini, fɔnfɔn bamʊ nɪɪ ba gyɛ anɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu mʊ.

Laalaalʊwɛ kumu tɔ kɪda

11 Yɛ fan wu akyʊrɔɔ-bi lala nɪmʊ? Mɛ gbaa-gbaa mɛ kɪbaa nɪɪ n taa kyʊrɔɔ ɪmʊ nfɪɪ bɪya fanɛ!
12 Bamʊ nɪɪ bee biti yɛ asa ba wu bamʊ ifuli sʊ kɪdanbɪrasa mʊ, ɪɪ nyan fanɛ yɛ fan tɪŋɛ fanɛ iduu. Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn ɪ gyɛ yɛ, be mee biti ba tɔwɛ Krisito kelewu oyu laasa mʊ sʊ asɪn, kɛ ɔkʊ nyanla bamʊ.
13 Halɪɪ Gyiwu abi ba maa buu iduu kɪtɪn gbaa mʊ, be mee buu Gyiwu abi nbara mʊ. Amaa bee biti yɛ fan tɪŋɛ fanɛ iduu, kɛ ba nyɛ kaapʊ bamʊ n-yɪɪ yɛ fan nu bamʊ katɔwɛ.
14 Amaa mɛ bɪrɛ, n mɛɛ kaapʊ mɛ n-yɪɪ, amɔɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kelewu oyu laasa mʊ sʊ nkʊn, nɪɪ kɪmʊ sʊ nɪɪ dulinyaa atɔ man gyɛ sɛhn mi ansi sʊ, nɪɪ ngbaa n man bɪla n gyɛ sɛhn dulinyaa tɔ.
15 Nɪɪ nyɪmɪsa tɪn oduu oo, ɔ man tɪn oduu nɪn oo, man gyɛ ɪmʊ i tiri. Kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri mʊ ɪ gyɛ fɛɛ Krisito sa anɛ kɪbaabʊtɔ pʊpwɛ.
16 Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba sʊ kɪbaabʊtɔ pʊpwɛ nɪɪ bee buu ɪmʊ asɪn mʊ, Ɩbwaarɛ keyuula yɛ mʊ kʊwɛɛ

kuwu i bun bamʊ sʊ, yɛ bamʊ nɪɪ
ba gyɛ mʊ lɛɛ mʊ kpini sʊ.
17 Lɪɪ ndaga ɪɪ sʊ ii kpee mʊ, ɔkʊ ɪ
gyɛ ɔkʊ ɔ man bɪla sa mɛ tɔɔrɔɔ, lɪɪ
fɛɛ alɔpanɛ mʊ nɪɪ n nyɛ lɪɪ Yesu sʊ
mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ n gyɛ mʊ lɛɛ.
18 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala
mʊ kɪ baa kɪ bʊ fanɛ kpini asɛ.
Amen.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Efeso abi

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ
kebiti sʋ nɪɪ n ba waa Krisito Yesu
osunpu mʋ, ɪ kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ n
bɪya fanɛ mʋ nɪɪ fan gyɛ Ɩbwaarɛ
asa, nɪɪ fan kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii
kesintin tɔ, nɪɪ fan bʋ Efeso kadɛ tɔ
mʋ.
2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa
fanɛ kayɪɪ-yuuli.

Ɩbwaarɛ bɔla Krisito sʋ waa anɛ kusee

3 Fan yɛgɛ a fwaala Ɩbwaarɛ mʋ
nɪɪ ɔ gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
Mʋ-Sɛ. Kpalɪ fɛɛ a maa waa kʋkʋlʋn
yɛ Krisito mʋ, Ɩbwaarɛ taa kusee
kʋmaa mʋ nɪɪ ɪ bʋ mʋ ayɛ sʋsʋ mʋ
bwaala anɛ.
4 Pɔyɪ kɛ Ɩbwaarɛ ɔ tʋʋ dulinyaa
mʋ, ɔ bɔla anaa Krisito kɪwaa
kʋkʋlʋn mʋ sʋ lɛɛ anɛ waa mʋ lɛɛ,
kɛ a ba waa asa mʋ nɪɪ a man sʋ
alibi abɛɛ asɪn pwɪɪsa kʋ mʋ asɛ. Lɪɪ
kebiti mʋ nɪɪ ɔ sʋ sa anɛ sʋ mʋ,
5 o ŋmina yɪla yɛ, bɔla Yesu Krisito
sʋ mʋ, ee biti ɔ taa anɛ biliŋi mu-bii
ana. Ɩnɪmʋ ɪ gyɛ mʋ kɔkɔlɔ biti.
6 Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ an yɪn Ɩbwaarɛ,
lɪɪ fɛɛ mʋ kabwaala damantɛ mʋ
sʋ mʋ, ɔ bɔla mu-Bii bitisa mʋ sʋ
bwaala anɛ atɔ kpini.
7 Lɪɪ mu-Bii Yesu nkalan mʋ nɪɪ ɔ
kyɛɛgɛ mʋ sʋ mʋ, an nyɛ anɛ n-yɪɪ
fɛɛ Ɩbwaarɛ maa taa anɛ alibi kɛɛ
anɛ, nɪɪ lɪɪ mʋ kabwaala lala mʋ sʋ
mʋ,
8 ɔ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ kanyaasɪn yɛ
kinyi.
9 Asɪn baalasa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ŋmina yɪla mʋ, nbɪɪnbɪɪ ɔ lɛɛ ɪmʋ
kaapʋ anɛ. Ɩmʋ nɪɪ o ŋmina kpini
yɪlɛ Yesu Krisito sʋ lɪɪ koo dɪdaa
kanan mʋ nɪɪ ee biti.
10 Asɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ŋmina yɪla
mʋ, nɪɪ ɪmʋ saŋa kyɛɛkyɛɛ kan fʋʋ
mʋ, ee biti ɔ taa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
kɪ bʋ sʋsʋ yɛ kasɛ sʋ bʋga tɔ, kɛ
Krisito ɔ waa ɪmʋ kpini kumu.
11 Ɩbwaarɛ ɪ yɛgɛ nɪɪ kʋtɔ kʋmaa
nɪmʋ ɪ waa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla
ŋmina yɪla, nɪɪ ɪ gyɛ mʋ nfɛɛrɛ mʋ.
Nɪɪ anaa Krisito kɪwaa kʋkʋlʋn sʋ
mʋ, ɔ wʋla lɛɛ anɛ lɪɪ koo npiili asɛ
yɛ a ba waa mʋ asa lɪɪ mu kebiti mʋ
nɪɪ ɔ wʋla ŋmina yɪla mʋ sʋ.
12 Saamʋ, anɛ mʋ nɪɪ an gyankpaa
an sʋ tamaa Krisito tɔ mʋ, a yɪn
Ɩbwaarɛ bʋnyaa mʋ.
13 Kanɪn nɪɪ i du sa fanɛ. Saŋa
mʋ nɪɪ fan nu kesintin asɪn mʋ
nɪɪ ɪ gyɛ asɪn danbɪrasa, nɪɪ ɪ bɪya
fanɛ kamɔlɪgɛ mʋ, fan kɔɔlɛ Krisito
gyii, nɪɪ Ɩbwaarɛ taa mu keduligi
gyaga fanɛ sʋ. Kɪmʋ ɪ gyɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ɔ wʋla da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ yɪla yɛ ee biti ɔ sa fanɛ mʋ.
14 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɪ gyɛ
ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa yɪla kasɛ, fɛɛ
an biti a nyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ ɔ da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa mʋ asa mʋ.
Ɩnɪmʋ ɪ gyɛ anɛ tamaa fɛɛ anɛ mʋ
nɪɪ an gyɛ mʋ lɛɛ mʋ, an biti an nyɛ
anɛ n-yɪɪ. Fan yɛgɛ a yɪn Ɩbwaarɛ
bʋnyaa mʋ.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ-kʋlɛ

15 Falɛ sʋ, lɪɪ saŋa mʋ nɪɪ n nu fanɛ
kɪkɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii, yɛ fanɛ
kebiti mʋ nɪɪ fan sʋ sa Ɩbwaarɛ asa
mʋ,
16 n man yɛgɛ afwaala kɪtaa sa
Ɩbwaarɛ mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ tɔ lɪɪ
fanɛ sʋ. Nɪɪ n nyiŋi fanɛ sʋ,
17 n kʋlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ bʋnyaa wuya
mʋ yɛ, ɔ sa fanɛ mʋ Kayaayu mʋ nɪɪ
kii biti kɪ sa fanɛ kanyaasɪn, kɛ ɔ lɛɛ
Ɩbwaarɛ kaapʋ fanɛ, kɛ fan nyɛ bɪɪ
mʋ danbɪrasa.
18 N bɪla n kʋlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ o bugi
fanɛ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ fan nyɛ bɪɪ tamaa
mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ kɪmʋ sʋ mʋ, yɛ
bʋnyaa kapatɪyɛ kparɛ mʋ nɪɪ ɔ da
mʋ kɔkɔlɔ sʋ yɛ ee biti ɔ sa mʋ asa
mʋ.
19 N kʋlɛ mʋ yɛ ɔ yɛgɛ fan bɪɪ mʋ
ɔlɔn kparɛ mʋ nɪɪ ɔ taa waa anɛ mʋ
nɪɪ an kɔɔlɛ mʋ gyii mʋ tɔ. Ɔlʋn lala
nɪmʋ man sʋ bɪrɪsa,

20 nıı ɔlʊn maŋa nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ
kaapʊ Krisito tɔ fɛɛ maa kyiŋi mʊ
lıı lewu tɔ, nıı ɔ taa mʊ kyına mʊ
kıbaa gyisa sʊ sʊsʊ.
21 Nıı Krisito ii gyii kuwura awura
yɛ alʊnpʊ yɛ kınyın kigyii yɛ
anyırıpɛ kpini sʊ. Nıı ɔ sʊ ɔlʊn
kparɛ ɔ kyɔ kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı
sʊ kıtıı dulinyaa nımʊ tɔ yɛ kımʊ
nıı kii biti kı ba ba mʊ tɔ.
22 Nıı Ɩbwaarɛ taa kʊtɔ kʊmaa
nımʊ waa Krisito kasɛ, nıı ɔ lɛɛ mʊ
ba waa kumu sa mʊ kʊbʊ mʊ kʊtɔ
kʊmaa tɔ.
23 Kʊbʊ mʊ kpini ı gyɛ Krisito
kayıı-wʊlɛ, nıı mʊ ı gyɛ kumu sa
kayıı-wʊlɛ mʊ, nıı mʊ ıı yɛgɛ nıı
kʊtɔ kʊmaa nımʊ ıı lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ
ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ.

2

Yesu tɔ nıı an nyɛ nkpa

1 Fanɛ fanɛ naafɔɔ fan kyına fan
du nın fɛɛ asa mʊ nıı ba wu mʊ,*
lıı fɛɛ fan waa Ɩbwaarɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn
yɛ alibi.
2 Kanın saŋa maŋa fanɛ kakyına
tɔ mʊ, fan kyına fan buu dulinyaa
nımʊ awaasa, nıı fan buu n-yaayu
libi kpini owura mʊ nıı ɔ bʊ asa tɔ
ee sun kusun nbıınbıı, nıı be mee
nu bɛɛ sa Ɩbwaarɛ mʊ.
3 Anɛ kpini an kyına an du fɛɛ
bamʊ saŋa kʊ tɔ, yɛgɛ an bʊ anɛ
kayıı-wʊlɛ kıpırɛ tɔ, nıı an buu ımʊ
kayalaga yɛ kʊtɔ mʊ nıı anɛ nkɔlɔ
ii biti mʊ. Naafɔɔ anɛ kpini an tii
bamʊ nıı Ɩbwaarɛ kʊsʊ bııtɛ dɛ o
gyoo bamʊ mʊ sʊ.
4 Amaa lıı Ɩbwaarɛ kebiti lala mʊ
nıı ɔ sʊ sa anɛ yɛ mʊ kʊwɛɛ kuwu
kʊkyɔ mʊ sʊ mʊ,
5 anɛ mʊ nıı an kyına an du fɛɛ
asa mʊ nıı ba waa Ɩbwaarɛ kʊsʊ tɔ
ɔlʊn mʊ, ɔ bɔla Krisito sʊ sa anɛ
nkpa. Lıı Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ sʊ
nıı fan nyɛ kamɔlıgɛ.
6 Anaa Krisito Yesu kıwaa kʊkʊlʊn
sʊ mʊ, ı waa fɛɛ Ɩbwaarɛ bʊga kʊsaa
anaa Yesu lıı lewu tɔ. Nıı ɔ sa anɛ
ɔkyınakpa Yesu asɛ sʊsʊ,
7 kɛ ɔ taa lɛɛ kaapʊ saŋa kʊmaa
nımʊ tɔ fɛɛ mʊ kabwaala yɛ kebiti
mʊ nıı ɔ sʊ sa anɛ mʊ, ba mɛɛ taalɛ
taa kaala sɛhn, lıı kʊtɔ mʊ nıı Yesu
Krisito waa mʊ sʊ.
8 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ
sʊ nıı ɔ mɔlıgɛ fanɛ kpalı fanɛ
kıkɔɔlɛ-gyii sʊ, nıı ı man gyɛ fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ awaasa sʊ, ı gyɛ
Ɩbwaarɛ kakɛɛ nın.
9 Nıı ı man gyɛ ɔkʊ kusun sunsa
sʊ nıı ɔ nyɛ kamɔlıgɛ, kɛ ɔkʊ ɔ man
nyɛ kaapʊ mʊ n-yıı.
10 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ waa anɛ asa
pʊpwɛ, nıı anaa Krisito Yesu kıwaa
kʊkʊlʊn sʊ mʊ, ɔ tʊʊ anɛ yɛ a waa
atɔ danbırasa, mʊ nıı ɔ wʊla lɔŋɔ
yıla anɛ yɛ an waa mʊ.

Bamʊ nıı ba kɔɔlɛ gyii mʊ kpini ba waa kʊkʊlʊn yɛ Krisito

11 Ɩmʊ sʊ fanɛ mʊ nıı fan man gyɛ
Gyiwu abi kakʊʊgɛ tɔ mʊ, Gyiwu abi
mʊ bɛɛ tıı fanɛ yɛ, “bamʊ nıı ba
man tıŋɛ iduu,” nıı bɛɛ tıı bamʊ
n-yıı yɛ, “iduu atıŋɛpʊ.” (Amaa
ınımʊ ı gyɛ nyımısa awaasa mʊ nıı
ba waa ımʊ kayıı-wʊlɛ sʊ nın).
12 Fan nyiŋi fɛɛ kanın saŋa maŋa
mʊ, fan man tii Krisito sʊ, fan kyına
fan gyɛ afɔ kyilim nıı fan man tii
Ɩsırayı abi mʊ sʊ, nıı fan man tii
katɔwɛ kyula mʊ nıı Ɩbwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ yıla mʊ sʊ, fan man nyi
Ɩbwaarɛ nıı fan man sʊ tamaa.
13 Amaa nbıınbıı fanɛ mʊ nıı
naafɔɔ fan kyına fan bʊ kata yɛ
Ɩbwaarɛ mʊ, fanaa Krisito fan waa
kʊkʊlʊn, nıı lıı mʊ nkalan kıkyɛɛgɛ
mʊ sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ bııtɛ fanɛ tiri
mʊ tɔ.
14 Lıı fɛɛ Yesu gbaa-gbaa ı bıya
anɛ keyuula nıı mʊ ı taa Gyiwu abi
yɛ bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi
mʊ bʊga waa asa kʊlʊn. Nıı ɔ lɛɛ
kekisi mʊ nıı kı barıgɛ bamʊ nsana
fɛɛ kıbandıyɛ mʊ tʊʊ.
15 Ɔ taa mʊ kayıı-wʊlɛ waa saraga
tın Gyiwu abi nbara mʊ kibuu yɛ
ımʊ kıkaapʊ, kɛ ɔ nyɛ taa asa yiri
ntun nnyɔ mʊ bʊga waa asa kʊlʊn

* **2:1 2:1** Naafɔɔ bamʊ alibi ı barıgɛ ba maa Ɩbwaarɛ nkpa wuya mʊ nsana.

yɛ mʋ Krisito. Ɔ waa kanın nın bıya
keyuula.
16 Nıı lıı mʋ kelewu oyu laasa mʋ
sʋ mʋ, o nyita kekisi mʋ nıı kı bʋ
bamʋ nsana mʋ, nıı ɔ waa bamʋ
kʋkʋlʋn. Nıı lıı mʋ kelewu mʋ sʋ
mʋ, ɔ lɔŋɔ bamʋ yɛ Ɩbwaarɛ nsana.
17 Ɩmʋ sʋ Krisito ba, nıı ɔ ba tɔwɛ
keyuula asın danbırasa mʋ sa fanɛ
mʋ nıı fan kyına fan bʋ kata yɛ
Ɩbwaarɛ mʋ, yɛ Gyiwu abi mʋ nıı
ba bʋ tiri Ɩbwaarɛ mʋ.
18 Nbıınbıı lıı Krisito sʋ mʋ, anɛ
mʋ nıı an gyɛ Gyiwu abi yɛ bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ kpini,
an taalɛ bɔla Kayaayu kʋlʋn mʋ sʋ
ba Ɔsɛ Ɩbwaarɛ asɛ.
19 Kanın sʋ, fanɛ mʋ nıı fan man
gyɛ Gyiwu abi mʋ, fan man bıla
fan gyɛ afɔ kyilim yɛ ndɛndɛmandɛ
abi, amaa fanaa Ɩbwaarɛ asa fan gyɛ
ndɛ-bii yɛ Ɩbwaarɛ kıkpaara sʋ asa
nın,
20 nıı fan du nın fɛɛ ɔpɔrɛ
mʋ nıı ba pɔyı gyaga kisibi mʋ
nıı kı gyɛ Krisito asunpu yɛ
Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ mʋ sʋ mʋ, nıı
Krisito Yesu gbaa-gbaa ı gyɛ kımʋ
kıbɔntɔnbʋlɔntɔ kubuu kparɛ mʋ.
21 Nıı mʋ ıı sʋ obu mʋ katın
kʋmaa nımʋ bʋga tɔ, nıı ɛɛ
yɛgɛ nıı kii dii sʋsʋ kı ba waa
kabwaarɛ-sunkpa kyırɛkyırɛ sa
Ɔnyırıpɛ mʋ.
22 Fanaa Krisito kıwaa kʋkʋlʋn sʋ
mʋ, fanɛ mʋ nıı fan man gyɛ Gyiwu
abi nıı fan kɔɔlɛ gyii mʋ, Ɩbwaarɛ
taa fanɛ bʋga yɛ asansa mʋ, kɛ fan
ba waa mʋ Kayaayu mʋ ɔkyınakpa.

3

*Pɔɔlı lɛɛ Ɩbwaarɛ
asın baalasa mʋ sa
Krisito abuupu*

1 Lıı falɛ sʋ, mɛ Pɔɔlı, mʋ nıı ba
tii mɛ obu Krisito Yesu sʋ, lıı Krisito
asın mʋ nıı n tɔwɛ n sa fanɛ mʋ nıı
fan man gyɛ Gyiwu abi mʋ sʋ mʋ, n
kʋlɛ Ɩbwaarɛ n sa fanɛ.
2 Kesintin tɔ fan nu yɛ Ɩbwaarɛ
kabwaala mʋ sʋ nıı ɔ taa kusun
nımʋ sa mɛ lıı fanɛ sʋ.
3 Ɩmʋ ı gyɛ asın baalasa, nıı
Ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʋ mɛ fɛɛ kanan mʋ
nıı n wʋla kyʋrɔɔ ımʋ gbɛrɛɛ yıla
mʋ.
4 Nıı fan kan kalɛ ımʋ mʋ, fen biti
fan taalɛ wu fɛɛ n nu asın baalasa
lıı Krisito sʋ mʋ kasɛ.
5 Saamʋ dıdaa mʋ, Ɩbwaarɛ man
lɛɛ asın maŋa kaapʋ dıdaa asa
mʋ, amaa nbıınbıı bırɛ ɔ bɔla
mʋ Kayaayu mʋ sʋ lɛɛ kanın asın
baalasa maŋa kaapʋ Krisito asunpu
yɛ atɔwɛpʋ mʋ nıı ɔ lɛɛ mʋ.
6 Asın baalasa mʋ ı gyɛ yɛ, lıı asın
danbırasa mʋ sʋ mʋ, bamʋ nıı ba
man gyɛ Gyiwu abi mʋ bee biti ba
ba nyɛ kusee damantɛ mʋ bʋga tii
Gyiwu abi mʋ sʋ, nıı bamʋ kpini bee
biti ba baa ba gyɛ asa kʋlʋn, kɛ ba
nyɛ kusee atɔ mʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla
Krisito Yesu sʋ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ yıla
mʋ.
7 Ɩbwaarɛ bwaala mɛ, lıı mʋ ɔlʋn
kusun mʋ sʋ waa mɛ asın danbırasa
nımʋ osunpu.
8 Halıı n maa man fʋʋ Ɩbwaarɛ
asa mʋ tɔ kalʋwɛ asɛ gbaa mʋ,
Ɩbwaarɛ taa asın danbırasa mʋ
kıtɔwɛ bwaala mɛ yɛ, n tɔwɛ Krisito
kusee mʋ nıı ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa kala
sɛhn mʋ, sa bamʋ nıı ba man gyɛ
Gyiwu abi mʋ.
9 Nıı Ɩbwaarɛ taa waa mɛ kabaa tɔ
yɛ, n yɛgɛ ɔkʋmaa nımʋ o wu kanan
mʋ nıı asın baalasa nımʋ ii sun
kusun. Saamʋ dıdaa mʋ, Ɩbwaarɛ
mʋ nıı ɔ tʋʋ kʋtɔ kʋmaa nımʋ mʋ
taa asın mʋ baala,
10 kɛ nbıınbıı nımʋ ɔ nyɛ
bɔla Krisito kʋbʋ mʋ sʋ lɛɛ mʋ
kanyaasın damantɛ kʋkwıı-kʋkwıı
mʋ kaapʋ nbɔɔ yɛ awura yɛ alʋnpʋ
mʋ nıı ba bʋ sʋsʋ mʋ.
11 Ɔ waa ınımʋ fɛɛ kanan mʋ nıı
ɔ wʋla ŋmina yıla lıı npiili asɛ mʋ,
nıı ɔ bɔla anɛ-Nyırıpɛ Krisito Yesu
sʋ waa kanın.
12 Lıı a maa waa kʋkʋlʋn yɛ
Krisito, nıı an kɔɔlɛ mʋ gyii sʋ mʋ,
an taalɛ yılɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ kınyın
tɔ yɛgɛ a man sʋ kufuu.
13 Ɩmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man
yɛgɛ fanɛ abaa ı yɔɔ, lıı awʋrʋfɔ mʋ
nıı n wu fanɛ sʋ falɛ. Ɩnımʋ ii biti ı
bıya fanɛ tɔnɔ.

*Pɔɔlı kabwaarɛ-kʋlɛ sa
Krisito abi mʋ nıı ba bʋ*

Efeso

14 Nıı n kan fɛ nfɛɛrɛ lıı atɔ mʊ
nıı Ɩbwaarɛ waa sa fanɛ falɛ mʊ, n
muŋa mɛ amulii sʊ n kʊlɛ anɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ n sa fanɛ.
15 Mʊ tɔ nıı yiri kʊmaa mʊ nıı kı
bʊ kasɛ sʊ yɛ ımʊ nıı ı bʊ sʊsʊ mʊ
kpini ı lıı.
16 N kʊlɛ Ɩbwaarɛ yɛ, lıı mʊ
bʊnyaa kparɛ mʊ tɔ mʊ, ɔ bɔla mʊ
Kayaayu mʊ sʊ, waa fanɛ kala ana
ɔlʊn gaa.
17 Mɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ı gyɛ yɛ, lıı
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Krisito ɔ ba
kyına fanɛ nkɔlɔ tɔ. Nıı n bıla n kʊlɛ
yɛ, fan nyɛ ilin kɛ fan yılɛ fanɛ kebiti
tɔ kenken,
18 kɛ fan naa Ɩbwaarɛ asa mʊ
kpini fan nyɛ ɔlʊn nu Krisito kebiti
mʊ nıı kı man sʊ ɔkaa nıı kı man
sʊ bırısa mʊ kasɛ.
19 Halıı ı maa bʊ tɔ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ
taalɛ nu Krisito kebiti mʊ kasɛ lʊwɛ
gbaa mʊ, n kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ
yɛgɛ fan nu kebiti mʊ kasɛ, kɛ fanɛ
kıbaabʊtɔ kı baa ki du fɛɛ mʊ lɛɛ mʊ
gbaa-gbaa.
20 Fan yɛgɛ a yın Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ
mʊ ɔlʊn mʊ nıı ii sun kusun anɛ tɔ
mʊ sʊ mʊ, ɛɛ taalɛ waa atɔ damantɛ
ɔ kyɔ ımʊ nıı an kʊlɛ mʊ, yɛ ımʊ nıı
a mɛɛ fɛ ımʊ nfɛɛrɛ gbaa mʊ.
21 Nıı lıı Krisito Yesu sʊ mʊ, mu
abuupu mʊ kpini ba taa bʊnyaa bɛɛ
sa Ɩbwaarɛ lıı ndaga ıı sʊ ii kpee
naa fʊʊ saŋa mʊ nıı ı man sʊ ɔkaa.
Amen!

4

Krisito kʊbʊ mʊ gyɛ kayıı-wʊlɛ kʊlʊn nın

1 Kanın sʊ, mɛ mʊ nıı ba tii mɛ
obu kpalı kusun mʊ nıı n sun n sa
Ɔnyırıpɛ mʊ sʊ mʊ, n kʊlɛ fanɛ yɛ,
fan kyına kakyına mʊ nıı kı dagaa
yɛ kıtıı mʊ nıı ɔ tıı fanɛ ba waa mʊ
lɛɛ mʊ.
2 Fan baa fɛn bıya fanɛ n-yıı kasɛ,
kɛ fan baa fen du bɔhn, yɛgɛ fan sʊ
kenyiita, nıı lıı kebiti sʊ mʊ fan man
taa abaa asın waa fanɛ nkɔlɔ tɔ.
3 Fan bɔla fanɛ kayıı yuuli mʊ nıı
kı bʊga fanɛ mʊ sʊ kpan fanɛ n-yıı
kıtaa kɔnɔ kʊlʊn mʊ nıı Ɩbwaarɛ
Kayaayu mʊ sa fanɛ mʊ tɔ kenken.
4 Anɛ kpini an gyɛ fɛɛ kayıı-wʊlɛ
kʊlʊn nın, nıı Kayaayu kʊlʊn kpen
nıı an sʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı Ɩbwaarɛ
tıı anɛ ba tamaa kʊlʊn tɔ mʊ.
5 An sʊ Ɔnyırıpɛ kʊlʊn nın,
yɛ kıkɔɔlɛ-gyii kʊlʊn, yɛ Ɩbwaarɛ
kekyugyee kʊlʊn.
6 An sʊ Ɩbwaarɛ kʊlʊn mʊ nıı ɔ
gyɛ anɛ kpini Ɔsɛ. Mʊ ı gyɛ anɛ
kpini Ɔnyırıpɛ, ɛɛ bɔla anɛ kpini sʊ
ee sun kusun, nıı ɔ bʊ anɛ kpini
nkɔlɔ tɔ.
7 Amaa Krisito taa mʊ kabwaala
nkɛɛ mʊ sa anɛ ɔkʊmaa nımʊ, fɛɛ
kanan mʊ nıı ɔ barıgɛ tɔ yıla mʊ.
8 Fɛɛ kanan mʊ nıı ba kyʊrɔɔ waa
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
"Ɔ maa dii kpee sʊsʊ legelege mʊ,
ɔ taa bamʊ nıı ɔ kɔ nyɛ mʊ kpee
nıı ɔ kɛɛ asa atɔ damantɛ."
9 Maa tɔwɛ yɛ, "Ɔ maa dii kpee sʊsʊ
legelege" mʊ, kımʊ kasɛ ı gyɛ nɛnɛ?
Kımʊ kasɛ ı gyɛ yɛ pɔyı kɛ o dii kpee
sʊsʊ mʊ, ɔ wʊla lıı sʊsʊ nın ba kasɛ
sʊ, kasɛ tɔ kasɛ tɔ.
10 Ɔmʊ nıı ɔ kpılıgɛ ba kasɛ sʊ mʊ,
ı gyɛ ɔmʊ nıı o dii kpee sʊsʊ mʊ.
O dii kpee sʊsʊ-sʊsʊ abwaarɛ-wʊlɛ
kamaa, kɛ ɔ nyɛ ɔ bʊ kasɛ sʊ yɛ sʊsʊ
katın kʊmaa.
11 Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ sa nkɛɛ. Ɔ
lɛɛ akʊ waa mu asunpu, nıı ɔ waa
akʊ mʊ atɔwɛpʊ, ɔ waa akʊ asın
danbırasa atɔwɛpʊ, nıı ɔ waa akʊ
mɔɔ agyankpaapʊ yɛ akaapʊpʊ.
12 Krisito waa bamʊ kanın nın kɛ ba
nyɛ lɔŋɔ Ɩbwaarɛ asa ba waa Krisito
kusun mʊ, kɛ mʊ kʊbʊ mʊ nıı kı
gyɛ mʊ kayıı-wʊlɛ mʊ kı nyɛ kıı dan
kıkɔɔlɛ-gyii tɔ,
13 naa fʊʊ fɛɛ anɛ kpini an nyɛ
kɔnɔ kʊlʊn kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ, kɛ
a bıı Ɩbwaarɛ mu-Bii mʊ, kɛ a
dan danbırasa naa lʊwɛ fɛɛ Krisito
kudubi mʊ.
14 Saamʊ an man bıla an gyɛ nbii
kɛ asa ba nyɛ taa antıŋɛsa kıkaapʊ
yɛ kigolongolon kɔnɔ tɔ kɔn pına
anɛ kɛ anɛ nfɛɛrɛ ı baa i du fɛɛ afuu
ımaa da nıı apaa i kyenkpen tɔ mʊ.
15 Amaa a taa kebiti tɔwɛ kesintin
asın mʊ, kɛ a dan ba waa fɛɛ Krisito

ɔkpa kʋmaa nɪmʋ sʋ, nɪɪ mʋ ɪ gyɛ kumu mʋ.
16 Krisito sʋ nɪɪ kayɪɪ-wʋlɛ abaafʋn-abaafʋn mʋ ɪ kyaa abaa sʋ, nɪɪ ɪkyagakpa mʋ ɪɪ kɪtaa abaafʋn mʋ bʋga abaa tɔ. Ɪmʋ sʋ nɪɪ kɪbaafʋn kʋmaa nɪmʋ waa kɪmʋ kusun yɛ ɔdan mʋ, kayɪɪ-wʋlɛ mʋ kpini ɪɪ dan nɪɪ ɪɪ nyɛ ɔlʋn kebiti tɔ.

Fan lɪɪ fanɛ ɪkpa dɪdaa tɔ kɛ fan biliŋi asa pʋpwɛ

17 Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʋ, nɪɪ n yɪlɛ ɪmʋ sʋ Ɔnyɪrɪpɛ kɪtɪɪ tɔ yɛ, fan man kyɪna fɛɛ bamʋ nɪɪ be mee sun Ɪbwaarɛ mʋ. Falɛ asa nfɛɛrɛ ɪ man sʋ kyaarɛ.
18 Kitentenbiri ki bun bamʋ nfɛɛrɛ sʋ, nɪɪ ba mɛɛ yɛ ba nyɛ nkpa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sʋ ɛɛ sa mʋ, lɪɪ bamʋ kɪman nyi yɛ bamʋ nkɔlɔ ɔsɪɪ mʋ sʋ.
19 Lɪɪ kanan mʋ nɪɪ ipeeli ɪ man bɪla ɪ bʋ bamʋ ansi sʋ mʋ, ba taa bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ bɛɛ waa asɪn gyaga kʋmaa nɪmʋ mʋ nɪɪ i gyii bamʋ amu.
20 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, man gyɛ ɪnɪmʋ nɪɪ fan bɪɪla lɪɪ Krisito sʋ.
21 N nyi fan maa nu mʋ sʋ, nɪɪ ba kaapʋ fanɛ kesintin asɪn mʋ nɪɪ ɪ bʋ Yesu tɔ mʋ.
22 Ɪmʋ sʋ fan yɛgɛ fanɛ kakyɪna dɪdaa mʋ fɔyɪ. Kakyɪna dɪdaa mʋ kayalaga daa kyɪna ɪɪ pɪna fanɛ nɪn, nɪɪ ii nyita fanɛ.
23 Nɪɪ ɪ dagaa fanɛ nkɔlɔ yɛ fanɛ nfɛɛrɛ kpini i waa apʋpwɛ,
24 kɛ fan kyɪna kakyɪna pʋpwɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tʋʋ kɪmʋ nɪɪ ɪmʋ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ i du kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ keduli mʋ.
25 Ɪmʋ sʋ fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ yɛgɛ atɪŋɛsa, kɛ fan baa fen gyii kesintin fɛn sa fanɛ bɪrɪsa ana. Lɪɪ fɛɛ anɛ kpini an gyɛ kayɪɪ-wʋlɛ kʋlʋn asa nɪn.
26 Nɪɪ ɔkʋ kan nyɛ agbʋ mʋ, ɔ man yɛgɛ mʋ agbʋ mʋ ɪ yɛgɛ ɔ waa alibi, nɪɪ ɔ man kyaga agbʋ mʋ sʋ naa tɪyɛ kyɔwɛ.
27 Kɛ ɔ man sa Sɪtaanɛ ɔkpa kpini-kpini.
28 Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kyɪna ee yuuri mʋ, ɔ man bɪla yuuri, amaa ɔ taa mʋ abaa sun kusun mʋ nɪɪ kɪ sʋ tɔnɔ, kɛ ɔ nyɛ ɪkʋ kyɛ atiripu tɔ.
29 Fan man yɛgɛ ntɔwɛ libi kʋ ɪ lɪɪ fanɛ nnɔ tɔ, amɔɔ nkyɛtɔ ntɔwɛ mʋ nɪɪ ii kpiya asa ansi tɔ, nɪɪ bɛɛ nyɛ bamʋ atɔ tirisa mʋ. Saamʋ bamʋ nɪɪ bee nu mʋ, ba nyɛ-nyɛ fanɛ katɔwɛ mʋ tɔnɔ.
30 Fan man waa kɛ Ɪbwaarɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ kɔkɔlɔ o nyita mʋ. Lɪɪ fɛɛ Kayaayu maŋa nɪɪ Ɪbwaarɛ taa dulugi fanɛ kaapʋ fɛɛ, mʋ asa ɪ gyɛ fanɛ sa Kakɛ lala mʋ nɪɪ ee biti ɔ mɔlɪgɛ fanɛ mʋ.
31 Fan man bɪla yɛgɛ asɪn ɪ kɔ fanɛ, abɛɛ fan taa asɪn waa fanɛ nkɔlɔ tɔ, abɛɛ fan nyɛ agbʋ. Fan man pʋntɛ abaa sʋ, abɛɛ fan saalɛ abaa, abɛɛ fan kisi abaa ɪkpa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ sʋ.
32 Amaa fan baa fɛn waa abaa kɪdanbɪrasa, kɛ fan baa fan su asa kʋwɛɛ, kɛ fan baa fan sʋ alibi fɛn kɛɛ abaa fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla Krisito sʋ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ mʋ.

5

Fan kyɪna kɪŋmaŋɛsa mʋ tɔ

1 Kpalɪ fan maa gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii ana mʋ nɪɪ ee biti fanɛ gaa sʋ mʋ, fan kasɛ Ɪbwaarɛ tɔ.
2 Fan nyɛ kebiti sa abaa fanɛ kakyɪna tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Krisito nyɛ kebiti sa anɛ, nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ lɛɛ saraga nɪɪ o wu fwɪɪ anɛ alibi, nɪɪ kanɪn saraga mʋ ii lii fen femm* nɪɪ kɪɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi mʋ.
3 Lɪɪ fan maa gyɛ Ɪbwaarɛ asa sʋ mʋ, ɪ man dagaa ɔkʋ maa nu fɛɛ kanyɪn abɛɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa, abɛɛ ineesi ɪkʋ, abɛɛ onsi-payɪ libi kʋ ɪ baa ɪ bʋ fanɛ tɔ.
4 Nɪɪ ɪ man dagaa fan maa tɔwɛ ineesi asɪn, abɛɛ amelensi-sɪn, abɛɛ agyaga-sɪn, amaa fan taa afwaala sa Ɪbwaarɛ.
5 Fan dan fen nyi kesintin tɔ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɛɛ waa kakyɪɪ abɛɛ

* **5:2 5:2** Dɪdaa mʋ asa bee tuwa atɔ liifensa bɛɛ waa saraga bɛɛ sa Ɪbwaarɛ.

kanyın biti kıgyagaa, abɛɛ ineesi asın, abɛɛ onsi-payı libi mʊ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nyɛ loo Krisito maa Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ. Onsi-payı libi du nın fɛɛ kusun ıdakpa mʊ.

6 Lıı fɛɛ falɛ atɔ nımʊ sʊ nıı Ɩbwaarɛ agbʊ ii biti ı ba bamʊ nıı ba waa mʊ kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ sʊ. Ɩmʊ sʊ fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ taa ntɔwɛ kıyan pına fanɛ,

7 kanın sʊ faa naa kanın asa maŋa fan man bʊga waa sɛhn.

8 Fanɛ gbaa fanɛ kitentenbiri kı kyına kı bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ nın, amaa nbıınbıı bırɛ fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ asa sʊ mʊ, kaŋmaŋɛ bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ nın. Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ fanɛ kakyına tɔ ı kaapʊ fɛɛ fan gyɛ ıŋmaŋɛsa mʊ tɔ asa.

9 Lıı fɛɛ ıŋmaŋɛsa nımʊ ı bıya kıdanbırasa kıwaa yɛ ıkpa kikyiigi yɛ kesintin kigyii.

10 Kɛ fan waa aniya waa kʊtɔ mʊ nıı kıı bɔla Ɩbwaarɛ ansi.

11 Fan man taa fanɛ n-yıı naa tii kitentenbiri awaasa mʊ nıı ı mɛɛ kʊʊgɛ obii danbırasa mʊ sʊ, amaa fan lɛɛ ımʊ kaapʊ yɛ ı gyɛ alibi.

12 Ɩ gyɛ apeeli-sın gbaa fɛɛ fan tɔwɛ atɔ mʊ nıı asʊtɔ ɔlʊn wuya ana bɛɛ baala bɛɛ waa mʊ asın.

13 Amaa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı ıŋmaŋɛsa mʊ lɛɛ ifuli sʊ mʊ, ɔkʊmaa nımʊ ii wu kanan mʊ nıı ki du.

14 Lıı fɛɛ nıı ıŋmaŋɛsa ı ba kʊtɔ kʊmaa sʊ mʊ, kanın kʊtɔ maŋa mɛɛ baala. Ɩmʊ sʊ nıı ba tɔwɛ yıla yɛ,

"Fʊ, nsıırɛ ɔdɛpʊ, kyiŋi,
kʊsʊ lıı lewu tɔ,
kɛ Krisito ıŋmaŋɛsa mʊ ı ba fʊ sʊ."

15 Fan kıı danbırasa kɛ fan man kyına fɛɛ amelensipu, amaa fan kyına fɛɛ anyaasınpʊ.

16 Nıı fan kan nyɛ ɔkpa kʊmaa nımʊ yɛ fan waa kıdanbırasa mʊ, fan man yɛgɛ ı kyʊn fanɛ sʊ, lıı fɛɛ saŋa nımʊ tɔ mʊ libi ı nyɛ akyɔ.

17 Fan man waa fɛɛ amelensipu, amaa fan kpan fanɛ n-yıı bıı kʊtɔ mʊ nıı Ɔnyırıpɛ Yesu ii biti fɛɛ fan waa.

18 Fan man kan nuu nta bʊʊ, kɛ ı nyɛ nyita fanɛ amu. Amaa fan yɛgɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ o loo bɔla fanɛ tɔ gaa.

19 Fan taa Asınkyan yılasa mʊ ılʊn yɛ abwaarɛsın ılʊn yɛ Kayaayu kılɛɛkaapʊ ılʊn fɛn tɔwɛ fɛn waa abaa. Fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini bıı ılʊn sa Ɔnyırıpɛ.

20 Saŋa kʊmaa nımʊ fan taa afwaala sa Ɔsɛ Ɩbwaarɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ tɔ, lıı anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kıtıı tɔ sʊ.

Akyıı-kilipu ba maa bamʊ-kuli ana asın

21 Fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa fanɛ bırısa ana kɛ ı sa Krisito bɛɛrɛɛ.

22 Akyıı-kilipu, fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ sa fanɛ-kuli ana fɛɛ Ɔnyırıpɛ nıı fɛn waa fɛn sa mʊ.

23 Lıı fɛɛ okuli mʊ ı gyɛ kumu sa mʊ-ka, fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito gyɛ kumu sa mu abuupu kʊbʊ, mʊ nıı kı gyɛ mʊ kayıı-wʊlɛ, nıı mʊ ı gyɛ kımʊ ɔmɔlıgɛpʊ mʊ.

24 Ɩmʊ sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito abuupu mʊ bɛɛ bıya bamʊ n-yıı kasɛ bɛɛ sa Krisito mʊ, kanın maŋa nıı ı dagaa fɛɛ akyıı-kilipu gbaa ba bıya bamʊ n-yıı kasɛ sa bamʊ-kuli ana kʊtɔ kʊmaa tɔ.

25 Anyın-kilipu, fan nyɛ kebiti sa fanɛ-ka ana fɛɛ kanan mʊ nıı Krisito nyɛ kebiti sa mʊ kʊbʊ mʊ, nıı ɔ taa mʊ n-yıı waa saraga wu sa bamʊ mʊ.

26 Kɛ ɔ nyɛ bɔla nkyu yɛ mʊ asın mʊ sʊ gyee bamʊ waa kyırɛkyırɛ sa mʊ n-yıı.

27 Ɔ waa kanın nın kɛ mʊ kʊbʊ mʊ ba baa ba gyɛ asa mʊ nıı ba sʊ bɛɛrɛɛ, yɛgɛ ba man sʊ ineesi, abɛɛ alibi akʊ, abɛɛ awaasa libi, yɛgɛ ba du kyırɛkyırɛ, nıı ba man sʊ asın pwıısa akʊ bamʊ n-yıı sʊ.

28 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, ı dagaa fɛɛ anyın-kilipu ba maa nyɛ kebiti sa bamʊ-ka ana, fɛɛ kanan mʊ nıı ba sʊ kebiti sa bamʊ gbaa-gbaa n-yıı mʊ. Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti mʊ-ka mʊ, ii biti mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı nın.

29 Ɔsa kʊ man bʊ tɔ nıı ee kisi mʊ gbaa-gbaa mʊ n-yıı, amaa ɛɛ bıla kımʊ, yɛgɛ ɛɛ kıı kımʊ sʊ, fɛɛ kanan

mʊ nɪɪ Krisito ɪɪ kɪɪ mʊ kʊbʊ mʊ sʊ mʊ.
30 Lɪɪ fɛɛ anɛ ɪ gyɛ Krisito
kayɪɪ-wʊlɛ yɛ ɪmʊ abaafʊn
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ mʊ.
31 Ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa
mʊ tɔ yɛ, "Lɪɪ falɛ sʊ ɔnyɪn ii biti ɔ
lɪɪ mu-nyi yɛ mʊ-sɛ asɛ, kɛ ɔ taa mʊ
n-yɪɪ naa bʊga mʊ-ka tɔ, kɛ bamʊ
asa anyɔ mʊ ba ba waa kayɪɪ-wʊlɛ
kʊlʊn."
32 Ɪnɪmʊ ɪ gyɛ asɪn baalasa mʊ nɪɪ
i budu, amaa mɛɛ mɛ asɪn mʊ nɪɪ
n tɔwɛ falɛ mʊ ɪ yɪlɛ sa Krisito maa
mʊ kʊbʊ mʊ nɪn.
33 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔnyɪn
kʊmaa nɪmʊ ɔ nyɛ kebiti sa mʊ-ka,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa mʊ
gbaa-gbaa mʊ n-yɪɪ mʊ, nɪɪ ɪ dagaa
ɔkyɪɪ-kilipu kʊmaa nɪmʊ mɔɔ maa
bɪya mʊ n-yɪɪ kasɛ sa mu-kuli.

6

Nbii yɛ bamʊ akʊʊgɛpʊ

1 Nbii, lɪɪ fan maa gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ lɛɛ
sʊ mʊ, fan nu fanɛ akʊʊgɛpʊ asɛ, lɪɪ
fɛɛ ɪmʊ ɪ dagaa fɛɛ fan waa.
2 Ɪbwaarɛ nbara mʊ nɪɪ ɪɪ tɔwɛ yɛ,
"Nu sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi," mʊ, ɪmʊ ɪ
gyɛ nbara gyankpaasa mʊ nɪɪ kɔkɔlɔ
sʊ kɪda tii sʊ.
3 Kɔkɔlɔ sʊ kɪda mʊ ɪ gyɛ yɛ, nɪɪ fʊ
kan nu sa fʊ-sɛ yɛ fu-nyi mʊ, "ii biti
ɪ waa ɔdan sa fʊ, kɛ fʊ kyɪna kasɛ sʊ
kyɛɛrɛɛ."
4 Akʊgɛpʊ, fan man waa kʊtɔ mʊ
nɪɪ kii biti kɪ yɛgɛ fanɛ nbii ba nyɛ
agbʊ, amaa fan kɪɪ bamʊ sʊ, kɛ fan
taa Ɔnyɪrɪpɛ kɪkaapʊ mʊ bɪla bamʊ.

Anyɛ yɛ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana

5 Anyɛ, fan nu sa fanɛ kasɛ sʊ
anyɪrɪpɛ ana, kɛ fan sɪlɛ bamʊ lɪɪ
fanɛ nkɔlɔ kpini tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
fen biti fan waa sa Krisito mʊ.
6 Fan man nu sa bamʊ ansi sʊ
wʊlɛ kɛ fan nyɛ gyii bamʊ amu,
amaa fan maa gyɛ Krisito anyɛ sʊ
mʊ, fan waa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ lɪɪ
fanɛ nkɔlɔ tɔ Ɪbwaarɛ kɪpɪrɛ sʊ.
7 Fan sun bamʊ lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ
fɛɛ fan maa sun Ɔnyɪrɪpɛ mʊ, nɪɪ
man gyɛ asa nɪɪ fen sun mʊ.
8 Lɪɪ fɛɛ fan nyi fɛɛ, Ɔnyɪrɪpɛ mʊ
ii biti ɔ ka ɔkʊmaa nɪmʊ kʊkɔ lɪɪ
kusun danbɪrasa mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ
sʊ. Ɪ man tiri fɛɛ ɔ gyɛ kɪnyɛ abɛɛ
ee gyii mʊ kɪbaa sʊ.
9 Anyɪrɪpɛ mɔɔ, kanɪn maŋa sʊ
nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan waa fanɛ anyɛ.
Fan man ŋaala bamʊ, lɪɪ fɛɛ fu nyi
fɛɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ gyɛ fanaa bamʊ kpini
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ bʊ sʊsʊ nɪn, nɪɪ ɔ mɛɛ
mɛɛgɛ tɔ.

Nyɪmɪsa maa n-yaayu libi ɪɪ kɔ

10 Mɛ asɪn laalaalʊwɛ mʊ gyɛ yɛ,
fan nyɛ ɔlʊn lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ yɛ mʊ ɔlʊn
lala mʊ tɔ.
11 Fan taa adʊn tɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
sa fanɛ mʊ kpini bun, kɛ fan nyɛ
taalɛ kɔ yɛ Sɪtaanɛ kanyaasɪn ɪkpa
libi mʊ.
12 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ anaa anyɪmɪsa
ɪɪ kɔ. Amaa an kɔ yɛ awuragyipu
yɛ alʊlʊnpʊ mʊ nɪɪ ba bʊ afuu tɔ.
An kɔ yɛ n-yaayu libi mʊ nɪɪ ii gyii
kuwura dulinyaa kitentenbiri nɪmʊ
tɔ.
13 Ɪmʊ sʊ fan taa adʊntɔ mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ sa fanɛ mʊ kpini bun.
Saamʊ nɪɪ nkɛ libi kan ba mʊ, fɛn
taalɛ nyɛ ɔlʊn kɔ tii Sɪtaanɛ ɪkpa libi
mʊ. Nɪɪ fan kan kɔ lʊwɛ gbaa mʊ,
fan yɪlɛ fanɛ ayaa sʊ.
14 Fan yɪlɛ tɔ kenken, kɛ fan taa
kesintin waa kɪrɪsʊ ŋmina fanɛ nsɛ
tɔ. Kɛ fan taa ɪkpa kigyiigi waa fɛɛ
kɪbɪlɛ tɔ panpasan kun fanɛ nkɔlɔ
sʊ.
15 Fan kʊʊla fanɛ n-yɪɪ biti asɪn
danbɪrasa mʊ nɪɪ ɪɪ bɪya keyuula
mʊ kɪtɔwɛ fɛɛ fanɛ ayaa sʊ asɪbɪta.
16 Saŋa kʊmaa fan taa kɪkɔɔlɛ-gyii
kɪtaa fɛɛ kɪbaa tɔ kʊtɔ kunsa. Kɪmʊ
nɪɪ fɛn taalɛ taa dunla Olibilibi*
fʊlɔn anyenbi mʊ nɪɪ ɛɛ tʊʊ fanɛ mʊ
kɔnɔ.
17 Fan taa kamɔlɪgɛ fɛɛ abɪlɪtɔ
kʊwʊrʊ bun, kɛ fan taa abwaarɛsɪn
mʊ nɪɪ ɪ gyɛ kɪnaa tɔ sakunde, mʊ
nɪɪ Kayaayu mʊ ɪɪ sa mʊ kɪtaa.

* **6:16 6:16** Olibilibi mʊ gyɛ Sɪtaanɛ nɪn.

18 Kɛ fan taa Kayaayu mʊ ɔlʊn
kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ,
kɛ Ɩbwaarɛ ɔ kyɛ fanɛ tɔ. Lɪɪ ɪnɪmʊ
sʊ mʊ, fan baa fan da sʊ, kɛ fan
waa aniya kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ saŋa
kʊmaa fɛn sa Ɩbwaarɛ asa mʊ kpini.
19 Fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa ng-
baa mɛ fɛɛ saŋa kʊmaa nɪɪ n kan
bugi mɛ kɔnɔ mʊ, Ɩbwaarɛ ɔ sa mɛ
asɪn tɔwɛsa, kɛ n nyɛ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ
lɛɛ asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ naafɔɔ ɪ
baala mʊ kaapʊ.
20 Asɪn danbɪrasa nɪmʊ sʊ nɪɪ
Krisito sun mɛ, nɪɪ ba tii mɛ obu
falɛ. Fan kʊlɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ n taalɛ
tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ kɪnyɪn tɔ
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa.

Laalaalʊwɛ afwaala

21 Anɛ bɪrɪsa bitisa Tikiku, ɔ gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ kɪyaafɔlɛ mʊ nɪɪ ɔ taa
kɔkɔlɔ kʊlʊn ee sun mʊ, mʊ ii biti
ɔ ba tɔwɛ fanɛ kʊtɔ kʊmaa, kɛ fanɛ
gbaa fanɛ fan nyɛ bɪɪ kanan mʊ nɪɪ
n du yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ n waa.
22 Falɛ sʊ nɪɪ n sun mʊ fanɛ asɛ,
kɛ fan nyɛ bɪɪ kanan mʊ nɪɪ an du
kɛ ɔ tɔwɛ waa fanɛ aniya tɔ.
23 Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba sa fanɛ, anɛ-daa ana yɛ
anɛ-supu ana keyuula yɛ kebiti yɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii.
24 Ɩbwaarɛ ɔ bwaala bamʊ nɪɪ ba
sʊ kebiti mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa sa
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mʊ.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Filipi abi

Afwaala 1

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ yɛ Timoti, mʋ nɪɪ an gyɛ Krisito Yesu ayaafɔlɛ mʋ asɛ. Nɪɪ an kyʋrɔɔ an sa fanɛ Ɩbwaarɛ asa kpini mʋ nɪɪ fanaa Krisito Yesu fan waa kʋkʋlʋn, yɛ fanɛ abɪlɪsa yɛ akyɛtɔpʋ mʋ nɪɪ fan bʋ Filipi kadɛ tɔ mʋ.

2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa fanɛ kayɪɪ yuuli.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ-kʋlɛ sa Krisito abuupu mʋ nɪɪ ba bʋ Filipi

3 N fwaala mɛ Ɩbwaarɛ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ n nyiŋi fanɛ sʋ mʋ.

4 Nɪɪ saŋa kʋmaa n maa kʋlɛ Ɩbwaarɛ n sa fanɛ kpini mʋ, n kʋlɛ yɛ kɔkɔlɔ fuuli tɔ,

5 lɪɪ kanan mʋ nɪɪ fan ba tii mɛ sʋ nɪɪ an waa asɪn danbɪrasa kɪtɔwɛ kusun saŋa mʋ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii ba fʋʋ halɪɪ nbɪɪnbɪɪ.

6 Ɩmʋ sʋ n dan n nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ o piili kusun danbɪrasa fanɛ tɔ mʋ, ee biti ɔ kɪɪ sʋ kɛ ii kpee sʋ naa lʋwɛ kyɛɛkyɛɛ kakɛ mʋ nɪɪ Krisito Yesu ii biti o bwii ba mʋ.

7 Kpalɪ fɛɛ saŋa kʋmaa fan maa bʋ mɛ kɔkɔlɔ tɔ sʋ mʋ, ɪmʋ ɔkpa nɪn fɛɛ n fɛ falɛ nfɛɛrɛ nɪmʋ lɪɪ fanɛ sʋ. Halɪɪ n maa bʋ obu tiisa tɔ gbaa mʋ, abɛɛ n maa kɔ n kun asɪn danbɪrasa mʋ yɛ ɪ yɪlɛ mʋ, fanɛ kpini fan taa fanɛ n-yɪɪ tii Ɩbwaarɛ kusun mʋ nɪɪ ɔ taa bwaala mɛ mʋ sʋ.

8 N sʋ Krisito Yesu kebiti mʋ n sa fanɛ kpini, nɪɪ Ɩbwaarɛ nyi kanan mʋ nɪɪ ɪ yɪlɛ mɛ sʋ fɛɛ n wu fanɛ.

9 Mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa fanɛ mʋ ɪ gyɛ yɛ, fanɛ kebiti mʋ nɪɪ fan sʋ mʋ kɪ nyɛ akyɔ tii sʋ, kɛ fan dan fanɛ kinyi yɛ kasɛ kunu kʋtɔ kʋmaa tɔ,

10 saamʋ fɛn nyɛ taalɛ bɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn kyʋn sʋ yɛgɛ ineesi yɛ asɪn pwɪɪsa kʋ man bʋ fanɛ n-yɪɪ sʋ naa fʋʋ Krisito kɪba mʋ.

11 Kɛ fanɛ kakyɪna tɔ awaasa kpini i kyiigi lɪɪ Yesu Krisito sʋ waa ɔdan, kɛ ɪ taa bʋnyaa yɛ ayɪn-bi sa Ɩbwaarɛ.

Pɔɔlɪ kitii obu mʋ ɪ yɛgɛ nɪɪ Asɪn danbɪrasa mʋ ɪ yɛlɪgɛ

12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n biti fan bɪɪ fɛɛ, kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tu mɛ mʋ, ɪ yɛgɛ nɪɪ asɪn danbɪrasa mʋ yɛlɪgɛ kpee ansi tɔ.

13 Lɪɪ kanɪn sʋ mʋ, owura-kpa akunpu mʋ kpini yɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ bʋ nfɪɪ mʋ, ba bɪɪ fɛɛ ba maa tii mɛ obu lɪɪ n maa gyɛ Krisito kɪnyɛ mʋ sʋ.

14 Kpalɪ ba maa tii mɛ obu sʋ mʋ, ɪ yɛgɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu gaalaagaa ba yɪlɛ kɪnyɪn tɔ bɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ, yɛgɛ ba man sʋ kufuu.

15 Nɪɪ ɪ gyɛ kesintin nɪn fɛɛ akʋ lɪɪ kayɪɪ basa yɛ kolu biti mʋ nɪɪ ba sʋ mɛ sʋ, nɪɪ ba sʋ bɛɛ tɔwɛ asɪn lɪɪ Krisito sʋ, amaa akʋ bɪrɛ ba taa nfɛɛrɛ danbɪrasa nɪn bɛɛ tɔwɛ Krisito asɪn mʋ.

16 Ba mɛɛ bamʋ bɪrɛ, kebiti sʋ nɪɪ bɛɛ waa kanɪn, lɪɪ fɛɛ be nyi Ɩbwaarɛ maa taa asɪn danbɪrasa mʋ kukun waa mɛ abaa tɔ.

17 Amaa akʋ bɪrɛ, bɛɛ kɪɪ bee biti bamʋ nkʋn lɛɛ sʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ, man gyɛ nfɛɛrɛ danbɪrasa sʋ, be nyi fɛɛ bɛɛ waa kanɪn nɪn kɛ mɛ awʋrʋfɔ ɪ lɔŋɔ tii sʋ yɛgɛ n tii obu.

18 Ɩmʋ sʋ mɪnɛ i tiri? Kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ fɛɛ, nɪɪ nfɛɛrɛ libi nɪɪ ba sʋ oo, abɛɛ kesintin tɔ nɪn oo, ɔkpa kʋmaa anɪmʋ sʋ mʋ, ba tɔwɛ Krisito asɪn mʋ. Nɪɪ lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ mi ansi i gyii.

Nɪɪ n biti n kyaga sʋ gyii mi ansi,

19 lɪɪ fɛɛ n nyi lɪɪ fanɛ kabwaarɛ-kʋlɛ tɔ yɛ Yesu Krisito Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nkyɛtɔ sʋ mʋ, asɪn mʋ nɪɪ i tu mɛ mʋ, ii biti ɪ yɛgɛ n nyɛ mɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪmʋ tɔ.

20 Mɛ kɪpɪrɛ yɛ tamaa mʋ nɪɪ n sʋ ɪ gyɛ fɛɛ, n mɛɛ yɛ n waa kʋtɔ mʋ nɪɪ kii gyila mɛ ipeeli, amaa n yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, saamʋ, lewu tɔ nɪn oo, nkpa tɔ nɪn oo, lɪɪ nbɪɪnbɪɪ yɛ

saŋa kʋmaa, asa ba bʋnyaa Krisito lɪɪ mɛ sʋ.
21 Lɪɪ fɛɛ mɛɛ mɛ bɪrɛ, n maa tɛ
nkpa tɔ falɛ mʋ, n tɛ sa Krisito, nɪɪ
n kan wu mɔɔ nɪn, ɪɪ gyɛ tɔnɔ sa mɛ.
22 Amaa nɪɪ n kan n san n tɛ nkpa
tɔ mʋ, n taalɛ waa kusun danbɪrasa.
Ɪmʋ sʋ nkpa nɪn oo, lewu nɪn oo, n
man n nyi kɪmʋ nɪɪ n lɛɛ.
23 N sii n kyɔlɛ ɪmʋ anyɔ nsana.
Mɛ kɪpɪrɛ tɔ n gyɛ fɛɛ n lɪɪ kasɛ sʋ
nfɪɪ, kɛ n naa kyɪna Krisito asɛ, ɪmʋ
ɪ bɔ.
24 Amaa n maa san n tɛ kasɛ sʋ
falɛ mʋ, ɪmʋ bʋrɔn sa fanɛ.
25 N maa kɔɔlɛ ɪnɪmʋ gyii mʋ, n
nyi fɛɛ n biti n baa n bʋ tɔ, kɛ n
kyaga sʋ kyɪna yɛ fanɛ kpini, kɛ i
kpiya fanɛ ansi tɔ, kɛ fanɛ nkɔlɔ i
fuuli fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
26 Saamʋ, mɛ kɪbɪla ba kyɪna fanɛ
asɛ mʋ, bɔla mɛ sʋ mʋ, fanɛ ansi ii
biti i gyii Krisito Yesu tɔ tii sʋ.
27 Nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ
fɛɛ, fan yɛgɛ fanɛ kakyɪna tɔ awaasa
ɪmaa asɪn danbɪrasa lɪɪ Yesu Krisito
sʋ kanan mʋ nɪɪ ɪ kaapʋ mʋ, ɪ waa
kʋkʋlʋn. Saamʋ n kan bʋ fanɛ asɛ
oo, n man bʋ fanɛ asɛ oo, n biti n nu
fɛɛ fan yɪlɛ tɔ kenken kɔnɔ kʋlʋn tɔ,
nɪɪ fan sʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn fɛn payɪ ansi
lɪɪ asɪn danbɪrasa mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii
sʋ.
28 Nɪɪ n biti n bɪla nu yɛ fan man
sɪlɛ fanɛ dʋn ana ɔkpa kʋmaa sʋ.
Nɪɪ ɪnɪmʋ ii biti ɪɪ kaapʋ bamʋ fɛɛ
bee biti ba wu muuri, kɛ fanɛ bɪrɛ
fan nyɛ kamɔlɪgɛ, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪɪ
yɛgɛ nɪɪ ɪnɪmʋ ɪ ba kanɪn.
29 Lɪɪ fɛɛ man gyɛ yɛ Ɪbwaarɛ sa
fanɛ ɔkpa yɛ fan ba kɔɔlɛ Krisito gyii
nkʋn, amaa awʋrʋfɔ kigyii lɪɪ mʋ sʋ
gbaa tii sʋ.
30 Nbɪɪnbɪɪ fan ba tii mɛ sʋ kolu
mʋ tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan daa
kyɪna wu n maa kɔ mʋ, kanɪn kolu
kʋlʋn maŋa nɪɪ n san n kɔ falɛ.

2

Fan bɪya n-yɪɪ kasɛ fɛɛ Krisito

1 Fɛɛ nɪɪ fanɛ abaa ɪ man yɔɔ lɪɪ
fan maa bʋ Krisito tɔ sʋ mʋ, nɪɪ
kebiti mʋ nɪɪ ɔ sʋ sa fanɛ sʋ nɪɪ fanɛ
nkɔlɔ ii fuuli fanɛ mʋ, nɪɪ fan naa
Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ fan sʋ kɔnɔ
kʋlʋn mʋ, nɪɪ fan sʋ kebiti yɛ kʋwɛɛ
kuwu sa abaa mʋ,
2 kanɪn bɪrɛ fan yɛgɛ nɪɪ mi ansi i
gyii naa lʋwɛ kyɛɛkyɛɛ, fɛɛ fan maa
sʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn yɛ kebiti kʋlʋn yɛ
nɪɪ fan yɪlɛ kʋtɔ kʋlʋn sʋ.
3 Fan man waa kʋtɔ kʋ biti fanɛ
nkʋn lɛɛ abɛɛ fan waa fanɛ n-yɪɪ
alala-sɪn tɔ, amaa fan bɪya fanɛ
n-yɪɪ kasɛ, kɛ fan fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fanɛ
bɪrɪsa ana ba kyɔ fanɛ.
4 Fanɛ ɔkʋmaa nɪmʋ ɔ man kɪɪ
biti kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪɪ kyɛ mʋ nkʋn tɔ,
amaa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪɪ kyɛ ɔkʋmaa
nɪmʋ tɔ.
5 Ɪ dagaa fanɛ nfɛɛrɛ ɪɪ baa i du fɛɛ
Krisito Yesu lɛɛ mʋ.
6 Krisito maa gyɛ Ɪbwaarɛ kedubi
falɛ gbaa mʋ,
ɔ man yɪlɛ kɪmʋ sʋ kɪtaa
tɔ fɛɛ maa Ɪbwaarɛ ba gyɛ
kyɛɛkyɛɛ.
7 Amaa ɔ waa mʋ n-yɪɪ fɛɛ ɔ man gyɛ
sɛhn,
nɪɪ ɔ waa mʋ n-yɪɪ kɪnyɛ,
nɪɪ o be biliŋi nyɪmɪsa, nɪɪ ba
wu mʋ maa gyɛ nyɪmɪsa,
8 ɔ bɪya mʋ n-yɪɪ kasɛ nyɛ kʋsʋ-nu
sa Ɪbwaarɛ naa fʋʋ lewu tɔ,
halɪɪ oyu laasa sʋ lewu.
9 Lɪɪ ɪnɪmʋ sʋ mʋ Ɪbwaarɛ kʋsaa mʋ
naa kyɪna sʋsʋ opula kparɛ,
nɪɪ ɔ sa mʋ kɪtɪɪ mʋ nɪɪ kɪ kyɔ
atɪɪ kpini,
10 kɛ nyɪmɪsa yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ
nɪɪ kɪ bʋ sʋsʋ yɛ kasɛ sʋ yɛ
kamandɛ tɔ kpini,
ba muŋa sun Yesu kɪtɪɪ,
11 kɛ ɔkʋmaa nɪmʋ o bugi kɔnɔ lɛɛ
tɔwɛ yɛ, Yesu Krisito ɪ gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʋ,
kɛ bʋnyaa ɔ baa ɔ gyɛ Ɔsɛ
Ɪbwaarɛ lɛɛ.

Fan ŋalɪgɛ fɛɛ akyikpebi dulinyaa tɔ

12 Ɪmʋ sʋ mɛ kyɛmɪnɛ ana
danbɪrasa, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n bʋ
fanɛ asɛ nɪɪ fan nu sa mɛ saŋa
kʋmaa mʋ, halɪɪ nɪɪ n man bʋ fanɛ
asɛ gbaa mʋ, fan waa kanɪn tii sʋ
gaa. Fan taa bɛɛrɛɛ sa Ɪbwaarɛ kɛ

fan sɪlɛ mʊ kɛ fan sun kamɔlɪgɛ mʊ
nɪɪ fan nyɛ mʊ kusun naa lʊwɛ.
13 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ
waa kusun fanɛ tɔ saŋa kʊmaa, nɪɪ
ɛɛ yɛgɛ nɪɪ fɛn waa mʊ kɔkɔlɔ biti
yɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ sʊ.
14 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fɛn waa mʊ,
fan man kɔlɪtɛ abɛɛ fan gyii abaa
ɪmɔɔrɛ.
15 Saamʊ fanɛ n-yɪɪ ɪ mɛɛ nyɛ asɪn
pwɪɪsa yɛ ineesi ɪkʊ, yɛgɛ fan gyɛ
Ɪbwaarɛ mu-bii ana mʊ nɪɪ fan man
sʊ alibi kʊ, nɪɪ fan sʊ fan tɛ yɛ nfɛɛrɛ
libi wuya ana yɛ asun libi awaapʊ.
Nɪɪ ɪ dagaa fan maa ŋalɪgɛ sʊ bamʊ
tɔ fɛɛ akyikpebi mʊ nɪɪ ɪ bʊ sʊsʊ ɪɪ
ŋalɪgɛ mʊ,
16 fɛɛ fan maa sʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪɪ sa
nkpa fɛn sa bamʊ falɛ. Nɪɪ fan kan
waa kanɪn mʊ, ii biti ɪ yɛgɛ kɛ n nyɛ
kaapʊ mɛ n-yɪɪ kakɛ mʊ nɪɪ Krisito
ii biti o bwii ba mʊ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ
mɛ kɪkpan n-yɪɪ yɛ kɪpayɪ ansi waa
kusun fanɛ tɔ mʊ, ɪ man waa kɪyan.
17 Fanɛ kɪkɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ gyii
yɛ kusun sa mʊ mʊ, du nɪn fɛɛ
saraga sa mʊ, halɪɪ nɪɪ bee biti ba
kyɛɛgɛ mɛ nkalan wʊrɪgɛ tii waa
saraga mʊ sʊ, ii biti ɪ waa mɛ ɔkɔn
gaa kɛ n maa fanɛ ansi i gyii.
18 Ɪmʊ sʊ ɪ dagaa fanɛ gbaa fanɛ
ɪ waa fanɛ ɔkɔn, kɛ maa fanɛ ansi i
gyii.

Pɔɔlɪ sun Timoti maa Epafuroditu kpee Filipi abi asɛ

19 Nɪɪ ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kebiti
tɔ mʊ, n sʊ tamaa fɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ
kyɛɛrɛɛ n biti n sun Timoti fanɛ asɛ,
kɛ n nyɛ nu fanɛ sʊ kɛ mɛ kɔkɔlɔ ɔ
nyɛ dɛ mɛ.
20 N man bɪla n sʊ ɔkʊ fɛɛ mʊ, nɪɪ
fanɛ kɪbaabʊtɔ asɪn i tiri mʊ.
21 Lɪɪ fɛɛ asansa mʊ kpini bamʊ
lɛɛ nkʊn nɪɪ bee biti, man gyɛ ɪmʊ
nɪɪ ɪ gyɛ Yesu Krisito lɛɛ.
22 Amaa fanɛ gbaa-gbaa fan nyi
kanan mʊ nɪɪ Timoti lɛɛ mʊ daa
kaapʊ, lɪɪ fɛɛ o tii mɛ sʊ nɪɪ an sun
asɪn danbɪrasa kusun mʊ, fɛɛ ɔsɛ yɛ
obii.
23 Ɪmʊ sʊ, n sʊ tamaa fɛɛ nɪɪ n dan
nyɛ wu kanan mʊ nɪɪ ii kpee sʊ ɪɪ sa
mɛ mʊ, n biti n sun mʊ fanɛ asɛ.
24 Nɪɪ n sʊ tamaa Ɔnyɪrɪpɛ tɔ fɛɛ, ɪ
mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ n gbaa-gbaa mɛ n
biti n ba fanɛ asɛ.
25 Amaa n fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ii tiri fɛɛ,
n bwii sun anɛ bɪrɪsa Epafuroditu
fanɛ asɛ. N maa mʊ an bʊga an
waa kusun, nɪɪ an kɔ an kun asɪn
danbɪrasa fanɛ asɛ. Nɪɪ mʊ ɪ bɪla ɔ
gyɛ fanɛ kabɔɔ mʊ nɪɪ fan sun, nɪɪ ɔ
ba kyɛ mɛ tɔ ɪmʊ nɪɪ i tiri mɛ mʊ.
26 Ɪ gyʊgyʊʊ mʊ yɛ o wu fanɛ
kpini, nɪɪ mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ, lɪɪ
fɛɛ fan maa nu yɛ ɛɛ lɔ sʊ mʊ.
27 Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ ɔ lɔ, halɪɪ ɪ san
gbɛrɛɛ o wu. Amaa Ɪbwaarɛ wu mʊ
kʊwɛɛ nɪɪ man gyɛ mʊ nkʊn, amaa
yɛ ngbaa mɛ, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ n man
bɔɔta tɔ tii sʊ.
28 Ɪmʊ sʊ ɪ gyʊgyʊʊ mɛ gaa fɛɛ n
sun mʊ fanɛ asɛ. Saamʊ, nɪɪ fan kan
bɪla wu mʊ mʊ, kɛ ɪ waa fanɛ ɔkɔn
tii sʊ, kɛ mɛ kɪbɔɔta tɔ mʊ ɪ lʊwɛ.
29 Ɪmʊ sʊ fan taa kensi-gyii kɔɔlɛ
mʊ abaa anyɔ fɛɛ maa gyɛ fanɛ
bɪrɪsa ɔkɔɔlɛ-gyipu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu tɔ
mʊ. Fan taa bɛɛrɛɛ sa asa fɛɛ mu
kudubi,
30 lɪɪ fɛɛ ɪ san gbɛrɛɛ o wu kpalɪ
Krisito kusun mʊ sʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ
nkpa taga apʊ, kyɛ mɛ tɔ lɪɪ nkyɛtɔ
mʊ nɪɪ fan man taalɛ kyɛ mɛ tɔ mʊ.

3

Kɪbɪɪ Krisito ɪ bɪya ɪkpa kigyiigi Ɪbwaarɛ asɛ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, ɪmʊ
nɪɪ ɪ san mʊ ɪ gyɛ yɛ, fanɛ ansi
i gyii lɪɪ fan maa waa kʊkʊlʊn yɛ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu sʊ mʊ! Nɪɪ ɪ man gyɛ
asɪn tɔɔrɔɔsa sa mɛ fɛɛ n maa bɪla
n kyʊrɔɔ atɔ kʊlʊn maŋa n sa fanɛ,
amaa ɪ gyɛ nkyɛtɔ sa fanɛ nɪn.
2 Fan kɪɪ yɛ ɔdan lɪɪ asa mʊ nɪɪ
be du fɛɛ igyoonɔ nɪɪ ba gyɛ al-
ibi awaapʊ, nɪɪ ba yɪlɛ kayɪɪ-wʊlɛ*
kɪtɪn sʊ.
3 Lɪɪ fɛɛ anɛ mʊ nɪɪ an bɔla
Ɪbwaarɛ Kayaayu mʊ sʊ an sun mʊ,
nɪɪ an kaapʊ anɛ n-yɪɪ lɪɪ anɛ kɪwaa

* **3:2 3:2** Kayɪɪ-wʊlɛ kɪtɪn ɪ yɪlɛ sa iduu kɪtɪn.

kʋkʋlʋn yɛ Krisito Yesu sʋ mʋ, anɛ
nɪɪ ba tɪŋɛ iduu kesintin tɔ mʋ. Nɪɪ
a man taa anɛ n-yɪɪ tʋʋ kayɪɪ-wʋlɛ
kɪtɪn sʋ.
4 Naafɔɔ ngbaa mɛ n sʋ ɔkpa n taa
mɛ n-yɪɪ tʋʋ kanɪn awaasa sʋ.
Nɪɪ ɔkʋ kan ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ sʋ
ɔkpa ɔ taa mʋ n-yɪɪ tʋʋ kayɪɪ-wʋlɛ
kɪtɪn sʋ mʋ, naafɔɔ mɛ ɪ sʋ ɔkpa n
kyɔ mʋ.
5 Ba tɪn mɛ oduu kakɛ buruwas-
apu, nɪɪ n gyɛ Ɪsɪrayɪ obii nɪn, nɪɪ
n lɪɪ Bengyamin kebunɔ, nɪɪ n gyɛ
Hibriwu obii gbaa-gbaa, nɪɪ taa lɪɪ
nbara mʋ kibuu sʋ mʋ, n kyɪna n
gyɛ Farasii nɪn,
6 nɪɪ lɪɪ mɛ n-yɪɪ kɪkpan Gyiwu
kabwaarɛ-sun tɔ mʋ, n nyanla
Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ, nɪɪ lɪɪ ɔkʋ
kɪnyɛ ɪkpa kigyiigi lɪɪ Gyiwu nbara
mʋ kibuu sʋ mʋ, n man sʋ kilibi ɪmʋ
tɔ.
7 Amaa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ n daa
kɪɪ fɛɛ ɪ gyɛ tɔnɔ sa mɛ mʋ, nbɪɪnbɪɪ
bɪrɛ lɪɪ Yesu Krisito sʋ mʋ, ɪ man
bɪla ɪ gyɛ sɛhn mɛ asɛ.
8 Man gyɛ ɪmʋ nkʋn, kʋtɔ kʋmaa
nɪmʋ gyɛ mɛ asɛ fɛɛ atɔ fɔyɪsa, lɪɪ
fɛɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ atɔ kparɛ sa mɛ
mʋ, ɪ gyɛ n ba bɪɪ Mɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito. Lɪɪ Krisito sʋ mʋ n pan kʋtɔ
kʋmaa, nɪɪ n kɪɪ ɪmʋ fɛɛ kɪgyaakpa
sʋ atɔ, kɛ n nyɛ-nyɛ Krisito.
9 Saamʋ, n waa kʋkʋlʋn yɛ mʋ
kakpaa, yɛgɛ n man bɪla n sʋ n
gbaa-gbaa mɛ ɪkpa kikyiigi lɪɪ nbara
mʋ kibuu sʋ, amaa ɪkpa kikyiigi mʋ
nɪɪ ɪ bɔla kɪkɔɔlɛ Krisito gyii sʋ.
Nɪɪ ɪkpa kikyiigi nɪmʋ, mʋ nɪɪ ɪ lɪɪ
Ɪbwaarɛ asɛ mʋ, gyan kɪkɔɔlɛ-gyii
sʋ nɪn.
10 Nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ n biti ɪ gyɛ fɛɛ, n
baa n nyi Krisito yɛ mʋ kelewu kyiŋi
ɔlʋn mʋ, kɛ n gyii mʋ awʋrʋfɔ mʋ
ɪkʋ, kɛ n ba waa fɛɛ n wu bʋga yɛ
mʋ,
11 saamʋ ɪ waa nɛnɛ Ɪbwaarɛ ɪ nyɛ
kyiŋi ngbaa mɛ lɪɪ alewupu tɔ, ba
nkpa tɔ.

Pɔɔlɪ kɪkpan n-yɪɪ kabwaarɛ-sun tɔ

12 N mɛɛ kaapʋ nɪn fɛɛ n tɛɛ nyɛ
ɪmʋ abɛɛ n tɛɛ wʋla waa kyɛɛkyɛɛ
naa lʋwɛ. Amaa n kpan mɛ n-yɪɪ kɛ
n kɪtaa kʋtɔ mʋ nɪɪ Krisito Yesu tɪɪ
mɛ waa mʋ lɛɛ mʋ tɔ.
13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ mɛ kɪbaa tɛɛ kɪtaa
ɪmʋ. Amaa kʋtɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ n waa
mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
kɪ wʋla kyʋn mɛ kamaa mʋ, n tan
kɪmʋ sʋ, kɛ n waa aniya fʋʋ kʋtɔ mʋ
nɪɪ kɪ dɛ mi ansi tɔ mʋ.
14 Ɪmʋ sʋ n kpan mɛ n-yɪɪ nɪn n
sɪlɛ ntintin naa lʋwɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ
nkpa kakɛɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɔla
Krisito Yesu sʋ tɪɪ asa mʋ.
15 Nɪɪ anɛ mʋ nɪɪ an dan
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ mʋ kpini, ɪ dagaa
a maa sʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn nɪmʋ. Amaa
nɪɪ fanɛ akʋ bɛɛ kan bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ
mʋ nɪɪ ɪ kwɪɪ mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ
lɛɛ ɪmʋ gbaa kasɛ sa fanɛ.
16 Nɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tiri ɪ gyɛ fɛɛ,
fan yɛgɛ a kɪtaa kɪkaapʋ mʋ nɪɪ an
wʋla nyɛ mʋ nkʋn.
17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan
kasɛ mɛ awaasa tɔ, kɛ fan pɛɛsɛ
bamʋ nɪɪ ba tɛ kakyɪna mʋ nɪɪ an
kaapʋ tɔ yɪla sa fanɛ mʋ.
18 Lɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n wʋla
tɔwɛ fanɛ, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ n bɪla n
tɔwɛ ɪmʋ yɛ ansikyu gbaa, yɛ asa
gaalaagaa bamʋ kakyɪna tɔ du nɪn
fɛɛ ba maa kisi Krisito kelewu oyu
laasa mʋ sʋ asɪn.
19 Asa anɪmʋ bɪrɛ, bamʋ kala ana
bee biti ba muuri, nɪɪ bamʋ ɪtɔ nɪɪ
bee sun, nɪɪ bamʋ ipeeli-sɪn tɔ nɪɪ
bɛɛ kʋsaa bamʋ n-yɪɪ. Nɪɪ bamʋ
nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa atɔ wʋlɛ
nkʋn sʋ nɪn.
20 Amaa anɛɛnɛ bɪrɛ, anɛ ayɛ bʋ
sʋsʋ nɪn. Nɪɪ ɪ gyʋgyʋʋ anɛ an
gyoo anɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
Krisito mʋ nɪɪ ee biti ɔ lɪɪ tʋtɔ ba mʋ.
21 Nɪɪ ɔ kan ba mʋ, ee biti ɔ kyɛɛgɛ
anɛ n-yɪɪ-wʋlɛ mʋ nɪɪ ii wu falɛ,
kɛ ɔ waa ɪmʋ fɛɛ mʋ gbaa-gbaa
kayɪɪ-wʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ sʋ bʋnyaa mʋ.
Ɔlʋn mʋ nɪɪ ɔ sʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ ɛɛ yɛgɛ
kʋtɔ kʋmaa kɪ baa kɪ bʋ mʋ kasɛ
mʋ, nɪɪ ee biti ɔ taa waa kanɪn.

4

1 Ɪmʋ sʋ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana mʋ nɪɪ n biti fanɛ asɪn gaa mʋ, n

biti kuwu fanɛ. Fanɛ sʋ nıı mi ansi i gyii nıı n nyɛ kıtıı. Mɛ kyɛmınɛ ana danbırasa, fan yılɛ Ɔnyırıpɛ mʋ tɔ kenken kanın.

Asın kaapʋsa laalaalʋwɛ

2 N kʋlɛ Yuwodiya maa Sintike fɛɛ ba maa gyɛ Ɔnyırıpɛ asa falɛ sʋ mʋ, ba tɔwɛ kyula abaa.

3 Nıı n kʋlɛ ngbaa fʋ mɛ bırısa kusun ɔwaapʋ kesintin tɔ,* fɛɛ fʋ kyɛ kanın akyıı anyɔ mʋ tɔ. Lıı fɛɛ ba kyɛ mɛ tɔ asın danbırasa kusun mʋ kı yɛlıgɛ tɔ. Akyıı nımʋ maa Kelementi yɛ mɛ tɔmaa ana asunpu kpini mʋ nıı bamʋ atıı ı bʋ Ɩbwaarɛ nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ mʋ, ba kyɔ mɛ tɔ gaa.

4 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii saŋa kʋmaa, fɛɛ fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ lɛɛ mʋ, n bıla n pıla tɔ yɛ, fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii!

5 Fan yɛgɛ ɔkʋmaa o wu fanɛ kanan mʋ nıı fen du bwahn. Lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ kıba mʋ ki tiri tɔ.

6 Fan man yıyɛɛ lıı kʋtɔ kʋ sʋ, amaa kʋtɔ kʋmaa tɔ mʋ, fɛn kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ fwaala Ɩbwaarɛ kɛ fɛn taa fanɛ asın tirisa kpini tʋʋ mu ansi tɔ.

7 Saamʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ sa fanɛ mʋ kayıı yuuli gaa mʋ nıı nyımısa mɛɛ taalɛ nu kasɛ, kɛ ki kun fanɛ nkɔlɔ yɛ fanɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fan maa kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii mʋ.

8 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ asın laalaalʋwɛ ı gyɛ yɛ, fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ı baa ı gyan kʋtɔ mʋ nıı kı gyɛ kesintin sʋ, yɛ kʋtɔ mʋ nıı kı sʋ bɛɛrɛɛ, yɛ kʋtɔ mʋ nıı kı dɛ ɔkpa, yɛ kʋtɔ mʋ nıı kı man sʋ ineesi, yɛ kʋtɔ mʋ nıı kı sʋ kebiti, yɛ kʋtɔ mʋ nıı ansi ii gyii sʋ. Nıı kʋtɔ kʋ kı kan kı bʋrɔn gaa abɛɛ kı sʋ kıyın mʋ, falɛ atɔ ınımʋ nıı fɛn fɛ ımʋ nfɛɛrɛ.

9 Fan waa kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı fan bııla abɛɛ fan nyɛ lıı mɛ asɛ, abɛɛ fan nu abɛɛ fan wu n maa waa, kɛ Ɩbwaarɛ kayıı yuuli wuya mʋ ɔ baa ɔ bʋ fanɛ asɛ.

Pɔɔlı afwaala lıı nkɛɛ mʋ sʋ

10 Lıı n maa gyɛ Ɔnyırıpɛ lɛɛ sʋ mʋ, mi ansi i gyii gaa, fɛɛ nbıınbıı nımʋ bırɛ fan bıla kaapʋ fɛɛ mɛ asın i tiri fanɛ. Nıı kesintin tɔ n nyi mɛ asın ı maa tiri fanɛ, amaa ɔkpa nıı fan man nyɛ kɛ fan kaapʋ fɛɛ mɛ asın i tiri fanɛ.

11 Man gyɛ yɛ mɛ n-yıı ı kıtaa mɛ sʋ nıı n tɔwɛ kanın, lıı fɛɛ n bııla ɔkpa kʋmaa sʋ fɛɛ ımʋ nıı n sʋ mʋ ı kʋkwɛ mɛ.

12 Nıı n nyi kʋtɔ mʋ nıı ki tiri kakyına tɔ, nıı n bıla n nyi kʋtɔ mʋ nıı kanyɛ kʋkyɔ tɔ gbaa du. N bııla ımʋ ɔkpa kʋmaa sʋ, ımʋ sʋ saŋa kʋmaa yɛ katın kʋmaa ımʋ nıı n sʋ mʋ ı kʋkwɛ mɛ. Halıı n nyɛ gyii ŋmɛ abɛɛ n naa akʋn, halıı n sʋ naa bansʋ abɛɛ n man sʋ gbaa mʋ ı kʋkwɛ mɛ.

13 N taalɛ waa kʋtɔ kʋmaa nımʋ lıı ɔlʋn mʋ nıı Krisito ıı sa mɛ mʋ sʋ.

14 Amaa fan waa kusun gaa fɛɛ fan maa kyɛ mɛ tɔ saŋa mʋ nıı n bʋ awʋrʋfɔ tɔ mʋ.

15 Fanɛ Filipi abi gbaa fan nyi danbırasa fɛɛ, saŋa mʋ nıı n piili asın danbırasa katɔwɛ Masedoniya ɔsʋwʋlɛ sʋ, nıı n lıı fanɛ asɛ tʋtɔ mʋ, Krisito kʋbʋ kʋ man kɛɛ mɛ afulee lıı kusee mʋ nıı ba nyɛ mʋ sʋ, amɔɔ fanɛ nkʋn.

16 Halıı saŋa mʋ nıı n bʋ Tesalonika kadɛ tɔ nıı i tiri mɛ mʋ, fan kyɛ mɛ tɔ afulee ılıı kananku.

17 Man gyɛ fɛɛ nkɛɛ nıı n dan n kıı n biti lıı fanɛ asɛ sʋ nıı n tɔwɛ kanın, amaa n biti fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa agyaga tii fanɛ awaasa danbırasa kʋkɔka mʋ sʋ.

18 Nıı n tɛɛ nyɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı ii tiri mɛ mʋ, halıı naa ban kanan mʋ nıı n biti mʋ gbaa sʋ, lıı fɛɛ atɔ mʋ nıı fan taa sa Epafuroditu yɛ ɔ bıya mɛ mʋ i loo mɛ abaa tɔ. Atɔ mʋ i du fɛɛ saraga atɔ liifensa mʋ nıı ba taa lɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ, nıı ɔ kɔɔlɛ ımʋ, nıı ı bɔla mu ansi.

19 Mɛ Ɩbwaarɛ, lıı mʋ atɔ kparɛ damantɛ mʋ tɔ mʋ, ee biti ɔ sa fanɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı kii tiri fanɛ lıı

* **4:3 4:3** "Kusun ɔwaapʋ kensintin tɔ" yıla sa ɔkʋ kıtıı mʋ nıı kı gyɛ *Sisigu.*

fan maa gyɛ Krisito Yesu lɛɛ sʊ.
20 Bʊnyaa ɔ baa ɔ gyɛ anɛ-Sɛ
Ɩbwaarɛ lɛɛ kakpaa-kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalʊwɛ

21 N fwaala Ɩbwaarɛ ɔsa kʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Krisito Yesu lɛɛ mʊ.
Krisito abi mʊ nɪɪ ba bʊ mɛ asɛ nfɪɪ
gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.
22 Ɩbwaarɛ asa kpini mʊ nɪɪ ba
bʊ nfɪɪ mʊ bɛɛ fwaala fanɛ, fɔnfɔn
bamʊ nɪɪ ba bʊ Roma abi Owura lala
kɪkpaara sʊ mʊ.
23 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kabwaala
kɪ baa kɪ bʊ fanɛ kpini asɛ. Amen!

Ɔwʋlɛ mʋ nıı Pɔɔlı kyʋrɔɔ naa sa Kolose abi

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlı mʋ nıı lıı Ɩbwaarɛ
kebiti sʋ nıı n ba waa Krisito Yesu
osunpu, yɛ anɛ bırısa Timoti ı
kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nımʋ.
2 An kyʋrɔɔ an sa fanɛ Ɩbwaarɛ
asa, mʋ nıı fan gyɛ anɛ bırısa ana
nıı fan kɔɔlɛ Krisito gyii, nıı fan bʋ
Kolose kadɛ tɔ mʋ.
An kʋlɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ fɛɛ mʋ
kabwaala yɛ keyuula ı baa ı bʋ fanɛ
asɛ.

Pɔɔlı afwaala yɛ kabwaarɛ-kʋlɛ

3 Saŋa kʋmaa nıı an kʋlɛ kab-
waarɛ kʋlɛ an sa fanɛ mʋ, an fwaala
Ɩbwaarɛ, anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito
Mʋ-Sɛ.
4 Lıı fɛɛ an nu kanan mʋ nıı fan
kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii, yɛ kebiti mʋ
nıı fan sʋ sa Ɩbwaarɛ asa kpini mʋ.
5 Saŋa mʋ nıı kesintin asın mʋ nıı
ı gyɛ asın danbırasa mʋ gyankpaa
ba fanɛ asɛ mʋ, fan nu tamaa mʋ
nıı ı sʋ. Ɩmʋ sʋ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ
kebiti mʋ gyan kanın tamaa, mʋ nıı
Ɩbwaarɛ taa yıla sa fanɛ sʋsʋ.
6 Dulinya nımʋ kpini tɔ mʋ, asın
danbırasa mʋ ıı sɔyı abi, yɛgɛ ıı
yɛlıgɛ fɛɛ kanan mʋ nıı ı waa fanɛ
tɔ, lıı kakɛ mʋ nıı fan nu asın
danbırasa mʋ, nıı fan nu Ɩbwaarɛ
kabwaala mʋ kasɛ kesintin tɔ.
7 Epafarasi, anɛ bırısa Krisito
kıyaafɔlɛ kesintin tɔ mʋ, ı ba yılɛ
anɛ ayaa tɔ tɔwɛ fanɛ Ɩbwaarɛ kab-
waala mʋ asın,
8 nıı mʋ ı tɔwɛ anɛ kebiti mʋ nıı
Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ sa fanɛ.
9 Lıı ınımʋ sʋ, lıı kakɛ mʋ nıı an
nu fanɛ sʋ mʋ, a man yɛgɛ kıkʋlɛ
Ɩbwaarɛ sa fanɛ. An kʋlɛ Ɩbwaarɛ
yɛ ɔ sa fanɛ kanyaasın yɛ kasɛ kunu
bɔla Kayaayu mʋ sʋ, kɛ ı yɛgɛ fan
taalɛ bıı mu kebiti mʋ.
10 Nıı an kʋlɛ Ɩbwaarɛ kanın nın
kɛ ı yɛgɛ fan kyına kakyına mʋ nıı
Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti, nıı ii gyii mu
ansi ɔkpa kʋmaa nımʋ sʋ, kɛ fanɛ
kıbaabʋtɔ ı bıya adanbırasa kɛ fan
dan Ɩbwaarɛ kinyi tɔ.
11 An kʋlɛ Ɩbwaarɛ yɛ ɔ sa fanɛ
ɔlʋn kparɛ lıı mʋ bʋnyaa ɔlʋn mʋ
tɔ, saamʋ fɛn nyɛ-nyɛ kenyiita yɛ
nkɔlɔ yılɛ tɔ. Fan yɛgɛ fanɛ ansi i
gyii,
12 kɛ fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ
mʋ nıı ɔ yɛgɛ nıı fan dagaa
mu kuwura-gyii kıŋmaŋɛsa mʋ tɔ
npatıyɛ mʋ nıı ɔ sʋ ɛɛ sa mʋ asa mʋ.
13 Lıı fɛɛ mʋ ı mɔlıgɛ anɛ lıı
kitentenbiri ɔlʋn mʋ tɔ, nıı ɔ taa anɛ
ba mu-Bii bitisa mu kuwura-gyii tɔ.
14 Mʋ ı mɔlıgɛ anɛ, nıı Ɩbwaarɛ
taa anɛ alibi kɛɛ anɛ.

Krisito kyɔ kʋtɔ kʋmaa nımʋ

15 Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔkʋ man pııta
wu mʋ mʋ, mʋ kudubi ı gyɛ Krisito
Yesu, Ɩbwaarɛ mu-bii mʋ, nıı ɔ bʋ tɔ
pɔyı nıı Ɩbwaarɛ tʋʋ kʋtɔ kʋmaa.
16 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ bɔla mʋ sʋ nın
tʋʋ kʋtɔ kʋmaa, sʋsʋ atɔ yɛ kasɛ
sʋ atɔ, ımʋ nıı an wu yɛ ansi yɛ
ımʋ nıı a mɛɛ wu yɛ ansi, awuragya,
yɛ n-yaayu libi, yɛ awuragyipu yɛ
alʋlʋnpʋ. Mʋ sʋ nıı Ɩbwaarɛ bɔla
tʋʋ kʋtɔ kʋmaa, nıı ɔ taa ımʋ kpini
waa mʋ abaa tɔ.
17 Ɔ bʋ tɔ pɔyı nıı Ɩbwaarɛ tʋʋ
kʋtɔ kʋmaa nımʋ, nıı mʋ kıpırɛ sʋ
nıı kʋtɔ kʋmaa kı bʋ tɔ kyɛɛkyɛɛ.
18 Nıı mʋ ı gyɛ kumu sa mʋ kʋbʋ
mʋ kpini, fɛɛ kanan mʋ nıı kumu
gyɛ sa kayıı-wʋlɛ mʋ. Nıı mʋ ı
yɛgɛ nıı kayıı-wʋlɛ mʋ sʋ nkpa, yɛ
ɔgyankpaapʋ mʋ nıı o kyiŋi lıı lewu
tɔ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ ɔgyankpaapʋ kʋtɔ
kʋmaa nımʋ tɔ.
19 Lıı fɛɛ ı gyɛ Ɩbwaarɛ kıpırɛ nın
fɛɛ mu kedubi mʋ kpini ı baa ı bʋ
mu-bii mʋ tɔ.
20 Mu-Bii Yesu kelewu oyu laasa
mʋ sʋ, yɛ nkalan mʋ nıı ɔ kyɛɛgɛ
mʋ sʋ, nıı Ɩbwaarɛ bɔla sʋ taa lɔŋɔ
sʋsʋ yɛ kasɛ sʋ atɔ mʋ kpini yɛ mʋ
nsana.
21 Saŋa kʋ tɔ mʋ, naafɔɔ fanɛ
kamaa nıı fan taa kaapʋ Ɩbwaarɛ,

nɪɪ lɪɪ fanɛ alibi sʊ mʊ fan kisi mʊ
fanɛ nkɔlɔ tɔ.
22 Amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ɩbwaarɛ
bɔla Krisito mʊ nɪɪ o be biliŋi
nyɪmɪsa nɪɪ o wu mʊ sʊ, lɔŋɔ fanaa
mʊ nsana. Ɔ waa ɪnɪmʊ kɛ fan ba
waa asa kyɪrɛkyɪrɛ, yɛgɛ fan man
sʊ ineesi yɛ asɪn pwɪɪsa kʊ Ɩbwaarɛ
asɛ,
23 nɪɪ fan kan kyaga sʊ kɔɔlɛ
Krisito gyii, nɪɪ fan yɪlɛ tɔ kenken
nɪɪ fan man kyɛɛgɛ lɪɪ tamaa mʊ nɪɪ
fan sʊ lɪɪ asɪn danbɪrasa mʊ tɔ mʊ.
Asɪn danbɪrasa maŋa nɪɪ fan nu, nɪɪ
ba tɔwɛ sa ɔsa kʊmaa nɪmʊ kasɛ sʊ,
nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ n baa n gyɛ kusun mʊ
osunpu falɛ.

Pɔɔlɪ kusun sa Krisito kʊbʊ mʊ

24 Nbɪɪnbɪɪ mi ansi i gyii fɛɛ n
man gyii awʊrʊfɔ sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ
mɛ awʊrʊfɔ tɔ mʊ, ngbaa mɛ n wu
Krisito awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ɪ san mʊ
sa mʊ asa, mʊ nɪɪ ba gyɛ mʊ kʊbʊ
kpini mʊ.
25 Ɩbwaarɛ waa mɛ Krisito kʊbʊ
mʊ kɪyaafɔlɛ, nɪɪ o sun mɛ yɛ n ba
waa mu kusun. Kusun mʊ ɪ gyɛ yɛ
n lɛɛ mʊ asɪn mʊ kpini kasɛ sa fanɛ.
26 Asɪn baalasa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
man lɛɛ ɪmʊ ifuli sa dɪdaa abi, amaa
nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ ɔ lɛɛ ɪmʊ kaapʊ mʊ
asa.
27 I gyɛ Ɩbwaarɛ kɪpɪrɛ tɔ fɛɛ ɔ lɛɛ
asɪn baalasa mʊ nɪɪ ɪ gyɛ bʊnyaa
asɪn mʊ kaapʊ ndɛndɛmandɛ asa
kpini. Asɪn baalasa mʊ ɪ gyɛ yɛ
Krisito maa bʊ fanɛ tɔ mʊ, fan sʊ
tamaa yɛ bʊnyaa lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
28 An taa kanyaasɪn mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ sa anɛ mʊ an tɔwɛ ab-
waarɛsɪn, nɪɪ an da ɔkʊmaa nɪmʊ
kumu tɔ, yɛgɛ an kaapʊ ɔkʊmaa
nɪmʊ kɛ a taa mʊ waa Ɩbwaarɛ abaa
tɔ fɛɛ ɔ nyɛ dan kɪkɔɔlɛ Krisito gyii
mʊ tɔ kyɛɛkyɛɛ.
29 Ɩnɪmʊ sʊ nɪɪ n taa ɔlʊn mʊ nɪɪ
Krisito sa mɛ nɪɪ ii sun kusun mɛ tɔ
mʊ, n kpan mɛ n-yɪɪ n sun mʊ.

2

1 N biti fan wu kanan mʊ nɪɪ n
mɔɔ mɛ n-yɪɪ gaa n sa fanɛ, yɛ bamʊ
nɪɪ ba bʊ Lawodisiya kadɛ tɔ yɛ
bamʊ nɪɪ ba man pɪɪta wu mɛ yɛ
ansi mʊ.
2 N waa ɪnɪmʊ kɛ ɪ waa fanɛ
kpini ɔlʊn tɔ, kɛ fan taa kebiti waa
kɔnɔ kʊlʊn. Falɛ sʊ mʊ, fen biti
fan nu asɪn kʊmaa nɪmʊ kyɛɛkyɛɛ
naa lʊwɛ, kɛ ɪ yɛgɛ fan bɪɪ Ɩbwaarɛ
asɪn baalasa mʊ, ɪmʊ ɪ gyɛ Krisito
gbaa-gbaa mʊ.
3 Mʊ nkʊn tɔ nɪɪ kanyaasɪn yɛ
kinyi lɪɪ Ɩbwaarɛ sʊ kpini baala.
4 N tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ nɪn kɛ ɔkʊ ɔ
man nyɛ taa kɔnɔ tɔ kɔn asɪn pʊpwɛ
kʊ ba pɪna fanɛ.
5 Halɪɪ n maa man bʊ fanɛ asɛ falɛ
gbaa mʊ, mɛ nfɛɛrɛ ɪ gyan fanɛ sʊ,
nɪɪ ɪ waa mɛ ɔkɔn n maa nu fɛɛ
fɛn waa ɪmʊ nɪɪ ɪ dagaa, nɪɪ fɛn sʊ
kɪkɔɔlɛ Krisito gyii mʊ tɔ kenken.

Krisito tɔ nɪɪ an nyɛ anɛ n-yɪɪ

6 Ɪmʊ sʊ, fɛɛ fan maa tɛɛ
kɔɔlɛ Krisito Yesu fɛɛ mʊ ɪ gyɛ
fanɛ-Nyɪrɪpɛ mʊ, fan kyɪna yɛ mʊ
kanɪn.
7 Kɛ fan nyɛ ilin yɪlɛ mʊ tɔ kɛ fan
dan, kɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii Krisito tɔ
mʊ ɪ waa ɔlʊn tii sʊ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ ba kaapʊ fanɛ mʊ. Kɛ fan taa
afwaala sa Ɩbwaarɛ gaa.
8 Fan baa fan da sʊ kɛ fan man
yɛgɛ akʊ ba taa nyɪmɪsa kanyaasɪn
yɛ antɪŋɛsa pɪna fanɛ biliŋi bamʊ
anyɛ. Lɪɪ fɛɛ bamʊ kɪkaapʊ mʊ
gyɛ anaana-tɔ yɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ
n-yaayu libi lɛɛ nɪn, nɪɪ ɪ man lɪɪ
Krisito asɛ.
9 Lɪɪ fɛɛ Krisito Yesu tɔ nɪɪ
Ɩbwaarɛ laalaamuu mʊ kpini bʊ,
10 nɪɪ fan naa Krisito kɪwaa
kʊkʊlʊn sʊ mʊ, fan nyɛ mʊ nkpa
nɪmʊ lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ. Mʊ ɪ gyɛ kumu
sa awura yɛ alʊnpʊ kpini.
11 Fan naa Krisito kɪwaa kʊkʊlʊn
sʊ mʊ, ɪ waa nɪn fɛɛ Krisito maa tɪŋɛ
fanɛ iduu mʊ, nɪɪ man gyɛ nyɪmɪsa
ɪ taa abaa tɪŋɛ fanɛ. Krisito kɪtɪŋɛ
fanɛ iduu mʊ, ɪ kaapʊ nɪn fɛɛ ɔ lɛɛ
fanɛ lɪɪ alibi ɔlʊn mʊ nɪɪ ɪ bʊ fanɛ
nkɔlɔ tɔ mʊ.
12 Ba maa gyee fanɛ Ɩbwaarɛ
kekyugyee mʊ, i du nɪn fɛɛ ba maa
pula fanɛ tii Krisito sʊ, nɪɪ ba bɪla
kyiŋi fanɛ tii mʊ sʊ ba nkpa tɔ mʊ.

Lıı fɛɛ fan kɔɔlɛ Ibwaarɛ ɔlʊn mʊ nıı ɔ taa kyiŋi mʊ ba nkpa tɔ mʊ gyii.
13 Fan kyına fan du nın fɛɛ alewupu mʊ Ibwaarɛ asɛ lıı fanɛ alibi, yɛ fanɛ kıman buu Ibwaarɛ nbara sʊ. Amaa Ibwaarɛ kyiŋi fanɛ tii Krisito sʊ ba nkpa tɔ. Nıı Ibwaarɛ taa anɛ alibi kpini kɛɛ anɛ,
14 nıı ɔ kpayı kʊpwɛ mʊ nıı ba kyʊrɔɔ yıla lıı anɛ kıman buu nbara mʊ sʊ mʊ. Ɔ lɛɛ ımʊ nıı i du nın fɛɛ ba da ımʊ tii Krisito sʊ mata oyu laasa mʊ sʊ.
15 Nıı Ibwaarɛ bɔla Krisito kelewu oyu laasa mʊ kɔɔlɛ n-yaayu libi yɛ alʊnpʊ mʊ ɔlʊn kpini, nıı ɔ ŋaabaa bamʊ sakyɔ tɔ kaapʊ fɛɛ o gyii bamʊ sʊ.
16 Imʊ sʊ fan man yɛgɛ ɔkʊ o bun fanɛ kʊpwɛ lıı atɔ mʊ nıı fen gyii abɛɛ fen nuu mʊ sʊ, abɛɛ fan maa mee gyii kesu kɔnɔ kʊ yɛ ɔbwaayı pʊpwɛ kakɛ gyankpaasa abɛɛ Gyiwu abi kakɛ fʊʊtɛsa akɛ kensi-gyii.
17 Inımʊ ı gyɛ sınkaala sa atɔ gbaa-gbaa mʊ nıı ii biti ı ba mʊ. Nıı atɔ gbaa-gbaa maŋa ı gyɛ Krisito nın.
18 Imʊ sʊ fan man kan yɛgɛ ɔkʊ o bun fanɛ kʊpwɛ tɔwɛ yɛ fan man dagaa kʊkɔka mʊ, lıı fan maa man bıya fanɛ n-yıı kasɛ nıı fan mee sun Ibwaarɛ nbɔɔ fɛɛ mʊ mʊ. Kanın ɔsa maŋa ıı tɔwɛ yɛ ɔ nyɛ ansi sʊ kılɛɛkaapʊ mʊ, amaa nyımısa nfɛɛrɛ nıı ɔ sʊ ɛɛ waa alala-sın kanın.
19 Nıı ɔ man bıla taa mʊ n-yıı tii Krisito mʊ nıı ɔ gyɛ kumu mʊ sa kayıı-wʊlɛ mʊ kpini. Nıı Krisito ıı yɛgɛ nıı kayıı-wʊlɛ mʊ kpini kıı nyɛ ɔlʊn, ikyini yɛ ıkyagakpa mʊ kpini bʊga kıtaa abaa, nıı ıı dan kanan mʊ nıı Ibwaarɛ ii biti.
20 Lıı fan maa wu tii Krisito sʊ nıı fan barıgɛ fanɛ n-yıı lıı dulinyaa nımʊ atɔ kaapʊsa tɔ falɛ mʊ, mınɛ ı waa sʊ nıı fan san fan bʊ kakyına dıdaa mʊ tɔ nıı fan buu ımʊ ıkpa?
21 Kanın akaapʊsa mʊ akʊ ı gyɛ yɛ, “Fan man kıtaa kınımʊ tɔ! Fan man gyii ınımʊ! Fan man mata ınımʊ!”
22 Atɔ kisisa mʊ kpini ii biti ı ba kyʊn. Lıı fɛɛ ı gyɛ dulinyaa nımʊ tɔ asa kıkaapʊ nın.
23 Kanın nbara mʊ du nın fɛɛ kanyaasın maa bʊ ımʊ tɔ mʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı bɛɛ kpan bamʊ n-yıı bɛɛ waa fɛɛ ba maa sun Ibwaarɛ nbɔɔ gaa mʊ, nıı bɛɛ pına yɛ bɛɛ bıya bamʊ n-yıı kasɛ, nıı bɛɛ waa bamʊ kayıı-wʊlɛ awʊrʊfɔ. Amaa ınımʊ kpini mɛɛ kyɛ bamʊ tɔ kɛ ba yɛgɛ alibi kıwaa.

3

Krisito abuupu kakyına tɔ nbara

1 Lıı Ibwaarɛ maa kyiŋi fanɛ tii Krisito sʊ ba nkpa tɔ sʊ mʊ, fan taa fanɛ nkɔlɔ gyaga sʊsʊ atɔ sʊ, katın mʊ nıı Krisito tɛ kuwura-gya sʊ Ibwaarɛ gyisa* sʊ mʊ.
2 Fan taa fanɛ nfɛɛrɛ gyaga sʊsʊ atɔ sʊ, man gyɛ kasɛ sʊ atɔ sʊ.
3 Lıı fɛɛ fan wu sa fanɛ kakyına dıdaa mʊ, nıı nbıınbıı fanɛ nkpa ı baala tii Krisito sʊ Ibwaarɛ asɛ.
4 Nıı Krisito mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ nkpa kan lıı ifuli mʊ, fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan lıı ifuli yɛ mʊ bʊnyaa mʊ.
5 Imʊ sʊ fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı kasɛ sʊ kıbaabʊtɔ libi kʊmaa nımʊ tɔ, fɛɛ abawʊlɛ kebiti, yɛ agyaga-sın, yɛ kanyın yɛ kakyıı biti kayɛlıgɛ, yɛ onsi-payı libi, yɛ mɛ nkʊn n nyɛ mʊ nıı ı gyɛ kusun ıdakpa mʊ.
6 Lıı ınımʊ sʊ mʊ Ibwaarɛ agbʊ lala mʊ ı bʊ ɔkpa ıı ba.†
7 Naafɔɔ kanın nıı fan kyına fɛn waa, nıı alibi mʊ ii gyii fanɛ sʊ.
8 Amaa nbıınbıı bırɛ, n tɔwɛ fanɛ yɛ fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı falɛ atɔ nımʊ kpini tɔ, fɛɛ agbʊ yɛ agbʊ libi, yɛ kekisi yɛ nyımısa kıtıı-nyita yɛ ntɔwɛ gyaga mʊ nıı ıı lıı fanɛ nnɔ tɔ.

* **3:1 3:1** Ibwaarɛ gyisa sʊ ıı kaapʊ mʊ bʊnyaa yɛ mʊ ɔlʊn opula. † **3:6 3:6** Agbʊ lala mʊ ıı ba bamʊ nıı be mee nu Ibwaarɛ asɛ mʊ sʊ.

9 Fan man tɪn antɪŋɛsa sa abaa, lɪɪ
fan maa lɛɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ dɪdaa yɛ
ɪmʊ awaasa libi tʊʊ mʊ.
10 Nbɪɪnbɪɪ anɛ ɔkʊmaa nɪmʊ
biliŋi nyɪmɪsa pʊpwɛ nɪn, nɪɪ fan
baa fan du fɛɛ fanɛ ɔtʊʊpʊ ɩbwaarɛ
mʊ, kɛ fan ba bɪɪ mʊ danbɪrasa.
11 Lɪɪ kɪbaabʊtɔ pʊpwɛ nɪmʊ sʊ
mʊ, ɪ man bɪla i tiri fɛɛ ɔkʊ gyɛ
Giriki obii‡ abɛɛ Gyiwu obii, abɛɛ
bamʊ nɪɪ ba tɪn iduu abɛɛ bamʊ nɪɪ
ba man tɪn iduu. Ɩ man tiri fɛɛ ɔkʊ
gyɛ ɔfɔ kyilim abɛɛ ɔkʊ ansi ɪ man
bugi, abɛɛ ɔkʊ gyɛ kɪnyɛ abɛɛ ɔkʊ
man gyɛ kɪnyɛ, amaa ɪmʊ nɪɪ i tiri
mʊ ɪ gyɛ yɛ Krisito ɪ gyɛ kʊtɔ kʊmaa,
nɪɪ mʊ ɪ bʊ akɔɔlɛ-gyipu kpini tɔ.
12 Kanɪn sʊ fɛɛ ɩbwaarɛ maa tɪɪ
fanɛ ba waa mʊ asa kyɪrɛkyɪrɛ, nɪɪ
ɔ sʊ kebiti sa fanɛ mʊ, fan taa kʊwɛɛ
kuwu, yɛ kɪdanbɪrasa kɪwaa, yɛ
n-yɪɪ kasɛ kɪbɪya, yɛ bwahn kɪwaa
yɛ kenyiita bun fɛɛ kaalɛ.
13 Nɪɪ fanɛ bɪrɪsa kan waa fanɛ
alibi mʊ, fan kpala ɪmʊ sʊ, kɛ fan
taa alibi kɛɛ abaa. Fan taa kɛɛ fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ taa kɛɛ fanɛ
mʊ.
14 Nɪɪ ɪnɪmʊ kpini kumu ɪ gyɛ
kɪnyɛ kebiti sa abaa, kɪmʊ ɪɪ bɪɪtɛ
ɪmʊ kpini bʊga waa kɔnɔ kʊlʊn
kyɛɛkyɛɛ.
15 Lɪɪ fan maa gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ
kʊlʊn abi sʊ mʊ, ɩbwaarɛ tɪɪ fanɛ ba
waa Krisito keyuula mʊ tɔ. Ɩmʊ sʊ
fan yɛgɛ keyuula mʊ ki gyii kuwura
fanɛ nkɔlɔ tɔ. Fan taa afwaala sa
ɩbwaarɛ.
16 Fan yɛgɛ Krisito asɪn mʊ ɪ kyɪna
fanɛ tɔ gaa. Fan taa kanyaasɪn
kaapʊ abaa kɛ fan da abaa amu
tɔ. Fan taa Asɪnkyan yɪlasa mʊ
ɪlʊn yɛ abwaarɛsɪn ɪlʊn yɛ Kayaayu
kɪlɛɛkaapʊ ɪlʊn fwaala ɩbwaarɛ lɪɪ
fanɛ nkɔlɔ tɔ.
17 Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fɛn waa
abɛɛ fɛn tɔwɛ mʊ, fan waa ɪmʊ
kpini Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ sʊ, kɛ
fan bɔla mʊ sʊ taa afwaala sa Ɔsɛ
ɩbwaarɛ.

Krisito abuupu kɪkpaara sʊ nbara

18 Akyɪɪ-kilipu, fan bɪya fanɛ n-yɪɪ
kasɛ sa fanɛ-kuli ana, kanɪn ɪ dagaa
Krisito ɔkyɪɪ maa waa.
19 Anyɪn-kilipu, fan nyɛ kebiti sa
fanɛ-ka ana kɛ fan man ŋmanyan
bamʊ.
20 Nbii, fan nu sa fanɛ akʊʊgɛpʊ
kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ ɪnɪmʊ ii
gyii Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mu ansi.
21 Akʊgɛpʊ fan man waa fanɛ-bii
ana agbʊ, man gyɛ kanɪn bamʊ abaa
ii biti ɪ yɔɔ.
22 Anyɛ, fan nu sa fanɛ-nyɪrɪpɛ
ana mʊ nɪɪ ba bʊ kasɛ sʊ nfɪɪ mʊ
kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ. Man gyɛ saŋa
mʊ nɪɪ bamʊ ansi ɪ gyan fanɛ sʊ mʊ
nkʊn nɪɪ fan waa, kɛ fan nyɛ kʊwɛɛ
kuwu lɪɪ bamʊ asɛ. Amaa fan nu sa
bamʊ kesintin tɔ lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ, lɪɪ
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ bɛɛrɛɛ sʊ.
23 Kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ fɛn waa mʊ,
fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini waa ɪmʊ fɛɛ
fan maa waa ɪmʊ fɛn sa Ɔnyɪrɪpɛ
mʊ, nɪɪ man gyɛ asa,
24 fɛɛ fan nyi fan maa biti fan nyɛ
kʊkɔka mʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ taa yɪla mʊ
asa mʊ. Lɪɪ fɛɛ Krisito ɪ gyɛ Ɔnyɪrɪpɛ
gbaa-gbaa mʊ nɪɪ fen sun mʊ.
25 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa alibi mu
alibi kʊkɔka nɪɪ ee biti ɔ nyɛ, lɪɪ fɛɛ
ɩbwaarɛ man sʊ nmɛɛgɛ tɔ.

4

1 Kasɛ sʊ anyɪrɪpɛ, fan kɪɪ fanɛ
anyɛ sʊ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa nɪɪ ɪ
bʊrɔn, lɪɪ fɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fan nyi
fan maa sʊ Ɔnyɪrɪpɛ sʊsʊ.

Asɪn kaapʊsa mʊ nɪɪ i tii sʊ

2 Fan nyɛ saŋa sa kabwaarɛ-kʊlɛ
saŋa kʊmaa, kɛ fan baa fan da sʊ
kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ, kɛ fan taa afwaala
sa ɩbwaarɛ.
3 Kɛ fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa anɛ
gbaa-gbaa anɛ fɛɛ, ɩbwaarɛ o bugi
ɔkpa sa mʊ asɪn mʊ kɪtɔwɛ, kɛ a nyɛ
ɔkpa tɔwɛ asɪn baalasa lɪɪ Krisito sʊ,
ɪmʊ sʊ nɪɪ n tii obu falɛ.
4 Fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ fɛɛ n
taalɛ n bugi tɔ n tɔwɛ asɪn mʊ
kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa
fɛɛ n tɔwɛ mʊ.

‡ **3:11 3:11** Giriki obii ɪ gyɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man gyɛ Gyiwu obii mʊ.

5 Fan bıı kanyaasın lıı kanan mʊ
nıı fan kyına yɛ bamʊ nıı ba man
gyɛ Krisito abuupu mʊ, nıı ɔkpa kʊ
kan bugi sa fanɛ yɛ fan tɔwɛ bamʊ
Krisito asın mʊ, fan tɔwɛ ımʊ sa
bamʊ.
6 Fan yɛgɛ fanɛ ntɔwɛ ı baa ı
bʊkɔn fɛɛ nfɔlɛ, kɛ fan bıı kanan mʊ
nıı fan lɛɛ kɔnɔ sa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ
taasɛ fanɛ asın mʊ.

Afwaala laalaalʊwɛ

7 Anɛ bırısa Tikiku danbırasa
mʊ nıı ɔ gyɛ kesintin obuupu yɛ
kıyaafɔlɛ Ɔnyırıpɛ kusun tɔ mʊ, ii
biti ɔ ba tɔwɛ fanɛ kanan mʊ nıı n
du nfıı.
8 Ɩnımʊ sʊ nıı n sun mʊ fanɛ asɛ,
kɛ fan nyɛ bıı kanan mʊ nıı an du
nfıı, kɛ ɔ bɛ tɔwɛ saŋɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
9 Maa anɛ bırısa danbırasa Krisito
ɔkɔɔlɛ-gyipu Onesimu mʊ nıı ɔ gyɛ
fanɛ ayɛ obii mʊ, nıı n sun mʊ fanɛ
asɛ. Bamʊ ii biti ba tɔwɛ fanɛ asın
mʊ nıı ii kpee sʊ nfıı kpini.

10 Mɛ bırısa Arisitako mʊ nıı ɔ
bʊ mɛ asɛ obu tiisa tɔ mʊ ıı fwaala
fanɛ. Kanın nıı Banabasi mu-supu
Maki gbaa ıı fwaala fanɛ. N wʊla
tɔwɛ fanɛ yɛ nıı ɔ kan ba fanɛ asɛ
mʊ, fan kıı mʊ sʊ danbırasa.
11 Gyosuwa mʊ nıı ba bıla bɛɛ tıı
mʊ yɛ Gyusitusi mʊ gbaa ı fwaala
fanɛ. Bamʊ nkʊn ı gyɛ Gyiwu abi
mʊ nıı ba tii mɛ bırısa ana sʊ, nıı
ba gyɛ Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ tɔ
asunsunpu, nıı ba kyɛ mɛ tɔ yɛ
ɔdan.
12 Epafarasi mʊ nıı ɔ gyɛ fanɛ ayɛ
abi nıı ɔ gyɛ Yesu Krisito kıyaafɔlɛ
mʊ ıı fwaala fanɛ. Saŋa kʊmaa
nımʊ ɛɛ kʊlɛ Ɩbwaarɛ gaa ɛɛ sa
fanɛ fɛɛ, ɔ waa fanɛ kɛ fan yılɛ tɔ
kenken, kɛ fan dan kɛ fanɛ Krisito
kıkɔɔlɛ-gyii ı nyɛ ilin gaa, kɛ fan
waa Ɩbwaarɛ kebiti sʊ.
13 Ngbaagbaa mɛ n nyi kanan
mʊ nıı Epafarasi taa fanɛ asın yɛ
Lawodisiya abi yɛ Hirapoli abi asın
waa mʊ asın tirisa, nıı ee wu fanɛ
lewu.

14 Anɛ kyɛmınɛ danbırasa Luka
mʊ nıı ɔ gyɛ ɔkyɛpʊ* mʊ, yɛ Demasi
bɛɛ fwaala fanɛ.
15 Ngbaa mɛ n fwaala anɛ bırısa
ana mʊ nıı ba bʊ Lawodisiya mʊ, yɛ
ɔkyıı Nimfa yɛ Krisito kʊbʊ mʊ nıı
bɛɛ gyaŋɛ mʊ ayɛ mʊ.
16 Nıı ba kan kalɛ ɔwʊlɛ nımʊ sa
fanɛ lʊwɛ mʊ, fan kıı sʊ kɛ ba kalɛ
ɔwʊlɛ maŋa sa Krisito kʊbʊ mʊ nıı
kı bʊ Lawodisiya kadɛ tɔ mʊ gbaa,
kɛ fanɛ gbaa fanɛ fan kalɛ ɔwʊlɛ mʊ
nıı n kyʊrɔɔ naa sa Lawodisiya abi
mʊ.
17 Fan tɔwɛ Akipusi yɛ, “Kıı sʊ
kɛ fʊ lʊwɛ kusun mʊ nıı fʊ nyɛ lıı
Ɔnyırıpɛ asɛ mʊ.”
18 Mɛ Pɔɔlı ı taa mɛ gbaa-gbaa
mɛ kıbaa kyʊrɔɔ afwaala nımʊ n sa
fanɛ. Fan man tan sʊ fɛɛ n san n bʊ
obu kitii tɔ. Ɩbwaarɛ ɔ bwaala fanɛ.

* **4:14 4:14** Ɔkyɛpʊ nfıı ıı kaapʊ yɛ ɔsa maŋa gyɛ dɔkıta nın.

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Tesalonika abi

1 Mɛ Pɔɔlɪ maa Silasi yɛ Timoti
ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ an sa fanɛ
Krisito abi kʊbʊ mʊ nɪɪ fan bʊ Tesa-
lonika mʊ, nɪɪ fan gyɛ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ
yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asa mʊ.
Ɩbwaarɛ kabwaala yɛ kayɪɪ-yuuli kɪ
baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.

Tesalonika abi kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ bamʊ kusun danbɪrasa

2 Saŋa kʊmaa an fwaala Ɩbwaarɛ
lɪɪ fanɛ sʊ, nɪɪ an nyiŋi fanɛ kpini sʊ
anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ tɔ.
3 Anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa Ɩbwaarɛ
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ-Sɛ mʊ, an nyiŋi
fanɛ sʊ kanan mʊ nɪɪ fan sun kusun
lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛ kebiti mʊ
nɪɪ fan taa waa kusun bʊlʊnsa, yɛ
kanan mʊ nɪɪ fan nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ
lɪɪ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito tɔ mʊ.
4 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an
nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ nɪɪ ɔ lɛɛ
fanɛ waa mʊ lɛɛ.
5 Lɪɪ fɛɛ an man taa asɪn
danbɪrasa mʊ ba tɔwɛ sa fanɛ kɔnɔ
tɔ nkʊn nɪn. Amaa an ba tɔwɛ fanɛ
asɪn mʊ yɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
ɔlʊn tɔ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ fan kɔɔlɛ asɪn
mʊ gyii yɛ ɪ gyɛ kesintin. Nɪɪ fan wu
kakyɪna danbɪrasa mʊ nɪɪ an kyɪna
yɛ fanɛ, kɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.
6 Fan kasɛ anɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ
awaasa tɔ, ɪmʊ sʊ halɪɪ awʊrʊfɔ
mʊ nɪɪ fan bʊ ɪmʊ tɔ gbaa mʊ, fan
kɔɔlɛ asɪn mʊ yɛ kensi-gyii mʊ nɪɪ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ sa fanɛ mʊ.
7 Ɩmʊ sʊ akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ ba bʊ
Masedoniya yɛ Akiya mʊ kpini bɛɛ
kɪɪ fanɛ awaasa nɪɪ bɛɛ bɪɪla ɪmʊ.
8 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mʊ ɪ man
yalagɛ lɪɪ fanɛ asɛ kpee Masedoniya
yɛ Akiya nkʊn, amaa fanɛ Ɩbwaarɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii asɪn mʊ, ɪ yalagɛ kpee
katɪn kʊmaa nɪmʊ. Kanɪn sʊ ɪ man
daaga fɛɛ a bɪla tɔwɛ kʊtɔ kʊ lɪɪ ɪmʊ
sʊ.
9 Lɪɪ fɛɛ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ
bɛɛ tɔwɛ kɪfɔ kɪtaa mʊ nɪɪ fan kɪtaa
anɛ. Bɛɛ tɔwɛ asa kanan mʊ nɪɪ
fan kyɛɛgɛ lɪɪ ɪdakpa kusun tɔ, ba
sun Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ nkpa yɛ
kesintin mʊ.
10 Nɪɪ bɛɛ tɔwɛ kanan mʊ nɪɪ fan
gyoo Ɩbwaarɛ Mu-Bii Yesu mʊ nɪɪ ɔ
kusaa mʊ lɪɪ lewu tɔ, mʊ kibwii lɪɪ
sʊsʊ ba mʊ asɪn. Nɪɪ mʊ ɪɪ kɔɔlɛ anɛ
lɪɪ Ɩbwaarɛ agbʊ lala mʊ nɪɪ kii biti
kɪ ba asa sʊ mʊ.

2

Pɔɔlɪ kusun sunsa Tesalonika kadɛ tɔ

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana
Krisito abuupu, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ
fen nyi fɛɛ anɛ kɪba mʊ nɪɪ an ba
fanɛ asɛ mʊ man waa kɪyan.
2 Pɔyɪ kɛ a ba fanɛ asɛ mʊ, fen nyi
kanan mʊ Filipi abi ba saalɛ anɛ nɪɪ
ba yɛgɛ nɪɪ an gyii awʊrʊfɔ. Amaa
halɪɪ ba maa kʊsʊ yɪlɛ anɛ sʊ gbaa
mʊ, Ɩbwaarɛ kyɛ anɛ tɔ nɪɪ an nyɛ
kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ, nɪɪ an taalɛ tɔwɛ fanɛ
mʊ asɪn danbɪrasa mʊ.
3 Asɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ an kʊlɛ fanɛ
falɛ mʊ, an man fɔyɪ ɔkpa, nɪɪ ɪ man
gyɛ nfɛɛrɛ libi kʊ sʊ, nɪɪ ɪ man gyɛ
npɪna asɪn.
4 Amaa Ɩbwaarɛ ɪɪ kɪɪ wu anɛ nɪɪ ɔ
taa Asɪn danbɪrasa katɔwɛ waa anɛ
abaa tɔ. Ɩmʊ sʊ man gyɛ nyɪmɪsa
kebiti sʊ nɪɪ an waa, amaa kanan
mʊ nɪɪ ɪ bɔla Ɩbwaarɛ ansi mʊ. Mʊ
ii nyi anɛ nkɔlɔ tɔ yɛ anɛ nfɛɛrɛ.
5 Fanɛ gbaa-gbaa fen nyi fɛɛ an
man taa kɔnɔ tɔ kɔn asɪn tɔwɛ fanɛ.
Nɪɪ an man taa sɛhn baala fanɛ sʊ kɛ
a nyɛ kʊtɔ kʊ lɪɪ fanɛ asɛ. Ɩbwaarɛ
ɪ gyɛ anɛ kesintin ogyipu.
6 An man kyɪna an biti ayɪn-bi lɪɪ
asa asɛ abɛɛ fanɛ asɛ abɛɛ ɔkʊ asɛ.
Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ an gyɛ Krisito
Asunpu falɛ mʊ, naafɔɔ an sʊ ɔkpa
fɛɛ a bilinji kasʊla fanɛ sʊ,
7 amaa an yɔɔ anɛ n-yɪɪ kyɪna fanɛ
asɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ talapʊ ɪɪ yɔɔ
mʊ n-yɪɪ ɛɛ kɪɪ mu-bii ana sʊ mʊ.
8 A maa biti fanɛ asɪn gaa sʊ mʊ,
man gyɛ Ɩbwaarɛ Asɪn danbɪrasa
mʊ nkʊn nɪɪ an taa bɪya fanɛ. Amaa

an taa anɛ n-yıı gbaa sa fanɛ tii sʊ,
lıı fɛɛ fan biliŋi anɛ abitipu.
9 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n
kɔɔlɛ gyii fɛɛ fen nyiŋi kanan mʊ
nıı an waa kusun gaa saŋa mʊ nıı
an bʊ fanɛ asɛ mʊ. An waa kusun
kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ an kıı
anɛ n-yıı sʊ, saŋa mʊ nıı an tɔwɛ
fanɛ asın danbırasa mʊ, kanan mʊ
nıı a man biliŋi kasʊla fanɛ ɔkʊ sʊ.
10 Fanɛ mʊ nıı fan kɔɔlɛ Yesu
gyii mʊ, fan naa Ibwaarɛ ı gyɛ anɛ
kesintin agyipu lıı kanan mʊ nıı an
kyına fanɛ tɔ, nıı an man sʊ ineesi
ıkʊ, nıı anɛ ıkpa i kyiigi, nıı alibi kʊ
man bʊ anɛ n-yıı sʊ.
11 Lıı fɛɛ fan nyi kanan mʊ nıı an
bıla fanɛ ɔkʊmaa nımʊ, fɛɛ kanan
mʊ nıı ɔsɛ ıı bıla mʊ gbaa-gbaa
mu-bii ana mʊ.
12 An waa fanɛ aniya tɔ, nıı an
tɔwɛ yuula fanɛ nkɔlɔ, nıı an tɔwɛ
waa fanɛ kanan mʊ nıı fan kyına
kakyına danbırasa mʊ nıı ı bɔla
Ibwaarɛ ansi. Mʊ ı tıı fanɛ ba mu
kuwura-gyii yɛ mʊ bʊnyaa mʊ tɔ.

Tesalonika abi mʊ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ kenyiita

13 Nıı anɛ gbaa anɛ an bıla an
kyaga sʊ an fwaala Ibwaarɛ, lıı fɛɛ
fan maa kɔɔlɛ Ibwaarɛ asın mʊ nıı
fan nu lıı anɛ asɛ mʊ, fan man kɔɔlɛ
asın mʊ fɛɛ asa asın, amaa fan kɔɔlɛ
ımʊ gyii fɛɛ ı gyɛ Ibwaarɛ asın mʊ
gbaa-gbaa, fɛɛ kanan mʊ nıı ı gyɛ
kesintin mʊ. Kanın Ibwaarɛ asın
maŋa ii sun kusun fanɛ mʊ nıı fan
kɔɔlɛ gyii mʊ tɔ.
14 Fanɛ, mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, an wu fɛɛ asın libi mʊ nıı ı
ba tu Ibwaarɛ kʊbʊ-kʊbʊ mʊ nıı ı
gyɛ Krisito lɛɛ, nıı ı bʊ Gyudeya mʊ,
kanın asın libi kʊlʊn maŋa ı ba tu
fanɛ gbaa. Lıı fɛɛ kanan mʊ nıı
fanɛ gbaa fanɛ fan wu awʊrʊfɔ fanɛ
gbaa-gbaa asa abaa tɔ mʊ, kanın nıı
ba wu awʊrʊfɔ Gyiwu abi abaa tɔ.
15 Bamʊ ı gyɛ bamʊ nıı ba mɔɔ
Ɔnyırıpɛ Yesu, nıı dıdaa mʊ bamʊ ı
mɔɔ Ibwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ, nıı bamʊ
akʊlʊn maŋa ı gya anɛ kyʊŋɛ mʊ.
Bamʊ asın i mee gyii Ibwaarɛ ansi,
nıı ba kʊsʊ yılɛ asa kpini sʊ.
16 Nıı ba kpan bamʊ n-yıı fɛɛ
naafɔɔ bee tii anɛ ɔkpa, kɛ a man
nyɛ tɔwɛ Asın danbırasa mʊ sa
bamʊ nıı ba man gyɛ Gyiwu abi
mʊ, kɛ Ibwaarɛ ɔ mɔlıgɛ bamʊ. Lıı
falɛ ɔkpa sʊ mʊ, ba kʊʊla bamʊ
alibi gyaga abaa sʊ naa fʊʊ ımʊ
laalaalʊwɛ. Nbıınbıı mʊ Ibwaarɛ
nyɛ agbʊ waa bamʊ, nıı ee biti ɔ
bııtɛ bamʊ asʊ.

Pɔɔlı ii biti fɛɛ ɔ bıla naa bɔɔ Tesalonika abi sʊ

17 Amaa mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, saŋa dɛɛ kʊ mʊ nıı ba barıgɛ
anaa fanɛ nsana mʊ, an lıı fanɛ ansi
sʊ bırɛ, amaa fanɛ asın ı san ı bʊ
anɛ nfɛɛrɛ tɔ. Imʊ sʊ ı yılɛ anɛ ansi
sʊ gaa fɛɛ ɔkpa kʊmaa nımʊ sʊ mʊ
a bwii ba wu fanɛ.
18 An biti gaa fɛɛ a ba fanɛ asɛ.
Mɛ Pɔɔlı, n kpan mɛ n-yıı saŋa
gaalaagaa sʊ fɛɛ a ba fanɛ asɛ, amaa
Sıtaanɛ tii anɛ ɔkpa.
19 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kibwii
ba mʊ, mınɛ ı gyɛ anɛ tamaa yɛ anɛ
kensi-gyii yɛ anɛ bʊnyaa kınyɛ mu
ansi tɔ? Man gyɛ fanɛ?
20 Kesintin mʊ, fanɛ ı gyɛ anɛ
bʊnyaa yɛ kensi-gyii.

3

Ba sun Timoti kpee Tesalonika

1 Imʊ sʊ a maa wu yɛ a man bıla
yɛ a taalɛ waa kʊtɔ kʊ lıı ımʊ sʊ mʊ,
an waa anɛ nfɛɛrɛ fɛɛ anɛ nkʊn an
sii Antensi kadɛ tɔ nfıı.
2 Nıı an sun anɛ-supu Timoti mʊ
nıı ɔ gyɛ anɛ bırısa Ibwaarɛ kusun
obuupu mʊ nıı anaa mʊ an tɔwɛ
asın danbırasa lıı Krisito sʊ. An sun
mʊ yɛ ɔ ba waa fanɛ ɔlʊn tɔ yɛ aniya
tɔ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii sʊ.
3 Kɛ kanyanla mʊ nıı ıı ba fanɛ sʊ
falɛ, ı man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkʊ o bwii
kamaa. Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi
fɛɛ ı gyɛ Ibwaarɛ kebiti nıı kanyanla
nımʊ ı ba anɛ sʊ.
4 Kesintin tɔ, saŋa mʊ nıı an bʊ
fanɛ asɛ mʊ, an taalɛ an tɔwɛ fanɛ
fɛɛ an biti an nyɛ kanyanla. Nıı ı ba
kanın kesintin fɛɛ kanan mʊ nıı fan
nyi mʊ.

5 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ n maa man bɪla yɛ
n taalɛ kyɪna yɛgɛ n man wu fanɛ
mʊ, n sun Timoti yɛ ɔ ba kɪɪ kanan
mʊ nɪɪ fan yɪlɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɪ sʊ mɛ kufuu fɛɛ falɛ
ɔtʊʊtɔkɪɪpʊ mʊ ba tʊʊ fanɛ tɔ kɪɪ, kɛ
ɪ yɛgɛ anɛ kɪkpɪnɛ mʊ ɪ waa kɪyan.

Timoti ba tɔwɛ asɪn bʊkɔnsa lɪɪ Tesalonika abi sʊ

6 Amaa Timoti dan lɪɪ fanɛ asɛ
ba nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ nɪɪ ɔ bɪya asɪn
bʊkɔnsa lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ
kebiti mʊ nɪɪ fan sʊ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ
anɛ yɛ anɛ asɪn a bʊ fanɛ nkɔlɔ tɔ
nɪɪ fen nyiŋi anɛ sʊ gaa saŋa kʊmaa
nɪmʊ, nɪɪ fen biti fɛɛ anaa fanɛ an
wu abaa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ gbaa
anɛ an biti mʊ.
7 Ɪmʊ sʊ, mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, anaa anɛ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ an
gyii yɛ kanyanla mʊ nɪɪ a wu mʊ
kpini mʊ, lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ
ɪ waa anɛ ɔlʊn tɔ.
8 Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, anɛ nkɔlɔ ɪ tɪyɛ
anɛ lɪɪ kanan mʊ nɪɪ fan yɪlɛ
Ɔnyɪrɪpɛ mʊ tɔ kenken mʊ.
9 Afwaala mɔɔ nɪɪ an biti a taa sa
Ɪbwaarɛ lɪɪ fanɛ sʊ, lɪɪ kensi-gyii mʊ
nɪɪ Ɪbwaarɛ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ lɪɪ fanɛ
sʊ falɛ?
10 Kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ kpini
an kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ gaa lɪɪ anɛ
nkɔlɔ tɔ fɛɛ a bɪla nyɛ wu fanɛ, kɛ
a sa fanɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ki tiri fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.

11 Nɪɪ anɛ kabwaarɛ-kʊlɛ ɪ gyɛ
yɛ anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa yɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ba bugi ɔkpa sa
anɛ kɛ a ba fanɛ asɛ.
12 An kʊlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu yɛ, ɔ
yɛgɛ fanɛ kebiti kɪ nyɛ akyɔ tii sʊ, kɛ
fan biti abaa yɛ ɔkʊmaa nɪmʊ gaa,
fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ gbaa an sʊ
kebiti sa fanɛ mʊ.
13 An kʊlɛ fɛɛ ɔ sa fanɛ kɔkɔlɔ ɔsɪɪ,
kɛ alibi yɛ ineesi ɪkʊ ɪ man bʊ fanɛ
n-yɪɪ sʊ anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ, saŋa
mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ii biti ɔ ba
maa Ɪbwaarɛ asa mʊ.

4

Kakyɪna mʊ nɪɪ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, an
sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan kyɪna kakyɪna
mʊ nɪɪ i gyii Ɪbwaarɛ ansi, nɪɪ fan
nu sa anɛ. Anɛ laalaalʊwɛ asɪn mʊ
ɪ gyɛ yɛ an sʊ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu an kʊlɛ
fanɛ yɛ, fan kɪtaa tɔ kɛ fan waa ɪmʊ
nɪɪ ɪ kyɔ falɛ tii sʊ.
2 Lɪɪ fɛɛ fen nyi kɪkaapʊ mʊ nɪɪ an
kaapʊ fanɛ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu ɔlʊn tɔ.
3 Ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ kebiti nɪn fɛɛ fan
man waa fanɛ n-yɪɪ ineesi, kɛ fan lɛɛ
fanɛ n-yɪɪ lɪɪ abawʊlɛ-sɪn tɔ.
4 Kɛ fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ o kun mʊ
n-yɪɪ lɪɪ kakyɪɪ abɛɛ kanyɪn biti sʊ,
kanan mʊ nɪɪ ɔ baa o du kyɪrɛkyɪrɛ
kɛ ɔ nyɛ bɛɛrɛɛ.
5 Kɛ mʊ awaasa ɪ man ba ɪ gyɛ
kayalaga ɔkpa sʊ fɛɛ bamʊ nɪɪ ba
man nyi Ɪbwaarɛ maa mʊ ɪkpa mʊ.
6 Nɪɪ ɔkʊ ɔ man taa falɛ awaasa
libi nɪmʊ waa mʊ bɪrɪsa, abɛɛ o
sisii mʊ kayalaga asɪn kʊ tɔ. Lɪɪ fɛɛ
Ɔnyɪrɪpɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ
waa falɛ alibi asʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
an wʊla tɔwɛ fanɛ nɪɪ an da fanɛ
amu tɔ mʊ.
7 Ɪbwaarɛ man tɪɪ anɛ yɛ an ba
waa agyaga-sɪn nɪn, amaa a ba
kyɪna kakyɪna kyɪrɛkyɪrɛ tɔ.
8 Ɪmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee kina
kɪkaapʊ nɪmʊ mʊ, man gyɛ nyɪmɪsa
nɪɪ ee kina, amaa Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɛɛ
sa anɛ mʊ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ,
nɪɪ ee kina.
9 Nɪɪ lɪɪ kinyi-bii kebiti bɪrɛ sʊ mʊ,
ɪ man bɪla i tiri fɛɛ a kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ
sa fanɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kaapʊ fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ kanan mʊ nɪɪ fan
biti abaa.
10 Nɪɪ kesintin tɔ mʊ, fen biti fanɛ
bɪrɪsa ana mʊ nɪɪ ba bʊ Masedoniya
kasɛ sʊ kpini. Amaa anɛ bɪrɪsa ana,
an tɔwɛ an waa fanɛ aniya tɔ fɛɛ fan
kyaga sʊ waa kanɪn tii sʊ.

11 Fan kpan fanɛ n-yɪɪ kɛ fan kyɪna
kayɪɪ yuuli tɔ, kɛ ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ
man taa mʊ n-yɪɪ waa asa asɪn tɔ,
kɛ fan taa fanɛ abaa sun kusun. An
wʊla tɔwɛ fanɛ ɪnɪmʊ kpini.

12 Lıı kanın sʋ mʋ, fen biti fan nyɛ
bɛɛrɛɛ lıı asa mʋ nıı ba man tii fanɛ
sʋ mʋ asɛ, kɛ ı yɛgɛ kɛ fan man taa
fanɛ n-yıı tʋʋ ɔkʋ sʋ.

Ɔnyırıpɛ Yesu kibwii ba mʋ

13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, a
mee biti fɛɛ fan baa fan bʋ kiten-
tenbiri tɔ lıı alewupu sʋ, abɛɛ fanɛ
nkɔlɔ i nyita fanɛ fɛɛ asansa mʋ nıı
ba man sʋ tamaa mʋ.
14 An kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu wu nıı o
bwii kyiŋi ba nkpa tɔ, kanın maŋa
nıı an bıla kɔɔlɛ gyii fɛɛ bamʋ nıı
ba kɔɔlɛ Yesu gyii nıı ba wu mʋ,
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bwii kyiŋi bamʋ ba
nkpa tɔ, kɛ ba maa Yesu ba bwii ba.
15 Lıı Ɔnyırıpɛ mʋ gbaa-gbaa kɔnɔ
tɔ asın mʋ, nıı an tɔwɛ fanɛ yɛ anɛ
mʋ nıı an san an tɛ nkpa tɔ naa fʋʋ
kakɛ mʋ nıı Ɔnyırıpɛ ii biti ɔ ba mʋ,
a mɛɛ yɛ a gyankpaa alewupu mʋ.
16 Lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ mʋ gbaa-gbaa ii
biti ɔ kpılıgɛ lıı sʋsʋ ɛɛ ba kasɛ, yɛ
ılawʋ lala kɔnɔsa yɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ
bılısa ɔbʋlɛ yɛ Ɩbwaarɛ kabılɛ, kɛ
bamʋ nıı ba wu Krisito tɔ mʋ ba
gyankpaa kyiŋi.
17 Ɩmʋ kamaa mʋ, anɛ mʋ nıı an
sii nıı an san an bʋ nkpa tɔ mʋ,
ee biti ɔ kıtaa anɛ bʋga bamʋ tɔ
abwaarɛ-wʋlɛ tɔ, kɛ a naa gyaŋa
Ɔnyırıpɛ mʋ sʋsʋ. Kɛ a naa kyına
yɛ Ɔnyırıpɛ mʋ kakpaa.
18 Ɩmʋ sʋ fan taa falɛ asın nımʋ
tɔwɛ waa abaa ɔlʋn tɔ.

5

Fan kʋʋla fanɛ n-yıı gyoo Yesu kibwii ba mʋ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, ı
man bıla i tiri fɛɛ a kyʋrɔɔ asın kʋ
lıı saŋa yɛ kakɛ mʋ nıı ınımʋ ii biti
i ba mʋ sa fanɛ.
2 Lıı fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fen nyi
kesintin tɔ fɛɛ Ɔnyırıpɛ Yesu Kakɛ
Lala mʋ nıı ee biti ɔ ba mʋ, ii
biti ı baa i du nın fɛɛ oyu maa ba
kagyanbwɛ mʋ.
3 Saŋa mʋ nıı asa bɛɛ tɔwɛ yɛ, “An
sʋ kayıı yuuli nıı sɛhn man bıla yɛ
ɔ waa anɛ” mʋ, tʋtɔ nıı kenyiita kii
biti kı ba bamʋ sʋ opula tɔ fɛɛ kanan
mʋ nıı keduŋidi kıı kıtaa ɔtɔ wuya
mʋ. Nıı bamʋ ɔkʋ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ lɛɛ
mʋ n-yıı lıı kanın awʋrʋfɔ mʋ tɔ.
4 Amaa fanɛ akɔɔlɛ-gyipu bırɛ, fan
man bʋ kitentenbiri tɔ, kɛ kanın
kakɛ maŋa kı ba purigi fanɛ fɛɛ oyu
mʋ.
5 Fanɛ kpini fɛn gyɛ fıtıla tɔ asa
nıı fɛn naa kayıkɛ tɔ. Amaa a man
gyɛ kagyanbwɛ asa mʋ nıı an naa
kitentenbiri tɔ.
6 Ɩmʋ sʋ fan man yɛgɛ an baa an
du fɛɛ bamʋ nıı ba dɛ tan sʋ mʋ,
amaa fan yɛgɛ an kʋʋla anɛ n-yıı kɛ
an baa an da sʋ.
7 Lıı fɛɛ bamʋ nıı bɛɛ dɛ mʋ, bɛɛ
dɛ kagyanbwɛ nın, nıı bamʋ nıı bɛɛ
bʋʋ nta mʋ, bɛɛ bʋʋ kagyanbwɛ
nın.
8 Amaa fɛɛ a maa gyɛ kayıkɛ tɔ
asa mʋ, fan yɛgɛ an kʋʋla anɛ n-yıı,
kɛ a taa anɛ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti
waa kʋtɔ kunsa kun anɛ nkɔlɔ sʋ
fɛɛ kanan mʋ nıı anaakɔpʋ bɛɛ waa
mʋ. Kɛ a taa kamɔlıgɛ mʋ nıı an
sʋ tamaa mʋ waa kʋwʋrʋ bun anɛ
amu sʋ fɛɛ anaakɔpʋ awʋrʋ.
9 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ man tıı anɛ yɛ a
ba gyii awʋrʋfɔ lıı mʋ agbʋ lala mʋ
sʋ. Amaa ɔ tıı anɛ yɛ lıı Ɔnyırıpɛ
Yesu Krisito sʋ kɛ a ba nyɛ kamɔlıgɛ.
10 Yesu Krisito wu sa anɛ nın, ımʋ
sʋ an kan an tɛ nkpa tɔ nın oo, abɛɛ
an wu nın oo, anaa mʋ a bʋga kyına.
11 Ɩmʋ sʋ fan tɔwɛ waa abaa ɔlʋn
tɔ, kɛ fan kyɛ abaa tɔ fɛɛ kanan mʋ
nıı fɛn wʋla fɛn waa falɛ.

Laalaalʋwɛ asın yɛ afwaala

12 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana,
an kʋlɛ fanɛ fɛɛ fan taa bɛɛrɛɛ
sa fanɛ agyankpaapʋ mʋ nıı fanaa
bamʋ fen sun Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito
mʋ. Bɛɛ kpan bamʋ n-yıı bɛɛ waa
kusun nıı bɛɛ kaapʋ fanɛ kanan mʋ
nıı fan kyına kakyına danbırasa tɔ.
13 Lıı kusun mʋ nıı bee sun sʋ
mʋ, fan taa bɛɛrɛɛ lala sa bamʋ kɛ
fan biti bamʋ asın gaa. Kɛ fan taa
kayıı-yuuli kyına yɛ abaa.
14 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana,
an tɔwɛ fanɛ yɛ, fan da awʋlɛgyɔpʋ

mʊ nɪɪ ba bʊ fanɛ tɔ mʊ amu tɔ, kɛ
fan tɔwɛ waa bamʊ nɪɪ ba man sʊ
nkɔlɔ mʊ, kɛ fan kyɛ apɔɔsɪpʊ mʊ
tɔ, kɛ fan nyɛ kenyiita sa ɔkʊmaa
nɪmʊ.
15 Fan kɪɪ sʊ yɛ ɔdan kɛ fanɛ tɔ
ɔkʊ ɔ man taa alibi ka alibi kʊkɔ.
Amaa saŋa kʊmaa fan kpan fanɛ
n-yɪɪ fan waa kɪdanbɪrasa fɛn sa
abaa yɛ ɔkʊmaa nɪmʊ.
16 Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii saŋa
kʊmaa.
17 Fan kyaga sʊ fɛn kʊlɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ saŋa kʊmaa.
18 Fan taa afwaala sa Ɩbwaarɛ kʊtɔ
kʊmaa tɔ. Lɪɪ fɛɛ ɪnɪmʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti fɛɛ fan waa lɪɪ Yesu Krisito
ɔlʊn tɔ sʊ.
19 Fan man dun Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ fʊlɔn mʊ kusun.
20 Nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu kan lɛɛ
asɪn sa mʊ atɔwɛpʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ
fanɛ mʊ, fan man mirigi asɪn mʊ
nnɔ.
21 Amaa fan tʊʊ bamʊ asɪn tɔwɛsa
yɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ kɪɪ, kɛ fan kɪtaa
ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
22 Kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ alibi
kʊmaa nɪmʊ tɔ.
23 Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ keyuula
wuya mʊ, ɔ lɔŋɔ fanɛ kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ tɔ yɪla sa mʊ n-yɪɪ. Kɛ ɔ
kɪɪ fanɛ kayaayu yɛ fanɛ kala yɛ
fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ kpini sʊ, kɛ alibi
akʊ ɪ man ba ɪ bʊ fanɛ sʊ kakɛ mʊ
nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii biti o
bwii ba mʊ.
24 Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ waa
mʊ lɛɛ mʊ, mʊ ɪ gyɛ kesintin wuya
nɪɪ ee biti ɔ waa kanɪn.
25 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana,
fan kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ sa anɛ.
26 Fan fwaala Krisito abi mʊ kpini
kɛ fan taa kebiti baari abaa.
27 Lɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
kɪtɪɪ tɔ sʊ, n tɔwɛ fan yɛ fan kalɛ
ɔwʊlɛ nɪmʊ sa akɔɔlɛ-gyipu mʊ
kpini.
28 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kab-
waala kɪ baa kɪ bʊ fanɛ asɛ.

Ɔwʊlɛ nyɔsapʊ mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Tesalonika abi

Afwaala

1 Mɛ Pɔɔlɪ maa Silasi yɛ Timoti
ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ an sa fanɛ
Krisito abi kʊbʊ mʊ nɪɪ fan bʊ Tesa-
lonika, nɪɪ fan gyɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asa mʊ.
2 Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito ba bwaala fanɛ kɛ ba sa
fanɛ kayɪɪ yuuli.

Yesu Krisito kibwii ba mʊ asɪn

3 Anɛ-daa yɛ anɛ-supu ana, i tiri
fɛɛ an fwaala Ɩbwaarɛ saŋa kʊmaa
nɪmʊ lɪɪ fanɛ sʊ. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ
a maa waa kanɪn. Lɪɪ fɛɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii kɪɪ dan kii tii sʊ, nɪɪ
fanɛ kebiti mʊ nɪɪ fan sʊ sa abaa mʊ
kii tii sʊ.
4 Ɩmʊ sʊ nɪɪ anɛ gbaa-gbaa anɛ
an taalɛ da anɛ nkɔlɔ sʊ, an tɔwɛ
fanɛ n-yɪɪ sʊ asɪn an sa Ɩbwaarɛ
kʊbʊ-kʊbʊ mʊ tɔ kpini, lɪɪ kanan
mʊ nɪɪ fɛn nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, lɪɪ fanɛ kanyanla yɛ
awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ fen gyii mʊ tɔ.
5 Ɩnɪmʊ kpini ɪ kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ
katalɛ mʊ ki du kyɛɛkyɛɛ. Ɩmʊ ii
biti ɪ yɛgɛ kɛ fan baa fan dagaa sa
Ɩbwaarɛ kuwura-gyii mʊ nɪɪ fen gyii
kɪmʊ sʊ awʊrʊfɔ mʊ.
6 Ɩbwaarɛ gyɛ kesintin ogyipu nɪn.
Mʊ ii biti ɔ taa awʊrʊfɔ tɛɛla bamʊ
nɪɪ bɛɛ nyanla fanɛ mʊ.
7 Ee biti ɔ sa fanɛ mʊ nɪɪ fen gyii
awʊrʊfɔ mʊ yɛ anɛ kpini ɔfʊʊtɛ,
saŋa mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ee biti
ɔ lɪɪ sʊsʊ ba maa mʊ nbɔɔ lʊlʊnpʊ
yɛ fʊlɔn mʊ.
8 Nɪɪ fʊlɔn nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ
taa bɪɪtɛ bamʊ nɪɪ bee kina mʊ
mʊ, yɛ bamʊ nɪɪ ba waa kʊsʊ tɔ
ɔlʊn sa Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito Asɪn
danbɪrasa mʊ.
9 Ɩbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʊ kʊsʊ
mʊ nɪɪ kɪ gyɛ kenyiita kakpaa, kɛ ɔ
gya bamʊ lɪɪ mu ansi yɛ mʊ bʊnyaa
mʊ ɔlʊn tɔ.
10 Kanɪn kakɛ mʊ nɪɪ Yesu ii biti
ɔ ba mʊ, mʊ asa mʊ nɪɪ ɔ lɔŋɔ yɪla
mʊ, bee biti ba kʊsaa mʊ kɪtɪɪ sʊsʊ,
kɛ bamʊ nɪɪ ba kɔɔlɛ gyii mʊ ba yɪn
mʊ. Fanɛ gbaa fanɛ fan tii sʊ, lɪɪ fɛɛ
fan kɔɔlɛ mʊ asɪn mʊ nɪɪ an tɔwɛ
fanɛ mʊ gyii.
11 Ɩnɪmʊ kpini ɪ maa bʊ anɛ nfɛɛrɛ
tɔ sʊ mʊ, an kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ
an sa fanɛ saŋa kʊmaa nɪmʊ fɛɛ
Ɩbwaarɛ ɔ lɔŋɔ fanɛ, kɛ fan dagaa
kɪtɪɪ mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ mʊ. Kɛ lɪɪ mʊ
ɔlʊn tɔ sʊ mʊ ɔ yɛgɛ kʊtɔ danbɪrasa
kʊmaa mʊ nɪɪ fan fɛ nfɛɛrɛ yɛ fen
biti fan waa mʊ, ɪ waa ɔdan sa fanɛ,
kɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kusun mʊ nɪɪ
fɛn waa mʊ fan taalɛ waa kɪmʊ naa
lʊwɛ.
12 An kʊlɛ ɪnɪmʊ kabwaarɛ kʊlɛ
fɛɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ ki
dii sʊsʊ, kɛ asa ba wu mʊ bʊnyaa
fanɛ tɔ, kɛ lɪɪ Yesu Krisito sʊ mʊ,
fanɛ kɪtɪɪ ki dii sʊsʊ fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ maa anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu
Krisito ba bwaala fanɛ mʊ.

2

Ɔmʊ nɪɪ o mee buu sɛhn mʊ asɪn libi

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, lɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪba mʊ sʊ
yɛ kanan mʊ nɪɪ a bʊga naa gyaŋa
mʊ sʊ mʊ, an kʊlɛ fanɛ yɛ,
2 nɪɪ ɔkʊ kan ba fanɛ asɛ yɛ
Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ asɪn sa mʊ yɛ ɔ tɔwɛ
fanɛ mʊ, abɛɛ ɔ nyɛ ɔkala kʊ abɛɛ
ɔ nyɛ ɔwʊlɛ lɪɪ anɛ asɛ mʊ nɪɪ kɪɪ
tɔwɛ yɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kakɛ lala mʊ
kɪ tɛɛ ba mʊ, fan man yɛgɛ fanɛ
nfɛɛrɛ i wuliti fanɛ tɔ abɛɛ ɪ ŋmaa
fanɛ nkɔlɔ.
3 Ɔkpa kʊmaa nɪmʊ sʊ mʊ fan
man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna fanɛ. Lɪɪ fɛɛ
kanɪn kakɛ mʊ mɛɛ yɛ ɔ ba, amɔɔ
ɔmʊ nɪɪ ee biti ɔ ba kʊsʊ yɪlɛ kina
Ɩbwaarɛ mʊ, ɔ ba pɔyɪ. Nɪɪ nyɪmɪsa
mʊ nɪɪ o mee buu sɛhn, nɪɪ ee biti o
wu fɔyɪ kakpaa mʊ, ii biti ɪ lɛɛ mʊ
ifuli pɔyɪ kɛ kakɛ mʊ kɪ fʊ.
4 Ee biti ɔ kʊsʊ yɪlɛ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa ii sun fɛɛ ɪdakpa yɛ
ɪmʊ tɔ atɔ yɛ Ɩbwaarɛ gbaa. Ɩmʊ sʊ

ee biti ɔ kʋsaa mʋ n-yıı ınımʋ kpini
sʋ, kɛ ɔ naa kyına kabwaarɛ-sunkpa
ayɛ mʋ tɔ, ɛɛ tɔwɛ yɛ mʋ ı gyɛ
Ɩbwaarɛ.
5 Fen mee nyiŋi fɛɛ saŋa mʋ nıı n
kyına n bʋ fanɛ asɛ mʋ n tɔwɛ fanɛ
ınımʋ kpini?
6 Nıı nbıınbıı fan nyi kʋtɔ mʋ nıı
kii tii ɔmʋ nıı o mee buu sɛhn mʋ
ɔkpa, lıı fɛɛ saŋa mʋ nıı ii biti ı ba
lɛɛ mʋ ifuli mʋ ı man pıı fʋʋ.
7 Lıı fɛɛ ɔmʋ nıı o mee buu sɛhn
mʋ ɔlʋn mʋ ı wʋla ii sun kusun asiri
tɔ, nıı ı yɛgɛ asa bɛɛ waa kʋsʋ tɔ
alʋn. Amaa ɔmʋ nıı ee kun kımʋ
nbıınbıı mʋ, ii biti ɔ kyaga sʋ ee kun
kanın naa fʋʋ saŋa mʋ nıı Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ lɛɛ mʋ lıı ɔkpa mʋ sʋ.
8 Tʋtɔ nıı Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ ɔmʋ
nıı o mee buu sɛhn mʋ ifuli, nıı
Ɔnyırıpɛ Yesu kan bwii ba mʋ, kɛ ɔ
taa mʋ kɔnɔ tɔ afuu mʋ mɔɔ mʋ, kɛ
ɔ taa mʋ bʋnyaa nyita mʋ kakpaa.
9 Ɔmʋ nıı o mee buu sɛhn mʋ kıba
mʋ, ee biti o sun Sıtaanɛ kusun. Ee
biti ɔ taa Sıtaanɛ ɔlʋn waa adangana
yɛ sınkaala yɛ asın kyinkyinsa pına
asa.
10 Nıı ee biti ɔ bɔla ɔkpa kʋmaa
sʋ taa asın libi pına bamʋ nıı bee
biti ba nyita mʋ. Bee nyita, lıı fɛɛ
ba kina kesintin mʋ nıı kii biti kı
mɔlıgɛ bamʋ mʋ.
11 Lıı ınımʋ sʋ Ɩbwaarɛ ıı yɛgɛ nıı
antıŋɛsa lala ba bamʋ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ
ba lan bɛɛ kɔɔlɛ antıŋɛsa mʋ bee
gyii,
12 kɛ bamʋ nıı ba kina kesintin
kıkɔɔlɛ-gyii mʋ, nıı bamʋ ansi i gyii
alibi kıwaa sʋ mʋ kpini bee biti ba
gyii kʋpwɛ.

Fan yılɛ fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken

13 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana
mʋ nıı Ɔnyırıpɛ ii biti fanɛ asın,
ı dagaa saŋa kʋmaa nımʋ a maa
fwaala Ɩbwaarɛ sa fanɛ. Lıı fɛɛ
Ɩbwaarɛ wʋla lɛɛ fanɛ lıı npiili asɛ
mʋ yɛ ee biti ɔ mɔlıgɛ fanɛ. Ɔ waa
ınımʋ nın lıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʋ ɔlʋn tɔ yɛ fanɛ kıkɔɔlɛ kesintin
mʋ gyii, kɛ fan baa fan gyɛ bamʋ nıı
ɔ lɔŋɔ yılɛ sa mʋ n-yıı.
14 Ɩbwaarɛ bɔla mʋ asın
danbırasa mʋ nıı an tɔwɛ mʋ sʋ
tıı fanɛ yɛ fan ba nyɛ anɛ-Nyırıpɛ
Yesu Krisito bʋnyaa mʋ.
15 Kanın sʋ, anɛ-daa ana yɛ
anɛ-supu ana, anɛ asın mʋ nıı an
kaapʋ fanɛ yɛ ımʋ nıı an kyʋrɔɔ sa
fanɛ mʋ, fan yılɛ tɔ kɛ fan kıtaa ımʋ
tɔ kenken.
16 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito
gbaa-gbaa yɛ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʋ
nıı bee biti anɛ asın gaa mʋ, ba
bɔla kabwaala mʋ sʋ tɔwɛ waa anɛ
ɔlʋn tɔ kakpaa, nıı ba sa anɛ tamaa
danbırasa.
17 An kʋlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ tɔwɛ
kıtaa fanɛ nkɔlɔ, kɛ ɔ waa fanɛ ɔlʋn
tɔ lıı fanɛ kʋtɔ danbırasa kʋmaa mʋ
nıı fɛn waa yɛ ımʋ nıı fɛn tɔwɛ.

3

Fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ sa anɛ

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana,
anɛ laalaalʋwɛ asın mʋ ı gyɛ yɛ,
fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ sa anɛ
kɛ Ɔnyırıpɛ asın mʋ ı nyɛ yalagɛ
bilen-bilen, kɛ ı nyɛ bɛɛrɛɛ lala fɛɛ
kanan mʋ nıı ı nyɛ fanɛ asɛ mʋ.
2 Kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ yɛ
Ɩbwaarɛ ɔ lɛɛ anɛ lıı amu tɔ ɔlʋn
wuya ana yɛ asın libi wuya ana abaa
tɔ, lıı fɛɛ man gyɛ ɔkʋmaa nımʋ ıı
kɔɔlɛ Yesu gyii.
3 Amaa Ɔnyırıpɛ mʋ gyɛ kesintin
wuya nın, nıı mʋ ii biti ɔ sa fanɛ
ɔlʋn kɛ o kun fanɛ lıı Sıtaanɛ kıbaa
tɔ.
4 An sʋ kıkɔɔlɛ-gyii Ɔnyırıpɛ mʋ
tɔ fɛɛ ɛɛ yɛgɛ nıı fɛn waa, nıı fen
biti fan kyaga sʋ waa atɔ mʋ nıı an
sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan waa mʋ.
5 An kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ yɛ,
Ɔnyırıpɛ o biliŋaa fanɛ nfɛɛrɛ kpee
Ɩbwaarɛ kebiti mʋ tɔ yɛ Yesu Krisito
kɔkɔlɔ kınyɛ yılɛ tɔ mʋ tɔ.

Ɔkʋ ɔ man waa ɔwʋlɛgyɔpʋ

6 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, lıı
Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito kıtıı tɔ sʋ mʋ,
an sa fanɛ kɔnɔ yɛ fanɛ bırısa mʋ
nıı o mee biti kusun kıwaa, nıı mʋ
kıbaabʋtɔ kı man naa yɛ kıkaapʋ

mʊ nɪɪ fan nyɛ lɪɪ anɛ asɛ mʊ, fan
kɪtaa fanɛ n-yɪɪ lɪɪ mʊ sʊ.
7 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi
kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan buu
anɛ ayaa natɛsa. Lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ
an bʊ fanɛ asɛ mʊ a man kyɪna waa
wʊlʊgyɔ,
8 nɪɪ an man gyii ɔkʊ agyitɔ yɛgɛ
a man ka ɪmʊ kʊkɔ. Amaa an
payɪ ansi waa kusun yɛ kɪkpɪnɛ
kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ kanan
mʊ nɪɪ anɛ kɪkyɪna fanɛ asɛ mʊ ɪ
man waa kasʊla sa fanɛ tɔ ɔkʊ.
9 A maa waa ɪnɪmʊ mʊ, ɪ man gyɛ
nɪn yɛ a man sʊ ɔkpa kɛ a taa anɛ
n-yɪɪ tʊʊ fanɛ nkyɛtɔ sʊ, amaa an
waa yɪla nɪn kɛ fan nyɛ buu anɛ
ayaa natɛsa sʊ.
10 Halɪɪ saŋa mʊ nɪɪ an bʊ fanɛ
asɛ mʊ an sa fanɛ kɔnɔ yɛ, "Ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ o mee biti kusun kɪwaa mʊ,
ɔ man gyii."
11 An nu yɛ akʊ ba bʊ fanɛ tɔ ba
sʊ wʊlʊgyɔ. Be mee sun kusun kʊ,
amɔɔ asa asɪn tɔ kɪnatɛ loo.
12 Bamʊ nɪɪ be du kanɪn mʊ, an sa
bamʊ kɔnɔ nɪɪ an tɔwɛ an sa bamʊ
Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito kɪtɪɪ tɔ sʊ yɛ
ba biti kusun waa biti bamʊ agyitɔ
gyisa.
13 Amaa fanɛ, anɛ-daa ana yɛ
anɛ-supu ana bɪrɛ, fan man yɛgɛ
kɪdanbɪrasa kɪwaa i fii fanɛ.
14 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan kina anɛ
asɪn mʊ nɪɪ an kyʊrɔɔ waa ɔwʊlɛ
nɪmʊ tɔ falɛ mʊ, fan baa fan da mʊ
sʊ. Fanaa mʊ fan man bɪla bʊga
waa sɛhn, kɛ ipeeli ɪ kɪtaa mʊ.
15 Fan man taa mʊ waa fɛɛ fanɛ
dʊn, amaa fan tɔwɛ waa mʊ fɛɛ
fanɛ-nyi mu-bii ana tɔ ɔkʊ.

Laalaalʊwɛ afwaala

16 Anɛ kabwaarɛ kʊlɛ ɪ gyɛ yɛ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito gbaa-gbaa
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kayɪɪ-yuuli wuya mʊ,
ɔ sa fanɛ kayɪɪ-yuuli saŋa kʊmaa yɛ
ɔkpa kʊmaa sʊ. Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ɔ
baa ɔ bʊ fanɛ kpini asɛ.
17 Mɛ Pɔɔlɪ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ
taa mɛ kɪbaa kyʊrɔɔ afwaala nɪmʊ.
Kanɪn nɪɪ n duligi mɛ ɪwʊlɛ kpini.
Falɛ nɪɪ n kyʊrɔɔ.
18 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito kab-
waala kɪ baa kɪ bʊ fanɛ kpini asɛ.

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ ɪ kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ. Lɪɪ Ɩbwaarɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ yɛ Krisito Yesu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ tamaa kɪpɪrɛ sʊ nɪɪ n ba waa Krisito Yesu Osunpu.

2 N kyʊrɔɔ n sa fʊ Timoti mʊ nɪɪ lɪɪ Yesu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ fʊ gyɛ mɛ kesintin tɔ kebii. Kabwaala yɛ kʊwɛɛ kuwu yɛ kayɪɪ yuuli mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu asɛ mʊ kɪ ba fʊ sʊ.

Kumu tɔ kɪda lɪɪ antɪŋɛsa kɪkaapʊ sʊ

3 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ n tɔwɛ waa fʊ saŋa mʊ nɪɪ n kpee Masedoniya mʊ, sii kyɪna Efeso tʊtɔ kɛ fʊ nyɛ tii antɪŋɛsa akaapʊpʊ mʊ kɪkaapʊ ɔkpa.

4 Tɔwɛ sa bamʊ yɛ ba yɛgɛ asɪrɪkpan ikisii-sɪn yɛ kakʊʊgɛ tɔ nkyaga sʊ asɪn. Lɪɪ fɛɛ falɛ atɔ nɪmʊ ɪɪ bɪya ɪmɔɔrɛ-libi nɪn, nɪɪ ɪ mɛɛ kyɛ asa kabwaarɛ-sun mʊ nɪɪ kɪɪ bɔla kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ tɔ.

5 Kʊtɔ mʊ nɪɪ mɛ kɔnɔsa nɪmʊ yɪlɛ sʊ mʊ ɪ gyɛ yɛ, asa ba nyɛ kebiti mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ kɔkɔlɔ fuuli tɔ, yɛ nfɛɛrɛ mʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn, yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kesintin tɔ.

6 Akʊ ba man bɪla ba buu ɪnɪmʊ, amaa ba buu ntɔwɛ mʊ nɪɪ ɪ man sʊ kasɛ.

7 Bee biti ba baa ba gyɛ Ɩbwaarɛ nbara akaapʊpʊ mʊ, amaa ba man nyi nɪɪ be mee nu asɪn mʊ nɪɪ bɛɛ yɪlɛ ɪmʊ sʊ bɛɛ tɔwɛ mʊ kasɛ.

8 An nyi fɛɛ nbara mʊ ɪ bʊrɔn, nɪɪ ɔkʊmaa nɪmʊ kan buu ɪmʊ ɔkpa sʊ mʊ, ɪ bʊrɔn sa mʊ.

9 Nɪɪ an bɪla an nyi yɛ nbara mʊ ɪ man dɛ sa ɪkpa kyiigisa wuya ana, amaa ɪ dɛ sa nbara anyitapu yɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn wuya ana, yɛ bamʊ nɪɪ ba mɛɛ bʊnyaa Ɩbwaarɛ yɛ alibi awaapʊ, yɛ bamʊ nɪɪ ba man du kyɪrɛkyɪrɛ yɛ bamʊ nɪɪ be mee sun Ɩbwaarɛ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ mɔɔ bamʊ-sɛ ana abɛɛ bamʊ-nyi ana, yɛ asa amɔɔpʊ.

10 Nbara mʊ ɪ bʊ tɔ sa bamʊ nɪɪ bɛɛ lɪɪ bamʊ-kuli ana abɛɛ bamʊ-ka ana kamaa, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa agyaga-sɪn, yɛ bamʊ nɪɪ ba kɪtaa asa bɛɛ fɛ kɛ ba nyɛ afulee, yɛ antɪŋɛsa wuya ana, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ tɪn antɪŋɛsa bɛɛ bɔ ntan, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa asɪn kʊmaa mʊ nɪɪ i mee buu kesintin kɪkaapʊ mʊ.

11 Kɪkaapʊ nɪmʊ kɪ lɪɪ bʊnyaa asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ayenbi ɪ gyɛ mʊ lɛɛ mʊ taa waa mɛ abaa tɔ yɛ n tɔwɛ n sa asa.

Pɔɔlɪ afwaala sa Ɩbwaarɛ fɛɛ maa bwaala mʊ

12 N sʊ afwaala n sa anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu, mʊ nɪɪ ɔ sa mɛ ɔlʊn yɛ n waa kusun, nɪɪ o wu mɛ fɛɛ kesintin-gyipu, nɪɪ ɔ lɛɛ mɛ yɛ n ba waa mu kusun mʊ.

13 Naafɔɔ saŋa kʊ tɔ mʊ, n kyɪna n tɔwɛ n nyita Krisito mʊ, yɛgɛ n nyanla mu abuupu, nɪɪ n biti bamʊ keluu. Amaa Ɩbwaarɛ wu mɛ kʊwɛɛ, lɪɪ fɛɛ n man kyɪna n nyi nɪn, nɪɪ n man kyɪna kɔɔlɛ mʊ gyii.

14 Anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito bwaala mɛ gaa, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ n kɔɔlɛ mʊ gyii, nɪɪ n nyɛ mu kebiti mʊ.

15 Katɔwɛ nɪmʊ gyɛ kesintin nɪn, nɪɪ i tiri fɛɛ ɔkʊmaa ɔ kɔɔlɛ ɪmʊ gyii. Asɪn mʊ ɪ gyɛ yɛ, Krisito Yesu ba dulinyaa tɔ nɪn yɛ ɔ ba mɔlɪgɛ alibi awaapʊ, nɪɪ bamʊ tɔ kpini mʊ, mɛ ɪ gyɛ olibilibi mʊ.

16 Amaa Ɩbwaarɛ wu mɛ kʊwɛɛ, saamʊ Krisito Yesu ɪ nyɛ lɛɛ mu kenyiita lala mʊ kaapʊ, kɛ ɪ ba waa sɪnkaala sa asa mʊ nɪɪ bee biti ba ba kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ kpini, kɛ ba nyɛ nkpa kakpaa.

17 Ɩmʊ sʊ fan yɛgɛ a taa bɛɛrɛɛ yɛ bʊnyaa sa Owura mʊ nɪɪ ɔ tɛ kakpaa naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa. Nɪɪ mʊ nkʊn ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ, nɪɪ o

mee wu, nıı a mee wu mʋ yɛ ansi.
Amen!
18 Mi-bii Timoti, n sa fʋ falɛ kɔnɔsa
mʋ nıı ii buu asın mʋ nıı Ɩbwaarɛ
ɔtɔwɛpʋ wʋla tɔwɛ yıla lıı fʋ sʋ mʋ.
Nıı fʋ kan taa ımʋ waa kusun mʋ, fii
biti fʋ kɔ Ɔnyırıpɛ asın mʋ ıkɔ,
19 yɛgɛ fʋ sʋ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ nıı
fʋ bıı fʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ atɔ mʋ nıı
fıı waa mʋ ı bʋrɔn. Akʋ ba kina
ınımʋ nıı bamʋ kıkɔɔlɛ-gyii i muuri
fɛɛ afuu maa muuri ɔkʋlı mʋ.
20 Bamʋ tɔ akʋ ı gyɛ Himenasu
yɛ Alekisanda. N yɛgɛ bamʋ waa
Sıtaanɛ abaa tɔ, kɛ ı kaapʋ bamʋ yɛ
ba man bıla tɔwɛ yii Ɩbwaarɛ.

2

Krisito kʋbʋ mʋ tɔ kabwaarɛ-sunkpa

1 Kanın sʋ, kʋtɔ mʋ nıı ki tiri nıı
n kʋlɛ yɛ fan waa mʋ ı gyɛ yɛ, fan
taa asa asın tirisa tʋʋ Ɩbwaarɛ ansi
tɔ, kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ, kɛ
fan yılɛ bamʋ ayaa tɔ kʋlɛ Ɩbwaarɛ
sa bamʋ, kɛ fan taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ.
2 Fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ sa awura
yɛ alʋlʋnpʋ kpini, kɛ a kyına keyu-
ula yɛ kayıı-yuuli tɔ, kɛ a sun
Ɩbwaarɛ danbırasa, kɛ a kyına
kakyına mʋ nıı ı dagaa.
3 Ɩnımʋ ı bʋrɔn, nıı ımʋ ii gyii
Ɩbwaarɛ anɛ Ɔmɔlıgɛpʋ mu ansi,
4 nıı mʋ ii biti fɛɛ asa kpini ba nyɛ
kamɔlıgɛ kɛ ba ba bıı kesintin mʋ.
5 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ kʋlʋn ı bʋ tɔ, nıı
ɔsa kʋlʋn ı yılɛ Ɩbwaarɛ maa asa
nsana, nıı Krisito Yesu ı gyɛ kanın
nyımısa maŋa,
6 nıı mʋ ı taa mʋ nkpa lɛɛ saraga
wu kɔɔlɛ asa kpini, ınımʋ ı gyɛ
adansɛ asın mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ
kaapʋ saŋa mʋ nıı ı dagaa.
7 Kanın maŋa sʋ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ
mɛ waa asın mʋ kabɔɔ yɛ Krisito
osunpu. Nıı n gyɛ kesintin yɛ
kıkɔɔlɛ-gyii mʋ ɔkaapʋpʋ sa bamʋ
nıı ba man gyɛ Gyiwu abi mʋ.
N tɔwɛ kesintin nın, n mɛɛ tın
antıŋɛsa.
8 N biti fɛɛ Krisito kʋbʋ kʋmaa
nımʋ tɔ mʋ, anyın ba kʋsaa bamʋ
abaa kyırɛkyırɛ* kʋlɛ kabwaarɛ
kʋlɛ yɛgɛ agbʋ yɛ kamɔɔrɛ-gyii man
bʋ bamʋ tɔ.
9 N bıla n biti fɛɛ akyıı mʋ
ba bun atɔ mʋ nıı ı kʋkwɛ
bamʋ, nıı ı dagaa, nıı ı man sʋ
agyaga-sın. Ba man waa bamʋ
inyini adawʋ-adawʋ, nıı ba man taa
suwa atɔ abɛɛ agyibi yɛ ataa mʋ nıı
ı sʋ ɔgyalın mʋ bun.†
10 Amaa ba taa kıbaabʋtɔ
danbırasa mʋ nıı kı dagaa fɛɛ akyıı
mʋ nıı bee sun Ɩbwaarɛ.
11 Akyıı ba bun bamʋ nnɔ sʋ bıya
bamʋ n-yıı kasɛ bııla atɔ.
12 N man sa ɔkpa yɛ ɔkyıı ɔ kaapʋ
abɛɛ ɔ baa ɔ sʋ ɔlʋn ɔnyın sʋ, i tiri
fɛɛ ɔ waa surum.
13 Lıı fɛɛ Adam nıı Ɩbwaarɛ
gyankpaa tʋʋ pɔyı nıı ɔ tʋʋ Hawa.
14 Nıı man gyɛ Adam nıı Sıtaanɛ
pına, amaa ɔkyıı mʋ, nıı Sıtaanɛ
pına nıı o bilinj alibi ɔwaapʋ.
15 Amaa nıı akyıı ba kan kyaga sʋ
yılɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ yɛ kebiti yɛ
kıkyırɛkyırɛ tɔ, nıı ba waa ımʋ nıı
ı dagaa mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ mɔlıgɛ
bamʋ lıı nbii kıkʋʋgɛ sʋ.

3

Krisito kʋbʋ abılısa yɛ akyɛtɔpʋ kılɛɛ

1 Katɔwɛ nımʋ gyɛ kesintin nın, yɛ
ɔkʋ kan ee biti Krisito kʋbʋ ɔbılısa
kusun mʋ, ee biti kusun kparɛ nın.
2 Ɩmʋ sʋ ı dagaa fɛɛ Krisito kʋbʋ
ɔbılısa maa gyɛ nyımısa mʋ nıı mʋ
n-yıı sʋ man sʋ asın, nıı o kili ɔkyıı
kʋlʋn kpen, nıı mʋ nfɛɛrɛ ı dɛ, nıı
ɛɛ kıtaa mʋ n-yıı, nıı ɔ sʋ bɛɛrɛɛ,
nıı ɛɛ kɔɔlɛ afɔ, nıı ɛɛ taalɛ kaapʋ,
3 nıı ɔ man gyɛ ɔtabʋʋpʋ, abɛɛ o
du kirikiri, amaa o du bwahn, yɛgɛ
ɔ man gyɛ oluu bitipu abɛɛ ɔmʋ nıı
mu ansi ı payı afulee sʋ.
4 Ɩ dagaa maa taalɛ kıı mʋ
gbaa-gbaa kıkpaara sʋ danbırasa,

* **2:8 2:8** Abaa kyırɛkyırɛ kasɛ ı gyɛ yɛ asa mʋ nıı be du kyırɛkyırɛ Ɩbwaarɛ asɛ. † **2:9 2:9** Saamʋ dıdaa mʋ akyıı mʋ nıı bɛɛ taa falɛ atɔ waa bamʋ n-yıı sʋ mʋ, kaapʋ nın fɛɛ ba gyɛ abʋrʋkɔɔnɛ-kyıı.

kɛ ɔ kɩɩ fɛɛ mu-bii ana bee nu mʊ asɛ nɩɩ bee buu mʊ danbɪrasa.
5 (Nɩɩ ɔkʊ kan ɔ man nyi kanan mʊ
nɩɩ ɔ kɩɩ mʊ gbaa-gbaa mʊ kɪkpaara
sʊ mʊ, nɛnɛ nɩɩ ɛɛ taalɛ kɩɩ Ɩbwaarɛ
kʊbʊ mʊ sʊ?)
6 Ɩ man dagaa maa gyɛ nyɪmɪsa
pʊpwɛ Krisito kʊbʊ mʊ tɔ, kɛ ɔ ba
kaapʊ mʊ n-yɩɩ kɛ ɔ lɩɩ tɪyɛ, fɛɛ
kanan mʊ nɩɩ Sɪtaanɛ lɩɩ tɪyɛ nɩɩ ɔ
nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ.
7 Ɩ dagaa maa gyɛ ɔsa mʊ nɩɩ bamʊ
nɩɩ ba man gyɛ Krisito akɔɔlɛ-gyipu
gbaa ba tɩɩ mʊ kɪtɩɩ danbɪrasa, kɛ ɔ
man nyɛ tɪyɛ Sɪtaanɛ ɔdʊʊ tɔ kɛ o
gyii ipeeli.
8 Kanɪn maŋa gbaa nɩɩ ɪ dagaa
Krisito kʊbʊ mʊ akyɛtɔpʊ mʊ ba
maa gyɛ asa mʊ nɩɩ ba sʊ bɛɛrɛɛ, nɩɩ
ba man gyɛ nnɔ nyɔ-nyɔ wuya ana,
yɛgɛ be mee nuu nta gaa, nɩɩ ba man
sʊ onsi-payɪ libi lɩɩ afulee sʊ.
9 Ɩ dagaa ba maa bɪɩ bamʊ nkɔlɔ
tɔ fɛɛ atɔ mʊ nɩɩ bɛɛ waa mʊ ɪ bʊrɔn
Krisito tɔ kɪkɔɔlɛ-gyii, mʊ nɩɩ ɪ gyɛ
kesintin asɪn mʊ nɩɩ Ɩbwaarɛ lɛɛ
kaapʊ mʊ.
10 I tiri fɛɛ Krisito kʊbʊ mʊ ɔ
gyankpaa waa bamʊ kɩɩ, amaa nɩɩ
bamʊ n-yɩɩ sʊ kan man sʊ asɪn kʊ
mʊ, ba nyɛ waa akyɛtɔpʊ kusun mʊ.
11 Kanɪn ɔkpa maŋa sʊ, i tiri fɛɛ
bamʊ akyɩɩ* ana gbaa ba baa ba sʊ
bɛɛrɛɛ, nɩɩ ba man gyɛ akyɩɩ mʊ
nɩɩ bee nyita asa atɩɩ, amaa bamʊ
nfɛɛrɛ ɪ dɛ, nɩɩ asa ba kɔɔlɛ bamʊ
gyii kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ tɔ.
12 Krisito kʊbʊ ɔkyɛtɔpʊ ɔ baa ɔ
gyɛ ɔnyɪn mʊ nɩɩ o kili ɔkyɩɩ kʊlʊn
kpen, nɩɩ ɛɛ taalɛ kɩɩ mu-bii ana yɛ
mʊ kɪkpaara sʊ danbɪrasa.
13 Bamʊ nɩɩ ba waa akyɛtɔpʊ
kusun danbɪrasa mʊ, bɛɛ nyɛ
bɛɛrɛɛ, nɩɩ bɛɛ taalɛ yɪlɛ kɪnyɪn tɔ
tɔwɛ bamʊ kɪkɔɔlɛ Krisito Yesu gyii
mʊ.
14 Halɩɩ n maa sʊ tamaa yɛ n biti
n ba fʊ asɛ nkɛ nnyɔ nɪmʊ tɔ gbaa
mʊ, n kyʊrɔɔ asɪn nɪmʊ n bɪya fʊ,
15 saamʊ, nɩɩ n kan n man ba
bilen mʊ, fii biti fʊ bɪɩ kanan mʊ
nɩɩ ɪ dagaa fɛɛ asa ba kyɪna Ɩbwaarɛ
kɪkpaara sʊ, nɩɩ kɪmʊ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
mʊ nɩɩ ɔ tɛ kakpaa mʊ kʊbʊ mʊ.
Kʊbʊ mʊ ɪ sʊ kesintin kenken fɛɛ
kanan mʊ nɩɩ sabarɛ sʊ lenbu tɔ mʊ.
16 Nɩɩ ɪ man sʊ kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ
anɛ Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, ɪ gyɛ
asɪn baalasa kparɛ. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ,
Ɔ lɛɛ mʊ n-yɩɩ kaapʊ fɛɛ nyɪmɪsa,
nɩɩ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ kɔɔlɛ
mʊ kyula kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ
tɔ,
nɩɩ Ɩbwaarɛ nbɔɔ ba wu mʊ,
nɩɩ ba tɔwɛ mʊ asɪn sa dulinyaa
asa kpini,
nɩɩ asa ba kɔɔlɛ mʊ gyii dulinyaa
nɪmʊ tɔ,
nɩɩ Ɩbwaarɛ taa mʊ kyʊn sʊsʊ.

4

Kumu tɔ kɪda lɩɩ antɪŋɛsa akaapʊpʊ sʊ

1 Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ bugi
tɔ tɔwɛ yɛ nkɛ laalaalʊwɛ mʊ tɔ
mʊ, akʊ bee biti ba ba yɛgɛ bamʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ, kɛ ba buu n-yaayu
libi antɪŋɛsa mʊ yɛ nbwɩɩ libi
kɪkaapʊ mʊ.
2 Falɛ kɪkaapʊ mʊ lɩɩ antɪŋɛsa nnɔ
nnyɔ-nnyɔ wuya ana mʊ asɛ nɪn.
Bɛɛ kɩɩ ansi bɛɛ tɪŋɛ antɪŋɛsa yɛgɛ
bamʊ nkɔlɔ mɛɛ ŋmaa bamʊ.
3 Ba bɪla bee tii asa ɔkpa fɛɛ ba
man kili, kɛ ba man gyii agyitɔ kʊ.
Amaa Ɩbwaarɛ ɪ tʊʊ falɛ agyitɔ nɪmʊ
sa fɛɛ, mʊ asa mʊ nɩɩ ba kɔɔlɛ mʊ
gyii, nɩɩ be nyi kesintin mʊ, ba kɔɔlɛ
ɪmʊ abaa anyɔ kɛ ba taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ.
4 Lɩɩ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɩɩ
Ɩbwaarɛ tʊʊ mʊ bʊrɔn, nɩɩ ɪ man
dagaa fɛɛ a kina ɪmʊ tɔ ɪkʊ, ɪ dagaa
fɛɛ a kɔɔlɛ ɪmʊ kɛ a taa afwaala sa
Ɩbwaarɛ.
5 Kpalɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ asɪn yɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ mʊ lɔŋɔ ɪmʊ sa kigyii.

Krisito Yesu kɪyaafɔlɛ danbɪrasa

6 Nɩɩ fɩɩ kan fɩɩ kaapʊ fʊ-daa ana
yɛ fu-supu ana falɛ asɪn nɪmʊ mʊ,
fii biti fʊ baa fʊ gyɛ Krisito Yesu

* **3:11 3:11** Akyɩɩ nfɩɩ mʊ gbaa ɪ taalɛ ɪ yɪla sa bamʊ-ka ana.

kıyaafɔlɛ danbırasa, fɛɛ fʊ maa dan
kesintin asın danbırasa kıkɔɔlɛ-gyii
yɛ kıkaapʊ danbırasa mʊ nıı fii buu
mʊ.
7 Lɛɛ fʊ n-yıı lıı asırıkpan ik-
isii-sın yɛ adıdaasın mʊ nıı ı man
sʊ tɔnɔ, kɛ fʊ yɛgɛ kabwaarɛ-sun
danbırasa ı dın fʊ.
8 Nyımısa n-yıı kıtɛɛŋɛ tɔ mʊ,
ıı sa mʊ tɔnɔ gbɛrɛɛ kʊ, amaa
kabwaarɛ-sun danbırasa ıı bıya mʊ
tɔnɔ kʊtɔ kʊmaa nımʊ tɔ, lıı fɛɛ ıı
sa mʊ nkpa nbıınbıı kakyına nımʊ
tɔ yɛ nkpa kakpaa kakyına mʊ nıı
kii biti kı ba mʊ.
9 Katɔwɛ nımʊ gyɛ kesintin nın,
nıı i tiri fɛɛ ɔkʊmaa nımʊ ɔ kɔɔlɛ
ımʊ gyii.
10 Ɩnımʊ sʊ an payı ansi an sun
kusun gaa, lıı fɛɛ an taa anɛ tamaa
gyaga Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ tɛ kakpaa,
nıı ɔ gyɛ Ɔmɔlıgɛpʊ sa asa kpini mʊ,
fɔnfɔn bamʊ nıı ba kɔɔlɛ mʊ gyii
mʊ.
11 Kaapʊ bamʊ atɔ nımʊ, kɛ fʊ yılɛ
bamʊ sʊ fɛɛ ba buu ımʊ.
12 Man yɛgɛ ɔkʊ ɔ kıı fʊ fɛɛrɛ fɛɛ
fʊ maa gyɛ kebii sʊ. Amaa yɛgɛ fʊ
katɔwɛ, yɛ fʊ kıbaabʊtɔ, yɛ fu kebiti,
yɛ fʊ kıkɔɔlɛ-gyii, yɛ fʊ kyırɛkyırɛ
kakyına mʊ ı waa asın kaalasa sa
akɔɔlɛ-gyipu mʊ.
13 Pɔyı kɛ n ba mʊ, taa fʊ n-yıı sa
Asınkyan yılasa mʊ kıkaragɛ sakyɔ
tɔ, kɛ fʊ tɔwɛ abwaarɛsın, kɛ fʊ
kaapʊ ımʊ.
14 Man kan kina fʊ kakɛɛ mʊ nıı
Ɩbwaarɛ bɔla kılɛɛkaapʊ asın mʊ
sʊ sa fʊ, saŋa mʊ nıı Krisito kʊbʊ
abılısa ba taa abaa gyaga fʊ sʊ kʊlɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ sa fʊ mʊ.
15 Kıta ımʊ tɔ kɛ fʊ taa fʊ n-yıı
kpini sa ımʊ kıwaa tɔ, kɛ ɔkʊmaa
nımʊ o wu kanan mʊ nıı fii kpee
ansi tɔ fʊ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.
16 Baa fʊ da fʊ n-yıı sʊ yɛ fʊ
Abwaarɛsın kıkaapʊ mʊ sʊ. Baa
fʊ maa sʊ, lıı fɛɛ nıı fʊ kan waa
kanın mʊ, fii biti fʊ mɔlıgɛ fʊ n-yıı
yɛ bamʊ nıı bee nu fʊ asɛ mʊ.

5

Akulapu-kyıı kıkıta

1 Man kan tɔwɛ yii kınyın-bılısa,
amaa tɔwɛ waa mʊ fɛɛ maa gyɛ
fʊ-sɛ. Tɔwɛ waa ayaafɔlɛ mʊ fɛɛ ba
maa gyɛ fʊ-daa ana yɛ fu-supu ana.
2 Kɛ fʊ tɔwɛ waa akyıı-nyi mʊ
fɛɛ fu-nyi ana, kɛ fʊ tɔwɛ waa
nbitebii mʊ fɛɛ fʊ-pııkyıı ana yɛgɛ
agyaga-sın nfɛɛrɛ kʊ man tii sʊ.
3 Taa bɛɛrɛɛ sa akulapu-kyıı mʊ
nıı ba tɛ bamʊ abaa sʊ, kɛ fʊ kıı
bamʊ sʊ.
4 Amaa nıı okulapu-kyıı kan ɔ
sʊ nbii abɛɛ anaana-bii mʊ, i tiri
fɛɛ nbii mʊ ba kaapʊ bamʊ kab-
waarɛ-sun mʊ nıı ıı tɔwɛ yɛ ba
kıı bamʊ gbaa-gbaa akpaara sʊ asa
sʊ mʊ. Saamʊ, bamʊ awaasa mʊ,
ıı tɛɛla bamʊ akʊʊgɛpʊ yɛ bamʊ
naana ana mʊ. Ɩnımʊ ıı bɔla
Ɩbwaarɛ ansi.
5 Okulapu-kyıı mʊ nıı ɔ tɛ mʊ
kıbaa sʊ, nıı ɔ man sʊ ɔkıısʊpʊ
mʊ, ɛɛ taa mʊ tamaa gyaga Ɩbwaarɛ
sʊ nın, nıı ɛɛ kʊlɛ kabwaarɛ-kʊlɛ
kakyʊwapɛ yɛ kagyanbwɛ, ɛɛ kʊlɛ
Ɩbwaarɛ yɛ ɔ kyɛ mʊ tɔ.
6 Amaa Okulapu-kyıı mʊ nıı ɔ taa
mʊ n-yıı sa kensi kigyii mʊ, ɔ tɛ
nkpa tɔ bırɛ, yɛgɛ o du fɛɛ maa wu
nın.
7 Tɔwɛ falɛ asın nımʊ sa Krisito
kʊbʊ mʊ, kɛ asa ba man nyɛ tɔwɛ
asın akʊ yii bamʊ.
8 Ɩmʊ sʊ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ man
kan kıı mʊ kʊʊpʊ ana sʊ, fɔnfɔn
mʊ kıkpaara sʊ asa sʊ mʊ, o kina
kıkɔɔlɛ-gyii mʊ, nıı mu alibi ı kyɔ
asa mʊ nıı ba man kɔɔlɛ Yesu Krisito
gyii mʊ gbaa.
9 Okulapu-kyıı mʊ nıı ɔ man pıı
fʊʊ nsu adisiye mʊ, ı man dagaa
fɛɛ ba taa mʊ kıtıı tii akulapu-kyıı
atıı mʊ sʊ. Ɩ dagaa okulapu-kyıı
mʊ maa gyɛ ɔkyıı mʊ nıı ɔ man lıı
mu-kuli kamaa,
10 nıı asa be nyi mʊ adanbırasa
mʊ nıı ɛɛ waa, fɛɛ ɛɛ bıla mu-bii ana
danbırasa, nıı ɛɛ kıtaa afɔ, nıı ɛɛ
bıya mʊ n-yıı kasɛ ɛɛ kyɛ Ɩbwaarɛ
asa tɔ, nıı ɛɛ kyɛ bamʊ nıı bee wu
awʊrʊfɔ mʊ tɔ, nıı ɛɛ taa mʊ n-yıı
sa adanbırasa kʊmaa nımʊ kıwaa.
11 Man kan taa akulapu-kyıı mʊ
nıı ba man pıı bılɛ mʊ atıı tii

akulapu atɪɪ mʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ nɪɪ ɪ kan
ba fɛɛ bamʊ kayalaga gyan kekili sʊ
ɪ kyɔ kɪyɛgɛ bamʊ n-yɪɪ sa Krisito
mʊ,
12 bee biti ba gyii kʊpwɛ lɪɪ bamʊ
kɔkɔlɔ sʊ kɪda gyankpaasa sa Krisito
mʊ tɔ.
13 Ɪmʊ kamaa mʊ bee biti ba biliŋi
awʊlɛgyɔpʊ, yɛgɛ ba naa ba naa asa
akpaara sʊ. Nɪɪ man gyɛ ɪmʊ nkʊn,
ba naa bee kuli asa, yɛgɛ bee loo asa
asɪn tɔ, nɪɪ asɪn mʊ nɪɪ ɪ man dagaa
nɪɪ bɛɛ tɔwɛ.
14 Ɪmʊ sʊ n biti fɛɛ akulapu-kyɪɪ
mʊ nɪɪ ba man pɪɪ bɪlɛ mʊ ba kili,
kɛ ba kʊʊgɛ nbii kɛ ba kɪɪ bamʊ
akpaara sʊ, saamʊ, ɔdʊn mʊ mɛɛ
nyɛ-nyɛ ɔkpa tɔwɛ asɪn libi kʊ lɪɪ
anɛ sʊ.
15 Lɪɪ fɛɛ akulapu-kyɪɪ mʊ nɪɪ ba
man pɪɪ bɪlɛ mʊ, akʊ be tee bee buu
Sɪtaanɛ ɪkpa.
16 Nɪɪ ɔkyɪɪ-kɔɔlɛ-gyipu kʊ kan ɔ
sʊ akulapu-kyɪɪ mʊ nɪɪ ba gyɛ mʊ
kʊʊpʊ ana mʊ, ɪ dagaa maa kyɛ
bamʊ tɔ kɛ ɪ man waa kasʊla sa
Krisito kʊbʊ mʊ, saamʊ Krisito kʊbʊ
mʊ ɪ nyɛ kyɛ akulapu-kyɪɪ mʊ nɪɪ i
tiri bamʊ mʊ tɔ.

Kɪtɔwɛ waa Krisito kʊbʊ abɪlɪsa mʊ

17 Krisito kʊbʊ abɪlɪsa mʊ nɪɪ bɛɛ
kɪɪ kʊbʊ mʊ asɪn kyɛɛkyɛɛ sʊ mʊ,
bɛɛrɛɛ yɛ kʊkɔka dagaa sa bamʊ
ɪlɪɪ ɪnyɔ, fɔnfɔn bamʊ nɪɪ bee sun
abwaarɛsɪn katɔwɛ yɛ ɪmʊ kɪkaapʊ
mʊ.
18 Lɪɪ fɛɛ ba kyʊrɔɔ waa Asɪnkyan
yɪlasa mʊ tɔwɛ yɛ, “I man dagaa ba
ŋmina naatɛ kɔnɔ saŋa mʊ nɪɪ ɛɛ
waa kusun agyitɔ opula mʊ.” Nɪɪ
ba bɪla kyʊrɔɔ katɪn kʊ yɛ, “Kusun
ɔwaapʊ mʊ dagaa mʊ kʊkɔka.”
19 Man kan kɔɔlɛ alibi mʊ nɪɪ
ɔkʊ ba tɔwɛ fʊ lɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ
ɔbɪlɪsa kʊ sʊ gyii, amɔɔ ba waa asa
anyɔ abɛɛ asa.
20 Bamʊ nɪɪ bɛɛ waa alibi mʊ,
tɔwɛ yii bamʊ Krisito kʊbʊ mu ansi
tɔ kɛ ɪ waa asansa mʊ kufuu.
21 N yɪlɛ Ɪbwaarɛ yɛ Krisito Yesu,
yɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ mu
ansi tɔ, n tɔwɛ fʊ yɛ, fu buu nnɔsa
ɪnɪmʊ, yɛgɛ fʊ man yɪlɛ ɔkʊ kamaa
abɛɛ fʊ sʊ nmɛɛgɛ tɔ lɪɪ kʊtɔ kʊ tɔ.
22 Man kan kpaala taa fʊ abaa
gyaga asa sʊ waa bamʊ abɪlɪsa kab-
waarɛ-sun mʊ tɔ, kɛ fʊ man kan taa
fʊ n-yɪɪ loo akʊ alibi tɔ. Kɪta fʊ n-yɪɪ
lɪɪ ineesi sʊ.
23 Man bɪla nuu nkyu nkʊn, baa
fii nuu nta gbɛrɛɛ, kpalɪ fɛɛ fʊ ɔtɔ tɔ
maa taalɛ ɪɪ kɔ fʊ yɛ fʊ alɔ wuribi
mʊ sʊ.
24 Asa akʊ alibi ɪ dan lɪɪ ifuli
nɪn, nɪɪ ɪɪ gyankpaa bamʊ ii kpee
Ɪbwaarɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ tɔ. Akʊ lɛɛ
mɔɔ kamaa tɔ nɪɪ ii biti ɪ ba lɪɪ ifuli.
25 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ, nɪɪ akʊ
kɪdanbɪrasa kɪwaa ii biti ɪ lɪɪ ifuli.
Nɪɪ halɪɪ ɪmʊ nɪɪ ɪ mɛɛ lɪɪ ifuli gbaa
mʊ ɪ mɛɛ taalɛ baala.

6

1 Anyɛ mʊ nɪɪ ba bʊ bamʊ-nyɪrɪpɛ
ana kasɛ mʊ kpini, i tiri fɛɛ ba maa
taa bɛɛrɛɛ sa bamʊ-nyɪrɪpɛ ana, kɛ
asa ba man nyɛ ɔkpa tɔwɛ asɪn libi
kʊ yii Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ abɛɛ anɛ asɪn
mʊ nɪɪ an kaapʊ mʊ.
2 Anyɛ mʊ nɪɪ bamʊ-nyɪrɪpɛ ana
ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ, ba man
kɔɔgɛ bɛɛrɛɛ mʊ nɪɪ ba sʊ sa bamʊ
mʊ sʊ, fɛɛ ba maa bamʊ ba maa gyɛ
kʊkʊlʊn Krisito tɔ mʊ sʊ. Amaa ɪ
dagaa fɛɛ ba sun bamʊ kɔkɔlɔ fuuli
tɔ, lɪɪ fɛɛ anyɪrɪpɛ mʊ nɪɪ bɛɛ nyɛ
tɔnɔ bɛɛ lɪɪ anyɛ mʊ kusun tɔ mʊ,
ba gyɛ akɔɔlɛ-gyipu nɪɪ anyɛ mʊ ba
sʊ kebiti sa bamʊ. Falɛ asɪn nɪmʊ
i tiri fɛɛ fʊ kaapʊ bamʊ, kɛ fʊ waa
bamʊ aniya tɔ kɛ ba buu ɪmʊ.

Kefulee biti bansa

3 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kaapʊ asɪn
pʊpwɛ, nɪɪ ɔ mɛɛ kɔɔlɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito kesintin asɪn mʊ, yɛ anɛ
kabwaarɛ-sun kɪkaapʊ ee gyii mʊ,
4 ɔ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ kʊsaa mʊ
n-yɪɪ sʊsʊ yɛgɛ ɔ man nyi sɛhn.
Kanɪn ɔsa maŋa sʊ ɪmɔɔrɛ-libi yɛ
nluu kʊkɔ lɪɪ asɪn sʊ, nɪɪ ɪmʊ ɪɪ bɪya
kayɪɪ basa yɛ nbarɪgɛ tɔ yɛ asebi yɛ
nfɛɛrɛ libi kɪfɛ.
5 Ɔsa maŋa ii gyii ɪmɔɔrɛ nɪn fɛɛ
bamʊ nɪɪ bamʊ nfɛɛrɛ i nyita, nɪɪ
ba man bɪla ba sʊ kesintin asɪn mʊ,

bamʋ nfɛɛrɛ ɪ gyɛ fɛɛ kabwaarɛ-sun
ɪ gyɛ ɔkpa mʋ nɪɪ bɛɛ bɔla sʋ nyɛ
afulee.
6 Amaa kabwaarɛ-sun danbɪrasa
sʋ tɔnɔ gaa, nɪɪ atɔ mʋ nɪɪ an sʋ mʋ
ɪ kan kʋkwɛ anɛ mʋ.
7 Lɪɪ fɛɛ a man bɪya sɛhn dulinyaa
nɪmʋ tɔ, nɪɪ a mɛɛ taalɛ taa sɛhn lɪɪ
kɪmʋ tɔ.
8 Amaa nɪɪ an kan an sʋ agyitɔ yɛ
atɔ bunsa mʋ, a yɛgɛ ɪ kʋkwɛ anɛ.
9 Asa mʋ nɪɪ bee biti ba waa atɔ
wuya ana mʋ, bɛɛ tɪyɛ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ
tɔ yɛ ɔdʋʋ tɔ, kɛ be loo kimelensi yɛ
kayalaga libi-libi gaalaagaa tɔ, kɛ ɪ
bɪɪtɛ bamʋ muuri kɛ ba wu nyita.
10 Lɪɪ fɛɛ kefulee biti gaa gyɛ alibi
kʋmaa nɪmʋ ɔlɪɪkpa nɪn. Akʋ ba
maa biti afulee kɪbansa sʋ mʋ, ba
fɔyɪ lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, nɪɪ i yii
bamʋ nkɔlɔ tɔ fɛɛ deebi.

Pɔɔlɪ katɔwɛ laalaalʋwɛ sa Timoti

11 Amaa fʋ gyɛ Ɪbwaarɛ nyɪmɪsa
nɪn, ɪmʋ sʋ lɛɛ fʋ n-yɪɪ lɪɪ falɛ atɔ
nɪmʋ kpini tɔ, kɛ fʋ kɔ biti ɪkpa
kikyiigi yɛ kabwaarɛ-sun danbɪrasa
yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti yɛ kenyiita
yɛ bwahn kɪwaa.
12 Kɔ kɪkɔɔlɛ-gyii keluu danbɪrasa
mʋ, kɛ fʋ nyɛ nkpa kakpaa mʋ nɪɪ
Ɪbwaarɛ tɪɪ fʋ ba waa kɪmʋ tɔ, saŋa
mʋ nɪɪ fu bugi fʋ kɔnɔ tɔwɛ fʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii sakyɔ tɔ, nɪɪ ba nu mʋ.
13 N yɪlɛ Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɪɪ sa kʋtɔ
kʋmaa nkpa mʋ, maa Yesu Krisito
mʋ nɪɪ o bugi mʋ kɔnɔ tɔwɛ kesintin
asɪn mʋ sa Pontu Paleti mu ansi tɔ
mʋ, n tɔwɛ fʋ yɛ,
14 fu buu nnɔsa nɪmʋ, kɛ fʋ kɪtaa
ɪmʋ kyɛɛkyɛɛ, naa fʋʋ kakɛ mʋ nɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii biti ɔ ba
mʋ.
15 Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ayenbi ɪ gyɛ
mʋ lɛɛ, nɪɪ mʋ nkʋn ɪ gyɛ Ɔlʋlʋnpʋ,
yɛ awura tɔ Owura, yɛ anyɪrɪpɛ mʋ
Ɔnyɪrɪpɛ, mʋ ii biti ɔ yɛgɛ Krisito
Yesu kibwii ba mʋ kɪ ba tɔ mʋ
gbaa-gbaa mʋ saŋa mʋ.
16 Mʋ nkʋn ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ ɔ bʋ
tɔ kakpaa, nɪɪ ɔ man bʋ tɔ o wu
kakaakʋ, nɪɪ mʋ ɔ tɛ ɪŋmaŋɛsa mʋ
nɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ nɪɪ nyɪmɪsa kʋ mɛɛ
taalɛ tiri mʋ tɔ, nɪɪ ɔkʋ man pɪɪta
wu mʋ, nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ wu mʋ.
Bʋnyaa yɛ ɔlʋn ɪ gyɛ mʋ lɛɛ kakpaa
Amen.
17 Tɔwɛ bamʋ nɪɪ ba sʋ dulinyaa
nɪmʋ tɔ atɔ mʋ fɛɛ, ba man ba bɛɛ
kɪɪ bamʋ n-yɪɪ abɛɛ ba taa bamʋ
tamaa gyaga bamʋ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ
taalɛ fɔyɪ mʋ sʋ. Amaa ba taa bamʋ
n-yɪɪ tʋʋ Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ sa anɛ
kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ an nyɛ falɛ, nɪɪ
ɪɪ waa anɛ ɔkɔn mʋ sʋ.
18 Tɔwɛ bamʋ fɛɛ ba waa
kɪdanbɪrasa kɛ bamʋ awaasa ɪ baa
ɪ bʋrɔn gaa, kɛ ba lɛɛ bamʋ atɔ mʋ
nɪɪ ba sʋ mʋ tɔ kyɛ abaa tɔ.
19 Nɪɪ ba kan waa kanɪn mʋ, ii
biti ɪ waa fɛɛ bɛɛ kʋʋla atɔ bɛɛ yɪla
bɛɛ sa bamʋ n-yɪɪ sʋsʋ nɪn. Saamʋ,
bee biti ba nyɛ nkpa mʋ nɪɪ ɪ gyɛ
kesintin nkpa mʋ.
20 Timoti kɪɪ kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
taa waa fʋ kɪbaa tɔ mʋ sʋ danbɪrasa.
Lɛɛ fʋ n-yɪɪ lɪɪ ntɔwɛ kɪyan yɛ
ɪmɔɔrɛ-gyaga mʋ nɪɪ akʋ bɛɛ tɪɪ yɛ
kinyi mʋ tɔ.
21 Ɪmʋ nɪɪ akʋ bɛɛ kaapʋ fɛɛ ba
sʋ, nɪɪ ɪ yɛgɛ nɪɪ ba fɔyɪ bamʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ.
Ɪbwaarɛ kabwaala kɪ baa kɪ bʋ
fanɛ asɛ.

Ɔwʋlɛ nyɔsapʋ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ
kebiti sʋ nɪɪ n ba waa Krisito Yesu
osunpu, nɪɪ o sun mɛ yɛ n tɔwɛ Nkpa
asɪn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ
sʋ yɪla, nɪɪ an nyɛ lɪɪ kʋkʋlʋn kɪwaa
yɛ Krisito Yesu mʋ.
2 N kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nɪmʋ n sa fʋ,
mi-bii bitisa Timoti. Anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ
yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu kab-
waala yɛ kʋwɛɛ kuwu yɛ keyuula ɪ
baa ɪ bʋ fʋ asɛ.

Pɔɔlɪ tɔwɛ waa Timoti

3 N fwaala Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ n sun
mʋ yɛgɛ n man sʋ alibi akʋ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ mɛ naana ana ba daa
sun mʋ mʋ. Saŋa kʋmaa n nyiŋi fʋ
sʋ mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ tɔ kagyanbwɛ
yɛ kakyʋwapɛ.
4 N nyiŋi fʋ ansikyu mʋ sʋ, nɪɪ ɪ
bʋ mɛ tɔ gaa fɛɛ n wu fʋ, saamʋ mɛ
kɔkɔlɔ ɪ nyɛ fuuli mɛ.
5 N nyiŋi fʋ kɪkɔɔlɛ-gyii kesintin
mʋ nɪɪ fʋ sʋ, nɪɪ fʋ naana-kyɪɪsa
Lowisi yɛ fu-nyi Yunisi gbaa ba nyɛ
mʋ. Nɪɪ n nyi kesintin fɛɛ kanɪn nɪɪ
ngbaa fʋ sʋ.
6 Lɪɪ falɛ sʋ mʋ, n nyiŋi fʋ fɛɛ, nin
fʋlɔn waa Ɩbwaarɛ kakɛɛ, mʋ nɪɪ n
kyɪna taa mɛ abaa gyaga fʋ sʋ, nɪɪ
fʋ nyɛ mʋ tɔ.
7 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ man sa anɛ
Kayaayu mʋ nɪɪ kɪ waa anɛ afuupu,
amaa ɔ sa anɛ Kayaayu mʋ nɪɪ kɪ sa
anɛ ɔlʋn, yɛ kebiti kɛ a bɪɪ kanan mʋ
nɪɪ an kɪtaa anɛ n-yɪɪ.
8 Ɩmʋ sʋ í man waa fʋ ipeeli
fɛɛ, fʋ maa tɔwɛ kesintin asɪn lɪɪ
anɛ-Nyɪrɪpɛ mʋ sʋ, abɛɛ í waa fʋ
ipeeli lɪɪ mɛ sʋ fɛɛ ba maa tii mɛ
obu. Amaa fʋ gbaa fu gyii awʋrʋfɔ
sa asɪn danbɪrasa mʋ, lɪɪ ɔlʋn mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa fʋ mʋ sʋ.
9 Mʋ ɪ mɔlɪgɛ anɛ, nɪɪ ɔ tɪɪ anɛ
ba waa mʋ gbaa-gbaa asa, nɪɪ ɪ
man gyɛ yɛ an waa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ
bʋrɔn sʋ, amaa lɪɪ mʋ gbaa-gbaa
mu kiŋmina yɪla yɛ mʋ kabwaala
sʋ. Nɪɪ Krisito Yesu sʋ nɪɪ ɔ bɔla taa
kabwaala nɪmʋ bwaala anɛ pɔyɪ nɪɪ
ɔ tʋʋ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ.
10 Amaa nbɪɪnbɪɪ ɔ bɔla anɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ Krisito Yesu kɪba mʋ sʋ
ba lɛɛ kabwaala nɪmʋ kaapʋ anɛ,
nɪɪ ɔ bɔla asɪn danbɪrasa mʋ sʋ
nyita lewu ɔlʋn mʋ, nɪɪ ɔ lɛɛ nkpa
mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ ifuli.
11 Nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mɛ waa
Krisito osunpu yɛ ɔkaapʋpʋ yɛ asɪn
danbɪrasa nɪmʋ ɔtɔwɛpʋ.
12 Kanɪn sʋ nɪɪ n gyii ɪnɪmʋ
awʋrʋfɔ falɛ. Amaa ɪ man sʋ mɛ
ipeeli, lɪɪ fɛɛ n nyi ɔmʋ nɪɪ n kɔɔlɛ
mʋ gyii, nɪɪ n nyi kesintin tɔ fɛɛ ɛɛ
taalɛ kun kʋtɔ mʋ nɪɪ n taa waa mʋ
abaa tɔ naa fʋʋ mʋ kakɛ laalaalʋwɛ
mʋ.
13 Timoti, kɪtaa kesintin asɪn
kaapʋsa mʋ nɪɪ fʋ nyɛ lɪɪ mɛ asɛ
mʋ kenken, kɛ fu buu ɪmʋ, yɛgɛ fʋ
sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti mʋ nɪɪ lɪɪ
Krisito Yesu sʋ an nyɛ mʋ.
14 Bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlʋn
mʋ nɪɪ kɪ bʋ anɛ tɔ mʋ sʋ, kun asɪn
kparɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa waa fʋ
abaa tɔ mʋ.
15 Fu nyi fɛɛ anɛ bɪrɪsa mʋ nɪɪ ɔ bʋ
Asiya ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ kpini, ba sɪlɛ
yɛgɛ mɛ, nɪɪ Figelusi maa Hemogene
gbaa ba tii sʋ.
16 N kʋlɛ Ɔnyɪrɪpɛ fɛɛ o wu One-
siforu kɪkpaara sʋ abi kpini kʋwɛɛ,
lɪɪ fɛɛ saŋa kʋmaa ɛɛ yɛgɛ mɛ kɔkɔlɔ
kii fuuli mɛ. Nɪɪ ɪ man sʋ mʋ ipeeli
fɛɛ ba tii mɛ obu gbaa.
17 Kʋtɔ mʋ nɪɪ ki tii sʋ ɪ gyɛ yɛ,
saŋa mʋ nɪɪ ɔ ba Roma mʋ, ɔ natɛ
biti mɛ halɪɪ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ o
wu mɛ.
18 Ɔnyɪrɪpɛ o wu mʋ kʋwɛɛ
mʋ kakɛ laalaalʋwɛ mʋ. Fu nyi
danbɪrasa kanan mʋ nɪɪ ɔ kyɛ mɛ
tɔ ɪkpa gaalaagaa sʋ saŋa mʋ nɪɪ n
bʋ Efeso kadɛ tɔ mʋ.

2

Krisito ɔnaakɔpʋ mʋ nɪɪ ee gyii kesintin

1 Ɩmʋ sʋ mi-bii, bɔla kabwaala mʋ
nɪɪ kɪ bʋ Krisito Yesu tɔ mʋ nyɛ ɔlʋn.

2 Nıı asın kaapʋsa mʋ nıı fu nu
lıı mɛ asɛ sakyɔ ansi tɔ mʋ, taa ımʋ
waa asa mʋ nıı fʋ kɔɔlɛ bamʋ gyii
mʋ abaa tɔ, kɛ ngbaa bamʋ bɛ taalɛ
taa kaapʋ akʋ gbaa.
3 Yılɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ yɛ anɛ, fɛɛ
Krisito Yesu ɔnaakɔpʋ danbırasa.
4 Ɔnaakɔpʋ ı payı ansi lıı mu
kusun sunsa sʋ, kɛ ı nyɛ bɔla mʋ
ɔbılısa ansi, ımʋ sʋ ɔ mɛɛ taa mʋ
n-yıı ɛɛ waa asa mʋ nıı ba man gyɛ
anaakɔpʋ mʋ awaasa tɔ.
5 Kanın maŋa nıı asılɛpʋ ba kan
bɛɛ sılɛ, nıı ɔmʋ nıı o gyii sʋ kan ɔ
man buu kısılɛ nbara mʋ, ɔ mɛɛ yɛ
ɔ nyɛ kigyii sʋ kakɛɛ mʋ.
6 Nıı onsi-payı ɔdɔɔpʋ mʋ nıı
ɛɛ waa kusun mʋ, ı dagaa maa
gyankpaa gyii lıı kʋdɔɔ mʋ tɔ.
7 Fɛ nfɛɛrɛ lıı kʋtɔ mʋ nıı n tɔwɛ
falɛ sʋ, lıı fɛɛ Ɔnyırıpɛ mʋ ii biti ɔ
yɛgɛ fʋ taalɛ nu atɔ nımʋ kpini kasɛ.
8 Nyiŋi Yesu Krisito mʋ nıı ɔ lıı
owura Dawidi kanan tɔ nıı Ɩbwaarɛ
kyiŋi mʋ lıı lewu tɔ mʋ. Ɩnımʋ ı gyɛ
asın danbırasa mʋ nıı n tɔwɛ mʋ,
9 nıı n gyii ımʋ awʋrʋfɔ falɛ, halıı
ba taa agbeeleebi ŋmina mɛ fɛɛ maa
gyɛ alibi ɔwaapʋ. Amaa Ɩbwaarɛ
asın mʋ bırɛ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ taa
agbeeleebi ŋmina ımʋ.
10 Ɩmʋ sʋ nıı n yılɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ
kʋmaa nımʋ, lıı asa mʋ nıı Ɩbwaarɛ
lɛɛ yıla mʋ sʋ, kɛ ngbaa bamʋ ba
bɔla Krisito Yesu sʋ nyɛ kamɔlıgɛ yɛ
bʋnyaa mʋ nıı kı man sʋ ɔkaa mʋ.
11 Katɔwɛ nımʋ gyɛ kesintin nın,
nıı an kan wu yɛ mʋ bırɛ,
an biti a kyına nkpa tɔ yɛ mʋ.
12 Nıı an kan yılɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ
bırɛ,
an biti i gyii kuwura yɛ mʋ.
Nıı an kan kina mʋ bırɛ,
ngbaa mʋ ii biti o kina anɛ.
13 Nıı an man kan kɔɔlɛ gyii mʋ,
mɛɛ mʋ bırɛ ɔ san ee gyii mʋ
asın sʋ,
lıı fɛɛ ɔ mɛɛ tɔwɛ asın, nıı ɛɛ lıı
ımʋ kamaa.

Osunsunpu mʋ nıı ɔ bɔla Ɩbwaarɛ ansi

14 Kyaga sʋ nyiŋi bamʋ falɛ atɔ
nımʋ sʋ. Yılɛ Ɩbwaarɛ kıtıı tɔ
da bamʋ amu tɔ lıı ntɔwɛ sʋ
kamɔɔrɛ-gyii, lıı fɛɛ ı man sʋ
kyaarɛ, amɔɔ ii nyita bamʋ nıı bee
nu ımʋ mʋ nın.
15 Kpan fʋ n-yıı kɛ Ɩbwaarɛ o wu
fʋ fɛɛ fʋ dagaa, nıı fʋ gyɛ kusun
osunpu mʋ nıı ı man dagaa maa sʋ
ipeeli mu kusun mʋ sʋ, nıı o nyi
Ɩbwaarɛ kesintin asın mʋ kıkaapʋ
kyɛɛkyɛɛ.
16 Lɛɛ fʋ n-yıı lıı aligyima mʋ nıı
ı mɛɛ bʋnyaa Ɩbwaarɛ, lıı fɛɛ bamʋ
nıı bɛɛ waa ımʋ mʋ, ıı bııtɛ bamʋ
ıı lıı Ɩbwaarɛ asɛ gaa.
17 Nıı kanın asa mʋ kıkaapʋ ıı
yɛlıgɛ fɛɛ kıtamɛɛ. Anyın anyɔ mʋ
nıı ba tii bamʋ sʋ ı gyɛ Himenasu
maa Filetusi.
18 Ba fɔyı kesintin asın mʋ ɔkpa,
nıı bɛɛ kaapʋ yɛ, asa kikyiŋi lıı lewu
tɔ mʋ tɛɛ wʋla ba kyʋn, nıı kıkaapʋ
nımʋ ii nyita akɔɔlɛ-gyipu mʋ akʋ
kıkɔɔlɛ-gyii.
19 Amaa Ɩbwaarɛ asın du nın
fɛɛ ɔpɔrɛ gyankpaasa mʋ nıı o yii
mʋ, nıı ı yılɛ gin, nıı ba kyʋrɔɔ
asın nımʋ ba gyaga kımʋ sʋ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ nyi bamʋ nıı ba
gyɛ mʋ lɛɛ," nıı ba bıla kyʋrɔɔ yɛ,
"Ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Ɔnyırıpɛ mʋ lɛɛ mʋ, dagaa maa yɛgɛ
alibi kıwaa."
20 Kıkpaara lala sʋ mʋ, atɔ
mʋ nıı bee gyii bee nu ımʋ tɔ
kʋkwıı-kʋkwıı ı bʋ tɔ. Ba taa suwa
abɛɛ gbiti waa ıkʋ, nıı ba taa iyu
abɛɛ kabɔlɛ waa ımʋ ıkʋ mɔɔ. Ɩmʋ
ıkʋ ı dɛ sa nkɛ kparɛ kigyii, nıı ıkʋ
mɔɔ ı man dɛ sa nkɛ kparɛ kʋ.
21 Nıı ɔkʋ kan lɛɛ mʋ n-yıı lıı
alibi kıwaa tɔ mʋ, ee biti ɔ baa ɔ
dɛ sa nkɛ kparɛ kigyii mʋ, lıı fɛɛ ɔ
ba waa kyırɛkyırɛ, nıı ɔ sʋ kyaarɛ
sa mʋ ɔnyırıpɛ mʋ, nıı ɔ kʋʋla mʋ
n-yıı yıla sa kusun danbırasa kʋmaa
nımʋ.
22 Amaa lɛɛ fʋ n-yıı lıı
ayaafɔlɛ-sın kayalaga libi tɔ, kɛ fʋ
taa fu ansi gyaga ıkpa kikyiigi yɛ
kıkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti yɛ kayıı yuuli
sʋ, bʋga yɛ bamʋ nıı ba taa kɔkɔlɔ
fuuli sʋ bee sun Ɔnyırıpɛ mʋ sʋ.

23 Ɪmʊ sʊ lɛɛ fʊ n-yıı lıı kimelensi
ımɔɔrɛ mʊ nıı ı man sʊ kasɛ mʊ tɔ,
lıı fɛɛ fu nyi ı maa bıya nluu.
24 Ɔnyırıpɛ kıyaafɔlɛ man da-
gaa maa kɔ keluu, amaa ɔ dagaa
maa waa kıdanbırasa ɛɛ sa ɔkʊmaa
nımʊ, kɛ ɔ taalɛ kaapʊ, kɛ ɔ nyɛ
kenyiita kʊtɔ kʊmaa nımʊ tɔ.
25 Bamʊ nıı bee gyii mʊ ımɔɔrɛ
mʊ, ı dagaa maa lɛɛ asın mʊ kaapʊ
bamʊ laakalɛ sʊ, akʊtɔ fɛɛ Ɪbwaarɛ
ii biti o bugi ɔkpa sa bamʊ, kɛ
ba yɛgɛ alibi kıwaa, kɛ ba ba bıı
kesintin asın mʊ.
26 Kɛ ba nyɛ nfɛɛrɛ danbırasa, kɛ
ba sılɛ lıı ɔdʊʊ mʊ nıı Sıtaanɛ sʊʊ
kıtaa bamʊ, nıı bee nu mʊ asɛ bɛɛ
waa atɔ mʊ nıı ee biti mʊ tɔ.

3

Atɔ mʊ nıı ii biti ı ba waa nkɛ laalaalʊwɛ tɔ mʊ

1 Amaa baa fʊ nyi ınımʊ fɛɛ,
nkɛ laalaalʊwɛ mʊ tɔ mʊ, awʊrʊfɔ
damantɛ ii biti ı ba asa sʊ.
2 Lıı fɛɛ, asa bee biti ba kıı
biti bamʊ nkʊn lɛɛ, yɛ kefulee biti
bansa, yɛ n-yıı kıkaapʊ, yɛ alala-sın,
yɛ asa kısaalɛ, yɛ kʊsʊ tɔ ɔlʊn
sa bamʊ akʊʊgɛpʊ, nıı ɔkʊ waa
kıdanbırasa sa bamʊ gbaa ba mɛɛ
lɛɛ mʊ kıtıı, nıı ba mɛɛ taa Ɪbwaarɛ
bɛɛ tıı sɛhn,
3 nıı ba mɛɛ yɛ bɛ nyɛ kebiti sa
ɔkʊ, nıı be mee wu ɔkʊ kʊwɛɛ, nıı
bee biti ba nyita asa kıtıı, nıı ba mɛɛ
taalɛ kıtaa bamʊ n-yıı, nıı asa bee
biti ba sılɛ bamʊ, nıı bee biti ba kisi
kıdanbırasa,
4 nıı bee biti ba waa adiboyipu, nıı
ba mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ pɔyı nıı bɛɛ waa
kʊtɔ kʊ, nıı bɛɛ kaapʊ bamʊ n-yıı,
nıı bee biti dulinyaa tɔ ɔkɔn ba kyɔ
Ɪbwaarɛ.
5 Bee biti ba sun Ɪbwaarɛ ansi sʊ,
amaa ba kina mʊ ɔlʊn mʊ. Man
bʊga yɛ kanın asa.
6 Bamʊ tɔ akʊ bɛɛ taa kanyaasın
libi bee loo akpaara sʊ, nıı bɛɛ
taa kɔnɔ tɔ kɔn bɛɛ pına akyıı mʊ
nıı ba mɛɛ taalɛ kıtaa bamʊ n-yıı,
nıı bamʊ alibi i du fɛɛ kasʊla ı
gyan bamʊ sʊ, nıı kayalaga libi
kʊkwıı-kʊkwıı bʊ bamʊ tɔ.
7 Kanın akyıı mʊ bɛɛ kpan n-yıı
saŋa kʊmaa bɛɛ bıula, amaa ba mɛɛ
taalɛ ba bıı kesintin mʊ.
8 Fɛɛ kanan mʊ nıı Gyanise maa
Gyanberesi ba daa kyına kʊsʊ yılɛ
Mosesi sʊ mʊ, kanın nıı falɛ anyın
anımʊ gbaa bɛɛ kɔ bee tii kesintin
mʊ ɔkpa. Bamʊ amu i nyita, nıı ba
man sʊ ɔyılɛkpa kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
9 Bamʊ awaasa nımʊ mee kpiya
bamʊ ansi tɔ, lıı fɛɛ ɔkʊmaa nımʊ ii
biti o wu kanan mʊ nıı ba melensi,
fɛɛ kanan mʊ nıı Gyanise maa Gyan-
beresi kimelensi ı daa lıı ifuli mʊ.

Pɔɔlı kɔnɔsa sa Timoti

10 Amaa fɛɛ fʊ bırɛ, fu nyi asın
mʊ nıı n kaapʊ mʊ kpini, yɛ mɛ
kakyına tɔ, yɛ kʊtɔ mʊ nıı mi ansi
ı gyan sʊ, yɛ mɛ kıkɔɔlɛ-gyii, yɛ mɛ
kenyiita, yɛ mi kebiti, yɛ mɛ kıyılɛ
tɔ gyii awʊrʊfɔ.
11 Fu nyi kanan mʊ nıı asa ba
nyanla mɛ, yɛ awʊrʊfɔ mʊ nıı n
gyii Antiyoki yɛ Ikoniyum yɛ Lisi-
tira ndɛ tɔ, nıı n nyɛ kenyiita yılɛ
kanyanla mʊ kpini tɔ, nıı Ɔnyırıpɛ
Yesu Krisito lɛɛ mɛ lıı ımʊ kpini tɔ.
12 Ɪ gyɛ kesintin fɛɛ, ɔkʊmaa mʊ
nıı ee biti o buu Krisito Yesu, kɛ ɔ
waa Ɪbwaarɛ kebiti mʊ, ee biti ɔ nyɛ
kanyanla.
13 Alibi awaapʊ yɛ apınapʊ bırɛ
bamʊ alibi ii biti ı lɔŋɔ tii sʊ nın,
kanan mʊ nıı bɛɛ pına asa mʊ,
kanın gbaa nıı ii biti ı pına bamʊ.
14 Amaa fɛɛ fʊ bırɛ, kyaga sʊ kıtaa
kʊtɔ mʊ nıı fʊ bıula nıı fʊ kɔɔlɛ gyii
mʊ tɔ, lıı fɛɛ fu nyi bamʊ nıı fʊ bıula
lıı bamʊ asɛ,
15 nıı lıı fʊ kibii tɔ mʊ, fu nyi
Asınkyan yılasa kyırɛkyırɛ mʊ, nıı
ımʊ ı taalɛ sa fʊ kanyaasın mʊ nıı
ı bıya kamɔlıgɛ bɔla kıkɔɔlɛ Krisito
Yesu gyii sʊ.
16 Asınkyan yılasa mʊ kpini ı lıı
Ɪbwaarɛ asɛ nın, nıı ı bʊrɔn sa
kıkaapʊ, yɛ katɔwɛ yii, yɛ kıtɔwɛ
kyiigi, yɛ kıbıla ıkpa kikyiigi tɔ,
17 saamʊ Ɪbwaarɛ ɔsa ı nyɛ dan tɔ
sa kusun danbırasa kʊmaa kıwaa.

4

1 Krisito Yesu ii biti ɔ ba yɛ mu
kuwura-gyii ba talɛ asa mʊ nɪɪ ba tɛ
nkpa tɔ, yɛ alewupu. N yɪlɛ Ɩbwaarɛ
maa Yesu Krisito ansi tɔ n sa fʊ kɔnɔ
yɛ,
2 tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʊ. Kʊʊla
fʊ n-yɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa yɛ saŋa
mʊ nɪɪ ɪ man dagaa, taa kenyiita
kpini tɔwɛ kyiigi asa ɪkpa, kɛ fʊ tɔwɛ
yii asa, kɛ fʊ tɔwɛ waa asa ɔlʊn tɔ.
3 Lɪɪ fɛɛ saŋa kʊ ii biti ɔ ba nɪɪ asa
ba mɛɛ yɛ be buu kesintin kɪkaapʊ
mʊ. Amɔɔ be buu bamʊ kayalaga tɔ
asɪn. Bee biti ba kɪɪ biti akaapʊpʊ
damantɛ kyaabɔɔ bamʊ n-yɪɪ, kɛ bɛ
kaapʊ bamʊ asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊkɔn
bamʊ asʊ tɔ kɛ be nu.
4 Ba man bɪla yɛ be nu kesintin
mʊ, bee biti ba biliŋi ba buu
asɪrɪkpan ikisii-sɪn.
5 Amaa fɛɛ fʊ bɪrɛ, baa fʊ da fu
kumu sʊ asɪn kʊmaa nɪmʊ tɔ, nyɛ
kɔkɔlɔ yɪlɛ awʊrʊfɔ tɔ, waa asɪn
danbɪrasa kusun mʊ ɔtɔwɛpʊ, sun
fʊ kusun kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa naa
lʊwɛ.
6 Mɛɛ mɛ bɪrɛ mɛ saŋa fʊ fɛɛ n wu,
nɪɪ i du nɪn fɛɛ mɛ nkpa ɪɪ kyɛɛgɛ ɪɪ
wʊrɪgɛ fɛɛ saraga sa Ɩbwaarɛ.
7 N kɔ keluu danbɪrasa mʊ, nɪɪ n
sɪlɛ kɪsɪlɛ mʊ naa fʊʊ ɔkaa, nɪɪ n
kɪtaa kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
8 Nbɪɪnbɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ kii gyoo
mɛ mʊ ɪ gyɛ kigyii sʊ kakɛɛ, mʊ
nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ, ɪkpa kyiigisa ɔtalɛpʊ
mʊ ii biti ɔ taa sa mɛ kanɪn kakɛ
maŋa, nɪɪ man gyɛ mɛ nkʊn, amaa
yɛ bamʊ nɪɪ ɪɪ gyʊgyʊʊ bamʊ yɛ be
wu Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪba mʊ.

Pɔɔlɪ laalaalʊwɛ asɪn

9 Kpan fʊ n-yɪɪ kɛ fʊ ba mɛ asɛ
bilen,
10 lɪɪ fɛɛ Demasi sʊ kebiti sa
dulinyaa nɪmʊ tɔ atɔ, nɪɪ ɔ sɪlɛ
yɛgɛ mɛ kpee Tesalonika kadɛ tɔ.
Kresensi kyʊn Galati kadɛ tɔ, nɪɪ
Titusi mɔɔ kyʊn Dalimatiya kadɛ tɔ.
11 Luka nkʊn ɪ bʊ mɛ asɛ. Biti
Maki kɛ fʊ taa mʊ bɪya mɛ, lɪɪ fɛɛ
mʊ ɪ taalɛ kyɛ mɛ tɔ, mi kusun mʊ
tɔ.
12 N sun Takikusi yɛ o kpee Efeso
kadɛ tɔ.
13 Nɪɪ fʊ kan fɪɪ ba mʊ, fʊ taa mɛ
balɪmaasʊ mʊ nɪɪ n yɛgɛ yɪla Kapusi
asɛ Trowa kadɛ tɔ, yɛ mɛ ɪwʊlɛ,
fɔnfɔn ɪmʊ nɪɪ ba taa atɔbwaaya
ɪwʊlɛ waa mʊ bɪya mɛ.
14 Alekisanda mʊ nɪɪ ɔ gyɛ bayɪpʊ
mʊ waa mɛ alibi gaa. Kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ
waa mɛ mʊ, Ɔnyɪrɪpɛ ii biti ɔ ka mʊ
kʊkɔ.
15 Fʊ gbaa fʊ, baa fʊ da mʊ sʊ, lɪɪ
fɛɛ ɔ yɪlɛ sʊ kenken ee tii anɛ asɪn
tɔwɛsa mʊ ɔkpa.
16 Kakɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ n yɪlɛ
n lɛɛ kɔnɔ mɛ asɪn kigyii tɔ mʊ,
ɔkʊ man ba yɪlɛ mɛ kamaa, ɔkʊmaa
nɪmʊ palɛ mʊ kamaa sa mɛ. N kʊlɛ
Ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ man ka bamʊ kʊkɔ lɪɪ
ɪmʊ sʊ.
17 Amaa Ɩbwaarɛ yɪlɛ mɛ kamaa
nɪɪ ɔ sa mɛ ɔlʊn, nɪɪ n nyɛ tɔwɛ asɪn
mʊ lʊwɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba man gyɛ
Gyiwu abi mʊ gbaa ba nu ɪmʊ. Nɪɪ
Ɩbwaarɛ lɛɛ mɛ lɪɪ bɪranɛ kɔnɔ tɔ.
18 Ɔnyɪrɪpɛ Yesu mʊ ii biti ɔ lɛɛ mɛ
lɪɪ alibi kʊmaa mʊ tɔ, kɛ ɔ bɪya mɛ
sʊsʊ kuwura-gyii mʊ tɔ yɛ alanfɪya.
Mʊ nɪɪ bʊnyaa gyɛ mʊ lɛɛ kakpaa.
Amen.

Afwaala laalaalʊwɛ

19 Fwaala Prisila maa Akwila yɛ
Onesiforu kɪkpaara sʊ asa kpini.
20 Erasitu sii ɔ tɛ Korinto kadɛ tɔ,
nɪɪ n yɛgɛ Trofimu mʊ nɪɪ ɛɛ lɔɔ mʊ,
Miletu kadɛ tɔ.
21 Kpan fʊ n-yɪɪ kɛ fʊ fʊʊ nfɪɪ
pɔyɪ kɛ gbangban ɔ fʊʊ. Ebulusi
yɛ Pudensi yɛ Linusi yɛ Kilodiya yɛ
bamʊ bɪrɪsa ana kpini bɛɛ fwaala fʊ.
22 Ɔnyɪrɪpɛ yɛ fʊ kayaayu fan
kyɪna. Ɩbwaarɛ ɔ bwaala fanɛ.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kyʋrɔɔ naa sa Titusi

Afwaala

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ, Ɩbwaarɛ kɪyaafɔlɛ yɛ Yesu Krisito osunpu mʋ asɛ. O sun mɛ yɛ n
ba kyɛ mʋ asa mʋ nɪɪ ɔ lɛɛ mʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, kɛ n kaapʋ bamʋ
kɛ ba bɪɪ kesintin mʋ nɪɪ kɪɪ yɛgɛ
nɪɪ asa bee buu kabwaarɛ-sun
danbɪrasa,
2 mʋ nɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kinyi ɪ
gyan nkpa kakpaa tamaa mʋ sʋ.
Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ mɛɛ tɪn antɪŋɛsa
mʋ, da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa anɛ nkpa
nɪmʋ lɪɪ koo npiili asɛ,
3 nɪɪ saŋa kyɛɛkyɛɛ mʋ tɔ mʋ,
Ɩbwaarɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ lɛɛ mʋ
asɪn kaapʋ, fɛɛ maa taa waa mɛ
abaa tɔ, nɪɪ ɔ sa mɛ kɔnɔ yɛ n tɔwɛ
asɪn mʋ sa asa.
4 N kyʋrɔɔ n sa fʋ Titusi, mʋ nɪɪ
n taa fʋ fɛɛ mi-bii gbaa-gbaa anɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii kʋlʋn mʋ tɔ mʋ.

Kabwaala yɛ kayɪɪ yuuli mʋ
nɪɪ kɪ lɪɪ anɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ yɛ anɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ, Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito
asɛ mʋ yɛ fʋ fan kyɪna.

Titusi kusun Kereti ɔsʋwʋlɛ sʋ

5 Kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ n yɛgɛ fʋ Kereti
ɔsʋwʋlɛ sʋ mʋ ɪ gyɛ fɛɛ, fʋ nyɛ
lɔŋɔ ɪmʋ nɪɪ ɪɪ san mʋ lʋwɛ, kɛ fʋ
yii abɪlɪsa kadɛ kʋmaa nɪmʋ Krisito
kʋbʋ mʋ tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n
kaapʋ fʋ mʋ.
6 Ɩ dagaa ɔbɪlɪsa maa gyɛ ɔsa
mʋ nɪɪ mʋ n-yɪɪ sʋ man sʋ asɪn
pwɪɪsa, nɪɪ o kili ɔkyɪɪ kʋlʋn kpen,
nɪɪ mu-bii ana bɛ gyɛ akɔɔlɛ-gyipu,
mʋ nɪɪ ba man sʋ kʋsʋ tɔ ɔlʋn abɛɛ
kibii libi.
7 Fɛɛ ɔbɪlɪsa maa gyɛ Krisito kʋbʋ
ɔkɪɪsʋpʋ mʋ, ɪ dagaa maa gyɛ ɔsa
mʋ nɪɪ mʋ n-yɪɪ sʋ man sʋ asɪn
pwɪɪsa, nɪɪ ɔ mɛɛ kʋsaa mʋ n-yɪɪ,
nɪɪ ɔ mɛɛ nyɛ agbʋ benbilen, nɪɪ ɔ
mɛɛ bʋʋ nta, nɪɪ ɔ man gyɛ oluu
bitipu, nɪɪ ɔ man sʋ onsi-payɪ libi
afulee sʋ.
8 Amaa ɔ dagaa maa gyɛ ɔsa mʋ
nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ afɔ, nɪɪ ɔ sʋ kebiti
sa ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn, nɪɪ ɛɛ kɪtaa
mʋ n-yɪɪ, nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ
ɔ sɪlɛ Ɩbwaarɛ nɪɪ mʋ awaasa du
kyɛɛkyɛɛ.
9 Ɔ dagaa maa taalɛ kɪtaa kesintin
asɪn danbɪrasa mʋ kenken, fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ ba kaapʋ ɪmʋ mʋ,
kɛ ngbaa mʋ ɔ taalɛ taa kesintin
kɪkaapʋ mʋ tɔwɛ waa asa, kɛ ɔ
taa ɪmʋ tii bamʋ nɪɪ bee gyii ɪmʋ
ɪmɔɔrɛ mʋ ɔkpa.
10 Lɪɪ fɛɛ asa gaalaagaa bɛɛ kʋsʋ
bɛɛ yɪlɛ asɪn mʋ sʋ, nɪɪ bɛ sʋ bamʋ
ntɔwɛ kɪyan bɛɛ pɪna asa, fɔnfɔn
Gyiwu abi akɔɔlɛ-gyipu.
11 Ɩ dagaa fʋ tii bamʋ ntɔwɛ mʋ
ɔkpa, lɪɪ fɛɛ bɛ sʋ bamʋ npɪna
kɪkaapʋ mʋ bee nyita akpaara sʋ abi
lɪɪ kɪkaapʋ danbɪrasa mʋ sʋ. Bɛɛ
waa ipeeli-sɪn nɪmʋ bee biti afulee.
12 Halɪɪ Kereti abi atɔwɛpʋ mʋ
tɔ ɔkʋ tɔwɛ yɛ, “Kereti abi bɛ gyɛ
antɪŋɛsa wuya ana nɪn saŋa kʋmaa,
nɪɪ be du fɛɛ ndʋnbwɛ libi, nɪɪ bɛ
gyɛ awʋlɛgyɔpʋ agyipu lala.”
13 Asɪn mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ mʋ ɪ gyɛ
kesintin. Ɪmʋ sʋ taa kensi payɪ tɔwɛ
yii bamʋ, kɛ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ nyɛ
yɪlɛ kinkin,
14 kɛ ba man nu Gyiwu abi
asɪrɪkpan ikisii-sɪn mʋ, abɛɛ be nu
sa bamʋ nɪɪ bee kina kesintin asɪn
mʋ.
15 Bamʋ nɪɪ ba man sʋ ineesi mʋ,
kʋtɔ kʋ man gyɛ ineesi bamʋ asɛ,
amaa bamʋ nɪɪ ba sʋ ineesi nɪɪ ba
mɛɛ kɔɔlɛ bee gyii mʋ, sɛhn man
gyɛ kyɪrɛkyɪrɛ bamʋ asɛ, amaa alibi
ɪ bɔla bamʋ nfɛɛrɛ yɛ bamʋ nkɔlɔ tɔ
kpini.
16 Bɛɛ tɔwɛ yɛ be nyi Ɩbwaarɛ,
amaa bamʋ awaasa tɔ mʋ bee kina
mʋ. Ɩbwaarɛ ii kisi bamʋ awaasa
kpini, nɪɪ bɛ gyɛ kʋsʋ tɔ ɔlʋn
wuya ana, nɪɪ ba mɛɛ taalɛ waa
kɪdanbɪrasa kakaakʋ.

2

Kʋtɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa

Krisito abi ba waa

1 Amaa fɛɛ fʋ bɪrɛ, ɪ dagaa fʋ
kaapʋ asɪn mʋ nɪɪ ii buu kesintin
kɪkaapʋ mʋ.
2 Tɔwɛ anyɪn abɪlɪsa fɛɛ bamʋ
nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ dɛ, kɛ ba baa bɛ sʋ
bɛɛrɛɛ, kɛ ba kɪtaa bamʋ n-yɪɪ, kɛ
ba kɪtaa kesintin kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ,
kɛ ba nyɛ kebiti sa abaa, kɛ ba nyɛ
nkɔlɔ yɪlɛ tɔ.
3 Kanɪn maa nɪɪ fʋ tɔwɛ akyɪɪ-nyi
mʋ fɛɛ ba kyɪna kakyɪna mʋ nɪɪ ɪ
dagaa fɛɛ Krisito abuupu ba kyɪna
mʋ. Ba man natɛ nyita asa atɪɪ abɛɛ
ba baa bɛ gyɛ atabʋʋpʋ, amaa ba
kaapʋ ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn.
4 Kanɪn gbaa nɪɪ ba kaapʋ abite
mʋ kanan mʋ nɪɪ bee biti bamʋ-kuli
ana yɛ bamʋ-bii ana,
5 kɛ ba kɪtaa bamʋ n-yɪɪ kɛ ba
man waa kɪgyagaa, kɛ ba waa
bamʋ akpaara sʋ asun, kɛ ba waa
adanbɪrasa, kɛ ba bɪya bamʋ n-yɪɪ
kasɛ sa bamʋ-kuli ana, kɛ ɔkʋ ɔ man
nyɛ tɔwɛ asɪn libi nyita Ɩbwaarɛ
asɪn mʋ.
6 Kanɪn maa nɪɪ fʋ tɔwɛ waa
ayaafɔlɛ gbaa fɛɛ ba kɪtaa bamʋ
n-yɪɪ.
7 Lɪɪ kʋtɔ kʋmaa tɔ mʋ, ɪ dagaa
fʋ maa waa kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bʋrɔn
kɛ asa bɛ kasɛ fʋ tɔ. Lɪɪ fʋ kɪkaapʋ
tɔ mʋ taa kensi payɪ yɛ kɔkɔlɔ fuuli
kaapʋ.
8 Yɛgɛ fʋ katɔwɛ kɪ baa kɪ dɛ ɔkpa,
yɛgɛ ɪ man sʋ asɪn pwɪɪsa kʋ, kɛ
bamʋ nɪɪ bɛ kʋsʋ yɪlɛ fʋ sʋ mʋ be
gyii ipeeli, lɪɪ fɛɛ ba mɛɛ yɛ bɛ nyɛ
alibi kʋ tɔwɛ lɪɪ anɛ sʋ.
9 Kaapʋ anyɛ mʋ fɛɛ bɛ bɪya
bamʋ n-yɪɪ kasɛ sa bamʋ-nyɪrɪpɛ
ana kʋtɔ kʋmaa tɔ, kɛ ɪ bɔla bamʋ
ansi. Amaa ba man kan tɔwɛ gyaŋa
bamʋ-nyɪrɪpɛ ana,
10 abɛɛ ba yuuri bamʋ. Amaa
ba waa ɪmʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn kɛ
bamʋ-nyɪrɪpɛ ana bɛ kɔɔlɛ bamʋ
gyii, kɛ bamʋ awaasa ɪ yɛgɛ
Ɩbwaarɛ, anɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ asɪn
kaapʋsa mʋ, ɪ baa ɪ bʋ ɔbʋlɛ.
11 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ kab-
waala mʋ nɪɪ kɪɪ bɪya kamɔlɪgɛ ifuli
sa asa kpini.
12 Kabwaala mʋ kaapʋ anɛ kanan
mʋ nɪɪ a lɛɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ ɪkpa libi
yɛ dulinyaa tɔ atɔ kayalaga sʋ, kɛ
a taalɛ kɪtaa anɛ n-yɪɪ, kɛ a waa
ɪmʋ nɪɪ ɪ dɛ ɔkpa, yɛ kabwaarɛ-sun
danbɪrasa kakyɪna nɪmʋ tɔ,
13 fɛɛ a maa gyoo tamaa kparɛ
kakɛ mʋ nɪɪ anɛ Ɩbwaarɛ lala, yɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu Krisito ii biti o bwii
ba yɛ mʋ bʋnyaa mʋ.
14 Mʋ gbaa-gbaa mʋ kyula wu ka
anɛ kʋkɔ, lɛɛ anɛ lɪɪ alibi kpini tɔ,
nɪɪ ɔ waa anɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ
asa mʋ nɪɪ ba man sʋ ineesi, nɪɪ ɪɪ
gyʋgyʋʋ bamʋ fɛɛ ba waa ɪmʋ nɪɪ ɪ
bʋrɔn.
15 Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa
fʋ kaapʋ. Tɔwɛ waa bamʋ kɛ fʋ
tɔwɛ yii bamʋ ɔlʋn tɔ. Man yɛgɛ ɔkʋ
ɔ fɛɛrɛ fʋ.

3

Krisito abuupu kakyɪna tɔ

1 Nyiŋi Krisito abuupu mʋ fɛɛ ba
bɪya bamʋ n-yɪɪ kasɛ sa awuragyipu
yɛ kɪbanɛ alʋnpʋ kɛ ba nu sa bamʋ,
kɛ ba baa bee biti kɪdanbɪrasa
kʋmaa kɪwaa,
2 kɛ ba man tɔwɛ asɪn libi gyaga
ɔkʋ sʋ, amaa ba nyɛ keyuula yɛ
abaa, kɛ ba baa bee su bɛɛ sa
abaa, kɛ ba bɪya bamʋ n-yɪɪ kasɛ sa
ɔkʋmaa nɪmʋ.
3 Saŋa kʋ tɔ mʋ, anɛ gbaa anɛ
an daa melensi, nɪɪ an waa kʋsʋ tɔ
ɔlʋn, an fɔyɪ ɔkpa, nɪɪ an gyɛ anyɛ sa
kɪgyagaa yɛ kayalaga kʋmaa nɪmʋ.
Nɪɪ an sʋ kumu tɔ ɔlʋn yɛ kayɪɪ
basa, nɪɪ bee kisi anɛ nɪɪ anɛ gbaa
anɛ an kisi bamʋ.
4 Amaa saŋa mʋ nɪɪ anɛ
Ɔmɔlɪgɛpʋ Ɩbwaarɛ mu kebiti yɛ mʋ
kʋwɛɛ kuwu lɪɪ ifuli mʋ,
5 ɔ mɔlɪgɛ anɛ. Man gyɛ anɛ
adanbɪrasa kɪwaa sʋ nɪɪ ɔ mɔlɪgɛ
anɛ, amaa lɪɪ mʋ kʋwɛɛ kuwu sʋ nɪɪ
ɔ bɔla mʋ Kayaayu mʋ nɪɪ kɪɪ fwɪɪ
anɛ mʋ sʋ, sa anɛ kakʋʋgɛ pʋpwɛ yɛ
nkpa pʋpwɛ mɔlɪgɛ anɛ.
6 Ɩbwaarɛ bɔla anɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ
Yesu Krisito sʋ sa anɛ mʋ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ gaa.

7 Saamʊ, lıı mʊ kabwaala mʊ sʊ
mʊ, anɛ ıkpa i kyiigi mu ansi tɔ, kɛ
a ba waa mʊ nkpa kakpaa mʊ nıı an
sʊ ımʊ tamaa mʊ agyipu.
8 Katɔwɛ nımʊ gyɛ kesintin nın.
Nıı n biti fɛɛ fu bwii pıla asın
nımʊ tɔ, kɛ bamʊ nıı ba kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ gyii mʊ, ba taa bamʊ n-yıı
sa kıdanbırasa kıwaa. Falɛ atɔ nımʊ
ı bʊrɔn gaa nıı ı sʊ tɔnɔ sa ɔkʊmaa
nımʊ.
9 Amaa lɛɛ fʊ n-yıı lıı kimelensi
ımɔɔrɛ-libi tɔ yɛ kakʊʊgɛ tɔ nkyaga
sʊ yɛ kamɔɔrɛ-gyii yɛ nluu kʊkɔ lıı
nbara sʊ, lıı fɛɛ ınımʊ ı gyɛ kıyan
nıı ı man sʊ tɔnɔ kpini-kpini.
10 Ɔsa mʊ nıı ɔ bʊ fanɛ tɔ nıı ɔ
sʊ asa amu ɛɛ wɔtɛ abaa mʊ, tɔwɛ
yii mʊ kılıı kʊlʊn abɛɛ ılıı ınyɔ. Nıı
ɔ man kan yɛgɛ mʊ, barıgɛ fʊ n-yıı
yɛgɛ mʊ.
11 Baa fii nyi fɛɛ kanın ɔsa maŋa
alibi i gyii mʊ nfɛɛrɛ yɛ mu kumu,
yɛgɛ mʊ gbaa-gbaa nyi fɛɛ ımʊ nıı
ɛɛ waa mʊ gyɛ alibi.

Laalaalʊwɛ asın

12 N dan kan sun Atemasi abɛɛ
Tikiku fʊ asɛ mʊ, waa aniya kɛ fʊ ba
gyaŋa mɛ Nikopoli kadɛ tɔ, lıı fɛɛ n
waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n kpee tʊtɔ awɔɔ
saŋa.
13 Waa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı fıı
taalɛ, kɛ fʊ kyɛ Senasi mʊ nıı ɔ gyɛ
lɔya mʊ yɛ Apolosi tɔ, kɛ ba nyɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nıı ki tiri bamʊ lıı ɔkpa
mʊ nıı bee biti ba kpee mʊ.
14 Ɩ dagaa anɛ bırısa ana Krisito
abuupu mʊ, ba bıı kanan mʊ nıı
ba nyɛ saŋa sa kusun kıwaa, kɛ ı
kyɛ asa tɔ kɛ ba nyɛ bamʊ atɔ tirisa,
kɛ ba man kyına kakyına mʊ nıı kı
man sʊ tɔnɔ.
15 Bamʊ nıı ba bʊ mɛ asɛ nfıı mʊ
kpini bɛɛ fwaala fʊ. Fwaala ɔkʊmaa
mʊ nıı ee biti anɛ asın, nıı ana
bamʊ an bʊ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ mʊ
kpini. Ɩbwaarɛ kabwaala kı baa kı
bʊ fanɛ asɛ.

Ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ Pɔɔlɪ kʋʋrɔɔ naa sa Filemon

Afwaala

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ
lɪɪ Krisito Yesu kusun sʋ nɪɪ ba tii mɛ
obu mʋ, yɛ anɛ bɪrɪsa Timoti asɛ.
An kʋʋrɔɔ an sa fʋ Filemon, anɛ
kyɛmɪnɛ danbɪrasa yɛ anɛ bɪrɪsa
osunpu,
2 yɛ anɛ-pɪɪkyɪɪ Afiiya yɛ anɛ
bɪrɪsa Krisito tɔ ɔnaakɔpʋ Akyipusi,
yɛ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ bɛɛ gyaŋɛ fʋ
kɪkpaara sʋ mʋ.
3 Anɛ-Sɛ Ɪbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Yesu Krisito kabwaala yɛ keyuula kɪ
baa kɪ bʋ fanɛ asɛ.

Pɔɔlɪ kabwaarɛ kʋlɛ

4 Mi-supu Filemon, saŋa kʋmaa
mʋ nɪɪ n kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ, n
nyiŋi fʋ sʋ nɪɪ n fwaala Ɪbwaarɛ lɪɪ
fʋ sʋ.
5 Lɪɪ fɛɛ, n nu kanan mʋ nɪɪ fʋ
kɔɔlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu gyii yɛ kebiti mʋ
nɪɪ fʋ sʋ sa Ɪbwaarɛ asa mʋ kpini.
6 Mɛ kabwaarɛ-kʋlɛ ɪ gyɛ fɛɛ, payɪ
ansi kyaga sʋ tɔwɛ fʋ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʋ kaapʋ asa. Saamʋ, fʋ ɪ nyɛ bɪɪ
atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ an sʋ lɪɪ Yesu
Krisito sʋ mʋ kpini lʋwɛ.
7 Mi-supu Filemon, fu kebiti mʋ
nɪɪ fʋ sʋ mʋ yɛgɛ nɪɪ mi ansi i gyii
gaa nɪɪ ɪ waa mɛ aniya tɔ, lɪɪ fɛɛ
fʋ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ asa nkɔlɔ ɪ dɛ
bamʋ nɪɪ ba nyɛ ɔlʋn.

Pɔɔlɪ kɪkʋlɛ sa Onesimu

8 Ɪmʋ sʋ, lɪɪ Yesu Krisito sʋ mʋ,
naafɔɔ n sʋ ɔkpa n taalɛ nyan fʋ lɪɪ
kʋtɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fʋ waa mʋ
sʋ,
9 amaa n kʋlɛ fʋ lɪɪ kebiti ɪkpa sʋ.
Nɪɪ mɛ, Pɔɔlɪ mʋ nɪɪ n bɪlɛ, nɪɪ lɪɪ
Yesu Krisito kusun sʋ mʋ, nbɪɪnbɪɪ
n tii obu falɛ mʋ,
10 n kʋlɛ fʋ lɪɪ mi-bii Onesimu,*
mʋ nɪɪ ɔ ba biliŋi mi-bii Krisito tɔ
saŋa mʋ nɪɪ n bʋ obu kitii tɔ falɛ.
11 Naafɔɔ saamʋ, ɔ daa ɔ man sʋ
kyaarɛ sa fʋ, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ ɔ
sʋ kyaarɛ sa n maa fʋ kpini.
12 Ɪmʋ sʋ, n bwiiyaa mʋ n bɪya fʋ,
nɪɪ n biti mʋ asɪn gaa, kɔɔlɛ mʋ sa
mɛ.
13 Naafɔɔ n daa n biti fɛɛ ɔ baa ɔ
bʋ mɛ asɛ, kɛ o yii fʋ ayaa tɔ ɛɛ kyɛ
mɛ tɔ saŋa mʋ nɪɪ n tii obu falɛ lɪɪ
asɪn danbɪrasa mʋ katɔwɛ sʋ.
14 Amaa n mee biti fɛɛ n waa kʋtɔ
kʋ yɛgɛ n man nyi fʋ nfɛɛrɛ, kɛ ɪ
man naa ba fɛɛ n nyan fʋ nɪn, amaa
ɪ baa ɪ gyɛ fʋ kebiti.
15 Akʋtɔ Onesimu barɪgɛ mʋ n-yɪɪ
lɪɪ fʋ asɛ nkɛ gbɛrɛɛ kʋ nɪn, saamʋ
nɪɪ ɔ kan bwii ba mʋ fii biti fʋ nyɛ
mʋ kakpaa,
16 yɛgɛ ɔ man bɪla ɔ gyɛ kɪnyɛ
nkʋn, amaa ɔ kyɔ kɪnyɛ lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ
fʋ bɪrɪsa bitisa Krisito tɔ. Nɪɪ n biti
mʋ mɛ kɔkɔlɔ tɔ gaa, kanɪn maŋa
nɪɪ ngbaa fʋ fii biti fʋ ba biti mʋ fʋ
kyɔ mɛ, lɪɪ fɛɛ ɔ gyɛ fʋ kɪnyɛ, nɪɪ ɔ
bɪla ɔ gyɛ fʋ bɪrɪsa Ɔnyɪrɪpɛ mʋ tɔ.
17 Ɪmʋ sʋ fʋ kan fu nyi fɛɛ fʋ bɪrɪsa
ɪ gyɛ mɛ mʋ, fu bwii kɔɔlɛ mʋ yɛ
ɔdan fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fii biti fʋ
kɔɔlɛ mɛ mʋ.
18 Nɪɪ ɔ kan waa fʋ alibi akʋ abɛɛ
ɔ sʋ fʋ kʋkɔ mʋ, taa ɪmʋ kpini sʋla
mɛ.
19 Mɛ Pɔɔlɪ, n sʋ mɛ gbaa-gbaa mɛ
kɪbaa n kʋʋrɔɔ ɪnɪmʋ yɛ n biti n ka
fʋ kʋkɔ maŋa. Ngbaagbaa fʋ, fʋ sʋ
mɛ fʋ n-yɪɪ sʋ kʋkɔ lɪɪ nkpa mʋ nɪɪ
n yɛgɛ nɪɪ fʋ nyɛ mʋ sʋ.
20 Ɪmʋ sʋ mi-supu Filemon, n biti
fɛɛ fʋ kɪɪ Krisito Ɔnyɪrɪpɛ mʋ sʋ kɛ
fʋ waa ɪnɪmʋ sa mɛ, kɛ mɛ kɔkɔlɔ
kɪ dɛ mɛ.
21 N maa kʋʋrɔɔ fʋ falɛ n kɔɔlɛ fu
gyii fɛɛ fii biti fʋ waa sa mɛ, nɪɪ n
nyi fɛɛ fii biti fʋ waa fʋ kyɔ ɪmʋ nɪɪ
n tɔwɛ falɛ gbaa.
22 Amaa kʋtɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ kɛ bɪla
kɛ tii sʋ ɪ gyɛ yɛ, lɔŋɔ afɔ obu yɪla
mɛ, lɪɪ fɛɛ n sʋ tamaa fɛɛ Ɪbwaarɛ ii
biti o kyula fanɛ kabwaarɛ-kʋlɛ, kɛ
ɔ yɛgɛ ba tigi mɛ kɛ n ba fanɛ asɛ.

Laalaalʋwɛ afwaala

* **1:10 1:10** Onesimu kasɛ ɪ gyɛ ‘ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ kyaarɛ’.

23 Mɛ bırısa Epafarasi mʊ nıı maa
mʊ an tii obu lıı Krisito Yesu sʊ mʊ,
ıı fwaala fʊ.
24 Kanın nıı Maki maa Arisitako yɛ
Demasi yɛ Luka mʊ nıı bɛ gyɛ mɛ
bırısa ana asunpu mʊ bɛɛ fwaala fʊ.
25 Anɛ-Nyırıpɛ Yesu Krisito kab-
waala kı baa kı bʊ fanɛ asɛ.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ naa sa Hibriwu abi

Ɪbwaarɛ bɔla mu-bii sʊ tɔwɛ mʊ asɪn sa anɛ

1 Saŋa mʊ dɪdaa mʊ Ɪbwaarɛ bɔla
mʊ atɔwɛpʊ sʊ nɪn tɔwɛ mʊ asɪn
sa anɛ naana ana saŋa gaalaagaa yɛ
ɪkpa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ sʊ.
2 Amaa nkɛ laalaalʊwɛ nɪmʊ tɔ
mʊ, ɔ bɔla Mu-Bii Yesu sʊ nɪn tɔwɛ
mʊ asɪn sa anɛ. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ bɔla mʊ sʊ tʊʊ sʊsʊ yɛ kasɛ
yɛ ɪmʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ ɔ wʊla
lɛɛ mʊ fɛɛ kʊtɔ kʊmaa ii biti ɪ baa ɪ
gyɛ mʊ lɛɛ.
3 Nɪɪ mʊ ɪ lɛɛ Ɪbwaarɛ bʊnyaa
ŋalɪgɛsa kparɛ mʊ ifuli kaapʊ, nɪɪ
mʊ tɔ nɪɪ an wu kanan mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa du. Nɪɪ mʊ kɔnɔ
tɔ asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊgya nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ
kɪɪ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ sʊ. Nɪɪ maa
fwɪɪ nyɪmɪsa alibi kamaa mʊ, ɔ naa
kyɪna Ɔlʊnpʊ Owura lala Ɪbwaarɛ
gyisa sʊ sʊsʊ.
4 Ɪmʊ sʊ ɔ kyɔ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ
kʊkyɔ, nɪɪ kɪtɪɪ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa
mʊ mʊ, bɪla kɪ kyɔ bamʊ lɛɛ gaa.
5 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ nbɔɔ tɔ ɔmɔmɔ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ mʊ kakaakʊ yɛ,
"Fʊ gyɛ Mi-Bii,
Lɪɪ ndaga n gyɛ Fʊ-Sɛ?"
Abɛɛ,
"N biti n baa n gyɛ Mʊ-Sɛ,
kɛ mɔɔ mʊ ɔ baa ɔ gyɛ Mi-Bii?"
6 Saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪya Mu-Bii
gyankpaasa dulinyaa tɔ mʊ, ɔ bɪla
tɔwɛ mʊ nbɔɔ mʊ nɪɪ ba bʊ sʊsʊ mʊ
yɛ,
"Fanɛ mɛ nbɔɔ kpini fan muŋa sun
mʊ."
7 Nɪɪ Ɪbwaarɛ maa tɔwɛ lɪɪ mʊ nbɔɔ
mʊ sʊ mʊ, ɔ tɔwɛ yɛ,
"N waa mɛ nbɔɔ fɛɛ afuu,*
nɪɪ n bɪla waa bamʊ fɛɛ fʊlɔn
anobi."
8 Amaa Ɪbwaarɛ tɔwɛ sa mu-Bii mʊ
bɪrɛ yɛ,
"Fʊ gyɛ Ɪbwaarɛ, nɪɪ fu kuwura-gyii
kii biti kɪ baa kɪ bʊ tɔ kakpaa,
nɪɪ fii biti fʊ taa kesintin gyii fu
kuwura mʊ kɪmʊ ɔkpa sʊ.
9 Nɪɪ kesintin kigyii nɪɪ fii biti, nɪɪ fii
kisi alibi.
Ɪmʊ sʊ nɪɪ mɛ, Ɪbwaarɛ n diyaa
fʊ n kyɔ fʊ tɔmaa ana ɔkʊmaa
nɪmʊ,
nɪɪ n yɛgɛ fʊ kɔkɔlɔ ki fuuli fʊ."
10 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bɪla tɔwɛ mu-Bii mʊ
nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ Ɔnyɪrɪpɛ mʊ yɛ,
"Lɪɪ npiili asɛ mʊ fʊ ii yii dulinyaa
kasɛ,
nɪɪ fʊ ɪ waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊ sʊsʊ
mʊ.
11 Ɪnɪmʊ kpini ii biti i nyita, amaa fɛɛ
fʊ bɪrɛ fʊ bʊ tɔ kakpaa.
Ɪnɪmʊ ii biti ɪ kyatɛ fɛɛ atɔ
bunsa.
12 Fii biti fʊ bɔɔ ɪmʊ fɛɛ ɪkaalɛ
bunsa,
kɛ fʊ kyɛɛgɛ ɪmʊ fɛɛ atɔ bunsa.
Amaa fɛɛ fʊ, fʊ mɛɛ yɛ fʊ kyɛɛgɛ nɪɪ
kanan mʊ nɪɪ fu du mʊ,
kanɪn nɪɪ fii biti fʊ baa fu du, nɪɪ
fu nsu ɪ man sʊ ɔkaa."
13 Ɪbwaarɛ tɔwɛ mu-Bii yɛ,
"Kyɪna mɛ kɪbaa gyisa sʊ

naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n taa fu
akisipu
waa fʊ ayaa kasɛ."
Amaa ɔ man tɔwɛ falɛ asɪn nɪmʊ sa
mʊ kabɔɔ kʊkʊ.
14 Ɪmʊ sʊ Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ kpini ba
gyɛ bamʊ nɪɪ bee sun Ɪbwaarɛ, nɪɪ
o sun bamʊ yɛ ba ba kyɛ bamʊ nɪɪ
bee biti ba ba nyɛ kamɔlɪgɛ mʊ tɔ.

2

Kamɔlɪgɛ mʊ asɪn

1 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ ɪ dagaa a
maa bɪya asʊ kasɛ, kɛ a kɪtaa
asɪn danbɪrasa mʊ nɪɪ an nu mʊ
tɔ yɛ ɔdan, kɛ a man kyɛɛgɛ
gbɛrɛɛ-gbɛrɛɛ lɪɪ ɪmʊ tɔ.
2 Fɛɛ nɪɪ nbara asɪn mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ bɔla mʊ nbɔɔ mʊ sʊ tɔwɛ
anɛ naana ana mʊ i sun kusun, nɪɪ
an nyi yɛ lɪɪ koo dɪdaa mʊ, ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn nɪɪ ɔ man

* **1:7 1:7** Afuu gbaa bɪla ɪ gyɛ kayaayu, Hibriwu katɔwɛ tɔ.

buu Ibwaarɛ nbara ɪnɪmʊ mʊ, ɔ nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ nɪɪ ɪ dagaa.
3 Kanɪn bɪrɛ, fɛɛ nɪɪ an kan kina
kamɔlɪgɛ lala asɪn nɪmʊ mʊ, nɛnɛ
nɪɪ an taalɛ sɪlɛ lɪɪ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ
tɔ? Falɛ asɪn nɪmʊ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu
gyankpaa tɔwɛ mʊ, nɪɪ bamʊ nɪɪ ba
nu ɪmʊ mʊ, ba gyii ɪmʊ kesintin sa
anɛ.
4 Nɪɪ Ibwaarɛ gbaa gyii ɪmʊ
kesintin lɪɪ mʊ ɪsɪnkaala yɛ adan-
gana yɛ asɪn kyinkyinsa yɛ mʊ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ kakɛɛ mʊ
nɪɪ ɔ taa sa mʊ asa lɪɪ mʊ kɔkɔlɔ biti
sʊ.

Yesu biliŋi daadimaadi fɛɛ anɛ

5 Ɪmʊ sʊ man gyɛ Ibwaarɛ nbɔɔ
mʊ ɪ gyɛ akɪɪsʊpʊ sa dulinyaa
pʊpwɛ mʊ nɪɪ ee biti ɔ waa, nɪɪ an
tɔwɛ ɪmʊ asɪn falɛ.
6 Amaa ɪ sʊ opula kʊ nɪɪ ɔsa kʊ
gyii ɪmʊ kesintin lɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Mɪnɛ nɪɪ anyɪmɪsa ba dan ba gyɛ
nɪɪ fɪɪ fɛ bamʊ sʊ nfɛɛrɛ,
nɪɪ mɪnɛ nɪɪ daadimaadi
nbii-nyɪnsa ba dan ba gyɛ nɪɪ
fii wu bamʊ sʊ kanɪn?
7 Fʊ waa bamʊ pii fʊ nbɔɔ mʊ asɛ
saŋa gbɛrɛɛ,
amaa fʊ taa bʊnyaa yɛ bɛɛrɛɛ sa
bamʊ,
8 nɪɪ fʊ taa kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ
waa bamʊ kasɛ."
Nɪɪ Ibwaarɛ maa tɔwɛ yɛ ɔ taa kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ waa nyɪmɪsa kasɛ mʊ,
nɪɪ sɛhn man bʊ tɔ yɛ ɔ man taa waa
mʊ kasɛ. Nɪɪ halɪɪ ndaga gbaa, a
man pɪɪta wu fɛɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ
kɪ bʊ nyɪmɪsa kasɛ.
9 Amaa an wu Yesu mʊ nɪɪ Ibwaarɛ
waa mʊ pii mʊ nbɔɔ asɛ saŋa gbɛrɛɛ
kʊ, nɪɪ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, ɔ taa bʊnyaa
yɛ bɛɛrɛɛ sa mʊ, lɪɪ fɛɛ o gyii lewu
awʊrʊfɔ, nɪɪ lɪɪ Ibwaarɛ kabwaala
mʊ sʊ mʊ, o wu sa ɔkʊmaa nɪmʊ.
10 Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tʊʊ kʊtɔ
kʊmaa, nɪɪ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ kɪ bʊ
tɔ sa mʊ mʊ, ɪ dagaa sa mʊ fɛɛ ɔ bɪya
mu-bii ana gaalaagaa mʊ bʊnyaa
mʊ tɔ. Kɛ ɪnɪmʊ ɪ taalɛ waa mʊ, o
ŋmina yɛ Yesu o gyii awʊrʊfɔ, kɛ ɔ
ba waa ɔgyankpaapʊ danbɪrasa mʊ
nɪɪ ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ bamʊ naa lʊwɛ.
11 Mʊ ɪ lɛɛ bamʊ lɪɪ bamʊ alibi tɔ.
Ɪmʊ sʊ mʊ yɛ bamʊ nɪɪ ɔ lɛɛ bamʊ
lɪɪ alibi tɔ mʊ kpini ba gyɛ Ɔsɛ kʊlʊn.
Ɪmʊ sʊ nɪɪ ɪ man sʊ mʊ ipeeli fɛɛ
maa tɪɪ bamʊ mu-supu ana.
12 Nɪɪ ɔ tɔwɛ Ibwaarɛ yɛ,
"N biti n tɪɪ fʊ kɪtɪɪ sa mi-supu ana,
kɛ n bɪɪ ɪlʊn yɪn fʊ asa nsana
tɔ."
13 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ yɛ,
"Ibwaarɛ, n biti n taa mɛ n-yɪɪ tʊʊ
fʊ sʊ."
Nɪɪ o bwii kyaga sʊ yɛ,
"Kɪɪ mɛ ndee yɛ nbii mʊ nɪɪ fʊ,
Ibwaarɛ fʊ taa sa mɛ mʊ."
14 Lɪɪ fɛɛ nbii mʊ ba maa gyɛ
anyɪmɪsa nɪɪ ba sʊ kayɪɪ-wʊlɛ yɛ
nkalan mʊ, kanɪn sʊ nɪɪ Yesu gbaa
ba biliŋi nyɪmɪsa fɛɛ bamʊ, kɛ ɔ
taalɛ wu. Lɪɪ mu kelewu mʊ sʊ mʊ,
o nyita Sɪtaanɛ ɔlʊn mʊ nɪɪ ɔ sʊ lɪɪ
lewu sʊ.
15 Kɛ ɔ kɔɔlɛ bamʊ nɪɪ ba sɪlɛ
lewu, nɪɪ lewu kufuu ki gyii bamʊ
amu kakyɪna tɔ mʊ, lɪɪ Sɪtaanɛ abaa
tɔ.
16 I gyɛ kesintin fɛɛ, Abraham
kɪnaana nɪɪ ɔ kyɛ tɔ, amaa ɪ man
gyɛ Ibwaarɛ nbɔɔ nɪɪ ɔ kyɛ tɔ.
17 Ɪmʊ sʊ i tiri sa mʊ fɛɛ maa
waa mʊ n-yɪɪ fɛɛ mu-supu ana ɔkpa
kʊmaa sʊ, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ kʊwɛɛ
owupu yɛ kesintin Ibwaarɛ oseepu
bɪlɪsa asɛ sa bamʊ, mu kusun mʊ
nɪɪ ee sun ɛɛ sa Ibwaarɛ mʊ tɔ. Nɪɪ
mʊ ii biti ɔ yɪlɛ tɔ sa asa kpini kɛ
Ibwaarɛ ɔ taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ.
18 Lɪɪ fɛɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ wu
awʊrʊfɔ nɪɪ ɔ nyɛ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ mʊ,
ɪmʊ sʊ ɛɛ taalɛ kyɛ bamʊ nɪɪ ba nyɛ
kʊtʊʊ tɔ kɪɪ mʊ tɔ.

3

Yesu kyɔ Mosesi

1 Ɪmʊ sʊ mɛ-daa ana yɛ mi-supu
ana, Ibwaarɛ asa mʊ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ
mʊ, fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ gyan
Yesu sʊ. Mʊ ɪ gyɛ Ibwaarɛ osunpu
yɛ oseepu bɪlɪsa asɛ mʊ nɪɪ an kɔɔlɛ
mʊ gyii nɪɪ an lɛɛ an tɔwɛ mʊ.
2 Nɪɪ ee nu Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ
mʊ mʊ asɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Mosesi
nu Ibwaarɛ asɛ kʊtɔ kʊmaa tɔ lɪɪ
Ibwaarɛ ayɛ asa kɪkɪɪ sʊ mʊ.

3 Yesu gyɛ nyımısa kparɛ nıı ɔ sʊ
bɛɛrɛɛ lala ɔ kyɔ Mosesi, fɛɛ kanan
mʊ nıı kıkpaara ɔpɔyıpʊ sʊ bɛɛrɛɛ
lala ɔ kyɔ kıkpaara mʊ gbaa-gbaa.
4 Lıı fɛɛ kıkpaara kʊmaa mʊ nıı
ba pɔyı mʊ, ɔkʊ ı pɔyı kımʊ, amaa
Ibwaarɛ ı gyɛ kʊtɔ kʊmaa nımʊ
ɔpɔyıpʊ.
5 Nıı Mosesi gyɛ kıyaafɔlɛ mʊ nıı
ɛɛ kıı Ibwaarɛ kıkpaara mʊ sʊ, nıı
ee gyii kesintin kʊtɔ kʊmaa tɔ. Nıı
ɛɛ tɔwɛ kʊtɔ mʊ nıı Ibwaarɛ ii biti
ɔ tɔwɛ kakaakʊ.
6 Amaa Krisito ı gyɛ Ibwaarɛ
Mu-Bii nıı ɛɛ kıı Ibwaarɛ kıkpaara
asa sʊ yɛ kesintin. Nıı an kan taa
kɔkɔlɔ ɔsıı, yılɛ tamaa mʊ tɔ kınyın
tɔ mʊ, ımʊ ıı kaapʊ fɛɛ anɛ ı gyɛ
Ibwaarɛ kıkpaara mʊ sʊ asa.

Fan man waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn sa Ibwaarɛ

7 Kanın sʊ fɛɛ kanan mʊ nıı
Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ tɔwɛ yɛ,
"Nıı fan kan nu mʊ kɔnɔ tɔ asın
ndaga mʊ,
8 fan man waa nkɔlɔ ɔsıı
fɛɛ kanan mʊ nıı anɛ naana ana ba
daa waa,
nıı ba kʊsʊ yılɛ Ibwaarɛ sʊ mʊ,
nıı ba tʊʊ mʊ tɔ kıı saŋa mʊ
nıı ba bʊ ofuli sʊ mʊ.
9 Tʊtɔ nıı fanɛ naana ana ba waa
mʊ, nıı ba tʊʊ mʊ tɔ kıı,
nıı ba wu atɔ mʊ nıı ɔ waa nsu
adına mʊ tɔ mʊ.
10 Kanın sʊ nıı ı waa mʊ agbʊ sa
kanın kanaana maŋa asa,
nıı ɔ tɔwɛ yɛ, 'Saŋa kʊmaa bamʊ
nkɔlɔ ı man gyan mi kebiti sʊ,
nıı ii be kina mɛ nbara kibuu.
11 Imʊ sʊ n nyɛ agbʊ bɔ ntan yɛ,
N mɛɛ yɛ n bıla sa bamʊ opula
fʊʊtɛkpa mʊ nıı n daa n biti n
sa bamʊ mʊ.' "
12 Kanın sʊ mɛ-daa ana yɛ
mi-supu ana Ibwaarɛ asa, fan baa
fan da sʊ kɛ fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ man fɛ
nfɛɛrɛ libi, yɛgɛ mʊ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ,
kɛ ı man lɛɛ mʊ lıı Ibwaarɛ mʊ nıı
ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mʊ asɛ.
13 Amaa kakɛ kʊmaa fan waa abaa
aniya tɔ fɛɛ kanan mʊ nıı fan san
fan tɛ nkpa tɔ ndaga falɛ, kɛ alibi
ı man pına fanɛ tɔ ɔkʊ kɛ ɔ waa
kɔkɔlɔ ɔsıı.
14 Nıı an kan yılɛ tɔ kinkin naa
fʊʊ laalaalʊwɛ fɛɛ kanan mʊ nıı an
kɔɔlɛ gyii npiili asɛ mʊ, anaa Krisito
an biti a bʊga barıgɛ ımʊ nıı ı gyɛ
mʊ lɛɛ mʊ tɔ.
15 Fɛɛ kanan mʊ nıı Ibwaarɛ
Asınkyan yılasa mʊ ı wʊla tɔwɛ mʊ
yɛ,
"Nıı fan kan nu mʊ ɔbʊlɛ ndaga mʊ,
fan man waa nkɔlɔ ɔsıı fɛɛ
kanan mʊ nıı fanɛ naana ana
ba daa kʊsʊ yılɛ mʊ sʊ saŋa mʊ
dıdaa mʊ."
16 Anımʊ ana ı gyɛ bamʊ nıı ba
nu Ibwaarɛ asın nıı ba kʊsʊ yılɛ tɔ
mʊ? Man gyɛ bamʊ nıı Mosesi lɛɛ
lıı Egyipiti mʊ kpini?
17 Nıı anımʊ ana nıı ɔ nyɛ agbʊ
waa nsu adına mʊ? Man gyɛ bamʊ
nıı ba waa alibi nıı ba wu ba dɛ-dɛ
ofuli sʊ mʊ?
18 Anımʊ ana nıı Ibwaarɛ bɔ ntan
yɛ, ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mu opula
fʊʊtɛkpa tɔ mʊ? Man gyɛ bamʊ nıı
ba waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn mʊ?
19 Imʊ sʊ an wu fɛɛ, lıı bamʊ
kıman-kɔɔlɛ-gyi sʊ mʊ, ba man
taalɛ loo mu opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ.

4

Ibwaarɛ asa ba sʊ ɔfʊʊtɛ Yesu tɔ

1 Imʊ sʊ fɛɛ Ibwaarɛ maa da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ lıı mu opula fʊʊtɛkpa
kuloo mʊ, nıı kı maa san kı dɛ sa
anɛ sʊ mʊ, fan yɛgɛ a baa an da sʊ
yɛ ɔdan, kɛ ı man ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʊ
ɔ fɔyı kɛ ɔ man nyɛ opula fʊʊtɛkpa
mʊ tɔ loo.
2 Lıı fɛɛ anɛ gbaa anɛ an nyɛ nıı
ba tɔwɛ asın danbırasa mʊ sa anɛ
fɛɛ kanan mʊ nıı ba tɔwɛ sa ngbaa
bamʊ mʊ. Amaa ba man nyɛ asın
mʊ nıı ba nu mʊ tɔnɔ, lıı fɛɛ ba maa
nu waa bamʊ asʊ tɔ mʊ, ba man
kɔɔlɛ gyii bamʊ nkɔlɔ tɔ.
3 Kanın sʊ nbıınbıı anɛ mʊ nıı an
kɔɔlɛ gyii mʊ, anɛ ii biti a loo mu
opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ, fɛɛ kanan mʊ
nıı Ibwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"N nyɛ agbʊ bɔ ntan yɛ,
'Ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula
fʊʊtɛkpa mʊ tɔ.' "

Halıı saŋa mʊ nıı ɔ tɔwɛ kanın mʊ,
ɔ tɛɛ wʊla lʊwɛ dulinyaa mʊ nıı ɔ
tʊʊ mʊ kusun.
4 Lıı fɛɛ Asınkyan yılasa mʊ ı tɔwɛ
katın kʊ lıı kakɛ fʊʊtɛsa mʊ sʊ yɛ,
"Kakɛ sunɔsapʊ mʊ tɔ mʊ, Ibwaarɛ
fʊʊtɛ lıı kusun mʊ nıı ɔ waa mʊ
kpini tɔ."
5 Nıı ı bıla tɔwɛ lıı asın nımʊ sʊ
yɛ, "Ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula
fʊʊtɛkpa mʊ tɔ."

6 Imʊ sʊ mʊ kı san kı dɛ fɛɛ akʊ
bee biti ba nyɛ loo opula fʊʊtɛkpa
mʊ tɔ. Amaa bamʊ nıı ba gyankpaa
nu asın danbırasa mʊ, ba waa kʊsʊ
tɔ ɔlʊn, nıı ba man nyɛ loo kımʊ tɔ.
7 Imʊ sʊ Ibwaarɛ bıla yıla kakɛ kʊ,
nıı ɛɛ tıı kımʊ yɛ, "Ndaga." Nıı ı
maa kyɛɛrɛɛ kamaa tɔ mʊ, Ibwaarɛ
bɔla Dawidi sʊ tɔwɛ, fɛɛ kanan mʊ
nıı ɔ wʊla tɔwɛ asın maŋa mʊ yɛ,

"Ndaga, nıı fan kan nu mʊ kɔnɔ tɔ
asın mʊ,
fan man kan waa kɔkɔlɔ ɔsıı yɛ
fɛn mɛɛ yɛ fan nu."

8 Fɛɛ nıı Gyosuwa dın sa bamʊ
ɔfʊʊtɛ nın, naafɔɔ kamaa tɔ
Ibwaarɛ man dın bıla tɔwɛ kakɛ
pʊpwɛ kʊ asın.
9 Kanın bırɛ ɔfʊʊtɛ fɛɛ kakɛ fʊʊtɛsa
mʊ kı san kı dɛ sa Ibwaarɛ asa, fɛɛ
kanan mʊ nıı Ibwaarɛ fʊʊtɛ kakɛ
fʊʊtɛsa akɛ mʊ.
10 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ nyɛ loo
Ibwaarɛ opula fʊʊtɛkpa mʊ tɔ mʊ, ı
kaapʊ fɛɛ ɔ fʊʊtɛ lıı mʊ gbaa-gbaa
kusun waasa sʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı
Ibwaarɛ gbaa fʊʊtɛ lıı mu kusun sʊ
mʊ.
11 Imʊ sʊ fan yɛgɛ a kpan anɛ n-yıı
ɔkpa kʊmaa sʊ, kɛ a loo kanın opula
fʊʊtɛkpa mʊ tɔ, kɛ ı man nyɛ ba fɛɛ
fanɛ tɔ ɔkʊ ɔ waa kʊsʊ tɔ ɔlʊn, kɛ ɔ
fɔyı ɔkpa naa lıı tıyɛ fɛɛ bamʊ mʊ.

12 Lıı fɛɛ Ibwaarɛ asın mʊ ı sʊ
nkpa, nıı ii sun kusun. Nıı asın mʊ ı
bʊyɛ ı kyɔ sakunde gyimba anyɔ, nıı
ı taalɛ nyɛ loo nyımısa kɔkɔlɔ tɔ yɛ
mʊ nfɛɛrɛ tɔ, nıı ıı barıgɛ nyımısa
ıkyagakpa yɛ awiya tɔ npu. Nıı kı
bıla kı talɛ nyımısa kɔkɔlɔ yɛ mʊ
nfɛɛrɛ tɔ.
13 Nıı kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı Ibwaarɛ
tʊʊ mʊ kʊkʊ man bʊ tɔ, nıı kı baala
mu ansi sʊ. Amaa kʊtɔ kʊmaa nımʊ
kı dɛ tentengilen mu ansi sʊ. Nıı
anɛ ɔkʊmaa nımʊ ii biti ɔ yılɛ lɛɛ
mʊ kɔnɔ mu ansi tɔ.

Krisito ı gyɛ anɛ Ibwaarɛ Oseepu bılısa asɛ

14 Lıı kanın sʊ fan yɛgɛ a yılɛ
anɛ kıkɔɔlɛ-gyii mʊ nıı an sʊ mʊ tɔ
kenken, lıı fɛɛ an sʊ Ibwaarɛ oseepu
bılısa asɛ kparɛ. Mʊ ı gyɛ Yesu,
Ibwaarɛ mu-bii mʊ nıı ɔ kyʊn sʊsʊ
Ibwaarɛ asɛ mʊ.
15 Lıı fɛɛ anɛ oseepu bılısa asɛ
man gyɛ ɔmʊ nıı ɔ mɛɛ taalɛ wu anɛ
kʊwɛɛ lıı ntın mʊ nıı a mɛɛ taalɛ an
kıtaa anɛ n-yıı mʊ. Amaa an sʊ ɔmʊ
nıı ɔ nyɛ kʊtʊʊ tɔ kıı atɔ kpini tɔ fɛɛ
anɛ, nıı mɛɛ mʊ man waa alibi kʊ.
16 Imʊ sʊ fan yɛgɛ a nyɛ kɔkɔlɔ
yılɛ tɔ, ba Ibwaarɛ ansi tɔ mu
kuwura-gya mʊ asɛ katın mʊ nıı
kabwaala kı bʊ, kɛ o wu anɛ kʊwɛɛ
kɛ a nyɛ kabwaala mʊ nkyɛtɔ saŋa
mʊ nıı i tiri san anɛ mʊ.

5

1 Ibwaarɛ Oseepu bılısa asɛ
kʊmaa nımʊ, bɛɛ lɛɛ mʊ lıı mʊ asa
tɔ nın, kɛ ɔ yılɛ bamʊ ayaa tɔ sun
Ibwaarɛ. Nıı ɔ bıla ɔ sʊ bamʊ nkɛɛ
yɛ saraga ɛɛ sa Ibwaarɛ, kɛ ɔ fwıı
bamʊ alibi.
2 Kanın ɔsa maŋa ıı nyɛ kenyiita
ee wu asa mʊ nıı ba man nyi nıı ba
fɔyı Ibwaarɛ ɔkpa mʊ kʊwɛɛ. Lıı
fɛɛ ngbaa mʊ gyɛ nyımısa nın, nıı
ɛɛ taalɛ waa alibi.
3 Lıı ınımʊ sʊ nıı ı dagaa maa lɛɛ
mʊ gbaa-gbaa n-yıı sʊ alibi saraga
fɛɛ kanan mʊ nıı ɛɛ lɛɛ asa mʊ alibi
saraga mʊ.

4 Nıı ɔkʊ mɛɛ taalɛ taa bɛɛrɛɛ sa
mʊ n-yıı fɛɛ mʊ ı gyɛ oseepu bılısa
asɛ, amɔɔ Ibwaarɛ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɛɛ
lɛɛ mʊ, fɛɛ kanan mʊ nıı ɔ kyına lɛɛ
Aron mʊ.
5 Kanın ɔkpa maŋa sʊ nıı Krisito
gbaa man sa mʊ n-yıı bɛɛrɛɛ fɛɛ
ɔ gyɛ Ibwaarɛ oseepu bılısa asɛ.
Amaa Ibwaarɛ lɛɛ mʊ nın tɔwɛ mʊ
yɛ,
"Fʊ ı gyɛ Mi-bii,
Lıı ndaga n gyɛ Fʊ-Sɛ."

6 Nıı ɔ bıla tɔwɛ katın kʊ Asınkyan
yılasa mʊ tɔ yɛ,
"Fʊ gyɛ oseepu kakpaa
fɛɛ ɔkpa kʊlʊn mʊ nıı
Mekisedeki kyına ɔ gyɛ mʊ."
7 Saŋa mʊ nıı Yesu tɛ nkpa tɔ kasɛ
sʊ mʊ, ɔ sawʊ kenken yɛ ansikyu
kʊlɛ Ibwaarɛ mʊ nıı ɛɛ taalɛ lɛɛ mʊ
lıı lewu tɔ. Lıı fɛɛ maa bıya mʊ
n-yıı kasɛ sa Ibwaarɛ mʊ, o nu Yesu
asɛ.
8 Halıı maa gyɛ Ibwaarɛ mu-Bii
gbaa mʊ, ɔ bııla fɛɛ kunu Ibwaarɛ
kadɛ ı bıya awʊrʊfɔ kigyii.
9 Maa taalɛ waa Ibwaarɛ kɔkɔlɔ
biti lʊwɛ kyɛɛkyɛɛ sʊ mʊ, mʊ o be
biliŋi nkpa kamɔlıgɛ mu kumu, nıı
ɛɛ sa bamʊ nıı bee nu mʊ asɛ mʊ
nkpa kakpaa.
10 Nıı Ibwaarɛ ı lɛɛ mʊ waa mu
oseepu bılısa asɛ fɛɛ kanan mʊ nıı
Mekisedeki kyına ɔ gyɛ mʊ.

Fan man kan bwii kamaa

11 Naafɔɔ n sʊ asın damantɛ n
tɔwɛ fanɛ lıı ınımʊ sʊ, amaa fan
maa mɛɛ nu asın kasɛ bilen sʊ mʊ,
ı bʊlʊn gaa sa fɛɛ n lɛɛ ımʊ kasɛ sa
fanɛ.
12 Naafɔɔ halıı nbıınbıı nımʊ
gbaa, ı dagaa fɛɛ fan maa tɛɛ fan gyɛ
Ibwaarɛ asın mʊ akaapʊpʊ. Amaa
ı maa san i tiri sa fanɛ fɛɛ fan
nyɛ ɔsa kʊ, kɛ ɔ bıla lɛɛ Ibwaarɛ
asın gyankpaasa mʊ kaapʊ fanɛ mʊ,
fan du nın fɛɛ nbii pʊpwɛ mʊ nıı
kınyapʊ tiri sa bamʊ, nıı ı man gyɛ
agyitɔ budusa.
13 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ san
ɛɛ nyapʊ kınyapʊ mʊ, ɔ man pııta
dan. Ɔ san ɔ gyɛ kebii nıı o mee
nu Ibwaarɛ asın mʊ nıı ıı yɛgɛ nıı
nyımısa ıkpa i kyiigi mʊ kasɛ.
14 Amaa agyitɔ budusa ı gyɛ sa
bamʊ nıı ba bııla nıı ba dan nıı
ba nu Ibwaarɛ asın, nıı ba bıı
adanbırasa yɛ alibi mʊ.

6

1 Imʊ sʊ fan yɛgɛ a yɛgɛ Krisito
kusun asın gyankpaasa mʊ nıı an
bııla mʊ kanın, kɛ a dan kıkɔɔlɛ-gyii
mʊ tɔ kpee anɛ ansi tɔ. I man dagaa
a maa bıla bwii naa bııla npiili asɛ
asın mʊ, fɛɛ nfɛɛrɛ kıkyɛɛgɛ lıı atɔ
gyaga tɔ, yɛ kıkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii,
2 yɛ kıkaapʊ lıı Ibwaarɛ kekyu-
gyee sʊ, yɛ abaa kıtaa gyaga asa
sʊ kʊlɛ kabwaarɛ kʊlɛ, yɛ alewupu
kikyiŋi, yɛ Ibwaarɛ katalɛ mʊ nıı kı
dɛ kakpaa.
3 Nıı Ibwaarɛ kan kyula mʊ, falɛ
nıı an biti a waa kɛ a dan.
4 Ii biti ı baa ı bʊlʊn sa bamʊ
nıı ba yɛgɛ bamʊ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ, fɛɛ
ba bıla taalɛ kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ
lıı bamʊ alibi tɔ bwii ba Ibwaarɛ
asɛ. Lıı fɛɛ Ibwaarɛ wʊla ŋmaŋɛ
bamʊ nfɛɛrɛ tɔ saŋa kʊ, nıı ba
daa nyɛ Ibwaarɛ kakɛɛ kıı, nıı ba
maa akɔɔlɛ-gyipu mʊ ba bʊga nyɛ
Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ.
5 Nıı ba nu Ibwaarɛ asın mʊ, nıı
ba wu fɛɛ ı bʊrɔn, nıı ba bıı kakyına
pʊpwɛ mʊ nıı kii biti kı ba mʊ ɔlʊn.
6 Imʊ sʊ nıı ba kan fɔyı lıı
Ibwaarɛ ɔkpa mʊ sʊ mʊ, ii biti ı
baa ı bʊlʊn sa bamʊ yɛ ba bıla bwii
kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lıı bamʊ ıkpa tɔ
ba Ibwaarɛ asɛ. Lıı fɛɛ i du nın fɛɛ
ba maa bıla bɛ da Ibwaarɛ mu-Bii
mʊ oyu laasa sʊ bee gyila mʊ ipeeli
sakyɔ tɔ.
7 Lıı fɛɛ kasɛ mʊ nıı bʊlayı ı da
kımʊ sʊ saŋa kʊmaa, nıı kı sʊ kii
nuu mʊ, ı waa adɔɔ-gyitɔ mʊ nıı ı
bʊrɔn ı sa bamʊ nıı bɛɛ dɔɔ kımʊ
sʊ mʊ, kasɛ mʊ ı nyɛ kusee Ibwaarɛ
asɛ.
8 Amaa kasɛ mʊ nıı kı kɔyı iwii yɛ
afitiri mʊ bırɛ man sʊ kyaarɛ, nıı
kı man bʊ kata yɛ Ibwaarɛ ɔ tɔwɛ
kımʊ nnɔ. Nıı ımʊ laalaalʊwɛ mʊ
fʊlɔn ii biti ɔ dɛɛ kımʊ.
9 Mɛ tɔmaa ana kinyi-bii ɔkɔn,
halıı a maa tɔwɛ falɛ gbaa mʊ, fanɛ
bırɛ a man sʊ kufuu sa fanɛ, an nyi
fan maa sʊ atɔ danbırasa mʊ nıı ı
lıı fanɛ kamɔlıgɛ mʊ sʊ.
10 Ibwaarɛ gyɛ kesintin ogyipu. Ɔ
mɛɛ yɛ ɔ tan fanɛ kusun mʊ nıı fan
waa yɛ kebiti mʊ nıı fan sʊ sa mʊ
mʊ sʊ. Imʊ sʊ nıı fan kyɛ mʊ asa tɔ,
nıı fɛn san kyaga sʊ fɛn kyɛ bamʊ tɔ.
11 Atɔ mʊ nıı i tiri anɛ lıı fanɛ
asɛ ı gyɛ yɛ, ɔkʊmaa nımʊ ɔ kpan
mʊ n-yıı waa kanın adanbırasa naa
fʊʊ ɔkaa, kanan mʊ nıı ı waa kɛ

fanɛ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ mʊ ɪ ba tɔ kesintin.
12 Ɪmʊ sʊ a mee biti fɛɛ fan ba biliŋi awʊlɛgyɔpʊ kabwaarɛ-sun tɔ, amaa fan kasɛ bamʊ nɪɪ ba sʊ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ kenyiita mʊ tɔ, nɪɪ bee biti ba nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ.

An sʊ tamaa sa Ɪbwaarɛ asɪn mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ mʊ

13 Saŋa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa Abraham mʊ, ɔ taa mʊ gbaa-gbaa kɪtɪɪ bɔ ntan, lɪɪ fɛɛ ɔkʊ man bʊ tɔ ɔ kyɔ mʊ,
14 nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "N tɔwɛ fʊ kesintin tɔ yɛ, n biti n waa fʊ kusee, kɛ n yɛgɛ fʊ kɪnaana ba nyɛ akyɔ."
15 Ɪmʊ sʊ Abraham nyɛ kenyiita gyoo nɪɪ ɔ nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ mʊ.
16 Nɪɪ asa bɛ kan bee biti ba bɔ ntan mʊ, bɛɛ taa ɔsa mʊ nɪɪ ɔ kyɔ bamʊ gbaa-gbaa bamʊ kɪtɪɪ bɔ ntan. Ntan kɪbɔ mʊ ɪɪ kaapʊ kesintin, nɪɪ ɪ yɛgɛ ntan mʊ nɪɪ ba bɔ mʊ ɪ tɪn kamɔɔrɛ-gyii mʊ tɔ.
17 Lɪɪ kanɪn maŋa sʊ, Ɪbwaarɛ maa biti fɛɛ bamʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ ba wu fɛɛ ɔ mɛɛ yɛ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ mʊ, ɔ yɪlɛ ɪmʊ sʊ bɔ ntan.
18 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa falɛ atɔ anyɔ anɪmʊ. Ɪmʊ ɪ gyɛ mʊ kɔkɔlɔ sʊ kɪda yɛ mʊ ntan kɪbɔ, mʊ nɪɪ ɪ kaapʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ mɛɛ kyɛɛgɛ, abɛɛ ɔ mɛɛ taalɛ tɪn antɪŋɛsa. Kanɪn sʊ anɛ mʊ nɪɪ an sɪlɛ naa loo mʊ mʊ, a kpan anɛ n-yɪɪ gaa kɛ a kɪtaa tamaa mʊ nɪɪ kɪ dɛ anɛ ansi tɔ mʊ kenken.
19 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ kɪbɪlɪtɔ kparɛ mʊ nɪɪ ki budu nɪɪ kɪtaa ɔkʊlɪ lala kɪ yɪlɛ katɪn kʊlʊn mʊ, kanɪn nɪɪ anɛ tamaa ɪ kɪtaa anɛ yɪlɛ katɪn kʊlʊn anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Kanɪn tamaa nɪmʊ ɪ bɔla loo Ɪbwaarɛ osunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛkpa kɪkyɪrɛkyɪrɛ sʊsʊ mʊ tɔ.
20 Tʊtɔ ɪ gyɛ katɪn mʊ nɪɪ Yesu yɪlɛ anɛ ayaa tɔ gyankpaa anɛ naa loo. Mʊ ɪ ba waa Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ ɔkpa kʊlʊn mʊ nɪɪ Mekisedeki kyɪna ɔ gyɛ mʊ.

7

Ɪbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa Mekisedeki

1 Mekisedeki nɪmʊ kyɪna gyii Salem kadɛ kuwura, nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ Ɔlʊnpʊ Ɪbwaarɛ Owura lala mʊ Oseepu bɪlɪsa asɛ. Saŋa mʊ nɪɪ Abraham naa kɔ taalɛ awura akʊ, nɪɪ o bwii ɛɛ ba mʊ, Mekisedeki gyaŋa mʊ, nɪɪ ɔ waa Abraham kusee.
2 Nɪɪ atɔ mʊ nɪɪ Abraham naa nyɛ ɪkɔ mʊ tɔ mʊ, ɔ barɪgɛ ɪmʊ tɔ ntun kudu, nɪɪ ɔ taa ketun kʊlʊn sa Mekisedeki. Mekisedeki kɪtɪɪ mʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, "Ɪkpa-kyiigisa Owura." Nɪɪ ɔ bɪla ɔ gyɛ Salem owura, nɪɪ Salem kasɛ ɪ gyɛ yɛ "Kayɪɪ yuuli."
3 Nɪɪ ɔkʊ man nyi sɛhn lɪɪ mʊ-sɛ abɛɛ mu-nyi sʊ, nɪɪ ɔ man lɪɪ kɪnaana kʊ tɔ. Nɪɪ ɔkʊ man nyi mʊ kɪkʊʊgɛ abɛɛ mu lewu asɪn. Nɪɪ ɔ gyɛ Ɪbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ Ɪbwaarɛ mu-Bii mʊ.
4 Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ Mekisedeki gyɛ nyɪmɪsa kparɛ. Halɪɪ Abraham mʊ nɪɪ ɔ gyɛ anɛ naana ana tɔ ɔgyankpaasa mʊ, atɔ mʊ nɪɪ ɔ naa kɔ ɪkɔ nyɛ mʊ, ɔ barɪgɛ ɪmʊ tɔ ntun kudu nɪɪ ɔ taa ketun kʊlʊn sa mʊ.
5 Nɪɪ Mosesi nbara mʊ ɪ kaapʊ fɛɛ bamʊ mʊ nɪɪ ba gyɛ Lewi kɪnaana mʊ, nɪɪ bee gyii Ɪbwaarɛ kiseepu mʊ ɪ sʊ ɔkpa ba kɔɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ ba barɪgɛ tɔ ntun kudu tɔ mʊ ketun kʊlʊn bamʊ asa asɛ, yɛgɛ bamʊ asa gbaa ba gyɛ Abraham kɪnaana tɔ.
6 Mekisedeki man gyɛ Lewi kanan tɔ mʊ nɪɪ bee gyii Ɪbwaarɛ kiseepu mʊ tɔ ɔkʊ, amaa ɔ kɔɔlɛ nbarɪgɛ tɔ ntun kudu mʊ tɔ ketun kʊlʊn lɪɪ Abraham asɛ nɪɪ ɔ waa mʊ kusee, nɪɪ Abraham mɔɔ ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ wʊla da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ.
7 Nɪɪ ɪ man sʊ kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ waa kusee mʊ, mʊ ɪ gyɛ ɔbɪlɪsa ɔ kyɔ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ kusee mʊ.
8 Lɪɪ Ɪbwaarɛ kiseepu mʊ asɪn tɔ mʊ, aseepu mʊ nɪɪ bɛɛ kɔɔlɛ nbarɪgɛ tɔ atɔ ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn mʊ bee wu. Amaa lɪɪ Mekisedeki mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kʊlʊn mʊ bɪrɛ, ba lɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ tɛ nkpa tɔ.

9 Nıı ɔkʋ gbaa ı taalɛ tɔwɛ yɛ,
Lewi kebunɔ abii tɔ bamʋ nıı bɛɛ
kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kʋlʋn gbaa
mʋ ba gyɛ Abraham anaana-bii nın.
Imʋ ı kaapʋ fɛɛ Abraham maa ka
ntun kudu tɔ ketun kʋlʋn mʋ, bamʋ
gbaa ba ka kanın.
10 Lıı fɛɛ saŋa mʋ nıı Mekisedeki
gyaŋa Abraham mʋ, ba man pııta
kʋʋgɛ Lewi kebunɔ abii mʋ.

Yesu du nın fɛɛ Mekisedeki

11 Nıı Lewi kınaana kiseepu kigyii
mʋ nıı ki buu Mosesi Nbara mʋ,
kı daa taalɛ waa nyımısa kyɛɛkyɛɛ
nın, naafɔɔ mınɛ waa sʋ nıı ı san i
tiri fɛɛ Ɩbwaarɛ oseepu pʋpwɛ kʋ ɔ
bıla be gyii kiseepu fɛɛ ɔkpa kʋlʋn
mʋ nıı Mekisedeki kyına ɔ gyɛ mʋ,
nıı ı man gyɛ Lewi kınaana-bii Aron
lɛɛ mʋ?
12 Fɛɛ nıı Ɩbwaarɛ kiseepu kigyii
ı maa kyɛɛgɛ mʋ, kanın gbaa nıı
ı dagaa fɛɛ Nbara mʋ gbaa ı maa
kyɛɛgɛ.
13 Nıı Yesu mʋ nıı asın nımʋ ı
tɔwɛ ı lıı mʋ sʋ falɛ mʋ, lıı kebunɔ
kʋ tɔ nın. Nıı kebunɔ maŋa tɔ ɔkʋ
man pııta gyii Ɩbwaarɛ kiseepu kɛ o
sun kiseepu kusun.
14 Lıı fɛɛ ı gyɛ kesintin fɛɛ
anɛ-Nyırıpɛ Yesu mʋ lıı Gyuda ke-
bunɔ tɔ nın, amaa kanın kebunɔ
maŋa bırɛ, Mosesi man tɔwɛ yɛ bee
biti ba be gyii Ɩbwaarɛ kiseepu.
15 Nıı asın mʋ ı lɛɛ kaapʋ tɔ
danbırasa. Ɩbwaarɛ oseepu pʋpwɛ
kʋ ba, nıı o du fɛɛ Mekisedeki.
16 Nıı ɔ ba waa Ɩbwaarɛ oseepu
yɛgɛ ɔ man lıı Lewi kınaana mʋ tɔ,
amaa Ɩbwaarɛ waa mʋ oseepu bɔla
mʋ nkpa mʋ nıı ı sʋ ɔlʋn nıı ı man
sʋ ɔkaa.
17 Lıı fɛɛ Asınkyan yılɛsa mʋ ı
tɔwɛ lıı mʋ sʋ yɛ, "Fʋ ı gyɛ Ɩbwaarɛ
oseepu kakpaa, fɛɛ ɔkpa kʋlʋn mʋ
nıı Mekisedeki kyına ɔ gyɛ mʋ."
18 Kanın sʋ dıdaa nbara mʋ nıı ba
buu mʋ bırɛ, ba yɛgɛ ımʋ yıla ıkaa
sʋ, lıı fɛɛ ı man bʋlʋn nıı ı man sʋ
tɔnɔ.
19 Lıı fɛɛ Mosesi nbara man taalɛ
waa kʋtɔ kʋmaa lʋwɛ Ɩbwaarɛ
kebiti sʋ kyɛɛkyɛɛ. Amaa nbıınbıı
an sʋ tamaa danbırasa mʋ nıı an
bɔla sʋ an nin an tiri Ɩbwaarɛ.
20 Kʋtɔ mʋ nıı kı bıla ki tii sʋ ı gyɛ
yɛ, Ɩbwaarɛ bɔ ntan kiseepu pʋpwɛ
nımʋ sʋ. Yɛgɛ bamʋ nıı ba ba waa
Ɩbwaarɛ aseepu mʋ kpini, Ɩbwaarɛ
man bɔ ntan sa bamʋ.
21 Amaa Yesu bırɛ maa ba waa
Ɩbwaarɛ oseepu mʋ, Ɩbwaarɛ bɔ
ntan tii sʋ, nıı ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,

"Mɛ Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ n bɔ ntan,
nıı n mɛɛ yɛ n kyɛɛgɛ mɛ nfɛɛrɛ,
fʋ ı gyɛ oseepu kakpaa."

22 Lıı Ɩbwaarɛ ntan nımʋ sʋ mʋ,
Yesu ı ba waa ɔmʋ nıı ɔ yılɛ katɔwɛ
kyula mʋ nıı Ɩbwaarɛ waa anaa mʋ
nsana mʋ tɔ, nıı kı bʋrɔn kı kyɔ
kıdıdaa mʋ.
23 Kımʋ nıı kı bıla kı tii sʋ ı gyɛ yɛ,
bamʋ nıı ba gyankpaa gyii Ɩbwaarɛ
kiseepu mʋ ba kyɔ gaa. Lıı fɛɛ
nıı ɔkʋ kan wu yɛgɛ mu kusun mʋ,
ɔpʋpwɛ ıı ba ee yii mʋ ayaa tɔ.
24 Amaa lıı kanan mʋ nıı Yesu
maa tɛ nkpa tɔ kakpaa sʋ mʋ, ee gyii
Ɩbwaarɛ kiseepu mʋ nıı kı man sʋ
ɔkaa.
25 Imʋ sʋ Yesu ı taalɛ mɔlıgɛ bamʋ
nıı ba bɔla mʋ sʋ ba Ɩbwaarɛ asɛ mʋ
kakpaa, lıı fɛɛ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa
nıı ɔ yılɛ tɔ ɛɛ kʋlɛ Ɩbwaarɛ ɛɛ sa
bamʋ.
26 Nıı Yesu ı gyɛ Ɩbwaarɛ Oseepu
bılısa asɛ mʋ nıı ɔ dagaa sa anɛ a
maa nyɛ. Nıı mʋ ı bɔla Ɩbwaarɛ
ansi, nıı mʋ n-yıı sʋ man sʋ alibi kʋ,
nıı ɔ man sʋ ineesi kʋ, nıı ɔ man du
fɛɛ alibi awaapʋ, nıı Ɩbwaarɛ diyaa
mʋ sʋsʋ ɔ kyɔ ɔkʋmaa nımʋ mʋ ayɛ.
27 Nıı Yesu man du fɛɛ Ɩbwaarɛ
Aseepu abılısa banban mʋ nıı bɛɛ
gyankpaa bɛɛ lɛɛ bamʋ n-yıı sʋ alibi
saraga kakɛ kʋmaa, pɔyı nıı bɛɛ lɛɛ
asa n-yıı sʋ alibi saraga mʋ. Amaa
Yesu bırɛ man waa kanın, ɔ taa mʋ
mʋ n-yıı lɛɛ saraga sa alibi awaapʋ
kılıı kʋlʋn.
28 Mosesi nbara kıkaapʋ mʋ sʋ
mʋ, asa mʋ nıı ba be gyii Ɩbwaarɛ
kiseepu bılısa mʋ kpini ba gyɛ bamʋ
nıı ba man taalɛ kıtaa bamʋ n-yıı
kyɛɛkyɛɛ. Amaa Mosesi nbara mʋ
kamaa mʋ, Ɩbwaarɛ bɔ ntan lɛɛ

mu-Bii ba waa Oseepu bılısa asɛ mʊ nıı o du kyɛɛkyɛɛ naa fʊʊ ɔkaa.

8

Oseepu bılısa Yesu Krisito ı bıya katɔwɛ kyula pʊpwɛ

1 Nbıınbıı asın mʊ nıı an tɔwɛ falɛ kpini mʊ ı gyɛ yɛ, an sʊ Ibwaarɛ oseepu bılısa asɛ mʊ nıı ɔ tɛ Ibwaarɛ kuwura-gya lala mʊ gyisa sʊ sʊsʊ.
2 Nıı ee sun kiseepu kusun opula kyırɛkyırɛkpa kıkyırɛkyırɛ mʊ tɔ, nıı kı gyɛ tantı kubuu gbaa-gbaa mʊ nıı kı bʊ sʊsʊ mʊ. Nıı Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ gbaa-gbaa i yii kımʊ, man gyɛ nyımısa.
3 Bɛɛ lɛɛ Ibwaarɛ oseepu bılısa asɛ kʊmaa nımʊ yɛ ɔ baa ɔ sʊ nkɛɛ yɛ atɔbwaaya kɔlɔŋɔ ɛɛ sa Ibwaarɛ. Imʊ sʊ ı dagaa fɛɛ anɛ oseepu bılısa asɛ Krisito nımʊ gbaa maa nyɛ kʊtɔ kʊ taa lɔŋɔ sa Ibwaarɛ.
4 Nıı ɔ dın ɔ bʊ kasɛ sʊ nın, naafɔɔ ɔ mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ gyɛ Ibwaarɛ oseepu kpini-kpini. Lıı fɛɛ bamʊ nıı bee gyii Ibwaarɛ aseepu mʊ, ba wʊla ba bʊ tɔ bɛɛ lɛɛ saraga fɛɛ kanan mʊ nıı Mosesi nbara mʊ ı kaapʊ mʊ.
5 Nıı kasɛ sʊ Ibwaarɛ aseepu kusun mʊ gyɛ sʊsʊ lɛɛ mʊ keduli nın, man gyɛ kımʊ gbaa-gbaa nın. Kanın sʊ saŋa mʊ nıı Mosesi ii biti o yii Ibwaarɛ tantı kubuu mʊ, Ibwaarɛ da mu kumu tɔ tɔwɛ mʊ yɛ, “Kıı sʊ, kɛ fu yii mi osunkpa tantı kubuu mʊ kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mʊ nıı n kaapʊ fʊ kıbıı mʊ sʊ mʊ.”
6 Amaa Yesu gyii kiseepu kusun mʊ nıı kı bʊrɔn gaa kı kyɔ Ibwaarɛ aseepu banban mʊ lɛɛ. Nıı katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ nıı Yesu waa yıla anaa Ibwaarɛ nsana mʊ gbaa, kı bʊrɔn kı kyɔ kıdıdaa mʊ, nıı kı bıla kı sʊ kɔkɔlɔ kıda danbırasa kı kyɔ kıdıdaa mʊ.
7 Fɛɛ nıı katɔwɛ kyula dıdaa mʊ nıı Ibwaarɛ waa maa asa nsana, nıı kı daa ki du kyɛɛkyɛɛ nın, naafɔɔ ı man tiri sa Ibwaarɛ fɛɛ ɔ bıla waa kınyɔsapʊ mʊ.
8 Amaa Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ wu alibi lıı asa mʊ sʊ, nıı ɔ tɔwɛ yɛ,
“Saŋa kʊ ii biti ɔ ba kɛ mɛ, Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ
n biti n waa katɔwɛ kyula pʊpwɛ
maa Isırayı abi
yɛ Gyiwu abi nsana.
9 Nıı kı mɛɛ yɛ kı baa ki du fɛɛ katɔwɛ kyula
mʊ nıı n maa bamʊ naana ana a kyına waa mʊ,
saŋa mʊ nıı n kıtaa bamʊ abaa tɔ,
gyankpaa bamʊ lɛɛ bamʊ lıı Egyipiti mʊ.
Lıı fɛɛ ba maa man gyii kesintin lıı mɛ katɔwɛ kyula mʊ tɔ sʊ mʊ,
n palɛ mɛ kamaa sa bamʊ.
10 Nkɛ mʊ nıı ii biti ı ba falɛ tɔ mʊ, ınımʊ ı gyɛ
katɔwɛ kyula mʊ nıı n biti n waa maa Isırayı abi nsana.
N biti n taa mɛ nbara waa bamʊ nfɛɛrɛ tɔ,
kɛ n kyʊrɔɔ ımʊ waa bamʊ nkɔlɔ tɔ.
N biti n baa n gyɛ bamʊ Ibwaarɛ,
kɛ ba baa ba gyɛ mɛ asa.
11 Nıı ɔkʊ ı gyɛ ɔkʊ man bıla yɛ ɔ kaapʊ mʊ tɔmaa
abɛɛ mu-nyi mu-bii tɔwɛ mʊ yɛ, ‘Bıı Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ.’
Lıı fɛɛ ɔkʊmaa nımʊ ii biti ɔ ba bıı mɛ
lıı nbii sʊ naa fʊʊ abılısa sʊ.
12 N biti n taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ,
kɛ n man bıla nyiŋi bamʊ alibi kakɛ akʊ.
Mɛ, Ɔnyırıpɛ Ibwaarɛ n tɔwɛ kanın.”
13 Nıı Ibwaarɛ maa tɔwɛ lıı katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ sʊ mʊ, ıı kaapʊ fɛɛ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ kı waa kıdıdaa. Nıı kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı kı ba waa kıdıdaa, nıı kı man sʊ kyaarɛ mʊ, kii biti kı ba fɔyı.

9

Kabwaarɛ-sun kasɛ sʊ

1 Kanın sʊ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ nıı Ibwaarɛ waa maa asa nsana mʊ, kı sʊ ımʊ kabwaarɛ-sun nbara yɛ tantı kubuu

opula kyɪrɛkyɪrɛkpa mʊ nɪɪ kɪ bʊ
kasɛ sʊ mʊ.
2 Nɪɪ ba taa kɪtaa lala sɪɪtasa
barɪgɛ kɪmʊ tɔ ipula ɪnyɔ. Opula
gyankpaasa mʊ tɔ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Op-
ula Kyɪrɛkyɪrɛ nɪɪ kɪmʊ tɔ nɪɪ fɪtɪla
ɔgyagakpa yɛ teeburi yɛ bodobodo
mʊ nɪɪ ba taa sa Ɩbwaarɛ mʊ bʊ.
3 Nɪɪ kɪtaa mʊ kamaa ɪ gyɛ opula
nyɔsapʊ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Opula
Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ.
4 Nɪɪ tʊtɔ nɪɪ suwa kaswɪɪ mʊ nɪɪ
bee tuwa atɔ liifensa kɪmʊ sʊ, yɛ
katɔwɛ kyula kɪdakaa mʊ nɪɪ ba taa
suwa nyalɛ kɪmʊ mʊ bʊ. Kɪdakaa
maŋa tɔ nɪɪ suwa bonburon mʊ nɪɪ
kɪ sʊ "Mana" agyitɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
sa bamʊ naana ana ofuli sʊ mʊ bʊ.
Nɪɪ Aron kikpebi mʊ nɪɪ kɪ pɔrɔgɛ
afatɛɛ bunboli, yɛ abuu panpasan
anyɔ mʊ nɪɪ Mosesi kyʊrɔɔ Ɩbwaarɛ
nbara kudu mʊ gyaga sʊ mʊ bʊ.
5 Nɪɪ ba waa atɔ anyɔ* akʊ mʊ nɪɪ
ba sʊ atɛɛ ba gyan kɪdakaa mʊ sʊ,
nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ bʊ tʊtɔ. Ba
yaasɛ bamʊ atɛɛ bun kɪdakaa mʊ
obunkpa nɪɪ bɛɛ tɪɪ tʊtɔ yɛ Opula
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sʊ alibi ɛɛ kɛɛ.
Amaa an mɛɛ taalɛ lɛɛ asɪn nɪmʊ
kpini kasɛ sa fanɛ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ
kʊkʊlʊn-kʊlʊn.
6 Falɛ nɪɪ ba waa kʊtɔ kʊmaa
nɪmʊ yɪla, kɛ Ɩbwaarɛ aseepu mʊ
bee loo tantɪ opula kyɪrɛkyɪrɛkpa
mʊ tɔ kakɛ kʊmaa bɛɛ waa bamʊ
kiseepu kusun awaasa.
7 Amaa, amɔɔ Ɩbwaarɛ Oseepu
bɪlɪsa asɛ mʊ nkʊn ii loo Opula
Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ.
Nɪɪ kesu kʊmaa tɔ mʊ, ee loo tʊtɔ
kɪlɪɪ kʊlʊn nɪn. Nɪɪ atɔbwaaya
nkalan nɪɪ ɔ sʊ ee loo tʊtɔ, nɪɪ ɛɛ taa
kʊlɛ mʊ gbaa-gbaa kumu sʊ alibi yɛ
alibi mʊ nɪɪ mʊ asa ba waa yɛgɛ ba
man nyi yɛ ɪ gyɛ alibi mʊ.
8 Bɔla ɪnɪmʊ sʊ mʊ, Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ ɪ lɛɛ kaapʊ fɛɛ saŋa
mʊ nɪɪ tantɪ kubuu lala gyankpaasa
mʊ maa san ɔ yɪlɛ falɛ bɪrɛ, ɔkpa
mʊ man pɪɪta bugi kpee Opula
kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ.
9 Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ asɪn kaapʊsa sa anɛ
mʊ nɪɪ an tɛ ndaga kakyɪna nɪmʊ tɔ.
Ɩ kaapʊ fɛɛ nkɛɛ mʊ nɪɪ ba taa bɪya
Ɩbwaarɛ, yɛ atɔbwaaya mʊ nɪɪ ba
taa lɔŋɔ sa Ɩbwaarɛ gbaa mʊ, ɪ mɛɛ
taalɛ yɛgɛ asa mʊ nɪɪ bee sun mʊ
mʊ, bamʊ nfɛɛrɛ ɪ bɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ
taa bamʊ alibi kɛɛ bamʊ.
10 Ɩmʊ nɪɪ bɛɛ waa mʊ kpini mʊ
ɪ gyɛ ikisii lɪɪ agyitɔ kigyii yɛ atɔ
nuusa sʊ yɛ atɔ kɪfwɪɪ yɛ n-yɪɪ sʊ
kigyee. Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ ansi sʊ awaasa
nbara mʊ nɪɪ bɛɛ waa naa fʊʊ saŋa
mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ bɪya kabwaarɛ-sun
pʊpwɛ katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ tɔ.

Krisito abi kpini ɪ gyɛ kayɪɪ-wʊlɛ kʊlʊn

11 Amaa Krisito ba fɛɛ Ɩbwaarɛ
Oseepu bɪlɪsa asɛ sa atɔ danbɪrasa
mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ nbɪɪnbɪɪ falɛ. Nɪɪ o
loo tantɪ kubuu lala mʊ nɪɪ kɪ dagaa,
nɪɪ kɪ gyɛ kɪkparɛ, nɪɪ ɪ man gyɛ
nyɪmɪsa i yii kɪmʊ, nɪɪ kɪ man gyɛ
dulinyaa nɪmʊ tɔ lɛɛ mʊ.
12 Krisito maa loo tantɪ kubuu
Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ
mʊ tɔ mʊ kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa mʊ, ɔ
man taa nbwɛ yɛ ɪnaatɛ nkalan loo
naa waa kɔlɔŋɔ. Amaa ɔ taa mʊ
gbaa-gbaa mʊ nkalan loo nɪn naa ka
alibi kʊkɔ kɛ a nyɛ kamɔlɪgɛ mʊ nɪɪ
kɪ sʊ nkpa kakpaa.
13 Dɪdaa lɛɛ mʊ bɪrɛ nbwɛ yɛ
ɪnaatɛ nkalan, yɛ naatɛ kadanba mʊ
nɪɪ ba tuwa mʊ nsɔ nɪɪ ba sʊ bɛɛ
ŋmatɛ bamʊ nɪɪ ba waa ineesi mʊ
sʊ, kɛ ɪ kaapʊ fɛɛ ba nyɛ bamʊ n-yɪɪ
sʊ kɪfwɪɪ. Nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ kan taalɛ fwɪɪ
bamʊ n-yɪɪ sʊ ineesi mʊ,
14 kanɪn bɪrɛ, Krisito nkalan mʊ
nɪɪ ɪ bɔla Kayaayu mʊ nɪɪ kɪ sʊ
nkpa kakpaa sʊ mʊ, nɪɪ ɔ taa mʊ
gbaa-gbaa n-yɪɪ waa kɔlɔŋɔ kparɛ sa
Ɩbwaarɛ mʊ, nɛnɛ sʊ nɪɪ mʊ nkalan
maŋa ɪ mɛɛ taalɛ fwɪɪ anɛ nfɛɛrɛ lɪɪ
awaasa libi mʊ nɪɪ ɪ sʊ anɛ ii kpee
lewu tɔ mʊ? Ɩnɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ
a nyɛ sun Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ tɛ nkpa
tɔ mʊ kakpaa.
15 Kpalɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ, Krisito ɪ
gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ asa yɛ Ɩbwaarɛ
nsana sa katɔwɛ kyula pʊpwɛ mʊ

* **9:5 9:5** Bɛɛ tɪɪ atɔ nɪmʊ yɛ *Kyerabim.*

nɪɪ ɪbwaarɛ waa mʊ, kɛ ɪ yɛgɛ bamʊ nɪɪ ɪbwaarɛ tɪɪ bamʊ mʊ, ba ba nyɛ mʊ kusee mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ kakpaa. Ɪnɪmʊ ii biti ɪ waa nɪn, lɪɪ fɛɛ Krisito taa mʊ n-yɪɪ sa lewu nɪɪ ɔ ka bamʊ mʊ nɪɪ ba waa alibi katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ tɔ mʊ kʊkɔ.

16 Fɛɛ nɪɪ ɔsa kʊ kan waa katɔwɛ yɪla lɪɪ mʊ kapatɪyɛ sʊ mʊ, i tiri fɛɛ ɔsa maŋa maa wu nɪn pɔyɪ kɛ i sun kusun.

17 Lɪɪ fɛɛ katɔwɛ yɪlasa mɛɛ taalɛ waa kusun yɛgɛ ɔsa mʊ nɪɪ ɔ waa kɪmʊ mʊ, san ɔ tɛ nkpa tɔ, amɔɔ o wu nɪn pɔyɪ kɛ ɪ waa kusun.

18 Ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ halɪɪ katɔwɛ kyula gyankpaasa mʊ gbaa nɪɪ nkalan ɪ man kyɛɛgɛ wʊrɪgɛ mʊ, i mee sun kusun.

19 Lɪɪ fɛɛ saŋa mʊ nɪɪ Mosesi lɛɛ ɪbwaarɛ nbara mʊ kpini tɔwɛ asa mʊ, kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa ba waa mʊ, ɔ taa ɪnaatɛ yɛ nbwɛ nkalan bʊga yɛ nkyu. Nɪɪ ɔ taa kebula pɪpɛɛ taa ŋmina yɛ afatɛɛ,† nɪɪ ɔ taa nyɔ nkalan yɛ nkyu mʊ tɔ taa ŋmatɛ-ŋmatɛ nbara ɔwʊlɛ mʊ yɛ asa mʊ kpini sʊ.

20 Nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, “Nkalan nɪmʊ ɪɪ kaapʊ katɔwɛ kyula mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ waa fanɛ mʊ nsana, nɪɪ ɔ sa fanɛ kɔnɔ yɛ fan buu.”

21 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ Mosesi taa nkalan mʊ ŋmatɛ-ŋmatɛ ɪbwaarɛ tantɪ kubuu lala yɛ kab-waarɛ-sun atɔ waasa mʊ nɪɪ ba sʊ bee sun ɪbwaarɛ mʊ kpini sʊ.

22 Ɪmʊ sʊ fʊ kɪɪ mʊ, Mosesi Nbara saŋa mʊ, atɔbwaaya nkalan nɪɪ ba sʊ bɛɛ fwɪɪ ineesi. Nɪɪ nkalan ɪ man kyɛɛgɛ mʊ, ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ ɔ taa alibi kɛɛ.

23 Ɪmʊ sʊ nɪɪ kasɛ sʊ tantɪ kubuu mʊ, yɛ atɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ɪ bʊ ɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ ɪ yɪlɛ sa sʊsʊ gbaa-gbaa lɛɛ mʊ, i tiri fɛɛ ba maa taa nkalan fwɪɪ ɪmʊ. Amaa sʊsʊ gbaa-gbaa lɛɛ mʊ, ɪ dagaa ba maa taa nkalan mʊ nɪɪ ɪ kyɔ atɔbwaaya lɛɛ mʊ fwɪɪ ɪmʊ.

24 Ɪmʊ sʊ Krisito man loo kab-waarɛ-sunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ asa ba taa bamʊ abaa waa mʊ tɔ, nɪɪ kɪ gyɛ sʊsʊ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mʊ keduli. Amaa o loo sʊsʊ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mʊ tɔ naa yɪlɛ anɛ ayaa tɔ ɪbwaarɛ ansi tɔ nbɪɪnbɪɪ.

25 Nɪɪ Krisito man taa mʊ n-yɪɪ ee loo sʊsʊ Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ kesu kʊmaa, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ ɪɪ taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʊ tɔ kɪlɪɪ kʊlʊn kesu kʊmaa nɪmʊ mʊ.

26 Kanɪn bɪrɛ, naafɔɔ Krisito ii biti ɔ ba ee gyii awʊrʊfɔ kesu kʊmaa lɪɪ koo saŋa mʊ nɪɪ ɪbwaarɛ tʊʊ dulinyaa mʊ. Amaa nbɪɪnbɪɪ dulinyaa maa kpee kɪmʊ laalaalʊwɛ mʊ, ɔ ba taa mʊ gbaa-gbaa n-yɪɪ waa kɔlɔŋɔ kɪlɪɪ kʊlʊn lɛɛ alibi kakpaa.

27 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɪ dɛ sa daadimaadi kʊmaa nɪmʊ yɛ o wu kɪlɪɪ kʊlʊn, kɛ mu lewu kamaa mʊ, ɪbwaarɛ o gyii mʊ asɪn.

28 Ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ Krisito ba wu kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa, kɛ ɔ lɛɛ asa gaalaagaa alibi. Nɪɪ ee biti o bwii ba kɪnyɔsapʊ, yɛgɛ ɪ man gyɛ alibi kɪlɛɛ sʊ nɪɪ ɛɛ ba. Amaa ee biti ɔ ba mɔlɪgɛ bamʊ nɪɪ ba kʊʊla bee gyoo mʊ mʊ.

10

Krisito taa mʊ n-yɪɪ lɛɛ saraga kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa

1 Mosesi nbara mʊ man gyɛ kesintin atɔ mʊ nɪɪ ɪ bʊ kamaa ɪɪ ba mʊ gbaa-gbaa, amaa ɪ gyɛ ɪmʊ keduli nɪn. Lɪɪ falɛ sʊ mʊ atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ kʊlʊn mʊ nɪɪ bɛɛ waa kesu-kesu kanan mʊ nɪɪ nbara mʊ ɪɪ kaapʊ mʊ, mɛɛ taalɛ waa asa mʊ nɪɪ bee sun ɪbwaarɛ mʊ kyɛɛkyɛɛ naa lʊwɛ.

2 Fɛɛ nɪɪ atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ ɪ dɪn taalɛ fwɪɪ asa mʊ nɪɪ bee sun ɪbwaarɛ, lɪɪ bamʊ alibi tɔ kɪlɪɪ kʊlʊn mʊ, naafɔɔ ba dɪn yɛgɛ saraga kɪlɛɛ, yɛgɛ ba man bɪla fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ba gyii alibi kʊpwɛ.

3 Amaa kanɪn atɔbwaaya saraga kɔlɔŋɔ maŋa ii nyiŋi asa mʊ kesu kʊmaa bamʊ alibi mʊ nɪɪ bɛɛ waa.

† **9:19 9:19** Bɛɛ tɪɪ kanɪn afatɛɛ nɪmʊ yɛ hisopi.

4 Lıı fɛɛ anaa-nyın yɛ nbwɛ
nkalan ı mɛɛ taalɛ lɛɛ alibi.
5 Ɩmʊ sʊ saŋa mʊ nıı Krisito ıı ba
dulinyaa tɔ mʊ ɔ tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ,
“Fu mee biti atɔbwaaya
saraga kılɛɛ yɛ atɔ kɛkɛɛ,
amaa fʊ sa mɛ nyımısa kayıı-wʊlɛ
yɛ n ba taa lɛɛ saraga.
6 Nıı atɔbwaaya mʊ nıı bee tuwa fʊ
kaswıı sʊ bɛɛ lɛɛ saraga,
yɛ alibi kıtaa kɛɛ saraga kılɛɛ mʊ
bırɛ,
ı mɛɛ bɔla fu ansi.”
7 Tʊtɔ nıı n tɔwɛ yɛ, “Ɩbwaarɛ, mɛ
ndee! N ba nın kɛ n ba waa
fu kebiti fɛɛ kanan mʊ nıı ba
kyʊrɔɔ mɛ n-yıı sʊ asın waa
Asınkyan yılasa mʊ tɔ mʊ.”
8 Nıı ɔ daa kı tɔwɛ Ɩbwaarɛ yɛ, “Fu
mee biti atɔbwaaya saraga kılɛɛ yɛ
atɔ kɛkɛɛ, ımaa atɔbwaaya mʊ nıı
bee tuwa fʊ kaswıı sʊ bɛɛ lɛɛ saraga,
yɛ alibi kıtaa kɛɛ saraga kılɛɛ mʊ,
ı mɛɛ bɔla fu ansi” (ımɛɛ mʊ gbaa
mʊ, ımʊ nıı Mosesi nbara mʊ ı
kaapʊ fɛɛ ba waa).
9 Tʊtɔ nıı Krisito bıla bwii tɔwɛ yɛ,
“Ɩbwaarɛ mɛ ndee! N ba nın kɛ n ba
waa fu kebiti.” Ɩmʊ sʊ Ɩbwaarɛ yɛgɛ
atɔbwaaya saraga kılɛɛ mʊ tʊʊ, nıı
ɔ taa Krisito saraga kılɛɛ mʊ ba yii
ayaa tɔ.
10 Lıı fɛɛ Yesu Krisito maa waa kʊtɔ
mʊ nıı kı gyɛ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ mʊ,
fɛɛ maa taa mʊ gbaa-gbaa n-yıı lɛɛ
saraga kılıı kʊlʊn kakpaa sʊ mʊ, ɔ
lɔŋɔ anɛ kpini yıla sa Ɩbwaarɛ.
11 Ɩbwaarɛ Oseepu kʊmaa nımʊ
yılɛ ɛɛ waa mʊ kabwaarɛ-sun asun
kakɛ kʊmaa, nıı saŋa kʊmaa ɛɛ lɛɛ
ısaraga kʊlʊn maŋa, yɛgɛ ı mɛɛ
taalɛ lɛɛ asa alibi.
12 Amaa Krisito bırɛ, taa mʊ n-yıı
lɛɛ saraga kılıı kʊlʊn sa alibi kak-
paa, nıı ɔ naa kyına Ɩbwaarɛ kıbaa
gyisa sʊ.
13 Taa lıı kanın saŋa maŋa mʊ, ɔ
sii ɔ tɛ ɔ gyoo fɛɛ Ɩbwaarɛ ɔ taa mʊ
dʊn ana waa mʊ ayaa kasɛ.
14 Lıı fɛɛ saraga kʊlʊn mʊ nıı ɔ taa
mʊ n-yıı lɛɛ sʊ mʊ, ɔ lɔŋɔ bamʊ nıı
ɔ fwıı bamʊ lıı alibi tɔ mʊ yıla sa
Ɩbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ kakpaa.
15 Nıı Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ
gbaa ii gyii asın nımʊ kesintin
kaapʊ anɛ, fɛɛ kanan mʊ nıı
Ɩbwaarɛ gyankpaa tɔwɛ anɛ yɛ,
16 “Nkɛ mʊ nıı ii biti ı ba mʊ,
katɔwɛ kyula nımʊ nıı n biti n
waa maa bamʊ nsana.
Mɛ, Ɩbwaarɛ ı tɔwɛ kanın.
N biti n taa mɛ nbara waa bamʊ
nkɔlɔ tɔ
kɛ n kyʊrɔɔ ımʊ waa bamʊ
nfɛɛrɛ tɔ.”
17 Nıı ɔ bwii kyaga sʊ yɛ,
“N mɛɛ bıla yɛ n nyiŋi bamʊ alibi
mʊ nıı ba waa
yɛ kanan mʊ nıı ba fɔyı ɔkpa
nbara mʊ tɔ mʊ kakaakʊ.”
18 Ɩmʊ sʊ Ɩbwaarɛ maa taa asa alibi
kɛɛ bamʊ falɛ bırɛ, ı man bıla i tiri
fɛɛ ba kpalı alibi sʊ lɛɛ saraga. Fan
yɛgɛ an nyɛ nkɔlɔ yılɛ Ɩbwaarɛ ansi
tɔ.
19 Ɩmʊ sʊ mi-nyi mu-bii ana
akɔɔlɛ-gyipu, lıı Yesu nkalan mʊ
nıı ɔ kyɛɛgɛ wʊrıgɛ mʊ sʊ mʊ,
an sʊ ɔkpa fɛɛ an taalɛ loo opula
Kyırɛkyırɛkpa Kıkyırɛkyırɛ mʊ tɔ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
20 An taalɛ faa kıtaa kunsa mʊ sʊ,
lıı fɛɛ Yesu ı taa mʊ gbaa-gbaa
kayıı-wʊlɛ bugi ɔkpa pʊpwɛ mʊ nıı
kıı sa nkpa mʊ, sa anɛ.
21 Nıı a maa sʊ Ɩbwaarɛ Os-
eepu kparɛ mʊ nıı ɛɛ kıı Ɩbwaarɛ
kıkpaara asa sʊ mʊ,
22 fan yɛgɛ a nin tiri Ɩbwaarɛ.
Fan yɛgɛ a taa kɔkɔlɔ fuuli yɛ
kıkɔɔlɛ-gyii mʊ nıı kı man sʊ
kamɔɔrɛ-gyii, yɛ nfɛɛrɛ mʊ nıı ıı
kaapʊ yɛ Ɩbwaarɛ taa anɛ alibi kɛɛ
anɛ, yɛ anɛ kayıı-wʊlɛ mʊ nıı ba
taa nkyu kyırɛkyırɛ fwıı mʊ, ba
Ɩbwaarɛ asɛ.
23 Fan yɛgɛ a kıtaa tamaa asın mʊ
nıı an yılɛ sʊ an tɔwɛ mʊ tɔ kenken,
lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ nıı ɔ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ mʊ, ıı waa kʊtɔ mʊ nıı ɔ
tɔwɛ yɛ ee biti ɔ waa mʊ.
24 Fan yɛgɛ a fɛ nfɛɛrɛ lıı kanan
mʊ nıı a tɔwɛ an waa abaa, kɛ a
kyɛ abaa tɔ, kɛ a waa adanbırasa sa
abaa.
25 Fan man yɛgɛ kɛ a yɛgɛ kıgyaŋɛ
bʊga, fɛɛ kanan mʊ nıı akʊ ba mɛɛ

gyaŋɛ bɛɛ bʊga mʊ, amaa fan yɛgɛ
a waa abaa aniya tɔ, fɛɛ fan maa kɪɪ
wu fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Kakɛ lala mʊ
kii biti kɪ ba mʊ ki tiri tɔ.
26 Fɛɛ a maa wʊla bɪɪ kesintin asɪn
nɪmʊ, nɪɪ a kɪɪ ansi an san an waa
alibi bɪrɛ, saraga kɪlɛɛ sa alibi kʊ
man bɪla kɪ bʊ tɔ.
27 Amaa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ san ɪ gyɛ
yɛ, kɔkɔlɔ ŋmaa mʊ nɪɪ kɪ dɛ kii
gyoo Ɪbwaarɛ kʊpwɛ kubun yɛ fʊlɔn
yen-yen mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba dɪyɛ
Ɪbwaarɛ mʊ dʊn ana mʊ.
28 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o kina Mosesi
nbara mʊ, nɪɪ asa anyɔ abɛɛ asa
asá be gyii kesintin yɛ ɔsa mʊ kina
kanɪn nbara mʊ bɪrɛ, be mee wu mʊ
kʊwɛɛ bɛɛ mɔɔ mʊ nɪn.
29 Nɪɪ kanɪn bɪrɛ, bamʊ nɪɪ ba tʊʊ
kɪyaa saalɛ Ɪbwaarɛ mu-bii mɔɔ de?
Kʊsʊ bɪɪtɛ lala kɪɪ dɛ sa bamʊ, fɛɛ
ba maa man taa Ɪbwaarɛ katɔwɛ
kyula nkalan mʊ nɪɪ ɪɪ fwɪɪ bamʊ lɪɪ
alibi tɔ mʊ tɪɪ sɛhn, nɪɪ ba bɪla bwii
saalɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ kɪɪ
bwaala asa mʊ?
30 Lɪɪ fɛɛ an nyi Ɪbwaarɛ maa tɔwɛ
yɛ, "Mɛ ɪ tɛɛla alibi awaapʊ, Nɪɪ mɛ
ii biti n bɪɪtɛ bamʊ asʊ." Nɪɪ ɔ bɪla
bwii tɔwɛ yɛ, "Mɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ
n biti n gyii mɛ asa asɪn."
31 Kanɪn sʊ ii biti ɪ baa ɪ gyɛ kufuu
fɛɛ ɔkʊ maa tɪyɛ Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ
bʊ tɔ kakpaa mʊ kʊsʊ bɪɪtɛ tɔ.

32 Fan nyiŋi fanɛ nkɛ gyankpaasa
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ bugi fanɛ ansi, nɪɪ
fan wu mʊ ɔkpa, nɪɪ fan yɪlɛ tɔ gyii
awʊrʊfɔ, yɛgɛ fanɛ abaa ɪ man yɔɔ
mʊ.
33 Saŋa kʊ tɔ mɔɔ mʊ, fan nyɛ
asebi yɛ kanyanla asa nsana tɔ, ɪkʊ
mɔɔ mʊ, fan kyɛ bamʊ nɪɪ ba nyɛ
kanɪn awʊrʊfɔ mʊ tɔ.
34 Fan su, nɪɪ fan yɪyɛɛ, nɪɪ fan sa
bamʊ nɪɪ ba kɪtaa bamʊ tii obu mʊ
sʊ, nɪɪ ba maa kɔɔlɛ fanɛ npatɪyɛ
gbaa mʊ, ɪ man kɔ fanɛ, amaa
fanɛ ansi i gyii nɪn. Lɪɪ fɛɛ fanɛ
gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ fan maa
sʊ npatɪyɛ danbɪrasa mʊ nɪɪ ɪ bʊ tɔ
kakpaa sʊsʊ.

35 Ɪmʊ sʊ fan man yɛgɛ fanɛ abaa
ɪ yɔɔ, fan yɪlɛ kɪnyɪn tɔ kenken. Lɪɪ
fɛɛ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ ka fanɛ kʊkɔ
lala.
36 Fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ kɛ fan
taalɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii
biti, kɛ ɪ yɛgɛ fan nyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ
da mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa fanɛ
mʊ.
37 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,
"Ɪ san gbɛrɛɛ kɛ Ɔmʊ nɪɪ ɛɛ ba mʊ,
ɔ ba. Ɪ man bɪla yɛ ɪ kyɛɛrɛɛ.
38 Nɪɪ mɛ asa mʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa i
kyiigi lɪɪ bamʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ
mʊ, bee biti ba nyɛ nkpa.
Amaa ɔmʊ nɪɪ ɔ kan bwii kamaa
bɪrɛ,
ɔ mɛɛ yɛ ɔ bɔla mi ansi."
39 Nɪɪ an man gyɛ bamʊ nɪɪ bee
bwii kamaa nɪɪ ba mɛɛ nyɛ kamɔlɪgɛ
mʊ, amaa an gyɛ bamʊ nɪɪ an kɔɔlɛ
Ɪbwaarɛ gyii, nɪɪ an nyɛ kamɔlɪgɛ
mʊ.

11

Adɪdaapʊ kɪkɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii mʊ asɪn

1 Mɪnɛ ɪ gyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii?
Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ gyɛ yɛ an nyi fɛɛ an
biti a nyɛ atɔ mʊ nɪɪ an sʊ ɪmʊ
tamaa, nɪɪ a mee wu ɪmʊ yɛ anɛ
ansi yɛgɛ ɪ bʊ tɔ kesintin mɔɔ.
2 Kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
ansi i gyii adɪdaapʊ mʊ sʊ.
3 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ nɪɪ an nu kasɛ
fɛɛ Ɪbwaarɛ mʊ kɔnɔsa nɪɪ ɔ taa tʊʊ
dulinyaa. Ɪmʊ sʊ atɔ mʊ nɪɪ a mee
wu yɛ ansi mʊ, ɪmʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ taa
waa atɔ mʊ nɪɪ an wu falɛ.
4 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ, nɪɪ Abeli lɛɛ
saraga danbɪrasa sa Ɪbwaarɛ, nɪɪ ɪ
bʊrɔn ɪ kyɔ mʊ-daa Ken lɛɛ mʊ nɪɪ
ɔ waa mʊ. Nɪɪ lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii
sʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ wu mʊ fɛɛ mʊ ɪkpa i
kyiigi, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa mu
ansi i gyii mʊ saraga mʊ sʊ. Lɪɪ mʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʊ sʊ mʊ, halɪɪ maa
wu gbaa mʊ, mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ kɪ
san kɪɪ tɔwɛ anɛ yɛ anɛ gbaa anɛ a
kɔɔlɛ gyii kanɪn.
5 Enoki kɪkɔɔlɛ Ɪbwaarɛ gyii sʊ
mʊ, nɪɪ Ɪbwaarɛ taa mʊ kpee sʊsʊ
yɛgɛ ɔ man wu. Nɪɪ asa ba man bɪla
wu mʊ, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ taa mʊ lɪɪ
bamʊ ansi sʊ kyʊn. Asɪnkyan yɪlasa

mʊ ɪ tɔwɛ yɛ, pɔyɪ kɛ Ibwaarɛ ɔ taa
Enoki kpee sʊsʊ mʊ, ɔ bɔla Ibwaarɛ
ansi.
6 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ mɛɛ
kɔɔlɛ Ibwaarɛ ee gyii mʊ, ɔ mɛɛ
taalɛ bɔla mu ansi. Lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɛɛ ba Ibwaarɛ asɛ mʊ, ɪ
dagaa ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Ibwaarɛ bʊ tɔ,
nɪɪ mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ ka bamʊ nɪɪ
bɛɛ payɪ ansi bɛɛ kɪɪ bee biti mʊ mʊ
kʊkɔ.

7 Nowa kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii sʊ
mʊ, saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mu
kumu tɔ lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ ɪ man pɪɪta
waa mʊ sʊ mʊ, o nu sa Ibwaarɛ. Nɪɪ
ɔ salɛ ɔkʊlɪ lala mʊ nɪɪ kɪ mɔlɪgɛ
maa mʊ kɪkpaara sʊ abi kpini. Lɪɪ
mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii nɪmʊ sʊ mʊ, o bun
dulinyaa kpini kʊpwɛ, nɪɪ lɪɪ mʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, Ibwaarɛ tɪɪ mʊ
yɛ ɪkpa kyiigisa wuya ana mʊ tɔ ɔkʊ.

8 Abraham kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii
sʊ mʊ, saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɪɪ mʊ
yɛ ɔ kʊsʊ lɪɪ katɪn mʊ nɪɪ ɔ bʊ mʊ
kpee kasɛ mʊ nɪɪ kii biti kɪ ba biliŋi
mʊ kapatɪyɛ kakaakʊ mʊ, o nu sa
Ibwaarɛ. Nɪɪ ɔ kʊsʊ ee kpee, yɛgɛ ɔ
man nyi katɪn mʊ ee kpee.

9 Lɪɪ mʊ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, maa
fʊʊ kasɛ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ sa mʊ mʊ, o yii ɪtantɪ abu
kyɪna tɔ fɛɛ ɔfɔ. Nɪɪ kanɪn maŋa sʊ
nɪɪ mu-bii Isaki, yɛ mʊ kanaana-bii
Gyekobu mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ mʊ, gbaa ba
kyɪna.

10 Abraham waa kanɪn lɪɪ fɛɛ
mu ansi ɪɪ gyan kadɛ lala mʊ nɪɪ
Ibwaarɛ gbaa-gbaa ɪ kyʊrɔɔ kɪmʊ,
nɪɪ o yii kɪmʊ kasɛ, nɪɪ ɔ pɔyɪ kɪmʊ
yɪla kakpaa mʊ.

11 Sara kɪkɔɔlɛ Ibwaarɛ gyii taa
tii mu-kuli Abraham lɛɛ sʊ, nɪɪ ba
kʊʊgɛ kebii. Bamʊ kpini ba bɪlɛ, nɪɪ
Sara gyɛ ogbentipu. Amaa ba kɔɔlɛ
gyii fɛɛ Ibwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ sa bamʊ fɛɛ ee biti ɔ sa
bamʊ kebii mʊ, gyɛ kesintin wuya.

12 Imʊ sʊ Abraham mʊ nɪɪ ɔ bɪlɛ
kyʊn sʊ, halɪɪ nɪɪ ɔ mɛɛ bɪla taalɛ
kʊʊgɛ gbaa mʊ, kʊʊgɛ obii-nyɪnsa,
nɪɪ mʊ kɪnaana kɪ nyɛ akyɔ fɛɛ sʊsʊ
akyikpebi abɛɛ ɔpʊ kɔnɔ kɪkyafa,
nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ kalɛ bamʊ.

13 Asa nɪmʊ kpini ba sʊ
kɪkɔɔlɛ-gyii saŋa mʊ nɪɪ ba tɛ nkpa
tɔ halɪɪ naa fʊʊ bamʊ lewu. Nɪɪ
ba man nyɛ atɔ mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da
mʊ kɔkɔlɔ sʊ yɛ ee biti ɔ sa bamʊ
mʊ. Ba wu ɪmʊ kata-kata, nɪɪ ɪ waa
bamʊ ɔkɔn. Nɪɪ ba kɔɔlɛ kyula nɪɪ
ba tɔwɛ yɛ, ba gyɛ afɔ nɪɪ ba man
gyɛ kasɛ kanɪmʊ sʊ asa.

14 Nɪɪ asa mʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ kanɪn
asɪn mʊ, ɪ kaapʊ nɪn fɛɛ bɛɛ kɪɪ bee
biti bamʊ gbaa-gbaa bamʊ ayɛ.

15 Nɪɪ bɛɛ daa bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ lɪɪ
ɔsʊwʊlɛ mʊ nɪɪ ba kʊsʊ kɪmʊ sʊ mʊ,
naafɔɔ ba dɪn nyɛ ɔkpa bwii kpee
tʊtɔ.

16 Amaa bɛɛ kɪɪ bee biti kadɛ lala
mʊ nɪɪ kɪ bʊrɔn kɪ kyɔ kasɛ sʊ lɛɛ
nɪmʊ. Kɪmʊ ɪ gyɛ kɪmʊ nɪɪ kɪ bʊ
Ibwaarɛ asɛ sʊsʊ mʊ. Imʊ sʊ ɪ man
sʊ Ibwaarɛ ipeeli sa bamʊ fɛɛ ba
maa tɪɪ mʊ yɛ bamʊ Ibwaarɛ, lɪɪ fɛɛ
ɔ lɔŋɔ sʊsʊ kadɛ lala yɪla sa bamʊ.

17 Lɪɪ Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tʊʊ mʊ tɔ kɪɪ
mʊ, ɔ taa mu-bii Isaki yɛ ɔ naa lɛɛ
saraga sa Ibwaarɛ. Abraham ɪ gyɛ
ɔsa mʊ nɪɪ Ibwaarɛ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ
sa lɪɪ Isaki sʊ mʊ, amaa nɪɪ o kyula
fɛɛ ee biti ɔ taa mu-bii kʊlʊn kpen
nɪmʊ naa lɛɛ saraga.

18 Amaa Ibwaarɛ wʊla tɔwɛ Abra-
ham yɛ, "Taa bɔla fu-bii Isaki sʊ nɪɪ
fii biti fʊ nyɛ anaana-bii mʊ nɪɪ n da
mɛ kɔkɔlɔ sʊ sa fʊ mʊ."

19 Abraham dan o nyi fɛɛ Ibwaarɛ
ɪ bɪla taalɛ kyiŋi Isaki lɪɪ lewu tɔ. Nɪɪ
fʊ kɪɪ mʊ, i du nɪn fɛɛ o wu nɪn, nɪɪ
Abraham bwii nyɛ mʊ, mʊ abaa tɔ.

20 Lɪɪ Isaki kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ, ɔ
waa Gyekobu maa Esawu kʊsee lɪɪ
bamʊ kakaakʊ kakyɪna tɔ sʊ.

21 Lɪɪ Gyekobu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ ee biti o wu mʊ, ɔ waa
Gyosefu mu-bii ana anyɔ kusee. Ɔ
taa mʊ n-yɪɪ kpasa mu kikpebi nɪɪ ɔ
yɪn Ibwaarɛ.

22 Lɪɪ Gyosefu kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ mʊ,
saŋa mʊ nɪɪ mu lewu tiri tɔ mʊ, ɔ
tɔwɛ mʊ asa Isɪrayɪ abi yɛ saŋa kʊ ɪ
ba bee biti ba lɪɪ Egyipiti tɔ. Nɪɪ ɔ sa

bamʋ kɔnɔ yɛ, bɛɛ kan bɛɛ lɪɪ mʋ,
ba nyiŋi mʋ awiya sʋ kɛ ba taa.
23 Lɪɪ Mosesi akʋʋgɛpʋ kɪkɔɔlɛ-gyii
sʋ mʋ, saŋa mʋ nɪɪ ba kʋʋgɛ Mosesi
mʋ, ba taa mʋ baala ɪbwaayɪ ɪsa,
lɪɪ fɛɛ ba wu Mosesi maa pɔyɪ ɔdan,
yɛgɛ ba man buu Owura kɔnɔsa mʋ
gbaa mʋ ɪ man sʋ bamʋ kufuu.
24 Lɪɪ Mosesi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ,
saŋa mʋ nɪɪ ɔ kʋsʋ dan mʋ o mee
biti ba tɪɪ mʋ yɛ ɔ gyɛ Egyipiti
Owura Faro mu-bii kyɪɪsa mu-bii.
25 Nɪɪ ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ fɛɛ maa
Ɩbwaarɛ asa ba bʋga gyii awʋrʋfɔ
mʋ, ɪ kyɔ fɛɛ o gyii ɔkɔn kakyɪna libi
tɔ saŋa gbɛrɛɛ tɔ.
26 Mosesi wu fɛɛ ɪ dagaa maa gyii
ipeeli lɪɪ Ɔmʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʋ sʋ,
ɪ kyɔ Egyipiti npatɪyɛ kparɛ kpini.
Lɪɪ fɛɛ mu ansi ɪ gyan kʋkɔka mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ka mʋ kakɛ kakʋ
mʋ sʋ.
27 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ ɔ kʋsʋ lɪɪ
Egyipiti tɔ, yɛgɛ ɔ man sʋ owura
agbʋ mʋ nɪɪ ɔ sʋ mʋ kufuu. Ɔ kpan
mʋ n-yɪɪ yɪlɛ tɔ lɪɪ fɛɛ o wu Ɩbwaarɛ
mʋ nɪɪ ɔkʋ mee wu mʋ mʋ.
28 Lɪɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, o
yii Kanyaŋɛ Nbunɔ kigyii kakɛ mʋ.
Kanɪn kakɛ maŋa tɔ nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ
Ɩsɪrayɪ abi ba taa atɔbwaaya nkalan
ŋmatɛ-ŋmatɛ bamʋ nbunɔ mʋ, nɪɪ
ɪ yɛgɛ nbii gyankpaasa ɔmɔɔpʋ mʋ
man nyɛ mata bamʋ.
29 Lɪɪ Ɩsɪrayɪ abi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ nɪɪ
ba natɛ Ɔpʋ Pɪpɛɛ mʋ tɔ faa fɛɛ kasɛ
wʋlɛsa sʋ. Amaa Egyipiti abi ba maa
kpan bamʋ n-yɪɪ yɛ ba waa kanɪn
mʋ, nkyu mʋ i gyii bamʋ.
30 Lɪɪ Ɩsɪrayɪ abi kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ nɪɪ
ba natɛ kyaabɔɔ Gyeriko kadɛ nkɛ
nsunɔ nɪɪ kɪmʋ ɪpɔrɛ lala mʋ nɪɪ ɪ
kyaabɔɔ kadɛ mʋ ɪ lɪɪ tɪyɛ.
31 Lɪɪ ɔkyɪɪ gyaga Rahabu
kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, Ɩsɪrayɪ abi mʋ
nɪɪ ba sun bamʋ ba naa baala kɪɪ
Gyeriko kadɛ mʋ, ɔ kɪtaa bamʋ kɪfɔ.
Ɩmʋ sʋ mɛɛ mʋ bɪrɛ ba man kyɪna
mɔɔ mʋ bʋga bamʋ nɪɪ ba waa kʋsʋ
tɔ ɔlʋn sa Ɩbwaarɛ mʋ.
32 Mɪnɛ asɪn nɪɪ n bɪla yɛ n
tɔwɛ tii sʋ? N mɛɛ yɛ n nyɛ
saŋa tɔwɛ adɪdaapʋ asa fɛɛ Gideyon
maa Baraki yɛ Samson yɛ Gyefeta
yɛ Dawidi yɛ Samuweli yɛ Ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ mʋ asɪn tii sʋ.
33 Lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ,
bamʋ akʋ ba kɔ gyii awuragyi lala
sʋ, nɪɪ bamʋ akʋ ba gyii kesintin
natɛ kɪmʋ ɔkpa sʋ, nɪɪ bamʋ akʋ
ba nyɛ atɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ da mʋ
kɔkɔlɔ sʋ sa bamʋ mʋ, nɪɪ bamʋ akʋ
mɔɔ ba tii bɪranɛ nnɔ yɛgɛ ba man
taalɛ waa sɛhn.
34 Lɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ,
bamʋ akʋ ba dunla fʋlɔn yen-yen,
nɪɪ bamʋ akʋ ba lɪɪ isakunde lewu
tɔ. Bamʋ akʋ kapɔɔsɛ ki biliŋi ɔlʋn,
nɪɪ ba waa alʋlʋnpʋ ɪkɔ tɔ gyii bamʋ
dun ana ndɛndɛmandɛ anaakɔpʋ
sʋ.
35 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, akyɪɪ akʋ
ba nyɛ bamʋ-nyi mu-bii ana mʋ nɪɪ
ba wu, nɪɪ ba bwii kyiŋi ba nkpa
tɔ. Akʋ ba nyɛ kanyanla nɪɪ ba
yɪlɛ tɔ kina, fɛɛ ba mɛɛ lɪɪ bamʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii kamaa kɛ ba nyɛ sɪlɛ lɪɪ
lewu tɔ, amaa ba kyula fɛɛ bee biti
ba wu, kɛ ba nyɛ kelewu kyiŋi yɛ
nkpa mʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn.
36 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, asa ba
yooli akʋ nɪɪ ba tɪŋɛ akʋ, nɪɪ ba da
akʋ mɔɔ ɪgbɛɛ taa bamʋ naa tii ibu
to.
37 Lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ, asa ba
twɪɪ akʋ abuu mɔɔ bamʋ, nɪɪ akʋ
mɔɔ ba baŋɪ bamʋ tɔ anyɔ-anyɔ, nɪɪ
akʋ mɔɔ ba taa isakunde mɔɔ bamʋ.
Akʋ ba taa nbʋlʋpʋ yɛ nbwɛ ɪwʋlɛ
ba bun, yɛgɛ ba naa ba naa kitiri tɔ
yɛ awʋrʋfɔ yɛ kanyanla tɔ.
38 Dulinya nɪmʋ tɔ asa libi ba
man bɪla dagaa fɛɛ ba maa kanɪn
asa maŋa ba kyɪna bʋga. Bamʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nɪɪ ba sʋ ba naa
bɛɛ yaalɛ ifuli sʋ yɛ abɪɪ sʋ, nɪɪ bɛɛ
baala afʋlɛ ɪbɔ tɔ yɛ kasɛ ɪbɔ lala tɔ.
39 Asa banɪmʋ kpini ba nyɛ kɪyɪn
lɪɪ bamʋ Ɩbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ,
yɛgɛ bamʋ ɔkʋ man nyɛ kʋtɔ mʋ nɪɪ
Ɩbwaarɛ da mʋ kɔkɔlɔ sʋ sa bamʋ
mʋ.
40 Ɩbwaarɛ ŋmina atɔ danbɪrasa
mʋ nɪɪ ɪ kyɔ yɪla anɛ, nɪɪ ngbaa
bamʋ bee biti ba nyɛ, amaa ba

man nyɛ bamʋ kusun danbɪrasa mʋ kʋkɔka, amɔɔ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ an biti a lʋwɛ anɛ kusun pɔyɪ kɛ anaa bamʋ kpini a naa bʋga nyɛ kʋkɔka mʋ kyɛɛkyɛɛ.

12

Yesu Krisito nɪɪ ɪ dagaa a maa buu

1 Ɪmʋ sʋ fɛɛ asa damantɛ mʋ nɪɪ ba lɛɛ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii ifuli kaapʋ, nɪɪ ba lɛɛ bamʋ ansi bɛɛ kɪɪ anɛ falɛ sʋ mʋ, fan yɛgɛ a lɛɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ kii tii anɛ ɔkpa, yɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an tɪyɛ alibi tɔ bilen-bilen mʋ fɔyɪ, kɛ a payɪ ansi sɪlɛ kɪsɪlɛ mʋ nɪɪ kɪ dɛ anɛ ansi tɔ mʋ naa fʋʋ ɔkaa.

2 Fan yɛgɛ an baa an kɪɪ Yesu. Mʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ kɪ gyan mʋ sʋ lɪɪ npiili asɛ, nɪɪ mʋ ii biti ɔ yɛgɛ a taalɛ yɪlɛ tɔ naa fʋʋ ɔkaa. Nɪɪ o nyi ɔkɔn mʋ nɪɪ kɪ dɛ kii gyoo mʋ sʋ mʋ, ɔ man taa oyu laasa lewu yɛ ɪmʋ ipeeli mʋ tɪɪ sɛhn. Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ ɔ tɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gya mʋ gyisa sʋ.

3 Ɪmʋ sʋ fan kɪɪ kanan mʋ nɪɪ Yesu yɪlɛ tɔ gyii awʋrʋfɔ alibi awaapʋ mʋ nɪɪ ba gyɛ mʋ akisipu mʋ abaa tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ fanɛ n-yɪɪ ɪ man yɔɔ fanɛ kɛ fanɛ nkɔlɔ ɪ man nyita fanɛ.

4 Halɪɪ fan maa nyaŋɛ ansi fɛn kɔ fen tii alibi kɪwaa falɛ gbaa mʋ, fan man pɪɪta kɔ naa fʋʋ katɪn mʋ nɪɪ ii biti ɪ sʋla fanɛ kpee lewu tɔ.

5 Fɛn tan asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɔwɛ waa fanɛ fɛɛ mʋ-bii ana mʋ sʋ? Ba kyʋrɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mʋ tɔ yɛ,

"Mi-bii, nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ kan ɛɛ bɪla fʋ mʋ, man taa ɪmʋ waa ɪwɔgya asɪn.
Nɪɪ ɛɛ kan ɛɛ bɪɪtɛ fʋ kʋsʋ mʋ, man yɛgɛ fʋ abaa tɔ ɪ yɔɔ.

6 Lɪɪ fɛɛ bamʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ii biti bamʋ asɪn mʋ, bamʋ nɪɪ ɛɛ bɪla,
nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ mʋ fɛɛ mʋ-bii mʋ, ɛɛ bɪɪtɛ mʋ kʋsʋ."

7 Fan nyɛ nkɔlɔ yɪlɛ awʋrʋfɔ tɔ fɛɛ kɪbɪla, Ɪbwaarɛ ɪɪ waa fanɛ kanɪn fɛɛ mʋ-bii ana. Lɪɪ fɛɛ kebii mɔɔ nɪɪ mʋ-sɛ mɛɛ bɪla mʋ?

8 Amaa nɪɪ fan man kan nyɛ kɪbɪla fɛɛ kanan mʋ nɪɪ mʋ-bii kʋmaa nɪmʋ ɪɪ nyɛ mʋ, kanɪn bɪrɛ fan man gyɛ mʋ gbaa-gbaa mʋ-bii ana, ɔkʋ mʋ-bii ana ɪ gyɛ fanɛ.

9 Ɪnɪmʋ kpini gbaa mʋ, an sʋ kasɛ sʋ nfɪɪ asɛ mʋ nɪɪ bɛɛ bɪla anɛ, yɛgɛ an sʋ bɛɛrɛɛ an sa bamʋ. Nɪɪ mɪnɛ sʋ nɪɪ a mɛɛ bɪya anɛ n-yɪɪ kasɛ gaa sa Ɪbwaarɛ Anɛ-Sɛ, mʋ nɪɪ ɔ bʋ sʋsʋ, kɛ a nyɛ nkpa?

10 Nɪɪ anɛ kasɛ sʋ asɛ bɛɛ bɪla anɛ saŋa gbɛrɛɛ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ fɛɛ ɪ bʋrɔn sa bamʋ mʋ. Amaa anɛ kɪdanbɪrasa sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ɪɪ bɪla anɛ, kɛ a nyɛ-nyɛ mʋ kɪbaabʋtɔ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ.

11 Kɪbɪla kʋ man bʋ tɔ nɪɪ kɪ bʋkɔn. Opula maŋa tɔ mʋ ɪɪ kɔɔ nɪn. Amaa bamʋ nɪɪ ba nu sa kɪbɪla mʋ, ɪɪ yɛgɛ nɪɪ bamʋ kakyɪna tɔ ɪkpa i kyiigi, nɪɪ ɪɪ sa bamʋ kayɪɪ yuuli.

12 Ɪmʋ sʋ fan man yɛgɛ fanɛ abaa a yɔɔ fanɛ, amaa fan kʋsʋ yɪlɛ kɪtaa tɔ kinkin.

13 Fan yɛgɛ fanɛ ɪkpa mʋ nɪɪ fɛn naa sʋ mʋ ɪ waa ntintin, kɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba man fɔyɪ ɔkpa, amaa ba nyɛ ɔlʋn.

Fan kɪɪ sʋ kɛ a man bwii kamaa

14 Fan kpan fanɛ n-yɪɪ ɔkpa kʋmaa sʋ, kɛ fanaa asa kpini fan taalɛ kyɪna kayɪɪ yuuli tɔ, kɛ fan kyɪna kakyɪna mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ineesi. Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ sʋ ineesi mʋ, ɔ mɛɛ yɛ o wu Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ.

15 Fan baa fan da sʋ kɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ man pan Ɪbwaarɛ bwaala, kɛ ɔkʋ ɔ man ba waa fɛɛ oyu bʋlɪlɪsa mʋ nɪɪ kɪɪ dan nɪɪ kɪɪ bɪya asɪn nɪɪ kii nyita asa gaalaagaa mʋ.

16 Fan kɪɪ fanɛ n-yɪɪ sʋ yɛ ɔdan, kɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ man taa kanyɪn abɛɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa waa mʋ n-yɪɪ tɔ. Fan man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ taa Ɪbwaarɛ asɪn mʋ tɪɪ kɪyan fɛɛ Esawu mʋ nɪɪ lɪɪ agyitɔ kʋlʋn sʋ, ɔ

fɛ mʋ kıbılısa mʋ nıı ɔ gyɛ kımʋ kapatıyɛ ogyipu mʋ sa mu-supu.
17 Imʋ kamaa tɔ, fɛɛ kanan mʋ nıı fen nyi mʋ, saŋa mʋ nıı ee biti fɛɛ mʋ-sɛ ɔ waa mʋ kʋsee mʋ, ɔ pan kımʋ ɔ man nyɛ kusee mʋ. O sii taa ansikyu nın ee biti fɛɛ naafɔɔ ımʋ nıı ɔ wʋla waa yıla mʋ ı kyɛɛgɛ, amaa ɔ man nyɛ ımʋ kanın.
18 Fan nyiŋi fɛɛ fan man ba Sinayi kıbıı mʋ asɛ fɛɛ kanan mʋ nıı Ísırayı adıdaapʋ mʋ ba nin tiri kımʋ, ımaa kımʋ fʋlɔn mʋ nıı ıı dɛɛ yen-yen, yɛgɛ ıı waa kitentenbiri tumm, nıı afuu lala ı maa da mʋ.
19 Nıı ba nu kabılɛ lala kʋ kusu yɛ ɔbılɛ kʋ ılawʋ maa tɔwɛ bamʋ asın, nıı kufuu kı kıtaa bamʋ, nıı ba kʋlɛ Ìbwaarɛ fɛɛ ɔ yɛgɛ katɔwɛ.
20 Lıı fɛɛ asa mʋ ba man taalɛ yılɛ kɔnɔsa mʋ nıı Ìbwaarɛ sa bamʋ mʋ. Kɔnɔsa mʋ ı gyɛ yɛ, "Halıı nıı kʋtɔbwaaya gbaa kan mata kıbıı mʋ, ba tʋʋ abuu mɔɔ mʋ."
21 Kesintin tɔ mʋ, asın mʋ nıı ı waa tʋtɔ mʋ ı waa kufuu gaa, halıı Mosesi gbaa tɔwɛ yɛ, "Ì waa mɛ kufuu nıı mɛ n-yıı ı kyıkyaa mɛ."
22 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ fan nyɛ ɔkpa ba Siyon kıbıı mʋ asɛ nıı kı gyɛ sʋsʋ Gyerusalem, Ìbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ tɔ kakpaa mʋ kadɛ lala. Fan ba opula mʋ nıı Ìbwaarɛ nbɔɔ ngbın-ngbın kensi-gyii ngyaŋɛ mʋ tɔ.
23 Nıı fan ba Ìbwaarɛ nbii gyankpaasa mʋ nıı ba kyʋrɔɔ bamʋ atıı sʋsʋ. Nıı fan ba Ìbwaarɛ mʋ nıı ɔ gyɛ asa kpini asın ogyipu mʋ asɛ. Nıı fan ba asa mʋ nıı bamʋ ıkpa i kyiigi nıı Ìbwaarɛ yɛgɛ nıı bamʋ kala ana ba ba waa kyɛɛkyɛɛ mʋ asɛ.
24 Nıı fan ba Yesu asɛ, mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɔ yılɛ asa yɛ Ìbwaarɛ nsana sa katɔwɛ kyula pʋpwɛ mʋ nıı Ìbwaarɛ waa mʋ, nıı mʋ ı taa mʋ nkalan ŋmatɛ, nıı mʋ nkalan mʋ ıı tɔwɛ asın danbırasa ı kyɔ Abeli lɛɛ mʋ.
25 Fan kıı yɛ ɔdan kɛ fan man kina Ìbwaarɛ mʋ nıı ɛɛ tɔwɛ fanɛ mʋ asın mʋ. Lıı fɛɛ bamʋ nıı ba kina ɔmʋ nıı ɔ tɔwɛ bamʋ abwaarɛsın kasɛ sʋ nfıı gbaa mʋ, ba man taalɛ sılɛ lıı kʋsʋ bııtɛ mʋ tɔ. Kanın bırɛ, nıı an kan kina ɔmʋ nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ lıı sʋsʋ ɛɛ sa anɛ asɛ kunu mɔɔ de, nɛnɛ nıı an taalɛ sılɛ lıı kʋsʋ bııtɛ mʋ tɔ?
26 Kanın saŋa maŋa tɔ Ìbwaarɛ maa tɔwɛ mʋ, kasɛ ki gyingyen. Amaa nbıınbıı bırɛ Ìbwaarɛ tɔwɛ yıla yɛ, "Man gyɛ kasɛ nkʋn nıı n biti n bıla gyingyen, amaa sʋsʋ gbaa tii sʋ."
27 Asın mʋ nıı ɔ tɔwɛ yɛ "N biti n bıla mʋ," Ì kaapʋ fɛɛ atɔ tʋʋsa mʋ ii biti i gyingyen kɛ ı lıı kyʋn, kɛ ımʋ nıı ı mɛɛ taalɛ gyingyen mʋ i sii.
28 Imʋ sʋ fan yɛgɛ a taa afwaala lala sa Ìbwaarɛ fɛɛ a maa nyɛ mʋ Ìbwaarɛ kuwura-gyii mʋ nıı kı mɛɛ taalɛ gyingyen. Kɛ a taa kabwaarɛ sılɛ yɛ bɛɛrɛɛ sun Ìbwaarɛ, ɔkpa mʋ nıı ı bɔla mu ansi.
29 Lıı fɛɛ anɛ Ìbwaarɛ gyɛ fʋlɔn mʋ nıı ɛɛ dɛɛ kʋtɔ kʋmaa ɛɛ lʋwɛ.

13

Fan waa atɔ mʋ nıı ii biti ı bɔla Ìbwaarɛ ansi

1 Fan kyaga sʋ fen biti abaa fɛɛ kinyi-bii Krisito tɔ.
2 Fan nyiŋi kɛ fan kıtaa afɔ fanɛ akpaara sʋ, lıı fɛɛ akʋ ba maa waa kanın mʋ, ba kıtaa Ìbwaarɛ nbɔɔ kıfɔ yɛgɛ ba man da sʋ.
3 Fan nyiŋi Krisito abii mʋ nıı ba tii bamʋ obu mʋ, fɛɛ fan maa tii bamʋ sʋ obu otiikpa mʋ. Kɛ fan nyiŋi bamʋ nıı bee gyii awʋrʋfɔ mʋ, fɛɛ fanɛ ii gyii kanın awʋrʋfɔ maŋa.
4 Ɔkʋmaa nımʋ dagaa maa taa bɛɛrɛɛ yɛ kesintin sa kekili, kɛ ɔkʋ ɔ man lıı mʋ-ka abɛɛ mu-kuli kamaa naa dɛ ɔkʋ asɛ. Lıı fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nıı ɛɛ waa kanyın yɛ kakyıı biti kıgyagaa, yɛ bamʋ nıı bɛɛ lıı mʋ-ka ana abɛɛ bamʋ-kuli ana kamaa mʋ, Ìbwaarɛ ii biti ɔ talɛ bamʋ.
5 Fan man yɛgɛ kufulee biti bansa kı baa kı bʋ fanɛ kakyına tɔ, nıı ımʋ nıı fan sʋ mʋ ı kʋkwɛ fanɛ. Lıı fɛɛ Ìbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"Kakaakʋ n mɛɛ yɛ n yɛgɛ fanɛ,
nıı kakaakʋ n mɛɛ yɛ n kina fan."

6 Ɪmʋ sʋ nɪɪ an taalɛ a tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ mɛ ɔkyɛtɔpʋ,
n mɛɛ yɛ n baa n sʋ kufuu.
Mɪnɛ nɪɪ nyɪmɪsa ɪ taalɛ waa mɛ?"

7 Fan nyiŋi fanɛ agyankpaapʋ dɪdaa mʋ nɪɪ ba da tɔwɛ fanɛ abwaarɛsɪn mʋ. Fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ gyan kanan mʋ nɪɪ ba kyɪna kakyɪna danbɪrasa mʋ, kɛ fan kasɛ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ.

8 Kanan mʋ nɪɪ Yesu Krisito du ndee mʋ, kanɪn nɪɪ o du ndaga, nɪɪ kanɪn nɪɪ ee biti ɔ baa o du kakpaa.

9 Fan man yɛgɛ akaapʋ-bi kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ ɪkʋ ɪ lɛɛ fanɛ lɪɪ kesintin ɔkpa mʋ sʋ. Lɪɪ fɛɛ ɪ bʋrɔn sa anɛ fɛɛ anɛ Ɪbwaarɛ kayaayu mʋ kɪ sa anɛ nkɔlɔ tɔ ɔlʋn, nɪɪ ɪ man waa fɛɛ nbara mʋ nɪɪ ɪ dɛ sa agyitɔ kigyii, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ akʋ ba gyii ɪmʋ nɪɪ ɪ man sʋ tɔnɔ sa bamʋ mʋ.

10 Saŋa mʋ dɪdaa mʋ, anɛ Ɪsɪrayɪ abi an sʋ Ɪbwaarɛ kaswɪɪ mʋ nɪɪ bɛɛ lɛɛ saraga kɪmʋ sʋ, yɛgɛ Ɪbwaarɛ aseepu mʋ nɪɪ ba bʋ tantɪ kubuu lala mʋ tɔ bɛɛ lɛɛ saraga mʋ, ba man sʋ ɔkpa be gyii ɪmʋ atɔ.

11 Nɪɪ Ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ ɪɪ taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula Kyɪrɛkyɪrɛkpa Kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʋ tɔ ɛɛ lɛɛ alibi kɪtaakɛɛ saraga, amaa atɔbwaaya mʋ inun bɪrɛ bee tuwa ɪmʋ kanɪn kadɛ mʋ nbwama nɪn.

12 Ɪmʋ sʋ Yesu gbaa gyii awʋrʋfɔ kadɛ nbwama, nɪɪ ɔ taa mʋ gbaa-gbaa nkalan fwɪɪ asa lɪɪ bamʋ alibi tɔ.

13 Kanɪn sʋ fan yɛgɛ a lɪɪ kpee mʋ asɛ kadɛ mʋ nbwama naa gyii ipeeli mʋ nɪɪ o gyii mʋ.

14 Lɪɪ fɛɛ dulinyaa nɪmʋ tɔ mʋ, a man sʋ kadɛ mʋ nɪɪ a biti a kyɪna kɪmʋ tɔ kakpaa, amaa an kɪɪ kadɛ mʋ nɪɪ kii biti kɪ ba mʋ ɔkpa nɪn.

15 Ɪmʋ sʋ fan yɛgɛ a bɔla Yesu sʋ lɛɛ saraga yɪn Ɪbwaarɛ saŋa kʋmaa, nɪɪ kanɪn saraga maŋa ɪ gyɛ ɪmʋ nɪɪ an sʋ anɛ asɪn tɔwɛsa an lɛɛ Ɪbwaarɛ kɪtɪɪ.

16 Amaa fan man tan adanbɪrasa kɪwaa sʋ, kɛ fan baa fɛn kyɛ abaa tɔ, lɪɪ fɛɛ falɛ ɪsaraga ɪnɪmʋ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi.

17 Fan nu bamʋ nɪɪ ba gyankpaa fanɛ kabwaarɛ-sun mʋ tɔ asɛ, kɛ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa bamʋ. Lɪɪ fɛɛ bamʋ ɪɪ kɪɪ fanɛ kala ana sʋ kakɛ kʋmaa, nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taasɛ bamʋ lɪɪ fanɛ ana sʋ. Nɪɪ fan kan nu bamʋ asɛ mʋ, ɪɪ yɛgɛ ba sun kusun mʋ yɛ kensi-gyii, nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn, bee biti ba taa kɔkɔlɔ nyita waa kusun mʋ, ɪmɛɛ mʋ ɪ mɛɛ yɛ ɪ kyɛ fanɛ tɔ.

18 Fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ fɛn sa anɛ. Nɪɪ an kɔɔlɛ gyii fɛɛ an sʋ nfɛɛrɛ danbɪrasa, lɪɪ fɛɛ an biti fɛɛ an waa atɔ mʋ nɪɪ ɪ bʋrɔn saŋa kʋmaa sa Ɪbwaarɛ.

19 N kʋlɛ fanɛ gaa fɛɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ kʋlɛ fɔnfɔn sa mɛ, kɛ n nyɛ ɔkpa bwii ba fanɛ asɛ bilen.

20 Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ kayɪɪ-yuuli wuya, mʋ ɪ bɔla katɔwɛ kyula mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ nkalan sʋ kyiŋi anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito lɪɪ lewu tɔ. Yesu ɪ gyɛ nbʋlʋpʋ Ɔkpapʋ kparɛ mʋ.

21 Nɪɪ nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ n kʋlɛ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɔ sa fanɛ atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ ii tiri fanɛ, kɛ fɛn taalɛ waa mu kebiti. Kɛ ɔ bɔla Yesu Krisito sʋ taa anɛ waa kʋtɔ mʋ nɪɪ ɪɪ bɔla mu ansi. Yesu Krisito nɪɪ bʋnyaa gyɛ mʋ lɛɛ kakpaa. Amen.

22 Mɛ tɔmaa ana Krisito abuupu, n kʋlɛ fanɛ gaa fɛɛ fen nu mɛ asɪn tɔwɛ waasa anɪmʋ, lɪɪ fɛɛ ɔwʋlɛ mʋ nɪɪ n kyʋrɔɔ n sa fanɛ falɛ man bʋnswɪɪ.

23 N biti fɛɛ fɛn bɪɪ fɛɛ ba tigi anɛ bɪrɪsa Timoti mʋ nɪɪ ba daa kɪtaa tii obu mʋ. Nɪɪ ɔ kan ba bilen mʋ, maa mʋ an biti a ba fanɛ asɛ.

24 Fan fwaala fanɛ agyankpaapʋ mʋ yɛ Ɪbwaarɛ asa mʋ kpini. Krisito abi mʋ nɪɪ ba bʋ Itali mʋ gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.

25 Ɪbwaarɛ kabwaala kɪ baa kɪ bʋ fanɛ kpini asɛ. Amen.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Gyemisi
kyʊrɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ, Gyemisi mʊ nɪɪ n gyɛ Ibwaarɛ maa Ɔnyɪrɪpɛ
Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ mʊ asɛ. N sʊ
n sa fanɛ Krisito abuupu mʊ nɪɪ fan
lɪɪ Isɪrayɪ nbunɔ kudu anyɔ mʊ tɔ
mʊ, nɪɪ fan yaasɛ tɔ fan bʊ dulinyaa
tɔ kpini mʊ. N fwaala fanɛ kpini.

Kɪtʊʊ tɔ kɪɪ yɛ kɪnyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ

2 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
kʊtʊʊ tɔ kɪɪ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ kan
tu fanɛ mʊ, fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
3 Lɪɪ fɛɛ fan nyi fɛɛ nɪɪ kʊtʊʊ tɔ kɪɪ
kɪ kan tu fanɛ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ
mʊ, kɪɪ yɛgɛ nɪɪ fan taalɛ yɪlɛ tɔ.
4 Fan kɪtaa kanɪn kɔkɔlɔ ɔsɪɪ mʊ
kpee ansi tɔ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn
mʊ, ɪɪ yɛgɛ nɪɪ fɛn dan naa fʊʊ ɔkaa,
kɛ kʊtɔ danbɪrasa kʊ ɔ man pan
fanɛ.
5 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan ee biti
kanyaasɪn de, ɔ kʊlɛ Ibwaarɛ, ee biti
ɔ sa mʊ, lɪɪ fɛɛ Ibwaarɛ ɪɪ sa asa
atɔ kɔkɔlɔ fuuli sʊ yɛgɛ ɔ man taasɛ
kɔnɔ nkyu.
6 Amaa fʊ kʊmaa mʊ nɪɪ fʊ kan
kʊlɛ Ibwaarɛ mʊ, ɪ dagaa fɛɛ fʊ
maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ ee biti ɔ waa
sa fʊ. Man kan waa sika-sika
kpini-kpini, lɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ
ɛɛ waa sika-sika mʊ, o du nɪn fɛɛ
ɔpʊ apaa mʊ nɪɪ afuu ɪ sʊ ɪmʊ ii
kyenkpen mʊ.
7 Kanɪn ɔsa maŋa ɔ́ man fɛ nfɛɛrɛ
fɛɛ ee biti ɔ nyɛ kʊtɔ kʊ lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
Ibwaarɛ mʊ asɛ.
8 Lɪɪ fɛɛ nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ wuya
kpini asɪn a mɛɛ bɔla Ibwaarɛ ansi.
9 Nɪɪ Krisito obuupu otiripu ɔ yɛgɛ
ɪɪ waa mʊ ɔkɔn gaa fɛɛ Ibwaarɛ
maa diyaa mʊ sʊsʊ. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ
nɪɪ ɔ bɪya mʊ n-yɪɪ kasɛ nɪɪ asa ba
man taa mʊ tɪɪ sɛhn mʊ, ɔ yɛgɛ mu
ansi i gyii kpalɪ fɛɛ Ibwaarɛ bɪrɛ o
diyaa mʊ kɪtɪɪ sʊsʊ.
10 Amaa obuupu atɔ wuya ɔ yɛgɛ
mu ansi i gyii fɛɛ Ibwaarɛ maa bɪya
mʊ kasɛ, lɪɪ fɛɛ ee biti o wu kyʊn fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ iyu ntʊtʊlɛ danbɪrasa
ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ nɪɪ ɪɪ kpɪkpaa mʊ.
11 Kpalɪ fɛɛ kyɔwɛ ɪɪ lɪɪ ɪmʊ sʊ,
kɛ ɪmʊ afatɛɛ mʊ ɪɪ bwɪɪ kɛ ntʊtʊlɛ
danbɪrasa mʊ i nyita. Kanɪn ɔkpa
kʊlʊn sʊ nɪɪ atɔ wuya gbaa ii biti
i nyita yɛgɛ ɔ san ɛɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ
kʊlʊn maŋa.
12 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ taa
kɪkɔɔlɛ-gyii gyii Sɪtaanɛ sʊ mʊ, ɪ
waa mʊ ɔkɔn. Kpalɪ fɛɛ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɔ taalɛ gyii Sɪtaanɛ kʊtʊʊ tɔ
kɪɪ sʊ mʊ, ee biti ɔ nyɛ nkpa kakpaa
mʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɔwɛ yɪla yɛ ee biti
ɔ taa sa bamʊ nɪɪ bee biti mʊ mʊ.
13 Fʊ kʊmaa mʊ nɪɪ Sɪtaanɛ tʊʊ fʊ
tɔ kɪɪ de, Man kan tɔwɛ yɛ "Ibwaarɛ
ɪɪ tʊʊ fʊ tɔ ɛɛ kɪɪ." Lɪɪ fɛɛ ɔkʊ mɛɛ
taalɛ tʊʊ Ibwaarɛ tɔ kɪɪ kɛ ɔ waa
alibi, nɪɪ mɔɔ mʊ ɔ mɛɛ tʊʊ ɔkʊ tɔ
ɛɛ kɪɪ.
14 Amaa nɪɪ ɔkʊmaa kan nyɛ
kʊtʊʊ tɔ kɪɪ mʊ, ɪ lɪɪ mʊ kɔkɔlɔ biti
libi sʊ, nɪɪ ɪɪ pɪna mʊ ii kpee kʊtʊʊ
tɔ kɪɪ tɔ.
15 Nɪɪ kɔkɔlɔ biti libi mʊ kan dan
mʊ, kɪ nyɛ ɔtɔ kɛ kɪɪ kʊʊgɛ alibi,
nɪɪ alibi mɔɔ ɪ kan dan lʊwɛ mʊ, a
kʊʊgɛ lewu nɪn.
16 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana
danbɪrasa, fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna
fanɛ.
17 Kʊtɔ danbɪrasa yɛ kakɛɛ mʊ nɪɪ
kɪ bʊrɔn kyɛɛkyɛɛ mʊ ɪɪ lɪɪ sʊsʊ
nɪn. Atɔ nɪmʊ kpini ɛɛ lɪɪ Ibwaarɛ
mʊ nɪɪ ɔ gyɛ fɪtɪla kpini mʊ asɛ.
Mɛɛ mʊ ɔ mɛɛ kyɛɛgɛ kakaakʊ, nɪɪ
kitentenbiri man bʊ mʊ tɔ.
18 Nɪɪ ɪ lɪɪ mʊ kɪpɪrɛ sʊ nɪn, nɪɪ ɔ
bɔla mʊ kesintin asɪn mʊ sʊ nɪɪ ɔ sa
anɛ nkpa pʊpwɛ, nɪɪ ɔ waa anɛ mʊ
atɔ tʊʊsa tɔ kpini agyankpaapʊ.

Fan nu kɛ fan waa

19 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan
baa fan nyi ɪnɪmʊ. Ɔkʊmaa nɪmʊ
ɔ nyɛ kɔkɔlɔ kɛ o nu asɪn, amaa ɔ
man kpaala tɔwɛ asɪn, nɪɪ ɔ man nyɛ
agbʊ bilen-bilen.

20 Kpalı fɛɛ nyımısa agbʊ ı mɛɛ
yɛgɛ nıı mʊ ıkpa i kyiigi fɛɛ kanan
mʊ nıı lbwaarɛ ii biti mʊ.
21 Lmʊ sʊ fan kıtaa fanɛ n-yıı lıı
ineesi kpini tɔ, yɛ alibi kʊmaa sʊ
kɛ fan bıya fanɛ n-yıı kasɛ, kɔɔlɛ
abwaarɛsın mʊ nıı ba duu fanɛ
nkɔlɔ tɔ mʊ, kɛ ı mɔlıgɛ fanɛ.
22 Fan man waa asın mʊ anupu
nkʊn, amaa fan waa ımʊ awaasa,
nıı man gyɛ kanın mʊ fan pına fanɛ
n-yıı nın.
23 Ɔkʊmaa mʊ nıı o nu asın mʊ,
nıı ɔ man waa ımʊ awaasa mʊ, o
du nın fɛɛ ɔsa mʊ nıı ɔ taa digi kıı
mu ansi tɔ mʊ.
24 Ɛ kıı wu mʊ n-yıı kɛ ɔ kyʊn,
opula maŋa tɔ mʊ ɔ tan kanan mʊ
nıı o du mʊ sʊ.
25 Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ taa
mʊ nfɛɛrɛ gyaga ɔkpa mʊ nıı kı man
sʊ alibi kpini-kpini, nıı kıı taalɛ lɛɛ
asa lıı alibi tɔ, nıı ɔ man tan sʊ,
amaa nıı ee buu nıı ɛɛ waa ımʊ nıı
ee nu mʊ, lbwaarɛ ii biti ɔ waa mʊ
kusee.
26 Ɔsa kʊmaa mʊ nıı ɔ yɛ ɔ gyɛ
ɔbwaarɛ-sunpu danbırasa, yɛgɛ ɔ
mɛɛ kıtaa mʊ kanandʊlʊ lıı mʊ asın
tɔwɛsa sʊ mʊ, ɛɛ pına mʊ n-yıı nın,
nıı mʊ kabwaarɛ-sun kı gyɛ kıyan.
27 Kʊtɔ mʊ nıı Ɔsɛ lbwaarɛ ii
biti lıı kabwaarɛ-sun kyırɛkyırɛ yɛ
kesintin ɔkpa mʊ nıı ii gyii lbwaarɛ
ansi ı gyɛ yɛ, fan kıı akulapu yɛ
aŋmangyi sʊ yɛ ɔdan, lıı bamʊ
awʊrʊfɔ sʊ, kɛ fan kıtaa fanɛ n-yıı
lıı dulinyaa atɔ karan-karan mʊ nıı
ii biti ɛɛ waa fanɛ n-yıı ineesi tɔ mʊ.

2

Fan man waa nmɛɛgɛ tɔ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana. Fɛɛ
fan maa gyɛ Ɔnyırıpɛ Yesu Krisito
bʊnyaa wuya akɔɔlɛ-gyipu sʊ mʊ,
fan man kan kıı daadimaadi ansi tɔ
kɛ fan waa nmɛɛgɛ tɔ.
2 Fɛɛ nıı afulee wuya bun ıkaalɛ
danbırasa nıı ɔ waa suwa kepini ba
fanɛ nsarɛ tɔ. Nıı otiripu gbaa bun
ıkaalɛ mʊ nıı ı man gyɛ danbırasa
ba tʊtɔ.
3 Nıı fan taa bɛɛrɛɛ sa afulee wuya
tɔwɛ mʊ yɛ, "Kyına kagya danbırasa
nımʊ sʊ," kɛ fan tɔwɛ otiripu mɔɔ
yɛ, "Yılɛ tʊtɔ" abɛɛ "Kyına kasɛ
tʊtɔ."
4 Tʊtɔ mʊ, man gyɛ nmɛɛgɛ tɔ nıı
fan bıya fanɛ nsana tɔ falɛ? Nıı fan
kan waa kanın mʊ, ıı kaapʊ fɛɛ fan
sʊ nfɛɛrɛ libi fɛn talɛ yɛ ɔkʊ dagaa
ɔ kyɔ ɔkʊ.
5 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana
danbırasa, fan nu mɛ asɛ. Bamʊ nıı
dulinyaa nımʊ tɔ bɛɛ kıı bamʊ yɛ
ba gyɛ atiripu mʊ, nıı lbwaarɛ ıı lɛɛ
bamʊ kɛ ba be biliŋi kıkɔɔlɛ-gyii atɔ
wuya ana. Lıı fɛɛ bee biti ba bɛ nyɛ
lbwaarɛ kuwura-gyii mʊ nıı ɔ tɔwɛ
yıla yɛ ee biti ɔ taa sa bamʊ nıı ba
sʊ kebiti sa mʊ mʊ?
6 Amaa fɛn kıı atiripu mʊ kıyan.
Man gyɛ afulee wuya ana ıı nyanla
fanɛ, nıı bɛɛ bııtɛ fanɛ bee kpee asın
igyikpa mʊ?
7 Man gyɛ bamʊ akʊlʊn maŋa ıı
tɔwɛ asın bɔrɔbɔrɔ bɛɛ gyaga Yesu
Krisito kıtıı mʊ nıı kɛ sʊ bʊnyaa nıı
kı gyan fanɛ sʊ mʊ?
8 Ɔnyırıpɛ nbara mʊ tɔ kılala mʊ
nıı kı bʊ lbwaarɛ Asınkyan yılasa
mʊ tɔ mʊ ı gyɛ yɛ, "Biti fʊ tɔɔmaa
fɛɛ fʊ n-yıı." Nıı fan kan buu nbara
nımʊ mʊ, fan waa kʊtɔ mʊ nıı kı
dagaa nımʊ.
9 Amaa nıı fan kıı asa tɔ waa
nmɛɛgɛ tɔ bırɛ fan waa alibi nımʊ.
lbwaarɛ nbara sʊ mʊ i bun fanɛ
kʊpwɛ fɛɛ fan gyɛ nbara mʊ anyi-
tapu.
10 Ɔsa kʊmaa mʊ nıı o buu nbara
mʊ kpini, amaa nıı ɛɛ fɔyı ımʊ tɔ
kʊkʊlʊn gbaa mʊ, o gyii kʊpwɛ ımʊ
kpini-kpini tɔ.
11 Lıı fɛɛ lbwaarɛ kʊlʊn mʊ nıı ɔ
tɔwɛ yɛ, "Man lıı fʊ-ka abɛɛ fu-kuli
kamaa" mʊ, bıla tɔwɛ yɛ, "Man mɔɔ
nyımısa." Nıı fʊ kan fʊ man lıı
fʊ-ka abɛɛ fu kuli kamaa, amaa nıı
fʊ mɔɔ nyımısa bırɛ, fu gyii kʊpwɛ
nbara mʊ kpini-kpini tɔ.
12 Lmʊ sʊ fanɛ atɔwɛsa yɛ fanɛ
awaasa tɔ mʊ, fan baa fan nyi fɛɛ
lbwaarɛ nbara mʊ nıı fan taa sʊ nyɛ
fanɛ n-yıı mʊ, nıı bee biti ba taa gyii
fanɛ asın.

13 Ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ o mee wu
asa kʋwɛɛ mʋ, Ɪbwaarɛ gbaa mɛɛ
yɛ o wu mʋ kʋwɛɛ. Ɪbwaarɛ kʋwɛɛ
kuwu kɪ nyɛ akyɔ mʋ Ɪbwaarɛ
katalɛ tɔ.

Kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ awaasa

14 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana
Krisito abuupu! Mɪnɛ kyaarɛ nɪɪ
ɪ sʋ fɛɛ ɔkʋ maa tɔwɛ yɛ, ɔ
sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii, yɛgɛ ɔ man sʋ
kɪmʋ awaasa mʋ, kanɪn kɪkɔɔlɛ-gyii
maŋa kɪɪ taalɛ mɔlɪgɛ mʋ?
15 Taa fɛɛ fu wu ɔpɪɪnyɪn abɛɛ
ɔpɪɪkyɪɪ Krisito abuupu mʋ nɪɪ ba
man sʋ atɔ bunsa yɛ agyitɔ gyisa.
16 Kɛ fanɛ tɔ ɔkʋ ɔ tɔwɛ mʋ yɛ,
"Natɛ kɔkɔlɔ yuuli sʋ kɛ Ɪbwaarɛ ɔ
yɛgɛ fʋ ŋmɛ." Amaa fʋ man sa mʋ
atɔ bunsa yɛ agyitɔ kɛ o gyii. Man
gyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kɪyan nɪmʋ?
17 Kanɪn nɪɪ i du sa kɪkɔɔlɛ-gyii.
Kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ kɪ man sʋ
awaasa bɪrɛ ki wu nɪmʋ.
18 Amaa ɔkʋ ii biti ɔ tɔwɛ yɛ, "Fʋ
sʋ kɪkɔɔlɛ-gyii, nɪɪ mɛɛ mɛ n sʋ
awaasa."
Amaa mɛɛ mɛ n tɔwɛ yɛ, "Kaapʋ
mɛ fʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛgɛ kɪ man sʋ
awaasa." Kɛ mɛɛ mɛ n taa mɛ
awaasa lɛɛ mɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kaapʋ fʋ.
19 Fʋ kɔɔlɛ gyii fɛɛ Ɪbwaarɛ kʋlʋn
ɛɛ bʋ tɔ. Kesintin nɪn! Nbwɪɪ libi
gbaa ba kɔɔlɛ gyii kanɪn, yɛgɛ ba sʋ
kufuu bɛɛ kyɪkyaa.
20 Fu, omelensipu nɪmʋ! Fii biti
fɛɛ ba bɪla kaapʋ fʋ fɛɛ kɪkɔɔlɛ-gyii
mʋ nɪɪ kɪ man sʋ awaasa mʋ kɪ man
sʋ kyaarɛ?
21 Mɪnɛ ɪ ba sʋ nɪɪ naana Abraham
awaasa ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi? Lɪɪ fɛɛ
mʋ awaasa maa dɛ ɔkpa, lɪɪ saŋa
mʋ nɪɪ ɔ taa mu-bii Isaki ɔ naa lɛɛ
saraga kaswɪɪ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ sʋ mʋ.
22 Fu wu fɛɛ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ
mʋ awaasa kpini ɪ gyɛ kʋkʋlʋn nɪn.
Mʋ awaasa mʋ ɛɛ yɛgɛ nɪɪ mʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ kɪ naa fʋʋ ɔkaa.
23 Ɪbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʋ ɪ
ba tɔ kesintin yɛ, "Abraham kɔɔlɛ
Ɪbwaarɛ gyii, kpalɪ mʋ kɪkɔɔlɛ-gyii
maŋa sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ kɔɔlɛ mʋ fɛɛ
mʋ ɪkpa i kyiigi." Ɪmʋ sʋ nɪɪ
bɛɛ tɪɪ Abraham yɛ, "Ɪbwaarɛ mʋ
kyɛmɪnɛ."
24 Ɪnɪmʋ ɪ kaapʋ fɛɛ lɪɪ awaasa
sʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii wu fɛɛ nyɪmɪsa
ɪkpa kpini i kyiigi, amaa man gyɛ mʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii nkʋn.
25 Kanɪn nɪn nɪɪ ɔkyɪɪ Rahabu
awaasa ɪ yɛgɛ nɪɪ Ɪbwaarɛ wu fɛɛ
mʋ ɪkpa i kyiigi. Lɪɪ fɛɛ ɔ kɪtaa
Ɪsɪrayɪ abi mʋ nɪɪ ba sun bamʋ mʋ
kɪfɔ, nɪɪ ɔ kyɛ bamʋ tɔ nɪɪ ba nyɛ
ɔkpa pʋpwɛ sʋ sɪlɛ lɪɪ Gyeriko kadɛ
mʋ tɔ.
26 Kanan mʋ nɪɪ ɔkala kan man bʋ
n-yɪɪ tɔ, nɪɪ ki wu mʋ, kanɪn nɪɪ i du
nɪn fɛɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ awaasa
gbaa ɪ man tii kɪmʋ sʋ mʋ i wu nɪn.

3

Ɔkʋ mɛɛ yɛ ɔ taalɛ pɔɔla kanandʋlʋ

1 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan
man yɛgɛ fanɛ gaalaagaa ansi ɪ payɪ
fɛɛ fan ba biliŋi akaapʋpʋ. Lɪɪ fɛɛ
fan nyi fɛɛ anɛ mʋ nɪɪ an kaapʋ mʋ,
Ɪbwaarɛ katalɛ anɛ sʋ ii biti ɪɪ baa ɪ
bʋlʋn ɪ kyɔ ɔkʋmaa nɪmʋ lɛɛ.
2 Anɛ kpini an taalɛ an fɔyɪ ɪkpa,
nɪɪ ɔsa kʋ bʋ tɔ mʋ nɪɪ ɔ mɛɛ fɔyɪ
ɔkpa lɪɪ mʋ atɔwɛsa tɔ mʋ, o du
kyɛɛkyɛɛ nɪn, nɪɪ ɛɛ taalɛ kun mʋ
n-yɪɪ danbɪrasa.
3 An sʋ nbɪrɪga an waa ɪgbaŋɛ nnɔ
tɔ nɪn, kanɪn mʋ nɪɪ ɪ waa kɛ ba nu
anɛ asɛ kɛ a taalɛ biliŋaa bamʋ n-yɪɪ
kpee katɪn mʋ nɪɪ an biti.
4 Fan yɛgɛ a bɪla taa ɪkʋlɪ lala mʋ
nɪɪ ɪ kyɔ gaa, nɪɪ afuu bʋlʋnsa ii nin
ɪmʋ waa sɪnkaala. Ɪmʋ abaŋɛ i du
pii-pii, nkɛɛ apalɪpʋ mʋ bɛɛ taalɛ
biliŋaa ɪkʋlɪ mʋ kpee katɪn kʋmaa
mʋ nɪɪ bee biti.
5 Kanɪn nɪɪ kanandʋlʋ gbaa gyɛ
kʋtɔ pii nyɪmɪsa n-yɪɪ tɔ, amaa kɪ sʋ
alala-sɪn gaa. Bɪla kɪɪ kanan mʋ nɪɪ
kɪfʋlɔn-gyi pii kɪɪ taalɛ yɛgɛ nɪɪ kɪpʋ
lala kɪɪ dɛɛ mʋ.
6 Kanɪn nɪɪ kanandʋlʋ gbaa du fɛɛ
fʋlɔn. I du fɛɛ kadɛ mʋ nɪɪ alibi i gyii
kɪmʋ kpini. Nɪɪ kɪ bʋ nyɪmɪsa n-yɪɪ
tɔ kɪɪ waa atɔ mʋ nɪɪ ɛɛ man dagaa.
Nɪɪ kɪmʋ alibi mʋ akyaŋaa nyɪmɪsa

n-yıı kpini nıı i nyita mʊ kakyına tɔ.
Nıı kıı dɛɛla fʊlɔn lıı awʊrʊfɔ fʊlɔn
yen-yen tɔ sa kımʊ gbaa-gbaa kımʊ
n-yıı.
7 Nyımısa ıı taalɛ pɔɔla
atɔbwaaya libi kʊkwıı-kʊkwıı, nıı
bɛ pɔɔla atɔbwaaya fɛɛ nbwiibi yɛ
atɔbwaaya kpıısa yɛ atɔbwaaya mʊ
nıı ba bʊ nkyu tɔ kpini.
8 Amaa nyımısa kʊ mɛɛ taalɛ
pɔɔla kanandʊlʊ. Kı gyɛ kʊtɔ libi
mʊ nıı nyımısa mɛɛ taalɛ kun kımʊ,
nıı kı sʊ kʊbwɛ.
9 Kanandʊlʊ maŋa nıı an sʊ an
yın Ɔnyırıpɛ yɛ anɛ-Sɛ, nıı an bıla
an sʊ an da anɛ tɔɔmaa ana, mʊ nıı
Ɩbwaarɛ tʊʊ bamʊ fɛɛ mu keduli sʊ
mʊ oyu.
10 Kɔnɔ kʊlʊn mʊ nıı ba sʊ bɛɛ yın
mʊ, kanın kɔnɔ kʊlʊn maŋa nıı ba
sʊ bɛɛ da nyımısa oyu. Mɛ-daa ana
yɛ mi-supu anɛ, ı man dagaa ı maa
ba kanın.
11 Nkyu danbırasa yɛ nkyu mʊ nıı
i du mɛmɛɛ kpini ı taalɛ lıı kitiribo
kʊlʊn tɔ?
12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana,
figi oyu ı taalɛ sɔyı olifu abi, abɛɛ
kimango oyu kı taalɛ sɔyı akutu
abɛɛ? Kanın ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ
nıı nkyu danbırasa yɛ nkyu mɛmɛɛ
ɔ mɛɛ taalɛ lıı kitiribo kʊlʊn tɔ.

Kanyaasın yiri anyɔ

13 Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ sʊ kanyaasın nıı
ee nu asın kasɛ mʊ, kanın ɔsa maŋa
ɔ taa mʊ kakyına danbırasa yɛ mʊ
awaasa danbırasa kɛ ɔ bıya mʊ
n-yıı kasɛ kaapʊ fɛɛ ɔ sʊ kanyaasın.
14 Amaa nıı fan kan fan sʊ kayıı
basa yɛ kensi payı libi fanɛ nkɔlɔ
tɔ, fan man kaapʊ fanɛ n-yıı ımʊ
sʊ. Nıı ı kan ba kanın mʊ, fan tın
antıŋɛsa gyaga kesintin mʊ sʊ.
15 Kanın kanyaasın maŋa kı man
lıı sʊsʊ nın, amaa kı lıı nyımısa tɔ,
nıı kı gyɛ Sıtaanɛ lɛɛ, nıı kı man gyɛ
kyırɛkyırɛ.
16 Lıı fɛɛ katın mʊ nıı kayıı basa
yɛ kensi payı libi bʊ mʊ, tʊtɔ nıı
sʊgʊrɛ-sʊgʊrɛ yɛ alibi kıwaa kpini
bʊ.
17 Amaa kanyaasın mʊ nıı kı lıı
sʊsʊ mʊ, kʊtɔ mʊ nıı kı gyankpaa
mʊ ı gyɛ fɛɛ kı man sʊ ineesi, amaa
kıı yɛgɛ nıı asa bɛ nyɛ kayıı yuuli,
yɛ n-yıı kasɛ kı bıya, yɛ kıkyɛmınɛ
ɔkɔn, yɛ kuwu asa kʊwɛɛ, kɛ ıı sɔyı
abi danbırasa. Kanın kanyaasın
maŋa mʊ kı man sʊ kımɛɛgɛ tɔ yɛ
antıŋɛsa.
18 Kayıı yuuli wuya ana mʊ nıı
bee duu kayıı yuuli tɔ mʊ, bamʊ ıı
kpa adanbırasa bɛɛ lıı ımʊ tɔ.

4

Fan bıya fanɛ n-yıı
kasɛ sa Ɩbwaarɛ

1 Mınɛ ıı bıya fanɛ ıkɔ yɛ nluu mʊ
nıı fɛn kɔɔ yɛ abaa falɛ? Man gyɛ
fanɛ nkɔlɔ biti libi mʊ nıı ıı lıı fanɛ
n-yıı tɔ ıı kɔɔ yɛ fanɛ falɛ abɛɛ?
2 Fen biti atɔ akʊ, amaa fɛn mɛɛ
nyɛ. Ɩmʊ sʊ fɛn mɔɔ abaa. Fɛn taa
ɔlʊn sʊ fen biti atɔ, amaa fɛn mɛɛ
nyɛ ımʊ, ımʊ sʊ nıı fɛn kɔɔ nluu.
Fan maa mɛɛ nyɛ, lıı fɛɛ fɛn mɛɛ
kʊlɛ Ɩbwaarɛ.
3 Fan maa taasɛ nıı fɛn mɛɛ nyɛ
mʊ, lıı fɛɛ fɛn taasɛ yɛ nfɛɛrɛ libi,
kɛ fan nyɛ taa waa fanɛ nkɔlɔ biti.
4 Fanɛ asa gyaga ba nımʊ, fan
man nyi fɛɛ ɔmʊ nıı ɔ yɛgɛ dulinyaa
tɔ atɔ ii gyii mu kumu mʊ, ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ okisipu nın. Ɔsa kʊmaa mʊ
nıı ɔ yɛgɛ dulinyaa tɔ atɔ ii gyii mu
kumu mʊ, ee biliŋi Ɩbwaarɛ okisipu.
5 Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa maa
tɔwɛ yɛ, "Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ
nıı Ɩbwaarɛ taa waa anɛ tɔ mʊ, ɛɛ
kɔɔ kɔkʊrʊkɔ" mʊ, fan nyi yɛ ɔ tɔwɛ
ınımʊ kıyan nın abɛɛ?
6 Amaa Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ nıı
ɔ sʊ sa anɛ mʊ bʊlʊn gaa. Fɛɛ kanan
mʊ nıı Ɩbwaarɛ Asınkyan yılasa mʊ
ı tɔwɛ yɛ,

"Ɩbwaarɛ ii tii bamʊ nıı bɛɛ kʊsaa
bamʊ n-yıı sʊsʊ mʊ ɔkpa,
amaa nıı ɛɛ taa kabwaala ɛɛ sa
bamʊ nıı bɛɛ bıya bamʊ n-yıı
kasɛ."

7 Ɩmʊ sʊ fan taa fanɛ n-yıı sa
Ɩbwaarɛ kɛ fan nu mʊ asɛ. Fan tii
Sıtaanɛ ɔkpa kɛ ɔ sılɛ lıı fanɛ asɛ.
8 Fan nin tiri Ɩbwaarɛ, kɛ ngbaa
mʊ o nin tiri fanɛ. Fanɛ alibi
awaapʊ, fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı alibi

tɔ. Nfɛɛrɛ nnyɔ-nnyɔ wuya ana, fan lɛɛ nfɛɛrɛ libi lɪɪ fanɛ nkɔlɔ tɔ.
9 Fan bɔta tɔ, kɛ fan su, kɛ fan saawʊ. Fan kyɛɛgɛ fanɛ ɪŋmasɛ biliŋi kusu, kɛ fan kyɛɛgɛ fanɛ kensi-gyii biliŋi kʊwɛɛ.
10 Kɛ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ, kɛ ɔ kʊsaa fanɛ sʊsʊ.
11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man tɔwɛ alibi akʊ lɪɪ fanɛ bɪrɪsa ana sʊ. Lɪɪ fɛɛ, ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ alibi lɪɪ mʊ bɪrɪsa sʊ nɪɪ o bun mʊ kʊpwɛ mʊ, ɛɛ kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ nbara mʊ ɪ man bʊrɔn, nɪɪ o bun nbara mʊ kʊpwɛ. Fɛɛ nɪɪ fʊ bun nbara mʊ kʊpwɛ mʊ, fʊ man bɪla fʊ gyɛ nbara mʊ obuupu. Fu biliŋi ɪmʊ kʊpwɛ obunpu nɪn.
12 Ɩbwaarɛ nkʊn ɪ gyɛ nbara mʊ ɔsapʊ, yɛ ɪmʊ ɔtalɛpʊ. Mʊ nkʊn ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ kɛ ɔ bɪla taalɛ nyita asa. Ɩmʊ sʊ fʊ ɪ gyɛ anɪmʊ nɪɪ fʊ talɛ fʊ bɪrɪsa ana?

Man kaapʊ fʊ kayɪɪ lɪɪ ɔkɛ sʊ

13 Nbɪɪnbɪɪ, fan nu mɛ asɛ, fanɛ mʊ nɪɪ fɛn tɔwɛ yɛ, “Ndaga abɛɛ ɔkɛ an biti a kpee kadɛ lala kʊ tɔ naa kyɪna kesu kʊlʊn sun kusun kɛ a biliŋi afulee wuya ana.”
14 Amaa fan man tɔwɛ kanɪn, yɛgɛ fan man nyi ɔkɛ asɪn yɛ fanɛ. Lɪɪ fɛɛ fan du nɪn fɛɛ ɪfɛ-kyu. Ɩɪ ba ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ nɪɪ ɪɪ nyaa.
15 Kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa fan tɔwɛ mʊ ɪ gyɛ yɛ, “Nɪɪ Ɩbwaarɛ kan kyula, nɪɪ an sʊ nkpa mʊ an biti n waa falɛ abɛɛ ɪnɪmʊ.”
16 Amaa fan dan fɛn kaapʊ fanɛ n-yɪɪ, yɛgɛ fɛn gyɛɛrɛ. N-yɪɪ kɪkaapʊ yɛ kɪkyɛɛrɛɛ maŋa kpini ɪ gyɛ alibi nɪn.
17 Ɩmʊ sʊ ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ o nyi adanbɪrasa mʊ, nɪɪ ɪ dagaa maa waa, nɪɪ ɔ mɛɛ waa ɪmʊ mʊ, ɔ waa alibi nɪmʊ.

5

Kumu tɔ kɪda sa kumu tɔ ɔlʊn atɔ wuya ana

1 Fanɛ atɔ wuya ana, fan nu mɛ asɛ nbɪɪnbɪɪ nɪmʊ. Fan su kɛ fan saawʊ kenken lɪɪ awʊrʊfɔ mʊ nɪɪ ii biti ɪ ba fanɛ sʊ mʊ.
2 Fanɛ atɔ mʊ ɪ gyɔɔ muuri, kɛ atɔ wɛsa ba wɛ fanɛ atɔ bunsa kpini.
3 Fanɛ isuwa yɛ igbiti kpini-kpini ɪ waa nkandɪra, kɛ kanɪn nkandɪra maŋa ɪ lɛɛ fanɛ alibi kaapʊ, kɛ ɪ dɪyɛ fanɛ kayɪɪ-wʊlɛ fɛɛ fʊlɔn mʊ. Fan kʊʊla atɔ gyaga abaa sʊ nkɛ lala lʊwɛ nɪmʊ.
4 Fan kɪɪ, kusun awaapʊ mʊ nɪɪ ba sun fanɛ asun lɪɪ fanɛ ndɔɔ ana tɔ mʊ, nɪɪ fan kina bamʊ akɔ kɪka mʊ, bɛɛ fabɪlɛ bɛɛ sa fanɛ. Bamʊ nɪɪ ba kpa fanɛ adɔɔ-gyitɔ sa fanɛ nɪɪ fan kina bamʊ akɔ kɪka mʊ, bamʊ kusu maŋa kpini i loo Ɩbwaarɛ Owura lala mʊ asʊ tɔ.
5 Fan taa kɪnyɛ kyɪna danbɪrasa yɛ kensi-gyii kyɪna dulinyaa tɔ. Nɪɪ fan kɪɪrɛ waa nfɔ gyoo fɛɛ kɪtɔbwaaya mʊ nɪɪ ɔ dan waa nfɔ o gyoo kakɛ mɔɔsa mʊ.
6 Fan bun bamʊ nɪɪ bamʊ ɪkpa ii kyiigi kʊpwɛ, mɔɔ bamʊ yɛgɛ ba man kʊsʊ yɪlɛ fanɛ sʊ.

Fan nyɛ kenyiita yɪlɛ awʊrʊfɔ tɔ

7 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan waa kenyiita yɪlɛ naa fʊʊ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪba saŋa mʊ. Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɔdɔɔpʊ sʊ kenyiita o gyoo bʊlayɪ gyankpaasa yɛ kɪkyɛ bʊlayɪ ɔ ba da mʊ ndɔɔ tɔ. Yɛgɛ ɔ sʊ kenyiita o gyoo mʊ atɔ-gyisa mʊ ɪɪ sɔyɪ danbɪrasa.
8 Ɩmʊ sʊ fanɛ gbaa fanɛ fan nyɛ kenyiita kɛ fan kɪtaa fanɛ nkɔlɔ. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kibwii ba saŋa mʊ ki tee tiri tɔ.
9 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan man pwɪɪ abaa, kɛ Ɩbwaarɛ ɔ man talɛ fanɛ. Ɔtalɛpʊ mʊ man bɪla ɔ bʊ kata, o tee tiri tɔ yɛ kɪba.
10 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan nyiŋi Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ mʊ. Fan bɪɪla kanɪn mʊ nɪɪ ba wu awʊrʊfɔ nɪɪ ba nyɛ kenyiita.
11 Bamʊ nɪɪ ba gyii awʊrʊfɔ nɪɪ ba nyɛ kɔkɔlɔ yɪlɛ tɔ mʊ, bamʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ɪɪ waa kusee. Nɪɪ fan nu ɔnyɪn mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyobu

kenyiita mʋ nɪɪ ɔ nyɛ mʋ awʋrʋfɔ kigyii tɔ, yɛ kanan mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa adanbɪrasa sa mʋ kamaa tɔ mʋ. Ɪnɪmʋ ɪɪ kaapʋ fɛɛ Ɪbwaarɛ ii su asa sʋ nɪɪ ee wu kʋwɛɛ.

12 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, mɛ asɪn mʋ kpini ɪ gyɛ yɛ, fan man bɔ ntan tɪɪ sʋsʋ abɛɛ kasɛ abɛɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ. Fan yɛgɛ fanɛ kekyula kɪ baa kɪ gyɛ "Ɛɛhn," kɛ fanɛ kekina kɪ waa "ayee." Nɪɪ fan waa kanɪn mʋ, Ɪbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun fanɛ kʋpwɛ.

Kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kabwaarɛ kʋlɛ

13 Fanɛ tɔ ɔkʋ kan ee wu awʋrʋfɔ mʋ, ɔ kʋlɛ Ɪbwaarɛ kɛ ɔ kyɛ mʋ tɔ. Fanɛ ɔkʋ bʋ kensi-gyii tɔ mʋ, ɔ bɪɪ ɪlʋn yɪn Ɪbwaarɛ.

14 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʋ kan ɛɛ lɔ mʋ, ɔ tɪɪ Krisito abi kʋbʋ mʋ abɪlɪsa kɛ ba ba kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa mʋ, kɛ ba sʋswa mʋ nfɔ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ tɔ.

15 Kabwaarɛ kʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ falɛ ii biti ɪ yɛgɛ ɔlɔpʋ mʋ ɔ nyɛ alanfɪya. Ɔnyɪrɪpɛ mʋ ii biti ɔ kyɛ mʋ kɛ ɔ kʋsaa mʋ. Nɪɪ ɔ kan waa alibi akʋ gbaa mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa mu alibi kɛɛ mʋ.

16 Ɪmʋ sʋ fan lɛɛ fanɛ alibi tɔwɛ abaa, kɛ fan kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ sa abaa, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ kyɛ fanɛ alɔ sa fanɛ. Ɔsa mʋ nɪɪ mʋ ɪkpa i kyiigi mʋ, mʋ kabwaarɛ-kʋlɛ ɪ bʋgya nɪɪ i sun kusun.

17 Ɔnyɪn mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Eligya gbaa gyɛ nyɪmɪsa nɪn fɛɛ anɛ falɛ. Ɔ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ bʋlayɪ ɔ man da kasɛ sʋ. Nɪɪ bʋlayɪ yɪlɛ nsu ɪsa yɛ ɪbwaayɪ isiye.

18 Ɪmʋ kamaa mʋ, nɪɪ ɔ bɪla bwii kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ yɛ bʋlayɪ ɔ da, nɪɪ bʋlayɪ tigi, nɪɪ atɔ duusa ɪ kɔyɪ, nɪɪ ɪ sɔyɪ abi kʋkyɔ.

19 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fɛɛ fanɛ tɔ ɔkʋ kan kina lɪɪ kesintin ɔkpa mʋ sʋ, nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʋ bwiiyaa mʋ ba mʋ,

20 fan nyiŋi fɛɛ, ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ o bwiiyaa alibi ɔwaapʋ lɪɪ mu alibi ɔkpa mʋ sʋ mʋ, ɔ mɔlɪgɛ alibi ɔwaapʋ maŋa mʋ kala lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ, kɛ Ɪbwaarɛ ɔ taa mu alibi mʋ nɪɪ ɔ waa kpini mʋ kɛɛ mʋ.

Ɔwʋlɛ gyankpaasa mʋ nɪɪ Pita
kyʋrɔɔ naa sa ɩbwaarɛ asa

Afwaala

1 Ɔwʋlɛ nɪmʋ lɪɪ mɛ Pita, mʋ nɪɪ n
gyɛ Yesu Krisito osunpu mʋ asɛ.
N kyʋrɔɔ kɪmʋ n sa fanɛ mʋ nɪɪ
fan gyɛ ɩbwaarɛ asa, nɪɪ fan yaasɛ
tɔ, nɪɪ fan gyɛ afɔ Pontiyu yɛ Galati
yɛ Kapadosiya yɛ Asiya yɛ Bitaniya
ɪsʋwʋlɛ sʋ mʋ.
2 Fanɛ nɪɪ Ɔsɛ ɩbwaarɛ wʋla o nyi
kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ waa mʋ nfɛɛrɛ
lɪɪ dɪdaa, nɪɪ ɔ bɔla mʋ Kayaayu
sʋ lɛɛ fanɛ waa mʋ gbaa-gbaa mʋ
asa, kɛ fan ba buu Yesu kɛ ɔ taa mʋ
nkalan kpayɪ fanɛ.
N kʋlɛ ɩbwaarɛ fɛɛ ɔ bwaala fanɛ
kʋkyɔ, kɛ ɔ sa fanɛ kayɪɪ-yuuli.

N yɪn ɩbwaarɛ fɛɛ maa sa anɛ tamaa danbɪrasa

3 An yɪn anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito
mʋ-Sɛ ɩbwaarɛ. Lɪɪ fɛɛ ee su anɛ
kʋwɛɛ gaa, ɪmʋ sʋ ɔ bɔla Yesu
Krisito kelewu kyiŋi mʋ sʋ, nɪɪ ɔ sa
anɛ nkpa pʋpwɛ mʋ nɪɪ ɪ sʋ tamaa
mʋ nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa.
4 Kanɪn sʋ an biti an nyɛ ɩbwaarɛ
kapatɪyɛ mʋ nɪɪ ki mee nyita nɪɪ kɪ
mɛɛ gyɔɔ nɪɪ kɪ mɛɛ kpa sʋ nɪɪ ɪ dɛ
i gyoo fanɛ sʋsʋ mʋ.
5 Nɪɪ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ,
ɩbwaarɛ ɔlʋn ii kun fanɛ naa fʋʋ
saŋa mʋ nɪɪ ee biti ɔ lɛɛ kamɔlɪgɛ
mʋ kaapʋ kakɛ laalaalʋwɛ mʋ.
6 Nɪɪ halɪɪ ɪnɪmʋ gbaa mʋ, fan
yɛgɛ fanɛ ansi i gyii, amaa nbɪɪnbɪɪ
nɪmʋ bɪrɛ akʋtɔ fen biti fan wu
awʋrʋfɔ gaalaagaa lɪɪ asɪn wuribi
kʋtʋʋ tɔ kɪɪ tɔ. Fanɛ awʋrʋfɔ mʋ
nɪɪ fan gyii falɛ mʋ, ɪ kaala fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ ɪɪ kɪɪ.
7 Nɪɪ fanɛ awʋrʋfɔ maŋa ɪ lɛɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii mu kedubi mʋ nɪɪ kɪ
kyɔ suwa mʋ kaapʋ. Halɪɪ suwa
maa gyɛ kʋtɔ nyitasa gbaa mʋ, ba sʋ
fʋlɔn bɛɛ kaala kɪmʋ bɛɛ kɪɪ kɪmʋ
kedubi. Ɪnɪmʋ sʋ mʋ ɪ dagaa fɛɛ
ba kaala fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ nɪɪ kɪ
kyɔ suwa mʋ kɪɪ. Nɪɪ fan kan taalɛ
yɪlɛ tɔ bɪrɛ, fen biti fan nyɛ kɪyɪn yɛ
bʋnyaa yɛ bɛɛrɛɛ saŋa mʋ nɪɪ Yesu
Krisito ii biti ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ
mʋ.
8 Halɪɪ fan maa man wu Yesu gbaa
mʋ, fen biti mʋ, yɛgɛ nbɪɪnbɪɪ gbaa
fen mee wu mʋ, amaa fɛn kɔɔlɛ mʋ
fen gyii nɪɪ fan nyɛ kensi-gyii mʋ nɪɪ
ɔkʋ mɛɛ taalɛ kaala,
9 lɪɪ fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ yɛgɛ nɪɪ
fɛn nyɛ tamaa mʋ nɪɪ ɪ gyɛ kamɔlɪgɛ
sa fanɛ kala ana.
10 Falɛ kamɔlɪgɛ nɪmʋ nɪɪ ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ mʋ ba kɪɪ tɔ taasɛ biti tɔ,
nɪɪ ba wʋla tɔwɛ yɪla yɛ ɩbwaarɛ
kabwaala mʋ gyɛ fanɛ lɛɛ.
11 Krisito Kayaayu mʋ nɪɪ ɪ gyɛ
ɩbwaarɛ Kayaayu, nɪɪ kɪ bʋ ɩbwaarɛ
atɔwɛpʋ mʋ tɔ mʋ, lɛɛ kaapʋ
bamʋ kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa Krisito
awʋrʋfɔ kigyii yɛ bʋnyaa mʋ nɪɪ kii
biti kɪ ba kamaa tɔ. Ɩmʋ sʋ ba kɪɪ tɔ
taasɛ biti tɔ saŋa yɛ kanan mʋ nɪɪ ii
biti ɪ ba tɔ.
12 Nɪɪ ɩbwaarɛ lɛɛ kaapʋ bamʋ fɛɛ
asɪn mʋ nɪɪ ba tɔwɛ mʋ ɪ man gyɛ
bamʋ gbaa-gbaa bamʋ lɛɛ, amaa asa
mʋ nɪɪ bee biti ba ba kamaa tɔ mʋ
lɛɛ. Fanɛ ɪ gyɛ kamaa tɔ abi mʋ nɪɪ
fan nu asɪn nɪmʋ lɪɪ ndaga atɔwɛpʋ
mʋ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn danbɪrasa ba sa
fanɛ lɪɪ ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ nɪɪ kɪ
lɪɪ sʋsʋ ɔlɔn tɔ mʋ. Halɪɪ ɩbwaarɛ
nbɔɔ gbaa bee biti ba nu asɪn mʋ
kasɛ.

Fan baa fan du kyɪrɛkyɪrɛ

13 Ɩmʋ sʋ fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ ɪ
baa ɪ dɛ kɛ fan taa sun kusun, kɛ
fan baa fan da sʋ. Fan nyɛ tamaa lɪɪ
ɩbwaarɛ kabwaala mʋ nɪɪ ee biti ɔ
taa sa fanɛ saŋa mʋ nɪɪ Yesu Krisito
ii biti ɔ lɛɛ mʋ n-yɪɪ kaapʋ mʋ.
14 Fan waa nbii mʋ nɪɪ bee nu
ɩbwaarɛ asɛ, kɛ fan man taa fanɛ
n-yɪɪ waa atɔ gyaga mʋ nɪɪ fan daa
kyɪna fan man nyi nɪɪ fan waa mʋ.
15 Lɪɪ fɛɛ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɪɪ fanɛ mʋ
maa du kyɪrɛkyɪrɛ sʋ mʋ, fanɛ gbaa
fanɛ fan baa fan du kyɪrɛkyɪrɛ fanɛ
awaasa kpini tɔ.

16 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ı tɔwɛ mʊ
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ, “Fan baa
fan du kyırɛkyırɛ, kpalı fɛɛ n du
kyırɛkyırɛ nın.”

17 Ɩ gyɛ kesintin fɛɛ fan tıı Ɩbwaarɛ
yɛ anɛ-Sɛ. Mʊ ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ mɛɛ
kıı ansi tɔ pɔyı nıı ɛɛ talɛ ɔkʊmaa
nımʊ maa mʊ awaasa. Kanan sʊ
fan taa kakyına mʊ nıı kı sʊ bɛɛrɛɛ
kyına dulinyaa tɔ fɛɛ afɔ.

18 Yɛ fen nyi fɛɛ man gyɛ atɔ nyi-
tasa fɛɛ gbiti abɛɛ suwa, nıı Ɩbwaarɛ
taa ka fanɛ kʊkɔ lıı fanɛ kakyına
gyaga mʊ nıı fan bııla lıı fanɛ naana
ana asɛ mʊ.

19 Amaa ı gyɛ Yesu Krisito nkalan
kparɛ mʊ nıı ı sʊ ɔgyalın mʊ, nıı ɔ
taa ka fanɛ kʊkɔ. Krisito du nın fɛɛ
kabʊlʊpʊ mʊ nıı ɔ man sʊ kʊlɔpanɛ
abɛɛ ineesi kʊ mʊ nyıı sʊ.

20 Pɔyı kɛ Ɩbwaarɛ ı tʊʊ dulinyaa
mʊ, ɔ wʊla lɛɛ Yesu yıla fɛɛ o be wu
mɔlıgɛ fanɛ, nıı fanɛ sʊ nıı ɔ lɛɛ mʊ
kaapʊ saŋa laalaalʊwɛ nımʊ tɔ.

21 Fan bɔla Yesu sʊ nıı fan kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ mʊ nıı o kyiŋi mʊ lıı lewu
tɔ, nıı ɔ bʊnyaa mʊ mʊ gyii. Ɩmʊ sʊ
fanɛ kıkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ tamaa ı bʊ
Ɩbwaarɛ tɔ.

22 Nıı nbıınbıı fan maa bıya fanɛ
asʊ kasɛ sa kesintin asın mʊ nıı
ıı fwıı fanɛ sʊ, nıı ı yɛgɛ nıı
fan nyɛ kebiti sa fanɛ bırısa ana
akɔɔlɛ-gyipu mʊ, fan taa kebiti mʊ
nıı kı lıı fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ biti abaa.

23 Ɩbwaarɛ man bɔla kʊtɔ mʊ nıı
kı mɛɛ taalɛ kyına kakpaa mʊ sʊ
kʊʊgɛ fanɛ, amaa ɔ bɔla mʊ asın mʊ
nıı ı bʊ tɔ kakpaa nıı ı mɛɛ kyɛɛgɛ
mʊ sʊ kʊʊgɛ fanɛ

24 Lıı fɛɛ Asın kyanyılasa mʊ ıı
tɔwɛ yɛ,

Asa kpini be du nın fɛɛ afitiri,
nıı bamʊ bʊnyaa kpini du nın
fɛɛ afitiri ntʊtʊlɛ.
Afitiri ii wu kɛ ımʊ ntʊtʊlɛ mʊ gbaa
ıı kpıkpaa tıyɛ,
25 amaa Ɔnyırıpɛ asın mʊ bırɛ ı
bʊ tɔ kakpaa.

Kanın asın maŋa ı gyɛ asın
danbırasa mʊ nıı ba tɔwɛ sa fanɛ
mʊ.

2

1 Ɩmʊ sʊ fan lɛɛ fanɛ n-yıı lıı alibi
ıkpa kʊmaa nımʊ sʊ yɛ npına yɛ
kebunbun ansi yɛ kayıı basa yɛ kıtıı
kinyita tɔ.

2 Fan biti asın danbırasa mʊ fɛɛ
nbii pʊpwɛ mʊ nıı bɛɛ kıı bee biti
kınyapʊ-kyu mʊ, kɛ ı yɛgɛ fan dan
fanɛ kamɔlıgɛ mʊ tɔ naa lʊwɛ.

3 Lıı fɛɛ fan maa daa kıı nıı fen wu
fɛɛ Ɔnyırıpɛ adanbırasa ı bʊrɔn.

Ɩbwaarɛ asa ba gya abuu mʊ nıı ı sʊ nkpa

4 Fan ba Ɔnyırıpɛ Yesu mʊ asɛ. Mʊ
ı gyɛ kubuu mʊ nıı kı sʊ nkpa, nıı
asa ba kina mʊ, amaa Ɩbwaarɛ lɛɛ
mʊ fɛɛ mʊ ı bɔla mu ansi.

5 Fanɛ gbaa fanɛ fan gyɛ abuu mʊ
nıı ı sʊ nkpa, kɛ fan yɛgɛ ɔ taa
fanɛ pɔyı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ. Kɛ
fan bɔla Yesu Krisito sʊ fan ba waa
Ɩbwaarɛ aseepu kyırɛkyırɛ, kɛ fan
lɛɛ kayaayu tɔ saraga mʊ nıı ki gyii
Ɩbwaarɛ ansi mʊ sa mʊ.

6 Lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ mʊ
Asınkyan yılasa mʊ tɔ yɛ,
“Fan kıı, n sʊ kıbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu kparɛ mʊ nıı n lɛɛ n
yii Siyon kıbıı sʊ Gyerusalem
kadɛ tɔ.
Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ mʊ
gyii mʊ, man bʊ tɔ o gyii
ipeeli.”

7 Nıı kubuu mʊ kı dagaa sa fanɛ
mʊ nıı fan kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ, amaa
kı man dagaa sa bamʊ nıı ba man
kɔɔlɛ mʊ gyii mʊ.
“Kubuu mʊ nıı apɔyıpʊ ba kina mʊ,
kımʊ ı ba biliŋi kıbɔntɔnbʊlɔntɔ
kubuu tirisa.”

8 Nıı ɔ bıla tɔwɛ yɛ
“Kubuu maŋa kıı yɛgɛ bamʊ nıı ba
man kɔɔlɛ gyii mʊ bee siti,
nıı kı bıla kı gyɛ kıfʊlɛ-buu mʊ
nıı kı yɛgɛ nıı bɛɛ lıı tıyɛ.”
Bee siti lıı fɛɛ ba maa man nu ab-
waarɛsın mʊ, nıı kanın nıı Ɩbwaarɛ
wʊla ŋmina yıla sa bamʊ.

9 Amaa fanɛɛ fanɛ bırɛ fan gyɛ
asa mʊ nıı Ɩbwaarɛ lɛɛ, nıı fan gyɛ
mu aseepu mʊ nıı bee gyii kuwura,
nıı fan gyɛ Ɩbwaarɛ ɔsʊwʊlɛ sʊ asa,

nɪɪ fan bɪla fan gyɛ mʊ Ibwaarɛ gbaa-gbaa asa. Mʊ ɪ lɛɛ fanɛ lɪɪ kitentenbiri tɔ ba mʊ fɪtɪla kparɛ mʊ tɔ fɛɛ fan ba lɛɛ mʊ awaasa lala mʊ kaapʊ.

10 Saŋa kʊ tɔ mʊ fan man gyɛ Ibwaarɛ asa, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan gyɛ Ibwaarɛ asa. Saŋa kʊ tɔ mʊ Ibwaarɛ man kyɪna ee wu fanɛ kʊwɛɛ, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ o wu fanɛ kʊwɛɛ.

11 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan gyɛ afɔ mʊ nɪɪ fan yaasɛ tɔ loo ndɛndɛmandɛ tɔ, n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan lɛɛ fanɛ n-yɪɪ lɪɪ kayɪɪ-wʊlɛ kebiti tɔ mʊ nɪɪ kɪɪ kɔ yɛ ɔkala mʊ.

12 Fan taa kakyɪna danbɪrasa kyɪna yɛ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mʊ, halɪɪ nɪɪ bɛɛ pwɪɪ fanɛ yɛ fan gyɛ alibi awaapʊ gbaa mʊ, bee biti ba baa bee wu fanɛ awaasa danbɪrasa, kɛ ba bʊnyaa Ibwaarɛ kakɛ mʊ nɪɪ ee biti ɔ ba talɛ asa awaasa mʊ.

Fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa alʊlʊnpʊ yɛ fanɛ-nyɪrɪpɛ ana

13 Ɔnyɪrɪpɛ sʊ mʊ, fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa anyɪmɪsa alʊlʊnpʊ kʊmaa nɪmʊ. Fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa owura lala mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kumu wuya,

14 yɛ bamʊ nɪɪ o sun fɛɛ ba ba bɪɪtɛ bamʊ nɪɪ ba waa alibi mʊ asʊ, kɛ ba yɪn bamʊ nɪɪ ba waa adanbɪrasa mʊ.

15 Inɪmʊ nɪɪ Ibwaarɛ ii biti fɛɛ fan taa adanbɪrasa kɪwaa tii asa mʊ nɪɪ ba man nyi sɛhn ɔkpa yɛgɛ ba man nyɛ tɔwɛ amelensi-sɪn.

16 Fan kyɪna fɛɛ asa mʊ nɪɪ ba gyii bamʊ n-yɪɪ, amaa fan man taa fanɛ n-yɪɪ kigyii mʊ baala waa alibi. Amaa fan kyɪna fɛɛ Ibwaarɛ ayaafɔlɛ.

17 Fan taa bɛɛrɛɛ sa ɔkʊmaa nɪmʊ. Fen biti abaa, fanɛ akɔɔlɛ-gyipu. Fan sɪlɛ Ibwaarɛ. Fan taa bɛɛrɛɛ sa Owura lala mʊ.

18 Kɪkpaara sʊ ayaafɔlɛ, fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa fanɛ-nyɪrɪpɛ ana kɛ fan nu bamʊ asɛ. Nɪɪ ɪ man gyɛ bamʊ nɪɪ ba bʊrɔn nɪɪ ba bʊpɔɔ mʊ nkʊn, amaa yɛ bamʊ nɪɪ bamʊ amu tɔ ɪ bʊlʊn mʊ gbaa.

19 Fanɛ mʊ nɪɪ fanɛ ansi ɪ dɛ Ibwaarɛ kebiti sʊ, nɪɪ fan kan yɪlɛ tɔ gyii ɪbasa wu awʊrʊfɔ yɛgɛ fan man waa sɛhn mʊ, Ibwaarɛ ii biti ɔ waa fanɛ kusee.

20 Nɪɪ fanɛ tɔ ɔkʊ kan waa alibi, nɪɪ ɔ nyɛ ɪmʊ kʊsʊ bɪɪtɛ lɪɪ kɪdayɛ sʊ nɪɪ ɔ taalɛ yɪlɛ tɔ mʊ, mɪnɛ kumu ɔkɔn nɪɪ ɔ nyɛ? Amaa nɪɪ fan nyɛ kʊsʊ bɪɪtɛ lɪɪ adanbɪrasa sʊ nɪɪ fan kan yɪlɛ tɔ gyii awʊrʊfɔ lɪɪ ɪmʊ sʊ mʊ, ɪmʊ nɪɪ Ibwaarɛ ii biti ɔ waa fanɛ kusee.

21 Nɪɪ ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ Ibwaarɛ tɪɪ fanɛ, lɪɪ fɛɛ Krisito gbaa gyii awʊrʊfɔ sa fanɛ kɛ fan waa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ waa yɪla anɛ mʊ, kanɪn sʊ mʊ fan buu mʊ ayaa tɔ.

22 “Ɔ man waa kilibi kʊ,
nɪɪ nplna ɪ man bʊ mʊ kɔnɔ tɔ.”

23 Saŋa mʊ nɪɪ ba saalɛ mʊ mʊ, ɔ man bwiiyaa asebi mʊ sa. Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ o gyii awʊrʊfɔ mʊ, ɔ man ŋaala bamʊ amaa ɔ taa mʊ n-yɪɪ waa ɔmʊ nɪɪ ɛɛ talɛ kesintin ɔkpa sʊ mʊ abaa tɔ.

24 Krisito gbaa-gbaa ɛɛ kɔɔlɛ anɛ alibi sʊla nɪɪ ba mɔɔ mʊ oyu laasa mʊ sʊ, kɛ ɪ waa fɛɛ anɛ n-yɪɪ i wu sa alibi kɪwaa, kɛ a kyɪna kakyɪna mʊ nɪɪ anɛ ɪkpa i kyiigi. Lɪɪ Krisito akyʊʊkyʊʊ ɪlɔ mʊ sʊ mʊ fan nyɛ kɪkyɛ.

25 Lɪɪ fɛɛ fan daa fen du fɛɛ nbʊlʊpʊ fɔyɪsa, amaa nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ fan bwii ba fanɛ Ɔkpapʊ mʊ nɪɪ ɛɛ kun fanɛ kala ana sʊ mʊ asɛ.

3

Kekili tɔ asɪn

1 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ mʊ, akyɪɪ-kilipu fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa fanɛ-kuli ana. Nɪɪ fan waa kanɪn mʊ fanɛ kɪbaabʊtɔ danbɪrasa mʊ kii biti yɛgɛ bamʊ tɔ akʊ mʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ Ibwaarɛ asɪn mʊ gyii mʊ, ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ kɛ ba kɔɔlɛ asɪn mʊ gyii. Nɪɪ ɪ man bɪla i tiri fɛɛ fan tɔwɛ asɪn mʊ sa bamʊ.

2 Lɪɪ fɛɛ fanɛ-kuli ana mʊ, bee biti ba wu fanɛ kakyɪna danbɪrasa

mʊ yɛ bɛɛrɛɛ mʊ nɪɪ fan sʊ sa
abwaarɛsɪn mʊ.
3 Nɪɪ ɪ man gyɛ n-yɪɪ sʊ kɪlɔŋɔ fɛɛ
inyini kiŋmina yɛ suwa atɔ suusa
fɛɛ ɪkyalagasʊ yɛ agbeeleebi abɛɛ
ataa danbɪrasa nɪɪ fen biti fan taa
waa fanɛ n-yɪɪ sʊ ɔdan.
4 Amaa fan yɛgɛ fanɛ kɪbaabʊtɔ
mʊ gbaa-gbaa mʊ nɪɪ kɪ gyɛ n-yɪɪ
kɪbɪya kasɛ, yɛ nfɛɛrɛ kasɛ kɪdɛ mʊ,
ɔ lɛɛ fanɛ ɔdan mʊ nɪɪ i mee nyita
kakaakʊ mʊ kaapʊ. Kanɪn ɔdan
nɪmʊ ɪ bɔla Ɪbwaarɛ ansi.
5 Lɪɪ fɛɛ dɪdaa akyɪɪ mʊ nɪɪ bee
sun Ɪbwaarɛ nɪɪ ba sʊ tamaa mʊ tɔ
mʊ, kanɪn ɔkpa nɪmʊ sʊ nɪɪ ba taa
waa bamʊ n-yɪɪ ɔdan. Ɪmʊ ɪ gyɛ
fɛɛ ba maa bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ sa
bamʊ-kuli ana.
6 Kanan nɪɪ anɛ naana-kyɪɪsa Sara
gbaa waa. O nu mu-kuli Abraham
asɛ nɪɪ ɔ tɪɪ mʊ yɛ, "mɛ-nyɪrɪpɛ!"
Nɪɪ fan kan waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ
bʊrɔn nɪɪ fan man sʊ kufuu mʊ, fan
gyɛ Sara anaana-bii.
7 Kanɪn ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ
fanɛ anyɪn gbaa, fan su fanɛ-ka ana
sʊ fanɛ kekili tɔ, yɛgɛ fan da sʊ fɛɛ
akyɪɪ mʊ ba man bʊlʊn fɛɛ fanɛ
anyɪn. Kanɪn sʊ fan taa bɛɛrɛɛ sa
bamʊ, lɪɪ fɛɛ fanaa akyɪɪ mʊ kpini
fen biti fan nyɛ Ɪbwaarɛ kabwaala
nkpa atɔ mʊ kpini kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ fan
waa kanɪn mʊ, sɛhn mɛɛ yɛ o tii fanɛ
kabwaarɛ-kʊlɛ ɔkpa.

Kɪdanbɪrasa kɪwaa yɛ kɪmʊ Awʊrʊfɔ kigyii

8 Mɛ asɪn mʊ kpini ɪ gyɛ yɛ, fanɛ
akɔɔlɛ-gyipu mʊ kpini fan waa kɔnɔ
kʊlʊn kɛ fan wu abaa kʊwɛɛ, kɛ
fan biti abaa fɛɛ kenyibi, kɛ fan
waa kɪdanbɪrasa sa abaa kɛ fan bɪya
fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa abaa.
9 Fan man taa alibi ka alibi kʊkɔ,
kɛ fan man taa asebi ka tɛɛla asebi
kʊkɔ. Amaa fan kʊlɛ Ɪbwaarɛ fɛɛ
ɔ taa kusee ka bamʊ kʊkɔ, lɪɪ fɛɛ
ɪnɪmʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ tɪɪ fanɛ yɛ fan
ba waa, kɛ fan ba nyɛ mʊ kusee mʊ.
10 Ɪmʊ sʊ nɪɪ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
ɪ tɔwɛ yɛ,
"Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee biti kakyɪna
danbɪrasa yɛ kensi-gyii,
kɛ ɔ kyɪna nkpa tɔ kyɛɛrɛɛ mʊ,
ɔ man yɛgɛ ntɔwɛ libi yɛ atɪntɪnsa ɪ
ba ɪ lɪɪ mʊ kɔnɔ tɔ.
11 Kanɪn ɔsa maŋa ɔ yɛgɛ alibi kɪwaa
kɛ ɔ waa ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn.
Ɔ kpan mʊ n-yɪɪ waa kʊtɔ mʊ
nɪɪ ii biti ɪ bɪya kayɪɪ yuuli, kɛ
ɔ kɪtaa tɔ danbɪrasa.
12 Lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ ɛɛ kɪɪ bamʊ nɪɪ
bamʊ ɪkpa i kyiigi mʊ sʊ,
nɪɪ ee nu bamʊ kɪkʊlɛ saŋa
kʊmaa.
Amaa bamʊ nɪɪ bɛ waa alibi mʊ
bɪrɛ, Ɪbwaarɛ biliŋaa mʊ ka-
maa sa bamʊ."
13 Fɛɛ nɪɪ fanɛ ansi ɪ payɪ
adanbɪrasa kɪwaa sʊ mʊ, anɪmʊ ii
biti ɔ waa fanɛ alibi abɛɛ?
14 Halɪɪ nɪɪ fan kan gyii awʊrʊfɔ
gbaa lɪɪ kɪdanbɪrasa mʊ nɪɪ fan waa
sʊ mʊ, fanaa kumu ɔkɔn. Fan man
sɪlɛ bamʊ kɛ fan man yɛgɛ fanɛ
nkɔlɔ n nyita fanɛ.
15 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ fan taa
bɛɛrɛɛ lala sa Krisito lɪɪ fanɛ nkɔlɔ
tɔ, kɛ fan bɪɪ fɛɛ mʊ nkʊn ɪ gyɛ
Ɔnyɪrɪpɛ. Saŋa kʊmaa nɪmʊ fan
lɔŋɔ fanɛ n-yɪɪ, kɛ nɪɪ ɔkʊ ba
taasɛ fanɛ tamaa mʊ nɪɪ fan sʊ lɪɪ
Ɪbwaarɛ tɔ mʊ, kɛ fan nyɛ kɔnɔ sa
mʊ.
16 Amaa fan taa bwahn kɪwaa yɛ
bɛɛrɛɛ lɛɛ bamʊ nnɔ, kɛ ɪ yɛgɛ fanɛ
amu tɔ ɛɛ saaŋɛ fanɛ. Ɪnɪmʊ ii biti
ɪ yɛgɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ bɛɛ pwɪɪ
fanɛ lɪɪ Krisito tɔ kakyɪna danbɪrasa
mʊ nɪɪ fan bʊ kɪmʊ tɔ mʊ, be gyii
ipeeli.
17 Fɛɛ nɪɪ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ kebiti fɛɛ
fen gyii awʊrʊfɔ kɪdanbɪrasa sʊ mʊ,
ɪ bʊrɔn ɪ kyɔ fan maa gyii awʊrʊfɔ
alibi sʊ.
18 Lɪɪ fɛɛ Krisito gbaa mʊ nɪɪ ɔ
maa waa alibi kʊ mʊ, wu sa alibi
wuya ana. O wu kɪlɪɪ kʊlʊn kakpaa
sa alibi, kɛ ɪ lɔŋɔ anaa Ɪbwaarɛ
nsana. Ba mɔɔ mʊ kayɪɪ-wʊlɛ tɔ,
amaa o bwii kyiŋi kayaayu tɔ ba
nkpa tɔ.
19 Nɪɪ o kpee kayaayu tɔ naa tɔwɛ
asɪn sa n-yaayu mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
kɪtaa bamʊ tii yɪla mʊ.
20 Nɪɪ falɛ n-yaayu nɪmʊ ɪ gyɛ
bamʊ nɪɪ dɪdaa ba kyɪna waa kʊsʊ

tɔ ɔlʋn sa Ɩbwaarɛ mʋ. Amaa Ɩbwaarɛ nyɛ kenyiita kyɛɛrɛɛ sa bamʋ saŋa mʋ nɪɪ Nowa salɛ ɔkʋlɪ lala mʋ. Ɩnɪmʋ kpini tɔ mʋ, asa kalɪsa fɛɛ asa aburuwa nkʋn i loo ɔkʋlɪ mʋ tɔ nɪɪ ba nyɛ kamɔlɪgɛ lɪɪ nkyu mʋ tɔ.

21 Nowa saŋa nkyu mʋ ɪ yɪlɛ sa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʋ nɪɪ ɪ mɔlɪgɛ fanɛ. Ɩnɪmʋ ɪ man gyɛ kekyugyee mʋ nɪɪ ɪɪ fwɪɪ nyɪmɪsa n-yɪɪ sʋ ineesi. Amaa Ɩbwaarɛ kekyugyee ɪ gyɛ nfɛɛrɛ mʋ nɪɪ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an nyɛ kɔkɔlɔ sʋ kɪda sa Ɩbwaarɛ. Nɪɪ ɪɪ mɔlɪgɛ anɛ lɪɪ Yesu Krisito kelewu kyiŋi mʋ sʋ.

22 Yesu bwii kyʋn sʋsʋ naa kyɪna Ɩbwaarɛ gyisa sʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ yɛ sʋsʋ awuragyi yɛ alʋlʋnpʋ kpini ba bʋ mʋ kasɛ.

4

Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ sʋ nkpa

1 Lɪɪ fɛɛ Yesu maa gyii awʋrʋfɔ mʋ n-yɪɪ tɔ sʋ mʋ, ɪmʋ sʋ fanɛ gbaa fanɛ fan taa kanɪn nfɛɛrɛ mʋ waa fanɛ n-yɪɪ ɔlʋn. Lɪɪ fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ taa mʋ n-yɪɪ sa awʋrʋfɔ mʋ, alibi ɪ man bɪla ɪ sʋ ɔlʋn mʋ sʋ.

2 Ɩmʋ sʋ lɪɪ ndaga ɪɪ sʋ ii kpee mʋ, fan man bɪla taa fanɛ n-yɪɪ waa fanɛ kayɪɪ-wʋlɛ kebiti, amaa fan waa kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti.

3 Dɪdaa mʋ fan nyita saŋa waa atɔ mʋ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba man nyi Ɩbwaarɛ ba waa mʋ. Fan taa ineesi waa fanɛ n-yɪɪ, fan waa kɪbʋrʋkɔɔnɛ, yɛ kata-bʋʋ, yɛ kɪgyaŋɛ-gyii yɛ kɪbʋʋ libi, yɛ kɪbaabʋtɔ gyaga yɛ ɪdakpa kusun.

4 Ɩmʋ sʋ i kyinkyin bamʋ nɪɪ ba man nyi Ɩbwaarɛ mʋ fɛɛ fan man bɪla fan tii bamʋ sʋ fɛn waa kanɪn kɪbaabʋtɔ gyaga mʋ. Kanan sʋ ba saalɛ fanɛ.

5 Amaa bee biti ba ba lɛɛ bamʋ kɔnɔ lɪɪ atɔ libi mʋ nɪɪ ba waa falɛ sa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɛɛ wʋla kʋʋla ee gyoo, kɛ o gyii asa kɪɪsa yɛ alewupu mʋ asɪn.

6 Kpalɪ ɪnɪmʋ sʋ nɪɪ Yesu Krisito naa tɔwɛ asɪn danbɪrasa mʋ sa alewupu mʋ. Lewu mʋ nɪɪ ba wu mʋ, ɪ gyɛ kʋpwɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bun bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ, amaa Yesu asɪn mʋ ii biti ɪ yɛgɛ bamʋ kala ana ba kyɪna nkpa tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ bʋ tɔ mʋ.

7 Atɔ kʋmaa nɪmʋ laalaalʋwɛ i tiri tɔ. Ɩmʋ sʋ fan baa fan da sʋ, kɛ fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ, kɛ fan taalɛ kʋlɛ kabwaarɛ-kʋlɛ.

8 Ɩnɪmʋ kpini tɔ mʋ, fan biti abaa fanɛ nkɔlɔ tɔ, lɪɪ fɛɛ kebiti kɪɪ yɛgɛ nɪɪ bee bun ansi bɛɛ lɪɪ alibi kpini sʋ.

9 Kɛ fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔlɛ abaa kɪfɔ fanɛ akpaara sʋ, yɛgɛ fan man kɔlɪtɛ.

10 Ɩbwaarɛ sa ɔkʋmaa nɪmʋ kabwaarɛ-sun tɔ kakɛɛ kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ. Nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɔkʋmaa nɪmʋ maa kɪɪ kakɛɛ mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa mʋ mʋ sʋ, kɛ ɔ taa kyɛ mʋ bɪrɪsa ana tɔ.

11 Fɛɛ nɪɪ ɔkʋ lɛɛ ɪ gyɛ asɪn kɪtɔwɛ mʋ, ɔ tɔwɛ ɪmʋ nɪɪ ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ asɪn. Fɛɛ nɪɪ ɔkʋ lɛɛ ɪ gyɛ o sun asa mʋ, ɪ dagaa fɛɛ ɔ taa ɔlʋn mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ taa sa mʋ mʋ kpini kyɛ tɔ, kɛ ɪ yɛgɛ asa ba bɔla Yesu Krisito sʋ yɪn Ɩbwaarɛ atɔ kpini tɔ. Mʋ Ɩbwaarɛ maŋa nkʋn ɪ dagaa ayɪn-bi yɛ ɔlʋn lɪɪ nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa. Amen!

Awʋrʋfɔ kigyii lɪɪ Krisito kibuu sʋ

12 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan man yɛgɛ i kyinkyin fanɛ fɛɛ awʋrʋfɔ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ mʋ nɪɪ fen wu falɛ mʋ, ɪ gyɛ kʋtɔ pʋpwɛ mʋ nɪɪ kɪɪ ba fanɛ sʋ.

13 Amaa fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii fɛɛ fan maa gyii Yesu Krisito awʋrʋfɔ mʋ ɪkʋ. Ɩnɪmʋ ii biti ɪ yɛgɛ fan nyɛ kensi-gyii tii sʋ saŋa mʋ nɪɪ Yesu ii biti ɔ ba yɛ mʋ bʋnyaa mʋ.

14 Nɪɪ asa bɛ kan bɛɛ saalɛ fanɛ fɛɛ fan maa gyɛ Krisito abuupu sʋ mʋ, kumu ɔkɔn ɪ gyɛ fanɛ lɛɛ. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ Kayaayu yɛ mʋ bʋnyaa mʋ ɪ gyan fanɛ sʋ.

15 Amaa fan man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkʋ o gyii awʋrʋfɔ fɛɛ ɔ gyɛ asa ɔmɔɔpʋ abɛɛ oyu abɛɛ asɪn libi ɔwaapʋ abɛɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ taa mʋ kɔnɔ ɛɛ waa asa asɪn tɔ.

16 Amaa nɪɪ fan kan gyii awʋrʋfɔ fɛɛ fan maa gyɛ Krisito abi sʋ mʋ,

fan man yɛgɛ ɪ waa fanɛ ipeeli. Amaa fan taa afwaala nkʊn sa
Ɩbwaarɛ fɛɛ Krisito kɪtɪɪ kɪ maa
gyan fanɛ sʊ.
17 Saŋa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ ii biti o
gyii asa asɪn mʊ ɪɪ fʊʊ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti o piili katalɛ mʊ lɪɪ mʊ asa
sʊ. Nɪɪ ɔ kan ee biti o piili lɪɪ mʊ
asa sʊ falɛ mʊ, bamʊ nɪɪ bee kina
abwaarɛsɪn mʊ kunu mʊ, nɛnɛ nɪɪ
ii biti ɪ baa i du sa bamʊ?
18 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Asɪnkyan
yɪlasa mʊ ɪ tɔwɛ yɛ,
"Fɛɛ nɪɪ ɪ kan ɪ bʊlʊn sa bamʊ nɪɪ
bamʊ ɪkpa i kyiigi gbaa ba nyɛ
kamɔlɪgɛ mʊ,
nɛnɛ nɪɪ ii biti ɪ baa i du sa
bamʊ nɪɪ ba man sɪlɛ Ɩbwaarɛ
nɪɪ bɛɛ waa alibi mʊ?"
19 Ɩmʊ sʊ bamʊ nɪɪ bee gyii
awʊrʊfɔ Ɩbwaarɛ kebiti sʊ mʊ, ba
kyaga sʊ bɛɛ waa ɪmʊ nɪɪ ɪ bʊrɔn,
kɛ ba taa bamʊ n-yɪɪ waa Ɩbwaarɛ
mʊ nɪɪ ɔ tʊʊ bamʊ mʊ abaa tɔ, lɪɪ
fɛɛ mʊ ɪɪ tɔwɛ asɪn nɪɪ ɔ mɛɛ laaŋɛ.

5

Kɪkaapʊ sa Krisito akɔɔlɛ-gyipu abɪlɪsa

1 Nbɪɪnbɪɪ mʊ, fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ mɛ, Pita gbaa n gyɛ Krisito
akɔɔlɛ-gyipu ɔbɪlɪsa mʊ, nɪɪ mi ansi
i wu kanan mʊ nɪɪ Yesu Krisito wu
awʊrʊfɔ, nɪɪ n biti n nyɛ mʊ bʊnyaa
mʊ nɪɪ ki biti kɪ ba lɛɛ kaapʊ mʊ, n
tɔwɛ n sa fanɛ abɪlɪsa mʊ nɪɪ ba bʊ
fanɛ tɔ mʊ yɛ,
2 n kʊlɛ fanɛ gaa fɛɛ, fan kɪɪ
Ɩbwaarɛ asa mʊ nɪɪ ɔ taa waa fanɛ
abaa tɔ mʊ sʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
atɔbwaaya ɔkpapʊ ɪɪ kɪɪ atɔbwaaya
sʊ mʊ. Nɪɪ ɪ man gyɛ yɛ ba nyan
fanɛ, amaa fan kɪɪ bamʊ sʊ lɪɪ fanɛ
nkɔlɔ tɔ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
ii biti mʊ. Fan man waa fɛɛ fan sʊ
fen biti afulee, amaa fan waa kanɪn
taa sun Ɩbwaarɛ.
3 Fan man gyii kuwura bamʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ taa ba waa fanɛ abaa tɔ mʊ
sʊ, amaa fan yɛgɛ fanɛ awaasa ɪ baa
ɪ gyɛ bamʊ atɔ bɪɪlasa.
4 Nɪɪ fɛɛ Ɔkpapʊ Ɔbɪlɪsa mʊ nɪɪ
ɔ gyɛ Yesu Krisito mʊ kan paatɛ lɪɪ
ba mʊ, fen biti fan nyɛ mʊ bʊnyaa
kuwura-wʊrʊ mʊ nɪɪ ki mee nyita
mʊ.

Kɪkaapʊ sa ayaafɔlɛ

5 Fɔɔ fanɛ ayaafɔlɛ yɛ abite, kanɪn
maŋa sʊ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ fan bɪya
fanɛ n-yɪɪ kasɛ sa abɪlɪsa mʊ. Kɛ
fanɛ kpini fan bɪya fan n-yɪɪ kasɛ
sa abaa, lɪɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
ɪ tɔwɛ yɛ,
"Ɩbwaarɛ ii tii bamʊ nɪɪ bɛɛ kaapʊ
bamʊ n-yɪɪ mʊ ɔkpa,
amaa ɛɛ taa bɛɛrɛɛ ɛɛ sa bamʊ
nɪɪ bɛɛ bɪya bamʊ n-yɪɪ kasɛ
mʊ."
6 Ɩmʊ sʊ fan bɪya fanɛ n-yɪɪ kasɛ
sa Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ, kɛ ɔ kʊsaa fanɛ
sʊsʊ saŋa mʊ nɪɪ ɪ dagaa mʊ tɔ.
7 Fan taa fanɛ asɪn tirisa kpini naa
tʊʊ mu ansi tɔ, lɪɪ fɛɛ fanɛ asɪn i tiri
mʊ.
8 Fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ, yɛgɛ fan da
sʊ. Fanɛ okisipu, Sɪtaanɛ mʊ, ɔ naa
ɛɛ kyaabɔɔ fɛɛ kuntun mʊ nɪɪ ee biti
ɔkʊ ɔ kɪtaa wɛ.
9 Fan tii mʊ ɔkpa, kɛ fan yɪlɛ fanɛ
kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken. Lɪɪ fɛɛ fen
nyi fɛɛ fanɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu
mʊ nɪɪ ba bʊ dulinyaa tɔ katɪn
kʊmaa mʊ gbaa bee wu awʊrʊfɔ
kʊlʊn mʊ nɪɪ fen wu falɛ.
10 Amaa fan kan gyii awʊrʊfɔ saŋa
gbɛrɛɛ kamaa mʊ, nɪɪ fan naa Yesu
Krisito fan maa gyɛ kʊkʊlʊn sʊ mʊ,
Ɩbwaarɛ kabwaala wuya mʊ nɪɪ ɔ
tɪɪ fanɛ fɛɛ fan ba nyɛ mʊ bʊnyaa
mʊ nɪɪ kɪ bʊ tɔ kakpaa mʊ, ee biti ɔ
kʊsaa fanɛ yɪlɛ, kɛ ɔ waa fanɛ gin,
kɛ ɔ waa fanɛ ɔlʊn tɔ, kɛ fan nyɛ
ɔyɪlɛkpa.
11 Mʊ Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ ɔlʊn tɔ kpini
ɔlʊn wuya lɪɪ nbɪɪnbɪɪ naa fʊʊ saŋa
mʊ nɪɪ ɪ man sʊ ɔkaa. Amen!

Laalaalʊwɛ asɪn

12 Anɛ bɪrɪsa Silifanu ɪ kyɛ mɛ
tɔ nɪɪ n kyʊrɔɔ fanɛ ɔwʊlɛ dɛɛ nɪɪ
mʊ. Ɔ gyɛ kesintin ɔkɔɔlɛ-gyipu.
N kyʊrɔɔ n waa fanɛ aniya tɔ, nɪɪ
n tɔwɛ n kaapʊ tɔ fɛɛ ɪnɪmʊ ɪ
gyɛ Ɩbwaarɛ kabwaala mʊ kesintin.
Kanɪn sʊ fan yɪlɛ tɔ kenken.
13 Akɔɔlɛ-gyipu mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
lɛɛ Babilon fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ

fanɛ mʊ, bɛɛ fwaala fanɛ. Nɪɪ mɛ
kɪyaafɔlɛ Maki gbaa ɪɪ fwaala fanɛ.
14 Fan taa kebiti lala fwaala abaa.
Fanɛ kpini mʊ nɪɪ fan naa Krisito
fan gyɛ kʊkʊlʊn mʊ, fan kyɪna yɛ
kayɪɪ yuuli tɔ.

Ɔwʊlɛ nyɔsapʊ mʊ nɪɪ Pita
kyʊrɔɔ naa sa Ɩbwaarɛ asa

Afwaala

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Simon Pita, mʊ nɪɪ n gyɛ Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ yɛ osunpu mʊ asɛ. N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ n sʊ n sa fanɛ mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii, nɪɪ fan nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kparɛ fɛɛ anɛ lɛɛ mʊ. Kɪkɔɔlɛ-gyii kɪnɪmʊ kɪ lɪɪ anɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu Krisito mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi.

2 Lɪɪ fɛɛ fan maa nyi Ɩbwaarɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu sʊ mʊ, n kʊlɛ fɛɛ fan nyɛ kakyɪna danbɪrasa yɛ kɔkɔlɔ yuuli kʊkyɔ tii sʊ.

Fan dan fanɛ kabwaarɛ-sun tɔ

3 Ɩbwaarɛ ɔlʊn kparɛ sʊ mʊ, ɔ sa anɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ ki tiri anɛ kɛ a taalɛ kyɪna kakyɪna danbɪrasa mʊ nɪɪ i gyii Ɩbwaarɛ ansi lɪɪ anɛ kinyi mʊ nɪɪ an nyi Ɩbwaarɛ mʊ sʊ. Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ bɔla mʊ bʊnyaa yɛ mu keduli danbɪrasa sʊ tɪɪ anɛ.

4 Lɪɪ falɛ sʊ mʊ ɔ sa anɛ kakɛɛ kparɛ mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ fɛɛ ee biti ɔ sa anɛ mʊ. Lɪɪ kakɛɛ nɪmʊ sʊ mʊ, an nyɛ taa anɛ n-yɪɪ waa mʊ Ɩbwaarɛ keduli mʊ tɔ, kɛ a lɛɛ anɛ n-yɪɪ lɪɪ nkɔlɔ biti mʊ nɪɪ ɪ gyɛ atɔ gyɔɔsa dulinyaa nɪmʊ tɔ.

5 Lɪɪ ɪnɪmʊ sʊ mʊ fan kpan fanɛ n-yɪɪ nyɛ kɪdanbɪrasa tii fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʊ, kɛ fan taa kinyi tii kɪdanbɪrasa mʊ sʊ,

6 nɪɪ kinyi mʊ nɪɪ fan sʊ mɔɔ mʊ, fan taa n-yɪɪ kɪkɪta tii sʊ, nɪɪ n-yɪɪ kɪkɪta mɔɔ mʊ, fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ nɪɪ fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ mʊ, fan nyɛ kabwaarɛ-sun danbɪrasa.

7 Lɪɪ kabwaarɛ-sun danbɪrasa sʊ mʊ, fan taa kinyi-bii kyɪna yɛ abaa, nɪɪ kinyi-bii mɔɔ mʊ, fan biti abaa.

8 Fɛɛ nɪɪ atɔ nɪmʊ kpini ɪ bʊ fanɛ kakyɪna tɔ kʊkyɔ mʊ, ɪɪ kyɛ fanɛ tɔ. Nɪɪ lɪɪ fanɛ kinyi anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sʊ mʊ, ɪɪ yɛgɛ fan baa fan gyɛ asa mʊ nɪɪ fan sʊ kyaarɛ yɛgɛ fɛn waa atɔ mʊ nɪɪ ɪ dagaa.

9 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man nyɛ falɛ atɔ nɪmʊ mʊ gyɛ gyaatanapʊ nɪɪ mu ansi ɪ man kɪɪ kata-kata. Nɪɪ ɔ tan sʊ fɛɛ Yesu Krisito fwɪɪ mʊ dɪdaa alibi mʊ nɪɪ ɔ kyɪna waa mʊ.

10 Kanɪn sʊ mʊ, mɛ bɪrɪsa ana akɔɔlɛ-gyipu fan kpan fanɛ n-yɪɪ waa atɔ mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fɛɛ fanɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ tɪɪ nɪɪ ɔ lɛɛ. Nɪɪ fan kan waa kanɪn mʊ, fan mɛɛ yɛ fan siti kɛ fan lɪɪ tɪyɛ.

11 Nɪɪ falɛ ɔkpa nɪmʊ sʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ fanɛ abaa anyɔ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu Krisito sʊsʊ kuwura-gyii mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ tɔ.

Pita tɔwɛ mu kelewu asɪn

12 N nyi fɛɛ fan wʊla fan nyi ɪmʊ kpini, nɪɪ fan yɪlɛ kesintin asɪn mʊ nɪɪ fan kɔɔlɛ gyii mʊ tɔ kenken. Amaa i tiri fɛɛ n bɪla nyiŋi fanɛ falɛ atɔ nɪmʊ saŋa kʊmaa.

13 N maa san n tɛ nkpa tɔ falɛ mʊ, ɪ dagaa n maa nyiŋi fanɛ asɪn nɪmʊ n sʊ n da fanɛ n kyiŋi.

14 Lɪɪ fɛɛ n nyi mɛ nkɛ ɪ man bɪla ɛɛ kyɔ kasɛ sʊ nfɪɪ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito lɛɛ kaapʊ mɛ mʊ.

15 Nɪɪ n biti n kpan mɛ n-yɪɪ ɔkpa kʊmaa sʊ kɛ mi lewu kamaa mʊ, fan taalɛ nyiŋi atɔ nɪmʊ saŋa kʊmaa.

16 Nɪɪ a maa tɔwɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ɔlʊn yɛ mu kibwii-ba mʊ asɪn mʊ, ɪ man gyɛ atɪntɪnsa asɪrɪkpan nɪɪ an taa tɔwɛ fanɛ asɪn mʊ. Amaa anɛ gbaa-gbaa anɛ ansi i wu mʊ bʊnyaa kparɛ mʊ.

17 Nɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ɔ nyɛ bɛɛrɛɛ yɛ bʊnyaa lɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ asɛ mʊ an bʊ tʊtɔ. Saŋa maa nɪɪ an nu Ɔlʊnpʊ Ɩbwaarɛ ɔbʊlɛ maa tɔwɛ yɛ “Ɔnɪmʊ nkʊn ɪ gyɛ mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa, mʊ nɪɪ ɔ bɔla mi ansi.”

18 Anɛ gbaa-gbaa anɛ a nu falɛ ɔbʊlɛ maŋa maa lɪɪ sʊsʊ, saŋa mʊ nɪɪ an bʊ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu asɛ, Ɩbwaarɛ kɪbɪɪ mʊ sʊ mʊ.

19 Ɩmʊ sʊ anɛ akɔɔlɛ-gyipu mʊ an wu fɛɛ asɪn mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ atɔwɛpʊ ba tɔwɛ yɪla mʊ, an kɔɔlɛ

ımʊ gyii kesintin. Kɛ fan kpan fanɛ n-yıı kıtaa ımʊ tɔ yɛ ɔdan. Lıı fɛɛ ki du nın fɛɛ fıtıla mʊ nıı kı kıı kitentenbiri tɔ, taa naa fʊʊ fɛɛ kıbwayıkɛ asɛ, saŋa mʊ nıı nyenyenfuu kikyikpebi (sanbunkyu) kii biti kı ŋalıgɛ fanɛ nkɔlɔ tɔ mʊ.

20 Ɪnımʊ kpini kamaa mʊ, ı dagaa fan maa nu kasɛ fɛɛ, Ɪbwaarɛ asın tɔwɛ yıla sa mʊ, ı man gyɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ gbaa-gbaa nfɛɛrɛ tɔ asın.

21 Lıı fɛɛ Ɪbwaarɛ asınlɛɛ tɔwɛsa mʊ, ı man lıı nyımısa kebiti tɔ nın, amaa Kayaayu Kyırɛkyırɛ mʊ i sa bamʊ, nıı ba tɔwɛ abwaarɛsın mʊ lıı Ɪbwaarɛ asɛ.

2

Atıntınsa abwaarɛsın akaapʊpʊ

1 Amaa dıdaa mʊ antıŋɛsa wuya ana ba kyına ba bʊ Ɪsırayı asa tɔ, nıı kanın gbaa nıı atıntınsa akaapʊpʊ bee biti ba baa ba bʊ fanɛ tɔ. Nıı bee biti ba ba kaapʊ asın mʊ nıı ı man gyɛ kesintin yɛgɛ ii nyita asa mʊ nıı bee buu kanın kıkaapʊ mʊ. Kɛ ba kina Ɔnyırıpɛ mʊ nıı ɔ mɔlıgɛ bamʊ, kɛ bamʊ kinyita mʊ ki bwii ba bamʊ sʊ opula tɔ.

2 Lıı ınımʊ sʊ mʊ, akɔɔlɛ-gyipu mʊ gaalaagaa bee biti ba buu bamʊ kıbaabʊtɔ gyaga nımʊ sʊ. Lıı bamʊ kıbaabʊtɔ gyaga maŋa sʊ mʊ, asa mʊ nıı ba man kɔɔlɛ gyii mʊ bee biti ba tɔwɛ asın libi gyaga kesintin ɔkpa mʊ sʊ.

3 Lıı kensi payı libi atıntınsa akaapʊpʊ nımʊ bee biti ba taa kanyaasın ɔkpa sʊ pına fanɛ biti afulee. Amaa bamʊ ɔtalɛpʊ wʊla waa siriya lıı koo dıdaa o gyoo bamʊ. Nıı ba mɛɛ taalɛ lıı Ɪbwaarɛ mʊ nıı ɔ gyɛ bamʊ onyitapu mʊ abaa tɔ.

4 Fɛɛ nıı Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ nbɔɔ mʊ nıı ba waa alibi mʊ kʊsʊ kıbııtɛ, amaa nıı ɔ taa bamʊ tʊʊ waa awʊrʊfɔ kamandɛ, katın mʊ nıı o ŋmina bamʊ waa kitentenbiri ɔbɔ bunkyinsa tɔ, ba dɛ ba gyoo Kakɛ talɛsa lala mʊ.

5 Fɛɛ nıı Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ dıdaa abi mʊ nıı ba waa alibi mʊ kʊsʊ kıbııtɛ, amaa nıı ɔ yɛgɛ nıı nkyu n bɔla gyii kasɛ yɛ bamʊ nıı ba man nu Ɪbwaarɛ asɛ mʊ. Asa mʊ nıı ɔ mɔlıgɛ mʊ ı gyɛ Nowa mʊ nıı ɔ tɔwɛ ıkpa kyiigisa mʊ asın, yɛ asa asunɔ akʊ.

6 Fɛɛ nıı Ɪbwaarɛ maa man yɛgɛ alibi awaapʊ mʊ nıı ba bʊ Sodom yɛ Gomora ndɛ lala mʊ tɔ kʊsʊ bııtɛ, amaa ɔ yɛgɛ fʊlɔn dɛɛ bamʊ biliŋi ndaara, kɛ ı waa sınkaala sa kamaa tɔ alibi awaapʊ.

7 Nıı Ɪbwaarɛ mɔlıgɛ Loti mʊ nıı mʊ ıkpa i kyiigi, nıı mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ lıı asa mʊ kıbaabʊtɔ gyaga yɛ kumu tɔ ɔlʊn mʊ sʊ.

8 (Nıı Loti gyɛ nyımısa danbırasa mʊ nıı ɔ tɛ alibi awaapʊ mʊ tɔ kakɛ kʊmaa ee wu yɛgɛ ee nu asın libi mʊ nıı bɛɛ waa, nıı ı yɛgɛ mʊ kɔkɔlɔ ki nyita mʊ nıı mʊ kala sılɛ mʊ asɛ.)

9 Ɪnımʊ kpini ıı kaapʊ fɛɛ Ɪbwaarɛ nyi kanan mʊ nıı ee biti ɔ mɔlıgɛ asa mʊ nıı bee nu mʊ asɛ lıı bamʊ kʊtʊʊ tɔ kıı tɔ, kɛ ɔ yɛgɛ alibi awaapʊ mʊ kʊsʊ bııtɛ yıla naa fʊʊ Kakɛ talɛsa mʊ akɛ.

10 Fɔnfɔn bamʊ nıı ba taa bamʊ n-yıı sa kıgyagaa abɛɛ kɔkɔlɔ biti nıı ba man taa Ɪbwaarɛ ɔlʊn tıı sɛhn mʊ.

Falɛ atıntınsa akaapʊpʊ banımʊ ba man sʊ kufuu, nıı ba yılɛ tɔ bɛɛ saalɛ bamʊ nıı Ɪbwaarɛ sa bamʊ bʊnyaa mʊ.

11 Nıı halıı Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ nıı ba sʊ ɔlʊn gaa ba kyɔ atıntınsa akaapʊpʊ anımʊ gbaa ba mɛɛ pwıı bʊnyaa wuya ana mʊ Ɪbwaarɛ ansi tɔ.

12 Amaa falɛ atıntınsa akaapʊpʊ anımʊ awaasa a du nın fɛɛ atɔbwaaya kpensa mʊ nıı ba kʊʊgɛ bamʊ fɛɛ asa ba kıtaa kɛ ba mɔɔ. Ba sʊ asebi bɛɛ sa kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı be mee nu kasɛ. Ɪbwaarɛ ii biti ɔ mɔɔ bamʊ fɛɛ kanan mʊ nıı asa bɛɛ mɔɔ atɔbwaaya kpensa mʊ.

13 Ɪbwaarɛ ii biti ɔ taa bamʊ alibi bwii ka bamʊ akɔ. Bamʊ asɛ mʊ kılandɛ sʊ alibi kıwaa ı gyɛ bamʊ kayıı-wʊlɛ kensi-gyii. Halıı ba maa san ba bʊ bamʊ npına yɛ kıgyagaa kigyii ıkpa sʊ mʊ, ı gyɛ ipeeli yɛ

ŋaabaa sa bamʋ fɛɛ ba maa ba tii
fanɛ sʋ bee gyii mʋ.
14 Nɪɪ be mee wu ɔkyɪɪ bɛɛ kyʋn,
nɪɪ kɪbʋrʋkɔɔnɛ kɪwaa ii gyii bamʋ
ansi. Bɛ yɛgɛ bamʋ nɪɪ bamʋ
kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ man bʋlʋn mʋ bɛɛ
waa alibi. Kʋtɔ mʋ nɪɪ kɪ bɔla bamʋ
nkɔlɔ tɔ ɪ gyɛ kensi payɪ libi. Ɪnɪmʋ
sʋ mʋ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ bɪɪtɛ bamʋ
asʋ.
15 Nɪɪ ba yɛgɛ ɔkpa kyiigisa mʋ,
nɪɪ ba fɔyɪ naa taa Bewo mu-bii
Balaam ɔkpa sʋ. Balaam kyɪna ɔ
gyɛ Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ, nɪɪ mu kebiti
ɪ gyɛ fɛɛ ɔ nyɛ afulee lɪɪ alibi kɪwaa
tɔ.
16 Amaa mu kuruma mʋ gya mʋ.
Mu kuruma mʋ tɔwɛ mʋ asɛ fɛɛ
nyɪmɪsa, nɪɪ i tii Ɪbwaarɛ ɔtɔwɛpʋ
Balaam abʋnpʋ-sɪn mʋ ɔkpa.
17 Falɛ atɪntɪnsa akaapʋpʋ anɪmʋ
ba du nɪn fɛɛ atiribo mʋ nɪɪ ɪ
man sʋ nkyu yɛ abwaarɛ-wʋlɛ mʋ
nɪɪ afuu a sʋ ɪmʋ a naa. Bamʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ lɔŋɔ kitentenbiri ɔbɔ
bunkyinsa yɪla.
18 Ba sʋ alala-sɪn ntɔwɛ mʋ nɪɪ
sɛhn man bʋ ɪmʋ tɔ bɛɛ kaapʋ bamʋ
n-yɪɪ. Nɪɪ ba sʋ kayɪɪ-wʋlɛ kebiti mʋ
nɪɪ kɪ gyɛ kɪgyagaa bɛɛ tʋʋ bamʋ tɔ
bɛɛ kɪɪ, kɛ ba nyɛ waa alibi mʋ nɪɪ
ba daa kyɪna bɛɛ waa nɪɪ ba sɪlɛ lɪɪ
ɪmʋ tɔ mʋ.
19 Atɪntɪnsa akaapʋpʋ mʋ ba da
bamʋ nkɔlɔ sʋ sa asa mʋ yɛ bee
biti ba yɛgɛ ba nyɛ bamʋ n-yɪɪ, yɛgɛ
bamʋ gbaa-gbaa bamʋ ba gyɛ anyɛ
sa bamʋ asun libi. Lɪɪ fɛɛ nyɪmɪsa
gyɛ kɪnyɛ sa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ i
gyii mu kumu.
20 Fɛɛ ba maa ba bɪɪ anɛ-Nyɪrɪpɛ
yɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ Yesu Krisito, nɪɪ ba
yɛgɛ atɔ mʋ nɪɪ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ nyɪmɪsa
ɛɛ waa alibi kɪwaa dulinyaa nɪmʋ
tɔ, nɪɪ ba kan bɪla bwii naa loo ɪmʋ
tɔ mʋ, ɪɪ nyɛ bamʋ sʋ ɔlʋn ɪ kyɔ
kakyɪna dɪdaa mʋ nɪɪ ba daa ba bʋ
kɪmʋ tɔ mʋ.
21 Naafɔɔ ii biti ɪ baa ɪ bʋrɔn sa
bamʋ gaa fɛɛ ba maa man bɪɪ ɔkpa
kyiigisa mʋ, ɪ kyɔ fɛɛ ba maa bɪɪ
kɪmʋ, nɪɪ ba bɪla bwii kamaa lɪɪ
Ɪbwaarɛ nbara kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ ba
taa sa bamʋ mʋ sʋ.
22 Ɪmʋ sʋ ɪ ba kanɪn sa bamʋ fɛɛ
kanan mʋ nɪɪ aŋasan mʋ ɪ tɔwɛ yɛ,
“Gyoonɔ bwii naa taa mʋ ɪkpalagɛ
gyii” nɪɪ “Kuuri mʋ nɪɪ ba gyee mʋ
mʋ, bwii naa dɛ biliŋi kɪdɪpɔɔ tɔ”
mʋ, ɪ gyɛ kesintin.

3

Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kibwii-ba Kakɛ mʋ

1 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ,
ɔwʋlɛ nɪmʋ ɪ gyɛ mɛ Pita ɔwʋlɛ
nyɔsapʋ mʋ nɪɪ n kyʋrɔɔ n sʋ n sa
fanɛ. Nɪɪ mɛ ɪwʋlɛ mʋ kpini tɔ mʋ,
n sʋ n nyiŋi fanɛ n da fanɛ n kyiŋi
lɪɪ falɛ atɔ kpini sʋ.
2 N biti fɛɛ fan nyiŋi asɪn mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ kyɪrɛkyɪrɛ
mʋ ba tɔwɛ yɪla lɪɪ koo dɪdaa,
yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ mʋ
kɔnɔsa mʋ nɪɪ ɔ taa bɔla asunpu mʋ
sʋ sa fanɛ mʋ.
3 Ɪmʋ nɪɪ ɪ gyankpaa ɪmʋ kpini tɔ
mʋ ɪ gyɛ yɛ, fan baa fan nyi fɛɛ nkɛ
laalaalʋwɛ mʋ tɔ mʋ aŋmasɛpʋ mʋ
nɪɪ ba buu bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ kebiti
mʋ bee biti ba ba ŋmasɛ fanɛ.
4 Bee biti ba taasɛ yɛ, “Yɛ fan tɔwɛ
yɛ ee biti o bwii ba, ɔ bʋ fɪnɛ? Lɪɪ
koo saŋa mʋ nɪɪ anɛ naana ana ba
wu mʋ, atɔ kpini ɪ dan san i du nɪn
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ i du lɪɪ saŋa mʋ
nɪɪ Ɪbwaarɛ tʋʋ dulinyaa mʋ.”
5 Amaa ba kɪɪ ansi nɪn kina
kesintin maŋa lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ kɔnɔ
tɔ asɪn sʋ nɪɪ sʋsʋ yɛ kasɛ ba, nɪɪ
Ɪbwaarɛ yɛgɛ kasɛ lɪɪ nkyu tɔ, nɪɪ
nkyu sʋ nɪɪ ɔ bɔla waa kasɛ.
6 Nɪɪ kanɪn nkyu kʋlʋn maŋa
nɪɪ Ɪbwaarɛ taa muuri nyita dɪdaa
dulinyaa mʋ.
7 Amaa kanɪn Ɪbwaarɛ kɔnɔ tɔ
asɪn kʋlʋn maŋa nɪɪ ɔ taa kʋʋla
nbɪɪnbɪɪ sʋsʋ yɛ kasɛ yɪla, nɪɪ ɪ dɛ
i gyoo fʋlɔn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ dɛɛla
sa Kakɛ talɛsa ɔ taa nyita asa mʋ nɪɪ
be mee nu mʋ asɛ mʋ.
8 Amaa mi-nyi mu-bii ana Krisito
tɔ, fan man tan kʋtɔ kʋlʋn nɪmʋ
sʋ. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ asɛ
bɪrɛ, kakɛ kʋlʋn gyɛ mʋ asɛ fɛɛ nsu

kagbɪn, nɪɪ nsu kagbɪn mɔɔ gyɛ mʊ asɛ fɛɛ kakɛ kʊlʊn.
9 Nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ man sʊ mʊ asɪn
mʊ nɪɪ ɔ da mʊ kɔkɔlɔ sʊ tɔwɛ yɪla
mʊ ɛɛ kpɪɪ kasɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
akʊ bɛ fɛ ɪmʊ nfɛɛrɛ mʊ. Amaa ɔ
sʊ kenyiita sa fanɛ, nɪɪ ee biti fɛɛ
ɔkʊmaa nɪmʊ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ lɪɪ
mu alibi tɔ, lɪɪ fɛɛ o mee biti ɔkʊ maa
nyita.
10 Amaa Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ Kakɛ
mʊ nɪɪ Yesu Krisito ii biti ɔ ba mʊ ii
biti i purigi asa fɛɛ oyu maa ba mʊ.
Kɛ sʊsʊ ɔ nyaa yɛ ɔlanba, kɛ fʊlɔn
ɔ dɛɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ bʊ sʊsʊ
kpini, kɛ kasɛ yɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ
kɪ bʊ kɪmʊ sʊ mʊ ɪ ba ɪ dɛ kɪkpan
yɛgɛ sɛhn man bʊ kɪmʊ sʊ.
11 Nɪɪ falɛ ɔkpa nɪmʊ sʊ nɪɪ atɔ
kpini ii biti i nyita mʊ, nɛnɛ asa
nɪɪ ɪ dagaa fan bɪla fan du? Ɩ
dagaa fan kyɪna kakyɪna kyɪrɛkyɪrɛ
yɛ kabwaarɛ-sun tɔ.
12 Lɪɪ fɛɛ fan maa kɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kɪba mʊ ɔkpa yɛ kɪ ba bilen
falɛ. Kanɪn kakɛ maŋa nɪɪ fʊlɔn ii
biti o nyita sʊsʊ atɔ, kɛ fʊlɔn mʊ
awulawula ɪ ŋalɪgɛ kanɪn atɔ maŋa.
13 Amaa fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
da mʊ kɔkɔlɔ sʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ tɔ mʊ an
kɪɪ sʊsʊ pʊpwɛ yɛ kasɛ pʊpwɛ mʊ
nɪɪ ɪkpa i kyiigi mʊ ɔkpa.
14 Ɪmʊ sʊ mi-nyi mu-bii ana Krisito
tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan kɪɪ ɪnɪmʊ
ɔkpa mʊ, fan kpan fanɛ n-yɪɪ kɛ
Ɩbwaarɛ ɔ man pwɪɪ abɛɛ o wu alibi
akʊ fanɛ tɔ, kɛ keyuula kɪ baa kɪ bʊ
faa naa mʊ asɛ.
15 Fan baa fan nyi fɛɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ kenyiita mʊ nɪɪ ɔ sʊ mʊ,
ɪ gyɛ ɔkpa mʊ nɪɪ ɔ sa fanɛ kɛ fan
nyɛ kamɔlɪgɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ
bɪrɪsa ɔkɔɔlɛ-gyipu Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ sa
fanɛ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sa
mʊ kanyaasɪn mʊ.
16 Nɪɪ ɔkpa kʊlʊn maŋa sʊ nɪɪ
Pɔɔlɪ kyʊrɔɔ waa mʊ ɪwʊlɛ kpini tɔ,
ɪɪ tɔwɛ asɪn kʊlʊn maŋa. Asɪn akʊ
ɪ bʊ mʊ ɪwʊlɛ mʊ tɔ nɪɪ ɛɛ bʊlʊn sa
kasɛ kunu. Nɪɪ ɛɛ yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba
man nyi abwaarɛsɪn yɛ bamʊ nɪɪ ba
man yɪlɛ kɪyaa kʊlʊn sʊ bee biliŋaa
Pɔɔlɪ asɪn mʊ, nɪɪ kanɪn nɪɪ bee
biliŋaa Ɩbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mʊ
gbaa. Nɪɪ bɛɛ waa kanɪn mʊ, bee biti
kʊsʊ bɪɪtɛ ba sa bamʊ n-yɪɪ.

Laalaalʊwɛ asɪn

17 Ɩmʊ sʊ mi-nyi mu-bii ana Krisito
tɔ, fan maa wʊla fan nyi falɛ sʊ
mʊ, fan baa fan da sʊ, kɛ fan man
yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba man buu Ɩbwaarɛ
nbara mʊ ba pɪna fanɛ kɛ fan lɪɪ tɪyɛ
lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ tɔ.
18 Amaa fan kyaga sʊ fen dan
anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ Yesu
Krisito kabwaala mʊ tɔ kɛ fan bɪɪ
mʊ danbɪrasa. Mʊ nɪɪ bʊnyaa gyɛ
mʊ lɛɛ ndaga yɛ saŋa kʊmaa nɪmʊ.
Amen!

Ɔwʊlɛ gyankpaasa mʊ nɪɪ
Gyɔn
kʊrɔɔ naa sa Krisito abuupu

Nkpa Asɪn

1 An kʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ Yesu
Krisito mʊ nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ lɪɪ npiili
asɛ mʊ asɪn, an sa fanɛ. An nu mʊ
asɪn tɔwɛsa, nɪɪ an wu mʊ, nɪɪ an
taa anɛ ansi kɪɪ mʊ, nɪɪ an taa anɛ
abaa mata mʊ. Mʊ ɪ gyɛ asɪn mʊ nɪɪ
ɪɪ sa nkpa mʊ.
2 Yesu mʊ nɪɪ ɔ gyɛ nkpa mʊ, lɛɛ
mʊ n-yɪɪ ifuli nɪɪ an wu mʊ. Ɪmʊ sʊ
nɪɪ an gyii ɪmʊ kesintin, nɪɪ an tɔwɛ
fanɛ lɪɪ nkpa kakpaa mʊ nɪɪ ɔ wʊla
ɔ bʊ Ɔsɛ Ɪbwaarɛ mʊ asɛ, nɪɪ ɔ ba
lɛɛ mʊ n-yɪɪ ifuli kaapʊ anɛ.
3 Asɪn mʊ nɪɪ anɛ ansi i wu nɪɪ an
taa anɛ asʊ nu mʊ, ɪmʊ kibonbon
nɪɪ an da an sa fanɛ, kɛ fan ba tii
anɛ sʊ lɪɪ kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn mʊ nɪɪ an
sʊ anaa Ɔsɛ Ɪbwaarɛ yɛ Mu-Bii Yesu
Krisito mʊ sʊ.
4 An kʊrɔɔ ɪnɪmʊ an sa fanɛ nɪn,
kɛ anɛ ansi i gyii gaa.

Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ fɪtɪla

5 Asɪn mʊ nɪɪ an nu lɪɪ Yesu asɛ
mʊ, ɪmʊ nɪɪ an sʊ an tɔwɛ fanɛ falɛ,
Ɪbwaarɛ ɪ gyɛ fɪtɪla nɪɪ kitentenbiri
kɪ man bʊ mʊ tɔ kpini-kpini.
6 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ anaa mʊ an
sʊ kɪkyɛmɪnɛ ɔkɔn, yɛgɛ an san an
naa kitentenbiri tɔ bɪrɛ, an pɪna nɪn
lɪɪ anɛ atɔwɛsa yɛ anɛ awaasa sʊ.
7 Amaa nɪɪ an kan an naa fɪtɪla mʊ
tɔ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ ɔ bʊ fɪtɪla mʊ
tɔ bɪrɛ, ɪmɛɛ ɪmʊ an sʊ kɪkyɛmɪnɛ
ɔkɔn yɛ abaa, kɛ Mu-Bii Yesu Krisito
nkalan mʊ ɛɛ fwɪɪ anɛ lɪɪ alibi
kʊmaa nɪmʊ tɔ.
8 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ a man sʊ
alibi bɪrɛ, an pɪna anɛ n-yɪɪ nɪn, nɪɪ
kesintin kɪ man bʊ anɛ tɔ.
9 Nɪɪ an kan lɛɛ anɛ alibi tɔwɛ
Ɪbwaarɛ bɪrɛ, ee biti ɔ taa anɛ alibi
kɛɛ anɛ kɛ ɔ lɔŋɔ anɛ lɪɪ ɪkpa libi
kʊmaa nɪmʊ sʊ, lɪɪ fɛɛ ɔ sʊ kesintin,
nɪɪ mʊ asɪn ii du kyɛɛkyɛɛ.
10 Nɪɪ an kan tɔwɛ yɛ an man waa
alibi mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ an tɪɪ Ɪbwaarɛ
atɪŋɛsa wuya, nɪɪ mʊ asɪn ɪ man bʊ
anɛ tɔ.

2

Yesu anɛ Ɔmɔlɪgɛpʊ

1 Mi-bii ana danbɪrasa, n kʊrɔɔ
ɪnɪmʊ n sa fanɛ kɛ fan man nyɛ waa
alibi. Amaa nɪɪ anɛ tɔ ɔkʊ kan waa
alibi mʊ, an sʊ ɔmaatapʊ mʊ nɪɪ ɛɛ
kʊlɛ Ɔsɛ mʊ ɛɛ sa anɛ. Nɪɪ mʊ ɪ gyɛ
Yesu Krisito, nɪɪ mʊ ɪkpa i kyiigi.
2 Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ taa mʊ n-yɪɪ
waa kɔlɔŋɔ ka anɛ alibi kʊkɔ, nɪɪ
ɪ man gyɛ anɛ nkʊn alibi, amaa
ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ bʊ dulinyaa tɔ
kpini.
3 Nɪɪ an kan buu Ɪbwaarɛ nbara
mʊ nɪɪ ɔ sa anɛ mʊ, ɪmʊ ɪ yɛgɛ a
taalɛ da anɛ nkɔlɔ sʊ fɛɛ an nyi mʊ.
4 Nɪɪ ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ, “N nyi mʊ,”
yɛgɛ ɔ man buu mʊ nbara mʊ, ɔ gyɛ
antɪŋɛsa wuya, nɪɪ kesintin kɪ man
bʊ mʊ tɔ.
5 Amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o buu mʊ
asɪn tɔwɛsa mʊ, mʊ ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ
ee biti Ɪbwaarɛ kesintin tɔ kyɛɛkyɛɛ.
Ɪnɪmʊ falɛ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an bɪɪ fɛɛ an
bʊ Ɪbwaarɛ asɛ.
6 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ
Ɪbwaarɛ nyɪmɪsa mʊ, dagaa maa
kyɪna fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Yesu kyɪna
mʊ.

Nbara pʊpwɛ

7 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, man
gyɛ nbara pʊpwɛ nɪɪ n kʊrɔɔ n sʊ
n bɪya fanɛ, amaa ɪ gyɛ nbara dɪdaa
mʊ nɪɪ fan wʊla nyɛ lɪɪ npiili asɛ
saŋa mʊ nɪɪ fan kɔlɛ gyii mʊ. Nbara
dɪdaa nɪmʊ ɪ gyɛ asɪn mʊ nɪɪ fan
wʊla nu mʊ.
8 Amaa ɔkpa kʊ sʊ mʊ, nbara mʊ
nɪɪ n kʊrɔɔ n sa fanɛ falɛ bɪrɛ gyɛ
kɪpʊpwɛ nɪn, nɪɪ fanaa Krisito fan
lɛɛ kaapʊ fɛɛ ɪ gyɛ nbara pʊpwɛ
kesintin. Lɪɪ fɛɛ kitentenbiri mʊ kɪ
tɛɛ kɪɪ kyʊn, nɪɪ kesintin fɪtɪla mʊ
tɛɛ wʊla kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ.
9 Nɪɪ ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ tɔwɛ
yɛ, ɔ bʊ fɪtɪla tɔ, yɛgɛ ee kisi mʊ

tɔmaa Krisito osunpu bɪrɛ, ɔ san ɔ
bʊ kitentenbiri tɔ, ba fʊʊ halɪɪ saŋa
nɪmʊ.
10 Nɪɪ ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ee biti mʊ
tɔmaa Krisito osunpu mʊ bʊ fɪtɪla
mʊ tɔ. Nɪɪ sɛhn man bʊ mʊ tɔ nɪɪ
ii biti ɪ yɛgɛ o siti tɪyɛ alibi tɔ.
11 Amaa ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ee kisi
mʊ tɔmaa Krisito osunpu mʊ bʊ ki-
tentenbiri tɔ. Nɪɪ ɔ naa kitentenbiri
tɔ yɛgɛ o mee nyi katɪn mʊ nɪɪ ee
kpee, lɪɪ fɛɛ kitentenbiri mʊ kɪ waa
mʊ gyaatanapʊ.

N kyʊrɔɔ n sa Asɛ yɛ Ayaafɔlɛ yɛ Nbii

12 Mi-bii ana danbɪrasa, n kyʊrɔɔ
ɪnɪmʊ n sʊ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ taa fanɛ alibi kɛɛ
fanɛ lɪɪ Yesu sʊ.
13 Asɛ ana, n kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fan wʊla fan nyi Yesu
Krisito mʊ nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ
lɪɪ npiili asɛ mʊ.
Ayaafɔlɛ, n kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fan taalɛ gyii Sɪtaanɛ alibi
wuya mʊ sʊ.
Nbii, n kyʊrɔɔ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fan bɪɪ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ.
14 Asɛ ana, n kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fan wʊla fan nyi Yesu
Krisito mʊ nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ
lɪɪ npiili asɛ mʊ.
Ayaafɔlɛ, n kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sa fanɛ,
lɪɪ fɛɛ fan bʊlʊn
nɪɪ Ɩbwaarɛ asɪn mʊ a bʊ fanɛ
tɔ
nɪɪ fan gyii Sɪtaanɛ alibi wuya
mʊ sʊ.

Fan man biti Dulinya tɔ atɔ

15 Ɩmʊ sʊ fan man biti dulinyaa
abɛɛ atɔ mʊ nɪɪ a bʊ dulinyaa tɔ. Nɪɪ
ɔkʊ kan ee biti dulinyaa mʊ, ɔ man
sʊ kebiti sa Ɔsɛ Ɩbwaarɛ.
16 Kanɪn sʊ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ kɪ
bʊ dulinyaa tɔ fɛɛ kayɪɪ-wʊlɛ kɔkɔlɔ
biti, atɔ mʊ nɪɪ ansi i wu nɪɪ ɛɛ
yalaga, yɛ n-yɪɪ kɪkaapʊ lɪɪ kasɛ sʊ
atɔ. Ɩnɪmʊ kpini ɪ man lɪɪ Ɔsɛ mʊ
asɛ amaa ɪ lɪɪ dulinyaa tɔ nɪn.
17 Dulinya yɛ kɪmaa kɪmʊ atɔ mʊ
nɪɪ i gyii asa amu kpini ii biti ɛɛ
kyʊn, amaa ɔsa mʊ nɪɪ ɛɛ waa
Ɩbwaarɛ kɔkɔlɔ biti bɪrɛ ee biti ɔ
kyɪna kakpaa.

Krisito Okisipu

18 Mi-bii ana, anɛ dulinyaa tɔ
kakyɪna laalaalʊwɛ mʊ kɪ fʊʊ, fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ fan wʊla nu yɛ Krisito
okisipu mʊ ii biti ɔ ba mʊ. Halɪɪ
nbɪɪnbɪɪ gbaa Krisito akisipu gaalaa-
gaa ba tɛɛ ba. Ɩnɪmʊ ɪɪ yɛgɛ nɪɪ an
bɪɪ fɛɛ saŋa mʊ laalaalʊwɛ ndee.
19 Krisito akisipu banɪmʊ ba lɪɪ
anɛ tɔ kyʊn, lɪɪ fɛɛ ba man gyɛ anɛ
asa gbaa-gbaa. Nɪɪ ɪ gyɛ fɛɛ ba daa
ba gyɛ anɛ asa mʊ, naafɔɔ ba san ba
bʊ anɛ tɔ. Amaa ba lɪɪ anɛ tɔ nɪn kɛ
ɪ nyɛ lɛɛ kaapʊ fɛɛ bamʊ ɔkʊ man
tii anɛ sʊ.
20 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ Krisito
sa fanɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ, nɪɪ
fanɛ kpini fan nyi Ɩbwaarɛ kesintin
asɪn mʊ.
21 Man gyɛ yɛ fan maa man nyi
kesintin mʊ sʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ
nɪmʊ n sa fanɛ, amaa fan nyi
kɪmʊ, lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa akʊ a man bʊ
kesintin mʊ tɔ.
22 Anɪmʊ ɪ gyɛ antɪŋɛsa wuya
mʊ? Mʊ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ ee kina
yɛ Yesu man gyɛ Krisito (abɛɛ ɔmʊ
nɪɪ Ɩbwaarɛ wʊla lɛɛ) mʊ. Kanɪn
nyɪmɪsa maŋa ɪ gyɛ Krisito okisipu,
nɪɪ mʊ ii kina Ɔsɛ yɛ Obii mʊ.
23 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee kina Ɩbwaarɛ
mu-bii mʊ, ee kina Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ
gbaa, amaa ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kɔɔlɛ
Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ gyii mʊ, ɛɛ kɔɔlɛ
Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ gbaa ee gyii.
24 Kanɪn sʊ fan yɛgɛ asɪn mʊ nɪɪ
fan wʊla nu lɪɪ npiili asɛ mʊ ɪ kyɪna
fanɛ tɔ. Nɪɪ ɪ kan ɪ tɛ fanɛ tɔ mʊ,
kanɪn bɪrɛ fanɛ gbaa fanɛ fɛn bʊ Ɔsɛ
yɛ Obii mʊ tɔ.
25 Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu da mʊ
kɔkɔlɔ sʊ fɛɛ ee biti ɔ sa anɛ ɪ gyɛ
nkpa kakpaa mʊ.
26 N kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ n sʊ n sa fanɛ
lɪɪ bamʊ nɪɪ bee biti ba pɪna fanɛ mʊ
sʊ.
27 Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ Kayaayu
Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ fan nyɛ lɪɪ Krisito
asɛ mʊ kɪ bʊ fanɛ tɔ, nɪɪ ɪ man tiri
fɛɛ ɔkʊ ɔ bɪla ba kaapʊ fanɛ. Kanɪn
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ fan nyɛ
mʊ ɪɪ kaapʊ fanɛ kʊtɔ kʊmaa, nɪɪ
kanɪn kʊtɔ mʊ nɪɪ ɪɪ kaapʊ fanɛ

mʊ ɪ gyɛ kesintin, nɪɪ npɪna man bʊ kɪmʊ tɔ. Nɪɪ kanan mʊ nɪɪ ɛɛ kaapʊ fanɛ mʊ, fanaa Krisito fan kyɪna kanɪn.

An gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii ana

28 Kanɪn sʊ mi-bii ana, fanaa Krisito fan kyɪna. Kɛ saŋa mʊ nɪɪ ee biti o bwii ba mʊ, kɛ a taalɛ yɪlɛ tɔ, yɛgɛ a man sʊ ipeeli mu ansi tɔ.

29 Kanan mʊ nɪɪ fan nyi fɛɛ mʊ ɪkpa i kyiigi mʊ, fan bɪɪ fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa atɔ kyiigisa mʊ, mʊ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ mu-bii.

3

Ɪbwaarɛ mu-bii ana

1 Fan kɪɪ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sʊ kebiti lala sa anɛ, fɛɛ ba tɪɪ anɛ yɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii ana. Nɪɪ kanɪn nɪɪ an gyɛ falɛ. Kanɪn sʊ nɪɪ dulinyaa tɔ abi ba man nyi anɛ, lɪɪ fɛɛ ba man nyi Ɪbwaarɛ.

2 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, nbɪɪnbɪɪ an gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-Bii ana nɪn. Nɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ an biti an baa an gyɛ mʊ ɪ man pɪɪta lɪɪ ifuli. Amaa an nyi fɛɛ nɪɪ ɔ kan ba lɪɪ ofuli mʊ, an biti an baa an du fɛɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ an biti an wu mʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ o du mʊ.

3 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ sʊ falɛ tamaa fɛɛ ee biti o wu Yesu mʊ, ɛɛ waa mʊ n-yɪɪ kyɪrɛkyɪrɛ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Yesu du kyɪrɛkyɪrɛ mʊ.

4 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ, o mee man buu nbara mʊ, lɪɪ fɛɛ alibi kɪwaa ɪ gyɛ fɛɛ ɔkʊ maa mee buu nbara mʊ.

5 Amaa fan nyi fɛɛ ɔ ba nɪn yɛ ɔ ba lɛɛ anɛ alibi lɪɪ anɛ sʊ, nɪɪ mʊ tɔ nɪɪ alibi akʊ ɪ man bʊ.

6 Ɔkʊ man bʊ Yesu tɔ nɪɪ ɛɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, nɪɪ ɔkʊ kan kyaga sʊ ɛɛ waa alibi mʊ, ɔ man pɪɪta wu mʊ, nɪɪ ɔ man nyi mʊ.

7 Mi-bii ana danbɪrasa, fan man yɛgɛ ɔkʊ ɔ pɪna fanɛ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa mʊ, ɔ gyɛ ɔkpa kyiigisa wuya, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Krisito ɪkpa i kyiigi mʊ.

8 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ, gyɛ Sɪtaanɛ lɛɛ nɪn. Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ wʊla ɛɛ waa alibi lɪɪ koo npiili asɛ. Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ Mu-Bii mʊ ba mʊ ɪ gyɛ yɛ, ɔ baa o be nyita Sɪtaanɛ kusun nɪn.

9 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ waa mʊ Mu-Bii mʊ, mɛɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ awaasa ɪ bʊ mʊ tɔ. Ɪmʊ sʊ ɔ mɛɛ taalɛ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi, lɪɪ fɛɛ Ɪbwaarɛ taa mʊ waa Mu-bii.

10 Falɛ nɪɪ an sʊ an bɪɪ Ɪbwaarɛ Mu-bii ana yɛ Sɪtaanɛ mu-bii ana. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ mʊ ɪkpa ɪ man kyiigi abɛɛ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o mee biti mʊ tɔɔmaa mʊ, ɔ man gyɛ Ɪbwaarɛ Mu-bii.

Fan biti abaa

11 Asɪn mʊ nɪɪ fan nu lɪɪ npiili asɛ mʊ, ɪ gyɛ fɛɛ a biti abaa.

12 A man waa fɛɛ Ken mʊ nɪɪ ɔ gyɛ Sɪtaanɛ lɛɛ nɪɪ ɔ mɔɔ mu-supu mʊ. Mɪnɛ ɪ waa sʊ nɪɪ ɔ mɔɔ mu-supu? Lɪɪ fɛɛ mʊ gbaa-gbaa mʊ awaasa ɪ gyɛ alibi, nɪɪ mu-supu ɪkpa i kyiigi.

13 Mɛ bɪrɪsa ana, nɪɪ dulinyaa asa ba kan bee kisi fanɛ mʊ, fan man yɛgɛ i kyinkyin fanɛ.

14 An nyi fɛɛ an lɪɪ lewu tɔ ba nkpa tɔ, lɪɪ fɛɛ an biti anɛ tɔɔmaa ana. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o mee biti mʊ bɪrɪsa mʊ, ɔ san ɔ bʊ lewu tɔ.

15 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ee kisi mʊ bɪrɪsa mʊ gyɛ ɔmɔɔpʊ nɪn, nɪɪ fan nyi yɛ amɔɔpʊ maa man sʊ nkpa kakpaa.

16 Lewu mʊ nɪɪ Krisito wu sa anɛ mʊ kaapʊ anɛ kanan mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kebiti ki du. Ɪmʊ sʊ ɪ dagaa fɛɛ a maa wu sa anɛ bɪrɪsa ana.

17 Nɪɪ ɔkʊ kan ɔ sʊ atɔ gaa nɪɪ o wu fɛɛ i tiri mʊ tɔɔmaa, amaa nɪɪ ɔ man wu mʊ kʊwɛɛ mʊ, mɪnɛ ɪɪ kaapʊ fɛɛ ɔ sʊ Ɪbwaarɛ kebiti mʊ kɔkɔlɔ tɔ?

18 Mi-bii ana danbɪrasa, an man taa ntɔwɛ abɛɛ kɔnɔ tɔ kɪyan biti abaa, amaa a taa anɛ awaasa kaapʊ fɛɛ an biti abaa kesintin tɔ.

19 Ɪmʊ nɪɪ an biti a bɪɪ fɛɛ an buu kesintin ɔkpa mʊ sʊ. Ɪmʊ ii biti ɪ yɛgɛ kɛ a taalɛ taa kɔkɔlɔ fuuli a yɪlɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ.

20 Nɪɪ anɛ nkɔlɔ ɪ kan bun anɛ kʊpwɛ mʊ, an nyi fɛɛ Ɪbwaarɛ ɪ kyɔ anɛ nkɔlɔ, nɪɪ o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ ɔ

kyɔ anɛ gbaa-gbaa, nɪɪ mʊ i nyi kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ.
21 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, nɪɪ
anɛ nkɔlɔ ɪ man kan bun anɛ kʊpwɛ
mʊ, kanɪn bɪrɛ an taalɛ yɪlɛ tɔ
Ɩbwaarɛ ansi tɔ.
22 Kɛ a nyɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ an
taasɛ mʊ, lɪɪ fɛɛ an buu mʊ nbara,
nɪɪ an waa ɪmʊ nɪɪ ɪɪ bɔla mu ansi.
23 Nɪɪ ɪnɪmʊ ɪ gyɛ mʊ nbara mʊ,
fɛɛ a kɔɔlɛ Mu-Bii Yesu Krisito kɪtɪɪ
mʊ gyii, kɛ a biti abaa fɛɛ kanan mʊ
nɪɪ ɔ sa anɛ kɔnɔ mʊ.
24 Bamʊ nɪɪ bee nu mʊ nbara mʊ,
ba maa Ɩbwaarɛ ɪ sʊ kɔnɔ kʊlʊn,
nɪɪ Ɩbwaarɛ bʊ bamʊ nkɔlɔ tɔ. Mʊ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ nɪɪ ɔ taa sa
anɛ mʊ ɪɪ kaapʊ fɛɛ, ɔ bʊ anɛ nkɔlɔ
tɔ.

4

Fan tʊʊ n-yaayu tɔ kɪɪ

1 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man kɔɔlɛ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ yɛ ɔ sʊ Kayaayu
mʊ gyii, amaa fan tʊʊ n-yaayu mʊ tɔ
kɪɪ fɛɛ ba lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ nɪn, abɛɛ
ba man lɪɪ mʊ asɛ. Lɪɪ fɛɛ antɪŋɛsa
atɔwɛpʊ gaalaagaa ba ba dulinyaa
tɔ katɪn kʊmaa.
2 Falɛ nɪɪ fen biti fan bɪɪ kayaayu
mʊ nɪɪ kɪ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ.
Kayaayu kʊmaa mʊ nɪɪ kɪɪ tɔwɛ yɛ
Yesu Krisito ba biliŋi nyɪmɪsa ba
dulinyaa tɔ mʊ, kɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
3 Amaa kayaayu kʊmaa mʊ nɪɪ kii
kina yɛ Yesu Krisito man ba biliŋi
nyɪmɪsa mʊ, kɪ man lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ.
Kanɪn kayaayu nɪmʊ ɪ gyɛ Krisito
okisipu mʊ nɪɪ fan nu yɛ ɛɛ ba mʊ,
nɪɪ halɪɪ ɔ tɛɛ wʊla ɔ bʊ dulinyaa
nɪmʊ tɔ gbaa.
4 Amaa fanɛ, mi-bii ana bɪrɛ fan
gyɛ Ɩbwaarɛ asa, nɪɪ fan tee gyii
bamʊ sʊ. Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ
bʊ fanɛ tɔ mʊ, kyɔ Sɪtaanɛ mʊ nɪɪ ɔ
bʊ dulinyaa nɪmʊ tɔ mʊ
5 Nɪɪ kanɪn asa maŋa ba gyɛ
dulinyaa nɪmʊ lɛɛ nɪn, ɪmʊ sʊ bɛɛ
tɔwɛ ɪmʊ nɪɪ ɪ gyɛ dulinyaa tɔ asɪn
mʊ nɪn, kanɪn sʊ dulinyaa asa bee
nu bamʊ asɛ.
6 Anɛɛnɛ bɪrɛ, an gyɛ Ɩbwaarɛ
asa nɪn, nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ o nyi
Ɩbwaarɛ mʊ, ee nu anɛ asɛ. Amaa
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man gyɛ Ɩbwaarɛ
nyɪmɪsa mʊ, o mee nu anɛ asɛ.
Ɩmʊ sʊ falɛ asɪn nɪmʊ nɪɪ an sʊ
an bɪɪ kesintin Kayaayu yɛ antɪŋɛsa
kayaayu.
7 Mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, fan
yɛgɛ a biti abaa, kpalɪ fɛɛ kebiti kɪ lɪɪ
Ɩbwaarɛ asɛ nɪn. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ
ɔ sʊ kebiti mʊ, ɔ gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-bii,
nɪɪ o nyi Ɩbwaarɛ.
8 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ man sʊ
kebiti bɪrɛ, ɔ man nyi Ɩbwaarɛ
kpini-kpini, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ ɪ gyɛ
obitipu.
9 Falɛ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɛɛ mu kebiti
mʊ kaapʊ anɛ tɔ, fɛɛ maa sun Mu-Bii
kʊlʊn kpen ba dulinyaa tɔ, kɛ a ba
bɔla mʊ sʊ nyɛ nkpa.
10 Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ kebiti mʊ, man gyɛ
anɛ ii biti Ɩbwaarɛ, amaa Ɩbwaarɛ
bɪrɛ ɪ sʊ kebiti sa anɛ, nɪɪ o sun
Mu-Bii kʊlʊn yɛ, ɔ ba taa mʊ n-yɪɪ
waa ɪmata saraga sa anɛ alibi.
11 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan kɪɪ kebiti
lala mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ sʊ sa anɛ, kanɪn
sʊ ɪ dagaa anɛ gbaa a maa biti abaa.
12 Ɔkʊ ɪ gyɛ ɔkʊ man pɪɪ wu
Ɩbwaarɛ, amaa nɪɪ an kan an biti
abaa bɪrɛ, Ɩbwaarɛ bʊ anɛ tɔ, nɪɪ mu
kebiti mʊ kɪ bʊ anɛ asɛ kyɛɛkyɛɛ.
13 Ɩbwaarɛ maa sa anɛ mʊ
Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ sʊ, nɪɪ an nyi
fɛɛ an bʊ mʊ tɔ nɪɪ ngbaa mʊ bʊ
anɛ tɔ.
14 Nɪɪ an wu yɛ anɛ ansi, nɪɪ ana
gyii ɪmʊ kesintin fɛɛ Ɔsɛ Ɩbwaarɛ
sun Mu-Bii Yesu Krisito yɛ ɔ ba waa
dulinyaa tɔ Ɔmɔlɪgɛpʊ.
15 Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan bɪɪ nɪɪ
ɔ lɛɛ tɔwɛ yɛ, Yesu ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ
Mu-bii mʊ, Ɩbwaarɛ bʊ mʊ tɔ nɪɪ
ngbaa mʊ bʊ Ɩbwaarɛ tɔ.
16 Nɪɪ anɛ bɪrɛ an nyi Ɩbwaarɛ
kebiti mʊ nɪɪ ɔ sʊ sa anɛ, nɪɪ an taa
anɛ n-yɪɪ tʊʊ kɪmʊ sʊ mʊ. Ɩbwaarɛ
ɪ gyɛ kebiti. Nɪɪ ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ
sʊ kebiti mʊ, ɔ bʊ Ɩbwaarɛ tɔ, nɪɪ
Ɩbwaarɛ gbaa bʊ mʊ tɔ.
17 Nɪɪ ɔkpa nɪmʊ sʊ nɪɪ kebiti kɪ
lɛɛ kaapʊ anɛ tɔ kyɛɛkyɛɛ, nɪɪ ɪmʊ
sʊ nɪɪ an sʊ tamaa fɛɛ kakɛ mʊ nɪɪ
Ɩbwaarɛ ii biti ɔ ba talɛ asa mʊ, an
taalɛ yɪlɛ tɔ, lɪɪ fɛɛ dulinyaa nɪmʊ tɔ
mʊ an du fɛɛ mʊ.

18 Kufuu kı man bʊ kebiti tɔ, amaa
kebiti mʊ nıı ki du kyɛɛkyɛɛ, kıı
gya kufuu kıı lıı tɔ, lıı fɛɛ kufuu
maa kʊsʊ bııtɛ ɛɛ naa, amaa ɔsa
kʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ kufuu mʊ man
du kyɛɛkyɛɛ kebiti mʊ tɔ.

19 An sʊ kebiti sa Ɩbwaarɛ yɛ asa,
lıı fɛɛ Ɩbwaarɛ ı gyankpaa ee biti
anɛ.
20 Nıı ɔkʊ kan tɔwɛ yɛ, ee biti
Ɩbwaarɛ yɛgɛ ee kisi mʊ tɔɔmaa
bırɛ, ɔ gyɛ antıŋɛsa wuya. Nıı
ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ mɛɛ biti mʊ
tɔɔmaa mʊ nıı ee wu mʊ, ɔ mɛɛ
taalɛ biti Ɩbwaarɛ mʊ nıı o mee wu
mʊ mʊ.
21 Nıı nbara nımʊ nıı ɔ taa sa anɛ
yɛ, Ɔkʊmaa mʊ nıı ee biti Ɩbwaarɛ
mʊ, ı dagaa maa biti mʊ tɔɔmaa
gbaa.

5

Kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ mu-bii mʊ gyii

1 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ
Yesu ı gyɛ Krisito (Ɔmʊ nıı Ɩbwaarɛ
wʊla lɛɛ) mʊ, ı gyɛ Ɩbwaarɛ Mu-bii
nın. Nıı ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ sʊ kebiti
sa ɔsɛ mʊ, sʊ kebiti sa kebii mʊ gbaa.
2 Falɛ nıı an bıı fɛɛ an biti Ɩbwaarɛ
mu-bii ana, fɛɛ a maa biti Ɩbwaarɛ
nıı an buu mʊ nnɔsa mʊ sʊ.
3 Mʊ nnɔsa kibuu sʊ, ı gyɛ
nyımısa maa biti Ɩbwaarɛ, nıı mʊ
nnɔsa mʊ ı man bʊsın.
4 Lıı fɛɛ ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ Mu-bii mʊ, i gyii dulinyaa
sʊ. Lıı anɛ kıkɔɔlɛ-gyii nımʊ sʊ mʊ,
an gyii dulinyaa sʊ.
5 Anımʊ i gyii dulinyaa sʊ? Amɔɔ
bamʊ nıı ba kɔlɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii
Yesu gyii mʊ.

6 Yesu ı gyɛ ɔmʊ nıı ɔ ba, nıı
o gyee Ɩbwaarɛ kekyugyee nıı ɔ
kyɛɛgɛ mʊ nkalan wʊrıgɛ, man gyɛ
Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ nkʊn sʊ nıı
ɔ ba, amaa Ɩbwaarɛ kekyugyee mʊ
yɛ nkalan kıkyɛɛgɛ wʊrıgɛ mʊ sʊ.
Nıı Kayaayu mʊ ı lɛɛ kaapʊ, lıı fɛɛ
Kayaayu mʊ gyɛ kesintin.
7 I sʊ atɔ asa mʊ nıı ɛɛ lɛɛ Yesu
keduli ıı kaapʊ anɛ.

8 Ɩmʊ ı gyɛ Kayaayu Kyırɛkyırɛ
mʊ, yɛ nkyu, yɛ nkalan. Falɛ atɔ asa
anımʊ ıı waa atɔ kʊlʊn
9 An kɔɔlɛ nyımısa asın tɔwɛsa
an gyii, amaa Ɩbwaarɛ lɛɛ mʊ gyɛ
kıkparɛ, lıı fɛɛ ı gyɛ adansɛ mʊ nıı
o gyii lıı Mu-Bii mʊ sʊ.
10 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ Obii mʊ
gyii mʊ, kɔɔlɛ asın nımʊ waa mʊ
kɔkɔlɔ tɔ. Amaa ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ
man kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ gyii mʊ, kanın
nyımısa maŋa kaapʊ fɛɛ Ɩbwaarɛ
gyɛ antıŋɛsa wuya, lıı fɛɛ ɔ man
kɔɔlɛ asın mʊ nıı Ɩbwaarɛ tɔwɛ lıı
Mu-Bii mʊ sʊ mʊ gyii.
11 Ɩnımʊ ı gyɛ asın mʊ yɛ, Ɩbwaarɛ
sa anɛ nkpa kakpaa, nıı kanın nkpa
kakpaa nımʊ bʊ Mu-Bii tɔ nın.
12 Ɔkʊmaa mʊ nıı ɔ kɔɔlɛ Obii mʊ
gyii mʊ sʊ nkpa, amaa ɔkʊmaa mʊ
nıı ɔ man kɔɔlɛ Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ
gyii mʊ man sʊ nkpa kakpaa nımʊ.

Laalaalʊwɛ asın kaapʊsa

13 N kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nımʊ sa fanɛ
mʊ nıı fan kɔɔlɛ Yesu gyii fɛɛ ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ Mu-Bii mʊ, kɛ fan nyɛ bıı
fɛɛ fan sʊ nkpa kakpaa
14 Atɔ mʊ nıı an nyi anɛ nkɔlɔ tɔ
ı yɛgɛ nıı an bugi anɛ nkɔlɔ tɔ an
sa Ɩbwaarɛ mʊ ı gyɛ yɛ, kʊtɔ kʊmaa
mʊ nıı an kʊlɛ mʊ mʊ, ee nu anɛ asɛ
15 Nıı an nyɛ nıı an nyi fɛɛ
Ɩbwaarɛ i nu kʊtɔ kʊmaa mʊ nıı an
kʊlɛ mʊ mʊ, kanın bırɛ kʊtɔ kʊmaa
mʊ nıı an kʊlɛ mʊ mʊ, ɛɛ waa ɛɛ sa
anɛ.
16 Nıı fanɛ tɔ ɔkʊ kan wu fɛɛ mʊ
bırısa ıı waa alibi mʊ nıı ı mɛɛ yɛ
ı barıgɛ maa Ɩbwaarɛ nsana kakpaa
mʊ, ɔ kʊlɛ Ɩbwaarɛ sa mʊ. Ɩbwaarɛ
ii biti ɔ sa ɔsa mʊ nkpa. Alibi mʊ
nıı ı mɛɛ yɛ ı barıgɛ nyımısa maa
Ɩbwaarɛ nsana mʊ, asın nıı n tɔwɛ.
Amaa alibi akʊ ıı bıya lewu abɛɛ ıı
barıgɛ nyımısa maa Ɩbwaarɛ nsana,
maa gyɛ ımʊ kabwaarɛ-kʊlɛ nıı n
dɛ.
17 Asın kʊmaa mʊ nıı ı man bʊrɔn
sa Ɩbwaarɛ mʊ gyɛ alibi nın. Amaa
alibi akʊ ıı barıgɛ nyımısa maa
Ɩbwaarɛ nsana kakpaa nın.

18 An nyi fɛɛ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ba
kʋʋgɛ mʋ Ɩbwaarɛ tɔ mʋ, mɛɛ kyaga
sʋ ɛɛ waa alibi. Lɪɪ fɛɛ Krisito mʋ nɪɪ
ɔ kʋʋgɛ mʋ Ɩbwaarɛ tɔ mʋ ii kun
kanɪn ɔsa mʋ, nɪɪ nyɪmɪsa mʋ nɪɪ
ɔ gyɛ Sɪtaanɛ lɛɛ mʋ mɛɛ taalɛ waa
mʋ alibi akʋ
19 An nyi fɛɛ an gyɛ Ɩbwaarɛ
Mu-bii ana, nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba bʋ
dulinyaa nɪmʋ tɔ kpini ba bʋ alibi
awaapʋ mʋ abaa tɔ.
20 Nɪɪ an bɪla an nyi fɛɛ Ɩbwaarɛ
Mu-Bii mʋ ba kasɛ sʋ, nɪɪ ɔ yɛgɛ
nɪɪ an nu kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ kasɛ,
kɛ ɪ yɛgɛ a bɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ gyɛ
Ɩbwaarɛ kesintin mʋ. Anaa Ɩbwaarɛ
kesintin wuya mʋ an waa kʋkʋlʋn,
lɪɪ fɛɛ an waa kʋkʋlʋn maa Mu-Bii
Yesu Krisito mʋ. Mʋ ɪ gyɛ Kesintin
Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ nkpa kakpaa
mʋ.
21 Mi-bii ana, fan kɪtaa fanɛ n-yɪɪ
lɪɪ ɪdakpa mʋ sʋ.

Ɔwʊlɛ nyɔsapʊ mʊ nɪɪ Gyɔn

kyʊrɔɔ naa sa danbɪrasa maa mu-bii ana

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ ɪ lɪɪ mɛ, ɔbɪlɪsa asɛ. N kyʊrɔɔ naa sa kibite danbɪrasa
maa mu-bii ana, mʊ nɪɪ n sʊ kebiti kesintin tɔ n sa bamʊ. Nɪɪ ɪ man gyɛ
mɛ wʊlɛ nkʊn, amaa bʊga yɛ bamʊ nɪɪ be nyi kesintin mʊ kpini, ba sʊ
kebiti sa faa fu-bii ana.
2 Kpalɪ fɛɛ kesintin mʊ kɪ maa bʊ anɛ asɛ mʊ, kii biti ki sii anɛ asɛ
kakpaa.
3 Ɔsɛ Ɩbwaarɛ maa Yesu Krisito, Ɔsɛ mʊ Mu-Bii mʊ ba bwaala anɛ,
kɛ ba wu anɛ kʊwɛɛ, kɛ ba sa anɛ kayɪɪ yuuli lɪɪ kesintin yɛ kebiti mʊ
nɪɪ kɪ bʊ anɛ tɔ mʊ sʊ.

Kesintin yɛ kebiti asɪn

4 Ɩ waa mɛ ɔkɔn gaa fɛɛ n maa
wu fu-bii ana mʊ tɔ akʊ ba maa naa kesintin ɔkpa sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
Ɔsɛ Ɩbwaarɛ mʊ sa anɛ nnɔsa mʊ.
5 Ɩmʊ sʊ kibite danbɪrasa, n tɔwɛ
fʊ fɛɛ fan biti abaa. Ɩnɪmʊ ɪ man gyɛ kɔnɔsa pʊpwɛ mʊ nɪɪ n kyʊrɔɔ
n kyʊŋɛ n sa fanɛ, amaa ɪ gyɛ kɔnɔsa mʊ nɪɪ an wʊla nu lɪɪ koo asɪn mʊ
npiili asɛ yɛ, an biti anɛ abaa.
6 Ɩnɪmʊ ɪ gyɛ kebiti mʊ fɛɛ, an maa
buu Ɩbwaarɛ kɔnɔsa mʊ. Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ fan wʊla nu lii npiili asɛ mʊ,
ɔ sa anɛ kɔnɔ yɛ an biti abaa anɛ kakyɪna tɔ.
7 Asa pɪnapʊ damantɛ akʊ ba
wʊla natɛ dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa nɪmʊ, nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu
Krisito ba dulinyaa tɔ fɛɛ nyɪmɪsa kayɪɪ-wʊlɛ tɔ. Kanɪn asa nɪmʊ
tɔ ɔkʊmaa gyɛ ɔpɪnapʊ yɛ Krisito okisipu nɪn.
8 Ɩmʊ sʊ fan baa fan da sʊ kɛ fan
man pan kʊtɔ mʊ nɪɪ fan sun nyɛ mʊ, kɛ fan nyɛ fanɛ kʊkɔka bɔla
abaa.
9 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan taa ɔ mʊ
gbaa-gbaa mʊ nfɛɛrɛ tii kʊtɔ mʊ nɪɪ Yesu kaapʊ mʊ sʊ mʊ, nɪɪ ɔ man
kɔɔlɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Krisito kaapʊ mʊ gyii mʊ, ɔ man nyi Ɩbwaarɛ. Amaa
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kan kɔɔlɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ Krisito kaapʊ mʊ gyii mʊ, o nyi
Ɔsɛ Ɩbwaarɛ yɛ Mu-Bii Yesu Krisito mʊ.
10 Ɩmʊ sʊ nɪɪ ɔkʊ kan ba fanɛ asɛ
mʊ, nɪɪ ɔ man sʊ falɛ akaapʊ-bi anɪmʊ mʊ, fan man kɔɔlɛ mʊ ba
fan akpaara sʊ abɛɛ fan waa mʊ nsa-nsa.
11 Lɪɪ fɛɛ ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ
kanɪn nyɪmɪsa maŋa mʊ, ngbaa mʊ tii mʊ asun libi mʊ sʊ.

Laalaalʊwɛ asɪn

12 N sʊ asɪn gaalaagaa mʊ nɪɪ n
biti n tɔwɛ fanɛ, amaa n mɛɛ yɛ n kyʊrɔɔ ɪmʊ gyaga ɔwʊlɛ sʊ. Lɪɪ fɛɛ
n sʊ tamaa fɛɛ n biti n ba fanɛ asɛ kɛ a tɔwɛ, kɛ maa fanɛ a kyɪna biri
aligyima kɛ anɛ kpini ansi i gyii.
13 Fanɛ pɪɪkyɪɪ danbɪrasa mu-bii
ana bɛɛ fwaala fanɛ.

Ɔwʊlɛ sasapʊ mʊ nɪɪ Gyɔn
kyʊrɔɔ naa sa Gayusi

1 Mɛ ɔbɪlɪsa, n kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ nɪmʊ
n sa mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa Gayusi
mʊ nɪɪ n sʊ kebiti kesintin tɔ sa mʊ.
2 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, mɛ kab-
waarɛ-kʊlɛ ɪ gyɛ yɛ kinsigyi, yɛ
alanfɪya, yɛ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ i kpee
sʊ kyɛɛkyɛɛ sa fʊ, fɛɛ kanan mʊ nɪɪ
fʊ kala sʊ alanfɪya mʊ.
3 Fɛɛ kanan mʊ nɪɪ anɛ-nyi mu-bii
ana akʊ ba be gyii fu kesintin, tɔwɛ
mɛ kanan mʊ nɪɪ fʊ taa kɪkɔɔlɛ-gyii
fʊ yɪlɛ kesintin mʊ tɔ mʊ, ɪ yɛgɛ nɪɪ
mi ansi i gyii gaa.
4 N man sʊ kinsigyi lala kʊ n kyɔ n
maa nu yɛ mi-nyi mu-bii ana ba yɪlɛ
kesintin mʊ tɔ.

Gyɔn yɪn Gayusi

5 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, kʊtɔ mʊ
nɪɪ fɪɪ waa fɪɪ sa fʊ bɪrɪsa ana Krisito
abi afɔ mʊ, ɪɪ kaapʊ fɛɛ fʊ gyɛ
kesintin wuya.
6 Ba tɔwɛ fu kebiti mʊ nɪɪ fʊ sʊ
sa asa, sa Krisito abi kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ
bʊ nfɪɪ mʊ. Fʊ kɪɪ kɛ fʊ lɛɛ bamʊ
ɔkpa kanan mʊ nɪɪ ɪ dagaa nɪɪ ii gyii
Ɩbwaarɛ ansi.
7 Lɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu kɪtɪɪ mʊ sʊ nɪɪ
ba naa bee kpee yɛgɛ ba man kɔɔlɛ
nkyɛtɔ kʊ lɪɪ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ
Yesu Krisito gyii mʊ asɛ.
8 Ɩ gyɛ kʊtɔ mʊ nɪɪ kɪ dɛ sa anɛ yɛ
a lɛɛ anɛ kesintin kaapʊ asa banɪmʊ,
kɛ ana bamʊ a bʊga sun kesintin
kusun mʊ.

Diyotrefesi yɛ mʊ awaasa libi

9 N wʊla kyʊrɔɔ ɔwʊlɛ naa sa
Krisito abi kʊbʊ mʊ, amaa Diyotre-
fesi mʊ nɪɪ mu ansi ɪ payɪ kʊbʊ mʊ
kɪbɪlɪsa kigyii sʊ mʊ, ɔ man taa anɛ
waa sɛhn.
10 Ɩmʊ sʊ nɪɪ n kan ba fanɛ asɛ mʊ,
n biti n tɪɪ fanɛ gyaŋɛ kɛ n tɔwɛ kʊtɔ
kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ yɛ asɪn libi
mʊ nɪɪ ɔ tɪn ɛɛ gyaga anɛ sʊ. Ɛɛ
bɪla ee kina mʊ bɪrɪsa ana Krisito
abi kɪfɔ kɪkɔɔlɛ, nɪɪ bamʊ nɪɪ bee
biti ba kɔɔlɛ bamʊ kɪfɔ mʊ, ee tii
bamʊ ɔkpa, nɪɪ ɛɛ gya bamʊ ɛɛ lɪɪ
Krisito abi kʊbʊ mʊ tɔ.
11 Mɛ kyɛmɪnɛ danbɪrasa, man
bɪɪla alibi kɪwaa amɔɔ adanbɪrasa.
Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa adanbɪrasa
mʊ gyɛ Ɩbwaarɛ lɛɛ nɪn. Nɪɪ ɔkʊmaa
mʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi mʊ ɔ man pɪɪta
bɪɪ Ɩbwaarɛ.
12 Demetirisu bɪrɛ ɔkʊmaa nɪmʊ
ɪɪ tɔwɛ mʊ n-yɪɪ sʊ asɪn danbɪrasa
lɪɪ mʊ kesintin kigyii sʊ. Anɛ
gbaa anɛ a tɔwɛ mʊ n-yɪɪ sʊ asɪn
danbɪrasa, nɪɪ fan nyi fɛɛ anɛ asɪn
ɪ gyɛ kesintin.

Laalaalʊwɛ asɪn

13 N sʊ asɪn kɪkyɔ n kyʊrɔɔ sa fʊ,
amaa n mee biti n kyʊrɔɔ ɪmʊ waa
ɔwʊlɛ tɔ.
14 N sʊ tamaa fɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ
kyɛɛrɛɛ n biti n wu fʊ kɛ a tɔwɛ abaa
asɛ.
15 Ɩbwaarɛ keyuula kɪ baa kɪ bʊ fʊ
asɛ. Fʊ kyɛmɪnɛ ana mʊ nɪɪ ba bʊ
nfɪɪ kpini bɛɛ fwaala fʊ. Fwaala anɛ
kyɛmɪnɛ ana kpini kʊkʊlʊn kʊlʊn.

Ɔwʊlɛ mʊ nɪɪ Gyudi
kʊrɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwʊlɛ nɪmʊ lɪɪ mɛ Gyudi asɛ, n
gyɛ Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ, nɪɪ n bɪla
n gyɛ Gyemisi mu-supu.
N kʊrɔɔ n sa bamʊ nɪɪ Ɔsɛ
Ɩbwaarɛ tɪɪ bamʊ, nɪɪ ɔ sʊ kebiti sa
bamʊ, nɪɪ Yesu Krisito ɪɪ kɪɪ bamʊ
sʊ mʊ.
2 N kʊlɛ fɛɛ Ɩbwaarɛ o wu fanɛ
kʊwɛɛ, kɛ mʊ kɔkɔlɔ yuuli yɛ kebiti
kɪ baa kɪ bʊ fanɛ tɔ gaa.

Asa mʊ nɪɪ ba man sɪlɛ Ɩbwaarɛ mʊ, bee biti ba muuri

3 Mɛ kyɛmɪnɛ ana, naafɔɔ ɪ bʊ
mɛ nfɛɛrɛ tɔ fɛɛ n kʊrɔɔ fanɛ lɪɪ
kamɔlɪgɛ mʊ nɪɪ anɛ kpini an nyɛ
mʊ asɪn, amaa n bɪla wu fɛɛ ɪ dagaa
n kʊrɔɔ waa fanɛ ɔlʊn tɔ fɛɛ fan
kɔ kun kɪkɔɔlɛ-gyii mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
taa waa mʊ asa abaa tɔ kɪlɪɪ kʊlʊn
kakpaa mʊ keluu.
4 Kʊtɔ mʊ sʊ nɪɪ n tɔwɛ kanɪn mʊ
ɪ gyɛ fɛɛ, asa kʊ mʊ nɪɪ ba man sɪlɛ
Ɩbwaarɛ mʊ ba baala loo fanɛ tɔ, bɛɛ
kyɛɛgɛ Ɩbwaarɛ kabwaala asɪn mʊ
kasɛ, kɛ ba nyɛ-nyɛ ɔkpa waa kakyɪɪ
yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa. Kanɪn asa
maŋa ba kina Yesu Krisito mʊ nɪɪ ɔ
gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ anɛ Owura mʊ.
Lɪɪ koo dɪdaa mʊ, nɪɪ ba kʊrɔɔ waa
Asɪnkyan yɪlasa mʊ tɔ kʊsʊ bɪɪtɛ mʊ
nɪɪ bee biti ba nyɛ.
5 Fan tɛɛ wʊla fan nyi ɪnɪmʊ kpini,
amaa n biti n nyiŋi fanɛ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɩbwaarɛ daa mɔlɪgɛ mʊ asa Ɩsɪrayɪ
abi lɪɪ Egyipiti ɔsʊwʊlɛ sʊ. Amaa
ɪmʊ kamaa tɔ mʊ, nɪɪ o muuri bamʊ
tɔ bamʊ nɪɪ ba man kɔɔlɛ gyii mʊ.
6 Fan nyiŋi fɛɛ Ɩbwaarɛ nbɔɔ mʊ
nɪɪ ba man kɪtaa bamʊ kɪbɪlɪsa ki-
gyii yɛ bamʊ ɪyɪlɛkpa, amaa ba kina
bamʊ ɪkyɪnakpa mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ
sa bamʊ mʊ, Ɩbwaarɛ ŋmina bamʊ
agbeeleebi kakpaa yɪla kitentenbiri
naa fʊʊ katalɛ Kakɛ lala mʊ.
7 Kanɪn maŋa nɪɪ fan nyiŋi Sodom
yɛ Gomora ndɛ, yɛ ndɛ mʊ nɪɪ ɪ
kyaabɔɔ ɪmʊ mʊ. Ba daa kyɪna
waa kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa
yɛ agyaga-sɪn kɪbansa,* nɪɪ Ɩbwaarɛ
taa fʊlɔn muuri bamʊ. Ndɛ maŋa
tɔ asa gbaa be du nɪn fɛɛ Ɩbwaarɛ
nbɔɔ mʊ nɪɪ ba taa bamʊ n-yɪɪ
waa agyaga-sɪn kayalaga. Ɩnɪmʊ ɪ
gyɛ sɪnkaala sa alibi awaapʊ kpini
fɛɛ bee biti ba loo awʊrʊfɔ fʊlɔn
yen-yen mʊ nɪɪ i mee dun kakpaa
mʊ tɔ.
8 Kanɪn ɔkpa maŋa sʊ nɪɪ bamʊ
nɪɪ ba ba baala loo fanɛ tɔ mʊ gbaa
be du. Bɛɛ kɔyɪ idee nɪɪ bɛɛ yɪlɛ
ɪmʊ sʊ bɛɛ waa bamʊ gbaa-gbaa
bamʊ n-yɪɪ agyaga-sɪn, nɪɪ bee kina
Ɔnyɪrɪpɛ ɔlʊn, nɪɪ bɛɛ tɔwɛ nbusaa
asɪn bɛɛ gyaga sʊsʊ nbɔɔ mʊ nɪɪ ba
sʊ bʊnyaa mʊ.
9 Amaa Ɩbwaarɛ kabɔɔ bɪlɪsa
Maakɛlɪ gbaa man saalɛ Sɪtaanɛ.
Saŋa mʊ nɪɪ maa mʊ bɛɛ bɪɪtɛ
ɔdɪdaapʊ Mosesi kibuni sʊ mʊ, ɔ
man tɔwɛ Sɪtaanɛ nnɔ, amaa ɔ tɔwɛ
mʊ yɛ, "Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ ɔ bɪɪtɛ fʊ
kʊsʊ."
10 Amaa falɛ asa banɪmʊ bɪrɛ bɛɛ
saalɛ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ be mee
nu kɪmʊ kasɛ mʊ nɪn. Nɪɪ be du
nɪn fɛɛ atɔbwaaya, lɪɪ fɛɛ ba man sʊ
nfɛɛrɛ, kɛ ba fɛ lɪɪ atɔ mʊ nɪɪ bɛɛ
waa mʊ sʊ, nɪɪ kanɪn atɔ maŋa ii
muuri bamʊ.
11 Kanɪn asa maŋa bamʊ laakʊ!
Lɪɪ fɛɛ ɔkpa libi mʊ nɪɪ Ken kyɪna
bɔla sʊ mʊ, nɪɪ ba buu falɛ. Be du
nɪn fɛɛ Baalam mʊ nɪɪ ɔ kpalɪ afulee
sʊ waa alibi mʊ. Nɪɪ ba kʊsʊ yɪlɛ
Ɩbwaarɛ sʊ fɛɛ kanan mʊ nɪɪ Kora
gbaa kʊsʊ yɪlɛ mʊ. Ɩmʊ sʊ bamʊ
gbaa bamʊ bee biti ba muuri fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ Kora muuri mʊ.
12 Falɛ asa nɪmʊ ba kan naa loo
fanɛ tɔ kɛ fan bʊga gyii mʊ, be du
nɪn fɛɛ atɔ kpensa fanɛ tɔ, nɪɪ ba
man sʊ ipeeli fɛɛ bamʊ nkʊn lɛɛ
nɪɪ bee biti. Nɪɪ be du nɪn fɛɛ
abwaarɛ-wʊlɛ mʊ nɪɪ ɪ mɛɛ bɪya

* **1:7 1:7** Agyaga-sɪn kɪbansa nɪmʊ ɪ gyɛ yɛ anyɪn bɛɛ dɛ yɛ bamʊ tɔɔmaa ana anyɪn.

bʋlayɪ, nɪɪ afuu ɪ da ɪmʋ ɪ kyaa ɪ bɔɔ. Ba bɪla be du nɪn fɛɛ iyu mʋ nɪɪ ɪ man sɔyɪ abi ɪmʋ kɪsɔyɪ saŋa kyɛɛkyɛɛ mʋ, nɪɪ ba kyiigi ɪmaa ɪmʋ ilin nɪɪ i wu kpini-kpini mʋ.

13 Be du nɪn fɛɛ ɔpʋ apaa nɪɪ bamʋ ipeeli awaasa mʋ ii fuu fɛɛ afʋfʋʋ ɪɪ sʋ akpa ɪ naa. Nɪɪ ba bɪla ba du nɪn fɛɛ akyikpebi mʋ nɪɪ ɪɪ naa ɪɪ naa mʋ. Bamʋ opula kyɪnasa ɪ gyɛ kitentenbiri kyilim mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ yɪla bamʋ kakpaa mʋ.

14 Enoki mʋ nɪɪ ɔ gyan Adam sʋ kakʋʋgɛ tɔ nkyaga sʋ sunɔsapʋ mʋ, tɔwɛ falɛ asa banɪmʋ asɪn koo dɪdaa yɪla yɛ, “Fan kɪɪ, Ɔnyɪrɪpɛ ɪɪ ba maa mʋ nbɔɔ kyɪrɛkyɪrɛ ngbɪn-ngbɪn mʋ,

15 kɛ o be gyii asa kpini asɪn. Ee biti o be bun bamʋ nɪɪ ba man sɪlɛ Ɩbwaarɛ mʋ kʋpwɛ lɪɪ bamʋ alibi kɪwaa sʋ, yɛ kanan mʋ nɪɪ ba tɔwɛ asɪn libi yii Ɩbwaarɛ mʋ.

16 Falɛ asa banɪmʋ ba tɛ nɪn bɛɛ kɔlɪtɛ, yɛgɛ bɛɛ pwɪɪ bamʋ asa. Ba buu bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ kayalaga sʋ, nɪɪ bɛɛ kʋsaa bamʋ n-yɪɪ yɛgɛ ba sʋ kɔnɔ tɔ kɔn bɛɛ pɪna asa kɛ ɪ waa ɔdan sa bamʋ.

Fan kɪtaa Krisito kɪkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ

17 “Amaa mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, fan nyi atɔ mʋ nɪɪ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito asunpu ba daa tɔwɛ fanɛ.

18 Ba daa tɔwɛ fanɛ yɛ, kakɛ laalaalʋwɛ mʋ tɔ mʋ, asa bee biti ba taa Ɩbwaarɛ asɪn bɛɛ waa ahin-sɪn, kɛ ba buu bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ alibi kayalaga.”

19 Falɛ asa banɪmʋ ɪɪ bɪya nbarɪgɛ tɔ fanɛ tɔ, bamʋ kayɪɪ-wʋlɛ kayalaga i gyii bamʋ amu, nɪɪ ba man sʋ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ.

20 Amaa mɛ kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, fanɛɛ fanɛ bɪrɛ, fan waa fanɛ n-yɪɪ ɔlʋn tɔ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii danbɪrasa mʋ tɔ, yɛgɛ fɛn kʋlɛ Ɩbwaarɛ, Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mʋ ɔlʋn mʋ tɔ.

21 Fan kyɪna Ɩbwaarɛ kebiti mʋ tɔ, yɛgɛ fan gyoo anɛ Ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito o be wu fanɛ kʋwɛɛ kɛ ɔ sa fanɛ nkpa kakpaa mʋ.

22 Fan wu bamʋ nɪɪ bamʋ kɪkɔɔlɛ-gyii du sika-sika mʋ kʋwɛɛ.

23 Fan mɔlɪgɛ bamʋ nɪɪ ɪɪ sʋ bamʋ ii kpee awʋrʋfɔ fʋlɔn yen-yen tɔ mʋ, kɛ fan wu akʋ mɔɔ kʋwɛɛ yɛgɛ fan sʋ kufuu, kɛ fan kisi bamʋ alibi awaasa mʋ nɪɪ i du fɛɛ ataa kpensa mʋ.

Kɪyɪn kabwaarɛ kʋlɛ

24 Fan yɛgɛ a yɪn Ɩbwaarɛ, mʋ ɪ gyɛ ɔmʋ nɪɪ ɛɛ taalɛ yɛgɛ fan man lɪɪ tɪyɛ, kɛ ɔ taa fanɛ yɪlɛ mʋ bʋnyaa mu ansi tɔ yɛ kɔkɔlɔ fuuli, yɛgɛ fanɛ n-yɪɪ sʋ man sʋ asɪn pwɪɪsa kʋ.

25 Mʋ nkʋn ɪ gyɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔmɔlɪgɛpʋ. Nɪɪ mʋ ɪ dagaa bʋnyaa, yɛ kɪkparɛ, yɛ ɔlʋn, yɛ kɪbɪlɪsa bɔla anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito lɪɪ koo dɪdaa yɛ nbɪɪnbɪɪ naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ ɪ man sʋ ɔkaa. Amen.

Asınlɛɛ kaapʋsa mʋ nıı Gyɔn kyʋrɔɔ yıla sa Krisito abuupu

Asınlɛɛ Kaapʋsa mʋ nıı Gyɔn nyɛ

1 Ɔwʋlɛ nımʋ tɔ asın ı gyɛ asınlɛɛ kaapʋsa mʋ nıı Ɩbwaarɛ taa sa Yesu Krisito fɛɛ, ɔ lɛɛ kaapʋ mʋ ayaafɔlɛ atɔ mʋ nıı ii biti ı ba waa saŋa mʋ nıı ı mɛɛ yɛ ı kyɛɛrɛɛ. Nıı Yesu mɔɔ sun mʋ kabɔɔ kʋ nıı ɔ ba lɛɛ asın mʋ kaapʋ mɛ Gyɔn, Krisito kıyaafɔlɛ.

2 Nıı mɛ Gyɔn, ı tɔwɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nıı Ɩbwaarɛ maa Yesu Krisito tɔwɛ nıı ɔ lɛɛ kaapʋ mɛ mʋ.

3 Kumu ɔkɔn wuya ı gyɛ ɔsa mʋ nıı ɛɛ kalɛ Ɩbwaarɛ asınlɛɛ kaapʋsa nımʋ, nıı kumu ɔkɔn wuya ana ı bıla ba gyɛ bamʋ nıı bee nu asın mʋ, nıı bee buu ımʋ, lıı fɛɛ saŋa mʋ nıı atɔ nımʋ kpini ii biti ı waa mʋ i tiri tɔ.

Ɔkala mʋ nıı Yesu sʋ ɛɛ sa mʋ kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ

4 Mɛ Gyɔn ı kyʋrɔɔ ɔwʋlɛ nımʋ n sʋ n sa Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ, mʋ nıı ı bʋ Asiya ɔsʋwʋlɛ kıbaafʋn kʋ mʋ sʋ. Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ bʋ tɔ, nıı ɔ wʋla ɔ bʋ tɔ pɔyı nıı atɔ i piili, nıı ee biti ɔ baa ɔ bʋ tɔ kakpaa mʋ, yɛ mʋ n-yaayu nsunɔ mʋ nıı ba bʋ mu kuwura-gya mʋ asɛ mʋ, bamʋ kabwaala yɛ kayıı yuuli kı gyɛ fanɛ lɛɛ.

5 Yesu Krisito gbaa kabwaala yɛ kayıı yuuli kı ba fanɛ asɛ. Mʋ ii gyii kesintin nıı ɛɛ lɛɛ kʋtɔ kʋmaa nımʋ ɛɛ kaapʋ tɔ, mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɔ gyankpaa kyiŋi lıı lewu tɔ, nıı ɔ gyɛ kasɛ sʋ awura tɔ Owura.

Nıı mʋ ii biti anɛ asın gaa, nıı o wu taa mʋ nkalan lɛɛ anɛ lıı alibi ɔlʋn tɔ,

6 nıı ɔ waa anɛ mu kuwura-gyii tɔ asa yɛ mu aseepu, kɛ a sun Mʋ-Sɛ Ɩbwaarɛ mʋ. Yesu Krisito nıı bʋnyaa yɛ ɔlʋn gyɛ mʋ lɛɛ kakpaa. Amen!

7 Fan kıı! Yesu bʋ abwaarɛ-wʋlɛ tɔ ɛɛ ba.
Nıı ɔkʋmaa nımʋ ii biti o wu mʋ,
halıı bamʋ nıı ba yii mʋ kıkpa mʋ gbaa,
lıı mʋ sʋ kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba su.
Kanın nıı ii biti ı ba. Amen!

8 Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ, “Mɛ ı gyɛ Alıfa yɛ Omega.* Mɛ ı bʋ tɔ, nıı n wʋla n bʋ tɔ pɔyı nıı atɔ i piili, nıı n biti n baa n bʋ tɔ kakpaa mʋ. Mɛ ı gyɛ Ɔlʋlʋnpʋ.”

Gyɔn Kılɛɛ kaapʋ mʋ nıı o wu lıı Yesu sʋ

9 Mɛ, Gyɔn mʋ nıı n gyɛ fanɛ bırısa, lıı Yesu sʋ mʋ n gyii awʋrʋfɔ fɛɛ kanan mʋ nıı fen gyii mʋ, lıı an maa gyɛ mu kuwura-gyii mʋ tɔ asa sʋ mʋ. Amaa an nyɛ kenyiita yılɛ tɔ. Lıı Ɩbwaarɛ asın kıtɔwɛ yɛ Yesu asın kılɛɛ tɔwɛ sʋ mʋ, ba kıtaa mɛ naa tʋʋ Patimose kifintin mʋ sʋ.

10 Ɔnyırıpɛ Yesu kakɛ sunsa mʋ, Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ kı ba mɛ sʋ, nıı n nu ɔbʋlɛ lala kʋ mɛ kamaa, kı maa su fɛɛ kabılɛ.

11 Nıı ɔbʋlɛ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, “Kyʋrɔɔ atɔ mʋ nıı fii wu falɛ waa ɔwʋlɛ tɔ, kɛ fʋ taa kyʋŋɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ. Ɩmʋ ı gyɛ Efeso yɛ Simirina yɛ Pegamum yɛ Tatira yɛ Sadisi yɛ Filadefiya maa Lawodisiya.”

12 N maa biliŋi n kıı ɔbʋlɛ mʋ nıı kı tɔwɛ mɛ asɛ mʋ, n wu ıfıtıla ıgyagakpa isunɔ mʋ nıı ba taa isuwa waa ımʋ.

13 Ɩmʋ nsana tɔ mʋ, n wu ɔkʋ fɛɛ Daadimaadi Obii-nyınsa mʋ. O bun kaalɛ bʋnswıısa ba yii kasɛ, nıı ɔ taa suwa kırısʋ ŋmina mʋ kɔkɔlɔ sʋ.

14 Nıı mu kumu inyini i fuuli parɛparɛ fɛɛ ateebi abɛɛ bwanb-wan, nıı mu ansi abi i du fɛɛ fʋlɔn anobi.

15 Nıı mʋ ayaa i du fɛɛ kıbılıtɔ pıpɛɛ mʋ nıı ba taa tʋʋ fʋlɔn tɔ, nıı

* **1:8 1.8** Ɩmʋ kasɛ ıı kaapʋ yɛ, Ɩbwaarɛ ı gyɛ kagyankpaa yɛ laalaalʋwɛ.

kɪɪ ŋalɪgɛ, nɪɪ mʋ ɔbʋlɛ mʋ i du fɛɛ nkyu ɪ maa bɔla ɪ kyʋn akʋlɪ tɔ.
16 Nɪɪ ɔ sʋ akyikpebi asunɔ mʋ gyisa kɪbaa tɔ, nɪɪ sakunde gyimba anyɔ ɪ lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ. Nɪɪ mu ansi tɔ mɔɔ ɪ ŋalɪgɛ fɛɛ kakyʋwapɛ kyɔwɛ.
17 Nɪɪ n maa wu mʋ mʋ, n tɪyɛ mʋ ayaa tɔ fɛɛ nyɪmɪsa wusa, nɪɪ ɔ taa mʋ gyisa kɪbaa gyaga mɛ sʋ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ, "Man waa kufuu. Mɛ ɪ gyɛ kagyankpaa yɛ laalaalʋwɛ.
18 Mɛ ɪ gyɛ Ɔmʋ nɪɪ n bʋ tɔ. Nɪɪ n kyɪna wu, amaa kɪɪ, n tɛ nkpa tɔ kakpaa. Nɪɪ lewu yɛ Kamandɛ ɪsafwɪɪ ɪ bʋ mɛ kɪbaa tɔ.
19 "Ɪmʋ sʋ, kyʋrɔɔ atɔ mʋ nɪɪ fu wu ɪ maa waa nbɪɪnbɪɪ nɪmʋ yɛ atɔ mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba kamaa tɔ mʋ kpini yɪla.
20 Akyikpebi asunɔ mʋ nɪɪ fu wu mɛ gyisa kɪbaa tɔ mʋ, yɛ ɪfɪtɪla ɪgyagakpa asunɔ mʋ nɪɪ ba taa suwa waa ɪmʋ mʋ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, Akyikpebi asunɔ mʋ ɪ yɪlɛ sa Ɪbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nɪɪ bɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ sʋ, nɪɪ ɪfɪtɪla ɪgyagakpa asunɔ mʋ ɪ yɪlɛ sa Krisito kʋbʋ-kʋbʋ asunɔ mʋ."

2

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Efeso kadɛ tɔ mʋ

1 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Efeso kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ, mʋ nɪɪ n sʋ akyikpebi asunɔ mɛ gyisa kɪbaa tɔ, nɪɪ n naa ɪfɪtɪla ɪgyagakpa asunɔ mʋ nɪɪ ba taa suwa waa mʋ nsana.
2 N tɔwɛ fanɛ yɛ, N nyi fanɛ asɪn waasa yɛ kanan mʋ nɪɪ fan kpan fanɛ n-yɪɪ waa kusun yɛ kanan mʋ nɪɪ fan nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ. Nɪɪ n nyi fan maa mee biti alibi awaapʋ fanɛ tɔ, nɪɪ fan kaala bamʋ nɪɪ ba yɛ ba gyɛ Krisito asunpu yɛgɛ ba man gyɛ mʋ kɪɪ, nɪɪ fan wu fɛɛ ba gyɛ antɪŋɛsa wuya ana.
3 Nɪɪ n nyi fan maa nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ, nɪɪ fen gyii awʋrʋfɔ lɪɪ mɛ kɪtɪɪ sʋ, nɪɪ fanɛ abaa a man yɔɔ.
4 Amaa n sʋ fanɛ n-yɪɪ sʋ asɪn akʋ, ɪmʋ ɪ gyɛ yɛ nbɪɪnbɪɪ fan man bɪla fɛn sʋ kebiti fɛɛ kanan mʋ nɪɪ fan gyankpaa fɛn sʋ mʋ.
5 Fan nyiŋi katɪn mʋ nɪɪ naafɔɔ fan fʋʋ, nɪɪ fan bwii lɪɪ tɪyɛ mʋ. Fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ, kɛ fan waa adanbɪrasa mʋ nɪɪ fan kyɪna fɛn waa mʋ. Nɪɪ fan man kan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ mʋ, n biti n ba fanɛ asɛ ba lɛɛ fanɛ fɪtɪla ɔgyagakpa mʋ lɪɪ katɪn mʋ nɪɪ kɪ bʋ mʋ.
6 Amaa fanɛ kʋtɔ kʋlʋn mʋ nɪɪ fɛn waa nɪɪ ɪ bʋrɔn mʋ ɪ gyɛ yɛ, fen kisi Nikolatan abi awaasa mʋ nɪɪ ngbaa mɛ n kisi mʋ.
7 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu asɪn mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ. Ɔsa kʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʋ, n biti n sa mʋ ɔkpa, kɛ o gyii oyu mʋ nɪɪ kɪɪ sa nkpa mʋ abi nɪɪ kɪ yɪlɛ Ɪbwaarɛ ayɛ sʋsʋ, mʋ nɪɪ bɛ bɪla bɛɛ tɪɪ yɛ Paradise mʋ."

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Simirina kadɛ tɔ mʋ

8 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Simirina mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ mʋ nɪɪ n gyɛ Kagyankpaa yɛ Laalaalʋwɛ mʋ, nɪɪ n da wu nɪɪ n kyiŋi bɪla n tɛ nkpa tɔ mʋ.
9 N nyi awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ fen gyii yɛ fanɛ kitiri, amaa kesintin tɔ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii sʋ mʋ fen gyɛ atɔ wuya ana. N nyi bamʋ nɪɪ ba yɛ ba gyɛ Gyiwu abi yɛgɛ ba man gyɛ, nɪɪ bɛɛ tɪn antɪŋɛsa bɛɛ gyaga fanɛ sʋ mʋ. Ba gyɛ Sɪtaanɛ kʋbʋ mʋ tɔ asa.
10 Fan man waa kufuu lɪɪ awʋrʋfɔ mʋ nɪɪ fen biti fan gyii mʋ sʋ. N tɔwɛ fanɛ yɛ, fen biti fɛn nyɛ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ, mʋ nɪɪ kɪ gyɛ fɛɛ Sɪtaanɛ ii biti ɔ taa fanɛ asa mʋ tɔ akʋ naa tii obu. Fen biti fɛn nyɛ kanyanla nkɛ kudu. Halɪɪ lewu tɔ gbaa, fan yɪlɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ kenken, kɛ n sa fanɛ kʋkɔka mʋ nɪɪ kɪ gyɛ nkpa kakpaa.
11 "Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ

Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ. Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʊ, lewu nyɔsapʊ mʊ man bɪla yɛ o gyii mʊ."

Ɔkala mʊ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Pegamum kadɛ tɔ mʊ

12 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʊrɔɔ asɪn nɪmʊ naa sa Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Pegamum kadɛ tɔ mʊ sʊ. Asɪn nɪmʊ ɪɪ lɪɪ mɛ mʊ nɪɪ n sʊ sakunde gyimba anyɔ mɛ asɛ.

13 N nyi katɪn mʊ nɪɪ fan tɛ. Tʊtɔ nɪɪ Sɪtaanɛ kuwura-gya mʊ kɪ bʊ. Ɩmaa ɪmʊ kpini gbaa mʊ fan san kɔɔlɛ mɛ gyii. Halɪɪ saŋa mʊ nɪɪ ba mɔɔ mɛ asɪn mʊ kesintin ogyipu Antipasi fanɛ kadɛ lala mʊ nɪɪ Sɪtaanɛ tɛ mʊ tɔ gbaa mʊ, fan man kina mɛ lɪɪ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.

14 "Amaa n sʊ fanɛ n-yɪɪ sʊ asɪn pwɪɪsa kʊ. Ɩmʊ ɪ gyɛ yɛ, asa mʊ nɪɪ bee buu Balaam asɪn kaapʊsa mʊ akʊ ba bʊ fanɛ kʊbʊ mʊ tɔ. Balaam nɪmʊ ɪ kyɪna kaapʊ Balaki yɛ, kanan mʊ nɪɪ ɔ waa kɛ Ɩsɪrayɪ abi ba waa alibi mʊ ɪ gyɛ yɛ, ɔ pɪna bamʊ kɛ ba gyii agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa, kɛ ba waa kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa.

15 Kanɪn ɔkpa maŋa sʊ, nɪɪ asa mʊ nɪɪ bee buu Nikolatan abi asɪn kaapʊsa mʊ akʊ ba bʊ fanɛ kʊbʊ mʊ tɔ.

16 Ɩmʊ sʊ fan kyɛɛgɛ fanɛ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi tɔ ba Ɩbwaarɛ asɛ, nɪɪ ɪ man gyɛ kanɪn bɪrɛ, n biti n ba fanɛ asɛ bilen kɛ n ba taa mɛ kɔnɔ tɔ sakunde ba kɔ yɛ kanɪn asa maŋa.

17 "Ɔmʊ nɪɪ ɔ sʊ asʊ mʊ, o nu kʊtɔ mʊ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʊ ɪɪ tɔwɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ. Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʊ, n biti n sa mʊ agyitɔ baalasa mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ mana, nɪɪ ɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ mʊ. N biti n bɪla sa ɔsa maŋa kubuu fufuli mʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ kɪtɪɪ pʊpwɛ gyaga kɪmʊ sʊ, nɪɪ ɔkʊ man nyi kanɪn kɪtɪɪ maŋa, amɔɔ ɔmʊ nɪɪ ɔ nyɛ kɪmʊ mʊ nkʊn."

Ɔkala mʊ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Tiyatira kadɛ tɔ mʊ

18 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʊrɔɔ asɪn nɪmʊ naa sa Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʊbʊ mʊ nɪɪ kɪ bʊ Tiyatira kadɛ tɔ mʊ sʊ. Asɪn nɪmʊ ɪɪ lɪɪ mɛ Ɩbwaarɛ mu-Bii mʊ nɪɪ mi ansi i du fɛɛ fʊlɔn anobi, nɪɪ mɛ ayaa sʊ ɪ du fɛɛ kɪbɪlɪtɔ pɪpɛɛ mʊ nɪɪ kɪɪ ŋalɪgɛ mʊ.

19 N nyi fanɛ asɪn waasa. N nyi fanɛ kebiti yɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ fanɛ kusun, yɛ kanan mʊ nɪɪ fɛn nyɛ kenyiita yɪlɛ tɔ. Nɪɪ n nyi fan maa waa ɪnɪmʊ kpini fan kyɔ kanan mʊ nɪɪ fan daa kyɪna waa mʊ.

20 "Amaa n sʊ fanɛ n-yɪɪ sʊ asɪn pwɪɪsa kʊ, fɛɛ fan maa sa ɔkyɪɪ mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Gyesebeli ɔkpa, nɪɪ ɛɛ tɪɪ mʊ n-yɪɪ yɛ Ɩbwaarɛ ɔtɔwɛpʊ. Nɪɪ ɛɛ taa mʊ kɪkaapʊ mʊ pɪna mɛ abuupu, nɪɪ bɛɛ waa kanyɪn abɛɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa, nɪɪ ba bɪla bee gyii agyitɔ mʊ nɪɪ ba taa lɔŋɔ sa ɪdakpa mʊ.

21 N nyɛ saŋa sa mʊ fɛɛ ɔ kyɛɛgɛ mʊ nfɛɛrɛ lɪɪ mʊ kɪgyagaa mʊ tɔ, amaa o kina ɔ mɛɛ kyɛɛgɛ.

22 Ɩmʊ sʊ n biti n yɛgɛ ɔ lɔɔ, kɛ n yɛgɛ bamʊ nɪɪ ba lɪɪ bamʊ-ka ana kamaa nyita kekili yɛ mʊ mʊ, ba wu awʊrʊfɔ lala, amɔɔ ba kyɛɛgɛ bamʊ nfɛɛrɛ lɪɪ alibi ɪkpa mʊ nɪɪ bɛɛ waa mʊ sʊ.

23 N biti n mɔɔ mu abuupu mʊ kpini, kɛ Krisito kʊbʊ-kʊbʊ mʊ kpini ba bɪɪ fɛɛ mɛ ɪ gyɛ ɔmʊ nɪɪ o nyi nyɪmɪsa kɔkɔlɔ tɔ yɛ mʊ nfɛɛrɛ tɔ asɪn. N biti n ka fanɛ ɔkʊmaa nɪmʊ kʊkɔ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa sʊ.

24 Amaa n tɔwɛ fanɛ mʊ nɪɪ fan san Tiyatira, nɪɪ fan man buu ɔkyɪɪ mʊ asɪn kaapʊsa libi, nɪɪ fan man bɪɪla mʊ asɪn mʊ nɪɪ mu abuupu bɛɛ tɪɪ yɛ Sɪtaanɛ asɪn budusa baalasa mʊ. Ɩmʊ sʊ n tɔwɛ fanɛ yɛ n man bɪla yɛ n taa kɪkpɪnɛ kʊ tii fanɛ sʊ.

25 Amaa fan dan kɪtaa kʊtɔ mʊ nɪɪ fan wʊla fan sʊ tɔ mʊ kenken, naa fʊʊ saŋa mʊ nɪɪ n biti n ba.

26 Ɔsa kʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ kɔ ɛɛ lɪɪ, nɪɪ ɛɛ waa mi kebiti naa fʊʊ laalaalʊwɛ mʊ, n biti n sa mʊ ɔlʊn ndɛndɛmandɛ sʊ.

27 Nɪɪ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ n nyɛ ɔlʋn
lɪɪ mɛ-Sɛ Ɩbwaarɛ asɛ, saŋa mʋ nɪɪ
ɔ tɔwɛ asɪn lɪɪ mɛ sʋ yɛ,
'Ee biti ɔ taa kɪbɪlɪtɔ ɔlʋn kudubi
gyii kuwura bamʋ sʋ, yɛgɛ o
mee wu bamʋ kʋwɛɛ.
Ee biti o boyi bamʋ fɛɛ kanan
mʋ nɪɪ bee boyi apɛɛ tɔ bɛɛ
waa ɪmʋ buriburi mʋ.'
28 N biti n bɪla sa ɔsa maŋa
kɪbwayɪkɛ kikyikpebi mʋ, ɪnɪmʋ ɪ
kaapʋ fɛɛ ba kɔ lɪɪ.
29 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ o nu kʋtɔ mʋ
nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu ɪɪ tɔwɛ Krisito
kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

3

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Sadisi kadɛ tɔ mʋ

1 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa
Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito
kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Sadisi kadɛ tɔ
mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ, mʋ
nɪɪ n sʋ Ɩbwaarɛ N-yaayu nsunɔ yɛ
akyikpebi asunɔ mʋ. N nyi fʋ asɪn
waasa, fʋ nyɛ kɪtɪɪ fɛɛ fʋ maa tɛ
nkpa tɔ, amaa fu wu.
2 Ɩmʋ sʋ fan kyiŋi, kɛ fan sa ɪmʋ
nɪɪ ɪ san nɪɪ ii biti i wu mʋ tɔ ɔlʋn.
Lɪɪ fɛɛ n wu fanɛ asɪn waasa ɪ maa
man du kyɛɛkyɛɛ mɛ Ɩbwaarɛ ansi
tɔ.
3 Ɩmʋ sʋ fan nyiŋi atɔ mʋ nɪɪ ba
kaapʋ fanɛ nɪɪ fan nu mʋ. Fan buu
ɪmʋ, kɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa. Amaa
nɪɪ fan man kan kyiŋi bɪrɛ, n biti n
ba purigi fanɛ sʋ fɛɛ oyu, nɪɪ fɛn mɛɛ
yɛ fan bɪɪ saŋa mʋ nɪɪ n biti n ba
fanɛ asɛ.
4 "Amaa ɪ san asa kalɪsa akʋ nɪɪ
ba bʋ Sadisi, nɪɪ ba man waa bamʋ
n-yɪɪ ineesi. Bamʋ ii biti ba bun atɔ
fufuli, kɛ n maa bamʋ a natɛ, lɪɪ fɛɛ
bamʋ ɪ dagaa kanɪn.
5 Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ kan kɔ lɪɪ mʋ, mʋ
ii biti o bun atɔ fufuli fɛɛ bamʋ. Nɪɪ
n mɛɛ yɛ n kpayɪ mʋ kɪtɪɪ lɪɪ nkpa
ɔwʋlɛ mʋ tɔ kakaakʋ. Amaa n biti n
lɛɛ tɔwɛ Nsɛ Ɩbwaarɛ maa mʋ nbɔɔ
mu ansi tɔ fɛɛ ba gyɛ mɛ asa.
6 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ
Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Filadefiya kadɛ tɔ mʋ

7 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,
"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa
Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito
kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Filadefiya kadɛ
tɔ mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ mʋ
nɪɪ n gyɛ Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ yɛ kesintin
wuya, nɪɪ mɛ kɪbaa tɔ nɪɪ Dawidi
safɪɪ bʋ mʋ. Nɪɪ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ
n tigi mʋ, ɔkʋ mɛɛ taalɛ tii, nɪɪ kʋtɔ
kʋmaa mʋ nɪɪ n tii mɔɔ mʋ, ɔkʋ mɛɛ
taalɛ tigi.
8 N nyi fanɛ asɪn waasa. Fan nu, n
tigi kebunɔ mʋ nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ tii
mʋ yɪla sa fanɛ. N nyi fɛɛ fanɛ ɔlʋn
man kyɔ, amaa fan buu mɛ asɪn mʋ,
nɪɪ fan man kina mɛ.
9 Kʋtɔ mʋ nɪɪ n biti n taa waa
bamʋ nɪɪ ba bʋ Sɪtaanɛ kʋbʋ mʋ tɔ,
nɪɪ ba gyɛ antɪŋɛsa wuya ana, nɪɪ
bɛɛ tɔwɛ yɛ ba gyɛ Gyiwu abi yɛgɛ
ba man gyɛ mʋ ɪ gyɛ yɛ, n biti n nyan
kanɪn asa maŋa kɛ ba be muŋa fanɛ
ayaa kasɛ, kɛ ba bɪɪ fɛɛ n biti fanɛ
asɪn.
10 Kpalɪ fɛɛ fan maa man nu mɛ
kɔnɔsa, nɪɪ fan nyɛ kenyiita yɪlɛ
tɔ mʋ, ngbaa mɛ n biti n lɛɛ fanɛ
lɪɪ awʋrʋfɔ kʋtʋʋ tɔ kɪɪ mʋ nɪɪ kii
biti kɪ ba dulinyaa tɔ, kɛ ɪ ba tʋʋ
dulinyaa asa kpini tɔ kɪɪ mʋ.

11 "N biti n ba bilen. Fan kɪtaa
kʋtɔ mʋ nɪɪ fan sʋ tɔ mʋ kenken, kɛ
ɔkʋ ɔ man kɔɔlɛ kʋkɔka mʋ nɪɪ n
biti n taa sa fanɛ mʋ.
12 Nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ
mʋ, ee biti ɔ baa ɔ gyɛ fɛɛ lenbu
tɔ sabarɛ, Mɛ Ɩbwaarɛ osunkpa obu
mʋ tɔ. Nɪɪ ɔ mɛɛ yɛ ɔ lɪɪ tʋtɔ
kakaakʋ kpaa. N biti n kyʋrɔɔ
Mɛ Ɩbwaarɛ kɪtɪɪ yɛ mʋ kadɛ lala
mʋ kɪtɪɪ gyaga kanɪn ɔsa maŋa
sʋ. Kanɪn kadɛ lala maŋa ɪ gyɛ
Gyerusalem pʋpwɛ mʋ nɪɪ kii biti
kɪ lɪɪ sʋsʋ Mɛ Ɩbwaarɛ asɛ ba kasɛ
sʋ mʋ. Nɪɪ n biti n kyʋrɔɔ mɛ
gbaa-gbaa mɛ kɪtɪɪ pʋpwɛ gyaga
kanɪn ɔsa maŋa sʋ.
13 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ
mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ
Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

Ɔkala mʋ nɪɪ ii kpee ɪɪ sa Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Lawodisiya kadɛ tɔ mʋ

14 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ,

"Kyʋrɔɔ asɪn nɪmʋ naa sa Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ Krisito kʋbʋ mʋ nɪɪ kɪ bʋ Lawodisiya kadɛ tɔ mʋ sʋ. Asɪn nɪmʋ ɪ lɪɪ mɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Amen mʋ asɛ. Nɪɪ n gyɛ kesintin wuya, nɪɪ n ba lɛɛ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ ifuli kaapʋ kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ mɛ ɪ gyɛ kumu sa kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ tʋʋ mʋ.
15 N nyi fanɛ asɪn waasa, fɛɛ fan man yuuli nɪɪ fan man bʋgya. Nɪɪ fan daa fan yuuli abɛɛ fan bʋgya mʋ, naafɔɔ ɪ bʋrɔn!
16 Amaa lɪɪ fɛɛ fan maa du mɔlɔmɔlɔ, nɪɪ fan man yuuli abɛɛ fan man bʋgya sʋ mʋ, n biti n fura fanɛ lɪɪ mɛ kɔnɔ tɔ fɔyɪ.
17 Fɛn tɔwɛ yɛ, an gyɛ atɔ wuya ana, nɪɪ kʋtɔ kʋmaa kɪ waa ɔdan ɪ sa anɛ, nɪɪ sɛhn man tiri anɛ. Amaa fan man nyi fɛɛ fan gyɛ awʋrʋfɔ agyipu, nɪɪ fanɛ asɪn a sʋ kʋwɛɛ, nɪɪ fan gyɛ atiripu, yɛ agyaatanapʋ nɪɪ fan naa kubolonkpan.
18 Ɪmʋ sʋ n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan ba mɛ asɛ ba sɔɔ suwa kparɛ, kɛ fan ba waa atɔ wuya ana. Kɛ fan ba sɔɔ atɔ fufuli mɛ asɛ naa bun fanɛ ipeeli kubolonkpan mʋ sʋ. Kɛ fan bɪla sɔɔ kɪfɛ waa fanɛ ansi tɔ kɛ fan taalɛ nyɛ wu.

19 "Nɪɪ bamʋ nɪɪ n biti bamʋ asɪn mʋ, n gyii kadɛ sa bamʋ nɪɪ n bɪɪtɛ bamʋ asʋ. Ɪmʋ sʋ fan payɪ fanɛ ansi kɛ fan yɛgɛ alibi kɪwaa.
20 Fan nu mɛ asɛ! N yɪlɛ kebunɔ n ŋɛ ɔpʋnʋ mʋ. Ɔkʋmaa mʋ nɪɪ o nu mɛ ɔbʋlɛ, nɪɪ o tigi ɔpʋnʋ mʋ, n biti n loo to ba, kɛ maa mʋ a bʋga gyii.

21 "Ɔmʋ nɪɪ ɔ kɔ lɪɪ mʋ, n biti n sa mʋ ɔkpa ɔ ba kyɪna kuwura-gya sʋ mata mɛ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ngbaa mɛ n kɔ lɪɪ nɪɪ n kyɪna mata Mɛ-Sɛ mʋ kuwura-gya mʋ sʋ.
22 Ɔmʋ nɪɪ ɔ sʋ asʋ mʋ, o nu kʋtɔ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ ɪɪ tɔwɛ Krisito kʋbʋ-kʋbʋ mʋ."

4

Sʋsʋ Ɪbwaarɛ ayɛ kuwura-gya mʋ

1 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n kɪɪ nɪɪ n wu sʋsʋ Ɪbwaarɛ ayɛ ɔpʋnʋ maa tigi kɪ dɛ. Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ mʋ nɪɪ kɪ daa tɔwɛ mɛ asɛ fɛɛ kabɪlɛ mʋ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, "Ba sʋsʋ nfɪɪ, kɛ n kaapʋ fʋ atɔ mʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ ɪ maa waa ɪnɪmʋ kamaa."
2 Opula tɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ Kayaayu mʋ taa mɛ. Nɪɪ n ba kɪɪ mʋ, n wu kuwura-gya mʋ kɪ maa bʋ sʋsʋ Ɪbwaarɛ ayɛ yɛgɛ ɔkʋ tɛ kɪmʋ sʋ.
3 Nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʋ sʋ mʋ, ɪɪ ŋalɪgɛ pɪlɛpɪlɛ fɛɛ abuu ŋalɪgɛsa mʋ nɪɪ ɪ sʋ ɔgyalɪn, ɪmʋ ɪ gyɛ gyasipa nɪɪ ii fuuli yɛ kaneliyan nɪɪ ɪɪ payɪ mʋ. Nɪɪ okyimale mʋ nɪɪ kɪɪ ŋalɪgɛ fɛɛ ɔgyalɪn kubuu mʋ nɪɪ ki du fɛɛ kɪfatɛɛ bunboli, nɪɪ kɪ kyaabɔɔ kuwura-gya mʋ.
4 Nwuragya adʋnyɔ yɛ ana ɪkʋ ɪ yɪlɛ kyaabɔɔ kuwura-gya mʋ yɛgɛ abɪlɪsa adʋnyɔ yɛ ana ba tɛ ɪmʋ sʋ. Ba bun atɔ fufuli nɪɪ ba bun suwa awura-wʋrʋ.
5 Nɪɪ bʋlayɪ ɪɪ wɛɛ ɪsɛɛ yɛgɛ ɛɛ pʋntɛ lɪɪ kuwura-gya mʋ asɛ. Ɪfɪtɪla isunɔ ɪ bʋ kuwura-gya mʋ asɛ ɪ dɪyɛ. Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ N-yaayu nsunɔ mʋ.
6 Kuwura-gya mu ansi tɔ mʋ, n bɪla wu kʋtɔ kʋ fɛɛ ɔpʋ, nɪɪ ki du fɛɛ kɪlasɛ, nɪɪ kɪ bɪla ki du kɪlɪn-kɪlɪn.
Nsana tɔ mʋ atɔ kɪsa ana ba kyaabɔɔ kuwura-gya mʋ, yɛgɛ ba sʋ ansi bamʋ ansi tɔ yɛ bamʋ kamaa yɛ katɪn kʋmaa.
7 Kʋtɔ kɪɪsa gyankpaasa mʋ ki du nɪn fɛɛ barɪnɛ, nɪɪ ɔnyɔsapʋ du fɛɛ naatɛ gbelu, nɪɪ ɔsasapʋ mu ansi tɔ i du fɛɛ nyɪmɪsa, nɪɪ ɔnasapʋ du fɛɛ kpaakpaatɛ mʋ nɪɪ ee fugi.
8 Atɔbwaaya kɪɪsa ana maŋa ɔkʋmaa nɪmʋ sʋ abanbantɛ asiye, nɪɪ ba sʋ ansi bamʋ n-yɪɪ sʋ katɪn kʋmaa nɪmʋ kyaabɔɔ halɪɪ bamʋ abanbantɛ tɔ. Ba mɛɛ yɛgɛ kɪtɔwɛ kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ yɛ,
"Kyɪrɛkyɪrɛ, kyɪrɛkyɪrɛ, kyɪrɛkyɪrɛ,
ɪ gyɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ Owura lala,

mʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ, nɪɪ ɔ wʊla ɔ bʊ tɔ
pɔyɪ nɪɪ atɔ i piili,
nɪɪ ee biti ɔ baa ɔ bʊ tɔ kakpaa
mʊ.”
9 Saŋa kʊmaa mʊ nɪɪ atɔbwaaya
kɪɪsa mʊ bɛɛ bɪɪ ɪlʊn bɛɛ taa bʊnyaa
yɛ bɛɛrɛɛ yɛ afwaala bɛɛ sa ɔmʊnɪ ɔ
tɛ kuwura-gya mʊ sʊ, nɪɪ ɔ tɛ nkpa
tɔ kakpaa mʊ.
10 Nɪɪ abɪlɪsa adʊnyɔ yɛ ana mʊ bee
muŋa ɔmʊnɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʊ
sʊ, nɪɪ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mu ansi
tɔ, bee sun mʊ. Nɪɪ bee bugi bamʊ
awura-wʊrʊ bɛɛ yɪla kuwura-gya
mʊ asɛ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ yɛ,
11 “Anɛ-Nyɪrɪpɛ yɛ anɛ Ɪbwaarɛ,
fʊ dagaa fɛɛ ba sa fʊ bʊnyaa yɛ
bɛɛrɛɛ, nɪɪ fʊ ɔlʊn dagaa fʊ.
Lɪɪ fɛɛ fʊ ɪ tʊʊ kʊtɔ kʊmaa nɪmʊ,
nɪɪ fʊ kebiti tɔ nɪɪ fʊ tʊʊ ɪnɪmʊ
kpini,
nɪɪ bamʊ kpini ba bʊ tɔ nɪɪ ba
sʊ nkpa falɛ.”

5

Kabʊlʊpʊ mʊ kɔɔlɛ
ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ

1 Tʊtɔ nɪɪ n wu ɔwʊlɛ bɔɔsa kʊ
maa bʊ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya
mʊ sʊ kɪbaa gyisa tɔ. Nɪɪ ba kyʊrɔɔ
kɪmʊ ansi tɔ yɛ kamaa kpini, nɪɪ ba
taa atɔ tarɪsa asunɔ tarɪ ɔwʊlɛ bɔɔsa
mʊ kɔnɔ sʊ.
2 Nɪɪ n wu Ɪbwaarɛ kabɔɔ ɔlʊnpʊ
maa taa ɔbʊlɛ lala ee kuusi ɛɛ tɔwɛ
yɛ, “Anɪmʊ ɪ dagaa fɛɛ ɔ kyatɛ kʊtɔ
tarɪsa mʊ, kɛ o bugi ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ
tɔ?”
3 Amaa ɔkʊ man bʊ sʊsʊ abɛɛ kasɛ
sʊ abɛɛ kasɛ tɔ, nɪɪ ɛɛ taalɛ bugi
ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ tɔ abɛɛ ɔ taalɛ kɪɪ
kɪmʊ tɔ.
4 Nɪɪ n su gaa, lɪɪ fɛɛ ɔkʊ man bʊ
tɔ nɪɪ ɔ dagaa fɛɛ o bugi ɔwʊlɛ bɔɔsa
mʊ tɔ abɛɛ ɔ kɪɪ kɪmʊ tɔ.
5 Nɪɪ abɪlɪsa mʊ tɔ ɔkʊ tɔwɛ mɛ
yɛ, “Man bɪla su! Kɪɪ, Gyuda kebunɔ
nyɪmɪsa mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ mʊ yɛ Bɪranɛ,
nɪɪ ɔ lɪɪ Dawidi kanaana kparɛ tɔ
mʊ, ɔ kɔ gyii sʊ. Ɪmʊ sʊ ɛɛ taalɛ
kyatɛ atɔ tarɪsa asunɔ mʊ, kɛ o bugi
ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ.”
6 Nɪɪ n maa kɪɪ mʊ, n wu Kabʊlʊpʊ
mʊ nɪɪ mʊ ɔbʊlɛ tɔ sʊ kɪlɔpanɛ fɛɛ
ba maa taa mʊ waa saraga, maa
yɪlɛ kuwura-gya mʊ yɛ atɔ kɪɪsa
ana mʊ yɛ abɪlɪsa mʊ nsana. Ɔ sʊ
agyakpaa asunɔ yɛ ansi asunɔ mʊ
nɪɪ ɪ gyɛ Ɪbwaarɛ N-yaayu nsunɔ
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ sun bamʊ kpee
dulinyaa tɔ katɪn kʊmaa mʊ.
7 Nɪɪ Kabʊlʊpʊ mʊ ba kɔɔlɛ
ɔwʊlɛ bɔɔsa mʊ lɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ
kuwura-gya mʊ sʊ mʊ gyisa kɪbaa
tɔ.
8 Saŋa mʊ nɪɪ ɔ kɔɔlɛ ɔwʊlɛ
bɔɔsa mʊ, atɔ kɪɪsa ana mʊ yɛ
abɪlɪsa adʊnyɔ yɛ ana mʊ ba muŋa
Kabʊlʊpʊ mʊ. Nɪɪ bamʊ ɔkʊmaa
nɪmʊ sʊ adʊnlɛ yɛ suwa kalapɛ-bi
mʊ nɪɪ nlaa liifensa ɪ bɔla ɪmʊ
mʊ, nɪɪ ɪ yɪlɛ sa Ɪbwaarɛ asa mʊ
kabwaarɛ-kʊlɛ.
9 Nɪɪ atɔ kɪɪsa ana mʊ yɛ abɪlɪsa
mʊ ba bɪɪ ɔlʊn pʊpwɛ sa Kabʊlʊpʊ
mʊ yɛ,
“Fʊ ɪ dagaa fɛɛ fʊ taa ɔwʊlɛ bɔɔsa
mʊ,
kɛ fʊ kyatɛ ɪmʊ ɪtarɛsa mʊ.
Lɪɪ fɛɛ ba mɔɔ fʊ,
nɪɪ fʊ taa fʊ nkalan mʊ sɔɔ asa
sa Ɪbwaarɛ.
Fʊ sɔɔ bamʊ lɪɪ nbunɔ kʊmaa tɔ
yɛ ntɔwɛ kʊmaa tɔ,
yɛ asa kʊmaa tɔ yɛ ndɛndɛmandɛ
kʊmaa tɔ.
10 Nɪɪ fʊ taa bamʊ ba loo fu
kuwura-gyii mʊ tɔ,
waa bamʊ aseepu kɛ be sun anɛ
Ɪbwaarɛ,
nɪɪ bee biti ba gyii kuwura kasɛ
sʊ.”
11 Nɪɪ n bɪla kɪɪ, nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ
nbɔɔ ngbɪn-ngbɪn kudu ɪbʊlɛ mʊ
nɪɪ nyɪmɪsa mɛɛ taalɛ bɪɪ bamʊ
kɔnɔ ba maa kyaabɔɔ Ɪbwaarɛ
kuwura-gya mʊ yɛ atɔ kɪɪsa ana mʊ
yɛ abɪlɪsa mʊ.
12 Nɪɪ ba taa ɔbʊlɛ lala bɪɪ ɔlʊn yɛ,
“Kabʊlʊpʊ mʊ nɪɪ ba mɔɔ mʊ,
mʊ nɪɪ ɔlʊn yɛ atɔ kparɛ yɛ
kanyaasɪn yɛ kuwura tɔ ɔlʊn
yɛ bɛɛrɛɛ yɛ bʊnyaa yɛ ayɪn-bi ɪ
dagaa mʊ.”
13 Tʊtɔ nɪɪ n nu atɔ tʊʊsa kpini mʊ
nɪɪ ba bʊ sʊsʊ yɛ kasɛ sʊ yɛ kasɛ tɔ
yɛ ɔpʊ tɔ, yɛ bamʊ nɪɪ ba bʊ ɪmʊ
kpini tɔ bɛɛ bɪɪ yɛ,

"Ayın-bi yɛ bɛɛrɛɛ yɛ bʋnyaa yɛ ɔlʋn,
ı gyɛ sa ɔmʋ nıı ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ,
yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ kakpaa."
14 Nıı atɔ kıısa ana mʋ ba tɔwɛ yɛ, "Amen." Nıı abılısa mʋ ba muŋa sun Ɩbwaarɛ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ.

6

Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ atɔ tarısa asunɔ mʋ

1 N wu Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ atɔ tarısa asunɔ mʋ tɔ kıgyankpaasa mʋ. Nıı n nu atɔ kıısa ana mʋ tɔ ɔkʋ ɔbʋlɛ maa pʋntɛ fɛɛ bʋlayı, nıı ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Ba!"
2 N maa kıı mʋ n wu gbaŋɛ fufuli! Nıı ɔmʋ nıı ee dii mʋ mʋ sʋ kıtaa, nıı ba sa mʋ kuwura-wʋrʋ, nıı o dii fɛɛ ɔkɔ-gyisapu mʋ nıı ee kpee ɔ naa kɔ gyii sʋ.
3 Saŋa mʋ nıı Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ tarısa nyɔsapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kıısa nyɔsapʋ mʋ maa tɔwɛ mɛ yɛ, "Ba!"
4 Nıı gbaŋɛ kʋ bıla lıı ba, ɔ gyɛ ɔpıpɛɛ nın. Nıı ɔmʋ nıı ee dii mʋ mʋ, ba sa mʋ ɔlʋn yɛ ɔ lɛɛ kayıı yuuli lıı kasɛ sʋ, kɛ asa ba mɔɔ abaa. Nıı ba sa mʋ sakunde lala kʋ.
5 Saŋa mʋ nıı Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ tarısa sasapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kıısa sasapʋ mʋ maa tɔwɛ yɛ, "Ba!" N maa kıı tʋtɔ mʋ n wu gbaŋɛ lenbiri maa yılɛ, nıı ɔmʋ nıı ee dii mʋ mʋ sʋ kıbılıtɔ kaalasa mʋ kıbaa tɔ.
6 Nıı n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ lıı atɔ kıısa ana mʋ asɛ yɛ, "Ayu mudu ii biti ı waa ɔgyalın, kɛ ımʋ kıgya ii biti ı waa kakɛ kʋlʋn kusun kʋkɔka nıı akyembee mɔɔ imuduu ısa kıgya ii biti ı waa kakɛ kʋlʋn kusun kʋkɔka, amaa fan man kan nyita nfɔ yɛ nta!"
7 Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ kʋtɔ tarısa nasapʋ mʋ, n nu kʋtɔ kıısa nasapʋ mʋ ɔbʋlɛ maa tɔwɛ yɛ, "Ba!"
8 N maa kıı tʋtɔ mʋ nıı n wu gbaŋɛ mʋ nıı mʋ ifuu ı du fɛɛ ndaara mʋ, maa yılɛ, nıı ɔmʋ nıı ee dii mʋ mʋ, bɛɛ tıı mʋ yɛ Lewu, yɛgɛ kamandɛ mɔɔ buu mʋ kamaa. Ba sa bamʋ ɔlʋn yɛ ba mɔɔ kasɛ sʋ asa nbarıgɛ tɔ ntun nna mʋ tɔ kʋkʋlʋn. Ɩkɔ yɛ akʋn yɛ alɔ yɛ kasɛ sʋ ndʋnbwɛ nıı bee biti ba taa mɔɔ bamʋ.
9 Saŋa mʋ nıı Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ tarısa nusapʋ mʋ, asa mʋ nıı ba mɔɔ bamʋ lıı Ɩbwaarɛ asın mʋ katɔwɛ sʋ, yɛ kıtɔwɛ asın danbırasa mʋ lıı Yesu Krisito sʋ mʋ, n wu bamʋ kala ana ba maa bʋ Ɩbwaarɛ saraga kaswıı mʋ ɔpıı tɔ.
10 Nıı ba kuusi kenken tɔwɛ yɛ, "Ɔnyırıpɛ Owura lala, Ɔkyırɛkyırɛpʋ yɛ kesintin wuya, saŋa mɔɔ nıı fii biti fu gyoo naa fʋʋ, pɔyı kɛ fʋ talɛ, kɛ fʋ bııtɛ kasɛ sʋ asa mʋ nıı ba mɔɔ anɛ mʋ asʋ"
11 Nıı Ɩbwaarɛ sa akaala mʋ ıbalımasʋ fufuli, nıı ɔ tɔwɛ bamʋ yɛ, "Fan nyɛ kenyiita saŋa gbɛrɛɛ tii sʋ. Lıı fɛɛ, fanɛ bırısa ana Krisito kusun awaapʋ mʋ nıı ı dagaa fɛɛ asa ba mɔɔ bamʋ fɛɛ fanɛ mʋ, kɔnɔ ɔ fʋʋ pɔyı."
12 N maa kıı mʋ Kabʋlʋpʋ mʋ kyatɛ kʋtɔ tarısa siyesapʋ mʋ. Nıı kasɛ ki gyingyen ɔlʋn sʋ, nıı kyɔwɛ biliŋi kitentenbiri tumm fɛɛ kıtaa lenbiri. Nıı ɔbwaayı payı kɔɔ fɛɛ nkalan.
13 Nıı akyikpebi a lıı sʋsʋ tıyɛ kasɛ fɛɛ afuu bʋlʋnsa ı da nıı ı yıyaa figi abi ı lıı tıyɛ mʋ.
14 Nıı sʋsʋ nyaa fɛɛ kalan nıı ba bɔɔ mʋ. Nıı abıı yɛ afintin kpini ı bııtɛ lıı ımʋ ipula.
15 Nıı kasɛ sʋ awura yɛ asa kparɛ, yɛ anaakɔpʋ abılısa yɛ afulee wuya ana, yɛ alʋnpʋ yɛ anyɛ kpini, yɛ bamʋ nıı ba tɛ bamʋ abaa sʋ kpini, ba sılɛ naa baala afʋlɛ ıbɔ tɔ, yɛ afʋlɛ mʋ nıı ı bʋ abıı sʋ mʋ tɔ.
16 Nıı ba tɔwɛ abıı yɛ afʋlɛ mʋ yɛ, "Fan tıyɛ anɛ sʋ baala anɛ lıı ɔmʋ nıı ɔ tɛ kuwura-gya mʋ sʋ ansi sʋ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ agbʋ lala sʋ."
17 Lıı fɛɛ bamʋ agbʋ kakɛ lala mʋ kı fʋʋ, nıı anımʋ ı taalɛ yılɛ?

7

Ɩsırayı abi ngbın kılıfa

yɛ adɪna yɛ ana mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ lɛɛ yɪla

1 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ, n wu Ɪbwaarɛ
nbɔɔ ana, ba maa yɪlɛ kasɛ sʊ
abaafʊn ntun nna ba kɪtaa abaafʊn
ana afuu, kɛ ɪ man nyɛ funti kasɛ sʊ
abɛɛ ɔpʊ sʊ abɛɛ iyu.
2 Nɪɪ n bɪla wu kabɔɔ kʊ maa lɪɪ
kyɔwɛ ɔlɪɪkpa ɛɛ ba sʊsʊ, yɛgɛ ɔ sʊ
Ɪbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ bʊ tɔ kakpaa mʊ
kʊtɔ duligisa. Nɪɪ ɔ taa ɔbʊlɛ lala
kuusi tɪɪ Ɪbwaarɛ nbɔɔ ana mʊ nɪɪ
Ɪbwaarɛ sa bamʊ ɔlʊn yɛ ba nyita
kasɛ yɛ ɔpʊ mʊ.
3 Nɪɪ ɔ tɔwɛ bamʊ yɛ, "Fan man
nyita kasɛ abɛɛ ɔpʊ abɛɛ iyu, amɔɔ
an duligi anɛ Ɪbwaarɛ asunpu bamʊ
asɪkpɪɪ sʊ pɔyɪ."
4 Nɪɪ n nu asa mʊ nɪɪ ba duligi
bamʊ mʊ kɔnɔ. Ba bʊ ngbɪn kɪlɪfa
yɛ adɪna yɛ ana lɪɪ Ɪsɪrayɪ nbunɔ
kudu anyɔ mʊ kpini tɔ.
5 Gyuda kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
Nɪɪ Ruben kebunɔ tɔ asa ba bʊ
ngbɪn kudu anyɔ.
Nɪɪ Gadi kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
6 Nɪɪ Asa kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
Nafitali kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
Manase kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
7 Simeyon kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
Lewi kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
Isaki kebunɔ tɔ asa ba bʊ ngbɪn
kudu anyɔ.
8 Sebulun kebunɔ tɔ ba bʊ asa ngbɪn
kudu anyɔ.
Gyosefu kebunɔ tɔ ba bʊ asa ngbɪn
kudu anyɔ.
Bengyamin kebunɔ tɔ ba bʊ asa
ngbɪn kudu anyɔ.

Sakyɔ damantɛ
mʊ nɪɪ ba lɪɪ
ndɛndɛmandɛ

9 Ɪnɪmʊ kamaa mʊ n wu sakyɔ
damantɛ kʊ, nɪɪ ɔkʊ mɛɛ taalɛ
karagɛ bamʊ. Ba lɪɪ ndɛndɛmandɛ
yɛ nbunɔ kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ yɛ
asa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ yɛ ntɔwɛ
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ ba yɪlɛ kuwura-gya
mʊ yɛ Kabʊlʊpʊ mu ansi tɔ. Ba bun
ɪbalɪmasʊ fufuli yɛgɛ ba sʊ abalaafa
bamʊ abaa tɔ.
10 Nɪɪ ba taa ɔbʊlɛ lala bee kuusi
bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Kamɔlɪgɛ gyɛ anɛ Ɪbwaarɛ
mʊ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya sʊ mʊ
yɛ Kabʊlʊpʊ mʊ lɛɛ."
11 Ɪbwaarɛ nbɔɔ mʊ kpini ba yɪlɛ
kyaabɔɔ kuwura-gya mʊ yɛ abɪlɪsa
mʊ yɛ atɔ-kɪɪsa ana mʊ. Nɪɪ
ba muŋa taa bamʊ ansi bun kasɛ
kuwura-gya mu ansi tɔ, nɪɪ ba sun
Ɪbwaarɛ,
12 bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Amen!
Ayɪn-bi yɛ bʊnyaa yɛ kanyaasɪn yɛ
afwaala yɛ bɛɛrɛɛ yɛ kɪtɪɪ kɪnyɛ yɛ
ɔlʊn
ɪ gyɛ anɛ Ɪbwaarɛ lɛɛ kak-
paa-kakpaa!
Amen!"
13 Tʊtɔ nɪɪ abɪlɪsa mʊ tɔ ɔkʊ
taasɛ mɛ yɛ, "Nɪɪ bamʊ nɪɪ ba bun
ɪbalɪmasʊ fufuli nɪmʊ mʊ, anɪmʊ
ana nɪn? Nɪɪ fɪnɛ nɪɪ ba lɪɪ?"
14 Nɪɪ n lɛɛ mʊ kɔnɔ yɛ, "Ɔbɪlɪsa,
fu i nyi."
Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Bamʊ ɪ gyɛ
asa mʊ nɪɪ ba lɪɪ awʊrʊfɔ lala mʊ
kigyii tɔ, nɪɪ ba fwɪɪ bamʊ ɪkaalɛ
Kabʊlʊpʊ mʊ nkalan tɔ, nɪɪ i fuuli
mʊ.
15 Ɪmʊ sʊ nɪɪ
ba yɪlɛ Ɪbwaarɛ kuwura-gya mu
ansi tɔ,
nɪɪ bee sun mʊ kakyʊwapɛ yɛ
kagyanbwɛ mʊ osunkpa obu
lala mʊ tɔ.
Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya mʊ sʊ
mʊ,
ee biti ɔ baa ɔ bʊ bamʊ asɛ kɛ o kun
bamʊ.
16 Nɪɪ akʊn man bɪla yɛ ɔ kɪtaa
bamʊ,
nɪɪ bʊlɪfɔ man bɪla yɛ ɔ kɪtaa
bamʊ.
Nɪɪ kyɔwɛ man bɪla yɛ ɔ da bamʊ,
nɪɪ awulawula man bɪla yɛ ii
wiili bamʊ.

17 Lɪɪ fɛɛ Kabʋlʋpʋ-bi mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ
kuwura-gya mʋ nsana mʋ ii
biti ɔ baa ɔ gyɛ bamʋ ɔkpapʋ.
Kɛ o kpiya bamʋ ɔbʋn kumu mʋ
nɪɪ kɪ sʋ nkpa nkyu mʋ asɛ.
Nɪɪ Ibwaarɛ ii biti ɔ kpayɛ ansikyu
kʋmaa lɪɪ bamʋ ansi tɔ.”

8

Kʋtɔ tarɪsa sunɔsapʋ mʋ kɪ kyatɛ

1 Kabʋlʋpʋ mʋ maa kyatɛ kʋtɔ
tarɪsa sunɔsapʋ mʋ, nɪɪ sʋsʋ waa
surum fɛɛ kerefi kʋlʋn kɪbaafʋn.
2 Tʋtɔ nɪɪ n wu Ibwaarɛ nbɔɔ
asunɔ mʋ nɪɪ ba yɪlɛ Ibwaarɛ ansi
tɔ, nɪɪ ba taa nbɪlɛ nsunɔ ba sa
bamʋ.
3 Nɪɪ n wu Ibwaarɛ kabɔɔ kʋ
maa sʋ suwa kalapɛ-bi nɪɪ ɔ ba yɪlɛ
Ibwaarɛ kaswɪɪ asɛ. Nɪɪ ba taa atɔ
liifensa kʋkyɔ sa mʋ kɛ ɔ taa bʋga yɛ
Ibwaarɛ asa mʋ kabwaarɛ-kʋlɛ sʋ,
taa ba suwa kaswɪɪ mʋ nɪɪ kɪ yɪlɛ
Ibwaarɛ kuwura-gya mu ansi tɔ mʋ,
kɛ o tuwa sa Ibwaarɛ.
4 Kɛ atɔ liifensa mʋ nɪɪ ba tuwa
mʋ idiisii, taa bʋga yɛ Ibwaarɛ
asa mʋ kabwaarɛ-kʋlɛ mʋ, ɪ lɪɪ
Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ abaa tɔ kpee
sʋsʋ Ibwaarɛ ansi tɔ.
5 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ taa suwa
kalapɛ-bi mʋ, nɪɪ ɔ nyɔ fʋlɔn lɪɪ
suwa kaswɪɪ mʋ sʋ bɔla suwa
kalapɛ-bi mʋ. Nɪɪ ɔ tʋʋ ɪmʋ wʋrɪgɛ
kasɛ sʋ, nɪɪ bʋlayɪ kpira nɪɪ o kpira,
ɔlanba ɪ waa, nɪɪ bʋlayɪ wɛɛ ɪsɛɛ nɪɪ
kasɛ gyingyen.

Ibwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ tɔ ana nbɪlɛ kʋfʋlɛ

6 Tʋtɔ nɪɪ Ibwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ
nɪɪ ba sʋ nbɪlɛ mʋ ba kʋʋla bamʋ
n-yɪɪ ba fʋlɛ nbɪlɛ mʋ.
7 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ gyankpaasa
mʋ fʋlɛ mʋ kabɪlɛ. Nɪɪ n wu bʋlayɪ
abuu yɛ fʋlɔn ɪ maa kyagɪlɛ yɛ
nkalan lɪɪ sʋsʋ ba wʋrɪgɛ kasɛ sʋ.
Nɪɪ kasɛ nbarɪgɛ tɔ ntun nsa ɪmʋ
tɔ ketun kʋlʋn kɪ dɪyɛ, nɪɪ iyu gbaa
nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun
kʋlʋn gbaa dɪyɛ, nɪɪ afitiri bunboli
mʋ kpini gbaa ɪ dɪyɛ.
8 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ nyɔsapʋ mʋ
fʋlɛ mʋ kabɪlɛ. Nɪɪ ba tʋʋ kʋtɔ kʋ
fɛɛ kɪbɪɪ lala mʋ nɪɪ kɪɪ dɪyɛ yen-yen
waa ɔpʋ tɔ. Nɪɪ ɔpʋ mʋ tɔ nbarɪgɛ
tɔ ntun nsa ɪmʋ tɔ ketun kʋlʋn biliŋi
nkalan.
9 Nɪɪ atɔ tʋʋsa mʋ nɪɪ ba bʋ ɔpʋ
mʋ tɔ nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ
ketun kʋlʋn ba wu, nɪɪ ɪkʋlɪ lala mʋ
nɪɪ ɪ bʋ ɔpʋ mʋ tɔ nbarɪgɛ tɔ ntun
nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn i nyita.
10 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ sasapʋ mʋ
fʋlɛ mʋ kabɪlɛ. Nɪɪ kikyikpebi lala
mʋ nɪɪ kɪɪ dɪyɛ fɛɛ ɔgyaa ba tɪyɛ
ɪbʋn amu-amu yɛ atiribo mʋ tɔ
nbarɪgɛ tɔ ntun nsa ketun kʋlʋn tɔ.
11 Kikyikpebi mʋ kɪtɪɪ ɪ gyɛ yɛ
Ɔlɪlɪ. Nɪɪ nkyu mʋ nbarɪgɛ tɔ ntun
nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn ɪ bʋlɪlɪ. Nɪɪ
asa gaalaagaa ba nuu nkyu mʋ, nɪɪ
ba wu-wu, lɪɪ fɛɛ nkyu mʋ ɪ bʋlɪlɪ.
12 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ nasapʋ mʋ
fʋlɛ mʋ kabɪlɛ. Nɪɪ kanan mʋ nɪɪ
kyɔwɛ daa ɔ kɪɪ tɔ mʋ, kakɛ tɔ
nbarɪgɛ tɔ ntun nsa tɔ mʋ, ketun
kʋlʋn ki biliŋi kitentenbiri. Nɪɪ
kanan mʋ nɪɪ ɔbwaayɪ yɛ akyikpebi
ɪ daa ɪ kɪɪ tɔ mʋ, kagyanbwɛ nbarɪgɛ
tɔ ntun nsa tɔ mʋ, ketun kʋlʋn biliŋi
kitentenbiri.
13 Nɪɪ n maa kɪɪ mʋ, n nu kpaak-
paatɛ maa fugi sʋsʋ afuu tɔ ee su
kenken yɛ, “Asa mʋ nɪɪ bee biti ba
sii kasɛ sʋ, naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ
Ibwaarɛ nbɔɔ nsa mʋ nɪɪ ba san mʋ,
ba ba fʋlɛ bamʋ nbɪlɛ mʋ, bamʋ
laakʋ ɪlɪɪ ɪsa!”

9

Kabɪlɛ nusapʋ mʋ bɪya gyerebi gyankpaasa

1 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ nusapʋ mʋ
fʋlɛ mʋ kabɪlɛ, nɪɪ n wu kikyikpebi
mʋ nɪɪ kɪ lɪɪ sʋsʋ ba tɪyɛ kasɛ sʋ mʋ.
Nɪɪ ɔkʋ taa ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ
nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ kebunɔ saafɪɪ
sa mʋ.
2 Maa tigi ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ,
idiisii ɪ lɪɪ kɪmʋ tɔ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ
ɪ lɪɪ bodobodo obu lala tɔ mʋ, nɪɪ
idiisii ɪ yɛgɛ nɪɪ kyɔwɛ yɛ sʋsʋ waa
kitentenbiri.
3 Nɪɪ ntuntunbi ba lɪɪ idiisii mʋ
tɔ ba kasɛ sʋ, nɪɪ Ibwaarɛ sa bamʋ

ɔlʋn mʋ nɪɪ ba taa dun fɛɛ kasɛ sʋ kyankpatɪ lɛɛ mʋ.
4 Ba tɔwɛ bamʋ yɛ ba man kan mata kasɛ sʋ afitiri abɛɛ atɔ duusa abɛɛ iyu, amaa ba nyanla bamʋ nɪɪ ba man sʋ Ɩbwaarɛ kakyʋlɛ bamʋ asɪkpɪɪ sʋ mʋ.
5 Ba man sa ntuntunbi mʋ ɔkpa yɛ ba mɔɔ asa, amaa ba sa ba mʋ ɔkpa yɛ ba nyanla bamʋ ɪbwaayɪ inuu. Nɪɪ ntuntunbi mʋ kudun ɪɪ kɔ fɛɛ kyankpatɪ maa dun nyɪmɪsa mʋ.
6 Kanɪn ɪbwaayɪ maŋa tɔ mʋ asa maŋa bee biti ba biti lewu, amaa ba mɛɛ yɛ ba nyɛ lewu mʋ. Bee biti fɛɛ ba wu gbaa, amaa ba mɛɛ yɛ ba wu.
7 Ntuntunbi mʋ ba du nɪn fɛɛ ɪgbaŋɛ mʋ nɪɪ ba kʋʋla bamʋ bee kpee ɪkɔ. Ba bun atɔ kʋ fɛɛ suwa awura-wʋrʋ bamʋ amu tɔ nɪɪ bamʋ ansi tɔ i du fɛɛ asa ansi.
8 Bamʋ inyini i du nɪn fɛɛ akyɪɪ inyini, nɪɪ bamʋ anyi i du fɛɛ barɪnɛ anyi mʋ.
9 Ba sʋ atɔ kʋ fɛɛ abɪlɪtɔ panpasan kun bamʋ kɔkɔlɔ sʋ, nɪɪ ba maa fugi mʋ bamʋ abanbantɛ tɔ mʋ ɪlawʋ i du fɛɛ abɪlɪtɔ itoroko damantɛ mʋ nɪɪ ɪgbaŋɛ bɛɛ bɪɪtɛ ba sɪlɛ bee kpee ɪkɔ tɔ.
10 Ba sʋ ɪpɪɪ nɪɪ bee duŋi fɛɛ ɪkyankpatɛ, nɪɪ bamʋ ɪpɪɪ mʋ tɔ nɪɪ ba sʋ ɔlʋn bɛɛ nyanla asa ɪbwaayɪ inuu mʋ.
11 Ba sʋ owura mʋ nɪɪ ɛɛ kɪɪ bamʋ sʋ, nɪɪ mʋ ɪ gyɛ ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ kabɔɔ. Nɪɪ Hibriwu katɔwɛ tɔ mʋ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Abadon, nɪɪ Giriki katɔwɛ tɔ mʋ bɛɛ tɪɪ mʋ yɛ Apoliyon. Mʋ kɪtɪɪ mʋ kasɛ ɪ gyɛ onyitapu.
12 Gyerebi gyankpaasa mʋ nɪɪ ɪ sʋ kufuu mʋ kyʋn. Amaa gyerebi ntun nnyɔ sʋ ɪ bʋ ɔkpa ɪɪ ba.

Kabɪlɛ siyesapʋ mʋ bɪya gyerebi nyɔsapʋ

13 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ siyesapʋ fʋlɛ mʋ kabɪlɛ, nɪɪ n nu ɔbʋlɛ kʋ maa lɪɪ suwa kaswɪɪ mʋ nɪɪ kɪ yɪlɛ Ɩbwaarɛ ansi tɔ nbɔntɔnbʋlɔn ana tɔ.
14 Nɪɪ ɔbʋlɛ mʋ tɔwɛ Ɩbwaarɛ kabɔɔ siyesapʋ mʋ nɪɪ ɔ sʋ kabɪlɛ mʋ yɛ, “Saŋɛ nbɔɔ nna mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ ŋmina bamʋ yɪla ɔbʋn lala Gyufereti asɛ mʋ.”
15 Nɪɪ ɔ saŋɛ nbɔɔ nna maŋa, mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ lɔŋɔ bamʋ yɪla sa saŋa nɪmʋ yɛ kakɛ nɪmʋ yɛ ɔbwaayɪ nɪmʋ yɛ kesu nɪmʋ, yɛ ba mɔɔ kasɛ sʋ asa nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn.
16 Nɪɪ n nu anaakɔpʋ mʋ kɔnɔ. Ba gyɛ ngbɪn kudu-kudu kanɪn kudu kanɪn anyɔ (mɪlɪyɔn alɪfa anyɔ abɛɛ 200,000,000).
17 Mɛ ansi sʋ kɪlɛɛkaapʋ mʋ tɔ mʋ, n wu ɪgbaŋɛ yɛ bamʋ adiipu. Nɪɪ adiipu mʋ ba sʋ abɪlɪtɔ panpasan kunsa bamʋ nkɔlɔ sʋ. Nɪɪ ɪɪ payɪ fɛɛ fʋlɔn, nɪɪ i du fɛɛ buluu, nɪɪ kɪ bɪla ki du fɛɛ kɪkyʋn-nyufo. Ɩgbɛŋɛ mʋ amu i du nɪn fɛɛ abɪranɛ amu, nɪɪ fʋlɔn yɛ idiisii yɛ ferinwuta ɪɪ lɪɪ bamʋ nnɔ tɔ.
18 Kanɪn gyerebi atɔ asá mʋ nɪɪ ɪ gyɛ fʋlɔn yɛ idiisii yɛ ferinwuta nɪmʋ ɪ mɔɔ asa nbarɪgɛ tɔ ntun nsa mʋ tɔ ketun kʋlʋn.
19 Ɩgbaŋɛ mʋ ɔlʋn bʋ bamʋ nnɔ tɔ yɛ bamʋ ndufa tɔ. Bamʋ ndufa i du nɪn fɛɛ anansɛ, nɪɪ ɪ sʋ amu nɪɪ ba sʋ bee gyii gyerebi.
20 Asa mʋ nɪɪ ba san kasɛ sʋ, nɪɪ gyerebi atɔ nɪmʋ gbaa ɪ man mɔɔ bamʋ mʋ, ba man yɛgɛ alibi kɪwaa. Nɪɪ nbwɪɪ libi abɛɛ ɪdakpa mʋ nɪɪ ba taa suwa abɛɛ gbiti abɛɛ kɪtasan abɛɛ abuu abɛɛ iyu mʋ, ba man yɛgɛ ɪmʋ kusun. Bamʋ ɪdakpa maŋa ɪ man kɪɪ, nɪɪ i mee nu, nɪɪ ɪ mɛɛ natɛ.
21 Nɪɪ ba man yɛgɛ asa kɪmɔɔ, yɛ afɛ kʋtʋʋ yɛ akpa-sɪn, yɛ kɪgyagaa kakyɪɪ yɛ kanyɪn biti yɛ keyu tɔ.

10

Ɩbwaarɛ kabɔɔ yɛ kawʋlɛ-bi bɔɔsa

1 Tʋtɔ nɪɪ n bɪla wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ ɔlʋlʋnpʋ kʋ maa kpɪlɪgɛ lɪɪ sʋsʋ ɛɛ ba kasɛ sʋ. Nɪɪ ab-waarɛ-wʋlɛ a bun mʋ fɛɛ atɔ bunsa, nɪɪ okyimale kyaabɔɔ mu kumu. Nɪɪ mu ansi i du fɛɛ kyɔwɛ, nɪɪ mʋ ayaa i du fɛɛ sabarɛ mʋ nɪɪ kɪɪ dɛɛ fʋlɔn.
2 Nɪɪ ɔ sʋ kawʋlɛ-bi mʋ nɪɪ ki bugi kɪ bʋ mʋ kɪbaa tɔ. Ɔ taa mʋ gyisa

kɪyaa yii ɔpʋ sʋ nɪɪ ɔ taa mʋ bɪna kɪyaa yii kasɛ sʋ.
3 Nɪɪ ɔ pʋntɛ kenken fɛɛ kanan mʋ nɪɪ bɪranɛ muusi mʋ. Maa pʋntɛ kanɪn mʋ bʋlayɪ kikpira asunɔ mʋ kyula sʋ.
4 Bʋlayɪ kikpira asunɔ maa tɔwɛ mʋ, nɪɪ n biti n kyʋrɔɔ. Amaa n nu ɔbʋlɛ kʋ maa tɔwɛ lɪɪ sʋsʋ yɛ, "Taa asɪn mʋ nɪɪ fu nu lɪɪ bʋlayɪ kikpira asunɔ mʋ tɔ mʋ waa asiiri tɔ, man kyʋrɔɔ asɪn mʋ yɪla!"

5 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ n wu maa yɪlɛ ɔpʋ sʋ yɛ kasɛ sʋ mʋ, kʋsaa mʋ gyisa kɪbaa sʋsʋ.
6 Nɪɪ ɔ taa Ɩbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ bʋ tɔ kakpaa, nɪɪ ɔ tʋʋ sʋsʋ yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɪ bʋ kɪmʋ tɔ, yɛ kasɛ yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɪ bʋ kɪmʋ tɔ, yɛ ɔpʋ yɛ kʋtɔ kʋmaa mʋ nɪɪ ɪ bʋ kɪmʋ tɔ, bɔ ntan tɔwɛ yɛ, "Ɩbwaarɛ man bɪla yɛ o gyoo!"
7 Amaa saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ sunɔsapʋ mʋ ii biti ɔ fʋlɛ mʋ kabɪlɛ mʋ, kanɪn saŋa maŋa nɪɪ Ɩbwaarɛ asɪn baalasa mʋ ii biti ɪ ba tɔ, fɛɛ kanan mʋ nɪɪ ɔ wʋla tɔwɛ sa mʋ atɔwɛpʋ mʋ nɪɪ ba gyɛ mʋ ayaafɔlɛ mʋ.

8 Nɪɪ ɔbʋlɛ mʋ nɪɪ n nu lɪɪ sʋsʋ mʋ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, "Kpe naa kɔɔlɛ kawʋlɛ-bi bɔɔsa mʋ nɪɪ ki bugi mʋ, lɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɔ yɪlɛ ɔpʋ sʋ yɛ kasɛ sʋ mʋ kɪbaa gyisa tɔ."

9 Ɩmʋ sʋ n kpee Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ asɛ naa tɔwɛ mʋ yɛ, "Taa kawʋlɛ-bi mʋ nɪɪ fʋ sʋ mʋ sa mɛ." Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Kɔɔlɛ, kɛ fʋ wɛ kɪmʋ. Kii biti kɪ baa kɪ bʋkɔn fʋ kɔnɔ tɔ fɛɛ ŋmasan, amaa fʋ ɔtɔ tɔ bɪrɛ kii biti kɪ baa kɪ bʋlɪlɪ kɪtɛ-kɪtɛ."
10 Nɪɪ n kɔɔlɛ kawʋlɛ-bi mʋ lɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ kɪba tɔ, nɪɪ n wɛ kɪmʋ. Kɪ waa mɛ kɔnɔ tɔ ɔkɔn fɛɛ ŋmasan mʋ, amaa n maa wɛ kɪmʋ lʋwɛ mʋ, mɛ ɔtɔ tɔ waa mɛ ɔlɪlɪ.
11 Tʋtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "I dagaa fʋ maa kyaga sʋ fɪɪ tɔwɛ atɔ mʋ nɪɪ ii biti ɪ ba asa gaalaagaa sʋ yɛ ndɛndɛmandɛ sʋ yɛ ntɔwɛ kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ sʋ yɛ awura sʋ mʋ."

11

Ɩbwaarɛ kesintin agyipu anyɔ

1 Tʋtɔ nɪɪ ɔkʋ taa oyu kaalasa nɪɪ ki du fɛɛ kikpebi mʋ sa mɛ. Nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, "Kʋsʋ kɛ fʋ naa kaala mɛ, Ɩbwaarɛ mi osunkpa ayɛ mʋ yɛ mɛ kaswɪɪ mʋ, kɛ fʋ kalɛ bamʋ nɪɪ ba bʋ kɪmʋ tɔ bee sun mɛ mʋ kpini.
2 Amaa yɛgɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ kasɔrɔga opula mʋ yɪla, man kaala tʋtɔ. Lɪɪ fɛɛ mɛ ɪ taa tʋtɔ sa bamʋ nɪɪ ba man gyɛ mɛ asa. Nɪɪ bee biti ba ba kɔ kɔɔlɛ mɛ kadɛ mʋ ɪbwaayɪ adɪna yɛ anyɔ.
3 Nɪɪ n biti n sa mɛ kesintin agyipu anyɔ mʋ ɔlʋn, kɛ ba taa nkɛ kagbɪn kʋlʋn yɛ anyɔ yɛ adisiye tɔwɛ mɛ asɪn, yɛgɛ ba bun kensi payɪ atɔ bunsa, mʋ nɪɪ ɪɪ kaapʋ fɛɛ asɪn ɪ basa bamʋ."
4 Falɛ kesintin agyipu anyɔ anɪmʋ ɪ gyɛ olifu iyu ɪnyɔ yɛ ɪfɪtɪla ɪgyagakpa ɪnyɔ mʋ. Anyɪn anyɔ banɪmʋ ɪ yɪlɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ kasɛ wuya ansi tɔ.
5 Nɪɪ ɔdʋn kʋ kan ii biti ɔ tɔɔrɔɔ Ɩbwaarɛ kesintin agyipu anyɔ banɪmʋ mʋ, fʋlɔn ii biti ɔ lɪɪ bamʋ nnɔ tɔ ba dɪyɛ mʋ. Falɛ nɪɪ ɔkʋmaa mʋ nɪɪ ee biti ɔ tɔɔrɔɔ bamʋ mʋ, ii biti o wu.
6 Anyɪn anyɔ banɪmʋ ba sʋ ɔlʋn ba taalɛ kɪtaa bʋlayɪ sʋsʋ, kɛ ɔ man bɪla da saŋa mʋ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn mʋ. Nɪɪ ba sʋ ɔlʋn ba taalɛ yɛgɛ nkyu ii biliŋi nkalan, nɪɪ ba bɪla ba sʋ ɔlʋn ba tɪɪ gyerebi ba tʋʋ kasɛ sʋ saŋa kʋmaa mʋ nɪɪ bee biti.
7 Nɪɪ ba kan lʋwɛ bamʋ abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ mʋ, kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ ɛɛ lɪɪ ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ tɔ mʋ, ee biti ɔ ba kɔ yɛ bamʋ, taalɛ bamʋ kɛ ɔ mɔɔ bamʋ.
8 Kɛ bamʋ abuni ɪ baa ɪ dɛ kadɛ lala mʋ kigbenbi sʋ, katɪn mʋ nɪɪ ba da bamʋ-Nyɪrɪpɛ Yesu oyu laasa sʋ mʋ. Kɪŋasan tɔ mʋ bɛɛ tɪɪ kadɛ lala nɪmʋ yɛ Sodom abɛɛ Egyipiti.
9 Asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ yɛ ndɛndɛmandɛ yɛ ntɔwɛ kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ yɛ ɔsʋwʋlɛ sʋ asa kpini bee biti ba ba yɪlɛ kɪɪ

bamʋ abuni mʋ nkɛ nsa yɛ kıdıyɛ,
nıı ba mɛɛ yɛ be kyula kɛ ɔkʋ o pula
bamʋ.
10 Atɔwɛpʋ anyɔ maŋa lewu ii biti
ɔ waa asa mʋ nıı ba tɛ kasɛ sʋ
mʋ kpini ɔkɔn, kɛ ba gyii bamʋ
ansi kɛ ba kɛɛ abaa atɔ. Lıı fɛɛ
kanın Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ anyɔ maŋa
ba yɛgɛ nıı asa ba gyii awʋrʋfɔ kasɛ
sʋ gaa.
11 Amaa nkɛ nsa yɛ kıdıyɛ kamaa
mʋ, Ɩbwaarɛ nkpa ɔfʋʋtɛ ba loo
bamʋ tɔ, nıı ba kyiŋi kʋsʋ yılɛ bamʋ
ayaa sʋ. Tʋtɔ mʋ, kufuu kı kıtaa asa
mʋ nıı ba wu bamʋ mʋ.
12 Nıı Ɩbwaarɛ atɔwɛpʋ anyɔ mʋ
ba nu ɔbʋlɛ lala kʋ lıı sʋsʋ tɔwɛ
bamʋ yɛ, "Fan dii ba sʋsʋ nfıı." Nıı
ba bɔla abwaarɛ-wʋlɛ tɔ dii kpee
sʋsʋ yɛgɛ bamʋ dʋn ana ba kıı
bamʋ.
13 Kanın opula maŋa tɔ nıı kasɛ ki
gyingyen, nıı kadɛ mʋ tɔ nbarıgɛ tɔ
kudu mʋ tɔ ketun kʋlʋn boyi tıyɛ.
Nıı kanın kasɛ kigyingyen maŋa
mɔɔ asa ngbın nsunɔ. Nıı kufuu kı
kıtaa bamʋ nıı ba nyɛ nkpa mʋ, nıı
ba taa bʋnyaa sa Ɩbwaarɛ mʋ nıı ɔ
bʋ sʋsʋ mʋ.
14 Gyerebi nyɔsapʋ mʋ kyʋn nıı
gyerebi sasapʋ mɔɔ bʋ ɔkpa sʋ ɛɛ
ba bilen.

Kabılɛ sunɔsapʋ

15 Nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ sunɔsapʋ
mʋ fʋlɛ mʋ kabılɛ, nıı ıbʋlɛ
damantɛ kʋ ii tɔwɛ kenken lıı sʋsʋ
yɛ,
"Kasɛ sʋ kuwura-gyii ki biliŋi anɛ
Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ yɛ Ɔmʋ nıı
ɔ wʋla lɛɛ mʋ lɛɛ,
nıı ee biti o gyii kuwura kak-
paa."
16 Abılısa adʋnyɔ yɛ ana mʋ nıı ba
tɛ bamʋ awuragya sʋ, Ɩbwaarɛ ansi
tɔ mʋ kpini ba muŋa, taa bamʋ ansi
bun kasɛ sun Ɩbwaarɛ,
17 bɛɛ tɔwɛ yɛ,
"Ɔnyırıpɛ Ɩbwaarɛ, Ɔlʋlʋnpʋ,
an sʋ afwaala an sa fʋ,
fɛɛ fʋ maa taa fʋ ɔlʋn lala mʋ
nıı fu piili fii gyii kuwura.
18 Kasɛ sʋ asa mʋ nıı be mee sun fʋ
mʋ ba nyɛ agbʋ,
amaa nbıınbıı fʋ agbʋ mʋ ba.
Saŋa fʋ fɛɛ fʋ talɛ alewupu,
kɛ fʋ ka fʋ atɔwɛpʋ mʋ nıı ba gyɛ
fʋ ayaafɔlɛ kʋkɔ,
yɛ fʋ asa mʋ nıı ba sılɛ fʋ kıtıı
mʋ,
asa kparɛ yɛ bamʋ nıı ba san kpini.
Saŋa mʋ fʋʋ fɛɛ fu nyita bamʋ
nıı bee nyita kasɛ mʋ."
19 Nıı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ
nıı kı bʋ sʋsʋ mʋ ki bugi, nıı n
wu Ɩbwaarɛ maa asa nsana katɔwɛ
kyula kıdakaa mʋ maa bʋ obu lala
mʋ tɔ. Nıı n wu bʋlayı maa wɛɛ ısɛɛ
nıı ı sʋ ɔlanba yɛgɛ ıı pʋntɛ, nıı kasɛ
ki gyingyen, nıı bʋlayı abuu ı lıı tıyɛ
gaa.

12

Ɔkyıı mʋ maa Kınansɛ pıpɛɛ dansa mʋ

1 N wu sınkaala yɛ adangana lala
kʋ maa lɛɛ ımʋ n-yıı kaapʋ sʋsʋ.
N wu ɔkyıı maa bun kyɔwɛ fɛɛ
atɔ bunsa, nıı ɔbwaayı bʋ mʋ ayaa
kasɛ, nıı o bun kuwura-wʋrʋ mʋ nıı
akyikpebi kudu anyɔ ıı maa kımʋ
sʋ.
2 Ɔ sʋ ɔtɔ nıı ee biti ɔ kʋʋgɛ. Nıı
kedunjidi mʋ maa kɔ mʋ sʋ mʋ, ɔ
sawʋ kenken.
3 Nıı n bıla bwii wu sınkaala kʋ
maa lɛɛ ımʋ n-yıı kaapʋ sʋsʋ. N
wu kınansɛ pıpɛɛ dansa kʋ, nıı ɔ sʋ
amu asunɔ yɛ agyakpaa kudu nıı o
bun awura-wʋrʋ asunɔ amu mʋ sʋ.
4 Nıı mʋ ɔpıı bııtɛ akyikpebi mʋ
nıı ı bʋ sʋsʋ mʋ nbarıgɛ tɔ ntun nsa
mʋ ketun kʋlʋn ba tʋʋ kasɛ sʋ. Nıı
ɔ ba yılɛ ɔkyıı mʋ nıı ee biti ɔ kʋʋgɛ
mu ansi tɔ. Nıı ɔ kan kʋʋgɛ mʋ kɛ
ɔ nyɛ taa kebii mʋ mıyɛ bilen.
5 Nıı ɔ kʋʋgɛ kebii-nyınsa-bii
mʋ nıı ee biti ɔ taa kıbılıtɔ
kuwura-kpebi gyii ndɛndɛmandɛ
kpini sʋ kuwura. Nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ
ba taa kebii mʋ kpee Ɩbwaarɛ maa
mʋ kuwura-gya mʋ asɛ.
6 Nıı ɔkyıı mʋ sılɛ kpee keperi sʋ
katın mʋ nıı Ɩbwaarɛ lɔŋɔ yıla sa
mʋ, katın mʋ nıı bee biti ba kıı mʋ
sʋ nkɛ kagbın kʋlʋn yɛ alıfa anyɔ
yɛ adisiye (1,260). Ɩbwaarɛ kabɔɔ

bɪlɪsa asɛ kɔ yɛ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa
mʋ.
7 Nɪɪ kɪnaa kɪtɪyɛ sʋsʋ. Ɪbwaarɛ
kabɔɔ bɪlɪsa asɛ Maakɛlɪ maa mʋ
nbɔɔ ba kɔ yɛ kɪnansɛ dansa mʋ,
nɪɪ kananse dansa mʋ maa mʋ nbɔɔ
gbaa ba kɔ yɛ bamʋ.
8 Amaa kɪnansɛ dansa maa mʋ
nbɔɔ ba kɔ tɪyɛ, nɪɪ ba man bɪla nyɛ
ɔkyɪnakpa sʋsʋ.
9 Nɪɪ ba ŋɛ kanɪn kɪnansɛ dansa
maŋa kyʋŋɛ kasɛ sʋ. Mʋ ɪ gyɛ dɪdaa
kananse mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ Ɪbwaarɛ
okisipu, abɛɛ Sɪtaanɛ mʋ nɪɪ ɛɛ pɪna
dulinyaa tɔ asa kpini mʋ. Ba ŋɛ maa
mʋ nbɔɔ mʋ kyʋŋɛ kasɛ sʋ.
10 Nɪɪ n nu ɔbʋlɛ lala kʋ sʋsʋ maa
tɔwɛ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ kamɔlɪgɛ kɪ
ba.
Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Ɪbwaarɛ kaapʋ mʋ
ɔlʋn fɛɛ Owura.
Nbɪɪnbɪɪ nɪɪ Krisito mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ
Wʋla lɛɛ mʋ,
kɪbɪlɪsa mʋ kɪ lɪɪ ifuli.
Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ, anɛ tɔɔmaa ana
ɔpwɪɪpʋ
mʋ nɪɪ ɛɛ yɪlɛ Ɪbwaarɛ ansi tɔ
ɛɛ pwɪɪ bamʋ
kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ mʋ,
ba ŋɛ mʋ lɪɪ sʋsʋ fɔyɪ.
11 Nɪɪ anɛ tɔɔmaa ana ba taa
Kabʋlʋpʋ mʋ nkalan,
yɛ Ɪbwaarɛ asɪn mʋ kesintin
kɪlɛɛ tɔwɛ mʋ
gyii Sɪtaanɛ sʋ,
nɪɪ ba man taa bamʋ n-yɪɪ tɪɪ sɛhn,
amaa ba taa bamʋ nkpa yɪlɛ tɔ
sa lewu.
12 Ɪmʋ sʋ, sʋsʋ yɛ fanɛ mʋ nɪɪ fan tɛ
kɪmʋ tɔ mʋ,
fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
Amaa kasɛ yɛ ɔpʋ bɪrɛ, laakʋ.
Lɪɪ fɛɛ Sɪtaanɛ kpɪlɪgɛ ba kasɛ
sʋ fanɛ asɛ,
nɪɪ agbʋ a bɔla mʋ tɔ.
Lɪɪ fɛɛ o nyi mʋ saŋa maa man
bɪla ɔ kyɔ."
13 Kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ maa
wu fɛɛ ba ŋɛ mʋ kyʋŋɛ kasɛ sʋ mʋ,
ɔ kʋsʋ bɪɪtɛ ɔ gya ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ ɔ
kʋʋgɛ obii-nyɪnsa mʋ.
14 Nɪɪ Ɪbwaarɛ sa ɔkyɪɪ mʋ kpaak-
paatɛ lala abanbantɛ anyɔ, kɛ ɔ taalɛ
fugi kpee kepiri sʋ katɪn mʋ nɪɪ ba
lɔŋɔ yɪla sa mʋ. Kɛ ba kɪɪ mʋ sʋ naa
fʋʋ nsu nsa yɛ kɪdɪyɛ, kɛ kɪnansɛ
pɪpɛɛ dansa mʋ ɔ man nyɛ mʋ.
15 Tʋtɔ nɪɪ kɪnansɛ mʋ gbʋʋ nkyu
lɪɪ mʋ kɔnɔ tɔ fɛɛ ɔbʋn mʋ, kɛ kɪmʋ
ɔgyalɛ o gyii ɔkyɪɪ mʋ.
16 Amaa kasɛ kɪ kyɛ ɔkyɪɪ mʋ tɔ,
fɛɛ kɪ maa bugi kɪmʋ kɔnɔ mɪyɛ
nkyu mʋ nɪɪ kɪnansɛ mʋ gbʋʋ lɪɪ mʋ
kɔnɔ tɔ mʋ.
17 Nɪɪ kɪnansɛ mʋ nyɛ agbʋ lɪɪ
ɔkyɪɪ mʋ sʋ, nɪɪ ɔ kyʋn ɔ naa kɔ
yɛ ɔkyɪɪ mʋ mu-bii ana asansa mʋ
kpini. Bamʋ ɪ gyɛ asa mʋ nɪɪ ba buu
Ɪbwaarɛ nbara, nɪɪ ba yɪlɛ kenken
bee gyii Yesu asɪn mʋ kesintin mʋ.
18 Nɪɪ kɪnansɛ pɪpɛɛ dansa mʋ naa
sii ɔ yɪlɛ ɔpʋ kɔnɔ.

13

*Kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ ɔ lɪɪ
ɔpʋ tɔ mʋ*

1 N wu kadʋnbwɛ kʋ maa lɪɪ ɔpʋ
tɔ ɛɛ ba. Ɔ sʋ agyakpaa kudu yɛ
amu asunɔ yɛgɛ awura-wʋrʋ kudu
ɪɪ bun agyakpaa mʋ sʋ, yɛgɛ atɪɪ mʋ
nɪɪ ɪɪ saalɛ Ɪbwaarɛ ɪ gyan mu kumu
kʋmaa nɪmʋ sʋ.
2 Kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ n wu mʋ du
fɛɛ ɔpɪya, nɪɪ mʋ ayaa i du nɪn fɛɛ
ɔkyʋkyʋrakyʋrɛ ayaa, nɪɪ mʋ kɔnɔ
ki du fɛɛ bɪranɛ kɔnɔ. Nɪɪ kɪnansɛ
pɪpɛɛ dansa mʋ taa mʋ ɔlʋn yɛ
mʋ kuwura-gya yɛ kɪmʋ kɪbɪlɪsa mʋ
kpini sa kadʋnbwɛ mʋ.
3 Mu amu mʋ tɔ kʋkʋ du nɪn fɛɛ
kɪ maa nyɛ lewu ɔlɔ mʋ nɪɪ kɪɪ taalɛ
mɔɔ, amaa ki wu. Nɪɪ i kyinkyin
dulinyaa tɔ asa kpini nɪɪ ba buu mʋ.
4 Nɪɪ asa ba sun kɪnansɛ pɪpɛɛ
dansa mʋ, lɪɪ fɛɛ ɔ sa kadʋnbwɛ mʋ
ɔlʋn nɪɪ ba bɪla ba sun kadʋnbwɛ
mʋ. Nɪɪ bɛɛ taasɛ yɛ, "Anɪmʋ ɪ fʋʋ
kadʋnbwɛ nɪmʋ? Anɪmʋ ɪ taalɛ kɔ
yɛ mʋ?"
5 Ɪbwaarɛ sa kadʋnbwɛ mʋ ɔkpa
yɛ ɔ tɔwɛ alala-sɪn kɛ ɔ saalɛ mʋ.
Nɪɪ ɔ sa mʋ ɔlʋn yɛ o gyii kɪbɪlɪsa
ɪbwaayɪ adɪna yɛ anyɔ.
6 Nɪɪ o bugi mʋ kɔnɔ tɔwɛ nbusaa
asɪn ee yii Ɪbwaarɛ, ee nyita mʋ kɪtɪɪ

yɛgɛ ɛɛ saalɛ mʋ ɔkyınakpa yɛ asa mʋ nıı ba bʋ mʋ asɛ sʋsʋ mʋ kpini.
7 Nıı ɔ bıla sa mʋ ɔkpa yɛ ɔ kɔ mʋ asa, kɛ o gyii bamʋ sʋ. Nıı ɔ bıla sa mʋ ɔkpa yɛ o gyii kuwura nbunɔ kʋmaa yɛ asa kʋmaa yɛ ntɔwɛ kʋmaa yɛ ndɛndɛmandɛ kpini sʋ.
8 Kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba sun kadʋnbwɛ mʋ. Amɔɔ bamʋ nıı ba kyʋrɔɔ bamʋ atıı waa nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ lıı dulinyaa npiili asɛ mʋ nkʋn. Nkpa ɔwʋlɛ nımʋ gyɛ Kabʋlʋpʋ mʋ nıı ba mɔɔ mʋ lɛɛ.
9 Nıı ɔmʋ nıı ɔ sʋ asʋ mʋ o nu.
10 Nıı ı kan ı dɛ sa fɛɛ bee biti ba tii ɔkʋ obu mʋ,
bee biti ba kıtaa mʋ naa tii.
Nıı ı kan ı dɛ fɛɛ sakunde nıı bee biti ba taa mɔɔ ɔkʋ mʋ,
sakunde lewu nıı ee biti o wu.
Asın nımʋ falɛ sʋ nıı ı dagaa fɛɛ Ɩbwaarɛ asa ba maa nyɛ kenyiita, kɛ ba nyɛ nkɔlɔ yılɛ bamʋ kıkɔɔlɛ-gyii tɔ.

Kadʋnbwɛ mʋ nıı ɔ lıı kasɛ sʋ mʋ

11 Nıı n bıla wu kadʋnbwɛ kʋ maa paatɛ lıı kasɛ tɔ. Ɔ sʋ agyakpaa anyɔ fɛɛ kabʋlʋpʋ, amaa ɛɛ tɔwɛ fɛɛ kınansɛ pıpɛɛ dansa mʋ.
12 Ɔ sʋ kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ kıbılısa, nıı ɔ yılɛ mʋ ayaa tɔ sun kusun. Nıı ɔ nyan kasɛ yɛ kımʋ sʋ asa kpini, yɛ ba sun kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ nıı mu lewu ɔlɔ mʋ wu mʋ.
13 Nıı kadʋnbwɛ nyɔsapʋ nımʋ waa asın kyinkyinsa lala, halıı ɔ yɛgɛ nıı fʋlɔn lıı sʋsʋ ba kasɛ sʋ nıı asa ba wu yɛ bamʋ ansi.
14 Lıı ɔkpa mʋ nıı Ɩbwaarɛ sa mʋ sʋ mʋ, ɔ yılɛ kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ ayaa tɔ waa asın kyinkyinsa, ɔ sʋ ɛɛ pına dulinyaa tɔ asa kpini. Nıı ɔ nyan dulinyaa tɔ asa yɛ ba pɔyı ɔdakpa mʋ nıı kı yılɛ sa kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ nıı ɔ nyɛ lewu ɔlɔ, nıı o bwii kpaarɛ mʋ.
15 Ɩbwaarɛ sa kadʋnbwɛ nyɔsapʋ mʋ ɔkpa, fɛɛ ɔ fʋʋtɛ nkpa ɔfʋʋtɛ sa ɔdakpa mʋ nıı kı yılɛ sa kadʋnbwɛ gyankpaasa mʋ. Kɛ kı taalɛ tɔwɛ, kɛ kı taalɛ mɔɔ ɔkʋmaa mʋ nıı o kina yɛ ɔ mɛɛ yɛ o sun mʋ mʋ.
16 Nıı ɔ bıla nyan ɔkʋmaa nımʋ, abʋlʋpʋ yɛ alʋlʋnpʋ, afulee wuya ana yɛ atiripu, bamʋ nıı bee gyii bamʋ kıbaa sʋ yɛ anyɛ yɛ ba nyɛ kakyʋlɛ bamʋ abaa gyisa sʋ abɛɛ bamʋ asıkpıı sʋ.
17 Saamʋ, ɔkʋmaa mʋ nıı ɔ man sʋ kadʋnbwɛ mʋ kakyʋlɛ mʋ, ɔ mɛɛ taalɛ sɔɔ abɛɛ ɔ fɛ. Kakyʋlɛ mʋ ı gyɛ kadʋnbwɛ mʋ kıtıı, abɛɛ mʋ kıtıı mʋ akaragɛ-bi.
18 Ɩnımʋ nıı ı dagaa ɔkʋmaa maa nyɛ kanyaasın. Ɔmʋ nıı ɔ sʋ kanyaasın mʋ, ɔ taalɛ bıı kadʋnbwɛ mʋ akaragɛ-bi mʋ kasɛ. Lıı fɛɛ akaragɛ-bi nımʋ yıla sa nyımısa nın. Akaragɛ-bi nımʋ ı gyɛ alıfa asiye yɛ adisiye yɛ asiye (666).

14

Kabʋlʋpʋ mʋ yɛ mu abuupu

1 N maa bıla kıı mʋ, n wu Kabʋlʋpʋ kʋ maa yılɛ Siyon kıbıı mʋ sʋ. Nıı asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana (144,000) mʋ nıı ba kyʋrɔɔ Kabʋlʋpʋ mʋ kıtıı yɛ Mʋ-Sɛ kıtıı gyaga bamʋ asıkpıı sʋ mʋ ba maa yılɛ mʋ asɛ.
2 Nıı n nu ılawʋ kʋ lıı sʋsʋ fɛɛ ɔbʋn maa sʋ ɔgyalɛ abɛɛ bʋlayı maa pʋntɛ mʋ. Ɩlawʋ mʋ nıı n nu mʋ, ii su nın fɛɛ adʋnlɛ alanpʋ kʋkyɔ ba maa lan bamʋ adʋnlɛ mʋ.
3 Nıı asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana ba yılɛ kuwura-gya mʋ asɛ yɛ atɔ kıısa ana mʋ yɛ abılısa adʋnyɔ yɛ ana mu ansi tɔ, nıı ba bıı ɔlʋn pʋpwɛ mʋ nıı ɔkʋ man taalɛ bııla, amɔɔ asa ngbın kılıfa yɛ adına yɛ ana (144,000) mʋ nıı Kabʋlʋpʋ mʋ mɔlıgɛ lıı kasɛ sʋ mʋ nkʋn.
4 Kanın asa maŋa ı gyɛ bamʋ nıı ba man taa kakyıı-biti waa bamʋ n-yıı ineesi, nıı be du nın fɛɛ anyın mʋ nıı ba man nyi akyıı. Nıı ba buu Kabʋlʋpʋ Yesu, mʋ katın kʋmaa mʋ nıı ee kpee. Nıı ɔ ka bamʋ amu sʋ kʋkɔ lıı asa tɔ, ba du nın fɛɛ abi gyankpaasa mʋ nıı ı gyɛ Ɩbwaarɛ yɛ Kabʋlʋpʋ Yesu mʋ lɛɛ.

5 Atıntınsa kʋ ı man pıı lıı bamʋ
nnɔ tɔ, nıı bamʋ n-yıı sʋ ı man sʋ
asın libi akʋ.

Ɩbwaarɛ nbɔɔ asa mʋ

6 Nıı n wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʋ maa
fugi ɛɛ kyaabɔɔ sʋsʋ. Ɔ sʋ asın
danbırasa mʋ nıı ı bʋ tɔ kakpaa
nıı ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa ɔsʋwʋlɛ kʋmaa yɛ
kebunɔ kʋmaa yɛ katɔwɛ kʋmaa yɛ
asa kpini.
7 Nıı ɔ taa ɔbʋlɛ lala kuusi tɔwɛ yɛ,
"Fan sılɛ Ɩbwaarɛ kɛ fan taa bʋnyaa
sa mʋ. Lıı fɛɛ mʋ katalɛ saŋa mʋ
fʋʋ. Fan sun ɔmʋ nıı ɔ waa sʋsʋ yɛ
kasɛ, ɔpʋ yɛ ıbʋn."
8 Nıı kabɔɔ nyɔsapʋ kʋ buu
ɔbanban mʋ lıı sʋsʋ ɛɛ pʋntɛ
kenken yɛ, "Babilon tıyɛ, kadɛ kparɛ
mʋ tıyɛ. Mʋ ı gyɛ ɔmʋ nıı ɔ yɛgɛ
nıı ısʋwʋlɛ sʋ asa kpini ba waa
kıgyagaa fɛɛ mʋ. Nıı i du fɛɛ maa
sa bamʋ nta bʋlʋnsa nıı ba nuu mʋ.
Ɩnımʋ ii biti ı yɛgɛ kɛ Ɩbwaarɛ ɔ
bııtɛ bamʋ asʋ."
9 Nıı kabɔɔ sasapʋ kʋ gbaa buu
abanban mʋ, nıı ɔ sʋ ɔbʋlɛ lala
ɛɛ pʋntɛ yɛ, "Ɔkʋmaa mʋ nıı o
sun kadʋnbwɛ mʋ yɛ mʋ apɔyıtɔ
ɔdakpa, nıı ɔ sʋ mʋ kakyʋlɛ mʋ
kısıkpıı sʋ abɛɛ mʋ kıbaa sʋ mʋ,
10 kanın ɔsa maŋa gbaa mʋ ii biti
o nuu Ɩbwaarɛ agbʋ nta mʋ nıı ı
bʋlʋn nıı ɔ kyɛɛgɛ waa mʋ agbʋ
kawɛ mʋ tɔ mʋ. Bamʋ nıı bɛɛ
waa ınımʋ kpini mʋ bee biti ba
nyɛ kʋsʋ bııtɛ ferinwuta fʋlɔn tɔ
Ɩbwaarɛ nbɔɔ kyırɛkyırɛ mʋ yɛ mʋ
Kabʋlʋpʋ mu ansi tɔ.
11 Asa mʋ nıı ba sun kadʋnbwɛ
mʋ yɛ mʋ apɔyıtɔ ɔdakpa mʋ, abɛɛ
bamʋ nıı ba sʋ mʋ kakyʋlɛ mʋ
nıı kı gyɛ mʋ kıtıı mʋ, fʋlɔn mʋ
nıı ıı dıyɛ bamʋ mʋ, ii biti dıyɛ
kakpaa, nıı ba mɛɛ yɛ ba nyɛ ɔfʋʋtɛ
kakyʋwapɛ yɛ kagyanbwɛ."
12 Asın nımʋ falɛ sʋ nıı ı dagaa fɛɛ
Ɩbwaarɛ asa ba nyɛ kenyiita. Bamʋ
ı gyɛ bamʋ nıı ba buu mʋ nbara,
nıı ba nyɛ nkɔlɔ yılɛ Yesu Krisito
kıkɔɔlɛ-gyii mʋ tɔ.
13 Tʋtɔ nıı n nu ɔbʋlɛ kʋ maa
tɔwɛ lıı sʋsʋ yɛ, "Kyʋrɔɔ ınımʋ yıla!
Lıı nbıınbıı nımʋ ı sʋ ii kpee mʋ,
kusee ı gyɛ sa bamʋ nıı ba san ba
sʋ kıkɔɔlɛ-gyii Ɔnyırıpɛ Yesu tɔ nıı
ba wu mʋ."
Nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ gbaa
tɔwɛ yɛ, "Kesintin nın, bee biti ba
nyɛ ɔfʋʋtɛ lıı bamʋ kıkpınɛ sʋ, lıı
fɛɛ bamʋ awaasa kʋkɔka ii biti i buu
bamʋ."

Adɔɔ-gyitɔ kıtıŋɛ

14 N maa kıı mʋ, n wu kabwaarɛ
wʋlɛ fufuli kʋ, nıı n wu ɔkʋ maa tɛ
kımʋ sʋ fɛɛ nyımısa. O bun suwa
kuwura-wʋrʋ nıı loogyi bʋyɛsa bʋ
mʋ kıbaa tɔ.
15 Tʋtɔ nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʋ gbaa
lıı kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, nıı
ɔ taa ɔbʋlɛ lala kuusi tıı ɔmʋ nıı
ɔ tɛ abwaarɛ-wʋlɛ mʋ sʋ yɛ, "Taa
fu loogyi sɔɔ adɔɔ-gyitɔ mʋ. Lıı fɛɛ
kasɛ sʋ atɔ duusa mʋ a payı, nıı ımʋ
kıtıŋɛ saŋa fʋʋ."
16 Ɩmʋ sʋ ɔmʋnı ɔ tɛ ab-
waarɛ-wʋlɛ sʋ mʋ, taa mʋ loogyi mʋ
sɔɔ atɔ duusa mʋ lıı kasɛ sʋ kpini.
17 Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʋ bıla lıı sʋsʋ
kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʋ tɔ, yɛgɛ
ngbaa mʋ sʋ loogyi bʋyɛsa.
18 Biyo, Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nıı ɛɛ
kıı fʋlɔn sʋ mʋ, lıı saraga kaswıı
mʋ tɔ, nıı ɔ taa ɔbʋlɛ lala pʋntɛ tɔ
tıı ɔmʋ nıı ɔ sʋ loogyi bʋyɛsa mʋ
yɛ, "Taa fu loogyi bʋyɛsa mʋ kʋʋla
oyu abi akyaa mʋ nıı bɛɛ sʋ bɛɛ waa
wayın nta mʋ lıı kasɛ sʋ, lıı fɛɛ ımʋ
abi mʋ ıı payı."
19 Nıı Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mu
loogyi mʋ sɔɔ oyu abi mʋ kasɛ sʋ.
Nıı ɔ kʋʋla ımʋ naa waa katın mʋ
nıı bɛɛ nyan oyu abi mʋ bɛɛ lɛɛ
nkyu. Opula mʋ nıı bɛɛ nyan maŋa
mʋ, ı yılɛ sa Ɩbwaarɛ agbʋ lala mʋ.
20 Kanın opula mʋ nıı bɛɛ nyan
oyu abi bɛɛ lɛɛ ımʋ nkyu mʋ, bʋ
kadɛ mʋ ıkaa sʋ nın. Nıı ba kan
nyan abi mʋ, nkalan ii biti ı lıı ımʋ
tɔ ba ı kyʋn fɛɛ okyukpa mʋ nıı ımʋ
nswıı ı waa fɛɛ ımayılı alıfa anyɔ,
nıı ımʋ ɔnyɛ ı waa fɛɛ ayaa tantan
anuu.

15

Ɩbwaarɛ nbɔɔ asunɔ ba maa igyerebi asunɔ

1 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n bɪla wu
sɪnkaala yɛ asɪn kyinkyinsa kʋ sʋsʋ.
Ɪbwaarɛ nbɔɔ nsunɔ, nɪɪ ba sʋ
laalaalʋwɛ igyerebi nsunɔ bɛɛ ba.
Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ igyerebi laalaalʋwɛ mʋ,
lɪɪ fɛɛ ɪnɪmʋ kamaa mʋ Ɪbwaarɛ
agbʋ mʋ ɪ fʋʋ ɔkaa.
2 Nɪɪ n wu kʋtɔ kʋ fɛɛ ɔpʋ nkyu
mʋ nɪɪ ki du fɛɛ digi nɪɪ kɪ bʋga
yɛ fʋlɔn. Nɪɪ n wu bamʋ nɪɪ ba
kɔ lɪɪ kadʋnbwɛ mʋ, yɛ mʋ apɔyɪtɔ
ɔdakpa mʋ, yɛ mʋ kɪtɪɪ akaragɛ-bi
mʋ. N wu ba maa yɪlɛ ɔpʋ mʋ kɔnɔ,
yɛgɛ ba sʋ adʋnlɛ mʋ nɪɪ Ɪbwaarɛ sa
bamʋ mʋ.
3 Nɪɪ ba bɪɪ Ɪbwaarɛ kɪyaafɔlɛ
Mosesi yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ ɔlʋn yɛ,
Ɔnyɪrɪpɛ Ɔlʋnpʋ Ɪbwaarɛ,
fʋ awaasa kparɛ mʋ ɪ kyɔ nɪɪ ii
kyinkyin.
Fʋ ɪ gyɛ kasɛ sʋ kpini owura,
fʋ ɪkpa i kyiigi nɪɪ ɪ gyɛ kesintin.
4 O Ɔnyɪrɪpɛ, anɪmʋ ɪ mɛɛ yɛ ɔ sɪlɛ
fʋ,
nɪɪ anɪmʋ ɪ mɛɛ yɛ ɔ taa bʋnyaa
sa fʋ kɪtɪɪ?
Lɪɪ fɛɛ fʋ nkʋn ii du kyɪrɛkyɪrɛ kasɛ
sʋ.
Kasɛ sʋ asa kpini bee biti ba be
muŋa fu ansi tɔ.
Lɪɪ fɛɛ fʋ ɪkpa kyiigisa mʋ ɪ lɪɪ ifuli.
5 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n kɪɪ nɪɪ n
wu ba maa tigi opula kyɪrɛkyɪrɛkpa
kɪkyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ kɪ bʋ tantɪ
kubuu mʋ nɪɪ kɪ bʋ sʋsʋ mʋ tɔ yɪla.
6 Tantɪ kubuu maŋa tɔ nɪɪ nbɔɔ
asunɔ mʋ nɪɪ ba sʋ igyerebi asunɔ
mʋ ba lɪɪ, yɛgɛ ba bun ɪkaalɛ fufuli
parɛparɛ yɛgɛ ɪɪ ŋalɪgɛ sʋ, nɪɪ ba taa
suwa ɪkɪrɪsʋ ŋmina bamʋ nkɔlɔ tɔ.
7 Nɪɪ atɔ kɪɪsa ana mʋ tɔ ɔkʋ sa
Ɪbwaarɛ nbɔɔ nsunɔ mʋ, suwa ɪlapɛ
isunɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɛ nkpa
tɔ kakpaa mʋ agbʋ a bɔla ɪmʋ tɔ.
8 Nɪɪ Ɪbwaarɛ bʋnyaa yɛ mʋ ɔlʋn ɪ
yɛgɛ nɪɪ idiisii ɪ ba bɔla tantɪ kubuu
mʋ tɔ. Nɪɪ ɔkʋ mɛɛ taalɛ loo tʋtɔ,
amɔɔ Ɪbwaarɛ nbɔɔ nsunɔ mʋ ba
lʋwɛ igyerebi isunʋ mʋ pɔyɪ.

16

Ɪbwaarɛ agbʋ bʋ ɪlapɛ isunɔ tɔ

1 Tʋtɔ nɪɪ n nu ɔbʋlɛ lala kʋ lɪɪ
tantɪ kubuu mʋ tɔ, kɪ maa tɔwɛ kɪɪ
sa Ɪbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ yɛ, "Fan
kpee naa kyɛɛgɛ Ɪbwaarɛ agbʋ ɪlapɛ
isunɔ mʋ wʋrɪgɛ kasɛ sʋ."
2 Ɪbwaarɛ kabɔɔ gyankpaasa mʋ
naa kyɛɛgɛ agbʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ
kasɛ sʋ, nɪɪ ɪlɔ libi mʋ nɪɪ ɪ gyɔɔ nɪɪ
ɪɪ kɔ mʋ ɪ yaasɛ loo asa mʋ nɪɪ ba sʋ
kadʋnbwɛ mʋ kakyʋlɛ nɪɪ bee sun
mʋ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʋ.
3 Nɪɪ kabɔɔ nyɔsapʋ mʋ kyɛɛgɛ
mʋ lapɛ mʋ waa ɔpʋ tɔ, nɪɪ i biliŋi
nkalan fɛɛ nyɪmɪsa wusa nkalan, nɪɪ
atɔ kɪɪsa kʋmaa mʋ nɪɪ ba bʋ ɔpʋ tɔ
mʋ ba wu.
4 Ɪbwaarɛ kabɔɔ sasapʋ mʋ
kyɛɛgɛ mʋ lapɛ mʋ waa ɪbʋn yɛ
ɪbʋn amu tɔ, nɪɪ nkyu mʋ i biliŋi
nkalan.
5 Nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ
ɛɛ kɪɪ nkyu sʋ mʋ maa tɔwɛ yɛ,
"O Ɔkyɪrɛkyɪrɛpʋ,
Fʋ mʋ nɪɪ fʋ bʋ tɔ, nɪɪ fʋ wʋla fʋ bʋ
tɔ,
Fu gyii asɪn mʋ, ɪmʋ ɔkpa sʋ,
lɪɪ fɛɛ fu gyii asɪn mʋ kesintin.
6 Lɪɪ fɛɛ bamʋ ɪ mɔɔ fʋ asa yɛ fʋ
atɔwɛpʋ, nɪɪ bamʋ nkalan ɪ
kyɛɛgɛ wʋrɪgɛ,
ɪmʋ sʋ fʋ sa bamʋ nkalan yɛ
ba nuu kanan mʋ nɪɪ ɪ dagaa
bamʋ."
7 Nɪɪ n nu Ɪbwaarɛ saraga kaswɪɪ mʋ
maa kyula sʋ yɛ,
"Ɛɛhn, Ɔnyɪrɪpɛ ɔlʋnpʋ Ɪbwaarɛ,
fʋ katalɛ kɪ gyɛ kesintin nɪɪ kɪ
dɛ ɔkpa."
8 Ɪbwaarɛ kabɔɔ nasapʋ kyɛɛgɛ
mʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ kyɔwɛ sʋ, nɪɪ
kyɔwɛ mʋ nyɛ ɔlʋn kɛ o fugya asa
fɛɛ fʋlɔn.
9 Nɪɪ kyɔwɛ mʋ awulawula i fugya
bamʋ gaa, nɪɪ ba tɔwɛ yii Ɪbwaarɛ
mʋ nɪɪ ɔ sʋ igyerebi ɪnɪmʋ sʋ ɔlʋn
mʋ. Amaa ba kina ba man yɛgɛ alibi
kɪwaa, kɛ ba taa bʋnyaa sa mʋ.
10 Ɪbwaarɛ kabɔɔ nusapʋ mʋ
kyɛɛgɛ mʋ lapɛ mʋ wʋrɪgɛ
kadʋnbwɛ mʋ kuwura-gya sʋ, nɪɪ
mu kuwura-gyii tɔ kpini ki biliŋi
kitentenbiri. Nɪɪ ɪmʋ kpini kʋkɔ ɪ
yɛgɛ nɪɪ asa ba duŋi bamʋ anobi.

11 Nɪɪ lɪɪ bamʊ kayɪɪ-kɔ yɛ ɪlɔ mʊ
nɪɪ ba nyɛ sʊ mʊ, ba tɔwɛ yii sʊsʊ
Ɩbwaarɛ. Amaa ba kina ba man yɛgɛ
alibi kɪwaa kɛ ba ba Ɩbwaarɛ asɛ.
12 Ɩbwaarɛ kabɔɔ siyesapʊ mʊ
kyɛɛgɛ mʊ lapɛ mʊ wʊrɪgɛ ɔbʊn lala
Gyufereti mʊ tɔ, nɪɪ kɪmʊ nkyu ɪ
nyaa, kɛ ɪ nyɛ lɔŋɔ ɔkpa sa awura
mʊ nɪɪ bee biti ba lɪɪ kyɔwɛ kɪlɪɪ ba
mʊ.
13 Nɪɪ n wu nbwɪɪ libi asa mʊ nɪɪ
ba du fɛɛ apulo. Ba lɪɪ kɪnansɛ
pɪpɛɛ dansa mʊ yɛ kadʊnbwɛ mʊ yɛ
antɪŋɛsa atɔwɛpʊ mʊ nnɔ tɔ.
14 Bamʊ ɪ gyɛ Sɪtaanɛ n-yaayu
mʊ nɪɪ bɛɛ waa adangana. Nbwɪɪ
libi asa nɪmʊ bee kpee dulinyaa tɔ
awura kpini asɛ, naa kʊʊla bamʊ ba
naa kɔ kɪnaa, Ɩbwaarɛ mʊ nɪɪ ɔ gyɛ
Ɔlʊlʊnpʊ mʊ kakɛ lala mʊ akɛ.
15 Ɔnyɪrɪpɛ mʊ wʊla tɔwɛ yɛ, “Fan
nyiŋi! N biti n ba fɛɛ oyu. Kusee
ɪ gyɛ sa ɔ mʊ nɪɪ ɔ daa mʊ n-yɪɪ
sʊ nɪɪ ɔ kʊʊla o gyoo mɛ, nɪɪ ɔ
man dɪlɪgɛ mʊ atɔ bunsa, kɛ ɔ natɛ
kibulunkpan kɛ o gyii ipeeli.”
16 Nɪɪ nbwɪɪ libi mʊ ba kʊʊla
awura naa bʊga opula kʊlʊn, katɪn
mʊ nɪɪ bɛɛ tɪɪ Hibriwu katɔwɛ tɔ yɛ
Amagadon mʊ.
17 Ɩbwaarɛ kabɔɔ sunɔsapʊ
kyɛɛgɛ mʊ agbʊ lapɛ mʊ waa afuu
tɔ. Nɪɪ n nu ɔbʊlɛ lala kɔ maa
lɪɪ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mʊ tɔ,
kuwura-gya mʊ asɛ yɛ, “Ɩ waa
lʊwɛ!”
18 Tʊtɔ nɪɪ ɪ wɛɛ ɪsɛɛ nɪɪ bʊlayɪ
kpira nɪɪ ɪ pʊntɛ, nɪɪ kasɛ ki gy-
ingyen ɔlʊn sʊ. Nɪɪ lɪɪ koo saŋa
mʊ nɪɪ nyɪmɪsa bʊ kasɛ sʊ mʊ, kasɛ
man pɪɪta gyingyen falɛ kudubi.
19 Nɪɪ Babilon kadɛ lala mʊ kɪ
barɪgɛ tɔ ntun nsa, nɪɪ ndɛ lala mʊ
nɪɪ ɪ bʊ kasɛ sʊ mʊ kpini i nyita.
Ɩbwaarɛ nyiŋi Babilon kadɛ lala mʊ
alibi, nɪɪ ɔ yɛgɛ nɪɪ ba nuu mʊ agbʊ
nta mʊ lɪɪ mʊ kawɛ tɔ.
20 Nɪɪ kifintin kʊmaa nɪmʊ nyaa,
nɪɪ ɔkʊ man bɪla wu abɪɪ kasɛ sʊ.
21 Nɪɪ bʊlayɪ abuu mʊ nɪɪ i du fɛɛ
afʊlɛ-buu, nɪɪ ɪmʊ kʊkʊlʊn oduu ɪ
waa fɛɛ ayu bɔɔta oduu mʊ, ɪ lɪɪ
sʊsʊ ba tɪyɛ asa sʊ. Ɩmʊ sʊ asa mʊ
ba tɔwɛ yii Ɩbwaarɛ, fɛɛ maa yɛgɛ
nɪɪ bʊlayɪ abuu gyerebi mʊ ba bamʊ
sʊ mʊ. Lɪɪ fɛɛ tɔɔrɔɔ mʊ ban sʊ.

17

Bʊrʊkɔɔnɛ-kyɪɪ yɛ kadʊnbwɛ mʊ

1 Ɩbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʊ nɪɪ ba
sʊ ɪlapɛ isunɔ mʊ tɔ ɔkʊ ba tɔwɛ mɛ
yɛ, “Ba, kɛ n kaapʊ fʊ kanan mʊ nɪɪ
bʊrʊkɔɔnɛ-kyɪɪ libi, mʊ nɪɪ ɔ yɪlɛ sa
kadɛ lala, mʊ nɪɪ kɪ bʊ tiri ɪbʊn lala
mʊ, kʊsʊ bɪɪtɛ kii biti kɪ baa kɪmʊ
sʊ.
2 Kadɛ lala nɪmʊ tɔ nɪɪ kasɛ sʊ
awura bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ, fɛɛ kanan
mʊ nɪɪ anyɪn bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ
ɔkyɪɪ-kyagaa sʊ mʊ. Kasɛ sʊ asa
kpini ba nuu mʊ kɪgyagaa nta mʊ
bʊʊ.”
3 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ taa mɛ
kayaayu tɔ kpee ifuli sʊ. Tʊtɔ nɪɪ
n wu ɔkyɪɪ maa tɛ kadʊnbwɛ pɪpɛɛ
sʊ, nɪɪ ba kyʊrɔɔ atɪɪ mʊ nɪɪ ɪɪ
saalɛ Ɩbwaarɛ gyaga kadʊnbwɛ mʊ
sʊ, yɛgɛ ɔ sʊ amu asunɔ yɛ agbakpaa
kudu.
4 Ɔkyɪɪ mʊ bun atɔ pɪpɛɛ yɛ
kɪrɪman-kyu mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn, yɛ
suwa yɛ abuu mʊ nɪɪ ɪ sʊ ɔgyalɪn yɛ
agyibi kparɛ. Nɪɪ ɔ sʊ suwa kɔɔpʊ
mʊ kɪbaa tɔ, yɛgɛ atɔ kisisa yɛ ineesi
atɔ mʊ nɪɪ ɪ lɪɪ mʊ kɪgyagaa sʊ mʊ
ɪ bɔla kɪmʊ tɔ.
5 Nɪɪ ba kyʊrɔɔ asiiri aŋasantɪɪ
gyaga mʊ kɪsɪkpɪɪ sʊ yɛ,
ASIN KPARƐ
BABILON KADƐ KPARƐ
ABƱRƱKƆƆNƐ BAMƱ-NYI,
YƐ KASƐ SƱ INEESI KPÍNI ÍMƱ
NYI.
6 N wu fɛɛ ɔkyɪɪ mʊ nuu Ɩbwaarɛ
asa nkalan, bamʊ nɪɪ ba yɪlɛ tɔ bee
gyii kesintin bɛɛ sa Yesu mʊ, nɪɪ ɪɪ
bʊʊ mʊ fɛɛ nta mʊ.
N maa wu kanɪn mʊ, i kyinkyin
mɛ gaa.
7 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʊ taasɛ mɛ
yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa nɪɪ i kyinkyin fʊ?
Ɔkyɪɪ mʊ yɛ kadʊnbwɛ mʊ nɪɪ ɔ sʊ
amu asunɔ yɛ agbakpaa kudu, nɪɪ
ɔkyɪɪ mʊ dii mʊ, n biti n lɛɛ ɪmʊ
kɪŋasan tɔ kaapʊ fʊ.
8 Kadʊnbwɛ mʊ nɪɪ fʊ daa wu nɪɪ
ɔ bʊ tɔ mʊ, nbɪɪnbɪɪ ɔ man bɪla ɔ

bʋ tɔ. Nɪɪ ee biti ɔ lɪɪ ɔbɔ bunkyinsa lala mʋ nɪɪ kɪ man sʋ ɔkaa mʋ tɔ ba, kɛ ɔ ba gyaŋa mu lewu. Nɪɪ asa mʋ nɪɪ ba tɛ kasɛ sʋ, nɪɪ Ɩbwaarɛ man kyʋrɔɔ bamʋ atɪɪ waa nkpa ɔwʋlɛ mʋ tɔ, lɪɪ dulinyaa npiili asɛ mʋ, nɪɪ ba kan wu kadʋnbwɛ mʋ, ii biti i kyinkyin bamʋ fɛɛ kadʋnbwɛ mʋ maa kyɪna ɔ bʋ tɔ, nɪɪ ɔ man bɪla ba ɔ bʋ tɔ, amaa nɪɪ ee biti ɔ bɪla bwii ba.

9 "Asɪn nɪmʋ falɛ sʋ nɪɪ ɪ dagaa fɛɛ Ɩbwaarɛ asa ba maa nyɛ nfɛɛrɛ yɛ kanyaasɪn. Amu asunɔ mʋ ɪ gyɛ abɪɪ asunɔ mʋ nɪɪ ɔkyɪɪ mʋ tɛ ɪmʋ sʋ. Nɪɪ ɪ bɪla ɪ gyɛ awura asunɔ.

10 Awura mʋ tɔ mʋ anuu ba tɪyɛ, nɪɪ ɔkʋlʋn san ee gyii kuwura, nɪɪ ɔmʋ nɪɪ ɔ san mʋ mɔɔ man pɪɪta ba. Nɪɪ ɔ kan ba mʋ, ee biti o gyii kuwura nkɛ gbɛrɛɛ kʋ.

11 Kadʋnbwɛ mʋ nɪɪ naafɔɔ ɔ kyɪna ɔ bʋ tɔ, nɪɪ ɔ man bɪla ɔ bʋ tɔ mʋ, mʋ ɪ gyɛ owura buruwasapu mʋ. Nɪɪ o tii awura gyankpaasa asunɔ mʋ sʋ, nɪɪ ee biti ɔ ba gyaŋa mu lewu.

12 "Agyakpaa kudu mʋ nɪɪ fu wu mʋ yɪlɛ sa awura kudu mʋ nɪɪ ba man pɪɪ nyɛ kuwura-gyii mʋ. Amaa bee biti ba nyɛ kɪbɪlɪsa kɛ ba maa kadʋnbwɛ mʋ ba gyii kuwura kerefi kʋlʋn.

13 Awura kudu mʋ ba sʋ nfɛɛrɛ kʋlʋn, nɪɪ bee biti ba taa bamʋ ɔlʋn kɪbɪlɪsa sa kadʋnbwɛ mʋ.

14 Bee biti ba kɔ yɛ Kabʋlʋpʋ mʋ, amaa Kabʋlʋpʋ mʋ ii biti ɔ taalɛ bamʋ. Lɪɪ fɛɛ mʋ ɪ gyɛ anyɪrɪpɛ tɔ Ɔnyɪrɪpɛ, yɛ awura tɔ Owura. Nɪɪ mʋ asa ɪ gyɛ, bamʋ mʋ nɪɪ ɔ tɪɪ, yɛ bamʋ nɪɪ ɔ lɛɛ, yɛ bamʋ nɪɪ bee buu mʋ kesintin tɔ mʋ."

15 Tʋtɔ nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mɛ yɛ, "Ɩbʋn mʋ nɪɪ fu wu nɪɪ kabʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ mʋ tɛ o tiri ɪmʋ mʋ, ɪ yɪlɛ sa asa damantɛ yɛ ɪsʋwʋlɛ yɛ ntɔwɛ kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ.

16 Kadʋnbwɛ yɛ agyakpaa kudu mʋ nɪɪ fu wu mʋ, bee biti ba kisi kabʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ mʋ. Nɪɪ bee biti ba kɔɔlɛ kʋtɔ kʋmaa nɪmʋ lɪɪ mʋ asɛ, kɛ ba yɛgɛ mʋ ɔ natɛ kibulunkpan." Bee biti ba wɛ mʋ kayɪɪ-wʋlɛ mʋ, kɛ ba taa ɪmʋ nɪɪ ɪ san mʋ tʋʋ fʋlɔn tɔ.

17 Lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ taa kʋtɔ mʋ nɪɪ ee biti fɛɛ ba waa mʋ waa bamʋ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ ba nyɛ waa mu kebiti. Kanɪn sʋ nɪɪ awura kudu mʋ ba kyula taa bamʋ ɔlʋn mʋ sa kadʋnbwɛ mʋ, kɛ o gyii kuwura naa fʋʋ saŋa mʋ nɪɪ Ɩbwaarɛ asɪn mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ yɪla mʋ ɪ ba tɔ.

18 Ɔkyɪɪ mʋ nɪɪ fu wu mʋ, yɪlɛ sa kadɛ kparɛ mʋ nɪɪ kii gyii kuwura kasɛ sʋ awura kpini sʋ.

18

Kadɛ lala Babilon kiboyi

1 Ɩnɪmʋ kamaa mʋ n wu Ɩbwaarɛ kabɔɔ kʋ mɔɔ maa lɪɪ sʋsʋ ɛɛ ba. Ɔ sʋ ɔlʋn lala, nɪɪ mʋ kɪŋalagɛ kɪɪ ŋmaŋɛ kasɛ sʋ kpini.

2 Nɪɪ ɔ taa ɔbʋlɛ lala kuusi yɛ,
"Babilon kadɛ kparɛ mʋ lɪɪ tɪyɛ.
Kadɛ kparɛ mʋ ki boyi biliŋi kɪtaakpan.
Kɪ ba biliŋi nbwɪɪ libi yɛ n-yaayu libi,
yɛ nbwiibi libi yɛ nbwiibi kisisa ɔbaalakpa.
3 Lɪɪ fɛɛ ɪsʋwʋlɛ sʋ kpini asa ba nuu
kadɛ mʋ kabʋrʋkɔɔnɛ nta bʋlʋnsa mʋ.
Nɪɪ kasɛ sʋ awura kpini bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ
bɛɛ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa kadɛ mʋ tɔ.
Nɪɪ kasɛ sʋ ayawʋ-gyipu kpini
ba nyɛ afulee yɛ atɔ tii sʋ lɪɪ kadɛ mʋ ɔfʋʋtɛ
mʋ nɪɪ kɪ nyɛ fʋʋ mʋ sʋ."

4 Nɪɪ n bɪla nu ɔbʋlɛ kʋ mɔɔ maa lɪɪ sʋsʋ tɔwɛ yɛ,
"Mɛ asa, fan lɪɪ kadɛ mʋ tɔ,
kɛ fan man nyɛ waa alibi mʋ nɪɪ kɪɪ waa mʋ,
kɛ ɪ man naa ba fɛɛ fan nyɛ mʋ kʋsʋ bɪɪtɛ mʋ tɔ ɪkʋ.
5 Lɪɪ fɛɛ mu alibi kpini ɪ kʋʋla ɪ gyaga abaa sʋ naa fʋʋ sʋsʋ,
nɪɪ Ɩbwaarɛ nyiŋi mu alibi kpini yɛ ɪmʋ kʋsʋ bɪɪtɛ sʋ."

6 Nɪɪ Ɩbwaarɛ tɔwɛ yɛ,
"Fan waa kadɛ mʋ fɛɛ kanan mʋ nɪɪ kɪ waa fanɛ mʋ,

kɛ kɪmʋ alibi mʋ nɪɪ kɪ waa mʋ,
fan ka kɪmʋ kʋkɔ ɪlɪɪ ɪnyɔ sʋ.
Nta bʋlʋnsa mʋ nɪɪ kɪ taa sa asa nɪɪ ba nuu mʋ,
fan waa ɪmʋ ɔlʋn kanɪn ɪlɪɪ ɪnyɔ sʋ sa kɪmʋ kɛ ki nuu.
7 Fan yɛgɛ ki gyii awʋrʋfɔ yɛ kanyanla,
fɛɛ kanan mʋ nɪɪ kɪ kyɪna nyɛ bʋnyaa nɪɪ ki gyii ɔkɔn,
nɪɪ kɪ kyɪna kʋsaa mʋ n-yɪɪ tɔwɛ mʋ kɔkɔlɔ tɔ yɛ,
'N gyɛ owura-kyɪɪsa,
n man gyɛ okulapu-kyɪɪ nɪɪ n mɛɛ yɛ n bɔɔta tɔ kakaakʋ.'
8 Lɪɪ kanɪn sʋ, kakɛ kʋlʋn,
gyerebi ii biti i gyii kɪmʋ,
ɪmʋ ɪ gyɛ lewu yɛ kɪbɔɔta tɔ yɛ akʋn lala.
Nɪɪ fʋlɔn ii biti ɔ dɪyɛ mʋ,
lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ mʋ nɪɪ ɛɛ talɛ kɪmʋ mʋ,
ɪ gyɛ Ɔlʋnpʋ.
9 "Kasɛ sʋ awura kpini mʋ nɪɪ bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ, bɛɛ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪmʋ tɔ, nɪɪ ba gyii ɔkɔn mʋ, ba kan wu fʋlɔn mʋ nɪɪ ɪ dɪyɛ kɪmʋ idiisii mʋ, bee biti ba su kɛ ba bɔɔta tɔ sa kɪmʋ.
10 Kɪmʋ awʋrʋfɔ mʋ ii biti i waa bamʋ kufuu, ɪmʋ sʋ bee biti ba yɪlɛ kata-kata kɛ ba su mʋ tɔwɛ yɛ,
'O! Kadɛ kparɛ Babilon, laakʋ.
Ɔlʋn kadɛ lala Babilon, laakʋ.
Fʋ nyɛ kʋsʋ bɪɪtɛ opula tɔ.'
11 "Kasɛ sʋ ayawʋ-gyipu bee biti ba su kɛ ba bɔɔta tɔ lɪɪ kɪmʋ sʋ. Lɪɪ fɛɛ ɔkʋ man bɪla ɛɛ sɔɔ bamʋ atɔ fɛsa mʋ.
12 Ɔkʋ man bɪla ɛɛ sɔɔ suwa yɛ gbiti atɔ waasa yɛ ɔgyalɪn abuu ŋalɪgɛsa yɛ ɔgyalɪn agyibi yɛ akalala kparɛ yɛ agoo yɛ ataa lʋʋsa yɛ ɔgyalɪn ataa pɪpɛɛ yɛ abondiri yɛ kʋntɪ anyi atɔ yɛ ɔgyalɪn iyu salɛsa yɛ mɛɛtɔ yɛ abɪlɪtɔ yɛ afʋlɛ fufuli danbɪrasa.
13 Ɔkʋ man bɪla ɛɛ sɔɔ bamʋ atɔ gyisa liifensa yɛ nfɔ sʋswasa liifensa yɛ mɪɪrɛ liifensa yɛ atɔ bɔsa yɛ atuwasa yɛ nta yɛ olifu nfɔ yɛ nnyifo kyɪkyɛɛsa yɛ ayu yɛ ɪnaatɛ yɛ nbʋlʋpʋ yɛ ɪgbaŋɛ yɛ itoroko mʋ nɪɪ atɔbwaaya bɛɛ bɪɪtɛ yɛ anyɛ yɛ asa kayɪɪ-wʋlɛ abaafʋn mʋ nɪɪ asa bɛɛ fɛ mʋ.
14 "Ayawʋ-gyipu mʋ bee biti ba tɔwɛ yɛ, 'Babilon, atɔ danbɪrasa mʋ nɪɪ fu ansi ɪ payɪ fɛɛ fii biti fʋ nyɛ mʋ, ɪ nyaa yɛgɛ fʋ. Fʋ kanyɛ yɛ fʋ kɪtɪɪ kparɛ mʋ kpini ɪ kyʋn. Nɪɪ fʋ man bɪla yɛ fʋ nyɛ ɪmʋ.'
15 Ayawʋ-gyipu mʋ nɪɪ ba fɛ ɪnɪmʋ, nɪɪ ba nyɛ tɔnɔ lɪɪ kadɛ mʋ tɔ mʋ, lɪɪ kufuu sʋ bee biti ba yɪlɛ kata bɔɔta tɔ, kɛ ba su lɪɪ mʋ gyerebi mʋ sʋ.
16 Kɛ ba tɔwɛ yɛ,
'O! Kadɛ kparɛ Babilon laakʋ.
Fʋ mʋ nɪɪ fʋ asa ba kyɪna bee bun atɔ danbɪrasa,
fɛɛ akalala kparɛ yɛ ɔgyalɪn ataa pɪpɛɛ yɛ agoo.
Naafɔɔ bamʋ n-yɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ suwa atɔ yɛ atɔ mʋ nɪɪ ba taa ɔgyalɪn abuu waa yɛ ɔgyalɪn agyibi.
17 Amaa opula tɔ mʋ, fʋ kanɪn npatɪyɛ damantɛ maŋa kpini i muuri.'
"Ɔpʋ sʋ ɪkʋlɪ lala akɪɪsʋpʋ yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ kyɪna ɪkʋlɪ lala tɔ bee kpee ɪkpa, yɛ ɪmʋ apalɪpʋ yɛ bamʋ nɪɪ bɛɛ waa ɪmʋ tɔ kusun mʋ kpini, bee biti ba yɪlɛ kata-kata.
18 Nɪɪ ba kan wu fʋlɔn mʋ nɪɪ ɪ dɪyɛ kɪmʋ idiisii mʋ, bee biti ba su kuusi yɛ, 'Kadɛ lala kʋ daa ɔ bʋ tɔ nɪɪ ku du fɛɛ kɪnɪmʋ dubi?'
19 Bee biti ba paata bamʋ amu yɛgɛ bɛɛ bɔɔta tɔ, nɪɪ bee su bɛɛ tɔwɛ yɛ,
'O! Kadɛ kparɛ Babilon, laakʋ.
Lɪɪ fʋ sʋ nɪɪ bamʋ nɪɪ ba sʋ ɪkʋlɪ lala
bɛɛ waa kusun ɔpʋ sʋ mʋ, ba biliŋi atɔ wuya ana.
Amaa opula tɔ mʋ,
atɔ mʋ nɪɪ fʋ sʋ mʋ kpini i muuri.
20 Nɪɪ ɔbʋlɛ kʋ tɔwɛ yɛ,
Fanɛ mʋ nɪɪ fan bʋ sʋsʋ mʋ, fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii!
Ɪbwaarɛ asa yɛ Krisito asunpu yɛ Ɪbwaarɛ atɔwɛpʋ,
fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii.
Ɪbwaarɛ bɪɪtɛ kɪmʋ kʋsʋ, lɪɪ kanan mʋ nɪɪ kɪ waa fanɛ sʋ mʋ.' "

21 Tʋtɔ nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ lʋnpʋ
kʋ kukuri kubuu lala kʋ fɛɛ kubuu
kɔyɪsa tʋʋ waa ɔpʋ tɔ, nɪɪ ɔ tɔwɛ yɛ,
"Falɛ nɪɪ bee biti ba muuri
Babilon kadɛ lala ɔlʋn sʋ waa
ɔpʋ tɔ.
Nɪɪ ba man bɪla yɛ ba wu kɪmʋ
kakaakʋ.
22 Babilon kadɛ lala,
ɔkʋ man bɪla yɛ o nu adʋwʋlɛ
alanpʋ
yɛ ɪlʋn bɪɪpʋ yɛ nleebi yɛ nbɪlɛ
afʋlɛpʋ
kpini sʋ kakaakʋ fʋ tɔ.
Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o wu
abaa tɔ kusun asunpu kʋ,
nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o nu
kubuu kɔyɪsa ɪlawʋ fʋ tɔ.
23 Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o wu fɪtɪla fʋ
tɔ.
Nɪɪ ɔkʋ man bɪla yɛ o nu ɔkyɪɪfɔ
abɛɛ mu-kuli ɔbʋlɛ fʋ tɔ.
Fʋ ayawʋ-gyipu ɪ kyɪna
ba gyɛ asa kparɛ kasɛ sʋ,
nɪɪ fʋ taa Sɪtaanɛ adangana
pɪna kasɛ sʋ asa kpini.
24 Kʋtɔ mʋ sʋ nɪɪ Ibwaarɛ bɪɪtɛ
Babilon kadɛ kʋsʋ mʋ ɪ gyɛ
yɛ,
kɪmʋ tɔ nɪɪ Ibwaarɛ wu mʋ
atɔwɛpʋ
yɛ mʋ asa yɛ bamʋ nɪɪ ba mɔɔ bamʋ
kasɛ sʋ kpini, mʋ nkalan."

19

Sʋsʋ kensi-gyii

1 Ɪnɪmʋ kamaa mʋ, n nu ɪlawʋ lala
kʋ fɛɛ sakyɔ kʋbʋ lala kʋ maa bʋ
sʋsʋ nɪɪ bee kuusi yɛ,
"Haleluya! Fan yɪn Ibwaarɛ.
Kamɔlɪgɛ yɛ bʋnyaa yɛ ɔlʋn gyɛ anɛ
Ibwaarɛ lɛɛ.
2 Lɪɪ fɛɛ mʋ katalɛ ɪ gyɛ kesintin
nɪɪ kɪ dɛ ɔkpa.
O bun bʋrʋkɔɔnɛ-kyɪɪ lala mʋ nɪɪ ɔ
taa
mʋ kɪbʋrʋkɔɔnɛ nyita kasɛ sʋ
mʋ kʋpwɛ.
Ibwaarɛ bɪɪtɛ mʋ kʋsʋ lɪɪ kanan mʋ
nɪɪ ɔ mɔɔ mʋ ayaafɔlɛ mʋ sʋ."
3 Nɪɪ ba bwii kuusi yɛ,
"Haleluya! Fan yɪn Ibwaarɛ.
Kadɛ mʋ idiisii ii kpee sʋsʋ kakpaa."
4 Nɪɪ abɪlɪsa adʋnyɔ yɛ ana yɛ
atɔ-kɪɪsa ana mʋ ba muŋa sun
Ibwaarɛ mʋ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya sʋ
mʋ, nɪɪ ba tɔwɛ yɛ,
"Amen! Fan yɪn Ibwaarɛ."
5 Nɪɪ ɔbʋlɛ kʋ lɪɪ kuwura-gya mʋ
asɛ tɔwɛ yɛ,
"Fan yɪn anɛ Ibwaarɛ.
Fanɛ mʋ ayaafɔlɛ kpini yɛ fanɛ
mʋ nɪɪ fan sɪlɛ mʋ mʋ,
abɪlɪsa yɛ nbii kpini
Fan yɪn anɛ Ibwaarɛ."
6 Nɪɪ n nu ɪlawʋ kʋ fɛɛ sakyɔ maa
kuusi mʋ, yɛ nkyu damantɛ maa
kyʋn mʋ ɪlawʋ, nɪɪ i du fɛɛ bʋlayɪ
kɪpʋntɛ ɪlawʋ ɪɪ tɔwɛ yɛ,
"Haleluya! Fan yɪn Ibwaarɛ.
Anɛ-Nyɪrɪpɛ Ɔlʋnpʋ Ibwaarɛ ii
gyii kuwura.
7 Fan yɛgɛ ɪ waa anɛ ɔkɔn
kɛ an gyii anɛ ansi kɛ a taa
bɛɛrɛɛ sa mʋ
Lɪɪ fɛɛ saŋa fʋʋ fɛɛ Kabʋlʋpʋ mʋ ɔ
kpɪɪ mʋ ɔkyɪɪfɔ,
nɪɪ ɔkyɪɪfɔ mʋ kʋʋla mʋ n-yɪɪ o
gyoo.
8 Nɪɪ ba sa mʋ
kɪkyɪɪfɔ kɪtaa fufuli parɛparɛ
ŋalɪgɛsa yɛ ɔ dɪla.
(Nɪɪ kɪtaa fufuli mʋ mɔɔ kɪ yɪlɛ sa
Ibwaarɛ asa mʋ awaasa mʋ nɪɪ i
kyiigi)."
9 Nɪɪ Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ tɔwɛ mɛ
yɛ, "Kusee ɪ gyɛ sa bamʋ nɪɪ ba
tɪɪ bamʋ ba Ibwaarɛ kabʋlʋpʋ mʋ
kɪkyɪɪfɔ tɔ agyitɔ kigyii mʋ. Nɪɪ
Ibwaarɛ kabɔɔ mʋ bwii tɔwɛ yɛ,
'Ɪnɪmʋ ɪ gyɛ Ibwaarɛ kɔnɔ tɔ asɪn
kesintin.' "
10 Nɪɪ n muŋa mʋ ayaa tɔ kɛ
n sun mʋ. Amaa nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ
yɛ, "Man waa kanɪn! Ngbaa mɛ n
gyɛ Ibwaarɛ osunpu nɪn fɛɛ fʋ, yɛ
fʋ tɔɔmaa ana mʋ nɪɪ ba sʋ Yesu
asɪn mʋ tɔ kesintin mʋ. Muŋa sun
Ibwaarɛ! Lɪɪ fɛɛ kesintin asɪn mʋ
nɪɪ Yesu lɛɛ kaapʋ mʋ, ɪmʋ ɪ gyɛ ɪmʋ
nɪɪ Kayaayu yɛgɛ nɪɪ mʋ atɔwɛpʋ
mʋ bɛɛ tɔwɛ."

Gbaŋɛ fufuli mʋ odiipu

11 Nɪɪ n wu sʋsʋ maa bugi tɔ nɪɪ
n wu gbaŋɛ fufuli maa yɪlɛ. Gbaŋɛ
mʋ odiipu kɪtɪɪ ɪ gyɛ Kesintin gyipu

yɛ Kesintin wuya. Ee gyii asɪn ɪmʊ ɔkpa sʊ, nɪɪ ɛɛ kɔ ɪkɔ ɪmʊ ɔkpa sʊ.
12 Nɪɪ mu ansi i du fɛɛ fʊlɔn anobi,
nɪɪ awura-wʊrʊ i bun i bun mu
kumu sʊ. Ɔ sʊ kɪtɪɪ kʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ
gyaga mʊ sʊ, nɪɪ ɔkʊ man nyi kɪmʊ
kasɛ amɔɔ mʊ nkʊn.
13 Nɪɪ o bun balɪmaasʊ mʊ nɪɪ ba
taa nyɔ nkalan tɔ, nɪɪ mʊ kɪtɪɪ ɪ gyɛ
lbwaarɛ asɪn.
14 Nɪɪ sʊsʊ anaakɔpʊ ba buu mʊ,
yɛgɛ bee dii ɪgbaŋɛ fufuli nɪɪ ba bun
akalala parɛparɛ.
15 Nɪɪ ɔ sʊ sakunde bʊyɛsa kʊ lɪɪ
mʊ kɔnɔ tɔ, kɪmʊ nɪɪ ee biti ɔ taa
kɔ gyii ndɛndɛmandɛ sʊ. Ee biti ɔ
taa ɔlʊn fɛɛ kɪbɪlɪtɔ mʊ gyii kuwura
bamʊ sʊ. Ee biti ɔ taa lbwaarɛ mʊ
nɪɪ ɔ gyɛ kʊtɔ kʊmaa sʊ ɔlʊnpʊ mʊ
agbʊ lala mʊ taa nyan bamʊ fɛɛ
kanan mʊ nɪɪ bɛɛ nyan oyu abi bɛɛ
lɛɛ nkyu mʊ.
16 Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o dii gbaŋɛ fufuli
mʊ sʊ kɪtɪɪ kʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ gyaga
mʊ balɪmaasʊ yɛ mʊ ɔgyan sʊ yɛ,

AWURA TƆ OWURA YƐ ANYIRIPƐ
TƆ ƆNYIRIPƐ.

17 Nɪɪ n wu lbwaarɛ kabɔɔ kʊ maa
yɪlɛ kyɔwɛ tɔ. Nɪɪ ɔ pʊntɛ kenken tɪɪ
nbwiibi mʊ nɪɪ bee fugi afuu tɔ mʊ
yɛ, “Fan ba! Fan ba bʊga kɛ fen gyii
agyitɔ damantɛ mʊ nɪɪ lbwaarɛ waa
sa fanɛ mʊ.
18 Fan ba gyii awura yɛ anaakɔpʊ
abɪlɪsa yɛ alʊlʊnpʊ yɛ ɪgbaŋɛ yɛ
bamʊ adiipu yɛ asa kpini yɛ bamʊ
nɪɪ bee gyii bamʊ abaa sʊ yɛ anyɛ
yɛ asa kparɛ yɛ asansa n-yɪɪ inun.”

19 Nɪɪ n wu kadʊnbwɛ yɛ kasɛ sʊ
awura yɛ bamʊ anaakɔpʊ ba maa
naa bʊga ba kɔ yɛ ɔmʊ nɪɪ ee dii
gbaŋɛ fufuli mʊ maa mʊ ɔnaakɔpʊ
mʊ ɪkɔ.
20 Amaa ba kɪtaa kadʊnbwɛ mʊ
yɛ antɪŋɛsa ɔtɔwɛpʊ mʊ nɪɪ ɔ
yɪlɛ kadʊnbwɛ ayaa tɔ waa asɪn
kyinkyinsa mʊ. Mʊ asɪn kyinkyinsa
maŋa nɪɪ ɔ sʊ ɛɛ pɪna, bamʊ nɪɪ
ba sʊ kadʊnbwɛ mʊ kakyʊlɛ, nɪɪ ba
bɪla bee sun mʊ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʊ.
Ba taa bamʊ anyɔ maŋa yɛgɛ ba kɪɪ,
tʊʊ waa ferinwuta fʊlɔn mʊ nɪɪ kɪɪ
yɪlɛ kɪɪ dɪyɛ mʊ tɔ.
21 Nɪɪ gbaŋɛ odiipu mʊ, taa
sakunde bʊyɛsa mʊ nɪɪ kɪ lɪɪ mʊ
kɔnɔ tɔ mʊ, mɔɔ bamʊ anaakɔpʊ
mʊ. Nɪɪ nbwiibi mʊ kpini ba gyii
bamʊ inun mʊ naa fʊʊ bamʊ ɔkaa.

20

Nsu kagbɪn

1 Nɪɪ n bɪla wu lbwaarɛ kabɔɔ
kʊ maa kpɪlɪgɛ ɛɛ lɪɪ sʊsʊ ɛɛ ba
kasɛ, yɛgɛ ɔ sʊ ɔbɔ bunkyinsa lala
mʊ nɪɪ kɪ man sʊ ɔkaa mʊ safɪɪ, yɛ
agbeeleebi lala mʊ kɪbaa tɔ.
2 Nɪɪ ɔ naa kɪtaa kɪnansɛ pɪpɛɛ
dansa, mʊ nɪɪ ɔ gyɛ kɪnansɛ dɪdaa
mʊ. Mʊ ɪ gyɛ lbwaarɛ okisipu abɛɛ
Sɪtaanɛ mʊ, nɪɪ lbwaarɛ kabɔɔ mʊ
ŋmina mʊ yɪla nsu kagbɪn kʊlʊn.
3 lbwaarɛ kabɔɔ mʊ taa mʊ tʊʊ
waa ɔbɔ bunkyinsa lala mʊ tɔ. Nɪɪ
o biri mʊ sʊ, tarɪ sʊ kɛ ɔ man bɪla
nyɛ pɪna asa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kasɛ sʊ,
naa fʊʊ nsu kagbɪn mʊ ɔkaa. Ɪmʊ
kamaa mʊ ɪ dagaa maa saŋɛ mʊ
saŋa gbɛrɛɛ.
4 Nɪɪ n wu nwuragya, nɪɪ bamʊ
nɪɪ ba tɛ ɪmʊ sʊ mʊ ɪ gyɛ bamʊ
nɪɪ lbwaarɛ taa kasɛ sʊ asɪn kigyii
mʊ ɔlʊn waa bamʊ abaa tɔ. Nɪɪ
n bɪla wu asa mʊ nɪɪ ba lɛɛ Yesu
asɪn mʊ kaapʊ tɔ mʊ, yɛ bamʊ nɪɪ
ba tɔwɛ lbwaarɛ asɪn nɪɪ ba tɪŋɛ
bamʊ amu mʊ, bamʊ kala ana. Asa
maŋa ba man sun kadʊnbwɛ mʊ
abɛɛ mʊ apɔyɪtɔ ɔdakpa mʊ, nɪɪ ba
man kɔɔlɛ mʊ kakyʊlɛ mʊ bamʊ
asɪkpɪɪ sʊ abɛɛ bamʊ abaa sʊ. Nɪɪ
falɛ asa nɪmʊ ba bwii ba kyɪna nkpa
tɔ nɪɪ ba maa Yesu ba gyii kuwura
nsu kagbɪn.
5 Kelewu kyiŋi nɪmʊ ɪ gyɛ
kɪgyankpaasa. (Nɪɪ alewupu asansa
mʊ bɪrɛ ba man kyiŋi ba nkpa tɔ,
amɔɔ nsu kagbɪn mʊ naa fʊʊ ɔkaa
pɔyɪ.)
6 Kensi-gyii yɛ kumu ɔkɔn lala
wuya ana ɪ gyɛ bamʊ nɪɪ ba tii
kelewu kyiŋi gyankpaasa mʊ sʊ. Nɪɪ
lewu nyɔsapʊ mʊ man bɪla ɔ sʊ ɔlʊn
bamʊ sʊ. Amaa bee biti ba baa, ba
gyɛ lbwaarɛ yɛ Krisito aseepu, kɛ ba
maa mʊ be gyii kuwura nsu kagbɪn.

Sɪtaanɛ kimuuri

7 Nɪɪ nsu kagbɪn mʊ kan fʊʊ ɔkaa
mʊ, bee biti ba tigi Sɪtaanɛ mʊ lɪɪ
mu obu tiisa mʊ tɔ.
8 Kɛ o kpee naa pɪna asa
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ mʊ nɪɪ ba bʊ kasɛ
sʊ mʊ kpini. Ɪsʊwʊlɛ nɪmʊ ɪ gyɛ
Gogi maa Magogi. Sɪtaanɛ ii biti ɔ
taa bamʊ kpini ba bʊga tɔ, kɛ ba
naa kɔ ɪkɔ. Nɪɪ ba kyɔ fɛɛ ɔpʊ kɔnɔ
kɪkyafa.
9 Ba yaasɛ kasɛ sʊ kpini bun
kyaabɔɔ Ɪbwaarɛ asa, yɛ kadɛ lala
mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ ii biti mʊ. Amaa
fʊlɔn lɪɪ sʊsʊ ba kasɛ sʊ ba dɪyɛ
bamʊ nɪɪ ba kyaabɔɔ Ɪbwaarɛ asa
mʊ.
10 Nɪɪ Sɪtaanɛ mʊ nɪɪ ɔ pɪna bamʊ
mʊ, Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ taa mʊ tʊʊ
waa ferinwuta fʊlɔn mʊ tɔ. Katɪn
mʊ nɪɪ ɔ wʊla taa kadʊnbwɛ yɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ tɔwɛ bɛɛ pɪna asa
mʊ tʊʊ waa mʊ. Bee biti ba gyii
awʊrʊfɔ kayɪɪ-kɔ tɔ, kakyʊwapɛ yɛ
kagyanbwɛ kakpaa.

Katalɛ laalaalʊwɛ

11 Nɪɪ n wu kuwura-gya fufuli lala
yɛ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kɪmʊ sʊ. Sʊsʊ yɛ
kasɛ ɪ lɪɪ mu ansi sʊ. Nɪɪ ɔkʊ man
bɪla wu ɪmʊ.
12 Nɪɪ n wu alewupu mʊ nɪɪ ba
gyɛ asa kparɛ yɛ asansa, ba maa
yɪlɛ kuwura-gya mu ansi tɔ. Nɪɪ ba
bugi ɪwʊlɛ mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ kyʊrɔɔ
ɔkʊmaa nɪmʊ awaasa waa tɔ mʊ.
Nɪɪ ba bɪla bugi ɔwʊlɛ pʊpwɛ kʊ
mʊ nɪɪ kɪ gyɛ nkpa ɔwʊlɛ mʊ. Nɪɪ
Ɪbwaarɛ talɛ alewupu mʊ, taa bɔla
lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ba waa nɪɪ ɔ kyʊrɔɔ
ɪmʊ waa ɪwʊlɛ mʊ tɔ mʊ.
13 Nɪɪ ɔpʊ lɛɛ alewupu mʊ nɪɪ ba
bʊ kɪmʊ tɔ mʊ, nɪɪ lewu yɛ kamandɛ
gbaa ɪ lɛɛ alewupu mʊ nɪɪ ba bʊ
ɪmʊ tɔ mʊ. Nɪɪ ɪbwaarɛ talɛ ɔkʊmaa
nɪmʊ lɪɪ kʊtɔ mʊ nɪɪ ɔ waa sʊ.
14 Nɪɪ ba tʊʊ lewu yɛ kamandɛ
waa fʊlɔn yen-yen mʊ tɔ. Fʊlɔn
yen-yen nɪmʊ ɪ gyɛ lewu nyɔsapʊ
mʊ.
15 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ba man kyʊrɔɔ
mʊ kɪtɪɪ waa nkpa ɔwʊlɛ mʊ tɔ mʊ,
ba tʊʊ mʊ waa fʊlɔn yen-yen mʊ tɔ.

21

Sʊsʊ pʊpwɛ yɛ Kasɛ pʊpwɛ

1 Tʊtɔ nɪɪ n wu sʊsʊ pʊpwɛ yɛ kasɛ
pʊpwɛ. Sʊsʊ gyankpaasa yɛ kasɛ
gyankpaasa mʊ, ɪ nyaa kyʊn nɪɪ ɔpʊ
man bɪla ɔ bʊ tɔ.
2 Nɪɪ n wu Kadɛ Kyɪrɛkyɪrɛ mʊ
nɪɪ kɪ gyɛ Gyerusalem pʊpwɛ mʊ, kɪ
maa kpɪlɪgɛ kɪ lɪɪ Ɪbwaarɛ asɛ sʊsʊ
kɪɪ ba kasɛ. Nɪɪ Ɪbwaarɛ lɔŋɔ kɪmʊ
yɪla fɛɛ ɔkyɪɪfɔ maa lɔŋɔ mʊ n-yɪɪ
nɪɪ ɔ bʊrɔn o gyoo mu-kuli mʊ.
3 Nɪɪ n nu ɔbʊlɛ kʊ maa kuusi
ɛɛ tɔwɛ lɪɪ kuwura-gya mʊ sʊ yɛ,
"Nbɪɪnbɪɪ bɪrɛ, Ɪbwaarɛ ɔkyɪnakpa
bʊ asa asɛ, nɪɪ ee biti ɔ kyɪna bamʊ
asɛ. Nɪɪ bee biti ba baa ba gyɛ mʊ
asa. Ɪbwaarɛ gbaa-gbaa ii biti ɔ baa
ɔ bʊ bamʊ asɛ, nɪɪ mʊ ii biti ɔ baa ɔ
gyɛ bamʊ Ɪbwaarɛ.
4 Mʊ ii biti ɔ kpayɛ bamʊ ansikyu
kpini lɪɪ bamʊ ansi sʊ. Nɪɪ lewu mɛɛ
yɛ ɔ baa ɔ bʊ tɔ, abɛɛ kɪbɔɔta tɔ abɛɛ
kusu abɛɛ kayɪɪ-kɔ ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa ɪ
bʊ tɔ, lɪɪ fɛɛ atɔ dɪdaa mʊ kpini ɪ
kyʊn."
5 Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ ɔ tɛ kuwura-gya
mʊ sʊ mʊ tɔwɛ yɛ, "N waa kʊtɔ
kʊmaa nɪmʊ kɪpʊpwɛ!" Nɪɪ ɔ tɔwɛ
mɛ yɛ, "Kyʊrɔɔ ɪnɪmʊ, lɪɪ fɛɛ falɛ
asɪn nɪmʊ ɪ gyɛ kesintin, nɪɪ ɔkʊmaa
nɪmʊ ɪ taalɛ taa mʊ n-yɪɪ tʊʊ ɪmʊ
sʊ."
6 Nɪɪ ɔ bɪla tɔwɛ mɛ yɛ, "Ɪ
lʊwɛ! Mɛ ɪ gyɛ Alɪfa yɛ Omega
mʊ. Ɪmʊ kasɛ ɪ gyɛ yɛ, Npiili asɛ yɛ
laalaalʊwɛ. Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ bʊlɪfɔ
sʊ mʊ mʊ, n biti n sa mʊ nkpa nkyu
mʊ nɪɪ ɪɪ lɪɪ ɔbʊn kumu tɔ, nɪɪ ɔ mɛɛ
yɛ ɔ ka sɛhn.
7 Ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɔ kɔ gyii lɪɪ mʊ,
ee biti ɔ nyɛ kusee ɪnɪmʊ lɪɪ mɛ asɛ.
Nɪɪ n biti n baa n gyɛ mʊ Ɪbwaarɛ,
kɛ ɔ baa ɔ gyɛ mi-bii.
8 Amaa afuupu yɛ bamʊ nɪɪ ba
man kɔɔlɛ gyii naa fʊʊ ɔkaa, yɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ waa ineesi yɛ asa
amɔɔpʊ, yɛ bamʊ nɪɪ bɛɛ waa
kanyɪn yɛ kakyɪɪ biti kɪgyagaa yɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ waa Sɪtaanɛ adangana
yɛ ɪdakpa asunpu yɛ antɪŋɛsa wuya

ana mʋ kpini, bamʋ opula ɪ gyɛ ferinwuta fʋlɔn mʋ nɪɪ kɪɪ dɪyɛ yen-yen mʋ tɔ. Nɪɪ kɪmʋ ɪ gyɛ lewu nyɔsapʋ.”

Gyerusalem kadɛ pʋpwɛ mʋ

9 Nɪɪ n wu Ɩbwaarɛ nbɔɔ asunɔ mʋ nɪɪ ba sʋ ɩlapɛ isunɔ, nɪɪ laalaalʋwɛ igyerebi isunɔ ɪ bɔla ɪmʋ tɔ mʋ, bamʋ tɔ ɔkʋ ba mɛ asɛ ba tɔwɛ mɛ yɛ, “Ba, kɛ n kaapʋ fʋ Ɔkyɪɪfɔ mʋ. Kabʋlʋpʋ mʋ nɪɪ ɔ gyɛ Yesu mʋ, mʋ-ka ɪ gyɛ Ɔkyɪɪfɔ mʋ.”

10 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa mɛ kayaayu tɔ, dii kpee kɪbɪɪ lala kʋ kumu tɔ legelege. Nɪɪ ɔ kaapʋ mɛ kadɛ kyɪrɛkyɪrɛ mʋ nɪɪ kɪ gyɛ Gyerusalem mʋ, kɪ maa kpɪlɪgɛ kɪɪ lɪɪ Ɩbwaarɛ asɛ sʋsʋ kɪɪ ba kasɛ.

11 Ɩbwaarɛ bʋnyaa mʋ yɛgɛ nɪɪ kadɛ lala mʋ kɪɪ ŋalɪgɛ sʋ pɪlɛpɪlɛ. Nɪɪ kɪmʋ kɪŋalagɛ sʋ du fɛɛ kubuu kparɛ mʋ nɪɪ bɛɛ tɪɪ yɛ gyasipa, nɪɪ kɪ bɪla kɪ kɪɪ tɔ fɛɛ kɪlasɛ mʋ.

12 Nɪɪ kɪ sʋ kɪbandɪyɛ lala, nɪɪ kɪ bʋ nswɪɪ, yɛgɛ kɪ sʋ nbunɔ kudu anyɔ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ nbɔɔ kudu anyɔ akʋ ba tɛ ba tɛ nbunɔ mʋ nnɔ asɛ. Nɪɪ ba kyʋrɔɔ Ɩsɪrayɪ nbunɔ kudu anyɔ mʋ atɪɪ kʋkʋlʋn-kʋlʋn gyaga kebunɔ kʋmaa nɪmʋ sʋ kɪmaa kɪmʋ kɪtɪɪ.

13 Nɪɪ nbunɔ asa bʋ kyɔwɛ kɪlɪɪ, nɪɪ asa ɪ bʋ kyɔwɛ ɔtɪyɛkpa, nɪɪ asa ɪ bʋ adii sʋ, nɪɪ asa ɪ bʋ akpɪlɪgɛ sʋ.

14 Nɪɪ kadɛ mʋ kɪbandɪyɛ gyan abuu kudu anyɔ mʋ nɪɪ ba taa yii kasɛ mʋ sʋ, nɪɪ Kabʋlʋpʋ asunpu kudu anyɔ mʋ atɪɪ nɪɪ ba kyʋrɔɔ gyaga abuu kudu anyɔ mʋ sʋ.

15 Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ asɛ mʋ, sʋ suwa kʋtɔ kaalasa, mʋ nɪɪ ee biti ɔ taa kala kadɛ lala mʋ yɛ kɪmʋ nbunɔ yɛ kɪmʋ abandɪyɛ.

16 Kadɛ lala mʋ npɛɛ tɔ yɛ kɪmʋ kasɛ nswɪɪ tɔ mʋ kpini gyɛ kyɛɛkyɛɛ. Nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ maa taa kʋtɔ kaalasa kaala kadɛ lala mʋ, ɪ waa mayɪlɪ kagbɪn kʋlʋn yɛ alɪfa anuu (1,500) sʋsʋ nswɪɪ tɔ. Nɪɪ kadɛ mʋ kasɛ tɔ nswɪɪ abɛɛ npɛɛ tɔ gbaa mʋ ɪ gyɛ kagbɪn kʋlʋn yɛ alɪfa anuu (1,500) kanɪn. Katɪn kʋ man kyɔ katɪn kʋ.

17 Nɪɪ ɔ kaala kɪbandɪyɛ mʋ kɪsɪɪta nɪɪ ɪ waa ayaa tantan anyɔ yɛ kudu asiye. Nyɪmɪsa akaala-bi nɪɪ Ɩbwaarɛ kabɔɔ mʋ taa kaala kanɪn.

Gyerusalem pʋpwɛ mʋ ɔdan

18 Nɪɪ gyasipa abuu kparɛ nɪɪ ba taa pɔyɪ kɪbandɪyɛ mʋ, nɪɪ suwa nɪɪ ba taa pɔyɪ kadɛ mʋ, yɛgɛ kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ fɛɛ kɪlasɛ.

19 Nɪɪ ba taa abuu ŋalɪgɛsa kparɛ kudu anyɔ yii kɪbandɪyɛ mʋ kasɛ. Kubuu gyankpaasa mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ gyasipa, kɪnyɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ safire, kɪsasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ agate, kɪnasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ emeradi,

20 nɪɪ kunusapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ oniki, kisiyesapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kaneliyan, kusunɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kirisoliti, nɪɪ kibu-ruwasapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ berili, nɪɪ kɪkpanɔsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ topasi, nɪɪ kudusapu mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ kirisopasi, nɪɪ kudu ɔkʋsapʋ mʋ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ yasinti, nɪɪ kudu anyɔsapʋ mʋ mɔɔ bɛɛ tɪɪ kɪmʋ yɛ ametisi.

21 Nɪɪ ɔgyalɪn agyibi kparɛ kudu anyɔ nɪɪ ba taa waa nbunɔ kudu anyɔ mʋ. Kʋkʋmaa nɪmʋ maa kɪmʋ kigyibi. Nɪɪ suwa nɪɪ ba taa waa kigbenbi mʋ nɪɪ kɪ dɛ kadɛ lala mʋ tɔ, kɪɪ ŋalɪgɛ tɔ fɛɛ kɪlasɛ.

22 Nɪɪ n man wu kabwaarɛ-sunkpa ayɛ kʋ kadɛ lala mʋ tɔ, lɪɪ fɛɛ Ɔlʋnpʋ Ɔnyɪrɪpɛ Ɩbwaarɛ maa Kabʋlʋpʋ Yesu mʋ, bamʋ ɪ bʋ tʋtɔ nɪɪ asa ba sun bamʋ.

23 Nɪɪ ɪ man tiri fɛɛ kyɔwɛ abɛɛ ɔbwaayɪ ɔ lɪɪ kadɛ lala mʋ sʋ, lɪɪ fɛɛ Ɩbwaarɛ bʋnyaa mʋ ɪɪ ŋalɪgɛ kɪmʋ sʋ. Nɪɪ Kabʋlʋpʋ mʋ ɪ gyɛ kɪmʋ fɪtɪla.

24 Nɪɪ dulinyaa tɔ asa kʋkwɪɪ-kʋkwɪɪ bee biti ba natɛ fɪtɪla mʋ tɔ, nɪɪ kasɛ sʋ awura bee biti ba taa bamʋ bʋnyaa ba kadɛ mʋ tɔ.

25 Nɪɪ kadɛ lala mʋ nbunɔ ɪ mɛɛ yɛ i tii kakaakʋ kpaa, lɪɪ fɛɛ kagyanbwɛ kɪ man bɪla kɪ bʋ tʋtɔ.

26 Nɪɪ dulinyaa tɔ asa kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪɔwʊlɛ nɪmʊ tɔ mʊ, Ɪbwaarɛ ii biti ɔ
mʊ, bee biti ba taa bamʊ bʊnyaa yɛ waa bamʊ kusee!”
bɛɛrɛɛ ba kɪmʊ tɔ. 8 Mɛ, Gyɔn, ɪ gyɛ ɔsa mʊ nɪɪ n nu,
27 Amaa ineesi atɔ akʊ abɛɛ nɪɪ n wu falɛ atɔ nɪmʊ kpini. Nɪɪ
ɔkʊmaa mʊ nɪɪ ɛɛ waa ipeeli-sɪn sanja mʊ nɪɪ n nu nɪɪ n wu ɪnɪmʊ
abɛɛ ɛɛ tɪn atɪŋɛsa, mɛɛ yɛ ɔ nyɛ kpini lʊwɛ mʊ, n muŋa Ɪbwaarɛ
loo tʊtɔ. Amɔɔ bamʊ nɪɪ ba kyʊrɔɔ kabɔɔ mʊ nɪɪ ɔ lɛɛ ɪnɪmʊ ɛɛ kaapʊ
bamʊ atɪɪ waa Kabʊlʊpʊ mʊ nkpa mɛ mʊ ayaa tɔ, fɛɛ n sun mʊ.
ɔwʊlɛ mʊ tɔ nkʊn ii biti ba nyɛ loo
tʊtɔ. 9 Amaa ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Man waa
kanɪn! Maa fʊ, yɛ fʊ tɔmaa ana
Ɪbwaarɛ atɔwɛpʊ mʊ yɛ bamʊ nɪɪ
ba buu asɪn mʊ nɪɪ ɪ bʊ ɔwʊlɛ nɪmʊ
tɔ mʊ, anɛ kpini an gyɛ mu kusun
asunpu nɪn. Muŋa sun Ɪbwaarɛ
nkʊn!”

22

10 Tʊtɔ nɪɪ ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Man taa
Ɪbwaarɛ asɪnlɛɛ kaapʊsa mʊ nɪɪ ɪ bʊ
ɔwʊlɛ nɪmʊ tɔ mʊ baala, lɪɪ fɛɛ falɛ
atɔ nɪmʊ ii biti ɪ waa bilen.
11 Fan yɛgɛ ɔmʊ nɪɪ ɛɛ waa alibi
mʊ, ɔ kyaga sʊ ɛɛ waa alibi. Nɪɪ ɔmʊ
nɪɪ ɛɛ waa ineesi atɔ mʊ, ɔ kyaga
sʊ ɛɛ waa ineesi atɔ. Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ
ɛɛ waa adanbɪrasa mʊ, ɔ kyaga sʊ
ɛɛ waa adanbɪrasa. Nɪɪ ɔmʊ nɪɪ o
du kyɪrɛkyɪrɛ mʊ, ɔ kyaga sʊ o du
kyɪrɛkyɪrɛ.”
12 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Kɪɪ! N biti n
ba bilen, n biti n taa mɛ kʊkɔka ba.
Kɛ n ba ka ɔkʊmaa nɪmʊ lɪɪ kusun
mʊ nɪɪ ɔ waa mʊ sʊ.
13 Mɛ ɪ gyɛ Alɪfa yɛ Omega,
Ɔgyankpaapʊ yɛ Kamaa wuya, Npi-
ili asɛ wuya yɛ Laalaalʊwɛ wuya.”
14 Bamʊ nɪɪ ba fwɪɪ bamʊ atɔ
bunsa, kɛ ba nyɛ nkpa oyu mʊ
abi gyii, kɛ ba bɪla nyɛ ɔkpa bɔla
kewusunɔ mʊ loo kadɛ lala mʊ tɔ
mʊ, bamʊ ii gyii ɔkɔn.
15 Bamʊ nɪɪ bɛɛ waa ipeeli-sɪn yɛ
bamʊ nɪɪ bɛɛ waa Sɪtaanɛ adangana
yɛ bamʊ nɪɪ waa kanyɪn yɛ kakyɪɪ
biti kɪgyagaa, yɛ asa amɔɔpʊ yɛ
ɪdakpa asunpu yɛ bamʊ nɪɪ bee biti
antɪŋɛsa kɪtɪn mʊ, bamʊ ii biti ba sii
kadɛ mʊ nbwama mʊ.
16 “Mɛ, Yesu, i sun mɛ kabɔɔ yɛ ɔ
ba lɛɛ falɛ asɪn nɪmʊ tɔwɛ fanɛ, mʊ
nɪɪ fan gyɛ mɛ kʊbʊ-kʊbʊ mʊ. N lɪɪ
Owura Dawidi kanan tɔ, nɪɪ Owura
Dawidi kanaana-bii ɪ gyɛ mɛ. Nɪɪ n
gyɛ Nyenyenfuu Kikyikpebi mʊ nɪɪ
kɪɪ ŋmaŋɛ tɔ mʊ.”

Nkpa ɔbɔn

1 Tʊtɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ
kaapʊ mɛ ɔbʊn mʊ nɪɪ kɪmʊ nkyu
ɪ sa nkpa, nɪɪ ɪɪ ŋalɪgɛ fɛɛ kɪlasɛ
mʊ. Nɪɪ ɪ lɪɪ ɪ kyʊn Ɪbwaarɛ maa mʊ
Kabʊlʊpʊ mʊ kuwura-gya mʊ kasɛ.
2 Ɔbʊn mʊ bɔla kigbenbi lala mʊ
nɪɪ kɪ bʊ kadɛ mʊ nsana-nsana mʊ
sʊ. Nɪɪ nkpa oyu mʊ yɪlɛ ɔbʊn mʊ
benbe yɛ benbe. Nɪɪ kɪɪ sɔyɪ abi
kʊkwɪɪ-kʊkwɪɪ kudu anyɔ kesu tɔ,
nɪɪ ɔbwaayɪ kʊmaa nɪmʊ kɪ maa
kɪmʊ abi sɔyɪsa. Nɪɪ oyu maŋa
afatɛɛ ɪɪ kyɛ sa ndɛndɛmandɛ alobi
kpini.
3 Nɪɪ kʊtɔ kʊmaa mʊ nɪɪ Ɪbwaarɛ
tɔwɛ kɪmʊ nnɔ mʊ, man bɪla yɛ
kɪ baa kɪ bʊ kadɛ lala maŋa tɔ.
Amaa Ɪbwaarɛ maa mʊ Kabʊlʊpʊ
mʊ kuwura-gya mʊ ii biti ɪ baa ɪ bʊ
tʊtɔ, kɛ mʊ ayaafɔlɛ ba sun mʊ.
4 Bee biti ba wu mu ansi tɔ, kɛ mʊ
kɪtɪɪ kɪ baa kɪ gyan bamʊ asɪkpɪɪ sʊ.
5 Nɪɪ kagyanbwɛ man bɪla ɔ bʊ tɔ,
nɪɪ ba man bɪla yɛ bee biti fɪtɪla abɛɛ
kyɔwɛ ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ. Lɪɪ fɛɛ Ɔnyɪrɪpɛ
Ɪbwaarɛ ii biti ɔ yɛgɛ ɪ baa ɪ kɪɪ tɔ
sa bamʊ. Kɛ be gyii kuwura kakpaa.
6 Tʊtɔ nɪɪ Ɪbwaarɛ kabɔɔ mʊ tɔwɛ
mɛ yɛ, “Asɪn mʊ nɪɪ fu nu falɛ, ɪ gyɛ
kesintin nɪɪ ɔkʊmaa ɪ taalɛ taa mʊ
n-yɪɪ tʊʊ ɪmʊ sʊ. Ɔnyɪrɪpɛ Ɪbwaarɛ
mʊ nɪɪ ɛɛ taa mʊ Kayaayu ɛɛ sa
atɔwɛpʊ mʊ, i sun mʊ kabɔɔ yɛ ɔ
ba kaapʊ mʊ ayaafɔlɛ atɔ mʊ nɪɪ ɪ
dagaa ɪ ba waa bilen.”

Yesu kibwii-ba mʊ

7 Nɪɪ Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan nu! N
biti n ba bilen. Bamʊ nɪɪ bee buu
Ɪbwaarɛ asɪnlɛɛ kaapʊsa mʊ nɪɪ ɪ bʊ

17 Nıı Ɩbwaarɛ Kayaayu mʋ maa
Ɔkyııfɔ mʋ ba yɛ, “Ba!” Nıı ɔkʋmaa
mʋ nıı ee nu falɛ asın nımʋ gbaa
ı tɔwɛ yɛ, “Ba!” Ɔkʋmaa mʋ nıı
bʋlıfɔ ıı mɔɔ mʋ mʋ, ɔ ba. Nıı
ɔkʋmaa mʋ nıı ee biti mʋ, ɔ ba kɔɔlɛ
nkpa nkyu mʋ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ ka sɛhn.
18 Mɛ Gyɔn, n da ɔkʋmaa nımʋ
kumu tɔ yɛ, ɔmʋ nıı o nu Ɩbwaarɛ
asınlɛɛ kaapʋsa lıı ɔwʋlɛ nımʋ tɔ,
nıı ɔkʋ kan taa asın akʋ tii ımʋ sʋ
mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ taa igyerebi mʋ
nıı ba tɔwɛ ımʋ asın ɔwʋlɛ nımʋ tɔ
mʋ, tii mʋ kʋsʋ bııtɛ sʋ.
19 Nıı ɔkʋ kan lɛɛ asın akʋ
lıı Ɩbwaarɛ asınlɛɛ kaapʋsa ɔwʋlɛ
nımʋ tɔ mʋ, Ɩbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ
mʋ ogyikpa lıı nkpa oyu mʋ asɛ yɛ
Ɩbwaarɛ kadɛ mʋ nıı ba tɔwɛ kımʋ
asın ɔwʋlɛ nımʋ tɔ mʋ.
20 Ɔmʋ nıı ee gyii asın nımʋ kpini
kesintin mʋ tɔwɛ yɛ, “I gyɛ kesintin!
N biti n ba bilen.” Nıı n tɔwɛ yɛ, ı
waa kanın.
Ba, Ɔnyırıpɛ Yesu!
21 Ɔnyırıpɛ Yesu kabwaala mʋ kı
baa kı bʋ Ɩbwaarɛ asa kpini asɛ. I
waa kanın.